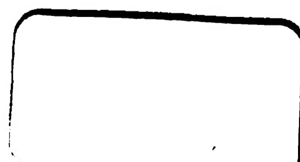

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06819816 1

BASME

AROMÂNE

ŞI GLOSAR

DE

PER. PAPAHAGI
PROFESOR SECUNDAR.

EDIŢIUNEA ACADEMIEI ROMÂNE.

BUCUREŞTI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" Ssor I. ST. RASIDESCU
16, STRADA DOAMNEI, 16
1905. 11,343

Preţul 8 Lei.

BASME AROMÂNE

Pe lângă semnificarea de *basm*, adică acel gen poporan, în care miraculosul şi supranaturalul joacă un rol esenţial, *părămìθ* mai capătă, în vorbirea obişnuită, şi alte semnificări.

Pentru a exprimà idea, că cinevà a devenit proverbial din pricina unui viţiu, sau a unor fapte de criticat, a unor apucături, etc., se zice:

1) *Il feàţiră părămiθ* = Îl făcură basm;

2) *Ağumse părămiθ* = Ajunse de basm;

3) *Il loară hoara (sau: lumea, oàmiñl'i) părămiθ* = A ajuns de poveste în sat (sau: la lume, la oameni).

4) *Va ti l'a lumea părămiθu-n gură* = Vei ajunge de basm în sat, vei ajunge proverbial.

Arată idea de lucruri neadevărate, ca şi cuvântul basm (1).

Aeste-s părămiθe = Astea-s basme, lucruri inventate, neadevărate, fleacuri.

Părămìθile aeste s-li spuñĭ la ñcòrĭ, nu a ñia = Basmele acestea să le spui la copii, nu mie; adică: cu neadevăruri de al de astea să înşeli pe copii, nu pe mine.

Pentru a arătà, că cinevà este bun de gură, bun povestitor, că ştie multe, se zice:

Are părămiθe multe sau *ştie multe părămiθe*, *are părvulìĭ multe (muşate).*

Părăvulia ỳine = vorba vine; povestea vorbei.

Noţiunea de «a povestì» este exprimată prin: *ḑîc părămìθ*, sau *aspùn (spun) părămìθ* = povestesc, spuiu basm.

повѣсть; la Slavi însă el înseamnează naraţiune în genere, chiar o relaţiune curat istorică, uneori roman, niciodată *basm*, se ia apoi în sensul de fie *legendă*, fie *snoavă*, fie *anecdotă*, fie *povestea vorbei*, după cum zice foarte nimerit Anton Pann, în care nu ne întâmpină nimic miraculos sau supranatural, pe când *basm* este şi rămâne numai *conte bleu*, numai *Märchen.*»

«... Cuvântul *basm* este de origine slavică, însă numai ca material brut. Românii împrumutară pe calea cărturărească pe paleoslavicul баснь «fable», care niciodată nu înseamnează la Slavi сказкі, poloneşte «*bajka*» bohemeşte «*bagka*», bulgăreşte şi sârbeşte «*prikazka*».

(1) Vezi: Hasdeu, *Etym. Magn. Rom.*, art. basm, pag. 236.

Când se povesteşte la Aromâni?

Rândurile următoare spuse la introducerea ghicitorilor se aplică şi la basme:

«Aromânii obişnuesc a petrece cu ghicitorile — deci şi cu basme — în două anotimpuri: iarna şi vara, şi ca să fim mai drepţi, vom face următoarea distincţiune:

«Aromânii sedentari petrec mai mult iarna. În acest anotimp se adună, de mai multe ori pe săptămână, câte mai multe familii la un loc şi petrec, lucrând împreună, cântând şi povestind la glume şi la tot felul de distracţiuni, pe când copiii strânşi mai la o parte în grup, povestesc la ghicitori şi la basme.

«Cauza pentru care în timpul verii nu se dau aşà mult la tot ceea ce face parte din literatura populară, pare a fi următoarea: În satele unde Aromânii sunt fixaţi, se obişnueşte a se merge în străinătate; cei înstrăinaţi se întorc în sânul familiei tocmai în anotimpul verii şi rămân toată vara, până târziu toamna, când iarăşi pornesc în străinătate. Cu această ocaziune, bărbaţii întorşi în satul natal se ţin mai mult de plimbări şi de petreceri decât de stat la taifas, ca să povestească la basme şi la altele de al de astea. Iar femeile, cari sunt depozitarele literaturii poporane, amână lucrul de vară până la iarnă, ca să-şi *hăriseascä*, să-şi bucure, să-şi alinte pe cei sosiţi din străinătate, căci mult vor fi suferit ei în depărtări.

«Clasele păstorale în schimb cultivă literatura populară atât vara cât şi iarna. Vara pe *paturile* caselor, unde mai bine de douăzeci de femei şi fete de toate vârstele se strâng şi lucrează lâna vitelor, transformând materia brută în materie de vânzare, glumind în acelaş timp şi povestind câte şi mai câte.

«Iar iarna, iarna mai ales, când două trei familii închiriază o singură casă, sau, cei cari nu se duc prin sate, îşi fac colibele una lângă alta, şi când femeile fiind mai uşurate în ce priveşte munca zilnică, se strâng în jurul vetrei şi povestesc la bazme şi la tot ce face obiectul literaturii poporane, împletind doar la ciorapi, ca să nu fie cu mâna goală, şi pe

când femeile se întreţin cu de ale lor, copiii ascultă sau povestesc şi ei tot lucruri copilăreşti. Şi este de notat, că Aromânii păstori sunt foarte abundenţi în copii» (1).

Patul Mare. Ca să-şi facă cinevà o idee deplină de ce sunt *pàturile mari* aromâneşti, săli nelipsite din casele tuturor Aromânilor şi mai ales ale celor cari se îndeletnicesc cu creşterea vitelor, altădată în plină desvoltare, trebue să facem o mică descriere a însăşi casei româneşti din Peninsula Balcanică.

În genere casele aromâneşti înfăţişază forma fig. I, II, III (2).

---

(1) Per. Papahagi: «*Din Liter. Popor. a Arom.*» pag. 343.

(2) Aromânii, din motive pe cari nu le putem atinge acì, şi cari, unele, au fost desbătute de alţii, şi-au ales ca locuinţe, pentru aşezarea satelor şi orăşelelor lor, munţii, şi încă în munţi poziţiuni strategice inaccesibile. Iată cum descrie poziţia satelor şi construirea caselor aromâne d-l I. Caragiani:

« ..... toate oraşele româneşti par a fi mai mult *cuiburi de vulturi pe munţi* decât locuinţe de oameni, zice d-l I. Caragiani, în «*Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică*», pag. 109, 118. Intrarea în ele este inaccesibilă, iar retragerea totdeauna asigurată pe vârful munţilor în păduri. Fiecare oraş este o fortăreaţă, poate zice cinevà. Acelaş lucru se observă şi la Românii de pe munţii Balcani şi Rodope, chiar în timpurile lui Petru şi Asan. Iată cum vorbeşte *Nicetas Choniata* (pag. 482) despre aceştia din urmă: «barbarii de pe muntele «Emos (Balcani), cari mai înainte se numiau *Mesieni*, iar acum se nu«mesc Vlahi Aceştia încrezându-se în poziţiile grele de atăcat şi încu«rajându-se de fortăreţe, cari sunt foarte multe şi *se află aşezate drept* «*prin stânci prăpăstioase, etc*». Iar la pag. 487: «Oraşele de acolo, cari «sunt multe prin Balcani, iar cele mai multe sau toate aproape sunt zi«dite pe *stânci prăpăstioase* şi *pe munţi încunjuraţi cu nori*».

«Nu numai oraşul întreg este o fortăreaţă, continuă d-l I. Caragiani, dar chiar casele sunt aşezate astfel ca una să apere pe cealaltă. Apoi fiecare casă la intrare prezintă două laturi eşite afară pe de o parte şi alta a uşii, şi în aceste laturi sunt un fel de găuri, prin care oamenii din casă pot da cu puştile sau, altădată, cu săgeţile ori cu suliţele; iar pe deasupra uşii un fel de balcon închis, dar cu găuri pentru a vărsà de acolo apă fiartă sau untdelemn fierbinte, asupra acelora carii ar căutà să spargă uşa, sau pentru a da cu puşca de acolo. Casele căpeteniilor sunt şi astăzi ca nişte casteluri, şi ruine de nişte astfel de casteluri se află în toate comunele româneşti, mai cu seamă la marginea comunei sau pe locuri mai înalte, de unde să poată apărà comuna. Poziţiile în cari au fost zidite cele patru comune ale Suliaţilor erau şi mai formidabile».

(Apud. I. Neniţescu, *Dela Rom. din Turcia Europ.* pag. 230).

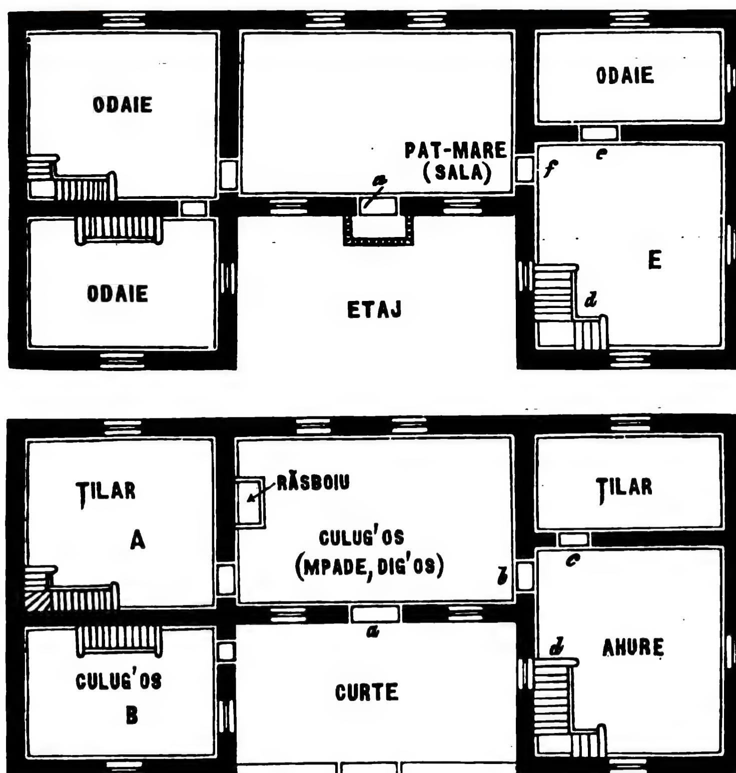
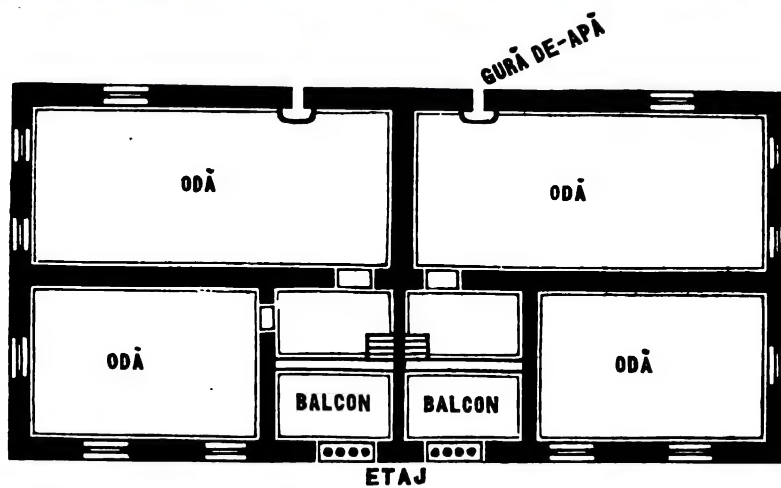

Fig. I, (Avela, Epir).

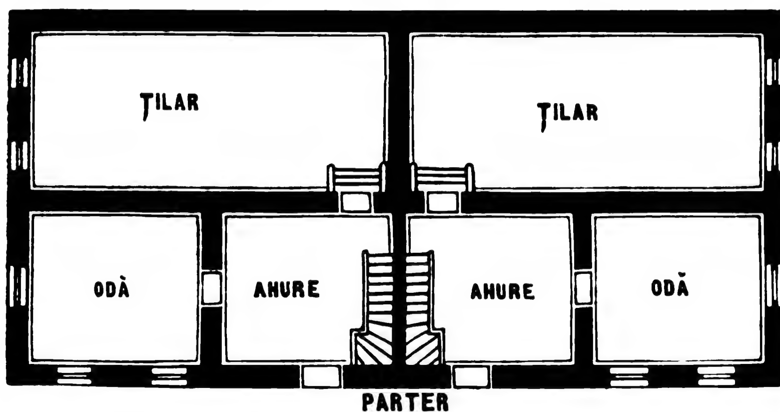
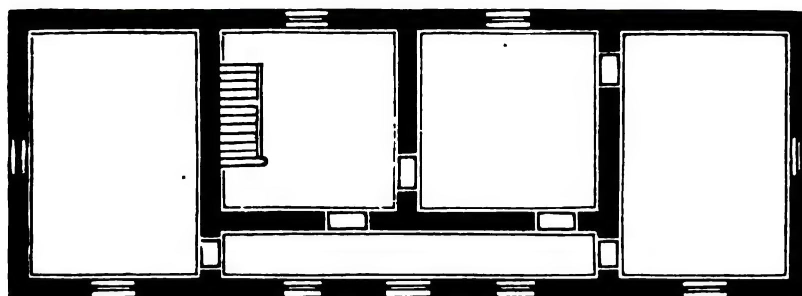

Fig. II, (Belcameni, Macedonia).

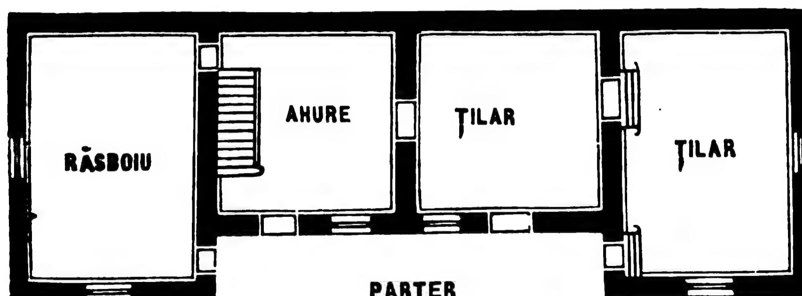

Fig. III, (Nigovani, Macedonia).

Prin uşa *a* din curte (Fig. I), te introduci în partea casei numită *culug'òs* (Macedonia), *mpade* sau *dig'òs* (Epir).

Aci se află aşezat răsboiul, nelipsit din ori ce casă aromânească.

Prin uşa *b* te introduci în *culug'osul* al doilea, numit *ńic* (= mic) sau şi *ahure*.

Acì se află depozitul de lemne şi tot productul de vite, ca unt, brânză, lână, etc., aşezate toate pe nişte paturi joase de scânduri.

Alături de *culug'osul* mic, prin uşa *c* intri în *ţilàr* (= pivniţă), unde pe nişte paturi de scânduri, mai ridicate, sunt înşirate lăzile, hărăile (=saci mari) de rufărie, lână şi altele.

Tot acelaş lucru se observă şi în A, B, afară însă dacă locueşte o a doua familie. În acest caz, în B se aşează răsboiul şi A serveşte, după împrejurări, de pivniţă.

Scara *d* conduce în catul *E*, numit *analtu* sau *pat (ńic)*. Acì se culcă seara parte din membrii familiei, acì se aşează masa, se aşteaptă oaspeţii, se află icoana în perete şi stau ziua bărbaţii, ca să-şi facă trebile. Tot acì, deasupra scării, se află construit un *pătìčŭ* sau *pătìc*, pe care, în fiecare dimineaţă, *nveasta noauă* (= cea mai tânără dintre neveste) sau *mărtătoarea* (= fata mare), după ce îndoieşte frumos cuverturile, le aşează una peste alta, şi apoi le inveleşte cu un cearceaf.

Prin uşa *e* dăm în *casă*, cameră, în care se găteşte, în care se află *vatra* = căminul. Într'însa se păstrează în ordinea cuvenită: *căpistearea*, în care se frământă pânea şi se fac plăcintele, *sinduk'a* (= ladă) în care se ţine pânea; tot acì, pe deosebitele *pulìţe* (=poliţe) şi pe *scînduriče* (=scândurele), făcute anume, se ţin orânduite toate ustensilele de bucătărie: *căţîne*, *ling'ere*, *misure*, *tinğire*, *săritoare*, *cripitoare*, etc., etc.

Prin uşa *f* intrăm în *Patul mare* (= sala mare.)

Acì este adevăratul atelier manufactural al Aromâncelor. În colţuri sunt răsturnate hărăile cu lâna, care trebuieşte lucrată în acea zi. Pe de o parte şi alta, dealungul pereţilor, sunt aşezate *scàmnile cu k'apţìńĭ* (= daracii), cu cari se pieptănă şi se trage lâna, se scarmănă şi se face caiere. Tot acì se află *čicrik'le*, *vîrtelniţele*, furcile (= *fùrţile)*, răs-

chitoarele, scăunaşele de scânduri, pe cari torc torcătoarele cu furca fixată la cingătoare.

Acì, în fiecare dimineaţă, *maea* sau *mama-mare* cum i se mai zice, distribuie lucrul la nurori, la fete şi la nepoate, cu o vorbă dulce, cu un sfat părintesc, inspirându-le grija de casă, interesul căsniciei, şi dând ea însăşi pilda cea mai frumoasă, prin zelul neadormit ce-l depune la lucru. Prin acest fel ea ştie să sădească în toate, încă din frageda vârstă, iubirea de muncă, mijlocul cel mai bun şi cel mai solid, prin care ele ajung să devie nişte bune cârmuitoare de casă.

Apoi, pe când lâna se scarmănă şi se curăţă de scaie, pe când fusul se învârteşte, sbârnâind, iar cicricul, cu coardele unse frumos, spre a nu scârţì nici cât, toarce dus, lin, sfătoasa maia, râzătoare, bună în totdeauna, distrage din greul muncii pe fetele şi nurorile sale harnice, prin snoave plăcute, alese şi pline de duh dătător de viaţă.

Apoi încetul cu încetul se încinge focul poveştilor, al istorioarelor, al întâmplărilor hazlii, al anecdotelor şi al ghicitorilor, etc.

Prin modul acesta, *patul mare* se preface într'un fel de şezătoare zilnică la Aromâni, căci mai bine de douăzeci de femei, neveste şi fete lucrează zilnic, fără a socotì pe oaspetele venite cu lucrul (1).

Aceasta este împrejurarea cea mai de seamă în care se povesteşte în timpul verii la Aromâni.

În tot timpul spiritul de ordine cel mai desăvârşit domneşte. Se respectă vorba bătrânei, se stimează unele pe altele în ordinea vârstei, şi nici o vorbă nepermisă, nici o expresiune necuviincioasă nu vei auzì din gura lor, în tot acest timp.

Acest spirit de ordine în familia aromână este constatat de toţi acei călători, cari l'au cunoscut de aproape.

«... Ceea ce este mai surprinzător, ne spune Pouqueville

---

(1) În lipsă de localuri publice, vizitele se obicinuiesc foarte mult printre Aromâni. În zile de lucru femeile, cari se duc în vizită, îşi iau cu ele şi lucru. Vezi: G. Weigand, *Die Aromunen*, I, p. 270: «Das ganze Flur dient als Gesellschaftszimmer, denn das Besuchemachen ist sehr in Schwung, es muss den Wirtshausbesuch ersetzen».

(Voyage en Grèce) despre Aromâni, este spiritul de ordine ce domneşte în familiile şi în oraşele lor.»

«Şi spiritul acesta de ordine, de care vorbeşte Pouqueville, continuă I. Neniţescu, că se oglindeşte în viaţa Aromânului, mai bine decât ori unde se vede în familia lui, ce este ca şi o biserică. Femeia aromână, pe lângă că are marele şi netăgăduitul merit de a fi păstrat limba strămoşească aromânească nealterată în sânul familiei, pe lângă că este o cârmuitoare de casă fără pereche, ea este şi întruparea vie a moralităţii (1).

Şi, pentru a-şi face cinevà o idee deplină, despre tenacitatea şi iubirea cu care ţine Aromânul la credinţele şi obiceiurile sale, las să urmeze rândurile următoare, spre a se vedeà, că nimic nu s'a schimbat în modul de a se povestì la Aromâni, de chipul cum se povesteà la Romani şi de cum trebuie să se povestească încă acolo, unde viaţa patriarhală mai este în floare :

«Fiicele lui Minyas, dispreţuind serbările lui Bachus, lucrează în încăperile lor: ele torc lâna, învârtesc fusul sub degete, fac ţăsături şi dau mereu de lucru roabelor lor. Una din ele, petrecând firul sub degetele-i subţiri, zice surorilor: «Noi, pe cari înţăleapta Pallas ne reţine acì, să uşurăm cu diferite cuvântări lucrul folositor al mânilor noastre. Să spunem pe rând câte o poveste, ca să nu simţim lungimea timpului». Surorile se învoiesc şi o roagă să înceapă mai întâiu. Ea se gândeşte ce basm să spuie printre cele multe ce cunoaşte: să povestească oare despre zeiţa Derceta, care se pomenì cu trupul acoperit cu solzi şi înfundată de atunci în bălţile Siriei? Sau povestì-và, cum fiica ei, prefăcută în pasăre, îşi petrece ultimii ani pe turnuri înalte? Cum zâna Nais, cu cântecul şi cu ierburile-i vrăjite a prefăcut flăcăi în peşti muţi, până ce ea însăşi suferì aceeaşi schimbare? Cum în sfârşit, arborele, ce purtà poame albe, poartă negre, de când fu stropit cu sânge? Această poveste îi place, fiind-că e puţin cunoscută, şi *pe când lâna se prelungeşte în fir*, ea începe să istorisească trista întâmplare a iubiţilor nenorociţi a lui Piram şi a Tisbei... Ea spune, şi minunata poveste

(1) I. Neniţescu, *Dela Românii din Turcia Europeană*, Buc. 1895, p. 66.

încântă pe tovarășele ascultătoare. Unele acuză întâmplarea, altele zic, că zeii cei adevărați toate le pot. După ce tăcură, venì și rândul Alcitoei, care începù astfel să povestească...» (1).

Bălțatul. Tot pe *patul mare* se ține *bălțatul*. De obiceiu *bălțatul* se face cu două trei zile înaintea măritării unei fete, când tovarășele viitoarei mirese se adună, ca să ajute la cusutul rochiei de mireasă, la albituri și la alte multe mărunțișuri. În tot acest timp ele muncesc, petrecând. Astfel cântă, glumesc și povestesc lucruri voioase, plăcute, înveselitoare, pentruca și miresei să-i fie viața nouă mai dulce și fericită. Nu este permis nici unui bărbat sau flăcău să le turbure voia bună și să ia parte la *bălțàt*.

Furca. După ce trece săptămâna întâia și a doua, tocmai într'a treia, într'o Luni după amiazi, este adusă mireasa în *patul mare*, în fața nouălor sale rude, ca să-i puie *mama mare* «furca» în brâu. Pentru aceasta se face de mai nainte o furcă de cireș, dintr'o singură ramură, ruptă cu mâna nu tăiată, pe care se anină o bucată de *caier*, apoi se mai face un fus original, pe care dai să-l învârtești între degete și nu merge! *Mama mare*, pe când stă mireasa în picioare, îi așază frumos primitiva furcă la cingătoare, îi dă fusul în mână, o sărută frumos pe obraji, se lasă a-i săruta mâna de către mireasă și-i zice, că din ziua aceea ea face parte neapărată din casa ei. Și astfel noua venită intră în rândul noilor sale rude! (2).

Mama mare, care nu mai poate de bucurie, se retrage la cicricul sau furca sa și celelalte cumnate ale tinerei mirese o înconjoară, o îmbrățișează, o hotărăsc să se așeze pe scaun și o decid, după mii și mii de stăruinți, să-și deschidă gura și să le spuie, ce o învăță mamă-sa, *maea* (bunica) sau *paplu ațèl ștíutlu* (= bunicul cel înțelept).

Și ce bine-i stă fermecătoarei mirese, când intonează un cântec duios! ce dulce-i curge vorba din gura rumenă a fetei dela Pind, care, cu boiul roșu pe obrajii feței sale, povestește — trebue să povestească — unul din numeroasele basme cu *ǵońĭ-alepțî* = feți-frumoși!

---

(1) Ovidiu, *Metam.* IV, 32—368.

(2) La Vlaho-Clisura furca aceasta este dăruită miresei de către fârtații ei.

Fetele, cari-i fac cor împrejur, prietenoase din suflet şi din inimă, ci nu prefăcute, ascultă cu băgare de seamă, prind totul, ca să ştie şi ele, când se vor mărită, să-şi facă obiceiul, spre a nu fi luate drept neştiutoare. Şi, sfârşind *nveasta noauă*, povestitoare de lucruri inocente şi suave, pline de sănătate, cari îndulcesc inimele şi te fac să trăieşti o clipă fericit, o sărută în gură toate pe rând şi o îmbrăţişază, cu atâta dragoste, că te rup lacrimi de bucurie şi de fericire!

Şi rând pe rând copilaşii dau năvală, ca să fie sărutaţi şi ei de mireasă, spre a căpătà şi ei darul de a povestì şi de a cântà!

Avlia, uborlu. Apoi ce nu se povesteşte, sara, în *avlie, ubòr*, când mai bine de douăzeci de fraţi, veri, vecini, se grămădesc pe *piḑùl'ŭ*, la lumina lunii? Neuitat va rămâneà pentru mine momentul, când Filpa Beza, mai în vârstă decât noi, cu un timbru vocalic încântător, cu o memorie de copil puternică, cu nişte gesturi de erou, ne povestià basme nenumărate. În gura lui Filpa Beza feţi-frumoşii, balaurii, etc., aveau o expresiune fermecătoare. Neşterşi vor rămâneà în mine sclipitorii ochi ai nenorocitului Filpa Beza, care, mai târziu, apucând drumul codrilor, pentru o cauză vitregă, care n'a adus decât prăpăd vieţii naţionale şi economice a Aromânilor, nu s'a mai întors.

Şi acelaş lucru se petrece între toate droaiele de copii, în amurgul serii, strânşi pe la marginea satului, după cartier.

Totuş păstrătoarea acestor comori, a basmelor, este femeia. Ea conservă cu o fidelitate sfântă, care inspiră admiraţiune, formele cele mai caracteristice, formulele tipice, numele eroilor, — când au un nume —, formele limbii, totul în genere, în întreţinerile la şezători, arom. *ţigna-prefte*.

Şi aceasta, de când e lumea:

«..... Vârsta şi sexul povestitorului merită de asemenea o menţiune specială, zice autorul eminent al studiului *Basmele Române*, d-l L. Şaineanu, p. 197. Dejà Platon şi Cicero au observat, că femeile sunt mai conservatoare în privinţa formelor limbii şi tot aşà în privinţa materialelor folklorice, în special a basmelor. Într'adevăr, femeile în genere uită mai cu greu ca bărbaţii poveştile ce au încântat

pruncia lor, şi le repetă mereu şi cu drag copiilor. Cele mai frumoase basme germane le datoreşte Grimm unei femei.» (1).

Scoborîrea. După 15 August, adică după trecerea *Stămăriei*, (sf. Măria), sărbătoarea cea mai mare şi cea mai mult sărbătorită de Aromânii cari locuiesc Pindul, încep pregătirile pentru scoborîre prin locurile mai văratice, prin frumoasele şi legendarele şesuri ale Tesaliei.

Toată munca femeilor, în tot timpul ce le mai rămâne până la scoborîre, se reduce în a isprăvì lucrurile neapărat trebuincioase căsniciei şi plecării lor. Astfel *cuvertele* şi *traistele* pentru cai, sacii şi *hărăile*, *tendile*, *stricătorile*, *tîmbările* şi altele se lucrează cu repeziciune uimitoare. Lucrurile de vânzare, ca *tălăgane*, *cape* sau *tîmbdrĭ*, velinţe, cergi, covoare, *scutic* (= fel de abà), *şăgune*, cioareci, ciorapi, obiecte foarte mult preţuite, s'au mântuit de mult şi parte s'au vândut prin bâlciurile ce se ţin în Turcia, iar parte se păstrează pentru a se desface în timp de iarnă. Cu alte cuvinte, munca serioasă este isprăvită şi numai micĭ dereticări au mai rămas, cari şi ele se sfârşesc cu iuţeală de nedescris, când momentul plecării soseşte.

Pouqueville, în *Voyage*, vol. II, p. 389—390, face o descriere frumoasă a acestei plecări:

«Migraţiunea anuală a Românilor Desareţi, pe cari Cantacuzen îi numeşte Masareţi, are cevà de impunător şi solemn, ce nu se vede la celelalte populade. La o epocă determinată şi anume la Sf. Dumitru, triburile reunite fac o sărbătoare generală, în comunele Avela, Perivole şi Samarina, aşezate pe ramura macedoneană a Pindului. După ceremonie, bătrânii ţin sfat şi aleg câtevà familii robuste, pe cari le orânduesc a păzì în timpul ernii, locuinţele părăsite de ceilalţi. Rânduiala plecării fiind regulată, preoţii o anunţă prin rugăciuni, răspândind binecuvântările Dumnezeului lui Israel asupra poporului. După toate acestea, urmează despărţirea, care e

(1) Platon, *Kratilos:* «Femeile cari conservă mai îndelungat limba cea veche..»; Cicero, *De oratore:* «Când auz pe soacră-mea vorbind, pare că aş auzì pe Plaut sau Neviu, fiindcă femeile păstrează neştirbită limba cea veche (facilius enim incorruptam antiquitatem conservant). Nevenind în contact cu fel de fel de oameni, ca bărbaţii, femeile conservă timp mai îndelungat ceea ce au învăţat în tinereţele lor».

mişcătoare şi duioasă, apoi întreaga populaţie se ridică şi, împărţită pe secţiuni, porneşte. Opririle pentru păşunatul turmelor, ca şi opririle pentru mas noaptea, sunt alese şi hotărîte de mai nainte. Prin strigăte prelungite îşi iau rămas bun dela cătunele şi locuinţele ce părăsesc, îşi întorc capul spre a mai zărì, încă odată, acoperământul ce îi va adăpostì la primăvară iarăşi şi jelesc pe acei cari rămân în urmă ca păzitori. Tot aşà şi berzele, pasări călătoare, îşi lasă cuiburile şi, însoţite de nouăle odrasle, se avântă peste mări, sperând a revenì, la redeşteptarea primăverii, spre a locuì iarăşi ţărmurile părăsite cu durere, din cauza celor rămaşi în urmă. Pe coastele munţilor se văd turmele înaintând în coloane şerpuite; sunetul telencilor dela gâtul ţapilor şi berbecilor; strigătele animalelor de tot felul; vocile amestecate premerg, însoţesc şi urmează lungul şirag al emigranţilor din Pind, cari îşi revarsă populaţiunea sa văratică peste luncile Macedoniei. Bătrâni, flăcăiandri, bărbaţi, fete îmbrăcate cum erau în vechime fecioarele din Sparta, mamele împovărate de leagănul noilor născuţi, pe cari îi poartă ca în desagi pe umerii lor, păşesc înconjuraţi de atâtea animale domestice: cai robuşti, catâri încărcaţi cu bagaje, deasupra cărora cântă cocoşul, ceasornicul călivelor, anunţând orele nopţii.

«Toţi plini de sănătate, strălucitori de speranţă, se îndrumează să caute abundenţa şi un climat mai dulce, unde să trăiască sub corturi, ori prin satele lor, pe unde îşi au locaşul de iarnă. Dacă atitudinea lor n'ar fi pacinică şi pastorală, cinevà, văzând aceste colonii pribege, s'ar crede în timpurile, în cari nordul vărsà populadele sale devastatoare asupra ţărilor mult încercatului Orient» (1).

În această plecare, descrisă aşà de minunat de Pouqueville, lipseşte dintre amănuntele picante, *nk'isirea năinte* = pornirea înainte, care se face precum urmează:

Înainte de a încărcà şi pornì familiile cu caii şi catârii lor, în momentul când se face chemarea cailor la «*orḑŭ-orḑŭ*»,

(1) D-nii Jules Brun şi N. Papahagi în: *Moşneagul dela Pind*, pag. 48—60, ne dau de asemenea o frumoasă şi adevărată descriere a acestei scoborîri.

când bărbaţii strică corturile şi pregătesc poverile, pornesc pe jos bătrânele cu stoluri de copii, în stare de a puteà umblà; aceasta se face în vederea de a nu încurcà încărcarea şi de a uşurà drumul. Atunci zeci de bătrâne, ţapene, arse de soare, pline de tărie, cunoscătoare de drumuri, izvoare, fântânele, pomi roditori în acel anotimp, povestitoare admirabile, cântătoare unele, sfătoase mai toate, după ce iau câte cevà de merinde pentru copii, ca să aibă cu ce le astâmpărà foamea şi cu ce le îmboldì zelul de a merge într'una până la locul hotărît de mai nainte, îi îmbie să le însoţească, că le vor povestì basme, istorioare şi câte alte minunăţii.

Fiecare vale şi vâlceà, fântână, izvoraş, prăpastie, râu, lac, pod la care se abat cetele de copii, îşi are basmul, povestea, legenda, snoava, istorioara sa, încât nu vom exagerà câtuşi de puţin, spunând că fiecare petec din pământul călcat şi locuit şi astăzi de Aromâni, este investit cu un nume de care se leagă câte cevà, plin de amintiri gingaşe, duioase, dureroase uneori, dar în totdeauna scumpe Aromânului, şi pe cari bătrânele cele bune de gură, ştiu să le întipărească adânc şi neşters în mintea şi inima Aromânaşilor!..

Numai cine avut-a fericirea să trăiască, cât de puţin, ca copil, această viaţă minunată, îşi poate închipuì farmecul ei nespus. Numai cine a scoborît şi suit, în voie, veselă şi sgomotoasă sau melancolică şi posomorîtă, pe *drumul împărătesc,* cum îl numeşte un scriitor grec, Aravandinos, acest drum făcut de două ori pe an de Aromâni, îşi poate face o idee deplină de neştersul ei deliciu!

În adevăr:

Ce privelişte, neasemuit de încântătoare, nu-ţi înfăţişează regiunea muntoasă a Pindului? De pe culmile sale goaleşe sau împădurite, aruncându-ţi privirea, ţi se desfăşoară una din cele mai înălţătoare şi mai pitoreşti panorame, frumoasele *arăḑîmuri,* îmbrăcate pururi în haina lor verde. Şi se pierde în depărtare privirea doritoare, care străbate până pe câmpia mănoasă a Tesaliei, acest *arnìŭ,* izvor de hrană şi de bogăţie altădată, în parte şi acuma, pentru Aromâni.

Şi nesfîrşită este plăcerea pe care o simţi, în această scoborîre şi suire: fie pe timp de toamnă, când furtunile se deslănţuesc nebuneşte de pe culmile Pindului, de par'că sgu-

due tot cerul în turbarea lor, iar râurile şi văile vuiesc năpraznic de se cutremură pământul şi curg şiroaie de valuri mari prin gâtlejurile munţilor; fie pe timp de primăvară, când toată firea este voioasă, când florile mirositoare, albastre şi gălbui, roşii şi albe, îşi leagănă senina lor existenţă la bătaia uşoară a vântului, umplându-ţi sufletul de parfum şi veselie, când pomii mândri şi frumoşi te chiamă, par'că, la umbra lor răcoritoare, iar paserile de tot felul cântă de se omoară într'un nesfârşit concert, alături de şi mai nesfârşita poporime a oilor şi caprelor, cari însoţesc pe Aromâni, dela munte la şes şi dela şes la munte!..

Aceasta-i împrejurarea cea mai de căpetenie, în care copiii învaţă deceurile şi legendele deosebitelor localităţi, din cari şi noi am cules o bună parte şi pe cari sperăm să avem prilejul să le dăm odată publicităţii (1).

Alte împrejurări în cari se povesteşte.

Poveşti, basme, snoave, ghicitori şi palavre de tot felul se mai spun, în serile de vară, pe la mânăstiri, vâltori (= *drîşt'el'), bătal'e* sau *bătańe* (= piuă) şi la moară.

Apoi se mai povesteşte, în serile de iarnă, la ***mandră***, la oi, în jurul *fucurinei* (= vatră subt cer liber), mai ales în epoca fătării oilor şi a caprelor, la *fitàl'ŭ*, cum se zice pe aromâneşte.

În această epocă se strâng nenumeraţi bărbaţi şi flăcăi pe la ***mandră***, unde se ţin oile însărcinate (= *greale)*, ca să deà ajutorul cuvenit mieilor şi iezilor de curând născuţi, culegându-i şi aducându-i la adăpost de frig şi de alte intemperii; acì ***celnicii*** nu cruţă nimic, nici mâncarea din belşug, nici vinul cel roşu, pentru îmboldirea zelului tuturor celor cari au alergat să deà o mână de ajutor nouăi progenituri oieşti, ferind-o de ger, îngrijind de nutreţ şi de câte altele.

Şi pe când unii se odihnesc, mare parte din ei stau neadormiţi, inspectând din când în când turmele ***mase*** în a-

(1) O samă de «deceuri» s'au publicat în lucrarea noastră «*Din Literatura Poporană a Aromânilor*», Buc. 1900, pag. 757–816.

propiere; aceştia glumesc, povestesc şi cântă în jurul focului viguros, pe care-l alimentează buturugi mari.

Pentru Românii sedentari, iarna ca şi toamna cu negurile sale urîcioase, procură o plăcere deosebită, prin sindrofiile ce se obişnuesc între diferitele familii, cum se face de pildă la Vlaho-Clisura. Acestea, strânse mai multe la un loc, petrec în tot felul, cântând, jucând sau povestind. Aceste sindrofii se fac mai mult printre femei, bărbaţii de obiceiu fiind puţini, ca unii cari în aceste anotimpuri sunt duşi în străinătate.

Pouqueville face o frumoasă şi adevărată descriere despre viaţa Românilor din Călăreţi (= *Călarl'i)*, în timpul iernii (1). Iată cum se exprimă:

«De oare ce asprimea acestui anotimp se prevede, proviziunile făcute de mai înainte şi oarecari magazine de rezervă pentru săraci, pun în stare pe Români de a înfruntă asprul anotimp, iar industria lor înfloreşte atunci subt gheţuri. Mai concentraţi, ei torc lâna şi lucrează ţesătoriile bădărăneşti, sorgintea bogăţiei lor. Aurul şi argintul se modelează subt ciocanul argintarilor şi timpul este întrebuinţat pe cât de folositor, pe atât de economic.

(1) Pouqueville, *Voy. dans la Grèce*, t. II, p 178—179: «Comme cette saison est prévue, des provisions faites d'avance, et quelques magasins de réserve pour les pauvres, mettent les Valaques à même de braver la mauvaise saison, et leur industrie fleurit alors sous les glaces.

«Plus concentrés, ils filent les laines et travaillent aux tissus grossiers, source de leur opulence. L'or et l'argent se modèlent sous le marteau des orfèvres, et le temps est aussi utilement qu'économiquement employé. Quelles soirées délicieuses au sein des familles, pendant les longues veillées d'hiver! Tandis que le fuseau roule dans la maine des hommes et femmes, l'orateur au possession d'amuser le foyer, narre les contes des sorciers de la Thessalie et des revenants du Djumerca. On se serre, on se presse, on écoute avec avidité, on craint de respirer, pour ne rien perdre de ces *beaux récits*, dont on n'interrompt le fil que pour prêter l'oreille au tumulte des vents qui tonnent dans les montagnes. On craint pour un ami absent, on déplore la condition des pasteurs bivouaqués auprès des cataractes de l'Achéloüs..... Les heures coulent, la pieuse mère de famille ramine la lampe qui brûle devant les images des saints protecteurs de la maison! Parfois on chante en choeur un hymne à la Vierge, et l'encens offert chaque soir au dieu des saisons termine avec la prière une journée de paix, sanctifiée par le travail».

«Ce seri delicioase în sânul familiilor, în timpul îndelungilor vegheri de iarnă! Pe când fusul se întoarce în mânile bărbaţilor şi femeilor, oratorul în stare de a distrage căminul, povesteşte basmele vrăjitoarelor din Tesalia şi a vampirilor din Giumerca. Ascultătorii se înghesuesc, se strâng şi ascultă cu lăcomie, nu respiră de teamă de a nu le scăpà cevà din aceste frumoase povestiri, al căror şir nu se întrerupe decât pentru a trage cu urechea la sgomotul vânturilor, cari mugesc în munţi. Ei duc grija vreunui iubit, care lipseşte; deplâng soarta ciobanilor cu masul lângă cataractele Aheloului... Orele curg, evlavioasa mamă de familie reînsufleţeşte candela, care arde înaintea icoanei sfinţilor, ocrotitorii casei! Câte odată se cântă în cor un imn Fecioarei, iar tămâia oferită în fiecare seară zeului anotimpurilor încheie, cu rugăciunea, o zi de pace, sfinţită prin muncă».

Şi astfel se petrec toate zilele! Şi când *maea*, *paplu* sau *nveasta* nu mai spune, copiii strânşi în jurul vetrei, cu picioarele spre foc, încep ei a povestì, ce au învăţat dela *neni*, dela *nveasta*, dela *ata*, *mami*, *maea* şi *paplu*. Unul povesteşte, iar ceilalţi, cari şi ei cunosc basmul, ascultă cu mare băgare de seamă, sărind cu vorba ori de câte ori greşeşte cevà, ca să-l îndrepteze. Prin modul acesta se cimentează basmul. Apoi povestesc până când somnul îi doboară şi sunt aşezaţi în aşternut unul lângă altul şi înveliţi toţi cu o cergă mare, pentru ca a doua zi, după şcoală, să facă cor în jurul maiei, ca să mai scoată vreun basm, neştiut de ei, din ciorap, din buzunar, din sân, sau de unde ştie dânsa!

Literatura basmelor aromâne.

Basme aromâne, publicate până acum, găsim la:

Bagav (Andreiu), *Cartea de alégere* (1887), p. 144: *Lupŭlu şi Mula* (fragment de basm), şi la pag. 158: *Omŭlu şi nipărtica*, scrise amândouă cu ortografia etimologică şi cu tendinţe de apropiere a dialectului aromân de cel daco-român. Basmul cel din urmă este reprodus în lucrarea de faţă, fiind popular.

Baţaria Nic., care a binevoit a ne oferì câtevà basme culese din Cruşova, a publicat în *Şezătoarea* (Fălticeni), Anul XII, vol. IX, No. 12, 1904: *Cum s'a făcut pupăză.*

Cosmescu C., a pus la dispoziţiunea d-lui L. Şăineanu rezumatul a vreo

40 de basme macedo-române. Colecţiunea lui Cosmescu n'a apărut până acuma şi consistă numai din rezumate, pe cari autorul îşi propune să le desvolte însuşi.—Pentru Folklore şi rezumatele sunt de folos. D-l Şăineanu le-a utilizat îndestul în opera sa *Basmele Române.*

„Frăţilia", revistă aromânească No. 1—16, Bucureşti 1901—1902. În această revistă au apărut câtevà «deceuri» aromâneşti, scrise într'o limbă curat aromânească. Sunt toate reproduse în lucrarea noastră, (afară de basmul *Părmislu ali Donă* dela pag. 22) şi cu ortografia adoptată de noi, ţinându-se seamă de modul cum se vorbeşte în satul sau comuna unde au fost culese.

„Gazeta Macedoniei", Bucureşti, 1897 — 1898, No. 6 şi 8. În ea s'a publicat «*Lacul di Gràmuste*» o legendă basm, de către George Zverca (alter: Ciuma al Penţi) şi este reprodus în colecţiunea de faţă, fiind important ca variant pe lângă legendele de acelaş fel publicate în «*Din Lit. Popor. a Aromânilor*», p. 797, 799 a lucrării noastre.

„Lumina", revistă populară a Românilor din imperiul otoman, publicaţie a corpului didactic şi bisericesc român din Turcia, Bucureşti 1903—1904. Acì s'au publicat două deceuri, reproduse în lucrarea de faţă.

„Macedonia", revista Românilor din Peninsula Balcanică, 1888. Acì s'au publicat, cu ortografia cunoscută etimologică a lui Bagav Andreiu, în No. I: *Cum se-feaţe cucuvaïa* (p. 11—12) de Per. Papahagi; *Legenda Peristereĭ* de Andr. Bagav, amândouă reproduse în lucrarea noastră: «*Din Literatura Poporană a Aromânilor*», ca făcând parte din deceuri.—No. 2 : *Albele şi muşatele* pag. 17, 44, este un basm frumos pus în versuri de poetul popular C. Belimace; No. 3 : *Părmithŭlu alŭ Ioan Lenevosŭlu* (p. 61—64, cu urmarea la pag. 132—133, 148—151) este un basm de Vanghelie Petrescu. Acest basm păcătueşte prin multele sale daco-românisme, tendinţă inaugurată de revista «Macedonia», în dorinţa de a prezintà dialectul aromân cât mai apropriat de cel daco-român. Aşà de pildă găsim expresiuni ca: *Strimtorară* p. 62, col. I, 63. col. I; *jalea lor s-şuţi pe haraua* (= jalea lor se întoarse în bucurie, jalea lor se prefăcù în bucurie) p. 62 col. II; *fără ca s-aibă vîră lipsire* (= fără să aibă vreo lipsă, vreo necesitate) p. 62, col. II, *complimente* 63, I; *resplătirea* 62, II; *permisiune* 144, *pîn tru marginea marginelor* (?) (cfr.: până la urma urmelor) p. 63, II, *simpatie*, etc. etc. Exemplele ar puteà fi îmmulţite cât de mult. La p. 84 se povesteşte legenda fetei şi cei 12 *meşi* (=luni), legendă reprodusă de asemenea în lucrarea noastră «Din. Lit. pop.»; La pag. 164—166 *Cicioare tu cinuşe* (care se-feaţe amiră) este un basm publicat de Mandu Baliu, originar din Cruşova, fără a păstrà însă particularităţile graiului Cruşovenesc, riguros păstrate în colecţiunea noastră.

Nenitescu I., *Dela Românii din Turcia Europeană*, la p. 291, a publicat un basm, pe care-l reproducem în lucrarea noastră de faţă transcris foneticeşte; de asemenea mai reproducem cel publicat la p. 288, tradus în dialect.

Obedenaru. (Dr. M. G.): *Texte Macedo-române,* (basme şi poezii poporale dela Cruşova), publicate de prof. I. Bianu, Bucureşti 1891.

În această lucrare sunt publicate două basme:

1. *Amirŏu-lu cu ḑîna amiróñă a Ḑîni-lor* p. 1—34. şi 2. *Picurar-lu Perpilliţa cu muşata a loc-lui*, p. 35, 93, traduse în limba română literară şi în cea franceză.

Următoarele rânduri, cu cari d l Bianu însoţeşte textele acestea, caracterizează perfect valoarea lor:

«Răposatul dr. Obedenaru nu erà Macedo-român, n'a călătorit între Românii macedoneni, nici studiile linguistice nu erau specialitatea sa.

«Fiind secretar în legaţiunea ţării la Constantinopole, a venit în atingere cu unii Români macedoneni; curiozitatea şi dorinţa de a cunoaşte limba lor l-a îndemnat a începe îndată să o studieze. A luat în casa sa pe un tânăr macedonean Taşcu Iliescu din Cruşova, l-a învăţat singur carte şi cu ajutorul său a început a scrie basme şi poezii poporale, a face oarecari mici traduceri în dialect, a culege forme gramaticale şi cuvinte. Această lucrare a continuat apoi mai mulţi ani la Roma, unde fusese mutat Obedenaru şi unde a adus cu sine şi pe Taşcu Iliescu.»

Toate textele din această lucrare sunt date de către Taşcu Iliescu reposatului Obedenaru. Ele nu reproduc strict limbagiul cruşovenesc, de unde este originar T. Iliescu. Ştofa lor este poporană însă. Părerea d-lui Weigand (Aromunen, II, pag. 214), că stofa acestor două basme ar fi împrumutată basmelor bulgare, ne pare greşită. Ambele basme sunt răspândite la Românii de pretutindeni, (cfr. L. Şaineanu: Basmele Române, p. 256—289, unde aceste două basme sunt grupate: primul în *Tipul Meluzina*, al doilea în *Tipul Neraida*, alături de o mulţime de variante româneşti).

Papahagi (Per.), în: *Din Literatura Poporană a Aromânilor*, p. 759—816 s'au publicat 34 de deceuri.

„Revista Pindul", Bucureşti 1898—1899 No. 1—11. In No. 7, pag. 8 se publică o scurtă legendă despre lemnul crucii de către I. Naum. E scrisă fără nici o sistemă ortografică şi este reprodusă în lucrarea de faţă, prezintând însemnătate, ca una ce prezintă asemănări cu legenda despre lemnul crucii. A se vedeà cursul universitar despre *Istoria Literaturii Române* de Ovid Densuşianu, 1898 (redactat de Filip Drugescu, pag. 177—130): *Legenda despre lemnul crucii.*

Taşcu Iliescu a publicat în «Ţara nouă» (1887, Buc,) doua basme: 1° Picurarlu Perpelliţa cu *Muşuta a loclui* (Anul IV, No. 2, p. 103—124; No. 3, p. 186—188); 2° *Hiliŭ-lu de amirăŭ cu amiróñia a zânilor* (An, IV, No. 4, p. 222—235), care nu sunt altele, decât cele publicate în *Texte Macedo-române* de Obedenaru (vezi mai sus). Limba este influenţată de cea literară, întocmai ca şi în V. Petrescu.

Weigand (Gustav), în: *Die Aromunen* (ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-romanen oder Zinzaren), II, Leipzig, 1894, au apărut nouă basme cu titlurile următoare: 1° Der Mann mit dem grossen. Verstand *(Minte am, parăţi no-am)*, 2° Das kluge Mädchen (=Fata isteaţă), 3° Die falsche und die wahre Königin (=Regina substituită), 4° Porkòpulos, der Findling (=arom. *Aflatlu)*, 5° Die böse Schwiegermutter (= Soacra cea rea), 6° Die hab-

gierige Frau und ihre Strafe (=Femeia lacomă şi pedeapsa ei), 7° Ali-Baba und die vierzig Räuber (=Ali-Baba şi cei 40 de tâlhari), 8° Daphne (=Dafina), 9° Schneewittchen (= Rodia).

Basmele acestea sunt culese cu îngrijire, credincios reproduse, deşi se resimte uneori sfiiciunea povestitorului, lucru de altfel greu de înlăturat, dacă ţinem seamă, cât de puţin comunicativi sunt povestitorii faţă de oaspeţii cari doresc să-i exploreze, şi mai ales când aceştia sunt străini.

Totuş, din toate colecţiunile amintite, cea a d-lui Weigand este cea mai conştiincioasă.

D-l Weigand crede de cuviinţă a face următoarele aprecieri privitoare la basmele aromâne (Arom. II, 210):

«Îmi pare, după experienţa mea, că poporaţiunea nomadă de păstori este mai bogată în cântece, dar mai puţin bogată în poveşti decât poporaţiunea sedentară, şi că cea agricolă posedă materialul cel mai mare de poveşti»; apoi mai jos: «Numai un sigur basm din cele nouă, mi s'a povestit de un păstor, dar şi acesta apare ca împrumutat dela străini. Prin aceasta nu va să zică, că ar fi un gen specific aromânesc de poveşti. *Absolut nu*; pentru toate se găsesc paralele destule, atât în literatura poporană a popoarelor balcanice, cât şi pe un domeniu mai întins».

Cu destulă părere de rău constatăm, că învăţatul german, condus de cele câtevà basme culese de dânsul (9 în total), caută să se pronunţe în fond despre această comoară a Aromânilor! Că poporul pastoral este foarte bogat în tot ce atinge literatura poporană, nu încape nici o îndoială pentru cine se opreşte solid să-l cerceteze. O singură comună, ca să nu zic o singură *fălcare*, ar procurà învăţatului german un material de poveşti, cât a încăput în întreaga lucrare de merit a lui Lazăr Şăineanu, în Basmele Române.

Că n'ar existà un gen specific de poveşti aromâne, credem că d-nul Weigand, după apariţiunea *Deceurilor* apărute în lucrarea «Din Lit. Popor. a Aromânilor» precum şi după această colecţiune, nu va mai susţine o părere nefundată. Legendele referitoare la smeii din Pind, la păstori şi la tot ce se atinge de viaţa pastorală, credem că numai stofă străină nu poate fi.

De altfel trebuie să recunoaştem, că sunt foarte greu de stabilit marginile unei poveşti şi de dovedit originea ei. Caracterul etnic el unei poveşti îl formează situaţiunile particulare subt cari ni se povesteşte şi cari, de cele mai multe ori, sunt naţionale. Aşà de pildă naşterea, nunta, moartea, credinţele în ursitoare, etc., sunt înfăţişate potrivit cu datinele aromâneşti, dacă basmul este povestit la Aromâni, şi altfel, dacă basmul acelaş se povesteşte de un alt popor.

Basmele Românilor din Meglenia, culese de d-l G. Weigand (1) şi Per. Papahagi (2) nu sunt menţionate acì şi colecţiunea de faţă nu cuprinde nici un basm meglenit.

(1) *Vlacho-Meglen* p. 57—68 (conţine cinci basme megleneşti).

(2) *Românii din Meglenia* p. 14—26 cuprinde patru basme; *Megleno Românii* II, p. 1—165 cuprinde 18 basme.

După cum reiese din cele de mai sus, basmele adunate până acuma nu sunt nici numeroase, nici bine culese. Din ele nu resare *duhul* Aromânului. Cred că colecţiunea de faţă va umpleà un mare gol în această privinţă. Graiul am căutat să-l reproduc cu deplină scrupulozitate. M'am silit să culeg sistematic, nealterând nimic. Sforţările mele au tins să reproduc cuvânt cu cuvânt spusa povestitorului. Uneori am reuşit, altădată poate nu, căci la neputinţa mea de a transcrie repede povestea, ori ce întrerupere de a oprì pe povestitor, spre a vorbì mai rar, de a mai aşteptà niţel, îl făceà să-şi piarză uneori şirul, alteori să repete acelaş lucru. Apoi prin întreruperi se pierde tot farmecul, toată căldura ce pune povestitorul în basm. M'am adresat şi la buni povestitori şi la mediocri, şi am transcris basmul, chiar când a fost neîntregit, căci toate prezintă interes pentru un etnograf.

Întru cât am reuşit să culeg, desbrăcat de ori ce înrâuriri teoretice, lăsând în totdeauna expunerea pe seama povestitorului; întru cât m'am putut ferì de combinări şi prelucrări în basme, ceea ce ar fi o scădere; întru cât am reuşit să pătrez basmelor acestea originalitatea lor, spre a se puteà înfăţişà *«cu îmbrăcămintea lor originală, întreagă, neciuntită şi nedescolorată»* cum se exprimă d-l Hasdeu (1) despre basme, las să se rostească acei cari nu vor pregetà să arunce o privire binevoitoare asupra lor.

Dorinţa mea arzătoare a fost să scap dela peire o preţioasă comoară a literaturii poporane aromâneşti. În parte, dorinţa mea este împlinită, căci mai bine de 400 de basme am reuşit să strâng, din cari această colecţiune înfăţişează abià a treia parte.

A se interesà de aceste basme feerice, zice Vasile Alexandri (2), *este un lucru natural; a le ferì de nimicirea la care ar fi expuse cu timpul, este o dorinţă patriotică; însă a şti de a le păstrà naivitatea poetică a graiului povestitorilor dela şezători, este o operă din cele mai meritorii.»*

Mi-ar păreà bine, — şi aceasta ar fi o mare satisfacere

(1) *Hasdeu, Etym. Magnum Rom.*, art. *basm* p. 2.619.
(2) În prefaţa ce însoţeşte: *Basmele*, etc. de P. Ispirescu.

pentru mine, — dacă, cel puţin, dorinţa patriotică ar fi atinsă, fie şi în parte, prin publicarea materialului de faţă.

Încheind, ţiu să aduc omagii de mulţumire şi recunoştinţă Onor. Academii Române care, şi de astădată, a onorat cu sprijinul său şi această colecţie.

Exprim de asemenea mulţumirile mele cele mai călduroase, pentru interesul de aproape arătat lucrării de faţă, d-lui Profesor I. Bianu.

AUTORUL.

Giurgiu, 7 Fevruarie 1905.

1. Andruşlu şi Araplu.

Erà ună oară ş-un k'irò un flčòr, cu n'uma Andrèĭŭ. El după ţe si sură, duse tu xeane, tra s-acîzînsească. Ma cum easte ponda di xeană, aḑĭ s-amintă, mîne s-amintă, triţeà ḑî'-lile ună cîte ună, s-făţeà siptămîńĭ, siptămîńle s-făţeà meşĭ şi meşl'i ańí şi an cu an se-adunară 14 de-ańĭ în cap. După 14 de-ańĭ, vru ş-nîs, corbul, si s-toarnă a casă, tra să-şĭ veadă niveasta-l', niviḑută nă etă ntreagă şi scunk'il' părinţî!

Cîndu trapse dit xeane, ş-feaţe cruţea, s-lo-aducă Dumniḑăŭ g'ine, şi ntră tu cărave. Haĭde-haĭde ağumse căravea şi s-apruk'è di màrḑinea di hoara lor. Căpitanlu di cărave strigă s-easă tuţĭ oamińl'i nafoară, că pînă aoaţe plătiră. Işiră tuţĭ, işì ş-Andreĭŭlu.

Lo calea cîtră acasă-l', hăriòs, că vru Dumniḑă, di ağumse sînătòs si-şĭ veadă părinţil' şi nveasta. Na, ună ş-ună, ĭu l'-astal'e calea un pondu de-aràp, laĭŭ ca tučìnile, şi-l' ḑîţe:

— Ţe-ńĭ daĭ si-ţĭ spun ună hăirlîtcă?

— Am ţi si-ţĭ daŭ, ḑîse Andreĭŭlu.

— Iţe s-aĭ, ńi-l daĭ ańia? ḑîse Araplu.

— E! ţ-ul daŭ, ḑîse Andreĭŭlu

— Cu sînătate! mul'area-ţĭ are flčòr. Tine nu ştiĭ, că tu fugă, o-alăsàşĭ greaŭă.

Di nă oară Andrèĭŭ se-alăxì tu faţă, cum di-l pimse aţèl-din vale, di ş-deade zborlu, si-l' da flčorlu. Tut imnà cîtră acasă cu caplu spinḑuràt şi s-mindueà, cum s-facă, cum s-a-dară, se-ascapă di Aràp. Il' tîcănì, că la nîşĭ, ca oamińĭ ueàrĭ vaĭ aĭbă cîńĭ.

— Cîńl'i, va me-ascapă, mindui nîs. Apoea-l' ḑîse Araplui:

— Vinu acasă, s-lu l'aĭ.

Nîs dinăinte, Araplu dinăpòĭ, ağumsiră to-avlie. Un Ba-

l'uca, cîne vecl'u picurărescu, cît îl viḑù, l-cunuscù ş-acăţă s-da coada pri ningă nîs. Ananţĭ cińĭ s-loară dipu nîs. Araplu nu cutiḑă s-intră di poartă nauntru. Andreĭùlu, cît viḑù hil'su, mare ş-muşàt, ğone si-l' spinḑurĭ apala di guşe, gri Arapluĭ:

— Vinu, Arape, vinu si-l l'aĭ!

— Adu-l aoaţe, gri Araplu.

Cît l'-avḑîră boaţea cîńl'i ş-carĭ da di-l bagă năinte pri măratlu de-Aràp, s-vătămă şi s-frîmse pînă se-ascapă. Nu tricù mult de-atumţea ş-ună ḑuă işiră fiĉorl'i di la scul'ò cu dascal'i nafoară tù virdeaţă, s-l'a vimtu. Işì ş-fiĉorlu al Andreĭu, cu numa Andrùş. Acşiţe l'-ḑîţeà sosl'i a luĭ.

Andruşlu cum s-ağucà pri ningă amare, viḑù un peaşte muşàt, cum no-aveà viḑută putè. Peàştile tut pri ningă buḑa de-amare anută ş-ĭu erà apa cama puţînă. Andruşlu ş-adună ĉoàrisl'i nîpòĭ în sus, intră tu apă şi tut pusputeà ş-mutreà s-lo-acaţă. G'ine ma peàştile erà cîne; aţia-ţĭ păreà, că lo-acàţĭ, aţia ţ-ascăpà prit ḑeàḑite.

Va-l' u ḑîţĭ, acăţă s-murḑească şi s-crească aţia de-aţia aùmbrile. Dàscalu l'-adună fiĉorl'i, si s-toarnă n-hoară. Cîndu să nk'isească, l'-anùmiră şi-l' scoate un cama ng'os. «Carĭ lipseaşte, carĭ lipseaşte?» Andruşlu lipseaşte, gri un fiĉòr Na-l înclò, ĭu caftă s-acaţă peşti.

L'-aurlă dàscalu, că vaĭ fugă, nîs îl' ḑîţe:

— Ninga pţîn, voĭ tra s-acàţ un peaşte.

Fiĉorl'i vḑiră şi lo-alăsară. Peàştile, ună-ş-ună ţe viḑù, că vḑiră fiĉorl'i, arsărì dit apă şi s-feaţe om. Aestu ş-erà draclu viŭ, carne ş-oase, cum mi veḑĭ şi cum ti ved, cu coàrnile treĭ pălńi mărĭ ş-cu coada treĭ coţĭ sălg'ită. Fiĉorlu niţi no-avù k'irò z-grească ţivà. Fu arăk'ìt di drac şi dus tu pălatea luĭ din mesea di amare. Aestu era ş-Araplu ţe-l' işì al Andreĭu în cale.

Draclu aveà un tată ş-ună mumă. Tu pălate aveà ş-ună feată de-amiră arăk'ită, muşată ca soarle ş-bună cîtu z-ḑîţĭ. Fiĉorlu fu adùs tu odălu, ţe erà şi feata-de-amiră. Nîs acăţă ş-plîngă, pri di nă parte, cum s-facă aclò, ş-pri di altă parte, ca-l' părù pţîn g'ine, că easte cu nă feată ahîntu muşată. Lu ntribă feata:

— Ţe plînḑi? Nu veḑĭ ĭo feată h'iŭ ş-nu plîngu ş-tine ğone aleptu ş-verşi lăcrińĭ?

Fičorlu se-aruşnă, ş-aştearse ocl'il' şi gri:

— Scumpă, cum s-nu plîngu? Nu veḑĭ tu ţe lăeaţă h'iŭ?

— Lasi, nu-ĭ ţivà, că ti nveţĭ, cum mi nviţàĭ ş-ĭo.

Tăcù ş-fičorlu.

Drasl'i, tatăl, muma şi h'il'lu, aveà sìstimă ahtare, că vḑea caθe seară, cîtu ntunicà. Acşiţe şi seara estă. Ma, nëinte ţe s-*fugă*, îl' ḑìsiră a fičorluĭ:

— Ea, mtrea ncoa! mîne tah'inà s-àpiră nă avită cu un aràpune de-auă, că si nu, si ştiĭ că nă mîşcătură ti fac! Ti mîc ş-altă nu!

Cara vḑiră, măratlu di fičòr nîpòĭ îl loară lăcrińle cîtră ng'os. Feata l' ḑîse nîpòĭ:

— Tră-ţe plînḑi, di ţĭ-aspardi ocl'il'?

— Ţe s-nu plîngu, muşata-locluĭ, Araplu ńĭ ḑîse, ca s-nu aduţearim pînă mîne nă avită c-un aràpune, va s-mi mîcă, măratlu-ńĭ!

— E! glare! ţe-aĭ anang'e? ea du-te la pap-auşlu aţèla, ţe lucreaḑă aclò tu mesea de-amàre şi strigă-l' acşiţe: O! pap! pap! îńĭ ḑîse h'il'e-ta mîne tah'inà s-àpiră nă avită cu auă, că si nu va s-u mîcă Araplu!

Duse măratlu fičòr şi apărńì tra si strigă, cum lu nviţă feata. Paplu l'-ḑîse: «G'ine! du-te ş-mîne tah'inà va s-h'ibă avita cu tut aùă».

Cîndu s-turnară to-apirită drasl'i, ş-aflară avita co-arapuńĭ de-aùă. Li ĭo muma ĭo-Aràp ş-li mîcă, ţe si-l' se-acaţă!

Alantă seară cîndu vrea s-fugă aţèl' treil'i c-un čor, îl' ḑìsiră a fičorluĭ:

— Mîne tah'inà s-àpiră nă pălate, ma mare di cît anoàstră, că si nu fure, ti mîcăm!

Fičorlu intră nîpòĭ tu gailei ş-tu cripare. G'ine ma feata de-amiră ş-erà acloţe... Il pitricù pale la paplu, si-l' ḑîcă: «Pap, laĭ pap! mi pitricù h'il'e-ta s-ţă ḑîe, se-àpiră nă pălate pînă mîne, ma mare ca-l Aràp, că si nu, si ştiĭ, că va s-u mîcă Araplu».

– E, g'ine, ḑîse auşlu, du-te tine, ş-mîne tah'inà va s-h'ibă.

Cîndu s-turnară aţèl' nîpòĭ, viḑură pălatea şi s-čudisiră.

G'ine ma Araplu vrea s-l'-află nă ńică acăţătură al Andrùş ş-lu mîcă. Acşiţe, seara, cîndu vrea s-fugă, îl' ḑî'siră:

— Mîne s-àpiră un arîŭ, tra s-treacă prit amare, că si nu, va s-ti mîcăm.

Feata, cîndu avḑî' dimîndata draslor, ţe maşĭ dit càpite di draţĭ puteà s-easă nă greaţă ahtare, se-aspîrè şi-l' ḑîse a fičorluĭ:

— Fičòr muşàt, fičor-aleptu, tră frică easte aestu lucru... ma ştiĭ ţe ḑîc ĭo? aĭde si vḑim, s-nă lom ocl'il' de-aoaţe şi s-nă ţem tu hoara ta!

— S-fuḑìm, ḑîse fičorlu, ma u ştiĭ calea tine?

— Nu ţ-u criparea, că Dumniḑăŭ nu n-alasă s-k'irìm.

Lo feata k'àptinle, cuneta c-untulemnu şi ẃiĺia di ẃilčire şi ş-loară perlu de-aclò.

To-apirită asună drasl'i la pălate s-lă dişcl'idă, no-are s-ẃină vîrnu! S-arucă priste stizmă, mutrescu nauntru udă di udă, no-are niţi feată, niţi fičòr. Loară calea nîpòĭ şi-l' ved ĭu alăgà. Si strìmsiră ş-el' to-apală tra s-l'-ağungă. Viḑură feata cu fičorlu, că vrea l'-ağungă şi vrea s-bagă mîna pri nîşi, loară ş arcară k'àptinle şi s-feaţe un munte mare şi arîpòs, că sk'in ningă sk'in crişteà, ndisàţĭ ca dinţîl' di k'àptine.

Nìpòĭ fuḑĭ feata cu fičorlu, nîpòĭ strinḑi-te draclu, craşt-crùşt a sk'ińlor cu gura, ş-feaţe cale, tricù mùntile şi iseà pri nîşĭ s-l'-acaţă. Carĭ u viḑură zore, arcară şi ẃilia di ẃilčire dipu nîşĭ şi cara s-feaţe un munte aruk'işiròs, că viḑură ş-păţîră drasl'i pînă s-lo-alină. Feata cu fičorlu aveà loată loc multu, ma tut l'-ağumse Araplu. Atumţea feata arcă ş-cuneta cu-ntulemnu. Di nă oară s-feaţe nă baltă cu apă-araţe, cît nu ţ-u ncape mintea. Feata ş-fičorlu s-feaţiră păpk'i şi ntrară tu apa ţea dulţe, tra s-lă k'ară torlu.

Ağùmsiră drasl'i şi paplu, tatăl al Aràp, acăţă s-grească:

«Ah! nu eràĭ tine
Soare ş-luńină,
ţe te-aflăm to-amare,
ti hrăneàm cu ńare,
ş-tora s-nă fuḑĭ din casă?

Feata ş-fičorlu s-făţeà, că no-avdu şi strigà ca broatiţĭ: «bac! bac! bac! bac! bac! bac!

Apoea ah'ursì ficorlu al pap, Araplu s-ḑìcă:

— Ah! nu eràĭ tine, ţe te-aflăm to-amare, te adrăm tută tu fustăńĭ noauă ş-tute lùcrile ţe nî căftàşĭ ţî li feaţim ş-tora vḑişĭ şi n-alăsàşĭ!

Feata cu Andruşlu nîpòĭ:

— bac-bac-bac! bac-bac-bac!

Tu coadă gri ş-muma-l Aràp:

— Nu eràĭ, tine durută, ţi te-ascăpăm dit amare, care ti criscùm, ţî li feaţim tute k'eh'le ş-tora vḑişĭ di n-alăsàşĭ?

— Bac-bac-bac! bac bac-bac! strigară năpòĭ feata cu ficorlu.

Atumţea s-turnă şi blăstimă muma dracluĭ şi ḑîse:

— Muma-l' carĭ va-l başe, aţèl niveasta si ş-agărşască!

Ş-tru oară cîntară cucosl'i şi-ş frîmsiră zverca drasl'i. Işiră ş-feata cu ficorlu si s-ducă acasă la Andruşlu. Calea feata l'-ḑîse:

— Avḑî'şĭ, ţe ḑîse drăcoańa! mutreà g'ine s-nu te-alàşĭ s-ti başe mă-ta şi cara-z-va, si-l' ḑîţĭ, că h'iĭ suràt.

— G'ine, ḑîse ficorlu.

Nîs o-alăsă mevasta-l' tu nă călivă tu munte, că l'-erà arşine, feată de-amiră s-o-aducă cu strańe arupte n-hoară, că lă se-arùpsiră di cît feàţiră pri cale.

Duse ficorlu a casă singur, s-l'i facă nă păreacl'e di strańe.

Nîs, cum ş-aveà dată zborlu, nu se-alăsă s-lu başe mă-sà

— Mamo, nu mi başe, că-ńĭ h'im suràt.

Mă-sa, ca mumă, dureà să-l başe, că nu-l aveà viḑută di multu ş-tora l'-vineà ca dit lumea alantă! G'ine ma tut nu-l băşè atumţea.

Cîtră ńaḑă-nopţî, cîndu ficorlu l'-cuţeà somnu greŭ, mă-sa duse tra si-l veadă. Cîndu-l viḑù asudàt, di apustusìt ţi erà, că imnă măratluşĭ, cari-şte cît, lo-aştearse de-asudoare şi-l băşè di haraŭă. Ficorlu no-aduk'ì ţivà. To-apirită si sculă, si lă şi se-aspilă g'ine-muşát, şi se-alnă pri un pat tra si şadă Lu ntribă mă-sa:

— H'il'u, spuneàĭ aèrĭ, că h'iĭ suràt, cîndu va s o adùţĭ niveasta-ţĭ la părinţî?

Andruşlu aveà agărşită dip di dip di cum îl bîşè mă-sa şi ḑîse:

— Carĭ niveastă?

— Aţeà de-aèrĭ, ţe-ńĭ (ḑî)ţeaĭ!

— H'iĭ arîsă, mumă, ĭo nu h'im suràt.

Atumțea muma-l băgă di cale și lo-arăvuńisì cu nă feată din hoară, ș-alantă mărata ș-aștiptà tu munte, si z-ducă s-u l'a.

Vińe oara s-facă numta. Cîndu, na ! aclò ĭu să si ncrună, doĭ pilistèrĭ, pitricùțĭ de feata lantă, vìńirà și șiḑură, unlu pri caplu al gambrò ș-alantu pri caplu ali nveaste. Ațèl di pri caplu ali nveaste acățá s-cîntă și s-ḑîcă:

— Nu eràĭ tine, ğone-aleptu, ți te ascăpàĭ dit mîńle al Aràp cu ahîte murafèțĭ țe feču? Nu eràĭ tine țe-ńĭ țeaĭ și țe-ńĭ ğuràĭ, că s-morĭ, s-k'erĭ, di mine nu va ti dispartî ș-tora vreĭ s-ti ncruńĭ cu altă?

Atumțea Andrușlu pimse nclo niveasta-l', s-disfeaţe di ea și ḑîse:

— Io h'im suràt, ĭo h'im suràt! fuḑițĭ, țe vrețĭ s-mi ncrunàțĭ cu altă ?

Apoea duse Andrușlu la nveasta luĭ di la munte ș-o aduse acasă și u lo nveastă.

Eràm ș-ĭo aclò, ńĭ-deàdiră nîscînte pisk'ese s-v-adùc, ma cum trițeàm pri ningă nă baltă, broàtițli feàțiră «bac-bac-bac!» ș-ańia-ńĭ si părù că fac Turțil' «brac! brac! brac!(1)» și measpăreàĭ, le-alăsàĭ și vḑiĭ!

(Spus de Constantin N. Barbaiani din Caterina, Macedonia, vilaetul Salonic).

2. H'il'lu de-amiră țe moare ș-anviaḑă a doara.

Erà nă oară, țe nu ș-erà.

Erà nă oară un amiră. Amirălu ș-aveà ș-amirăroańe. Aestă di cîte orĭ îl' deade Dumniḑăŭ fumeal'e, mașĭ feate amintă. Tora amirăroańa erà greaŭă diznòŭ ș-amiraluĭ îl' vińe să z-ducă tu polim. Cîndu z-dispărțî di aluĭ-l'i de-acasă, l'-alăsă zbòr a mă-saĭ și-l' dimîndă:

— Mumă, s-easte că mul'area-mea va s-amintă fičòr, să-ńĭ pitrèțĭ carte; s-amintare feată s-nu-ńĭ pitrèțĭ carte dip, că ńĭ-u arăŭ s-avdu.

O-aduse oara, și-șĭ feaţe Dumniḑăŭ ńilă și-l' deade fičòr a amirăroàńil'eĭ. Muma amiraluĭ nă palmă criscù di haraŭă,

(1) *Brac!* pe turceste înseamnă: alasă !

cîndu viḑù ş-un mascur to-ahînte feate. Lo-aştiptà cu gura căscată tuţĭ, ca ĉireaşa ţea coapta. Il' ḑîse ea a nor-saĭ:

— H'il'e, scumpul a mel îńĭ dimîndă tu fugă, si-l' pitrèc carte, s-easte că va s-aminţî fiĉòr, şi s-easte că aminţî feată, s-nu-l' l'aŭ sihărik'e.

Amirăroańa si nvirină, avḑîndaluĭ aestă:

— Ba! ḑîse nîsă, canda mine vream s-fac tut feate? Macă amintàm feate, easte că Dumniḑăŭ ńi li pitriţeà. Cum s-faţe, c-amirălu s-o aruсă tută furtiea pri mine?

Acşiţe amirăroańa s-năirì şi nu vru s-l'i l'a sihărik'e amirăluĭ, că feaţe fiĉòr.

Fiĉorlu criscù ḑuă di ḑuă, analtu ş-muşát, ş-acăţă să z-ducă la scul'ò. Cîndu víneà Crăcĭún, cîndu víneà Pàşte, tuţĭ fiĉorl'i ş-tuţĭ soţl'i acáţà să aspună, ţe l-acumpărară părinţil', tătińl'i, maşĭ nîs măratlu tăţeà şi şideà apreadunàt şi no-aveà ţe z-ḑîcă, că ş-o-aveà că no-are tată. Nă ḑuă, pirindu-sărbătoare, carĭ avḑî' cum fiĉorl'i grea ţe l-acunpărară tătăńl'i, il' vińe multu greŭ alùĭ şi fuḑi di la scul'ò, şi duse a casă la mă-sa. Apoĉa acăţă s-u ntreabă mă-sa:

— Mamă, ĭo tată no-am? Maşĭ alanţĭ fiĉòrĭ aŭ, di l-acùmpără lucri ş-muşutèţĭ?

Mumă-sa prota nu vru s-l'-aspună, că l'-erà s-nu-l cărtească, ma tu màrḑine îl' ḑîse:

— De! h'il'u, ş-tine aĭ tată, ma ea ş-ea cum sta lùcrulu: Tată-tu duse tu polim şi me-alăsă sàrţină tamàm la tine. Ţe-l' vińe, z-dimîndă şi s-alasă zbor, tra s-l'i pitriţèm hăbare şi s-l'i lom sihărik'e, maşĭ carĭ s-amintàm fiĉòr. Io-ńì mi năirìĭ pri nîs, că lùcurlu al Dumniḑă lo-arcà pri sk'inarea mea şi nu vruĭ si-l' pitrèc carte. Nîs, carĭ aştiptă ţe-aştiptă, biţì pòlimlu şi-ş lo ocl'il' nîpòĭ în sus tu xeane şi de atumţea nu s-turnă. Il plîngu ş-ĭo şi dor ń-e z-daŭ ocl'i ningă noară cu nîs, ma nu-ĭ ĉarè.

Fiĉorlu, nu erà de-aţèl' ţe lă-ĭ frică şi de-aumbră-lă, i de-aţél' fiiĉòrĭ ţe-aşteaptă n-gură, ca ţivà puĭl' org'i. El erà ğone, om ţe disică năinte şi cîndu ş-u bîgà cu mintea s-adară un lucru, pînă nu-l făţeà, nu se-alăsà.

Cîndu avḑî' dit gura mă-saĭ cum sta lùcrulu, işì nafoară s-află un soţ, tra z-ducă s-alagă, si-şĭ află tată-su. Află un soţ tu ańl'i a luĭ şi-l lo. Mă-sa, cum sun mumăńle durute, nu

vru s-lo-alasă, că xeana-ĭ greaŭĕ, că lumea ĭ araŭă, că s-nu k'ară, că s-nu l'-u toarnă mintea ţivà feate ş-armîne tu xeane şi cum s-facă nîsă fără fiĉŏr. Ḑise duruta mumă, cîte nu cama putù, ma mintea luĭ nu-l' si şuţă; u ligă: «că va mi duc», şi di ducă mînă nu trapse.

Ţi s-facă ş-oàrfănă di mumă, lo-alăsă dipu vrearea luĭ.

— Du-te, scumpe, ma ţîńĭ s-ti duţĭ, ma v́inu s-ţă leg un semnudi mînă, la braţlu ndreptu, tra s-ti cunoască tată-tu.

Nk'isiră dol'i soţĭ ş-l'-u deàdiră cîtră tu lume. Cara imnară, imnară, l'-apreasse seatea. N-cale aflară un puţ, apărv́isìt tu un cîmpu ermu, ĭu nu z-videà ĉipit di om. Maşĭ nîşĭ dol'i. Tora carĭ s-intră nauntru să scoată apă, că cuvă nu-aveà la puţ. «Intră, tine», unlu, «intră tine» alantu, tràpsiră şcurtiţa şi-l' căḑù a h'il'luĭ de amiră s-intră. Aestu intră şi cara no-aveà cu ţe z-bea, scoase căĉula ş-u umplù cu apă. Fiĉorlu oarfăn ma şirèt, îl' căftă z-bea nîs ma naintea Il' feaţe k'efea h'il'lu de-amiră. G'ine ma aestu cătărgàr, după ţe biù, sălg'ì căpak'a priste gura di puţ şi lo-alăsă aclò.

A h'il'luĭ-de-amiră îl' păreà că oàrfănlu se-ăgoacă cu nîs, că faţe şicàţĭ tr-arîdeare şi tut îl' greà:

— Dure ţĭ-u cu ğoclu, ma dişcl'ide, că vaĭ întunicăm aoaţe şi nu vaĭ avèm ĭu s-nă culcăm.

— Nu-ţĭ dişcl'ìd, gri oàrfănlu, pînă nu va-ńĭ daĭ semnul ţe-l porţî la braţlu ndreptu şi ţe lo-aĭ di la mă-ta.

Viḑù tora h'il'lu-de-amiră că si ngroaşe şicălu şi c-aoaţe nu-ĭ ğoc. Ţe s-facă? Ğoacă preftul di bil'è.

— Dişcl'ide s-es, greaşte nîs, că ţ-ul daŭ şi semnul.

Lu scoase şi-l' lu deade prit ună cărpitură.

— Tut nu-ţĭ discl'id, ḑîţe oàrfănlu, pînă ţe nu va ti ğurĭ şî sprigùrĭ, că tine, di oara estă, va h'iĭ oàrfănlu ş-ĭo va-ń h'iŭ h'il'lu-de amiră.

Ğură şi sprigură h'il'lu de-amiră şi ḑîţe:

— Mi ğur şi mi sprigùr, tine s-h'iĭ h'il'lu de-amiră ş-ĭo soţlu a tăŭ, s-mor şi s-anv́ièḑ ş-apoea s-aspùn a tată-ńuĭ.

Oàrfănlu erà cîne, fiĉŏr diprit căl'urĭ, vaĭ ḑiţĭ, nă soie dî cupilĉu.

Cara feaţe ğuratlu aestu greŭ ca mùntile ţe-angreacă, mută căpak'a şi işì h'il'lu-de amiră, galbin ca turta di ţeară: le-

aveà umplută măratlu, o-aveà 'spăreată huzmetea, cît ğone ş-erà de-al'umtrea.

E, fiĉorl'i a mel', şi ğuneaţa s-o-aspună omlu, j-va loclu După aţeà o-adunară eară şi di om-om, întreabă un, întreabă alantu, loară di hăbare ĭu l'a pîne amirălu. Il' pitricură hăbare s easă, s-l'-aşteaptă, că l'-adùc ştirĭ bune dit loclu a luĭ.

Amirălu işì cu haraŭă, ma nu şi ştea, carĭ easte h'il'lu a luĭ. H'il'lu de-amiră, cum s-aveà ğurată, ḑîse, că oàrfănlu easte fiĉorlu a luĭ şi nîs easte soţu-su. Atumţea tată cu h'il'u minĉunòs z-băşară, si mbrăţitară şi tràpsiră tu pălate.

Apirì ḑua lantă. Oàrfănlu s-curdusì mare-gros tu pălate, cu ĉor pri ḑinucl'u ş mutreà citră tu grădină. Veade aclò lălùḑĭ ńil'e, s-ţă si l'a mintea. L'i se urixì nă trandaflă şi-l' ḑîse a soţu-suĭ — h'il'lu de amiră — s-l' arupă şi s-l'-aducă ună.

— Nu, ḑîse amirălu, aclò nu poate s-intră vîrnu, că easte un şarpe-mare, cu doauă càpite, ţe-aveagl'e. Şàrpile aestu maşĭ mine mi cunoaşte, domnu-su a grădìnăl'eĭ, şi grădinarlu ţeadară ş-adapă grădina. Ma, si z-ducă grădinarlu.

Il' ḑişiră a h'il'luĭ-de-amiră, si-l' ḑîcă a grădinarluĭ s-arupă nă trandaflă. Aestu ntribă di grădinàr şi cara nu lo-află tu oara ţea, intră singur tu grădină. Niţi nu şi şteà nîs, că seaflă aclò şarpe-mare, cu doaŭă càpite. G'ine ma şàrpile aestu erà apicăşòńŭ. Ma-l viḑù, l-cunoscù, că-ĭ h'il'ŭ-de-amiră, nu-l cîrtì dip şi-l' ḑîse:

— H'il'u-aleptu, dişcl'ide gura... Fiĉorlu dişcl'ise gura şiş àrpile cu doaŭă càpite lo-ascuk'è n-gură şi aestu s-află cu tute lìmbile di priste loc anviţate. Nviţă cum zbur ăscu ĉońl'i, alîndurle, puĭl'i şi prăvḑîle tute di sti loc. Adună apoea ndoauă trandafle şi-l' le-aduse a oàrfănluĭ. Aestu mutreà di pri pălĉire la h'il'lu-de-amiră şi s-aştiptă s-lu veadă măcàt di şàrpile cu doaŭă-càpite şi multu s-ńiră, cîndu l-viḑú ascăpàt.

Oàrfănlu, fiĉorl'i a mel', cara z-viḑù tu bune ş-tu muşutèţĭ, l'i si părù că di tot na easte acşiţe. Maşĭ ună sărak'e-l măcà: cum se ascapă di h'il'lu de-amiră, cum să-l facă si-şĭ mîcă caplu cu vîră trop, că sk'inu ntr-ocl'i l'i stăteà. Il mîcà laĭlu-şĭ, că s-nu easă tu pade alih'a nă ḑuă. Şi di ţe se-aspăreà pîn tu coadă no-ascăpă.

Nă ḑuă amirălu cu oàrfănlu mîcà pri measă. H'il'lu deamiră şideà mprostu ş-l-aduţeà mîcărĭ, lă turnà să s-la ş-făţeà

huzmete. Tu oara ţea, na ĭu vin doaŭă alîndurĭ şi ţiţir-viţir, ţiţir-viţir, si-ncăčă trà nă cumată di hrisafe, ună căftà s-u l'a nîsă ş-alantă nu vrea s-l'-u da. Fiĉorlu de-amiră, ună că aduk'à di limba lor, băgă s-arîdă, că si ncače tr-ahît lucru. Oàrfănlu ş-o-avù, că arîde di nîs şi-l' ḑîse amirăluĭ:

— Nu veḑĭ, tată, cum ş-arîde k'irutlu di noĭ?

Amirălu s-năirì, cum un pal'u fičòr si-şĭ arîdă de amirălu şi di h'il'-su şi dimîndă s-lo-aspargă. Fiĉorlu de amiră, carĭ u viḑù luguria streasă, aspuse, tră ţe arîde:

— More, nu mi loaţĭ pri guşe, că ĭo no-arîd di voĭ, ma arîd de alîndurle aeste ţe si ncače tră nă cumată di hrisafe arăpută di la h'il'a al amiră-Ğone dit loclu ĭu feată puĭl'i.

— Macă-ĭ acşiţe, gri oàrfănlu, s-ti duţĭ s-o-adùţĭ feata-al Ğone dit loclu ĭu feata puĭl'i, tra s-u l'aŭ nveastă.

Oàrfănlu pistipseà co-aestă s-lu k'ardă, că nu l'-erà a luĭ tră nsurare ahît.

H'il'lu de-amiră avḑîndaluĭ aestă, minte n-cap no-aveà. Cum s-facă, cum s-adară? Si duţe la şàrpile cu doaŭă-càpite şi-l' ḑîţe, ţe pate şi-l' caftă mintea.

— Nu te aspare dip, îl' ḑîse şàrpile cu doaŭă càpite, că ĭo h'iŭ cu tine şi iţe vaĭ vină, va u trăḑèm deadùn. Du-ti şi ḑî-l' amirăluĭ, s-ţă facă doaŭă părecl'i di strane, angl'igate tu hrisàh' şi un tastru tut mplin cu flurìĭ, tra s-putèm s-o arîdèm h'il'a amirăluĭ.

Fiĉorlu li căftă şi amirălu l'i li deade. K'insì fičorlu cu şàrpile cu doaŭă càpite şi pînă s-ţă freţĭ ocl'il', apreasе un per şàrpile, acl'imă un cal azbuĭrătòr, ancălicară şi la pălatea amirăluĭ Ğone se aflară. H'il'lu-aleptu de amiră, cum apirì ḑua, s-adră tu hrisàh' şi duse n-faţa pălàtiléĭ. Stràńile aţeàle, carĭ cădeà mùnḑile a soarluĭ, luţèa, di-ţĭ loà ocl'il'. Feata-l viḑù di la pălate şi s-čudisì, care s-h'ibă.

Acşiţe nă ḑuă, acşiţe doaŭă, pînă tu a treĭa. Si scoală to atreĭa ḑuă, şi si duţe s-u caftă feata.

— Amiră-Ğone, ḑîse nîs, cu l'irtare s-h'ibă, ĭo vińŭ s-ńi daĭ feata-ţĭ înveastă.—Şi după zbor, după purtare, aveà fičorlu-aleptu aumbră di h'il'u di domnu mare, di h'il'u de-amiră. Il' ḑîse amirălu:

— Fiĉorlu amèl, bun h'iĭ, muşàt h'iĭ, poate ş-avḑît h'iĭ, ma ĭo feata nu u daŭ pînă nu vaĭ afli *apă-vie*.

Tu k'irolu aţèl, veđĭ, se-aflà ş-apă vie. Fićorlu cîftă nă đuă tră minduire ş-apoea s-l'i da ğueapea

– Mindueà-ti şi doaŭă, đîse amirălu, că đî'lile nu intră tu sac

H'il'lu de-amiră deade-alaga la şàrpile cu doaŭa càpite s-l'i caftă mintea. Aestu l'-đîse că maşĭ ma-marle a puĭl'lor poate s-l'i facă lùcurlu aestu.

Fuga h'il'lu de-amiră la ma-marle a puĭl'lor şi cum l'i ştea limba, se-acăk'isì agońa. Acl'imă amirălu a puĭl'lor tuţĭ puĭl'i dipri loc ş-l'i ntribă, carĭ şti Iu cură *apa-vie*. Un cîte-un tricură tuţĭ şi vîră nu şi ştea. Carĭ s-misurară tuţi puĭl'i, s-află, că un lipseaşte.

— Griţĭ-l'i, đîse Ma-marle a puĭl'lor, griţĭ-l'i s-vină ş-nîs, poate c-are hăbare.

— More ţe-l vreţĭ, că-ĭ şcl'op ş-c-ună peană, đîse un puĭl'ŭ, d-Iu va ştibă nîs?

— Nu cărteaşte, đîse amirălu a puĭl'lor, ntribarea no-aspardze.

Şi, tră semnu! tamàm aestu ştea. L'i spinđurară un poćŭ di guşe şi ţùpăta, ţùpăta! duse ş-aduse *apă-vie*. U lo fićorlu de-amiră şi-l'-o-aduse amiràluĭ Ğone:

— E! apă vie căftàşĭ, apă vie ţĭ-adùş. Altă ţe vaĭ cafţî?

— Ğone-aleptu, ğone-aleptu, aşteaptă că ning-avèm, nîpòĭ, sun greàlile: am nă ambare cu grîn, călămbùk'ŭ, mel'ŭ. aròv, di tute vìpturle; caftu pînă mîne dimineaţă s-le-alèđĭ tute.

Fuga nîpòĭ h'il'lu-de-amiră la şàrpile cu doaŭă-càpite s-l'i caftă mintea.

— Nu te-aspare, că ş-aestă nu-ĭ lucru greŭ. Du-ti la Furnigă amiră, ca maşĭ nîs cu miletea luĭ poate s-lo-adară aestu lucru.

Alaga h'il'lu de-amiră şi caftă-caftă pînă da di furnigame. Tamàm aveà işită h'il'lu-al amiră Furnigă să-s priimnă, s-l'a vimtu. Ğone-aleptu bîgă mîna şi lo-acăţă.

— Nu-l daŭ viŭ, gri nîs, că voĭ aestu ş-aestu lucru di la voĭ

— Ore alasă-l h'il'lu al amiră Furnigă, că-ĭ lucru ţe s-adară.

Ş-acşĭ s-aurńì furnigamea to-ambare şi carĭ grînlu cură, carĭ călămbuk'lu, carĭ mel'lu, păn to-apirită grînùţ di grînùţ îl curară, grămăđĭ-grămăđĭ.

— E! đîse ğonle-aleptu, ş-aestă u fećŭ, altă ţe vaĭ cafţî?

Amirălu Ğone dit loclu îu featǎ puîl'i, aduk'ì, că tute aeste h'il'lu de-amiră li faţe cu nveţlu a şàrpiluĭ-cu-doaŭă càpite. Aveà ş-nîs un ahtari stih'ò la pălate şi-l' ḑîse:

— Maşĭ atumţea va l'aĭ featǎ di la mine, cîndu şàrpile cu doaŭă càpite a tăŭ va s-alumtă cu-amèl şi va l'-u poată.

Fuga-alaga h'il'lu de-amiră la şarpe şi-l' ḑîţe, că lucru slab cură tu mese. «Ea ş-ea ţe caftă amirălu-ğone.

Ma şàrpile a fičorluĭ erà di mumǎ faptu. Nîs îl' ḑîse:

— Nu te-aspare, ma du-te şi adu-ńĭ 12 di mutăfurĭ şi 12 di curăĭ. Bagă li ună priste alantă şi ţinḑi-ńĭ le cu curălle.

Feaţe fičorlu cum lu nviţă şàrpile-cu-doaŭă càpite. Apoea-l ḑîse nîpòĭ şàrpile a fičorluĭ:

— Ascultă g'ine! macă vaĭ veḑĭ că-ńĭ ýine căldură, si ştii, ca vaĭ cad, ma si-ńĭ faţĭ avră; s-videariĭ, că-ńĭ ýine avră, bag-o strîmbă, că va-l' mîc cumata.

Şi se-acăţară, ore fràtile a mel, doaŭle şerk'i, ca doaŭă lamńi, şi foc şi piră virsà dit gurile a lor şi cîndu apucà cu gura şàrpile amirăluĭ ğone di şàrpile a h'il'luĭ de-amiră, scuteà cîte nă mutafe; ma cîndu şi nh'iḑeà dinţil' şàrpile a h'il'luĭ de-amiră, făşĭ di carne arupeà. Cu tut aestă ş-aestu erà cîne di şarpe, ţîneà cu dinţî di h'er. Şi se-alumtară, şi se alumtară cît i ḑua di veară mari, dit apirită pîn tu ascăpitata soarluĭ.

Atumţea aduk'ì fičorlu că ýine nă avră di cître şàrpile a luĭ. Lucru hăriòs, că l'-u putù a şàrpiluĭ duşmàn.

Amirălu-Ğone no-avù ţe s-cama ḑîcă şi-l' deade feata.

— Na-ŭ, ḑîse, şi s-u nk'irdăseşti.

Ţe z-vă ḑîc cama nclo? al amiră pri di nă parte l'-vińe greŭ, că z-dispartă di duruta lui, ma de-altă parte l'-vińe g'ine, că l'-află omlu ş-uĭdia. S-aştiptà nîs carişte cît şi ma k'icàt dit steale nu vrea s-află. Feàţiră numtă mare şi ḑua lantă tràpsiră de-aclò. Feata tu plicare no-agîrşì s-l'a ş-pučiclu cu apă-ýie, să-l' se-află pri cale tră bun, tră arăŭ.

Cîndu s-apruk'ară di hoară, h'il'lu-aleptu îl' ḑîse a feàtil'eĭ, ţe cură tu mese şi că nîsă-i dimîndată tr-altu, tră h'il'ŭ di domnu mare; g'ine ma feata necă s-avdă nu vrea de-altu.

— Cu tine mi ncrună tată-ńu, a ta va h'iŭ, altu nu voĭ s-avdu.

Avḑî' oàrfănlu că s-toarnă cu bană şi armase čudusìt, ţe lug'ie omlu aestu, ascapă d-îu nu te-aşteptî? Ağùmsiră la

pălate şi nveasta nu vrea s-easă la vîrnu, nu vrea să zbu-rască cu vîrnu, maşî cu h'il'lu de-amiră ţe o-aduse. Ş-erà muşată lăita, s-u sorg'i tu cupă. Oàrfănlu di oara ţe u viḑù, acăţă să-l doară buriclu; loclu nu-l acăţà. Viḑìndaluî că nu-l' greaşte zbor, s-plîmse la amirălu şi-l' ḑîse:

— Tată, pînă vaî băneaḑă cińile di soţ, nveasta tut învir-nată vaî h'ibă, c-aţèl cari-şte ţe-l' ḑîse tută calea şi cari-şte cum l'-u şuţă mintea.

Tu oară feaţe un semnu cu caplu amirălu şi cara sărgl'iră ğil'aţl'i filìî-filìî lu scoàsiră. Atumţea nveasta işì z-veadă, ţe s-faţe.

— Veḑî, tată, ḑîse oàrfănlu, că ea di nìs itie nu işà? Veḑî tora cum işì?

Erà hăriòs g'iftu-oàrfănlu c-ascăpă di h'il'lu de-amiră. Nu şi ştea corbul ş-tih'ilaìlu ţe-ş lo-aşteaptă, ş-că nîpòî sun făr-màţile.

Nveasta işì, ma tut nu zburà. Maşî un graìu gri: «adu-naţl-l'i cărnurle t-un sac şi aduţèţî-lu s-lu ved ninga nă oară ş-apoea vaî zburăscu.»

L'-u feàţiră k'efea. Ea acăţă di li ndreapse părţîle a truplui cafe parte tu loc-l'i şi apoea turnă dit pučìc apă-ńie. S-mină nă oară, s-mină doaŭă orî şi tu a treìa: na ţ-ul împrostu ńiŭ, cum mi veḑî ş-cum ti ved. Armàsiră tuţî cu gura hăscată ş-cu ocl'il' zgîrlìţî di semnul ţe viḑură!

— Greŭ somnu durńiî, gri ğònile-aleptu!

— Nu ş-fu somnu, corbe, că şî fu moarte curată, îl' ḑîse nveasta şi l'-aspuse cîte păţî.

Atumţea l'i si dizligă limba di ğuràt şi zburî' h'il'lu de-amiră:

— Amiră mare, amiră mare! nveaţă c-acşì ş-acşì easte lù-curlu. Io h'iŭ h'il'lu a tăŭ. Aestu easte un oarfăn fičòr di g'iftu, ali mastorse din hoară şi-l loaî tră soţ pri cale. Ma, ea ş-ea ţe-ńî ğucă calea.

Şi h'il'lu di amiră, anarga ş-muşàt, li mbăiră tute unà cîte unà, cum intră tu puţ, cum lu ncl'ise nauntru, cum îl' lo semnul di la mă-sa, cum îl băgă să s-ğură şi să s-priğură, că nu vaî aspună, că-ì h'il'ŭ de amiră.

— De, tată, ḑîse h'il'lu de-amiră, mi ğuràî s-mor şi s-anńièḑ

ş-apoea s-aspùn. Tora ang'àĭ şi nu h'iŭ ligát di ğurát şi aspùn alih'a curată.

G'iftu-oàrfănlu acăţă s-treàmbură şi s-adară guvojdi cu dinţîl' di frică, cîndu viḑú čudia estă.

Lo-acăţară atumţea, îl ligară di patru cal' agri şi cîndu lă deàdiră cîte ună sti căpul'e, făşĭ-făşĭ lo-arùpsiră.

Atumţea amirălu dipuse dipri scamnu, băgă h'il'-su tu loclu a luĭ şi di haraŭă mare, pitricù di-şĭ aduse ş-amirăroańa şi doàule amirărìl' li feàţiră ună.

Eràm ş-ĭo aclò şi v-acumpăràĭ a voaŭă cîte un brîn aròş di mpăzare, ma cum mi turnàm pri la Daucàţĭ, sărg'iră cîńl'i şi gap-gup s-me arupă. Nu aveàm cu ţe s-mi apăr, mi apăràĭ cu brînlu. Gî! un cîne di brîn, gî! alantu ńi-l arăpură taha s-ţingă cîţăl'i a lor!

Ahîte ş-tute!

(Spus de mamă-mea, Avela, Epir.)

3. Laclu di Gràmuste.

Tu k'irolu cîndu mùntile di Gràmuste alg'à di mùltile cupìĭ di oĭ ţi-l păşteà, bănà un stih'ìŭ (zmeŭ), carĭ apărà hoara Gràmuste cu mùntile al'èĭ şi u făţeà s-h'ibă avută şi zilipsită di toate alante horĭ.

Numa a Gràmustil'eĭ ağumse s-h'ibă avḑîtă tu tot loclu şi la mulţî alţî stih'ìĭ lî păreà arăŭ, că-ţe nu s-află ş-năşĭ tu un loc ahăt muşàt şi îmbogàt, cum erà Gràmustea.

Stih'iŭlu di Dèniscu, viţìn şi oaspe cu stih'iŭlu grămusteàn, ş-băgă tu minte să-l vàtămă şi s-aspargă Gràmustea.

Tr-ună noapte s-alină pri k'ìpita mùntiluĭ şi ahurh'ì, cu nă boaţe, carĭ făţeà s-treàmbură munţîl' şi pădurle, să strigă a stih'iŭluĭ grămusteàn:

— E! E! fărtate! Ti alavḑî, că eşti ğone şi că fiţèşĭ Gràmustea s-h'ibă alăvdată di toată lumea! Ţi-ńĭ vine z-vom cîndu avdu ahtărĭ papardeli!

Şi ahurh'ì s-arădă, să-şĭ bată peză şi s-ḑîcă:

— Mare lucru di ğone, carĭ s-culcă cu puìl'i!

La avḑîrea aistòr zboară, stih'iŭlu grămusteàn si sculă ca upărìt; cîndu viḑù [pi] viţinlu a luĭ cum arădeà nică, lo-a

căţă zurleaţa şi ahurh'i să scărčică dinţîl', carĭ scîntèl' scuteà şi cu ună boaţe fricoasă strigă:

— Ha! ti strigare mare ğuneaţă aĭ, ma s-vidèm mačă va s-aĭ şi tre-alumtare».

Şi tru oară, ca curşumlu, ağumse tu sìnurlu dinisk'utescu. Atumţea alumtarea ahurh'aşte.

Bràţîle s-încărlig'eadă, ma trùpurle şi čičoarle nu s-băteà h'ičĭ dit loc, canda erà nîşte piştirèĭ.

Multu k'irò s-alumtară cu măńle, fără ca trùpurle s li mină dit loc; s-alumtară până tu cripata hărg'iil'eĭ ş-viđînda luĭ, că amindoil'i suntu ğońĭ, s-dispărţîră şi-şĭ feàţiră zbor, să s-alumtă cu topk'i di neaŭă. Tòpk'ile arucate di ună parte şi di alantă, s-nu cadă m-pade, ţi, caθe un s-aşteaptă n-gură şi s-îngl'ită tòpk'ile arucate di alantu.

Cu aìstă turlie pistipseà nîşĭ, că îngl'itîndaluĭ neaŭa, carĭ di dol'i era ca s-h'ibă cama [di] sănătòs, va-l'- arăţeà ìnima şi erà ca s-moară.

Dupu ţi feàţiră aistu zbor, s-băgară s-alumtă cu neaŭă; ună đuă ntreagă ş-arucară topk'i şi vîrnă di el'i nu vrea să ştibă, că neaua canda cădeà în foc.

Ahurh'i s-întuneàrică şi oìle ahurh'iră s-l'a plaĭlu în sus tu munţĭ.

Stih'iil'i nică s-alumtà şi ìngl'ità tòpk'ile di neaŭă. Tru aţeà oară triţeà ună cupie di oĭ pi ningă loclu ìu erà stih'iŭlu grămusteàn şi aiştùĭ atumţea l'-vine tu minte ţivà: pălăcar-seaşte (pi) picuràr si-l' da niscănte oĭ, că-l' lipsescu.

Picurarlu cu vreare, cu nivreare l'i spune, s-l'a cîte l'i lipsescu.

Atumţea stih'iŭlu l'a şi dińică niscînte, lĭ scoate şk'èpile şi cu nîse învîrteaşte mănăţĭ di sare. Şi multe topk'i di sare, nvîrtite cu seŭlu a şk'èpilor, feaţe stih'iŭlu grămusteàn

Aistu, fără ca să duk'ască toate aiste, acăţă s-li ngl'ită cu cama mare lişureaţă şi-l' păreà g'ine, că nu erà arăţĭ.

Multe topk'i di sare îngl'ită laĭlu di stih'iŭ dinisk'òt, ma după niscăntu k'irò, a hurh'i să-l ardă tu ìnimă şi să-l curmă ună mare seate.

Ca să-ş astingă seatea, s-aplică s-bea apă din izvorlu ţi triţeà pi ningă el—ahîtă multă, că-l astărk'i din arădăţină. Nu tricù multu şi duk'i, că-l' vine arăŭ şi multu greŭ şi

că easte aproapea di moarte. Di unoară l'-vine tu minte reng'a ţi-l' feaţe stih'iŭlu gramusteàn, arsare cu tută putearea ţi-l' aveà armasă şi ağumse tu sìnurlu grămustinescu, ca să zgrumă stih'iŭlu di Gràmuste. Ma nu putù s facă altu ţivà di cît s-grească:

— Ah! mi măcàşĭ friptu, fărtate... — şi plăscànì tu loc.

Atumţea ahurh'aşte s-easă dit pàntic apa ţi aveà biută şi umplù tot loclu di anverliga. Aşiţe s-feaţe laclu ţi-l vidèm pînă astăḑĭ tu mùntile di Gràmuste, care s-cl'amă şi el mùntile *Lacu.*

După ţi cripă stih'iŭlu dinisk'òt, stih'iŭlu Grămusteàn l'i scoase ìnima şi u băgă pi sulă, s-u frigă pi foclu ţi aveà aprimtă picurarlu Grămusteàn.

G'ine ma, cum erà curmàt di ahătă alumtare ţi aveà faptă ahurh'ì să s-încl'ină. Tri aţeà pălăcărsì pi picuràr, ca s-u şuţă sula, pănă s-lu fură somnul.

Picurarlu lo sula ca s-u şuţă, ma erà ahătă greàŭă, că nu puteà s u dinisească tu mănĭ.

Atumţea stih'iŭlu arăse şi ḑise:

— Bagă ḑèaditlu pi ea, fărtate, şi linḑe-l, ca s-vreĭ s-u şuţĭ.

Picurarlu feaţe după cum lu nviţă şi ca tri čudie sula ahurh'ì s-şuţă cu aţeà cama mare lişureaţă.

Tricù multu k'irò pînă s-frigă ìnima, că erà vîrtoasă ca k'atra şi cu greŭ puteà s-u pitrundă foclu. Tu aestu k'irò stih'iŭlu durńă şi hărk'eà ahăt sănătòs, că vuzueà şi munţîl' di anvîrliga şi s-înfricuşă agrińle din pădùrĭ.

Din linḑearea ḑeàditlor, l'i si aveà îndulţită a picurarluĭ şi vru ca s-veadă, ţi gustu are ìnima di stih'ìŭ. Tri aţeà tăl è ună cumătiče şi u mîcă. Atumţea acăţară să-l' cură bàlile. Tăl'è di a doaŭă oară nică ună cumătiče şi u mîcă. Cumătiče, di cumătiče pînă ţĭ-u mîcă toată ìnima.

Picurarlu lo s-aduk'ască, că sìnḑile acăţă s-turbă tu năs şi-l' păreà că tot truplu l'i creaşte şi-l faţe sănătòs ca k'atra. Scoase hănğarlu şi-l plîntă tu k'eptul a stih'iŭluĭ, care durńă, fără să scoată niţi ună boaţe; l'-u scoase ìnima, u fripse ş-nîsă şi u mîcă, aşiţe că picurarlu grămusteàn s-feaţe şi el stih'ìŭ cu treĭ inińĭ. Dipri-apoea ş-lo cupia di oĭ şi s-duse la Stane, ca s-li mulgă di-adùn cu soţu-su.

Tute oĭle, carĭ li mulḑeà stih'iŭlu di picuràr, psuseà tru

loc, că lĭ zdruminà ùḑărle. Soţu-su cîndu şĭ-arucă ocl'il' şi viḑù că ğumitate di cupie erà moartă, cu ùḑărle împline cu sînḑe, duk'ì di unoară, că nu easte om şi cu ocl'il' împlìńĭ di lăcrińĭ uhtă şi ḑîse:

-- Ah! duşmane, va-ńĭ l'aĭ fumeal'a pri zvercă, cîndu va s-aflá ćèlniclu.

Stih'iùlu picuràr l'i spuse s-nu aĭbă frică şi lu nviţă cum să zburască di nintea auşàticluĭ, care va-l ğùdică, şi-l pălăcărsì s-nu spună a vîrnùĭ, că s-feaţe stih'ìŭ, că va s-moară tu hăpseane, eară munţîl' va s-armînă erńi. L'-deade flueara şi-l' ḑîse, că di cîte orĭ va-l l'a dorlu să-l veadă, s-ducă la Lac, s-bată cu ea şi el atumţea va s-easă di tu apă. După aiste zboare, s-băşară şi s dispărţîră cu jale. Stih'iùlu s-duse s-intră tu lac, eară picurarlu s-duse n-hoară şi l'i spuse a ćèlniclu̯ĭ, că ğumităţĭ di oĭ psusiră di zulape.

Ćèlniclu aspăreàt s-duse s-veadă oĭle tu munte şi nu-l' părù ca s-li aĭbă acăţată zulapea, cum l'i spuneà picurarlu; tri aţeà l-deade să-l ğùdică auşàticlu. Cu tute aspărerle, cu tute băterle, picurarlu s-ţînù di zbor şi nu spuse

Mă-sa stih'iùluĭ duk'ìndaluĭ, că h'il'-su fuḑì, acăţă s-plîngă, s-deàpiră şi s-pălăcărsească picurarlu, ca s-l'i spună, ĭu s-află fićorlu a l'eĭ. Tu oara ţea nu vru s-l'i spună; naĭ tu sone l'-vine jale şi u lo deadùn cu năs ca s-ducă la lac. Aclò mă-sa stih'iùluĭ s-ascumse după ună pisţireaŭă, eară picurarlu scoase flueara di tu supane şi ahurh'ì s-bată cu ea. Di-unoară àpile a lacluĭ s-disicară şi înşì di nuntru stih'iùlu, care gri:

— Ţi zore ti avină, fărtate, di vinìşĭ? ică dorlu a dadă meaĭ te aduse aoaţe?

La aistu zbor, mă-sa care şideà ascumtă, nu putù s-aravdă şi ease di după pisţireaŭă şi-l' ḑîţe:

— Ea-me, h'il'lu-ańèŭ, ĭu me-alăsàşĭ?

Cîndu avḑî' aiste zboare şi viḑù pi mă-sa, di unoară s-arucă tu apă şi di nuntru acăţă să strigă:

— Ah, dado! ţi fiţèşĭ! De-aoà ş-ninte munţîl' va s-armînă gol' ş-erńi. Măràtile cuplĭ di oĭ va s-l'i părnăsească şi va s-arăspîndească tu tot loclu. Tine, fărtate, va s-k'erĭ hăpseane, cum ţĭ-aveàm ḑîsă.

După ţe ḑise aiste zboare, acăţă s-treàmbură loclu, pînă ţi fuḑì mă-sa-n hoară.

Picurarlu murì hăpseane, ma hoara Gràmuste tu puţăn k'irò armase pustă. Maşĭ laclu armase cum erà cu àpile a luĭ şi treàmbură cîndu s-duţe vîrnă mul'are la màrḑinea a luĭ, di jalea ţi duk'aşte stih'iŭlu, cîndu ş-aduţe aminte di mă-sa. Aşì s-asparse muşata şi îmbugata hoară armînească Gràmuste!

(*Ciuma al Penţi*, în «Gazeta Macedonieĭ», An. I, No. 7, 8 Martie 1897) (1).

4. Cum s-feaţe şumuronlu.

Un oarfăn unǎ oarǎ ş-aveà unǎ avińă multu bunǎ, cu care ş-hrăneà fumeal'a. Viţinlu a luĭ, om multu avùt, l-zilipsì tră aistă avińă şi pîn tu sone l'-u lo cu zore. Măratlu di oarfăn z-duse să s-plîngă la ğudicătòr tră aistă nidriptate. Ğudicătorlu atumţea cl'imă avutlu şi-l' ḑîse:

— Că-ţe loaşĭ avińa viţinluĭ?

— Avińa easte a mea, spuse avutlu.

— Aĭ martirĭ, că avińa easte a ta? întribă ğudicătorlu?

— Sìngură avińa mărtiriseaşte, că easte a mea, l'-u turnă avutlu.

— Aĭ minte, l'-ḑîse ğudicătorlu, avińa zburaşte vîrnăoară?

— Nu vă năirìţĭ, doamne, aĭde s-ńarḑim şi va z-vidèţĭ, că avińa zburaşte.

— Macă-ĭ acşì, aţumţea mîne tu optu oara va s-ńarḑim deadùn.

Pisti noapte avutlu lo h'il'-su, lu nviscù cu samure, ca fičòr di avùt ţe erà şi z-duse cu el l-avińe, feaţe aclò unǎ ńică lăgăme (lăgume, lugume) şi-l băgă fičorlu şi-l' ḑîse:

— Mîne tu oara optu, cîndu noĭ va z-vinìm aoaţe şi va s-intribăm avińa a cuĭ eştĭ? tine va z-ḑîţĭ: «Escu avutluĭ». Cu aestă turlie avutlu zăptisì avińa ţe-l' aveà ocl'ul. Măratlu di oarfăn învîrinàt di nidriptatea aestă, blăstimă şi ḑise:

— *Blăstimàt s-h'ibă s-alagă sum loc eta tută şi luńină s-nu veadă aţèl ţe grì.*

Şi de-atumţea fičorlu a iştùĭ avùt s-feaţe şumurònŭ.

(Lumina, 6, p. 159. Floricica Pinduluĭ).

(1) In Per. Papahagi, *Din Literatura Poporană a Aromânilor*, pag. 797, 799, sînt a se vedeà variantele acesteĭ legende.

5. Lemnul a crùţil'eĭ.

Erà un fur carĭ vîtîmă noauă-ḑăţĭ şi noauă di oamińĭ. După ţe feaţe ahînte lăèţĭ, l'i se-aurĭ di bana, ţe-l' aduţeà şi z-duse la un călugăr, si-şĭ aspună picàtile ţe aveà faptă şi s-l'a nvităţùrĭ (nveţurĭ) di la nîs, ţe lipseaşte s-facă, tra să-l' si l'artă picàtile.

Călùgărlu cîndu-l viḑù cum earà armătusìt şi lirusìt s-aspărè di nîs. Ma după ţe-l ascultă, îl' ḑîse:

— L'a tučińl'i aeşti şi du-te di-l' bagă tu loc; fă bunătèţĭ la tută lumea şi cîndu vaĭ veḑĭ că el' vaĭ scoată vlăstàr, atumţea picàtile a tale va s-h'ibă l'irtate.

Furlu lo tučińl'i şi z-duse t-un loc ningă nă cale prit carĭ triţeà lume multă. El ş-feaţe ningă cale nă călivă şi divarliga plîntă avińe. Ningă călivă el îngrupă ş-tučińl'i. Tută lumea ţe triţeà pre-acloţe şi-l' căftà auă, el lă dădeà. Ună ḑuă, el stăteà la uşa di călivă şi mutreà tufek'a luĭ. Tu oara ţea veade, că vine di diparte un om căvală pri cal; cît ağumse la avińe, discàlică dipri cal, intră tu avińe şi ah'ursì s-adună auă, fără ca să ntreabă vîrnu. Furlu l-veadi di la călivă şi-l' strigă, tră ţe nu ntreabă; am el ş-mutreà gustul. Furlu atumţea nu ma putù tra s-aravdă. Lo tufek'a tu mînă şi ḑîse:

— Vătămàĭ noauăḑăţĭ-şi-noaŭă şi ninga un si s-facă nă sută!

Trapse priste nîs şi-l culcă mpade.

Tu oara ţea ş-turnă caplu cîtră ĭu aveà tučińl'i şi armase mărmărisìt di haraŭă, cîndu-l' viḑù, că scoàsiră vlăstàrĭ şi acşiţe l'-si l'irtară picàtile.

Sibepea carĭ feaţe si-l' si l'artă picàtile fu, că omlu aţèl ţe l vătămă el, z-duţeà cu mintea tra z-vàtămă cu multu cama mulţî oamińĭ di cîţĭ aveà vătămată nîs. Acşì, că vătămînda luĭ-lu, ascîpă bana multòr oamińĭ, di tr-aţeà Dumniḑăŭ îl' l'irtă picàtile.

(Revista «Pindul» No. 7; Iotta Naum.)

6. Cum s-feaţe cĭ'nile di la oĭ.

Z-duse Hristolu unà oară la un picuràr arumîn şi-l' ḑîse:

— O laĭ picurare, nu-ńĭ daĭ nih'amă de-apă, că murìĭ di

seate? Picurarlu, carĭ șideà împadi cu čičorlu un pisti alantu, cîndu viḑù, că Hristolu l'-caftă apă, si sculă și-l' ḑîse:

— S-mi duc ș-ţî adùc di la fîntînă, g'ine ma știĭ ţe easte lùcrulu? Mi aspàr, că tora ağunḑe luplu di-ńĭ l'a vîrnă oae. Hristolu l'-ḑîse:

— Du-te, că va le-avegl'u eŭ.

Picurarlu z-duse s-l'a apă, eară Hristolu șiḑù la oĭ. După multu puţînă oară ağunḑe luplu și... ndreptu tu oĭ tra si-ș l'a tăinea, că me-agărșìĭ z-vă ḑîc: caθe ḑuă luplu vineà di loa cîte nă oae. Hristolu, cîndu viḑù luplu, lo di mpade ună k'atră și o-arcă pi nîs. G'ine ma k'atra aţeà știţĭ ţe s-feaţe? S-feaţe un cîne di la oĭ. El cara bagă luplu di năpòĭ, cariști pînă ĭu duse. Il mîcă, nu-l mîcă, nu știŭ, ma știŭ, că cîĭnile s-turnă și luplu nu vine altă oară.

De atumţea pînă-n ḑua di ază picurarlu alasă oĭle, fără si-l' h'ibă frică di lup.

Acșì s-feaţe cĭ'nile di la oĭ.

(Culeș de Nicola H. Caragea din Băiasa, Epir, Fraţilia No. 10, pag. 159.)

7. Cum s-feaţe Casianolu avŭ.

Ună oară Casianolu z-duse la Dumniḑăŭ și-șĭ plînḑeà pa ràpunle, că-ţe nu-l' dădeà tińie și a luĭ, cum a Avĭlor alăntór Dumniḑăŭ îl' ḑîse:

— Aĭ faptă vîrnu bun tu lumea aestă? Alanţî avĭ aŭ tińie, că aŭ faptă multe bunèţĭ.

Ninga ni-grit g'ine graĭlu, ea-le ĭu vine *Avul-Nicola*, ud-mučale.

— Avu-Nicola, ţe h'iĭ acșì ud, lu ntribă Dnmniḑăŭ?

— Ea tră-ţe, ḑîsi avĭlu: Trăḑeà un vimtu mare și vrea s-neacă ună cărave; dĭunăoară eŭ me-arcàĭ tu apă ș-o-ascăpàĭ nîsă cu tuţĭ oamińĭ.

Apoea s-turnă Dumniḑăŭ cîtră Casianolu și-l' ḑîse:

— Veḑĭ, cum fac lucre bune, tr-aţeà aŭ tińie. Fuḑĭ de-aoaţe ș-tu patrul' ańĭ ună-oară s-vińĭ!»

Și totna vine, cîndu Șcurtul are noaŭă-spră-ving'iţĭ di ḑîle.

(Spus de Alecu Badralexi din Veria, Frăţilia No 4, pag. 58.)

8. Cum s-feaţe púpîza?

Ţi ş-erà, ma nu ş-erà.

Erà unĭ mul'are şi un bărbàt.

După mulţĭ ańĭ, Dumnidză lă deade unĭ feată. Din dzuă în dzuă feata criştea. Muşuteaţa l'eĭ erà avdzîtă tu tute horle dipi amvîrliga. Nu tricù multu k'irò şi mul'area murì. Bărbatlu si nsură ş-lo altă.

Aistă tih'isì multu anàpudă ş u băteà mărata di feată ti ičĭ ţivà. Cît vineà, inatea l'eĭ criştea şi vrea cu iţi-do trop s-u k'ară feata. Unĭ dzuă îl' deade a feàtil'eĭ un ocă di lînă laĭe şi-l' dzîse:

— Na! lîna aistă, s-ti duţĭ s-u laĭ în vale şi astară s-o adùţĭ albă ca neaua.

Laea feată, care şteà ţi o-aşteaptă, cara s-nu ascultă dimîndăčunea a năearcă-saĭ, lo troară lîna şi z-duse n-vale.

Lă săhăţĭ îndrèdzĭ, ma din cot! lîna armîneà tot laĭe . . .

Cîtră tu amurdzìş, dicara vidzù că tricù dzua fără ca lîna s-al g'ască şi cîndo s-mindueà la năirirea şi bătirea ţi-l' făţeà năearcă-sa, s alină pi unĭ dzeană, ş-anălţă mîńle cîtră ţer şi dzîse cu boaţe mare:

— Pu! pu! Dumnidzale, am nu mi făţeàĭ un puĭl'ŭ s-ascàp di nîsă?!

Şi Dumnidză, care rğută aţilòr îndrepţĭ, u feaţe un puĭl'ŭ a cuĭ cîntic lo-avdzîm primăveara ditu ahurh'ita Aprilui şi pînă ti Sum-K'etru.

(Cules din Cruşova, Macedonia, de Ion Şcodreanu, Fraţilia No. 7, p. 109.)

9. Cum s-feaţe cătuşa.

T-unĭ dzuă di veară nămoaşe aveà inşită în pădure ti leamne ş ti buburèţĭ. Cum căftà aoà ş-aclò, na, deade pi dzaţe furĭ. Vru s-fugă moaşa, ma furl'i o-acăţară ş-u ligară. «Va ti tăl'èm, maĭe, îl' dzîse un fur, că h'il'-tu nă prideade un-oară şi va nă vătămă tuţĭ.» Moaşa plîndzeà şi tut lă dzăţeà s-o-alasă, că-ĭ oàrfână, că-ĭ niputută. Pân apoea, a căpitanluĭ îl' si ńiluì. Un an năinte l'-aveà moartă mă-sa, carĭ erà tu vîrsta moàşil'eĭ.

— S-nu u tăl'èm, ḑiţe el, ma s-u duţem tu un loc ascumtòs şi aclò s-ŏ-alăsăm s-moară di foame.

U luară ş-u dùsiră tu un loc, ĭu, ńaḑă-ḑuă, nu puteàĭ z-veḑĭ niţi dao čape diparte.

Şiḑù aclò moaşa dao ḑîle, fără s-mîcă nă mîşcătură di pîne. A treea-ḑĭ vru s-fugă, ma nu ştea pri ĭu, că nu z-videà di vîrnă parte. Ti tih'e tricù pri aclò nă capră agră ş-moaşa s-lo după capră ş-putù s-easă din pădure. Lo apoea calea cătră casă, ma ağumse pi un munte ş-aclò căḑù în pade di curmată j-de-ağună ţi erà, că di treĭ ḑîle nu ş-aveà băgată niţi nă sîrmă în gură. S-ascumse moaşa tu nă groapă, că l'-erà frică s-nu u duk'ască ţivà furl'i.

— Dă-ńĭ puţînă, l'i strigă moaşa ditu groapă, că mor di foame.

— Mori ş-crek'ĭ, il' ḑîse nveasta, ma g'ine s-morĭ, ca s-nu armînă moaşe pisti loc, că nă scot sùflitlu a nao, a nveàstilor

Veḑĭ, că aţeà mul'are aveà inate pi moaşe, că nîsă nu triţeà g'ine cu soacră-sa şi-l' si păreà că tute moàşile nu suntu bune.

— S-ţă h'ibă ńilă, lea Cată, aşì u cl'imà nveasta, că, de, cu-de-avia ascăpàĭ di la furĭ.

— Stăĭ, s-lă spun, ma-ĭ aşì. Z-duse Cata aţeà anapoda ş-lă spuse ĭu-ĭ moaşa. Furl'i s-năiriră multu şi z-dùsiră cu nveasta, ca s-u află şi s-u facă di bucăţĭ. Cata tut ma lă strigà: ea-o! ea-o!

Furl'i o-acăţară ş-cîndu va s-u tăl'à, moaşa anîlţă măńle în sus şi ḑîse:

— Doamne Dumniḑale! avḑî plîngul a ńeŭ! Aestă mul'are, ţi no-avù ńilă di mine ş-mi prideade, si s-facă ună pričе ńică şi cu zore să s-hărnească. Tu loc di *Cată*, s-l'i istrigă ***cătușe;*** ş-cum azĭ strigă *ea-o! ea-o!* de-aoà ş-năinte să strigă: ***meao! meao!***

Dumniḑăŭ o-ascultă ş-aşì s-feaţe cătuşa.

(Culeș de Ion S. Licea, Bitolia, *Frăţilia*, No. 8, pag. 127.)

10. Tră-ţe no-are g'ifţî furĭ?

Erà ună oară patru g'ifţĭ. Un d-el', cîndu viḑù, că vrea s-moară di foame, ḑîse cătr-alanţi treĭ:

— Aĭde s-işìm furĭ». El' ḑisiră: «G'ine va s-işìm, ma d-ĭu

va s-aflăm pîne, ta s-mîcăm?» Atumţea aţèl ţe-apufăsì ma naintea tra s-easă, ḑîse, s-umplă tàstrile cu pîne şi si se-ascundă tu pădure tra s-u mîcă. Ş-aşiţe feàţiră. După ţe bitisiră pînea di tu tastre, no-aveà ţe s-mîcă. Vrea s-moară di foame, că erà multu ğońĭ şi nu lă ţineà s-easă tra se-acaţă vîrnu om. Cum si sculă un di el' viḑù vîră ndoàŭă arădăţìńĭ de-amure. Lă strigă şi alîntòr ş-ah'ursiră s-mîcă, ma ţe u vreĭ? No acăţà loc. Nàparte tu ună vale, el' videà un foc, ţe-ardeà la ună moară. Ḑîţeà si z-ducă, ma nu lă ţineà, că erà multu ğońĭ. Vrură, nu vrură, z-dùsiră. Cîndu se-apruk'ară di moară, avḑîră c-alătrà un cîne, ş-ah'ursiră s-aurlă: «O, murare! leagă cìnile, că h'im furĭ». Murarlu işì nafoară şi cîndu-l' viḑù, s-θămăsì. Ligă cìnile ş-nu ḑîse ţivà, ma l'-aduk'ì, ţe ğońĭ erà. Atumţea furl'i l'-ḑìsiră, s-l-adară ună turtă tu čìnuşe. El, tu loc s-adară turtă, fuḑì alăgînda-luĭ şi deade hăbare l-ask'erea dit ună hoară de-aproapea.

Ğońl'i furĭ, cîndu viḑură ask'erea, se ascùmsiră pri hăeatea di moară. Un di el' nu pruftusì si s-ascundă. Lu-acăţă ask'erea şi-l tăl'è. Cîndu viḑură, că sînḑile erà laĭŭ ca di g'iftu, ḑìsiră: «more! ţe laĭŭ sînḑe are k'irătălu».

Un de-aţèl' ţe erà ascumţî ḑîse: «Easte de-amure, agà!»

Lo-acăţară ş-aestu şi-l tăl'ară. Un ask'erlì ḑîse: «Ţe! Macă s-nu grea, vrea s-aveà ascăpată». Altu un di ascumţîl'ĭ ḑise: «Ţe greaĭ, vre glare?!»

Lo-acăţară ş-aestu şi-l tăl'ară. Alantu ţe-aveà armasă, ḑîse: «Eu nu grescu, agà!».

Lo-acăţară ş-aestu şi-l tăl'ară. De-atumţea no-are g'ifţî furĭ.

(Cules de elevul *Petru Papatanasi*, Frăţilia, 2, p. 31.)

11. Cumu s-feaţe puĭl'lu G'on.

Erà ună oară ună mumă, care ş-aveà un singur h'il'ŭ, ţe s-cl'imà G'on. Erà bun şi-ş vrea multu pri mă-sa. Cît g'ine triţeà aestă fumeal'e! Ma aestă nu ţînù multu, că dĭună oară h'il'lu a moàşil'eĭ căḑù niputùt, ca dipri grendă. Galbin ca ţeara, cu ocl'il' intràţĭ tu càfcale, cu buḑa cripată, cu limba scrumată, ncăneà măratlu ḑuă şi noapte. Mărata-l' di mumă sta la cap-l'i şi dintr-ocl'il' a l'eĭ aròşĭ ca sìnḑile, l'-cădeà cîte

unĕ làcrimĕ groasĕ, care arunicà pri fața l'ei sufrusitĕ. Nîsĕ videà, cĕ h'il'-su s-fățeà ma arăŭ di cum erà. Cum șideà ca un marmar ningĕ caplu a fićorluĭ, fărĕ ca ea si scoatĕ din gurĕ vîrĕ zbor, ahurh'ì sĕ pîrăcîlseascĕ Dumniḑăŭ așì: «Aĭ ńilĕ di mine, Dumniḑale! Trĕ țe pri mine, carĭ aușiĭ și nu bînèḑ tu aestĕ lume di cît trĕ tirańe, nu mi l'aĭ tu loclu à fićorluĭ?».

Al Dumniḑăŭ îl' fu ńilĕ și pitricù harlu, ca s-u l'a pri nîsĕ tu loclu a fićorluĭ. G'ine ma moașa cu gura ḑîțeà, ma cu ìnima: nu! Iți viḑù, cĕ harlu se-aprùk'è di nîsĕ, lo-aștiptĕ cu aeste zboare: E! e, e, hare! Știŭ, cĕ Dumniḑălu ti pitricù, ca s-mi l'aĭ pri mine tu loclu a fićorluĭ. Erà g'ine, ma-țe s-fac, ń-easte dulțe laea pondĕ di banĕ. L'a-l ma g'ine pri nîs, cĕ așì l'-erà scriatĕ, s-moarĕ... tinir.

Harlu viḑîndaluĭ cu țe soĭe di om aveà s-facĕ, lo sùflitlu a fićorluĭ și z-duse.

După țe mortul fu ngrupàt, ea s-turnĕ a casĕ. Aoà ițì-do lucru l'-si păreà ermu și ahurh'ì si zg'ileascĕ și si z-deàpîrĕ. Apoea nḑinuncl'è năintea icoànăl'eĭ din casĕ și si pîrăcîlsì, așì:

-- Stămărie! mare-țĭ easte harea! H'iĭ bunĕ (!) (1) și pîrîcîlseà (pri) (2) Dumniḑăŭ, ca s-mi facĕ un puĭl'ŭ, și s-ńĭ-alàg si-ńĭ caftu (pri) (2) scumpul a ńeŭ h'il'ŭ!

Și di oara estĕ Dumniḑăŭ o-ascultĕ și u feațe un puĭl'ŭ, care primuveara tu mușàtile nopțî, azboàirĕ di pri un àrbure pre-alantu, strigîndaluĭ cu unĕ boațe multu jiloasĕ:

G'on! G'on!

(Cules de Papa Ianuși Vasile, elev în cl. VI-a, Frățilia, No. 7. p. 15.)

12. Cum s-feațe cuclu.

(Legendĕ popularĕ).

Erà un-oarĕ doĭ frațĭ Goglu și Cola. Șamindol'i erà picurărĭ și aveà oĭ multe.

Ca s-li pascĕ cama g'ine, li mpărțîrĕ pi dao cupiĭ: *albe*

---

(1) Este Daco-Românizm.

(2) Tot ce-i în parantes este Daco-Românizm. Aromânește se întrebuințează fără prepoziție.

ș-lăĭ. Un te-alantu mare vreare ș-aveà dol'i frați: vîrnoară nu s-încăčà și nu-ș grea vîrnu graĭŭ arăŭ. Ḑuă ș-noapte șideà deadùn. Ș-nu lă si duțeà pînea la ìnimă, macă măcà ahorea.

Ună ḑuă Cola s-aveà dusă cu cupia puțîn cama diparte și s-aveà teasă sum un fag. Cum mutreà cătră n-sus, lo-acăță somnul și durńi-durńì un somnu multu greŭ. Cîndu z-dișțiptă ḑîse: A, ca țe mușate vise! Țe vream z-dormu nica puțîn! Măratlu! vrea z-doarmă nica, nu știà, că aveà durńită, multu! Treĭ sute de-ańĭ, nu șică. Si sculă pri čičoare ș-mutrì di toate părțile. Nu videà țivà. Ș-angînă cînile: na! Caramàn, na! Bal'uca, na! Țivà. Nu vineà necă cîńĭ, necă k'ìpure di oĭ s-avḑà, necă frati-su Goglu s-videà di vîră parte. «Bre! ḑîse nis, ìu si z-dùșiră tuțĭ? și băgă să strigă cît puteà: Gogu! o, laĭ Gogu! Arîsună munțîl' dis trigarea luĭ, ma Goglu nu vineà! «Stămărie mușată, ḑîse măratlu Cola, țe s-pîțî' frati-ńu? ș-acăță s-alagă, ca s-lo-află. Munțîl' l'-adră cîmpu, no-alăsă vale ș-pîdure, di-cît: di urma frati-suĭ nu putù z-da Z-duse în hoară. Cîndu țe z-veadă? Alțî oamińĭ, alte căsurĭ, alte căl'urĭ. Intribà un, întribà alantu, s-nu-l viḑură pri Goglu, tuțĭ îl' ḑițeà: nu știm, nu viḑùm. Z-duse la ună hane, că l'-aveà intrată luplu tru mață de-ahîtă alăgare. Mîcă și-l' deade a hîngiluĭ un pară. Hîngilu îl mutreaște părălu di nă parte, de-alantă și nu-l cunușteà, că țe pără easte. Il' lu toarnă al Cola și-l' ḑițe: «na! că nu treațe, easte pără vecl'u.

— Cum nu treațe, ḑîse Cola, agudìt ca di sfulgu? Nu veḑĭ amirălu *Činușe*, nu veḑĭ anlu țe s-amintă?

Il curmă ńila hîngilu, că Cola zburaște așì, și-l' părù, că-ĭ fără minte.

— Bre ğone, îl' ḑîse nîs, are 300 de-ańĭ di cîndu murì Či-nușe; tora easte *Buharè* și praḑĭ vecl'i nu trec. Ma, aĭ du-te oară bună ș-nu voĭ si-ńĭ păltești țivà.

Ișì Cola cu caplu aplicàt ș-cu ìnima pliguită. Z-duse pri un munte și z-bîgă s-plîngă. Cap de-arîŭ îl' curà lăcrăńle. J-di nîse criscù nă liliče care ease primăveara di s-umplu văl'urle di nîsă și pînă ază s-cl'amă «pînea cucluĭ». Apòĭ înḑinucl'è j-ḑîse: «Doamne Dumniḑale, fă-mi un puĭl'ŭ, ca s-ńi-aflu frati-ńu Gogu.» Și al Dumniḑă îl' fu ńilă și-l feațe

un puĭl'ŭ, care primăveara alagă pritu munţî şi văl'urĭ ş-cîntă jilòs: *Cucu! Cucu!* care s pare că strigă *Gogu, Gogu.* Aşì s-feaţe cuclu.

(Frăţilia, No. 5, p. 78, cules de *Nic. H. Caragea.*)

13. Moaşa cu auşlu. (1)

Ţe şĭ-erà, ţe nu şĭ-erà.

Erà ună oară nă moaşi c-un aùş.

Moaşa aveà călivă di sari ş-auşlu di cătrani.

Nă ḑuă băgă di adră mîcari auşlu şi carĭ nu aveà sari, căftă di la moaşa:

— Moaşe, moaşe, s-ńi daĭ un h'ir di sari tras bag tu mîcari.

«Sari ş-altu ţe!» ḑîsi moaşa şi nu l' deadi.

Atumţea auşlu ş-turnă ocl'il' cîtră la Dumniḑă şi ḑîsi:

— Ee! Doamne-Dumniḑale! dă nă ploae să s-tuk'ască tută căliva li moaşi!

Şi carĭ deadi nă ploaie ş-nă k'iameti, s-tuk'ì căliva moàşil'eĭ şi laĭa moaşi armasi fără călivă!

Carĭ armasi moaşa fără călivă, vińi la auşlu şi-l' pricăḑù:

— Aùş, aùş, nu mi vreĭ ş-mini tu căliva ta?

— Ti voĭ, ḑîse auşlu, ma ńĭ-u, s-nu zdîngîneşti vîră cărţănoasă (b...) şi se-aspàr căpîrle di-ńĭ fug.

— Nu! că nu-l fac aţèl lucru.

— S-ţă bag un gl'em la cur, ḑîsi auşlu, ahtărĭ nu ştiŭ ĭo.

Moaşa, vru nu vru, ţe s-adară, stătù şi-l' băgă auşlu gl'emlu la cur şi apoea o apreadună auşlu nauntru tu călivă.

Noaptea ńaḑă-nopţî cum durńà, carĭ da di-l' ascapă ali moaşi nă cărţănoasă, trăş aclò arsărì gl'emlu. Şi carĭ se-aspăreară căpîrli nă oară, di fac nàparte, acaţă-li ma poţî.

— Ah! ţe-ńĭ adràşĭ, more moaşa al daràc, greaşti auşlu, mi deadişĭ di bil'è.

Şi fuḑĭ aùş după nîsi, s-le ağunḑi, tra s-li torńi!

Z-deadi dipu nîsi, aoà s-le-acaţă, aclò s-le acaţă, li k'irù

(1) Acesta este primul basm pe care-l învaţă copiĭ aromânĭ. El este simplu şi variantele, deşi numeroase, nu se deosebesc în fond aproape de loc.

dintr-ocl'i. Cum alăgà măratlu aùş di-l' curà asudorli, ca nîs ţe nu vrea, na! ĭu astal'e nă vulpi.

— Vulpe, vulpe! nacă-ńĭ viḑùşĭ ţivà căpîrli?

— Li viḑùĭ cîtră ĭu luară, ḑîţi vulpea; ḑî, că-ńĭ daĭ ş-ańia nă capră s ţă le-aspùn.

— Lucru ţe s-faţi, ḑîsi auşlu ma spuni-li! şi vulpea l'-deadi nă cale: «na! cîtră aoà feàţiră!»

Ş-u da aùşlu cîtră di partea ţea, cîndu na ĭu da k'eptu cu un lup.

— Lupe, lupe! nu-ńĭ viḑùşĭ ţivà căpîrli, cîtră ĭu apucară?

— Ţe-ńĭ daĭ, îl' faţi màsturu-Nicola, s-ţă aspùn torlu.

L'-tăxì ş-alùĭ na capră ş acşiţi l'-aspuse calea ţe-apucară căpîrli.

Fuḑĭ, fuḑĭ, ş-imnă-imnă auşlu cu limba scoasă di curmare şi di auşatic, cîndu na! ma nclo da di nă mastorsă di ursă.

— Ursă, ursă, nu-ńĭ viḑùşĭ ţivà căpîrle cîtră ĭu acăţară?

— Li viḑùĭ, ma nu aspùn pînă nu-ńĭ tăxeşti nă capră ş-ańia!

Auşlu ţe s facă, îl' ḑîţi, că va l' da şi ursa l'i aspune, ĭu suntu căpîrli.

Papauşlu, cît şi le-află, li bagă năinte cu cărliglu şi «ea! ea! capră!» treaţi pri la ursă şi aesta l'-caftă capra.

— La călivă, ḑiţe pap-auşlu, că aoà nu-am k'irò.

Ma nclo treaţi pri la lup şi arsari ş-aestu, si-l' caftă capra tăxită.

— La călivă, l'-faţe auşlu, că me-aguńisescu aoà, s-nu ntunearic tu păduri.

După psînă oară ağunḑi la vulpi.

Aestă niţi ună niţi doaŭă ş-arsărì s-acaţă nă capră di čor «Pac!» îl' faţe auşlu ună cu cărliglu pristi zvercă.

— Cum acşì, gri vulpea. Aestu ţĭ-fu zborlu?

— Cumbară, s-caftă, nu s-l'a! ḑîse auşlu s-urseşti la călivă s ţă l'aĭ partea.

Carĭ ağumse la călivă şi li ncl'isi tu căpărleaḑă g'ine-muşàt, «vinìţĭ, lă ḑiţe a zlăk'lor, z-vă luaţĭ căpărli».

Cîndu z-dùsiră zlăk'li nauntru, tu loc di căpri deàdiră di cińĭ, ţe carĭ sîlg'iră pri nîse făşĭ-filìĭ li scoàsiră.

Eràm ş-ĭo aclò, şi v-adùş avoaŭă cîti nă căčulă tră gambrò.

(De la maĭa Čama-l Teja Papahaği, Avela, Epir.)

14. Mo̯aš-a ku̯-aušlu

(Transcris cu sistemul fonetic aplicat dialectului aromân de d-l G. Weigand.)

Earà nǫ mo̯aši k-un auš..

Moaša avęà kǫliva di sari, aušlu di kǫtrani.

Bu̯gǫ aušlu s-adarǫ mu̯kari ši kari̯ nu̯-avęà sari, z-dusi sǫ si mprumutǫ di la mo̯aša:

— Moaše moaše, sǫ-ń dai̯ un h'ir di sari sǫ ansàr mu̯karęa.

— Sari š-altu tse! dzu̯si mo̯aša, s-ńi aspargu i̯ò ku̯liva trǫ tini.

Atumtsęa aušlu š-turnǫ okl'il' ku̯trǫ la Dumnidzǫu̯ ši dsu̯si.

«E, do̯amne-Dumnidzale, z-dai̯ nǫ plo̯ai̯e tse sǫ-s tuk'askǫ kǫliva li mo̯aši!».

Š-kari̯ dęadi nǫ plo̯ai̯e, ne urmǫ nu̯-armasi di kǫliva moà-šil'ei̯.

Mo̯aša, lai̯a, kari̯ armasi ka nu̯sǫ tse nu vręa, di nu-avęa i̯u sǫ sę-apręadunǫ, yini la aušlu ši-l' prikadi:

— Auš, auš, nu mi vrei̯ š-mini ao̯atsi si šed?

— Ti voi̯, ma ń-u frikǫ s-nu tal'i̯ vu̯rǫ bišinǫ, di-ń fug kǫpǫrli.

— Nu dau̯, dzu̯si mo̯aša, š-aušlu u vru.

No̯aptęa, kum durńà mo̯aša, fu̯rǫ si va, kari̯ da di zdu̯n-gu̯nęašti unǫ, di fak naparti kǫpǫrli, ninga fug nu̯poi̯ u̯n sus.

Se-alasǫ aušlu am patrulęa dupǫ nu̯si, š-au̯a s-lę-akatsǫ, aklo s-lę-akatsǫ, li k'iru dintr'okl'i. Aklo i̯u-l'i̯ kura asudorli a mǫratlui̯ dę-auš, na da di un fitšor ńikuts ka tini.

— Alai̯ fitšor, fitšurik, nu vidzuši̯ ku̯trǫ i̯u fęatsirǫ kǫpǫrli?

— Li vidzui̯, ma tse-ń dai̯ s-tsǫ lę-aspun?

— Nǫ grundǫ di zahari.

Fitšorlu lu̯o grunda di zahari ši-l'i̯ dęadi kali aušlui: «ku̯trǫ au̯atsi fęatsirǫ» ši las' nu štęa nu̯s.

Ku̯t asku̯pitǫ aušlu dupu dzęanǫ, š-u deadi alaga fitšorlu akasǫ, tra s-mu̯kǫ zaharęa, ma ku̯ndu tse z-vęadǫ? Zaharęa ęara kuratǫ sturnari.

Aušlu s-alęapsi ku alagaręa,
Š-fitoršlu ku sturnaręa.

(Avela, Epir.)

15. Moaşa cu Auşlu şi Čuči-Mànğuli.

Ţi-şĭ erà, ţi nu-şĭ erà.

Erà unǎ oarǎ un auş cu nǎ moaşe. Nǎşĭ nu aveà fićòrĭ, nu aveà ţivà. Moaşa bǎgǎ nǎ ḑuǎ s-adarǎ nǎ pitǎ, cǎ auşluĭ îl' si mîcà multu. Pita cu ţi s-o-adarǎ? — cu curcubetǎ, cǎ-l' si mìcà auşluĭ multu pita di curcubetǎ. U lo curcubeta, u bǎgǎ pi scî'ndurǎ şi u discǎ cu ţupata. Curcubeta s-disicǎ pi treĭ pǎrţĭ şi cîndu ţi s-veadǎ? Curcubeta plinǎ cu şoariţĭ.

Cum inşirǎ şoàriţl'i acǎţarǎ gùvile. Maşĭ un ńic, ńicuzàn nu putù s-intrǎ tu vǎrǎ guvǎ şi se-ascumse dupu uşe, sum mètura di arnire casa. Apoĭa moaşa adǎrǎ pita, u duse la ćireàp, s-coapse şi o-aduse nǎpòĭ acasǎ.

U bǎgǎ sum sufrǎ, u pluscuk'ì cu apǎ araţe, ta sǎ si ducǎ la mǎsa, cǎ auşlu ş-moaşa no-aveà dinţĭ şi-l' upǎreà caldǎ ş-uscatǎ.

Şiḑurǎ s-mîcǎ pîne; mîcarǎ ţi mǎcarǎ şi pita ţi armase u scularǎ ti seara. Si duse moaşa s-l'a mètura di dupu uşe s-arneascǎ sǎrmile di pîne; unǎ cît sculǎ mètura ş-arsare şoàriclu. Moaşa lo-acaţǎ s-lu facǎ fićòr. L'-bǎgarǎ numa: Čùćuli-Mànğuli.

E! criscù puţîn şi bǎgarǎ ca s-h'arbǎ gǎrnu ti la biseàricǎ tu unǎ cǎldare mare. Dupu ţe bǎgarǎ cǎldarea pi foc, auşlu cu moaşa si dùsirǎ la biseàricǎ şi-l' dimîndarǎ al *Čùćuli-Mànğuli* s-minteascǎ gǎrnul cu lìngura aţea-marea (ćubana) şi nu cu ńica, ta s-nu cadǎ tu cǎldare.

Aflàşĭ *Čùćuli-Mànğuli* s-acǎk'iseascǎ. Cîndu s-turnǎ moaşa cu auşlu di la biseàricǎ strigǎ: *Čuću-Mànğuli, Ćuću-Mánğuli*, nu are *Čuću-Mànğuli* s-vinǎ s-lǎ dişclidǎ uşa.

Ţi s-facǎ? Pinḑe auşlu, pinḑe moaşa cu anùmirle, si dişcl'ise uşa. Caftǎ n-cǎpisteare, caftǎ tu toate pǎrţîle, Čùćuli Mànğuli nu-l are ĭuvà.

Cìndu s-duc s-minteascǎ tu cǎldare, na-l ca oŭlu aţèl aroşlu! Il duc s-lu ngroapǎ tora. E! lu ngruparǎ şi di atumţea moaşa cu auşlu armàsirǎ jilìţĭ

Pǎrmìθ ńi sćeam, pǎrmìθ ţǎ spuşu, nu erà pǎrmìθ, ma vruĭ di te-arîşu. Ţǎ-aduţeàm unǎ preacl'e di pǎpuţǎ ş aţîa, *ma*

tricùĭ pi la cĭ'nile al Toşe, li feaţe carne aroşe, tricùĭ pi la cĭ'nile al Ham, li feaţe 'ngură ham! Ma s-l'aĭ ună turtă di pîne, s-ti duţĭ la al Toşe cîne, s-l'-u daĭ, păpùţîle s-ţă l'aĭ

(Spus de Dim. Tahu, elev în cl. I comercială, din Cocĭanĭ, Macedonia.)

16. Cucotlu.

Earà ţe nu ş-earà:

Earà unoară nă moaşe c-un aùş.

Moaşa cu auşlu aveà ună găl'ină ş-un cucòt.

Carĭ lă intră ngrîńa n-casă ş-nu triţeà g'ine, ţe lă intră să si mpartă; si mpărţîră dicara.

Casa ş-cătîndia tută lă earà găl'ina ş-cucotlu.

Moaşa lo găl'ina ş-auşlu lo cucotlu.

Cum păşteà cucotlu n-cuprie ş-arîmà, scălsîndaluĭ, scălsìndaluĭ, ş-află nă flurie. U l'a cu dintana (mitca) şi aĭ! s-o aducă auşluĭ. Calea-calea ĭu z-duţeà, na l'-ease h'il'lu a vìsil'eluĭ ş-l'-astal'e calea. Aestu ma-l viḑù cu fluria n-gură, ţe ḑîse? «Va s-o-aĭbă furată di la noĭ, că altu carĭ vrea-l' u da!» Ahî't ş-l'-u l'a. L'-u lo, ma ş-acăţă daraclu cu cucotlu, că aestu nu se-alăsă acşiţi. Işĭ n-cuprie şi acăţă s-huhutească:

— Cîcă, cîîîcă! h'il'lu a vîsil'eluĭ îńĭ lo fluria!

— Ba, gumàr mare, ḑîse vîsil'elu, nu l'-u arşine ţe greaşte? Noĭ vrea-l' lom fluria luĭ?

Tu minută dimîndă vîsil'elu: «s-lu acăţàţĭ şi s-lo-arucàţĭ tu flurie s-mîcă, s-mîcă pînă să s-sàtură şi s-creapă, tra z-veadă c-a noaŭă nu nă-ĭ di flurie.»

Carĭ lo-arcară di mîcă-mîcă flurìĭ di nu-aveà ĭu s-li ma bagă, cîndu vìńiră z-veadă s-easte că le-arcă pètale, nidişcl'isă uşa g'ine, se-astrapse nafoară di uşe. Traḑe ndreptu la auşlu şi-l' ḑîţe:

— Aùş, aùş, spìnḑură-mi di grendă, aştearne nă vilenḑă di sirmă, l'a nă veargă de-amàlamă şi dà-ńĭ, dá-ńĭ, pînă z-ḑîc «ağunḑe!»

Feaţe auşlu acşì ş-cîndu l'-u intră, dă-l', dă-l' pînă ḑîse cucotlu «ağunḑe!» Ţe si-l' veadă ocl'i'l'? Flurîĭ, fràtile amèŭ, flurîĭ ş-flurîĭ! Auşlu ne casa nu lu ncăpeà di harauă.

Dua alantă cucotlu easi pali pri cuprie ş-acaţă s-huhutească:

— Cîcă, cîcă! h'il'lu a vîsil'eluĭ ńĭ lo fluria!

Cîndu avḑîră di la vîsil'elu, s-năirì vîsil'elu j-ḑîse nîpóĭ.

— Ba! gumàr mare, nu l'-arşine ţe greaşte. Aèrĭ ḑua tută tu flurie ş-nu s-sătură, ma işì s-hutească s-avdă lumea tută, tra s-nu avèm ĭu s-nă scutèm caplu?

Aestă vîsil'elu, şi dimîndă s-lu bagă tu irg'ilè s-lu vàtîmă eàpile şi s-lo-astingă cu cluţăţle. Ţ-aflàşĭ cucòt s-ţă baḑĭ mintea cu nîs. Cum z-viḑù ntră eape ş-apîrńì s-huhutească:

— Cîcă, cîîcă! ńinu lupe, ńinu vulpe, s-mîcàţĭ eàpile al vîsil'è!

Şi «cîcă-cîcă», «cîcă-cîcă», na-l luplu, na-ŭ vulpea, ţe noaştiptă ḑîcă di doàŭă orĭ, l-u intrară a eàpilor şi glîc! glîc! una dipu alantă, ni čor di nîse no-alăsară.

O-adună cucotlu nîpòĭ cîtră la pîlatea amirăluĭ. N-cale l'-ease arîŭlu şi-l' ţîne calea.

Arîŭ, arîŭ, îl' ḑiţe cucotlu, fă-ńĭ cale s-trec, că me-aşteaptă a casă.

— Am cum! ḑîţe arîŭlu! Ńĭ-u zorea, că te aşteaptă tine?

— Arîŭ, arîŭ, fă-ńĭ cale, că čupulìc vearde va ti mîcă.

Di zbor-zbor se-ančupară şi da arîŭlu s-l'-u poată, da cucotlu, căḑù arîŭlu. Atumţea z-bagă cucotlu şi-l soarbi tut di nu-alasă k'icută de arîŭ. De aoà nîs şi pînă s-ţă freţĭ ocl'il', na-ţĭ-lu cucotlu pri cuprie!

Băgă nîpóĭ:

— Cîcă, cîîcă! h'il'lu a vîsil'eluĭ ńĭ-lo fluria!

— Ba! gumàr mare, gri amirălu, nu-ţĭ fură dure cîte ńĭma işìşĭ pali s-me-angŭrĭ! Acăţàţĭ-lu, ḑîse nîs şi s-lo ardèţĭ tu čireàp!

Băgară di àrsiră un čireàp di noaŭă orĭ şi-l huhutiră nauntru s-lo-ardă di ńiŭ. Ţĭ-aflàşĭ cucòt s-arḑî! Aestu di nă oară si zvoame treĭ-patru orĭ şi ţe s-ţă veadă ocl'ul? Čireàp, pîlate s-nicară, di no armase k'atră priste k'atră mproastă.

Carĭ armase nîs singur cu auşlu, se-aştirnù pri bană. Nă ḑuă ţe-l' vińe auşluĭ? s-misură flurìile. G'ine ma carĭ no-aveà cu ţe, si mprumută găleata di la moaşa. Găleata, tu fundu earà aumtă cu cătrane ş-cîndu auşlu l'-u turnă se-aveà ală-k'ită di fundu-l' nă flurie.

— A! aùş, aùş, flurìĭ misuràşĭ? ḑise moaşa.

— De! ḑîse auşlu, aveàm tu minti s-nu aspùn, ma carĭ ştiĭ ḑîc ş-ĭo: flurìĭ.

— Am nu-ńĭ ḑîţĭ, d-ĭu le aflàşĭ?

-- D-ĭu s-le-aflu? cucotlu s-ńi băneaḑă, că el ńi le-aduse.

— Am cum feaţişĭ di ţi le aduse?

— Cum s-fac, ḑîse auşlu, îl' ded nă liturg'ie şi-l pitricùĭ s-arîmă n-cuprie. Tu turnată bag di lu spinḑur di grendă şi carĭ l'-u intru cu vearga de-amàlamă, dă-l', dă-l', ńĭ-umplù casa.

Moaşa vru s-facă ş-ea cum feaţe auşlu. L'-deade liturg'ia ş-u pitricù n-cuprie şi tu turnată, cît il' trapse ndoaŭă ş-mîrata di gîl'ină ş-deade sùflitlu.

Carĭ armase moaşa sìngură fără aveare, îl' pricăḑù auşluĭ s-o-apreadună n-casă, maşĭ tră nă mîşcătură di pîne, s-nu moară di foame.

Auşlu l-curmă ńila di muşica luĭ şi aĭ ş-o-apreadună la nîs, că deade Dumniḑăŭ ş-are moaşa d-ĭu s-mîcă şi s-învească.

Ahîte ş-tute.

(Povestit de mama-mea Avela, Epir.)

17. Mul'area cu treĭ fiĉòrĭ ş-Uvreŭlu.

Erà nă oară, ţe nu ş-earà, carĭ s-nu earà nu se-aspuneà. Erà nă oară nă mărată mul'ari oàrfînă, ţe-aveà trei fiĉòrĭ. Ahît oàrfînă erà nîsă, că no-aveà cu ţe s-l'i hărnească fiĉorl'i.

Nă ḑuă un uvrèŭ tricù pre-aclò şi strigă.

«Carĭ ari fiĉòr tră călfă.» Mul'area fucăroańi işì la poartă şi-l' gri:

— A vre om, om, tini cafţî fiĉòrĭ!

— Io!

— Si-ţĭ daŭ fiĉorlu a mèl îl l'aĭ?

— Că-ţe s-nu-l l'aŭ.

Şi-l deadi fiĉòrlu aţèl marli şi-ş lo groşl'i mul'area.

Uvreŭlu, ma-l lo, vru s-lo-alină pri mùntili cu v́amănḑî Pri aestu munti vîră nu puteà să se-alină. Cum s-facă, cum s-adară uvreŭlu s-lo-alină, acaţă di-l coasi tu nă k'ali, şi-l arucă n-cuprii. Aoà s-anară corg'il' şi orńil' şi traḑi un, traḑi alantu, l-mutară pri mùntili cu v́amănḑî. Fiĉòrlu, după ţe-arùpsiră corg'il' k'alea, işì şi z-băgă s-adună v́amănḑî.

Atumţea-l' gri uvreŭlu.

— Fičòrc riştìn, fičòr criştìn, arucă-ńï vamănḑî!

Şi fičorlu umplù un sac mari-mari şi-l' lo-arucutì.

— Tora cîńl'i s-tragă di tini, fičòr criştìn, îl' feaţi uvreŭlu; stăï aţia pînă s-morï di foami.

Ş-lo saclu uvreŭlu şi-ş mutrì lùcurlu.

Adoaŭa-ḑî uvreŭlu alăgà prit hoară şi strigà eară (pali):

— Carï ari fičòr tră călfă! carï ari fičòr tră călfă!

Tut mul'area ţea oàrfîna easi nîpòï şi-l' ḑîţi, că nîsă ari. Uvreŭlu îl lo ş-fičorlu aestu şi-l' feaţi c-a protluï. Diznòŭ z-bîgă pre-alăgari şi cît ağumsi tu hoara li mul'ari oàrfîni, işì aestă şi-l' deadi ş-ńiclu fičòr ţe-aveà, tut că ìnima l'-erà frîmtă, că z-dispartă di nîs, ma ţe ḑîţeà nîsă: d-ïu s-moară la mini di foami, ma g'ini să s-mină ma nclo, z-dişcl'idă. Acşì şi-l deadi.

Uvreŭlu feaţi tut acşì cu aestu cum feaţi cu ma mărl'i, ma cum vińi pri mùntili cu vamănḑî, tu loc di vamănḑî, l'-arcà el k'etri a uvreŭluï ş-l' arcă, l'-arcă, pînă ţe-l vîtămă.

Apoea alăgă nîs tut mùntili şi tu nă màrḑini află şi fraţlil' morţî mbraţă. Carï îl' plîmsi, plîmsi şi z-dipiră pri nîşï, cîndu ş-aduţeà arălili ţe tràpsiră nîşï deadùn, ş-aştearsi ocl'il' şi nk'isì ïu s-lu scoată calea. Ağumsi tamàm tu nă muşată livadi. Tu livadea ţea s-aflà ună fîntînă lìmbidă ca làcrima şi un àrburi stufòs, aumbròs s-tindeà pri fîntînă. Tu fîntînă se-ascăldà treï ḑîni, şamiştreïli: ma pri ḑîni ţe-ş earà; s-lă l'aï caplu şi s-fuḑï, ş-altă nu!

Fičorlu ună videari ţe lă feaţi şi vrea s-k'ară di minti di muşuteaţa lor. Ş-u băgă cum s-facă, cum s-adară dit mînă s-nu-l' ascapă. Pre-agalea-galea nîs, s-trapsi t-abùşalea pînă la eali şi lă čuplì cîmeşli. Ḑînîli nu-l' băgară oara, ma cîndu vrură s-o-adună de-aclò, caftă cîmèşï aoà, caftă aclò, niviḑuti s-feàţiră.

— Pînă mîni s-li căftàţï, lă greaşti nîs, nu va le-aflàţï; cîmeşli le-am ïo; ang'aţï-ńi fraţl'i manaintea, şi z-vidèm di vă li daŭ.

Ḑînili, ğoacă preftul di bil'è; nu lùcurlu aestu s-lă căftà vrea-l facă, ma şi n-foc s-lă ḑăţeà şi n-foc vrea s-arcà. Acşì pînă s-ţă freţï ocl'il', l'-ang'iară fraţl'i a ńicluï, Cu tut aestă aflàşï fičòr z-baḑï di cali s-lă da cîmeşli a măràtilor di ḑîni.

— Va ńiniţĭ cu noĭ» lă ḑîsi nîs şi vrură nu vrură ḑîńili, dùsiră cu nîşĭ, cum z-duc mînarl'i. Paràţĭ loară cîtu z-dîţĭ, ńa-mănḑî di noaŭă-ḑăţĭ-şi-noaŭă di soĭ. Muma lor cîndu deadi di-l' viḑù ncărcàţĭ di groşĭ, haraŭa-l' în casă. Tuti ca tuti, ma nurărli a l'eĭ, mă-sa steàul'eĭ. Carĭ s-u veadă la bisearcă nîsă cu ahtărĭ nurărĭ, ĭu să s-cămărusească, ş-ĭu tută lumea si-şĭ k'ară mintea pri nîsi! Casa nu u ncăpeà di haraŭă şi tut ş-făţeà cruţea şi ḑîţeà.

— Dum-l'artă oară ĭu s-află criştinlu aţèl di-l' lo fičorl'i di-ningă mini, di s-minară j-dişcl'isiră cum nu me-aştiptàm!

— Mamo, mamo, alasă urărli, îl' feaţi ńiclu, că maş criştìn nu earà aţèl ş-maş tră bun nu nă vrea! ma nveaţă, că noĭ le-avèm nincrunati feàtili şi bagă di ndreaḑi tră numtă!»

Cîndu băgară s-facă numta di ğoĭ pînă n-ğoĭ, carĭ no-acl'imară şi di ţe no-avură? Tuţĭ cama mărl'i cu vîsil'elu n-coh'e, hîriòs, că-l ţînù Dumniḑăŭ si-l' veadă ocl'il' ahtari numtă ş-ahtărĭ feati. Tuti muşuteţli a locluĭ nu lipsiră; di bùnili tuti deadi Dumniḑăŭ cu doàuli mîńĭ.

Ğucară, si scuturară: carĭ nu vru! După ţe tuţĭ tràpsiră corlu «z-ğoacă şi nveàstili, z-ğoacă şi nveàstili!» gri amirălu. G'ini ma nveàstili nu vrea z-ğoacă, că taha nu ş-aŭ tricută cîmeşli.

— Ţe mari lucru, gri amirălu, «băgàţĭ vă-li tora.»

Ńiclu, cum lo-avea adrată caplu, li lo ş-lă deadi cămeşlì ca un k'irùt. Cît li băgară ḑîńili ş-acăţară z-ğoacă şi să s-frîngă, trîş cîndu lumea s-čuduseà ma multu şi s-frînḑeà, carĭ s-meascā ńifţîl' cu flurie cama mari, azbuirară nă oară cît putură ş-fuḑiră, fuḑiră di ninga fug.

Acşì fičòrl'i ş-armàsiră ca Sulta cu ucnălu di partea nveàstilor. Avură can paràţĭ di putură să si nsoară diznòŭ cu feati de amiràḑĭ. La numta lor fuĭ ş-ĭo, di ğucàĭ, ğucàĭ pînă mi frîmşu di ğoc. Tora las z-ḑîcă ş-altu pînă s-mi discurmu ĭo.

(Spus de Guviţa Dum., Avela, Epir.)

18. Feata măritată cu mortu.

Erà nă oară un aùş cu nă moaşi. El'ĭ aveà nă feată, un luţeafir. U vrea cum z-va fumeal'a ş-năθeamă cama multu: bana ş-u dădeà tră nîsă.

El' u pitriţeà feata să nveaţă la scul'ò să mplătească şi s-k'indisească. Nă ḑuă, cum lucrà feata la păl θiri, mplătinda ş-k'indisinda, na un puil'ŭ azbuirătòr ĭu vini şi acaţă si-l' cîntă:

«Că mplăteşti ş-k'indiseşti,
Cu mortu va s-ti mîrìţĭ!

Lo-azbuiră feata, lo-aspîrè de aclò, ţivà! puil'lu nîpòĭ ţe şi şteà:

Că mplăteşti ş-k'indiseşti,
Cu mortu va s-ti mîrìţĭ!

Di oara ţea puil'lu nu-l' dădeà bană a feàtil'eĭ ĭu z-duţeà. Carĭ viḑù acşì feata, că no-ari ascăpari, ĭl' ḑîsi a mă-saĭ, că ea ş-ea ţi pat di un pondu di puil'ŭ, nu-ńĭ da bană, ĭu mĭ duc şi-ńĭ prăxeaşti cama laĭa.

Muma ḑîsi a luĭ şi tuţĭ o aflară cu cali să s-mută dit hoara ţea, nacă cu mutarea, ascapă feata di duşmanlu di puil'ŭ. Acşì, ḑua lantă, ş-loară multu-puţîn ţe avură ş-o-adunară tu hoara viţină. N-cali feata u lo seata, ma ţe seati? ardeà tră nă k'icută di apă, ş-apă s-află nu puteà. Cum alăsară calea ş-l'-u deàdiră cărarea, nacă da di vîră fîntîniče, işiră tu irńie, tu mesea di păduri. Aoà deàdiră di nă pălati mari şi tu avlie erà nă fîntînă, cu apă araţi, că bale-ţĭ lăsà gura. Feata cum l'i se-aveà uscată gura, ş-u deadi alaga avù la fîntînă, si-ş astingă seatea. Ună intrată to-avlia di pălati şi frîşt! si ncl'isi poarta dipu nîsă şi mărata di feată armasi nauntru. Zg'ilì nîsă, gri, l'-grirăş-pîrinţîl' a l'eĭ, ma ĭu să s-avdă? Boaţea no-ağunḑeà di la un la nantu, ahîntu analţî eară murl'i de-avl'ie! Ţitati ntreagă! Părinţîl', carĭ viḑură ţe nu viḑură, s-mutriră nă oară dol'i, l'-arupsi plîngul şi trăpsiră dit irńia ţea di păduri, cîrtìţĭ, învirinàţĭ, canda lă si nicară căràv́li.

Feata, carĭ armasi sìngură ş-mutrì nă oară divarliga, u lo čaşlu di frică, că tu pălatea tută čipit nu se avḑà.

Tuti tăţeà, tuti durńà, canda tu somnu di moarti.

Feata lo-alăgă din sus în g'os nacă află vîră işiri; g'ini ma cu cit mutreà s-easă, cu ahît cama multu s-k'ireà tu pălati. H'iri-h'iri-l' si duţeà prit trup! Ağumsi tu mărḑini tu

un udă, ĭu s-aflà tes (timtu) un mortu, cu caplu cătră soari acupirìt cu sàvanlu şi pri savan. nă carti. Tu carti grami lăĭ: «carĭ vaĭ poată s-me-aveagl'e 40 di ḑìli, si ştibă, că va s-ang'èḑ, şi-carĭ s-furi feată, s ńi h'ibă nveastă, şi s-furi fiĉòr, fărtàt s-ńi h'ibă.»

Erà muşàt-muşàt neapcatlu, s-lu sorg'i tu cupă! Canda nu ş-erà mortu, ma durńà, acşiţi părеà ; cu-arìslu pri buḑă cu mustaţa asudată şuţîtă-aruşuţîtă, cu ḑeana laĭe-gălăiţă ş-cu nărli trapti, di ḑîţeàĭ: om easte i semnu?

Feata, l'-si feaţi ńilă di muşuteaţa luĭ şi di tinireaţa ţea scriată şi ş-u băgă s-lo-aveagl'e. Patrudăţĭ di ḑîli ş-patru-ḑăţĭ di nopţî nu ş-bîgă somnu ntr-ocl'i. Armasi maş nă ḑuă să s-umplă di cu tot patruḑăţli di ḑîli, şi pirindu ḑua di ang'area mòrtuluĭ, acăţară pòrţili ş-ùşili să z-dişcl'idă di sìnguri. Nă curbetă, cum lă-ĭ h'irea lor, să si ndeasă, ĭu ved porţî dişcl'isi, si nh'ipsi tu pălati. Carĭ nu avḑî'lavă, u şuţă-aruşuţă pălatea de anantă parti. Cìndu ağumsi ş-tu udaea mòrtuluĭ, de-aoà de-aclò, u discusù feata ş-află cum stăteà lùcurlu. Il' ḑìsi şireata a feàtil'eĭ:

— Muşutica mea, nu ti duţĭ s-ti culţi puţîn, că ti tuk'ìşĭ di ninsumnată ş-nidurńità?

Ştiĭ, nu si ştie s easte-că earà ninga vîră oară pînă s-ang'aḑă mortul. Cu tut-aestă feata, curmată-moartă, nu ḑîsi nu, ma z-deadi pri mînă ş-agîrşì tu somnu di nă oară, şi durńì ca tu somnul d-intîńĭ. Na ş-mortul că z-diştiptă:

— Greŭ somnu l'-copşu! gri nîs.

— Greŭ, fiĉòr-muşàt, şi somnu di moarti vrea z-dorńi ninga s-nu-ńĭ te-avigl'àm ĭo, ḑîsi g'ifta, patruḑăţĭ di ḑîliună dupalantă, nidurńită ş-ninsunmată ca laea ali laĭe!

— Nveastă si-ńĭ h'iĭ, gri amirălu, tini ţe ńĭ-ul feaţişĭ bunlu aestu. Ş-acşì si ncrună cu g'ifta. Feata, k'irută tu somnu, neca şteà ţe-l' si faţi. Mortul viḑîndaluĭ cum doarmi dipriună: «nu ti ntreb», îl' ḑîsi a g'îftăl'eĭ, «ţe-ĭ feata estă, di doarmi acşiţi?»

— Am ţe s-h'ibă, vrutlu a mel! Nă feată oàrfînă dit căl'urĭ o-apreadunàĭ tră nă cumată di pîni; ma carĭ şteà că vaĭ h'ibă ahî't sumnoasă s-linîvoasă.

Armàsiră nîşĭ aclò cu g'ifta şi apoea z-diştiptară tuţĭ oàmińl'i di la pălati, cal'i dit păhnie, oastea mòrtuluĭ, tuti; că

mortul ş-erà h'il'ŭ de-amiră, şi de-amăĭ, di ună de-altă, nă ḑînă l-număţì s-moară cu tuţĭ, şi s-ang'aḑă, cum ştim. Cîndu z-diştiptă feata, carĭ u dădeà di mîneàr, ş-carĭ mutreà la nîsă ş-carĭ vrea să ştibă d-ĭu l'-e căčula şi cîţĭ paràţĭ îl' faţe k'alea! Vîrnu! U băgară s-pască gîşti.

Nă ḑuă h'il'lu de-amiră z-duţeà m-păzari, ĭuvà! Năinti să nk'isească de-acasă ş-u ntribă vifta ţe s-l'i-aducă. Aestă, cun sun vìftile căftă di tuti: fustăńĭ, neali, verĭ, vamănḑî, di tuti căti l'-şuiră prin cap. Cum triţeà tră m-păzare, na ĭu astal'e feata cu gîştili. U ntribă nîs:

— Am tini, feată muşată, ţe dimînḑî s-ţĭ-adùc di m-păzari?

Feata ş-o-avù că ş-arîdi cu nîsă şi l' ḑîsi si-ş tragă calea G'ini ma mortul angrică, z-ḑîcă, ţe dimîndă s-l'-aducă di m-păzare. Atumţea ş-dişcl'isi feata hrisusita-l' gură şi ḑîsi:

— Ńî-u că s-nu ńĭ cadă graĭlu m-padi, ğoni-muşàt, de-aţeà nu voĭ z-dimîndu. Dorlu a mèl i s-ńĭ-adùţĭ duşmanlu puĭl'ŭ gură di om ş-un cuţùt.

H'il'lu de-amiră l'-deadi zbor, că nu s-toarnă fără s-l'-aducă lùcrili dimîndati şi tu turnată l'i le-adusi. Puĭl'lu azbuĭrătòr ma ş-u viḑù feata, acăţă z-bată ca di pri lumea nantă şi si-l' ḑîcă:

«Că paşti gîşti, că nu paşti,
Cu mortul va ti mìrìţĭ.»

Fičorlu de-amiră vru să ştibă, cum acşì? ţe noĭmă are graĭlu a puĭl'luĭ? Ntribă feata s-l'i spună noĭma aiştòr zboari ş-atumţea ńicuza ńicuzana l'-ḑîsi:

— Ea ş-ea, ţe-ĭ cu puĭl'lu aestu, cum îńĭ ḑîţeà cîndu eràm la mumea, cum ditră nîs fuḑìm din hoară, cum vińŭ aoà, cum avigl'aĭ patruḑăţĭ di ḑìli, cum viri vifta şi cum ağumşu ca mini ţe nu vream şi ţe nu ńi nvisàm putè, ĭo, feată di casă bună.

— Acşì-ĭ lùcurlu şi-ţĭ fu arşini s-ńĭ aspùńĭ? gri mortul.

Tu oară nîs o-acăţă curbeta di ş-u ligă c-unlu čor di coada unùĭ cal şi čorlu anantu di coada unùĭ altu cal şi carĭ lă cărţăńì cîti ună cu maţlu di boŭ pri căpul'e, făşĭ-făşĭ u scoàsiră.

Mortul si nsură apoea cu feata şi puĭl'lu l-băgară tu nă cluvie hrisusită, di-l hărneà maşĭ cu zàhari şi stăfìḑĭ şi lă

băteà tută ḑua. Apoea feata ş-adusi ş-părinţîl' să s-hărisească şi carĭ s-nu muriră, băneaḑă ninga.

Părămìĭ şteam, părămìĭ aspùş
Nu ştiŭ cum fečŭ, ma nu v-arîş.

(Spus de N. Hondrozom elev în cl. V, transcris cum se vorbeşte la Avela, Epir; 1895/96.)

19. «Pirgaclu ańèŭ».

Erà nă oară un fičòr, muşàt ca soarle, analtu ca k'iparişlu şi ğone ca l'undarlu (aslanlu). Era tamàm tru ańĭ. Nă ḑuă cum triţeà pri ningă nă pădure, astăl'è nă moaşe. Moaşa, ma-l viḑù ahăt livendu ş-ḑise tu minte: «Aestu-ĭ tră mine.» — Ğone, ğone, ḑise moaşa, stăĭ s-ţă fac nă hare.

Ğònile stătù şi moaşa-l' ḑise:

— Na pirgaclu ańèŭ, dipune-te tru guva aiştùĭ àrbure şi va s-eşĭ tru ună sală. Tru sală sunt treĭ udăĭ; tru una easte un cîne cu ocl'ul ca di scafa; tine va-l' greşti «pirgaclu ańèŭ» şi apoĭa va s-lu dipùńĭ dipri sinduk'e şi va s-l'aĭ praḑĭ cîţĭ va s-poţĭ.

— Di-pri-apoĭa va s-treţĭ tru udaĭa lantă; şi aclò va s-daĭ di un cîne cu ocl'il' ca k'atra di moară mărĭ; şi aiştùĭ va-l' spuńĭ «pirgaclu ańèŭ», va l-l'aĭ dipri sinduk'e şi va s-u disfàţĭ şi va s-l'aĭ praḑĭ cîţĭ vreĭ.

— Ma di pri-apoea va s-treţĭ tru udaĭa alantă şi va s-afli un cîne mare, cum nu ţĭ-aŭ viḑută ocl'il'. Va-l' faţĭ ş-aiştùĭ ca ş-alîntòr cîńĭ şi va s-ti ncarţi cu cîţĭ praḑĭ vreĭ; tru praḑĭ va s-afli un mînàr; s-lu l'aĭ s-ńi-l adùţĭ, că te las nuntru.»

Ğònile aleptu ţi nu şi ştea di frică; nu k'are oară, ma dipune ligàt di bărnu şi ağunḑi tru sală. După cum lu nviţă moaşa, intră tru udae, dizńirdă cînile cu «pirgaclu ańèŭ» îl dipuse di pe av̓isteare şi lo cîţĭ praḑĭ putù di bîcăre.

Tricù tru oda lantă. Tut aşì *«Pirgaclu ańèŭ, pirgaclu ańèŭ»* îl lo cu bunlu pi cînile cu ocl'il' ca k'atra di moară, îl di puse di pi av̓isteare şĭ-şĭ umplù sìnile cu praḑĭ de asime.

Apoĭa întră la cînile mare. Cu «pirgaclu ańèŭ» îl dipuse şi pe-aistu şi lo cîţĭ paràḑĭ di amàlamă putù s-poartă. Ncl'ise udaĭa muşàt, şi cîndu s-easă ş-aduse aminte că agîrşì mî-

narlu! Mină bărnul, tra s-easă nafoară, şi cîndu ağunḑe pi buḑa di gură, lu ntreabă moaşa.

— Am mînarlu lo-adusişĭ?

— Nu, mae, că agîrşìĭ! Nu-ńĭ si duse mintea, că ńĭ-erà şcreta la praḑĭ.

— Macă-ĭ ;aşì, ḑîse moaşa, na! pînă s-nu adùţĭ mînarlu. nu veḑĭ luńina;

Şi-l sălg'ì bărnul îng'òs.

Nu tricù multu puţîn şi na-l aleptul işì cu mănarlu. G'ine mă cîndu si-l da ali moaşe, l'i se-arcă multu si-l' spună tră ţi-l va.

Ba că spuńĭ, ba că nu spun, s-năirì ğònile pi moaşa, traḑe apala şi-l' l'a caplu, După ţi feaţe muşuteaţa aìstă, nu erà trăt lume aclò; si scoală şi s-duţe tru alt loc. Aoà, cu oaspiţĭ, cu muşati, tră puţî'n k'irò l'-feaţe toţĭ praḑl'i g'ine. Nu-l' armase niţi pindară tru pungă.

Cum stăteà nă ḑuă nvirinàt, că nu-l' si băgà ţivà n-gură, ţi-l' vine s-adară nă ţigară. Aclò ìu scoase mînarlu s-ascàpiră, cît ascăpiră şi na-ţ-ul ìu-ţĭ vine cînile cu ocl'ul ca scafa, tr-un adil'atic.

— Ţi dimînḑî, doamne!

— Ţi dimîndu? greaşte aleptul ţi-şĭ fricà ocl'il', praḑĭ, praḑĭ dimîndu, că tră năşĭ ńi-alg'escu ocl'il'.

Niscòs graìlu g'ine şi na-l cînile se-aleàpidă şi pînă s-ḑîţĭ «ună», îţĭ vine cu un sac di cîrîndăńĭ.

După ţi-l' bitisì şi-l' măcă toţĭ praḑl'i aişti, eară ascàpiră di dao orĭ şi na-ţ-ul, ìu-ţĭ vine cînile cu ocl'il'ĭ mărĭ ca k'atra di moară.

— Ţi dimînḑî, doamne! l'-faţe ş-aistu.

— Praḑĭ, praḑĭ, dimîndu.

Ş-tut aşì, pînă s-ţă freţĭ ocl'il', ţĭ-cupăsì cu un sac di alg'i. G'ine-ma aleptul l'-aspărḑeà curundu praḑl'i, di-ţĭ păreà cu pulmul că-l' măcă. L'-tuk'i ş alg'il' tri niscănte ḑîle. Iară la mînàr ş-află ascăparea. Trac! nă oară, trac! pîn tru trei, naţĭ-ul şi Bal'uca, aţèl cama fricoslu cîne.

— Dimîndă, doamne!

— Praḑĭ dimîndu, aestu diznòŭ.

Pănă se-ascùk'ĭ, na-ţĭ-ul cu saclu di flurie ìu ţĭ-ul aduţeà Bal'uca.

Ţi s-minduì atumţea ĝònile ? Praḑî am cătu s-ḑîţî tora. Ţivà nu-ńî lipseaşte di partea aistă. Ţi-ńî lipseaşte? nă mul'are. Cu praḑî mulţî ş-mul'are bună ş-muşată s-află.

Tru loclu aţèl s-aflà un amiră. El aveà nă feată muşată, cum cu graĭlu nu se-aspune. Di frică s-nu-lĭ pată ţivà, s-nu o-află arăŭlu, u ţineà ncl'isă tru dosprădḑàţî di cl'eĭ. Fičorlu, ma cît avḑă di feata aistă, ş-arcă vrearea şi şî-u băgă ică u l'a, ică al'umtrea nu s-faţe.

Cum s-facă, cum s-adară, haĭ la mănàr eară. Ascàpiră pi k'atră şi l'-aduţe pi şamintreil'i cińî di nă cale. Apoea lă dimîndă, că s-l'-aducă troară h'il'a amirăluĭ, că al'umtrea nu s-faţe.

Na-l' cîńl'i ĭu s-h'umusiră la pălate, di s-trunduì dit patrul' k'uşàţî pălatea. Strigă amirălu, bagă oastea să se-alumtă ţî-aflàşî cu carĭ s-te acàţî. Cl'eĭ, uşî acăţară cîtră nàparte şi tr-un minùt na-ŭ muşata amirăluĭ m-bràţîle alèptuluĭ ĝone!

A doaŭa-zĭ l'-u pitricù amirăluĭ năpòĭ şi-l' dimîndă s-l'-u da cu bunlu mul'are, că di nu, bunlu nu va s-l'-află.

Nu u dă carĭ îţ dă mîna. Ş-aşî feàţiră numtă amirărească şi amirălu, cîndu viḑù cît prucupsìt easte ḑinir-su, dipuse dipri scamnu şi băgă s-dumnească ḑinir-su şi el nu s-minteà tru amirărèştili, ma ş-beà čubuk'a cu arihate.

Ahîte ş-toate, ş-la toţî sînătate.

(Spus de I. Čučurica, elev în cl. II comercială, Nevesca (Niveasta) Macedonia).

20. Treil' fraţî şi trèile ntribărĭ a amirăluĭ.

Ţi şì-erà, ma nu-şĭ erà.

Şi erà un-oară treĭ fraţî. Tatăl a lor aveà moartă şi l-aveà lăsată maşî un cal. Cu aistu cal îs hărneà tuţî. Ma ună noapte lă-l fură un om. Fraţl'i s-dùsiră şi deàdiră plăngu la amirălu. Aţèl om nă fură calu, îl' ḑìsiră nîşî.

— D-ĭu sčiţî voĭ, l'i ntribă amirălu, îl viḑùt, cîndo vă-l fură ?

— Nu-l viḑùm, ma noĭ angučìm cum că easte nîs.

— Bre ahăţî dişčiptàţî h'iţî voĭ? Ea s-vidèm, s-vă bag a treìlor cîte nă angučitoare, şi cara s-putèţî s-o-aflàţî, atumţea

va s-pistipsescu ș-mine, că ațèl om vă-l fură calu și va s-dimîndu, ca s-v-ul da.

Atumțea amirălu aduse ună sfinduk'e încl'isă. Nuntru erà ună purdical'e.

— Angučà, ḑîse amirălu, ațilùĭ cama marle, ți am încl'isă tu aistă sfinduk'e.

Fičorlu ĭs-minduì nih'àm și ḑîse: «ună lugurie arucutoasă.

— G'ine, angučìșĭ tine, ḑîse amirălu. Ea s-vidèm frate-tu Aduse ună altă sfinduk'e cu ună carte.

Il' ḑise ațilùĭ di mese fičòr: «Ți am încl'isă tu aistă sfinduk'e?

— Ună lugurie cu k'ușàțĭ, gri fičorlu.

— Și aistă bună. Ea s-vidèm frate-tu ațèl cama ńiclu.

Amirălu aduse nică ună sfinduk'e. Tu aistă aveà încl'să un carcalèț. Ma carcalețlu nu sčiŭ cum aveà aflată ună guvă și aveà inșită.

— Ți easte nuntru, ntribă amirălu pi fičorlu ațèl cama ńiclu?

— Ațèl ți erà nuntru arsărì ș-fuḑì, Doamne, ma ță fațim arig̈aĭe, dă-nă calu, s-nă fuḑìm și s-nă mutrìm lùcrulu.

Amirălu s-čudusì, cîndo avḑî' aiste zboară. Troară dișcl'ise sfinduk'a și viḑù di dealih'a, că carcalețlu aveà fuḑită. Nîs, cara îl' viḑù ahăt disčiptàțĭ, nu vru s-l'-alasă, s-fugă, ma l' țînù la pălate. Il' dimîndă a psumăluĭ s-lă aducă pîne ș-a hăsapluĭ carne. După ți băgară misalea s-mîcă pîne, ḑîse cama marle frate:

— Ți-ńĭ ańurzeaște pînea mortu.

Ear ațèl di mese:

— Ți-ńĭ ańuzeaște carnea cîne.

— Țivà nu-ĭ aistă, gri ma ńiclu. S-vă spun eŭ: amirălu easte cok'ul.

Amirălu șideà ascumtu tu un loc și ascultà. Cîndo avḑî' nîs, că easte cok'ul, ș-čudusì și s-duse di unoară la măsa.

— Dado, u ntribă nîs, spune-ńi ndreptu a cuĭ h'il'ŭ escu.

Măsa nu vrea prota s-l'i spună, că-ĭ cok'ul și tr-ațeà îl' ḑise: «a cuĭ vreĭ s-ešči? ańèŭ, am a cuĭ». Amirălu u pălăcărsì multu și pănă tu sone-l' spuse ș-mă-sa, că-ĭ cok'ul.

Dicara viḑù amirălu ahăte ș-ahăte dila treil'i frațĭ, îl' cl'imă, lă deade calu, lă lu ncărcă cu flurìĭ și-l' pitricù a casă la nîșĭ.

(Spus de Constantin Mișicu, Crușova, cules de d. N. Bațaria.)

21. Căčula, punga, trumbeta.

Eara, ţe nu ş-earà.

Earà nă oară, tu nă etă, un amiră.

Amirălu aveà treĭ fičòrĭ. Dol'i fičòrĭ earà mintiòşĭ şi alantu triţeà di lişuràc. Cîndu s-moară amirălu, l-alăsă cu graĭŭ di moarti, pri tuti lùcrili z-bagă mînă, maşĭ di nă sinduk'e s-nu cărtească, s-nu bagă mînă, di cît atumţea, cîndu scutură greaŭă va lă ýină pri cap.

Nu ncl'isi g'ini ocl'il' laĭlu di amiră, şi amirăril'a lor căḑù tu alti mîńĭ. Atumţea dol'i mintiòşĭ fičòrĭ îşĭ loară ţe aveà, ţe nu-aveà ş-ţe putură s-ascapă şi dùsiră si-şĭ veadă cîsmetea tu altu loc.

Maşĭ glarlu armasi a casă. Aiştùĭ nu-l' si fuḑeà dit loclu a luĭ, nu-l' si băteà di ningă vatra tată-suĭ. Nă ḑuă cum guzgunipseà prin casă, na da j-di sinduk'a cu numa. Aclò veadi nă căčulă, u l'a ş-u bagă n-cap. Acşì nîs easi nafoară să s-priimnă. N-cali astal'i un om şi-l' da «bună-ţĭ ḑuă».

«Bună-ţĭ ḑuă,» l'-u toarnă aestu, ma nu ti ved, carĭ h'iĭ tine?

— Ţe orbu h'iĭ di nu mi veḑĭ?

— Ni orbu, ni ţivà, ma nu ti ved. Carĭ h'iĭ tine? nacă h'iĭ zarzavùlĭ? greaşti omlu şi si ndriḑeà s-le aspeală di frică.

Lişuraclu, ca lişòr di minti ţe earà, scoase căčula s-l'i tragă ună. Ma cît u scoasi, gri omlu:

— Tine h'iĭ are! Mi aspăreaĭ, di ngl'iţàĭ di frică. Ń-o-avùĭ că h'iĭ şutlu din vali. Veḑĭ, tora ti ved, ma deaneavra, ţe s-ţă ḑîc, te-avḑàm, ma nu ti videàm.

Lişorlu-lişòr, ma troară aduk'ì, că căčula l-faţi niviḑùt. Nu amînă dip, ma u k'ică n-cap şi fuga la cîńili di amiră ţe lă lo amirăril'a. Ţe ş-u băgă omlu cu treĭ scîndurĭ: S-l'-aruşneaḑă feata amirăluĭ. Cît ḑîsi, ş-na-l la pîlati. Intră tu udălu a feàtil'eĭ şi ndreptu k'irutlu s-o-aruşneaḑă. Feata di asparvu, di frică, l'i si bătù ìnima, l'i si părù ca «aclò si-l' h'ibă» se-arcă pri năsă şi băgă boaţea:

— Pupu-pu! om tu udălu amèl.

La zg'iclu a l'eĭ, tată-su, mă-sa şi tuţĭ a pălàtil'eĭ se-astràpsiră pri čor şi se-aurńiră tu udălu a l'eĭ.

— Iu-ĭ omlu cu doaŭă càpiti, greaşte amirălu, ţe cutiḑă s-intră aoà?

— Nu ştiŭ, ḑiţe h'il'a di-amiră. Aoà prindi s-h'ibă ascumtu. Mutrescu nsus, mutrescu ng'os, l-toarnă udălu di anantă parti, no-află ţivà. Lişuraclu, cu căĉula ndisată păn di urecl'i stăteà adunàt tu nă coh'e, ş-ţîneà adil'àticlu, că nu cărliḑà dip.

Ţe ḑi'siră lumea, poati că-l' si părù tu somnu a feàtil'eĭ şi caθi un s-trapsi dit udălu al'eĭ.

Nu treaţi născîndă oară şi feata pali bagă zg'iclu.

— Pupu-pu! pupu-pu! om tre udălu amèl!

Cîndu z-duc nauntru diznòŭ tată-su, mă-sa, oàmińl'i ananţî, caftă nsus, înghîos, ţe s-află? ţivà. Atumţea se-aprease amirălu şi-l' greaşti ndoauă gràiri a h'il'i-saĭ, că niţi cîńl'i nu li mîcà; gràiri: s-ti ngroapă loclu:

— Nu ḑiţĭ, că vreĭ mărtari, căţàŭă, ma ḑîţĭ, că om aĭ în casă, că aclò ţ-imnă mintea. S-nu ţĭ-avdu boaţea ningă nă oară, că-ţĭ tal'ŭ caplu!

Ahît vrea ş-lişuraclu. Cit s-tràpsiră nîşĭ, ş-u l'a di guşi, di ḑîţeàĭ, c-a luĭ i lumea.

Feata drăcoasă, l-l'a diprisupră, l-l'a dipri g'os, l'-da di aoà, l'-da de aclò, l-discîrfuseaşti şi-l andùplică s-l'i spună cl'aea, cum faţi, di s-faţi niviḑùt.

Aţèl lişuràc, ḑîsim, se arîsì ca vîră fiĉurìc şi-l' ḑîsi, că eà ş-ea cum. Ahît aştiptà feata şi cum taha căftă s-l'-u veadă căĉula, l'-u arăpù şi băgă s-aurlă pravatòs, că s-trunduì tută pălatea di boaţea l'eĭ.

. Amirălu après foc, arapi apala s-l'i tal'e caplu. G'ini ma cîndu intră, ţe z-veadă? Feata aveà ndreptu, laeà, di zg'ileà. Lo-acaţă di-l' cruescu un şcop, s-lu aducă aminti cît bîneaḑă. De-aţeà că lu şteà tuţĭ cît k'irùt easti, nu vrură s-l'i tal'i caplu, şi-l' deàdiră cali.

Lişuraclu, hîriòs că ascîpă maşĭ cu ahîntu, s-turnă diznòŭ a casă-l' şi trapsi la sinduk'e. Aclò aveà ş-nă pungă. El u lo, şi-u tricù di guşi şi bîgă un gros ţe şĭ-aveà. Ma ţe si-l' veadă ocl'il'? Truoară punga s-umplù cu groşĭ. Fuga nîs la sărăf, groşl'i l'-faţi nă liră. Bagă lira tu pungă, s-umplù punga maşi di gàlbini. Adră ahînti liri, că lumea tută s-ńirà, d-ìu la daràţĭ l'i scoati lişuraclu ahînţî paràţî?

Earna ţea ağumse ahîntă scumpeati, că amirălu nu aveà

cu țe s-hrănească oastea-l', di vrea-l' moară pîn di un oàmiń-l'i tuțĭ di foami tră semnu! D-ĭu să si mprumută, d ĭu să si mprumută, a vîrnùĭ nu-l' si duțeà mintea la lișuraclu. Mașĭ a feàtil'eĭ de amiră îl' tîcînì.

Acșì nîsă, îl l'a de aoà, l-l'a de aclò, și șcurtul di minti l'i aspuni, cum sta luguria. Ahît vrea ș-feata, și taha s-feați, că u veadi țe lug'ie easti, și-l'-da nă. arăpeari, ș-aoà fac alanțĭ!

— Haĭde morĭ cățauă! ș-u deadi n-k'eptu k'irutlu, s-nu ți-u scot ĭo, pri numă s-nu-ńĭ ḑîțĭ!

S-toarnă lișuraclu a casă, traḑi la sinduk'i ș-află aclò nă trumbetă. Acață z-bată cu nîsă și nu-apucă z-ḑîcă nă oară «turùtutu!», că nă ntreagă oasti ișì, ca dit loc în față-l'. Amirălu li umplù zmeànile di frică, cîndu viḑù oasti xeană. Țe ti fațĭ tora? Oastea luĭ nu erà niți cît nă ungl'e ntră oastea xeană, că lișuraclu unà z-duțeà cu bătearea luĭ.

Tut feata s-lu ascapă și di calea estă. Scoală h'il'a di amiră și z-duți la omlu lișòr. Aestu cît u viḑù, bîgă s-aridă cu trumbeta tu mînă.

— Ni draclu nu poati z-vă-ascapă, fați aestu.

— Ș-carĭ s-nă k'erĭ, greaști feata, țe va s-adrăm. Acșì z-veadì că fu scriată. Am nu ti ntreb, cum fațĭ di scoțĭ tine ahîntă o asti

— Cum fac? Na cum fac! Bat nă oară «turùtutu!» «turùtutu!» și scot cîtă oasti voĭ. Și cîndu nu mi lipseaști, suflu prit curlu a trumbè'ăl'eĭ ș-o-adùn năpòĭ tută oastea.

— Nu-ńĭ daĭ z-bat ș-ĭo nă oară, l'-pricăḑù feata?

— Nă bășare, nă băteari, îl' ḑîsi lișorlu.

S-alăsă feata di fu bășată nă oară și cîndu lo trumbeta z-bată, ea suflă nă oară cît putù și tută oastea se adună. Feați apoea nàparti cu trumbeta tu mînă ș-la pîlati se-află. K'iruta-prîmîtie ș-u deadi n-k'eptu diznòŭ și-l' ḑîsi:

— Haĭde, morĭ tih'ilaĭe, s-nu țĭ-u scutearim, pri numă s-nu-ńĭ ḑîcă!

Țe fați năs? Ș-lo mintea la čoari ș-l'-u deadi năpòĭ în sus, cîtră tu pădure, ĭu s-lu scoată calea.

Aclò ĭu ağumsi, anḑîreaști un h'ic. Ağùn erà, après earà, aĭ si șĭ scoată foclu pri h'iți. Nu apucă s-ascàpită doaŭă și na ĭu-l' arsîrĭră doauă coarni, cama mărĭ di a hoŭluĭ.

— More, ḑîţi nîs! si ştiĭ că mi pidipseaşti Dumniḑă, că pînă tora fùĭ ma k'irùt di un boŭ!

Ş-acşì nîs ş-u bîgă s-nu easă dim pădure, că acşì cum era curnùt maşĭ trăt lumi nu earà. Nu duţi ma nclo multu şi da di un altu h'ic.

— Ţe s-feaţi, s-feaţi, minduì nîs. Vaĭ mîc şi di aesti ş-carĭ s-crească, las crească ş-patru suti di coarni. Di foami nu va s-mi duc s-mor.»

G'ini-ma cît ascăpită nă h'ică dila h'iclu aestu, şi na ĭu-ţĭ cadi unlu cornu. Ascăpită ninga ună, cadi ş-alantu! Aestă vrea ş-nîs. Acaţă di-adună ună mîntilă di h'iţi curnuti şi ună mîntilă di hìţili cărşuti. S-duţi apoea tu hoara amirăluĭ şi acaţă si strigă:

— Aĭ h'iţi, h'iţi buni tră vindeari!»

Cîndu tricù pri la poarta amirăluĭ, easi feata şi acùmpără Mărata nu li bagă g'ini n-gură şi na ĭu-l' crescu doauă coarni Bagă s-plîngă, să z-deàpiră ca vaĭ di nîsă. Acl'amă amirălu ştiùţĭ, filozuh'ĭ, v́aţrî, vîră nu puteà si-l' da cali.

Lişuraclu, ţe cîndu s-feaţi başàc s-aveà nviscută tu alti strańi, s-nu-l cunoască, acăţă taha si strigă prit pulitie:

— Aĭ la v́atru. Carĭ l'a v́atru?»

Lu acl'imară ş-la amirălu z-veadă feata. Cîndu ştiuţl'i şi v́àţărl'i alanţî îl viḑură pri k'irutlu aestu, acăţară s-arîdă şi să s-lişină di arîs:

— Nu putèm noĭ, ḑîţeà nîşĭ, oamińĭ alăgàţĭ, şi nvitàţĭ, va s-poată k'irutlu aestu s-l'-află v́itria.

K'irutlu, cînd avḑî' zboàrili aesti, ḑîsi amirăluĭ:

— U vindic maşĭ cu nă ligătură: s-ńi-u daĭ nveastă şi s-mealàşĭ s-lă bag cîti nă pètală la cur a tutlòr ştiuţlor ţe şĭ-arîd di mini.

— G'ini, ḑîsi amirălu; ma carĭ s-nu u vindiţĭ, caplu va ţî-l tal'ŭ, va ti şcurtèḑ cu nă palmă.

— Acşì, griră ştiuţl'i, ţe nu şteà ţe l'-aşteaptă.

Scoati atumţea lişuraclu doauă h'iţi, l'i li da a feàtil'eĭ s-li mîcă şi di nă oară coàrnili căḑură.

Sta nîs atumţea di l'i ncalţă tuţĭ ştiuţl'i cu cîti nă pètală la cur, si nsoară cu h'il'a amirăluĭ, si dipuni amirălu di pri scamnu, s-alină nîs şi carĭ s-nu muriră, ninga bîneaḑă.

Earàm ş-ĭo aclò şi mîcàĭ, biùĭ şi cîndu l'-o-aplicàĭ, ţivà nu-l'

căftàĭ, dicît di h'ĭţili ţe crescu coarni, s-li daŭ aţilòr ţe nu fac g'ini; ma fĭčòrl'i amèl' s-poartă tuţĭ g'ini şi li ded atumţea a boĭlor di li mîcară ş-lă criscură coàrnile ş-nìnga cama mărĭ.

(Auzit de la maĭ-mea Čama-l Teja Papahag̃i, Avela, Epir, 1885.)

22. Feata arăk'ită di ursă.

Eara ţe nu ş-earà.

Ună oară ş-ună etă earà nă moaşi. Moaşa avea nă feată ş-un fĭčòr. Tu nă ḑuă, cîndu z-duţeà nîşti mul'èrĭ ntră leamni, dusi ş-moaşa noastră s-aducă ţivà surţeali, că nu-aveà lemnu n-casă, ş-arcoari earà cîtu z-ḑîţĭ. Ş-apoea casa moàşil'eĭ nu ţîneà ahîntu multu, că arcoarea, fără leamni, şi spinḑură tîmbarea, di nu o-aguneàĭ niţi cu cîńl'i.

Moaşa di lemnu di surţèl, ş-adră nă sàrţină, ma pînă z-bagă să si ncarcă, alanti mul'èrĭ, di frică s-nu ntuneàrică, fuḑiră ş-o-alăsară.

Aclò ĭu armasi sìngură nîsă, na ĭu-l' easi nă ursă.

«Maĭe, maĭe va ti mîc, ĭl' faţi ursa; ndreaḑi-ti, că va ti mîc, îńĭ gurleaḑă màţîli di foami.

— Acşiţi s-ţĭ-aĭ bana, l'-u toarnă moaşa, s-nu mi mîţĭ. Ţe va s-mîţĭ di la mini? Nu veḑĭ că maşĭ k'ali ş-oasi h'iŭ.

— Va ti mîc, maĭe, ma ndreaḑi-ti; ńĭ-u foami! nu avḑî cum ńi aurlă màţîli, di s-pari că z-bat luk'l'i nauntru.

Maea u l'a de aoà, de-aclò, o-andùplică s-nu u cîrtească ma cu simfunia (cîvulea) si-l' da h'il'i-sa tră nîsă.

Maea-l' tăxì h'il'a pînă se-ascapă de aclò, ma ţĭ-aflàşĭ apoea si-l' da h'il'e ali ursă. H'il'e ş-k'etri!...

Feata moàşil'eĭ ḑua lantă s-turnà di la şoput. N-cali l'i-easi ursa, adrată ca moaşi şi-l' ḑîţi:

— Ea ascultă, feata mea, si-l' ḑîţĭ a mă-taĭ si-ńĭ da ţe-ńĭ ari tăxită cu ğuràt, că čupuliclu aţèl veàrdili va u mîcă.

Vininda feata acasă, l'-ḑîţi a mă-saĭ, că ea ş-ea ţe păţîĭ. Moaşa u nviţă, ma s-u află altă oară n-cali şi s-u ntreabă, si-l' ḑîcă că agîrşì z-ḑîcă a casă dimîndarea.

Ḑua nantă tut acşì, a treàz nîpòĭ acşì. Tu soni sta ursa şi-l' ḑîţi: «Bagă-ţĭ mintea g'ini, s-nu agîrşeşti di calea aestă, că ti fac nă mîşcătură di vie.»

S-toarnă feata acasă şi-l' spuni a moàşil'eĭ. Moaşa niţi şi ştea, că-ĭ ursa, ţe nu-l' da bană a feàtăl'eĭ. De aţeà se-ascapă nă oară cama gońa ḑisi:

— Ea ascultă, feata-ńĭ, cîndu s-te află altă oară si-l' ḑiţĭ, că mu-mea nu ş-aduţi aminti di ţivà, ş-macă ari tră loari ţivà, ĭu s-o-află s-u l'a.

Na-ŭ ş-ursa a doaua-z l'-astal'e calea feàtăl'eĭ.

— E! l'-ḑisişĭ, ntribă nîsă?

— L'-ḑîşŭ, apîndisì feata.

— Şi ţe z-ḑîsi?

— Ńĭ ḑisi, că ĭu s-o-afli, s-u l'aĭ.

Ahîntu aştiptà ş-ursa; u k'ică din anumirea ş-aoà feàţiră soţl'i cìtră tu pîduri.

Mărata feata bînà aoà ca vaĭ di nîsă.

Nă ḑuă, cum cîńiseà singură, că ursa alăgà tră vîră pradă, adrá nă carti ş-o-arcă pri un àrburi. Nu tricù mult şi na ĭu treaţi un pul'ŭ cîntát, u l'a n čoc şi ndreptu-ndreptu azbuiră trîş pri casa a frati-suĭ a feàtil'eĭ. Tră nîs earà ş-cartea. Cum o-aleapsi aestu, ş-ţinḑi àrmatli şi nk'iseaşti s-o ascapă dit mîńli a ùrsăl'eĭ.

Cîndu ağumsi nîs aoà, ursa earà tră avinari, dipu vîră prići. Maşĭ sor-sa şideà plîmtă ş-lăită, di cripà, cripà ca nîsă ţe nu vrea. Cît şi-l viḑù pri frati-su, dinăoară şi-l lo di guşi şi nu si sàturà di băşari.

— Am cum putùşĭ, laĭ fràtile amèl, s-pitrunḑî pînă la mini lăita?

— Dorlu tră tinè me-adusi, surica mea.

— Am carĭ s-vină bufa di ursă, frate, s-te-află aoà, va ti bea di mprostu, că-l' călcàşĭ loclu.

— Čarelu cari-ĭ, întribă fràtili?

Carĭ si zburără şi-şĭ deàdiră mînţîli, o aflară cu cali să se-ascundă fràtili tu nă guvă.

Na-ŭ ş-ursa tră născîndă oară s-turnă:

— Feată, feată va ti mîc, ḑîse nîsă, că ńĭ-ańurzeaşti carni di om.

— Am d-ĭu s-ańurzească carni di om, că aoà ni pull'ŭ nu calcă! l'-apîndisì feata.

Ursa căftă nsusu, ng'os şi ma nu deadi di om, şiḑù s-prîndă. A doaŭa-zĭ, cîtu nck'isì nîsă tră avinari, fraţl'i si

ncălţară g'ini-muşàt ş-l'-alăsară culcuşlu araţi. Cu nîşĭ luară un k'àptini, nă k'atră (miràcuni) şi počlu cu untulemnu.

Şi fuḑĭ-fuḑĭ, fuḑĭ-fuḑĭ, niţi nu videà ĭu călcà, acşiţi li tindeà čùnili. Cîndu unlu s-curmà, alantu ngrîčca-l loà.

Na-ŭ ş-ursa, prînḑu oară s-toarnă acasă la culcuş-l'i, cîndu ţe z-veadă? Caftă feată, nu-ari feată!

— Mară, Mară, ĭu h'iĭ, tine, ntribă năsă?

— Mara le-asţearsi, si-l' l'aĭ fumlu ali Mari, l'-gri pipiliţa dipri puliţă, că tuti lùcrili a ùrsăl'eĭ zburà.

Tru oară ursa s-alàsă am-pàturlea ca vîră niòr dipu nîşĭ s-l'i-ağungă şi s-l'i diñică.

Şi fuḑĭ-fuḑĭ, cît-cît s-l'-acaţă.

Carĭ u viḑură streasă fraţl'i, şi că tră ninga nîscîndi drîşcl'èĭ vrea l'-acaţă, arcară k'àptinli dipu nîşĭ. Cum căḑù k'àptinili m-padi, tră semnu s-faţi nă păduri mari-mari şi maşĭ di sk'iñĭ îndisàţĭ, ca dinţîl' di k'àptini.

Fuḑĭ fraţl'i, fuḑĭ ursa, fuḑĭ fraţl'i, fuḑĭ ursa, năpòĭ l'-apruk'è pîngîna ş-nîpòĭ z-bagă mîna s-l'-acaţă. Fraţl'i cîndu u viḑură ahîntu aproapi, j-biură sî'nḑili di frică.

Atumţea virsară ş-untulemnul dipu nîşĭ şi cîndu da di s-faţi nă amari teasă, cît mintea nu ţĭ-u ncapi.

Ţe faţi, ţe-adară ursa, că u treaţi diznòŭ şi azboàiră ca vimtul dipu el', cu limba scoasă nă palmă.

Atumţea fraţl'i, ngl'iţàţĭ di frică, galbiñĭ măràţl'i ca ţeara, arcară dipu nîşĭ şi k'atra.

Di nă cali s-faţi un munti di sturnari, ţe ma cît băgà ursa pătuñli năinti, se-aflà cu doauă čoari năpòĭ, ahîntu multu aruk'uşurà. Deadi, feaţi, s-pidipsì nă ḑuă ntreagă, s-lu alină mùntili aestu, nu putù, nu putù! Tamam cîndu ḑîţeà, că se află pri cîrčiliŭ-l'i, atumţea aruk'uşurà di nă oară şi tumbiculutumbi se-aflà di noŭ trăş în g'òs.

Ş-acşiţi ascăpară dol'i fraţĭ.

Moaşa cîndu deadi di-l' viḑù dol'i, ca merlu aròş, li si părù că s-faţi ningă nă oară.

(Spus de Tol'a Hağ̌i-Gogu, Xirolivade, Macedonia.)

23. Lamńa cu noaŭă càpiti.

Earà ţe nu şĭ-earà.

Ună oară ş-ună etă earà doaŭă mul'èrĭ. Una earà doamnă, anantă ş-earà huzmik'ară. Ş-amişdoàŭli amintară tu nă oară cîti un fičòr.

Ş-amişdol'i fičòrĭ, carĭ criscură totna dadùn, ş-loară ahîntă vreari, că bana j-dădeà nu tr-alantu. Cîndu lă vińi oara s-l'a cseànili, k'insiră deadùn din noară. Imnă, imnă, ağùmsiră t-un loc, ĭu să mpărţà căl'urli. Şideà dol'i di s-mintueà şi ţe cali s-l'a nu şteà. Aclò, tu aţèl loc aflară prĭči soĭ-di soĭe, di cîti soĭe sun pri loc: l'undàrĭ, vulk'i, luk', urşi, ş-alti.

Ş-u băgară să si mpartă aclò şi să mpartă şi prìčili. Ca nîşti fraţĭ, nu să ncăčară tu mpărţîre. Unlu lo prìčili màscuri, anantu θeàminli. Cîndu să si mpartă, ş-alăxiră neàlili şi s ligară: cîndu nelu a unùĭ va sînḑineaḑă, s-h'ibă semnu, că aestu treaţi prit mari k'inčin ş-alandu prindi si-şĭ u da alagă, s-l'-ağută.

Ş-acşì ş-tràpsiră calea: un aoà, alantu cîtră aclò. Aţèl cu prìčili màscuri, si-l' ḑîţèm Dona, calea ĭu z-duţeà, astăl'è nă h'il'e di amiră, muşată — arăŭ. Ea laea plînḑeà plînḑeà, că ńila ti curmà.

Dona, ma u viḑù, l-curmară lăcrińli; s-apruk'è di nîsă ş-u ntribă:

— Ţe-ńĭ aĭ feată-muşată, ţe-ńĭ ti doari di verşi lăcrińli ca pruna?

— Ţe s-nu plîngu şi s-nu mi buisescu, ḑîsi feata. Na, tră nîscîndă oară va vină ponda di lamńe-cu-noaŭă-càpiti s-mi astingă.

Ş-atumţea l'-aspusi feata de adetea loclui, că lumea traḑi di apă, că pînă s-nu da n-ḑuă cîti un suflit di om, lamńa nu li sîrgl'aşti àpili şi că àstănḑî l'-căḑù şcurtiţă a l'eĭ.

— E! feaţi Dona. Tră ahîntu crek'ĭ? s-nu-ţĭ h'ibă dip frică; pînă cîndu bînèḑ ĭo, bag-u srîmbă.

Cum earà nîs curmàt di cali, ş-bîgă caplu puţîn pri ḑinucl'ul a feàtăl'eĭ si-l caftă. Aclò ĭu-l căftà, agîrşì s-l'à un ocl'u di somnu. Nu apucă s-agîrşască g'ini-g'ini, că ea-ŭ ş-

lamńa deadi cap. Cum u viḑù h'il'a de-amiră, u mbăirară lăcrińli cîtră ng'os.

Cum îl' k'ică nă làcrimă pri faţă al Dona, z-diştiptă di nă oară, tamàm cîndu ş-lamńa se-aveà apruk'ată di nîşĭ şi s-hăriseà că va s-mîcă doĭ, n-loc di un ca ananti ḑîli. Lă faţi un semnu agrińlor nîs nă oară şi carĭ se-aurńiră pri nîsă, făşĭ-făşĭ u scoàsiră. Carĭ cu un armu se-aleapsi, carĭ cu un čol'ŭ, carĭ cu ţe putù s-arapă.

Băgară atumţea s-gurleaḑă àpili, văl'urli, arîurli, că ḑîţeàĭ: ţe-ĭ aestă? că ma naintea lamńĭa sîrgl'à maşĭ cîti un ḑeadit.

Dona traḑi cuţutlu dit şileah'i şi-l' tal'e noàuli limbi ali lamńi dit noàli càpiti, li mbàiră t-un h'ir di màtasi, şi-şi li k'ică di guşi,

Lumea tută s-ńiră şi s-čudiseà ţe s-h'ibă ş-aestă şi vîră nu cţiḑă z-ducă, z-veadă. Araplu ţe-aveà dusă h'il'a-al amiră la lamńi şi ţe şideà ascumtu, cît viḑù că lamńa-ĭ moartă, nu k'ari k'irò, ma z-duţi şi-l' plîntă cuţutlu pri dinăpòĭ al Dona ş-lo-alasă mortu. Apoea băgă feata s-ğură, să nu aspună, că di nu, l'-tal'i caplu. Ğură feata di zori.

Amirălu cîndu află, că araplu l'-ascăpă feata şi vătămă lamńa, maşĭ haraŭă eară. Ţe s-l'i da, ţe bun s-l'i facă, aĭ s-l'-u da nveastă. Aţeà vrea ş-araplu! După nă siptămînă eară s-facă numta.

Laĭli priči al Dona plînḑeà ḑuă ş-noapti ningă domnu-su şi nu z-băteà di ningă nîs. Aclò ĭu plînḑeà nîsi, nà dipuni un puĭl'ŭ cîntàt şi bagă z-bată:

— Macă vreţĭ s anvieaḑă, un puĭl'ŭ muşàt ca mini s-acăţàţĭ, si-l tăl'àţĭ şi sînḑili tu ureacl'i s-l' stricuràţĭ. Acşì băteà puĭl'lu.

Vulpea lu ascultà, cu gura căscată dipriună şi cu cît puĭl'lu cîntà, cu ahîntu ş-nîsă se-apruk'à şi-l' ḑîţeà: Cum ḑîsişĭ, h'il'u, că no-avdu di auşatic? Că-ńĭ h'iŭ mul'ari moaşi.

— Cam-aproapea, cam-aproapea, l'-grea vulpea, că de, h'il'u, auşaticlu-ńĭ-lo urècl'ili.

Puĭl'lu tut ma z-dipuneà dipri alumak'i, pînă cîndu vulpea, cu drăcuriĭli a l'eĭ, arsari nă oară şi lu ančupă:

— Puĭl'ŭ muşàt, feaţi nîsă, cu luminarea s-ti căftàm ş-nu teaflàm. Ahît ş-l'-arùpsiră caplu, l'i stricurară sînḑili tu ureacl'a al Dona şi aestu anviè tu oară.

Al Dona-l' părù, că aveà durńită ş-cît si sculă ḑîsi:

— Ţe-avùt di mi diştiptàt? Ţe dulţi somnu-l' trădeàm!

— Ţe somnu, laĭ corbe curbişane, că aţelu ş-fu moarti curată, l'-griră zlăk'li cu nă boaţi şi-l' îmbăirară ună-di-ună, cum fu vătămàt di aràplu.

«Bre! ḑisi nîs, un aràp s-mi vătămă? Aşteaptă, ţe va-l' adàr.»

Carĭ înk'isì nîs calea-calea, işì tamàm tu hoara amirăluĭ. Erà ḑua, ţe s-mărtà h'il'a di-amiră cu araplu. Dona, carĭ intră n-hoară, trapsi la nă moaşi si bea puţînă apă, că aveà cripată di seati. De-aoà di aclò, îl' ḑîsi moaşa cum azĭ s-faţi numtă mari, că s-mărită h'il'a amirăluĭ cu araplu, ţe-l' ascăpă bana.

Dona si scoală, acl'imàt-neacl'imàt şi traḑi ndreptu la bisearcă, ĭu vrea s-facă ncrunarea.

Cît lo preftul z-bagă vluitolu, s-l'i ncrună: «Staţĭ!» gri nîs. «Aestu nu-ĭ omlu ţe-l' ascăpă bana!»

Feata de-amiră cîtu-l viḑù, acăţă s-u gîdîlică tu ìnimă. Bre! cum easte, cum nu easte, lu scoàsiră la amirălu. Aoà viṅi ş-araplu să-şi caftă tiṅia, că taha lu aruşnă pri nidriptati Dona.

După ţe zburî' araplu, ţe zburî', ascultară z-veadă ţe va grească ş-Dona.

Araplu, agîrşiĭ s-u ḑîc, avea tăl'ată noàuli càpiti ali lamṅi ş-le-aveà adusă tră mărtirie.

Atumţea Dona lî ḑîsi:

— Nu vă ntreb, se-află càpiti fără limbi ĭuvà?

— Nu! gri amirălu.

— Macă nu! ea mutriţĭ-li càpitli di lamṅi, aŭ eali limbi?

Bagă di mutrescu càpitli, le-află tuti fără limbi.

Acăţă araplu si s-àpără, că nîs lî li tăl'è, ma că nu şti ţe li feaţi, că ună că altă, ţivà! Zboàrili a luĭ no-acăţà loc, că Dona li scoasi din sin şi li deadi amirăluĭ s-li veadă.

Cîndu-l' griră şi a h'il'il'eĭ si grească, ţe-ĭ ş-ţe nu-ĭ, aspusi alih'a din cap pînă n-coadă. Lu-acaţă atumţea pri aràp, îl leagă di doĭ cal' ne-acăţàţĭ şi cîndu lă da ună pristi cur, armurĭ-armurĭ lu scoàsiră.

Apoea Dona si nsură cu feata di amiră şi trîş cîndu şiḑură pri measă, nîinti ţe s-acaţă s-mîcă, scoasi un susk'ir amirălu. Trîş cîndu s-mută measa, susk'iră ninga nă oară.

— Ţe ţ-u dorlu, mărite amiră, ntribă atumţea Dona?

Ţe s-h'ibă h'il'ŭ! Maşĭ nă pènură am ninga tu ìnimă: Im

pădurea mpuşcl'ată easti nă cali arăŭă ; di cîte orĭ ń-ari tricută oastea, nîpòĭ nu-ńĭ se-ari turnată. S-putearim s-me-ascàp şi de aestă, tuti bùnili vrea s-le-am pri loc!

Ţe earà calea ţea ? Di cîti orĭ vrea s-treacă vîră suflit di om, apîrńà nă grìndini, nă furtună, di ḑîţeàĭ, că k'ari lumea. Aclò se-aflà nă moaşi măv́istră cu căliva l'eĭ. Cît băgà z-bumbuneaḑă, se-ascàpiră şi să sfùlḑiră, măv́istra l'-acl'imà să se-acùmtină tu călivă-l' şi s-adastă taha pînă s-treacă furtuna. Ună vinită oàmińl'i tu călivă, trăḑeà nă oară cu mètura şi-l' mărmuriseà di mproşti.

Dona s-nu-l'i aspargă k'efea socru suĭ, ş-angană zlăk'li ş-aí să z-ducă ş-nîs şi ţe s-pată, s-pată.

Ne-ağumtă g'ini şi na! acaţă nă bumbuniḑari ş-nă furtună di s-cutrimbură tut loclu. Na-ŭ şi mbogra di moaşi cu boaţea l'eĭ îndîcînită, ĭu l-acl'amă tu călivă, pănă s-treacă furtuna. Ună vińită a luĭ aclò cu zlăk'li ş-cîndu traḑi nă oară cu mètura, l'-mărmurisì!

Atumţea nelu a frati-suĭ si sînḑină unăşună. Aduk'ì nîs, că nu-ĭ lucru curàt şi că frati-su prindi să se-află tu mari angusă; si scoală si z-ducă s-lo-ascapă.

Calea-calea, di om-om, l'-deadi di urmă şi ağumsi tu hoara amirăluĭ. Amirălu cîndu-l viḑù n-codru cu zlăk'le, l'i si părù că-ĭ ḑinir-su vinìt. Maşĭ cîndu viḑù că nu-s zlăk' màscuri, aduk'ì, carĭ easti şi-l' spusi, ţe cură.

Aestă vrea ş-nîs şi o-angană cîtră aclò căţaŭa. Cît ağumsi ş-nîs aclò, acăţă z-da grìndini ş-furtună turbată. Moaşa-măv́istră ah'urh'ì s-lu acl'amă tu călivă, s-adastă pînă s-treacă furtuna. G'ini-ma nîs, mălăgàr, îl' ḑîţi:

— Aravdă, maĭe, ş-nu ţ-u mîcă ìnima, că va v́in ş-aclò.

Ş-acşì, el nu dusi pînă nu tricù furtuna ş-grìndinea. G'inema mètura li moaşi aveà puteari maşĭ cît ţîneà grìndinea ş-furtuna. Ună ţe triţeà furtuna, doĭ paràţĭ nu-l' făţeà amaea ş-mètura l'eĭ. Ş-furtuna nu ţîneà ma multu di treĭ orĭ putè Sîrgl'aşti atumţea ğònili cu zlăk'l'i şi o-acaţă di v́acă pri măv́istră şi-l' faţi:

— Frati-ńu, căţaŭă, că di nu ti dińìc cumăţĭ-cumăţĭ.

Măv́istra, carĭ u viḑù streasă, lu nviţă s-l'a cupa dipri pulıţă cu apă discîntată di treĭli miri, s-lu pruscuk'ască şi v s-anv́aḑă troară. Ğònili, cu apa aestă l'-anv́iè tuţĭ cîţĭ îl' pims

mira lor ațea laea aoà. Arsiră apòĭ un čireàp di noaŭă orĭ și carĭ u nh'ĭpsiră nauntru, scrum se-adră.

Ș-acșĭ s-turnară nîpòĭ la amirălu, ĭu si nsură ș-alantu ficòr ș-apoea dipusi amirălu dipri scamnu și intrară nîșĭ și-șĭ mpărțîră amirăril'a, ș-adùsiră ș-părințîl' acloți j-bîneadă ș-azĭ carĭ s-nu muriră.

Ahîte ș-tute!

(Spus de Tuliŭ N., Avela, Epir.)

24. Ț i l a.

Earà nă oară țe ș-earà.

Earà nă oară ș-nă zămani, cîndu Dumnidă imnà pri padi di lo-alindeà boĭl'i, earà unà mul'are. Mul'area aestă erà glaru-lișoară. Numa l'eĭ earà Țilă. Nă duă ș-lo curmul și nk'isì ntră leamni. Ca k'iruta țe și earà, ea nu-șĭ lo-apreadună g'ini-mușàt curmul sun soară, cum fați tută lumea, ma lo-azvîrnueà prim padi. Caplu di curmu țe s-trădeà azvarna se acăță di un sk'in. Țila, k'irută macă, nu mutrì s-lu disfacă, ma șĭ-băgă mintea cu sk'inlu, și, tradi nîsă, țîni sk'inlu, trădeari di zurlă: lu zmulsi sk'inlu cu tuti arădățìńĭ. Tu zmùldirea țe-l' feați, țe s-ță veadă ocl'il'? Ună avisteari ntreagă nauntru. Ș-mașĭ flurii, di l-ațeali cama ńițli pînă l-ațeali cama mărli.

— E! fați Țila. Pînă tora nu-ńĭ vidură ocl'il' pètali gălbini; Ea glărușca ș-o aveà, că suntu pètali. Ș-acșiți ș-umpli poala ș-aĭ s-le-aducă acasă, să și ncalță porțil', că tră nîșĭ fățeà ahtàrĭ pètali ńițĭ.—Di diparti andîreaști bărbatu-su ș-acață s-l'i strigă și s-ansară:

— Bărbate, bărbate, țe-am aoa-ea, țe-am!

— Țe-aĭ, u-ntreabă bărbat-su?

— Pètali tră porți, am țe!

— Cum, morĭ, pètali tră porți?

Cîndu-l' disfați poala ș-mutreaști, l'i si loară ocl'il'.

Ma, tra s-nu aspună mul'ari-sa prit vițini, că u ștea țe k'irută prămătie easte, s-feați taha ș-el, că de-alih'a-s pètali di porți și-l' li lo s-li bagă n-casă, tră să ncalță porțil' adoaua-z. Apoea, cu nîsă năinte, dusi la sk'in ș-le-apreadună tuti. Carĭ le adusi n-casă, băgă di li ngrupă tu țilàr. Țila, cîndu li

ngrupà nîs, mutreà prit cărpitura di uşi. Ma dusi el a doaua-z la agru, Ţila avḑî' un misuràr ţe grea: «Carĭ l'a misuri, oali, poaĉi cu lînă, cu călămărĭ, cu pètali vecl'i, că vaĭ fugă!»

Cîndu avḑî' Ţila acşiţi, ţe-ş ḑîsi: «Ea s-l'i aspùn nă pètală di porcu, nacă da ş-cu nîsă.»

Alaga-alaga nîsă, prit glăvănie, intră n-ţilàr şi tac-tuc cu sk'iparea, li dizgroapă fluriili, l'a născîndi m-poală ş-le aspuni a misurarluĭ:

— E! ţe ḑîţĭ, misurare, daĭ misuri cu pètali di porcu? Aestu o-aduk'ì, că-ĭ şcurtă tu minti, că-ĭ cu treĭ scîndurĭ şi nu k'ari k'irò, ma u ntreabă s-easti-că ari multi.

— Un k'up plin, ḑîţi nîsă.

— Carĭ s-lu-adùţĭ k'uplu tut, l'-faţi misurarlu, ţî li daŭ misùrili ş-oàlili ş poàcili tuti.

Cîndu avḑî' acşiţi Ţila, haraŭa n-casă; ea ş-o-aveà, că-loarîdi. Feaţi tu oară trambă, deadi fluriile, lo vàsili şi umplù tută casa cu nîsi.

Apoea işì pri prag s-aşteaptă bărbat-su şi sĭ-l' l'a sihărik'i di arîdearea ţe-l' trapsi a misurarluĭ.

Cîtu-l viḑù di nàparti, acăţă:

— Bărbate, bărbate ţe feĉŭ ĭo! ş-arsăreà ca nă k'irută ţe earà.

Bărbatu-su s-pălì di nă oară, că vaĭ adră vîră glărimi, ma nu-l' si duţeà mintea pîn-aclò.

Cîndu intră n-casă şi-şĭ paşti ocl'il' divarliga, ţe z-veadă? Misuri, oali, poaĉi, k'upurĭ, soĭ-di-soĭe.

-- D-ĭu le-aflàşĭ, morì vătămată, l'-faţi năs.

— D-ĭu al'urea? arî'ş un misuràr: îl' ded pètali şi-l' loaĭ misùrili s-muşăţescu casa!

— Bobo! măratlu-ńĭ, ţe-ńĭ adràşĭ! Şi cîndu o acaţă di-l' traḑi un şcop, l'i li k'isă oàsili. După ţe u bătù, «nu mi bati» ḑîsi nîsă, «că ţî-adùc ş-alti pètali ĭo.»

Ţe s u bată ş-nîs şi ţe ocl'il' s-l'i scoată. Aveagl'i lîndḑitlu pînă nu li teasi; li teasi, n-cot îl' li faţĭ tuti. O-alăsă, ma cîrtìt eară ahîntu, că pîni nu-l' si băgà n-gură.

Nă ḑuă, cum si nsurină Ţila tu avlie, că lucru nu şi ştea craŭ! triţeà pri ningă casa lor cămìlili amirăreşti, ncărcati cu hăznă. Nă cămilă, di furtie greauă, şcl'upică ş-armasi pri dinăpòĭ. Ţila u traḑi di căpestru şi u bagă n-casă. Cum eară

tu amurḑită, niți că u viḑù vîră. Na-l şi bărbatu-su di la agru seara.

L'-arsari Țila s-l'-aspună, că țe-află nîsă, nu află vîră. Aestu om întrèg şi mintiòs, aduk'ì, că pali vîră avìsteari va-l' adusi. Cîndu veadi cămila, nu amînă, ma u discarcă, şi-l' da cali afoară. Apoea pitreați mul'ari-sa ntre-apă şi pînă să s-toarnă nîsă, li ascumsi tu patru suti di guvi, țe ne draclu s-nu poată s-le-află.

Ḑua anantă bărbatlu armasi di la agru. L'-eară frică s-nu-l'-u facă nîpòl g'esă Țila.

A doaŭa-z, amirălu bîgă til'àn tră cămila călcată. Amirălu tăxeà ğumitàt di flurlĭ, a cuĭ vaĭ aspună furlu țe fură hăznălu amirărescu.

Cîndu til'anlu grea tu sucak'a li Țili, bărbatu-su u băgă su nă cupańe şi s-nu avdă țe strigà til'anlu, ćucuteà pri un tèngiri şi ḑîțeà:

— Tațĭ, Țilă, că vin găĭli di va țî scoată ocl'il'.

Cu tut-aestă, Țila cum feațe, că avḑî țe greaşti til'anlu şi gri, că năsă lu-află.

U l'a s-o-aducă la cunak'i dadùn cu bărbatu su.

— More-ĭ glară, lă ḑîți aestu, țe vă băgàțĭ mintea cu nîsă? ma vîră nu-l avḑà.

Tră căsmetea luĭ, catilu țe-l' ğudicà erà ligàt di unlu ocl'u că-l dureà.

U ntreabă catilu:

— E! morĭ mul'are, ea ḑî-nă, țe hăznă aflàşĭ tine?

— Cum țe hăznă? Nă lamńe ncărcată cu pètali di porți!

— Easte glară, minduì catilu. Ş-cîndu lo-aflàşĭ, u ntribă nîs?

— Cîndu vìńiră găĭli di țî scoàsiră ațîa ocl'ul ğuf! acşiea!

Şi cîndu l'-da ună a catiluĭ cu ḑeàditlu tu ocl'ul bun, scînteal'e viḑù catilu.

— E! ḑisi bărbatlu, nu v-aspuneàm ĭo, că-ĭ k'irută?

S-umplură tuțĭ atumțea, că-ĭ glară şi lî deàḑiră cali deaclò. Ş-acşiți armasiră nîşĭ avùțĭ.

Părămlĭ ńi şteam. părămlĭ v-aspùş, nu ştiŭ cum fećŭ, ma nu v-arîş.

(Auzit de la mama mea Despa, Avela, Epir.)

25. H'il'lu de-amiră avisìt.

Irà un-oară un amiră ş-ună amirăroańe. Nîşî aveà ş-un fičòr. Amirăroańa lîndzidă erà greŭ ş-toate cîte feaţe amirălu. ca s-u vindică, fură din cot. După niscîntu k'irò nîsă murì. Amirălu cara armase veduŭ, nu puteà z-băneaḑă singur. Să nsură ş-lo altă mul'are.

G'ine ma aestă mul'are nu-l vrea fičorlu ţe aveà amirălu cu nveasta di prota ş-mutreà cum di cum s-lu k'ară. Di caθe ḑuă nîsă îl cìtigurseà la bărbatu-su ş-lu nţăpà, ta să-l scoată j-dit ìnima amirăluĭ.

Fičorlu, măratlu, s-purtà cît puteà cama g'ine cu nearcă-sa: O-ascultà ti tute cîte l'-ḑîţeà, nu-l' aspîrḑeà vîrnăoară k'efea ş-cu tute-aiste eara nearca nu vrea s-lu veadă.

Amirălu tut ma-l' ḑîţeà a mul'ari-saĭ: Ţe-are fičorlu, di-ţĭ intră ahît tu dinţî? ţi stepsu ţĭ-are faptă?

— Nu-l voĭ! ahît sčià z-greascà mul'area.

Tricură aşì cu aistă îngrîńe toamna pîn ti Paşti. N-Graĭ-lu-Mari, cîndo tută lumea z-duţe la biseàrică, si ndreapse ta z-ducă ş-fičorlu.

Nearcă-sa îl cl'imă şi-l' ḑise:

— Avḑî-me, h'il'ŭ di cîne faptu! s-nu şeḑĭ multă oară la biseàrică, ma s-(v)inĭ cît cama troară, că cavàĭ di tine, cara s-amîńĭ.

— G'ine, ḑîse fičorlu, va z-(v)in.

Si duse fičorlu la biseàrică şi şiḑù ningă tată-su, ca di tòtînă. Ma no-amînă multu şi s-turnă agońa a casă. Cîndo amirălu inşì ş-nîs di la biseàrică, lu ntribă fičorlu:

— Că-ţe fuḑìşĭ ahît agońa?

Nearca, ni ună ni altă, arsare şi greaşče;

— Ta s-me-acaţă mine, am ti ţi!

Amirălu, cîndo avḑî' aiste zboară, s-feaţe foc di inate. Nîs li pistipsì ş-nu s-mindui, că tute irà înţăpătùrĭ de-a mul'ari-saĭ, ta s-lu k'ară fičorlu.

— Ţi vreĭ s-l'i faţim, ḑîse nîs amul'ari-saĭ?

Alasă-me mine, că lu-ndreg ĭoŭ cum lipseasče.

Cl'imă apoea îndòĭ huzmik'àrĭ ş-lî ḑîse:

— S-lu loaţĭ aistu fiĉòr şi s-lu duţeţĭ tu munte şi s-lu vătămàţĭ ş-ca semnu si-ńĭ aduţeţĭ ocl'il'.

Îl loară oàmińl'i şi-l dùsiră tu munte, ta s-lu tal'e. Ma fiĉorlu lă se arcă la ĉiĉoare şi-l' pălăcărsì cu lăcrińle tu ocl'i, că s-lo-alasă z-bîneadă, că bana-ĭ dulţe. Huzmik'arl'i atumţea îl ńiluiră şi nu-l tăl'ară, ma, ta s-nu l'i ncaĉe mul'area amirăluĭ, l'i scoàsiră maşĭ ocl'il' şi lo-alăsară aclò.

Fiĉorlu, armàs singur tu munte, nu şĉià cîtră ĭu z-ducă ş-cîtră ĭu s-acaţă. Nu-l' si videà. Vîrnă nu se avdà s-treacă pe-aclò ta s-lo-ağută. Şideà împrostu ş-acîţă ta să-şĭ plîngă hala. Plîmse-plîmse pînă cădù îm-pade lişinàt j-durńì sum un àrbure.

Dua alantă el cu tahminea acăţă s-imnă pit munte, nacă da di vîrnă hoară i di ţivà oamińĭ. Alăgă aşì pit munte multe dile. Pîne no-aveà, te-aţeà si nviţă s-pască şi să s-hărnească cu èrg'ile ţi crişĉă pit livădĭ ş-cu frîndîle di pi arburĭ.

Aşì tricù fiĉorulu ca vîrnă mes tu munte. Pînă ma năpòĭ, cu imnarea, ağumse la nă hoară. Oàmińl'i din hoară, cara-l vidură ahtare tinir muşàt ş-orbu, multu lĭ si jilì ìnima. Il loară şi-l dùsiră s-treacă ună seară la casa unuĭ oarfăn.

Fiĉorlu, dupu ţi z-duse, zburĭ cu oàrfînlu ta s-alagă dol'i deadùn s-ţeară şi să s-hărnească. Aşì feàţiră ş-acăţară s-imnă hoară di hoară pînă ağùmsiră tu văsilia a tată-suĭ a òrbuluĭ. Ma tora nu văsilipseà tată-su. Nìs di cîndo aveà ascultată mul'ari-sa şi aveà alăsată ta s-lu k'ară fiĉorlu, vîră ambăreaţă nu aveà, ma tute lùcărle anàpuda, îl' si duţeà. Di tute părţile alanţĭ amiràdĭ lo-aveà bătută ş-l'-aveà loată amirăril'a.

Fiĉorlu aţèl orbul, ĭu z-duţèà di casă-casă, diţeà a tutulòr:

— Carĭ va amirălu s-o amintă amirăril'a, s-mi l'a mine, s-ńĭ adară ună cruţe de-amàlamă ş-ună flàmbură tută di hrisafe.

Di un de-alantu ağungu zboàrăle pînă tu ureacl'a amirăluĭ.

Aistu s-ńirà, ţi turlie. Ma cum diţe un graĭŭ armàs di la auşatic: omlu cîndo cade to-amare, se-acaţă şi dĭ-un şarpe. Aşì feaţe tora ş-amirălu tu strimtura ĭu s-aflà.

L'-adră dicara a òrbuluĭ, fîră ca si şĉibă, că aţèl orbu easte h'il'-su, ună cruţe de-amàlamă ş-ună flàmbură di hrisafe şi-l băgă nintea ask'èril'eĭ.

Fiĉorlu z-duse la oaste ş-ninte ta s-acaţă pòlimlu, să z-bată, si ncl'ină la Dumniḑă şi-l pălăcărsì, ta s-l'-ağută. Dumniḑă lo-ascultă, că aistu fiĉòr erà multu bun şi ndreptu şi aşì tuţĭ duşmańl'i a tată-suĭ fură bătùţĭ şi amirălu putù si-şĭ l'a eară amirăril'a.

Cîndo viḑù ĉudia aistă amirălu, ţi nu se-aştiptà, niţi si nvisà, îl cl'imă fiĉorlu la pălatea luĭ şi-l' ḑîse:

— Ţi vreĭ s-ţă daŭ te-ahtare buneaţă ţi-ńĭ fiţèşĭ?

— Ţivà nu voĭ, ḑîse fiĉorlu, maşĭ z-ved amirăroańa nă oară.

U cl'imă amirălu amirăroańa ş-o-aduse di nintea a fiĉorluĭ. Mea cît vińe ş-un foc inşì dit ocl'il' a òrbuluĭ ş-ca vîrnă sfulgu tricù tu ocl'il' amirăroàńil'eĭ ş-aistă urg'ì dĭunăoară.

Fiĉorlu, după aistă, nu şiḑù multu la pălate, ma fuḑì tu munte ş aclò ningă un şoput z-virsă ş-avisì.

Dit oàsile a luĭ inşì un mer ş-aestu mer z-duse tut to a-mare. Amarea s-feaţe ca untulemnu ş-arîspîndeà ună ańùrizmă multu muşată. Tuţĭ s-ĉudiseà, ţi va s-h'ibă aistă. Atumţea s-adună şapte amiràḑĭ ta z-veadă d-Ĭu vineà aistă ańùrizmă. Caftă-caftă tu tute părţile ş-ağungu tu mùntile aţèl. Aclò lo-află fiĉorlu aţèl virsàt ş-avisìt. Tuţĭ se-apleacă ş-başi oàsile ş-apoea ḑîc, s-adară un mînăstìr tu loclu aţèl.

G'ine ma nu s-acăk'iseà, caĭ di şàptil' amiràḑĭ s-l-o-adară. Unlu ḑiţe: «Ĭoŭ va s-l-o-adàr», alantu ḑiţe «Ĭoŭ». Atumţea nă moàşe, ţi şideà aclò, z-duţe la amiràḑĭ ş-lî ḑiţe:

— Nu vă ncăĉàţĭ! ma loaţĭ şapte ving'al'e ş-lăsaţĭ-le ună noapte ningă lipsan. To-acùĭ ving'èl'ŭ va s-intră lìpsanlu, aţèl s-adară mînăstirlu».

Amiraḑl'i o-aflară n-cale mintea moàşil'eĭ ş-te-aţeà adùsiră, ningă lipsan şapte ving'al'e şi le-alăsară aclò ună noapte. Tah'inà, cîndo z-duc s-li veadă, lìpsanlu aveà intrată tu ving'el'lu a tată-suĭ.

Atumţea aistu acăk'isì, că aţèl orbu ţi lo-aveà ağutată tu polim ş-ţe aveà avisită aclò, irà h'il'-su. El plîmse şi z-dirină di plîngu multu, că-ţe s-aĭbă ascultată mul'are-sa, ma n-cot irà tora.

Ti adùţire-aminte adră apoea aclò un mînăstìr mare ş-muşàt, ţi nică azĭ tută ḑua easte împrostu.

(Spus de K'ia Mişicu, 40 anĭ, Cruşova 1895, şi comunicat de d-l N. Baţaria.)

26. Feata ş-aslańl'i.

Erà ţi nu şĭ-erà.

Erà unoară un vîsil'è multu avùt, avùt aruptu.

Mul'are-sa l'-aveà moartă di multu. El aveà maşĭ ună feată multu muşată.

Ună ḑuă vîsil'elu duse se-avină nîscînḑî furĭ, ţi tut ma-l' călcà vîsilia şi vătămà oamińĭ. Acăţă vîră patruḑăţĭ di nîşĭ şi l'i ncl'ise tuţĭ tu ună udae dit pălatea luĭ. A feàtil'eĭ nu-l' spuse, că acăţă furĭ, ma-l' ḑîse maşĭ s-nu intră tu udaea ţea.

Treaţe nă ḑuă dao, şi a feàtil'eĭ nu-l' arăvdà ìnima pînă s-nu veadă ţe are n-cl'isà tată-su tu udaea, ĭu nu o-alăsà s-intră.

Te-aţeà ună ḑuă l'a cl'aea ş-u dişcl'ide. Il' si păreà a l'eĭ, ca va z-veadă cari-şte ţe muşutèţĭ, cìndu ţi z-veadă? patruḑăţĭ di furĭ ni-laţĭ neaspilàţĭ di ti loa data. Di frică feata lo ună apală şi se-alină sti uşe. Furl'i nu u viḑură feata, că atumţea durńà tuţĭ.

Un di nîşĭ, după ţe z-diştiptă, z-duse la uşe, ca z-veadă, carĭ aveagl'e. Cìndu viḑù, că nu-ĭ vîr ş-că uşa-ĭ dişcl'isă, lă gri ş-alintòr, ca să scoală şi s-fugă.

Tuţĭ si sculară ş-ah'urh'iră s-fugă un cîte un. Ma cît loa s-easă şi feata di stri uşe trăḑeà apala şi hîrşt! lă tăl'à caplu a furlor.

Aşì tricură 39 şi feata l'-tăl'è tuţĭ. Aveà armasă maşĭ căpitanlu. Ma napòĭ tricù ş-el şi feata trapse apala ş-pri nîs, ma nu putù si-l l'a g'ine şi-l pliguì puţîn pri frîmte. Căpitanlu u viḑù, s-turnă cîtră nîsă şi-l' ḑîse:

— A! ca s-nu ti vătămarim! ş-fuḑì.

Tricù di atumţea zămane multă. Feata lo-aveà agîrşită căpitanlu şi zboàrăle, ţi-l' aveà ḑîsă.

Ună ḑuă, cìndu niţi nu-l' triţeà prit minte a feàtil'eĭ, víne la tată-su căpitanlu, adràt cu strańe muşate şi hrisusite, di nu puteàĭ s-lu cunoşti ĭuvaşuva. Intră tu pălate, trapse îndreptu la amirălu şi-l' ḑîse:

— Eŭ h'iŭ un om multu avùt, di nu ştiŭ niţi cîtă aveare am Hiŭ dit aţèl loc (şi spuse numa loclui). Vin s-ţî caftu h'il'eta nveastă.

Amirălu niţi ună, niţi doauă, după ţe ntribă ş-feata ş-află că va, ḑîse, că l'-u da.

Ḑua lantă s-feaţe numta amirărească la amirălu şi cara s-biţî, căpitanlu ş-lo niveasta şi nk'isiră dol'i pri cale, taha z-ducă la casa ğònilui. Amirălu îl' pitricù, pînă ĭu-l' pitricù, şi s-turnă a casă-l'.

Cît armàsiră singurĭ căpitanlu cu h'il'a amirăluĭ, căpitanlu s-turnă şi-l' ḑîse:

— Mi cunoşti carĭ h'iŭ?

— Nu! ḑîse feata.

— E! să ştiĭ, că h'iŭ căpitanlu ţe-ńĭ me-aveà ncl'isă tată-tu ş-ţi-ńĭ mi tăl'àşĭ pri frîmte. Tora-ńi vińe ş-ańia oara s-ţî li discumpăr tute. Te-aţeà z-ḑîc, andreaḑi-te tră moarte.

Feata nmărmurisì, ma ţe s-facă, ĭu z-ducă, la carĭ s-caftă ağutòr. Căpitanlu o-acăţă ş-u ligă di un àrbure, apoea duse s-adună leamne, tra s-u ardă. Na, că tu oara ţea trec pre-aclò nîscînţî părmăteftî. Ea cît îl' viḑù lă ḑîse:

— Dizligaţĭ-mi, mea iţi z-vreţĭ, va vă daŭ.

Părmăteftîl' u dizligară şi fuḑiră cu tută nîsă.

Nu treaţe multu şi ea-ţĭ-lu căpitanlu, ĭu-ţĭ vine cu un stog di leamne de-anùmirea, ma mutreaşte ncoa, mutreaşte nclo no-are feată tu migdane.

— Bre! îşĭ ḑîse nîs cu mintea, loclu nu u ngl'ită, lipseaşte s-o-aĭbă ·ascăpată vîrnu.

S-alină agońa-agońa pri un àrbure analtu şi de aclò mutreaşte anvîrliga, nacă va s-u veadă ĭuvà, cîndu ea diparte di nîs, viḑù părmăteftîl' cu cîrvanea.

— E, voĭ, lî strigă nîs, ţe oamińĭ h'iţĭ, nu viḑùt vîrnă feată ţe o-aveàm ligată di un àrbure?

— Nu, nu! strigară el', noĭ nu h'im oamińĭ ţe s-mutrìm sum cale şi stră cale.

Părmăteftîl' u loară feata şi u dùsiră tu un cîsibă mare. Carĭ u videà feata ahî't muşată, l'-armîneà mintea tră nîsă. Di un di alantu avde şi h'il'lu amirăluĭ şi vru s-u veadă ş-nîs. Duse tu casa ĭu aveà traptă părmăteftîl', ma cît u viḑù ş-nîs l'i intră tu ìnimă, tre-aţeà, ni ună ni altă, ma u căftă nveastă.

— Nu poţĭ s-mi l'aĭ, îl' ḑîse nîsă, că acşiţe un ğone ńĭ-are inate ş-va s-ńi mîcă grînlu, că-l tăl'àĭ pri frîmte.

— Mea tr-aestă easte zborlu, îl' ḑîse h'il'lu di amiră? Cît

tre-aestă s-no-aĭ frică ičĭ. Am ună pălate cu patru paturĭ. La tute pòrţile ş-la tute ùşile aveagl'e nîscînţî aslàńĭ, ţe-ńĭ ţî si zbîrlescu perl'i n-cap cîndu-l' veḑĭ. Noĭ va s-şidèm tu patlu di nsus şi ma-l' ţîne a ğòniluĭ a tăŭ, las ńină.

După aeste gràire, feata nu gri zbor, ma s-mîrtă cu h'il'lu di amiră.

Tricură ańĭ di atumţea. Bînà g'ine h'il'lu de amiră cu feata. Nişĭ le-aveà agîrşită tute ş-mutreà di zefk'a lor. G'ine ma, apa doarme, duşmanlu nu doarme. Căpitanlu nu lo-acăţà loclu. S-l'i k'arà feata dintr-ocl'i, s-faţe arşine ma mare? Tr-aţeà nîs acăţă s-alagă tute lòcurle, ca so-află feata. Ti tih'a luĭ s-nu alagă multu, vine ş-tu hîsăpălu ĭu ş-bănà feata. Intreabă un, întreabă alantu, pînă tu sone di tine di mine, nviţă, că feata easte la h'il'lu de-amiră.

— Stăi! ḑîse nîs.

Si duse la un favru, ş-adră pènuri mărĭ şi un čoc. Cîtu ntunecă g'ine-g'ine, lo pènurle ş-čoclu şi z-duse pînă la pălatea amirăluĭ. Apoea, agalea, agalea, li plîntă pènurli şi s-alină pri pălate, dizvălì čitia şi z-dipusì tu udaea feàtil'eĭ.

Aestă ninga nu o-aveà acăţată somnul. Cîndu viḑù căpitanlu dinăintea l'eĭ, s-aspărè multu şi vru si zg'ilească şi s-l'i strigă a bărbat-suĭ.

— Taţĭ! îl' ḑîse căpitanlu, că ma z-ńină aţia, va-l vatăm.

Tăcù ş-feata. Apoea căpitanlu u lo di mînă, ca s-easă dit pălate şi s-fugă. Ağùmsiră pînă la scară, aclò ĭu avigl'à aslańl'i.

— Aslàńĭ, aslàńĭ, lă ḑîse feata, tră ţe vî hrănìm, tra s nu-l măcàţĭ aestu om?

— Ţe va nă daĭ, griră nişĭ?

— Ea ţi va vă daŭ: natlu di ntîńĭ a vostru s-h'ibă.

Atumţea aslańl'i si sălg'iră pri căpitàn, şi pînă z-ḑîţĭ ţinţi no-armase niţi filie di nîs.

Acşì ascăpă feata di căpitanlu. După multu-puţîn, nîsă armase sàrţină şi cîndu-l' vińe oara z-dizvoacă, feaţe nă featà Lipseà s-u da a aslańlor, că acşì ş-avù zborlu, ma nîsă le-agîrşì aţeale zboare.

Criscù feata mare şi ambară ş-acăţă s-ùrdină la scul'ò. Di cîte orĭ triţeà pri la aslàńĭ, aeşti îl' ḑîţeà:

— Featǎ, ḑî-l' a mǎ-taĭ s-nǎ da, ţe n-are tǎxitǎ! ma feata agîrşà totna.

Unǎ ḑuǎ aslańl'i îl' deàdirǎ bilbiče. Feata li lo ş-le-aduse la mǎ-sa. Mǎ-sa u ntribǎ.

— D-ĭu le-aflàşĭ aţeale bilbiče?

Atumţea feata ş-aduse aminte di cîte l'-aveà ḑîsǎ aslańl'i şi-l' ḑîse a mǎ-saĭ:

— Mamo, aslańl'i-ńĭ ḑîc tutǎ ḑua cîndu trec, s-lǎ daĭ, ţe l-aĭ trǎ dare? Ţe lugurie l-aĭ trǎ dare?

— Ea tine feata mea!

Apoaea u lo ş-lǎ u duse aslańlor. Aeşti u loarǎ ş-u feàţirǎ mîşcǎtùrĭ, mîşcǎtùrĭ pri mǎrata di featǎ.

(Cules de la Ioan Nicola Zuchi di Veria, Macedonia.)

27. Fitšorlu ku nelu su limbo̥.

(Transcris după ortografia aplicată dialectului aromân de d-l Gustav Weigand.)

Eara no̥ o̥aro̥ un fitšor tse-l pitriku mu̥-sa so̥ akumpu̥ro̥ 10 parats praš, s-adaro̥ mu̥kare̥a. N-kali fitšorlu astu̥l'é nu̥šti fitšori̯ tse tru̥dze̥a ku k'etrili pri un ku̥ni:

— Fitšori̯, fitšori̯, lo̥ dzu̥si nu̥s, vo̥ dau̯ dzatsi parats ńi-l dats ańia ku̥nili atsel?

— L'a-l! u̥l dzu̥siro̥ fitšorl'i ši-s lo̥aro̥ dzatsil' parats.

El s-turno̥ apoe̥a a kaso̥ ku ku̥nili ši-l' ku̥fto̥ a mu̥-sai̯ altsu̥ parats tra s-akumpu̥ro̥ praš. Mu̥-sa nu-l vu̥ryi.

No̥ alto̥ dzuo̥, tut akši, l'-de̥adi mu̥-sa dzatsi parats s-akumpu̥ro̥ untulemnu tra s-aprindo̥ ku̥ndila ši el kari̯ aflo̥ n kali trei fitšori̯, tse̥-astru̥dzea ku k'etrili z-vatu̥mo̥ no̥ ku̥tuši:

— Fitšori̯, fitšori̯, lo̥ dzu̥si el, vo̥ dau̯ dzatsi parats, ń-u dats ańia ku̥tuša atse̥a?

— L'a-u̥, u̥l' dzu̥siro̥ fitšorl'i ši-š lo̥aro̥ dzatsil' parats.

Nu̥s o̥-adusi ku̥tuša akaso̥ ši mu̥-sa-l' de̥adi altsu̥ parats s-akumpu̥ro̥ untulemnu tro̥ ku̥ndilo̥.

Nu̥s kaθi dzuo̥ li mutre̥a g'ini pro̥vdzu̥li ši ku̥t fu ńik se̥adžukà ku nu̥si dzua tuto̥.

Kari̯ kriskù ma mari, aku̥tsò s-l'i-adžuto̥ š-a mo̥-sai̯ ku uno̥ ku alto̥, ko̥ lae̥a era veduo̥ š-nu̥ ave̥a altu afo̥aro̥ di nu̥s.

Nǫ dzuǫ mǫ-sa bu̯gǫ s-la n vali ši kari̯ nu avęa lęamni, i̯el dusi tu pu̯duri s-fakǫ, ku̯ndu na! i̯u da di un šarpi tse tsu̯nęa ń-gurǫ un tserbu ši nu putęa s-lu askapitǫ kǫ avęa kǫarni. Lai̯lu tserbu, ku̯t u̯l vidzu, s-turnǫ ši-l' dzu̯si:

— Krištine, s-tǫl'arii̯ nipu̯rtika aestǫ, mari bun va-ts fak. Šarpili dę-alantǫ parti sta ši-l' dzu̯tsi:

— Bun om, s-tǫl'arii̯ kǫarnili a tserbului̯, aištuęa, itsi s-ńi kaftsu̯, si štii̯ kǫ-ts dau̯.

Fitšorlu tu̯l'e kǫarnili a tserbului̯ tse š-akši š-akši era mortu ši kari̯ lu ńgl'itǫ šarpili ku lišuręatsǫ, l'-dzu̯tsi a fitšorlui̯:

— Tora tse-ń fęatsiš aestu bun, tse vrei̯ di la mini?

— Tse štii̯ tini, gri fitšorlu.

— I̯o dzu̯k z-yiń ku mini tu amiru̯ril'a a nǫastrǫ, i̯u tatǫ-ńu ęasti amirǫ ši ma va ti ntręabǫ tatǫ-ńu, tse kaftsu̯? si-l' dzu̯ts nelu tse-l pǫartǫ nu̯s sum limbǫ; ku̯-atsel nel, itsi s-kaftsu̯, pots s-ai̯.

Lu-adunǫ fitšorlu dupǫ aestǫ n džepi kulak š-ai̯! tu amiru̯ril'a šerk'ilor. Ku̯t adžumsirǫ di bu̯garǫ tšitšor pri loklu a šerk'ilor ši ndreptu nu̯pu̯rtitsli s-aurńirǫ pri nu̯s s-lu bęa di yiu̯, kǫ lǫ ku̯lkǫ loklu; g'ini ma tu ǫaro šuirǫ šarpili din džepi-l' ši tuti nu̯pu̯rtitsli s-trapsirǫ nǫpoi̯. Dupǫ aestǫ easi šarpili din džepi-l' ši-l l'a di lu adutsi la tatǫ, i̯u l'-dzu̯tsi, ęa š-ęa tse vręai̯ pat, kari̯ s-nu-s afla omlu aestu s-tal'i kǫarnili a tserbului. Amirǫlu lu ntribǫ, tse kaftǫ? ši el, kum ęara nvitsat, «nelu» dzu̯si, «tse-l portsu̯ su limbǫ.» Vru nu vru š-amirǫlu, skǫasi di-l' lu dęadi ši-l' urǫ kali bunǫ.

Ku̯t s-turnǫ nu̯s akasǫ di bu̯gǫ nelu su limbǫ ši dzu̯si: «s-ńi si umplǫ sinili di fluril',» di̯-unǫ ǫarǫ l'i si umplurǫ. Ma vidzu nu̯s putęarea nelui̯, aštiptǫ di s-kulkarǫ tuts, iši tu gru̯dinǫ ši dzu̯si nǫ ǫarǫ: «Nǫ pu̯lati sǫ s-fakǫ aǫaęa» ši pu̯nǫ s-ti šuts ku̯trǫ ašięa, na-u̯! pu̯latęa dinu̯inti-l'. Tutǫ lumęa s-ńira, d-i̯u ahu̯ndǫ putęari nu̯s, ma el nu aspunęa la vu̯rnǫ.

Kari̯ si nsurǫ ku nǫ h'il'e dę-amirǫ, štii̯ kum suntu mu̯l'erli «va-ń aspuń ši va-ń aspuń, d-i̯u ǫ-ai̯ ahu̯tǫ putęari?» u̯l' mu̯ka urekl'ili dzua tutǫ. Aǫa plu̯ndzęa, aǫa susk'ira, kǫ taha nu u va bu̯rbatu-su, kǫ kari̯ si u vrea, vręa-l' aspunǫ š-a l'ei. Vidzu tse nu vidzu lailu bu̯rbat, nu putu s-fakǫ al'umtręa, ši l'-aspusi. Ahu̯t ku̯fta š-mul'ari-sa ši ku̯t l'-aflǫ ǫara, l'-furǫ nelu ši li ku̯lęašti dę-aklo dinaparti de aru̯u̯, i̯u adarǫ nǫ

pu̯lati di dzatsi ori̯ po̯ati ma bunǫ dę-a bu̯rbatu-sui̯. Burbatu-su s-kręapǫ diminęatsa, ku̯ndu sę-aflǫ fu̯rǫ nel ši fu̯rǫ mul'ari. Lo-arkǫ t-unǫ lu̯ngo̯are gręau̯ǫ, kǫ dzu̯tsęal: tradzi tru̯t lumęa alantǫ. Pu̯nǫ atumtsęa el singur lǫ du̯dęa pu̯ni ku mu̯na lui a ku̯nilui̯ ku̯-a kǫtušil'ei̯ ši kundu aešti vidzurǫ kǫ yini altu s-lǫ arukǫ s-mu̯ko, ntribarǫ: tse ari domnu-su a lor? Huzmik'arlu lǫ dzu̯si, kǫ ęa š-ęa tse pu̯tsǫ. Ku̯nili ku ku̯tuša si skoalǫ atumtsea ši z-duk s-aduko nelu nǫpoi̯. Nkalikǫ ku̯tuša pri ku̯ni ši kum ku̯nili štea s-no̯atǫ, u triku didindi. Ao̯a ku̯nili stu̯tu nafo̯aro ši ku̯tuša intrǫ tu pu̯lati, i̯u aku̯tsǫ un šo̯arik.

— Tsii, tsii, bu̯gǫ si strigǫ şoàriklu, akši s-tsu̯ hu̯rsešti bana, nu mi mu̯kǫ, kǫ maš mini ari tatǫ-ńu ši kaftǫ-ń itsi-ts do̯ari suflitlu.

Šoariklu aestu s-h'ibǫ h'il'lu amirǫlui̯ a šoaritslor. «Ma vrei̯ s-nu ti mu̯k» u̯l' dzu̯tsi ku̯tuša, «dǫ zbor a šoaritslor s-ńi aduko nelu di su limba a do̯amnu̯l'ei̯ dit pu̯latęa aestǫ.

E! ore frate, nu trikurǫ paspru̯ying'its di̯-ori̯ ši na i̯u-l' lu̯-aduk nelu!

L-bago n-gurǫ g'ini-mušat ku̯tuša, n-kalar pri ku̯ni š-ai̯! tu aru̯u̯ s-trękǫ dinaparti. Ku̯ndu adźumsirǫ ku̯trǫ tu mesęa aru̯u̯lui̯, tse-l' viṅi a ku̯nilui̯, z-vęadǫ nelu! Ku̯ti l'-fęatsi mintio̯asa di ku̯tuši s-tręakǫ aru̯u̯lu si-l' lu aspunǫ, kǫ, s-nu lǫ kadǫ tsiva tu aru̯u̯, nu! š-nu! ku̯nili: i ń-lu aspuń, i tę-afundu tu aru̯u̯! Makǫ vidzu ku̯tuša k-al'umtręa nu s-fatsi, lo si-l' lu aspunǫ ši ku̯t vru ku̯nili s-lu vęadǫ, aruk'išurǫ nelu š-ku̯dzu tu aru̯u̯!

— E! l'-fęatsi ku̯tuša, tę-arisęašti tora?

— Ku̯ti z-dzu̯ts tora, lukru tse s-fęatsi, ma mutręa nakă putem s-lu aflǫm.

Fęatsi kum fęatsi ku̯tuša ş-akatšo kǫpia peštilor.

— Nu mi mu̯kǫ! l'-gręašti aestu, ši kaftǫ-ń itsi vrei̯ s-tsu̯ dau̯.

— Si štii̯ kǫ nu askak' pu̯nǫ peštil' atǫl' nu va-ń adukǫ nelu tse-ń ku̯dzu torę̧a.

Tuts peštil' sę-anarǫ z-vęadǫ kari̯ lu aflǫ, ma vu̯rǫ nu avęa hu̯bari. Ku̯ndu s-misurarǫ, un lipsęa de-aklo. «Atsel va-l ai̯bǫ» dzu̯sirǫ ši, pu̯nǫ sę-askuk', na i̯u tsu̯-l aduk ku nelu.

Kum u̯l lo̯arǫ, trapsirǫ ndreptu la domnu-lǫ, tse niṅga putsu̯n s-amu̯na ši lę-aruka petalili. Dę-atumtsęa el dipusi minti

s-nu u fakǫ nińga nǫ ǫarǫ glurimęa aestǫ; Haraǫa tse trapsi, l'i si puru kǫ-l fęatsi mǫ-sa dę-adǫarǫ š-altǫ nu!

Bunets futsęa ku saklu pri la tutǫ lumęa ši di kuts z-dutsęa aklo, vurǫ nu iša ku muńli gǫali ši kum s-tih'isi s-trek š-io, kari akutsǫ si-ń gręaskǫ: «Tǫarnǫ-ti, tǫarnǫ-ti, krištine, s-l'ai tsiva trǫ akasǫ. — Ma, tse s-l'au, frati, kǫ noi di tuti avem? ul' fak. — More, nu dzuk kǫ nu avets, ma trǫ fitšori s-lǫ-adutsi tsiva, kǫ ti dutsi dit xęane.» Şi-ń dęadi no tisagǫ mplinǫ di tuti pǫamili, ma kum trikui prit hǫara kuńlor, si surgl'irǫ di nǫ ǫarǫ ši-ń lĭ mukarǫ tuti! Ahuti š-tuti.

(Spus de bătrîna ţal Bacola, Avela, Epir.)

28. K'atra di sum limbă.

Erà ţe nu erà.

Erà un-oară un om oarfăn căpălt. Părinţîl' a luĭ erà aùşĭ ş-nu puteà s-lucreaḑă. Tută apîndoaha lor eară Mitri. Tră lucrare fičorlu lucrà, ma de! ahîntu lă eara tih'a: nu-l' si duţeà lùcrulu tră năinte, ş-snîtate. Carĭ viḑù ş-nîs ţe viḑù, că-n cot s-pidipseaşte ş-agunseaşte a casă, ţe s-minduì: «Aĭ s-alăxescu calea, aĭ s-mi min ma nclo tu xeane ĭuvà, că poate-poate aclò, ţe ştiĭ ţe da Dumniḑăŭ!»

Işĭ feaţe el cruţea şi-şĭ se duse oară-bună cu Dumniḑăŭ năinte.

Ma ş-aclò, vîră prucuk'ie mare no-adră. Lucră treĭ ańĭ şi pri treĭ ańĭ în cap amintă maşĭ treĭ aspri tut-tut. Treĭ, treĭ! ahît ḑîse Dumniḑăŭ! Şi-l' băgă tu pungă şi trapse a casă să-şĭ veadă mul'area ş-fumeal'a.

Imnă, imnă cale multă. Cîndu l'-armase ninga puţî'n pînă s-ağungă a casă, viḑù nîscînţî fičòrĭ ţe-aveà ligată un cîne şi vrea s-lu vàtămă. A luĭ îl' fu ńilă di cîne şi lĭ ḑîse a fičorlor:

— Cît căftàţĭ z-vă daŭ şi s-nu-l vătămàţĭ cînile?

— Un aspru! ḑîsiră fičorl'i.

— Na vă-l! şi scoase punga, lă deade asprul, lo cînile şi nk'isì cîtră acasă. Ma, după năθeàm di oară cale, viḑù alţî fičòrĭ. Aeştî aveà ligată ună cătuşe şi vrea s-u vàtămă.

L'-fu ńilă di cătuşe al Mitre.

— Aĭ z-vă daŭ un aspru şi s-nu u vătămàţĭ, lă ḑîse el.

— Dă-nă, grină nîşĭ.

Lă deade ş-a lor un aspru ş-u lo cătuşa.

Tu pungă l'-aveà armasă maşĭ un aspru. Ma niţi cu nîs nu z-duse a casă, că acşì l'-erà ìnima al Mitre. De-apoea va s-ţă imnă ş-tih'a, ş-tih'a omluĭ poate acşì-l' erà. Ma nclo astăl'è alţî fičòrĭ, ţe-aveà acăţată un şarpe şi vrea s-lu vàtămă. Mitre, ńilăòs ca tot-na, l-curmă ńila ş-di oară estă, lu acumpără şi şàrpile şi deade şi asprul ţe-l' aveà armasă.

Cîndu s-apruk'è di hoară, tută lumea işiră s-lo-aşteaptă, cum ĭ-adetea: Vine Mitre, ẃine Mitre. De! ẃineà omlu dit xeane dipărtoase: treĭ ańĭ, nu şică. Ş-acşì! Carĭ lo-acaţă di mînă, carĭ di guşe, carĭ îl başe tu faţă. Intunică a casă. Băgară la Mitre measa; măcară cu ţe deade Dumniḑă ş-apoea mă-sa îl' ḑîse:

— E! scoate tora h'il'ŭ, z-vidèm ţe n-aduşişĭ dit lălle di xeane.

— Adu tisăḑle, ḑîse nîs.

L'i le-adùsiră şi Mitre acaţă di scoate prota cińile, apoea cătuşa ş-pînă ma dinăpòĭ scoate şi şàrpile.

— Ea ţe-adùş, ḑîse nîs, şi lî mbăiră ună cîte ună, tute cîte păţî'!

Cîndu avḑîră ş-viḑură părinţîl' tute aeste di anvîrlìgaluĭ, s-feàţiră ca di fărmàc.

Nîşi măraţl'i lo-aştiptà s-ẃină amintàt, cu lucre multe ş-Mitre ţe s-lă-aducă? Cîne, cătuşe şi şarpe! Mare lucru!

Tricură multe ḑîle de atumţea. Mitre şideà tora a casă Ţe s-caftă şi ţe s-adară ş-tu pòndile di xeane? Nu veḑĭ, car se-aveà dusă, avea faptă nă guvă ntro-apă.

Cińile, cătuşa şi şàrpile bănà la Mitre şi triţeà ca fraţĭ G'ine ma a şàrpiluĭ îl' vine dorlu să-şĭ veadă părinţîl'. Nu-l aveà viḑută di multu. Il' ḑîse al Mitre, tra s-lu aducă aclì şi s-nu-l' h'ibă frică dip, că va z-veadă mulţî şerk'i, că el nu va-l' facă vîrnu arăŭ. Ma-l' dimîndă un lucru maşĭ s-nu agîrşască: si-l' caftă a tată-suĭ, amirălu priste şerk'i, ţe are treĭ càpite, «k'atra di sum limbă».

Aestă k'atră, ma s-u băgàĭ în gură, sum limbă, iţi s-căftàĭ s-făţeà tu-oară, tu aţeà minută.

Mitre li bagă g'ine tu cornu aeste tute, ş-l'a şàrpile şi trade cu nîs.

Imnară cît imnară, ş-ağùmsiră a casă la şarpe. Aclò ţe z-veadă? Di tute părţîle şerk'i ş-nîpîrtiţĭ şuirà, arsăreà di ti lua Čaşlu di frică. Ma al Mitre nu-l' se-aspărè ocl'ul: ştià nîs, că nu pate ţivà.

Părinţîl', cîtu-l vidură puĭl'lu a lor, nu ştià ţe s-cama facă di haraŭă, că nîşĭ lo-aveà tricută di multu tu frînda ţilòr ţe nu s-toarnă di la lumea lantă.

Il' dîsiră al Mitre s-caftă ţe-l' doare hrisusita (ìnimă), că ahtare buneaţă nu s-discùmpără lişòr cu un cu doàŭă. Il dîsiră s-caftă groşĭ cu saţl'i ş-cu furtiĭle, luguriĭ de-aţeale scùmpile, că va-l' da cu un zbor.

G'ine ma Mitre ştià ţe s-caftă. Mitre nu erà k'irùt. Ninga' de-acasă lo-aveà nviţată şàrpile:

— Voĭ, gri el, k'atra di sun limbă.

Niţi nu lî se duţeà mintea a şèrk'ilor, că Mitre va lă caftă k'atra. Ca s-şuţîră, ca se-amvîrtiră, că lă vineà greŭ cum s-u da, vrură, nu vrură, s-nu şi calcă zborlu dat, u loară ş-l'-u deàdiră.

U k'ică Mitre n-sin, lă alasă sînătate a şèrk'ilor ş-aoà feàţiră alanţî, cîtră a casă. Nă intrată n-casă, o bagă k'atra sun limbă şi dîţe:

— Casa mea să s-facă, tu minuta aestă, nă pălate cama mare c-amirăluĭ!

Niscòs zborlu g'ine din gură şi ţe s-ţă veadă ocl'il'? Tu loc di căsica-al Mitre cu čitia nă boe de om, se-anălţă nă pălate di-ţî loa ocl'il', cîndu u mutreàĭ. Tută hoara armase cu gura căscată, cîndu u vidù. Tuţî mutreà ca nişte k'irùţĭ, s-čudiseà j-dîţeà:

— Cum aestu om, acşì, di nă oară lo-adră ahtare lucru?

Veade amirălu, ş-nîs acşì. Ş-frică ocl'il' şi nu-l' vineà s-pistipsească. Ş-o-aveà, că ocl'il' lo-arîd. Ţ-ul acl'amă pri Mitre ş-lu ntreabă:

— Cum adràşĭ tine, di feaţişĭ ahtare pălate?

— Griĭ un graĭu şi s-feaţe, dîse Mitre.

— Cum acşiţe?

— Ea acşì.

— Mac poțĭ tine ahîntu lişòr s-faţĭ un ahtare lucru, pînă

mîne s-ńĭ adàrĭ nă cale aştirnută maşĭ cu asime di la pălatea mea pînă la a ta. 'S-puteari s-u faţĭ aestă, va-ţĭ daŭ ğumitàt' di amirăril'e şi h'il'e-mea nveastă.

— Lucru ţe s-faţe, gri Mitre.

Duse a casă, băgă k'atra sum limbă şi ună grită: «să-s facă nă cale aştirnută cu asime di la amirălu pînă la mine» şi s-feaţe.

Cîndu viḑù ş-aestă amirălu, nu avù ţe s-facă: l'-deade h'il'e-sa nveastă şi ğumitate de amiràril'e, cum lă fu zborlu.

Feàţiră nă nuntă dumnească şi na-ţ-ul Mitre ḑìnire de-amiră. Carĭ eară ca nîs tora? s-frînḑeà, s-frînḑeà ca nîs ţe nu se-aştiptă la ahtare vaglară. Ma de! că ponda-l' di tih'e lo avinà şi nu l'-dădeà bană: nu triţeà g'ine cu nveasta. Aestă ş-aveà arcată vrearea pri un aràp şi mintea tut aclò l'-imnà. Cum di cum mutreà să ascapă di Mitre şi s-ducă la araplu. H'il'e di Evă, ţe vreţĭ!

Nă ḑuă ţe-l' tîcînì a l'eĭ! «Aestu d-ĭu li scoate tute aeste? Năs va s-aĭbă vîră lugurie, i va-l' agută vîrnu, că dit caplu a luĭ, nu ńĭ-u va mintea, s-li adară ahtărĭ lucri»

Stătù ş-lu ntribă:

— Nu ńĭ-aspùńĭ, bărbate, cum acşì tine, di faţĭ iţe ţĭ-tîcîneaşte, iţe ţĭ-treaţe prit minte? Iu o-aĭ tine ahîntă puteare?

Mitre nu vru ĭuvàşuvà s-l'-aspună. Ma nîsă di oara ţea, nu-l' dădeà bană şi tut îl mîcà: «i va-ńi aspùńi, i nu s-faţe.» Ca om, s-arîse Mitre şi-l' aspuse. De-apoea, carĭ s-nu ti mistirvipseşti cu mul'area, cu carĭ? cu viţinamea? Iu s-mindueà el, că ţe-l' crueaşte mul'area!

Nă noapte, cîndu Mitre erà tu somnul di ntîńĭ, si scoală căţaŭa ş-pre-anarga-anarga, l'-u fură al Mitre k'atra di sun limbă. U bagă apoea nîsă n-gură şi ḑiţe:

— Tu minuta aestă s-me-aflu la araplu, dinàparte de amare

Ḑica ş-fapta: s-află m-bràţile araplui căţaua.

Si scoală Mitre tah'inà, caftă mul'are, no-are mul'are; caftă k'atră, k'atră nu-ĭ! Ţe s-facă? Il' vineà foc, să s-da di pade s-plăscîneascà tră glărimea ţe feaţe. Cîndu mutreaşte divarliga, k'irù ş-pălatea ş-tute bùnile anante. Că mul'area, ună triţeare dinàparte de-amare şi ḑîse, să se-astingă pălatea-l' şi se-aştearse dipri loc.

Măratlu di Mitre, cu tufek'a s-lo-agudeàĭ, sînḑe nu curà

di nìs, ahîntu nvirinàt şi nfarmăcatu-nčumiràt earà. Ţe s-facă? ţe s-adară? Aduk'ì nìs, că mul'are-sa se-arcă dinàparte de-amare, ma cum s-u treacă? Lişòr-lişòr nu s-triţeà amarea cu unã cu doaŭă.

Tu oara ţea intră tu udae cìnile ş-cătuşa. El' acaţă di lu ntreabà ca di diparte, ţe păţì' di sta acşì minduìt, canda-l' măcară àgurlu puil'i?

Mitre lĭ spune tute, cum ĭl' furară k'atra di sun limbă.

— Nu te-aspare şi nu ti nvirină! ĭl' ḑìsiră nìşĭ; va nĭ duţèm noĭ, s-l'-u furăm k'atra arapluĭ.

Fug cìnile cu cătuşa, imnă, trec amarea şi ağungu la casa Arapluĭ. Aveà ntunicată g'ine di cu tot. Cìnile şiḑù la poartă şi cătuşa si nh'ipse ca nă cătuşe n-casă. Cum avigl'à nìsă, na l' ease năinte un şoaric. Hap! s-h'umuseaşte pri nìs ş-lo-acaţă.

— Nu mi mìcă, gri măratlu di şoaric, că va-ţĭ fac ş-mine vìră buneaţă.

— G'ine, ḑìse cătuşa, că te alàs, ma noaptea aestă s-ti duţĭ s-furĭ k'atra di sum limba mul'aril'eĭ cu care doarme araplu.

Şoàriclu s-ğură, ca va s-ascultă şi ca va s-ţînă di zbor, maşĭ s-nu-l mìcă. Şoàriclu duse prota di-şĭ mul'è coada tu untulemnu ş-apoea duse di u mul'è tu nă pipiliţă cu pipèr aròş. Ţe faţe apoea? Pri agalea-galea, de-abùşala de-abùşala s-traḑe pînă ntră mul'are şi cîndu aestă s-aflà tu somnul d-intĭńĭ, l'-u nh'iḑe coada tu nare. Mul'area stărnută şi tu stărnutarea ţe feaţe, l'-ansărì k'atra trăş înclò. Aestă vrea şi şoàriclu: O apucă cu gura şi fuga la cătuşe. Cătuşa u bagă n-gură şi fuḑĭ alaga-alaga la cìne.

O-adunară coada cìnile cu cătuşa, şi imnă-imnă, apiriră pri buḑa de-amare.

— Tora, ḑìse cìnile, aĭ încàlică pri mine şi ţîne-ŭ k'atra g'ine n-gură s-nu-ţĭ cadă tu amare, că čupuliclu ti mìcă.

Cìt ağùmsiră ca tu mesea de amare şi ţe-l' vińe a cìniluĭ? s-toarnă cìtră cătuşe şi-l' faţe:

— Aspune-ŭ s-u ved ş-ĭo, ţe soìe di k'atră easte aţeà?

— Bre! cum s-o-aspùn, că va nă cadă tu amare?

Ţĭ-aflàşĭ cìne s-aduk'ascĕ. Aestu u ligă tu greaua:

— I ńĭ-o-aspùńĭ, i te arùc to-amare.

Cum lo s-o-aspună ş-na ĭu-ţĭ cade k'atra tu amare. Am

tora ţe s-facă? Cum si z-ducă a casă fără k'atră? Ma mare arşinea.

Cătuşa cama drac tr-ahtărĭ lucre, cum işì di-ncoà de-amare ĭu apa nu erà ahîntu adîncoasă, cum faţe, cum adară şi anĉupă amirălu a pèştilor.

— Amàn! îl' ḑiţe aestu, nu mi mîcă, ascapă-mi, că va-ţĭ fac ş-ĭoŭ vîrnu bun; ĭo h'im amirălu a pèştilor.

— Dimîndă s-ńĭ aducă k'atra di sum limbă şi acşì seascàk'.

Se-adună peştil' un di un, s-mutrescu, nu o-are vîră. S-mişură nacă lipseaşte vîră, ved, că lipseà un ţiròńŭ ńicuzànńicuzòt. Cîndu-l' grescu ş-aiştùĭ ntrá ma marle, lu ntreabă tră k'atră, tră semnu! K'atra nîs s-o-aĭbă. Ş-u l'a cătuşa şi-l' da cale a pèsculuĭ amiră.

Fuga-fuga aŭùmsiră la domnu-su a lor, ţe erà lînḑit ş-trăḑeà di moarte di marea cîrtire a k'àtrăl'eĭ. Cîndu viḑù di largu cum alăgà cînile cu cătuşa, aduk'ì di nă oară nîs, că-ĭ lucru bun. Şi cum ş-u viḑù k'atra sum limbă di nă cale s-feaţe sînătòs.

Unăşună ş-alţă pălăţli cu bùnile ş-cu muşuteţle tute şi tră foclu a nveàstil'eĭ di prota, si nsură cu altă cama bună ş-cama muşată h'il'e de-amiră şi bînă pînă cîndu murì.

Părămìĭ şteam,
Părămìĭ aspùş,

mi turnàĭ ş-ĭo de aclò şi v-adùş cîte nă păreacl'e di păpuţă, ma erà aroşe şi cum tricùĭ pri la casa al Toşe, sîlg'iră cîńl'i şi-ńĭ li mîcară, că ş-o-avură că sun h'icate.

(Cules de la George Badralexi, comuna Càlive-Badralexi 1896.)

29. Muta.

Ţi ş-irà, ma nu ş-irà.

Irà un-oară un amiră, un-amiroańe şi-şĭ aveà şi un fiĉòr mare. Ma nclo di pălatea lor şideà ună moaşe. Aistă irà multu oàrfînă şì cu de-avia puteà si s-hîrnească. Ma l'-aveà intrată draclu, di irà linîvoasă-linîvoasă, ţi nu bigà pute mînă pi

lucru. Ţi făţeà tută ḑua: si sculà di-cu-dimneaţă, h'irbeà văsileàc, lu stricurà şi apa o-arucà tu k'ìcute....

Aistă apă arìspìndeà ună añùrizmă muşată di muscuvuseà tut loclu de-anvìrliga.

Pi la casa a moàşil'eĭ triţeà tută ḑua h'il'lu di-amiră n-calàr şi tòtìna l'-añurḑeà muşàt. Ună oară, dao orĭ, s-mindueà ş-nis: Ţ-irà s-h'ibă aistă añùrizmă? Ună ḑuă îl' ḑìţe a moàşil'eĭ:

— Nu-ñĭ spunĭ, maĭe, ţe-añurzeasĉe ahît muşàt ningă casa ta?

— Am ţi s-añurzească: am ună feată, ţi cìte orĭ s-k'işe, arìspìndeaşte aistă añùrizmă.

Li băgă tu minte aiste h'il'lu di amiră şi s-turnă a casă. Pi cale şi zburà singur: «ca ţi g'ine va s-h'ibă s-am ti nveastă ahtare feată?»

Z-duţe a casă şi-l' ḑìţe a mă-saĭ:

— Mamo, va s-mi nsor.

— Insoară-te, h'il'ŭ, că tu añĭ esĉi, ma caĭ va s-l'aĭ?

— H'il'a moàşil'eĭ di ningă noĭ.

— Uă! fiĉòrlu a ñeŭ, bati-te dit loc, are nărĭ h'il'a a moàşil'eĭ ti ğone ca tine?

Ma cìte z-grea mă-sa, k'irute le-aveà: ḑise nìs, că h'il'a moàşil'eĭ, h'il'a moàşil'eĭ armase.

Ţi s-făţeà ş-măsa? Aţea-aţea!

Apoàea h'il'lu de-amiră lo un nel, îl' lu duse a moàşil'eĭ şi-l' ḑise:

— Na aistu nel ti semnu şi să sĉiĭ, că astă-seară va z-viñim z-băşèm niveasta.

— G'ine s-viñìţĭ, ma nu pot ta s-u scot feata, că ma s-u veadă om xen nimărtată, va s-moară dĭ-unoară.

— E! ma-ĭ aşì di moare, ḑise hi'l'lu de amiră, s-u vidèm ti numtă.

Apruk'è ş-oara ta s-facă numta. Z-duţe h'il'lu de-amiră şi-l' da tu hăbare a moàşil'eĭ, că va s-u l'a nveasta...

— G'ine, ḑise moaşa, ma s-nu u mutrească vìrnu, ca ma s-u mutrească va s-moară. Voĭ s-imnàţĭ ninte şi ea s-vină după voĭ.

— Ş-aşì s-h'ibă!

Duse tută taĭfa amirăluĭ ta s-u l'a nveasta. Ma moaşa noaveà ni feată, ni k'eţìrĭ. Ţi s-facă ş-nìsă, s-nu easă cu arşine:

l'a nu mal'ŭ, lu nveasĉe tu strańe mul'iresĉi şi cu nîs înk'iseasĉe dupā cuscri.

Vîrnu nu cutiḑà s-şuţă caplu s-mutrească, că moaşa l-aveà ḑîsă: ma s-mutrească, nveasta moare.

Ağùmsiră la un arîŭ mare. Tricură prota toţî cùscărl'i, apoaea grambolu şi-l' vine arada ş-a moàşil'eî s-treacă. Aistă ţi faţe? Il' da a mal'luĭ ună pinḑeare to arîŭ ş-apoaea acaţă di zg'ileasĉe cît puteà: Íńĭ si nică feata, îńĭ si nică feata!

Tuţî atumţea ş-toarnă caplu, mutrescu nveasta, no-are. Strigà pi un, dideà pe-alantu, canda l'i stipseà duńàea. Cum s-o-află nveasta tora? se arcară tuţî to-arîŭ ş-acăţară s-caftă tu tute părţîle s-află nveasta.

După puţînă oară scoàsiră nafoară mal'lu, ma ĭară nîşî nu duki'ră, că aţèl irà nveasta ş-acăţară s-caftă cît ma ahîndà Na! că tu fundul de-arîŭ s-şadă Muşata-Loclul. Nîsă atumţea s-k'iptină ş-no-avḑà vreava. H'il'lu de-amiră u viḑù şi-l' si părù, că aţeà irà nveasta luĭ. S-h'imusì ş-o-arăk'ì di pèrî cumu s-k'iptinà ş-u scoase nafoară. O-aduse a casă şi si ncurună cu ea h'il'lu de amiră.

Muşata-Locluĭ nu scuteà zbor din gură. Il' grea, u ntribà iţi făţeà, nîsă, graĭŭ nu grea.

— Mută va s-h'ibă nveasta, îşĭ ḑîse cu mintea h'il'lu de-amiră.

Ma Muşata-Locluĭ nu irà mută. A l'eĭ îl' vine mare arăŭ, că-ţe s-o-arăk'ască din fundul de-arîŭ, tamàm tu oara cîndu ş-k'iptinà perlu di hrisafe şi să ndriḑeà şi s-nu o-asĉaptă s-bitisească, mea apoaea s-u l'e. Aistă nîsă nu puteà s-o-aravdă. Te-aţeà ş-u băgă s-nu da graĭŭ treĭ ańĭ di ḑîle.

A h'il'luĭ de amiră îl' vineà cripare: s-nu-l' zburască nveasta? Ţi lae lăeaţă lo-află? Nu lo-acăţà somnul măratlu di om. Di caθe ḑuă nîs u pălăcărseà ş-u făţeà avŭ, s-l'i grească, s-l'i spună, ţi-ĭ năirită, ţe-are, ţi caftă? Ma Muşata-Locluĭ tăţeà tăţeà dipriună, ca un pescu.

Ună ḑuă bărba-su l'a şi-l' ḑîţe:

— Alea! ya-ńĭ greşti, i va s-te alàs?

Niţi un graĭŭ, niţi un semnu.

Vru nu vru h'il'lu de amiră o-alasă Muta, că aşì-lĭ ḑîţeà toţĭ a *Muşàtil'eì-a-Locluĭ* şi si nsoară cu altă, no-ahît muşată, ma irà cu gură barim ca tută eta.

Muşata-Locluĭ u băgară s-şadă tu nă casă di ningă pălate şi nu ş-arcà ocl'il' vîrnu pi nîsă. H'il'lu de-amiră ş-bînà cu nveasta ţi-şĭ lo a dao-oara.

Tricù aşì unà stămînă, dao ş-a nveàstil'eĭ îl' vine k'efe ta s-veadă Muta: «Va mi duc nıh'àm pînă la Muta», ḑîse nîsă pi peză.

Muşata-Locluĭ şideà ningă un puţ ş-turţeà sirmă. Nu sčiŭ cum feaţe şi-l' căḑù prìsinle tu puţ. Ea şi sălg'asče h'irlu di sirmă tu puţ, si spînḑură di h'ire, intră tu puţ, l'a apoaea prìsinle şi ease nafoară fără sî-l' si udă niţi k'ìpitle di čičoare.

Nveasta li veade tute aiste. Z-duţe n-casă şi-l' li spune tute a soacăr-saĭ. Apoaea ḑîţe: Canda ş-ĭoŭ nu va s-po s-u fac aistă de! Ea daţĭ-ńi şi ańia sirmă şi prìsine şi s-mi veadă Muta caĭ escu.

Lo ţi-l' lipseà şi z-duţe s-toarcă ş-ea sirmă ningă puţ. Cîndo turţeà taha, îl' căḑù ş-al'eĭ prìsinle. Feaţe ş-nîsă ca Muta: sălg'ì tu puţ h'irlu di sirmă, se-aspinḑură di h'ir şi s-arcă tu puţ, ma nîpòĭ nu putù s-easă di nuntru. Ḑua alantă, cîndo u scoàsiră, irà moartă.

Si nviră multu h'il'lu de-amiră, cîndo viḑù, că-l' k'irù nveasta şi z-duse eară la Muşata-Locluĭ şi-l' ḑîse:

— Un zbor dit gura ta, ta s-nu mi nsor cu altă, s-ti l'aŭ pi tine, ma Muşata locluĭ niţi ḑa! nu făţeà.

Asčiptà s-treacă treil'i ańĭ.

Ţi s-facă şi h'il'lu de-amiră, o alăsă aclò, ĭu ş-irà şi si nsură cu altă. Trea îndao ḑîle, ţi-l' vine ş-aisčèĭ înveaste dorlu, ta s-u veadă ş-nîsă Muta, cum îl' ḑîţeà a Muşàtil'eĭ-a-Locluĭ.

— Nu h'il'a-mea, îl' ḑîse soacăr-sa, nu ti du la nîsă, că, caĭ da di ea, nu pate g'ine.

— Nu, că va mi duc; nu escu di glàrile ta s-me-arîdă Muta.

Z-duse ş-o-află Muşata-Locluĭ a casă. S-aveà apruk'ată a prĭnḑuluĭ şi ţînù şi nveasta ta z-veadă, ca ţi mîcare va l'-adară Muta. Aistă lo tiganea, u bîgă pi foc, u umplù cu untulemnu, lo-arse g'ine, apoaea h'ipse daole mîńĭ tu untulemnu şi ḑîse:

— Ḑaţe ḑeàdite, ḑaţe pesči şi dĭ-un-oară tu tigane inşiră ḑaţe pesči buńĭ şi nostińĭ di ti lòa haraŭa s-l'i veḑĭ.

Il' băgă Muşata-Locluĭ pi measă. Ş-măcară, di s-căliră cu

niveasta a h'il'luĭ de amiră. Aistă armase ca tulă, cîndo viḑù ahtare čudie: ţi s-h'ibă, di ičĭ ţivà să scoţĭ pesči, mare lucru!

Z-duse a casă şi-l' spuse ş-a soacăr-saĭ. G'ine ma ergul nu o-alăsà s-şeadă arihate.

— E! îşĭ ḑîse nîsă, că-ţe taha mine nu va s-pot s-fac ca Muta?

Lo apoaea ş-nîsă ună tigane, băgă untulemnu, lo-arse, şi nh'ipse ḑeàditle ş-ḑîse cum aveà avḑîtă: «Ḑaţe ḑeàdite, ḑaţe pesči», ma ţi pesči? îl' upuriră mîńle ş-armase moartă tu aţeà minută.

— Z-duse ş-aistă, ḑîse şi susk'iră dit h'icate h'il'lu de amiră, cîndo nviţă ştirea ţea uruta, că-l' murì înveasta. Il'ĭ vineà k'iamete, ţi-ĭ lăeaţa ţi lo-aveà aflată.

— Va mi duc nica un-oară la Muta, ş-ḑîse el, vah' va z-da Dumniḑă di va z-grească.

Vine, îl' ḑîţe cu bunlu, îl' ḑîţe cu arăŭlu: tute din cot, Muta ca mută irà.

— Nu ńl-armîne altă, mintuì h'il'lu di amiră, după ţe viḑù ahîte ş-ahîte: aĭ s-me-ascundu ună seară la Muta şi s-ved, n-casă-l' nu zburaşte nîsă cu vîrnu?

Se-ascumse pi tăvane. Şiḑù aclò, avigl'è pînă ńaḑă-nopţî şi graĭŭ dit gura ali Muţi nu inşà. Tu tută casa, suflit di om nu se-aflà. Cîndo di nă oară avde vreavă mare: bumbuniḑărĭ, ascăpirărĭ, di ţî si sculà perlu din cap di frică. A h'il'luĭ di-amiră l'i se-adună ìnimă cît un puric, di l'-irà frică şi s-adil'e. Cum şideà nîs aşì, di-un-oară casa ali Muşate-a-Locluĭ s-lušină ş-lumbrusì ma multu di ḑua. Ş-arucă ocl'il' h'il'lu de-amiră, cîndo caĭ aveà vinită: *Luna*, mă-sa li Muşate-a-Locluĭ, *Soarle*, tată-su şi *Steàlile*, fraţl'i şi surărl'e a l'eĭ.

Tute aiste ş-u băşară tu frîmte Muşata-Locluĭ, zburîră ş-apoaea z-băgară z-doarmă.

L'-acăţă somnul tuţĭ, maşĭ ună steao ńică nu ş-aveà somnu şi ta s-l'i treacă oara, acăţă si zburască cu Muşata-Locluĭ. Di pi tăvane hil'lu de-amiră čulì cu ureacl'a şi avḑî. Steaoa ţea ńică l'-ḑîţeà ali Muşată-a-Locluĭ.

— Ţi om va s-esči tine? Ţi ìnimă di k'atră va s-aĭ? Ahît

nu ţ-u ńilă de aţèl măràt di h'il'ŭ de-amiră, ţi moare ş-k'are ti tine? Că-ţe nu-l' gresči, că-ţe nu l'i zburăsči?

— Treĭ ańĭ, gri Muşata-Locluĭ, treĭ ańĭ cu gura nu va-l' grescu, că voĭ s-ńi scot ahtea, că-ţe nîs s-me-arăk'ască tamàm tu oara, cîndo mi k'iptinàm şi mi ndriḑeàm şi s-nu me-aşčaptă s-mi bitisescu. Mea cara va s-l'i zburăscu, ma ninte, s-mi sprigură pi Luna — dadă-mea, pi soarle — tată-ńĭu ş-pi steale — surărle a meale ş-aşì va-l' daŭ zbor din gură.

Le-avḑĭ' tute h'il'lu de amiră, s-umplù di harao, că află cum s-u facă Muta si zburască. Alantă ḑuă, nica di dimneaţă z-duse nîs la Muta şi acăţă ĭară ca di ma ninte:

— Grea-ńĭ, lea scumpă, grea-ńĭ!

Muta cum şi sčià.

— A lea grea-ńĭ, aşì s-ţĭ-aĭ Luna, mă-ta, Soarle, tată-tu şi Steàlile, surărle atale!

— Cum, gri dĭunoară Muşata-Locluĭ, d-ĭu ńi sčiĭ tine, carĭ sun părinţĭl' a ńeĭ?

— E! ĭl' ḑîse h'il'lu de-amiră, vrearea şi dorlu dit ìnimă ţi nu fac?

Ş-apoaea l'i spuse cum s-ascumse seara pi tîvane la ńîsă cum viḑù Luna, Soarle, Steàlile, cum ascultă ş-avḑì, cîndo zburà cu sor-sa ţea ma ńica ş-tute alante.

Muşata-Locluĭ îl l'irtă, îl lo eară ti bărbàt ş-di minuta ţea binară nă bană, cum nu se-aspune cu cundil'lu ş-cu gura.

(De la Paşca-al Nisca (18 anĭ) 1895, prin D-l Baţaria, Cruşova, Macedonia.)

30. Feata ţea cu minte.

Tu aţeà etă bînà un amiră cu mul'ere-sa.

Nîşĭ aveà maşì un fičòr. După multu puţîn murì amirăroańa, 'aşì că amirălu si nsură a daoa oară. Cu a daoa muĭere nîs amintă unà feată. Feata, după ţi criscù puţîn, s-duţeà la sculie de-adùn cu frate-su, ma ea erà multu disčiptată şi nviţà cama g'ine di fičorlu.

Amirălu ş-aveà arcată vrearea ma multu pri fičòr, şi iţi z-ḑiţeà aistu, zborlu dao nu-l' si făţeà.

Ună ḑuă fičorlu vru z-ducă avinare. Tată-su ĭl' deade 12 păşàţĭ z-ducă cu nîs. Ağùmsiră la nă pădure şi s-arîspîn-

diră în tute părţîle. Nu tricù multu puţîn şi inşì un l'èpure Toţî s-h'umusiră s-lo-acaţă, ma l'èpurle tricù pit nòlgica di nîşî şi ascăpă.

S-lo fičorlu după nîs. Fuḑî l'èpurle, fuḑî fičorlu, ţînù aşì treî ḑîle. Pînă apoea l'èpurle s-ascumse tu un loc, aşì că fičorlu nu putù s-l'-află torlu. Cum erà curmàt multu, şiḑù ningă un puţ ca z-discurmă şi z-beà puţînă apă. Nica nişiḑută g'ine m-pade şi ea ĭu vine h'il'a amirăluĭ dit loclu aţèl, de-adùn cu multă oaste.

— Ţi cafţî aţia, d-ĭu viñí şi caĭ eşči? îl' ḑîse nîsă.

— Mi k'irùĭ avinîndaluĭ; eŭ escu fičorlu amiraluĭ di ningă voĭ; ti pălăcărsescu: dă-ńí nîscînţî oamińĭ, ta s-me-aducă acasă la tată-ńu.

Atumţea feata scoase din ğepe ună mîndilă albă, ligă tu nîsă treĭ siminţă di bumbàc ş-treĭ gărnuţă di cafee ş-l'-u deade a fičorluĭ ḑîcî'ndaluĭ:

— Na aiste ti adùţire aminte, ca să sčiĭ că ş-mine escu h'il'a amirăluĭ dit loclu aistu.

Apoea l'-deade nîscînţî oamińĭ şi-l pitricù la tată-su. Tată-su nu sčià ţi s-cama facă di harao, cîndo viḑù fičorlu turnàt că nîs lo-aveà k'irùt tră tòtîna. Di harao feaţe un uspèţ. La uspèţ acl'imă tuţî cama mărl'i oamińî dit loclu a luĭ.

Sor-sa lu ntribă frate-su:

— Nu-ţî deade, ţivà aţîa feata ţea?

— Ińĭ deade, ḑîse nîs, ună mîndilă albă, ma nu sčiŭ ţi ari ligată nuntru.

Năsă l'-u căftă mîndila, u disfeaţe şi viḑù treĭle siminţî di bumbàc şi treĭle gărnuţă di cafee.

— Sčiĭ ti ţi ţî-li deade aiste, gri nîsă a frate-suĭ?

— Nu! ḑîse fičorlu.

— S-ţă spun ĭoŭ: carĭ z-vreĭ s-u l'aĭ înveastă, a hoàrăl'eĭ ĭu şade, îl' ḑîc «Siminţa-di-Bumbàc» şi casa l'eĭ se-află ningă grădina cu cafee. Ma ea ţi s-faţî tine, ca s-ti acăk'isesči cu nîsă: s-ţă umpli ğèpurle di flurìe şi s-ti duţî la gărdina cu cafee. Şeḑî cît va s-şeḑî nafoară fără z-ḑiţî ţivà şi tu fugă dă-l' aţilùĭ ţi aveagl'e gărdina ună mănată di flurìĭ.

Z-duse fičorlu la gărdina ţea şi feaţe ca cum îl' ḑîse sor-sa Aşì feaţe ş-alantă ḑuă. A trea-ḑî sor-sa îl' ḑîse:

— S-l'i ḑîțĭ a domnu-suĭ a gărdînăl'eĭ cu cafee s-ti ducă la gărdina amirăluĭ.

Cîndo va z-vińĭ la poartă, va lî daĭ ațilòr ți aveagl'e aclò cîte nă mănată di flurìĭ. Intră nuntru priimnă-te și ițì va z-veḑĭ, s-nu spunĭ.

Fičorlu duse la gărdina amirăluĭ, s-priimnă cîtu s-priimnă, apoea lo-acăță somnul și durńì.

Feata amirăluĭ z-dipuse tu gărdină și ma-l află ĭu durńă, l'-umplù ğèpurle di cufete.

Fičorlu, după ți z-disčiptă, z-duse a casă.

Sor-sa lu ntribă:

— Ți viḑùșĭ?

— Țivà, ḑîse fičorlu.

— Aĭ durńită, cara, ma veḑĭ-te n-ğepe.

Fičorlu băgă mîna n-ğepe și viḑù, că le-aveà ğèpurle pline di cufete.

— Sčiĭ ti ți-țĭ li deade aiste, gri feata?

— Nu!

— Țî li deade, că ningă esči cu mintea nicoaptă și că lipseasče, cîndo s-ti duțĭ altă oară, s-ță l'aĭ cufete ca s-mîțĭ și s-nu te-acață somnul.

Fičorlu s-arușună puțîn, ma feațe cum lu nviță sor-sa și așì, de-aistă oară nu durńì.

Atumțea feata di amiră inșì tu firidă și virsă un misùr albu di apă. Fičorlu viḑù aistă și-l' spuse a sor-saĭ.

— Tora-l' ḑîse aistă, s-ti duțĭ la birberlu, s-ti laĭ ǵine-ǵine, și așì s-ńerḑî eara tu gărdină.

Nis feațe tute pînă di ună, cum lu nviță sor-sa țea dișči ptata. După ți s-priimnă, cîtu s-priimnă prit gărdină, h'il'a amirăluĭ inșì la firidă, u disfeațe și u ncl'ise nao orĭ și ḑàțile o-alăsă dișcl'isă.

L'i spuse diznòŭ a sor-saĭ aistă și ea lu nviță:

— Bag-u ǵine tu cornu. Di aistă oară s-ńerḑî tu pălatea amirăluĭ. Aclò are ḑațe udățĭ. Nao va-l' dișcl'ìḑĭ și va l'i ncl'iḑĭ și mașĭ ḑàțile va-l dișcl'ìḑĭ și va lo-alàșĭ dișcl'ìs.

Fičorlu duse la pălate și feațe cum lu nviță sor-sa: dișcl'ise și lu ncl'ise ș-pi aistu. Tu ațèl udă erà h'il'a di amiră, ĭu durńă pri pat. Fičorlu intră nuntru și z-băgă ningă nîsă. Nu tricù multă oară și na ĭu-țĭ vine un huzmik'àr țivà a feà-

til'eĭ. Aistu s-ĉudusì multu, cîndo viḑù uşa ncl'isă, că vîrnăoară nu u ncl'ideà. Alagă şi-l' spune amirăluĭ. Amirălu îl pitricù a daoa oară ca z-veadă, nacă easte vîrnă om nuntru ncl'is. Huzmik'arlu dişcl'ise uşa şi viḑù om xen, ma nu aleapse g'ine, fure că-ĭ bărbàt i fure că-ĭ mul'are, că erà g'ine anvîliţĭ tu ĉergă. Aşì dicara, fără si sĉibă, îl' ḑîţe amirăluĭ, că tu udaea h'il'ă-saĭ erà un ğone.

Cîndo amirălu avḑî' ahtărĭ graĭe, s-năirì şi deade dimîndăĉune, ca s-l'i l'a, s-l'-arucă tu zăndane. Ţî-l' loară şi ţî-l' arcară dicara tu zăndane.

Asĉiptă eară sor-sa a fiĉorluĭ, ca z-v̆ină frate-su a casă, nu-l are z-v́ină!

— Nu va s-cură lucru bun, minduì nîsă ; omlu aistu ţi nu vine, nu va s-h'ibă bun, di amînă ahît. Nacă are faptă vîră glărime?

Şi ni ună, ni altă, l'a un trastu, bagă nuntru ună precl'e di strańe de-a l'eì, lu umpli trastul prisupră cu flurìĭ şi alaga după frate-su. Imnă-imnă şi ağunḑe la amirălu, ĭu erà frate-su ncl'is. Lă deade aţilòr ţi avigl'à la zăndane câte ună manată di flurìĭ şi u alăsară di intră nuntru. Lo-află aclò pi frate-su ca laĭl'i şi ca corg'il'.

— Vińŭ s-te-ascàp, îl' ḑîse ea, na! bagă stràńile a meale ş-fuḑĭ de aoaţe. Nu ti cîrteasĉe vîrnu, că va lă si pară, că escu mine. Eŭ va s-intru tu zăndane tu loclu a tăŭ şi nu te-aspare, că nu şed multu.

Şi aşì feàţiră. Ş-bägă fiĉorlu stràńile a sor-saĭ, tricù pri la avigl'itòr, fără ca s-lu cunoască şi s-lu duk'ască şi aoà fac soţl'i, cîtu z-viḑù di poartă nafoară.

Sor-sa, după ţi fuḑì frate-su, l'a şi scrie nă carte cîtră amirălu, că ţi-ĭ aistă, ţi-ńĭ faţĭ tine. Io vińŭ aoaţe, ca s-mi ved cu h'il'e-ta ş-tine mi loaşĭ ş-mi plăscînìşĭ tu zîndane?

Cîndo aleapse amirălu cartea îl' pălì peana. Dĭunoară acaţă huzmisk'arlu, ţi taha nu viḑù g'ine, şi-l' tal'e caplu. Li scoase apoea daole ş-li pălăcărseasĉe s-lu l'artă, că a luĭ l'i spùsiră, că erà un ğone. Ţi vreţĭ tora căftàţĭ şi va vă daŭ.

Nîse l'-căftară s-easă a priimnare sìngure. Cît inşiră dit pălate, tràpsiră ndreptu la tată-su a fiĉorluĭ. Aoà apoea si ncurună feata di amiră cu fiĉorlu şi tràpsiră nă bană ca di amiràţĭ ţi erà.

(Spus de Constantina Mişicu, Cruşova.)

31. Treĭl'i minčunòșĭ.

Earà țe nu ș-earà.

Earà nă oară doĭ oamińĭ: unlu dit un loc ș-alantu dit altu. Unlu Mit, alantu Pit cu numa. Ș-amijdol'i minčunòșĭ-minčunòșĭ, de-arupeà loclu di minčùńĭ.

Nă ḑuă Mitlu băgă na furtie di bălidĭ și mașĭ prisupră cît-cît trapse nă mînă di țeară, s-ambară taha, că are ncărcată țeară, ma nu bălidĭ. Și aĭ s-u vindă m-păzare!

Pitlu, ș-nîs, ncarcă nă furtie di pal'e și mașĭ pri-supră vîră mînă l'-băgă sirmă, cu mintea s-u k'ică a vîrnùĭ îm păzare furtia tră sirmă.

Calea-calea, ĭu s-l'i scoată draclu, să se-astal'e dol'i.

Di zbor-zbor, si ntreabă țe-aŭ băgată? Mitlu ḑițe: țeară. Pitlu: sirmă.

Țe-șĭ ḑîc el' cu mintea? — «S-putearim s-l'-u ncarcu furtia cu trambă?»

Nu treațe nîscîntă oară și-l' fațĭ Mitlu al Pit:

— A laĭ oaspe, nu țĭ-da di mînă s-fațim trambă: țeara tră sirmă? nu tr-altă, ma clo ĭu mi duc ĭo treațe cama sirma di țeară.

Alantu, țe ahîĭt aștiptà cu gura hăscată, ḑițe:

— Lucru țe s-fațe! ș-ĭo, aclò ĭu mi duc, ma multă treàțire are țeara.

Ahîntu ș-tramba s-feațe.

Cum încărcară și z-dispîrțiră, carĭ di carĭ s-avină cama multu, s-nu țivà di z-discoàpiră un alantu. După țe avinară nîscîndă oară, Pitlu țe s-mintuì? — Nu mutrescu z-ved, țeară easte, i s-nu-ńĭ trapse vîră minčună?

Cîndu breaște țe să-l' veadă ocl'il'? Bălidĭ di vacă!

— Ń-o-adră, ḑise el. Io canim îl' ded pàl'ile țe li mîcă gumarlu, am bălidle nu li mîcă nițĭ porțil'.

Fug-alaga s-toarnă și țî lo-ağunḑe.

— A Mite, Mite, me-arîsișĭ! nu știàm s-h'iĭ ahîntu minčunòs; s-fațe aestă: bălidĭ tră țeară?

— Scoate căčua s-me-agudești, oaspe; ĭo minčunòs ș-tine pseftu. Am nu ti ntreb: cum te arîș? Pal'e-ńĭ deadișĭ, bălidĭ ițĭ ded!

— Va ḑîcă aduk'ìşĭ ş-tine; atumţea: ş-tine ahtare ş-ĭo ahtare, nî faţim soţĭ?

— Nă faţim? — Nă faţim.

Apoea ş-amijdol'i, după ţe vindură furtiĭle, ş-alăsară gumarl'i a casă ş-aĭ! l'-u deàdiră prit hoare s-facă minčùnĭ.

Nă ḑuă ntunicară tu nă hoară. Un om ş-feaţe di ìnimă şi-l' apreadună la el a casă şi-l' ţînù pri ţină. După ţe ţinară g'ine-muşàt. Pitlu anḑărì lucàniţl'i spinḑuràţĭ, buńĭ tră čunare. Feaţe că ş-arucă ocl'il' nafoară, z-veadă ţerlu cumu-l şi ḑîţe: «A! ţe niòrĭ groşĭ s-leàgănă astă-seară!»

Soţu-su aduk'ì, ĭu bate Pitlu şi, ni lo ni alăsă di nă oară ş-l'-u turnă:

— Ţe-s niorl'i aeşţî? Scoală di cu noapte un vimtu şi-l' arneaşte, di ţî-l cură ţerlu sirìn-lăgară.

Pitlu cîndu ḑîţeà: niòrĭ, aduk'à: lucaniţĭ, ş-Mitlu l'-dădeà s-aduk'ască, că ţe ş-u mîcă pînea nîs, carĭ s nu poată să-l' čună.

Doamna càsil'eĭ ştea, că nafoară ţerlu-ĭ sirìn ş-nu puteà s-l'a di viş, ţe cură. Treaţe tu udălu di didinde şi-l' ḑîţe a bărbatu suĭ:

— Si ştiĭ, că aeşţî oaspiţĭ va s-h'ibă glarĭ; că ea ş-ea ţe glărìńĭ grescu. Bărbatu-su aduk'ì toară ţe cură aoà:

— Mul'are, ş-o-aŭ tu minte s-nă-l' agudească lucàniţl'i, ma adună-l' cama gońia.

Mul'area nu k'are k'irolu, ma l'a un sac şi l'-adună pîn di un şi-l băgă saclu tu udălu di didinde. Mitlu nu-l' ascăpă dintr-ocl'i saclu; si scoală ńaḑă-nopţî, ş-cîlcînda pri ùngl'il di čoare, umflă saclu şi l'a-l' fumlu prit poartă afoară.

Domnu-su a càsil'eĭ tut ca ş-o aveà mintea la saclu cu lucaniţĭ şi nu-l acăţà somnul, si ma cît z-diştiptà ahuleà z-veadă s-easte-că-ĭ saclu la loc. Cîndu ahuleaşte di calea aestă, no are sac! Caftă oaspiţĭ, lă află fumlu!

— Ţăruh'le, mul'are, că duse saclu!

Să ncalţă şi apală se-alasă dipu minčunoşl'i.

Aoà l'-are, aclò l'-are, cum luţeà luna nafoară di ş-parălu s-ţă cădeà, lo-aflàĭ, l'-ağumse t-un adil'atic. Să se-aproak'e s-li caftă saclu, l'-erà ca frică, s-nu mîcă vîră şcop. Tră tih'i luĭ, unlu di nîşĭ armase să-şĭ facă apa. Atumţea z-duţe dină pòĭ l-aţel cu saclu şi-l' ḑîţe:

— Dă, s-lu portu ş-io năteamă.

Aestu ş-o-aveà, că-i soţu-su şi l-lu deadi şi-ş mutrì calea năinte.

Saclu di anùmirea domnu-su ş-aoà te-am citră acasă ampàturlea.

Cîndu vine Pitlu veade, că Mitlu-ĭ fără sac.

— Iu lo-aĭ saclu, lu ntreabă?

— Cum ĭu lo-am? Nu lo-aĭ tine?

Dol'i ş-o-aveà, că-ş ğucară hunerea un-alantu.

— Bre! torea nu ţi-ul ded aţiea, ḑiţe Mitlu?

— Nu! ḑiţe Pitlu.

— Si ştiĭ, că nă lo-are loată domnu-su.

Niţi unâ, niţi doaŭă şi si streàsiră dipu nis. Fuga-fuga l'-astal'e calea prit nă călişoară, l'-intră n-casă şi ţĭ lo-aşteaptă di pri praglu di uşe. Unlu d-el' ş-ligă caplu ca di mul'are şi iţi l-viḑù, ĭl' ḑîse:

— Lă-l loaşĭ, bărbate? Nu ńi-ul daĭ s-lu bag în casă?

Bărbatlu, curmàt mortu cum earà di alăgare, ţe ş-o-avù? că-ĭ mul'ari-sa. Nu-l' băgă oara şi-l' deade saclu.

Minčunoşl'i prit anantă uşe se astràg nafoară ş-aoà fac soţl'i, fărtìc!

După ţe z-discurmă puţî'n bărbatlu pri piḑùl'ŭ, intră n-casă ĭu l'-işì mul'ari-sa ş-lu ntribă, s-easte-că l'-acăţă.

— Cum, mul'are, l'-ḑîţe aestu, nu ţ-ul ded torea, nu-ĭ puţînă oară?

— H'iĭ arí's, bărbate, ĭo tora ti ved di cîndu ti sîrgl'işĭ dipu nîşĭ.

— Greşti mpline, mul'are?

— Am nu ḑîţĭ tine, va grescu goale?

— Nă-l loară diznòŭ—gri aestu şi năpòĭ fuga dipu nîşĭ.

După nîscîndă oară l'-ağumse.

— Ah! oaspiţĭ, oaspiţĭ, faţe nîs, nu vă şteam s-h'iţĭ ahîndu adràţĭ di minčùńĭ.

— Noĭ di minčùńĭ ş-tine di psemate, oaspe.

— E, macă-ĭ acşiţe, n-aflăm treil'i: l'a pri un dă pri alantu; daţĭ-ńi saclu şi aĭ s-nă făţèm soţĭ.

L'il' lu deàdiră şi-s-feàţiră soţĭ.

L'-u cărţiniră apoea cîtră nclo ş-işiră tu un hăsăpă.

Paràţĭ tu pungă: tinik'è. Ţe ş-aveà tut-tut? cîte un gros di

om. Cum s-facă tora s-mîcă, z-bea şi s-nu plătească? Ş-feàţiră zbor, unlu s-aducă pînea, doĭlu mîcarea şi treĭlu v́inlu, că de! fără v́in nu puteà s-facă!

Pitlu, ţe ş-lo pînea pri nîs, duse la un pînàr şi-l' ḑiţe:

— Ţîne-ţĭ groslu, ţe ţi-l voĭ.

— Di cîndu ńi-l vreĭ, oaspe, că nu ńĭ-adùc aminte?

— Nu ţîńĭ minte tine, ma ţin. ĭo; l'a-l, că ţ-ul voĭ.

— Dă-ńĭ-lu, ḑîse ş-čiriparlu, macă ńi-l aĭ tră dare, ma ĭo-ţĭ ḑîc, că nu ţîn minte.

Nîscîndă oară, după ţe-l' deade groslu s-toarnă la čiripàr, şi-l' ḑîţe, si-l' da ḑaţe cărvel'i di pîne. Aestu unăşună scoate şi-l' da daţe pîńĭ.

— Ştiĭ ţe, ḑîţe Pitlu, paràţĭ ţĭ-adùc tră nă oară cu oara, că no-am minùţĭ cu mine.

— Aĭde, oaspe, mutreà-ţĭ lùcrulu, că nu va-l' k'er paraţl'i di la tine.

Ţe s-mintuì čiriparlu? Omlu aestu ńĭ-aduse groslu agîrşìt, nu va-ńĭ aducă tora ţe-l cunoscu g'ine?

Pînea n-tisagă Pitlu şi cîndu s-ul veḑĭ ninga nă oară pri la čireàp, să s-facă doauă orĭ!

Mitlu ş-lo mîcarea pri nîs. Ease m-păzare, aleaḑe un pescu di nîscînḑî ucàţĭ, cama bunlu pescu, şi-l' ḑîţe a piscarluĭ:

— Nu ti ntreb, aĭ vîră fičòr s-lo-aducă pînă acasă şi s-l'a ş-plata, că no-am minùţĭ cu mine?

— Că-ţe nu, ḑîşe piscarlu

Ş-acşì-l' deade un fičòr, si-l' poartă pescul şi s-l'a ş-plata. N-cale Mitlu, l'a pescul di la fičòr, il' da un gros şi-l pitreaţe s-l'-acùmpără nîşte tutune de la un argăstìr.

— Du-te, l'-ḑîse, că aoà te aşteptu.

Cît duse fičòrlu ş-Mitlu li călì prit altă cale ş-la hane seaflă, ĭu aveà traptă trèil'i.

— Treĭlu, si-l' ḑîţèm: K'itlu. Aestu prindeà s-aducă v́inlu. Ţe s-facă? L'a un utre, l-umple dislu cu apă şi z-duţe la un ţe vindeà v́in, taha s-acùmpără.

— Dă-ńĭ, ḑîţe K'itlu, ţinţi ucàţi di v́in, să-s facă.ùtrile di ḑaţe. Aestu acaţă şi-l' toarnă ţinţil' ucàţĭ.

— Păzarea cît? ntreabă K'itlu.

Aestu l'-da nă păzare, ma K'itlu nu si ndriḑeà ĭuvàşĭuvà K'itlu l'-dădea nă păzare ńică multu.

— Nu-ńĭ da di mînă ahîntu, ḑîse prămăteftul, ș-macă nu daĭ păzarea ţe-ţĭ caftu, dă-ńĭ v́inlu nîpòĭ.

Am K'itlu ţo altă aștiptà? Și-l' toarnă nîpòĭ ţinţi ucàţĭ di v́in pătiḑàt.

Ș-apoea di prămăteftu-prămăteftu, cu hunerea estă, ağumse K'itlu s-o-adară apa, v́in di protlu.

Acșì cu minčùńĭ aţia de-aţia, tricură nîșĭ tu hășăpălu aestu nă siptămînă și dipri supră.

Cîndu s-fugă prindeà s-plătească hăńàtiţle. Nîșĭ pară: șcraŭ! Pirindu-fugă dimîndă a hănğiluĭ s-lă ndreagă un prînḑu, că aŭ tu minte s-fugă mîne și să z-dispartă. Hănğilu ș-o-aveà, că ari s-facă cu ţivà prămăteftĭ și nu ișì di zbor. Măcară, bĭură și vińe oara ș-la plată. Farmazońl'i taha ș-băgară mîna n-sin, să scoată punga, s-plătească. Cîndu na-l', carĭ di carĭ s-plătească nîs.

— Io, ḑîţeà Pitlu, ĭo vaĭ plătescu, că ĭo v-adùș aoà.

— S-mi l'erţĭ, arsăreà Mitlu, tine plătìșĭ Săruna; aoà ńĭ-cade ańia plata.

— E-arșine, grea K'iţlu, s-plătìţĭ voĭ. Aestă ĭo prinde z-vă mescu.

Ba că s-faţe, ba că nu s-faţe, cît-cît să se-ančupă di perče.

— Staţĭ, criștìńĭ! staţĭ, oamińĭ buńĭ, nu vă ncăčàţĭ, lă faţe huzmik'ărlu a hănğiluĭ. Z-vă nvèţ ĭo cum s-adràţĭ, tra z-vă mbunàţĭ, s-nu-l' pară arăŭ a vîrnùĭ: Na, ligàţĭ-ńi ocl'il' ańia și carĭ se-acàţ, aţèl s-plătească.

Tamàm! O aflară bună tuţĭ. L'-ligară ocl'il' dicara g'ine-mușàţ, și scoàsiră pre-agalea păpùţile, li loară tu mînă ș-cîte un, cîte un pri ungl'i, aoà te-am fărtìc!

Huzmik'arlu a hănğiluĭ cu oclil' ligàţĭ, da se-acaţă vîră, da se-acaţă, no-are. Na tră tih'e ĭu intră domnu-su, hănğilu, tu udă, z-veadă ţe tut pusputeaște și ahuleaște fičorlu cu ocl'il' ligàţĭ tu odă.

Aestu tru oară l-o ančupă și-l' gri:

— Tine s-plătești! și z-dizligă di nă oară, ma-ţe z-veadă? Minčunoșl'i le-aveà căpsăltită de-aclò di cu oară.

— Tine s-h'iĭ g'ine, că li plătìĭ și biţì, ḑîse hănğilu.

Ș-acșì măratlu di hănğì ș-armase cu nărli spinḑurati ș-cu hărğile a minčunoșlor priste z-vercă, că nu-șĭ dișcl'ise ocl'il' ma naintea, că ș-fu cu cămeașa di la nuna, cum ḑîţe graĭlu.

(Cules de la Avela, Epir.)

32. Piscarlu.

(Transcris după ortografia aplicată dialectuluĭ aromân de d-l Gustav Weigand.)

No̥ oaro̥ ş-tu no̥ eto̥, erà un tato̥ c-uno̥ mumo̥, tse-š avęa un fitšoru š-tut. Ku tut ko̥ urfańa nu-š o̥-avęa tu minte so̥-š muto̥ tu̥mbar̃ęa din caso̥-lo̥, el'i̯ mutręa s-l'-aflo̥ a fitšorlui̯ no̥ zu̥nati buno̥, fo̥ro̥ k'inšin ši las h'ibo̥ š-kama ndoi̯ parats. Tr-aesto̥ dzu̥tsęa so̥-l fako̥ araftu, bu̥ku̥lo̥ i itsi altu, maš s-lo̥ ai̯bo̥ pri niṅgo̥ nîš. Ma ts-aflaš fitšor ku kari̯ s-ti ndredz

— I piskár, dzu̥tsęa nu̥s, i tsiva.

— Nu bune, ko̥ pisko̥ril'a-ĭ tehni arau̥o̥, ko̥ ai̯ s-fats dzua tuto̥ ku apa š-apa nu-i̯ džuko̥ręali.

— I piskár i tsivá, nu̥s.

Akši s-fęatsi piskàr.

Vu̥ro̥ nu̥sku̥ndi dzu̥li nu-l' si dutsęa dip tro̥ no̥inti. Ku griplu, ku pizovulu, ku po̥aha arko̥ s-akatso̥ vu̥ro̥ boi̯u pesku tsiva ši tsiva. Tut ku̥ti vu̥ro̥ tsiroṅu̥ agudęa.

Mo̥sa š-tato̥-su era harau̥o̥ mari ku̥ndu-l vidęa ko̥ s-to̥arno̥ di l-aru̥u̥ ku mu̥ṅli go̥ali, ko̥ tse-š dzu̥tsea nu̥š? po̥ati ko̥ l' sę-aurašti tu mardzini di sę-alaso̥ di pisko̥ril'e.

Aflaš so̥-l' sę-aurasko̥. Atsel ku ku̥t ma multu nu ako̥tsa ku ahu̥ntu ma multu tsu̥nęa pri pisko̥ril'e.

No̥ dzuo̥ ako̥tso̥ un pesku marĭ, mari ku̥t un gul'ano. Plin di harau̥o̥, u̥l' k'iko̥ tšoara ši nk'isęašti so̥-s to̥arno̥ a kaso̥. Kalęa kum z-dutsęa, na! da di fęata amiro̥lui̯.

— Va-ń-ul dai̯ ańia pesk'ul aestu.

Fitšorlu, kari̯ u vidzu ahu̥t mušato̥ ši kum l'i-s fru̥ndzęa

— Tso̥-l dau̥, dzu̥si, ma karĭ s-ts-aduṅĭ po̥alili pu̥n di dzi nukl'u, s-tso̥ ved pulpili.

Fęata ši lę-aduno̥ ši-š lo peskul.

Alto̥ o̥aro̥ aku̥tso̥ no̥ uh'el'i ši tut akši, l'-inši fęata amiro̥lu un kali ši l'-u dęadi, dupo̥ tse u bo̥go̥ di-š aspusi ši bràtso̥l

No̥ alto̥ dzuo̥ avęa aku̥tsato̥ un gul'anó tse ayu putęà so̥ po̥arto̥: «s-kręapo̥ h'il'a amiro̥luĭ, nu u vęadi Adamlu de aęsto o̥aro̥», mintui nu̥s. G'ini ma ku̥t dęadi okl'i ku nu̥s ši kanda nu ęara nu̥s atsel di dęanęavra, tse dzu̥si s-nu-lu da.

— Va ń-ul dai š-aestu!

— Ts-ul dau, ma kari s-ti gulešti kum ti featsi mǫ-ta.

Feata, ne unǫ ne dǫauǫ, ši astradzi kǫmeaša ši-š l'a gul'anolu. Fitšorlu u mutri atumtsea di la kap pun tu ungl'ili di tšitšǫari ši trǫš sumsǫarǫ ul' vidzú un semnu kut nǫ prunǫ mari. Era nǫ krutsi ńikǫ.

Dupǫ multu-psun, ul' vińi ǫara trǫ murtari a featil'ei. Bǫgǫ zbor, kǫ maš ku atsel va s-mǫritǫ, kari vai aduk'askǫ tse semnu ari ea pri trup-l'i şi kari va se-akatsǫ ši nu va s-aduk'askǫ, va-l škurtik'adzǫ ku nǫ palmǫ.

Multsu h'il' de-amirats, di domńi š-mukarǫ kaplu trǫ nusǫ ši ea tut nimǫrtatǫ armasi.

Nǫ dzuǫ, kum s-priimna piskarlu ku peskul tu munǫ şi nu puteà s-agudeaskǫ vurǫ pindarǫ pri nus, «ai s-mi duk ši kutrǫ tu mǫhǫlǫlu amirăresku», ž-dzusi, «kǫ tse štii d-iu arsari lèpurli.»

Aǫa lumea tutǫ aštipta z-veadǫ, tse va s-kurǫ ku un livendu, tse kut-kut diskǫlikǫ, so-š veadǫ š-el tih'a ku feata amirǫlui. Kuti-l' featsirǫ lumea s-l'i šutsǫ mintee, kǫ nu-i bunǫ atsea di nus, kǫ vai patǫ tse pǫtsurǫ š-ahuntsu altsu, alui, nu-l si turnò kaplu:

— Io mi skulái dit màrdzinea loklui, mi l'irtài ku pǫrintsu, ku soie, ku ǫaspits š-tora tse vińu aǫà s-mi mituńisesku? aestǫ nu s-fatsi!

Š-el pǫtsu ka tuts alantsu.

Piskarlu, adšungunda aǫa, ntribǫ: «tse-i, tse nu-ĭ» ši kari aflǫ kum sta lukrulu, da peskul di padi ši ǫ-adunǫ akasǫ. Pǫrintsul' a lui kut lǫ avdzurǫ, kǫ š-el kaftǫ z-dukǫ la feata amirǫlui, mortsu ş-ningrupsàts s-featsirǫ ši kuti nu-l' adrarǫ so-l tsunǫ:

— Şedzu-ts, bune, ši kaftǫ-ts di arihati, g'ini-ts h'iĭ ku pistǫril'a; tse-ts lipseašti atsua nsurari, kǫ ninga nu-ts vińi ǫara š-ma nklo, kari vrei s-ti nsori, k'irurǫ featili a lumil'ei? Aleadzi-s ši uidìa ta.

Avdi k'atra, s-avdǫ š-piskarlu? U ligǫ nus tu greaǫa «va ni duk» ši grea tini, kari nu ti dǫari kaplu.

Amirǫlu, kari ul vidzú pripsit š-aleptu, ul' ka fu ńilǫ di inireatsa lui ši tut unǫ l'i si dutsea, s-tragǫ munǫ, ma iu -l'i s-umplǫ kurufeta-l'.

— Trets š-tini, l'-fatsi amirólu, ši singur s-tẹ-ai pri guši
— Tse semnu am io? ntribọ h'il'a amirọlui.
— Krutsi kut nọ prunọ sum tsutsa ndrẹaptọ, sumsọarọ.
— Na! l'-ari nọ šuplẹako (batsọ) ẹa.
— Muna ta ma mọali š-dikut bumbaklu ẹasti, l'-fatsi fitšorlu ši z-bušarọ un alantu şi s-loară.

(Spus de Tina Papahagi, Avela, Epir.)

33. Livendul şi Stamula.

Erà, ţe nu ş-earà.

Tu eta ţea bìnà ună oară noaŭă furĭ avḑîţĭ tu pàturl'i k'uşàţĭ a lùmil'eĭ, di lăeţli ţe-aveà faptă şi di càsile ţe aveà ncl'isă. Băgară ahîntă frică, că nu cutiḑà s-easă vîră nafoară: căl'urle tute si ncl'ìsiră şi cavàĭ, carĭ îl pinḑeà mira ţea laea luĭ s-easă di hoară nafoară, că nu apucà s-facă doaŭă drîşcl'èĭ ş-cădeà tu mîna lor.

Fură azĭ nîşĭ, fură mîne, dispoal'e azĭ, dispoal'e mîne, adunară-adunară paràţĭ, mală! Nîşĭ îl' ţîneà groşl'i tu nă casă adrată tu nă pădure greaŭă, ĭu maşĭ furl'i pitrundeà şi cîte vîră ğone.

Ţe ş-u băgară furl'i?—s-calcă casa unuĭ măràt di om, mortu di nîscînte ḑîle, tra s-l'i arapă feata s-o-aducă tu munte. După ţe ntunică g'ine, intrară n-hoară cu văţle, amvîrligară casa feàtăl'eĭ, şi pre-ascumtà, aştiptà s-easă şi s-u l'a cu nîşĭ.

Aştiptară cît aştiptară, nă oară, doaŭă, treĭ orĭ, ţivà! feata no-aveà s-easă. Nîşĭ atumţea să ndriḑeà s-fugă, ma na, că avdu nă vreavă nauntru n-casă. Tră puţînă oară işì feata, dişcl'ise uşa, tra z-ducă la murmìntile a tată-suĭ, ţe earà ngrupàt ningă gărdina di ningă casă.

Cìt o-anḑîriră furl'i, s-aurńiră pri nîsă, l'-astupară gura, u ligară cu mîńl'i dinăpòĭ ş-u loară tu munte.

Eară ńăḑă-noapte ş-aţèl' din casă nu aduk'iră ţivà, că atumţea eara-l' tu protlu somnu.

Aiştèĭ feată l'-ḑiţeà pri numă Stamulă.

To-apirită si scoală mă-sa li Stamule, si scoală frati-su, aşteaptă să si scoală şi Stamula s-l'a ngustarea, Stamula nŏ are să si scoală!

Prota oară nu ș-u băgară ahîntu cu mintea, că țe ḑițeà nișĭ, poate că-l' coațe vîră somnu. Ma carĭ tricù, di s-feațe ḑuă g'ine, acățară să s-čurtuească și dùsiră z-veadă țe-ĭ somnul aestu di nîsă. Cîndu intrară aclò, trag doḑle nclo, țe z-veadă? aștirnutlu gol gulișàn și Stamulă no-are!

Aduk'iră, că va u loară furl'i. Țe s-facă tora?

Iu z-ducă, ìu s-u caftă? Livendul earà ģone, a luĭ nu-l' se aspăreà ocl'ul di furĭ, ma cîtră ìu s-acață, nu și sțeà. Băgară oamińĭ s-alagă, tăxiră paràțĭ, mașĭ z-da cărare a lùcurluĭ și s-aducă vîră știre cît ńică s-h'ibă.

Tricură acșițe multe ḑile. Cìndu u loară Stamula tu munte, n-cale, cari-sți cum feațe, l'i se acăță, ningă un arîŭ, nelu di un lemnu și aclò armase ascălnàt. Nă ḑuă cum duse s-la mă-sa m-vale, aclò ìu duse s-adună țivà surțeale tră căldare, na ìu află nelu a h'il'e-saĭ. Lo-aspune a casă al Livendu ș-aestu aduk'ì, că furl'i loară calea di cîtră la «Sîmtu». Țe fațe nîs? L'a nelu, lu amvîrteaște tu nă bucată di cămeașe-l' îl leagă g'ine și ḑițe:

— Nu va s-ul disfàc aestu peatic pînă nu va-ńĭ ved sor-mea și pînà țe nîsă nu va z-veadă loclu țe țîne oàsile a tată-ńuĭ; și nițì nu va s-u laŭ cămeașa aestă, pînă nu va vină sor-mea s-ńĭ-u la.

Apoea ș-țimse coarda ș-lo tufek'a din anùnirea, un soț cu nîs, încălicară doĭ cal' azburătòrĭ, țe mîcà niorl'i și se-alipidară se-află și se-ascapă dit mîna a furlor agri mușata lor Stamulă.

Imnară-imnară, călcară pădùrĭ, munțî, spil'e, ma di torlu a furlor nu deàdiră.

Unà seară, curmàțĭ arupțî ș-căpàițĭ, ağùmsiră tu nă pădure ntunicoasă, ligară cal'i di un àrbure și intrară s-u calcă ș-pădurea aestă, că mașĭ aoà armase loc nicălcàt.

Țe nu s-aflà nauntru? Soe-di-soe di prići, di zlăk', că ḑițeàĭ: aoà easte văsilia lor. Ma nclò earà nă casă veacl'e, cari-ști di cîte ete!

Livendul cu soțu-su intrară nauntru z-veadă țe vaĭ h'ibă; alăgară nsus, îng'òs, mutriră pritu tuțĭ udațl'i, ne čipit di om nu s-avḑà. Earà casă apărvisită. Alăgară-alăgară tu pădure treĭ ańĭ di ḑîle și di torlu a furlor nu deàdiră.

Trîș tu sone, carĭ vìniră di deàdiră tu nă pădure greaŭă

şi ntunecoasă, ţi si păreà, că noapte-ĭ totna. Aoà nîşĭ avḑà boţĭ didinde, ma lume nu videà, că nu lă puteà ocl'il' s-lă străbată. Şed ş-ascultă. S-alnară pri un pom, cama naltul ţe earà, ş-mutriră d-ĭu v́ineà boaţea. Ţe z-veadă? Nîşţe furĭ, lăĭ ca cărbùnile, işà de-aclò. Aştiptară cît tràpsiră cale şi s-loară apoea tu călişoara pr-ĭu ìşiră nîşĭ şi haĭde-haĭde, ağùmsiră la nă casă di h'er. Aestă earà casa a noàulor furĭ ţe-acăţară Stamula ş-u ţîneà aoà ncl'isă. Livendul intră tu casa di h'er deadùn cu şoţu-su şi acăţă s-caftă prit udàţĭ. Čipit di om nu se-aflà. Carĭ alăgară-alăgară, na deadiră di nă udae, ĭu şideà nă feată ţe-ş k'iptinà perl'i şi plînḑeà un cîntic jil'òs: ş-plînḑeà mira ţea laea mărata.

Cît ş-u viḑù Livendul ş-u cunuscù dipri boaţe c-aţea i sor-sa, tră carĭ nîs nu lo-acăţà somnul. Se-astraḑe di nă cali ş-u l'a di guşe, z-başe, plîngu dol'i, s-ti curmă ńila: treĭ ańĭ mărаţl'i nu z-viḑură, nu ş-avḑîră graĭlu!

— Tute ca' tute, frate, ḑîse Stamula, ma cum s-faţim, că va z-v́ină cîńl'i di va z-ti bea di v́iŭ dadùn cu soţu-tu, cîndu va s-te-află aoà.

— Nu me-aspàr, surică, ună sută s-h'ibă, ḑîse fràtile.

Ţe adară nîşĭ? Acaţă loclu pr-ĭu ştea, că va s-toarnă furl'i ş-lî u ţîn *bam! bum!* cu tufek'a pînă l'-arucutiră tuţĭ ca birbeţl'i tră Stămărie.

După ţe-l' vătămară tuţĭ, scoală, ncarcă avuţamea adunată di ańĭ di ḑîle aclò di la urfańe şi bagă de adară nă casă n-triv́auă, ĭu armîneà călitòrĭ dit pàturle părţî a locluĭ, s-mîcă, z-bea şi s-nu plătească pindară.

Ş-nîşĭ s-turnară apoea a casă, ĭu muma lor, cîndu-l' viḑù, criscù nă palmă di harauă. Apoea după nîscînde ḑîle s-feàţiră treĭ numţî tu nă ḑuă, ali Stamule, al Livendu şi a soţu-suĭ.

Ğucară tuţĭ, arsăriră, j-deàdiră curlu di pade nă siptămînă cît ţinù numta, ğucàĭ, arsărìĭ ş-ĭo cît putùĭ şi carĭ mi curmàĭ, mi sculàĭ şi aoà me-aflàĭ.

Părămìθ ńi şteam, părămìθ vă spuş, nu earà acşì, ma vruĭ di v-arîş.

(Spus de Hagi-Gogă Tuliu, Xirolivad (Veria), Macedonia, elev în cl. III-a gimnazială 1893.)

34. Treil'i linăvòşĭ.

Earà, ţe nu ş-erà.

Ş-earà nă oară treĭ linăvòşĭ, Mitlu, Pitlu şi K'itlu, cum nu poţĭ s-ţ-u badĭ cu mintea. Di leani ţe lă earà nă oară tu treili ḑili mîcà. K'insiră z-ducă tu nă hoară. S-nu ţivà di bagă vîră di nîşĭ nă drăşcl'àŭă ma nsus, se-acăţară şamiş-treil'i de anùmirĭ şi cît mutà unlu čorlu si-l bagă ma nclo, l-mutà ş-alanţîl Calea tută nu scoàsiră čipit tră ğuràt din gură; si-l' videàĭ, ţeaĭ, că suntu ţivà muţĭ. N-cali na nă liră viḑù unlu! şi s-nu greascĕ multi di leani «ea-ŭ!» ḑîsi. Aestu fu Mitlu. «Cari?» gri Pitlu? «S-u l'a?» adapsi K'itlu; «Treil'i!» tăl'è cuvenda Mitlu.

Treil'i, că de! cum să se-apleacă maşĭ unlu! Cu ąngărie greaŭă, apucă fluria treil'i, după ţe facună oară cu oara pînă să se apleacă şi să s-mută mproşti. Şi, di leani, tra s-nu u poartă maşĭ unlu, u ţîn treil'i cu cîti un ḑeadit!

Agalea-galea, agalea-galea ağùmsiră n-hoară ş-tràpsiră la hani. Hăngilu s-lişină de arìs, cîndu-l' viḑù pri halea aestă. Ma, carĭ îl' viḑù cu fluria tu mînă, nu lî ḑîsi ţivà, ma l'-aştiptă g'ini ş-l'i ntribă, ţe vor.

— Pită, carni, ýin, màrcàt, griră nîşĭ.

Hăngilu, drac din vali, no-aştiptă ca ma multi: aduk'ì ţe vor ş-băgă di l-adră pita, lă h'arsi carnea, lă umplù cofa cu ýin şi l-adusi mìsura cu mărcàt. Lă băgă measa, l'-munḑusì ş-l'-alăsă.

Tuti buni, ma carĭ s-tal'e pita tora? şed treil'i alăk'ìţĭ di mur şi z-bagă, c-aţèl cari va si s-mină, i va z-greascĕ, s-tal'e pita. Ţ-aflàşĭ tutiputà z-greascĕ şi să s-mină. Şideà ca nîşti icoani di la biseàricĕ.

Un čicuńàr, ţe alăgà şi s-ţîneà di uşi, treaţi ş-pri ningă uşa lor, bagă caplu nauntru ş-acaţă s-ţeară:

— Daţĭ la oarfăn, daţĭ!

Daţĭ si-ńĭ frîngu foamea!

Ma viḑù, că nu s-mină vîră, tut s-cama apruk'à čicuńarlu. Aproak'i-te, aproak'i-te, l'-u deadi ańùrizma di pită tu nărĭ ş-cîndu u băgă năinti, dă-l', dă-l', prota pèturlu dipri supră, apoea veàrḑîl'i, călcîńili, pèturlu dipri g'os, nu-ş alăsă ţivà.

Cît dipină pita, l'-u intră a càrnil'eĭ de-ag'înealuĭ, di-ţĭ ampăreà că-ĭ ağùn: suptu di cătuşi, cu ahîtă ağuneaţă mîcà. Carĭ u feaţe g'ini ş-carnea, l'i si dişcl'isi ìnima tră vin. Mută cofa şi gîl-gîl! gîl-gîl! u stricură. Ună stricurari şi si ncucută δicuńarlu, că lo-adră caplu. Na-l ĭu zburà singur, că ţe-ĭ nîs, nu-ĭ vîră. Tu màrḑini, lo ş-lă aumsi faţa linăvoşlor cu mărcàt, ş-adună cumăţli tu tastru ş-li căpsălsì.

Fugînda nîs, na un cîni intră tu udă ş-lu intră a oàsilor. Carĭ viḑù, că vîră nu-l vîrg'aşti, se-aproak'i di linăvòşĭ şi acaţă s-l'-alingă; alinḑi unlu, treaţi la nantu ş-cîndu ağunḑi la treĭlu, cum feaţi, cum adră, că-l mîşcă di ureacl'e di-l ustură pîn tu frîńḑill di h'icati.

Nu putù si s-ţînă aestu şi zg'ilì:

— Uh, lele-ńĭ!

Cît ḑîsi «lele-ńĭ!» şi dol'i alanţî, tu nă boaţi, îl' griră:

— Tal'-u pita, că tini grişĭ!

Ţe pită s-tal'e, s-l'i tal'e Dumniḑă el' aclò, că nu aveà armasă ne sîrmi.

Ş-ahînti ş-tuti păţîră linăvoşl'i ş-lăvoşl'i.

(Spus de mama-mea Despa, Avela, Epir.)

35. Moara dracluĭ.

Earà ţe nu ş-earà. S-nu earà, nu se-aspuneà.

Earà ună oară doĭ fraţĭ. Unlu earà avùt; avùt, avùt, că nu aveà ĭu s-l'i bagă paraţl'i; ş-alantu earà ftoh, că nu aveà pîne s-mîcă. Nu ağunḑeà neavearea, ma-l' deadi Dumniḑă ş-fumeal'i cîtă z-ḑîţĭ: un jar de fumeal'i.

Ş-tora, s-nu ḑîţĭ că earà vîră linăvòs, ţe nu vrea s-lucreaḑă, că di cum apireà pînă ascăpità, dipri lucru nu s-mutà, ma nu-l' ağută ş-sînătate bună! Amàlamă s-acăţà, k'atră s-făţeà: ahîntu anapuda-l' si duţeà.

— Tuti ḑîlili aveà vitrie, ma cîndu vineà vîră sărbătoare, hèvrili lo-acăţà. Acşì tră Paşti: lumea tută, carĭ cu ńel, carĭ cu strańi noaŭă, maşĭ el fucarălu şiḑeà di nă màrḑini ş-mutreà ca ńel ağùn. Ş-cîndu s-mindueà, cum să z-ducă a casă, perlu l'-si mutà. Că de! fičorl'i-s fičòrĭ. Cum z-duţeà ahtare ḑuă, acasă lo-angîrlimà:

— Ţe-ńĭ acumpăràşĭ, tată? unlu; ţe-ńĭ adusişĭ, tată? anantu Ńel nu va l'ṽĭ? ş-cîte alte.

Carĭ s-minduì nîs ţe s-minduì, si scoală ş-arondu-arondu ńarḑe la frate-su şi-l' ḑîţe:

— Si-ńĭ daĭ un ńel, că nu mi bat de-aoà!

Frati-su, ţe-că earà avùt, că era stres-stres, cl'aea draclui! El necă s-avdă nu vrea, ţe grea frate-su. Ma carĭ ĭl' si duse aridă, aţia de-aţia «va-ńĭ daĭ un ńel, va-ńĭ daĭ un ńel, s-ńi hărsescu ş-ĭo fumeal'a ḑîlili di Paşti.»

— Na! l'-ḑise aestu, şi du-te la daràţĭ cu nîs!

Neavutlu, cum nu lo-aveà subaş di tamàm la loc, k'ică ńelu din anùmirea ş-o-adună la daràţĭ. Calea-calea cum z-duţeà, na ĭu l'-tal'e calea un carcanḑal di daràc şi-l' ḑîţe:

— Iu oară bună, şute?

— La daràţĭ! ştiĭ cîtră ĭu l'a pîne?

— Cum s-nu ştiŭ? Nu h'iŭ di şuţl'i ş-ĭo? Nu ńĭ-aspùńĭ, ţe pîn aclò?

— Mi duc s-l-adùc ńelu aestu ŏoară tră Paşti! ḑîse neavutlu.

E, bagă ţĭ-u tine cu mintea tora haraŭa şutluĭ, cîndu, avḑî' aestă?

— Oaspe, l'-faţe nîs, ştiĭ ţivà?

— Nu ştiŭ!

— S-ţă aspùn mine, macă nu ştiĭ.

— S-ńĭ-aspùńĭ!

— Tine h'iĭ sìngurul om ţe ţ-adusişĭ aminte di noĭ. De-aţeà va s-fac nă buneaţă. Aclò ĭu va ti duţĭ, zarzavùlĭ va ti ntreabă, ţe vreĭ s-ţă da. Va s-ţă da groşĭ, lire, asimcàţĭ, v́amănḑî, ma tine z-ḑîţĭ, că nu li vreĭ!

-- Cum acşì? cu l'irtari, nu u ḑic!

— Ma mutreà, ţe va-ţĭ grescu mine: Tine s-cafţî moara di pipèr di so-aştirnutlu al Zarzavùlĭ.

— Cum ved k'irùt va h'iĭ, şute! s-alàs groşl'i, v́amănḑîli ş-nu ştiŭ ţe, tră nă pal'u-moară di pipèr?

— Zburăşti k'irturĭ, că nu ştiĭ hunerea moàrăl'eĭ. Aestă moară nu-ĭ ca tute morli: Aestă, ţe să-l' cafţî, tu oară ţĭ-u da, k'irute. Ţĭ-vìńiră căpărle?

— Ma-că-ĭ acşiţe, aestă-ĭ altă lugurie.

Zburîndaluĭ ş-imnîndaluĭ, zburîndaluĭ ş-imnîndaluĭ, ağùm-

sirĕ la Valea-l Şut. L'a neavutlu ńelu şi-l faţe pisk'ese al Zarzavùlĭ. Aestu lu ntribă, s-caftă iţi si-l' va hrisusita, că va l'-u da.

Neavutlu urnipsìt şi nviţàt di calea, ḑise: «Ńică lugurie, frătìc, că calea ńĭ-u lungă şi carĭ s-u poartă; va-ţĭ caftu ş-ĭo s-ńi daí moara di pipèr di sum tine, di sun aştirnùt.»

Al Zarzavùlĭ l'-ascăpirară ocl'il', scìntèl'-scìntèl', cìndu o-avḑĭ' ş-aestă. L'i tăxì nìs alte lucri scumpi, flurìĭ cìte z-va, maşĭ moara s-nu-l' caftă, ţivà. Nu fu trop s-l'-u şuţă mintea, nu fu. Neavutlu u ligă tu greaŭa: «i moara, i nu s-faţe.»

Ţe s-facă ş-Zarzavùlĭ; macă ş-ul deade zborlu, prindea s-lu ţînă. U l'a ş-l'-u da di cap.

Neavutlu ţe aştiptà? Aestu cum ağumse tu nă livade, ca cum l'-earà foame, s-aştirnù şi gri nă oară:

— Mîcărĭ, nu hăbărì!

Ş-mîcărli aţia de aţia apîrńiră s-ùrdină, carĭ di carĭ ma bună, di te čuduseàĭ, d-ĭu es ahînte? Ş-amirălu ţe-ĭ amiră nu aveà 'mîcată ahtărĭ mîcărĭ.

Apoea nîpòĭ ş-lo calea cîtră a casă.

Aclò ĭu z-duţeà calea, na ĭu da di un om, ţe ţîneà nă veargă tu mînă.

— Bună-ţĭ oară! unlu.

— G'ine vińişĭ! alantu;

— Iu oara-ţĭ bună, ntribă neavutlu?

— Nu mi ntreabă, gri aestu; niţi singur-ńi nu ştiŭ d-ĭu v́in ş-ĭu mi duc. Imnu ş-ĭo acşì, ca cîne fără domnu, ĭu s-me aducă ş-ĭu s-mi scoată calea. Şcurte zboare: nu ţî se-află vîră bucată di pîne, că-ńĭ gurleaḑă màţile di foame.

— Altu ţivà, îl' faţe murarlu, ma mîcare j-beare cîtă z-vreí şi cîtă s-poţĭ s-mîţĭ!

Fraşt! u toarnă nă oară moara şi-l' greaşte:

— Mîcărĭ, mîcărĭ, ş-nu hăbărĭ.

Şi mîcărli aţia de-aţia s-urdinà.

— Bre! s-ti mîcă luplu, s-ti mîcă, am d-ĭu li scoasişĭ ună furtie di mîcărĭ! Ţe lug'ie? n-ğepe le-avùşĭ?

— Moara, moara, oaspe! moara li scoate tute.

— Am cum acşì?

Ş-neavutlu l'i mbăiră, ună cîte ună, cum sta lùcurlu.

— Lele de mini, gri oàspile. Io ńĭ-o-aveàm, că maşĭ vearga mea easte, ţe easte.

— Nu-ńĭ ḑîţĭ, ţe-ĭ cu vearga ta?

— Ţe s-h'ibă? Cîndu voĭ s-pitrèc vîră tu lumea anantă, ună cu vearga şi dol'i a prèftuluĭ îl' da.

— Făţèm trambă, ḑîţe neavutlu?

— Făţèm.

Da moara, l'a vearga neavutlu. Ună loată ţe-l' feaţe şi-l' ḑîse:

— Crueà-l', veargă, ună aţilùĭ, carĭ ti vindù!

Vearga nu aştiptă ḑîcă a doaŭa oară, ma-l' şuţă ună şi gîh! nu ḑîse. Atumţea neavutlu ş-lo ş-moara şi trapse calea Ağumse a casă. Şi veḑĭ atumţea muşutèţĭ tu casa luĭ, si staĭ s-mutreşti şi s-nu ti saturĭ! Strańi noaŭă, curati, tră nîs şi tră fumeal'e-l', cum niţi amirălu no-aveà nărĭ z-bagă; apoea: mîcărĭ, cîte nu poate s-le-aspună omlu cu graĭlu, că ḑiţeàĭ: tu casa aiştùĭ s-feaţi Hristolu, ahîntă aveare ş-ahîntă g'ineaţă l'-căḑù n-casă!

Lumea lu sţea tră tiflupendar ş-cîndu-l viḑură la bisearcă n-graĭlu-mare, angl'igàt maşĭ tu hrisăh' ş-el ş-fumeal'a-l', ar màsiră cu gura căscată! Aoà nu vaĭ h'ibă lucru curàt, mînduiră nîşĭ. Aestu va s-aibă călcată vîră avùt. Ma pali nu lă vineà s-pistipsească, că se-află pri lume ahîntu avùt om! Ţe s-h'ibă? ţe s-h'ibă? s-čudusea lumea.

Si-l videàĭ frate-su, avutlu, cu tută-l' avuţamea luĭ cum păreà pri ningă neavutlu di vîră oară, ca vîră căţălìc cu coada adunată, cîndu veade ursă; ş-fičorl'i a luĭ, ca ţivà fičòrĭ di g'iftu pri ningă h'il' di čelniţĭ avḑîţĭ.

Di zbor-zbor află ş-amirălu şi pitreaţe, si-l' greascà, tra se-aspună d-iu o-află, di la carĭ u fură avearea.

— Carĭ va s-mi veadă, faţe neavutlu, s-cupăsească nîs a casă la mini.

Ahît aştiptà amirălu şi cîndu se-aprease nă oară, foc scuteà prit nărĭ:

— Torea, faţe cîtră oaste-l', si-ńĭ lo-aduţèţĭ, i viŭ i mortu, că ğueape nu-ńĭ daţĭ!

Ţ-aflàşĭ s-adùţĭ. Ună cît s-apruk'è oastea amirăluĭ şi vap! cu vearga cîte ună şi ţî-l' arucuteà m-pade di mîşcà loclu.

Viḑù amirălu ţe viḑù, că nu-ĭ şică aoà, laĭ frătìc, şi că aestu

va-l' astingă oastea tută, «aĭ! ḑîse, si-l l'aŭ cu bunlu, că, cu arăŭlu, n-cap nu u scot cu omlu aestu.» Ş-acşĭ, vru nu vru, si sculă di z-duse la neavutlu şi s-feaţe nîs cama ńic şi si mbună ş-nu păţî' cama lăile. Duse ş-neavutlu apoea la amirălu şi-ş le-acăţară g'ine aloàturle di erà fără ticlife,

Ş-aclò
Ńĭ-earàm ş-ĭo,
Şi ncălicàĭ pri un cal aròş
Şi v-aspùş nă minčună di aùş.

(Spus de maea Despa al Ḑimul'a, Caterina, Macedonia.)

36. Ǧ o e a.

Earà nă oară, ţe ş-earà; carĭ s-nu earà nu se-aspuneà.

Earà nă oară ş-un k'irò nă mumă. Muma ţea ş-aveà nă feată. Feata earà muşată ca luna ş-ca soarle. Mă-sa feàtăl'eĭ ma-l' ḑîţeà dipriună:

— Feata mea! cîndu es din casă, să ncl'iḑĭ uşa g'ini şi s-nu dişcl'iḑĭ a vîrnùĭ, carĭ-ţi s-h'ibă! Vaĭ ascultî feata mea, soarle a mèl?

— Vaĭ ascultu, mumă, vaĭ ascultu, ḑîţeà feata.

Aestă-l' ḑîţeà mă-sa şi ştea g'ini nîsă ţe-l' ḑîţi, că aveà avḑîtă de la mă-sa, că Ǧoea, pri ĭu avdi feati ş-fičòrĭ muşàţĭ pre-aclò se-amvîrteaşti, z-bagă vîră tu mînă.

Nă ḑuă muma feàtil'eĭ dusi m-pînăvìr la Avu-H'il. Ca totna, şi di oara estă, îl' dimîndă a h'il'i-saĭ, să ncl'idă g'ini casa şi să s-apreaveagl'i di Ǧoea.

Cît fuḑì mă-sa ş-murḑì, ştiĭ cîndu se-ameàsticä ḑua cu noaptea, oara ţe vin căpărli n-hoară, na treaţi ntră uşi nă moaşi dispul'ată ş-cu cărnurli nafoară.

— H'il'e, h'il'e, ḑîţi nîsă, nu-ńĭ mi vreĭ astă-seară, s-trec noaptea aoà dipu uşi, că no-am ĭu si-ńĭ dormu.

Feata ca feată, l'i si feaţi ńilă di nîsă şi o-apreadună.

Cîndu feata dusi s-mulgă căpărli şi s-toarnă nîpòĭ, ţe z-veadă. Mbogrea di moaşi şi struxeà dinţîl'. Atumţea mărata di feată ş-adusi aminti di dimîndăčunea a mă-saĭ şi minduì, că aestă easti Ǧoea. Ma ţe s-facă, ş-cum se ascapă di nîsă.

Cu arăŭlu videà, că nu u scoati n-cap. Mintuì cu bunlu ş-cu aplanlu s-u l'a. Tr-aestă s-toarnă şi-l' ḑiţi:

— Mae, mae, ĭo-ńĭ te-acl'imàĭ pri measă şi ahîntă k'irutăńĭ fuĭ, că nu ştiùĭ, cum no-am cu ţe s-ti filipsescu. Tr-aestă aşteaptă puţîn, s-mi duc s-mi mprumùt dit viţini.

Ţ-aflàşĭ Ğoe s-arîḑĭ. Ştiĭ ţe? ḑîsi Ğoea, mi duc s-adùc ĭo tut ţe lipseaşti tră pri measă.

Acşì Ğoea, ş-alăsă furca cu fuslu dipu uşi, s-k'işè pri sum poali şi fuga s-aducă mîcărĭ.

Işinda nîsă din casă, traḑi şi ncl'idi uşa dipu nîsă, s-nu ţivà dì le-aspeală feata pînă s-toarnă ea. Ma ş-feata nu vreà arcari nàparti tu diştiptăčuni. Cît fuḑì Ğoea, l'a furca cu fuslu şi le-azboàiră nafoară tu avlie; sapă-sapă loclu pîngînìt di mbogrea di moaşi, arucă ţara nafoară şi apoea traḑi ş-arneaşti cu mètura pri supră, ncl'idi uşa di u sfinuseaşti şi ngl'iţată di frică ş-lo doaga n-cap şi z-băgă tu aştirnùt.

După năθeàm di oară, na ţ-u Ğoea la uşi!

Pinḑi, greaşti, ţivà! Uşa earà ncl'isă de-a g'ĭnealuĭ.

— Furcă, no-avḑî si-ńĭ dişcl'ĭḑi? greaşti ea.

— Me-arcă nafoară, Ğoe! ḑîţi furca.

Ğoea di foc ţe-l' vińi, cărţînì dinţîl' di te-acăţà h'èvrili di frică.

— Am tine fus, ţe aştepţî, greaşti nîsă nîpòĭ.

— Ş-mini me-arcă, ḑîţi fuslu.

— Am tine k'işàt, dorńi, di nu dişcl'ĭḑĭ?

— Ş-ĭo nu-ńĭ păţîĭ bunlu, doamnă, că me-astrapsi nafoară.

Ma viḑù, ţe nu viḑù Ğoea, că se-aproak'e cîntarea cucoţlor şi că nu poati s-facă ţivà, fuḑì cumu ş-vińi cu limba scoasă.

Dimineaţa si scoală feata, după ţe-apirì g'ini, şi s-feaţi ḑua prînḑu. Traḑi di dişcl'idi uşa şi ţe să-l' veadă ocl'il'? nă mîrşi di om vătămàt, adusă di Ğoea seara, tră mîcari la mărata di feată.

De-aestă nu prindi s-ţînèm ùşili dişcl'isi, cîndu h'im singurĭ în casă.

(Spus de mama-mea, Avela, Epir.)

37. Mintea cu Tih'a.

Mintea, nă ḑuă, di zbor-zbor, s-čucuteà cu Tih'a. Ţîneà, că nîsă-ĭ ma mari pri lumi. Stăteà di ḑiţeà, că fără nîsă ţivà nu poati s-h'ibă pri lumi

Ună «Ĭo ma mari», alantă: «nu tini, ma ĭo», carĭ nu puteà s-l'i da vîră cărari, gri Mintea:

— Ţe li vreĭ ş-aţeali, ş-aţeali! Ţ-u ţîni s-te-acàţĭ cu mini?

— Avḑî, nu ńĭ-u ţîni? gri Tih'a! Torea, cara-ţĭ da mîna.

Şi se-acăţară. Ţe lă fu acăţătura:

Erà tu hoara ţea un ğoni picuràr. Aestu pînă tora mintea cu tih'a-l' si duţeà mînă di mînă. Dit minuta ţea mintea trapsi mînă di la nîs şi Tih'a s-ligă s-l'i poartă cu doàuli mińĭ. K'atră s-acăţà picurarlu, amàlamă s-făţeà; ahîntu g'ini l'i si duţeà. Ma ţe u vreĭ? Carĭ îl' lipseà mîdua, ţ-o-aĭ că aduk'à ţivà di bană? Ca vîră pravdă.

Căşerli a luĭ, oìle a luĭ, văţli, cal'i a luĭ umplură tut loclu. Càsile a luĭ nu le-aveà niţi amirălu; ahîtă avuţami di om ağumsi s-adară un an cu anlu.

Tih'a luĭ aclò îl pimsi, tra s-l'-aducă şi h'il'a de-amiră tră nveastă.

— E, faţi Tih'a cìtră Minti, veḑĭ ţe δoxă şi ţe avḑît ağumsi ağutàt di mini?

Mintea stătù şi-l' ḑîsi:

— Aĭ arîvdari, că màrḑinea aleaḑi.

Mintea videà, că maşĭ soni bună nu va s-aĭbă lùcurlu a Tìh'il'eĭ.

Cîndu să s-facă numta, na-l şi ğònil'i ca vîră pravdă. Ne ca gambrò ştea s-şadă, ne să ncàlică ca lumea, ne să zburască ca oàmińl'i.

Amirălu li videà tute aesti, ma ţe-şĭ ḑiţeà? «picuràr, ţe si-l' faţĭ!» Nu şi ştea, că picural'i, cîndu aŭ minti, ncalţă ş-pùriclu cu guvojdi v́ifteşti!

Şiḑură pri measă, tuţĭ mîcà·ca lumea, nîs ca vîră k'irùt Tră zburari, zburà cîndu nu prindeà şi tră arîdeari, arîdeà cîndu nu-l' earà loclu. L'-făţeà părinţîl', fărtaţl'i semnu, aduk'aşti lemnul, s-aduk'ască ş-nîs? E, neĭsi! s-mută measa ş-amirălu l'-acl'imă tuţĭ cùscărl'i şi acl'imaţl'i a luĭ tu gărdină.

Earà aoà amiràţĭ şi lumi cama di prota. Amirălu cu mîna luĭ deadi la caθi-un cîte nă alumak'e veardi di k'in, că acşì aveà adeti nîs.

Tuţĭ li ţîneà alumăk'li tu mînă, maşĭ ḑinir-su acăţă s-u mîcă ca vîră pravdă.

Amirălu lu ngrupă loclu de-arşini, cîndu viḑù ş-aestă.

— Aestă ş-fu pravdă de-a g'ìnealuĭ, ḑisi nîs! Loaţĭ-lu s-lu spinḑuràţĭ, gri amirălu nărăĭt-nărăĭt.

E, ş-carĭ lo-aduţeà la spinḑurari, canda-l' si băteà peana picurarluĭ? ştie pravda, si ştibă ş-el, ţe-l' si faţi?

Erà tamàm oara, cîndu vrea-l' tragă scamnul, s-lo-aspìnḑură. Cum s-lo-ascapă, că aoà nu ncăpeà groşĭ¹: amiră l'-ḑîţeà aiştùĭ. Vru, nu vru, Tih'a l'-pricăḑù la čoarli a Mìntil'eĭ şi-l' ḑîsi:

— Pînă aoà-ńĭ fu putearea. Ea s-ti ved, carĭ s-poţĭ s-faţĭ tini ţivà, s-lu torńĭ di la moarti.

Di nă oară îl' vińi mintea picurarluĭ şi, ca diştiptàt dit vis, s-toarnă şi ḑîţi:

— Ţe-avèţĭ cu mini? Cum acşì me-aduţèţĭ la spinḑurari fără ğudicată? Spinḑuràţĭ-mi, ma ğudicaţĭ-mi ma naintea? S-lu ğùdică? — s-lu ğùdică, ma-că va.

— Na! ş-na! tră ţe caftu s-ti spinḑur, gri amiràlu, tr-arşinea ţe-ńĭ adràşĭ şi ţe nu u mîcă ne cîńl'i!

— Mărite socru ş-amiră! Pistipseàm c-aĭ ţivà tu mînă, ma cum ved, vrea mi l'aĭ pri guşi dip pri nidriptati. Aţèa ţe fečŭ, ştiŭ, că bună nu fu, că maşĭ ĭo ştiŭ cum mi nfărmăcàĭ cu sk'ińl'i di alumak'e! ma u fečŭ, si nu ţĭ-aspargu k'efea maşĭ!

Amirălu ţe z-ḑîcă? Viḑù, că picurarlu nu-ĭ tot aţèl di deaneavra. Viḑù, că omlu-ĭ cu mintea ntreagă. L-l'irtă şi dipusi dipri scamnul de-amiră şi băgă ḑinir-su, z-dumnească.

De-aţeà tih'a-ĭ bună, ma fără minti doĭ paràţĭ nu faţi.

(De la sor-mea Mia Damaşòtĭ, Avela, Epir.)

38. Mintea cu Tih'a.

Tih'a ş-mintea nă oară s-adunară n-casă la un om. Aestu, om bun, le-aştiptă şi nîsi băgară s-lucreaḑă, caθi-ună cu ţe poati: Tih'a s-l'i poartă cu saclu ş-Mintea s-l'i feată şi s-lu facă, limbi-limbi si-l' si ducă gura.

Tră şcurtu k'irò ağumsi omlu aestu s-aĭbă aveari ma multă şi de-amirălu, cît tradi frînḑa ş-arina.

Tu minti antriţeà tută lumea : sufl̓li a luĭ umplură loclu. Maşĭ zboari hrisusiti scuteà din gură.

Amirălu, carĭ îl viḑù ahît avùt ş-ahî't diştiptàt, că no-ari soţ, aĭ si-l facă ḑìniri. S-feaţi numtă mari, amirărească şi omlu ş-viḑù vislu cu ocl'il', că el acşì s-ağungă dureà.

Pînă aoà l'i si dusi lùcurlu a luĭ, cum vru Dumniḑăŭ cama g'ini.

Nă ḑuă, cum o-adusi daraclu, că Mintea cu Tih'a, di zbor-zbor, acăţară să si ncaĉi; una ḑìţeà, că ĭo-l feĉŭ s-ağungă ḑìniri de-amiră; anantă : făr̆ă di mini vrea s-ḑacă tu călivuşca, ĭu s-feaţi.

— Ţe li vreĭ ş-aţeali ş-aţeali, ḑîsi Mintea, ea-ŭ padea, aĭ s-nă misuràm puterli! Na! ĭo trag mînă di nîs şi fă tini, cum îţĭ tal'e caplu.

— Multu g'ini, gri Tih'a; ş-cu tini ş-fără tini.

Mintea trapsi mînă di omlu aţèl şi armasi maşĭ tih'a si-l' lucreaḑă. Tih'a ş-băgă poàlilii m-brîn ş-apucă să-l' poartă aveari, s-no-aĭbă ĭu s-u bagă. Il feaţi, pri iţi z-bagă el mîna, băgată s-h'ibă: k'atră s-acaţă, amàlamă si s-facă.

Tih'a-l' si duţeà ambàr, tut tră năinti, ma mintea si şcurtă multu. Ni zbor ca lumea, ni cuventă ! D-ĭu ma naintea lumea tută să'ntribà la nîs tră iţi lugurie, lişură ahîntu tora, că ş-arîdeà tuţĭ fiĉuriţl'i di nîs : Măratlu ! ti curmà ńila s-lu veḑĭ, cum nu ştеà si mpartă pal'i la doĭ gumàrĭ!

S-făţeà la pălatea amirăluĭ nă sărbătoari mari. Tută lumea cama bună, amiràţĭ dit pàturl'i k'uşàţĭ a lùmil'eĭ fură acl'imàţĭ la prînḑu aclò şi nu va zbor, că ḑìnirli de-amiră aveà protlu loc. Multă lumi aveà vińită z-veadă ḑìnirli, că numa luĭ umplù loclu cu avuţamea şi mintea luĭ. Şi mulţĭ aveà vińită s-caftă vîră minti, tră ponlu ţe-şĭ aveà, di la nîs, că mulţĭ l'-viḑură hăirea.

Mîcară g'ini-muşàt tuţĭ şi amirălu deadi, cu mîna luĭ la caθi-un, dipu measă, cîti nà alumak'e cu meari. Tuţĭ oàspiţl'i cură ş-mîcà meàrili; ḑìnirli de-amiră maşĭ, ca vîră pravdă, l'-u întră a lumàk'il'eĭ ş-u mîcă cu frînḑă cu tut.

Tuţĭ oàspiţl'i strîmbară bùḑili şi s-mutriră un co-alantu Amirălu lu ngrupă loclu de-aruşini. Dimîndă s-lu mută az-

varna dipri measă şi s-lu spìnḑură, c-arşinea ţe-l' adusi niţi cìńl'i nu u mìcà.

Earà tamàm s-l'i treacă funea di guşì şi s-l'i tragă scamnul, că ḑìnirli, ţe altă oară l'i si duţeà gura limbi-limbi, di oara estă necă ştea ţe-l' si faţi! Ahîntă pravdă se-aspusi.

Tih'a, mărata, minti n-cap no-aveà. Cìti feaţi, cìti adră s-lo-ascapă, ţivà! ca di pri k'atră canda dădeà. Viḑù ţe nu viḑù, că vrea z-ducă omlu tră semnu di nîsă, s-feaţi cama ńică şi-l' ḑîsi a Mìntil'eĭ:

— La tini ş-la Dumniḑăŭ, surată, ascapă-l dipri moarti, s-nu-l am pri guşi-ńĭ bana tută. Io u fečŭ, tini s-nu u faţĭ, minti hrisusită ş-alăvdată!

Mintea, ìnimă bună, nu k'ardi oară ş-acaţă s-lucreaḑă. Fičorlu îşĭ vińi tu orĭ şi canda-l' părù, că z-diştiptă dit somnu. Limba l'i si dizligă di nă oară şi cìndu acăţă z-greascà c-alčoni l'i si duţeà.

— Nu vă ntreb, gri nîs, ţe-avèţĭ cu mini? Iu s-avḑî spìnḑurari fără ğudicari. Loaţĭ-mi, ntribaţĭ-mi ma naintea şi carĭ s-me-aflàţĭ cu stepsu, spinḑuràţĭ-mi! Nu acşì azvarna, ca tu G'igărie.

Cìti nu gri nîs! Il' grìră s-lu ğùdică amirălu.

— Nu-ĭ dure arşinea ţe feaţişĭ, di nă băgàşĭ cu caplu n-loc? ḑîse amirălu. Viḑùşĭ tini om pînă tora s-mîcă frînḑă ş-alumak'e?

— Stepsul easti a tăŭ, macă tr-aestă vreĭ s-mi spinḑurĭ, gri ḑinir-su. Io ńĭ-o avùĭ, că lùcrulu dat de-amiră, nàparti nu se-arucă. Nu putùĭ s-l'i daŭ cu čorlu, de-aţeà măcàĭ ş-alumak'a cu frînḑă cu tut. Maşĭ ĭo ştiŭ, ţe trapşu, ascăpitîndaluĭ fărmaclu a lor!

Amirălu, carĭ u teasi cuvenda multu-multu, viḑù că ḑinir-su nu earà aţèl di deaneavra. L'i se-acăţà a luĭ tora zborlu n-gură, că nu ştea cum si-l' facă apàndisi.

De atumţea armasi, ca tih'a s-h'ibă cama ńică di minti. Bună-ĭ ş-tih'a, ma ĭu-ĭ minti.

(Cules de la unchiul Ghiţi Teja Papahagi, Avela, Epir.)

39. Mincunā.

Erà ţe nu ş-erà. Erà tu k'irolu, cîndu lumea ş-pùriclu lu ncălţà. Alih'a erà, minčună erà, ştiŭ că pap di pap o-aspuneà.

Erà unoară treĭ fraţĭ. Treĭl'i fraţĭ erà cărvănàrĭ. Caθi un ş-aveà un semnu di muli. Şamiştreĭl'i nîşĭ fuḑiră tu lumi si-şĭ caftă căsmetea. Iu z-ducă n-cărvane? — Ĭu's-faţi v́iptu cama multu. Aţèl marli, si-l' ţem Mit, trapsi tu nă hoară hăşutească. Tu hoara ţea se-aflà un čurlu-păpă, ţe aveà v́ipturĭ multi. Dusi Mitlu se-acùmpără, ma čurlu-păpălu l'-ḑîse, că nîs no-ari grîn tră vindeari cu paràţĭ, că-l vindi cu minčùńĭ.

— Cum cu minčùńĭ, ntreabă Mitlu?

— Ea cum? Si aspuneàriĭ tine nă minčună cama mari ş-cama groasă, îţĭ daŭ v́iptul tut; se-aspunearim ĭo cama mari, tini si-ńĭ daĭ mùlili.

Al Mitu îl' vińi ca g'ine aestă.

— Ţe! ḑîsi nîs, nu va pot s-l'i cruescu nă minčună a k'irutluĭ aestu, tra si-l' l'aŭ v́iptul tut?

Acşì s-ligară. Acaţă cărvănarlu şi-l' cărţîneaşti nă minčună di la hani, di ti nk'idicàĭ di ea! Ahîntu s-cunuşteà, că nu-ĭ minčună tră pistipsiri! Ţe ḑîsi nîs? — Azbuiră boŭlu!

Ş-o-aveà k'irutlu, că nu-ĭ cama mari minčună de aestă.

— E, e! l'-u toarnă preftul, s-ţĭ-aspùn ş-ĭo: ună oară ńĭ-aveàm un oŭ şi me-alinàĭ, ştiĭ, pri un munti; mùntili aţèl maşĭ k'atră ş-bărţiri earà. De aclò, din cărčilìŭ, l'-ded cali a oŭluĭ h'ima-ng'os pri k'etri ş-pri bărţìrĭ şi ţe s-ţă veadă ocl'il'? Arucutea-ti, arucutea-ti oŭlu, discà şi arîsturnà bărţirli cîtră ng'os, di-ţĭ păreà că k'ari lumea. Gîr-gîr-gîr! gîr-gîr-gîr! aŭumsi oŭlu trîşi-n vale, laĭ fràtile a meŭ, noŭ-ni frîmtu, că ḑîţeàĭ, că tora-ĭ uàt di găl'ină.

No-avù ţe z-ḑîcă Mitlu. Viḑù că čurlu-păpălu lo-antreapsi cu minčuna. L'-deadi mùlili ş-necă dişcl'isi gura z-grească ţivà. Cu caplu spinḑuràt di glărimea ţe-adră, o adună cîtră a casă-l'.

Nu treaţi nîscîntă oară şi na ĭu v́ine dipu nîs, cu mùlili acăţati di căpestru ună dipu alantă, fràtili di mesi, cu numa Pitlu, tra să ncarcă v́iptu.

— Carĭ ari v́iptu? ntreabă la un, la nantu.

— Preftul ari.

Aĭ la preftul.

— Bună-ţĭ oară, părinte un.

— G'ini vińişĭ, oaspe, anantu. — Aĭ grîn tră vindeari?

— Am, ḑîsi preftul.

— Cîtu-l daĭ?

— Nu-l vindu cu paràţĭ, ma cu minčùńĭ. Cara ţĭ-da di mînă acaţă-te.

Pitlu ş-o-avù, că-ĭ urbari aoà!

— Ţe mari lucru s-arîd un čurlu-păpă, minduì nîs.

G'ini ma ş-nîs păţĭ ca frati-su şi-ş k'irù mùlili, anğurîndaluĭ pri dinăpòĭ, că de! nu-ĭ şică aoà nàparti, muli lî ḑîc aiştòr ş-ti dor tu h'icati, cîndu k'erḑî una, nu tuti di nă cali!

Ḑua nantă, na ţĭ-ul şi ńiclu frati, cu numa K'itlu. Di un de-alantu vińi la čurlu-păpă să ncarcă v́iptu. G'ini-ma preftul tut cînticlu, ţe şi ştea:

— Vindu, ma cu minčùńĭ!

— Cu minčùńĭ, cu minčùńĭ! Ş-ĭo di minčùńĭ h'iŭ adràt, ḑîţi K'itlu. Feàţiră ligătura, i s-lu dispoal'e di muli, i si-l' l'a tut ţe-ari preftul: muli, v́iptu, agri, tut!

Preftul ş-o aveà, că tut urbari-ĭ anàmisa.

— Ḑî-ŭ minčuna, gri preftul!

— S-mi l'erţî, părinte, ma ntră tini, nu es năinte. Tine prindi s-acàţĭ prota.

Preftul ţe şi ştea: minčuna cu oŭlŭ! Carĭ u ḑîsi, ş-aştiptă laĭlu-şĭ cu gura căscată, z-ḑîcă K'itlu minčuna luĭ, tra si-l' l'a mùlili apoea. Nîs pistipseà, că ş-fu lişòr lucru!

K'itlu se-aştirnù g'ini-muşàt ş-acăţă:

— Earà, părinte, tu ańl'i a mel'! Nă ḑuă, cîndu s-amintă tată-ńu, şideàm la pap-ńu n-coh'i şi-ńĭ beam čubuk'a. Na vìniră şi-ńĭ loară sihărik'i strauşl'i, alăgînda, alăgînda: «aĭ! că s-amintă tată-tu!» Ntreb ĭo: «Şi carĭ se-amintă, ţe avèţĭ cu mine?» — «Cum ţe-avèm, că prindi s-ti duţĭ la nunlu, s-l'i greşti z-v́ină, s-păteaḑă», fac nîşĭ.

«Iu s-lo-afli nunlu? Tornu loclu di anantă parti, mutrescu, caftu, no-ari nun sti loc. Vaĭ h'ibă la Dumniḑăŭ, mintuescu ĭo, macă nu-ĭ sti loc. Şi de alih'a aclò ş-erà.

Cum s-mi duc si-l' grescu? Mutrescu cîtră n-sus, ńi si mută mintea di diparti şi nsus ţe earà. G'ini ma, earà nu earà

prindeà s-ti duţĭ. Altu nu earà s-lo-acl'amă : furtia tută pr mini cădeà. Mi şuţ, me-amvîrtescu s-aflu vîră scară, s-me-alir no-ari scară! Atumţea mi caftu n-sin şi na! ĭu daŭ di n simintă di curcubetă. Ştiĭ, ună strănipoată di strănipoat avea h'artă nîşti simintă şi cum ńiĭ deadi ş-ańia nîscînt s-me-aroamig, si-ńĭ treacă oara, ńĭ-armasi ună n-sin. U simi năĭ dicara şi criscù nă curcubetă, ţe deadi pîn di Dumniḑă Curcubetă di curcubetă, me-alinăĭ la Dumniḑăŭ şi-l' gresc a nunluĭ: ade, că te-acl'amă s-pătèḑĭ tată-ńu! Dipusi nunl alăgînda-alăgînda şi pînă s-ńi pascu puţîn ocl'il' pri divar liga, z-ved ţe-ĭ, ţe nu-ĭ la Dumniḑă, anvaḑă nă gumară psoah di ningă curcubetă şi grîţ-grîţ! ali curcubetă, o-adră g'in Ţe ti faţĭ tora, K'ita, K'ita? Cum mi zgrîmàm acşì, di nu ştean ĭu ńĭ-u caplu, na daŭ în sin di un h'ir tu ureacl'a di ac, armà di cîndu feĉŭ araftu. L-tindu di una cîtră ng'os, nu ağunḑi îl tindu di doauă, ağunḑi ş-antreaţi. Me-alàs ş-ĭo de-a h'irl ng'os şi nod di nod, mutrescu z-dipùn ma troară, ma ţe z-veḑĭ Acăţă z-bumbuneaḑă şi z-da nă furtună ş-nă grìndini, s-k'ari lumea. Me-adùn 'sum nod şi nu cărlèḑ, pînă s-treacă furtuna Cum stătù, dipùş şi le-aflăĭ lùcurli ndreapti şi tată-ńu l-turni di la pătiḑari şi tut plînḑeà. «Nu ti ntreb, nune» grescu ĭo «ţe-ari tată-ńu di zgl'ileaşti?» — Ţe s-aibă, ḑîţi nunlu, va cu coaşi ş-altă nu! Tră cucoaşi-ĭ arînḑa luĭ?» Me-astràg ningă un cucòş ş-acàţ s-lo-alumtu cu k'ètrili. Dă-l' în sus, dă-l' în g'os, canda li ţîneà vîră! nu cădeà.

«Il truduescu atumţea nă oară şi ţe z-veḑĭ? cucoaşi no-ar masi ascălnată! L'i le-adùş a tată-ńuĭ, ma ahtari orixi d fiĉòr, ore prefte, tu bană-ńĭ no-am viḑută. Le-ascăpità cu coàşili cu tut coji.

«No-apucăĭ s-şed s-mi ncălḑăscu puţîn şi na ĭu vini un nipò di strănipòt si-ńĭ greascà: ţe staĭ, lala! nu ştiĭ, că tată-tu va sărmîniţă? Nu ḑîţĭ tine, tu ţe va-l băgăm z-doarmă? Mi sco fràtile-a meŭ, c-andornic, aràp ţupata din anùmirea, adùn patruḑăţĭ di gumərĭ de-a duńàul'eĭ şi aĭ! ĭu s-aflu păduri Alàg cîtră ncoa, alàg cîtră nclo, na! ved di nàparti di un arîŭ diparti cît ţĭ-acaţă ocl'ul, că lăeà ţivà. Erà nă păduri. G'ini ma cum s-trec arîŭlu? Arîŭlu mari, dipùs, ţî si alăĉă mintea maşĭ s-mutreşti, nu s-lu treţĭ. Cum mi zgrîmàm, ştiĭ aclò ĭu nu ti mîcă to-ahtare oară, daŭ di nă ĉeflă de-alună. Nu k'er oară

ma-l' bag gumarl'i un citi un [illegible] di işiĭ di nàparti. Intru tu pád[illegible] [illegible] dini to-alantă, u stràbàt in cru[illegible] di viră lemnu, no-ari lemnu! E! [illegible] s-fac. Cîndu ea daŭ di un p[illegible]! L-u [illegible] şi [illegible] puţînă oară, dă-l', dă-l', adàr pa[illegible] calea. Aclò ĭu mi duţeàm [illegible] că nu şteam ĭu s-ńi-aflu lo[illegible]. Tr[illegible] Ligàĭ gumarl'i so-aumbrata [illegible] somnu, mă-sa-l' fu! Di cari freaḑ[illegible] pri leamni şi trapşu. Calea [illegible] kîcută. Ţe fećŭ, ţe nu fećŭ, ded di [illegible] Dumniḑă, că no-aveà ne cuvă, ne dra[illegible]! Ţe s-[illegible] ţe s-[illegible]? [illegible] tal'ŭ caplu, lo-arùc nauntru tu p[illegible] z-[illegible].

«Ca agîrşit ţe-ńi h'iŭ, trapşu cu [illegible] Calea [illegible] si-ţirà sk'îcurli ş-adunà minucli p[illegible] Cari no-aveàm ş-io lucru, băgàĭ di discărcàĭ şi lĭ u intràĭ a leàm[illegible]r cu ţupata. Li dispituràĭ tuti şi sărmîniţă nu putùi se-adàr. Crek deapoea tu k'ali? Crek'i ş-plàscineşti, cîndu ţi si duţi strîmbu. Cîrtìt ca vaĭ di mini, vruĭ s-intru tu călivă. Daŭ s-intru, nu-ńi si intră, daŭ s-intru, nu-ńi si intră. Bre! s-u mică luplu, ţe s-h'ibă ş-aestă? Ţe s-h'ibă? Avea armasă tu tălitura di ţupată nă scîrpă şi se-acăţă di praglu din sus ali călivă şi nu s-intrà. Ptĭu! fac mini, o-aşternu scîrpa, părinte, şi dă-l di unà parti, dă-l' di partea nantă, na ţi-u sărmîniţa!

«Biţiĭ şi mi ndriḑeàm s-l'-u daŭ cîtră a casă. Ţe z-veḑi? Tută lumea mutreà la mini, ca la viră ursă! Arideà di s-li-şinà di mini. «Bre! ţe avèţĭ di arîdèţĭ acşiţi, di vă o-adusi Stămăria» lĭ ḑic a lor aclò? — «Ţe s-nu arîdèm, laĭ tumte ş-laĭ k'irute!» fac nîşi. «Am ĭu-ţ-u caplu?»

«Mi pusputescu, ahulescuĭo n-cap, d-ĭu cap? Caplu lo-aveàm agîrşită tu puţ. Fuga nîpòĭ dipu cap. Cîndu ţe s-ńi veadă urècl'ili? Caplu nafoară pri puţ îl mîcà nă vulpi. Après cum earàm di ńl-arsăreà scînteal'e printr-ocl'i, loaĭ nă k'atră, l'-aminàĭ unà pri căpul'i ali vulpi. Nîsă pîngîna di zori, cara da di scoati nă firmani, ma ţe ş-cîntă .... »

Aoà K'itlu tăcù şi preftul să nveaţă ţe scrià, ntreabă:

— E! ţe cînta firmanea (θirmanea) ţea?

— Cîntà, s-ńi daĭ mùlili cît cama gońa, víptul ş-tuti; acşì

nă fu acățătura ș-ligătura noastră și macă te-ariseaști s-te acățĭ ș-cu altu cu minčùnĭ.

Vru vru măratlu, ș-plătì ca preftu, că viḑù că ș-află màsturlu, și spinḑură nărli nă palmă n-g'os și no-avù țe z-ḑîcă.

Minčuna-minčună
Ș-fu bună,
Ma cama minčunòs, carĭ ști s-le-aspună.

(Spus de mamă-mea Despa, Avela, Epir.)

40. Luplu cu vulpea.

Earà țe nu ș-earà.

Earà un lup, Masturu-Nicola, și unå vulpi K'ira-Mara.

Nîșĭ s-feàțiră soțĭ se-avină dadùn și avinàticlu s-lu mpartă frățeaști. Tu ișirea avinari, aflară nă oală cu ńari.

— Ha! s-aurńì màsturu Nicola, va u mîc!

— Năinti ș-năinti, nu prindi si ḑițĭ: va u mîc, ma: va u mîcăm, îl' fați K'ira-Mara. Ș-apoea nu ḑițĭ tine, ninga nu o-aflăm și aĭ! s-u mîcăm? Maca vreĭ casă s-adrăm, casa nu se-adară cu glîpuirea tut țe s-aflăm.

— Cum știĭ, Mară!

— Țe să știŭ? Cum fac tută lumea, ș-noĭ; s-o ascundèm și di treĭ-treĭ ḑîli s-nă duțèm s-mîcăm cîti puțînă.

Și, cum gri K'ira-Mara țea șireata, acșì feàțiră: o-ascùmsiră t-un ğuneàpini.

Nu tricù nă ḑuă și ea-ț-u cumbara vulpi, ĭu-l' ḑîți a lupluĭ

— Màsturu-Nicola, me-acl'imară s-păţèḑ!

— Macă te-acl'imară, du-te! ḑîsi ș-luplu.

Dusi vulpea și glîp-glîp! glîpuì ńarea dipri supră.

Tu turnată u ntribă luplu:

— Cum îl' ḑisișĭ, K'ira-Mară?

— *Apărńita!* Cum altu si-l' ḑițĭ? Feată earà.

— Mușată numă, s-ță băneaḑă! gri luplu:

Ḑua nantă ea-țĭ-u vulpea pali:

— Màsturu-Nicola, me-acl'imară s-pătèḑ.

— Em du-te, macă te-acl'imară!

Vulpea dusi și glîp! glîp! u nğumitică oala di ńari. Tu turnată u ntribă nîpòĭ luplu:

— Ţe numă-l' băgàşĭ, K'ira-Mară?

— Ţe numă s-l'i bag? Ğumitlìc îl' ḑîş, că earà flčòr aestu.

După nă ḑuă nîpòĭ vulpea:

— Màsturu-Nicola, me-acl'imară s-pătèḑ!

Luplu-lup, ĭu si-l' si ducă mintea luĭ, că aoà nu cură lucru curàt! «Du-ti» l'-ḑîsi diznòŭ.

Carĭ dusi vulpea, nu ţĭ-alăsă ńari tu oală. Tu turnată nîpòĭ u ntribă Màsturu-Nicola:

— Ţe numá-l' băgàşĭ?

— *Biţită*, l'-băgàĭ numa! ḑîsi vulpea, că ş-o aveà biţită tută ńarea.

— Muşată numă, s-ţă bîneaḑă, l'-ură zdànganlu di lup.

Tamàm aveà tricută treĭli ḑîli şi prindeà z-ducă s-mîcă ńarea. Ţe s-mîcă? k'etri? Ńarea tută o-aveà glîpuită mastorsa di vulpi.

— Màsturu-Nicola, Màsturu-Nicola, u mîcàşĭ ńarea fără di mini, ca cumu z-veadi, ḑîsi vulpea.

— S-mi l'erţî K'ira-Mara, gri luplu, ma ńi si pari că tine o-adràşĭ aestă muşuteaţă!

Ba, că tini, ba, că mini, si ncăčară şi si mpărţîră.

Vulpea lo calea cîtră n-hoară s-ančupă vîră găl'ină. Calea da di un preftu. Aestu s-turnà, cu gumarlu ncărcàt di liturg'iĭ, di la bisearcă. Nîsă-l viḑù di diparti, s-teasi n-cali-l' ca psoah'i, şi cum tricù preftul pre-aclò, u lo di čor ş-o-arcă pri gumàr. Bună-ĭ, minduì nîs, tră guna li prifteasă.

Vulpea pri dinăpòĭ, dizleagă saţl'i ş-arucă liturg'iĭli ună cîti ună tuti m-padi. Dipuni apoea şi nîpòĭ, ună cîti ună, leadună dim padi şi l'a-l' čulica, carĭ poţĭ.

Ağumsi cu nîsi tu păduri. Aoà na-l şi Màsturu-Nicola. Aestu ḑîsi:

— D-ĭu cumbară, d-ĭu, Mară, cu pleaşca aestă?

— D-ĭu s-h'ibă, Màsturu-Nicola? di la bisearcă.

— Cum acşì, di ţî li deàdiră? Cum feàţişĭ?

— Cum s-fac, Màsturu-Nicola? Mi duş ningă uşa di bisearcă şi acăţàĭ: Dă-ńĭ, prefte, nă liturg'ie! dă-ńĭ, prefte, nă liturg'ie! şi preftul tră ună, ńĭ-deadi nă tisagă.

— S-mi duc ş-ĭo, ńĭ-da ş-ańia?

— Avḑî z-da? va zbor aestă.

No-amînă luplu şi na-l ĭu z-duţi la bisearcă, j-bagă caplu tu uşi ş-apîrńaşti s-aurlă ca vîră lup:

— Dă-ńĭ, prefte, nă liturg'ie! Dăăă-ńĭ prefte nă liturg'ie!

— Dua, lupe! dua! lupe! acăţară lumea si z-g'ilească di tuti părţîli, că nu viḑù luplu cum fuḑì de-acloţi. Ağumsi tu păduri. L'-easi vulpea s-lo-aşteaptă şi s-lu ntreabă, cum tricù? El aspusi ţe păţî' ş-cum vrea-l frîngă k'ilung'a, s-lu băgà tu mînă.

— Am nu ti ntreb, cum ḑîţeàĭ, îl' ḑîse vulpea?

— Cum z-ḑîc? Dăăă-ńí, prefte, nă liturg'ie!

— De-aestă nu-ţĭ deàdiră, Màsturu-Nicola. Va ḑîţeari cu boaţea ma minută, nu tu groasa. Aclò va si striḑĭ dip agalea: Dă-ńĭ prefte, nă liturg'ie.

K'irutlu di lup, ascăpă nă oară ni frîmtu şi s-lo dipu mintea ali vulpi, să z-ducă z-grească cu boaţea minută. Nu apucà si-şĭ bagă caplu tu uşi şi «duà!» pri nîs, cu cîńĭ, cu căţăl', îl cruiră-cruiră cu parlu pînă-l vătămară.

Ş-cu aestă ascăpă vulpea di pondul di lup.

(Spus de mamă-mea, Avela, Epir.)

41. Ţanḑacùk' şi Ḑîna-din-Vali.

Earà, ţe nu ş-earà.

Earà nă oară un amiră. Amirălu aestu aveà noaŭă ficòrĭ. Optul' earà mintiòşĭ şi noaŭlu earà k'irùt.

După ţe-l' deadi dol'i a preftuluĭ amirălu, armàsiră noàul' ficòrĭ. Nîşĭ străxiră s-dumnească anlu ş-ficorlu, anlu ş-ficorlu. G'ini ma, cum s-u da văsilia pri mîna k'irutluĭ. De-aţeà nîşĭ ş-feàţiră zbor, s-facă cum s-facă, s-lu k'ară, să se ascapă di nîs şi s-nu lă vină arşini, nîşĭ, h'il' de-amiră, s-aibă frati glar.

Ţe s-facă? Cum s-lu k'ară?

Se-adunară nă ḑuă optul' ş-lă ḑîsi fràtili aţèl cama marli:

— Fraţĭ! Ţanḑacùk' nă băgă cu caplu n-loc; va nă facă s-no-avèm ĭu s-nă scutèm caplu di lişureţli ţe faţi; de-aţeà o-aflu cu cali, nîs prindi s-k'ară, că nu-ĭ om si-l' daĭ văsilia tu mînă.

Tuţĭ o-aflară g'ini ḑîca màriluĭ, ma cum s-lu k'ară? s-lu

pingă dipri punti? amărtie-ĭ di Dumniḑă, ca lă-ĭ frati. S-lu zgrumă? easti ńilă ș-cama mari; si-l' da fărmàc tu fl'iğanea di cafè? ș-aestă nu-ĭ bună.

Țe s-l'-adară, țe s l'i facă? aĭ s-lu pitreacă la Ḍîna-din-Vali. Mintea aestă o-aflară tuțĭ că-ĭ cama buna.

Il' grescu fratl'i și-l' ḑîc:

— Oĭ, Țanḑacùk', h'iĭ ğoni tini!

— H'iŭ ea! Cum me-aĭ mini. Un aesti Țanḑacùk' tu lumi.

— Macă h'iĭ, haĭ du-ti și l'a aloatlu din căpisteaarea Ḍî'nă-l'eĭ-din-Vali.

— Mari lucru! greaști Țanḑacùk'. Z-vidèțĭ cum lo-adùc tră năθeàm di oară.

Niḑîs graĭlu, ș-l'a nă čumagă di cornu și iseà la Ḍîna-din-Vali.

Calea ĭu z-duțeà, lo-astăl'è un crisțìn în cali și-l' ḑîsi:

— Iu cu vearga, laĭ Țanḑacùk'?

— S-pălescu Ḍîna-din-Vali, nîscîndi, macă va s-facă năjĭ s-nu-ńĭ da aloatlu, gri nîs.

Arîsi omlu și-șĭ ḑîsi cu mintea:

— Țe cîńĭ di frațĭ sun ș-aeștĭ! L-pitricură s-ascapă di nîs. L'artă-ti, mărate, di lumi, macă ti duțĭ la Ḍîna-din-Vali.

Trîș ningă casa Ḍî'năl'eĭ-din-Vali earà doaŭă punțî: una di h'er ș-anantă di per. Prindeà s-trețĭ puntea s-ağunḑî la ḑîna. Țanḑacùk' ma li viḑù, ḑîsi:

— Carĭ s-trec pri puntea di h'er, țe ğuneață vaĭ aspùn, că pri h'er ș-un gînòj poati s-treacă, bre ș-un orbu ninga! aĭ s-trec pri ațeà di per, z-ved, dem, me-aravdă!

Frîp! frîp! na ț-ul pri punti, ca țel' di pri funi! și ha! s-cadă, ha! s-nu cadă, cîndu di nă parti, cîndu di anantă parti, cu mîńl'i cu čoarl'i (ağutàt), u tricù puntea didindi.

Ḍîna-din-Vali aveà un cîni cu treĭ càpiti la mărḑinea pùntil'eĭ. Aestu ma videà, că om xen calcă loclu a doamnă-saĭ, băgà s-alatră, di te-acățà h'èvrili di boați-l'. Acșì dădeà nîs tu știri a doamnă-saĭ, cu alătrarea.

Ḍîna-din-Vali, ma avḑî' alătratlu ntribă:

— Prit carĭ punti vini, Bal'uca!

— Prit puntea di per, gri Bal'uca.

— Arăŭ o-avèm, ma ìnimă s-avèm! mindui mărata di Ḍînă.

Unà viṅită aoà, Țanḑacùk' gri:

— Bun-ţĭ oară, Ḑînă! (ş-cu mintea-l' grea: s-crek' tu oală).

— G'ini viniş̆ĭ, oaspe!

— Ţe faţĭ aclò?

— De! ţe s-făţèm noĭ mul'erli? băgàĭ s-frimintu puţî'n!

— Multu g'ini, ḑîsi Ţanḑacùk', tr-aţeà viñŭ ş-ĭo, s-ńi daĭ puţî'n aloàt, tra s-acăţăm pînea!

— Ţĭ-daŭ, ḑîsi Ḑîna-din-Vali, ma aşteaptă s-lo-adùc, că lo-amu n-ţilàr.

Nîsă dipuni tu ţilàr si-şĭ da dinţil' di mîneàr, s-l'i struxească, tra z-vină apoea s-lu facă nă mîşcătură; ma ş-Ţanḑacùk' nu earà dip di k'iruţl'i s-o-aşteaptă:

Arapi aloatlu dit căpisteari ş-o-afumă de-aclò.

Cîndu se-alnă Ḑîna-din-Vali analtu, Ţanḑacùk' o-aveà tricută puntea.

— Ah! laĭ Ţanḑacùk' di drac, zg'ilì ea, îńĭ loaşĭ aveara tută, ţe s-ti l'a Stămaria! nu va-ńĭ ti băgarim tu mînă?

— Taţĭ, morĭ tetă, că pînă ma napòĭ va-ţĭ l'aŭ ş-caplu!

Cîndu-l viḑură turnàt fraţl'i, să nfărmăcară.

Se-aştiptà s-nu-l veadă altă-oară ntr-ocl'i ş-el, na-l ca oŭlu aţèl aroşlu! Ţe s-facă? S-prifeàţiră că s-hărisescu şi-l' ḑî'siră:

— Aloatlu g'ini-l loaşĭ! Aĭ s-ti vidèm, poţĭ s-l'aĭ ş-cucotlu dila Ḑîna-din-Vali?

— Mari lucru, ḑîsi Ţanḑacùk'?

Aestu earà un cucòt cîntàt, cu gură, nu earà ca tuţĭ cucoţl'i. Nk'isì de-adoara Ţanḑacùk', oară noapti, cîndu tuţĭ dormu, şi t-abùşala s-trapsi pînă la căsistra găl'ińlor. Ančupă cucotlu di zvercă şi vru s-fugă, ma ea cucotlu ĭu cîntă:

Cîcă, cîcă! cîcă-cîcă!
Dă-ţĭ-u alaga, doamna mea,
Ţanḑacùk' viñi s-mi l'a.

Avḑî' Ḑîna-din-Val'i şi fuga-aclò ca zurlă. Ma ş-Ţanḑacùk earà di mumă faptu; cît li viḑù streasi şi si nh'ipsi n-furnu şi čitus! ş-adil'aticlu şi-l ţîneà. Mutreaşti, caftă Ḑîna-din-Vali, nsus, îng'òs, no-ari Ţanḑacùk'! Canda z-dişcl'isi loclu di loascumsi. Macă mutrì, ţe mutrì, pistipsì, că Ţanḑacùk' va leaĭbă scărminată şi-şĭ mutrì di lucru. Cît se-alină n-casă aestă şi nîpòĭ Ţanḑacùk' lo-ascalnă di guşi. Cucotlu nîpòĭ:

Cică-cică! cică-cică!
Dă-ți-u alaga, doamna mea,
Țandacùk' viñi s-mi l'a!

Ca nă zurlă, ca nă turbată, se-azvimtură Dîna-din-Vali la căsistră. Mutreaști ncoa, mutreaști nclo, l-șuță loclu di anantă parti și di Țandacùk' nu da! Țandacùk' se-aveà nh'iptă tu guva de-azvesti, ĭu niți a dracluĭ nu-l' si duțeà mintea vîrnăoară, s-caftă.

«Va fudì», mintuì Dîna-din-Vali.

Tut acșiți pîn tu trelli orĭ s-tih'isì și Dîna-din-Vali, carĭ nu lo-află, ș-o-avù că ș-arîdi și și-mbizueaști cucotlu cu nîsă. Tr-aestă sta și-l' dîți:

— S-nu cărlèdĭ ningă nă oară, cupilču, că čupulìc laĭŭ va ti mîcă!

Țandacùk' țe altă aștiptà? Lo-ančupă di gărgălàn și aoà te-am, fártìc, di nàparti di punti.

— Ah, laĭ Țandacùk' di drac, ìñĭ loașĭ avearea tută, țe s-ti l'a moartea! nu va-ñĭ ti băgàrim tu mînă? gri Dîna, cîndu lo-aduk'ì, că-l' lo ș-cucotlu.

— Tațĭ, morĭ tetă, l'-fați Țandacùk', că pînă ma napòĭ va-țĭ l'aŭ ș-caplu!

Frațl'i, čudie mari lă vineà, cum di drac ascapă omlu aestu? Apurie? omlu tră surțeali z-duți, și s-toarmă zgrămàt, ș-aestu nu pate țivà!

S-feàțiră taha, că lă pari g'ini și-l' dîsiră:

— Cucotlu g'ini-l loașĭ, ma ea s-ti vidèm, eapa poțĭ s-u l'aĭ di la Dîna-din-Vali?

— Marĭ lucru? dîsi Țandacùk'.

Afurìșaluĭ, afurìșaluĭ, t-abùșala, t-abùșala s-trapsi Țandacùk' pînă la eapă. Ș-aestă nu eară eapă de arašă, că eară eapă cu gură. Cît băgă mîna pri căpestru Țandacùk' și na-ŭ, ĭu arujaști nă oară:

Ih'ih'iii! Ih'ih'iii!
Dă-țĭ-u alaga, doamna mea,
Țandacùk' viñi s-mi l'a!

Fuga dîna tu păhnie s-lo-acață furlu. Aflàșĭ fur s-acàțĭ. Si nh'ipsi tu pal'e ș-nu bătù dip a-viŭ.

Dîna nîpòĭ ș-o-aveà, că va ș-lo zverca cĭ'nili, macă nu-ĭ to-

ahuri, că al'urea loc tr-ascundeari ea nu videà. Ni fuḑiti g'ini de-aclò şi Ţandacùk' băgă mîna pri căpestrul a eàpă l'eĭ. Diznòŭ eapa arujì:

Ih'ih'iii! Ih'ih'iii!
Dă-ţĭ-u alaga, doamna mea,
Ţanḑacùk' viń s-mi l'a!

Zurla, cu perl'i cîtră nal'ura, s-h'umusì s-lo-acaţă, ma Ţanḑacùk' avù k'irò si s-ascundă sum şaua eàpăl'eĭ, adunàt gl'em Căţaua di ḑînă, macă viḑù acşì, ţe faţi? S-prifeaţi că-l' ḑîţe-s eàpăl'eĭ, s-nu ţivà di zg'ileaşti ningă nă oară, că luplu aţèi laĭlu va u mîcă! Apoea nîsă se-ascumse aclò ş-cît arsărì Ţanḑacùk' s-l'a eapa di căpestru, sărgl'ì şi lo-ančupă di perči Da nîsă, da Ţanḑacùk', că nu se-alăsà ş-aestu lişòr, Ḑîna-din-Vali l'-u putù şi-l zdupunì di padi. Il ligă cu mîńli di-nîpòĭ şi-l' ḑîsi:

— Stăĭ, cîne ş-pîngîne, tini ţe-ńĭ loaşĭ aloatlu, tini ţe-ńĭ loaşĭ cucotlu, z-veḑĭ ţe te-aşteaptă?

Ş-acşiţi Ḑîna-din-Vali arsi un čireàp di noaŭă orĭ, tra s-lu frigă di viŭ şi s-lu mîcă. Ma, năinti ţe s-lo-arucă tu čireàp, nîsă dusi si-şĭ struxească dinţil' ş-alăsă h'il'i-sa s-lo-aveagl'i.

Ţanḑacùk', drac di sum punti, şadi şi-l' ḑîţe a feàtăl'eĭ.

— Tini feată, mîţĭ zăhărtărĭ?

— Mîc! ḑîţi feata.

— Macă mîţĭ, dizleagă-ńĭ mîńl'i să-ţĭ daŭ îndoauă zăhărtărĭ din ğepi.

Aestă, minti fitească, l'i li dizligă. Ahît vrea Ţanḑacùk': arapi feata m-braţă şi u bumbuneaḑă tu čireàp. Tră nă minută fu friptă. U scoati, u dińică şi u bagă pri measă ş-nelu a l'eĭ l-bagă su measă.

Ḑîna s-hărseà cîndu avḑà din ţilàr tac! tuc! că ḑîţeà: «Ţe cu minti feată am ş-ĭo! Avḑî cumu ndreaḑi measa!» Nu şi ştea corba ţe o-aşteaptă.

De-aoà Ţanḑacùk' traḑi la eapă, u ncàlică şi aoà feàţiră soţl'i!

Se-alnă Ḑîna-din-Vali şi s-hărisì, că viḑù measa ndreaptă. Aştiptă, ţe aştiptă z-vină h'il'i-sa s-mîcă, aestă nu z-videà.

— Va z-dusi la şòputlu din ḑeană, mintuì Ḑîna, tra s-l'a apă. Las mîcă, cîndu să s-toarnă, ĭo nu o-ştepţu! Şi ea şiḑù

ri measă. Micá, micá carnea ca di puĭu u li si pàreà ahintă rehtă. Cindu mută measa, țe să-i veadă ocl'il'?
Nelu a feată-saĭ sum measă. Adukì laea ș-corba, că carnea ia trifirușca nu earà carni di Țanđacùk' și z-băgă pri un lingu, di plimsi, plimsi pînă i-arușiră ocl'il', di-l si feàțiră a băcirea.
Țe ț-o-aĭ, că frațli al Țanđacùk' s-hărsiră, cindu-l viđură eapa? Papa-Pa! Nișì canda ț-viđură hicàtili, cindu-l viđură turnàt.
— Eapa g'ini u loași, đisiră el', ea s-ti vidèm poți s-l aĭ și Đina-din-Vali?
— Mari lucru? gri Țanđacùk'.
Iu-l' se-aspăreà ocl'ul al Țanđacùk' di țivà! A luĭ l-agută și căsmetea multu. Acșì di oara estă. Calea-calea cum nirđeà, io astăl'è un preftu și lu ntribă: iu oară-l bună?
— La Đîna-din-Vali, đisi el, s-o-adùc afrațlor a miòr.
— Am nu ț-u frică s-nu ti ncurpul ađă, laĭ criștine?
- Țe-ĭ nîsă, tra s-ńi h'ibă frică?
— Găl'ină nu easte, đisi preftul.
- Prefte, prefte, gri Țanđacùk'; tini nu știĭ, că fuĭ treĭ ori pînă la nîsă ș-aloatlu ș-cucotlu ș-eapa l'-loaĭ și feata l'-u vătămaĭ ș-cu tut aestă ascăpaĭ.
— G'ini, h'il'ŭ, ma nu știĭ tini, că z-duți, z-duți curcubeta la apă, pînă s-frîngi nă oară?
— Am ți s-fac, părinte, că-ńĭ ded zborlu ș-prindi s-mi duc.
— Macă-ĭ acșì, ficorlu a mel, s-ti nveț io țe s-fați: s-afl'i un preftu ca mini, si-l bilești, si-l' bađĭ k'alea și stràńili și s-ti duțĭ, că mașĭ acșì nu ti cunoaști Đîna-din-Vali.
— Ma bun preftu di tini no-aflu io, gri Țanđacùk' și vrap! l'-ari ună cu vearga di cornu. Preftul murì și el îl bilì și feați cum lu nviță. Țe-țĭ lipseà, mărate preftu, s-arùțĭ pipèr tu xeană mîcari! Apoea Țanđacùk' na-l la Đîna-din-vali.
— Bună-țĭ-oară, Đîno! gri aestu.
— G'ini vińișĭ, părinte!
— Știĭ, că murì Țanđacùk', surată?
— Murì, părinte, de alih'a?
— Bre! l'-măcăm și grînlu!
Đina-din-Vali, cîndu avđĭ hăbărli al Țanđacùk', nu ștea țe i-l' cama facă a prèftuluĭ.

— Ştiĭ tră ţe vińŭ, ḑîsi Ţanḑacùk'? vińŭ s-ńi daĭ nîşti scîndurĭ s-l'-adrăm k'ivurea.

Tang-tung! cu tăporlu, cu sk'iparea, tră năθeàm di oară cutia di mortu fu adrată.

— Ştiĭ ţe, Ḑînă? S-intri tu cutie, z-vidèm, s-frînḑi i nu? că ma s-poţĭ s-u frînḑi tini, şi Ţanḑacùk' u frînḑi şi s-toarnă nîpòĭ di la groapă!

K'iruta întră şi strinḑi-ti cîtră ncoa, strinḑi-ti cîtră nclo, u frîmsi!

— Nu-ĭ bună, ḑîsi Ţanḑacùk'. Adu s-adrăm k'ivurea di h'er. După ţe o-adră, tut acşì intră Ḑîna-din-Vali z-veadă, s-easte că-ĭ sînătoasă adrată. Ună intrată nîsă şi pac! îl' faţi Ţanḑacùk' ali căpak'i, di ţ-u ncl'idi ş-u sfinuseaşti, si-l' plînḑi ńila mărătăl'eĭ di Ḑînă. Plînḑi, z-g'ileaşti, aurlă Ḑîna-din-Vali, carĭ s-o-avdă! Ţanḑacùk' o-arucă din anùmirea şi-ş lo zverca de-aclò.

— Nu-ţĭ ḑîşŭ io, că pînă ma napòĭ va-ţĭ l'aŭ ş-caplu? îl' ḑîţeà Ţanḑacùk'.

Fraţl'i li umplură zmeànili di frică, cîndu-l viḑură cu ḑîna n-casă şi gùvili acăţară.

Ḑîna, carĭ viḑù, ţe nu viḑu, s-părăcălsì s-u l'artă şi s-l'-alasă bana. Al Ţanḑacùk' l'i si feaţi ńilă ş-u l'irtă, ma după ţe u băgă di ğură, că nu va mutrească s-facă slăbinţă la vîră şi va s-mărită cu nîs.

Ş-acşì s-loară dol'i ş-armàsiră amiră cu amirăroańi şi feàţiră numtă mari. Fraţl'i ananţî, di frica ḑînăl'eĭ, nu cuţiḑà (ctiḑà) ne z-grească. Aclò earàm ş-io şi v-adùş a voauă cîte un brîn aròş, ma cum tricùĭ pri la g'ifţî, sîrgl'iră cînl'i şi-ńĭ li mîcară, că ş-o avură că suntu ţivà h'icati.

(Spus de maea-mea Čama-l Teja Papahagi, 1886 Avela, Epir.)

42. Patruḑăţl'i fraţĭ.

Erà nă oară, ţe ş-erà.

Erà nă oară un părinti ţe-aveà 40 di h'il'. Cîndu l'i seapruk'è oara să ncl'idă ocl'il', l'-acl'imă fiĉorl'i tuţĭ ş-lă ḑîsi, că nîs tora moari, că traḑi dit lumea estă, ma si z-vor, si s-ağută şi să si nsoară maşĭ, cîndu va s-află s-l'a 40 diṣurărĭ.

După dimîndarea faptă di tatăl a lor cu graiŭ di moarti, fićorl'i îl străbătură loclu tut di pàturli părţî, s-află ĭuvà 40 di feati surărĭ, ma n-cot lă fu! No-aflară ĭuvà. N-coadă, carĭ alăgară tuţĭ, căftă şi ńiclu fićòr se-alagă ş-nîs, si-ş veadă căsmetea.

Si ncălţă muşàt-muşàt, j-băgă nă cumată di pîni tu tastru şi trapsi calea. Imnă ş-imnă, calea ĭu z-duţeà, deadi di nă fîntînă. Fîntîna ţea o-avigl'à nă lamńi. Cîndu s-aplică tìnirlu z-bea apă, lamńa ansărì şi-l' ḑisi:

— Va ti mîc.

— Carĭ s-mi mîţĭ, mîcă-mi, ḑisi fićorlu, ma ţe va s-aminţî co-aestă?

Lu ntribă lamńa: ĭu oàră bună? Şi fićorlu-muşàt îl' ḑisi, c-alagă s-află 40 di surărĭ, că suntu 40 di fraţĭ şi că vor să si nsoară cu nîsi.

— Macă-ĭ acşiţi, ḑisi lamńa, ţe s-alàḑĭ ma nclo: ĭo am 40 di feati şi li mărìt, carĭ s-li loaţĭ.

Lamńa mutreà s-l'i mîcă tuţĭ, că nu-l' ardeà s-mărită feati.

Fićorlu o-află luguria bună şi s-turnă s-lă da tu hăbari ş-a fraţlor. Pri de-altă parte lamńa acaţă de-adară nă carti ş-u pitreaţi a casă-l' şi-l' ḑîţi a mul'ari-saĭ, s-l'-aşteaptă 40-l'i di fraţĭ g'ini, să struxească ţupata şi s-u bagă dipu uşi.

Si sculară 40-l'i di fraţĭ şi ncălicară cal'i şi nk'isiră la lamńe. Ağungînd-aclò fură multu g'ini aştiptàţĭ, ca nîşti ḑinirăţĭ. Apoea ńiclu scoasi semnul ţe-l' aveà dată lamńa bărbàt şi-l deadi ali lamńi mul'ari şi-l' ḑîsi, ţe lă easti vinita. L'-aştiptă cu tuti bùnili, ndreapsi ţupata ş-u băgă dipu uşi. Noaptea, cîndu tuţĭ s-culcară, na-l şi bărbatlu vini şi acăţară s-puşpuţească cu mul'ari-sa, cu ţe plan si-l' vătămă. G'ini ma ńiclu ştea tu ţe casă s-află şi canda durńă pri sk'ińĭ, că nu-l acăţă somnul. El avḑî ţe ş-ćućurară şi lă ḑîsi a fraţlor la ureacl'i, să s-arucă prit pălăθiri nafoară. El', caθi-un durńà cu cîti nă feată di lamńi şi cîndu se-arcară prit pălăθiri, armàsiră toaştirnùt maşĭ feàtili sìnguri. Bărbatlu lamńi l-u intră cu ţupata şi no-alăsă ună ýie. Nîs ş-o aveà că tal'e fićòrĭ măratlu şi nfărmăcatlu!

Ne-apirită g'ini greaşti a mul'ari-saĭ s-l'-aducă un fićòr tră ngustari. Cîndu traḑi mul'area ćerga, ţe z-veadă? toati feà-

tili moarti. Băgă să zg'ilească cu boaţi, să z-deàpiră. La zg'icutli a l'eĭ v́ini şi ntreabă bărbatlu, ţe ari, ţe păţî' di zg'ileaşti cu boaţi?

— Ţe ma mari lucru vreĭ s-h'ibă de-aestu? ḑîse ea. Tini tu loc di fičòrĭ, feàtili vătămàşĭ.

Cripà ş-plăscîneà làmńili di ţe videà. Apoea acăţă să suflà prit nărĭ, s-l'i ascàpiră ocl'il' şi s-alagă c-andornic s-l'-ağungă.

Ningă fîntîna li lamńi erà ş-un arîŭ. Loclu ali lamńi erà maşĭ pînă l-arîŭ. Aţèl era semtea luĭ. Ma nclo nu puteà s-calcă, să-l tăl'àĭ. Cîndu ağumsi nîs l-arîŭ, fičorl'i lo-aveà tricută ş-acăţară, să-şĭ arîdă di nîs şi s-lu scăńisească.

Carĭ avḑî' amirălu, că suntu ahît ğońĭ fičòrĭ, l'-acl'imă la pălatea luĭ ş-lă deadi 40 di feati a luĭ nveasti. Amirălu tuţĭ îl' vrea, tuţĭ îl' dureà, ma cum vrea ńiclu fičòr, vîrnu nu vrea. De aestă fraţl'i aţèl' mărl'i nu puteà s-lu veadă ntr-ocl'i şi tut l'-u h'irbeà. Nîşĭ mutreà cum di cum s-lu k'ară.

Nă ḑuă amirălu, amvîrligàt di 40-l'i di ḑiniràţĭ şi di 40-li feati a luĭ, şideà pri measă hăriòs. L'-arîdeà barba di g'ineaţă:

— Carĭ i ca nimi, ḑisi nîs? 40 di feati avùĭ, 40-li la g'ini li mărtàĭ, di-ńĭ fečŭ 40 di ḑinirĭ unu ş-un!

Tuţĭ fičorl'i, afoară di ńiclu, griră tu nă gură:

— Maş atumţea va poţĭ si ḑîţĭ, că le-aĭ tuti bùnili ş-tuti muşuteţli dipri lumi, cîndu va s-aĭ ş-merlu din gărdina làmńil'eĭ.

Aestu erà un mer ţe nv́iličă 3 orĭ cu oara largu. Al amirà îl' k'ică, cîndu avḑî' di merlu aestu şi căḑù lînḑit. Vîră di mărl'i fičòrĭ nu cutiḑà s-lo-aducă. Tut ńiclu şi acăţă ìnima cu dinţîl', ş-feaţi cruţea s-l'-ağută Dumniḑăŭ şi trapsi s-aducă merlu, că ńila l'-erà, cîndu videà, că amirălu easti niputùt.

De-abùşala, de-abùşala s-trapsi pînă ningă gardu şi mutrì prit cărpitură. Tu gărdină erà un pat ĭu durńà lamńa. Pri pat erà merlu şi ningă pat nă buti plină cu apă. Tamàm atumţea u umplù lamńa, tra z-v́ină să si scaldă bărbatu-su Fičorlu, s-trapsi azvarna-zvarna, distupă butea şi ea z-gulì. Apoea fuga ca un puil'u se-ascumsi prit bruşturĭ. Lamńa trapsi la buti şi carĭ o-aflà goală, acăţă si strigă. Mul'area v́ińi ş-nîsă şi ca de alih'a butea erà goală. «De! ḑîsi, nu va o-astupàĭ g'ini!» şi dusi s-aducă altă apă.

Lamńa s-teasi s-fură un somnu, pînă s-aducă mul'ari-sa

apa și lo-alăsă merlu pri pat. Fičorlu, de-abùșala, de-abùșala, viñi pre-a-furìșaluĭ, îl lo merlu și fuga !

Cîndu z-dișteaptă bărbatlu ș-caftă mer, merlu locu s-feați. Intreabă mul'ari, fičòrĭ, vîră nu ștea țe s-feați merlu. K'irù ș-k'irù.

Fičorlu, carĭ lo-adusi merlu l-amirălu s-ñirară tuțĭ frațl'i, cum putù de-ascăpă cu bană și nu-l măcă lamña.

Tut acși frațl'i, să se-ascapă di ñiclu, țe lo-avea șil'e ntr-ocl'i, că tora l-vrea ș-cama văsil'elu, ḑîsiră, că nîs țe putù, di lo merlu, va s-poată s-l'a ș-cucotlu țe s-hărneaști cu orḑu de-amàlamă.

Fičorlu tut acși, cu ğuneața luĭ, cu știrea luĭ, lo-adusi ș-cucotlu. Frațl'i s-creapă ș-cama multu ! De-ațea nîșĭ îl băgară amirălu, să-l pitreacă s-aducă ș-calu a lămñilor, țe mîcà h'er.

Șcurtu zbor, fičorlu aleptu nu s-trapsi năpòĭ niți di l-aestă. Feați cum feați, băgă mîna pri cal și pînă s-ță frețĭ ocl'il', lo-adusi. Lo-avină lamña, lo-avină, ma nu putù s-lo-ağungă, că fuḑea calu di mîcà loclu j-bea niorl'i.

Frațl'i, cîndu viḑură și ğuneața estă, lă viñi z-dîngîneascà tu k'ali. Ḑîsiră a văsil'eluĭ atumțea s-ul pitreacă s-l'-aducă ș-lamña v́ie. Amirălu l-pitricù :

Tuti ca tuti, li feați ğònili aleptu, ma tora pr-ĭu ascàk'?

S-nu ti duțĭ, nu s-fățeà. Cum s-l'-o aspardi amirăluĭ ? Țe fați nîs ? ș-adară nă păreacl'i di strañi noaŭă dit ac, să nveaști, ș-treați k'ipri-ș-clòputi cîti putù s-poartă ș-apoea, după țe le-astupă g'ini-mușàt, ș-țimsi apala și trapsi cu numa-l Dumniḑăŭ la lamñi. Aștiptă oara cîndu nu-ĭ acasă și sin-h'ipsi pri tăvani. Acăță apoea de-adră nă guvă cît să ncapă un om și distupă k'ìpril'i și cîndu viñi lamña s-mîcă, di nă oară se-astrapsi cu apala scoasă și-l' ḑîsi :

— Aĭ, că pînă tora țl-fu ! Io h'iŭ harlu pitricùt di Dumniḑăŭ s-ță l'aŭ sùflitlu. Li umplù lamña. Trimburà ca vearga.

S-pălăcărsì lamña s-l'i alasă ḑîli mașĭ cît si-ș l'a ahtea și sînḑili, tră țe-l' feați fràtili ațèl ñiclu ațilòr 40, ma carĭ lo-avḑà.

L'i ncl'isi ocl'il', îl băgă t-un sac, îl lo din anùmerea și-l dusi l-amirălu v́iŭ.

Cîndu viḑù amirălu ğuneața ș-mintea fičorluĭ, dipusi di

pri scamnu şi băgă fiĉorlu aţèl ńiclu. Ş-acşì, d-ìu mutreà fraţl'i s-l'i facă arăŭ, Dumniḑăŭ îl feaţì amiră şi fraţl'i agùmsiră se-ascultă di zborlu a luĭ.

(Spus de Guviţa Dumitru, Avela, Epir.)

43. Ţeàţirle.

Earà, ţe nu ş-earà.

Earà ună oară un om cu nă mul'ari. El' no-amintà, ma dureà s-aĭbă un fiĉòr, s-aĭbă cu carĭ s-lă treacă oara. Cîndu dădeà măraţl'i di videà lumea alantă cu fiĉòrĭ îm braţă, cu ğońĭ însuràţĭ ş-cu nipòţĭ, l-armăneà mintea.

Aeştî doĭ inşi, nu armîneà seară di la Dumniḑăŭ, ţe s-nu să ncl'ină şi ţe s-nu ḑîcă:

— Doamne Dumniḑale, dă nă ş-a noauă un fiĉòr!

Cu-tut-aestă părăcălia lor nu fu ascultată. Atumţea nîşĭ u şutîră frînḑa şi acăţară s-caftă al'umtrea: «Doamne! da-nă un ńic ş-las h'ibă ş-cît nă ţeàţiri.»

Carĭ bizirsì Dumniḑălu di căftărli a lor, se-ascapă di el', lî deadi un fiĉòr, ńic cît nă ţeàţiri.

Ţe-că fu ńic? A lor lî si păru că amintară Hristolu: Il vrea ca ocl'il' din cap şi nu l'-aspărḑeà k'efea vîrnăoară! Cum si-l' bagă numa, cum si-l' ḑîcă, îl număţiră «Ţeàţiri.»

Nă ḑuă tată-su dusi la agru, s-ară. Muma-l' cripà ş-căńiseà, că no-ari cu carĭ s-l'i pitreacă prînḑul la agru. Ţeàţirli, ma ş-avḑî mă-sa ìu cripà tră ahîntu lucru, arsărì şî-l' ḑìsi:

— Ţe crek', mamă? Lo-adùc ìo prînḑul la agru.

— Am cum va-l adùţĭ tine, că-ńĭ h'iĭ ńic şi nu-ńĭ poţĭ scumbul ali mumi?

— Nu! las h'iŭ ńic, pot s-lo-adùc: ncarcă tot ţe-aĭ tră la agru pri gumàr şi lo-adùc ìo.

— G'ini, ḑîsi mă-sa, macă poţĭ, du-ti, ma s-aĭ angătàn s-nu k'erĭ calea ţivà.

Ţeàţiri, n-calàr pri gumàr, arsăreà dipri nă ureacl'i prealantă a gumarluĭ şi grea pravatòs: aĭ! priî! uş! şi, sk'ină-l la guşi, sk'ină-l la căpul'e, lo-adusi.

Tată-su, cîndu-l viḑù, nu lu ncăpeà stràńili di haraŭă. Il lo, îl băşè şi-l' ḑîse:

— Ağumsişĭ ş-tine, h'il'ŭ, s-adùţĭ luńină a pàrinţilor şi s-l'i faţĭ s-adil'e?

Prîndịră muşat-muşàt, dizjugară boĭl'i şi se-apùsiră to-aumbrată, si-l' coacă un somnu, pînă s-treacă ávia căloàril'eĭ.

Cîtră mirindi, cum apîrńì s-avreaḑă, s-acăţară di agru. Al Ţeàţiri l'-intră: s-facă ş-nîs agru! «Nu! h'il'ŭ, că h'iĭ ńic» îl' ḑîţeà tată-su, nîs: «nu! vaĭ fac ş-ĭo agru!»

Se-anduplică tată-su ş-lo-alăsă s-ară.

Diştepțu cum eară, arsărinda cîndu pri un boŭ, cîndu pri alantu, z-duţeà àgrulu prima. Nu tricù multu-puţî'n şi ea ĭu treaţi nă cărvani. Cărvănarl'i boĭ ved, arari ved, om nu ved. «Bre! s-lu mîcă luplu, ţe s-h'ibă ş-aestă?» si ntreabă el'?

— Ţe s-h'ibă, greaşti tată-su al Ţeàţiri, fiĉorlu a mel?

— Carĭ fiĉòr?

Ţeàţiri, ţe le-avḑà tute aesti, gri de-aclò ĭu arà:

— Io! am carĭ altu? Nu mi vidèţĭ, laĭ armî'ńĭ?

Cărvănarl'i boaţe avḑà, om nu videà.

Căftară si-l veadă, ţe z-veadă? Ţeàţiri víe. Nu puteà si-ş ţînă ìl'ili de-arîḑeari cărvănarl'i, di boea şi di şicaţl'i ţe-aspuneà aestu ang'udă. Ńicu j-drac! Un cărvănàr îl băgă tu ocl'u şi vru s-ul l'a:

— Nu ńi-l daĭ ańia fiĉorlu aestu, îl' ḑiţe a tată-suĭ, si lo-am dipu cal' şi-ţĭ daŭ cît cafţî?

— Si-l daŭ ĭo sùflitlu, h'ícàtile-a meali? aţeà nu s-faţi! Io viḑùĭ ş-pàţî'ĭ pînă s-lu vedu ntr-ocl'i şi tora si-l daŭ?

Teàţirl'i d-ĭu stăteà: «mi duc» ḑîsi, «tata; l'a groşl'i tini ş-mi duc».

Cîti-l' feaţi tată-su, cîti l'-adră, ţivà nîs: «va mi duc şi să nu-ţĭ h'ibă zori, ne cît traḑi nă ungl'i!» şi-l' călcă cu ocl'ul a tată-suĭ nă oară, s-aduk'ască, că nu z-duţe tră totna. Ş-apoea l'-ḑîsi ascumtà tu ureacl'i, că nîs va-l' arîdă şi va s-toarnă a doara.

Tată-su l-deadi şi-ş lo groşl'i.

Ţeàţirea, căvală, cîndu pri căpul'a unuĭ cal, cîndu pri alîntùĭ, cu strigarea, cu avinarea, nu-l' alăsà să se-arîspînḑască cal'i.

Cărvănarl'i s-lişină di arî'suti şi necă ş-o-aveà mintea la cal'. Ağùmsiră la nă hani şi s-turnară s-umplă còfili cu vín şi se-acùmpără, carĭ, ţe-l lipseà.

Armàs singur dipu cal', Ţeàţiri, cumu z-băligă nă mulă, si nh'ipsi sum bàligă şi-ş mutrì di lucru. Vin cărvănarl'i caftă Ţeàţiri, grescu, acl'amă, aestu mutus! Di frica drăgatluĭ, că mùlili aveà intrată tu agri, nu cama mutriră Ţeàţiri ş-màḑîri, ma o-angănară căţaoa.

Cît ascăpitară nîşĭ dipu ḑeană ş-na-l Ţeàţiri o-adună cîtră la tată-su. Calea-calea ağumsi la un pom. Sun pom erà un preftu cu gumarlu ncărcàt di liturg'iĭ. Preftul se-aveà teasă z-doarmă. Ţeàţiri, agalea pre-agalea duţi la ureacl'a prèftuluĭ şi huhuteaşti nă oară cît poati:

— Acăţàţĭ preftul, s-lu bilìm cu sturnarea!

Laĭlu preftu s-află din nă oară mprostu, ca vîră víftu mbitàt. Nîpòĭ avdi boaţea şi mindueaşti, că furĭ va s-h'ibă. Ş-lo păpùţăli tu mînă ş-acaţă-l carĭ poţĭ! Carĭ mutreà liturg'ii, carĭ mutreà gumàr tu oara ţea? mutreà omlu caplu s-ascapă.

Nu tricù multu şi na! Ĭu víni un Arbinès cu un tastru di flurii Cum suntu Arbineşl'i, află gumàr fără domnu, s-feaţi domnu şi-l' k'ică di cuţak'a di sumàr tàstrulu cu flurii. Apoea seaştirnù si-l' tragă un ocl'u di somnu so-aumbrata pomluĭ.

Ş-aiştùĭ Ţeàţiri îl' víni la ureacl'i şi-l' huhuteaşti nă oară di-l' si trunduiră mădulàrili Arbinesluĭ. Fuga ş-aestu cîtră n-hoară.

Şi ncàlică Ţeàţirli pri gumàr şi dă-l' încoa, dă-l' înclò, ağumsi la tată-su.

— D-ĭu le-aflàşĭ, tini h''ilŭ, aesti liturg'iĭ, ş-aesti flurìĭ? ntribă tată-su:

— D-ĭu s-le-aflu: liturg'iili di la un čurlu-păpă ş-flurĭili di la un Arbinès!

— Macă di la preftu, h'il'ŭ, g'ini feaţişĭ, că nîşĭ le-amintă fără asudoare. Ş-Arbineslu, nu va zbor, că le-ari furată, că pisk'esi nu va le-aĭbă loată.

Ş-aclò ńĭ-earàm ş-ĭo şi-ńĭ deàdiră ş-ańia nă flurie şi văacumpărăĭ lucri muşati, ma tu vinită, sîrgl'iră cîńl'i a Daucaţlor şi-ńĭ le-arăpură.

(Spus de sora-mea Mia Damaşoti, Avela, Epir.)

44. Vòmbira.

Earà, ţe nu ş-earà. S-nu earà, nu se-aspuneà.

Earà un čelnic ş-aveà şi nă mul'ari. El' amintară-amintară fičòrí vîră duzină, ma tu ahîţĭ fičòrĭ nu lă deadi Dumniḑăŭ niţi nă feată. Ş-ardeà măraţl'i tră nă feată. Caĭmolu a lor aestú earà. Seara, cîndu s-culcà ş-făţeà cruţea cîtră la Dumniḑăŭ şi-l părăcălseà: «E! Doamne, nu nă daĭ ş-a noauă nă feată!»

To-apiritā, cîndu si sculà, tut cu zborlu aţèl: «E! Doamne, nu nă daĭ ş-a noauă nă feată!»

Aclò ĭu să ncl'inà, càrişti cum, lă ascăpă na oară grăĭlu: «feată s-h'ibă şi las h'ibă şi vòmbiră, că tut va u vrem cama di fičòrĭ, că va h'ibă una to-ahînţî mascurĭ.»

Griră tu oară lae, că na ìu lă s-feaţi un ńic şi aţèl s-h'ibă feată vòmbiră! A lor lă si părù c-amintară nă văsilie ntreagă! canda lă se-amintă Stămăria n-casă! Ţe z-ḑiţĭ? l-arîdeà ìnima ca ţerlu cîndu-ĭ soarli.

Nu tricură treĭ-patru ḑîli şi eàpili a lor, că earà multu avùţĭ, apîrńiră s-h'iriseascā. Vălmălu minti n-cap no-aveà, că-l' k'ireà cîti una-una n-ḑuă şi nu puteà s-aduk'ască, di ţe prići k'ireà: lup easti, ursă easti, drac easti, nu ştea.

Bre! să-l mîcă luplu, să-l mîcă! Ţe s-h'ibă ş-aestă?

Domnu-su a eàpilor, cîndu vălmălu l'-aduţeà k'el'li aţia, de-aţia, zg'ileà cît lu ncăpeà gura, că aestă s-faţi cu vălmălu, că vălmălu-ĭ una cu furlu.

De! ţe z-ḑiţĭ? Vălmălu nu earà de aèrĭ, de aoaltarĭ, tu pînea aestă. Nîs ahînţî ańĭ nu s-plîmsi şil'a di nîs şi tora domnu-su si scoată foclu din gură? Nu s-mîcà aestă. Scoasi de lă deadi căpèstrulu şi-şĭ mutrì di lucru. Dusi de se-arugă al'urea.

— Va mi duc s-avegl'u ĭo, tată, ḑisi fičorlu aţèl marli.

— Du-te, l'-ḑîsi tată-su, ma disfă-ţĭ ocl'il' patru.

Duse aestu, avigl'è, avigl'è pînă ńaḑă-nopţî, nu z-viḑù ţivà: Durńà eàpili tu protlu somnu. Cîtră de-adoară z-deadi fičorlu pri mînă s-agîrşască năθeamă, că ḑiţeà nîs: «Macă pînă tora nu z-viḑù zlapea, niţi de-aoà şi nclo nu va vină.»

Tamàm cît agîrşì ş-un niòr laĭu ş-murnu, ca nă nègură

ndisată lo-anvîrligă maslu a eàpilor. Cîndu s-trapsi niorlu, treĭ eapi ḑiţeà măràtili m-padi ca nîşti nveasti, di ti curmà ńila.

Sculîndaluĭ fičorlu, nu l'i se-astinḑeà foclu, cîndu viḑù lăeaţa ş-cama multă zori-l' v́ineà, că ţe s-nu sta s-aveagl'e pînă se-àpiră de-a-g'înealuĭ!

Cîrtìt fičorlu, nk'isì cîtră a casă la tată-su, cu caplu spinḑuràt, canda lo-aduţeà la spinḑurari.

— Nu creapă, h'il'ŭ, îl' ḑîsi tată-su, aestă va h'ibă di la Dumniḑăŭ, că nu-ĭ nă ḑuă, nu-s douaŭă, aestă-ĭ tută ḑua. Noĭ z-bînăm!

A doàŭa-z dusi fičorlu di mesi s-aveagl'i irg'ilelu. Avigl'è cît avigl'è ş-aestu şi cîtră de-adoară, nă nègură, nă lăeaţă l-culcă t-un somnu greŭ, că ḑîţeàĭ: ţară di mortu l'-băgară. Ne că bătù a-v́iŭ dip pîn to-apirita g'ini. Diştiptîndaluĭ-si, păţî' ş-el ca frati-su: Alti treĭ mîrşi di cama muşàtili eapi earà teasi m-padi leşi.

S-turnă ş-nîs a casă, ca nîs ţe nu vrea. Ş-nu l'-earà ahîntu di eapi cît l'-earà, că nu află, carĭ easti màsturlu ţe lă ĝoacă hunerea estă.

Acşì avigl'ară un di un tuţĭ fraţl'i, pînă ağumsi oara ş-a ńicluĭ s-aveagl'e. Părinţîl' nu vrea s-lo alasă, lă erà frică s-nu pată ţivà, că ńic ş-earà. G'ini ma, ţ-aflàşĭ cap di grij s-umpli şi s-l'i torńi mintea, s-armînă a casă. Ḑîsi: «va mi duc» a luĭ să s-facă!

Işĭ ţimsi pălăştili, k'ică apala di guşi ş-lo tufek'a şi băgă se-aveagl'e. Aestu, ca fičòr cama ńic, năinte ţe să se-amintă vòmbira, mă-sa lu nvişteà tu fiteşti, di dorlu tră feată. Ş-tu urecl'i-l purtà cu verĭ. Acşì că amăili ali vòmbiri nu se-acăţà di nîs. Cîtră de-adoară acăţă somnul s-lo-aducă divarliga, ma ţivà, nu putù si-l' bagă mînă. Cît cripă ḑua şi na ţ-u nègura ş-niorlu, laĭŭ ca k'isa, se-alăsă pri maslu a eàpilor. Fantazma l-u intră a eàpilor hrap-hrup! s-li mîcă.

Ńiclu foc l'-ari nă oară, foc doauă orĭ, zmulḑi apala şi dîldăseaşti pri nîsă, si-l' l'a caplu. Se-ančupă, ore fărtìc, dol'i di tufă şi dă un, dă alantu, nă oară cu oara. Se-apruk'à se-àpiră de-a-g'înealuĭ şi fantazma nu-l' si videà tu luńină. Viḑù, ţe nu viḑù, că nu u scoati n-cap, si zmulḑi dit mîńli a ĝòniluĭ, şi azboàiră nîpòĭ cumu-şĭ vińi.

Fičorlu, tu arcarea ţe feaţi, u lăvuì pri ḑiḑitìc. S-turnă el

acasă şi băgă se-aspună ţe-l' si tih'isì, cum z-bătù ş-cum u lăvuì pri ḑiḑitìc. Aclò ìu spuneà ş-arcă ocl'il' pri vòmbira ţe durńà tu sărmîniţă, cîndu ţe z-veadă? Dit ḑiḑiticlu a l'eĭ curà sînḑí.

Aduk'ì, că nîsă easti fàntazma, ţe lî mîcă eàpili.

Mutrita l'eĭ earà ntreagă c-ali fàntazmă.

— Va u vatăm! gri el, va u dińìc, că nîsă-ĭ căţaua, ţe nă k'ari tutìputa! şi trapsi apala si-l' l'a caplu.

— Pupu-pu! ţe v-adàrĭ, zg'ilì mă-sa, tată-su, ş-lo-acăţară şi-l ţînură, s-nu u tal'e.

Macă viḑù nîs, că nu-l alasă, ş-lo ocl'il' de-aclò.

Tricură mală di ańĭ de-atumţea. Ğònili, carĭ alăgă-alăgă tu xeani ş-nu alăsă loc nealăgàt, nă ḑuă di prumuveară, cum să nsurinà la soari, ş-adusi aminti di casă, di părinţî, di tutìputà, şi-l loară lăcrińli şi-l arupsi un plîngu jil'òs. Z-doari loclu-ţĭ, z-doari vatra părintească, z-dor oàmińl'i atăl'. Nk'isì si z-ducă acasă.

Calea află nă l'undară ţe o-acăţară pònurli s-feată şi nu puteà. Nîsu ş-feaţi di ìnimă şi-l' lişură fitarea, acşì cum şteà el di la eapi. L'undarea stătù şi-l' ḑîsi atumţea:

— Tini ţe-ńĭ feaţişĭ aestu bun, ţîni semnul aestu şi cîndu va s-h'iĭ tu angusă mari, aprindi-l şi aclò va me-aflu, s-ţ-ağùt.

Ma nclò află nă ursă; cu limba scoasă nafoară, şideà ningă nă fintînă şi nu puteà si-ş bagă caplu, z-beà, că era k'etri di nă parti j-de-alantă. Ea vreaĭ creapă di seati. Ğònili scoati căćula, u' umpli şi-l' da z-bea.

Ursa, tută harauă, scoati şi-l' da un semnu, un per, şi-l' ḑiţi:

— Tini ţe-ńĭ feaţişĭ bunlu aestu, l'a-l perlu şi cîndu va h'iĭ tu anang'i greaŭă, aprinde-l ş-aclò va me-aflu.

Ma nclo deadi dì nă lupoańi. Tut acşì ş-cu aestă, o-ascăpă dipri moarti şi-l' deadi un per ca semnu, tra s-o-acl'amă tu strimtură.

Cîndu ağumsi măratlu ğoni n-hoară, l'i se-arupsi ìnima di ţe viḑù: Càsili tuti pondi ş-ermi. Canda tricù puşcl'a pre-aclò: ni ćipit di om şi di pravdă nu se-avḑà. L'-vińi a luĭ ergu, că vòmbira va le-adră tute aeşti lăèţĭ. Ağumsi ningă casă-l'; te-aspăreàĭ di marea tăţeari: ni fićòrĭ, ni nveasti,

ni cîńĭ tu avlie, ţivà, dip ţivà! Ţî si cutrimburà cămeaşa di pri tini.

Şiḑù, şiḑù pri piḑùl'ŭ şi s-mintuì ca vîră oară cu oara: să se-alină analtu n-casă i s-nu intră dip. Feaţi ìnimă ş-intrà, că di fricoşl'i el nu earà. No-apucă s-alină scara şi na-ţ-u vòmbira n-faţă-l'! Ş-nìs se-aspărè, ma ş-nìsă li gînusì vàsili, cîndu-l viḑù, că ştea ţe păţî'la eapi. De-aţeà mutrì s-lo-andùplică cu aplàn s-lu mìcă, cum mîcă ş-hoara tută. Ea dinţil' il' ţîneà tu ţilàr. Si z-ducă si-l' l'a, l'-earà frică s-nu fugă, tr-aţea-l' ḑîsi:

— Na tăpsia estă şi furculiţa şi s-te-aġòţî pînă s-vin mini, că mi ducu-n ţilàr, s-adàr ţivà mîcari, s-mîcăm.

Cît fuḑì nîsă şi na-l ĭu-ţî vini un şoaric şi-l' ḑîţi:

— Ţe staĭ, laĭ mărate, ţe staĭ? Aţeà dusi să-şĭ l'a dinţîlĭ şi z-vină s-ti facă nă mîşcătură.

— Am ţe s-fac, gri ġònili?

— Umple-ţî zmeana di ĉinuşi, eşĭ prit buharè, spìnḑură zmeana aclò şi tini l'a-ţî perlu de-aoà.

Acşì feaţi fiĉorlu şi şoariclu zdrîng! încoa, zdrîng! înclò pri tăpsie, ma tut asunà, tra s-nu aduk'ască vòmbira, că fiĉorlu li călì din casă.

Turnîndaluĭ vòmbira ţe z-veadă: şoàriclu cum arsăreà pri tăpsie. Caftă fiĉòr tu dulăk', caftă pritu tuti părţîli, fiĉorlu l'-alăsă sînătati. Mutreaşti tu buharè, veadi zmèanili. El easti cìnili, gri nîsă şi sîrgl'ì, c-arapsa, cu ùngl'ili s-lo-arupă. G'inima, nă arupeari şi ĉinuşa tută l'-si dusi ntr-ocl'i. Păţî ş-viḑù pînă si-l' vină videala şi fuga ca zurla dipu nîs. Torlu, torlu lo-aġumsi. Fiĉorlu, cari viḑù, că va-l acaţă, ţe s-facă? Earà aclò noaŭă pluk'ĭ. Se-angîrlimă, agońa-agońa pri un di nîşĭ. Atumţea vòmbira acăţă cu dinţil' să-l surpă pluplu aţèl. Fiĉorlu, cît loa s-cadă pluplu aestu şi se-arcà pre-alantu. Vòmbira ş-aestu plup îl surpă cu dinţîl'.

Surpă un, surpă doĭ, aproapi s-l'i surpă tuţĭ. Avea ngl'iţată fiĉorlu di frică.

— Bobo! măratlu-ńĭ, zg'ilì el, va mi k'ară căţaua di vòmbiră. Di nă oară l'-ascăpiră tu minti di seàmnili dati di l'undară, ursă şi lupoańe. Ascăpiră nă oară cu mînearlu, le-apreasi treĭli seamne şi ea-le zlăk'li ĭu-şĭ vin tu nă fugă cu limba

scoasă. Cît li viḑù el, îl' viñi ìnima tu loc şi-l' părù, că anv́iaḑă diznòŭ, d-ĭu eară pînă tora mortu ş-ningrupàt.

— Sî! lă faţi nîs nă oară, făşĭ-făşĭ s-u scutèţĭ vòmbira! Ahît vrea eali şi carĭ se-aurñiră, s-u diñică de v́ie.

— Ţîneţĭ-u, gri ğònilì di pri plup, ţe z-dipuneà, ţînèţĭ-u, că voĭ s-u ntreb ţivà.

Aestu u ntribă, ĭu-l' suntu părinţîl', fraţl'i, lumea, prăvḑili, nă duñaŭă ntreagă?

— L'-mîcàĭ, gri vòmbira!

— Sî! lî faţi ninga nă oarà a zlăk'lor şi u scòasiră făşĭ-făşĭ, di no-armasi ţivà di nîsă.

Aclò ĭu şideà pri cùţurlu di plup tăl'àt măratlu di fičòr, plînḑeà, cu lăcriñli ca pruna, moartea părìnţîlor şi părigurie no-aveà. Cum ş-aunḑeà cuţutlu cu seŭlu ali vòmbiră, căḑù nă k'ìcută di seŭ pri cuţur şi ţe s-ţă veadă ocl'il'? pluplu di nă cali şi-ş viñi la loc!

— Bre! ḑîsi nîs, ţe va h'ibă ş-aestă?

Lo seŭlu a vombirăl'eĭ ş-acăţă s-aungă şi plukl'i ananţî ş-ananţî j-vìñiră la loc. Aumsi hoara, anv́ară lumea tută, părinţîl', fraţl'i-l', soea, tutìputa, tuti vìñiră la loc, cum eară ma naintea.

— E! lă ḑîţe atumţea ğònile a părìnţîlor nu v-aspuneàm ĭo, că vòmbira nă k'are, voĭ nu pistipseàt şi nu vrut s-me-alăsàţĭ s-u diñìc ninga dit leagîn. Viḑùt ţe-adră? S-avèţĭ hartă a zlăk'lor, că nîsă vrea văsilipseascá aoaţi!

— De, h'il'ŭ grìră ş-părinţil', carĭ se-aştiptà l-aestă? Ma z-bînèḑĭ tini ţe ne-ascăpàşĭ şi s-aĭ bùnili a locluĭ.

Părinţîl' l'-dădeà urărĭ cu saclu a fičorluĭ, fičorlu a zlăk'lor zlăk'li nîpòĭ a ğònilui, ţe le-ascăpă bana, că tut si ca ncăčà, carĭ di carĭ se-ascapă di urărĭ. Carĭ viḑùĭ acşiţi, că nu li vrea ni un, ni alantu: «staţi! lă grescu, macă vîră nu li va, daţĭ-li ncoa!» Ahît, le-aràp ş-fac nàparti. Aoă s-me-acaţă, aclò s-me-acaţă, me-avinară-avinară, pînă ağumşu ningă un arîŭ.

Ma viḑùĭ, că vrea me-acaţă, le arùc tu arîŭ ş-lă ḑîc:

— Macă-ĭ acşiţi luguria, loaţĭ şi voĭ, s-l'aŭ ş-ĭo. Şi armàsiră tuţĭ cu gura căscată. Nîşĭ s-turnară acasă-lă şi ĭo-ñĭ viñŭ aoà z-vă aspùn avoàuă părămiθlu aestu ş-tora se-aspună ş-altu.

(Spus de teta-mea ţal Ghiţi Papahagi, Avela, Epir 1886.)

45. Omlu fără căsmeti.

Erà, ţe nu ş-erà.

Ş-erà nă oară un om fără căsmeti. Iţi acăţà s-adară, tut anàpuda l'-işà. Pri amàlamă z-băgà mîna, k'atră-l' si făţeà; ahîntu tersenè l'i si duţeà. Şi carĭ s-întrèg' tră fumeal'e, aveà cîtă z-ḑiţĭ, că nu sţea cum s-u scoată n-cap cu urfańa.

Nă ḑuă ţe minduì nîs? «More, pînă cîndu vaĭ bînèḑ ĭo cu ftoh'a n-casă? Va mi duc s-ńĭ aflu căsmetea.» Gri a mul'ari-saĭ, să-l' bagă nă cărveal'e tu tastru şi o-adună să-şĭ află căsmetea.

Cîti-l' feaţi mul'ari-sa s-lu ţînă, să sta a casă, că carĭ vaĭ mutrească di fumeal'i, ţivà nîs! Nu s-feaţi si-l' si toarnă caplu U ligă tu greaŭa, ca gumarlu pri punti: «va mi duc şi va mi duc.»

— Du-te, l'i-ḑisi ş-mul'ari-sa, fă cumu-ţĭ tal'e caplu!

Dupu ţe z-dusi, cîtu z-dusi, astăl'è calea un om. «Oară bună!» unlu, «bună se-aĭ» alantu:

— Nu ti ntreb, ḑisi omlu fără căsmeti, ştiĭ tini cîtră ĭu l'a pîni căsmeţli a oàmińlor?

— Cum s-nu ştiŭ, criştine, că de aclò vin.

Şi aestu l'-aspusi loclu, ĭu s-află.

Aclò ĭu dusi fucarălu-şĭ, na, da ocl'i di doaŭă căsmèţı; el tu oară li cunuscù: una earà a frati-suĭ ş-anantă a luĭ.

Aţeà a frati-suĭ era multu lucrătoańi. Tută ḑua nu o-acăţà loclu di lucru. Noaptea si sculà nidată soarli şi lucrà, lucrà, l'i si frînḑeà mîńli. Casa l'eĭ eara nă pălati ntreagă şi ţe nu-aveà nauntru? Di tuti. Ti k'irdeàĭ nauntru to-avuţami.

Anantă, a luĭ, earà ună linăvoasă ş-ună agru-cùmbană, că no-aveà soaţă. Ḑua tută stăteà arucutită cu curlu cîtră soari, teasă ca vîrnă pal'ŭ-dosă. Casa l'eĭ erà nă căsică călivučcă (călivuşcă), fără ğamurĭ, fără uşi, că earna ḑiḑiràĭ de-arcoari Ḑî-l' acămată şi scoati-l' oclil'!

Aestu cum u viḑù, l'-u intră pri zvercă cu čumaga şi-l' zğ'ileà:

— Aoà staĭ, căţaŭă şi mbogră, arucutită cu curlu la soari, cîndu ańia ńĭ mor fičorl'i di foami acasă?

Şi dă-l', dă-l', dipriună, arsărì linăvoasa trei pălńi n-sus di dor, ţe u dureà.

— Tora s-ti ved pri lucru, faţi nîs, că di nu, ti psusescu di şcop tră semnu!

Căsmetea, cu tut-aestă, di leani, l'-angricà z-dişcl'idă pînă z-grească.

Cara ş-u umflă nîs cît u umflă şi nu putù s-o-aducă n-cali, s-toarnă căsmetea frati-suĭ şi-l' ḑiţi:

— Vreĭ, om bun, di-ţĭ badḑĭ mintea cu nîsă! Iţi si-l' faţĭ, cît s-u baţĭ, din cot îţĭ sun tuti!

— Čarelu? ntribă aestu.

— Čarelu maşĭ la Dumniḑăŭ poţĭ si-l afli. La nîs du-ti s-ţă da vîră minti, că di la căsmetea ta k'irduti le-aĭ tuti, iţi s-faţĭ. Acşì-l cruită nîsă.

L'-deadi mùnḑili ş-nîs atumţea şi s-lo dipu mintea ţe-l' deadi căsmetea frati-suĭ. Ş-lo calea di guşi şi imnă-imnă, p-agaleagalea, ağumsi la Dumniḑăŭ. Cum ş-intră nauntru, că-l' vineà arşini. Ş-lo ìnima n-dinţî tu soni şi trapsi ndreptu la Dumniḑăŭ ş-lu s-easă, s-easă!

— Ţe pîn-aoà, lu ntribă Dumniḑăŭ?

— Ţe s-h'ibă, Doamne? acşì ş-acşì, va-ńĭ moară fumeal'a di foami tră semnu, cu căsmetea ţe-ńĭ deadişĭ. Şi ea, vińú pîn aoà s-ti pălăcărsescu, s-faţĭ cum s-faţĭ s-ńĭ-u l'aĭ dipri zvercă, si-ńĭ daĭ nă căsmeti ca lumea.

— Om bun, gri Dumniḑăŭ, nu ştiĭ tini, că ţe-ĭ scriată, scriată armîne? Aestă nu să ndreaḑi, ma că vińişĭ pîn aoà, s-nu ti torńi fără lucru, ea ţe pot s-ţă fac: va s-ţă pitrèc un fičòr şi va-l fac cu căsmeti bună, ţe s-caftă, s-amintă tu oară Aestă pot s-ţă fac!

Omlu fără căsmeti s-teasi, băşè mîna Dumniḑăluĭ şi hăriòs o-adună coada cîtră acasă. Şi z-veḑĭ tini tora? Cît apirì şi lă se-află un fičòr tră semnu! albu ş-muşàt ca soari. Fičorlu, ḑua ţe s-află, armasi acasă, ma ḑua lantă: «tată, tată!» ḑîsi el, «bagă-ńĭ nă cumàt di pìni tu tastru, că va-ńĭ fug!»

— Cum vaĭ fuḑĭ, h'il'ŭ, noĭ ḑiţeàm cîndu s-ti vidèm, s-ti hărsìm ş-tini, nivinită, vreĭ şi s-fuḑĭ?

— Va-ńĭ fug, tată, că nu mi ncapi loclu aoà.

Băgă atumţea mă-sa s-plîngă, să z-deàpiră şi s-lu pălăcăr-

sească: «şeḑĭ, bune! şeḑĭ, slabe!» că pîn tu soni s-şuţă mintea fiĉorluĭ ş-armasi acasă.

Di atumţea omlu fără căsmeti avù di tuti şi lapti di puĭl'ŭ s-căftàĭ la nîs ş-lapti di puĭl'ŭ aflàĭ.

Ş-acşì-ĭ cu omlu: cum si-l' h'ibă scriată!

(Spus de mamă-mea, Avela, Epir.)

46. H'il'lu de-amiră.

Erà, ţe nu-şĭ erà.

Erà nă oară un amiră. Aveà di bùnile tuti; ma, s-faţi om fără dor? Ca tută lumea aveà ş-nîs nă pènură tu ìnimă: no-aveà carĭ s-hărsească.

— Ţe u voĭ, ḑîţeà el, avearea şi amirăril'a, macă no-am fumeal'e s-u nk'irdăsească şi si-ńĭ poartă numa după moarti.

Veḑĭ, că amirălu no-aveà fiĉòrĭ, tră aestă l' plînḑeà ìnima luĭ. Ma ţe-adră, ţe no-adră, lùcurlu a luĭ, că pîn tu soni amintă ş-nîs un puĭl'u di fiĉòr, di ţĭ-erà, să staĭ să-l mutreşti şi s-nu ti saturĭ di nîs, ahîntu muşàt erà. Z-veḑĭ apoea ziafèţĭ ş-lucri prit amirăril'a ntreagă, di ḑîţeàĭ, că no-aŭ biţită.

A treĭa-z, cìndu vìńiră mìrili si-l' bagă mira, eali acăţară să si ncaĉi unà co-alantă, cìndu vińi luguria la cîţĭ ańĭ si-l' da! Ńica ḑîsì s-lo-alasă z-bîneaḑă pînă s-alg'ască, că unu ş-tut i la părinţĭ.

Aţeà di mesi, nolĝicana, ḑîsi, s-moară tu noaŭli ḑîli tra s-nu-l plîngă cu foc lumea; aţea ma marea u tăl'è:

S-moară tu unsprăving'iţl'i de-ańĭ, cìndu-ĭ bana ca ma dulută ş-cama dulţi, plîmtu di lumea tută.

Nolĝicana tut cama bună di marea, că ḑîsi can, s-moară tu noaŭli ḑîli. De alih'a, că z-doari ş-ńiclu cìndu k'ari, ma nu ca ĝònili.

De aestă nîsi nu puteà să si ndreagă tu ańĭ. De-aoà ncăĉarea lor. Ună «a mea va s-facă», alantă «a mea va s-facă»; marea, cum ţîneà foàrtica tu mînă «crîşt!» îl' faţi a h'irluĭ şi armasi z-bîneaḑă h'il'lu de amiră maşĭ ving'iţĭ ańĭ.

Amirălu avigl'à ascumtìşaluĭ s-avdă căsmetea fiĉorluĭ şì avḑî' scriata nfărmăcoasă ţe-l' băgară mìrili! Nîs z-băgă să se-alumtă cu tut aestă tra si-şĭ ascapă ińoara. Ţe-adră? Alţă

nă pălati tută di vilie. La poartă băgă avigl'itòrî, s-no-alasă s-intră niţi puîl'ŭ nauntru. Aeştî avigl'à ḑua ş-noaptea niminàţî di la poartă, vidèm, pr-îu va s-intră ponda di moarti, tra s-lo-află?

Aproapea se-ascapă fiĉorlu. Ştiî ağumsi cît se-alasă unspră-vìng'iţl'i şi s-calcă tu dospră-vìng'iţî, cîndu na, îu-l' pitreaţi tată-su nă cînestră co-aùă, ca totna. Fiĉorlu, hăriòs ş-nîs, că ascapă di moarti, şiḑù s-mîcă aùăli. Iu s-u scoată draclu, to-aràpune nă nipîrticuşe adunată culcùş. Aestă-l mîşcă di buḑă. Tu oară aurlă ğònile di dor cu boaţi: «ağutòr, ağutòr, mi mîşcă ni-pìrtica! mor-mor!» pînă z-ducă z-da tu ştiri a tată-suî, el şi-l deadi suflitlu mămatlu di tinir!

Plîmsi tată-su, zg'ilì, di vrea glăreascà di durearі, ma ninga nă oară h'il'lu nu s-turnă dit lumea nantă, nu s-turnă!

De-aţeà, nu poati s-h'ibă al'umtrea di cum l'-easti băgată a omluî a trea-ză di miri.

Aţeali ş-tuti, ìńî fuî şi îo aclò.

Şi ncălicàî pri un cal cu şauă
Şi vińŭ z-v-aspùn un părămìθ a voaŭă!

(Spus de ţal Cealera Stamula, Avela, Epir.)

47. Fiĉorlu mortu tu vingiţî ańî.

Earà, ţe nu-şî earà.

Carî no-amintà nă mărată, ḑua tută ţe făţeà? alăgà pri la biserţi, pri la moaşi, pri îu avḑà că vîră cunoaşti di lùcirli mul'ireşti, că, nacă-nacă amintă ş-ea vîră ńicùţ, s-nu aîbă pènură tu ìnimă, cîndu veadi, cum nivistiţi de-aèrî, de-aoaltarî, cu fiĉòrî îm braţă ş-ea lăita cu mînl'i goali.

Tu màrḑini, cum adră, cum feaţi, c-armasi greaŭă şi tu noàul' meşî l'i se-află un ńic, gros ca birbicuşlu.

Di marea vreari ţe-l' aveà muma, băgă s-priveagl'i noaptea tută a trea-z, s-avdă, ţe sciitură va-l' bagă mìrili. Oara ńaḑă-noapti, na îu şi vin treìli miri, cu furca m-brîn şi cu fuslu tu mînă, si-l' toarcă căsmetea.

Mira ţea marea-l' turţeà gros multu ş-tut g'ineaţă-l' cîntà, că unu-î la părinţî.

H'irlu torsu di marea maşî tu lădùḑî şi tu muşuteţli a

loclui îl mul'à aţeà di mesi şi tut buni ma-l' cîntà şi ma-l' urà

Cîndu viñi lùcurlu la ñica, scoasi foàrtica din brîn, crîşt îl' faţi a h'irlui şi-l' bagă:

— G'ineaţă s-aĭ, bùnili a loclui s-le-aĭ, ma bană ma nsu: di ving'iţĭ añĭ s-no-aĭ şi broàticlu s-ţă h'ibă itia.

Mă-sa băgă tu cornu ţe putù s-arupă din gura mìră l'eĭ pîngină. Đìlili triţeà şi fičorlu criştea; s-feaţi di un aı s-feaţi di doĭ, cîndu intră tu treĭl'i añĭ, nîs căftă z-ducă l: scul'ò, să nveaţă carti. Ţe nviţari, va-l' đîţĭ? foc ş-apă l'i s duţeà gura. Ağumsi tu noaul' añĭ si ştibă şapti-đăţĭ şi-doaŭ: di limbi. Numa luĭ se-avđî pînă la văsil'elu ş-aestu-l lo la pălati si-l' h'ibă mîna ndreaptă. Fičorlu, ca fičòr mintiòs ş-adus ş-mă-sa aclò.

Agalea-galea tricură añl'i, di-ţĭ păreà c-aèrĭ fu. Fičorlu călcă tu ving'iţîl' añĭ şi aştiptà s-l'a di unspră-ving'iţĭ, s-treacă màrđinea lae, ţe-l' băgă mira, şi să si nsoară cu h'il'a ami răluĭ, că multu lo-aveà tu vreari aestă. Mă-sa di ningă nî: anlu aestu nu z-bătù şi tut îl' đîţeà, să se-aveagl' di broatic că l'-eară jali, s-nu s-facă grailu, a mìrăl'eĭ.

Aveà armasă maşĭ nă đuă, ca fičorlu s-alasă ving'iţl'i, s-ir tră tu un-spră-ving'iţl'i de añĭ.

— E! mindueà nîşĭ, muma cu fičòrlu, va h'ibă, că ketr mîcă mira! şi s-hărseà dol'i. Cîtră mirindi oară, ţe-l'ĭ viñ a fičòrluĭ? s-facă nă priimnari pînă sun hoară. Aclò tundeă un čelnic oĭli. El, vrea să ştibă di tuti, s-apruk'è ź-veadă cum tundu oàmiñl'i. şi vru s-tundă ş-nîs nă oaĭe tră hazi Picurarl'i îl' deàdiră foàrtica şi l'-adùsiră nă oaĭe.

Aclò ĭu tundeà basca di oae, tu bască s-h'ibă ascumtu un broatic. Broàticlu cîrtìt di foàrtică, arsărì di nă oară fičorlu se-aspărè şi tu aspăreari, cari-şti cum feaţi cu foàrtica, că şi scoasi ocl'ul ş-căđù mortu, tra să s-facă đîca mìrăl'eĭ.

Plîmsi boĭu-muma, cîndu l'-adùsiră hăbărl'i, z-dipiră, m din cot tuti: Fičòrlu dusi ş-dusi tră tot-na, c-acşì-l' fu s-h'ibă

(Spus de Luşa al Manak'a, Avela, Epir.)

48. H'il'ilu de-amiră şi scriata luĭ.

Erà ună oară un amiră.

Amirălu amintă un nat. Natlu erà fiĉòr. Cîndu viniră mìrile să-l' bagă «treea seară», una ḑîse:

«Z-bîneaḑă verĭ şi primăvèrĭ
noaŭă-ḑăţĭ şi treĭ!»

A doaua ni lo, ni lăsă:

«Niţi verĭ, niţi primăvèrĭ
noaŭă-ḑăţĭ şi treĭ,
ma ḑile noaŭă di la mine s-aĭbă!»

Cama ńica, s-li mbună mărli surărĭ, grì:

«Di la ună va s-las,
di la lantă va s-l'aŭ
şi unsprăving'iţĭ de-ańĭ va-l' daŭ!»

Armase pi zborlu a ńicăl'eĭ z-bîneaḑă maşĭ 21 de-ańĭ. El crişteà dipriună cu ḑua ş-cu anlu. Ağumse di ving'iţĭ ańĭ fiĉorlu, s-feaţe ğone tră nsurare şi mă-sa ş-tată-su îl isusiră cu nă feată de-amiră, cum lă cădeà şi cum l'-aduţeà arada.

Niţi nu şi nvisà el', ţe-l' aşteaptă, că d-ĭu să ştibă? Tamàm fiĉorlu călcă tu 21 ańĭ şi nk'isiră cu cùscărl'i s-l'a nveasta

După ţe s-feaţe numta, u băgară nveasta n-calàr, s-o-aducă acasă la ğònile. Lipseà s-treacă prit un arîŭ; apa luĭ nu erà ni multă, ni araŭă, s-tragă; ma multu durńà arîŭlu.

G'ine ma, trea s-facă graĭlu ali miră, tuţĭ tricură şi nu păţiră ţivà, maşĭ cîndu fu s-treacă ğònile, l'i si nk'idică calu şi brum! s-nică to-arîŭ.

Pănă z-greascǎ lăitlu şi corbul «ağutòr, ağutòr, că mi nec!» s-nică şi z-duse.

Si eràĭ aclò, si veḑĭ apoea zg'icute, dipirărĭ şi plîngute. Ḑiţeàĭ: «Ţe s-faţi aoà!» S-eràĭ di vîră parte s-avḑî mărata di niveastă nao, cum plînḑeà şi cum z-dirinà di jale, că ş-k'atră, ţe-ĭ k'atră s-eràĭ şi tot vrea s-te-arupă ńila! Ea lăita ş-arupeà perl'i din cap şi strigà şi-ş băteà pàlmile, ca laea li lae; ea vrea ma g'ine s-moară dipri-că z-băneaḑă fără durutlu a l'eĭ. N-cot erà ti năsă toate părigurile.

Mira ţea laea, carĭ avḑî' ńila ţi s-făţeà aoà, l'i si mul'è ìnima di marea jale ali niveastă.

Carì îl' si mul'è, ìnima s-nu-l' avdă boaţea ma multu, «aĭ! ḑîse, si-l' daŭ ningă ḑaţe añĭ!»

Troară tìnirlu anvìè şi di nă cale, d-ĭu erà oàmińl'i ca di pri mortu, acăţară eară si ĝoacă şi s-ansară.

Cîndu mira l'-adapse ańl'i, niveasta lo-avḑî' şi ta s-nu poată moartea s-lo-află, ş-adră nă pălate di ĝame, ĭu s-nu poată s-pitrundă vărnu.

Cu tută aestă, că fu scriată s-moară, cîndu l'-adùsiră s-mâncă, tu auă erà ascumtu un şarpe. Aestu-l muşcă di mână, si nfărmăcă şi murì măratlu-şĭ!

Şi aşì, frate, s-nu mintueşti, ca di-se va s-h'iĭ amiră, va s-poţĭ să scak' di moarte, cîndu z-bitiseaşte h'irlu! Scriata tòtună s-faţe.

(Spus de Mia Adam, Vlaho-Clisură, Macedonia.)

49. Curcubeta.

Earà nă oară, ţe nu ş-earà.

Nă oară ş-nă zămani, cîndu imnà Dumniḑăŭ pri padi, earà nă mul'ari c-un bărbàt, ţe no-amintà şi carĭ no-amintà, ḑua tută cu «dă-nă, Doamne, ş-a noauă un fiĉòr ş-las h'ibă curcubetă» în gură, că tu màrḑini lă pitricù Dumniḑăŭ nă curcubetă, s-nu-l' mîcă urècl'ili ḑua tută: «Curcubetă vreţĭ, na-vă curcubetă!»

A lor le-ampărù g'ini. Eĭ' ş-o-aveà, că ţe aŭ nîşĭ, no-arniţi amirălu. Haraŭa lor!

Fiĉorlu, ḑuă cu ḑuă crişteà. S-feaţi ca di ving'iţĭ añĭ. Săvideàĭ în cali, arîslu nu s-ţîneaĭ, ahtari om ş-earà. A luĭ îl băgară numa Curcubeta.

Nă ḑuă amirălu dit aţèl loc u feaţi sărbătoari mari, cari-ştră ţe: fiĉòr l'i se-află, numtă feaţi, z-vă arîd, nu ştiŭ? Nis adră ş-measă mari şi băgă zbor z-vină tută lumea, carĭ nu s-ţîni a mari, s-mîcă, z-bea cu căĉula scoasă! carĭ nu vreà z-ducă. la measa amirăluĭ?

Dusiră tuţĭ, vru z-ducă şi Curcubeta!

— Mumă, mumă, va mi duc ş-ìo la measa amirăluĭ?

. că tini h'iĭ curcubetă?
ergu! Las h'iŭ curcubetă. O a-
i-l' ḑîcă ş-mă-sa s-nu-l pără-

tìndaluĭ-arucutìndaluĭ a-
z-ḑîţĭ aclò, că merlu se-
à un de-alantu, cari di carĭ
urcubetă strigà cît lu ncăpeà
s-mutrească s-nu-l calcă, că şi
ntră čoarli a lùmil'eĭ.
tìn aclò şi-l călcă pri čor.
gh'ilì Curcubetă, şi mutreà ĭu calţi,

carĭ ti bagă z-viñĭ aoà, di nu-ţĭ şeḑĭ
gri aestu.
Curcubeta, di zbor-zbor s-ančupară şi
antu, zg'ileà un, aurlă anantu, mintiră tută

e-aclò, di si ncači, gri amirălu?
ibă, îl' ḑîsiră, un om cu semnu, cu numa Cur-

u scoàsiră ntră amirălu, ţe s-veadă aestu? semnu
făţeà cruţea di čudie. Feata amirăluĭ, cîtu-l viḑù,
u si-ş ţînă arîslu şi-l' ḑîsi tră şupèr, tră peză:

Curcubetă-betă,
Curcubetă h'artă,
Linte amisticată,
Pîni di sicară,
Bună tră tu oală.

Curcubeta ne lo, ne alăsă, ma l'-u tăcînì:

Curcubeta mea,
Tu pîntica ta!
S-alàḑĭ şi s-mi cafţî,
Ş-fără d-ĭo, oară s-no-aravḑî!

Ahîť, ş-feata amirăluĭ armasi greaŭă dit minuta ţea di graĭlu al Curcubetă, ma di frica tată-suĭ, zbor nu scoasi. Cu tut-aestă, carĭ s-umplură ḑî'lili şi-l' si feaţi pîntica pîn di gură, ascundĭ-u, carĭ poţĭ! Nviţă ş-amirălu şi cîndu avḑî' arşinea

estă tu casa lui, h'àrili s-mîcă-l' vineà. Cîndu află, că-ĭ greaŭă di Curcubetă, îl' vineà s-u vàtămă cu pînea n-gură. Ğură feata, că nu dusi cu Curcubetă, ţivà! carĭ u pistipseà.

Ţe s-facă, ţe s-nu facă, lo-aduţi Curcubetă acasă la nîs şi de-adùn cu h'il'i-sa l'-acaţă di-l' bagă tu nă cînestră ş-lă da cale t-un arîŭ, ĭu s-l'i scoată arîŭlu. Feata, laea, nu-l' si mîcà, cîndu minduеà ţe erà ea la tată-su şi cum ağumsi tora z-bîneaḑă c-un Curcubetă, di carĭ nîsă ş-arîdeà tot-na. Di doaŭă orĭ vru să s-neacă to-arîŭ dadùn cu natlu, ma di doaŭă orĭ u trapsi Curcubetă şi-l' ḑîsi:

— Nu ţ-u mîcă ìnima, featǎ, că Dumniḑăŭ ştie ţe adară!

Cîtră di seară cînestra se-acăţă di un sk'in şi nîşĭ işiră tu irńie, ĭu niţi puĭl'ŭ nu băteà.

Curcubetă, carĭ îşĭ păscù ocl'il' pri divarliga şi viḑù, că ne čipit di om nu z-veadi, ş-alipidă coaja di Curcubetă nàparti şi ţe s-ţă veadă ocl'il'? Aleptul alèpţîlor şi ğònili a ğońlor, nîs earà: Di la cap pîn la čoari earà-l angl'igàt maşĭ tu hrisăh' şi nvìličà nîs cama di soari.

Feata, ma-l viḑù, ş-k'irù mintea-l' pri muşuteaţa luĭ! di harao mari, buḑa l'-arîdeà şi stràńili nu u ncăpeà.

Trapsi un semnu Curcubetă, ḑîsi doaŭă zboari şi freacă-ţĭ ocl'il', z-veḑĭ şi s-nu pistipseşti: nă pălati ntră tini maşĭ de-amàlamă şi vamandi. Ma nclo, tuti lùcrili dit pălati earà cu gură. Tra z-bagă s-mîcă pîni ḑîţeà nă oară: bagă-tè measă! şi measa se-aştirneà cu soe-soe di mîcărĭ. Vrea să ncl'idă uşa, îl' ḑîţeà: ncl'idi-te uşe! şi si ncl'ideà di singură.

Ş-acşì, cu tuti lùcrili din casă, ma bună bană ţe-şĭ triţeà, nu s-făţeà! Bînà ca tu gărdina-l Dumniḑăŭ.

Amirălu, după ţe l'-agunì din casă şi tricură nîscînţĭ ańĭ şi nîscînţĭ meşĭ, di-l' tricù foclu, acăţă s-l'-ampară arăŭ di ţe feaţi şi nu-l acăţă somnul di multa cripari.

Nă ḑuă j-băgă nă cumată di pîni tu tastru, şi ncălţă g'ini-muşàt nă păreacl'i di ţărùh' şi aĭ! dipu featǎ, s-o-află, va moartă, va vie!

Ļ'-u cărţînì arîŭlu ng'os şi alagă, alagă măratlu ş-mutreà di nă parte şi de-alantă, nacă-l' da di vîră semnu, ţivà!

L'i si păreà, că nu vrea-l doară ahît, carĭ si ştea, ţe soni avù muşata-l' h'il'e.

Treţĭ văl'urĭ, treţĭ oahte, ağumse tu nă irńie. Aclò tu irńie

ţe z-veadă? nă pălati ţe scîntil'à di amàlamă şi vamănḑî. A luĭ îl' gurliḑà màţîli di foami. Si z-ducă, s-nu z-ducă, s-treacă seara la pălatea ţea, ca vîră oară cu oara s-minduì. «Aĭ s-mi duc, ḑîsi, că nu va mi s-coată nafoară tră nă seară.»

Aclò ĭu dusi ş-asună la poartă, lu ntribă poarta:

— Are! ţe daĭ acşì? Nu ştiĭ, că doari? Tini gură no-aĭ să ntreg'?

El armasi ca k'irutlu, cîndu avḑî', că poarta aclò zburaşti: «Mari lucru ş-aestu!» mintuì nîs. Apoea ntribă:

— Călitòr om vreţĭ s-àpiră nă noapti aoà, că ntunică tu irńie şi no-ari ĭu z-doarmă?

— Să ntreb, ḑîsi poarta.

Di lucru-lucru, poarta ntribă scara, scara patlu, patlu ma nclo, lă apîndisì doamnă-sa lor. Aestă ḑîsi:

— Las vină criştinlu al Dumniḑăŭ, că deadi Dumniḑăŭ, nu maşĭ tră un, ma tră nă ńil'e.

Ună intrată amirălu n-casă şi-l viḑù feata, di nă oară-l cunoscù, cu tut auşaticlu şi perlu albu ţe-l' alg'ì di criparea li feată. Ea s-feaţi, că nu şti, carĭ easti. El, necă-l' tricù mintea ĭuvaşuvà, c-aţeà s-h'ibă feata luĭ.

Cîndo lo s-intră tu udă, ru să z-discalţă, că-l' erà arşini, cum s-calcă m-padi, ma h'il'i-sa no-alăsă şi-l' ḑîsi:

— Treţĭ, criştine, acşì cum h'iĭ, ţe-ţĭ lipseaşti s-li scoţĭ ţăruh'li tine om aùş; nu-ţĭ ağunḑi, că h'iĭ curmàt di cali, ma vreì s-ti pidipseşti ninga?

Nîs mintì gura şi nu ştea ţe z-ḑîcă, ahîntă arşini-l' vineà. Mutrita ţe-l' feàţiră aclò, nu se-aspune. El ş-o-aveà, că va-l tragă tu vîră udìčŭ vecl'u, si-l bagă s-mîcă cu huzmik'arl'i ş-aţèl' aclò îl tràpsiră tu cama muşatlu udă.

Amirălu, s-nu ş-erà cu buḑa cripată ş-cu pènura tu ìnimă, maş el şti, ţe k'efi vrea s-facă. Aoà paraδis curàt earà.

Na-l şi Curcubetă vini di l-avinari cu h'il'-su. Băgară measa oàspiluĭ; ma ţe ḑîc ĭo, băgară measa, că measa se-aştirnù sìngură; sìnguri vìńiră mîcărli pri measă, sìnguri lìngurli, sìnguri tuti.

Treĭ ḑîli plini l'-u ḑisi amirălu aoà cu tuti buneţli di sti loc. Maşĭ ună-l cîrteà, cîndu l'-aduţeà aminti h'il'i-sa, că ţe sta cîrtìt? ţe ari? ţe lo-adusi calea?

El zbor nu scuteà din gură şi mutreà cum di cum s-u

k'ară cuvenda aestă, ahîntu greŭ îl' vineà a măratluĭ di tată Viñi oara s-fugă. Feata-l' băgă s-mîcă, că vrea tragă cal şi s-mută measa. Feata puşpură a uneĭ furculiţă s-intră tı ćoàriclu a tată-suĭ. Nu va ḑîcă, că furculiţa si nh'ipsi ună ş-ună.

Cîndu vru s-fugă prit poartă nafoară, aestă lu ncl'isi ğu mitati di nafoară, ğumitati di nauntru şi-l' ḑîsi:

— Scoati, ţe furàşĭ ş-apoea s-fuḑĭ!

— More, că nu furàĭ ţivà, ĭo nu h'iŭ om tră furtu.

— Ba, că furàşĭ! uşa.

Furculiţa, de-aclò ĭu earà tu ćoaric, gri:

— Tu ćoaric me-ari!

— Acşì, oaspe! îl' fac Curcubetă cu ţal Curcubetă, că după ţe te-aştiptăm cu tuti bùnili, s-ţă ncarţi sùflitlu tră ni furculiţă?

Ğură nîs laĭlu, că nu u fură, că ună, că altă, ma feata-: cama multu, nu vrea s-lo-avdă. Tu soni-l' ḑîsi:

— Veḑĭ, tată, că ş-tini ti ğurĭ, că nu o-aĭ adrată muşuteaţ: estă? tut acşì mi ğuràm şi sprigurăm ş-ĭo, că nu mi duş cı Curcubetă, ma tini nu mi pistipseàĭ.

Avḑîndaluĭ amirălu, ca ea-l' greaşti tată, îl' căffă l'irtar tră ţe-adră nîs, că maşĭ el ştie cîti trapsi şi cîti orĭ îl' păr: arăŭ.

Apoea lă mbăiră ună cîti ună tuti din cap pînă n-coad:

— S-ţă spun ş-ĭo tora, tată. Na! aestu easti bărbat-n Curcubeta di carĭ n-arîdeàm noĭ!

Z-băşară un co-alantu nîşĭ aclò ş-apoea ş-lo paplu nipotl m-braţă, l-băşè şi nu-l sătură di ğucari.

Apoea adùsiră mama feàtil'eĭ ş-părinţîl' al Curcubetă aclo şi dipusi amirălu dipri scamnu şi băgă Curcubetă, z-dun noască.

Aclò earàm ş-ĭo şi v-adùş cîti nă păreacl'i di strañi mı şatl; la fićòrĭ: căćuli, piştoale, fluèrĭ; la feati: mîntîl', fustă şi di tuti bùnili. G'ine-ma, cum tricùĭ prit arîŭ, dipusi pond şi-ñĭ li nică tute.

(Spus de Ioan al Barac, Avela, Epir.)

50. Džonili avinọtòr și Mușata-Loclui̯.

Era nọ veduọ tse š-avẹa maš un fitšor. Nu̯sọ nu vrẹa, fitšorlu-l' s-l'a kalẹa tatọ-sui̯, s-lu fakọ avinọtor, kọ š-tatọ-su avinọtòr erà. Aestọ nu trọ altọ, ma muma sẹ-aspọreà s-nu ai̯bọ h'il'lu sonẹa tatọlui̯. Tatọ-su murì nọ dzuọ vọtọmàt di lamńi, ku̯ndu z-dusi s-ọ-avinọ.

Akšì muma l bọgọ la araftu. Nọ dzuọ kum kusẹà, u̯l' fatsi araftul: «Lai̯ mọrate, tini nu h'ii̯ faptu trọ kusẹari, tini h'ii̯ bun trọ tu zu̯natẹa tatọ-tui̯.

— Nu ti ntreb, màsture, tse zu̯nati avẹa tatọ-ńu?

— Tse mi ntreg' mini, di nu ntreg' mọ-ta.

— U ntribài̯, ma nu-ń aspuni gri, fitšorlu.

— L'a kotlu aèstuẹa ši intrọ-l'u, si vedz kum ts-aspuni.

Fatsi š-fitšorlu akšì ši l'u intrọ a mọ-sai̯ kọ de, s-l'-aspunọ tse zu̯nati avẹa tatọ-su.

— De, lai̯ h'ilu̯, tse zu̯nati s-ai̯bọ, k-araftu erà, l'-dzu̯si mọ-sa mintšuń.

— Ori̯ ń-aspuń a kalẹalui̯, grẹašti fitšorlu, i nu ai̯ askọpari di mini. Ku mintšuna nu u skots naparti.

Atumtsẹa ș-mọ-sa-l' dzu̯si: su̯mọrọ erà ši-l bọgọ la su̯morọ.

Nọ dzuọ pali, kum lukrà, nu štiu̯ kum trapsi s-umplọ un sumàr ku pal'i ši l'-arupsi k'alẹa ši skùtiklu. S-nọirẹašti su̯morọlu ši-l' ari unọ ku tšoklu:

— Nu vedz tsẹ adàri̯, u̯l fatsi, nu-ts l'ai̯ nọinti zu̯natẹa tatọ-tui̯, ma vińiš si-ń ti fats su̯mọrọ? Tine nu fats trọ su̯mọrọ!

— Nu-ń dzu̯ts, tse zu̯nati avẹa tatọ-ńu?

— Mi ntreg' i̯o, tse zu̯nati aveà tatọ-tu? Makọ vrei̯ s-afli, du ti, di ts-u̯ntrẹabọ mọ-ta.

— U ntreb, ma nu-ń aspuni.

— Intrọ-l'u ku tšoklu aestu, z-vedz kum ts-aspuni.

Nu k'ari k'irò fitšorlu, ma l'-u intrọ pali a mọ-sai̯, kọ i l'-aspuni zu̯natẹa a tatọ-sui̯, i nu askapọ.

G'ini ma mọ-sa avẹa faptọ džuràt s-nu-l' aspunọ i̯uvàšiu̯va alih'a ši dẹ-aestọ, l'-dzu̯si tut unọ mintšunọ, kọ taha tatọ-su ẹara kọrvọnàr ši lu arugọ s-paskọ kal'i a kọrvọnarlor. Nọ ọarọ kum l'-avigl'à kal'i ningọ un agru, ka di lẹani,

ka di kurmari, s-tęasi, si-l′ kǫakǫ un okl′u di somnu. Kal′i atumtsęa intrarǫ tu agru ši ku̯ndu si-z dištęaptǫ fitšorlu, na ši drǫgatlu, i̯u l′-anà, s-l′i nkl′idǫ. Vrurǫ, nu vrurǫ kǫrvǫnarl′i, plǫtirǫ džirimelu trǫ ndžumitikaręa tse-l′ fęatsirǫ kal′i a àgrului̯. Ku̯ti mu̯kǫ lai̯lu fitšor pri zverkǫ, maš nu̯s ši šti:

— Na! ·š kari̯ vrei̯ dorńi š-altǫ ǫarǫ, u̯l′ dzutsęa. Nu ti duts s-l′ai̯ zu̯natęa tatǫ-tui̯, ma-ts lipsęà kǫrvonàr s-ti fatši̯, s-nǫ skotsi̯ di ahu̯ntu džirimè?

— D-i̯u sǫ štiu̯ i̯o, tse zu̯nati avù tatǫ-ńu?

— Kari̯ nu štii̯, ntręabǫ-tsi̯ mǫ-ta.

— Mu-męa nu va s-ń-aspunǫ.

— Intrǫ l′-u ku kǫpesturlu ftšàr-ftšur, z-vedz kum ts-aspuni.

Mǫrata di mamǫ nu štęa tse mintšunǫ s-aflǫ, tra si-l′ dzu̯kǫ. Ma kari̯ nu putęa z-gręaskǫ ndreptu, l′-dzu̯si, kǫ zu̯natęa tatǫ-sui̯ ęara: šidęarea. Ęa ma g′ini vręa sǫ-l vęadǫ kum, šadi akasǫ fǫrǫ lukru, di s-l′a kalęa tatǫ-sui̯, s-patǫ, tse pǫtsu̯ ș-nu̯s.

Fitšorlu, kari̯ u̯l′ sę-aurà di šidęari, bǫgà s-ambàturlǫ kasa-n sus, u̯n g′os ši s-trubǫ, ka fitšòr dizńirdàt ši fǫrǫ lukru, tse erà. Nǫ dzuǫ, kum gurńà tu kutrug′omsi, da di àrmatli a tatǫ-sui̯. Atumtšęa adukì nu̯s tse ęarà tatǫ-su. Ku tutǫ vu̯ryiręa ši plu̯ngu̯l a mǫràtil′ei̯ di mumǫ, nu̯s li tsimsi ši s-fęatis avinǫtòr. Ahu̯t lo-akǫtsà àrmatli, kǫ di ku̯tsi̯ ǫamiń lu astǫl′a, l′-dzu̯tsęà:

— Am acši te-akatsǫ, nu ka ma naintęa araftu š-nu štiu̯ tse? Tora ti kunošti kǫ h′ii̯ h′il′u̯ dę-avinǫtòr, di pri prindęaręa tse-tsi̯ fak àrmatli.

Tu avinari vu̯rǫ nu l′i stǫtęà nǫinti. Iu ǫ-arkà tufek′a, m-padi nu kǫdęà; prit nel u tritsęà.

Nǫ dzuǫ, kum zburà la nǫ fukurinǫ ku altsu̯ avinǫtòri̯, di unǫ de altǫ, l′-fatsi un avinǫtòr:

— Š-a tatǫ-tui̯, lìrtatlu, nu-l′ si mu̯kà gǫalǫ, ma š-atsu̯a s-nu-ts h′ibǫ di okl′u, arkari nu vrei̯ naparti.

— Eee! susk′irǫ un altu, maš unǫ lo-asparsi tatǫ-su, k′-aklò-l bǫgǫ atsèl din vali, sǫ z-dukǫ, sǫ z-batǫ ku lamńa tra s-nu s-tǫarnǫ nǫpòi̯.

Džònili avinǫtòr, tse pu̯n atumtsęa nu štęa, di tse-l′ fu mǫartęa tatǫ-sui, ku̯t ǫ-avdzu̯ aestu̯, gri:

— G'ini adrǫ tatǫ-ńu di dusi s-u vàtǫmǫ, ma i̯u-i̯ lamńa tsẹa? kǫ š-i̯o voi̯ s-mi misùr ku nu̥sǫ.

Ku̥ti-l' fẹàtsirǫ, aušl'i avinǫtòri̯, ǫaspitsl'i a tatǫ-sui̯, sǫ-l tǫarnǫ, nu s-putù, nu-s putù. Nu̥sku̥ntsǫ vrẹa s-ńargǫ dẹ-adùn ku nu̥s tr-adžutòr, ma nekǫ aestǫ nu u vrù nu̥s. Ma vidzurǫ ši krištińl'i, kǫ nu si ndrẹadzi, lǫ-alǫsarǫ s-fakǫ kum ui' tal'i kaplu.

Nu trikù ne trei dzu̥li di kum išì sẹ-avinǫ lamńa, ši-n tutǫ lumea l'i sẹ-avdzu̥ numa di dzunẹatsa lui̯, kǫ z-bǫtù ku lamńa ši kǫ u vǫtǫmǫ. Kari̯ avdzà de aestǫ, ńiràt armu̥nẹà, kǫ nu-l' yinẹa s-pistipsẹaskǫ i̯uvašuva. Ahu̥tǫ numǫ lo, kǫ z-dzu̥tsèai̯ a vu̥rnùi̯, tse džoni hii̯, ts-u turna: i̯o džoni? džoni-ĭ avinǫtorlu, tse vǫtǫmǫ lamńa.

Džònili avinǫtòr, dupǫ tse aspusi džunẹatsa aestǫ, u̥l' vińi ǫara trǫ nsurari, ma nu aflà fẹatǫ trǫ nu̥s. Avdzu̥ el di ku fitšòr, kǫ tu màrdzinẹa loklui̯ ẹasti Mušata-lokluĭ ku perlu di hrisafi š-ku okl'il' atsèl' albaštri, ši ai̯! sǫ z-dukǫ s-u kaftǫ nvẹastǫ.

Imnǫ š-imnǫ, fratile-ańẹu̥, adžundzi t-un lok, i̯u da di un om, tse dit šapti tširẹapuri̯ mu̥kà ši nu-s sǫturà și tut s-mu̥cǫ coftà.

— Bunǫ-ts ǫarǫ! l'-fatsi džònili avinǫtòr.

— Gini vińiš š-ǫarǫ-ts bunǫ, kǫ h'iu̥ pri mu̥kari, greašte atsel.

— Putsu̥nǫ mu̥ts, s-nu-ts h'ibǫ di okl'u; i̯o nu am vidzutǫ ahu̥tǫ džunẹatsǫ di om.

— Tse h'iu̥ pri nińgǫ atsèl tse vǫtǫmǫ lamńa?

— Am i̯o h'iu̥ atsèl.

— Mi l'ai̯ š-mini ku tini?

— Hai̯di, l'-dzu̥si ši s-fẹàtsirǫ doi̯.

Aištùi̯ u̥l'i̯ dzu̥tseà: *Mu̥kǫ-multǫ.*

Nu trapsirǫ multǫ-putsu̥nǫ kali ši da di un om, tse n-tši-rẹàp après šidẹà ši nu si ńkǫldzà, ma dzidzira dipriună.

— Džoni om h'ii̯, s-nu-ts h'ibǫ di okl'u, fatsi džònili avinǫtòr.

— Tse h'iu̥ i̯o pri nińgǫ atsèl tse vǫtǫmǫ lamńa?

— Io h'iu̥ atsèl.

— Mi l'ai̯ š-mini ku tini?

— Hai̯di! ši s-fẹatsirǫ trei̯.

Aištùi̯ u̯l′ dzutsea: *Dzidziruš*, cǫ dzidzirà tu kǫldura tsea kama marę̨a.

Dupǫ aestǫ, kari̯ imnarǫ, imnarǫ, dèadirǫ di un θirìu̯, tse s-adžukà ku muntsu̯l′, kum tę-adžòtsi̯ ku k′itritsę̨ali, lo-arkà un sus ši tu aštiptari, u̯l′ du̯dę̨à unǫ ku mu̯na, di to-altu lok lu astrǫdzę̨à. Avinǫtorlu š-akǫtsǫ urèkl′ili, ku̯ńdu vidzù š-aestǫ džunę̨atsǫ ši bǫgò sǫ-s ńirǫ:

— Tse vidzùši̯, lai̯ mǫrate, di ti ńiri̯ akšì, fatsi *Alumtǫ-muntsǫ*.

— Kum nu-i̯ tsivà, s-alumtsu̯ muntsu̯l′ ka nu̯šti abę̨ali?

— Nu va dzu̯kǫ, kǫ nu-i̯ tsivà, kǫ sun š-altsu̯ tse au̯, faptǫ š-kama mǫri̯ džunèts. Ts-au̯ avdzu̯tǫ urèkl′ili di džònili avinǫtòr tse vǫtǫmǫ lamńa? Atsę̨a sę-akl′amǫ džunę̨atsǫ.

— Am i̯o h′iu̯ atsèl.

— Nu mi l′ai̯ š-mini ku tini?

— Avdzu̯ nu ti l′au̯? ši s-fę̨atsi patru ku *Alumtǫ-muntsǫ*.

Imnǫ ši zburà, kalę̨a s-arukutę̨à ši se-adunà, š-adžùmsirǫ la un aru̯u̯. Aǫatsi nu̯šti mǫrati di furnìdzl s-piδipsę̨à s-trę̨akǫ didindi ši nu putę̨à, kǫ ma mùltili s-nikà. Avinǫtorlu tal′i nǫ vę̨argǫ lungǫ ši u tindi dę̨asupra ru̯u̯lui. Acşì furnidzli puturǫ s-trę̨akǫ.

— Kari̯ ę-atsèl tse n-adrǫ bunę̨atsa aestǫ, gri amirǫańa furnidzlor?

— I̯o h′iu̯, dzu̯tsi avinǫtorlu.

— Dum-l′artǫ-ts ǫàsili a tatǫ tui̯, gri amirǫańa ši skǫati di-l′ da nǫ pę̨anǫ ši-l′ dzu̯tsi:

— Tsu̯ni pę̨ana estă ši ku̯ndu va ti hǫrzǫę̨askǫ vu̯rǫ ǫarǫ adžutorlu a nostru, aprindi̯-u ši tutǫ furnikamę̨a, pu̯nǫ s-askùk′, aklò va sę-aflǫ.

U l′a š-aestǫ avinǫtorlu trǫ adùtsiri aminti ši-š tradzi kalę̨a. Dupǫ dzu̯li ši siptǫmu̯ń, adzùmsi tu amirǫril′a alg′ìnilor. Tru̯š atumtsę̨a dę̨adi un fok mari, kǫ vrę̨a s-ardǫ tuti stùpurli alg′ìnilor. Avinǫtòrlu ku sotsl′i a lui̯ arsǫrirǫ ši lǫ-astę̨àsirǫ foklu š-akši askǫpǫ miletę̨a alg′inilor.

— Dum-l′artǫ-l′ ǫàsili a tatǫ-tui̯, gri amirǫańa, kǫ di mari arǫu̯ n-askǫpàš, ši skǫasi di-l′ dę̨adi nǫ pę̨anǫ ši-l′ dzu̯si:

— Tsu̯ni pę̨ana estǫ ši ku̯ńdu va ti hǫrzǫę̨askǫ vu̯rǫ ǫarǫ adžutorlu a nostru, aprindi̯-u ši tutǫ alg′inamę̨a, pu̯nǫ s-askùk′, aklò va sę-aflǫ.

Ahųt avinǫtorlu ši-š trapsi kalęa. S-u škurtǫm, va dzųtsèm, kǫ avinǫtorlu dupǫ meš š-ań adžumsi tu loklu, įu šidęà *Mušata-lokluį* ši kum adžumsi, di la un di l-anantu, aflà įu šadi ši dusi s-u kaftǫ nvęastǫ. Ts-aflàšį d-įu s-l'aį ųnvęastǫ ku unǫ š-ku dǫaųǫ. Atsèl' bǫgarǫ sǫ-š arųdǫ ntr-okl'i-l' ši sų-l' dzųkǫ:

— Fęata nǫastrǫ multsǫ ǫ-aų kǫftatǫ, š-multsų nu s-aų turnatǫ; kari-ts da mųna akatsǫ-te š-tini.

Kǫ štits, pǫrintsųl' ali fęatǫ nu vręa s-avdǫ trǫ dari š-nekǫ a fęatǫl'ęi nu-l' si fudzęà de la pǫrintsų š-trǫ aestǫ, nųš, a kuįtsi-s vinęà s-lǫ u kaftǫ, l'-dzųtsęa, kǫ l'-u da, ku kǫvulęa, kǫ tse va-l' dzųkǫ, s-adarǫ; di nu, kaplu sǫ-l' lu tal'e.

— G'ini, gri džònili avinǫtòr, mi leg kumu z-vretsį, kǫ įo ma g'ini mortu voį s-h'ių, dikųt s-mi tornu fǫrǫ mušata-lokluį.

— A ta s-h'ibǫ fęata, karį s-potsį tu treį dzųli s-mųts: treį tširęapurį di pųni, treį boį ųntrèdz ši z-bęaį treí kǫldǫrį ku apǫ.

Avinǫtorlu s-ligǫ ši nu trikù nǫ dzuǫ, kǫ mųškǫturǫ nu armasi. Tse adrǫ nųs? zburų ku *Mųkǫ-multǫ* pę askumtìšaluį ši-l bǫgǫ tu loklu a luį, kǫ tutǫ nǫaptęa pųnǫ diminęatsa u dipinǫ š-pųnęa š-karnęa š-apa di kǫftà š-altǫ:

— Avètsį š-altǫ, k-atsęa ne tu mǫsęaųǫ nu-ń intrǫ.

Pǫrintsųl' a fęatil'eį se-aspǫręarǫ di ahųtǫ mųcari ș-puteari di om, ma tut nu-l' u dęàdirǫ fęata ši-l' dzųsirǫ:

— Ts-u dǫm, karį s-apirį tu un tširęàp arsu di šapti orį.

Avinǫtorlu tut ka manaintęa, bǫgǫ Dzidziruşlu, tse nekǫ sǫ si ńkǫldzaskǫ nu putęà, nu sǫ s-ardǫ, kum s-aštiptà atsèl'. Ku tut aestǫ, tot nu l'-u dęàdirǫ fęata, ma-l' dzųsirǫ, k-atumtsęa va s-aįbǫ nǫrį trǫ *Mušata-lokluį*, kųndu va sę-adarǫ padęa ohtu š-ohtul padi.

Avinǫtorlu dimųndǫ al *Alumtǫ-muntsǫ* ši pųnǫ s-ti šutsį, mùntili se-adrǫ padi ši padęa munti. Tutǫ lumęa dę-aklò ńgl'itsǫ di frìkǫ, kųndu vidzù unǫ k-aestǫ; vidzù k-aǫa nu-į šikǫ ši kǫ nu si skǫati ku mintšùń. A pǫrintsųlor nu lǫ si dodęà fęata ku vųrǫ trop ši mutręà kum di kum s-fakǫ, s-l-aflǫ nǫ akǫtsǫtura, tra s-nu l'u da. Ul' dzųsirǫ nųpoį:

— A ta s-h'ibǫ, karį s-pots s-kurį mel'lu di grųnlu tut kųt

se-aflǫ tu-ambǫrli anǫastri amirǫrešti, kǫ, mę-agu̯ršii̯ se-aspun: pǫrintsu̯l' ali featǫ ęara amiràtsi̯.

Avinǫtorlu aprẹasi pẹana furnidzlor ši kari̯ s-aurńì furnikamẹa tutǫ, pu̯nǫ s-krẹapǫ dzua, gu̯rnùts di mel' nǫ-aflài̯ tu gru̯n, štii̯, nekǫ trǫ džuràt!

Kari̯ ǫ-adrǫ š-aestǫ di nu avẹa di tse akǫtsǫturǫ sǫ se akatsǫ, pǫrintsu̯l' ali *Mušata-loklui̯*, u̯l' dzu̯sirǫ:

— Mu̯ni va u skutèm s-ts-u dǫm. Kara s-u kunošti, s-u l'ai̯. Tse fak nu̯š? Akatsǫ di nvesku tuti mušàtili tse s-aflà tu amirǫril'e š-ku *Mušata-loklui̯* ši li skot di-l' dzu̯k avinǫtorlui̯:

— Kunǫašti̯-u ši l'a-ts-u!

— S-akǫtsǫ vulpẹa di pàtruli tšǫari, mintuì avinǫtorlu, tuti ka tuti pu̯nǫ aǫa, ma tora pr-i̯u lu skutèm kaplu. Ku̯ndu mintuẹà nu̯s akši, na ko-l' si dusi mintẹa la pẹana dẹ-alg'inǫ ši kum tsu̯nẹà tu mu̯nǫ tsigara nẹaprẹasǫ, taha skǫasi s-aprindǫ tsigara š-aprẹasi pẹana. Tu ǫarǫ gini nǫ alg'inǫ ši bagǫ si zuzuẹaskǫ divarliga di *Mušata-loklui̯*. Akšì kǫ u kunuskù tru ǫarǫ, ku tut kǫ nu̯sǫ ęara adratǫ s-amparǫ uru̯tǫ, tra s-nu u kunoaskǫ.

— S-u ńk'irdǫsešti, l'-fatsi š-amirǫlu atumtsẹa, ši l'-u dẹadi.

Aleptul avinǫtòr kari̯ š-u lo g'ini-mušat, s-turnǫ a kasǫ-l, ši, s-nu ai̯bǫ mǫartǫ nińga, vai̯ bu̯nẹadzǫ. La numta lui̯ fui̯ š-i̯o ši dupǫ adetea loklui̯, dupǫ tse tuts aspùsirǫ kari̯ un ku̯ntik kari̯ un pǫrǫmìθ, vrui̯ z-dzu̯k š-i̯o un, ma tamàm atumtsẹa ń lǫarǫ hǫbari kǫ mẹ-akl'amǫ akasǫ š-fudzìi̯, de armasi s-u dzu̯k aǫa mintšuna.

Ş-ahu̯ti š-tuti ǧońl'i a mel'ĭ!

(Spus de Filpa Beza, Avela, Epir.)

51. Muşata loclui̯ şi h'il'lu di amiră.

Erà, ţi nu şĭ-erà. Erà un oară un amiră multu mare şi avḑi't. El aveà maşĭ un fiĉòr. Aistu fiĉòr nu vrea altu ţivà dĭ cît z-ducă tòtîna avinare. Ḑîle ş-nopţî întrèḑĭ şideà pit pădùrĭ, ca s-avină ţerg'i, zărcăḑĭ icà iţi altă priĉe aflà. Ună ḑuă aveà inşită cu tuţi oàmińl'i mărĭ di ningă amirălu. Cum imnà pit pădure h'il'lu di-amiră, viḑù un porcu agrŭ. S-h'u-

musì di un oàră, ca s-lo-agudească, ică s-lo-acaţă. Fuḑï porcul, fuḑï fičorlu, pînă cîndo întunică g'ine. Porcul, nu ştiŭ cum feaţe, şi-l' k'irù dit ocl'il' a fičorluï. Atumţea aistu mutri di tute părţile anvîrliga şi viḑù diparte ună luńină. Imnă, imnă, pînă ağumse la loclu di ĭu inşà luńina. Erà ună hoară, ĭu aveà scamnul altu amiră. Asună la poarta di màrḑinea hoàrăl'eĭ. Il' dişcl'ìsiră şi intră nuntru:

— Apruk'aţï-mi, vă pălăcărsescu, aistă seară, lă ḑîse nîs a oàmińlor din casă.

— Aisči s-čudusiră, cîndo il' viḑură ńata, (că erà multu pripsìt), şi stràńile hrisusite di pi nîs. Ahorea di amirălu, vîrnu altu om tu hoara lor nu purtà ahtărĭ strańe. Il' ḑîsiră s-şadă ş-lo ntribară di ĭu easte. El lă spuse, că easte h'il'ŭ di amiră ş-că k'irù calea. Măraţl'i di oàmińĭ nu ştea ţi s-facă, cum s-adară, ca s-lo-aşteaptă şi s-lu mutrească cama g'ine. Pînă atumţea ahtare om mare niţi nu ş-aveà arcată ocl'il' pi casa lor, nu s-vìnă şi s-doarmă tu nîsă.

Mîcară cu ţi deade Dumniḑă şi l'-aştirnară vilènḑìle aţeale cama nàlile ş-cama bùnile. Ḑua alantă inşì h'il'lu di amiră, ca s-veadă hoara ş-loclu ĭu lu avea dusă tih'a. Di un di-alantu s-arîspîndì zborlu, că un om xen vine în hoară. Aiste zboare ağùmsiră ş-pînă la ureacl'a amirăluï. Nîs pitricù un om ca s-lu cl'amă fičorlu pînă la pălate. H'il'lu di-amiră s-duse şi inşì dinintea amirăluï. Aistu, cît îl viḑù ahtare livendu, lat şi-aspilà, duk'ì, că nu va s-h'ibă om de-aradă. D-ĭu eşči lu ntreabă? Lă spuse fičorlu tute păţîrle, cum k'irù calea ş-cum di ağumse pînă aclò. Tată-ńu, il' ḑîse el, easte un amiră mare ş-nu-l' deade Dumniḑă altu fičòr. Şčiŭ, că tora plînḑe şi s-dirină, că l'-u frică s-nu me-aĭbă mîcată vîrnă agrime îm pădure. Ma cara, s-h'ibă cu puteare, s-ńi daĭ nîscînţî oamińĭ s-mi ducă pînă acasă şi nu va ţă h'ibă agîrşită buneaţa. Amirălu atumţea îşĭ deade zborlu, că va li facă tute cîte caftă, ma îl ţînù ḑua aţeà oaspe la nîs. Aistu amiră aveà maşĭ ună feată. Nîsă no-avea altă numă, ma tuţĭ îl' ḑiţeà *Muşata Locluĭ*, că ahită muşată erà. Mulţî h'il' di-amiràţĭ o-aveà căftată ţi nveastă, ma pînă atumţea tată-su no-aveà dată zborlu a vîrnùĭ, că nica vrea s-o-aĭbă ningă nîs, să ş-u hărisească. Ş-aestă vah' erà, ma nica nu l'-aveà vinită oara, nica nu erà scriată, nu altu ţivà.

Şiḑură nîşĭ treil'i la measă. Fičorlu cît u viḑù, canda un ğilìt araţe îl' tricù pit trupu. Il' fuḑì mintea di la mîcare şi nu-şĭ mutà ocl'il' di pi feată. Aistă, cama aruşinoasă, di oară oară şi-arcà mutrita pi ğone şi s-făţeà tu faţă ca veştu aròş. L'-aveà intrată ş-a l'eĭ dorlu tu ìnimă. Sculară measa ş-vine şi oara, ca s-fugă fičorlu. Cum s-fugă? Nu-l' vineà s-dispartă di vruta a luĭ; cl'imă tată-su a featăl'eĭ la nă parte şi ni unà ni altă, ma îl' ḑìse, că va-l' l'a h'il'i-sa ti nveastă. Cara s-h'ibă tih'a, fičòr, va s-facă ş-aistă, îl' ḑîse amirălu. Fuḑì h'i-l'lu di amiră cu ìnima împlină di harao di zboàrile bune. ţe le-aveà zburîtă tatăl a feàtăl'eĭ. Ḑua alantă ağumse acasă.

Tată-su, di cîndu aveà vinită tuţĭ oamińl'i di la avinare, plînḑea unĕ-unĕ ş-nu vrea ni s-macă, ni s-bea. Il' se-aveà urîtă bana fără h'il'u-su. Cîndo îl viḑù, că vine, s-hărisì pri multu, canda s-feaţe a daoa oară. Seara aţeà deade unĕ mare ziafete.

Nu tricură dao-treĭ ḑìle ş-fičorlu nu putù s-aravdă nica aţeà ţe-avea tu ìnimă. L'i spuse a tată-suĭ tute cîte îl' si ti-h'isiră tu hoara ĭu era. Il' ḑîse, că va s-l'a ti nveată h'il'a amirăluĭ. Să nvirină multu amirălu de-aiste zboară, că di cîndo erà ńic fičorlu, lo-aveà isusită pi unĕ feată de-avùt dit amiră-ril'a a luĭ.

— H'il'u, îl' ḑìţeà nîs, agîrşeà aţeà feată ş-nu mi fă s-mi nvirìn şi s-mi jilescu. Tute dincoti! puteaĭ s-l'i l'aĭ sùflitlu a fičorluĭ, ma s-agîrşască h'il'a di amiră erà cu niputeare. Ma ş-amirălu nu erà om ţi s-toarnă di pi zbor; lo-aveà dată tu un loc şi vrea s-easă cu faţa albĕ. Cara viḑù aşì fičorlu unĕ dimneaţă să scoală di noapte de acasă şi fuḑe cître tu hoara a feàtăl'eĭ a luĭ. Tu cale află un piscàr, ţi vineà cu peşti di la baltă. Piscàr, îl' ḑîse fičorlu, na stràńile a meale şi dă-ńĭ a tale. Piscarlu niţi că vrea altu ţivà cama g'ine. Tr-o oară ş-li scoase şi li deade a fičorluĭ. Atumţea aistu ş-aumse ş-faţa puţîn cu loc, ca s-nu s-cunoască şi ağumse pînă la pă-latea a Muşatil'eĭ a locluí. Află un huzmik'àr la poartă ş-lu ntreabă: «nu are vîrnu lucru ti mine aoaţe?» Are, îl'i ḑîse hu-zmik'arlu, că azĭ nă fuḑì un piscàr. «Ahtare lucru ştiŭ ş-mine şi aşì h'il'lu de-amiră intră pescar, maşĭ ca s-h'ibă ninga vruta a luĭ. Di caθe dimineaţă nís z-duţeà la baltă ti pesči şi-l duţeà a h'il'il'eĭ di amiră. Aistă nu puteà s-lu cunoască tu

stràñile ţi erà. Unǎ ḑuǎ, cîndo s-turnà fičorlu di la baltǎ cu un pescu tu mînǎ, avde di diparte unǎ vreavǎ mare. Bre ţi s-h'ibǎ, îşĭ ḑîse nîs, şi s-aproak'e, ca s-veadǎ, cîndo ţi s-veadǎ?

Tute prìčile di pisti loc, ñiţĭ, mǎrĭ, ìmire, agre, erà adunate aclò şi sǎ ncǎčà ti unǎ mîrşe, ţi vrea s-u mpartǎ. Nu s-acǎk'iseà, cǎ caθe unǎ vrea s-l'a cama multǎ parte. Va s-diñicà, nu altǎ. «Staţĭ, lǎ ḑîse fičòrlu, cǎ vǎ mbunèḑ eŭ.» Acǎţǎ pi aradǎ şi lǎ deade a caθe unèĭ cîte nǎ bucatǎ carne mare icǎ cama ñicǎ, ca cum erà prìčile. A aslanluĭ îl' deade unǎ bucatǎ cama mare, a cìnіluĭ un os, a mùscǎl'èĭ nǎ k'icutǎ di sînḑe.

Aşì li mbunǎ tute.

– Nǎ fiţèşĭ mare buneaţǎ, îl' ḑìsirǎ nîse şi aşì lipseaşte ş-noĭ s-ţǎ dǎm cîte un lucru ahǎrzìt. Atumţea caθe unǎ arupse cîte un per i cîte unǎ peanǎ şi-l' li deàderǎ a fičorluĭ. Na, îl' ḑîsirǎ nîse, ş-cǎte orĭ vreĭ s-ti faţĭ vîrnǎ priče, ahuleà un per i unǎ peanǎ, ş-va ti façĭ iţi va s-vreĭ. Li lo tute aiste fičorlu şi-şĭ mutrì calea. Cîndo aǧumse la pǎlate altǎ vreavǎ nica cama mare. Tuţĭ zg'ileà ş-plînḑeà. — Ţi easte aistǎ, întreabǎ un huzmik'àr? — Auşlu n-arǎk'ì *Muşata Locluĭ*, îl' ḑîţe huzmik'àrlu. — Ţe easte aestu aùş? intreàbǎ eara fičorlu, ţi canda lu aveà ahundusitǎ loclu, cîndo avḑì, cǎ l'-arǎk'irǎ vruta a luĭ. — Ma nu va s-esči tine de-aoà, cum s-faţe s-nu ştiĭ carĭ easte auşlu?

Aistu aùş easte un om fǎrǎ moarte, aşì s-aflǎ di totîna şi tut aşì armîne. Nîs are unǎ culǎ analtǎ, analtǎ, ţe nu poţĭ s-l'i veḑĭ k'ìpita şi şade ahît diparte, ţi lipseaşte s-imñi ḑuǎ ş-noapte treĭ añi pînǎ s-aǧunḑi la culǎ. Içi avde auşlu, cǎ are vîrnǎ featǎ muşatǎ tu vîrnǎ hoarǎ, di un-oarǎ vine, o-arǎk'aşte şi u duţe la culǎ. Ţi s-facǎ tora fičorlu, cum s-adarǎ s-ascapǎ feata dit mîna auşluĭ. Nu s-mindueaşte multu, ma ahuleaşte unǎ peanǎ şi s-façe un pul'ŭ. Azboarǎ, azboarǎ pisti munţĭ ş-pisti amǎrĭ şi veade di diparte cula auşluĭ. Şiḑù puţî'n pi un munte, ca s-discurmǎ, şi de-aclò apoaea analţǎ areàpitle, azboarǎ şi s-acùmtinǎ trîş pi k'ìpita di culǎ. Aclò ahuleaşte unǎ areàpitǎ di muscǎ şi s-faţe muscǎ. Azburǎ cu aradǎ pit tute udǎlle ca s-veadǎ, ĭu era vruta a luĭ, U viḑù tu un udǎ, ĭu plînḑeà şi s-dirinǎ cu perl'i displǎtìţĭ. Tr-oarǎ el s-feaţe earǎ om şi-l' si spuse dininte. «Nu plînḑe, îl' ḑîse el,

că va s-te-ascap.» Inșì apoaea de-aclò și s-duse s-află auşlu. —Bună-ţĭ oara, pap, il' gri.—G'ine viniși, h'il'ŭ; ma cum di te-aflàșĭ aoaţe; pînă tora no-are vinită altu om. — K'irùĭ calea, pap! șiḑură doli în pade.—Nu mi cafţĭ în cap nih'amă, laĭ h'il'ŭ, il' ḑise auşlu.—Că-ţe nu, pap?—Își băgă aușlu caplu în poală la fičorlu. — Multu auș esči, pap, il' ḑîse aistu. — De-alihea, niţi eŭ nu șčiŭ cîndo me-am faptă.

- Ș-no-aĭ moarte vîrnoară?

- Am, ma vîrnu nu sčie, ĭu easte moartea mea.

- E, ca ĭu easte, întrebă eara fičorlu!

- Tu ună pădure diparte, diparte, băneaḑă un porcu agru. Nĭ om ni pul'ŭ nu are intrată to-aţeà pădure. Tu pîntica porculuĭ agru easte ună sfinduk'e. Tru nîsă suntu patru purung'i.

Patrul'i purung'i aŭ cîte un oŭ. Aiste oaŭă sunt bana mea. Cîndo va s-frîngă nîse, atumţea va s-mor și eŭ. Viḑùșĭ tora, că ĭu easte bana mea?

Fičorlu li băgă tute aeste tu minte. Stăĭ, îșĭ ḑîse nîs, că nu va s-ascàk' bun di mine. Siḑù nica cît șiḑù aclò, s-duse [illegible] ș viḑù nica un-oară vruta, apoaea ahulì ună peană și s-feaţe pull'ŭ. Azbură, azbură și ağumse pînă la pădurea, ĭu erà porcul aţèl àgrulu. S-feaţe eara om și intră tu pădure.

Porcul, di ĭu erà antăvălìt tu ună baltă, avḑî vreavă.—Care vine tu loclu a meŭ, strigă nîs? Să mprustă și viḑù fičorlu. Nĭ ună, ni altă s-h'umusì îndreptu pri nîs, ca s-lu disică. Ma fičorlu șideà cu perl'i ș-cu peànile tu mînă. Ahulì un per și s-feaţe aslàn. Acăţară să s-alumtă dol'i. Dol'i erà ğońi, dol'i erà vîrtòșĭ, nu cădeà vîrnu. G'ine ma fičorlu s-alăxeà aoà di aoà. S-făţeà un vultur și lo-agudeà cu dintana, s-făţeà șarpe și lu nvărligà. Nu puteà porcul s-l'i facă ţivà. S-alumtară așĭ di dimneaţa pînă tu ascăpitata soàriluĭ. Pînă ma napòĭ porcul armase ș-căḑù în pade. Atumţea fičorlu nu k'arde oara și-l vàtămă. S-feaţe apoaea om, disică porcul ș-l'i scoase di nuntru sfinduk'a. U frîmse, ș-deade di purung'i. Il' tăl'è ș-nîșĭ ș-lo oàule. Ahulì apoaea unà peană, s-feaţe pull'ŭ și s-duse la aușlu. Aestu aveà duk'ită, că ḑua aţeà păţî ţivà porcul și erà puţin ca lînḑid. Na, tu oara aţea ağumse ș-fičorlu.—Pap, pap, îl' ḑise, veḑĭ aiste oauă? nîse suntu bana ta. Ma vreì s-bănèḑĭ, sălăg'à Mușata-Loclu, și ţă li daŭ.

— A, şarpe ţi mi mîcă, strigă auşlu, ţi aveàm s-ţă spun iu easte bana a mea. Dă-ńĭ le, laĭ h'il'ŭ. Feata nu pot s-u sălăg'escu, că nu-ĭ tu mîna mea aistă; am ş-eŭ cama mare.

— Ma nu poţĭ, na, ḑîse h'il'lu de-amiră ş-deade di pade un oŭ. Un ćurèc di bana auşluĭ s-tăl'è. Nîs căḑù lînḑid.

— E! ţe ḑîţĭ pap, intreabă eara fićorlu, u să lăg'eşti feata ţi caftu, i s-frîngu şi altu oŭ?

— Dă-ńĭ oàule, strigà dipriună auşlu, nu pot s-u sălăg'escu. Fićorlu frîmse nica un oŭ. Auşlu s-feaţe cama lînḑid.

— Va s-u sălăg'eşti, ma s-li frîngu ş-alante?

Auşlu eara cu a luĭ. Deade di pade fićorlu nica un oŭ, şi agumse auşlu pi h'irlu di moarte. Fićorlu lu ntribă nica un oară:

— U sălăg'eşti *Muşata-Locluĭ*?

— Nu, nu, strigă auşlu.

Atumţea h'il'lu de-amiră frîmse şi alantu oŭ. Auşlu murì, ma tu oara aţeà k'irù ş-cula, canda nu erà di vîrn-oară. Tu loclu a l'eĭ s-feaţe un cîmpu mare ş-muşàt. S-ḑîc eŭ, că va s-erà nă miliună di feate, ţi li ţîneà aclò încl'se auşlu, va s-h'ibă puţî'n. Caθe ună s-duse pi la casa l'eĭ.

H'il'lu de-amiră ş-lo *Muşata-Locluĭ* şi s-dùsiră acasă la nisă. Ca cît s-hărisì tatăl a feàtil'eĭ, cîndo u viḑù, putèţĭ s-v-u loaţĭ singurĭ cu mintea.

Un ţe lu ştea părmiθlu cama g'ine ńi spuse, că fićorlu să mbună apoea ş-cu tată-su. Lo ti nveastă *Muşata-Locluĭ* şi feàţiră ună numtă dumneascà.

Cules de D-l N. Baţaria.

52. Trei sotsi, trei doruri.

(Transcris după ortografia aplicată dialectuluĭ aromân de d-l Gustav Weigand.)

Z-dzutsem kọ trei sots, analtu pri k'əfi kari s-aflarọ, di unọ. di altọ, vińi ši zborlu la: tse dọari kaθi un.

— Io, dzusi unlu, nu vrẹam altu tsiva dikut h'il'a amirọlui unvẹastọ.

— Io nu-l' vrẹam ahut fẹata, gri alantu, dikut s-mi aibọ tu vrẹari ši s-ńi da kuts paràts va-ń dọarọ hrisusita.

— Ku l'irtarea-vǫ, fatsi treilu, las mę-auraskǫ amirǫlu a nostru ši las nu pǫatǫ s-mi vęadǫ ntr-okl'i, ma unǫ voi̯: s-mi va Dumnidzǫu̯!

Alantsu̯, ku̯ndu avdzu̯rǫ kuvenda aestǫ s-lišanarǫ de-aru̯-dęari.

— Ka kumu z-vęadi, masture, tini nu u štii̯ pǎrǎvulia tsęa: tra s-adžundzi la Dumnidzǫu̯ va š-para-Dumnidzǫu̯.

— Nekǫ u štiu̯ ši nekǫ voi̯ s-u štiu̯, s-tǫarnǫ aestu.

Štii̯, kum au̯ adeti s-tsu̯nǫ amiratsl'i spionęań, tra s-l-aspunǫ tse-i̯, tse nu-i̯ ši tse zburǫsku lumęa trǫ nu̯š, adžǔmsirǫ zbǫarili aesti la uręakl'a lui̯ ši tu ǫarǫ dęadi dimu̯ndǫtšuni z-yinǫ šamištreil'i n fatsǫ-l'.

Aešti lail'i sę-aspǫręarǫ multu, kǫ nu štęa tse l'i aštęaptǫ.

— Noi̯ ka noi̯, dzu̯siro dol'i tse nu grirǫ zbor uru̯t tr-amirǫlu, ma tini mǫrate, karišti tse tę-aštęaptǫ, k-anàθima ǫara iu skǫasiš atsèl zbor. Pǫati, ditrǫ tini vai̯ tru̯dzèm š-noi.

— Trǫ mini nu avèts tsivà s-trǫdzets voi̯, io tse li grij zbǫarili atsęali nu-ń ampari dip arǫu̯. U dzu̯šu̯ š-u dzu̯k pali Las mi va Dumnidzǫu̯ ši stru̯mbǫ u bag, nekǫ nu-ń si bati pęana di okl'u dę-amirǫlu a vostru.

Kari̯ vińirǫ n-fatsa amirǫlui̯, lǫ dzu̯si:

— Tini tse kǫftáš fęata-ń u̯nvęastǫ, a ta s-h'ibǫ; tini tse kǫftáš vręari din parti-ń ši paráts, intrǫ tu hǫznǫ ši l'a ku̯ts u̯ts tradzi ińǫarǫ; š-aestu tse nu-l' si bati pęana di okl'u d mini, bǫgats-l'i brǫndzili di guši š-arkats-lu s-putridzaskǫ tu filǫk'ie, tǫ-a boi̯lor. Akši si štibǫ nu̯s nǫ ǫarǫ ku kari̯ ari s-fakǫ

Kum dzu̯si, akši s-fęatsi. Unlu si nsurǫ dupǫ nu̯sku̯nti dzu̯t š-alantu lo paráts ku̯t putu. Ma el', ka xeńi̯, tse ęara, vrur sǫ z-dukǫ tu lok-lǫ. Nǫinti s-plęakǫ, dupǫ tse nkǫrkarǫ flurì káristi ku̯ts kal', ž-bǫgarǫ nvęasta kǫvalǫ, lǫ tǫku̯ni di ǫas pili a lor ši-l' prikǫdzurǫ amirǫlui̯ s-lu l'artǫ, kǫ om fu s-aru̯si ši kǫ va l'ǫ u fakǫ a lor bunęatsa aestǫ ši nu a lu kǫ de! kum sǫ z-dukǫ tu lok-lǫ fǫrǫ nu̯s ši tse sę-aspunǫ kasǫ-l', ku̯ndu va l'i ntręabǫ pǫrintsu̯l' și soęa-l'.

Amirǫlu, karišti kum sę-aflǫ tu ǫara tsęa, ši-l l'irtǫ, ma n vru s-l'i da vu̯rǫ kal trǫ nkalàr š-lu alǫsǫ sǫ z-dukǫ pri pac ka ku̯nili.

Kari̯ trapsirǫ vu̯rǫ dzuǫ kali xinitsl'i, akǫtsǫ si-l' parǫ arǫ amirǫlui̯ di tse fǫkù ši tru ǫarǫ pitrikù nu̯s nǫ kǫvǫlori

s-l'i adzuńgǫ ši fu̯rǫ sĭ ntre̯abǫ, sǫ-l' l'a kaplu atsilui̯, tse va ńargǫ pri padi.

Atsèl ku paratsl'i, vidzu̯ndalui̯ kum lai̯lu sots a lor ayù š-trǫdze̯a truplu di kurmat, u̯l kurmǫ ńila ši diskǫlikǫ di-l bǫgǫ n-kalar sǫ-l' yinǫ putsu̯n puterli la lok.

Ku̯tu nkǫlikǫ aestu ši na i̯u kǫvǫlǫria am paturle̯a de̯adi kap ši ma l'-adžungu, trag di-l' l'a caplu atsilùi̯ di imnu̯nda ši s-tǫarnǫ nu̯poi̯ ku kaplu atsilui̯ tse kǫftǫ vre̯are̯a amirǫlui̯ ši paràts!

Dupǫ tse armàsirǫ maš doi̯ sots, avinarǫ agońa s-nu patǫ š-nu̯š tsivà, kǫ nu šte̯a tse kurǫ; adžungu̯nda la un aru̯u̯ mare, sǫ nk'adikǫ kalu a grambolui̯ ši s-ne̯akǫ ku tut nu̯s, š-armasi nve̯asta ku trei̯lu. Lae̯a nive̯astǫ, kari̯ vidzù ntǫńa tih'e ǫarbǫ, s-mǫritǫ ku nu̯s.

Akši, atsèl ku Dumnidzǫu̯ armasi nu maš ku h'il'a amirǫlui̯, ma š-ku multǫ ave̯ari, tea s-pǫatǫ z-bu̯ne̯adzǫ kumu z-va, fǫrǫ s-lu dǫarǫ kaplu.

Dupǫ tse imnarǫ ku̯t imnarǫ, adžumsirǫ nǫ se̯arǫ t-unǫ hǫarǫ, i̯u ntribarǫ un om, disi štie vu̯rǫ hane s-l-aspunǫ. Aestu, ma-l' vidzù, kǫ nu sun de̯-a loklui̯ ši k-aŭ paràts multsu̯, l-aspuse nǫ kasǫ di vurkolak, i̯u vu̯rǫ nu kǫlka, ši, s-lu bǫga draclu vu̯ro s-armu̯nǫ unǫ se̯arǫ aklo, nu-l afla dimine̯atsa Aistǫ u fe̯atse ku mintuire̯a s-lǫ l'a dzua alantǫ paràtsl'i. Gini ma unǫ mintue̯ašte omlu ši altǫ ts-adutse Dumnidzǫu̯, ši s-vedz tora, tse s-tih'ise̯ašte.

Ku̯t diskǫrkǫ omlu a nostru ši bǫgǫ nve̯asta-l' z-dǫarmǫ, kǫ e̯ara multu kurmatǫ š-kǫpǫitǫ di trunduire̯a dı nkalar, š-aprindi tsigara ši s-tindi ningǫ vatrǫ. Eara ku̯trǫ ńadzǫnǫapti, ǫara vurkolaklui̯, ma el nu-l akǫtsà somnul ku mintuire̯a la unǫ š-la altǫ. Tu ǫara tse̯a s-avdzu̯ nǫ trunduiri, kǫ tsu̯ s-pu̯re̯a, kǫ kasa va s-kadǫ dit θime̯al'i. Omlu a nostru si ka aspǫrè, ma š-lo inima n-dintsu̯ š-aštiptà z-ve̯ado tse va kurǫ. Dupǫ nǫskundu kǫrtsu̯ni uša ši na i̯u-ts e̯asi nǫ fandazmǫ ku barba nkǫršil'atǫ ši pu̯nǫ di bru̯n, ku dintsu̯l' ka sǫk' ši ku ungl'ili ka vurkolak, kǫ insu vurkolaklu e̯ara.

— Nu tę-aspari, krištine, kǫ nu-ts fak tsivà, gri nu̯s, aflǫ kǫ pu̯nǫ astu̯ndzu̯ ń-e̯arà datǫ s-fak arali, z-vatu̯m ši si zgrum kar-tsi kǫlkà n-kasǫ-ń. Aflǫ kǫ i̯o e̯aràm un om arǫu̯ avùt, ama stres ku̯tu z-dzu̯ts. Mu̯kàm pu̯ni di bubotǫ gǫalǫ, màt-

su̯li arkati, imnam dispul'at ku tšoal'ili dipri mini pęatik di peatik. Nu mę-alǫsà inima s-akumpǫr nǫ mu̯ntilǫ tr-aštirdzęari naręa, kǫ ń-u suflam ku k'irǫmidzli. Trǫ nǫ pindarǫ nǫ dzuǫ zgrumài̯ nǫ ǫàrfu̯nǫ mul'ari ku tut doi̯ h'il' a l'ei. Ši tse s-ts-aspun? ku̯ti lǫèts am faptǫ, va un mes s-tsu̯ li mbair ši tot nu-s bitsesku. Dę-aestǫ ši Dumnidzòu̯ mi fǫkù vurkolak pu̯nǫ n-dzua de astu̯ndzu̯. Ma, kǫ i̯o va intru tu lok trǫ tot-na, yinu s-ts aspun avęaręa-ń

Apoęa-l lo di mu̯nǫ ši-l adusi tu tsilàr, i̯u l'-aspuse kǫldǫrli mplini di flurii, midžits ši groš.

— Di paràtsl'i aešti vai̯ tsu̯ń trǫ tini unǫ parti; de-alantǫ parti va s-adàri̯ aǫa, tu loklu a kasil'ei-ńi nǫ hani mari, i̯u z-badz di tuti ši di ku̯ts ǫamiń vai̯ tragǫ la nu̯sǫ, s-lǫ dai̯, s-mu̯kǫ, z-bęa ši parats s-nu lǫ kaftsu̯; aestǫ : trǫ l'irtaręa sùflitlui̯ a miui̯.

Lumęa tutǫ din hǫarǫ, ku̯ndu-l vidzurǫ k-apiri su̯nǫtòs bǫgarǫ sǫ-š fakǫ krutšęa. Ma el mǫlǫgàr, nu lǫ aspusi tsivà, ma fęatsi dupǫ dimu̯ndata vurkolaklui̯;

Akši bu̯na nu̯s ku fęata amirǫlui̯ ku mušutèts, di fǫtsęa g'inèts la lumęa tutǫ, sǫ-l' s-avdǫ numa.

Tora s-nǫ turnǫm la amirǫlu.

Amirǫlu, ku̯ndu vidzu kaplu tǫl'àt:

— Tse fęatsit, ku̯ń, gręašti nǫrǫit, a kui̯ kap dzu̯šu̯ i̯o s-tǫl'àts š-a kui̯ tǫl'at voi?

— Mǫrite, aoà noi̯ fęatsim kum nǫ dimu̯ndaš; aestu ńirdzęa imnu̯nda, aištui̯ kap tǫl'èm.

Atumtsęa amirǫlu dimu̯ndǫ: tora sǫ s-aflǫ pri tšitšòr nǫ ńil' di inši ši i mortu i yiu̯ u̯l voi̯ kǫnli atsèl.

Akši nk'isi nu̯s ku nǫ ńil' di inši ńadzǫ ęarnǫ ši ku̯ndu adžumsi la hǫara ku hanęa, iu sę-aflà omlu tse kǫftà, lu ŋkl'isi ęarna ši nu putù s-tragǫ ma nklò. Ligǫ kal'i tu hani ši aštipta s-tręakǫ ęarna gręau̯ǫ šapoęa s-tragǫ.

Hil'i-sa ku̯t u̯š vidzù pǫrìntili, ši-l kunusku, ma s-fęatsi kǫ nu-l kunǫašte. Tut akši ši bǫrbatu-su, tse nu iši dip u̯n fatsǫ. Ku̯ndu viñi ǫara s-plęakǫ amirǫlu, skǫasi s-plǫtęaskǫ, ma dzinir-su ęasi atumtsęa ši-l' dzu̯tsi:

— Aǫa nu s-plǫtęašte. Kari̯ va tra s-plǫtęaskǫ nu yine aǫa

— Ma kum, frate, i̯o di džaba nu voi̯, kǫ štii̯ kari̯ h'iu̯ i̯o i nu štii̯?

— Kum s-nu štiu̯, tini h'ii̯ amiro̥ mari, mari, ma ku tut-aesto̥ ma ńik di Duunidzo̥u̯. Kari̯ z-vrei̯ s-afli š-ma multu, aflo̥ ko̥ i̯o ts-esku džinir-tu, ko̥ h'il'e-ta ęaste-u ao̥a.

Arso̥ri atumtsęa h'il'a amiro̥lui̯ di-š lo tato̥-su di guši ši l'i mbo̥iro̥ uno̥ ku̥ti uno̥ to̥ati ko̥ti s-fęatsiro̥ pu̥no̥ atumtsęa ši-l' dzu̥se, ko̥ alto̥ o̥aro̥ s-nu gręasko̥ zbor urut ku̥tro̥ Dumnidzo̥u̯, ko̥ omlu š-amiro̥ s-h'ibo̥ tot ku Dumnidzo̥u̯ nu u sko̥ati n-kap.

Ku̥ndu avdzu̥ š-aesto̥ amiro̥lu, l'i se-ako̥tso̥ limba n-guro̥ di nu štęa tse z-gręasko. Dipuse atùmtsęalui̯ di pri skamnu ši lo̥so̥ dzinir-su z-dumnęasko̥, kum va-l' tal'e kaplu ši kum va-l' šuiro̥ Dumnidzo̥u̯.

Š-akšitsi o̥aspitsl'i amèi̯, tot al Dumnidzo̥ s-fęatsi. I̯o ń-eràm aklò ši v-aduš avo̥au̯o̥ ku̥ti no̥ po̥ręakl'e di strańi no̥au̯o̥, ma kum trikui̯ prit ho̥ara dispul'atslor, so̥rgl'iro̥ di-ń lę-aro̥kiro̥, k-ayù asko̥pai̯ š-i̯o tu zmęani š-ko̥męaši. Aeste š-tute.

(Spus de Tašku Tomu din Vlaho-Klisura, Macedonia; transcris ca la Avela.)

53. Feata to̥xito̥ al Dumnidzo̥.

(Transcris după ortografia aplicată dialectului aromân de d-l Gustav Weigand.)

Erà no̥ o̥aro̥ no̥ mul'ari, tse nu amintà, ku tuto̥ mutrita tse s-fęatsi. Ku tuto̥ turnaręa dę-alanto̥ parti, tse-l' fęatsi a loklui̯, tra s-aflo̥ vu̥ro̥ yitrii dę-amintari, nu-s putù, nu-s putù.

Ma vidzù š-nu̥so̥ akšitsi, aku̥tso̥ s-alago̥ bisèritsli ši so̥ si nkl'ino̥ la Dumnidzo̥u̯, so̥-l' da š-a l'ei no̥ fęato̥, ku̥t tra s-l'i diskl'ido̥ ińo̥ara ši s-u l'a tu no̥aul' ańi̯, kari̯ si va.

Dumnidzo̥u̯, kari̯ nu putęa s-askapo̥ di nu̥so̥ dzua tuto̥, ko̥-l' si dutsęa ka miro̥ ku: «do̥-ń, do̥-ń, do̥amne š-a ńia no̥ fęato̥ ši l'a-ń-u, mako̥ vrei, tu no̥aul' ańi̯», sko̥asi ši-l' dęadi no̥ fęato̥.

A l'ei̯ kanda l'i si fęatsi Hristolu n-kaso̥, kari̯ aminto̥ fęata. Dzua tuto̥ ku fęata n-guro̥: «Fęata męa-i̯ akši, fęata męa-i̯ nu štiu̯ kum,» ko̥ tsę-avęa nu̥so̥, nu avęa vu̥rnu.

Dupo̥ tse kriskù fęata ši s-fęatsi di no̥au̯o̥ ani̯, no̥ dzuo̥ kum z-dutsęa ku po̥àtšili ntrę-apo̥, l'-inši Dumnidzo̥u̯ u̥n kali ka auš ši-l' dzu̥si.

— Fęata męa, ku̥ndu s-ńerdz akaso̥, so̥-l' dzu̥ts a mo̥-tai̯, ku̥ndu va-ń da tse-ń ari to̥xito̥?

Si fęata-l′ dzu̯si a mo̥-sai̯, ko̥ ęa š-ęa tse-l′ dzu̯si un auš. Mo̥-sa l′-u turno̥:

— Kara s-tę aflo̥ alto̥ o̥aro̥ si-l′ dzu̯ts, ko̥ mu-mea nu-š adutsi aminti s-ai̯bo̥ a vu̯rnui̯ tsiva to̥xito̥.

L′-dzo̥si fęata auślui̯ zbo̥ari͏̆li aesti, ma aestu ko̥lkà dipriuno̥ tu zborlu di ma naintęa, ko̥ pu̯n tu màrdzini, apu̯ndisi muma fęatil′eĭ:

— Si-l′ dzu̯ts, h′il′a-męa, ko̥, tse-s to̥xi mama, s-u l′ai̯ i̯u s-o̥-afli ši si nu-l′ mu̯ts urèckl′ili dzua tuto̥, ko̥ mu-męa ari š-altu lukru.

Ku̯t avdzu̯ akši Dumnidzo̥u̯ ši kari̯ ts-o̥-arapi fęata din-a-nùmiręa, tu altu lok sę-aflo̥.

Aštęapto̥ muma si-l′ yino̥ fęata nu̯poi̯, nu z-vęadi i̯uvaš-i̯uva. Alago̥ nu̯so̥ ka ndòrniko̥ nsus ši ng′os, fęata nsus, feata ng′os, dusi fęata! Di ku̯rtiri gręau̯o̥, kari̯ nu putęa vu̯ro̥ so̥-l′ da vu̯ro̥ ko̥rari ku̯tro̥ i̯u fęatsi, kari̯ nu štęa i̯u s-u kafto̥, so̥ nkl′isi n kaso̥ s-klutšasko̥ plu̯ngul.

Dumnidzo̥lu, dupo̥ tse o̥-aro̥k′ì, o̥-adusi tu no̥ gru̯dino̥ ku soi-soi di lo̥lùdz, po̥ami ši di ku̯ti mušitèts nu tso̥ nkapi mintęa. Tuti s-ńiro̥ fęata, tra s-nu-s sıklitsęasko̥ ši s-nu kafto̥ mo̥-sa.

No̥ dzuo̥ š-adusi fęata aminti di mo̥-sa ši bo̥go̥ s-plu̯ngo̥:

— Voi̯ la mama š-la mama.

U l′a ši Dumnidzo̥u̯, tse-l′ avęa trikuto̥ yinatęa, š-u pitręatsi pri trei tserg′i, di kari, unlu ęara surdu. Lo̥ u nkarko̥ pri ko̥arni ši hai̯, lo̥ dzu̯si, s-o̥-adutsèts su̯no̥to̥aso̥, ko̥ džu̯ęapi nu-ń dats.

Imno̥, imno̥ tserg′il′, u̯l′ lo fo̥amęa ku̯t adžùmsiro̥ tu no̥ pu̯duri ši o̥-alo̥saro̥ fęata s-l′ astęapto̥ pu̯no̥ s-pasko̥. Fęata ‹ po̥štèts, › lo̥ dzu̯si ši se-alino̥ pri un arburi di friko̥ s-nu u mu̯ko̥ vu̯ro̥ zlapi. Nu z-dipo̥rtaro̥ ninga g′ini tserg′il′ şi ęa i̯u vini no̥ urso̥ la fęato̥ ši ako̥tso̥ s-l′-aspuno̥ ko̥rintsu̯l.

— Dipuni s-ti mu̯k, gri ursa ši fęata bo̥go̥ s-plu̯ngo̥.

— Nu dipun? fęatsi feata ši ursa apo̥rńi s-aro̥ado̥ truplu arburilui̯. Kum aku̯tso̥ nu̯so̥ s-aro̥ado̥, li tšulì surdul tserbu urèkl′ili ši gri:

— Fęata plu̯ndzi!

— Ai̯de, surde, noi̯ nu avdzu̯m, š-tini avdzu̯, džu̯siro̥ alantsu ku urekl′i.

Surdul nu dzu̯si tsiva ši bǫgǫ ęarǫ s-paskǫ. Nu trikù nu̯skundǫ çarǫ ši arburili se-arǫasi ka pu̯n tu džumitatęa.

— Fęata-i̯ tu mari k'indin, gri surdul.

— Ai̯de! surde, noi̯ nu avdzu̯m š-tini avdzu̯.

Arburli atsia dę-atsia lu aru̯deà ursa ku dintsu̯l', kǫ ninga noθęamǫzikǫ lipsęa ši vręa s-kadǫ ku tut fęatǫ.

— Ai̯di, fęàtsirǫ š-alantsu̯ doi̯, kǫ dę-alih'a nu-l'-u bunǫ a fęatil'ei̯.

Sę-alǫsarǫ am pàtrulęa ši pu̯nǫ s-misuri̯ «tsintsi» adžùmsirǫ la fęatǫ. Ursa, ma veadi tserg'il', alasǫ fęata ši-l' bagǫ nǫinti. G'ini ma tserg'il' širèts, unlu fęatsi ku̯trǫ di̯-unǫ parti, altu kutrǫ de-alantǫ parti, kǫ ursa mintuì tse mintuì, ši s-lo dupu un. Alantsu̯ doi̯ s-tǫarnǫ la fęatǫ, o bagǫ pri kǫarni ši fak naparti

Imnǫ š-alagǫ, imnǫ š-alagǫ, adžùmsirǫ la kasa fęatil'ei̯. Tu avlie erg'ili pu̯n di bru̯n ęara. Uši š-pǫlǫθìri̯ era nkl'isi, di ts-ǫ-avęai̯, kǫ nu bati yiu̯ nauntru.

— Diškl'ide, mamo, diškl'ide kǫ i̯o h'iu̯, fęata ta, kurundu di-ń diškl'ide, gręa fęata dę-afǫarǫ.

— Am kum, dzu̯tsęa mǫ-sa, tora vai̯ aflu fęata i̯o. Tini h'ii̯ vu̯rǫ puškl'e gręaunǫ.

— Nu mamǫ-ń, nu skǫàti zbor ku fok din gurǫ, kǫ i̯o-ńì h'iu̯ h'il'a ta durutǫ, ma diškl'ide-ń.

— Am kum, kari šti tse mǫarti lae h'ii̯ ši ti fats kǫ h'ii̯ om.

— Diškl'ide-ń, mamǫ bunǫ, k-aštęaptǫ tsergil' s-me-apunǫ tu mu̯ńli a tali ši sǫ-s tǫarnǫ z-da zbor kum lǫ dimu̯ndǫ aušlu tse mi arǫk'ì.

Atumtsęa š-adusi aminti muma di kum ǫ-amintǫ fęata ši pǫati k-aušlu atsèl vai̯ era Dumnidzǫlu. Ea vru z-diškl'idǫ uša ši ku̯t u̯š kunusku fęata, sǫrgl'i sǫ-š u stringǫ m-bratsǫ ši kumu s-h'iritsęa ši z-bǫšà di vręari ši di marli dor kǫ-š vidzù h'ila, tse o avęa di multu trikutǫ tu psihuhartea mòrtsu̯lor, u̯l' kǫdzù arǫu̯ ši muri.

H'ilà nu putu s-aravdǫ kama multu ši analtu pri mǫ-sa l'i nkl'isi ši nkl'iš l'-armàsirǫ trǫ tot-na okl'il'.

(Spus de Ion al Barac, Avela, Epir.)

54. Fitšorlu oarfu̯n, adžumtu amiro̥.

Eara uno̥ o̥aro̥, tse nu-š e̥ara.

Eara no̥ o̥aro̥ nu̯šti fitšori̯ tse s-adžuka tu padi, z-dzu̯tsèm ka la Barberi̯, i̯u, na! i̯u yini un bašak ku mula nko̥rkato̥ ku praš ši bago̥ so̥ strigo̥:

— Kari̯ yini so̥-l bag tu sak, so̥-l' dau̯ no̥ furtii di praši̯.

Un fitšor o̥arfu̯n z-dutsi ši-l' dzu̯tsi:

— Mi vrei̯ mini, are?

— Ko̥-tse s-nu ti voi̯? u̯l' dzu̯si bašaklu.

Lo fitšorlu mula ku prašl'i, u disko̥rko̥ la mo̥-sa akaso̥ ši sto̥tù so̥-l bago̥ bašaklu tu sak. Dupo̥ tse z-dusi, z-dusi tu sak, fitšorlu bo̥go̥ so̥ ntre̥abo̥:

— Are bašak, bašak, ninga nu va mi skotsi̯ dit sak? Ma bašaklu nu-l' gre̥a dip, ko̥ atsel nu e̥ara bašak, ma ku̯ni di drak. Ku̯t lu sko̥asi n-dze̥ano̥ ši lo̥-alo̥so̥ ku mulo̥ ku tot.

Lai̯lu fitšor bo̥go̥ s-plungo̥ tu irńii aklo, ma kari̯ lo̥-avdza s-l'i dai̯ adžutor? Nu̯šti orńi mo̥ri̯, ku̯t vidzuro̥ mula singuro̥ ši se̥-aurńiro̥ pri nu̯so̥ ši krak, krak, tradzi ku uńgl'ili š-ku tšoklu di sak, lo̥-arupsiro̥ ši fitšorlu iši di nauntru. Atumtse̥a orńil' se̥-aspo̥re̥aro̥, fudziro̥ ši nu̯s armasi pali singur tu irńie, di nu šte̥a ku̯tro̥ i̯u s-fako̥. L'-u de̥adi š-nu̯s dze̥ana ku̯tro̥-n sus ši i̯u s-lu sko̥ato̥ kale̥a, s-lu sko̥ato̥. Aklo i̯u z-vidzu pri dze̥ano̥ ši-š arko̥ okl'il' no̥ o̥aro̥ divarliga, tru̯ši̯u̯ng'os tu vali, andzu̯ri no̥ ko̥šari. S-u de̥adi h'ima ng'os ku̯tr-aklo. Aflo̥ tamam o̥ara, i̯u muldze̥a oi̯li. «Are, bo̥rbatsi̯, bo̥rbatsi̯,» dzu̯si nu̯s atumtse̥a, «nu mi vretsi̯ š-mini ao̥ae̥a la oi s-adžut ku̯t tras mu̯k š-i̯o no̥ kumato̥ di pu̯ni, ko̥-ń h'iu̯ o̥arfu̯n?»

— Ko̥-tse s-nu ti vrem, u̯l dzu̯siro̥ atsel', po̥ati ko̥ va-ts h'ibo̥ fo̥ame, nu vrei̯ tsiva s-mu̯tsi?

— Am, kari̯ s-ńi datsi̯, dzu̯si fitšorlu, voi̯ zo̥ri̯.

L'-dińikaro̥ no̥ kuvato̥ di lapti ši fitšorlu do̥-l', do̥-l' ku tšubana, u bitsi t-o̥aro̥.

— Ma vrei̯! lu ntribaro̥ pikurarl'i.

— Am kari̯ si-ń datsi̯ dzu̯si fitšorlu voi̯.

L'-dińikaro̥ ninga no̥ kuvato̥ š-pu̯no̥ s-askuk' u̯l' de̥adi kali.

— Ma vrei̯? lu ntribaro̥ ninga no̥ o̥aro̥.

Fitšorlu ka de̥-aršini, ka di tse vrei̯ dzu̯-l', nu ka-l' yine̥a

z-dzu̯kǫ «voi̯», ku tut kǫ-l' trǫdzẹa inima, kǫ nu-avẹa mu̯katǫ lai̯lu di trei dzu̯li ntredz.

— Dzu̯ are! lu ntribarǫ pikurarl'i, ts-u fǫami i nu?

— Am ń-ẹasti! dzu̯si fitšorlu.

— Tse nu dzu̯tsi̯, makǫ ts ẹasti, aǫa la kǫšari h'ii̯, ku̯ndu va dai̯ paratsli? ši-l' dińikarǫ ninga nǫ kuvatǫ.

Kari̯ si sǫturǫ fitšorlu g'ini-mušat, l-bu̯garǫ z-da dupǫ oi̯ di ku̯ti ori̯ li muldzẹa ši tutsi̯ u̯l vrẹa, kǫ nu ẹara vu̯rǫ murtutsinǫ, ma džoni ši dišteptu fok. Aǫa šidzu nu̯s ma multi dzu̯li ši vidzu, kǫ atsel' nu ẹara ǫamiń, ma dratsi̯.

Nǫ dzuǫ dratsl'i tutsi vrẹa s-fugǫ dẹ-aklo, ši-l' dzu̯sirǫ a lui̯ se-armu̯nǫ singur, s-avẹagl'i kǫšarẹa, s-nu yinǫ vu̯rǫ di lǫ furǫ tsiva.

— Šed, dzu̯si nu̯s, a ńia nu ń-u frikǫ.

Dratsl'i l'-alǫsarǫ š-kl'eili di tutsi̯ udatsl'i ši-l' dimu̯ndarǫ tutsi̯ s-l'i diškl'idǫ, maš un udǫ s-nu-l diškl'idǫ.

Kari̯ fudzirǫ nu̯ši dẹ-aklo, i̯el akatsǫ ši-l' diškl'idi tutsi̯ udatsli ši tse-z vedzi̯ aklo? di tuti mušutetsli a loklui̯. Ku̯ndu adžumsi̯ š-la udǫlu tse-l' dimu̯ndarǫ, s-nu-l diškl'idǫ, nu̯s kanda-l' dzu̯sirǫ: «na kl'eili ši diškl'ide-l»! L-diškl'isi š-i̯u-tse se-ẹasǫ, s-ẹasǫ! Aklo kura un šoput maši apǫ de-amalamǫ. Fitšorlu, fu̯rǫ tse sǫ štibǫ, bagǫ di s-lǫ tu fatsǫ ši tse z-vedzi? ii̯ sẹ-adrǫ tutǫ fatsa de-amalamǫ.

— Boobo! lele maratlu-ńi, dzu̯si nu̯s, kari̯ s-yinẹari dratsl'i aǫa, s-mẹ-aflǫ ku fatsa adratǫ dẹ-amalamǫ, va mi bẹa di yiu.

Tse-s fakǫ nu̯s tora? kum lo sǫ-s tǫarnǫ ku̯trǫ dinǫpoi̯-l'i, na vẹade un l'undar š-un kal. Kalu avẹa dinǫinti-l' ǫasi š iundarlu ẹarbǫ. Nu̯s l'a ǫasili di la kal ši lẹ-arukǫ a l'undarlui̯ ši ẹarba di la l'undar, a kalui̯. Atumtsẹa kalu gri di nǫ ǫarǫ:

— Tini tse-ń fẹatsiš bunlu aestu, tse bun vrei̯ di la mini?

— Nu voi̯ tsiva altu, dzu̯si fitšorlu, dikut s-ń-aspùńi̯ kum pot sẹ-askàp dit mu̯ńli a dratslor, kǫ s-mi aflari aǫatsi, va mi mu̯kǫ di yiu̯.

— Kari vrei̯ sẹ-askàk', u̯l' dzu̯si kalu, nu stǫi, ma nkalikǫ-mi, l'a k'aptinli, greasa, š-untulemnul š-tradzi kama gońa de-aǫa.

Fitšorlu nu-aštiptǫ dzu̯kǫ ninga nǫ ǫarǫ, ma fẹatsi kum lu nvitsǫ kalu ši tu altu lok sẹ-aflǫ, kǫ atsel nu ẹara kal dẹarado, ma azburǫtǫr! Sẹara, i̯u ntunika, kalu lu nvitsa sǫ-l'

tal'i nu̯šti peri̯ ši kundu sǫ-l kaftǫ, s-l' aprindǫ putsu̯n, kǫ tu ǫarǫ el yine aklǫ,.

Ma ž-dratsl'i nu šidęa ku muńli n džepi. Ma s-turnarǫ ši nu-l' aflarǫ akasǫ, ne fitšorlu ne kalu, s-lǫarǫ dupǫ nu̯š ši aǫa s-lǫ-akatsǫ, aklo s-lǫ-akatsǫ, lǫ-apruk'arǫ ka vu̯rǫ ǫarǫ multu diparti.

— N-adžumsirǫ, dzu̯si fitšorlu aspǫręat.

— Nu tę-aspari gri kalu, ma arukǫ k'aptinli m-padi.

Ku̯t lǫ-arkǫ ši kari̯ s-fęatsi nǫ pǫduri ndisatǫ-ndisatǫ, kǫ ne pul'u̯ nu putęa sǫ strǫbatǫ.

Kum fęatsirǫ, kum adrarǫ dratsl'i ku tut-aestǫ, kǫ u strǫbǫturǫ ši-l lǫarǫ n-tšitšǫari.

Aǫa s-lo-akatsǫ pali, aklo s-lu akatsǫ, ku̯t s-lu adžungǫ ši z-bagǫ mu̯na pri nu̯s.

— N-adžumsirǫ, gri fitšorlu.

— Strindze-ts inima ku dintsu̯l' š-nu tę-aspari, dzu̯si kalu ma arukǫ ši gręasa m-padi. Ku̯t ǫ-arkǫ fitšorlu ši tsǫ s timsi un munti analtu š-largu-maš k'atrǫ, Un tšor fǫtsęa dratsl'i nǫinti š ku doi̯ sę-afla nǫpoi̯. Ma kum fęatsirǫ nu̯š, kum adrarǫ kǫ tut u̯l trikurǫ ši aǫa tę-am dupǫ fitšor.

Ku̯ndu š-tǫarnǫ kaplu fitšorlu š-mutręašti, ninga nǫ drǫs kl'au̯ǫ dratsl'i ši vrea lǫ-andžupǫ di mu̯nikǫ.

— N-adžumsirǫ, gri fitšorlu.

— Inimǫ, ku̯ne, strigǫ kalu, vęarsǫ untulemnul ši nu tę-aspari.

Tǫarnǫ untulemnul m-padi nu̯s ši na! i̯u tsǫ-ń si tindi nǫ baltǫ dupǫ nu̯s, kǫ da daratsl'i s-u treakǫ, da, nu fu trǫ ši su̯nǫtati!

Kari̯ si vidzu askǫpat fitšorlu, da kale a kalui̯ sǫ z-dukǫ s-paskǫ ši i̯el trapsi tu nǫ apulitii. Aklo intrǫ huzmik'ar la amirǫlu. Amirǫlu atsel avęa š-unǫ gru̯dinǫ ku soe-soe d lǫludzi̯ š-mušitets. Kaθi dumu̯nikǫ amirǫlu ku tuts mǫrl'i a lu inša a priinmari sǫ-š vęadǫ kal'i, akui̯ pǫati kama multu Fitšorlu tso fu̯tsęa š-nu̯s? Aprindęa perl'i di kal, skutęa di šau̯a kalui̯ nǫ pǫręakl'i di strańi hrisusiti, ši nkǫlika kalu š ku̯ndu vu̯r-nǫ nu armu̯nęa la pǫlati, s-priimna prit gru̯dina amirǫlui̯, di-l' li fǫtsęa lǫludzli di ku tot zdruminati. Nu̯s š-ǫ avęa kǫ vu̯rǫ nu-l vęadi̯, kǫ ma sę-apruk'a ǫara li turnatǫ a amirǫlui, el u̯l' dǫdęa kali a kalui̯, ši skutęa strańili š

s-fo̥tsẹa pali huzmik'ar. Akši š-o̥-avẹa el, ma fẹata tsẹa ma ńika amiro̥lui̯ tse nu iša pute a priimnari, neko̥ ši-l' muta okl'il' dipri nu̯s, ahu̯ndo̥ mutrito̥-l' fu̯tsẹa. Tu turnato̥ amiro̥lu muta loklu dẹ-aurlari ž-di vu̯ryiri, kari̯ li asparsi gru̯dina? kari̯ l'i zdrumino̥ lo̥ludzli, ma i̯u s-lu aflo̥? Dẹ-aesto̥ lai̯lu gru̯dinar mu̯ka pri zverko̥. multi.

Fẹata tsẹa ńika amiro̥lui̯, tse-l vidẹa kaθi dumu̯niko̥ kum huzmik'arlu a lor nu-i̯ huzmik'ar, ma om ku semnu, š-u bo̥go̥ i ku nu̯s i s-nu s-mu̯rito̥ dip; štii̯, u̯l' ko̥dzu tu inimo̥ džonili aleptu š-su̯no̥tati buno̥!

Tato̥-su atsia dẹ-atsia-l' si dutsẹa:

— Nu ti mo̥rits fẹata, ko̥-ts vińi o̥ara? Nu̯so̥ de-alanto̥ parti.

— Ninga am k'iro tro̥ mu̯rtari. Si ku̯ts vai̯ dzu̯ts, ko̥ nu o̥-au̯ ko̥ftato̥? ši tse fitšori̯ dẹ-amirats nu au̯ urdinato̥ prẹaklo, nako̥, nako̥ lo̥ adžuto̥ ko̥smetẹa s-u l'a, ma tuts pu̯ika ku no̥rli aplikati. Atumtsẹa amiro̥lu bo̥go̥ un til'an z-grẹasko̥, s-trẹako̥ tuts džońl'i tse-s tro̥ nsurari pri dinintẹa po̥artol'ei̯ di po̥lati ši kari va-l ariseasko̥ h'il'i-sa, va-l fako̥ dziniri. Tuts h'il'i dẹ-amirats ši dẹ o̥amiń mo̥ri, ndreptsu̯ ši adrats ku strańili atsẹali kama mušatili, tritsẹa ku inima tuk-tu̯k, s-nu tsiva dẹ-arisẹašti altu h'il'a dẹ-amiro̥.

Kari̯ urdinaro̥, urdinaro̥ di kum dẹadi so̥arli pu̯n tu asko̥pitato̥, ši h'il'a dẹ-amiro̥ šidẹa pri po̥lθiri ku merlu tu mu̯no̥, s-lu aruko̥ pri kari vreai̯ aleago̥, huzmik'arlu tse-š mintui̯ nu̯s ?— I̯u triku̯ro̥ ahu̯ntso̥ di-š ko̥ftaro̥ ko̥smetẹa, tse vai̯ k'er, kari̯ s-trek š-io? Si akši triku š-nu̯s ši tse s-tso̥ vẹado̥ okl'il' ? «tak!» I'-ari uno̥ pri kurkubeto̥ h'il'a dẹ-amiro̥ ku merlu.

Kundu vidzu aesto̥ amiro̥lu, ku̯t nu zdu̯ngu̯ni di kripari — Ninga no̥ o̥aro̥ s-trẹako̥ džońl'i, gri amiro̥lu, ninga no̥ o̥aro̥ ko̥-l' ko̥dzu merlu a fẹato̥l'ei̯ fu̯ro̥ z-va.

Ma ž-dẹ-aesto̥ o̥aro̥ fẹata tut pri huzmik'ar lu arko̥ merlu. Amiro̥lu-l'bo̥go̥ s-trẹako̥ š-ninga no̥ o̥aro̥ ši dẹ aesto̥ o̥aro̥ šidẹa ningo̥ nu̯so̥ š-u nvitsa kari̯ džoni s-aleago̥, ma i̯u so̥-l' si šutso̥ mintẹa l'ei̯, ko̥ ši di o̥ara aesto̥ tot liproslu — kum ako̥tsaro̥ so̥-l' dzu̯ko̥ la po̥lati — š-alẹapsi.

— More, tre fats fẹata-ń? u̯l' dzu̯tsi amiro̥lu, dẹ-ahu̯ts h'il' de amirats, s-aledz un lipros?.

Ma ẹa ună-ună: aestu-ń fu ko̥smetẹa, aestu va-ń l'au̯.

Ku̯ndu vidzu š-amiro̥lu ko̥ nu-s fatsi alto̥ soe, l'-lu de̯adi š-u aguni din kaso̥.

Akšitsi, fratili a ńeu̯, bu̯na dol'i tu no̥ ko̥siko̥, ka se-apo̥ro̥ Dumnidzo̥u̯. No̥ dzuo̥ u̯l' yine amiro̥lui̯ tu štiri ko̥ atare amiro̥ yini so-l' bato̥. Nu k'ari k'iro š-nu̯s ma aduno̥ kama aleptsuĭ ši ai tu polim. Dzinir-su lipros kum u̯l dzu̯tse̯a nu̯š: «nu-ńi̯ dats š-ańia,» dzu̯tsi nu̯s, z-yin š-i̯o s-mi bat?.

Atsel' di la po̥lati bo̥garo̥ s-aru̯do̥, ku̯ndu lo̥-avdzu̯ro̥, ko̥ š-el kafto so̥ z-bato̥. Tro̥ aru̯de̯ari akšia l'-de̯adiro̥ š-a lui̯ no̥ mulo̥ škl'o̥apo̥.

Kari̯ u̯nk'isiro̥ tuts, nk'isi š-nu̯s ku mula tse̯a škl'o̥apa pri dinu̯poi̯ ma ku̯t asku̯pitaro̥ alantsu̯ dupo̥ dze̯ano̥, aprindi perl'i di kal, nve̯ašti no̥ po̥re̯akl'i di strańi š-tsindzi armatli š-ise̯a tu polim. Amiro̥lu, štii̯, putsu̯n e̯ara s-kado̥ tu mu̯ńli a dušmanlui̯ o̥ara tse z-dusi nu̯s, ma i̯el «hru̯št» di no̥ parti, «hru̯št» de̯-alanto̥, lo-asko̥po̥ ši̯ l'-asteasi apro̥ape̯a tuts dušmańl'i. Dupo̥ tse vidzu ko̥ bitsi lukrulu, tradzi š nividzut s-fe̯atsi de̯-aklo. Da kali pali a kalui ši ši nkaliko̥ mula škl'o̥apo̥, armaso̥ aklo i̯u lo̥-alo̥saro̥.

— Ninga ao̥a h'iĭ, vre lipro̥ase? l'-gri amiro̥lu.

— Ao̥a, mo̥rite! dzu̯si el. Amiro̥lu dzu̯si la doi̯ o̥amiń a lui̯ so̥-l sko̥ato̥ dit lo̥ski, ko̥ mula ave̯a vultusito̥ nauntru pu̯n di urekl'i.

Ku tut-aesto̥, dušmanlu amiro̥lui̯ nu se alo̥sa s-u mu̯ko̥ arušinea, ko̥ pali apo̥rńi polim ši di o̥ara e̯sto̥ liproslu tut ka ma naint̯ea lu asko̥po̥ amiro̥lu, ma kum s-pliguĭ tu dzidzitik, amiro̥lu di no̥ o̥aro̥ sko̥ati mu̯ndila lui̯ di sirmo̥ ši-l' le̯ago̥ dzidzitiklu ši tro̥ adutsiri aminti l' bago̥ š-nelu a lui̯ tu dze̯adit.

Š-ninga no̥ o̥aro̥ pu̯n tu treili, tut akši ši amiro̥lu tro̥ adutsire̯-aminti l'-de̯adi no̥ apalo̥.

Amiro̥lu, ko̥ l'-u putu a dušmanlui̯, vru s-fako̥ no̥ be̯ari mari. Aklo akl'imo̥ tuts mo̥rl'i ku̯ts l'-adžutaro̥ ši dol'i dziniri̯ mo̥ri̯. Tro̥ liproslu neko̥ triku zbor. Aestu tse fatsi? Pitre̯atsi nive̯asta-l' s-po̥ro̥ko̥lse̯asko̥ amiro̥lu, s-lu aproak'e š-nu̯s la be̯ari.

Dupo̥ multi po̥ro̥ko̥lsiri̯: adi z-yino̥, dzu̯si š-amiro̥lu atumtse̯a.

Kum vińi aestu, lo̥ dzu̯si s-lo̥-alaso̥ z-dzu̯ko̥ un po̥ro̥mio̥.

El atuntsẹa bọgọ sẹ-aspunọ, kum sẹ adžuka nuști fitšori̯ nọ ọarọ tu nọ padi, kum viñi un bašak ku mula nkọrkatọ di praš, . . . ši tuti kuti li putsọ nus, š-kum askọpọ amirọlu dit mọñli a dušmanlui ši kundu lu ntribọ amirọlu s-fure kọ-l kunọašti nus pri atsel om, gri el:

— Omlu atsel h'iu io ši kari̯ nu pistipsits, mutrits mundila, nelu ši apala, tse-ñ dẹadi amirọlu.

Kari̯ vidzu akši amirọlu, z-dipusi di pri scamnu ši bọgọ ñiklu dziniri ši-l' kọftọ l'irtari di tuti kuti l'-adrọ.

N-ẹaram š-i̯o aklo ši v-akumpọrai̯ kọti nọ pọrẹakl'i di tsọruh', ma kum trikui̯ pri la họsap, li vidzurọ kuñl'i š-isẹa pri nusi, kọ š-o avurọ kọ-s h'ikati ši-ñ li mukarọ.

(Spus de Filpa Beza, Avela, Epir.)

55. Žužulu ku šapti kapiti.

(Transcris cu ortografia aplicată dialectului aromân de către d-l Gustav Weigand.)

Era tse nu-š era; era un amirọ š-avẹa trei fitšori̯. Š-marli bun, š-atsel di mesi bun, ma ñiklu sots nu-avẹa tu džunẹatsọ š-tu mušutẹatsọ. Tu amirọril'a tsẹa sẹ-afla un žužul ku šapti kapiti. El an di an muka tuti yipturli kuti s-fọtsẹa. Nọ dzuọ, kum iši amirọlu sọ-s priimnọ ku atsel' trei fitšori̯, aešti lu ntribarọ—kọ-tse, tatọ, noi̯ nu skutem yipturi̯ ku ahuti tšuflik' tsẹ-avem? Amirọlu lọ dzusi, kọ li mukọ žužulu ku šapti kapiti.

— Makọ-ĭ akši, gri marli, i̯o va mi duk aestan sọ-l vatọm.

— Fitšorlu a meu, šedzu-ts i̯u h'ii̯, kọ dusirọ š-altsọ sọ-l vatọmọ, ma nu puturọ.

— Io, dzusi fitšorlu, va mi duk š-itsi s-h'ibọ, s-h'ibọ.

L'a nọ dzadọ, nọ karti tra s-g'uvọsẹaskọ s-nu-l akatsọ somnul, š tsindzi armatli ši ñardzi. Šidzu el kut šidzu, ma žužul nu z-vidzu, š-kutrọ dẹ-adọarọ, štii̯ kundu l'a s-krẹapọ dzua, l-furọ somnul. Nu apukọ s-aguršaskọ ši na-l ši žužulu ku šapti kapiti, i̯u lọ u intrọ a yipturlor, di nu alọsọ alti. Fitšorlu s-turnọ akasọ fọrọ s-adarọ tsiva. Alantu an fẹatsi š-atsel dit mesi akši. Lo dzada, tsẹara, š-tsimsi armatli ši dupọ tse-s l'irtọ ku pọrintsul' ši ku fratsl'i a lui̯, dusi, s-avẹagli ši

tru̥š tu kripata dzuǫl'ei̥, tręatsi un vimtu kaldu ši-l-kulkǫ tu somnu. Apoea viñe žužulu ku šapti kapiti ši lę-astęasi yipturli š-aestan.

Alantu an vru š-ma ñiklu s-avęagl'i. Nu̥s nu vru s-l'a ne karti, ne dzadǫ, ne sǫ-s l'artǫ ku pǫrintsu̥l'. Tse, dzu̥tsęa el?— Karišti i̥u mi duk di lipsęašti l'irtari?

Aǫa nu̥s, ku mu̥na pri armǫ, aštipta atsia dę-atsia s-trękǫ žužulu s-l'-u aminǫ. Trǫš tu hǫryie, tręatsi un vimtu kǫldišor ši dultsi, ma nu̥s tsę-aduk'i kǫ nu-i̥ lukru kurat, š-astupǫ nǫrli š-nu adil'è dip pu̥nǫ triku vimtul kǫldišor. Dupǫ kǫada vimtului̥ s-trǫdzęa žužulu ku šapti kapiti Maš fok skutęa prit nǫri̥. Nu̥s nu amu̥nǫ, l' u aminǫ unǫ ši s-l'a dupǫ nu̥s. G'ine ma žužulu pliguit s-turnǫ nu̥poi̥ ku̥trǫ tu guvǫ-l' š-intrǫ tu lumęa alantǫ din g'os—Ah, ku̥ne, kadiku̥ne, zg'ili el nǫ ǫarǫ, s-ti bǫgarim tu mu̥nǫ, karni va mu̥šku di tini!

— I va mi badz i va ti bag, dzu̥si h'il'lu de-amirǫ ši s-turnǫ akasǫ-l'. Dzu̥si a tatǫ-sui̥, ęa š-ęa tse adrai̥. S-ęasti kǫ-i̥ akši, grirǫ dol'i alantsu̥ frats ma mǫri̥, ai̥ si-l' lom torlu ši sǫ-l vǫtǫmǫm.

Ñiklu ahu̥t aštipta ši ęa-l'a šamištreil'i la guva žužului̥ ku šapti kapiti. Ma marli frati dzu̥si, va intru i̥o ši ku̥ndu s-min funęa, s-mi skutets nafǫarǫ. G'ini ma nu intrǫ vu̥rǫ 15 di uryii ši akǫtsǫ s-tręamurǫ di frikǫ ši s-minǫ funęa. Akši pǫtsu š-atsel dit mesi ši ku̥ndu s-intrǫ š-ñiklu, lǫ dzu̥si s-lǫ-aštęaptǫ trei dzu̥li ši makǫ dupǫ trei̥ dzu̥li nu vai̥ minǫ funęa, si štibǫ kǫ ari mǫartǫ ši sǫ-s tǫarnǫ. Intrǫ š-el atumtsęa ši dipusi tu lumęa alantǫ tru̥š pri nǫ pǫlati. Nu k'ari ǫarǫ mǫ intrǫ tu pǫlati z-veadǫ tse-i̥, tse nu-i̥. Intru̥ndǫ nauntru dǫ di nǫ fęatǫ dę-amirǫ mušatǫ ka lutseafir. — Vai̥ di mini, a kǫtsǫ sǫ-l' dzu̥kǫ fęata, kari̥ ti bǫgǫ s-yiñ tu loklu aestu? nu štii̥ pǫati kǫ pǫlatęa aestǫ ęasti a ku̥nilui̥ di žužul ku šapti kapiti?

— Š-i̥o trǫ nu̥s alag, u̥l' dzu̥si el, štii tini ku̥trǫ i̥u l'a pu̥ni

— Dǫarmi tu udǫlu di ningǫ sor-męa ñikǫ, tse z-dǫarmǫ ši s-nu si skǫalǫ.

— Aidi, ku vręaręa al Dumnidzǫu̥, pr-i̥u s-fak s-mi duk la nu̥s

— Prit udaęa sor-męai̥ di mesi.

H'il'lu de-amirǫ š-u da ku̥trǫ aklo nyie ši aflǫ nǫ fęatǫ kǫ luna š-ma mušatǫ Aestǫ akǫtsǫ sǫ-l' plu̥ngǫ mira tse-l pims

ku̯trǫ aklo.—Vai̯ di mini, kari̯ ti bǫgǫ z-yińi tu loklu aestu? i nu štii̯ pǫate kǫ pǫlatęa aestǫ ęasti a ku̯nilui̯ di žužul ku šapti kapìti?

— Š-io trǫ nu̯s alag, ma aspuni-ń kalęa tse dutsi la sor-ta ma ńikǫ.

Ku̯ndu adžumsi tu udǫlu atsil'ei̯ ma ńikǫl'ei̯, l'i se-alǫk'i inima di mušitęatsa l'ei, kǫ mušatǫ era š-maręa, mušatǫ š-atsęa dit mesi, ma aestǫ si-l' l'ai̯ kaplu ši s-fudzi. Kə sǫarli š-ma mušatǫ erà.

— Vai̯ di mini, gri nu̯sǫ, kari̯ ti bǫgo z-yińi̯ tu loklu aestu? i nu štii̯ pǫati kǫ pǫlatęa aestǫ ęasti a ku̯nilui̯ di žužul ku šapti kapiti?

— Š-i̯o trǫ nu̯s alag, ma dzu̯-ń i̯u ęasti?

Tu ǫara aestǫ žužulu tse avdzu̯ lavǫ, z-dištiptǫ ši bu̯gǫ sę-aurlǫ, kari pu̯ngu̯n di ku̯ni kutidzǫ s-kalkǫ la mini?

— Pu̯ngu̯n di ku̯ni h'ii̯ tini, kadiku̯ne, l'-u turnǫ aleptul dźoni ši kràu̯! krau̯! l'-ari nu̯s ku tsupǫtitša unǫ dupǫ urękl'i ši šapti kapiti sę-arukutirǫ ka pipońl'i.

— Dǫ ninga unǫ, gri ku̯nili di žužul.

— Xǫ oarǫ mi fęatsi, mu-mea, altǫ nu-ts lipsęašti, gri fit-orlu ši žužulu psusi di nǫ ǫarǫ. Kari̯ s-lu agudęa ninga unǫ, atsel vręai̯ ang'adzǫ ši vręa-l angl'itǫ di nǫ ǫarǫ.

Kari̯ muri žužulu ku šapti kapiti, nu̯s s-turnǫ la fęati s-li ntręabǫ, kum di se-aflarǫ tu guva a ku̯nilui̯ di žužul ku šapti kapiti. Eali l'-aspusirǫ, kum ęara trei fęati dę-amirǫ ši kum li furǫ žužulu ku šapti kapiti ši tuti ku̯ti trapsirǫ. Ku̯ndu li ntribǫ h'il'lu dę-amirǫ di vor s-ęasǫ tu lumi «Avdzu̯, dzu̯sirǫ ęali, di vrem? ntribari va lukrulu aestu?» Li l'a nu̯s ši unǫ ku̯ti unǫ li lęagǫ di funi ši u minǫ. «Maręa trǫ fratili mari, dzu̯si el, atsęa dit mesi tr-atsel dit mesi ši ńika trǫ mine». Ku̯ndu s-u skǫatǫ ńika tu lumea aestǫ, ea-l' dęadi un mer. Ma-l diškl'idęai̯ aestu mer, z-vidęa gurdiń, tserlu ku sǫarli, luna ši stęalili. Ul' dzu̯si s-lu ai̯bǫ tr-adutsiri aminti. Fratsl'i, vrei̯ dę-aršini, vrei̯ kǫ nu lǫ yinęa g'ini, ka ńiklu s-l'a kama mušata fęata, lu alǫsarǫ aklo ši s-turnarǫ akasǫ z-dzu̯kǫ, kǫ el' taha-l vǫtǫmarǫ žužulu ku šapti kapiti. Tra s-nu tsiva de-aspun fęatili, nuš li spridžurarǫ.

Kari̯ armasi nu̯s aǫa singur, l'-u dęadi ku̯trǫ nǫpoi nsus š-i̯u s-lu skǫatǫ kalęa «Multi viďzui̯ i̯o, dzu̯si nu̯s, las s-u

bo̥go̥m š-aesto̥ a ku̮ńlor di frats tu supani.» Kalḙa nu̮s da di no̥ fḙato̥, tse aštipta s-u mu̮ko̥ no̥ lamńi, tra z-da kali a apilor.

— Nu ti ntreb, fḙata mḙa, tse stai̭ ao̭atsi?

— Vai̭ di mini, fratilḙ-a ńeṷ, fudz kama kurundu ko̥ s-nu ti aflo̥ lamńa di ti mu̮ko̥ dadun ku mini! fudz ko̥-i̭ krimo̥ de ahtari tinireatso̥.

H'il'lu dḙ-amiro̥ kari̭ aflo̥ tse-i̭ š-tse nu-i̭, «no̥-ai̭ friko̥, l'-dzu̮si, maš ku̮ndu z-yino̥ s-ńi grešti, ko̥ i̭o va mi bag z-dormu putsu̮n, ko̥ no-am durńito̥ di trei dzu̮li.

Ku̮t agu̮rši nu̮s ši na ṷ š-lamńa. Uno̥ l'-ari h'il'ilu dḙ-amiro̥ š-u skoati naparti.

Do̥ ninga uno̥, gri nu̮so̥.

— No̥ oaro̥ mi fḙatsi mu-mḙa, alto̥ nu ts lipsḙašti! Akatso̥ nu̮s di-l' tal'i limbili din guro̥ ši-š kafto̥ di kali.

Amiro̥lu bo̥go̥ so̥ strigo̥, kari̭ vo̥to̥mo̥ lamńa z-yino̥ so̥-l da h'il'i-sa nvḙasto̥.

Un arap to̥l'e kapitli a lamńil'ei̭ ši s-fḙatsi ko̥ nu̮s u vo̥to̥mo̥, ku tut ko̥ fḙata dzu̮tsḙa, ko̥ nu-i̭ š-nu-i̭ nu̮s. Amiro̥lu bo̥go̥ s-fako̥ numta, s-l'-u da a lui̭. Tu o̭ara li nkrunari, na, yini ši h'il'lu dḙ amiro̥ ši grḙasti. Sḙ-aflo̥ kapiti fo̥ro̥ limbi? —Nu! gri amiro̥lu. Kari̭ mutriro̥ kapitli araplui̭, di lḙ-aflaro̥ fo̥ro̥ limbi, u̮l lo̭aro̥ ši di yiu̮ lu arsiro̥ tu tširḙap. Amiro̥lu vru apoḙa s-l'-u da a lui̭, ma nu̮s dzu̮si ko̥ nu-i̭ tro̥t lumḙa tsḙa. No̥ dzuo̥ kum sḙ-afla ntro̥ lḙamni, nu̮s vo̥to̥mo̥ no̥ nu̮pu̮rtiko̥, tse mu̮ka pul'i a unui̭ vultur. Aestu, tro̥ bunḙatsa tse-l' featsi, lu skoasi tu lumḙa aesto̥.

Fḙata tsḙa ńika tse-l' dḙadi merlu, ku tuti ku̮ti-l' fḙatsi tato̥-su s-u mo̥rito̥, nu̮so̥: «nu! nu mi mo̥rit diku̮t ku kari va-ń adaro̥ un mer ku gru̮diń ši ku tserlu ku so̭arli, luna ši stḙalili.

Fitšorlu atumtsḙa-l' pitriku merlu ši nu̮so̥ kum u̮l vidzu, aduk'i ko̥ s-turno̥ ši s-mo̥rito̥ ku nu̮s.

(Spus de Filpa Beza, Avela, Epir.)

56. Cum mor lumea.

Earà, ţe nu ş-earà.

Earà nă oară nă soacră şi nă noră.

Nă ḑuă nora arnì cuprìlli şi le-arcă n-groapa de-arăzbòĭŭ. Aclò lă deadi foc şi s-mută fumlu sus în sus pînă la ocl'ul al Dumniḑăŭ.

Dumniḑăŭ atumţea-l dureà ocl'ul. Ună ağumtă fumlu, şi-l' si vindică ocl'ul cu tòtaluĭ. Nîs acăţă si strigă:

— Carĭ ńi-l feaţi bunlu aestu? Carĭ ńi-l feaţi bunlu aestu?

Nora aurlă nă oară pravatòs pînă la Dumniḑăŭ şi-l' ḑîsi:

— Io ţ-u fečŭ bunăteaţa estă, io ţ-u fečŭ bunăteaţa estă!

— Ţe cafţî di la mini, ńică nivistică, u ntribă Dumniḑăŭ?

— S-ńi spuńĭ cum mor lumea?

Atumţea Dumniḑăŭ îl' ḑîsi:

— Va ţă spun, ma si nu aspùńĭ la vîrnă: Mărl'i mor cu tăpoàrili, ńiţl'i mor cu lăluḑli ş-cu trandàfili.

(Spus de D-ra Beza Tasa, Avela, Epir.)

57. Tih'a.

Un călătòr avùt, carĭ earà toamnă cu nègurĭ greali ş-oară noapti, si sk'irdù prit păduri şi k'irù calea ş-işì al'urea d-iŭ vrea. Imnă ş-imnă tu ntunearic, ağumsi tu màrḑinea di nă hurică. Bătù la prota casă şi-l' dişcl'ìsiră.

— La voĭ ş-la Dumniḑăŭ, gri călătorlu, aştiptaţĭ-mi aestă-noapti pînă se-àpiră, că sk'irdùĭ calea şi nu ştiŭ, cătră ĭu s-fac!

— Urseà, om bun, oaspiţĭ carĭ nu va? l' — ḑîsiră fucaraţl'i din casă, că şideà aclò nă fumeal'e fucăroańe.

— Mîcàşĭ, oaspe? Va s-ţă h'ibă foame dipri cali? ntribară aeşţî!

— Miţîle-ńĭ gurleaḑă, ḑîsi călătorlu, ma cu iţi deadi Dumniḑă.

Domnu-su a càsil'eĭ earà limnàr. Ftoh, ḑîsim că earà multu, cu mètura s-trăḑeàĭ, nu dădeàĭ di ţivà. Ţe-ş aveà? maşĭ un tăpòr cu carĭ tăl'à leamni. S-nu s-aruşneaḑă ntră oaspi, lim-

narlu pitricù fičorlu s-l'a di la hani un pescu şi s-alasă căpară tăporlu, că angîrmari, aveà suflaţă draclu tu pungă.

Pînă si s-toarnă fičorlu, leamni aveà, l'i apreàsiră un foc mari, di bumbuniḑà. Lu ncălḑîră, ş-l-uscară muşàt-muşàt, că erà tut amòl'ŭ.

Apoea limnăroaña, mul'ari ţe-l' acăţà mîna di tuti, lo-adră pescul dis h'ertu, dis tigînsìt di muscu-mîcă călătorlu, şi el' işiră cu faţa curată. Calu a călătorluĭ fu mutrìt g'ini, că-l ligară tu nă păhnie cu gumarlu, ţe purtà leamni.

Dimineaţa, cîndu s-fugă călătorlu, miscù fičorlu a limnarluĭ un cartu şi-ş trapsi calea. Tricîndaluĭ pri la hani s-turnă s-acùmpără ţe-l' lipseà.

Limnarlu, ună căpsălsiri ţe li feaţi oàspili, pitreaţi fičorlu la hani cu cartul ţe amintă di la avutlu, s-plătească pescul şi s-l'a tăporlu.

Aclò ĭu vini fičuriclu s-plătească, na ĭu-l veadi călătorlu şi-l cunoaşti. Ntreabă hăngilu, tră ţe vini şi nveaţă ţe cură!

— Bre! ḑîsi avutlu, ţe ìnimă de-amàlamă co-aestu om! S-turnă nîpòĭ la limnarlu şi-l' alăsă nă oală cu flurìĭ şi apoea lu nviţă, că s-fure nîs ğoni ş-cu minti, putè nu va h'irisească oala.

Limnarlu u lo oala, ma s-mutrească s-h'ibă cu minti şi ğoni, cum lu nviţă avutlu, nîs niţi nu s-cîrteà di ea. Ca un k'irùt el băgà caŭi ḑuă cîti vîră gros, doĭ în ḑuă, di ţe-amintà. Şi s-nu ḑîţĭ, că tora amintà cama multu di năinti: tut ahi't, ma ş-curmà di la gură, tra z-bagă tu oală. Ḑî-l' k'irùt. Di multi orĭ armîneà nisăturàţĭ, tra z-bagă ţivà tu oală.

Viḑù nîs c-acşiţi nu si scoati n-cap. D-ĭu bînà ma naintea g'ini di tot, di o-adrà ş-el ş-fumeal'a-l' čuflică pîntica, cu ţe scuteà, tora cu tută oală, nu maşĭ ţae, că nu o-adrà pîntica, ma ḑîli fripti duţea, că-l trăḑeà fičorl'i di poali ḑua tută: pîni, dă-nă pîni! di nu şi ştea ĭu l'-e caplu, măratlu-şĭ!

De-aestă l'-o-adusi nîpòĭ oala avutluĭ şi-l' ḑîsi:

— Na-ŭ, oaspe, că ea ş-ea ţe drac ñĭ-aflàĭ cu oala: va-ñĭ moară fumeal'a di foami di nîsă!

Mutrì avutlu s-l'i umplă cărăfeta, că nu acşì lu nviţă nîs, a cuĭ s-umplă?

Avutlu ş-u băgă cu tut aestă si-l' facă bunlu fără z-va nîs

Ţe-adară nîs? L'-arucă punga mplină cu flurìï pri nă punţi pr-iu vrea treacă limnarlu, s-o-află s-u l'a!

Ţe vă o-avèţï, că feaţi limnarlu? K'irùt cum eară, l'-erà frică s-treacă puntea. Tr-aestă se-acăţà di coada gumarluï ş-u triţeà totna cu ocl'il' încl'ìşï. Aclò l-băgă aţèl cu un čor di calea estă s-u treacă de-a urg'ìşaluï.

— E! ḑîsi avutlu, va h'ibă, că tih'a luï ahtari easti, z-bîneaḑă cu ḑua di ţe scoati cu gumarlu! De-ahîte orï l'i easi n-cali tih'a şi nîs îl' da cu čorlu!.

(Spus de mamă-mea Despa, Avela, Epir.)

58. Piscarlu Puïl'a.

Erà nă oară un piscàr. Cu piscăril'a, cît se alumtà, cîti făţeà, casă nu hărneà. Vine oara s-li tindă măratlu şi cu limbă di moarte dimîndă a jilìtăl'eï mul'are a luï, di tute s-lu nveaţă fičorlu, pi carï tehne altă s-lu da, maşï di piscàr s-tragă mînă. Năs l'i şteà fărmàţile şi nu vrea s-apucă calea luï sìngurlu-l' h'il'ŭ, tra s-lu anăh'imeaḑă.

Piscăroańa, ţe-l' aveà viḑută arălile a bărbatu-suï şi l'-aveà traptă k'alea nitràptile, ğură si s-ţănă di zbor. Te-aestă l'-ascumse tute hălăţle di piscàr: poaha, griplu ş-alante pri tăvane.

H'il'-su Puïl'a ńirḑeà la sculie. Nă ḑuă s-turnă plîmtu di la sculie, că ş-arîdeà fičorl'i cu nîs şi-l' ḑîţeà:

Piscare, piscare,
Piscare, gumare!

L'i ncăčà dascălu fičorl'i, îl' băteà s-nu-l' ḑîcă aşì al Puïl'a, ma carï lo-avḑà, că fičòrl'i, ca fičorï căt işà di sculie nafoară şi-l şupărà:

Piscare, piscare,
Piscare, gumare!

Puïl'a vine nă ḑuă lăcrimàt acasă şi de-atumţea nu vru s-ńargă eară la sculie. Cîte-l' feaţe mă-sa, îl lo cu bunlu, cu arăŭlu, el nu vru s-ńargă, că-l şùpără fičorl'i şi-l' ḑîc, că tată-su eară piscàr.

Mă-sa l'-umplù curcubeta, că ficorl'i minčuneadă ş-că tată-su erà prămăteftu.

Năs, ma şiḑù a casă, ficòr macă, acăţă s-alumtă casa şi s-mintească tute. Aclò ĭu se-alină pi tăvane, află griplu şi tute hălăţle di piscàr a tată-suĭ.

— More! ḑîse nîs, tora acăk'isescu mine, di ţe-ńĭ ḑăţeà ficorl'i aşì. Mea tată-ńu ş-fu piscàr! Piscàr va s-mi fac ş-io.

No-ascultă el niţi mamă, niţi văru, ma ş-lo griplu şi trapse la arîŭ. A luĭ l'i sì duţeà lùcurlu multu g'ine. Nu s-turnà putè fără peşti acasă.

Nă ḑuă, cum o-aduse oară, acăţă un pescu muşat-muşàt. că ţĭ-armîneà mintea pri nîs. Aspril' a pèsculuĭ era-l' hrisusìţĭ.

Un uvrèŭ, cum îl viḑù ahtare pescu, aĭ s-lu cùmpără:

— Cîtu-l daĭ? Ahît ş-altu ahît il' deadi uvreŭlu şi-l cumpără.

A doaŭa-z ficorlu acăţă un pescu şi nică ma muşàt, ma nu-l scoase m-codur să-l vindă: l-deadi a mă-saĭ s-lu facă ti nîşĭ.

Uvreŭlu se-aveà ndulţită şi cum s-turnă ficorlu di la arîŭ şi-l viḑù pescul tu mînă, intră n-casă şi de-aoà, de-aclò l'i deadi a ficorluĭ, a mă-saĭ, că-l' lu vindù tră nă sută di flurìĭ.

A trează s-prigură Puĭl'a s-nu-l vindă pescul la uvrèŭ, si-l' dideare aestu cîte flurie va z-va. S-ţînù di ğuràt şi cîte minčùnĭ il' vindù uvreŭlu, nu putù s-lu ncalţă de-aestă oară.

Acaţă ficorlu şi-l dispîntică, ţe z-veadă: bişica di pescu erà cupă di v́amandă!

Şiḑură s-mîcă pri measă. Toarnă z-bea v́in, cu cupa di v́amandă, ţe z-veḑĭ? Aestă maşĭ flurìĭ şi v́amăndḑî vumeà. Voami-te, voami-te cupa, adunară, adunară flurìĭ, cîte nu ţî ncape mintea.

Ahîte ş-ma nclò nu ńĭ adùc aminte.

(Spus de Vantia Ap. Mărgărit, Vlaho-Clisura, Macedonia.)

59. Doaule moaşe.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà nă oară nă moaşe fucăroańe; nu ş-aveà mărata cu ţe să s-hărnească. Earna v́ineà şi nu ş-aveà niţi strańŭ, niţi

leamne. Ea si sculă ună tah'inauă, ş-lo saclu din anùmirea şi si duse l-arîŭ, tra s-află ţivà minţăl'.

Cum s-ţea calea, ş-află ună mul'are şi-l' ḑîse aestă:

— Iu ti duţĭ, mae?

— Mi duc l-arîŭ, feata-ńĭ s-adùn ţivà minţăl'. De! ţe s-adàr? no-am niţi fiĉòr, niţi feată şi cum h'iŭ ĭo, ma g'ine s-mi tal'e Dumniḑăŭ, di per-că z-bînèḑ. Dumniḑăŭ si duţe di l'a aţeale ţe-aŭ di tute bùnile şi pri mine, mi ţîne tră mostră şi tră oàŭă aroşe. Cari-şte ţe-amîrtie feĉŭ?

— E! mae, ţe s-adràm? Dumniḑăŭ acşì va; easte după cum va el, nu easte după vrearea noastră, ma du-te şi după ţe vaĭ adùńĭ minţăl', du-te ş-la rădăţina unùĭ ğuneàpine şi vaĭ afl'i ună cùĉubă. S-u l'aĭ şi s-u duţĭ acasă-ţĭ. L'a vîrăndoaŭă acòl' apoea şi s-faţĭ aloàt şi s-astùk'ĭ cu aloatlu şi cu acol'le tute gùvile şi apoea bag-o cùĉuba n-foc.

— G'ine, h'il'e, ma ĭo no-am niţi un pară, tra si acumpăr acol'le.

— G'ine! macă no-aĭ, na ună flurie, tra s-acùmpărĭ.

— Să-ńĭ bănèḑĭ, feata-ńĭ şi Dumniḑăŭ să-ţĭ da cum îţĭ doare inima.

Z-duse maea apoea, ş-adună minţăl' şi tu sone află cùĉuba u băgă tu foc ş-u aduse acasă-l'. Feaţe cum u nviţă aţeà, mul'are. Astupă cu aloàt ş-cu acòl' tute gùvile şi băgă cùĉuba tu foc şi apîrńiră tra s-easă di caθe scînteal'e şi scîntăliθră cîte nă flurie. S-ĉudusì de-aestă maea ş-acăţă să si ncl'ină la Dumniḑăŭ. Şi z-da la biserţi şi la fucaràţĭ paràţĭ tră suflit.

Nă viţină avută a l'eĭ, ţe erà multu avută, după ţe viḑù, că maea estă fucăroańe, ţe nu-ş turnà ocl'il' s-u veadă, s-feaţe cama di nîsă avută, vru s-facă ş-ea tut acşì.

Z-duse ş-nîsă cu saclu din anùmirea s-adună minţăl' di l-ariŭ şi astăl'è ş-ea mul'area n-cale. Tut acşiţe u ntribă ĭu z-duţe? Avuta spuse minĉùńĭ, că no-are leamne, no-are ţe s-mîcă, no-are cu ţe să ncălḑască udălu şi z-duţe s-adună ţivà minţăl'.

Mul'area, ţe erà mira, aduk'i tute şi-l' ḑîse ş- al'eĭ, că vaĭ află nă cùĉubă şi s-u l'a şi s-facă ca nantă. Ma l'-ḑîse, cîndu va u bagă n-foc, s-h'ibă tută fumeal'a-l' în casă.

Avuta, ună-ş-ună, cum băgă cùĉuba n-foc, tu loc di paràţĭ

şi di flurìĭ, işiră nîşte nîpîrtiţĭ mărĭ şi-l' mîcară tuţĭ cîţĭ erà acloţe, va ḑîcă avuta, fumeal'a l'eĭ, nurărle, tuţĭ.

Ş-acşiţe, Dumniḑăŭ ştie ţe faţe.

(Spus di ţal Buşa al Toma din Veria, Macedonia.)

60. Auşl'i ascăpàţĭ di moarte.

Earba araŭă nu k'are di ună oară din grădină.

Lucrătorlu bun multu ş-asudă şi mulţî añĭ aşteaptă pîn s-u veadă curată di èrburle carĭ adùc zñie. Tut aşì lipsì s-treacă multu k'irò pîn si s-cură uruteţle ditu adèturle vecl'e a oàmiñlor.

Si spune, că tu ună zămane erà ună leaḑe, care nu lăsà ca auşl'i z-bîneaḑă cama multu di 70 añĭ şi carĭ-ţi-do ficòr lipseà singur si-ş vàtămă tatu-su, cîndu auşà. Ca se-ascapă de măratlu di aùş, lu h'iḑeà tu un coş şi-l arucà fără ñilă di pi k'ìpita unuĭ munte analtu tu un trap ahundòs, ca s-nu poată si ascapă cu (vaţă) bană. După mulţĭ añĭ, ağumse ca s-nu z-veadă per albu pisti loc şi tute lùcărle armàsiră s-h'ibă adrate sade după mintea a tìnirlor Curundu oàmiñl'i cama mintimèñĭ duk'iră, că fără di auşatic lumea z-duţeà ambàr ca raclu.

Ca s-lă si umplă caplu a tutulòr flituraţlor, că nu este g'ine, ca si armînă lumea fără di aùşĭ, carĭ tòtîna (tutdiună) suntu multu lipsìţĭ, ascultàţĭ ţi faţe un bun şi multu mintimèn amiră.

Ună ḑuă dede dimăndăĉune, si se-aleagă di tute locurle oàmiñl'i aţèl'ĭ naĭ cama ak'icăsìţĭ şi si z-ducă tuţĭ la pălatea luĭ, fără ca s-lă (si) spună, ca ţi cură. Aişti ḑîţeà cu mintea, că aclò va z-da di vîră locmae şi tră aţeà cu limba scoasă alăgară cît cama curundu, ca si s-află la pălate tu ḑua ţi lă se-aveà ḑisă.

După ţi lă lo numa şi loclu ĭu şed a tutulòr, inşì amirălu pi k'oşcu şi la ḑise: Multă avere va z-daŭ şi pi mare pîne va z-bag pi aţèl' di voĭ, carĭ va s-ñi da apàndisi la aiste treĭ întribărĭ:

1) Carĭ k'atră este naĭ cama lipsită în lume?

2) Ţi ḑîţe apa cîndu h'arbe pi foc?

3) Cîţî coţî suntu di pi loc pînă n-ţer?

Doî meşî di ḑîle vă las, ca z-vă minduìţî. Cu ğuràt vă spun, că coarda şi funea va s-h'ibă plata ţilòr, carî nu va s-poată s-li dizleagă aţele treî întribărî.

Ca agudìţî di grìndină mintimeńl'i anoştri z-dùsiră pi la càsile a lor. Doîl'i meşî tricură ca dao ḑîle şi trimură ca vearga, cîndu ş-aduţeà aminte, că se-aproak'e minuta, cîndu va s-lă si caftă ğueapea tă carî fură cl'imàţî! Tă căsmetea auşlor, un di nîş, cama cu ìnimă criştinească şi cama cu dor di părinte, nu aveà vătămată pi tatu-su şi ta s-nu h'ibă pidipsìt di leaḑe, lu ţînù ascumtu multu k'irò pi tăvanea di casă, spunîndaluî la lume, că şi el, ca tuţî alanţî, lu ascăpă de greaţa bànăl'eî pi măratlu di auşlu a luî.

Tricură multe ḑîle ună după alantă şi fićorlu mintimèn nu puteà niţi z-doarmă di minduire. După multă arăvdare, auşlu ntribă fićorlu a luî:

— Ţi aî, more h'il'ŭ, di eştî ahîˋt turburàt?

— Cum s-nu mi turbur, tată, cîndu ştiŭ, că ţi me aşteaptă? şi ìnk'isì ca s-l'i spună tută isturia, cu lăcrińle tu ocl'i.

Atumţea auşlu arîse şi, fără multă amînare, l'i spuse dizligarea aţilòr treî întribărî ḑicîndaluî:

— K'atra cama lipsită tu lume este k'atra di moară, fără di care nu poate z-bîneaḑă vîrnu om; apa, cîndu h'arbe, l'-ḑîţe a focluî: mine ti criscùî, mine pot s-ti stingu; l'a ş-ună căruţă cu gl'ame şi spune amirăluî, că coţl'i di k'àdine ditu aistă căruţă este năţlimea di pi loc pînă n-ţer şi, s-nu pistipsire, misură tine diznòŭ.

Ağumse ḑua ursită di amiră şi tuţî aţèl' tinirî mintimèńî si adunară cu frică la pălate. Amirălu întribîndu-l', niscînţî spùsiră, că k'atra naî cama lipsită este g'amandea, ğivaricoŭlu, alţî sarea şi multe alte.

Ağumse şi arada fićorluî ńilòs şi el spuse după cum lu aveà nviţată auşlu di pi tăvane. Atumţea amirăŭlu lu băşă tu frîmte, ma, duk'ìndaluî, că aistă minte nu poate s-easă ditu caplu a unùî tinir ağamìt, lu aspărè cu moarte, ma s-nu spună ndreptu, că di ìu li are aiste nveţurî. După ţe căftă l'irtare de la amirăŭlu, vru nu vru, spuse di frică, că-l' fu ńilă ca z-vătămă pi măratlu di auşlu a luî şi aiste nveţurî nìs l'i le-aveà dată. Di ună-oară amirăŭlu pitricù oamińî la

casa fićorluĭ şi lu aflară pi stuh'inatlu di aùş ascumtu pi tăvane. Corbul di papaùş, adunàt gădămòl'ŭ, cu ìnima cît un puric, fu dus azvàrnaluĭ pînă la pălate şi tută calea blăstimà oara, că tute lăeţle şi taxirăţle pi caplu a luĭ cădură. Mare fu haraoa ţi duk'ì auşlu, cîndu z-vidù ningă amirăŭlu, carĭ si sculă di pi scamnu şi acăţă z-grească cîtră toţĭ di nvărliga.

— Mintea voastră a tutulòr, tuk'ită la un loc, nu faţe cît mintea unùĭ aùş; apàndisea dată di nìs, vă ascăpă astădĭ tuţĭ di coardă şi fune. Di adĭ ninte auşl'i va s-h'ibă lăsàţĭ ta s-moară di moarte bună.

Duvae s-facă auşl'i aţilùĭ mintimèn şi bun amiră! Mintea auşlor g'ineaţa şi ascăparea tìnirlor.

(Ohrida, Coe H., Lumina, No. 6, p. 145.)

61. Aţeale dao surărĭ ş-cătùşile.

Ţi ş-erà, ma nu-ş erà.

Ş-erà ună oară dao surărĭ. Una di nîse s-mărită pi un om dip avùt; eară aţeà lantă pi un om ma cama oarfîn. Nu tricù multu şi-l' murì bărbatlu şi armase cu dol'i fićòrĭ fără pîne. De-aţeà nîsă z-duţeà la alantă soră di-l' firmità pîne. Aloàturle ţe-armîneà pi mîńle a l'eĭ le-amisticà cu urdîţĭ şi făţeà nă pîne cu care-şĭ hrăneà fićorl'i. Aţeà marea ağumse amirăroańe şi nu aveà ńilă di nîsă. Ună dună îl' dise a sorăsaĭ, ca să-şĭ speală mîńle, mea apoea s-fugă acasă.

Mărata mul'are, că nu aveà tora, ţe s-lă da a fićorlor z-duse tu ună pădure, ca s-adună puţînă bumbunàrică. Aclò nîsă află ună casă, adărată tu loc şi poarta cu scara erà anvălite cu scînduri. După ţe sculă scìndurle, z-dipuse n-casă şi află multe cătuşe ţe-alăgà pi tu casă şi lă gri aşì:

— Buna-vă oară, vrùtile a meale!

— G'ine vinişĭ! l'-u toarnă nîse. Di cîndo no-aĭ mîcată pîne?

— Aproape tòtîna nu mîc! lă dise mul'area.

Di ună oară cătùşile l'-adùsiră pîne şi tu loc de màsine bălidĭ di oae. Mul'area lo pănea ş-u mîcă goală. Cătùşile cîndo u vidură, l'-dìsiră:

— Ti ţi nu mîţĭ màsine?

Eară mul'area lă ḑîse:

— Eŭ vîrnă oară nu mîc màsine.

Cîndo mul'area mîcà pîne, cătușa ațeà moașa lo un sac și-l umplù cu flurìĭ și pi supră băgă puțînă fărină. Cîndo mul'area lo s-fugă, cătușà l'-ḑîse:

— Du-te ndreptu acasă și s-lu dìzlèḑĭ saclu acasă singură dip. Mul'area duse și feațe, cum îl' aveà ḑîsă cătușa. Cîndo viḑù fluriile, s-hărisì multu. Alantă ḑîŭă băgă s-adară ună casă dip mușată, acumpără čiflìk'e ti dol'i fičòrĭ și-l' băgă la cîte ună, s-le-aibă ngătàn.

Amirăroańa, cîndo avḑĭ, că sor-sa ațeà oàrfîna s-feațe avută, troară u cl'imă, di u ntribă, di ĭu l'-are ahîțĭ păràḑĭ. Xapu l'-are furată di la nîsă? sora atumțea l'i spuse tute cîte feațe și nu-l' ascumse țivà.

Alantă ḑîuă amirăroańa să nviscù cu strańe arupte și lo un sac mare și z-duse tu pădure. Cîndo intră în casă și viḑù cătùșile, lă ḑîse:

— Bună-vă oară, cătușe!

Cătùșile-l' ḑîsiră:

— G'ine vinìșĭ, ma di cîndo no-aĭ mîcată?

— De aseară, lă ḑîse amirăroańa și cătùșile l'-deàdiră și a l'eĭ tot așì pîne cu băliḑĭ di masińe. Ma nîsă lă ḑîse:

— Ți va s-mîc pîne cu băliḑĭ?

Cătușa ațeà moașe, năirită, lo saclu, l-umplù cu șerk'i și-l cusù g'ine. Apoea-l' ḑîse a amirăroàńil'eĭ:

— Du-te acasă și ncl'ide-te sìngură n-casă, mea s-lu dișcl'ìḑĭ saclu.

Amirăroańa z-duse acasă și ncl'ise, casa cu cl'aea și dișcl'ise saclu. Ma troară l'i inșiră șerk', care s-h'umusiră pi nîsă. Cîndo li viḑù șerk'ile, ahurh'ì să strigă, s-plîngă și să zg'i-lească, ma țivà, că pînă s-l'i vină ağutòr, u mîcară. Amirălu di nvirìn, murì troară. Eară pi scamnul de-amiră vìniră fičorl'i a sor-saĭ.

(Frățilia, No. 6, p. 90, 91, cules de M. Bal'u.)

62. Notlu cu Seàvirle.

Unǎ oarǎ Notlu su Seàvirle la un loc se-adunarǎ. Şi dupǎ ţe un co-alantu z-g'inuirǎ, acǎţarǎ sǎ-ş alavdǎ vetea. Seàvirle ḑîţeà :

— Io pot s-fac seamne şi ĉudìĭ cu ğunaticlu a ńeŭ.

Notlu spuneà, cǎ el poate s-adarǎ θǎmǎturv́ìĭ cu putearea şi vîrtutea luĭ.

— Ba, cǎ tine, ba, cǎ mine, niţi un nu s-fǎţeà cama ńic şi nu vrea s-armînǎ sum grailu alîntùĭ. Graĭŭ di graĭŭ, aǧùmsirǎ la ncǎĉèrĭ şi puţî'n l-armase sǎ se-anĉupǎ şi di perĭ.

Ca s-pǎpseascǎ di ngrîńa şi mîcǎtura, ţi lǎ intrǎ di pri bunǎ ìnimǎ, ḑîse Notlu:

— Macǎ, fǎrtate Seàvire, ḑîţĭ, cǎ esĉi cama ğone, cama sînǎtòs şi cama vîrtòs di mine, haĭde s-n-acǎţǎm cu stih'imǎ!

— Cum şi cu ţi s-n-acǎţǎm? întribǎ Seàvirle.

— Ea cum şi cu ţi, adapse Notlu: L'a-ţĭ tine treĭ ḑîle tru a ta ursitǎ, şi tru nîse, fǎ arcoare, dǎ neao, ngl'aţǎ àpile şi, di iţi sĉiĭ, d-iţi poţĭ, cusure nu alasǎ. Dupǎ ţi va s-treacǎ treĭle ḑîle ditru ursita ta, va-ńĭ l'aŭ şi ĭo treĭ ḑîle şi tru nîse va s-fac, iţi sĉiŭ şi ţi va s-pot; şi, s-easte-cǎ dupǎ treaca treilòr ḑîle a meale va s-armînǎ vîrnu semnu de-aţeale ţi va s-aĭ faptǎ tine, sǎ-ńĭ tal' braţlu aţelu ndreptu; eara ḑi nu, s-ţǎ tal'ŭ a ţîa mîna ţea stîngǎ.

— Multu g'ine! strigǎ Seàvirle, cu fuduleaţǎ.

Aşiţe grailu z-deade di daŭle pǎrţî, stih'ima fu ligatǎ şi cu ğuràt învîrtuşatǎ.

Piste aţeà noapte, Seàvirle se-avù acǎţatǎ di lucru şi cîndu apirì dimineaţa, ţi z-veḑĭ? Unǎ brumǎ de-aţeale ţi èrg'ile li zgrumǎ; unǎ arcoare di carĭ l'i ngl'aţǎ a omluĭ laea-l' nare: unǎ livǎ, ca h'arta ş-upǎrîta alisivǎ! Aiste furǎ în prota ḑuǎ, cu care Seàvirle lu ngl'iţǎ tut loclu şi-l feaţe corcan.

A daoa-zĭ, di cu noaptea, acǎţarǎ s-pispileascǎ nişĉe ĉòmbure di neao cît druga şi acupirirǎ tot şi tute di stri faţa locluĭ cu ḑaţe, poate şi cu 15 coţĭ.

A trea-zĭ, strease un frig şi un ḑer di s-alik'à mîna di h'er; un sińàc, gros şi vîrtòs, ca g'ine şieaclu ndrǎştît. Şi

ună ţingrime, di care ngl'aţă şi laea minţime (toată soea minčùşilor).

Aşì cà, după ţi ngl'iţară tute àpile şi s-prifeàţiră bizbil'e di gl'eţ, încučiniră pînă şi g'umàčile cu apă ningă vatra cu foc!

Cîtră seară z-duţe zurlul şi pirifanlu di Seàvire la Notlu şi-l' ḑiţe cu fuduleaţă:

— E! fărtate, io-ńi bitisiĭ lùcrulu; ea s-ti vidèm di mîne ş-tine!

Iara Notlu, cu arîslu pi buḑă, l'-apîndisì, ḑicînda-l':

— Vîrtòs g'ine: cara z-bînăm, va z-vidèm! şi troară s-acăţă di lucru, după cum lă erà şi zborlu.

Nu tricù ǧumitate di ḑuă di cîndu acăţă ta-s suflă Notlu, şi gl'eţlu, care erà vîrtòs ca bărţirea, ahurh'ì să z-vearsă ca zàharea, cîndo u bagă ţinivà tro-apă; eară multa şi ngl'iţata neao, pînă seara, s-mul'è şi ağumse di s-feaţe ca vîrnă curcubetă h'artă, h'artă căpăită, din care mbăirară àpile şi curà di tute părţîle arîurĭ ca turbate!

Viḑîndaluĭ Seàvirle c-aproape treĭ părţî di lucrul ţe feaţe nîs tru treĭ ḑîle, Notlu lu stifusì maşĭ tr-ună sìngură ḑuă, s-aspărè şi trimburà ca vearga ditru apă, de-aruşine şi di fricà; că de! arşinea c-arşine, ma pi ningă arşine erà şi frica mînăl'eĭ, carĭ lipseà să-l' si tal'e, după stih'ima ţe-aveà. Aşiţe pirifaulu di Seàvire, carĭ-l' si păreà, că ma ǧone di nîs noare vîrnu, cîndu z-viḑù tru zore, alăgă la minčùńĭ şi la şiritlìk' şi feaţe ţi feaţe; eara măratlu Not, care ş-erà cu cruţea n-cap şi nu sčia ţi-l' si toarţe pe-ascumtà, ş-muntreà lucrul.

A daoa-zĭ, pînă seara, Notlu, cu suflarea luĭ, tuk'ì tută neaoa tot gl'eţlu di stri faţa locluĭ şi nu alăsă niţi ună sîrmă, niţi ună şil'e, niţi un semnu di tute cîte aveà faptă zurlul di Seàvire; eară a trea-ză, suflîndaluĭ un vimtu subţire şi caldu, le-astrăk'ì tute àpile aţeale ţi se-aveà adunată în cîmpu şi pri tru bălţî di tuk'irea neàul'eĭ şi a gl'eţluĭ, şi pînă seara s-uscă tut loclu di s-feaţe sare!

Di cara Notlu j-bitisì lucru, si sculă di z-duse la Seàvire şi-l' ḑise:

E! fărtate Seàvire, ìo viḑùĭ čudiĭle a tale, am tine, cunuscùşĭ θămăturvìlle a meale? Ţi ḑîţĭ tora di stih'ima ţeavèm? Ti ţîńĭ di zborlu şi ğuratlu ţi feaţim? ţi ḑîţi?

— Ḑîc, apîndisì Seàvirle, că loclu easte mare, lungu şi largu, şi stri nîs are: munţî, pădùrĭ, ḑenurĭ, văl'urĭ, cripitùrĭ, piscĭrèĭ, grok', hîndăk' şî cîte alte nu? Di ĭu scĭm noĭ, că tru tute aiste nu se află vîrnu semnu de-aţeale ţi fecŭ mine în treĭle ḑîle ditru ursita mea? Lipseasce prota s-nă duţèm şi s-căftăm pritu tute lòcurle ţi ḑîsem, şi, cara s-nu se-află vîrnu semnu, atumţea, voĭ nu voĭ, va să staŭ să-ñĭ si tal'e mîna; eara ma s-aflăm, va s-lipsească s-ţă si tal'e ndreptul braţ a tăŭ.

— Multu g'ine, ḑîse Notlu şi s-loară dol'i di mînă şi nk'isiră de-alăgară tru tute părţile şi nu alăsară loc ni dùşĭ şi ni căftàt, ma ĭuvà nu aflară niţi şil'e di semnu.

Tru turnàtă di la màrḑinea locluĭ, tricură pi ningă ună pişcĭreao mare, cu călăuzlîk'a Seàvirluĭ, care triţeà ninte, şi-l' ḑîse a Notluĭ:

— Veḑĭ, fărtate, că tut loclu lo-alăgăm şi tru piscĭreaoa aistă nu intrăm. Haĭde, ti pălăcărsescu s-intrăm şi aoaţe, ca s-căftăm; şĭ ma s-nu aflăm şi aţia vîrnu semnu di neao ică di gl'eţ, fă ţi scĭĭ di mîna mea.

Intrară şi tru aţeà pişcĭreao, carĭ erà lungă, largă, ahundoasă şi multă ntunicoasă, şi căftară ĭuţido, ma nu aflară ţivà. Cîndu agùmsiră tru fundul a piscĭreàoăl'eĭ, ţi z-veadă? Treĭ moaşe ncusurate, cu mastea uscată şi sufrusită ca coaja di cupàcĭŭ vecl'u; cu ocl'il' h'ipţî tru càfcale; cu perl'i discăcàţĭ şi alg'i ca càirlu; cu strañe di nègură şi anvîlite n-cîte ună cĭergă di siñàc. Treĭle şideà cuculite pi şiḑùt şi pi ùrmile di cĭicĭoare m-pade pi niscĭe pal'e, cu k'èpturle ndupărîte di ḑinucl'e, cu bràţîle şi mîñle ncurţil'ate pi nîse ş-adunate stog, di ti loa frica şi lăhtarlu, anda sculà sufrîmţeàlile şi ḑeànile di ocl'i, ca s-ti muntrească!

Cîndu li viḑù Notlu aţeale treĭ striḑe di moaşe, strigà ulñisìt şi ḑîse:

— Carĭ h'iţĭ, voĭ moaşe, şi ţi fàţiţĭ aţia?

— Eŭ escu *Arcoarea*, ḑîse ună de-aţeale treĭ moaşe; aistă di ningă mine easte h'il'i-mea *Bruma* şi aţeà di ningă nîsă easte nipoată-mea *Ţingrimea*; şi vinìm di n-ascumsim aoaţe di frica zùrluluĭ di Seàvire, ca s-nu nă ngl'aţă şi noĭ, după cum li ngl'iţă şi tute àpile di 3—4 ḑîle ma nainte.

— Ea sculàțĭ de-acloțe, strigă Seàvirle taha cu năirire, ca z-vidèm pi ți șidèțĭ așì cuculite!

Troară moàșile, carĭ erà acăk'isite pe-ascumtà cu Seàvirle, si sculară și-ș loară čerga di sińàc în cap și-ș si tràpsiră di nă parte, eară șiretlu di Seàvire, care sčià pi ți șideà vurculàțile di moașe, z-duse de-arăspîndì pàl'ile și scoase di sum nîse treĭ bucățĭ di gl'eț, groase și vîrtoase ca bărțire; li băgă di nintea Notluĭ, strigă cu harao și ḑîse:

— Am aiste ți suntu, fărtate?

Màratlu di Not, nisčîndaluĭ ți z-ḑîcă, ș-aplică ocl'i mpade și-ș tease brațlu, ca să-l' si·tal'e, după cum lă erà zborlu și stih'ima. Și cîndu Seàvirle ağutàt și di treĭle striḑe di moașe, acăță să-l' tal'e brațlu a măratluĭ di Not, care simțà multu și mare dor, strigă cu boațe vîrtoasă și ḑîse:

— Voĭ moàșile, carĭ cu șiritlik'e ascumsit gl'ețlu sum voĭ, blăstèm de-arățime s-avèțĭ tru eta-ètilor și vîrnă oară s-nu vá si ncălḑască čičoarle și șiḑutlu sum care ascumsit gl'ețlu!

Părmìθ ńi sčiàm, părmìθ vă spuș, și nu sčiŭ cum fečŭ, ma nu v-arîșŭ.

(Frățilia No. 12, p. 188, culeș de T. Iliescu, Crușova.)

63. Feata faptă puĭl'ŭ.

Ți ș-erà, ma nu ș-erà.

Ș-erà ună mul'ere oàrfănă și fără fumel'e. Di caθe zuă nîsă să ncl'inà la Dumniză, ca s-l'i da ș-a l'eĭ fumel'e. Dumniză o-ascultă și cîndu durńà mul'erea, îl' băgă sum căpitìńŭ ună tufă di busul'òc (vasileàc). Di atumțea mul'erea armase cu trupul încărcàt și după 9 meșĭ fețe nă feată ahîtă mușată, ți ni s-aveà spusă, ni s-aveà faptă altă ńată ahtare. Perlu il' hrisuseà; cîndu arădeà nîsă: țerlu s-găleà și ințà soare; ear cîndu plănzeà: s-niurà k'irolu și dideà ploae. Mă-sa nu știà, ți si-l' facă di hrao și u crișteà cum di cum ma g'ine: ca h'il'e di domnu.

Ună zuă trețe h'il'ul di amiră pi aclò și u vede. L'-intră tu inimă și duse acasă și-l' zăse a mă-saĭ, că va s-u l'aŭ ti nveastă. U căftară di la mă-sa, mamă-sa prota nu vrea s-u da, că nica ńică erà și nu vrea s-dispartă ahît agońa di

feată, mă pănă ma napòĭ, vizù ţi nu vizù, ş-u isusì pi h'il'ul di amiră.

Atumţea aistu pitircù huzmik'arlu a luĭ, aţèl cama bun ca s-o-aducă cu cučia. Aistu huzmik'àr aveà treĭ fete mărĭ ti mărtare.

— Bre! îşĭ zăse nîs cu mintea, nu-ĭ cama g'ine, s-fac ţi s-fac şi s-u k'er aistă feată şi tu loclu a l'eĭ s-bag ună di a mele? D-ĭu taha va s-u duk'ască?

Cu aistă minduire s-duse şi u lo tu cučie feata ţea muşată. Cît ağumse la ğumitatea di cale, huzmik'arlu ţînù cučia şi-l' zăse a fètil'eĭ:

— Scoate caplu s-vezĭ nafoară, că ţi vale mare vine.

Feata scoase caplu ca s-veadă, ma di unoară huzmik'arlu trapse hoarda şi-l' lu tăl'è. Tu loclu ĭu k'ică sănzile dit caplu a fètil'eĭ, s-feţe şi criscù tu oara ţea un fag multu analtu. Truplu a fètil'eĭ s-feţe un puĭl'ŭ cu pene muşate şi ng'ilićoase. Puĭl'ul azbură şi şizù în cărčiliŭ pi fag.

Huzmik'arlu nu muntrì la aiste, ma s-duse acasă, la feata luĭ, aţeà cama marea, u nviscù tu strańe şi u duse la h'il'ul de-amiră, ca s-u l'a ti nveastă. U muntreşte h'il'ul di amiră şi nu-l' si pare ahîtă muşată. Aistă nu ş-o-aduţeà ičĭ cu alantă. Arîdeà aistă feată: ni ţerlu s-găleà, ni soarle inşà; plănzeà nîsă: ni ploae dideà, ni ţivà.

Intribă huzmik'arlu nacă aduse altă, nacă nu muntrì g'ine, cîndu u lo? «Nu, că nîsă» zăţeà huzmik'arlu. Cum va s-h'ibă ahtare lucru s-čuduseà şi h'il'ul de-amiră? Căzù pi greao minduire.

Feata ţea s-feţe puĭl'ŭ di azbură pi fag şi vine tu gărdina amirăluĭ. S-alină pi muşatlu mer şi gri de-aclò:

— Gărdinàr, laĭ gărdinàr, acaţă un buf şi un săcòl şi sălăg'à-l- cătră la mine, că cara s-nu acàţĭ, va ţ-ul sec aistu mer.

Năs nu vru s-acaţă şi puĭl'ul îl' sică merlu. Zua lantă eara vine puĭl'ul, s-alină pi alt mer şi-l' zăse eara gărdinarluĭ s-l'-acaţă un buf şi un săcòl, ma gărdinarlu eara nu vru ş-puĭl'ul îl' sică nica un mer.

S-duţe nica nă oară puĭl'ul tu gărdina amirăluĭ şi zăţe:

— Gărdinàr, laĭ gărdinàr, doĭ merĭ ţă-l' sicàĭ şi alantu va

ţ-ul sec, ma acaţă-ńĭ un buf şi un săcòl şi sălăg'à-l' cătră la mine.

Atumţea gărdinarlu nu avù ţi s-facă, vru nu vru, acăţă un buf şi un săcòl şi-l' sălăg'ì cătră puïl'ŭ. Aişti lo-acăţară şi-l dùsiră la gărdinàr. Gărdinarlu lu dede a h'il'uluĭ de-amiră şi-l' zăse :

— Aistu puïl'ŭ nă sică doĭ merĭ di ma buńl'i merĭ, na-l tora ş-tal'e-l.

H'il'ul di amiră nu vru s-lu tal'e, că erà multu muşàt. Il băgă tu nă căfase şi-l hărneà.

Huzmik'arlu ţi-l' aveà adusă a h'il'uluĭ de-amiră feata a luĭ ti nveastă, cunuscù, că aţèl puïl'ŭ erà feata tăl'ată di nîs. Di oara ţea nu ş-aflà arihate. Il' zăţe a h'il'e-saĭ, s-facă cum s-facă şi s-lu ndùplică bărbatu-su, ca s-lu tal'e puïl'ul. Nîsă il l'a bărbatu-su de-aoà, il l'a de-aclò şi-l bagă pi ahtare minte. Lo h'il'ul de-amiră căţutul ta s-lu tal'e puïl'ul, ma aistu l'-ascăpă dit mînă şi azbură pi merlu aţèl sicatlu. S-duse aclò h'il'ul amirăluĭ ta s-lu acaţă, ma tu aţeà minută puïl'ul s-feţe feată cum ş-erà ma ninte, muşată şi cu perlu hrisusìt. U cunuscù h'il'ul di amiră, că nîsă este feata ţi cîndu arîdeà ţerlu s-găleà şi soarle dideà, ear cîndu plănzeà: dideà ploae. U l'a di guşe ş-u başe ş-u duţe acasă şi u ntreabă: cum ş-ţi turlie tine ti fiţèşĭ puïl'ŭ ?

— Ea cum ş-ea cum, il' zăse feata şi-l' spuse cum u lo huzmik'arlu şi u tăl'è, cum tu loclu a l'eĭ, l'-aduse altă h'il'e a huzmik'arluĭ, cum năsă s-feţe puïl'ŭ, cum il' zăse a gărdinarluĭ s-l'-acaţă un buf ş-un săcòl, cum buflu şi săcolu o-acăţară ş-tute cîte păţì.

Atumţea h'il'ul di amiră lo huzmikarlu ţi lo-arîse şi-l' tăl'è nveasta, lo şi h'il'e-sa, l'i anvărtì dol'i tu unà aruguzină, u umse aruguzina cu cătrane, mea cara lă dede foc, nu armase di nîşĭ niţi ćinuşe.

Părmìs ńi şteam, părmìs vă spuşŭ;

Aveàm îndao mere, tricùĭ pi la nă casă, inşì cănle nafoară ìńi arupse ğek'le şi-ńĭ li măcă şi mèrile.

(Cules din Gopeş de d. N. Baţaria şi transcris supt ingrijirea d-luĭ I. Papagoga, gopeşan.)

64. Ak'icăşoñlu.

Erà, ţi nu ş-erà.

Erà, cîndu puriclu s-ancălţà şi tute s-făţeà; erà cînd tute pri padi imnà şi prăvḑîle ca oamińl'i zburà, erà un amiră. Amirălu ş-aveà un nel cum nu si spune muşàt şi scumpu. Aclò o-aduse draclu, că-l k'irù nelu aţèl şi nu şteà ţi s-facă di multă cripare şi di multă cîrtire. G'ine ma, amiră! Nu s-lăsă cu unǎ cu dao şi băgă tileàl, că aţèl care va s-lo-află nelu, va s-l'a nă mare băhčişe.

Erà aclò un om oarfăn, ţi no-aveà ţi s-mîcă şi fumel'e greao aveà, optu fičòrĭ ţi aştiptà ca puĭl' org'i n-gură s-lă daĭ, mamă, soacră, şi erà earna greao şi el' no-aveà cărbùńĭ în foc, di va ş-mureà di pîne şi de arcoare. Nìs erà mpiticătòr. S-nu moară di foame el ş-fumel'a luĭ, ţi faţe aistu? Si duţe la tileàl şi-l' ḑîţe:

— Mine va s-lu aflu nelu, ma s-mi hărnească amirălu patru-ḑăţĭ di ḑîle cu pate, cu mişk'i, ş-cu tute bùnile.

— Ş-ma s-nu-l afli, ntribă tilealu, ţi s-ţă faţim?

— Ma s-nu-l aflu, s-mi loaţĭ cu tută fumel'e şi s-mi k'ar-diţĭ, s-ńi faţiţĭ ţi ştiţĭ.

Tilealu lo zbor di l-amirălu şi acăţă si-l hărnească. Ahurh'iră s-l' aducă prîndu ş-ţină; pate, găl'ìńĭ, cucutìčĭ, puĭl', di tute l'-aduţeà, di mîcà mpiticătorlu cu fumel'a, di s-făţeà ţae! Nìs tot ḑîţeà l-avigl'itòrĭ, că ştie ĭu-ĭ nelu, ma nu-l spune pînă nu s-umplu tute ḑĭ'lile. Ţi curà? Avigl'itorlu ţi-l' aduţeà mîcărli ş-fu furlu a neluĭ. Aistu, carĭ avḑĭ cumu mpiticătorlu aduk'aşte cu amăĭle a luĭ, carĭ i fur şi care-ĭ bun, li umplù di frică. Aşì, ma viḑù că se-apruk'ară ḑĭ'lile, vine furlu-avigl'itòr (avlig'itòr) şi-l' ḑîţe:

— Amàn! s-ţi-aĭ fičorl'i, nu mi l'a pri guşe ! că nelu i la mine. Na-l tine, l'a-l şi fă cumu-ţĭ tal'e caplu, maşĭ s-nu scoţi zbor ti mine.

Mpiticătorlu ţi aştiptà? «E! ḑîse nìs, mine aştiptàm z-ved di-se va-ţĭ vină mintea si spuńĭ singur, că di prota ḑuă şteam, că tine fuşĭ furlu. Tora că spusişĭ di singur, ti l'ertu şi nu ti spun amirăluĭ, ma si-ńĭ spuńĭ, pi ţi are cama multă mirak'e amirălu?

— Pi un gusàc! ḑîse avigl'itorlu. Tută ḑua la nìs îl' imnă mintea şi-l hărneaşte cu mîna.

Ţi-l' tricù pit minte a mpitiicătorluĭ. Il băgă nelu tu mîcare şi-l dede di-l mîcă gusaclu vrut di amirălu. Niţi draclu nu şi ştea di cum u cruì nîs tută luguria aistă.

D-apoea lo nă carte, g'oea g'uvăsì: băr-băr-băr, bah-bah-bah, năintea amirăluĭ şi gri: Nelu s-află tu gurmazlu aistùĭ gusàc.

S-faţe, nu s-faţe, nu s-putù să-l scoată vîră v́atru nelu dit gusàc.

G'ine ma ţîneà amirălu ma multu la nel, ca la gusàc. L-disicară gusaclu ş-aflară nelu, ca mer aròş nuntru, noŭ-noŭ.

— Bre! strigară toţĭ cu nă boaţe, mutreà ţi inşì di mpitiicătorlu aţèl naĭ cama laĭlu, filozuf mare. Aistu ş-are fută cu draclu! şi toţĭ s-čudusea caĭ di caĭ ma multu.

Atumţea amirălu s-ţînù di zbor şi-l' dede ţi căftă mpitiicătorlu: L'i nviscù fličorl'i, s-nu imnă cu pîntica nafoară, ca pînă tora; îl' pitricù la sculie, să s-facă oamińĭ, şi-l' feţe nă casă, cum nu nv́isà nîs şi triţeà ca ḑua ţea alba.

Tora luĭ l'-erà frică s-nu-l cl'amă ĭuvà tu altu loc, ş-ţe ti faţi? Că nîs filozuf nu ş-erà şi vru Dumniḑă, ti ńila fličorlor, di lu scoase cu faţa albă di oara istă.

S-umplù loclu di un-oară, că bîneaḑă tu amirăril'a ţea un mare filozuf şi acăţară z-v́ină tilègrafli ună după altă şi s-lo-acl'amă un amiră de-aoà ş-alantu de-aclò.

Z-duse laĭlu, ma cu frica n-sin ş-cu ìnima ngl'iţată, că niţi carte nu ş-aveà di hăbare, niţi filozuf nu ş-erà, cît nu escu ş-ĭo preftu. Ma ağumse la amirălu, îl' ḑîse aistu:

— Avḑì'ĭ, că eşti mare filozuf şi că di tute aĭ hăbare. Mîne k'irùĭ un semnu. Macă tine ca de-alih'a filozuf eşti, va s-lo-afli, că di nu, pînă tora-ţĭ fu z-bînèḑì.

Aoà te-am mpitiicătorlu! şapte-optu l'i si duse pi di năpòĭ, ma g'oea nu se-aspărè. — Lasă, Doamne, că nu poa s-h'ibă s-nu s-află semnul k'irdùt, gri nîs.

Cum o-aduse oara, că furlu s-h'ibă omlu ţi imnà cu amirălu tută ḑua, s-lo-avegl'e (vleg'e). Aistu ma ş-avḑì', că filozuflu aistu aduk'aşte, somnul nu-l acăţà. S-fugă? nu puteà! si sta? vrea s-lo-află si-l' tal'e caplu; ţi s-facă? minte n-cap no-aveà.

Noaptea pe-agalea-galea si duţe tu oda filòzufluĭ şi-l' ḑîţe:

— Amàn! tu mîńle a tale ńĭ-easte bana, ascapă-mi, nu mi l'a pi guşe! Semnul la mine easte.

— Nu te-aspare, gri mpiticătorlu, macă di singur spusişĭ, ascăpàşĭ. Ma spune-ńĭ, pi ţi are mirak'e amirălu?

— Pi cîne, ḑîse avigl'itorlu (avlig'itorlu).

Şi apoea, ḑua lantă, mpiticătorlu şi avigl'itorlu, fèţiră, ţi fèţiră şi-l arcară a cîńiluĭ tu nă bucată di carne. Cîńile lo-ascăpită (lu ngl'ită) şi no-avù ţivà.

Apoea inşiră cu amirălu a priimnare. Cîńile s-lo după amirà ca cum ş-erà nviţàt, di nu z-dispărţà niţi un čičòr di nîs. Apoea mpiticătorlu g'oea lo cartea şi eara: băr-băr-băr, bah-bah-bah! — A! gri nîs, semnul easte n-pîntica cîńiluĭ!

— Curundu vîrnu v́atru, strigă amirălu, s-lu scoată cu ţivà v́itrie.

Ţi v́itrie? că aoà vrea cuţùt să-l scoată. Ma viḑură, ţi nu viḑură, că nu s-faţe al'umtrea, s-l'irtă amirălu di cîne şi-l aflară semnul căftàt, după ţe-l tăl'ară.

Amirălu năpòĭ nu pistipseà, că k'irutlu aistu s-h'ibă filozuf, ca cum nu ş-erà.

— Aĭ! mintuì amirălu, tora va s-l'aŭ nă lugurie şi ma s-poţĭ s-u duk'eşti, atumţea nu ncape zbor, că eşti mare filozuf. Pînă atumţea nu-ńĭ te-acaţă ocl'ul ti ahtare.

Amirălu băgà nă vulpe t-un sac şi dimîndă la un om de-a luĭ s-o arucă n-cale-l', cîndu va s-easă a priimnare. Aşì s-feţe luguria şi amirălu deadùn cu mpiticătorlu inşiră g'oea să s-priimnă. Na-l' ĭu să nk'idicară di saclu cu vulpea.

— Aoà sti ved, gri amirălu! Duk'a ţi-ĭ tu saclu aistu.

Mpiticătorlu u viḑù streasă luguria şi nu ştea ţi z-ḑîcă, şi, d-ĭu s-mintueà la lăeaţa ţi-l aşteaptă, că se-acăţă tu praşi, ḑîse:

— Se-acăţă vulpea di pàturli čičoare!

— Vulpe-ĭ, gri ş-amirălu di nă cale. Filozuf aĭ fută!

Ş-lo şi de-aţìa nă pisk'ese mare şi s-nul acaţă ţivà amirălu aistu, ḑîse, că-l' vine cartea si s-toarnă acasă. Nîs tora erà multu avùt şi no-aveà zore di paràţĭ. Frica tută l'-erà s-nu l' aruşneaḑă tehnea. Aistă nu-l alăsà z-doarmă. De-aţeà nîs ş-aprease casa şi ahurh'ì să strigă:

— Cartea, cartea! ascăpàţĭ cartea! ńi se-arse cartea! şi

g'oea di zorea ţi-l' vineà, vrea s-arcare n-foc, s-lo-alăsà. Tute erà minčùnĭ, că nîs aşì s-fiţeà.

Aţeà ni carte, ni ţivà ş-erà, ma ş-erà minčunle a luĭ curate cu carĭ arîdeà lumea.

Il' gri ş-amirălu s-nu s-cărtească şi s-nu ş-u mācă ìnima, c-aistu fu lùcurlu al Dumniḑăŭ şi atumţea nîs armase.

Il' fèţiră altă pălate ma bună, aşì că d-ĭu erà mpiticătòr fără pră, ağumse cu minčunea om mare.

Părămiθ vrut,
Părămiθ vă spuš

(Spus de Boga Gheorghe din Sărună-Salonic, Macedonia, originar din Veles.)

65. Dafna.

S-aspùn părămiθlu a muşàtil'eĭ Dafnă, a dùlţil'eĭ Dafnă, a àlbăl'eĭ Dafnă. Ascultàţĭ.

Erà ună oară, cari-şte cîndu, ună amiroańe. Aestă, pènură ş-o-aveà tu ìnimă, că no-amintă fumeal'e şi nîsă, laea, că nu u vru Dumniḑăŭ. Plînḑeà, că nu-l' se-astinḑeà dorlu. Ḑua, noaptea cu zborlu n-gură s-aflà:

— Dă-ńĭ, Doamne, nă feată ş-las h'ibă ş-ună Dafnă!

Nă ḑuă cum şideà ş-cripà, cum suflà vimtul, l'-aduse n-casă nă frînḑă di dafnu. Frînḑa estă, tră čudie, s-minà sìngură, imnà ca om! G'ine ma nu-l' băgă oara vasiloańa şi to-arnire, o-adună tu fărase ş-arucă n-cuprie!

Aclò ĭu o-arcă n-cuprie, màrḑinea di hoară, o-azbuiră vimtul ş-o-aduse m-pădure tu nă vuloagă muşată. Tu vuloaga ţea s-crească nă dafńeaŭă muşată, ţe muscuvulseà loclu.

Tricù, vaĭ ḑiţĭ, multu-puţîn k'irò şi h'il'lu de-amiră işì avinare. Prînḑu oară ağumse tu vuloaga cu dafńeauă. Carĭ muscuvulseà vuloaga di dafńeauă, ḑîse h'il'lu-de-amiră:

— Aoa-ĭ tră bană! Ea mutreà ţe muşuteaţă şi ţe muscuvulsire faţe loclu?

Acşiţe nîs îl' ḑîse a màvirluĭ, s-l'i ndreagă measa sum dafnu, s-mîcă. Pînă ţe màvirlu z-bagă measa, h'il'lu de-amiră deade tu pădure nă priimnare, nacă da di vîră avinatic. Màvirlu, cara ndreapse measa, pînă să s-toarnă h'il'lu de-amiră, si andrupă pri mînă, şi agîrşì di durńì.

Atumţea işì ună boaţe dit dafńeàŭă:

— Dişcl'ide, dafne, s-es nafoară
Io di flìtură ma lişoară.

şi dafnul dişcl'ise şi ţe z-veḑĭ? Albă ca neaŭa, aroşe ca trandàfila, ş-lişoară-minută ca nă flìtură, işì muşata Dafnă cu arîslu pri buḑă. Alaga-laga pri ùngl'ile di ćoare, z-duţe la measa văsilk'ască şi toarnă, cu măşiţa l'eĭ, tută pipiliţa cu sare ş-cu pipèr tu mîcarea h'il'luĭ de-amiră.

Apoea, alaga-laga si nh'ipse nîpòĭ tu dafńeaŭă.

Vińe h'il'lu de-amiră, şiḑù pri meaşă, ş-feaţe cruţea ş-acăţà s-mîcă. Mîcarea nu z-băgà la gură de-ansărată turbată, şi di mpipirată foc! Ḑîse nîs:

— Nu-ńĭ ti ntreb, màv́ire, cîndu băgàşĭ sare ş-pipèr, ĭu ţialăgà mintea?

Màv́irlu ţe z-ḑică? Nîs laĭlu si ştea, că-ĭ fără stepsu. Searuşnă ş-tăcù.

Ḑîsim, că h'il'lu de-amiră lo-arisì vuloaga şi de-aţeà ş-u băgă să sta ndoàŭă ḑîle. Mav́irlu l'i ndriḑeà mîcărle şi mutreà cum di cum s-le-agudească tu sare, s-no-aĭbă vîră cusure. Carĭ li mutrì di sare şi viḑù, că suntu cum prinde, minduì:

— Tora pot s-mi culcu pri mîna ţea ndreapta, că ahtărĭ bune mîcărĭ no-am adrată, di cîndu mi feaţe mu-mea.

Cum ḑîse, acşiţe feaţe: s-culcă să-l' coacă un somnu. Dafna nîpòĭ cu gura:

— Dişcl'ide, dafne, s-es nafoară
Io di flìtură ma lişoară!

şi tut acşì ca de-aneavra, feata işì ş-ansără şi mpipiră mîcărle a h'il'luĭ-de-amiră. Turnîndaluĭ-se aestu di l-avinare, loaflă pri mav́ir ĭu h'irbeà făsul'e. Il mină cu ćorlu şi lu scoală.

— Ţ-u băgàşĭ s-no-alàşĭ sare tu sărătòr, cum ved màv́ire! Nu veḑĭ, că nu z-bagă la gură?

— Ma cum acşì? Ahtărĭ mîcărĭ tu bană-ńĭ no-am adrată.

— Nu mîţĭ, z-veḑĭ!

Cîndu gustă màv́irlu, fărmàc! nu z-băgà n-gură.

— Doamne! loclu aestu va h'ibă măv́ipsìt, va h'ibă loc nicuràt ş-cîntàt, ma aĭ s-fuḑim! Aoaţe cură ţivà. Vîră si-l'-creapă numa vaĭ vińe di arcă sare, cîndu durńàm.

— Că-ţe z-dorńi? Că-ţe s-no-avegl'i, ţea h'il'lu de-amiră.

— E! de! om fuĭ, me-arîşŭ.

H'il'lu de-amiră z-băgă şi seara ţea nimîcàt g'ine, maşĭ cu pîne goală. Anantă ḑuă ḑîse nîs cîtră maṽir:

— Tora vaĭ avegl'u ĭo lo mîcare şi tine s-ti duţĭ avinare.

Ş-acşì fu. Màṽirlu lo tufek'a din a nùmirea, cu tute că nu ştea d-ĭu s-o-acaţă, şi l'-u deade cîtră tu pădure, şi h'il'lu de-amiră ş-armase s-adară mîcarea, cu tute-că nu ştea cum s-mintească cu čubana. A luĭ l'-erà cama multu z-veadă, ţe faţă, ţe priče di om, ţe jujul ṽine di l-ansară şi mpipireaḑă mîcarea. S-ascumse dipu un gîbjèŭ şi aştiptà. Cît vińe oara prîndului, na ţĭ-u Dafna:

— Dişcl'ide, dafne, s-es nafoară,
Io di flìtura ma lişoară!

Şi dafnul z-dişcl'ise şi Dafna işì. Mutrì nă oară pri divarliga z-veadă, fure-că u veade vîrnă. Nu viḑù om. Alaga-laga pri ungl'ile di čoare, ca nă flìtură ţe-azboàiră, l'a nă mnată di sare ş-u huhuteaşte tu mîcarea-ł h'il'ŭ de-amiră. Apoea diznòŭ vru s-intră tu dafnu. G'ine-ma h'il'lu de-amiră o-ağumse, u strimse dulţe m-braţă, s-nu u zmoàtică ţivà di moale ţe ş-erà, şi u băşè. Vru apoea Dafna ţea alba, Dafna ţea roşa, Dafna ma lişoară di flìtura, s-intră tu dafnu, ma dafnul s-incl'ise şi-l' ḑîse:

— Tră feată
Băşată
Dafnul si strinḑe!
Dafńeauă,
Ca steauă,
Di ğaba că plînḑe!

Dafna nîpòĭ z-băgă să-l pălăcărsească, z-dişcl'idă dafnul, z-dişcl'idă bunlu, s-intră tu cuĭbu-l', s-intră n-culcuşlu-l', ma dafnul, ìnimă di lemnu:

— Tră feată
Băşată,
Dafnul si strinḑe!
Dafńeauă,
Ca steauă,
Di ğaba că plînḑe!

Atumţea mvirnata Dafnă s-turnă nîpòĭ la h'il'lu-de-amiră, aruşnoasă, fricoasă. Aestu erà tes tu tentă şi Dafna mutreà prit cărpitura tèntăl'eĭ şi nu-l' vineà, necă s-fugă, necă s-intră. Acşì l'-erà l'eĭ! H'il'lu-de-amiră, aleptu ca un soare, u lo cu bunlu şi nîpòĭ o-aduse tu tentă-l' şi l'-aştearse ocl'il' aţèl' dulţil', cu mîntila luĭ di sirmă, şi nîpòĭ îl' supse făţle aţeale aròşile şi dùlţile ca nùţile, şi nîpòĭ ş-u strimse la k'iptoslu a luĭ sin, şi Dafna nu plînḑeà, şi Dafna nu si z-mulḑeà din braţă-l', ma cama si nh'iḑeà!

Bănară nîşĭ aoaţe ca vîră siptămînă, doauă! Al h'il'ŭ de-amiră îl' vińe dor de-acasă. Nîs căftà s-fugă şi muşata Dafnă, albă ca neaua, s-o-alasă. Ma cum s-o-alasă? Cum să-l' ḑîcă, că Dafna di dorlu a luĭ, vrea s-tuk'à ca ţeara!

L'-ană, l'-ană lălùḑĭ dit Padea-Muşată, soe-soe, ş-albe ş-aroşe, gàlbine ş-albastre, vìnite şi verḑî, ş-cama mărĭ ş-cama ńiţĭ şi-l' li băgă m-poală. Şi Dafna ţe mureà dipù lălùḑĭ, şi Dafna criscută cu lăluḑle, acăţă să se-ağoacă cu eale, s-le-ańurzească, s-li pruscuk'ască şi să-ş treacă oara. Ańurḑeà nă lăludă, ańurzeà alantă, să mbită di moscul a lor şi hări-oasă o-apucă, somnul! şi dulţea locluĭ durńì.

H'il'lu de-amiră atumţea, de-adùn cu màvirlu, li scărmină de-aclò, asparse tenta, săpă fucurina, ca, sculîndaluĭ-se Dafna, vis să-l' si pară tute.

Durńì cît durńì Dafna şi dişcl'ise ocl'il'. S află laea sìngură ca cuclu, sìngură ca tùrtura. Ne tentă, ne h'il'u de-amiră di varliga. Şi băgă si sùsk'iră, si-ş adună sùflitlu şi s-plîngă muşutica, că ţî se-arupeà ìnimă şi ḑîţeàĭ:

— Ţe cîne ş-fu aţèl ğone-aleptu, ţe ìnima di k'atră avù aţèl h'il'ŭ de-amiră? Cum îl' feaţe ìnima să z-dispartă di Dafna ţea muşată?

Plînḑeà Dafna, minteà lăluḑle cu mîna, li strinḑeà la sin şi lă ḑîţeà:

— Voĭ àlbile ş-muşàtile,
aròşile ş-aleàptile,
voı surărle a meale,
arupte din steale,
ìu-ńĭ lo-avèţĭ ğònile,
ìu-ńĭ lo-avèţĭ bunlu?

Lăluḑle, ca lălùḑĭ: tăţeà. Dafna, ca nîsă: z-dipiră.

Şi plîmse, z-dipiră Dafna şi diznòŭ s-turnă la dafnu şi-l' ḑîse:

Dafne muşàt,
Dafne-alăvdàt,
Fă-te n doàŭă
S-intră nă Dafńauă!

Ţĭ-aflàşĭ Dafnu s-l'i dişcl'idă! El ună şi ştea:

— Feată băşată, dafnul n-o va!

Aclò ĭu s-tuk'à ca ţeara şi-l' si stricurà dulţea bană a măràtil'eĭ di Dafnă, îl pimse mira un călugru cătr-aclò. U ntreabă aestu:

— Ţe-ńĭ plînḑi, suflit, ţe-ńĭ ti deapirĭ, alba mea?

— Ţe s-nu plîngu, ţe s-nu mi deapir, părinte! Io-ńĭ h'iŭ Dafna ţea muşata, di h'il'u de-amiră băşată ş-alăsată.

Şi-l' spuse Dafna tute a călùgărluĭ ş-aestu ńilă mare-l curmă. Călùgurlu u nviţă să z-ducă la h'il'lu de-amiră cît cama gońa. S-nu u cunoască vîrnu, îl' deade stràńile călugăreşti şi acşì Dafna ţea muşată şi nk'isì l-amiràluĭ pălate.

Ağumse trîş cîndu s-făţeà numtă a h'il'luĭ de-amiră. Călugăruşlu trapse ş-nîs la pălate şi cum îl viḑură lumea ahîntu ńic, că păreà ńic multu, acăţară s-lu sk'ină şi s-facă şicàţĭ cu nîs. Aclò erà adetea, z-ḑîcă omlu ş-cînticlu. Carĭ ḑîsiră tuţĭ, omlu ş-cînticlu, vińe arada ş-al Călugărùş. Aestu un cîntic şi ştea ş-acăţă să-l ḑîcă:

Voĭ àlbile ş-muşàtile,
aròşile ş-aleàptile,
voĭ surărle a meale,
arupte din steale!
ĭu-ńĭ lo-avèţĭ ğònile?
ĭu-ńĭ lo-avèţĭ bunlu?
că ĭo-ńĭ h'iŭ Dafna ţea muşată,
di h'il'ŭ de-amiră băşată
băşată
ş-alăsată!

Ea cîntà şi h'il'lu de-amiră, cîndu avḑà, lăcrińĭ cap de-arîŭ îl' curà. Cara-l biţì cînticlu, ḑîse h'il'lu de amiră:

— Aestu-ĭ cî'nticlu a mel!
Ma călugăruşlu de-aclò ĭu avḑà, gri:
— Ba-ĭ ş-a mel!
— Cum ş-a tăl? ntribă h'il'lu de-amiră.

Atumțea călugăruşlu şi scoase arasa ş-armase co-armata di lălùḑĭ, muşată-muşată, z-ḑîțĭ: «Dă-ńĭ, doamne, ninga doĭ ocl'i s-u brescu!».

H'il'lu de-amiră ş-u cunuscù di nă oară, sărgl'ì di ş-u lo di guşe şi di oara țea nu si mpărțî'di nîsă. Alîntèĭ îl' deade cu čorlu.

Părămìθ şteam, părămìθ aspùş,
nu ştiŭ cum feču, ma nu v-arîş.

(Spus de Stamula țal Guş al Cealera, Avela, Epir.)

66. Luplu fără coadă.

Nă oară ş-t-un k'irò eară treĭ luk'. El' s-feàțiră soțĭ s-alagă dadùn după pleačcă. Unlu di nîşĭ, cari-şti cum îl' feaţe vulpea ş-armase coluv, fără coadă. Di cîte orĭ eară vîră lucru greŭ tr-adrare, carĭ s-lo-adară? Còluvlu! vrea apă tră beare, carĭ s-aducă? Còluvlu. Vrea s-aveagl'e noaptea, s-nu-l' aplucusească țivà cîńĭ, țivà avinătòrĭ, carĭ s-aveagl'e? Còluvlu.

Còluvlu aoà, còluvlu aclò, unà oară, doauă orĭ, l'i scoàsiră ocl'il' di cu tòtaluĭ. Viḑù còluvlu, că nu si scoate n-cap acşițe.

Ş-u băgă tu minte còluvlu s-lă u ğoacă şi s-lă u ncl'idă gura cu ḑua tută: «còluvlu nsus, còluvlu ng'os.» Aştiptă arastea, si-l' da di mînă.

Nă ḑuă, cum si nsurinà, teşĭ sum gorțu ca țivà pal'u-cîńĭ, gòrțîle coapte ş-gàlbine ca fluria, canda lă fățeà cu ocl'ul. G'ine ma pòndile nu cădeà di sìngure m-pade, tra s-li mîcă nîşĭ. Carĭ să s-alină s-lu scùtură? — Còluvlu.

Aestu țe lă toarțe? Oara aştiptà s-l'i vină.

— G'ine, ḑise còluvlu, g'ine-ńĭ ḑîțèțĭ s-me alìn pri gorțu, ma z-vă u tal'ŭ pita: ĭo si scutur de-analtu şi voĭ s-mîcàțı di g'os, ş-aestă nu s-mîcă. Me-alìn, ma si stațĭ z-vă leg coḑli di gorțu, carĭ nu? sînătate bună!

Luk'l'i ananțî, țe nu lă fità ahîntu mintea, nu aduk'iră ĭu băteà còluvlu şi țe ş-u băgă s-lă crueascà; stătură şi-l' ligă cu coada di gorțu. Aestă vrea còluvlu, şi-l' streasi, țe ne cu boĭl'i s-traḑĭ, s-nu z-disfacă.

S-alină apoea naltu şi scùtură-scùtură, l-gulì tut gorțul. Apoea dipri bùnile zg'ilì cu boațe:

— Avinătorl'i, ma fuga! Dipri gorţu m-pade şi ocl'il' ş-lo năpòĭ în sus.

Cîndu deàdiră di avḑîră acşì ananţî, şapti-optu lă si duse; băgară s-aurlă şi s-tragă cît ma puteà. Ma ĭu si z-disfacă ca cum eara-l' ligàţĭ? Traḑi, pinḑi un de-alantu, se-arùpsiră coḑli şi s-frîmsiră di fugă pînă s-intră m-pădure, că nîşĭ de-alih'a pistipseà, că vin avinătòrĭ, ş-aţeà earà curată minčună, scoasă di còluvlu.

După ţe tricù pirdeşa estă, ş-aflară soţlu alantu ĭu şideà culcùş adunàt t-un gîbjèŭ. Se-adunară treĭl'i şi còluvlu maşĭ haraŭă earà tut, viḑîndaluĭ-l'i fără di coḑĭ şi tut arîdeà pri su mustăţĭ, că l'-acăţă g'ine minčuna.

— Tora, ḑîsi unlu di nîşĭ, avinătorl'i vaĭ fuḑiră! Carĭ si z-ducă s-adună gòrţîli? năpòĭ còluvlu!

— Am ş-ĭo coluv ş-tini coluv ş-el coluv! gri aestu şi cîndu s mutrescu, tuţĭ eara-l' ună! G'ini ma aeşti doĭ ş-eara nviţàţĭ s-mîcă mamă n-gură, s-lă vină di sìnguri tuti şi s-nu s-mină ma nclo, tră şil'e ş-pal'e. Di aţeà îl' deàdiră ţăruh'le a còluvluĭ dit suţata lor.

Aiştùĭ ună-l' făţeà, i cu nîşĭ i fără nîşĭ. Ba, singur canda earà cama g'ine, că nu s-pidipseà ahît tu lucru. S-turnă nîpòĭ la gorţu şi se-adră čufulică.

Nu duse ma nclo şi ea ĭu astal'e nă capră, arîspînḑîtă di turma l'eĭ. Il' ḑîse el:

— Ahtare k'ilipure s-u căftàm cu ţeara, nu o-aflàm! Va ti mîc capră, ma fă-ţĭ cruţeà! şi tut si şuţà pri divarliga-l'. Mărata di capră, cîndu deade di-l viḑu, sînḑile tut şi-l biù di frică. Ţe si-l' ascăpiră tu minte?

— Mîcă-mi, laĭ lupe, carĭ s-mi mîţĭ, îl' feaţe ea, ma rig̃ae ţi-fac, si-ńĭ faţĭ un zbor:

— Ţe? ntribă còluvlu?

— Ea ţe? s-me-alăsari s-me-alìn stri k'atra ţea naltă, si-ńĭ fugă dorlu di angărlimare, nu va-ńĭ o-am dor, că mor!

Al Màsturu-Nicola, ĭu si-l' tăcîneascà, că capra: ună ḑîţe ş-altă faţe! o-alăsă si-l' treacă ş-aestu dor, s-moară cu ìnima plină. Cît z-viḑù capra pri k'atră, u mută coada n sus şi gri:

— L'a-ńĭ, lupe, coada; l'a-ńĭ, lupe, coada!

— Nî-u g̃ucàşĭ, morĭ arăńoasă ş-pabesă! strigă luplu di

ng'os, ma s-ti băgarim tu mînă ninga nă oară, z-veḑĭ tine a cuĭ îl' ḑîc lup.

— Cîndu s-mi veḑĭ ninga nă oară ntr-ocl'i, s-ńi ḑîţĭ ş-a ńia, ḑîse capra şi tut l'i scuteà limba nafoară şi ş-arîdeà cu nîs. Luplu u păţî' ş-tăcù. Fugînda de-aoà, deade ma nclo di nă mulă, grasă-grasă: truplu ună cu căpul'a. Acăţă luplu z-da tărcoale şi z-bată coada divarlìga di nîsă.

— Ndreaḑi-te, cumbară, că va ti mîc, îl' ḑîse el.

— Am tră mîcare işìĭ ş-ĭo, gri mula. Io cu ţeara s-ti căftàm şi nu te aflàm. Si şteari tine, cum ńi se-are aurîtă bana aestă zămărată ?! Sînḑe ş-prońĭ versu ḑua tută :'am un domnu, bană nu-ńĭ da!

Luplu apurie mare! Prota oară tu bana luĭ avde pravdă, că va s-h'ibă mîcată.

— Ińĭ pare g'ine, l'-u turnă nîs, că va ti mîc cu vrearea ta, tra s-nu ńi ncarcu sùflitlu.

Màsturu-Nicola se-apruk'è s-o-arapă di muţă. Atumţea mula prifaptă ca vîră nveastă di sun zvon, lu ntribă:

— Nu ti ntreb, oaspe, h'er mîţĭ tine?

— Ba, ba, ba! gri luplu. Ţe vreĭ to-arùmigare s-ńi frîngă dinţîl'?

— Macă-ĭ acşì, tră bunlu a tăl, treţĭ şi scoate pètalle cu dinţîl', că ńĭ-u, s-nu-ţĭ cadă greŭ!

K'irutlu di lup, altu lucru no-avù, şi s-lo dipu mintea mùlăl'eĭ. Aestă, carĭ da di-l' traḑe nă cluţată, dinte n-gură nu l'-alăsă şi pînă si-ş vină tao-to tu orĭ di goadă, aoà te-am mula!

— E! susk'iră adîncà luplu, g'ine-ńĭ si feaţe! Ţe-ńĭ lipseà a ńia s-mi l'aŭ după zboàrile a l'eĭ?

Ma nclo luplu află nă eapă. Niţi ună, niţi doauă şi pri nîsă s-u mîcă.

— Cam-agalea, cam-agalea gri eapă, că ĭo-ńĭ h'iŭ a văsil'eluĭ.

Cum luplu nu pistipseà, vru z-veadă vula văsil'eluĭ la căpul'a eàpăl'eĭ. Eapa-l' plăscînì nă cluţată, că l'-ascăpirară ocl'il' şi aoà feàţiră alanţî.

Feaţe cum feaţe, află n-cale-l' ş-un gumàr. Mizelu a luk'lor gumarlu easte; ş-u bágă s-nu-l' ascapă uricl'atlu, k'iametea s-facă.

— Va ti mîc, uricl'ate, gri nîs.

— Am ĭo tră țe alàg cu limba scoasă, gri gumarlu. Ma nu ti ntreb, nune, că-țe h'iĭ ahîntu mvirinàt?

Luplu, ca omlu țe ș-are dorlu, l'i mbăiră tute ună cîte ună!

— E! gri uricl'atlu, tine nu fațĭ tră lup, tine h'iĭ bun tră gugabaș în hoară: s-șeḑĭ cu ćubuca n-coh'e, s-ț-aducă s-mîțĭ, ńel' fripțî, găl'ińĭ, misirți; tră lup nu fațĭ.

— Carĭ ti va gugabaș?

— Cum: carĭ ti va? Aĭ intră tu loclu a meŭ! Io di țe fuḑiĭ din hoară? earàm gugabaș, ma caplu a meŭ tră gugabaș fațe? Gugabaș prinde un ca tine! Macă vreĭ, aĭ încàlică și s-te-adùc tră năθeàm di oară n-hoară, s-intri tu pîne văsilk'ască.

A lupluĭ ahît îl' tăl'à cărăfeta, ncălică și aĭ! în hoară si s-facă gugabaș.

Zborlu vine, no-apucă s-intră ș-lumea dua! ca di pri lup, cîndu intră n-hoară. Și dă-l' cu parlu, dă-l' cu ćunlu, cu furtutirea, nu viḑù cum ascăpă di aclò.

Trîș în ḑeană se astămățì și ḑîse, antrupàt di un cuțur:

— Minte di lup! ș-pali minte di lup! Nu mindueàm: tată, pap, stră-pap, carĭ di aușl'i și-straușl'i a mel' fu gugabaș, tra s-mi fac ș-ĭo?

Ș-acșì, carĭ viḑù, că nu si scoati n-cap singur, si mbună diznòŭ cu ananțî luk'.

(Cules din Avela Epir.)

67. Treïle cuvenḑî al Vel'u.

Eră ună oară, țe ș-erà.

Erà un om multu avùt. Aestu om avùt ș-aveà un fićòr ș-tut. Omlu ațèl nu bînà tu loc-l'i, ma erà tu xeane, ĭu amintà ș-alțî groșĭ. Di cara erà multu avùt, l'-alăsă graĭu a mul'are-saĭ s-lu nveață fićorlu gràmate, s-nu-l alasă orbu.

Mul'are-sa ș-nîsă vrea s-lu veadă h'il'ŭ-su dișcl'ìs, cu patru ocl'i. L-pitrițeà la dàscalu și-l' li fățeà tute k'eh'le, mașî di carte s-no-armînă orbu. Fićorlu aveà sivdălu a gràmatlor și li nvițà cu lìngura, ca apa. Erà ș-cu minte, l'i li loa multu caplu, semnu-mare!

Ună ḑuă dişcl'ise un argăstìr ningă scul'ò un om cu numa Vel'ŭ. Vel'lu no-aveà ţivà to-argăstìr. Maşĭ şideà pri k'ipeng'e şi grea: «Minte, minte vindu.»

Fiĉorlu de-avùt, cîndu-l' sîrgl'ì dàscalu, cum suntu fiĉorl' s-ńiră psîn ning-argăstirlu al Vel'u.

— Ţe vinḑî, lalo? ntribă nîs.

— Minte, nipoate, ḑîse Vel'lu.

— Cum u vinḑî mintea?

— Nă sută di lire n-cap cuvenda.

— Ţe ahîntu scumpă?

— Scumpă ma faţe! Acşì vindu ĭo.

Fiĉorlu z-duţe şi-l' ḑîţe a mă-saĭ:

— Nu ştiĭ, mamă, ţivà. Vińe la Stămărie un om şi diş-cl'ise un argăstìr, ĭu vinde minte. Lu ntribàĭ şi-ńĭ ḑîse că nă sut di lire n-cap u da cuvenda. Si-ńĭ daĭ nă sută di lire s-acumpàr!

Mă-sa, ḑîsim, tră minte nu ńilueà. Scoate şi-l' da suta. Fi-ĉorlu u da al Vel'u şi-l' caftă mintea. Ḑîţe Vel'lu:

— Pînea domnu-tuĭ s-nu u calţi vîrnă-oară!

Fiĉorlu u băgă cuvenda tu curcubetă, cu tute că nu-l' părù, că faţe ahî't.

Tricură ndoaŭă ḑile ş-năpòĭ fiĉorlu vińe s-acùmpără ş-altă minte. Da suta ş-l'a cuvenda:

— Ntreabă-ţĭ ìnima ş-carĭ s-caftă mîcare, să-l' daĭ.

U băgă ş-aestă cuvenda n-ğepe, cu tute-că nu-l' părù a-hîntu adîncoasă.

Trec treĭ patru ḑîle şi fiĉorlu de-avùt, scoate şi-l' da ninga nă sută di lire, ţe l-aveà armasă n-casă.

Il' ḑîţe Vel'lu:

— Calea ĭu va ti duţĭ, ma z-veḑî bisearcă dişcl'isă, s-ti torńi s-ti ncl'inĭ şi s-aprinḑî nă ţeară tr-ağutòr.

U băgă ş-aestă tu cocă fiĉorlu, să s-află tră oară lae, că paràţĭ deade, cu tute că lucru mare, nu-l' ampăreà.

Tuţĭ cîţĭ avḑîră di lùcurlu a fiĉorluĭ de-avùt tuţĭ ş-arîsiră.

— Na! cum l'-arucă paraţl'i, amintàţĭ di tatu-su cu asu-dòrĭ, tu vimtu. Z-veade că no-asudă, di-l' aspar़de fără s-lu doară. Aestu va l'i ncl'idă casa tată-suĭ.

Şi alte ahtărĭ zboare, că lo-arîse un farmazòn şi alte multe Di zbor-zbor avḑî' tată-su tu xeane. Aestu, acăţă să-l' da

lucurlu nîpòì şi k'irù, k'irù, c-armase fără pară. Cîndu avḑî glărimea h'il'-suĭ, să-l' fugă mintea din cap! Ahîntă cripare aveà ş-ahîntu nu lo-acăţà loclu. Si scoală să z-ducă a casă, să-l vàtămă di şcop. Mă-sa nviţă cu ţe minte s-toarnă tatăl şi-l' deade ocl'i a h'il'-suĭ, s-fugă.

Fičorlu lo calea nclo şi fuḑì, cîtră ĭu ţi-s s-easă, s-easă.

Calea află treĭ prămătefţî. Dol'i avea ağutòr şi unlu no-aveà.

— Nu vińĭ, fičorlu-ńĭ s-ti l'aŭ la măgăzie? ḑîţe aestu cîtră ficòr.

— Vin! ḑîţe fičorlu şi z-duse.

El' s-ţeà la pînăvìr. Ńaḑă-ḑuă discărcară sum un pom s-prinḑă. Aclò, cari-şte cum erà, că apă no-aveà loclu. Maşĭ nă fintînă aveà şi apa erà avigl'ată di l'undàr. Căldura l'-aveà apreasă, seate lă erà şi cum s-facă nu şi ştea.

Ḑîse prămăteftul cîtră fičòr:

— L'a bucla fičorlu a mel şi du-te la fîntînă s-u umpli şi s-nu-ţĭ h'ibă frică, că-ĭ l'undarlu, că nu faţe arăŭ.

Fičorlu nu ḑîse, că nu z-duţe.

Ağumse la fîntînă. L'undarlu ună-l viḑù şi-l' ḑîse:

— G'ine cupăseşti, curbane!

Il' ḑîţe ş-fičorlu, ţe ş-aduse aminte di cuvenda-l Vel'u:

— Cara s-mi mîţĭ, mîcă-mi, di cît un arigè va-ţĭ fac: Ntreabă-ţĭ ìnima, şi, s-fure-că l'-u foame, mîcă-mi.

A l'undarluĭ foame nu-l' erà, că atumţea aveà mîcată un om, şi pînă să-şĭ ntreabă ìnima, fičorlu umplù şi lo calea. Prămătefţîl' necă s-aştiptà s-lu veadă ntr-ocl'i altă-oară. Nişĭ lo-aveà pitricută ma multu tră k'irire. Cîndu-l viḑură că s-toarnă cu bucla mplină, no-aveà zboare s-lu hărsească şi s-lo-alavdă.

De-atumţea domnu-su arcă vreare tră nîs.

Dùsiră la pînăvìr. Fičorlu diştiptàt foc. De-aoà, de-aclò, vindeà prămătie cama multă di tuţĭ, cu graĭlu-l' dulţe ş-cu mùltile-l' zboare. Prămăteftul no-aveà ĭu s-lu bagă di vreare. Nîs si zburî apoea ş-cu mul'ari-sa să-l facă fičòr. Mul'area nu vrea, că le-aveà dipriună cu fičorlu di ma naintea şi de! cum s-lo-agunească aestu! G'ine ma atumţeà cîntà cucotlu n-casă, nu găl'ina şi prindeà să s-facă a bărbatluĭ, ca cum

şi s-feaţe. Di cît Eva, tot Evă. Ţe ş-ḑîse cu mintea: «Lasă că li bag di cale ş-cu aestu noŭ fičòr.»

Nu tricură multe-puţîne ḑîle şi prămăteftul işì la pînăvire Fičorlu lo-alăsă s-aveagl'e măgăzia şi s-h'ibă turnătură pre acasă. Mul'area acăţă s-l'i facă seamne a fičorluĭ, cîh ş-mîh G'ine ma fičorlu ş-aduse aminte di cuvenda acumpărată ş l'-u tăl'è cu tăporlu a mul'ăril'eĭ:

— Mine pînea domnu-ńuĭ nu u calcu!

Aestă să nşirpită, cîndu viḑù că nu u da di mîneàr fičorlı şi că nu o-aproak'e. Ş-u băgă să-ş l'a ahtea di fičòr şi un turnată bărbatu-su, mplină di draţĭ, acăţă s-plîngă şi să zg'i lească, că taha fičorlu vru s-o-aruşneaḑă, vru s-u başe! Aest tute minčùnĭ.

Aestu u pistipsì şi di nă-oară z-duţe la un ğil'ăt şi-l' ḑîţe

— Cît cafţi va-ţĭ daŭ, maşĭ s-tal' caplu a unùĭ om ţe va-ţ pitrèc mîne.

— D-ĭu va-l cunoscu? ntreabă ğil'atlu.

— Va-l cunoşti di pri zboàrile: Dă-ńĭ amînetea domnu ńuĭ!

Anantă ḑuă, to-apirită, îl pitreaţe domnu-su pri fičòr la ğil'ăt să-l' caftă amînetea. Fičorlu hăbare nu ş-aveà, ţe-l' se-ave cruită. Tu ducă ìu s-ţea, treaţe pri ningă nă bisearcă dişcl'is Cu tute-că s-aguńiseà, nîs ş-aduse aminte di cuvendă şi s turnă să-şĭ facă cruţea şi s-aprindă nă ţeară tr-ağutòr.

Cum minduì, acşiţe feaţe. Aclò, va l'-u ḑîţĭ, amînă năθeamă

Căţaoa di mul'are, di foc ţe-l' vineà, si scoală şi z-duţe l ğil'ăt, z-veadă: l-tăl'è, i nu?

Aclò ĭu nk'isì, nîsă duse ma naintea fičorluĭ. Lu ntrib ğil'atlu:

— Lùcrulu pitricùt di bărbatu-ńu l-biţìşĭ?

— Nu-l biţìĭ, gri ğil'atlu, ma-l biţescu troară.

Aestu ş-o-aveà, că mul'area easte omlu tră tăl'are. Zmulḑ apala şi-l' l'a caplu.

După nîscîndă oară na-l şi fičorlu:

— Mi pitricù domnu-ńu si-ńĭ daĭ amînetea.

Ğil'atlu băgă caplu a mul'ăril'eĭ t-un tastru şi-l' lu deade Lo-aduse la domnu-su. Traḑe aestu, ţe z-veadă? Caplu nicuk'îrăl'eĭ. Cîndu-l l'a domnu-su fičorlu di pri g'os, si-l' ḑîcă cum s-tih'isì aestu lucru, fičorlu aspuse ndriptatea, ţe şi ştea

cumu nk'isi să z-ducă la ğil'àt ş-cum calea s-turnă la bisearcă, c-acşì ş-acşì, tră trei cuvenḑî aveà dată cîte treĭ sute di lire şi tute anante.

Prămăteftul atumţea aduk'ì, că fiĉorlu no-avea faptă căti-ğuria ţe-l' făţeà mul'are-sa şi c-aestă ş-află, ţe căftà.

Ş-acşiţe fiĉorlu cu mìnţîle acumpărate putù s-ascapă ni-nicàt di l'undàr şi cum tră nicălcarea pînil'eĭ a domnu-suĭ şi tră amînarea la băsearcă ascăpă di tăl'are la ğil'àt,

Prămăteftul aţèl aveà nă feată. Cara viḑù cît bun easte fi-ĉorlu, l-isusì şi lu ncrună cu feata, s-agìrşască foclu a nicu-k'iräl'eĭ. La numtă aveà acl'imată tuţĭ oàspiţl'i. Tu oaspiţl erà ş-tată-su a fiĉorluĭ. Aestu lu ntribă, dit ţe loc easte ḑì-nirle. Il' aspuse prămăteftul, că-ĭ fiĉòr fugàt di frica tată-suĭ de acasă, că ţe s-acùmpără treĭ cuvenḑî, tră treĭ sute de lire di la un Vel'u.

Tată-su di nă oară căḑù pri ḑinucl'i şi-l' căftă l'irtare a fiĉorluĭ, că nîs easte tată-su.

S-l'irtară, z-băşară şi apoea s-adunară t-un loc şi bîneaḑă ca ḑua ţea alba, cara s-nu muriră.

(Spus de Stama din Mălăcaşĭ. Tesalia.)

68. Feata cu mînli tăl'ati.

Earà nă oară un amiră ş-aveà ună amirăroańi.

Nîşĭ aveà nă feată. Feata earà bună, cu ìnima de-amalamă şi muşată-steauă! Părinţîl' u vrea ca ocl'il' din cap.

Di cum vreĭ, ḑî, tră mira lae a feàtăl'eĭ, amirăroańa u lo Dumniḑăŭ ş-armasi amirălu veduŭ. Jilì cît jilì amirălu şi-ş băgă lăĭle adoara. Nîs si nsură cu altă mul'ari.

Ağumsi feata cu nearcă. Treaca din casă a mărătil'eĭ di feată, di oara ţe j-băgă ĉòr în casă nearca, nu se-aspuni di lae şi di corbă. Nearca mutreà cum di cum s-u k'ară.

Amirăluĭ îl' vińi si z-ducă tu polim. El u vrea feata di doauă orĭ ma multu di cum u vrea cîndu-l' bînà mă-sa. Atuk'à tră nîsă di mprostu. De-aţeà, cîndu nk'isì si z-bată, alăsă zbor a mul'ari-saĭ, s-o-aĭbă angătàn, s-u mutrească, s-nu-l' lipsească ţivà, că ğueapi nu-l' da!

Nearca pînă s-fugă, aha! tuti va le-adară. Ş-cît fuḑì ami-

rălu, canda nu-l' dimîndă ţivà, i canda li ḑisi la k'etri amirălu zboàrili. A doaua-zĭ nearca, acl'imă doĭ arbinèşĭ, lă deadi feata şi lă dimîndă s-o-aducă m-păduri şi s-u tal'e şi s-l'-aducă şi semnul.

U loară mărata di feată şi u dùsiră tu nă păduri ş-t-un munti greŭ, ĭu niţi puĭl'i nu z-duc. Nîsă băgă s-plîngă şi si z-dirină, ca ş-cărnurli ţî si cutrimburà dipri tini. Laea nu ş-aveà vîru stepsu. Arbineşlor, lă si feaţi ńilă di nîsă şi si zburîră s-nu u vàtămă, ma s-l'i tal'e maşĭ mîńli tră semnu. Acşì feàţiră şi nearca cîndu viḑù semnul, l'i si părù, căţaua, că-l' si lo nă k'atră di sti ìnimă: ahîntă lae ş-ahîntă nfărmăcoasă mul'ari ş-fu.

Cum o-adusi oara, că un h'il'ŭ-de-amiră, ḑua lantă, işì avinari. Aclò ĭu avinà, s-lo dipu dîra unuĭ ţerbu şi fuḑĭ ţerbul, fuḑĭ cîńl'i pri dinăpòĭ ş-alagă h'il'lu de-amiră s-lu vàtămă, aoà s-lo-ağungă, aclò s-lo-ağungă, ağumse tu buriclu di păduri. Aoà cîńl'i alătrà, ma nu ca dipri ţerbu, ma ca di pri om. H'il'lu de-amiră minduì, că vah' s-curmă ţerbul şi căḑù. T-un adil'atic se-află aclò. Ţe si-l' veadă ocl'il'? Ţerbul turnàt cătră ĭu da soarli. Si ncl'inà ningă feata cu mîńli tăl'ati, ţe agăl'isì di plîngu.

H'il'lu de-amiră arcă tu vimtu şi se-apruk'è di feată, după ţe vîrg'ì cîńl'i s-no-alatră şi după ţe-l' angînă ningă nîs. Ţerbul ş-trapsi calea. Fiĉorlu-de-amiră l'-armasi mintea pri muşuteaţa feàtăl'eĭ. Şcurti zboari, nîs ĭl' ḑisi, că va-l' h'ibă mul'ari.

— Am cum s-h'iŭ nveastă la h'il'ŭ de-amiră ĭo, feată cu mîńli tăl'ati, ḑisi ea mărata.

— Nu cîrteaşti, gri fiĉorlu de-amiră, acşì ńĭ fu căsmetea. H'il'lu di-amiră o-adusi acasă-l' tra s-u ncrună. G'ini ma ş-aoà j-băgă draclu coada. Muma h'il'luĭ de-amiră nu vrea s-avdă ĭuvaşĭuvà, ca feata cu mîńli tăl'ati, s-l'i h'ibă noră. Bună ma, ş-fiĉorlu earà h'il'lu a mă-saĭ: «i aestă, i mi vàtăm. Vrură nu vrură, s-feaţi cum vru fiĉorlu.

Nu tricù multu şi a h'il'luĭ de-amiră ĭl' vińi si z-ducă n-uspèţ l-amirălu. Aestu aveà acl'imată tuţĭ mărl'i, ţe-l' deàdiră ağutòr tu polim şi earà tată-su a feàtil'eĭ cu mîńli tăl'ati.

Tamàm cîndu h'il'lu de-amiră s-aflà pri measă, ĭl' loară

sihărik'i, că nveasta-l' feaţi doĭ ficòrĭ, ca soarli ş-ma muşàţĭ. Nis nu lu ncăpeà casa di harauă.

Tu oară caftă carti ş-cundìl'ŭ şi scrie pri ḑinucl'u cĭtră mă-sa, s-u mutrească, cum mutrescu ocl'il'.

Nearca, ţe s-aflà pri measă, cîndu viñi ştirea aestă, s-pălì di nă cali, că aoà nu cură lucru curàt şi că feata estă cu míñli tăl'ati easti h'il'astra l'eĭ. H'èvrili o-acăţară di frică, că ştea nîsă: se-aflari bărbatu-su, maşĭ bunlu nu va s-pată nearca.

Ţe feaţi, ţe nu feaţi, că pînă nu băgă mîna pri cartea h'il'luĭ de-amiră, loclu nu o-acăţă. Ş-acşì, asparsi vula luĭ şi adră altă carti. Tu cartea estă ḑîţeà, s-u l'a feata deadùn cu fičorl'i şi s-o aducă tu pădurea d-ĭu o-aflară şi ninga cama nclo.

Muma fičorluĭ di amiră, viḑîndaluĭ dimîndarea h'il'-suĭ, nu şi ştea ţe s-facă, că, cu cît nu u vrea ma naintea, cu ahîntu no-aveà ĭu s-u bagă di vreari, cîndu viḑù cît bună easti şi ţe muşàţĭ ficòrĭ amintă. Durñà, apireà cu nveasta n-gură; ca nveasta mea no-ari vîră.

Cu tut-aestă cum s-easă di zborlu a h'il'luĭ di amìră. Cu ìnima frîmtă, u pitricù m-păduri.

Mărata-şĭ di feată, dipirată, dipirată, fără mîñĭ, cu ñiţl'i tu poală, plînḑeà di ţî se-arupeà ìnima; lăcriñle a l'eĭ cap de-ariŭ; boaţea l'eĭ: cîntic di mortu.

Carĭ plîmsi-plîmsi, na ĭu-l' si spusi mira ca nă moaşi şi-l' ḑisi:

— Ţe-aĭ, feata-ñĭ, di plînḑî ca dipri mortu?

— Am ţə bun am, lea mae, s-nu-ñĭ plîngu? fără mîñĭ, cu ñiţĭ îm poală, tu irñie greauă, carĭ i ca mini?

— Nu-ñĭ plînḑi, feata-ñĭ, ma ţîni scùticlu aestu s-ţ-anvîrteşti fičorl'i, ş-aunḑi-ţĭ míñli cu ţară ascuk'ată treĭ orĭ şi va-ţi vină la loc!

Ună ḑîcă aestă moaşa şi niviḑută s-feaţi.

Feata feaţi cum u nviţă moaşa şi čudie! tu oară-l' vìñiră míñli la loc. Ş-aştearsi ocl'ii' laea, ş-aplică ñiţli şi-l' apreadună z-doarmă.

S-u şcurtăm, feata bînă aoà multu g'ini; pădurea ear nicălcată, c-aveà di tuti: poami, urḑîţĭ, şteĭ, că di foame nu trăḑeà. Bînă!

H'il'lu-de-amiră nu vru s-şaḑă multu la uspèţ, că l'-imnà

mintea la scumpa luĭ. Acşì, trapsì şi tră vîră siptămînă a ğumsi acasă-l'. Protlu graĭŭ a luĭ, cît discălică, fu:

— Nveasta ń-o-avèţĭ g'ini?

Cîndu l'-aspùsiră, că ea ş-ea ţecură, si-l' cadă k'ĭcută greauă a luĭ! Ahît arăŭ îl' vińi. Plîmsi, vîrg'ì, ncăčè lumea tută, că nu-şĭ dişcl'isiră ocl'il', cîndu aleàpsiră cartea, z-veadă, că nu-i di la nîs, din cot tuti! lucru faptu.

Plîngul şi susk'irărli tricuti, dimîndă s-l'i ndreagă calu s-easă ningă nă oară m-păduri, că nacă va Dumniḑă di ş-o-află scumpa.

Semnu di Dumniḑă: nu ağumsi g'ini tu păduri şi cîńl'i ndreptu: gap-gup! gap-gup! lu scoàsiră tamàm la nveasta luĭ? Mare-l' fu čudia cîndu o-află cu mîńĭ. Acăţă el s-u părăcălsească s-lu l'artă, că altă scriè nîs, altă carti ağumsi la mă-sa, în cot! Feata graĭŭ nu scuteà din gură. Amuţî' ca k'atra.

Măratlu di h'il'ŭ-di-amiră l'i si frîmsi ìnima.

Nîsă maxùs s-feaţi mută, z-veadă cît u va.

H'il'lu di amiră gri atumţea:

— Nu cîrteaşti, las h'ibă şi mută, că tut a mea va h'iĭ; Dumniḑăŭ ţe z-deadi mîńĭ, va-ţĭ da şi gură.

Soacra, carĭ o-adùsiră a casă şi u viḑù cu mîńĭ, nu ştià ţe si-l' cama facă di haraŭă. Ma cîndu-l' ḑîsiră, că-ĭ mută, canda căḑù casa di o-apitrusì, ahîntu greŭ îl' vińi.

— Ţe-că, ḑîsi ş-nîsă, Dumniḑăŭ ţe-l' deadi mîńĭ, mari si-l' h'ibă numa, şi gură va-l' da!

H'il'lu di amiră tră tuti aesti, că ş-află mul'area, că amintă doĭ h'il', deadi nă beari. Acl'imă, cum lo-aduţeà arada, tuţĭ amiraţl'i oaspiţĭ, acl'imă şi tatăl a feàtil'eĭ.

Aclò ĭu eara-l' tuţĭ pri measă, mărata di nveastă fără gură, cara ş-viḑù părìntili, niviḑùt nă etă ntreagă, nu putù s-aravdă, ma tuşè treĭ orĭ şi taha atumţea-l' vińi gura di nă oară. Bearea ţînù ninga treĭ ḑîli.

Pri measă, tră triţearea oara, tuţĭ prindeà z-ḑîcă cîti nă părăvulie, cîti un părămìθ, caθi un ţe ştea. Ḑîsiră tuţĭ şi vińi oara z-ḑîcă şi nveasta h'il'luĭ de-amiră.

Ea şi mbăiră ună cîti ună tut ţe-ş trapsi, cum u loară Arbineşl'i, cum u dùsiră m-păduri, cum îl' tăl'ară mîńli, cum o-află h'il'lu di amiră şi tuti ună di ună şi cum tu soni, cara

ʐ-vor să nveaţă carĭ fu feata ţea, si ştibă toţĭ că-ĭ nîsă şi că tatăl a l'eĭ easte aţèl din coh'e.

Tată-su, foc, acăţă de aumsi nearcă-sa cu cătrani şi k'isă şi carĭ îl' deadi foc, scrum s-aleapsi di ea!

Tată-su, cum eara auş, dipusi dipi scamnu şi băgă ḑinir-su.

(Spus de sor-mea Mia Damaşoti din Avela, Epir.)

69. Feata cu mîńle tăl'ate.

(Variantă)

Ţe ş-erà, ţe nu ş-erà.

Erà unoară un văsil'è, cu numa Griva. Văsilia luĭ erà mare cît traḑe loclu. Bana ţe duţeà nîs erà dulţe ca ńarea şi bună ca rihatea. Tu văsilia luĭ om fur ş-om slab nu bînà. Văsil'azl'i de avarliga nu cutiḑà dìntile si ş-arîmă di el, nu s-facă polim şi si z-bată cu Griva. Lu ştià cît ğone easte ţe-l' poate k'alea, de-aţeà şideà ca nîşte cătuşe.

N-casă bùnile tute le-aveà: nsuràt erà, fumeal'e l'-deade Dumniḑă nă feată, nu-l dureà caplu tră ţivà. Ma carĭ alasă Dumniḑă fără cripare ş-fără dor tu lumea estă? Aşè ş-al Griva l'-vine nă mare greaţă pri cap: l'-căḑù amirăroańa greŭ lînḑită. D-ĭu no-aduţe Griva vaţărĭ, d-ĭu nu poartă filozuh', cîţĭ oamińĭ nu ntribă, ţe nu-l' feaţe, ţe nu-l' deade z-bea, ma din cot! Vîrnu nu putù s-l'-află vitria, ţivà nu-l' agută a măràtil'eĭ de-amirăroańe! După ţe trapse cît trapse, ncl'ise ocl'il' nă ḑuă şi nu-l' dişcl'ise a doara!

Plîmse amirălu, plîmse feata, plîmse nă duńae ntreagă, ma ţivà! Lăcrińle nu turnară vîră di la groapă.

U' ţînù jalea Griva cît u ţînù, ca vîrnu an, ma de-apoea, cara viḑù, că amirăril'a nu s-ţîne c-un stur, si nsură cu nă vèduă; ş-apoea casa vrea ţîneare, feata erà ńică tra s-mutrească di nicuk'iată.

Ma aestă mul'are no-aveà hărle alîntèĭ, că ş-erà anàpudă ş-lae; fărmàc scuteà din gură cîndu dişcl'ideà gura. Cu feata amirăluĭ nu ş-aveà treacă ičĭ: cîndu u videà, canda ş-videà h'icàtile, ahîntu cătrane l'i si păreà.

Griva li videà tute, ma mutreà s-lă bagă căpak'e, s-nu s-avdă tu lume, ca omlu ţe ndiseaşte. Nîs, ca tată, cîndu u

videà feata mvirinată di gràile a nearcă-saĭ, mutreà cum di cum s-l'i aspună vreare cît cama multă, tra s-l'i ndulţească bana şi s-agîrşască fărmàţile ş-lăeţle a neàrcăl'eĭ.

De aestă nearca turbà cama multu, că-l' păreà, că Griva are ma multă vreare tră feată di cît tră mul'are. De-aestă h'irbeà pi feată ş-cama multu.

Tricură añĭ aşiţe pînă-l' vine al Griva, s-ñargă să z-bată. Nu ştiŭ cum, un amiră di ningă amirăril'a luĭ mută cap şi Griva duse s-l'i k'iseaḑă pipèr în cap, ta s-l'i vină mintea, si ştibă cu carĭ are s-facă.

Tu fugă Griva gri a mul'ari-saĭ ma nclo şi-l' ḑîse:

— Avḑă-me mul'are! Mine tora trag tu polim. Nu si ştie: mi tornu i nu mi tornu, că pòlimlu multe are. Ţ-alàs tu mîñle a tale feata, s-o-aĭ angătàn şi z-vă vreţĭ ca doauă surărĭ. S-no-avdu zboare, s-no-avdu ncăčèrĭ.

Apoea gri ş-a feàtil'eĭ la nă parte ş-u nviţă cum si s-poartă cu nearcă-sa, cum s-o ascultă, cum s-nu le-ağungă zboàrile a l'eĭ ş-cum s-tacă nîsă şi să s-facă totna cama ñică, carĭ s-ḑîcă nearcă-sa şi vîră zbor cama nsus.

— G'ine! ḑîse mărata di feată, că nîsă erà di ştiùtile.

Cît ascăpită după ḑeană Griva şi nearca ţea căţaua, canda-l' ḑîse amirălu: «Mutreà, cum va fug s-u l'aĭ şi s-u vaţîñĭ feata!» Că ţe-adră nîsă? U lo feata ş-u deade la doĭ aràk' ş-lă ḑîse: «Loaţ-u, duţèţĭ-u tu pădure, vătămàţĭ-o ş-aduţèţĭ-ñi semnul, că-ĭ moartă, că ğueape nu daţĭ.»

Arak'l'i c-aràk': u loară, o-adùsiră tu nă pădure stufoasă, ntunicoasă. Čičòr di om no-aveà călcată pre-aclò, di cîndu lumea! Cît o adùsiră aclò, scoase unlu coarda şi-l' ḑîse a feàtăl'eĭ:

— Fă-ţĭ cruţea, că va s-morĭ! Ahîtu ţĭ-fu!

Feata băgă boaţea ş-apîrñì s-plîngă, si zg'ilească şi s-l'i cură lăcîrñile fîntînă şi s-pălăcărsească:

— Nu mi tăl'àţĭ, aşè z-vă nk'irdăsìţĭ bana! Nu-ñĭ mi tăl'àţĭ, aşè z-v-avèţĭ fumeal'a!

Lă si mul'è ìnima arak'lor di plîngul şi di susk'irărle amuşàtil'eĭ feată. Ma cum s-facă, că prindeà s-aducă semnu l-amirăroaña!

— Curbane, îl' ḑî'siră nîşĭ, s-nu ti tăl'èm ḑîţĭ tîne, ma cum s-nă turnàm fără semnu a casă.

Atumţea lăita ş-tuk'ita ş-tease mîńle si-l' li tal'e tră semnu şi s-o-alasă cu bană.

Il' li dùsiră amirăroàńil'eĭ mîńle tăl'ate di la cot ş-aestă li lo ş-li băgă tu nă sinduk'e şi cîte orĭ ş-aduţeà aminte de feată, z-duţeà ş-mîşcà mîńle de inate, ahîtă turbare ş-ahîtă urbare l'-aveà.

Feata, plîmtă, dipirată armase sìngură tu irńie. Ntunicată aveà g'ine, sìngură erà, om nu triţeà pre-aclò, că di frica laea perlu l'i si zbărleà dipri nîsă- Ţi s-facă? Ţi cale s-l'a ş-ĭu s-easă, nu şi ştea. Cum earà curmată şi tuk'ită di cîte-l' tricură pri cap, s-ańdrupă di un bučum, să s-minduească puţăn. Aclò ĭu s-arăḑîmă, u fură somnul ş-agîrşì di durńì.

Alantă ḑuă amirălu cu carĭ va z-băteà Griva işì z-veadă lòcurle şi tricù prìt pădurea ţea. Cum ńirḑeà n-calàr, veade îm pade k'ĭcute di sînḑe. S-l'a sîńḑile sîńḑile ş-ağunḑe pînă la bùčumlu ĭu durńà feata. S-čuduì multu, cîndu viḑù tu irńie nă feată aşè mviscută, tu strańe de-amiràḑĭ ş-cu mîńle tăl'ate. Duk'ĭ, că nîşte va s-cură aoà. U diştiptă ş-u ntribă, ţe caftă aoà, d-ĭu vine ş-carĭ easte. Feata, cu lăcrińle ca prună, l'i aspuse tute ună cîte ună, cum îl' murì mă-sa, cum nu bănà g'ine cu nearcă-să, ş-cum o-adùsiră arak'l'i m-pădure şi-l' tăl'ară mîńle.

Amirălu tinir erà, ğone arà, ş-ahtare feată muşată cu ţeara s-alăgà, nu o-aflà. De-aţea u lo acasă şi si ncrună cu ea. Feaţe numta şi trapse ş-nîs tu polim, că ḑîsem, vrea z-băteà cu Griva.

Tu fugă-l' ḑîse a mă-saĭ, s o-aibă feata ngătàn şi s-l'i scrie cara s-amintă ţivà fumeal'e, aĭ că fičòr, aĭ că feată fure.

Di om-om işì zborlu, că feata-l Griva bîneaḑă ş-că-ĭ mărtată cu amirălu di ningă văsilia-al Griva

Ağumse hăbarea estă ş-la ureacl'a neàrcăl'eĭ, mul'area-l Griva. Ea li umplù multu, cîndu nviţă, că feata bîneaḑă ş-mîcà h'àrile di inate. J-vătămă mintea ţe j-vătămă şi putù s-acùmpără oàmińl'i ţe-aduţeà cărţîle amirăluĭ viţîn la feata cu mîńle tăl'ate ş-lă ḑise: tute cărţîle s-li treacă prit mîna l'eĭ şi cărţîle amirăluĭ ş-aţeale di la muma şi nveasta amirăluĭ.

Feata tu k'irolu aţèl amintă un fičòr cu steaua tu frîmte ş-cu soarle tu k'eptu Soacăr-sa, mplină di haraună, lo ş-pitricù carte a h'il'-suĭ, că nveasta aşè ş-aşè, feaţe fičòr-semnu!

G'ine ma cartea tricù prit mîna neàrcăl'eĭ. Aestă u dişcl'ise o-aleapse şi carĭ viḑù hăbarea ţea buna, o-arupse şi scrise altă, ìu ḑîţeà:

— H'li'lu a ńeŭ, căţaŭă loaşĭ, căţălùş feaţe ma g'ine-ĭ si-l vătămăm, macă vreĭ s-nu n-aruşnăm.

Amirălu, cîndu aleapse cartea şi viḑù ţe l'i scrie mă-sa, căḑù pri greauă minduire şi pri greauă nvirinare. Apoea lo cundil'lu, acoala şi adră nă carte cîtră mă-sa şi-l' ḑîse:

— Nu-ĭ ţivà, scumpă mumă, că-ĭ lùcurlu al Dumniḑă, macă nveasta-ńĭ feaţe căţălùş, cum ḑiţĭ! Nu u nvirină ş-tine, că l'-ağunḑe criparea ţe are!

Ş-aestă carte o-arupse nearca ş-pitricù altă tu carĭ ḑîţeà: s-ardă čireaplu di 7 orĭ şi s-o-arucă nveasta-l' dadùn cu fičorlu tu čireàp s-ardă.

Si nvirină multu mă-sa, cîndu aleapse gràile dit carte, că nîsă se-aştiptà la zboare bune, la zboare dulţe ş-hărioase de la h'il'-su ş-nîs ţe l'i scrià?

Că-ţe? De! mintea l'eĭ şcurtă nu puteà s-aduk'ască. Tora nu ştea cum s-facă. S-o-ardă? ńilă greauă: ţe-aveà faptă nveastă l'eĭ? Ţe-aveà faptă ńiclu a l'eĭ, un semnu di fičòr cum tu sute de ańĭ nu-ĭ unlu? S-nu o-ardă? — l'-erà frică.

S-minduì, s-minduì şi apoea ţe-l' vine tu minte, aĭ s-u l'aŭ şi s-o-adùc de-adùn cu fičorlu eara tu pădure ìu ş-erà şi z-bagă Dumniḑăŭ mînă pri nîsă, că a l'eĭ nu-l' faţe ìnima.

Cum ḑîse, aşiţe ş feaţe. U lo ş-u duse tu pădure.

Pòlimlu trîş atumţea bitisì ş-amirălu Griva fu frîmtu şi bărbatlu a nveàstil'eĭ fără mîńĭ s-turnă acasă, că acasă l'-erà mintea luĭ. Ni discălicată ntribă nis mă-sa, cum di-l' feaţe nveasta căţălùş?

— Cum căţălùş, h'il'ŭ? Mine-ţĭ pitricùĭ carte, că niveasta feaţe un fičòr semnu: cu steaua tu frîmte ş-cu soarle tu k'eptu, di ţĭ-erà harauă s-lu veḑĭ?

Scoate cartea amirălu, l'-u spune a mă-saĭ, aestă dí-unăoară cunuscù, că nu-ĭ munḑa l'eĭ. Scoate ş-nîsă cartea di la h'il'-su, mutreaşte aestu, cunuscù, că nu-ĭ cundil'lu a luĭ. Bagă mă-sa ş-l'-aspune, că ea nu o arse, ma că u pitricù diznòŭ ìn pădure.

— Tora u voĭ s-ńĭ-o-aduţèţĭ aoà! ursì amirălu. O-aflară ş-o-adùsiră.

Nveasta amirăluĭ, cîndu l'-aspùsiră ţe cură, aduk'ì, că tute aeste va le aĭbă faptă nearcă-sa. Acaţă oamińl'i ţe-aduţeà cărţile, l'i stringu se-aspună, ţe turlie, cărţile se-alăxiră? carĭ micară şcoplu, aspùsiră, cum nă mul'are aşè ş-aşè, l'-arîse. Tr-aţeà amirălu cu nveasta luĭ intră tu cučie ş-cu oaste multă z-duse si z-veadă cu amirălu Griva, cu tut că lo-aveà azvimtă. Griva, cîndu-l vidù cu h'il'i-sa, nu ştià ţe s-cama facă di harauă. Nîs u ştià di multu dusă tu lumea lantă. Seara feaţe beare mare ş-acl'imă tuţĭ domńil' mărĭ la measă. Feata atumţea aspuse ţe l' trapse k'alea di nearcă-sa, cum u pitricù s-u vàtămă ş-tute alante şi Griva, ţe no-aveà hăbare di ţivà pîn-atumţea, u leagă mul'are-sa di codle a doĭ cal ǵońĭ ş-apoea lă da cîte ună sti căpul'e ş-unlu apucă cîtră tu data soarluĭ, alantu cîtră tu ascăpitata şi aşè ş-u feàţiră mul'area bucăţĭ-bucăţĭ.

(Comunicat de elevul din cl. III Nicolae Pavacio din Coriţa, Albania 1895.)

70. Fičorlu di amiră şi mìrili.

Erà ţe nu ş-erà; erà un-oară un amiră, ţe tut si nclinà la Dumnidăŭ şi-l' diţeà:

— Dă-ńĭ, doamne, ş-a ńia un fičòr! Dă-ńĭ, Doamne, ş-a ńia un fičòr! că sìngurlu dor a luĭ aistu erà.

Dumnidăŭ l' deade un fičòr s-nu ş-o-aĭbă căĭmò tu bană-l'.

Tu treîle serĭ vińiră àlbile treĭ, s-l'i bagă a treà seară şi să-l scrie ditru soarte pîn tu moarte.

Una miră dîse naintea l'eĭ:

— Surărĭ, o-aflu cu cale si-l' dăm bană lungă, că unu ş-tot i la părinţĭ,

Mira di mesi gri ş-ea:

— Mintea ńĭ-u va si-l' băgăm maşĭ niscînte dîle, tra s-nu doară şi s-nu frigă moartea luĭ.

Mira ţea ńica u tăl'è čoara şi gri:

— Ţe li vreţĭ ş-aţeale ş-aţeale, las bîneadă unsprăving'iţĭ de-ańĭ, şi s-moară plîmtu şi jilìt di nă lume ntreagă, cum prinde a unuĭ h'il'ŭ di domnu mare.

Ahît mìrile, lo-àrsiră pri nare şi nividute, neavdîte s-feàţiră.

Cìndu h'il'lu de-amiră umplù 21 di ańĭ, amirălu lu nsură

cu nă h'il'e di altu amiră, cum l'-u duţeà arada. Ncl'ideà tamàm unsprăvìng'iţl'i ańĭ, cìndu s-turnà cu nveasta acasă-lă şi ağùmsiră s-treacă un arîŭ.

Tuţĭ îl tricură fără s-pată ţivà ş-cu pal'u-cal', ş-cìndu fu să-l treacă h'il'lu de-amiră cu calu a luĭ azbuirătòr, ţe mîcà loclu, cum o-aduse oara, că-ş căḑù şi s-nică.

Tràpsiră di cu scoàsiră nafoară şi s-avḑî ńilă tora? Plîńgute, zg'ìcute şi dipirărĭ-ţe cutrimburà loclu!

Mărata luĭ di nveastă nu-l' se-astinḑeà foclu!

Aclò ĭu plînḑeà ş-uhtà dit frîngîle dit hicàt, ḑîţeà ńicuzana:

— Miră lae a mea, cum nu-ţĭ tal' di ḑîlile a meale, si-l' daĭ a ğònriluĭ!

Mira o-avḑî şi-ş feaţe di ìnimă; tăl'è ḑaţe ańĭ de-a l'eĭ şi-l' deade a ğòniluĭ şi aestu ańviè unăşună. tea s-moară dipu ḑaţe ańĭ, cît l'-erà ursita.

(Spus de Mia Adam, Vlaho-Clisură, Macedonia.)

71. Muta.

Erà nă oară ş-tu nă etă.

Ţe ş-erà? Ş-erà un măràt di tată, un aùş, ţe ş-aveà treĭ feate. Doàule ca doàuă, ma treea soaţă no-aveà n-lume tu minte ş-tu muşuteaţă. Aestă erà cama ńica. Să-l' ţem numa ńica-Tănica.

Z-vidèţĭ tora!

Il' vine a măratluĭ de-aùş să z-ducă tu polim. Ş-el erà aùş, ş-el nu-ş puteà, ş-a luĭ nu l' si duţeà. Şideà ş-cripà măratlu de-aùş. Şideà şi cripà, cripà ca nîs ţe nu vrea şi tut s-mindueà măratlu di pap, cum s-easă cu faţă curată! C-acşì erà tu k'irolu aţèl: o-aveà to-arşine s-fugă dit polim. Di caθe casă prindeà z-ducă un insu.

Ş-tora lăitlu aùş necă pîne n-gură nu-l' si băgà di araŭ şi di greŭ. Ş-aclò ĭu s-mindueà, cu mintea ḑîţeà:

— Nu mi vru Dumniḑăŭ, nu! Carĭ s-me-aveà vrută, tu treĭ feate, vrea-ńĭ aveà dată ş-un mascur. Şi s-aveàm un ğone tora, nu vrea-ńĭ crep, nu vrea-ńĭ mîc bana!

Auşlu intrà, işà ş-loclu nu lo-aveà.

Feata ţea marea, cara-l viđù mindulìt ş-cîrtìt, stătù şi lu ntribă:

— Nu-ńĭ đîţĭ, tată, ţe h'iĭ acşì dipùs, canda ţî si nicară cărăv́le?

— Ţe s-nu-ńĭ h'iŭ, scumpă, că me-acl'imară tu polim ş-ĭo, om aùş, cum s-mi duc? Pot s-aravdu căvală?

Lăita di mărtătoare s-aştiptà s-l'i đîcă, că nîs creapă s-u mărită, ş-necă lo, necă alăsă, ma l'-u tăcînì:

— Ba! ţe tată-ţĭ fuşĭ tine? Io ńĭ-o aveàm, că mintueşti ş-crek' s-mi mărìţĭ ş-tine crek' că te acl'imară tu polim! Ţe laĭu ş-corbu di tată-ţĭ fuşĭ!

Tatăl lu ngrupă loclu de niprucupsita feată. Ahtărĭ grae să-l' grească? Cum ţi-s h'ibă, părinţĭl' vor tińisire. Carişte l' đîse, nu-l' đîse ţivà, Dumniđăŭ ştie.

Ş-auşlu di cîrtìt ma cîrtìt s-feaţe. Fărmàc! buđă-cripată! Năpòĭ loclu nu-l acăţà. Cu caplu spinđuràt ş-cu mîńle di năpoĭ, imnà de-aclò pîn aclò, fără minte n-cap.

Tră nθeamă oară vińe feata di mese şi-l' điţe:

— Nu ńĭ-aspùńĭ, afende, ţe nu te-are loclu? Ţe scutură greàŭă ţĭ vińe pri cap, di parĭ ahîntu mindulìt.

Auşlu ţe o-aveà mîcată păpara li mari, u mutrì nă oară di la cap pîn la ćoare şi-l' đîse:

— Mutrea-ţĭ lùcurlu, feata mea, c-aestă nu-ĭ furcă şi scamnu! Aestă-ĭ scutură bărbătească.

G'ine ma feata ca Evă: Cîtu-l' đîţe vîrnă ţivà, cu ahîtcama multu s-angreacă.

— Va-ńi aspùńĭ, va-nĭ aspùńĭ! L'-aspuse auşlu:

— E! ţe s-h'ibă? Me-acl'imară tu polim. Om auş h'im, cum s-mi duc? Crep ş-plăscînescu, că nu h'im tu ńate s-mi duc ağutòr l-amirălu!

Ş-aestă, aclò s-l'i h'ibă, ni ma nsus, ni ma ng'os, ma l'-u cărţînì a papluĭ!

— Ba! ţe tată laĭu, ţe tată corbu ţĭ-fuşĭ? Nacă va ti mindueşti s-nă scoţĭ din casă, ma tređĭ criparea pòlimluĭ!

Auşlu ca aùş! U munđusì ş-o alăsă ş-niprucupsita estă.

Nu tricù multu puţîn şi vine ş-ńica-Tănica. Lu ntreabă nîsă:

— Tată? Canda nu h'iĭ tine? Ţe-aĭ di crek'?

— Nu mi ntreabă, feata-ńĭ, că dure-ńĭ suntu fărmàţile ţe-am!

— Ba! tată, aĭ fărmaţe şi no-aspùńĭ? Tră ţe n-aĭ pri n macă nu tră bun ş-arăŭ? Omlu tu slab caftă oamińĭ ş-p rigurie.

Ş-acăţă ńica cu graĭu dulţe ş-cu zboare ştiute, s-l'i da d aoà, s-l'i da de-acloţe, s-lu discoasă pînă-l feaţe, di dişcl'i: gură.

Paplu l'i ca se-aspăreà ocl'ul s-nu lu nvirină ş-aestă cam multu, ca surărle ma mărí, ma nu fu acşiţe. Aestă, ună l aspuse ţe cură, şi-l' gri:

— Nu ţ-u mîcă ìnima tată! Io ńĭ-o-aveàm, că s-nu h'ib vîră lucru greŭ! Cap di om nu-ĭ. Aestu-ĭ lucru cu vitrie Na, ĭo mi duc tu loclu a tăŭ.

— Ma cum s-ti duţi h'il'e, că tine h'iĭ feată.

— Ţe vaĭ ḑîcă! Mi duc şi s-nu ţĭ h'ibă mintea dip! No am frică di ţivà.

Auşlu, cara viḑù că Tănica u ligă la ducă, u nviscù tı strańe ğuneşti, îl' k'ică apala di guşe, îl' deade un cal ş-ı pitricù oară-l' bună tu polim, tu loclu a luĭ.

Calea ĭu z-duţeà feata ş-află un ğone. Aestu erà h'il'u de-amiră. Lo-aveà cl'imată ş-pri nîs amirălu tu polim. Cara s-cunuscură, di zbor-zbor, ş-loară vreare un co-alantu. G'ine-ma ḩh'il'lu de-amiră, dup-adil'aticlu a feàtil'eĭ, după boaţe, după seamne, l'i si părù ma multu că-ĭ feată. L-intră şubee că nîşte cură anàmisa. Nîs, îl' ḑîse ş-a mă-saĭ, că l'-u va mintea, s-h'ibă feată fiĉorlu aestu!

Mă-sa tut lu nviţà cum s-u caftă. Acşì, nă oară u xităsì la păzare. Z-dusiră s-acùmpără şi fiĉorlu u trăḑeà la lucre mul'ireşti, ma nîsă, pira, tut la tufèk', l-apăl' ş la cuţute trăḑeà.

Altă oară l'-băgă vasilicò sum căpitùńŭ, ma feata dişteaptă, cum feaţe, cum adră, că vasilcolu a l'eĭ işì cama uscàt de a h'il'luĭ de-amiră,

Altă oară o-acl'imă la rîu să si scaldă. Feata nu vrea prota şi ḑîţeà, că nîsă-ĭ dit munte şi nu şti ne s-noată, ne să mplăteascĕ.

G'ine-ma h'il'lu de-amiră:

— Va ńĭ-u faţĭ k'efea, va ńi-u faţĭ k'efea, că nu-ĭ apă multă, arîŭ easte.

Carĭ viḑù feata, că nu u scoate n-cap şi că pînă aoaţe l fură mińcuńle, s-astraḑe to-arîŭ cu tut cal şi dinàparte s-a

fă. Nisă nu şi scoase ne strańe, ne ţivà. Cara tricù didinde de-ariŭ, îl' gri a fičòrluĭ de-amiră:

— Ea ńĭ ţìţile!
ea-ńĭ cusìţile!

Şi scutură caplu nă oară şi-l' căḑù perča hrisusită pînă lu ḑinucl'u.

Fičorlu scoate nelu de-amàlamă, lo-astraḑe pri feată şi o-agudeaşte pri dinte. Dìntile unăşună s-hrisusì.

Feata fuḑì, s-turnă tu loc-l'i.

A fičorluĭ de-amiră îl' k'ică tu ìnimă. S-turnă a casă şi după ţe l'-aspuse a mă-saĭ, că nîs nu s-arîdeà, cîndu ţea, că-i feată, si dizviscù şi s-adră fusàr. Apoea cu fùsíle ş-cu culìstrile acăţă s-imnă di hoară-hoară şi z-grească:

— Carì l'a fuse!
aĭ că duse!
culistră,
mulistră!

După ţe-l turnă corbul ş-măratlu loclu di partea nantă, agiumse tu hoara papluĭ, la feata.

Feata, cum avḑî' culistră-mulistră, işì c-un ling'èr di mel'u s-acumpără. Fičorlu de-amiră u cunoscù, cum u viḑù. Cîndu feata lo s-toarnă mel'lu tu saclu a luĭ, el s-prifeaţe, că nu-l' bagă oară şi acşì l'-cade ling'erlu şi z-vearsă mel'lu. Apoea acăţă s-lo-adună gărnùţ di gărnùţ. Feata vru s-l'-aducă altu mel'u, ma nîs nu vru:

— Aestu-ńĭ fu căsmetea.

Acşiţe fičorlu de-amiră ntunică la feata ş-armase z-doarmă la nisă. Noaptea fičorlu de-amiră, si scoală ş-agalea-galea, arape feata, u bagă tu sac, căvală şi fuḑĭ fràtìc, s-nu n-agiungă.

Vaĭ erà cîtră de-anḑare! Agùmsiră tu nă màrḑine di nă hoară şi cucoţl'i acăţară s-cîntă apirita. Feata l'-avḑî' şi gri:

— Nu nă sculăm tată, că apirì? No-avḑî cucoţl'i al puştu de-amiră cum çîntă?

Ş-o-aveà scumpa, că-ĭ acasă! nu şi ştea, că-ĭ tu saclu al amiră. Aestu avḑîndaluĭ angurarea li feată, l'-u tăcînì:

— Aclo s-ţă h'ibă, făr-arşine!

Feata dipri boaţe-l cunuscù şi canda u ngrupă loclu de

aruşine, di graĭlu nimindulĭt a l'eĭ. De-arşine amuţî' dit minuta ţea şi graĭu nu scoase.

Cu tut-aestă amirălu bînă cu nîsă şi aştiptă s-u facă să-şĭ alăxească mintea ḑuă cu ḑuă. Acşiţe arucutiră aproape teĭ ańĭ. A h'il'luĭ de amiră l'i se-aurî', îl' vińe la nărĭ, cu tută vrearea ţe-l' aveà, viḑîndaluĭ caplu di grij a feàtil'eĭ. şi băgă s-adară altă nveastă, cara viḑù, că nu va z-grească.

Aclò ĭu vrea să nsoară nîpòĭ h'il'lu de-amiră, băgă s-u tirănsească pri mărata de Tănică. Ţe tiràńŭ s-l'i facă? Il' ḑiţe:

— Mută! s-porţî apă cu ţirlu şi s-aruvinèḑĭ (pruscuk'eşti) calea tută di la gambrolu pîn la nveasta.

Feata işì nafoară şi acăţă s-plîngă şi să-ş adună sùflitlu ca laea. Aclò ĭu plînḑeà, l'-ease nă moaşe, mira l'eĭ, şi u ntreabă:

— Ţe-ńĭ aĭ, feată, di ţĭ-aspardi ocl'il'?

— Ţe s-no-am laea di mine, că acşì ş-acşì!

Maea l'-ḑise s-nu plîngă, ma s-l'a ţirlu tu mînă şi s-pruscuk'ască calea. Ş-apoea angînă maea puĭl'i al Dumniḑăŭ şi z-gl'inară tu ţir şi li umplură tute gùvile. Acşì feata ş-aruvină calea.

Apoea l' ḑise h'il'lu de-amiră s-o-arnească calea.

Nîpòĭ l'-işì maea şi co-ağutorlu al Dumniḑăŭ trapse un vimtu di ţĭ-u feaţe calea vilie!

Haĭde-haĭde, vińe oara di ncrunare. La tuţĭ împîrţîră ţerĭ s-ardă, ali mute l'-deàdiră ḑadă tu mînă ş-l'-u ligară s-nu o-arucă m-pade. Carĭ arse ḑada, acăţară s-l'-ardă ḑeàditle a mărătil'eĭ ş-a còrbăl'eĭ di feate şi tută duńaua l'i grea!

— Arsişĭ mută,
mută ş-k'irută!

Ş-arîdeà tuţĭ di mărata feată, ş-arîse şi nveasta-nao di sum curună:

— Arsişĭ mută,
mută ş-k'irută!

Mărata di Tănică nu cama putù z-dănisească şi gri:

— Lae ş-corbă să-ńĭ ti ved,
că-ţĭ ded mùnḑile, că-ţĭ ded!
tră un graĭu, treĭ ańĭ nu griĭ,
ş-ca nă mută ńĭ-amuţîĭ!

ș-tine nincrunată g'ine,
va s-ță bațĭ peză di mine!
puĭl'u s-ti fațĭ ș-prit cărpitură,
să-țĭ azboàĭrĭ, aspartă gură.

Și nveasta-noăuă, di blăstemlu ali mute, s-feațe alĭndură di nă oară și azbuiră prit cripitură [cărpitură] și nu s-turnă de-adoară. Muta de-atumțea gri și h'il'lu de-amiră ș-u lo tră nveastă și tute tricùtile s-agirșiră.

(Spus de sor-mea Mia Damașoti, Avela, Epir.)

72. Capra i Luțeàfirle.

Ș-erà, țe nu ș-erà.

Erà un oară un văsil'è multu avùt. Avearea luĭ loc s-u bagă no-aveà. Tute bùnile di la Dumnidă le-aveà. Țe no-aveà, erà fumeal'e. Acșĭ vru Dumnidăŭ, s-no-alasă om fĭră pènură tu ìnimă.

Măratlu di văsil'è, cĭndu videà, cum ańl'i trec și s-arucutescu, și cĭndu mindueà, cu ańl'i čoara omluĭ se-adună ația de-ația ș-ca mĭne va-l' da dol'i a prèftuluĭ, loclu nu lo-acăță. Nu-l' erà luĭ că vreaĭ moară, că vĭră no-ascapă di moarte, ma l'-erà, că-l' se-astinde casa, și că no-alasă h'il'ŭ si-l' poartă numă și s-l'-afumă ugaclu!

Și acăță măratlu di văsil'è să si ncl'ină la Dumnidă și s-lu părăcălsească:

— Dă-ńĭ, Doamne, ș-a ńia un suflit, și las h'ibă ș-capră!

Dumnidăŭ ĭl' deade nă feată, ma cu k'alea di capră.

Văsil'elu nu dĭse, că nu u va! o-aștiptă cu ìnima dișcl'isă, il băgă ună mul'are s-mutrească di nĭsă și u vrea ș-u mutreà ca nă feată. Trimurà tră capră cama multu di tră tute lùcrile țe-l' aveà dată Dumnidă.

Aestă nu ș-erà capră. Mașĭ dua cĭt țĭneà k'alea di capră pri nĭsă, păreà capră. Seara, cĭndu z dizviștea, erà ma mușată ca na dĭnă, ma mușată di Fața-Locluĭ!

Cari-ște cum,—că părămiθlu a mel easte șcurtu, că ș-mumea cĭndu erà greaŭă o-ariseà șcùrtile lucre,— u vidù un gone-aleptu și-l' cădù tu ìnimă. Nu mĭcà, nu beà, nu durńà, fără s-nu h'ibă cu mintea la nĭsă.

Cara-l' vińe oara tră nsurare a h'il'luĭ de-amiră, că h'il'ŭ de-amiră ş-erà aleptul-ğone, acăţară s-l'-aducă feate de văsil'àţĭ, di amiràţĭ, di domńi mărĭ, muşate, cu tute hărle, ma h'il'lu de amiră ḑiţeà, că vîră nu l'-u l'a ocl'ul.

Cara tricură şi s urdinară cari-şte cîte feate di nicuk'ìrĭ, cari-şte cîte muşate ş-a tutlòr lă deade cu ćorlu, îl' ḑiţe tată-su:

— Ma, ţe-ĭ aestă di tine, h'il'ŭ! Ahîte feate, ună nu te-ariseaşte? Ţe soe? Aeste sun feàtile, încl'ide ocl'il' ş-aleaḑe ună, că nu vaĭ u dimîndăm la fàbrică tră tine.

— Tată, gri fićorlu, feata-ĭ aleaptă, ma ńĭ-u s-nu frînḑ coaste şi nu vaĭ vreĭ s-o-adàrĭ.

— Ş-ună poarcă h'il'ŭ s-alèḑĭ, tine vaĭ bînèḑĭ cu nîsă, nu ĭo! Ca tată voĭ s-ti ved prucupsìt şi voĭ s-ţă dişclìd ocl'il', ma fă cum ti tal'e caplu.

Atumţea acăţă z-da nùmirli h'il'lu şi ḑîse ca cu ğumitàt di boaţe:

— Tată, vrearea mea, tut sivdălu a mel lo-arcàĭ pri capra al văsil'è!

Amirălu, canda căḑù casa di-l apitrusì. Cu curşumea s-loagudeàĭ, sînḑe nu-l' curà.

— Măràt h'il'ŭ, di ahînte feate ca icoane, de ahînte muşate ca steale, capra te-aflàşĭ z-vreĭ! Ma vreĭ s-ńi lăeşti ìnima, s-nu-ńĭ arîdă buḑa ş-a ńia? Ţ-u băgàşĭ s-mi ngrok' cu ḑile ea greà!

Ţe z-greascä ğònile-aleptu? U ligă ca gumarlu pri punte, i că-l' da capra nveastă, i că z-vàtămă.

Amirălu unu ş-tut ş-aveà. Aţèl feată, aţèl fićòr. S-minduească, ş-ună greauă ş-alantă cama lae! Ş-năinte arîŭ ş-nîpòĭ furtună. Ţe s-facă, ţe s-adară? — ncl'ise ocl'i şi l'-deade izine s-adară cum va!

Numtă, z-v-arîḑ? no-adrară. Tră numtă ş-tră ğoc l'-erà al amiră. U loară seara c-un preftu ş-u ncrunară ca laĭle ali lae! ca di moarte, nu ca di numtă.

Ţe-că! H'il'lu de-amiră şi ştea nîs, că pîn tu màrḑinea locluĭ s-ti duţĭ, cît veade albul soare, feată ma muşată noare! Seara ş-o-alipidà k'alea di capră şi-ţĭ loà ocl'il', ţî-l pîńiseà di nvilćire ţe-l' făţeà faţa.

Nă ḑuă l'-acl'imară di la altu amiră la numtă. Dùsiră tuţĭ,

ma capra cum s-u l'a tr-arșine? o-alăsară acasă. Aestă, cara fudziră tuți, și scoate k'alea di capră, aprinde un per de căprina di k'ale și cum dițe:

— La numtă s-me-aflu.

Aclò s-află.

Tută lumea nu ș-loa ocl'il' dipri nîsă. Tuți s-ńirà carĭ e-ațeà feată, carĭ e ațeà feată? S-u videàĭ nă oară, tu bană-ți n-oagîrșàĭ! Ahîntă aleaptă, ahîntă mușată ș-erà mărata.

N-coadă, soacăr-sa nu putù s-aravdă, că o-arùpsiră lăcărńile și-l' dzîse a h'il'-suĭ:

— De! h'il'ŭ! S-nu-țĭ băgàĭ lăĭle cu capra, aestă feată vrea-țĭ adàr.

— Tațĭ, mumă, că nîsă-ĭ niveasta mea, îl' čučură h'il'lu tu ureacl'e.

— Cum nîsă, h'il'ŭ; ațeà nu ș-fu capră?

— Nveață, mumă, că nîsă-ĭ niveasta mea! cîndu și scoate k'alea di capră, cum u vedzĭ, acșițe easte, ma s-nu spuńĭ a vîrnùĭ, macă nă vreĭ!

Muma, ca mumă: taha mutrì s-lă facă un g'ine, nă buneață și fuga s-fură di la numtă și z-duțe acasă. Mutreaște, guzgunipseaște și află k'alea. U l'a ș-o-arucă tu un čireàp arsu di noàŭă orĭ și u feațe scrum.

Capra, din cor ĭu ğucà, l'-ańurdzì scrum și din năoară ahuleaște perlu și azboàiră, zg'ilinda:

— Lele-ńĭ k'ale, lele-ńĭ k'ale!

Ağumse a casă, ma țe s-află, că k'alea ș-erà scrum. Nîsă plîmse, plîmse și ahulinda perlu di căprină s-mută, s-mută tu niòr, pînă ș-ağumse tu steale. De-atumțea ș-armase la Dumnidză și luńineadză caθe seară. S-cunoaște di alante steale că-ĭ cama mare. Ea easte *luțeàfirle-di-c-seară.*

Bărbatu-su, cara s turnă după nîsă și u vidzù cum plîndze și cum zg'ileaște di țĭ-arupe ìnima, mutrì s-u mbună, ma tu cacu. Tu mutarea l'eĭ tu vimtu, se-acăță di poale-l' s-u țînă și cu nîsă s-mută ș-el în țer. Și cara-ağumse nsus, însus, nu putù z-dăniseascĭ cama multu și cîdzù ng'os di țer și s-feațe *luțeàfirle di dimneață.*

Ș-caθe dimneață cu de-avia pot să z-veadă.

(Spus de Lușa țal Sterie Papahagi, Avela, Epir.)

73. Feata mintioasă auşluĭ.

Earà, ţe nu ş-earà. Lucru muşàt earà, tu lumea ntreagă se-aspuneà, tuţĭ gura hăscà şi s-θămăseà.

Earà, fràtile-amèl, unǎ oară tu nă zămani, un amiră. Amirălu ş-aveà ş-vizirlu. Cari-şti de ţe, amirălu tut pri lucri greali l-băgà vizirlu s-facă. Nă ḑuă, prînḑul mari, ţe-l' tricù prit curcubetă amiràluĭ? L'-gri a vizirluĭ ntră nîs şi-l' ḑîsi:

— Vizire, fiĉorlu a mel, ţîne fluria estă şi di nîsă s-ńĭ-adàrĭ nă vilenḑă flucată di nă flurie, s-ńi acumpărĭ un birbèc, ţe s-facă tot nă flurie şi s-ńĭ-adùţĭ şi fluria năpòĭ.

— Bre! să-l măcă luplu! minduì vizirlu, ţe-l băgă aţèl c-un ĉòr? S-faţe vîrnăoară: ş-cîrnoasă, ş-lăptoasă şi cu oara acasă.

— Avḑî, fiĉorlu a mel! adapsi amirălu, aĭ di la mini un an di ḑîli mintuiri şi lucru! S-nu făţeariĭ lucurlu aestu, va-ţĭ bea curcubeta apă! Aduk'ìşĭ?

— Aduk'ìĭ, mărite! Cum zborlu vine: ş-oĭli-oĭ — s-nu lipsească vîrnă, — ş-luplu săturàt.

S-trapsi vizirlu cu caplu spinḑuràt, canda-l' si nicară cărăvli, di cît nu plînḑeà de-arăŭlu ţe-l' vineà. Alăgă, alăgà s-află vîră om s-l'i da vîră minte s-u scoată n-cap, ţivà. Aveà el groşĭ s-acùmpăra vilenḑă flucată şi birbèc, ma cum s-u mpeàtică luguria l-amirălu.

Calea cum z-duţeà şi cum alăgà di hoară hoară, se astăl'è c-un auş. «Oara-bună» unlu, «bună se-aĭ» alantu, nk'isiră dol'i calea cîtră n-hoară. Erà tu mburita căloàril'eĭ. Vizirlu l' ḑîţe auşluĭ, că aestu tut tăţeà:

— E! auş, l'a-mi căvală s-ti l'aŭ apoea cama nclo, că nu s-traḑi căldura aestă.

Auşlu mutrì catră nîs şi ḑîsi cu mintea-l':

— Va-l' hursească al Mihàlĭ, măratlu. Avḑî tini aoà, si-l l'aŭ căvala tu ğuglu aestu şi tu căloarea estă?

Di zbor-zbor ağùmsiră n-hoară ş-auşlu l-cupăsì la nîs a casă. Aoaţe auşlu aveà maşĭ nă feată, ma multu diştiptată. Feata şi ntribă tată-su, ţe om easte oàspili?

— Ţe om s-h'ibă, nu ştiŭ, ḑîse auşlu, ma ńi si pari că mă ratlu easti cu treĭ scîndurĭ, s-nu fure cu ună!

— Cum acşì!

— Am ea ş-ea ţe glărimi ḑîsi calea: s-mi ncàlică, s-lu ncalic, tra s-lu scutèm ğuglu.

— Ba! tată, oàspili nu-ĭ di lişorl'i, macă ţî zburî' acşì; el easti di greĭl'i şi nîs vru z-ḑîcă: cîndu tini si-l' ḑîţĭ vîră părăvulie, cîndu nîs, pînă si scoatiţĭ ğuglu şi z-vă pară calea ma lişoară.

Tricù năθeàm di oară şi vizirlu, viḑîndaluĭ, că feata auşluĭ ca şcl'oàpică, ḑîsi aclò ĭu şideà ş-tăl'à groasi cu auşlu:

— Bună-ĭ casa, ma uğaclu-ĭ strîmbu.

Auşlu zgîrlì ocl'il' cîtrà nîs şi minduì: măratlu! cîti z-greascá feata mea, tu minţî nu ş-easti!

Feata tamàm atumţea intră ş-lo avḑî, ĭu gri acşì şi-l' ḑîsi:

— Uğaclu-ĭ strîmbu, ma fumlu z-duţi ndreptu!

Feata işì năpòĭ dit udă să ndreagă measa, tra s-filipsească oàspili.

— Diştiptată feată aĭ, aùş, gri vizirlu.

— Ḑîsi Dumniḑă! l'-apîndisì auşlu. Aestă-ĭ auşàticlu a meĭ, páriguria mea!

Di graĭŭ-graĭŭ, l'-aspusi auşlu, cum ḑua ţea murì un om avùt în hoară-lă!

— Murì ṽiŭ, i murì mortu, ntribă vizirlu?

Auşlu pali l'i zgîrlì ocl'il' şi ḑîsi cu mintea-l':

— Nu ncapi zbor, că o-ari k'irută mintea!

Auşlu tricù didindi şi-l' ḑîsi a h'il'i-saĭ:

— S-mi l'erţî, feata-ńĭ, ma oàspili nu-l ari subaş la loc; avḑî tini ţe k'irtùrĭ greaşti: casa-ĭ bună, ma uğaclu-ĭ strîmbu! ş-ma ndreptu di uğaclu a nostru, ḑî ş-tini, ari altu?

— Tată, nîs altu vru s-acăk'isească co-aestă: d-ĭu mi viḑù mini, că şcl'oapic di čor. El ş-o avù, că-ńĭ h'iŭ şcl'oapă, că nu ştie că şcl'oapic de-aţeà, că-ńĭ intră nă pènură n-čor. Ma ş-mini viḑùşĭ ţe-l' griĭ!

— Aestă, s-(ḑî)ţem, că-ĭ acşiţi cum ḑîţĭ tini, feata mea, ma z-avḑî ună altă glărimi a luĭ: Adùş aminti tr-avutlu ţe lu ngrupară azĭ şi ştiĭ ţe ntribă? — «Murì ṽiŭ i mortu?» E! ḑî ş-tini, că nu-l' lipsescu drăńĭ?!

— Arîs h'ĭ, tată, ş-aoà! Nîs întreabă: alasă fumeal'e dìpu

moarti-l' si-l' poartă numa i no-alasă ? că ma s-no-alasă, easti mortu tră totna. S-alăsari, atumţea de-alih'a că murì viŭ!

Vizirlu, ca omlu ţe-alagă după vitrie, ascultà la uşi, ţe zburăscu părìntili cu h'il'a şi le-avḑî' tuti aesti.

Băgară measa s-mîcă. Feata aveà ndreaptă un puĭl'ŭ tră mîcari. Ea lo-adusi şi lu mpărţî': deadi a tată-suĭ caplu, ĉoarli li deadi la oaspi ş-nîsă ţînù àripitli.

Vizirlu, diştepţu om, ma estă nu o-acăk'isì. Nu putù si s-ţînă ş-u ntribă. Feata-l' apîndisì :

— Caplu l-ded a tată-ńuĭ, că nîs i caplu a càsăl'eĭ; ĉoarli ţî li ded a ţîa, că di ĉoari aĭ anang'i s-traḑĭ cali ; s-ărik'li li ţînùĭ mini, că noĭ feàtili h'im ca puĭl'i : cìndu scot ărik', azboàiră şi-ş fac altă casă.

Vizirlu nu cama puteà di marea diştiptăĉuni ali featà.

— Tini, gri nîs, ţe ştiĭ ahîti, poati s-ńi daĭ vîră minti : ea ş-ea ţe cură. Cu nă flurie prindi s-adàr nă vilenḑă flucată, s-acumpăr un birbèc şi fluria, s-ńi-armînă flurie.

— Mari lucru, gri feata ! Du-ti acùmpără di l-arumîńĭ un birbèc nitumtu tră nă flurie ; tundi-l ş-lîna dă-ńĭ-u s-u ţaş to-arîzbòĭŭ doauă vilenḑă flucati, s-l'-armînă mintea cuĭ s-l veadă ; una vilenḑă va u vinḑî tră nă flurie ş-una va u ţînĭ Acşì va s-aĭ : vilenḑa, birbeclu şi fluria.

Vizirlu avḑîndaluĭ aestă, armasi cu gura căscată. Feaţ cum lu nviţă feata şi na-l l-amirălu.

Amirăluĭ nu l'-u ncăpeà mintea, că vizirlu s-o-aĭbă adrată aestă. De-aţeà lu streasi se-aspună ndreptu, carĭ lu nviţă că nu-l' faţi ţivà. Vizirlu l'-aspusi tuti zboàrili mintioasi a feàtăl'eĭ.

Aestu amiră erà tinir şi cìndu avḑî' diştiptăĉunea a feàtil'eĭ u căftă nveastă. Si ncrunară, s-loară şi nu tricù multu puţîn, că-l' vińi si z-bată amirălu.

Ţe s-l'i şùiră amirăluĭ, cìndu se-aflà tu polim ? Si-l' pitreac nă carti a nveàstil'eĭ a luĭ şi si-l' dimîndă :

1° S-l'a paràţĭ dit caselă, fără z-dizvulusească vula ;

2° S-armînă greauă di nîs, fără nîs şi 3° eapa l'eĭ s-feat cu calu a luĭ.

Deadişĭ di mul'ari s-li bagă àrmatli m-padi ! Niţi că-l' si băt ocl'ul. Ş-tăl'è perl'i, să nviscù tu bărbăteşti, fără s-u l'a vîr di 'hăbari ş-apoea cu oasti noauă nk'isì tu polim, taha agutì

a bărbatu-suĭ. Ea ș-aveà băgată altă numà, țe necă l'-trițeà prit minti a bărbatu-suĭ. Càstrili a l'eĭ era-li ningă a bărbatu-suĭ și cîndu nu z-băteà cu dușmanlu nîsă ș-trițeà oara tu tenda amirăluĭ.

Nă seară s-acățară z-ğoacă a cărțî și carĭ s-easă: s-l'a vula anîntùĭ și s-facă țe va-l' va k'efea. Ee li ștea tuti ğòcurli pri dinafoară și-l bătù. Apoea cu vula dizvulusì casela și lo cîțĭ parațĭ vru.

Altă seară se-ağucară pri nă feată. Amirăroańa se-alăsă bătută și seara se-adră tu strańi fitești și-l' si dusi amirăluĭ. Aestu nițî-l' tricù prit minti, că nîsă va h'ibă nveasta luĭ.

Altă seară se-acățară, carĭ s-easă la ğoc, s-l'a calu anîntùĭ și s-lu ncălică treĭ ḑîli cu ḑua. Amirăroańa, nu va zbor, l-bătù, îl' lo calu ș-acăță eapa cu nîs.

Ahît l'-erà l'eĭ și dimineața și ncălică calu și acasă s-află. Polimlu aveà scîrk'ită și na ț-ul ș-amirălu ca merlu ațèl aroșlu! Prota ntribari țe-l' feați, cît u viḑù, fu: Cu dimîndăčuńle a meali, țe adrășĭ? gri nîs cu-arîslu pri buḑă.

— Țe-ńĭ dimîndășĭ, ațeà-adrăĭ, bărbate!

Amirălu, cînd u viḑù cu pîntica la gură, s-pălì, că țe mindui nîs? «Aestă va li lo sirmae zboàrili a meali și va z-dusi cu vîră s-armînă greauă. K'iruta! nu și ști, că tora va-l' tal'ŭ caplu.» G'ini-ma, cîndu află din gura l'eĭ țe cură, băgă nă k'atră n-gură și nu ḑîsi țivà, ma dipusi nîs dipri scamnu ș-băgă nîsă, și tută lumea u vrea cît nu se spuni cu gura și z-ğurà tuțĭ pri caplu a l'eĭ. Tuțĭ ńirḑeà di si ntribà la nîsă și mi duș ș-ĭo s-u ntreb cum și țe lug'ie și ńĭ aspusi părăvulia estă, ș-arape de-aoà, arape de-aclò, vă o-aspùș ș-avoauă cum putùĭ.

(Spus de maea Ciumeti.)

74. Oh!

Ți ș-irà, ți nu ș-irà.

Ș-irà un-oară un bărbàt șiună mul'are, oarfîńĭ arupțî.

Și nu lă erà dure urfańa, ma l-aveà dată Dumniḑăŭ ș-treĭ fičòrĭ. Bărbatlu nu irà om linăvòs: lucrà omlu di tah'inà pînă seara cu asudorle pînă m-pade, ma canda nu-l' ńirḑeà,

nu-l' ńirḑeà; nu-l' custà lùcurlu, că lucrà, lucrà şi eara di multe orĭ nu aveà fărină to-ambare.

Ună seară s-turnă di la lucru fără s-aducă acasă ţivà: ḑua ţea nu putù s-lucreaḑă ţivà. Şiḑură la vatră cu mul'area şi-ş plînḑeà dol'i hala, ţi-l' află:

— Eĭ, mul'are, are Dumniḑă, cu tut că ved, că ne-agîrşì di nu nă ńarḑe mbar.

— De-al'ih'a, aşì easte!

— Ştiĭ ţi ḑîc mine? S-mi scol mîne tah'ina şi s-lu l'aŭ fičorlu aţèl marle, s-l'-aflu vîrnu domnu.

Apirì ḑua, îl lă, îl k'iptină fičorlu ş-apoea tată-su îl lo cu nîs. Imnînda multă oară, s-curmară.

— Ea s-şidèm nih'àm aoaţe s-nă discurmăm nih'àm.

Şiḑură pi nă k'atră şi bărbatlu di zore fəaţe nă-oară oh! ş-na to-aţeà oară iṅşì un om dininte. Aistu irà *si-l' creapă-numa*, ma bărbatlu nu-l duk'ì.

— Ţi mi vreĭ, îl' ḑîse nîs a omluĭ?

— Nu ti vream tine!

— Nu strigàşĭ oh? Mine *oh!* mi cl'amă.

— Ma-ĭ aşì, ḑîse omlu, di ti scoase Dumniḑăŭ în cale, va ţă spun hala. Voĭ s-l'-aflu domnu aisčùĭ fičòr şi nu caftu altă rugă tora ti tora, ma maşĭ pînea s-u scoată, că nu pot ma multu s-lu hărnescu.

— Ti pîne goală-l daĭ fičorlu? Na, ţ-ul l'aŭ mine; va lo anvèţ tehnea araftu, va-l hărnescu, va-l mutrescu ca fumeal'a mea.

— Ea, că ţ-ul ded ḑîse auşlu.

— Aĭ alţî fičòrĭ întribă *si-l' creapă-numa?*

— Am nica doĭ.

— Atumţea, stămìna alantă s-ńĭ-adùţĭ eara to-aistu loc nica un fičòr. Ḑî un-oară Oh! ş-mine pînă s-ţă freţĭ ocl'il' va-ţĭ es dininte, cum ş-tora.

Auşlu s-hărisì multu, cîndo viḑù că lo-află cu ahîntă lişu reaţă domnul, ş-lu băşè fičorlu tu frîmte ş-tu ocl'i şi z-duse acasă. *Si-l'-creapă-numa* îl lo fičorlu şi-l duse la pălatea luĭ Aistă pălate irà sum loc, aclò ĭu şed draţl'i. Tută irà de-amà lamă, di lumbriseà ca soarle. Pòrţîle irà di ğuvaricàḑĭ, scara irà de-asime. Cîndo intră fičorlu nuntru, armase ca k'irùt Nu sčià ĭu s-află, nu puteà s-acăk'isească, ţi va s-h'ibă aţeà

pălate. Vîrnă vreavă nu s-avḑà, vîrnu nu zburà nuntru; maşĭ tu ună ahure, ş-aţeà de-amàlamă, un cal mîcà orḑu faptu co-amàlamă.

— Aistă easte casa mea, ḑîse si-l′ creapă numa a fičorluĭ. Vino tora după mine, ta s-u veḑĭ tută.

Unǎ sută di udàţĭ aveà to-aţea pălate. Tu nao-ḑăţĭ-şi-nao nu viḑù ţivà fičorlu, că tuţĭ irà gol′, ma cîndo ağumse la aţèl din coadă, ţi z-veadă? Nica di la uşe nă voahă di carne amputîtă, ti făţeà s-ţ-astùk′ nărle. Nuntru irà sprinḑurate pi cing′al′e cărnurĭ di om: Tu un loc videàĭ un čičòr, to-altu un braţ, to-altu un cap. Fičorlu li umplù zmeànile di frică şi ngălbinì ca ţeara.

— Nu te-aspare, îl′ ḑîse si-l′ creapă numa, ma sčiĭ ţi va s-faţi? De-aistă carne va-ţĭ alèḑĭ aţeà ţi va te-ariseascǎ; h′arbe-o ş-mîc-o.

— Cum, ḑîse fičorlu, mine va s-mîc carne di om? şi acăţă s-plîngă, s-plîngă unǎ-unǎ. Lăcărńile îl′ fuḑeà c-arîùlu.

— Ţi ḑîţĭ? lu ntribă si-l′-creapă-numa. Va s-mîţĭ, ma nu vreĭ s-paţĭ ca aisče?

Fičorlu nu vru ş-nu putù s-mîcă. Atumţea si-l′-creapă numa lo-acăţă di gurmàḑ, lu zgrumă, îl feaţe bucăţĭ şi lu spinḑură l-alanţĭ. Tricù de-atumţea unǎ stămînă. Auşlu, ca cum aveà zburîtă cu *si-l′-creapă-numa*, îl l′a ş-aţèl di prota. Cît ağumse aclò, şiḑù în pade ş-uhtă nă oară *Oh!* şi ea ţĭ-lu si-l′-creapă-numa dininte:

— Vińù, ḑîse auşlu? Cum easte alantu fičòr, că mi lo dorlu ti nîs.

— Multu g′ine, multu g′ine. Tora dă-ńĭ lu ş-aistu.

Il lo ş-alantu fičòr şi-l duse la pălatea luĭ. Fičorlu cît intrà tu pălate şi ntribă:

— Iu-ĭ frati-ńu?

— Tora va-l veḑĭ! îl′ gri si-l′-creapă-numa.

Lo-alagă ş-nîs apoaea tu tuti òdili şi-l duţe ş-la oda cu carnea di om.

— Li veḑĭ aiste bucăţĭ di carne? îl′ ḑîse si-l′-creapă-numa

— Li ved.

— Aiste sînto bucăţĭ di carnea frati-tuĭ. Il tăl′àĭ, că nu me-ascultă. Ş-tine tora disfă-ţĭ ocl′il′. Ma nu va s-me-asculţî, va s-paţĭ ca nîs.

Fićorlu si nfricuşè multu, cîndo-l viḑù frati-su pe-ahtare hală ş-acăţă s-plîngă cu boaţe.

— Nu plînḑe, îl' strigă si-l'-creapă-numa, ma l'a ună bucată di carnea fràti-tuĭ, h'arbe-o ş-mîc-o!

— Nu pot s-u fac aistă! Cum s-mîc carne di truplu a frati-ńuĭ?

— Ma nu poţĭ, ea că ţi-ţĭ fac! Il lo, îl tăl'è bucăţĭ-bucăţi şi lu spinḑură pi ningă alanţî.

Tricù nica nă stămînă di cîndo si-l'-creapă-numa îl tăl'è fićorlu. Măratlu di aùş, tatăl a fićorlor, niţi hăbare no-aveà tu ţi mińĭ căḑură fićorl'i şi ţi păţîră. A luĭ îl' si păreà, că-l' are pi lucru şi că nveaţă tehne, te aţeà şideà cu ìnima arihate. Apoaea lo ş-alantu fićòr, îl duse la loclu ĭu-l' duse ş-alanţî doĭ, feaţe un oară oh! ş-inşì eara si-l'-creapă-numa.

— Ţi mi vreĭ? gri nîs.

— Ea, ḑîse auşlu, ţ-ul adùş şi fićorlu aistu a ńeŭ. Nveaţă-l ş-nîs tehne s-nu armînă orbu şi s-ńi l'-adùţĭ treĭl'i, că nu pot s-fac fără nîşĭ.

— Cum nu!

Il lo apoaea fićorlu şi-l duse la pălatea luĭ. G'ine ma aistu fićòr nu irà ca fraţl'i a luĭ cama mărl'i. Erà diştiptàt foc, cu foc tu ìnimă şi nu-l' se-aspăreà ocl'ul di ţivà. Nîs intră tu pălate şi nu să nfricuşè ićĭ. Si-l'-creapă-numa lo-alăgă pit tuţĭ udaţl'i cum aveà faptă ş-co-alanţî fraţĭ şi-l duse ş-la udălu ĭu irà spinḑuràţĭ dol'i fraţĭ. Aistu fićòr, cu tute că nu-l' viḑù fraţl'i, nu gri niţi un zbor. Tăţeà ş-mutreà.

— Aisći sînto fraţl'i a tăĭ, îl' ḑîse si-l'-creapă-numa; nu me-ascultară ş-te-aţeà li păţîră aiste. Ma s-nu me-asculţî ş-tine, si sćiĭ, că aşì va s-paţĭ.

— Va te-ascultu ti tute, va s-fac iţi va-ńĭ ḑîţĭ.

— Aşì ti voĭ,ḑîse si l'-creapă numa. Tora s-l'aĭ carne de-a doĭlor fraţĭ, s-u h'erg'i şi s-u mîţĭ.

Fićorlu nu plîmse c-alanţî fraţĭ l-aiste zboară, ma irà pi dao: s-mîcă i s-nu mîcă? Atumţea calu al si-l'-creapă-numa îl' ćućură pe-anarga la ureacl'e: aĭ! fićòr, mîcă, cara s-nu vreĭ s-ţî k'erĭ bana.

— Va s-mîc! ḑîse apoaea fićorlu.

Lo, h'arse ş-mîcă. Si-l'-creapă-numa irà mplin di harao:

— E! aflàĭ ş-mine om cum vream, îşĭ ḑîse nîs cu mintea;

aistu fiĉòr va ńi nveaţă tehnea. Apoaea si-l'-creapă-numa fuḑì tu duńae ta s-facă lùcărle a luĭ: z-bagă lumea să si ncaĉe, să z-bată, s-nu z-vor, s-fură, s-tal'e! Tu fugă, îl ḑîse a fiĉorluĭ:

— Avḑî, fiĉòr! mutreà g'ine calu, ca ğueape nu-ńĭ daĭ. Fuḑì ş-armase fiĉorlu singur cu calu. S-feàţiră dol'i oaspiţĭ buńĭ, acăţară si zburască deadùn şi fiĉorlu lu ntribă calu:

— Ţi părmătie easte aistu om?

— Nica mi ntreg', îl' ḑîse calu; aistu easte *si-l'-creapă-numa*. Ioŭ escu calu a luĭ di eta ali ete; ma s-ţî spun în dreptu: ńńĭ se-aurî cu nîs, voĭ s-ascàp. Mutreà g'ine s-l'-anvèţĭ tehnea luĭ ş-apoaea vîrnă oară, cîndo va s-fugă de-aoà si-l'-creapă-numa ti multe ḑîle, va s-fuḑìm dol'i.

Pi ningă seară si-l'-creapă-numa s-turnă acasă. Si duse ndreptu la cal şi-l' ḑîse:

— Cum treţĭ cu fiĉorlu? Ti mutreaşte?

— Multu g'ine, ḑîse calu.

S-hăriśì di zboàrile aiste si-l'-creapă-numa şi acăţă s-lu nveaţă fiĉorlu tehnea a luĭ. Ma ţi tehne va ḑîţĭ tine? Tehne Dumniḑă s-te-ascapă. D-ìu-l videàĭ om, s-făţeà cal, v́ermu, di v́ermu liliĉe, cum vrea. Tută aistă tehne fiĉorlu o-anviţă cum lipseasĉe. S-ĉuduseà şi *si-l'-creapă-numa* cum di l'-acăţà ahît caplu a fiĉorluĭ.

Ună ḑuă si-l'-creapă-numa l'-ḑîse a fiĉorluĭ:

— Va s-fug ti ţinţi ḑîle. Calu îngătàn s-lu aĭ, că zbor nu daĭ! şi fuḑì.

Fiĉorlu ntribă calu di-se-ĭ g'ine s-le-aspeală tora, ma calu-l' ḑise s-asĉaptă, cîndu va s-fugă ti ma multe ḑîle. Tricură ţinţile ḑîle şi ea-ţĭ lu eara si-l' creapă-numa:

— Cum treţĭ cu fiĉorlu, ntreabă calu!

— Di g'ine ma g'ine, ca ḑua ţea alba, ḑîţe calu.

După nîscîntu k'irò si-l'-creapă-numa ḑîse nîpòĭ a fiĉorluĭ:

— Tora va s-fug diparte; ti v́ing'iţĭ ḑîle nu va z-v́in preaoà. S-lu mutresĉi calu g'ine! Apoaea ş-fuḑì.

Niţi no-asĉiptă altă fiĉorlu. Cît fuḑì draclu şi-l' ḑîse a caluĭ:

— Aĭ s-li scărminăm, că altă oară no-aflăm ahtare oară, s-nă da di mînă.

— S-fuḑìm, ḑîse ş-calu; ma ea ţi s-faţĭ: intră tu udàţĭ şi l'a ndoĭ paràḑĭ ta s-nă se-află di bun de-arăŭ pi cale,

ma nu mulţĭ, că nu va s-poţĭ s-l'i porţî şi va ne-angreacă, apoaea leagă-ńĭ čičoarle cu peàtiţe, s-no-asùn de-avde si-l'-creapă-numa, şi s-fuḑìm!

Feaţe fičorlu cum lu nviţă calu, lo îndòĭ paràḑĭ, îl' ligă a caluĭ cu peàtiţe čičoarle, ncl'ise pòrţîle di pălate, arsărì piste avlie şi fuga n-calàr. Aistu cal nu irà ca tuţĭ cal'i, el irà cal azburătòr, ţi azburà, nu imnà. Tu nă minută fičorlu ağumse a casă. Mă-sa, tată-su cît îl viḑură, l'-inşiră tu ubòr, îl băşară, îl streàsiră în braţă ca un h'il'ŭ niviḑùt de nă etă După ţi tricură aiste lu ntribară:

— Am alanţî doĭ fraţĭ ĭu sînto? cîndo va z-vină?

— Ţi fraţĭ cîftàţĭ, ḑîse fičorlu? Dol'i îl' tăl'è domnu-ńu. Aţèl nu-şĭ fu om, că ş-fu si-l'-creapă-numa! Cu-de-avia ascăpàĭ ĭoŭ. Şi lă spuse a măraţlor tute cîte ş-trapse. Fičorlu, după ţi vine acasă vrea ta s-şadă ti tòtîna cu părinţîl' şi z-băneaḑă de-adùn. Praḑĭ aveà loată îndòĭ di la si-l'-creapă-numa, ğone irà, mîna l'-acăţà di tute. Ma calu îl' ḑîse:

— Aĭ s-fuḑìm de-aoà, că va s-umplă vìng'iţle ḑîle şi draclu va z-vină aoà, ş-ma s-n-află acasă, bunlu nu va s-păţîm.

Cum ḑîse calu, aşì s-feaţe. Draclu vine la pălate, cîndo veade: pòrţîle ncl'ise. Strigă fičorlu si-l' dişcl'idă, ţivà, vîrnă boaţe nu ş-avḑà di nuntru. Intră piste-avlie, mutreasče aoà, mutreasče aclò, vîrnu! Duk'ì atumţea ş-nîs că fičorlu aveà fuḑită cu calu. Ţi s-facă? Il' vineà cripare greao: si-l'-creapă-numa s-h'ibă arîs di un fičurìc, nîs ţe-arîdeà nă lume ntreagă, nu-l' se astinḑeà! Tinde àripitle, azboară şi z-duţe îndreptu la casa fičorluĭ. Intreabă aclò, no-are! Fičorlu, ca cum l'-aveà ḑîsă calu, le-aveà aspilată de acasă şi s-aveà dusă tu un căsăbă.

Calu îl' ḑîse a fičorluĭ:

— Tora tine va mi scoţĭ în păzare şi va mi vinḑî. Va me-acùmpără tuţĭ, că escu ğone, maşĭ un lucru s-no-agîrşesči: s-nu-ńĭ vinḑî căprestul; căprestul easte bana mea. Ma va-l daĭ, va mi k'erĭ ti tòtîna.

Fičorlu feaţe cum lu nviţă calu, lu scoase în păzare s-lu vindă. Caĭ di caĭ z-da cuma multu. Un mare domnu deade mulţî praḑĭ şi-l lo nîs.

— Ţ-ul daŭ, ḑîse fičorlu, ma căprestul va ńĭ-ul ţin!

— Ţîne-l, ma-l vreĭ!

Domnul aţèl marle îl lo calu, ma piste noapte aistu s-toarnă eara la fiĉòr. Aşì-l vindeà fiĉorlu di cîte orĭ îl lipseà praḑĭ. Si-l' creapă numa, cara nu lo-află fiĉorlu acasă, lo apulitìlle ună cîte ună şi lo-află. Ḑua aţeà fiĉorlu scoase eara calu s-lu vindă în păzare. Tuţĭ deàdiră multu, ma si-l'-creapă-numa deade ma multu di tuţĭ şî-l lo calu.

— Ţ-ul daŭ calu, ḑîse fiĉorlu, ma fără căprestu.

Ca nu-l' vine iĉĭ g'ine al si-l'-creapă-numa, cîndo avḑî, că fiĉorlu nu-l' da căprestul, că sĉià nîs, că caĭ are căprestul aţèl are ş-calu, ma nu gri ţivà, ta s-nu-l duk'ască, că-ĭ nîs şi ḑîse:

— Ma-l vreĭ, ţîne-l!

Si-l'-creapă-numa ş-lo calu, ma aistu ş-alăxì perlu noaptea şi vine la fiĉòr diznòŭ. Tah'inà fiĉorlu lu scoase eara calu in păzare cu altu per ş-lu vindeà. Si-l' creapă-numa inşì eara ta si-l acumpră.

-- Iţĭ daŭ ti el, cîtu s-cafţî, ḑîse nîs, ma cara s-ńi-l daĭ cu tut căprestu.

— Si-ńĭ daĭ cîtu z-vreĭ, nu-ţĭ daŭ căprestul.

— Dă-ńĭ lu cara nih'àm ti tora ta s-lu ncalic, ta s-l'i ved imnatlu ş-apoaea eara va ţ ul daŭ. Ma ti frică ca s-nu-l l'aŭ, ţine aestu nel di ğuvaricò ca căpară.

Si-l' creapă-numa scoase dit ḑeadit un nel multu, multu muşàt şi-l' lu deade a fiĉorluĭ. Fiĉorlu vru, că duk'ì c-aţèl nel easte ocl'ul al si-l' creapă-numa, ş-ma si-l k'ireà, urg'à. Si-l' creapă-numa cît încălică pi cal şi-l' băgă căprestul, lo-ampătură calu ta s-fugă, ma tu oara ţea fiĉorlu arucă nelu to-amare şi draclu urg'ì. Aistu s-acumtină di cale, că nu videà iu ńirḑeà.

Nîs duk'ì, că fiĉorlu l'-arucă nelu to-amare. Te-aţeà discălică, îl ligă di un àrbure şi s-arcă to-amare ta s-caftă nelu. Pînă z-ducă ş-pînă z-vină, fiĉorlu lo calu, lo-ancălică ş-azbură cu nîs cîtră ĭu-l' viḑură ocl'il'. Si-l' creapă numa cît află nelu, inşì şi si nh'umusì după fiĉòr. Ş-calu azburà multu ma şi draclu nu ngl'imă. Tu ună minută tricù piste şapte munţî şi piste şapte amărĭ şi s-apruk'è di fiĉòr. Nica puţîn şi vrea s-lo-ağungă. Calu aduk'ì aistă şi-l' gri a fiĉorluĭ:

— Fă-te nă lîndură, că ea! n-ağumse si-l' creapă-numa.

Fiĉorlu s-feaţe lîndură şi azbură cît putù. Si-l' creapă numa

s-feaţe nă gae şi s-h'umusì s-acaţă lĭndura. Azboară un, azboară alantu, s-pruk'ară să s-ağungă, cîndo lĭndura intră di un-oară t-ună pălate. Deade şi gaea s-intră după nîs ma nu putù. Atumţea si-l' creapă numa di gae s-feaţe ca om şi intră tu pălate.

— Caĭ esči tine lu ntribară?

— Ioŭ escu viţinlu a vostru. Di precl'i di ańĭ h'im viţìńĭ şi nu nă cunuscùm. Vińŭ z-vă ved pălatea, că ş-ioŭ va s-adàr ună ahtare.

Oàmińl'i dit pălate ĭl pistipsiră şi-l' ḑĭsiră s-treacă şi s-u veadă. Si-l'-creapă-numa tricù udă di udă, ma nu viḑù fičorlu faptu alĭndură, că aestu cîtu-l duk'ì, di lĭndură s-feaţe un mer şi şiḑù pi puliţă. Si-l'-creapă-numa agumse ş-pînă la udălu ĭu s-aflà merlu. L-cunuscù troară, te-aţeà lă ḑise la oamińl'i di la pălate ţe lo-alăgà òdile:

— Nu-ńĭ lu daţĭ a ńia aţèl mer?

— Că-ţe nu, ḑiseră el' şi ună feată ĭl lo dipi puliţă şi-l' lu deade tu mînă. Ma cît lo-acăţă si-l'-creapă-numa ş-merlu s-feaţe mel'u şi z-virsă în pade tut. Draclu atumţea s-feaţe nă cloče cu doĭsprăḑàţĭ di puĭl' ş-acăţă s-mîcă mel'lu. Il mîcară tut, maşĭ armase un gîrnùţ. Aistu gîrnùţ s-feaţe un l'ipuràr ş-mîcă cloča cu doĭsprăḑaţl'i puĭl'. Aşì fičorlu putù si ascapă di si-l' creapă numa şi si scoată ahtea ti dol'i fraţĭ, ţi-l' mîcă.

Apoaea s-turnă acasă la măsa şi-l' ḑise:

— Dadă, nă deade Dumniḑă praḑĭ di primansus. Mine tora voĭ s-mi duc tu lume s ńĭ-aflu vîră nveastă pi k'efea mea. Tine z-baḑĭ pi casă ună pînḑă albă şi s-o-alàşĭ aclò ḑuă ş-noapte. Cîndo z-veḑĭ, că lăeasče aţeà pînḑă, atumţea easte semnu, că ĭo nu escu g'ine ş-tine s-vini s-mi cafţĭ.

Il' deade apoaea a mă-saĭ vîră ndao-treĭ punḑi di flurìì ş-fuḑì cu calu diparte. Imnară-imnară ş-ağùmsiră nă ḑuă pîn la nă pădure. Nuntru irà nă pălate mare. Intră fičorlu tu pălate, s-priimnă nuntru şi ţi z-veadă tu nă odă: h'il'a amirăluĭ şideà îm pade şi pi ḑinùcl'ile a l'eĭ durńà nă lamńe tu somnul d-intĭńŭ. H'il'a de-amiră cît ul viḑù fičorlu acăţă s-plîngă cu lăcìrńĭ. Ună làcìrmă căḑù pi faţa ali lamńe. Aistă atumţea z-diştiptă şi ntribă feata:

— Ţi plînḑe?

— Ţi s-nu plîngu, ḑîse feata, vine to aistă pălate un tinir si-l boaĭ tu scafă, ahît muşàt easte şi sčiŭ, că tine va-l mîţĭ.

— Nu te-aspare, că nu-l mîc, ma va me-alumtu cu nîs. Cara s-h'ibă cama ğone, aţèl va ti l'a tine.

Si scoală apoaea lamńa ş-acaţă să s-alumtă cu fičorlu. Dol'i erà ğońĭ, dol'i putùţĭ, nu cădeà ni un, ne alantu. Se-àlumtară di tah'inà pînă seara, vîrnu nu si spuse cama ğone de-alantu. Sudorle lă curà ca ploaea. Atumţea fičorlu o-arăk'asče lamńa m-braţă ş-u h'iḑe tu loc pînă di brîn. Ma lamńa inşì şi-l h'ipse fičorlu pîn di mese.

Ascapă fičorlu ş-ţ-u l'a nica unoară ş-u ndeasă pînă la zvercă, apoaea scoate hoarda şi-l' tal'e caplu. După aistă fičorlu l'a nă ţupată, tal'e nă pădure ntreagă, l'-adună àrburl'i un piste-alantu ş-lă da foc. După ţe s-aprìmsiră g'ine, u l'a lamńa moartă cum irà şi o-arucă sti foc ş-aşì arse di s-feaţe scrum.

Feata de-amiră, cîndo viḑù, că fičorlu l'-u putù a làmńil'eĭ, nu sčià ţi s-cama facă di harao. Z-duse ningă fičòr, l'-asčarse asudorle şi-l băşè tu frîmte.

Aistă feată de-amiră o-aveà arăk'ită lamńa di la părinţĭ ş-o-aveà dusă tu pădure la pălatea a l'eĭ. Tora feata ascăpă di lamńe şi te-aţeà irà multu hărioasă. Nu tricù puţînă oară ş-avdu dit màrḑinea pădùril'eĭ nă vreavă mare di oamińĭ. Mutrescu dol'i şi ved că vineà oaste pitricută di tată-su a feàtil'eĭ. Feata cît u viḑù ş-acaţă s-plîngă.

— Ţì plînḑi, u ntribă fičorlu.

— Plîngu, ḑîse feata, c-aistă oaste u pitricù tată-ńu, ta s-me-ascapă di la lamńe. Ma va ti veadă tine cu mine va ti vàtămă.

— S-no-aĭ frică, îl' ḑîse fičorlu, că l'-u pot mine a oàstil'eĭ'.

Acăţă apoaea fičorlu să s-alumtă cu oastea şi ţî-l' tăl'è ca praşl'i pîn di un. Ma ahît ğunatic lo-aveà curmată multu. S-arcă îm pade şi-ş lo feata di guşe şi acăţară dol'i z-doarmă. După ţe-l' acăţă g'ine somnul, na ĭu vine la nîşĭ un dirvìş, urît s-nu-l veḑĭ. Ş-irà ncalàr pi un cal arăńòs. Nîs irà pitricùt di amirălu de-adùn cu oastea ta s-ascapă feata di lamńe. G'ine ma nu-l' făţeà calu ş-te-aţeà aveà armasă cama n-coadă di tuţĭ. Dirvişlu cîndo u viḑù h'il'a amirăiui, că doarme ahît arihate cu un tinir xen, s-năirì, s-a-

prease multu şi-l' si umplù ìnima di ergu. Nîs ş-o-aveà ta s-u l'a el h'il'a amiráluĭ ti nveastă ş-tora u videà m-braţă cu un altu. Scoase hoarda, lă tăl'è caplu şamindoĭlor ş-fuḑì apoaea de-aclò pi calu aţèl arăñoslu. Sîñḑile a feàtil'eĭ cu a fiĉorluĭ s-amisticá ş-acăţă s-aruşască loclu. Tu oara ţea pi casa fiĉorluĭ, pînḑa aţeà alba, ţe-aveà băgată, lăì ca cătrane Mă-sa fiĉorluĭ u viḑù, lăcîrmă şi ḑîse:

— Fiĉorlu nu-ñĭ easte g'ine! va-ñĭ aĭbă păţîtă ţivà. Aĭ s-mì duc după nîs, ĭu va-ñĭ veadă ocl'il'. Imnă, imnă ş-ağunḑe pînă la pălate. Şade ta z-discurmă nih'àm aclò, cîndo ea ningă nîsă avde nă vreavă. Tinde ureacl'a ş-ascultă. Dao nipîrtiţĭ şi zburà una co-alantă. A unèĭ l'-aveà moartă nipîrticuşa şi-ş plînḑeà hala la soaţă sa.

— Nu plînḑe, l'-ḑîse aistă, ş-nu ti jileà, ma scoală-te ş-adună nih'àm earbă di ningă aţèl àrbure. Co-aţeà earbă unḑe-o nipîrticuşa j-va si nviaḑă dĭ-un-oară.

Curundu si scoală nipîrtica, adună di earba ţe l'-aveà ḑîsă soaţă-sa, u unḑe h'il'i-sa şi aistă anvè şi s-feaţe bună. Mă-sa fiĉorluĭ avḑî tute zboarle a nipîrtiţlor şi viḑù tute cîte feàţiră nîse. Adună earba di sum àrbure şi apoaea si sculă şi z-duse s-află fiĉorlu. Căftă aoà, căftă aclò, lo-află truplu tu nă parte, caplu to-altă a luĭ şi a h'il'il'eĭ de-amiră. Il' viñe atumţea tu minte di earba ţe adună şi cu nîsă anvìè morţil' tu minută, canda no-aveà moartă, ma durñită. Fiĉorlu cît si sculă, ḑîse:

— Bre! multu durñìĭ! greŭ somnu!

— Greŭ h'il'i a ñeĭ, c-aestu nu ş-fu somnu, ş-lă spuse tute cîte s-feàţiră. Apoaea fiĉorlu lo feata şi z-duse cu nîsă l-amirălu, tată-su a feàtil'eĭ. Amirălu cît u viḑù, că h'il'e-sa băneaḑă, trapse ună mare harao, că nîs pistipseà că-ĭ moartă şi l'-aveà faptă tute-arăḑle di moarte.

Feata li spuse tute ună di ună cîte păţî şi cum ma s-nu erà fiĉorlu ta z-vătămă lamña, nîsă turnată nu va s-aveà.

Amirălu atumţea l'-u deade nveastă, feàţiră nă numtă mare, apoaea inşì nîs di pi scamnu ş-tu loclu a luĭ băgă amiră fiĉorlu.

Părmìθ ñi sĉiam, părmìθ vă spuş,
Nu irà aşì, ma vruĭ di v-arîş.

(Spus de Domca al Luzanĭ de 25 anĭ din Cruşova, Dec. 1895, prin d-l N. Baţaria)

75. Fičorlu aflàt şi Ḑînlu.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà toamnă, cîndu faḑl'i s-leàgînă di furtună şi pluk'l'i sùsk'iră tră ńilă şi vîzescu k'inl'i di ţî si mută perlu di frică ş-ariurle gurleaḑă di-ţĭ l'a urècl'ile. Şi suflà turbatlu (vimtu) di ḑîţeàĭ : vaĭ k'ară lumea ! Cari-şte carĭ adră vîră amărtie greauă ! Şi de alih'a nă mărtătoare, aclò si-l' h'ibă ! feaţe un ńic, un cupilču. De-arşine, di frică, lo-anvălì cu poala-l' şi ńaḑă-nopţĭ si scoală s-lo-arucă tu arîŭ. Di ńilă, că erà carne di carnea l'eĭ, sînḑe di sînḑe-l', nu-l' feaţe ìnima s-lo-arucă tu arîŭ, ma lo-alăsă pri buḑă să s-neacă di singur ¡ s-lo-află vîrnă.

Cîtr-anḑare, cîndu creapă ḑua, vîră prămăteftu ţe z-duţeà m-păzare, tricîndaluĭ, avde boaţe di ńic. Ş-feaţe cruţea, ţe s-h'ibă ? Şi z-duse z-veadă. Traḑe, dizvăleaşte, fičòr. Nîs fumeal'e no-aveà.

— Aestu-ńĭ fu căsmetea-ńĭ, ḑîse şi lo-aduse acasă-l'. Haĭde, haĭde ńiclu crişteà ḑuă di ḑuă. Aḑĭ nă palmă, mîne doauă, s-feaţe cuğàmite fičòr. Tute li făţeà, ma carte să nveaţă şi pri lucru să s-aştearnă, nu-l' se aştirneà curlu. Tată-su viḑîndaluĭ acşiţe îl' ḑîţe nă ḑuă :

— Avḑî, fičòr ! Pînă tora nu vruĭ s-ţĭ-aspùn, că ńĭ-aveàm s-nu ti cîrtescu şi s-nu-ţĭ frîngu ìnima, ma tine minte bună no-aĭ. Tine să nveţĭ nu vreĭ, s-te aşterni pri lucru nîpòĭ nu vreĭ ! ţe vreĭ ? lucre anàpude. Io s-ńi mîc ìnima cu tine, nu voĭ. De-aţeà i va te-aşterni s-ti faţĭ fičòr cu minte, i mutrea-ţĭ s-ţă scoţĭ pînea, că fičòr aflàt h'iĭ, nu h'iĭ fičorlu a meĭ !

Şi l'-aspuse apoea ţe cură.

— Macă-ĭ acşiţe, gri fičorlu, ţĭ-alàs sînătate ! Va mi duc s-ńĭ-aflu căsmetea.

Ş-acşĭ Aflatlu, c-acşi-l' grea tuţĭ, ş-lo mintea la čoare şi l'-u deade năpoi-nclo. Ntunică tu nă pădure greauă. Ne čipit nu s-avḑà. Maş vimtul şi cîte vîră àrbure uscàt ţe cîdeà di vimtu di oară-oară ! Aflatlu, cu gl'eţlu tu ìnimă, s-culcă sum an arbure şi nec-adil'atlu nu ş-loa di frică ! Aclò ĭu s-h'iḑeà tu cufal, ţe să-l' veadă ocl'il' ? Nă scară !

— Bre ! s-u mîcă luplu, ţe s-h'ibă ş-aestă ?

Dipune doauă scărĭ, mutreaşte cîtră ng'os, scara ţîn multu tu loc. Apoea, guzgùn z-veadă ţe vaĭ cură aoaţe, ş-ìnima tu dinţî şi dipuse ninga nîscînde scărĭ.

Scară di scară, u dipuse tută scara şi s-află tu nă pălat cum niţi nvisată no-aveà putè. Iu turnàĭ ocl'il', màrmar ğeńĭ, templi ca la bisearcă ş-muşutèţĭ cum nu ncape mintε omluĭ! Ş-păscù, ţe ş-păscù ocl'il' Aflatlu ş-apoea acăţă s-priimnă, z-veadă: om no-are aoaţe?

Cara-l' tricù udaţl'i tuţĭ, intră ş-tu udălu din coadă. Ao şideà un aùş cu barba pîn di ḑinucl'u şi cu ḑeànile pîn c gruńŭ ş-mîcà pîne. pri measă. Nîs erà singur. Mîcărĭ aveà c tute soĭle. Aflatlu, nimîcàt, nibiùt, cari-şte di cîndu, s-aştirn neacl'imàt pri measă. Auşlu, cara nu videà, avḑà că vîră-mîcă mîcarea şi nu ştea carĭ easte. Atumţea gri:

— Carĭ-ţi-s h'iĭ tine, s-fure fiĉòr, h'il'u si-ńĭ h'iĭ, dor; s-fu reşĭ feată, h'il'e si-ńĭ h'iĭ, muşată!

Atumţea dişcl'ise gura Aflatlu şi zburî:

— Fiĉòr h'iŭ; tată no-am, mamă no-am, Aflàt ńĭ-u numa

Aestu aùş erà un Ḑîn. Nîs s-aveà bătută cu vîră altu ḑin stih'ò, cari-şte! şi tu alumtare se-aleapse fără ocl'i. L'-arîsε multu ìnima Ḑînluĭ, cîndu viḑù suflit di om ningă nîs, că Aflatlu z-băgă di nă oară, l-k'iptină, l'i ndreapse barba, iĭ' tăl'è ḑeànile şi-l' deade găirete, s-nu ş-u mîcă ìnima, că poate, co-ağutorlu al Dumniḑă, să-l' vină ocl'il', z-veadă nîpòĭ.

Ḑînlu no-aveà ìu să-l bagă fiĉorlu. Il' deade 40 di cl'eĭ di la 40 di udàţĭ şi-l' ḑîse:

— Fiĉorlu a meĭ! ĭo h'iŭ orbu şi nu pot s-li ved şi s-li ndreg cîte va pălatea. Tine h'iĭ tinir şi cu luńină, Dumniḑă-ń ti pitricù! Ţîne cl'eĭle şi fă-ti domnu de-aḑĭ pri pălate. Maşí unà s-avegl'i: Patruḑăţlu udă s-nu-l dişcl'iḑí putè şi s-nu ti pingă draclu s-intri, că s-nu paţĭ ma laea di mine.

Veḑĭ, aclò u păţî Ḑînlu cu duşmanlu ţe l'i scoase ocl'il'.

Di cît fiĉorlu ca fiĉòr: Faţe tamam aţeà ţe nu prinde s-facă. Cara-l' dişcl'ise tuţĭ udaţl'i, dişcl'ise şi udălu din coadă. Ţe ş-erà acloţe? Nă baltă cu apă hrisusită ş-cu un şoput tu mese ţe curà maşĭ apă de-amàlamă. Varliga-di varliga èr-g'ile mărĭ cît nă boe di om! Tu ĉitie nă guvă cîtu ncape un om. Fiĉorlu, carĭ no-aveà lucru, ţe s-adară, intră să si scaldă şi cîndu işì, ţe z-veḑĭ? Truplu-l' tut hrisusìt.

Aclò ĭu s-čudiseà ca k'irutlu, avde un troput, ună c-azbuirare, ca peane. Nîs di nă oară să nh'ipse tu erg'i şi s-ascumse, tra z-veadă, ţe va s-cură.

Nu tricù un minùt şi na ĭu v́in treĭ ḑîne prit guva dit čitie şi apoea şi scot stràńile şi cămeşle şi s-arucă tu baltă să si scaldă. Aflatlu pre-agalea, s-trapse de-abùşala, de-abùşala pînă la cămèşĭ, şi ună cîte ună li bagă n-sin.

Si scăldară ḑîńili gulişane, arîsiră, s-ağucară, că ş-o-aveà că v́irnu nu li mutreaşte. Di cît Aflatluĭ ĭl' curà bàlile şi-l' si stricurà ocl'il' pri nîse di dup-un pom.

V́ińe oara s-easă. Caftă cămèşĭ, s-mutrescu ună co-alantă ca spărite, cămèşĭ no-are! Aflatlu arîdeà pri sun nărĭ di k'efe! Cum căftà nîse prit erg'i, l-ved! Acaţă s-lu pălăcărsească, s-li cadă, av́u să-l facă, maş cămeşle s-lă da, că ḑîńile fără cămèşĭ suntu ţivà: ni s-azboàiră pot, ni s-fugă di ningă tine, ţe lă loaşĭ cămeşle.

După multe, Aflatlu, cara lă trapse la tute cîte nă băşare cărţinoasă, lă ḑîse:

— Pînă nu va-l' daţĭ luńina Ḑînluĭ, cămèşĭ tu ocl'i nu va s-vidèţĭ.

Si zburîră nîse, ţe si zburîră -şi-l' deàdiră un mer. Merlu aestu s-lu mîcă Ḑînlu şi videala va-l' v́ină di nă cale.

Aflatlu l-băgă n-sin şi scoase di lă deade la doàule ma mări cămeşle. La ţea ma ńică nu vru s-l'-u da, că vrea să-l' h'ibă nveasta luĭ.

Apoea z-duse şi-l' deade a Ḑînluĭ merlu. Ună muşcare di mer şi ocl'il' acăţară să-l' v́ină. Cît lo-ascăpită tut merlu şi viḑù, cum ti ved şi cum mi veḑĭ.

Auşlu trei palmi criscù di harauă:

— Ḑî, h'il'u, tine ţe-ńĭ feaţişĭ bunlu aestu, ţe cafţî di la mine?

Aflatlu ţe să-l' caftă? L'-ardeà di lume, să se-aspună cu ḑîna luĭ. Ḑîse:

— De! tată! s-putearĭĭ s-mi scoţĭ tu lumea lantă, altu ţivà nu-ţĭ vream!

Aclò, acşiţe erà. Pri scară nu puteàĭ s-eşĭ tu lume. Aestă erà faptă maşĭ tră dipuneare, nu şi tr-alinare.

Ḑînlu adună co-angînarea puĭl'i tuţĭ, s-l'i ntreabă. Tricură tuţĭ puĭl'i şi vîră nu ştea s-l'i aspună calea. Tu coadă, cara

s-misurară ninga nă oară tuţĭ puĭl'i, lipseà un ćuleàĭ. Il' griră ş-a luĭ. Aestu cu de-avia putù z-vină, că ş-erà şcl'op, cavàĭ di nîs! Aspuse, că nîs cunoaşte un vultur tu mùntile Ascăpitàt, ĭu k'are soarle. Maşĭ vulturlu aestu poate s-lo-alină tu lumea lantă. Nk'isì Aflatlu, după ḑîcă-l ćuleàĭ şi-z duse.

S-u şcurtăm, vulturlu aestu păţà nă g'idere multu greàuă. Caθe an, cîndu scuteà puĭl'i, vineà nă nipîrtică şi-l' mîcà puĭl'i. Vulturl'i nu era-l' acloţe. Puĭl'i ţiurà şi z-dipirà tră ńilă. Ğònile nu k'are oară, ma traḑe coarda şi-l' tal'e caplu a nipîrticăl'eĭ. Trîş atumţea na-l' şi vulturl'i ĭu s-aurńescu pri ğone s-lu mîcă, s-lu bea di viu. S-avḑà cum l'i zg'ileà dit vimtu: «ha! tine h'iĭ màsturlu, ţe nă l'aĭ fumeal'a pri guşe!»

Vrea-l mîcă, cara s-nu ansăreà puĭl'i, si ḑîcă, că nîs l-ascăpă bana.

Atumţea vulturl'i lu ntribară:

— Tine ţe n-adràşĭ bunlu aestu, ţe bun cafţî di la noĭ!

— S-mi scutèţĭ pri lumea lantă! ḑîse nîs.

— Noĭ nă o-aveàm s-nu cafţî altu ţivà, am carĭ easte maşĭ tr-ahît, aestă nu-ĭ ţivà. Ţîne peana estă şi ahuleà-ŭ nă oară şi ĭu z-vreĭ, aclò va s-eşĭ.

Aestă vrea ş-Aflatlu. Ahulì nă oară peana să se-află la Ḑînlu şi din nă oară se-află.

Apoea cara lo di tute bùnile, ş-ahulì peana ninga noară şi se-află tu lumea estă.

Aoaţe nîs să nsură cu ḑîna luĭ şi feaţe numtă văsilk'ască. La numtă băgară şi nveasta n-cor, dup-adete. Năsă nu vrea s-tragă corlu, că nu ş-aveà cămeaşa. Fićorlu nu vrea s-l'-u da, că ştea nîs, că maşĭ cămeaşa u ţîne aclò, ma cara l'i se-angricară multu, l'-u deade.

Ḑîna cît u băgă şi prit buharè vru s-fugă. Aflatlu u ştea estă şi şideà cu peana tu mînă. Cît vru se-azboàiră nîsă, fuga după ea şi pînă s-ţă freţĭ ocl'il', na-l ningă nîsă, o-acaţă şi o-aduţe nîpòĭ acasă-l' şi de-atumţea bîneaḑă de-adun.

Părămìθ şteam, părămìθ aspùş,
Cara z-vă minćunàĭ d-iţe v-aspùş,
Ntribàţĭ şi pri Cata-l Cătùş,
Şi vulpea cu oslu di găl'inùş,
Ţe-l mîcă,
Şi l'i se-ascălnă.

(Cules din Perivole. Epir, de la ţal Papa-Nuşĭ.)

76. Dracul şi mâna vorbitoare.

de C. Cosmescu

O femee avea trei fete. Odată se întorcea încărcată cu lemne din pădure şi oftă din adâncul inimei. Dracul îi eşì în drum şi-i zise: Ce mă vrei? Nu te vreau pe tine, respunse femeea, dar am oftat, căci am trei fete şi n'am cu ce le mărità. Dă-mi una mie, că şi eu sunt flăcău de însurat.

Dracul luă de soţie pe fata cea mai mare. Cum o duse acasă la dânsul, îĭ *dede să mănânce o mână de om*, iar el plecă la vânătoare, zicându-i, că la sosirea luĭ mâna să fie mâncată, asta va fi un semn de credinţă şi dè dragoste pentru dânsul. Cum plecă, fata îngropă mâna în iesle şi când dracul sosì acasă, îi spuse, că a mâncat-o. Unde eşti mână? strigă dracul. Aci îngropată în iesle. Dracul se necăjì pe nevasta lui şi o sugrumă. Apoi se duse şi luă de nevastă pe sora mijlocie, care avù aceeaşi soartă, pentru că îngropase mâna de om în casă.

Atunci merse de luă pe cea mai mică. Ea dede mâna unei pisici s-o mănânce şi când dracul venì, pisica erà la spatele fetei. — Unde eşti mână? — In inimă caldă, respunse mâna. Dracul crezu, că cu adevărat fata mâncase mâna vorbitoare de aceea îi dede toate cheile din camerele palatului său. Sora mai mică deschise camera unde erau surorile sale şi le învià. Apoi câteşi trele legară pe necuratul, îi luară averile şi se duseră la mama lor. Peste puţin ele se măritară după feciori de împăraţi.

(Extras din «Basmele Române» ale d-lui L. Şăineanu, Bucureşti 1895. p. 345., ca variant la basmul de mai sus, şi transcris în limba Daco-Română, în rezumat.)

77. Čoari tu činuşi.

Earà nă oară treĭ fraţĭ. Dol'i fraţĭ lucrà ḑuă ş-noapti, si-ş scoată hărğili, treĭlu earà om timbèl, nu lucrà, nu agunseà şi niţi vrea si z-ducă, ĭu fraţl'i-l pitriţeà. De-acămàt ţe earà, trimurà de-arcoari, ca vîră viftu. Tută ḑua adrà guvojdi cu

dinţîl'. De-arcoarea ţe-l' earà, čoarli tu nă tisagă di činuş li ţineà, s-nu l'i ngl'aţă.

Fraţl'i nu puteà s-lu veadă ntr-ocl'i, că a(du)ţeà arşini mari De-aestă, scoàsiră di-l' deàdiră partea ţe-l' cădeà şi-l' aspù siră plătărli. Partea timbeluĭ fu un gumàr. Ş-lo gumarlu lu ncălică şi cu čoarli un tr-un ocl'u di tisagă, alantu to-a lantu ocl'u di tisagă ş-tisaga mplină cu činuşi. Calea-cale ağumsi la un şoput. A luĭ l'-earà leani z-discàlică z-bea apă Di căvală scoasi căčua ş-u băgă tu şurcă, u umplù şi biù Apoea ş-trapsi calea. Cum trăḑeà cărliglu azvarna, s-acăţ di un păl'ùr, sk'in, ţe earà! şi scoasi nă oală cu flurii. luĭ l'-angricà z-discàlică şi aştiptà s-treacă vîră om si-l' da. Na ĭu ѷineà nîşti oamińĭ. Aeştî lu ntribară:

— Că-ţe staĭ?

— Aşteptu si-ńĭ daţĭ oala cu flurii, că ńĭ-u leani z-discali ḑîsi greaţa-locluĭ. Dìsili voĭ, dìsili a ńia.

Aeşti li loară şi tràpsiră treil'i calea de-adùn cu Čoari-tı čìnuşi, c-acşì l'-earà numa. Ntunicară tu nă păduri mari ntunicoasă, că nu videàĭ ntră tini. Discălicară ş-apreàsir foc să si ncălḑască. Băgară s-mìčă pîni şi şcoasi caθi u ţe-aveà. Čìnuşi-bibil'àr i Čoari-tu-čìnuşi scoasi nă cumată caş, ţe o-aveà ninga de-acasă, că di leani, l'-angrică s-u mìc După ţe mîcară pîni şi-ş feàţiră cruţea, ḑîsi unlu di el':

— Dumniḑăŭ s-o adavgă pri leamni ş-pri k'etri, ş-aoa şi m-Poli şi tu loclu a nostru: oaea s-facă ńil'a, čèlniclu h'ibă şi şcl'op cara z-va, maşĭ picurarlu s-nă bîneaḑă, că deadi caş ş-mîcăm.

Aţèl om, cum pari, no-aveà mîcată altă oară caş ş-lo-ari multu. De-aţeà urà ahîntu multu. Timbelu Čoari-tu-čìnu ş-u băgă să s-facă picuràr, tra s-facă di nă oae, ńil'a, cu l'-ură omlu aţèl.

Dusi s-află domnu. Lo-află şi vru s-intră picuràr. Do nul îl' ḑìsi, că-l bagă, ma si ştibă di prota, că ѷini tı ḑua un l'undàr tra s-mîčă caş, ună-altă. El ḑîsi că nu aspari! Aestu, l'undarlu, căftă al Čìnuşi-bibil'àr si-l' da bunlu s-mîčă ţivà. Čoari-tu-čìnuşi mută tučìnili şi-l' ḑîsi:

— Nu-ţĭ daŭ niţi sîrmă! Fărmăe nu-ţĭ daŭ!

— H'iĭ tini ahìt ğoni, s-ţă baḑĭ mintea cu mini?

— H'iŭ nă ńil' di crĭ ma ğoni, gri Coari-tu-činuşi. Veḑĭ atra estă! (Aţea erà caş).

— U ved, ḑîsi l'undarlu.

— Cum stricòr k'atra ęstă, acşiţi va ti stricòr ş-tini; carĭ ›ţi: aĭ stricoară ş-tini k'atra.

L'undarlu dusi s-l'a nă k'atră. Streasi, streasi, nu k'ică niţi i kìcută. «Bre!» ḑîsi nîs, «aestu ş-fu ğoni, nu ş-fu ca picurl'i ˛ananţi» şi-l' ḑîsi si s-facă soţĭ, ma z-va. Aestu taha inḑeà coasti, s-nu ḑîcă l'undarlu cari-şti ţe, ma apoea s-aţi soţ şi intrară dol'i tu păduri.

Aflară nă cupańe. S-acăţară, carĭ poati s-u frîngă: Trapsi ındarlu, cît u cripă. Trapsi Čoari-tu-činuşi, ţîvali o-adră, că ıtă erà cripată di l'undàr.

Lundarlu, cîndu viḑù ş-aestă, cu frica n-sin imnà.

Ma nclo deàdiră di un arîŭ mari. Čoari-tu-činuşi nu puteà ıu treacă.

— Poţĭ, l'undare, s-mi l'aĭ îngrîşca? l'-ḑîsi nîs!

— De! ştiŭ ş-ĭo? z-ved.

Il lo şi-l tricù dinàparti de arîŭ ca un peatic. Carĭ imnară ılăgară tută pădurea, l'undarlu s-adună cu alţî l'undàrĭ şi ıpusi, cum easti un om ma ğoni di tuţi l'undarl'i. Aeşti ḑisiră s-lo-aducă s-lu veadă ş-nîşĭ, cum s-faţi s-h'ibă ahtari. Viñi omlu seara. L'undarl'i erà-l' adunàţĭ divarlìgaluĭ di şi friḑeà ńel'i ş-oili arăk'iti. Năinti ţe z-băgă measă, dùsiră apă. L'undarl'i ncărcară, carĭ nă buti, carĭ un utri, carĭ putù. Čoari-tu-činuşi ligă şòputlu cu čoara şi trăḑeà taha aducă tut. El di itia estă amînă şi tuţĭ l'undarl'i si ntrirà: «Ţe s-amînă aestu om?» Z-dusi un z-veadă. Lo-află ligà şòputlu cu funea. Lu ntribă:

— Ţe faţĭ acloţi, s-ti tal'e Stămaria?

— Ţe s-fac? Leg şòputlu s-lo-adùc la noĭ, s-avèm tră totapă.

— More alasă-l, avèm apă, ağunḑi tora tră tora. Apă nu aşti; leamni nă lipseaşti s-adrăm foc astară.

Fuḑì Čoari-tu-činuşi de-aclò cu l'undarlu şi z-dùsiră s-a-să surţeali. El şi ştea, că nu poati s-aducă multi leamni ligà arburl'i cu funea. Lu ntribă nîpòĭ l'undarlu: ţe adară?

— Ţe s-adàr, ĭo acşì h'iŭ: adùc nă oară tră totna.

— More! ulasă àrburl'i arihate, că s-nu n-apitrusească nă zdroàmină. Ağungu leàmnili, ţe ncărcàĭ ĭo.

Ascăpă şi de-aoà cu faţa curată Čoari-tu-činuşi şi z-du la fucurină, ĭu mîcă, biù şi s-adră ţae.

S-culcară. Čoari-tu-činuşi nu durńà, ma tut ascultà ţe şù turǎ l'undarl'i un co-alantu. El' si zburà s-lu vàtămă, orĭ s-nu vàtămă? Apoea o-àflară g'ini s-lu vàtămă, că di nu, el va vàtămă. Acşĭ l'i-u cruiră s-lu vàtămă ḑua ţe v́ini. Čoari-tu-činuşi li băgă tu cornu tuti. Nîs s-culcă ş-pri noapti băţ un bučum sum tămbari tu loclu aţèl şi durńì al'urea. L'undarl'i, di cum ş-aveà zbor h'àrsiră apă ş-u turnară pri tămbari s-lu upărească şi s-moară. Ma ţe s-moară? cùţurlu ?

Ḑua lantă ş-frică ocl'il' l'undarl'i, cîndu-l viḑură v́iŭ! I ntribară cum tricù noaptea.

— Multu g'ini! Ma asudàĭ multu, că ş-fu căloari astă-noap

— Bre! minduiră l'undarl'i, aestu nu va si ştibă di ţiv

Apoea, carĭ feàţiră ş-alti multi şi tut putù se-ascapă sînătò lu ntribară:

— Cum di h'iĭ ahît ğoni tini?

— Lucru lişòr, gri aestu. Io ma naintea mi fripşu ş-apo mi fečù sînătòs, de-aţeà nu voĭ si ştiŭ di foc, di apă h'ar şi di tuti.

— Am nu nă friḑĭ ş-noĭ, grîră l'undarl'i?

— Z-vă frig, lă ḑîţi Čoari-tu-činuşi.

Acşiţi îl' ligă di cîti nă sulă caθi un, ama pravatòs, ţe n draclu s-nu-l' poată s-l'i dizleagă, apoea apreasi un foc, bumbuniḑà, şi şuţă-l', şuţă-l', acăţară s-aurlă l'undarl'i şi mută padurea di zg'ic, ma ţĭ-aflàşĭ om s-l' avdă. Acşiţi fripsi di v́iĭ tră semnu.

Ş-earàm ş-ĭo acloţi ş-adùş una păreacl'e di curδel'i şi c una carti a fičorlor, ma tricùĭ pri la nă fîntînă şi me-aplic z-beaŭ apă. Aclò aproapea earà un purcàr şi băgă boaţ s-aurlă pri porţi, că vrea s-intră tu agru du! du! du! ş-a ń ńi si părù că ḑîţi *dur! dur! dur!* (1) şi di frică le-alăs

(1) Pe turceşte: stăĭ! stăĭ

şi aoà me-afłàĭ. Carĭ va s-le-află, s-facă nă turtă (nă bugače), s-l'a nă cofă cu vin si-l' da a fîntînăl'eĭ, si-l' li da!

Şi:

Dipu ahîte zboari,
un vin no-ari?

(Spus de elevul George Cocoti, Avela, Epir.)

78. Glarlu şi mintioslu.

Erà, ţe nu ş-erà. Vaĭ erà di se aspuneà.

Ş-erà nă oară doĭ fraţĭ: unlu mintiòs, alantu glar.

El' si ndreàpsiră picuràrĭ la un čelnic. Ună ḑuă armàsiră fără pîne, că u mîcară cîtă aveà, şi mintioslu îl' ḑîse a fratesuĭ glar, să z-ducă s-l'a pîne di la domnu. Glarlu z-duse.

După ţe lo nă tisagă cu pîne, l'-u deade cîtră la mandră. Tu disa di cale erà nă fîntînă cu apă lìmbidă ca làcrima li Stămărie şi araţe ca gl'eţlu. Erà ńaḑă-ḑuă, cîndu ağumse la fîntînă. Şiḑù să dispustusească sun aumbra di cupàčŭ, di ningă fîntîneàŭă, apoea mîcă, biù ună apă araţe şi trapse, că oara-aveà tricută şi frate-su lò-aştiptà cu màţîle goale!

Si scoală glarlu, ş-l'a cărliglu din anùmirea şi-l' ḑîţe a pînil'eĭ:

— Pîne, pîne! cum te adùş ĭo pîn-aoà din-anùmirea, ş-tine s-me-adùţĭ de aoà pînă la oĭ! Grea pîne! că ţe nu greşti? Ḑi, va mi l'aĭ din-anùmirea, i nu?

Pînea nu grea, cum z-grească? Are gură pînea?

Nis nîpòĭ cu a luĭ:

— Vaĭ greşti, că di nu: sîrme va te-adàr! va ti zdrumin dip.

Pinea nîpòĭ citus! Atumţea glarlu s-apreasе şi-l' ḑîse:

— Na! carĭ nu vreĭ s-mi porţĭ din-anùmirea.

Şi u sîrmă tută pînea sîrme. Apoea trapse cîtră la mandră. Cîndu s-apruk è, frate-su lu ntribă:

— Iu o-aĭ pînea?

— Nu mi ntreabă! si şteaĭ ş-tine ţe daràc ńĭ-acăţàĭ cu pînea? Ma tut a mea s-feaţe. Io u purtàĭ pîn la fîntînă, pîn tu disa di cale, din-anùmirea, şi cîndu-l' ḑîşŭ s-mi poartă ş-ea, na sùrda nisă: zbor nu grea. Il' ḑic să zburască, nisă: k'atră! Me-

acăţară draţl'i di urecl'i şi ţ-u zdruminàĭ, ţ-u zdruminàĭ sîrme sîrme ş-o-alăsàĭ s-u mîcă pull'i al Dumniḑă.

— Bre! tine ţĭ-fuşĭ di k'iruţl'i a k'iruţlor! Iu se-avḑĭ ş-iu se-aspuse, să zburască pînea vîrnă-oară?

— Glar h'iĭ tine, ḑîse k'irutlu. Avḑî nu zburaşte pînea i noĭ cum zburîm?

Ţe s-l'-adară ş-frate-su: bate-l fičorlu, pînă nu-l frîmse ul čorlu! ş-apoeà: acaţă orbul s-coate-l' ocl'il'; a glarluĭ: tine l'-aspùńĭ calea ş-el l'-u da valea! Il' ḑîse nîs:

— E! tora-adràşĭ, ţe-adràşĭ! şeḑĭ tine la oĭ ş-ĭo s-mi duc la pîne.

După ţe-ascăpită ḑeana frate-su cîtră n-hoară, se alină glarlu pri un gorţu şi scùtură, scùtură gorţî, lu scutură aproapea tut. Apoea dipri gorţu lă ḑîţe a oilor:

— Oĭ, oĭ! mutrìţĭ g'ine! gòrţîle nicoapte s-li mîcàţĭ ş aţeale coapte si-ńĭ le-alăsàţĭ tră mine!

Oile ca prăvḑî! mîcà azvarna şi coapte ş-nicoapte, că no aduk'à limba glarluĭ. Aestu, dipunîndaluĭ di pri gorţu, mutreă s-află gorţî coapte, ma no-află dicî't cîte-vîră ascumtu pre aoà ş-pre-aclò. Lo-acaţă nîpòĭ ḑanḑa, că-ţe oile l'-mîcară gòrţîle coapte, l'a un par şi čara lă u intră, dă, dă, pînă ş-sătură mîńle. Dare di glar, nu ţ-alăsă oae nivătămată. Di nă cupie ntreagă, vaĭ ḑîţĭ, vîră ving'iţĭ ascăpară cu bană.

— Na carĭ vreţĭ! ḑîţeà nîs. Nu vă (ḑî) ţeam s-mîcàţĭ maş nicoàptile? Voĭ nu vrut s-ascultàţĭ ş-li mîcàt tute.

Aproape acloţe s-află nă guvă co-apă, multu adîncoasă. Glarlu ţe s-mintuì?

— Carĭ z-vină frate-ńu şi s-li veadă oile vătămate, va mi ncače şi va me-aurlă. Nu-ĭ ma g'ine s-le-arùc tu guva co-apă şi s-l'i ḑîc a frate-ńuĭ, că durńìndaluĭ ńi li furară!

Acşì el, apîrńì, doaŭă cîte doaŭă, s-li tragă di čor şi s-le arucă tu guvă. Trîş atumţea na-l şi frate-su.

— Bre! că ti tăl'è luplu ş-avu Nèstratlu di Lavdă? ţe faţ aclò?

— Ţe s-fac? Me-alinàĭ pri gorţu să scutur gorţî ş-lă ḑîşi a oilor s nu li mîcă gòrţîle coapte ş-eale no-ascultară şi ţe căftară, aţeà ş-aflară.

— Bre! k'irută prămătie, bre curcubetă goală, nu ḑîţĭ tine aduk'escu oile di limba omluĭ?

Glarlu, ca glar: ţe-l' cînţî şi ţe-ţî discîntă?

— Că-ţe s-no-aduk'ască? Noî cum aduk'im?

Mintioslu şuirà tora, cîtră nal'urea şi si zgrîmà, ìu nu-l mîcà, că nu ştea ţe s-facă. Vru nu vru, l'-ağută ş-el s-le-arucă tu guvă. Aestu arucà cîte nă oae, că nu puteà ma multu! şi glarlu cîte doauă.

— Tora ţe s-faţim? Cum s-işìm di năintea čèlniclui? Ţe ğueape va-l' dăm? Cum s-u mpiticăm luguria?

Ş-u mîcà ìnima măratlu, că ştea lăeaţa, că-ì groasă şi noare vindicare.

— Ştiì ţe? ḑîţe glarlu, să stăm pînă s-murḑească. Mine va me-adàr bubaìr cu tute clòputle di oì şi apoea va le-adunăm năinte olle armase şi va le-a(du)ţèm s-li ncl'idèm tu ahurea dòmnuluì-nă.

Acşì feàţiră. Čèlniclu, car-avḑî' de-analtu, din casă, cum văzeà clòputle, nu dipuse m-pade s-li veadă, că nu-l' tricù şubee, că lipseaşte vîră. Apoea s-alnară fraţl'i analtu şi şiḑură pri measă. Băgară s-mîcă pine. L'i-ntribă čèlniclu:

— Oile le-avèţi g'ine?

— Ca h'erlu ş-cama g'ine.

Domnul lo cofa, umplù nă scafă ş-u deade a mintiosluì s-u bea. Apoea l'-deade ş-a glarluì nă scafă cu vin. După psîn čèlniclu turnà ninga nă scafă ş-u deade a mintiosluì.

— Ba! ḑîse glarlu. Io ţe-arucàm cîte doàuă din nă oară ni-daì nă scafă di vin, ş-a lùì ţe-arcà cîte unà, îl' daì doàŭă scafe!

— Ţe ḑîţe, ţe ḑîţe? ntribă domnul pri mintioslu.

— A! more! scoate-l' ocl'il' ş-alasă-l! nu lu ştiì cît l'-are tră dare al Mihàlì.

Apoea sculară measa şi čèlniclu durńì. Nîşì noaptea le-aspealà de-aclò. Aclò ìu s-frînḑeà di fugă, da di nă moară aspartă, apărvisită, fără domnu, necă altu vîr.

Glarlu, lucru no-aveà; intră nauntru, l'a k'atra di moară di guşe şi o-adună. Cîtră n-ḑare ş-ağùmsiră ning-un k'iparìş. analtu şi multu fundutòs. Nîşì di frică, se-alinară analtu pri k'iparìş. Glarlu cu k'atra di guşe nu vru s-o-alasă. Aclò sum k'iparìş vińiră nîşte prămăteftî cu muşutèţî multe şi discărcară să z-discurmă şi s-prînḑă. Tamàm cîndu erà pri measă, se-avḑî boaţea glarluì, canda vineà di la Dumniḑă:

— Fuḑìţĭ, că di nu, Dumniḑăŭ va z-vă vàtămă!

Şi di nă oară sărgl'aşte k'atra şi cîţĭ îl' lo, şi-l k'isă. A-nanţî feàţiră nàparte, di nu viḑură cum fug.

Dipùsiră apoea fraţl'i şi mintioslu aleapse ş-lo tute lùcrile scumpe şi glarlu lo maşĭ ună furtie di θimńamă. U ncărcă pri nă mulă şcl'oapă. Mula nu imnà agońa.

— A! ḑîse nîs, ţe-are mula di nu imnă? U doare čorlu? Macă-ĭ acşì, aĭ să-l' lu tal'u, se-ascapă di el, tra s-imnă nv́ie.

Ş-acşì, ş-armase mula cu treĭ čoare şi nu puteà s-imnă dip. El ţe s-facă: îl' da foc ali θimńamă.

Aţeà ḑuă Dumniḑălu-l dureà măseaoa ahît multu, că-l mureà di dor; loclu nu ş-lo-aflà. G'ine-ma fumlu, mutîndaluĭ-se nsus pîn la Dumniḑă, z-duse tu măseàŭă-l' şi-l' tricù dorlu.

— More! gri Dumniḑăŭ, carĭ ńi-l feaţe aestu bun?

Glarlu aurlă nă oară cît putù:

— Io! ĭo ţî-l fečŭ!

— Şi ţe bun cafţî di la mine?

— Si-ńĭ daĭ nă flueară! Cîndu z-bat cu ea, să z-bată tut loclu.

Dumniḑăŭ l'-arucă flueara.

Fuḑì glarlu de-aclò şi si ndreapse purcàr la un preftu Nă ḑuă lă cîntà pòrţilor z-ğoacă. Aeşti d-ĭu s-lu scoată ğoclu? Ğucà, ma ca porţi. Ğoclu a lor nu-l ariseà dip glarlu. De-aţeà glarlu ţe şi ştea: lo un par şi lă u intră, s-l'i vàtămă. Tu oara ţea, ea-că v́ine ş-preftul şi-l veade cum l'-umflà porţil'.

— Bre! k'irute, ţe lă faţĭ a pòrţilor?

— Ţe s-lă fac? Io lă bat flueara şi nîşĭ no-avdu cînţiclu, ma ğoacă, cum lă v́ine.

— More tine ţĭ fuşĭ bàligă! Nu mintueşti: ğoacă porţil'?

— Cum nu ğoacă? noĭ cum ğucăm? i că sun porţil' di preftu, ş-că nu ğoacă preftul, s-nu ğoacă ş-nîşĭ?

Preftul lo-acumpără cîţĭ paràţĭ faţe; lo-acăţă di-l ligă di mîńĭ şi di čoare, îl' trapse un şcop bun-bun, şi-l băgă to-a boilor. Aclò l'-aduţeà s-mîcă cîte nă cumată goală di pîne, pînă să-l' v́ină mintea. N-loc di minte tră vìră mes di ḑile, le-arcă pètale şi ascăpă lumea di nîs.

(Spus de Ion St. Zeana, Călive-Badralexi, Macedonia.)

79. Găl'ina cu oàule di mărgăritare.

Ţi ş-irà, ma nu ş-irà.

Ş-irà un-oară un bărbàt ş-ună mul'are ş-aveà doĭ fĭčòrĭ. Aistă casă irà oàrfînă, ma bărbatlu di caθe ḑuă s-duţeà m-pădure, adunà leamne ş-li vindeà. Cu prazl'i ţe-amintà di la leamne ş-hărneà fumeal'a. Un-oară cîndo alăgà m-pădure ti leamne, veade tu un cupàčŭ ună găl'ină, muşată, muşată si ḑîţĭ: Dă-ńĭ, doamne, nica doĭ ocl'i s-u mutrescu şi s-nu mi satur! S-aproak'e bărbatlu di găl'ină şi găl'ina nu s-aspare. Atumţea nîs s-apleacă s-u l'a acasă. Cum u mută, viḑù sum nîsă ţinţi oauă. Ţi s-mintuì nîs? — Aĭ s-alàs găl'ina aoaţe s-ńi oàŭă di caθe ḑuă şi si-l' vindu oàule.

Feaţe cum ḑîse. Lo oaule, patru, alăsă un tu čuĭbàr şi duse m-păzare cu eale. Cît ağumse ca tu màrḑinea di hoară şi-l' ease în cale un uvrèŭ: «Bună-ţĭ oară!» — «G'ine vinişĭ.»

— Ţe vinḑî aţia, pap, întribă Uvreŭlu?

— Ea! ndao oàuă?

— Cît li daĭ? cît cafţî?

— Ahît!

Il' deade prazl'i Uvreŭlu, ş-lo oàule acasă ş-frîmse un, cîndo ţi z-veadă? nuntru un mărgăritàr cît nă nucă di mărle.

— A! ḑise uvreŭlu hăriòs, ea cum va mi fac avùt di nă oară. Va ńeg di caθe ḑuă şi va le-acumpru oàule auşluĭ.

Z-duţe Uvreŭlu ḑua lantă şi-l' lo-acumpră oŭlu, ţi lo auşlu di la găl'ină şi di caθe ḑuă Uvreŭlu l'-dădeà cîte un aslàn ma multu pi oŭ. Auşlu putè nu s-minduì, că-ţe Uvreŭlu îl' da ahînţî mulţî praḑĭ, niţi nu sčià ţi-l' vinde. Ş-co-aţèl' praḑĭ ş-acumpră fărină: ahît ş-nu altă. Treaţe k'irò, ş-ağungu ş-preàsińle,

— Tora, îl' ḑîţe mul'area a bărbatluĭ, s-nu li vinḑî oàule, ma s-adùńĭ îndao ta s-avèm ti preasińĭ.

— G'ine, ḑîse bărbatlu.

Z-duse eara m-pădure ca di tòtîna s-l'a oŭlu a găl'inăl'eĭ. Cîndu s-turnă acasă, l'-ease eara Uvreŭlu în cale şi-l' caftă oŭlu si-l' lo-acùmpără.

— Nu-l vindu, ḑîse auşlu, că-l ţîn s-lu mîc ti preasińĭ.

Uvreŭlu si nşirpică:

— Na, lale, víng'iţĭ aslàńĭ, ş-dă-ńĭ-lu!

Din cot, că bărbatlu nu-l' lu dideà:

— Nu ţ-ul vindu, nu! niţi ti nă liră, ḑîse auşlu; voĭ s-mi hărsescu ş-mine cu fumeal'a.

A Uvreŭluĭ îl' víneà criparea. Fuḑì cătrane nvirinàt. Bărbatlu îl l'a oŭlu şi-l duţe a casă. Alante ḑîle eara aşì, pînă se-adunară vîră 5—6. Seara di alăsare preasińĭ lo bărbatlu un oŭ şi-l freaḑe ş-află nuntru nă mărgăritare. Li frînḑe tute, tute cu mărgăritărĭ. Atumţea nîs duk'ì, că-ţe Uvreŭlu îl' dideà ahî'ţĭ praḑĭ.

— Stăĭ tora, ḑîse nîs, că de-aoà ş-ninte nu va li veadă Uvreŭlu cu ocl'il'. Z-duse apoaea în pădure şi ş-u lo găl'ina acasă. Di caθe ḑuă găl'ina uà cîte un oŭ, şi di caθe ḑuă îl luà bărbatlu şi-l' scuteà mărgăritarea di nuntru ş-u vindeà ti caĭsči cîte lire. Vinde azĭ, vinde mîne, s-feaţe omlu avùt. Nu-l' lipseà tora ni s-lucreaḑă, ni z-ducă m- pădure. Tricură aşiţe ndoĭ ańĭ şi ţi-l' víne tu minte? «Aĭ s-mi duc tu hăğilik'e unoară. Ińĭ deade Dumniḑăŭ aveare, tora lipseasče s-mutrescu sùflitlu.»

Cl'amă apoaea mul'are-sa şi fičorl'i şi lă ḑiţe:

— Tora ĭo va s-mi duc tu hăğilik'e, ma pînă s-mi tornu voĭ găl'ina s-o-avèţĭ multu ngătàn, s-nu v-arîdă vîrnu şi v-u l'a.

Ḑîse aiste zboare şi trapse tu hăğilik'e.

Avde Uvreŭlu, că bărbatlu nu-ĭ acasă. Nîs di cîndo nu-l' vindeà oao auşlu, nu-l acăţă somnul di inate. Ţi s-facă tora?

— Na-ca va s-pot s-arîd mul'area, ḑîse el cu mintea-l', şi s-l'i l'aŭ găl'ina?

Si scoală şi víne la mul'area. Acaţă Uvreŭlu s-u bagă pi plan mul'area. Il' ḑiţe că u va, că moare ti nîsă, că fără nîsă nu poa z-bîneaḑă şi alte multe cîte poate z-voamă limba uvrească, ţe ş-àpile li doarme. Mul'area irà cu mintea la loc, aştirnată şi nu vrea s-lo-ascultă. Ma Uvreŭlu, uvrèŭ: nu-l' ţăţeà gura: îl' da di nă parte, îl' da de-alantă, u guğileasče, pînă-l' şuţă mintea. Minte şcurtă mul'area, se-arîde şi-l' si pridà, că de! Eva, tot Evă! are piste vîrn-oară pri nîsă?

Uvreŭlu tora niţi nu z-duţeà acasă: Aoà mîcà, aoà bea, aoà s-culcà. Mul'area, ş-nîsă băgă vreare mare pi nîs şi iţi ḑiţeà, aţeà fiţeà. Ună seară şade Uvreŭlu şi-l' ḑiţe:

— Tora va-ńĭ faţĭ un lucru ţi va-ţĭ caftu! Va s-tal' ti mine

găl'ina aţeà ţi faţe oao cu mărgăritărĭ; va s-u h'erg'i, ma mutreà g'ine s-nu l'a vîrnu caplu ş-ìnima.

Uvreŭlu l'-aveà ḑìsă ti cap ş-ti ìnimă, că nîs sčià că aţèl ţi va mîcà caplu, va s-făţeà multu cu minte ş-aţèl ţi va s-mîcà ìnima, di caθe ḑuă dimneaţa vrea s-apireà c-un trastu di flurìi la căpitìńŭ.

Ţi s-facă Eva? S-nu u tal'e? Cum s-l'-o-aspargă a Uvreŭluĭ?

— Va s-u tal'ŭ, ḑîse, mea ĭu s-easă, las easă.

O-acăţă, u tăl'è ş-u h'arse. U scoase dipri foc ş-u băgă pi measă z-vìnă Uvreŭlu s-mîcă caplu ş-ìnima. Na-l' şi fičorl'i a mul'àril'eĭ ĭu vin di la sculie. Cum viḑură găl'ina h'artă, lo un caplu ş-alantu ìnima ş-li mîcară. Intunică seara ş-eale Uvreŭlu ĭu vine hăriòs, hăriòs, că vrea s-mîcare caplu ş-ìnima găl'ìnăl'eĭ şi vrea s-fiţeare di-un-oară cu minte ş-avùt. Caftă cap, no-are! caftă ìnimă, no-are!

— Caĭ li mîcă, ntribă Uvreŭlu?

— Noĭ, ḑîsiră fičorl'i.

Uvreŭlu s-feaţe ca di fărmàc, cîndo viḑù că alţî mîcară caplu ş-ìnima găl'ìnăl'eĭ. U l'a mul'area la nă parte şi-l' ḑiţe:

— Tora va-l' k'irèm dol'i fičòrĭ.

Muma, căţaoa, ţîneà ma multu la Uvrèŭ, ca la fičòrĭ şi-l' ḑîse:

— Si-l' k'irèm, ma vreĭ.

(Necomplect.)

80. Gălina de-amàlamă.

(Variant la cel de mai sus.)

Ş-erà, ţi nu-şĭ erà, că ma s-nu earà, nu si spuneà.

Ş-earà unoară un om; ş-aveà ună mul'ere şi doĭ fičòrĭ. Omul aduţeà lemne ditru munte, ditru curie, şi li vindeà di s-hărneà. Doìl'i fičòrĭ s(i)-duţeà la sculie.

Ună zuă fičorlu cama mare ul pălăcărsì şi-l' căzù mult a tată-suĭ s-ul l'a tru munte. Tată-su l'-zăsi: «nu pot s-ti l'aŭ, că va s-k'erĭ di sculie.» G'ine ma, ti tih'e, ună zuă, cîndu căzù nă sărbătoare lişoară, ńică şi nu aveà sculie, fičorlu diznòŭ l'i se-angrică a tată-suĭ s-ul l'a ntră lemne, şi tată-su nu-l' o-asparse k'efea. Aşì, ul duse la munte, ĭu tăl'à lemne.

Cum si jucà fiĉorlu, vede aclò, pi un àrbure, un cuĭb di puĭl'ŭ. Şi cum toţĭ ńiţil' s-hărisescu cîndu ved puĭl', săreà di hrao şi-l' zăsi a tată-suĭ:

— Tată, ea un cuĭb! S-ul l'aŭ, ma nu?

Tată-su-l' zăse:

— L'a maşĭ un oŭ ş-alanti alasă-le s-li facă puĭl' şi s-li l'aĭ altă oară.

Şi aşì! După ţi tăl'è tată-su lemne, li ncărcă şi trapse a casă de adùn cu fiĉorlu. Calea aflară un uvrèŭ. Cum sunt uvreĭl'i, l'i ntribă, di-se aŭ ţivà tră vìndere. Omul zăţe:

— Nu! dicî't aistă furtie di lemne.

— Altu ţivà nu avèţĭ?

— Avèm, greşte fiĉorlu ş-un oŭ, ma nu-l vindem, că easte a ńeŭ.

— Nu va zbor, se-amèstică ş-tată-su a fiĉorluĭ, că-ĭ a luĭ oŭlu.

— Vinde-l, faţe uvreŭlu, cît cafţă, îţĭ misùr tu mînă.

— Nu-l vindu, l-u toarnă omul, si-ńĭ daĭ ş-ună sută di lire curate.

Aşì căzură tru păzare. Uvreul îl' zăţe:

— Ţí daŭ dao sute? Omul zăţe:

— Şi treĭ sute si-ńĭ daı nu ţ-ul vindu.

Aistu ş-o aveà, că uvreulu faţe şicae. G'ine ma uvreŭlu dădeà ca de-alih'a fluriĭle. Omul ma vizù, că ş-află dracul cu uvreŭlu, ta s-ascapă di năs, îl' zăţe:

— Dă-mĭ ţinţi sute di lire şi l'a-l oŭlu.

El aşì zăse, se-ascapă di uvrèŭ. Uvreŭlu, troară scoate ţinţi sùtile di lire, li misură şi-l' li da.

Limnarlu ş-fricà ocl'il' di ţi videà. Nu l'-u ncăpeà mintea vîrnă-oară, ca şicaea luĭ s-easă ca-de-alih'a. Şi nh'ipse lìrile di na stînga şi fuga acasă.

Alantă zuă ńarze eară tru munte, l'a şi alantu oŭ ş-ul vinde tră nica 500 di lire. Tru sone acaţă, cu de-aoà, de-aclò, şi găl'ina ţi uà aiste oaŭă, şi-ŭ duţe acasă fără s-u vindă. Tura omul, după ţi s-feţo avùt, vru să se-alasă di limnàr să s-facă prămătàr. La fugă, l'-zăse a mul'er-saĭ:

— Mul'ere, tura mine va s-fug; na ţ-alàs dao sute di lire, fă ţi ştiĭ, şi mutreà s-faţĭ icunumie, pînă va s-mi tornu ĭo; maşĭ găl'ina s-nu ţivà di pate ţivà, că capul ţ-ul tal'ŭ ş-altă nu!

Mul'erea dădeà di cap:

— G'ine, s-nu-ţĭ imnă mintea, s-nu aĭ gailee, că di zborlu a tăŭ nu va s-es. Găl'ina de-amàlamă va s-o am angătàn.

Apoea, s-băşară şi s-dispărţîră, năs trapse calea şi ea rămase a casă.

Nu tricù nih'àm di k'irò şi uvreŭlu aţèl treţe pir la casa mul'èril'eĭ, ună oară, dao orì, aşì că mul'erea, şcurtă di minte, ş-arcă mirak'a pi năsu. Ma napòĭ ul cl'imă pi prînzu, pi ţină, că s-fèţiră oaspiţĭ buńĭ. Ună zuă uvreŭlu u băgă s-tal'e găl'ina de-amàlamă şi năsă lo-ascultă.

Pînă s-ajungă prînzul, ea-l băgă tu dulape. Na-l' şi fiĉorl'i vìniră di la sculie şi ca toţĭ fiĉorl'i ahurh'iră s-caftă pi tru casă, ta s-află s-mîcă ţivà. Cîndu dişcl'ìd dulapea, ţi s-veadă? Puĭl'ŭ friptu. Arak'e cama marle capul, cama ńicul ìnima şi. glîp! tru pìntică.

Ajunze prînzul, ea-l uvreŭlu, că si ma aşterne pi measă şi cìndu vede că găl'ina nu are cap şi ìnimă, si nvirină şi si scoală s-fugă. Mul'erea-l' faţe:

— Şezĭ, vrutul a ńeŭ, nu fuzĭ, tri ţi fuzĭ?

Năsu l'i spuse, că ma nu este găl'ina întregă, nu măcă.

— Ţi faţim, ul întreabă mul'erea?

— Ma vreĭ tra s-g'inu altă oară şi s-h'im cu vrerea ţi neavùm pînă tura, s-l'-acàţĭ fiĉorl'i şi s-l'i tal', s-lă scoţĭ capul şi ìnima.

Şi aşì băgă să ncălzască apa, s-l'-upărească şi sl'i moară. Cìndu caftă fiĉòrĭ, no-are fiĉòrĭ!

Că s-vidèţĭ ţi s-fèţiră fiĉorl'i.

Fiĉorl'i avzîră tute, fuziră de-acasă şi imnă, imnă, ajùmsiră tu ună hoară mare. Aclò fràtile cama mare îl băgă pi frati-su la un' prămătàr si nveaţă zînate, că erà ńic. Ul băgă maşĭ tră pîne, fără si-l' caftă plată. Prămătarlu, sticà vizù, că nu-ĭ sàrţină greàŭă, tra nă pîne maşĭ, ul lo.

Tura ţi s-zăţim? Fiĉorlu, ţi mîcă ìnima, ascuk'à tot gàlbine; aţèl ţi mîcă capul, di minte multă, ţi-l' dipuse, s-feţe amiră. Ńicul earà aţèl ţi scuk'à flurìì; g'ini ma năs nu ştea, că scuk'e flurìĭ şi maşĭ cìndu s-turnà di lantă parte, videà fluria m-pade şi u luà şi u dădeà la domnu-su, că năs ş-o-aveà că a domnu-suĭ căzù. D-lu si ştibă năs, că este a luĭ, cìndu el nu aveà niţi găzetă? Ş-apoea pistipseà, că

domnu-su le-arucă flurile, ta s-veadă sti-că este pistimèn, ma nu.

Aşì tircù nih'àm di k'irò.

Tr-ună zuă domnu-su l'-zăţe a mul'er-saĭ, că fiĉorlu aistu are angl'iţătă ìnima di puĭl'u di scuk'e flurìĭ. Aĭ s-ul tăl'èm şi s-l'-u scoatim, s-u ngl'ităm noĭ.

Tri tih'e, doamnă-sa erà mul'ere cu ìnima bună, şi-n calea-al Dumniḑă. Aşì năsă acl'imă fiĉorlu ascumtìşaluĭ şi-l' faţe: «H'il'ŭ! ea cum şi ea cum, domnu-tu are tru minte s-ti tal'e. Mîn tine, mîne, cîndu va s-adùţĭ carnea din păzare si-l' zăţĭ, că vreĭ s-fuzĭ. Ma s-ti ntreabă, ţi nu staĭ? si-l' zăţĭ, că frati-tu ţĭ dimîndă s-ńerzĭ la năs.»

Fiĉorlu, cîndu avde aiste zboară, s-ńiră şi feţe cum lu nviţă doamnă-sa. Calea ţi-l' vine să scuk'e. Şi cum s-toarnă, na-ŭ fluria! Ĉudie mare! «Bre! aşì fu luguria, ş-zăse năs tru minte; tura eŭ escu ma avùt di toată lumea.»

Ajumse, imnîda, imnîda tu nă mare pulitie. Aclò erà adunată lumea cu paĭtonurĭ, caleşti, di nu aveà cum s-treţĭ. Di un di alantu năs află, că nauntru tu pălate s-află *Muşata-Locluĭ*, zîna cama muşată di toate, şi că tri nă videre, caftă nă furtie di flurie. Tră zaţe minute năs feţe furtia şi s-duse di u vizù. G'ine ma nu-l lăsară ma multu di ţinţi minute şi-l agunire. Năs ese afară şi eară intră cu furtia de lire. Zîna, ul vede aruptu-partàl şi s-ńiră d-ĭu l'i scoate ahăţĭ praţĭ. Di aistă, ul l'a nuntru ş-ul ţîne la ţină, s-ţină deadùn.

După ţi pitircură, Muşata-Locluĭ lu mbeată şi-l calcă pi inimă şi-l' arsare din-oară ìnima di găl'ină ş-u ngl'ite năsă. Dimineaţa l-l'a şi-l scoate nafoară. Cîndu s-dizbeată şi-ş g'ine pi minte, scuk'e ca ma naintea, nu-are flurie! Lele! tura ţi s-facă? şarpe laĭu ţi-l are muşcată!

Ş-u băgă si z-ducă, să s-neacă!

G'ine ma eară nu o-aflà bună. Ţi va s-ḑîcă lumea? Că nu fu ğone s-bîneazà.

Aclò ĭu s-duţeà, na vede treĭ furĭ. El' si ncăĉă, că nu si ndrizeà, cum să mpartă treĭ lucre scumpe:

Nă *k'ilime*, care, ma s-şideà omul pi năsă, fuzeà ca vimtul; ună *căĉulă*, ma s-u băgà n-cap, nu-l videà vîrnă; şi ună *pătăriĉe* cu carĭ s-dădeà ună m-pade, troară işà pălate, bisèrică, iţi vrea.

Furl'i, ma-l vizură, îl' si angricară a luĭ:

— Na, h'iĭ frate tine, s-nă li mparţă?

Năs lă zăse:

— Multu g'ine, s-vă li mpartu, ţe mare lucru; di cît ascundeţi-vă după k'atra ţea di aclò s-nu vidèţĭ, cîndu va s-arùc şcurtiţa.

Aişti se-ascùmsiră şi fiĉorlu ţi faţe? Aşterne k'ilimea, pune căĉula n-cap, l'a pătăriĉa n-mînă şi s-faţe nivizùt deaclò. S-niiriră, strigară furl'i, ma aistu azbură.

A luĭ l'-ardeà di aruşinea ţi-l' feţe Muşata-Loclui. Tura ţi faţe năs? Ndreptu trazi la zînă fără să ntreabă şi fără să-l veadă suflit di om; şade pi measă cu nîsă, măcă di măcarea l'eĭ, că s-ńirà Muşata-Locluĭ, cum di mîcă ahîtă măcare, ahât curundu şi tut nu-s sàtură. Nu ştea, că muşatul-a-muşaţlor l'-măcă cama multa măcare. Aşì tricù oară multă pînă cîndu, nu ştiŭ cum feţe şi-l' căzù căĉula a Muşatluĭ-a-muşaţlor. Aşì Muşala-Locluĭ, nu k'are k'irò, l'-arak'e căĉula, k'ilimea, pătăriĉa şi-l scoate afoară diznòŭ.

A muşatluĭ nica ma mare arăŭ îl' vine. Spinzură capul şi nu ştià ţi s-facă. Aşì, ş-lo mintea la ĉiĉoare şi o-adună s-k'ară tru munţă. Carĭ lu strimse foamea şi nu aveà cu ţi si-ş u frîngă, na, da di un mer ncărcàt cu mere. Trazi cu k'atra şi surpă ună poală. L'a ş-măcă. G'ine ma nu trec niţi 10 minute şi-l' crescu nîşte coarne, ca di boŭ. S-ńirà măratul şi zăţeà:

— Nica drac nu mi feĉŭ.

Imnă ca ma nclo, da di altu mer ncărcàt cu mere. L'a ş-măcă şi de-aiste. Cîndu ţi s-ţă veadă ocl'il'? Coàrnile cad di singure. Aţia-l' vine ìnimă la loc. Ţi faţe năs?

Adună un coş di mere şi s-duţe pi la pălatea ĭu şideà Muşata-Locluĭ ş-acăţă si strigă: «Aĭde mere, mere», cum si strigă.

Muşata stiteà la fireastră şi cîndu li vizù mèrile aţele roşi, limba apă-l' lăsă n-gură. Troară s-măcă, că s-nu-l arucă crud. Pitreţe nă feată şi-l' cumpră ună ocă.

Fiĉorlu cît îl' vindù ş-aoà fac alanţĭ. Tru patru sute di guve se-ascumse.

Nu apucă s-mîcă muşata şi na! l'-işiră coàrnile, că ţî si păreà, că va s-ti mbùiră.

Tura, ți ti fațĭ tine lae ș-tih'ilae!

Cl'imară cama buńl'i g'atri, cama știuțĭl' oamińĭ, ma vîrnă nu putù s-da cale, nu putù s-află g'itria.

Mușatul aistu ți fațe? Da alagă tru munte, adună di mèrile, ți ma s mâcà, coàrnile cădeà, stricoară zama lor tr-ună șișe, află nă precl'e di strańe ma bune, nă capelă naltă, și trețe pi la pălate și strigă: *«aĭ g'atru, g'atru, cum nu s-află altu!»*

Lĭnḑita, ți ș-aveà dorlu, cum suntu tоțĭ lînḑițl'i, țe așteaptă sînătate di șil'e, di pal'e, di noară pitrețe s-ul cl'amă. Huzmik'àrile fac: aleà doamnă! nu nă vindicară g'ațărĭ avzățĭ și știùțĭ, di nu l-ascapă țivà, va s-nă vìndică aistu?

— Meți, zăse Mușata-loclui, ți știĭ d-ĭu arsare l'èpurle?

Ul cl'imară dicara. Agărșìĭ si spun, că și huzmik'àrile tute aveà coarne, că ș-năsile măcară mere. Așì, cum intră fiĉorlu-g'atur, lă dede s-bea cîte dao-treĭ k'ìcute di zamă și ca ti ĉudie, coàrnile căzură di nă cale. Aiste alaga s-l'i spună și ali Mușati-a-Loclui știrea aistă hărioasă.Tura g'ine la mușata jonle și-l' zățe pi altă boațe s-nu-l cunoască: More ți ved? coàrnile atale acățară rădățìńĭ! Tine vreĭ mbitare, că prinde s-ță li tal'ŭ?

Năsă ți s-zăcă. Mbitare? mbitare. Aistu u mbeată, u calcă pi ìnimă, l'i arsare ìnima di găl'ină și u ngl'ite. Apiră dimneața, cîndu g'ine aistă pri minte ș-ascuk'e, vede, că-l'-u lo ìnima! Fiĉorlu mușàt îl' căftă ș-k'ilimea și căĉula ș-pătiriĉa sti-că va s-u vìndică. Năsă scoate și-l' li da, mașĭ sînătatea să-șĭ află.

— Tura, l'-zățe năs, tru mînă te-am, macă vreĭ s-ti vindic, cu ațeà, că s-ti l'aŭ niveastă.

Nîsă, joacă preftul di bileae, ma g'ine s-ul l'a di pri-că s-armînă cu coarne tri nividere. Ș-așì s-loară.

Si trețim tura la fràtile alantu cama mare.

Marle, după țe imnă multu k'irò, ağumse tu hoara amirăluĭ. Erà naltu pi zălile, cîndu măratul di amiră arcă pètalile. Tr-ațea că aveà h'il' nă turmă, aiști si ncăĉă, carĭ-di-carĭ s-ajungă pi scamnu. Atumțea lumea di aclò, ta s-nu s-dińică ca cucoțĭl' frațil', băgă, că ațèl s-h'ibă amiră, ți va s-poată s-treacă dimineața pi su pălate. Trì căsmete, cum s-fețe, că naĭ ma ninte di toțĭ tircù aistu fiĉòr. Toți îl loară

ul anvărligară şi strigară: s-bînează noul amiră, s-lă bînează.

Năs se spare, s-ńiră, cum aşì? Atumţea-l' spùsiră, că aşì s-ligară, că aţèl ţi va s-treacă tru oară, s-lă h'ibă amiră. Macă-ĭ aşì, intră tru scamnu şi dumneà.

Nu după multu, frati-su ca ma ńicul l'i si feţe dor di frate şi vru să l caftă. Imnă, imnă, ajumse şi tu hoara amirăluĭ. Carişte cum tirţeà naintea pălàtil'eĭ, na, ĭu vede pi frati-su Aistu s-priimnà tru grădină. S-toarnă cîtră un om avigl'itòr, ţi stăteà la poartă şi-l' zăţe:

— Nu ti ntreb, aşteaptă amirălu? Voĭ si-l' grescu dao zboare.

Amirălu, om bun, lo-aştiptă dĭ-unăoară. Ńicul frate ul cunuscù pi marle, ma marle nu putù s-ul cunoască pi ńicul. Nicul întreabă pi marle:

— Măril'a ta, nu avùşĭ un frate?

Amirălu, după ţi s-mintuì nih'àm, ş-aduse aminte di frati-su şi zăse:

- Avùĭ, ma nu ştiŭ, sti-că bînează nica.

— Am mine ţ-escu frati-tu, curbane!

Atumţea s-loară di guşe, s-băşară, plîmsiră di hrao ş-u fèţiră sărbătoare mare şi ca frate bun, u mpărţî' amirăril'a pi njumitate cu frati-su.

Apoea lă vine dor di casă şi vrură să-ş veadă tată-su. Tatăl, după ţi s-turnă ditru axeane, caftă găl'ina şi mul'erea zăţe, că găl'ina azbură. G'ine tri găl'ină nu-l' fu ahăt aròŭ, cît tri fiĉòrĭ. U ntreabă năs:

— Fiĉorl'i ĭu l'-aĭ?

Nàsă căţaŭa:

– Muriră fiĉorl'i.

— Macă muriră, ĭu-s mărmìntile s-li ved?

— Dede nă ploae mare ş-li nică, zăţe nîsă.

Fiĉorl'i, carĭ tràpsiră calea cu nivèstile, fiĉorl'i şi cu tăbùrĭ di oaste multă, ajùmsiră ningă hoara lor. Tru màrzinea di hoară alăsară nivèstile şi tută oastea ş-apoa si nviscură tru strańi di ţiritòrĭ şi intrară n-hoară. Ajungînda la casa lor, bĭtură pi poartă, lă si dişcl'ise uşa şi acăţară s-caftă ajutòr şi să-l' lasă să doarmă noaptea aclò, că-s axinìţĭ şi nu cunoscu vîrnă din hoară. Aişti-l' lăsară. Noaptea ş-adùsiră

ş-nivèstile cu fiĉorl'i şi cîndu-l' ligănà ńiţil' tru sărmăniţă di amàlamă, lă cîntà dàdile a lor:

— Lele, lele h'il' a noştri, si şteare papul a vostru, că tru casa luĭ v-aflàţĭ, cari-şte ţi harao va s-facă.

Şi aşì lă cînticà cama diparte.

Papul ţi ascultà aiştu cîntic, plînzeà cu lăcrińĭ, ţi va s-h'ibă ş-aistă. Năs nu putù s-aravdă şi intră tru oda lor şi ntribà:

— Nu-ńĭ spuniţĭ, ţi s-cl'amă cî'nticul aistu, ţi-l cînticàţĭ?

Aişti şed şi-l' spun toată isturia, cum tricură şi ţi tricură şi că astăzĭ sun amiràţĭ.

Laĭlu aùş nu lu ncăpeà stràńile di harao. Ş-ul loară tru pălate, ul băgară în coh'e di tircù nă bană, nu s-faţe cama bună tru auşatic.

Pi căţaoa di mumă o aùmsiră cu cătrane şi o-àrsiră tru lemne verzî.

Părmìs ştiàm, părmìs aspùş,
Cum putùĭ, aşì v-arăş.

(Spus de Spiru Olde, elev în cl. I. comercială, din Moloviştе, Macedonia.)

81. Ţitatea-l G'urĭ.

Erà, ţe nu ş-erà

Erà un amirăŭ. Aestu amirăŭ aveà treĭ feate şi treĭ fiĉorĭ. Dapoea după k'irolu ţe vrea s-l'i vină moartea amirăluĭ, alasă zbor cu limbă di moarte a fiĉorlor şi lă ḑiţe:

— Fiĉorl'i a meĭ! Tuţĭ udaţl'i si-l' dişcl'idèţĭ, si-l' mutrìţĭ, t-un udă maş s-nu intràţĭ şi s-nu-l dişcl'idèţĭ.

Ahtare dimîndare lă feaţe şi lă ḑise nica ună:

— Carĭ-ţi-do z-vină z-vă li caftă feàtile, s-li daţĭ înveaste, s-nu li ţînèţĭ.

Aestă dimîndare nica lă feaţe ş-apoea ncl'ise ocl'il' şi trapse tu lumea lantă, d-ĭu nu s-toarnă vîrnă.

După puţin k'iròŭ vine un Amurgu şi caftă feata cama mare nveastă. S-minduiră fraţil':

— Cum s-u dăm la Amurgu, nividùt om, s-cl'amă dip? şi dol'i cama mărĭ ḑi'siră, s-nu u da, ma ńiclu z-băgă de-a mutrà: s-u dăm, s-u dăm, s-nu-l călcăm zborlu cu limbă di

moarte a tată-ńuĭ, că multu ştiùt erà l'irtatlu şi vah' ştea nîs ţivà!

Şi acşè u deàdiră al Amurgu şi-l' deàdiră ş-unǎ dulǎ dinǎpòĭ.

După un an vińe un Ńaḑă-Nopţî ş-căftă ş-alantă nolğicana. Eara, dol'i nu vrură s-u da, că de! cum s-u scoată din casă feată vrută, soră aoà nàparte şi s-u da ńaḑă-nopţî la niviḑùt, nicunuscùt di vîrn-oară. Ńiclu nîpòĭ z-băgă: Va u dăm, va u dăm, s-nu işèm di graĭlu cu limbă di moarte al l'irtàt di părinte!

Şi u deàdiră ş-aestă.

Tut acşè vine dup-un an An-ḑare tă ńica feată. Dol'i fraţĭ nu vrea cu vîră trop s-u da, că acşè s-loară dupu mintea ńicluĭ frate şi nu viḑură surărĭ tr-ocl'i nica nă oară. G'ine ma ńiclu, cara z-băgă de-a mutrà s-u da, ş-ù deàdiră sora ńică nveastă lo-An-ḑare.

Ş-aiştòr doao surărĭ le-aveà dată cîte nă dulă.

Dup-un an s-mintueaşte ńiclu frate:

— Noĭ treĭ surărĭ avùm, tute k'irute; noaptea li mărtăm. Ţivà nu fu graĭlu a tată-ńuĭ, că pînă tora nu z-viḑù ţivà tu pade. Maş cît nă k'irùm surărle, ş-ĭo cama multu li loaĭ pri guşe.

Il mîcà sărak'a multu. S-mindueaşte el:

— Va ńeg z-dişcl'ìd udălu aţèl ţe nu nă alăsă.

Şi acò nuntru aveà nă faţă di nă feată, muşată cum nu s-aflà altă. Scrià nuntru, că aţeà feată se-află n-Ţitatea-l-G'urĭ, şi ńiclu cum u viḑù, îl' k'ică tru ìnimă mare dor tă ìa. Di oara ţea l'-intră n-cap s-alagă, loclu s-lu toarnă di a-nantă parte şi s-o-află, că fără nîsă, ţe u vrea bana? Nk'isì ta s-ńagă după feată.

Nîs fuḑì pi ascùmtaluĭ di fraţĭ şi carĭ imnă un an di ḑîle, ease t-una pădure greao. Acò află nă casă, nă pălate muşată şi rămîne cu gura căscată, cum s-află tu pădure greào ahtare pălate.

Tută pălatea erà vărigată cu murĭ nalţî şi nafoară aveà un şoput cu apă raţe.

— Aĭ s-mi discurmu năh'amă, ḑîse nîs, la şòputlu aestu şi s-ńĭ-astingu seatea.

Şăḑùndaluĭ, ţe şăḑù m-pade, ta z-discurmă năh'amă, vine

nă dulă s-umplă bucl'iţa. Aestă dulă era aţil'ĕĭ şi el cît u viḑù, ş-u cunuscù, ma nu-l' ḑăse ţi počul z-bea apă nă oară. El lo počul, biù apă, tru počŭ. Dula lo-aduse la doamnă-sa.

Acò mîşĭ aţeà casă goală aveà.

Lo sor-sa ta z-bea apă, îl' vińe nelu n-gură ìa, că-ì a frate-suĭ ńic şi ntribă dula:

— Ţi om are la şoput? Că ţe nu-ńĭ spuńĭ?

Ḑăse ìa:

— Ńi si pare, că easte frate-tu ńiclu, că mu

— Tora s-ńeḑĭ si-l' greşti, z-vină pîn-oà!

Z-duse. Vińe fràtile, s-loară di guşe, z-băşar erà di doĭ ańĭ niviḑùţĭ.

— Cum, tine soră eştĭ aoà pi ahtare radă? tăm di tată, ti deadim cum nu vrum?

Dapoea avḑă ròputu, că vineà Amurgul. Aţè un θirìŭ, ţe mîcà ş-oamińĭ, cum mîţĭ un puĭl'ŭ tin loclu tut s-trundueà di a luĭ roput. S-avḑà ca diparte, ma ş-treĭle ḑîle li făţeà treĭ orĭ ş-ma

L'-ḑăse sor-sa:

— Frate vine bărbatu-ńu, di s-nu ti mîcă.

Şi lo-ascumse t-ună fridă.

Amurgul erà avinare. Vine n-casă, aduţe l'epu porţi ş-alte din-anùmirea tă mîcare. Il' ḑăţe

— Mul'are, ţe ańurzeaşte carne de om?

— Ţî si pare, bărbate! Carĭ cuteaḑă z-vină niţi puĭl'ŭ?

— Mul'are, mutreà g'ino, că ńĭ-ańurzaşte ca

Il' ḑăse mul'area:

— Em carĭ ţ-ańurzeaşte, ţi va-l' adàrĭ s-fure

— S-fure un di fraţĭl' ma mărĭ, va-l mîc, u va-l fac. Ma s-fure fràtile ńic, nu-l' fac ţivà şi el s-feaţe di-ńĭ ti loaĭ niveastă. Aţèl lo-am frat să-ńĭ caftă, va-l' daŭ.

Ḑăse mul'area, că fràtile ńic easte şi lu scoa Atumţea nîşĭ s-loară, z-băşară şi-l ţînù uspèţ z-veadă cu sor-sa, s-l'i treacă dorlu şi mirak'a.

— E! frate, Amurgu, mine am anang'e s-aflu Ţitatea-l-G'urĭ. Aestă mirak'e am şi nica ună: mi

[illegible]

Amurgu l' dzâse:

— [illegible]

Noapte [illegible] pine. [illegible] am alâgată [illegible] și [illegible] acò [illegible] poate si știbă el!

Tut acșì, agiumse dup-na an, la pălatea a' Ńadză-Nopți. Aestă pălate erà nhiptă tu nă pădure greao și [illegible] cum adră cu Amurgu, adră ș-acò ficorlu. Vine dzua [illegible] apă [illegible] nelu ș-apoea lo-acl'imă sor-sa și tut acșì lo-ascumse ș- [illegible] bărbat-su și nu-l' feațe slăbință, că fu ńiclu. Serà [illegible] vrea-l mică ună mișcătură.

Șădzù ficorlu acò n-uspèț nao dzâle și apoea dzâse:

— Mine de-alih'a că tă soră viñù, ma am ș-un dor tru [illegible]ină. Alàg s-aflu Țitatea-l-G'uri.

Li dzâse Ńadză-Nopți:

— Aoà ma nco easte țea sor ma ńică, un an cale. Bărbatu-su [illegible] amă An-dzare. Ațèl poate s-cunoască, că s-feațe șain, cindu [illegible]a ș-are alăgată loc multu. Mine avdzìtă no-am di Țitatea-l-G'uri.

Fudzì ńiclu și iase la sora ńică. Feațe tut acșì, cum feațe [illegible] surărle ma mări.

Li dzâse al An-dzare:

— Mi hărsii, e-afl[illegible] [illegible] kieptu. Țitatea-l G'uri [illegible]

An-dzare l'-u turnă [illegible]

— Multu loc am alăgată [illegible] no-am. Mași amirăl[illegible] [illegible] oară to-an adună [illegible] ved și cite avdu. [illegible]

Și treil'i dzîniri [illegible] mară di nis, îl [illegible] ș-l dimindară [illegible] și e, vai h'ibă [illegible]

Fudzì ficorlu [illegible] rălu a puil'lor. [illegible]

it mărdzinea locluĭ. ea-ĭ cățao di feată;

, ta s-nu u mărită că nîsă aveà doao îl' tăl'à caplu.

nă oară moare, ma ĭ ti ntreb: Loc are

la pălate. Il' dzâse

căvulea țe băgă

stu lucru mi mu-

ğone-aleptu și-l'

lî, țe pățîră ș-alțî

nk'isì de-acasă li ùt. Țe-ĭ să s-facă,

'ibă tuțĭ mărl'i a-

lălu a feàtil'eĭ. S- . Feata durńà cu čoare. Fičorlu li ă și-l' trapse ună ĭ bășată, ma ți s- utriră, ni om, ni

i vață nu s-află cîndu sun to-ańĭ! ae, cu tut-că știà

ım lă fu ligătura,

le-l' Amurgu, Nadă-Nopţĭ şi An-dare şi lu ntribă, ţi caftă? ţe dor mare l-pimse tu màrdinea locluĭ?

Dăse fičorlu:

— Ţi s-h'ibă? Am nă rană tru ìnimă şi nu z-vìndică, dicĭ't cara s-aflu ĭu-ĭ Ţitatea-l G'urĭ. No-aclèńĭ puĭl'i s-lă faţĭ nă ntribare?

— More, dăse amirălu a puĭl'lor, se-aveàĭ vinită nă dună ma naintea vrea-l' afli tuţĭ puĭl'i. Tora, de! cît fudiră!

— Am ţi-ĭ čarèa? ţi nă s-faţe hala? Mine s-mi tornu fără s-fac ţivà, dupu ţe-alăgàĭ ahîntu loc, ma g'ine s-mor!

Amirălu a puĭl'lor, cîndu-l vidù ahĭ't aleptu-ğone, cum s-k'ară ahtare tinireaţă ş-ahtare ğuneaţă, aĭ! s-l'-acl'amă ninga nă oară puĭl'i tuţĭ.

Acşè l'i cl'imă năpòĭ şi puĭl'i se-aspăreară, că ţe vaĭ h'ibă aestă, că năşĭ nă oară to-an aveà ndreptu la uspèţ? Şi vìniră puĭl'i năpòĭ şi l'i ntribă amirălu a lor:

— P-ĭu alăgàt ş-p-ĭu azburàt, nu vidùt, nu avdĭ't, ĭu-l' dăc Ţitatea-l-G'urĭ?

Un di un să ntribară şi dăsiră, că nu ştim.

— H'iţĭ tuţĭ aoaţe, ntribă amirălu?

S-misurară tuţĭ şi vidură că mîş nă orńe moaşe s-curmă di uspèţ ş-armase n-cale. Amirălu pitricù s-o-aducă. Şi na-l' doĭ vulturĭ tìmsiră ărăk'le, s-aripidinară tu cămpu, ĭu ş-aveà rămasă orńa moaşe, ţĭ-u loară pri peane şi pînă s-ascùk', na ţĭ-u muşica. U ntribară şi dăse ìa:

— Mi, cum s-nu ştiŭ? Acò-ńĭ k'irù l'irtatlu orńul, bărbatu-ńu. Acò ş-alăsă oàsile. Easte cîtă ĭu ascàpită soarle: Acò-l dăc la Ţitatea-l-G'urĭ.

Amirălu a puĭl'lor apoea l'-adră nă bunăteaţă di l'i scriè treĭ gràmate, ta să s-facă puĭl'ŭ, muscă şi furnică. Apoea-l pitricù oară-l' bună cu orńa deadùn.

Cara s-feaţe cu grama puĭl'ŭ, erà s-facă un an pînă n-Ţitatea-l G'urĭ, u lo ti treĭ dăle. Apoea carĭ ağumse acò, orńa l'-alăsă sînătate şi s-turnă. Năs g'uvăsì grama şi s-feaţe om.

Aţia, n-Ţitatea-l-G'urĭ, erà hoară mare. La murlu di ţitate află nă moaşe. Sta di-l' dăţe moaşa:

— Fičòr-aleptu, fičòr-aleptu, ţe cafţĭ aoaţe? Nacă vinişĭ tă feata amirăluĭ? Mulţĭ ğońĭ-alepţĭ, mulţĭ h'il' di domńimărĭ şi di amiràţĭ ş-aflară moartea di lùcurlu aestu.

Fičorlu ḑăse, că el t-aestu lucru vine dit mărḑinea locluĭ.

— Crima pi ğuneața ta, mușat-ğone, c ațea-ĭ cățao di feată; mulțî ș-mîcară caplu tă nîsă.

Feata țea ș-aveà băgată tatu pi ğuràt, ta s-nu u mărită pînă nu va s-află om si-l' spună seàmnile, că nîsă aveà doao seamne. Carĭ-ți-do nu duk'à și nu li fățeà, îl' tăl'à caplu.

Il' ḑăse fičorlu ali moașe:

— Las h'ibă, mae, nu cărteaște. Omlu nă oară moare, ma tinir ică ma aùș, ună fațe. Mașĭ ună va-ńĭ ti ntreb: Loc are la tine si staŭ.

— Un udă am, stăĭ!

Alantă ḑuă s-lă, s-k'iptină ğònile și trapse la pălate. Il' ḑăse amirăluĭ, că vińe tă feata-l'.

Amirălu l'i scoase și-l' cîntă cartea cu căvulea țe băgă feata. Apoea lu ntribă s-fure-că țîne.

— Cu mîńĭ ș-cu čoare, ḑăse năs, Io t-aestu lucru mi mutàĭ di vińŭ dit mărḑinea locluĭ.

Al amiră îl' víneà cum s-k'ară ahtare ğone-aleptu și-l' ḑățe:

— Mintueà-te treĭ ḑăle și ntreabă s-avḑî, țe pățîră ș-alțî ğońĭ alepțî ș-apoea z-víńĭ.

G'ine ma fičorlu ḑăse, că nîs di oara țe nk'isì de-acasă li ștea taha tute și nu va s-aștează nițí minùt. Țe-ĭ să s-facă, nă oară ma naintea.

Il' ḑăse amirălu:

— Macă-ĭ acșè, z-víńĭ mîne, cîndu va h'ibă tuțĭ mărl'i adunàțĭ.

Năs noaptea s-fațe puĭl'u și z-duțe la udălu a feàtil'eĭ. S-feațe furnică ș-întră nuntru pit cărpitură. Feata durńà cu doào țerĭ aprease: ună la cap ș-alantă la čoare. Fičorlu li mută ună tu loclu alîntèĭ ș-apoea s-aplică și-l' trapse ună bășare ali feate. Feata z-diștiptă, că se-află bășată, ma ți s-află? Ațèl s-feațe muscă. Intrară dùlile, mutriră, ni om, ni k'etre. Fičorlu îl' viḑù seàmnile.

— Va țî si părù tu vis, îl' ḑăsiră, că ni vață nu s-află aoațe. Acșè pat feàtile ți nu vor să s-mărită, cîndu sun to-ańĭ!

Ia, mintioasă multu, nu ḑăse ma multe grae, cu tut-că știà năsă, că fu bășată de-a g'inealuĭ.

To-apirită fičorlu-aleptu vińe la pălate, cum lă fu ligătura,

g'ine ma feata s-feaţe, că-ĭ zăifcă, niputută ş-amînă tă ḑua lantă.

Seara năpòĭ fičorlu-aleptu trapse la feată, cum şi ştea. Ia s-făţeà că doarme. Cîndu s-aplică di u băşă, ia-l' gri di nă cale:

— Tine h'iĭ màsturlu ţe le-adàrĭ aeste dot? Tora z-veḑĭ cum ti spinḑur.

— Ea va s-mi spinḑurĭ, ea va ti tal'ŭ, ḑăse ğònile-aleptu. Mine nu h'iŭ di aţèl' ţe lă se-aspàr ocl'ul di aùmbra-lă.

Ea, ninviţată cu ahtare graĭu, li ca umplù şi u turnă cuvenda di nă oară:

— Mine ahtare bărbàt inimòs caftu, ma, ea spune-ńĭ cum pitrumsèşĭ aoà?

El l'-aspuse puterea luĭ vîrtoasă.

— Am cum nu te-aflăm aseară noĭ, ţi mutrìm tut udălu.

— Na me-aflàt, că mi fečŭ muscă.

— Ahtare bărbàt caftu ş-mine, ḑăse năsă. Tora să ştiĭ, că va-ţĭ ağùt ş-mine.

To-apirită ńase ndreptu, fora, fără frică fičorlu-aleptu.

Il' deàdiră un cal at ş-un bucàl, să z-ducă s-lu umplă t-unà apală, şi să s-toarnă cu calu ampatur(l)àt şi s-nu z-vearsă k'ìcută. Ma z-virsà nă k'ìcută, ĭl' tăl'à capul.

Ia lo-ağută ğònile-aleptu, că-l' deade un nel, ţe ma-l băgà to-apă, ngl'iţà apa şi acşè năs putù s-aducă bucalu mplin. Cîndu aduţeà bucalu cu apă, viḑù nauntru cum fraţĭl' a luĭ z-băteà cu altu amiră şi plămse şi-l' k'icară treĭ lăcrińĭ tu bucàl şi apa s-cuturbură. U viḑură adunaţl'i apa cuturburată şi ḑăsiră.

— Apa-ĭ cutùrbură, s-lu spinḑurăm.

Atumţea ḑăse năs:

— Apa s-cuturbură di lăcrińle a meale, mea nu dot, că nu loaĭ apă d-ĭu lipseà.

— Că-ţe plămsişĭ, lu ntribară ma mărl'i?

— Plămşu că fraţl'i a meĭ, — viḑùĭ to apă, — z-bat cu alt amirăŭ, cu Amiră-Laĭu.

— Ami tine h'iĭ de-amirăŭ h'il'u?

— Mea cum v-u avùt, că h'iŭ h'il'ŭ di mastur?

Aspuse ğònile aleptu apoea ţe cură anàmisa.

U loară apa, u căftară şi o-aflară pi zborlu a luĭ. Nica

un gardu aveà s-antrisară și s-fățeà pi vrearea luĭ. Aestu gardu erà, s-albă, ca h'il'u de-amirăŭ treĭ l'undàrĭ c-a tată-suĭ.

— Mîne vă-l' adùc, ḑăse el.

Viḑù feata, că l'-u poate el și vru s-easă ma ğone di nîs ș-acò tu adunarea ți-l' viñe a l'eĭ, l'i si șuță mintea dipri buna, și nu ma vrea s-lu l'a ti ğone, că gri:

— Stațĭ mărĭ, c-am ș-alte zboare tă ḑăcă.

Și tu oară îșĭ disfațe mușatlu k'eptu și luñina ș-lămbia l'-u deàdiră tu ocl'i a ğònilui-aleptu s-lu k'ară. Omlu căḑù m-pade di mușuteața l'eĭ și ia gri, si-l tal'e, cățaoa.

— Nu gri, năs. Am graĭu: Căḑùĭ di marea-l' mușuteață.

Gri năsă eara:

— Carĭ e-ațèl àrbure, cu dìsile frînḑă albe, dìsile lăĭ?

— Mare lucru ș-aestu? Anlu cu ḑălile ș-cu nòpțile, gri ğònile mușàt.

Tută adunarea plăscinîră pălñile și tată-su ali feate ișè di ğuràt. Feata plămse de-arăŭ, că nu-l' si feațe a l'eĭ, ma n-cot! Ma tută aștiptarea l'-erà la l'undàrĭ. Lu ntribară mărl'i:

— E! ğone-aleptu, aĭ tine l'undàrĭ?

— Băgàțĭ nă oară, cîndu z-vă l'-adùc, ḑăse fičorlu.

— Mîne s-l'-adùțĭ!

Fičorlu ș-aduse aminte di perl'i dațĭ di ḑinirĭ. L'-aprease și ea-l' ĭu vìñiră treĭl'i tru minută. Lă spuse halea fičorlu.

— Nu ți-u mîcă ìnima, că nu pațĭ țivà, ḑăsiră el'.

Apoea feàțiră nă culutumbă și s-feàțiră treĭl'i l'undàrĭ: Aslàn, Caplàn și Șaìn. To-apirită l'a s-ñagă la pălate și-l' greaște amirăluĭ:

— Scoate-l' l'undarl'i, cara-țĭ da di mînă, să s-alumtă cu a meĭ.

Il' sărgl'ì amirălu, mea carĭ acățară s-aurlă și să zg'ilească a fičorluĭ, tuțĭ gùvile acățară. Amirălu cît nu asurḑĭ di aurlarea lor. L'undarl'i amirărești o-dunară coada, ca țivà cățălùșĭ ningă vîră cîne di la oĭ! Atumțea tuțĭ îl' ḑăsiră, că vor s-facă numta, mașĭ s-fugă l'undarl'i d-ĭu vìñiră.

Ș-acșè s-feațe, cum fu cama bună și fičorlu ș-lo mușata nveastă.

Bînà năs aoațe ca ḑua țea alba. Feata nu ma puteà țe si-l' facă, ahîtă vreare-l' aveà.

Nă ḑuă ișè cu avigl'itorl'i a luĭ să s-priimnă buḑa de-amare

s-l'a vimtu. Acò ĭu s-priimnà sărgl'i un Ḑîn dit amare să-l beà ńiŭ. Ask'erea se-aspărè. şi fuḑì, di mîcà loclu. Lo-alăsară ğònile-aleptu singur-singurìc să z-bată cu Ḑînlu. G'ine ma ţe s-adară fără ḑìnire? Cum să z-ducă la pălate, la mul'area luĭ fără nîs? Loară un di nîşĭ, ţe ş-o-aduţeà multu cu ğònile aleptu şi-l feàţiră tu stràńile ca luĭ şi z-duţe seara estu la pălate şi greaşte să-l' dişcl'idă niveasta-l'. Ia-l' ḑăţe:

— Intră cum ţă ştiĭ di tòtună.

Aţèl hăbare no-aveà.

— Tine nu eşti bărbat-ńu, ḑăţe niveasta, şi greaşte a tatăsuĭ şi-l' ḑăţe:

— Ami, ḑìnir-tu, ĭu easte? ţe păţă.

Ask'erea spuse, că-l măcă Ḑînlu-a-màril'eĭ. Ia di minte multă ţi aveà, ḑăse a tată-suĭ, să-l' da 40 de meare şi s-h'ibă di la nă sută ocă unlu. Apoea lo ask'erea şi ńase s-l'i spună loclu a Ḑînluĭ de-amare. Lo un mer şi-l amină nsus şi işì Ḑînlu şi-l aştiptă n-gură. Lo-arisì merlu şi ḑăţe:

— Ţi mer bun easte!

Il' deade feata vîră tri-ḑăţĭ de aţeale dĭ-un ocă. Ḑînlu, cara viḑù că feata are meare ş-cama mărĭ îl' ḑăţe.

— Că-ţe nu-ńĭ daĭ di meàrile mărĭ, ma-ńĭ daĭ maşĭ di aţeale ńiţĭ?

Ia-l' deade un mer di mărl'i şi Ḑînlu lo-af(l)ă multu bun. Il' deade nica un, di bun ma bun. Feata nu vru s-l'-arucă altu.

— Ştiŭ, ḑăţe Ḑînlu că-ţe nu-ńĭ arùţĭ, că-ţĭ ńine arăŭ di ğone, că ţă-l măcàĭ, ma ńiŭ lo-am tu pînticà.

— Nu pistipsescu s-h'ibă ńiŭ, greaşte feata.

Ḑînlu j-băgă doaŭle ḑeàdite n-gură şi-l vumù tu palmă. Atumţea-l' gri nveasta:

— Adu-ţĭ aminte di grama di l-amirălu-a puĭl'lor.

Şi nîsă l'-amină un mer nica. Cîndu Ḑînlu sărgl'ì s-lo-acaţă îl' tăcînì a ğònìluĭ grama cu carĭ s-făţeà puĭl'u şi azbură ca lînduruşa di acò şi aşè ascăpă cu agutorlu a mintioàsil'eĭ feată şi cara s-nu murì, vah' bîneaḑă nica şi vah' ma fu ş-altu părămìθ, ma mine lo-agărşèĭ.

Părămìθ şteam, părămìθ aspùş
Nu ştiŭ cum, ma nu v-arîş.

(Spus de ţal Tegu-al Zică, Ţicura, Macedonia.)

82. Prămăteftul sk'irdùt.

Erà unĕ oarĕ un prămăteftu şi duse s-acùmpărĕ prămătie. Cindu intrĕ tu pampore, acăţă nĕ furtunĕ, un vimtu, nĕ ploae greauĕ ş-nĕ grìndine, cĕ ţĭ-u feaţe pamporea sîrme! Prămăteftul ştea di mplăteà tu apĕ şi cu nĕ scîndurĕ tu mînă, dă-l', dă-l', işì tu màrḑinea de-amare.

Aclò erà singur tu pădure. Alagă nîs nĕ ḑuă, alagă doaŭă, s-aflĕ vîrĕ hoarĕ, vîrĕ călivĕ, z-da di vîrĕ om, nu putù s-află. Aclò m-pădure s-făţea di tute poàmile, meare, gorţă, auă, curcubete ş-alte. Cu poàmile aeste bînà el. Curcubètile crişteà una cît 40 di ucàţĭ ş-cama. Nu trapse di foame.

Unĕ ḑuă el, lo nĕ curcubetă, u cură di siminţă pri la gură şi u feaţe bute. Lo apoea aùă, u călcă, u zdrumină şi feaţe vin. Şi o-alăsă t-unĕ màrḑine şi cîndu vrea, bea vin.

Năpòĭ l'-u deade cîtrĕ nclo, nacĕ aflĕ vîrĕ hoarĕ. Dupĕ ţe imnă-imnă cu limba scoasă, cari-şte cît, ağumse la un arîŭ mic. Dinàparte de-arîŭ stăteà un aùş cu perlu cair şi arăḑîmàt di nĕ k'atrĕ. Prămăteftul îl' părù g'ine, cĕ dup-ahîtĕ alăgare deade di un suflit di om.

— Bunĕ-ţĭ oara, pap!

Pap-auşlu nu-l' gri.

— Naca nu poţĭ s-treţĭ din coa de-arî'ŭ, pap şi crek'?

Paplu minĕ caplu.

— Z-vin s-ti l'au-ngrîşca, pap, tra s-ti trec?

Paplu năpòĭ minĕ caplu.

Prămăteftul ş-adunĕ čoàriţl'i pîn di ḑinucl'e şi tricù arîŭlu Apoea l-umflĕ ·ngrîşca şi-l treaţe dincoà de-arîŭ. Cum tricurĕ, paplu necĕ vru s-ma dipunĕ dipri nîs, stăteà ca ncărfusìt di prămăteftu.

Il' ḑiţe prămăteftul:

— Pap, dipune-te tora! pap, dipune dipri mine!

Paplu de-a surdà, s-făţeà cĕ no-avde.

— Ba! ţe-ńĭ aflàĭ draclu cu aestu aùş di bil'è, ḑîţeà prămăteftul.

— Nacĕ vreĭ s-ti trec năpòĭ didinde, pap?

Paplu minà caplu. L-tricù didinde, tut acşì. Paplu no-avḑà di dipuneare. Il treaţe năpòĭ din coa, tut aţeale ş-pale aţeale.

— Ah! măratlu-ńĭ di mine, ţe ńi-ndisiĭ cu auşlu al drac, susk'irà şi s-uhtà prămăteftul. Pînă cîndu va-l portu cu mine?

De-alih'a c-aţèl drac ş-erà. Prămăteftul di cripărle multe ţe-aveà, nu-l' si duse mintea z-bea v́in dit curcubetă, că draclu nu z-dizlăk'à di nîs icĭ. După nîscînte ḑîle, co-auşlu ngrîşca s-agîrşască cripărle şi s-neacă fărmàţile, si duţe s-tragă nă k'ică di v́in. Biù nă oară şi draclu cu ḑinucl'ul îl' făţeà semnu să-l' da ş-a luĭ. El nu duk'à, ma grea:

— More, măratlu-ńĭ di mine, mare hală ńĭ-aflàĭ cu aestu drac di pap. Carĭ mi băgă s-ńĭ-acumpăr bil'elu cu parălu?

Di pre-apoea l' deade di biù şi si mbitară şamişdol'i, şi prămăteftul şi auşlu şi apîrniră să se-ağoacă. Cum se-ağucà, paplu nu-l ţîneà curăĭle, că s-mul'ară de-aroşlu şi z-dislăk'i şi căḑù m-pade.

Prămăteftul îşĭ vińe tu orĭ atumţea şi gri:

— Ah! antìhriste! ş-ĭo aestă vream

Lo un cuţùt şi ţ-ul tăl'è filìĭ, cumătiće-cumătiće.

— Ba, că me-ascăpă Dumniḑăŭ, că-ńĭ eràm ligàt!

Ună ḑuă altă, duse buḑa de-amare, ş-ligă nă mîntilă di un ćun lungu, că s-triţeari ţivà oamińĭ cu vîre cărave s-aduk'ască, că-ĭ k'irùt.

Nu tricù multu şi de-alih'a se-astămăţiră nişte oamińĭ cu nă cărave, îl loară şi-l adùsiră tu nă pulitie mare şi lo-alăsară aclò, să şi scoată pînea.

Aclò, nă ḑuă, viḑù că triţeà nîşte oamińĭ căvală pri cal', şi nu ştea cum să ncàlică. Nîşi ncălică cu pìntica. El s-ćudiseà, ţe turlie ncàlică aeşti oamińĭ cu pìntica şi pri cal' fără sumare, fără şel'?

Aveà faptă tu hoara ţea un fărtàt. Il' gri şi-l' ḑîse:

— A laĭ fărtate, cum staţĭ voĭ pri cal' fără sumare, fără şel'?

— Am cum? voi ncălicàţĭ al'umtrea tu loclu a vostru? Noĭ acşì apucăm di pap, stră-pap. Ţe easte sumarlu şi şaoa ţeà?

Prămăteftul lo puţînă ţeară, u ncălḑí şi feaţe un sumărìcŭ ş-ună şauă şi-l' aspuse. Apoea feaţe v́inglă, căpestru scărĭ, cuscune şi tute cîte suntu lipsite la un sumàr şi la nă şaŭă.

— E! ḑîse prămăteftul, află-ńĭ un om s-ńi facă, cum sun seàmnile.

Cari îl feaţe, l-băgă pri cal, îl' tricù vingla, căpèstrulu, băgă nă vilendă pri supră muşată, s-l'a ocl'i, şi ncălică. Cum işi prit pulitie, lumea tută s-lo după nîs, să-l veadă; ncl'isiră lumea duk'enl'i, maşi z-veadă čudia estă. Ahăt k'irùţi erà tuţi acloţe.

Avde amirălu de-aestă şi-l' greaşte la pălate şi-l faţe dinire. E! bînà nîs, cu căčula scoasă. No-aveà anang'i di ţivà, c-aveà di tute. G'ine ma clo aveà nă ligătură multu greauă. Macă mureà un di nsuràţi, i mul'area, i bărbatlu, alantu lu ngrupà di viŭ cu mortul. O-aduse oara lae şi li tease mul'are-sa. Nu-l' erà a lui, că murì, ma cum s-facă tora, că vrea lu ngroapă di viŭ cu ea? Şi zburî cu fărtatu-su s-lo-ascapă.

Aclò murminţî no-aveà. L'-arcă morţil' tu-nă guvă şi ng'os cădeà ş-mureà di foame viil'i, că vîră nu z-duţeà s-l-aducă hrană; maşi ţe-ş loa cu nîşi prota dună.

Şi zburî prămăteftul cu fărtatu-su s-l'-aducă mîcare şi biutură pînă s-ascapă cu vîră trop de-acloţe.

Il ligară dicara de-adùn cu mul'are-sa moartă, şi-l arucară tu guvă. Aclò cari ağumse di g'os, tăl'è funea cu cari erà ligàt şi acăţă de-apreaose nă ţeară şi alăgà z-veadă ţe-i nauntru? Ş-erà nă pisţireauă şi ş-aveà nă lăgume, ţe işà màrdinea de-amare. Ţe faţe nîs? Aprinde nă luminare şi u bagă aclò noaptea, că nacă treaţe vîră cărave cîtră tu loclu a lui.

Tu aestă oară acăţă nîs ş-adună tute g'amăndîle, tute flurîlle şi tute neàlile, ş-alante lucre scumpe tu un sac. Alantă dună ş-treaţe nă pampore şi vidî'ndaluì luninà, vine z-veadă ţe cură?

Işi atumţea prămăteftul şi lă dîse, că ş-nîs easte dit loclu a lor şi-l loară tu pampore şi-l dùsiră la mă-sa şi la tată-su şi la nicuk'ira, ţe lo-aveà tricută di multu tu psihu-carte şi i-aveà dată ş-to-an ş-tu treìl'i anì şi lo-aveà agîrşită dip!

Eràm ş-io acloţe şi aduţeàm flurìl multe şi cum triţeàm pri la nă baltă, broàtiţl'i cîntă:

oa-că-ca!... oacă-ca!

Şi a nia ni si părù, că suntu turţil' şi dîc:

brac, brac, brac. (1)
şi le-alăsăi ş-aoaţe me-aflăi!

(Spus de ?)

(1) Pe turceşte: Alasă, alasă, aalsă.

83. H'il'a Mèturluĭ şi h'il'lu de-amiră.

Irà un-oară un amiră şi ună amirăroańe. Nîşĭ aveà ma un fičòr tamàm ti nsurare. Ningă pălatea amirăluĭ şideà un oarfîn multu; nîs adrà meturĭ ş-cu praţl'i ţi scuteà s-hărne deadùn cu feata luĭ, că mul'are-sa l'-aveà moartă. N-casă no aveà niţi un lemnu ti vătămare şoàriţl'i, ma feata irà c steao. Cîndo s-la şi s-k'iptinà, luńinà tută casa.

Di caθe dimneaţă triţeà pi la casa mèturluĭ h'il'lu de-amiră de-adăpà calu la şoput şi tòtîna îl' grea a feàtil'eĭ ti peză

— Bună-ţĭ dimineaţa, h'il'a mèturluĭ ş-a g'ĭftuluĭ!

Feata-l' ýineà greŭ, că di gura h'il'luĭ de-amiră avḑ ahtărĭ zboară, ma lo-alăsà si-şĭ pizuească ş-nu-l' grea ţivà că de! ţi s-l'i grească şi ţi s-l'i ḑîcă a unùĭ h'il'ŭ de-amiră

Ună ḑuă ýine la casa feàtil'eĭ ună g'iftă, ţi ţî sčià s-arucă tu mărḑeao. Aistă cîndo u viḑù feata ahî't muşată, îl' ḑise:

— Feata mea! nu vreĭ s-ţ-arùc tih'a? nu-ţĭ caftu altu ţivà maşĭ s-ńi daĭ ğumitate cărveal'e di pîne.

— Uă! ḑîse feata, am d-ĭu s-o-aflu ĭoŭ pînea? noĭ cu de-avia cu ţi scoate tată-ńu nă hărnìm noĭ, nu z-dăm ş-la alţi.

Atumţea g'ifta ş-arcă ocl'il' pi puliţă şi veade aclò nă bucată di pîne caĭ-sči di cîndo:

— Ea, ḑîse g'ifta, cara z-vreĭ ti pînea di pi puliţă.

Feata nu vru prota, că maşĭ pînea ţea aveà ti ḑua tută, ma apoaea ţi s-mintuì:

— Va şed nă ḑuă ağună, ma va si-ńĭ ved tih'a barim. Şi aşì l'-u deade ali g'ifte pînea ţea s-l'-arucă tu mărḑeao.

G'ifta mutrì feata tu palmă, sum ocl'i, cum sčiŭ nîse, mintì cu gura îndao zboară ş-apoaea ḑîse:

— Feata mea, tine aĭ nă mare tih'e! tine va s-l'aĭ h'il'lu de-amiră ti ğone!

— K'ĭcută! nîs la mine s-mintueasče?! gri feata.

Ḑua lantă h'il'lu de-amiră adăpà calu ş-ca di tòtîna, îl' gri a feàtil'eĭ;

— Bună-ţĭ ḑua, h'il'a mèturluĭ ş-a g'ĭftuluĭ!

Atumţea îl' ḑise feata:

— Di metur, di g'iftu escu,
Ma mine va s-ti nk'ĭrdăsescu!

H'il'lu de-amiră băgă mare măraze, cîndo avḑi' aiste zboară: Cum, nîs h'il'ú de-amiră s-l'a niveastă nă g'iftă, nă h'il'e di metur.? Z-duse a casă şi-l' li spune tute a mă-saĭ. Apoaea ḑise:

— Dado, mine va mi isusescu.

— G'ine, fičorlu a ńeŭ.

După îndao ḑîle h'il'lu de-amiră s-isusì, ca cum l'-irà arada şi soea pi ună h'il'e de-amiră. După ţi deàdiră seàmnile şi u băşară nveasta, treaţe eara h'il'lu de-amiră pi la feata mèturluĭ şi l' greaşte:

— Buna-ţĭ dimineaţa, h'il'a mèturluĭ ş-a g'ìftuluĭ! anviţàşĭ că mi isusìĭ?

— Nviţàĭ, că ti isusìşĭ, îl' ḑîse feata:

Ş-cu tut că h'il'e di metur şi di g'iftu escu,
Tot íoŭ va-ńĭ ti nk'irdăsescu.

S-apruk'è oara ta s-facă numta. Aprindu ḑuă di numtă, h'il'lu de-amiră treaţe pi la feată şi-l' strigă:

— H'il'a mèturluĭ ş-a g'ìftuluĭ, avḑîşĭ că mine mi nsor? Feata eara cum şi sčià:

— H'il'e di metur şi di g'iftu escu,
Ma tut mine va s-ti nk'irdăsescu!

— Ca glară va s-h'ibă feata istă minduì h'il'lu de-amiră. Aţia mi nsor şi nîsă ună u duţe, ca va s-mi nk'irdăsească. Alantă ḑuă s-feaţe numta şi si ncurună cu h'il'a de-amiră. G'ine ma istă h'il'e de-amiră, cu doĭ ańĭ ninte, aveà păţîtă hală. Un altu h'il'ŭ ğone, l'-aveà ḑîsă, că va s-u l'a, pînă ş-arîse di li ğucă meàrile cu nîsă ş-l'-află culbarlu ş-apoea o-alăsă cu-aruşinea pi mărata feată. Tora ţi-l' si făţeà hala? A mă-saĭ a feàtil'eĭ l'-irà frică s-nu u duk'ască ğònile ş-u pitreaţe la mă-sa ca laea ş-ca cǫrba. Te-aţeà nîsă vru s-facă nă minčună. «Că-ţe, taha», îşĭ ḑîse cu mintea muma, «că-ţe tu loclu a h'il'e-meaĭ ti ună seară s-no-aflu altă feată ni-băşată ţi z-doarmă cu h'il'lu de-amiră ş-apoaea serle alante z-doarmă cu feata mea?

Căftă-căftă ta s-află vîrnă feată muşată ş-oàrfînă, ma mu-şată ş-ma oàrfînă di h'il'a mèturluĭ no-aveà 'altă n-hoară. Z-duţe la nîsă mă-sa feàtil'eĭ de-amiră şi-l' ḑiţe:

— Ciţĭ praḑĭ cafţĭ ta z-dorńi nă seară cu h'il'lu de-amiră?

— Nu sčiŭ, ḑîse feata, întreabă tată-ńu.

Seara víne acasă mèturlu, curmàt, cu caplu spinḑuràt, că ḑua ţea nu scoase niţi ti pîne. Feata l'i spune, ţi cură.

— Em de! sčiŭ ş-ĭoŭ, ḑîse auşlu? Ş-ca nu-ĭ slab. Cu prazl'i ţi va s-l'aĭ va s-poţĭ s-ţ-afli vîrnă ğone şi s-ti mărìţĭ ş-tine, s-ţă faţĭ arada.

Ahî't vrea feata. Lo izinea tată-suĭ şi z-duse noaptea la h'il'lu de-amiră. Aistu nu u duk'ì, că irà nîsă! A luĭ îl' si părù, că irà nveasta-l' j-durńì cu nîsă, cu nveasta. To-apiritā, cîndo si sculă tu cîntarea cucoţlor, îl' ḑîse îndao zboare şi-l' deade ş nelu, ţi-l purtà tu ḑeadit. Feata îl lo şi z-duse a casă. Treaţe eara h'il'lu de-amiră s-adapă calu şi l' pizueasće:

— Bună-ţĭ dimineaţa, h'il'a mèturluĭ ş-a g'ĭftuluĭ! avḑî'şi că mi nsuràĭ?

Feata eara ţi şi şčià:

— Avḑî'ĭ că ti nsuràşĭ, ma cu mine ti culcàşĭ.

— Cum! strigă h'il'lu de-amiră şi canda-l muşcă vîrnu şarpe.

— Cum, ni-cum nu sčiŭ mine, mine ahî't ńi sčiŭ, că durńìĭ cu tine. Ma s-nu pistipsesči, du-te şi ntreab-o nveasta ta, cara să sčibă ţi zboară îl' ḑisişĭ ază dimneaţa ş-cara s-aĭbă nelu ţi-l' didèşĭ, ĭo minčună grescu.

Ńarse h'il'lu de-amiră co-alăgare la nveasta şi u întreabă:

— Nveastă, ţîńĭ minte ţı zboară îţĭ dîş az dimneaţa?

— Nu sčiŭ, me-agîrşìĭ.

— Vah' le-agîrşì, j-ḑîse tu minte h'il'lu de-amiră. Am nelu ĭu lo-aĭ?

— Ţi nel, nu-ńĭ didèşĭ vîrnu nel!

Atumţea duk'ì fičorlu de-amiră, că l'-u ğucară tehnea, ş-că cîte-l' ḑîse feata mèturluĭ irà cu cale. Z-duţe curundu la măsa feàtil'eĭ şi-l' bagă zore si l' spună, că-ţe s-nu doarmă cu nveasta luĭ, ma s-l' aducă altă? Mă-sa prota acăţă s-u mintească gura, ma apoaea cara viḑù, că minčuńle nu fac praḑì. l'i spuse ţi hală aveà feata. Fičorlu de-amiră nu gri zbor, ma ńarse îm păzare şi dimîndă dao ğejvi: ună irà tută de-amàlamă ş-curlu di tinik'ĕe veacl'e; alantă irà tută di tinik'ĕe ş-maş curlu de-amàlamă. Li l'a daole, li duţe la măsa feàtil'eĭ şi u ntreabă:

— Di aiste dao g'ejvi, caĭ ţ-u va mintea, că-ĭ cama buna?

— Cama buna easte, ḑise mul'area, s-irà tută de-amàlamă, ună; ma tora cum sînto aşì, cama bună easte aţeà ţe-are fundul de-amàlamă.

Atumţea h'il'lu de-amiră arîse nih'àm şi-l' ḑise:

— Ğejva aţeà tută de-amàlamă ş-cu curlu di tinik'èe veacl'e easte h'il'e-ta; alantă di tinik'èe ş-cu fundul de-amàlamă easte feata mèturluĭ, ţi ńĭ-o adusit. Mine va s-l'aŭ aţeà ţi-ĭ ma bună. Te-aţeà să sčiĭ, că de-aoà ş-ninte, cuscril'a seasparse şi vîrnă dare-loare no-am cu tine, ni cu h'il'e-ta Z-vă bîneaḑă şi z-vă h'iţĭ!

După aiste, fičorlu de-amiră tricù pi la h'il'a mèturluĭ şi-l' ḑîse:

— De-alih'a fu, ca tine s-mi nk'irdăseşti!

U lo apoaea ti nveastă şi de-atumţea pînă tu ḑua di ază bîneaḑă multu g'ine, s-nu fure morţĭ.

(Spus de Paşca al Nişca din Cruşova, Macedonia).

84. Luplu şi feata Virviruşe.

Ş-erà treĭ mul'èrĭ să z-ducă tră leamne soaţă. Doauă mul'èrĭ si dùsiră la leamne ş-ună nu o-aştiptară, o-alăsară năpòĭ.

— Aştiptàţĭ ş-mine, să-ńĭ leg ţăruh'le, gri alăsata.

Ma doàŭle mul'èrĭ z-dùsiră la leamne ş-o-alăsară ma năpòĭ. Nîse si ncărcară şi deapoea ună cu altă ş-aştară di si sculară şi z-dùsiră acasă-lă. Anantă sìngură si ncărcă, ma carĭ duse pîn tu disa di cale, căḑù, că erà sàrţina greao. Deade, deade să si scoală, nu putù. Ţe s-adară, ţe s-facă aţeà mul'are, nu ştea. Tricù soarle pre-aclò şi-l' gri mul'area:

— Soare, sufrînţeale,
Ağută-ńĭ năfeamă, că nu pot s-mi scol.

— Ţe-ńĭ daĭ, s-ţ-ağùt, ḑîse soarle.

— Ţe s-ţă daŭ, că h'iŭ mul'are oàrfînă?

Şi soarle nu vru s-l'-ağută.

Tricù luna apoea. Gri mul'area:

— Lună bună, ağută-ńĭ să-ńĭ mi scol.

— Ţe-ńĭ daĭ, s-ţ-ağùt?

— Ţe s-ţă daŭ, că no-am ţivà, mul'are oàrfînă!

— Macă nu-ńĭ daĭ, sînătate bună!
Şi niţi luna nu-l' aştă, să si scoală.
Tricù dipu puţîn luplu di h'er. Il' gri mul'area:
— U! laĭ afende, scoală-ńĭ năfeamă, si-ńĭ mi scol.
— Ţe-ńĭ daĭ, s-ti scol, ḑise luplu di h'er.
— Am no-am ţivà, ţe s-ţă daŭ, ḑise mul'area.
— Cari-ńĭ daĭ aţeà di tine, g'ine! va ti scol; carĭ s-nu, va ti mîncu.
— Alaĭ ţ-u daŭ, ţ-u daŭ, ḑise mul'area.
U sculă luplu-di-h'er mul'area şi u duse acasă.
Mul'area ş-erà sàrţină şi acasă ş-amintă nă feată şi-l' băgă numa Virviruşa.
An cu an Virviruşa criscù şi s-feaţe gugàmite feată, ţe făţeà lucre şi-l' aştà a mă-saĭ în casă, l'-arneà avlia, l'-adăpà grădina şi-l' aduţeà apă di la fîntînă.
Nă ḑuă cum duse Virviruşa la fîntînă, o-astăl'è luplu di h'er în cale. Aestu-l' ḑîse:
— Feata-ńĭ si-l' ḑîţĭ a mă-taĭ multe ncl'inăčùnĭ si-ńĭ da lùcurlu, ţe-ńĭ are tăxită, că va tindu s-lu l'aŭ cu mîna-ńĭ, carĭ s-nu-ńĭ lu da.
S-toarnă-Virviruşa şi-l' ḑîţe a mă-saĭ, cum il' dimîndă luplu di h'er:
— Mumă-ńĭ, acşì ş-acşi-ńĭ păţî'i: me-află luplu di h'er şi-ńĭ ḑîse si-l' daĭ, ţe l'-aĭ tăxită, că di nu, vaĭ bagă singur mînă.
Mă-sa l'-ḑîse:
— Altă-oară s-lo-astăl'are n-cale, s-ţă umpli şi s-fuḑĭ, h'il'e, şi cu gura s-nu-l' greşti dip.
Feata năpòĭ s-află cu luplu di h'er la fîntînă. Il'-ḑîse aestu:
— Morĭ h'il'e, il' (ḑî)ţeşĭ a mă-taĭ cum ti nviţăĭ aoàltarĭ?
Feata nîpòĭ vińe aspăreată la mă-sa şi-l' ḑîse, că luplu di h'er bană nu-l' da, că l'i sta aridă, să-l' da lùcrulu tăxìt.
— Ştiĭ ţe să-l' dîţĭ, feata mea? Mu-mea nu ş-aduţe aminte ţe lucru ţ-are tăxită. Macă tine poţĭ, află-l şi tinde mînă singur.
Luplu di h'er aestă vrea. Cum il' ḑîse feata, ş-o-arăk'ì [arăpù] şi acasă ş-o-aduse. Virviruşa plîmse ţe plîmse, ma tu coadă tăcù, că luplu o-aspărè s-u mîncă.
— Na! l'-ḑîse luplu, ea fărina, viptul, umtul, caşlu, tute aoaţe suntu. Aclò to-ahure sun pràvdile, cal'i, văţle; ma nclo

zulăk'le, pulli, găl'ińle ş-alante cîte deade Dumniḑă. Tine s-frimințî, s-o-adàrĭ pînea bună, mîcarea tră mîcare, apoea s-arneşti a tutlòr pràvdilor, că ĭo mi duc avinare. Seara s-h'ibă-mîcarea ndreaptă şi cîndu va grescu: «Virviruşe, Virviruşe, tinde scara si-ńĭ me-alìn», z-baḑĭ scara şi s-te-ascunḑî, că s-te-aflarim tine dinăinte, nă mîşcăturică va tı fac.

Disfă-ţĭ urècl'ile g'ine.

Apoea luplu di h'er îl' ḑîse:

-- Tora, Virviruşe, bagă scara s-mi dipùn.

Virviruşa, cărnurle dipri nîsă l'i si cutrimurară di frică. Featǎ cu minte ş-lucrătoare, s-ascumbusì şi le-adră tute lùcrile a càsăl'eĭ hăzîre. Apoea ndreapse measa şi aştiptà să s-toarnă pondul di lup di h'er. Casa lor uşe no-aveà. Ţe-aveà, maşĭ pălăθire, pr-ĭu tindeà scara di s-alinà.

Seara vińe luplu şi gri zg'ilinda di vîră oară cale diparte:

— Virviruşe, Virviruşe, tinde scara să-ńĭ me-alìn.

U tease Virviruşa scara şi se-ascumse după căpisteare. Carĭ mîcă di nfărmăcă pînă nu cama putù luplu-di-h'er, işì Virviruşa di ĭu şideà ascumtă.

Şi ḑua tută, cîte ḑîle are siptămîna, meslu ş-anlu, aestu lucru făţeà nîşĭ: seara víneà luplu di h'er di nfărmăcà şi nḑare le-aspilà l-avinare.

Feata ş-aveà doĭ fraţĭ tu xeane. Cara s-turnară acasă aţèl' doĭ fičòrĭ, ntribară mă-sa:

— Oamă, noĭ sor no-avùm?

— Avùt, h'il', ma sora voastră o-are luplu-di-h'er!

Şi lă spuse mvirnata mumă, cum l'-o-arăk'ì luplu di h'er!

— Macă-ĭ aşì, noĭ va nă ţem s-u lom!

Cîte nu lă feaţe mă-sa să-l' ţînă, s-nu z-ducă, că vaĭ pată nipăţîta, nu vrură s-avdă.

— Şidèţĭ buńĭ, tu loc-nă, că luplu di-h'er va vă mîcă şi cum s-armîn fără fumeal'e?

Fičorl'i ḑîsiră zborlu, că va z-ducă, niţi tatăl di la groapă z-víneà, nu puteà s-lă şuţă mintea.

Carĭ ağùmsiră màrḑinea di pădurea, ĭu s-aflà casa lupluĭ di h'er, astăl'ară n-cale nă mae.

— Mae, mae, nu nă spuńĭ, ştiĭ tine di nă feată cu numa Virviruşe, ţe o-arăk'ì luplu-di-h'er?

— Cum s-nu ştiù?

— Putèm s-u vidèm năfeamă.

— De! h'il', s-mi duc s-u ntreb, că s-nu h'ibă luplu-di-h'er di nă mîcă.

U ntreabă maea:

— Virviruşe, Virviruşe! luplu di h'er aclò easte?

— Nu-ĭ aoaţe, mae.

— H'il'e, fraţl'i vińiră s-ti veadă.

Feata tease scara şi fraţl'i intrară, s-loară di guşe cu sora şi z-băşară, băşară şi nu s-săturà. C-aşì suntu fraţl'i, nîşĭ disică ş-munţĭ ş-amarea să se-adună cu sora· Apoea lă bagă s-mîncă şi cîtră to-amurḑită l'-ascumse, că vrea s-toarnă luplu-di-h'er. Seara s-turnă aestu şi cara intră ş-mîncă, îl' ḑîse a feàtil'eĭ:

— Virviruşe, Virviruşe! om ańurzeaşte!

— Ah, Doamne! Aoà nu-ńĭ ved altu di tine ş-Dumniḑăŭ! D-ĭu om aoaţe tu irńie, ĭu ni puĭl'u nu pitrunde?

Luplu-di-h'er «poate», ḑîse, că aşì-ńĭ si pare a ńia.

Anantă ḑuă, dipu ţe li scărmină l-avinare luplu-di-h'er, si scoală fraţl'i de-adùn cu Virviruşa, şi-l' mută tută casa, cu tută avearea ş-tutìputa. U bagă năinte şi fuḑĭ cît ti ţîn čoarle.

Vine seara luplu, cum şi ştea:

— Virviruşe, Virviruşe, bagă scara si-ńĭ me-alìn.

Carĭ Virviruşe? Nîsă aveà fugată diparte multu.

— Virviruşe, Virviruşe, tinde scara si ńĭ me-alìn, că di nu va ti mîncu.

Greaşte luplu-di-h'er ună oară, doàŭă, ţivà! Nu lo-avḑà can. S-toarnă luplu şi greaşte:

— Mae, mae, ĭu easte Virviruşa? Ţe s-feaţe, di no-avde?

— Ţe s-h'ibă, h'il'u, că vińiră fraţl'i di ş-u loară.

— Ah! Virviruşe! faţe luplu, s-te-acăţarim, vaĭ veḑĭ ţe teaşteaptă! Tueagă di h'er şi păpuţă di h'er vaĭ adàr, s-te-acàţ şi s-ti mîncu de adùn cu fraţl'i a tăĭ.

Bagă luplu-di-h'er s-adară tueagă şi păpuţă di h'er şi s-h'umuseaşte dipu nişĭ. Aoà, aclò s-l'-acaţă, aoà, aclò, l'-anḑărì largu multu. Huhutì nă oară cît putù luplu-di-h'er:

— Virviruşe! alasă-ńĭ can tutìputa, macă vreĭ s-ţ-alàs bana!

Va l'-u ḑiţĭ, ha! s-l' acaţă şi s-l'i mîncă, cara s-nu-l' tăcîneà

ali Virviruşe z-discarcă calu cu săpunea. Ună discărcare şi se-adră un arî'ŭ di săpune largu-largu, cît trade amarea.

Cum feaţe, cum adră luplu, că-l tricù arîŭlu şi nîpòĭ cu limba scoasă, fudeà dipu nîşĭ ca niorlu. Pale l'-ağumse. Calu ali Virviruşe ncărcàt cu sare, nu ma puteà s-tragă. Atumţea l'-tăl'è fuńle şi sarea cădù m-pade şi s-feaţe nă mare de sare. Deade luplu, deade, u tricù cu zore mare ş-aestă şi nîpòĭ ca vimtul dipu nîşĭ.

Vrea l'-ağungă diznòŭ, ma fràtile ma ńic, cara ş-turnă caplu şi-l vidù, că no-aveà di cît nă antrisătură z-bagă mînă, tal'e funea şi arucă furtia di k'apţîńĭ dipri calu a luĭ. Cara se-adră un munte mplin di sk'ińĭ, di păl'ùrĭ, deade luplu, deade, nu putù s-lu treacă şi aclò l'-fu să ş-alasă k'alea şi s-l'i putridască oslu

Aşì Virviruşa cu fraţl'i ascăpară di luplu di-h'er şi z-vidură la muma lor ca n-dună di Paşte, cu paràţĭ, cu oĭ, cu pravde ş-cu tute bùnile şi oama multu l'-părù g'ine că ş-vidù feata nîpòĭ.

Şi armàsiră cu g'ine n-casă.

(Spus de Vasile Diamand din Aminciu (Meţova), Epir.)

85 Fičorlu şcl'op.

Ţi ş-irà, ma nu ş-irà.

Ş-irà un bărbàt ş-ună mul'are. Aişči oamińĭ di tute părţîle duţeà bană bună şi triţeà g'ine, cu bùnile tute în casă. Maşì una măraze greao aveà : nu fiţeà fumeal'e.

Mul'area di caθe dimneaţă si ncl'inà la Dumnidăŭ şi-l pălăcărseà, s nu o-alasă s-l'i k'ară uğaclu. Dumnidă o-ascultă ş-ună dimineaţă mul'area ş-află m-vatră treĭ meare aroşe ş-multu muşate. Mul'area nu s-minduì d-ĭu va s-irà aţeale meare, ma lo unlu şi-l muşcă puţîń, apoaea li băgă şamintreìli tu sfinduk'e. După nă stămînă dişcl'ide eara sfinduk'a ş-cîndo ţi z-veadă ? Treĭle meare s-aveà faptă treĭ fičòrĭ muşàţĭ, maşĭ merlu aţèl muşcatlu s-aveà faptă un fičòr şcl'op.

Mul'area ş-irà hărioasă, că s-află cu fumeal'e şi-l' crisčă fičorl'i cu mare vreare şi cu mare dor.

Fičorl'i s-feàţiră mărĭ ş-ağùmsiră tu ańĭ ta să nsoară.

To-aţèl k'irò, ma nclo di hoara lor irà nă lamńe ţi multă zńie aduţeà hoàrăl'eĭ. Amirălu aveà băgată zbor, că aţèl ţi va s-poa s-u vàtămă lamńa, va-l' l'a h'il'e-sa nveastă şi ğumitate de-amirăril'e. Mulţĭ z-dùsiră s-u vàtămă, ma vìrnu nu putù şi tuţĭ cìţĭ dùsiră ş-alăsară oàsile aclò.

Avdu ş-treĭl'i fraţĭ. Cama marle ḑîse a mă-saĭ:

— Dado, me-alàşĭ s-mi duc s-u vàtăm lamńa. Poate s-h'ibă tih'a mea s-l'aŭ h'il'e de amiră ti nveastă.

— Nu h'il'lu a ńeŭ, că mulţĭ vrură s-u vàtămă, ma nîpòĭ pînă tora vîrnu nu s-are turnată v́iŭ.

— Mea că va mi duc! U ligă tu greaoa h'il'lu şi vru nu vru, lo-alăsă ş-mă-sa. Loună hoardă şi nk'isì cîtră la lamńe. In cale află un om ţe-aveà ună bute mplină cu v́in:

— Bună-ţĭ oară, om bun!

— G'ine vinişĭ! Iu-aşì? ntribă omlu.

— Ea mi duc z-vatăm lamńa.

— Va s-u vaţîńĭ, mea cara s-poţĭ z-beaĭ aistă bute di v́in. Al'umtrea-ĭ cama g'ine s-ti torńĭ, d-ĭu-ţĭ vinìşĭ.

Fiĉorlu nu z-deade nîpòĭ. Acăţă ta z-bea. Biù cît biù ş-armase. Altu v́in nu-l' si duţeà. Il' ḑîse v́inarlu:

— Fiĉòr, nu ti du, că va ti mîcă!

Fiĉorlu:

— Nu că va mi duc!

Ma nclo află un om cu nă bute de arăk'ie ş-aistu lu ntribă tut aşì:

— Iu calea mbar?

— Mi duc z-vatăm lamńa!

— Va s-u vaţîńĭ, cara s-poţĭ z-beaĭ aistă bute de-arăk'ie. S-nu u bĭure tine, ma g'ine-ĭ s-ti torńi d-ĭu-ţĭ vinìşĭ, că bunlu nu va s-paţĭ!

Biù fiĉorlu, cît biù, ağumse pînă la un loc şi altă nu cama putù z-bea. Il' ḑîse omlu:

— Fiĉòr, nu ti du, că va ti mîcă! Fiĉòr mută-o mintea, că va s-u paţì! Fiĉòr ascultă! Ţivà! Fiĉorlu:

— Nu! că va mi duc!

Imnă, imnă şi ma nclo află un om c-un ĉireàp cu pîne mplin. Ş-aistu lu ntreabă, ĭu oara-l' bună. Spuse fiĉorlu cu ţe minte z-duţe la lamńa şi atumţea omlu stătù şi-Ĭ' ḑîse:

— Va s-u vaţînĭ, maşĭ cara s-poţĭ s-mîţĭ ćireaplu aistu cu pîne mplin.

Ţe s-mîcă fićorlu? Niţi dao cărvel'i nu putù s-li facă g'ine. Il' ḑîse atumţea omlu cu pînea s-o-alăxească mintea, să s-toarnă, că va ş-află moartea, no-ascultă fićorlu şi z-duse. Lamńa, cum îl viḑù, scărćică ună oară dinţîl' şi ḑîse cu ìnima dişclisă:

— Iń́ĭ vine prînḑul în gură! Il lo apoaea analtu şi lu ntribă: ţi vreĭ? ti ţi vinişĭ?

— Vińŭ s-ti ved! ḑîse fićorlu.

— G'ine fiţèşĭ, tora şeḑĭ, că va s-adàr ună pită s-adùc s-ti filipsescu.

Lamńa tricù tu udaea lantă, şi nturvisì dinţîl' şi s-turnă eara la fićòr:

— Nu veḑĭ, că se-astimse foclu, îl' ḑîse aisćùĭ, suflă nih'àm. Lo fićorlu si suflă şi cum se-aplică, lamńa ună cu buzduganea pi dinăpòĭ ş-lo-arucutì ca birbeclu, canda-l tal'e. Apoaea-l lo şi lu ngl'ită tut dĭ-un-oară. Asćaptă acasă z-vină fićorlu, ş-no-are! asćaptă, no-are!

Fićorlu nolĝicàn îl' ḑîse a mă-saĭ:

— Dado! va mi duc ş-mine, ta z-vatăm lamńa.

Muma, ca mumă, nu vru s-lo-alasă, ta s-nu pată ş-nîs ca frate-su, ma fićorlu nu vru ş-nu vru s-o-ascultă, că h'irbeà si'nḑile tu nîs şi fuḑì.

Imnînda, imnînda, deade di aţèl cu vinlu, de-aţèl cu arăk'ia şi de aţèl cu pînea şi tuţĭ îl' ḑisiră să s-toarnă, ma nu putù z-bea vinlu tut, arăk'ia toată şi s-mîcă pînea toată, ma nîs cap di k'atră:

— Iu murì frati-ńu, las mor ş-mine, carĭ s-h'ibă scriată s-k'er di lamńe.

Lamńa îl' feaţe ş-aisćùĭ cum ş-a frati-suĭ: îl băgă si suflă şi cum se-aplică, ună cu buzduganea după cap şi n-loc lo-alăsă. Apoea hap-hup! lo-arucutì pi gărgălàn ca nă muşcătură.

Aşì k'irură dol'i fraţĭ şi mă-sa, laea, l'-plînḑeà ìnima şi s-arupeà di dorlu a lor, că nu se spune! Atumţea fićorlu aţèl şcl'oplu, îl' ḑîse a mă-saĭ:

— Nu plînḑe, scumpă dado, că ĭo va mi duc s-l'-adùc eara, nu plînḑe!

— Aĭ! fuḑĭ de-aţia, ḑîse mă-sa. Nu putură dol'i cama mărĭ s-u vàtămă, oamińĭ cu truplu ntreg, tine va s-poţĭ, ğumitate di om?

— El' nu putură, ma mine va s-u mîc!

Trapse şcl'oplu ţupă-ta, ţupă-ta! cîtră la lamńe.

N-cale află aţèl cu vinlu ş-lu ntribă aistu ĭu z-duţe?

— La lamńa mi duc, s-u vatăm! ḑîse şcl'oplu.

— Bea prota aistă bute cu vin ş-ma s-u bearií tută, aşì va s-l'-u poţĭ; ma si nu: toarnă-te ma g'ine acasă-ţĭ, d-iu ţ-aĭ vinită!

Se-aştirnù şcl'oplu m-pade şi care u mută butea: bea, bea! u stricură di niţi k'ìcută no-alăsă.

— Du-te sînătòs, îl' ḑîse vinarlu, di tine ńi si umple ocl'ul, că va s-u vaţìńĭ!

Ağumse fiĉorlu ma nclo la ţel cu arăk'ia.

Tut aşì lu ntribă, ĭu ńarḑe? Z-vàtămă lamńa, ḑîse fiĉorlu. Vine zborlu z-bea butea cu arăk'ie şi ma s-u beare, aşì va s-poată s-u vàtămă. U mută butea şi ţuc! ţuc! u stricură tută, că s-eră ş-altă.

— Du-te cu sînătate, l'-ură ş-aistu, tine va s-l'i mîţĭ caplu ali lamńe!

Aĭ, calea, calea, ağumse la ţel cu pînea. Mîcă ş-mîcă, ti ndao orĭ, di un ĉireàp di pîńĭ,ună nu ţ-alăsă ti ğuràt. Bre pînă ş-sî'rmile ş-aţeale le-arnì tute n-coadă, cara no armase pîne.

— Du-te, fiĉòr, oară-ţĭ bună, că tine va-l' astinḑi cîndila làmńil'eĭ, îl' ḑîse ş-aistu.

Ağumse şcl'oplu la lamńa, asună la poartă şi lamńa di nuntru ntribă, caĭ easte.

— Om bun, gri fiĉorlu.

Lamńa l'i dişcl'ise şi fiĉorlu se-alină analtu.

— Nu-ńĭ spunĭ, fiĉòr aleptu, ti ţi ţ-u vinita?

— Vińŭ oaspe ta s-ti ved, ḑîse fiĉorlu.

— Multu g'ine, asĉaptă s-mi duc s-adàr nă pită, macă vinişĭ ca oaspe. Pînă să nţernu fărina, tine ńiră-te tu udă.

Căţaoa si duse si-ş da dinţîl' pi k'atră, ta s-tal'e. Şcl'oplu le-aduk'ì tute şi-ş ḑîse cu mintea:

— Ahî't s-armînă di tine, carĭ s-mi mîţĭ.

După puţînă oară na ţ-u şi lamńa. Nîsă-l' ḑîse a şcl'opluĭ, si suflă foclu, că se astimse.

— Cum, ḑîse şcl'oplu, aoaţe oàspile aprinde foclu? d-ĭu inşì aistă? Foclu s-lo-aprindă nicuk'ira.

Lamńa scărčică nă oară dinţîl', ma ţe z-ḑîcă? S-aplică ta s-suflă. Şcl'oplu, cum se-aplică puşcl'a di lamńe la foc, zmulse buzduganea, ună l'-are tu mădulàr ş-o-arucutì ca vacă m-pade.

— Dă nică noară, gri lamńa!

— Nă oară mi feaţe mu-mea, ḑîse şcl'oplu; mea cára z-vreĭ s-te-agudescu dao orĭ, voame fraţl'i dit pîntică, ţi l'i ngl'itàşĭ.

Lamńa vru nu vru, îl' vumù şi nşiră dol'i fraţĭ cama mărĭ sînătòşĭ ca di tòtîna. Şcl'oplu după ţi ş-ascăpă dol'i fraţĭ, nu o-agudì nica nă oară, că s-o-agudeà, nîsă vrea s-anvíà. O-alăsă aclò arucutită şi s-turnă acasă cu fraţl'i.

Aişči, ţi cara l'-ascăpă fràtile aţèl şcl'oplu, cu tute aiste l'-u h'irbeà, că se-aspuse cama ğone di nîşĭ ş-că va s-u loà h'il'a amirăluĭ ti nveastă; te-aţeà mutreà cum di cum s-lu k'ară şi s-nu z-ducă cu nîs acasă.

Imnară cît imnară ş-ağùmsiră pîn la un puţ. Şiḑură aclò, z-discurmară şi vrură z-bea nih'àm di apă, ma cum s-u scoată, că puţlu irà ahundòs. Treìl'i fraţĭ şideà anvîrliga di puţ şi s-mindueà, cum s-facă, ta si scoată apă.

Un di nîşĭ ḑîse, s-nă disţinḑim tuţĭ, s-ligăm un di noĭ ş-nîs z-dipună si scoată apă. G'ine ma caĭ z-dipună? A doĭlor cama mărĭ lă irà frică. Cama ńiclu frate ḑîse:

— Ligàţĭ-me mine, că va mi dipùn ĭoŭ.

Aistă asčiptà şi fraţl'i. Il ligară cu bîŕnile, ma o-alinare sălăg'iră bîrnul în g'os ş-lo-alăsară aclò fičorlu. Aistu cu cît mutreà să s-alină ma nsus, co-ahît cama multu cădeà ng'os, pînă ağumse la eta di dig'òs.

Tu oara cîndu căḑù nîs, dao feate s-alinà tu eta din sus. A cama ńicăl'eĭ îl' fu ńilă di nîs şi-l' ḑîse:

— Acaţă-te di mine, cara z-vreĭ s-te-alińĭ în sus!

— Nu, nu! ḑîse fičorlu, că va me-alină fraţl'i.

Atumţoa feata l'-gri şi-l' ḑîse:

— Ascultă g'ine! Nica nih'àm va ţĭ-easă ninte un ńel laĭŭ ş-un ńel albu. Tine s-te-acàţĭ de-aţèl albul ma z-vreĭ s-te-alińĭ tu eta din sus; că, s-te-acăţari di ńelu laĭŭ, nica nă etă va s-ti dipùńĭ în g'os.

Apoaea fraţl'i fuḑiră şi fičorlu armase acloţe singur. Cum şideà mintuìt îm-pade, ningă nîs irà un arìzbòĭŭ, ţi ţăseà

singur, ş-ună ćicrică ţi turţeà di sìngură. S-apruk'è ta s-li mutrească cama g'ine, cîndo na di l-arîzbòĭŭ inşì un ńel albu şi di la ćicrică un ńel laĭŭ. Fićorlu agărşì ţi-l' aveà spusă feata ţi s-alinà în sus ş-tu loc si se-acaţă di ńelu albu, se-acăţă di laĭlu ş-căḑù ună etă cama ng'os, îndreptu pi casa uneĭ moaşe. Z-dipuse apoaea, intră nuntru la moaşa şi-l' ḑîse:

— Mae, mae, nu me-apròk'ĭ în casă la tine?

— Că ţe nu, laĭŭ h'il'ŭ, ma escu oàrfînă, ş-no-am ţi s-ţă daŭ ti mîcare.

— Ţi deade Dumniḑă, ḑîse fićorlu.

Intră n-casă; moaşa tu oara ţea firmintà pîne. Il' gri a fićorluĭ şi-l' ḑîse:

— Ascuk'e nih'àm to-aloàt, ta s-pot s-lu firmìnt.

— Că ţe nu baḑĭ, criştină, apă, ma-ńĭ ḑîţĭ se-ascùk'ŭ?

— D-ĭu s-aflăm apă? Apa u ţîne ligată nă lamńe şi lipsească di caθe ḑuă s-mîcă cîte un om ş-aşì s-u sălăg'ască apa. Ş-ază l'-e a h'ìl'il'eĭ de-amiră si z-ducă s-u mîcă.

— Cum, ḑîse fićorlu, va mi duc s-u vatăm!

Vru moaşa s-lu ţînă, ma nu putù. Fićorlu îl scoase zborlu din gură, scos fu. Nîsu ngl'imă nu şi sćià; cîndo zbură ună, zbor irà. Duse la loclu ĭu vineà lamńa. Ş-aclò află feata de-amiră, vinită ti prînḑul ali lamńe. Ea irà multu nvirinoasă, că ş-aşćiptà moartea cu ocl'il'. S-apruk'è ğònile di feată şi-l' feaţe ìnimă. Apoaea-l' ḑîse:

— Nu te-aspare, că mine va te ascàp di lamńe! Nu-ĭ prota estă ţi pitricùĭ pi lumea lantă, ma caftà-me puţî'n în cap. Şi j-băgă caplu pi ḑinucl'ul a feàtăl'eĭ ş-lo-acăţă somnul cum ul căftà. Na atumţea ĭu vine lamńa.

— Ază, ḑuă bună, ḑîse nîsă; tu loc di un om, doĭ va s-mîc.

Feata cît u viḑù că deade cap, acăţă s-plîngă. Ună làcîrmă cură pi faţa ğònriluĭ. Aistu z-disćiptă şi u ntribă: ti ţi plînḑe?

— Ţi s-nu plîngu, ğone scumpu, că na ĭu vine laea ş-nińiloasa lamńe!

Fićorlu di nă cale arsărì mprostu, arăk'ì buzduganea şi nu k'are k'irò ma ună-l' cărţînì a làmńil'eĭ şi u culcă tu loc! Cît supsì lamńa ş-àpile acăţară z-vearsă, s-cură, c-avù va s-nică tută hoara. Caĭ di caĭ atumţea s-umplă apă, s-o aĭbă ti ună ti altă, că nu şi sćià, că di tora apa nu vrea-l' lipsească vîrnu oară.

Fičorlu apoaea u lo feata ș-u duse la tată-su. Feata l'i spuse cum o-ascăpă șcl'oplu și amirălu s-turnă cîtră nîs și-l' ḑîse:

— Caftă ți s-ță va ìnima, va-ți daŭ di tute, că bunlu aistu nu s-acumpră cu praḑĭ.

— Stăĭ, ḑîse fičorlu, s-mi minduescu ună ḑuă.

Fičorlu, cara ișì di la pălate ș-lo calea cîtră la moașe și cum imnà, avde pi un arbure niscînțî puĭl' ĭu zg'ileà. S-alină ta z-veadă țe-ĭ ațeà? Pi àrbure irà un cuĭbàr di vulturĭ cu puĭl'. Un șarpe s-aveà ngărlimată pi àrbure și va-l' mîcà puĭl'i, di-se nu vineà fičorlu s-vàtămă cu buzduganea șàrpile. Cîndo fičorlu irà ninga pri arbore, ea, ĭu vin părințîl' a puĭl'lor di vultur. La cubăirea lor, cît ul viḑură fičorlu ningă puĭl', s-h'umusiră pi nîs, s-lo-arupă și s-l'i scoată ocl'il'. Ma tu oara țea puĭl'i băturá ărik'le și țiurară cît puturá, s-nu-l' facă țivà, că nîs le-ascăpă bana di la șarpe.

Vùlturl'i s-hărisiră multu și-l' ḑi'siră s-caftă ți-l' doare ìnima, că nîșĭ va-l' da.

— S-me-alinàțĭ tu eta din sus, ḑîse fičorlu.

— Greŭ lucru nă cafțî, ma va-l fațim! S-afli prota 100 di vițale di doĭ aǹĭ cîte 77 di ucàḑĭ una, ș-altă ahîtă apă.

De-aclò fičorlu z-duse ndreptu la amirălu și-l' ḑîțe:

— Mine va me-alìn tru lumea lantă din sus; ma s-ǹi daĭ 100 di vițate cîte 77 di ucàḑĭ una și altă ahîtă apă.

— Altu țivà nu vreĭ? Maș ahîntu ǹic lucru?

— Nu ḑîse fičorlu!

Cu nă dimîndare, amirălu l'i le-aduse cu un zbor și fičorlu li lo și le-aduse la orǹi.

Aisči li loară ș-li ncărcară pe-areàpitle a lor, apoaea îl' ḑi'siră:

— Ancàlică ș-tine pi supră ș-aĭ s-traḑim.

Ancălică fičorlu pe-areàpitle a òrǹilor și òrǹile acățară să s-mută n-sus la eta lantă. Azburară, azburară și aveà apruk'ată ningă gura p-ĭu s-easă la eta din sus. Tăș atumțea carnea loată cu nîșĭ z-bitisì ș-foame aveà mare. «Cra!» feàțiră nîșĭ un-oară, «i nă daĭ carne s-mîcàm, i va ti sălg'ìm eara tu eta din g'os.» Fičorlu no-aveà d-ĭu, ma s-nu u pată tamàm în coadă, ș-tăl'è di la coapsă ș-lă deade. Vulturl'i lo-

alinară. Cîndo-l băgară pi loc, fiĉorlu nu puteà si s-mină. Lu ntribară òrńile, că-ţe nu imnă?

— Ţi s-imnu, că-ńĭ tăl'ăĭ di la coapsă, ta z-vă daŭ carne s-mîcàţĭ, c-atumţea carne no-aveà armasă.

Vulturl'i, ma viđură aşì, l'-a vumură carnea ş-l'-o-alăk'iră eara la loc şi fiĉorlu s-feaţe bun. Apoaea şcl'upicînda, şcl'upicînda ağumse acasă la nîs, după vîră an. Fraţl'i, cîndo-l viđură nu sĉià ţi minĉună s-află s-u mpeàtică: el' di multu lo-aveà tricută tu cartea mòrţîlor, d-ĭu nu s-toarnă vîrnu. G'ine-ma şcl'oplu nu lă ţînù inate, că le-agîrşì tute şi-l' l'irtà. Apoaea duse l-amirălu, spuse semnul, că nîs vătămă lamńa şi si nsură cu h'il'a luĭ şi după multe alte fapte, amirălu dipune di pi scamnu şi bagă đinir-su.

Părămìθ sĉiàm, părămìθ spuş,
Nu sĉiŭ cum feĉŭ, ma nu v-arîş.

(Spus de Lachiu Mişicu 16 anĭ, Cruşova, Macedonia.)

86. Barbă cot şi Palmă-om.

Erà, ţi nu ş-erà.

Erà nă oară, fraţl'i a ńeĭ, to aţeà etă, cîndu tute bùnile imnà pri pade, treĭ fiĉòrĭ ca treĭ sorĭ. Treĭl'i fiĉòrĭ ca treĭ sorĭ aveà nă mumă, ţi nu u scuteà din gură, ahîtă vreare şi ahît dor l'-aveà. Cum vreĭ đî, Dumniđăŭ nu-l' alăsă cu ìnimă hărsită, că d-ĭu erà pri bùnile, muma lor u l'irtă Dumniđă nă đuă ş-armàsiră màraţl'i ca puĭl'i fără cloĉe. Plîmsiră şi z-dipirară şi s-o-agîrşască nu putură. Nu triţeà đuă s-nu z-ducă la murmìntile a mùmil'eĭ şi s-nu plîngă cu boaţe.

Nă đuă fiĉorlu cama mare vińe la murminte, s-l' aprindă ţeara. Mutreaşte tu tute părţile s-veadă vîrnu foc d-ĭu s-aprindă ţeara, nu veade ĭuvà. Tu oara ţea vińe ş-nolğicanlu la murminte. Mutreaşte ş-nîs di nă parte de-alantă, nu veade foc ĭuvà. Na ĭu vine şi ńiclu frate. Aestu, carĭ mutrì, mutrì, anđărì diparte-diparte unā ńică scînteal'e, ĭu luńină.

— Va mi duc s-l'aŭ foc de la fucurina ţo z-veade, đise nîs.

Ş-lo mintea la ĉoare şi pinđe oahte, arsare văl'urĭ, după vîră treĭ đîle di imnatic dipriună, ağumse la fucurina ţea! Ţi s-h'ibă? Pri foc erà nă căldare cît nă ambare şi h'irbeà

41 di ńel'. Divarlìgaluĭ di el' erà 41 di carcanḑal', di furĭ, di ţe ştiŭ ş-ĭo! Tuţĭ era-l' cu curlu n-sus şi-l' cuţeà somnu, maşĭ un erà diştiptàt. Ńiclu, c-acşì va-l' ḑìţèm a fičorluĭ, vińe pri ùngl'ile di čoare, mută căldarea dipri foc, apreasе ţeara şi-ş mutrì lùcurlu. Furlu aţèl diştiptatlu, viḑî'ndaluĭ ahîtă vîr-tute di om, s-mută căldarea c-una mînă, l'i ngl'iţă zborlu n-gură şi-l' se-acăţă limba di frică şi diştiptă soţl'i tuţĭ. Aeşti lu strigară fičorlu şi-l' ḑîsiră:

— Are, tine u sculàşĭ căldarea dipri foc?

— Io, ḑîse fičorlu, ţe mare lucru aestu? Ma vreţĭ s-u scol ş-ninga nă oară. Apoea cu nă mînă u lo ş-u băgă m-pade disti pirustrie ş-apoea nîpòĭ ş-u băgà la loc.

— Nu vreĭ si staĭ cu noĭ, îl' ḑîsiră furl'i?

— Că-ţe s-nu şed, ḑîse fičorlu; ş-acasă nu-ńĭ armase lù-curlu ne-adràt. Io h'iŭ cum mi vidèţĭ.

— Avḑî ncoa, astară, va s-călcăm amirălu si-l' lom tuţĭ paraţl'i.

N-tunică g'ine muşàt şi furl'i, un dipu un, cu Ńiclu de-adùn anvîrligară pălatea. Se-aplică unlu di el', pri nîs ńiclu şi angîrli-mînda, angîrlimînda si stricură prit firidă l-amirălu tu pă-late. Dipu nîs furl'i, un-cîte un, s-alinà ş-intrà tu pălate şi cum intrà cîte un, moarte ş-aflà di ńiclu. C-aestu cu coarda tu mînă, cît călcà pri scî'ndură şi crîşt! caplu în pade.

După ţe-l' şcurtică tuţĭ, intră tu udălu amirăluĭ ńiclu. Tu oara ţea nă nipî'rtică si ndriḑeà s-mîşcă amirălu. Fičorlu s-aurńì pri nîsă cu coarda şi-l' lo caplu a ńipî'rticăl'eĭ. A-poea ţe faţe nîs. Acaţă di l'-adună toţĭ furl'i cap cu cap şi čoare cu čoare, se-arucă dipri fereastă m-pade şi fuḑe. Ma, una păpuţă, to-arcarea ţe feaţe, l-işì din čor ş-armase nuntru tu pălate.

To-apirită, sculî'ndaluĭ amirălu, ţe z-veadă? Ningă nîs ni-pî'rtica tăl'ată. To-alantu udă 41 di leşurĭ di furl'i tăl'àţĭ! Acăţă nîs şi s-ńiră:

— Carĭ lo-adră bunlu aestu, carĭ ńi-l adră bunlu aestu? nu putù s-află. Tră tih'e deade di păpuţă. U lo ş-u spinḑură la poarta di pălate şi băgă zbor: s-treacă tuţĭ oàmińl'i pri la poartă ş-a cuĭ easte păpuţa estă, si ş-u l'a.

Aduk'ì nîs, că domnu-su a păpùţîl'eĭ vaĭ h'ibă màsturlu

ţe-l' ascăpă bana ca di pri h'ir şi aţèl ţe va-l' şcurtică oamińi agri dit pădure.

Tricură tuţĭ, ma a vîrnùĭ nu-l' si uĭdiseà. Tricù ş-ńiclu; cît u băgă ş-ca di totna-l' si părù. Amirălu lo-acl'imă şi-l' ḑîse:

— Tine fuşĭ, ţe tăl'àşĭ furl'i?

— Io h'iŭ!

— Tine u vătămàşĭ nipîrtica?

— Io, ḑise fiĉorlu. Si ndriḑeà s-ti mîşcă, ma t-un suflit îl' loaĭ ḑua.

S-aplică amirălu, îl băşè pri frîmte şi-l' ḑîse: Caftă di iţe-ţĭ doare sùflitlu, iţe-ţĭ va ìnima, că tute atale suntu; vreĭ pàraţĭ, vreĭ h'il'e mea nveastă, s-ţ-u daŭ, i vreĭ s-ti bag tu scamnu tu loclu a meŭ? Ḑî, ţe vreĭ, că tu minută va s-o-aĭ!

Fiĉorlu ca fiĉòr, îl trăḑeà ìnima cîtră nsurare ma multu şi ḑîse:

— Ţîne-l' groşl'i, Doamne, că va-ţĭ lipsească tră lùcrile de-amirăril'e; niţi scamnul nu-ĭ tră caplu a meŭ nicoptu: a ńia dă-ńĭ feata-ţĭ învească, macă vreĭ! Aestă voĭ!

— A ta s-h'ibă, ğone-ğunàr! gri amirălu.

Apoea băgară s-facă numtă dumneascǎ şi acl'imară la numtă, carĭ no-acl'imară? Tută lumea s-purtă aclò. Cîndu z-başe mîna nveasta, la tută lumea băşè, a unùĭ Barbă-cot-şi Palmă-om nu vru s-l'-u başe.

U ntribă amirălu: ţe-ĭ aţeà di tine feată? s-faţe arşinea estă?

— Cum di nu! ḑîse feata; s-me-aplèc mine pîn di pade tra z-baş mîna luĭ! Tuţĭ oamińĭ ş-nîs om. Barbă-cot-şi-Palmă-om!

G'ine ma Barbă-cot-şi Palmă-om di nă oară s-năirì de arşinea ţe l'-aduse feata ntră nă lume ntreagă, suflă n-sin nă oară şi na! Ĭu-l' vine calu azbuĭrătòr. Arăpù feata, o-arcă pri cal şi niviḑùt s-feaţe de-aclò. O-aduse la nîs acasă, tra si nveaţă minte feàtile, ţe nu ţîn adeţle.

Amirălu ş-ţuţĭ alanţî armàsiră ca Sulta cu ucnălu. Ğònile armase ca nveastă adrată ş-nimărtată. Numta, ţe numtă erà ţea? Se-asparse di nă oară: D-ĭu erà ma naintea ğocurĭ, cîntărĭ ş-arîdèrĭ, no-avḑàĭ tora altu di plîngu, boţĭ şi nvirinărĭ. Lă vineà foc a tutulòr. Maşĭ ğònile nu u k'irù mintea, ma s-turnă ş-lă ḑîse:

— Nu plînḑèţĭ, că foclu aestu tră mine fu, nu fu tr-altu; ĭo va mi duc s-o-aflu şi s-o-adùc.

Şi ncălţă nă păreacl'e di ţărùh' di h'er, ş-lo un şcop tu mînă şi nk'isì. Imnă, imnă, fràtile a meŭ, ağumse t-un loc ĭu astăl'è n-cale nă ursă.

— Bună-ţĭ oara, mae, îl' ḑîse el!

— G'ine viñişĭ h'il'ŭ, ma va s-ti mîcàm, s-nu-ñĭ ḑîţeàĭ mae!

— Nu ti ntreb? ştiĭ cîtră ĭu l'a pîne aţèl cîne di Barbă-Cot şi Palmă-om, ţe-ñĭ arăpù nveasta di sum zvon?

— Nu ñi ştiŭ, h'il'ŭ; de-aeste lucre ntreabă luplu, că nìs poate s-aĭbă hăbare.

Lu ntribă ş-luplu, luplu-l pitricù la vulpe:

— Vulpea, ḑîse luplu, poate s-ţă da vîră cale; ea le-avină ahtârĭ lucre; s-nu şteari ş-ea, di la vîră nu va s-afli.

Cum ağumse la vulpe u ntribă:

— Bună-ţĭ oara, vulpe! nu ştiĭ cîtră ĭu la daràţĭ se-află Barbă-Cot şi Palmă-om, ţe-ñĭ arăpù nveasta cîñile di sum zvon?

— Cum s-nu ştiŭ, gri vulpea!

— Fă-ñĭ buneaţa, macă-ĭ acşiţe şi du-te di ntreabă-o nveasta-ñĭ, d-ĭu lo-are calu azbuĭrătòr Barba-Cot şi Palmă-om?

— S-mi duc, ḑîse vulpea, ma ndreaḑe găl'iñle!

— Gălìñĭ cîte z-vreĭ, îl' ḑîţe fičorlu, maş lucru s-adàrĭ.

S-adră ş-băgă guna k'ira-Mara şi frîmtă-frîmtă, na-ŭ la casa al Barbă-Cot şi Palmă-om.

— Aoà şade un Barbă-Cot şi Palmă-om, ntribă nîsă?

— Aoà, ḑîse nveasta, ma tră oară, nu-ĭ acasă? Ţe-aĭ cu nîs?

— Mi pitricù ğònile a tăŭ s-ti ntreb, d-ĭu lo-are calu azbuírătòr Barbă-Cot şi Palmă-om?

— Nu ştiŭ, cumbară, ma ascundi-te pri grendă ş-astară, cîndu va s-toarnă de-avinare, va lu ntreb.

S-ascumse vulpea şi cîtră seară vine şi Barbă-Cot şi Palmă-om. Nveasta îl lo cu bunlu, cu arîderle şi dă-l' de-aoà, dă-l' de-aclò, lu discusù şi-l feaţe si spună:

— S-ţă spun, ma pe anarga s-no-avdă vîrnu.

— Am carĭ va s-avdă aoà, că niţi puĭl'ŭ no-azboàiră.

— Aveàm nă eapă şi fită un mînḑu. După ţe criscù, îl' lu ded di-l mîcă; fită a daoa oară ş-aestu mînḑu-l' lu ded di-l

mîcă; fită ş-a treea oară eapa şi-l' lu ded di-l mîcă ş-aestu şi cu aestă s-feaţe ahî't ğone de-azboàiră prit niòrĭ.

Vulpea le-avḑî' dipri grendă tute şi fuga le-aspuse tute a ğòniluĭ. Aestu nu k'irù k'irò, ma lo nă eapă şi ma fită, îl lu deade mînḑul s-lu mîcă; eapa fită a daoa oară şi-l' lu deade mînḑul nîpòĭ s-lu mîcă. Fită eapa ş-a treea oară, ma ğònile nu-l' lu deade s-lu mică, că nu-acăk'isì g'ine şi deaţeà calu a luĭ erà ma puţî'n ğone de-al Barbă-Cot şi Palmă-om

Dimineaţa Barbă-Cot şi Palmă-om işì, cum şi şteà di totna, avinare. Ğònile viñe şi-l' arape nveasta şi fuga ca vimtul. Cîndu s-toarnă Barbă-Cot şi Palmă-om o-află vatra-araţe! Caftă feata ncoa, nclo, feata l'-alăsă ćinuşa araţe tu vatră! Întreabă calu, calu l'i spune, că fuḑì, că u lo un ğone. Fuga dipu nîşĭ; aoà l'-are, aclò l'-are, l'-ağumse. L'-arăpù feata din calàr şi-l feaţe bucăţĭ-bucăţĭ ğònile.

G'ine-ma vulpea erà aclò. Adună bucăţle, bucată di bucată, le-aumse cu earbă di nipîrtică, ş-năpòĭ anvìè. Apoea ş-deade calu di-l mîcă ninga nă oară eapa şi-l' fită un mînḑu ţe loclu mîcà ş-niorl'i bea di ğone şi de-azbuĭràtòr. Calu al Barbă-Cot şi Palmă-om niţi la ḑiḑitìc nu l-aveà, ahî't ğone erà.

Fuga azboàiră la Barbă-Cot şi Palmă-om, ş-arape nveasta ningă nă oară ş-aoà te am frătìc. Ascăpirà loclu cîndu fuḑeà nîs, că ḑîţeàĭ ţe-ĭ aestă ? Ma ş-Barbă-Cot şi Palmă-om nu se-alăsà. Fuga un, fuga alantu, avḑàĭ măratlu di Barbă-Cot şi Palmă-om cum îl' făţeà ìnimă a calui, s-nu se-alasă.

Sta ğònile şi-l ḑîţe a mi'nḑuluĭ a luĭ:

— Nu-l' ḑîţĭ a soţu-tuĭ, cum nu l'-u arşine si sta s-lu ncàlică un Barbă-Cot şi Palmă-om! S-furim ĭo tu loclu a luĭ 99 di bărţate vrea s-lu h'iḑearim tu loc.

Calu a ğòniluĭ arujì nă oară prit nărĭ cît putù, scoase limbe-limbe di foc şi-l' gri dimîndàtile zboare. Atumţea calu al Barbă-Cot şi Palmă-om s-mută, s-mută tu niòrĭ, s-şuţă, s-aruşuţă nă oară şi-l h'ipse domnu-su 99 di bărţate tu loc!

Ğònile ascăpą acşiţe şi viñe acasă şi feàţiră numtă mare de-a doară, di l'-armase numa tu lumea tută. Apoea dipuse amirălu di pi scamnu ş-intră ğònile şi bîneaḑă ninga, cara s-nu muriră.

(Spus de George Dîamandi din Samarina, Epir.)

87. Fičorl'i agunìţĭ di părinţî.

Ş-erà, ţe nu ş-erà; s-nu erà, nu se-aspuneà.

Erà un-oară un om multu avùt. Aţèl om aveà optu fičòrĭ. Cari-şte cum o-aduse oara, că lumea estă scărĭ-scărĭ easte, un se-alină ş-altu dipune, ağumse avutlu aestu s-no-aĭbă di sum nare. Niţi čìnuşe tu vatră no-aveà, ahîntă urfańe greauă.

Aveare nu, n-casă un jar di fumeal'e, ţe zg'ileà «pîne, tată», era-l vaĭ ḑîţĭ, ca nîs ţe nu vrea. Minte n-cap no-aveà.

Carĭ nu si scuteà n-cap, ş-feaţe zbor cu mul'are-sa, se-ascapă di fumeal'e. Fičorl'i tuţĭ erà tuţĭ ńiţĭ. Aţèl cam marle s-aveà, s-aveà multu 14—15 de-ańĭ şi-l' ḑîţeà Cota.

Nîs, cîndu tată-su, îl' čučurà ascumtìşaluĭ a mă-saĭ, čulì urècl'ile ş-lo di hăbare, ţe lă si crueaşte. De aţeà ş-umplù ğepea cu făsul'e.

Il' lo tată-su ş-mă-sa fičorl'i, s-l'-aducă nclo, taha se-adună ţivà surţeale. Aestă erà băgare pri somnu, c-alòr lă ardeà s-l'-alasă, s-k'ară, să se-ascapă di nîşĭ.

Calea-calea cum z-duţeà, Cota arcà cîte un făsùl'ŭ la caθe drăşcl'auă, tra s-poată s-află calea tu turnată. Ağùmsiră tu pădure şi părinţîl' l'-anduplicară ş-l'-umplură s-aşteaptă aclò, că ş-nîşĭ va vină, că agîrşiră ţivà acasă şi va u l'a ş-năpòĭ va vină.

Maşĭ Cota ştià, că tute aeste suntu čìnuşe ntr-ocl'i, ma nîs tăţeà, că ahî't îl' tăl'à caplu ca fičòr.

Părinţîl', lăiţl'i, s-turnară acasă ş-alăsară h'icàtile a lor tu pădure! Fičorl'i acăţară s-plîngă şi să zg'ilească di frică şi z-grească:

— O, lele mamă! o lele tată!

Ma Cota lă ḑise s-tacă şi-l' băşè la ocl'i fărtiţl'i şi lă aştearse ocl'il' şi lă ḑise:

— Nu plînḑèţĭ, fărtìţĭ, că ĭo cunoscu calea. Aĭdiţĭ cu mine.

Apoea nîs năinte, frătiţl'i dipu nîs, făsùl'ŭ dipu făsùl'ŭ, ağùmsiră pîn-acasă.

Cum se-agudì, că tamàm seara ţea, părìntile scoase vîră ndoĭ groşĭ, mprumutàţĭ la vîră di cî'ndu aveà ş-el', şi adărară micărĭ multe. Şiḑî'ndaluĭ la measă, ş-feàţiră cruţea şi cara mutriră divarliga şi nu viḑură fičòrĭ, lăcrimară şi ḑîsiră:

— De! ţe g'ine vrea s-erà, s-erà ş-muşaţl'i a noştri astăseară pri measă, s-mîcă ńicuzańl'i, să-s sàtură, că deade Dumniḑău cu mnata!

— Ia-nă! măniţă! griră fićorl'i cu nă boaţe di la pălθire, că lă vineà frică a ńicuţlor s-intră neacl'imàţĭ, şi fuga nauntru muşaţl'i şi nimîncaţl'i ali mume.

Şi-l' băgă muma pri measă, ş-lă tăl'è cumătuşe la cama ńiţl'i şi ţope la cama mărl'i, să-s sàtură, s-o-adară ţae pî'ntica, că di multu nu ş-aveà băgată n-gură duruţl'i ahtărĭ mîcărĭ.

U dùsiră acşiţe, cu mîcare, cu beare, vîră siptămînă doauă şi năpòĭ acăţară, z-da tîmpărălu di foame. Acăţară diznòŭ màţîle s-lă gurleaḑă şi ocl'il' s-l'i zgărlească şi gura să s-mărească şi s-l-ağungă pînă la urecl'i. Tute di foame.

Părinţîl' ş-feàţiră nîpòĭ zbor s-l'i k'ară, că al'umtrea urfańa nu si scoate n-cap. Ma cîndu zburà nîşĭ ascumtìşaluĭ, Cota ascultà dipu uşe. Apoea feaţe, ţe feaţe şi băgă nă cumată di pîne n-ğepe şi calea tăl'à ş-arcà cîte nă mîşcătură. L'-alăsară părinţîl' cu minòùńĭ aclò şi s-turnară acasă.

Cota vru nîpòĭ s-l'-aducă n-hoară, ma nu putù s-o-află adoară calea, că puil'i al Dumniḑă aveà mîcată sìrmile şi mîşcăturle di pîne arcate di nîs. Carĭ plînḑeà ńicuzańl'i frătìţĭ, di ţĭ si cutrimburà cămeaşa dipri tine, di zg'iclu a lor, şi di ńila lor, se-alnă Cota pri un àrbure s-mutrească, vidèm, nu se-anḑăreaşte hoara lor?

Diparte multu, nclo, cît l'-acăţà ocl'ul, veade nă limbă di foc. O-adună tuţĭ cîtr-acloţe şi agalea-galea, cu găirete, cu ìnimă, ağùmsiră!

Aclò era casa dracluĭ.

Cîndu ağùmsiră, draţl'i ninga nu se-aveà turnată. Aflară maş Drăcoańa. Drăcoańa lă gri:

— Fićòrĭ muşàţĭ, fićòrĭ muşàţĭ, ami ĭu z-v-ascundă maea, s-nu vă mîcă bărbat-ńu Draclu, cîndu va s-toarnă?

A Drăcoàńil'eĭ îl' fu ńilă mare di el' şi l'-ascumse tu nă udae. Aestu udă se-aflà ningă udălu ĭu durńà òptule feate ali Drăcoańe.

Ntunicî'ndaluĭ, na-l şi Draclu da la poartă.

Intră nîs şi di la uşe greaşte a Drăcoàńil'eĭ.

— Oamińĭ ańurzeaşte aoaţe!

— O-aĭ cu tine mintea, bărbate? d-ĭu oamińĭ aoațe tu irńie? G'ine ma, carĭ vaĭ arĭ'ḑĭ?

Draclu, ca drac. Mutrì tu gùvile tute şi pîn tu coadă l'-află muşațl'i, adunàțĭ guzmòl'ŭ di frică un ningă anantu, ca nîşte ńilùşĭ. Nîs nu l'-asparse ună-ş-ună, că erà mîcàt şi l'-alăsă tră ḑua di mîne. Ş-u băgă z-vină noaptea şi s-l'i tal'e. Cota aduk'i, că bunlu nu l'-aşteaptă di la Draclu. Noaptea si scoală el şi l'a căćùlile a lor şi li bagă la feàtile a dracluĭ şi mîntil'le di la feate, li bagă la fićòrĭ. Neapirită g'ine şi na-l si-l' creapă-numa cu buzduganea vine s-lă tal'e caplu. Carĭ viḑù, că fićorl'i sun cu mîntìl' în cap, mintuì, că poate mul'are-sa l-alăxì lòcurle, şi fără s-tragă vilenḑa z-veadă, intră tu udălu anantu. Cît li viḑù feàtile ună ningă alantă cu càćùlile, ḑîse, c-aeşti sun fićorl'i. Traḑe buzduganea şi crîşt! crîşt! li tăl'è pîn di ună. Apoea, cara se-agumiseà, ş-fuḑì n-lume dipu dră-curìĭ.

Fićorl'i fuḑiră cu vie đe-aclò ş-alăgà ńicuzańl'i cît puteà, ca s-nu l'-acață Draclu.

Drăcoańa, ma fuḑì bărbat-su, băgă să scùtură prin casă, ş-află feàtile tăl'ate ca nîşte purumbe lăĭ. Băgă să z-deàpiră, să-ş zmulgă perlu şi si zg'ilească, di s-trunduеà loclu dit ϑimèl'ŭ.

Draclu, de aclò ĭu erà, avde boațea şi zg'iclu a Drăcoàńil'eĭ şi fuga-vimtu s-toarnă, z-veadă țe are di zg'ileaşte ca turbată.

— Na! muşuteața țe-adràşĭ! îl' spuse Drăcoańa, c-acşì pate omlu, țe sapă groapa altùĭ.

Draclu, cara vińe di s-nărăeaşte nă oară, foc scuteà prit nărĭ, limbe-limbe. Se-alină nîs pri casă z-veadă, nu-l' anḑăreaşte ĭuvà. Il' veade, ĭu fuḑeà diparte multu largu, Cota dinăinte şi frătițl'i dipu nîs. Carĭ viḑù Cota, că vrea-l' acață, lă ḑîse a frațlor:

— Frațĭ, frătìțĭ, intràțĭ tu cùfalu aestu.

Şi carĭ l'i acupirì cu frînḑă, lă ḑîse s-nu grească dip, bre! pînă ş-adil'àticlu să-ş lu ținà. Apoea nîs se-ascumse după nă bizbil'e mare.

Draclu, curmàt de-ahîtă alăgare, şiḑù năϑeamă pri cùfalu ațèl, să z-discurmă. Ma cum erà vătămàt multu, z-deade pri mînă ş-agîrşì tu somnu. Măratl'i di ńițĭ aròv siminà dipri g'os, ma tățeà mutĭ, necă s-minà, necă adil'à.

Şiretlu Cota, ma durńì Draclu, îl' fură păpùţîle ş-aoaţe fac alanţî!

Prinde să ştiţĭ, că ma-l' l'aĭ păpùţîle a dracluĭ, nu poate s-adară ţivà, ne s-imnă, ne s-alagă.

Tora Cota ţe-adară cu păpùţîle? Li bagă n-čor şi alăgà cama di drac. Fuga nîs năpòĭ la Drăcoańa şi-l' ḑîţe:

— Mae, mae, ńĭ-ḑîse draclu, si-ńĭ daĭ av́istearea di sum scară, că are căḑută tu mîńĭ fureşti şi s-nu u dare, caplu va-l, lu tal'e. Macă nu pistipseşti, na-ńĭ deade păpùţîle amînete.

Drăcoańa viḑîndaluĭ păpùţîle pistipsì, că ştea nîsă, că draclu maşĭ tu zore li da. Scoate şi-l' da av́istearea, apoea fuga fičorlu diznòŭ.

Draclu, armàs fără di păpuţă, u k'irù pusula dip. Si-l videàĭ cum imnà şcl'upicînda, ca vîră pal'u-gumàr arăńòs, ti lişinàĭ de arîsute.

Fičorl'i aestă vrea; si sculară de-aclò şi calea-calea, cu Cota năinte, ağùmsiră acasă.

Părinţîl', ca părinţî! cîndu-l' viḑură, că s-toarnă tuţĭ anviscùţĭ cu strańi noauă, cu orĭ di guşe, că Cota l'-aduse ma naintea prim păzare, plînḑeà di harao. Ma naintea fičorl'i nu vrură s-lă da niţi bună-ḑuă, că ţe părinţî fură nîşĭ, s-l'-alasă tu irńie, ma, cama napòĭ să mbunară şi s-feàţiră năpòĭ avùţĭ, cum ş-erà di ma naintea!

(Spus di Mia al Cealera, Avela, Epir).

88. Boŭlu fără boe.

Erà, či-şte erà!

Erà un om şi vrea se acumpră un boŭ.

Omlu aìst erà cu mintea şcurtă. El ĭeşă m-păzare şi strigă:

— Care-ńĭ vinde un boŭ, fără boe!

Toţĭ dădeà din anumirĭ şi ḑăţeà, cîţĭ lo-avḑà:

— Măratlu ţi om ş-erà! Nica tinir şi s-l'i fugă mintea?

Toţî îl loa tă glar. Că niţi di ntreḑil' nu erà, nu erà di aţèl' cu ucălu patru-sute

Vîrn, ma diştepţu di nîs, ţi-l acumpră cîţĭ paràţĭ faţe, îl' dăţe:

— Oaspe! dă-ńĭ a ńia praḑil' şi-ţĭ vindu boŭlu ţe cafţî.

Ahăt l'-ağunḑeà mintea k'irutluĭ, scoate şi-l' da cît caftă.

— Tora cîndo z-v́in să-l l'aŭ boŭlu!

— Iţido ḑuă, dot! maşĭ Lunea, Marţa, Ńercurea, Ğoea Vińirea, Sîmbăta şi Dumìnica s-nu v́ińĭ, şi nclo, iţi altă ḑuă di stămînă.

— G'ine, ḑîse glarlu cu mintea ţea multa.

Dupu dao ḑăle ńarḑe glarlu, să-l' caftă boŭlu fără boe.

— Ami, aḑĭ ţi ḑuă-ĭ? ntreabă aestu.

— Marţĭ!

— Ami, nu ştiĭ, că Marţa ḑîsim s-nu v́inĭ.

— Aşè, ḑăse glarlu şi fuḑì.

Apoaea, tricură ḑăle treĭ-patru şi ńarse eară.

Aestu tot aşè: lu ntribà, ţi ḑuă-ĭ. Carĭ îl' se-aurî' di ahătă ducă a glarluĭ, s-plîmse la ĭuk'umete şi-l' ḑăse, că omlu aìst nu-l' da boŭlu fără boe.

Omlu cu boŭlu, deade zbor, că năşĭ avură ligătura, s-nu z-ducă niţi Lunĭ, niţi Marţĭ, niţi Ńercurĭ......, ma tu nă ḑuă caĭ-ţi-do, dot, di stămînă.

Iuk'umetea viḑù, că dol'i suntu di lişorl'i şi ţi s-lă facă, aĭ s-l'i bagă tu nă bute dadùn. Apoea arucutiră butea. El' doĭl'i, ma z-viḑură streşĭ, ḑăse glarlu cîtră alànt:

— Ştiĭ ţi, oaspe? Dă-ńi-l boŭlu cum s-h'ibă!

— Ştiĭ ţe oaspe? mine va-s ţă-l daŭ, ḑăse alànt, cum să-l vreĭ!

Şi aşè, pînă s-nul' băgà tu bute, nu lă v́ineà mintea.

(Scris de băeatul Anton C. Becia, Berat (Vilarde), 14 Dec. 1897, Albania.)

89. Luţeàfirle.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà nă oară nă mărată, nă corbă ş-nă jilită. mumă Ea ş-o aveà dor şi nod la ìnimă, că tută lumea cu ńiţĭ îm braţă ş-ea jilita cu mîńle goale, ca nîsă ţe nu vrea. S-culcà, si sculà cu graĭlu n-gură: «Dă-ńĭ, Doamne, ş-a ńia un ńic!»

Azĭ dă-ńĭ, mîne dă-ńĭ, cara-l' si duse aridă al Dumniḑă, se-ascapă di ngrîńa l'eĭ, cara-şti, îl' deade nă capră! Ea laea: «capra, capră!», u vru, ş-o-apreadună, cumu-ţĭ vreĭ fumeal'a.

Capra crişteà şi s-muşăţà ḑuă di ḑuă! Ma ţe capră eară

ţea? Cîndu earà sîngură şi-ş scuteà k'alea di capră, ma muşată ş-ma luţită di nîsă tu lume nu se-aflà.

Nă ḑuă u pitricù mă-sa s-la n-vale. Feata duse şi cara biţì di lare, vru si şi scoată cămeaşa tora si-ş u la. S-trapse tu feàrică si şi scoată k'alea. Aclò o-aduse oara s-treacă tu minuta ţea h'il'lu de amiră şi s-u veadă.

Aestu armase cu mintea ca k'iruţl'i şi cu gura căscată. Multu loc aveà turnată el, multe feate aveà viḑută de-amiràţĭ şi de soe di bune, ma ca feata estă vîrnă!

H'il'lu de-amiră s-turnă acasă la mă-sa şi-l' ḑîse, că va si nsoară cu feata cu k'alea di capră.

Cîndu avḑî' mîsa aestă, ma g'ine s-cădeà casa s-o aplucusească dicît s-l'-aducă h'il'-su ahtare hăbare. Cîte-l' feaţe nîsă corba, s-nu si nsoară, h'il'lu nu avḑî'. I a luĭ i la nă k'atră li greaĭ zboàrile, ună făţeà. Şi şteà nîs, ţe şi ştea.

Il' gri ş-tată-su di nă parte, s-nu lă facă arşinea aestă, ma să si nsoară cum lo-aduţe arada ş-cum lă-ĭ fumeal'a, că suntu ahîte feate tu lume, feate di amiràţĭ, ţe maş z-dişcl'idă gura aşteaptă, tra s-lo-arapă, ţivà nîs! I aţeà, i mi vatăm.

Amirălu no-aveà dicît unu ş-tut! Aţèl ińoară, aţèl auşatic, aţèl s-lă poartă numa. D-lu să z-vàtămă, ma g'ine s-u l'a şi ţe z-ḑîcă Dumniḑăŭ. Ncl'ise ocl'il' şi-l' deade izine, s-u l'a.

S-feaţe numtă, ma ca ţe numtă ş-fu aţeà? Numtă cu fărmaţe. Părinţîl' era-l' ca di mortu, nu ca di numtă. Băgară nveasta n-cor, ţe laĭ niveastă ş-ţe laĭ cătrane? Capră! Lumea no-aveà altu zbor, altu graĭu ḑua tută ş-ḑîlile alanti, dicît părăvulia càpărl'eĭ.

Seara feata, cîndu s-culcà cu h'il'lu de-amiră şi scuteà k'alea şi s-u videàĭ atumţea? Nu lipseà lampă ş-hăbàrĭ s-aprinḑì, că luńinà nîsă cama di v́amande. G'ine ma nîsă-l' ḑîse a bărbatu-suĭ, că di ḑua ţe va s-k'ară k'alea, si ştibă, că va s-u k'ară tră totna.

Nă ḑuă lă vińe acl'imare, să z-ducă la numtă amirărească. Părinţîl' a fićorluĭ k'insiră şi dùsiră deadùn cu fićorlu şi capra o-alăsară acasă, că de! cum s-u l'a? Tră videare tu lume erà nîsă? După ţe fuḑiră tuţĭ de-a casă, feata scoase k'alea, u băgă sum bonḑă, aprease un per di hrisafe şi s-

află la numta amirărească. Tamàm s-aveà acăţată tută lumea n-cor şi corlu-l trădeà nveasta noauă.

Capra, tu nişte strańe ţe nviliĉă di-ţĭ loà ocl'il', duse şi se-acăţă dipu nveasta noauă.

Tuţĭ s-ĉuduseà pri muşuteaţa l'eĭ şi maşĭ un ştea, carĭ easte. Atumţea se-aplică mama cîtră h'il'-su de-amiră şi-l' ḑise cu dor ş-cu uhtare dit frînḑîle dit h'icàt:

— H'il'ŭ durùt, s-nu te aveàĭ însurată, na, feata ţea vrea-ţĭ daŭ, că maşĭ nîsă-ţĭ prindeà aţîa! Ea mutreà, ţe semnu di feată!

H'il'-su nu putù s-aravdă şi-l' ḑîse la ureacle:

— E, scumpă mumă! aţeà easte nveasta mea!

— Cum acşiţe? Am k'alea di capră?

— K'alea di capră va o-alăsă acasă.

Ahît vrea ş-muma. Agońa deade fuga acasă şi gusgunipseà aoà, guzgunipseà aclò, l'-o-află. U lo ş-ca cum erà ĉireaplu après, o-arucă tu ĉireàp şi scrum s-feaţe.

Mărata di nveastă a h'il'luĭ de-umiră cum l'-ańurḑì băgă boaţea si zg'ilească pupu! pu! şi alăgînda alăgînda, arsărì si ş-ascapă k'alea, ma ţe s-ascapă, c-aţeà eară scrum.

Atumţea laea di feată s-prifeaţe nă scînteal'e şi azbuiră, azbuiră, loată di vimtu, pînă s-mută la ţer şi az tră az u vidèm ninga aclò, că s-feaţe steauă şi-l' ḑîc *luţeà fire di-c-seară.*

H'il'lu de-amiră s-lo dipu nîsă şi azbuiră s-o acaţă şi si-l' toarnă mintea, ma nu putù şi de-atumţea armase ş-nîs în ţer şi s-feaţe *luţeàfirle de dimineaţa.*

(Variant la basmul No. 72, pag. 205.)

90. Fiĉòr fără căsmete

Erà nă oară, ţe ş-eară, s-nu eară nu se-aspuneà.

Ş-erà nă oară un fiĉòr de-avùt, ţe cîndu se amintă nîs tute bùnile ş-tute g'ineţle le-află tu casa tată-suĭ. Cupìĭ di oĭ cît traḑe arina, căpri cîte steale; cîndu băgà si mbàiră primuveara nîpòl în sus ca furniḑle imnă, c-alg'înele văzeà: ahîtă lume di tutìpută! Irg'ilelu a lor trunduea loclu. Ţe z-ḑîc zboare multe: aveà groşĭ, di no-aveà ìu s-l'i bagă; cu numa era-l' tu loclu tut.

Şi ţe z-veḑĭ? No-ap(u)că z-vină Florlu, c-acşĭ-l' ḑîsiră a ñicluĭ şi a-treea seară lo-àrsiră mìrile pri nare şi-l' băgară, s-aĝungă s-ţeară. Ahtare miră lae l'-băgară!

Tră nîscînḑĭ añĭ cît lucrà căsmetea tată-suĭ, lùcurlu lă si duse tut tră năinte; g'ine-ma cît l'i ncl'ise ocl'il' tată-su ş-mă-sa ş-acăţă să-l' si ducă strîmbu. Azĭ gălbaḑa, mîne guvujdelu, k'ireà oile di videàĭ cu ocl'il' cum fug dintră tine tră totna! Azĭ nă cupie, mîne altă, l-u intră stroflu ş-a eàpilor, a căl'lor, di ţĭ si cutrimburà cămeaşa dipri tine, cîndu l-aduţeà k'el'le vălmălu! Tră ndoĭ añĭ, după moartea părìnţilor, armase măratluşĭ di Floru cu cămeaşa dipri nîs: ne čìnuşe m-vatră nu ş-aveà. Şi s-nu ḑiţĭ, că erà vîră čoare-tu-čìnuşe i vîră ţe s-tal'e frînḑă a cîñlor, nu! Agunseà ḑuă ş-noapte ş-cu mîñĭ ş-cu čoare, şi-l' fità mintea cît tră patru filozuh', ma ţe s-l'i faţĭ, că căsmete no-aveà!

Carĭ viḑù ţe viḑù ş-nìs, şi ncălţă nă ḑuă ţăruh'le di h'er, ş-lo nă čumagă di h'er tu mînă, ş-feaţe cruţea, şi nk'isì s-află Dumniḑălu, tra s-lu ntreabă, ţe-l' si faţe halea?

Calea ĭu z-duţeà astăl'è doauă feate. Eale lu ntribară: ĭu calea, oară bună? şi car-aflară, că o-adună la Dumniḑăŭ, îl' ḑisiră s-lu ntreabă, că-ţe nu pot să s-mărită ş-nîse ca soàţîle tute?

— G'ine, ḑîse omlu va lu ntreb.

Imnă cît imnă şi deade di un gorţu uscàt, ţe nu făţeà gorţĭ. Lu ntribă şi gorţul, ĭu z-duţe şi-l părăcălsì, s-l'a furtia şi si ntreabă ş-tră el, ţe-l' si faţe hala? că ţe nu faţe gorţĭ? U băgă Florlu ş-aestă tu supane şi-ş mutrì di cale. Calea-calea na-l aĝumtu la un arîŭ. Arîŭlu eară dipùs ş-alăčìt multu şi nu s-triţeà.

— Arîŭ, arîŭ! ḑîse nîs, fă-ñĭ cale s-trec!

— Va-ţĭ fac, ḑîse arîŭlu, mea cara s-ñi spuñĭ, ĭu ti duţĭ şi tră ţe ti duţĭ.

L'-aspuse ţe cură şi arîŭlu îl părăcălsì si ntreabă Dumniḑăŭ, că ţe l'-u apa totna alăčìtă?

— G'ine, ḑîse Florlu, că tot u fac calea, că u fac!

Imnă, imnă, prit văl'urĭ, prit munţĭ, cu ntreabă un, întreabă alantu, nviţă, ĭu şade Dumniḑăŭ, trîş cîndu l'-acăţară să se-arupă ţăruh'le şi čumaga să s-aroadă pri g'os ca nă palmă.

Putèţĭ z-vă băgàţĭ cu mintea ţe imnare feaţe măratlu pînă s-ağungă aclò. G'ine că nu-l' işì sùflitlu de-ahîtă curmare.

Carĭ ağumse aclò, ţe z-veadă? — Nă pălate tută de soare, di nu puteàĭ s-mutreşti, ca-ţĭ loa ocl'il'; calea aştirnută tută cu k'etri di ṽamanḑî şi pri divarliga, ĭu s-ti şuţàĭ, maşĭ lucri hrisusite ş-mărgăritărĭ di tute soĭle videàĭ.

Il' ṽineà al Flor să s-toarnă din cale, ahîtă arşine l'-erà cum z-da ocl'il' cu Dumniḑălu, ş-ahîtă ńilă l'-ṽineà, cum s-calcă pre-ahtărĭ lucre ahărzite. Ma n-coadă o-află g'ine s-intră şi iţe s-easă. Apoea ş-aspuse plîngul.

Dumniḑăŭ lo-aştiptă ca tută lumea, că tuţĭ unà l'-are nîs, va oarfîn, va avùt, şi-l' ḑîse:

— Ţe s-fac, fiĉorlu a meŭ! acşì ţĭ-easte căsmetea. Du-te şi zburà cu nîsă. Casa l'eĭ easte dipu pălatea mea di soare.

Duse măratlu cu ìnima ngl'iţată şi pri ţe da? Nă casă, ţe casă? nă călivuşcă, fără uşe, fără ğamurĭ, acupirită cu nîşte pal'e, ţe curà n-casă, cîndu dădeà ploae, neauă i grìndină; cu gl'àţăle crustal aspinḑurate tu k'lcute, ca vîră călivuşcă di g'iftu! Cîndu intră nauntru, ş-faţe cruţe di ţe veade? Nă zgroabă ncusurată, cu ĉoarle tu vatră, cu gruńlu la ḑinu-cl'u, alăk'ită, cu cărnurle nafoară, ţe ma tut adrà guvojde cu dinţĭl', ahîťt trimură de-arcoare! Ş-erà veară k'irò, am ţe vrea s-erà earna?

L'-u intră pri zvercă cu ĉumaga di h'er şi dă-l', dă-l', l'i li feaţe oàsile ma moale ca pîntica, ma tu cacu tute, că zgroaba niţi că z-bătù dit loc!

Cara viḑù, ţe viḑù, că nu s-aduţe n-cale ne co-arăŭlu: u munḑusì ş-u deade la daràţĭ ş-ma nclo, şi s-turnă pali la Dumniḑălu s-lu ntreabă, ţe-ĭ aestă ţe pate?

— De, fiĉorlu a meŭ! ţe s-ţă fac? Acşì ţĭ fu scriată. Căsmetea omluĭ nu s-mută, unà oară ţe-ĭ ursită s-h'ibă acşì. Maşĭ un ĉarè easte. S-ti nsorĭ cu feata murarluĭ di la voĭ!

— Am cum s-mi nsor, Doamne, că-ĭ şcl'oapă?

— Ţe că-ĭ şcl'oapă, ma căsmetea l'i si duţe tut tră năinte!

— S-h'ibă, Doamne, cum urseşti.

Cîndu s-l'-alasă sînătate s-fugă ş-aduse aminte di mîndăţle a feàtilor, a gòrţuluĭ ş-arîŭluĭ şi ntribă ţe-ĭ ş-ţe nu-ì! Dumniḑăŭ îl' ḑîse:

— Atumţea va s-mărită feàtile, cîndu nu va s-pîngînească

loclu cu poàlile n-sus cîtră soare, ca feate fără arşine; gorţul atumţea va da gorţî, cîndu va-l amină vîră călătòr cu 99 di k'etri; ş-arîŭlu atumţea va s-limbiḑască, cîndu va s-neacă 99 de oamińĭ.

Calea ĭu s-turnà deade de-arî'ŭ, că nîs îl' vineà ma naintea n-cale. Dupa ţe-l tricù l'- aspuse graĭlu al Dumniḑă şi-ş mutrì calea. Arîŭlu di nă cale dipuse ş-cama multu şi cum triţeà oastea amirăluĭ, lo vimtu nă oară ş-nică 99 di sùflite ş-apoea z-dizlăčì tră čudie.

Ağumse la gorţu şi l' ḑîse graĭlu al Dumniḑă. Gorţul atumţea-l pălăcàrsì s-lo-amină nîs cu 99 di k'etri şi cum loamină, di nă oară deade frunḑă, lălùḑĭ şi gorţî, că s-mîcàl un gorţu, ţ-alinḑeàĭ ḑeàditle di dulţe ţe erà.

Lă ḑîse ş-a feàtilor s-nu pîngînească loclu n-faţa soàriluĭ, di le-aspune al Dumniḑă, macă vor să s-mărită. Nîse ascultară şi tră ndoauă ḑîle s-măritară şamintreĭle.

Apoea nîs îşĭ băgă lăĭle cu feata murarluĭ şi de-atumţea iţe făţeà, cu numa feàtil'eĭ di muràr, prima-l' si duţeà; că nîpòĭ acăţară s-cură ca cu găleata: cupiĭle di oĭ, di căpriirg'ilaţl'i, şi groşl'i, şi tră nîscînţî ańĭ, li băgă tute cîte k'irù la loc. G'ine ma totna lipseà z-ḑîcă, că avearea nu-ĭ a luĭ, ma-ĭ a niveàstil'eĭ, că di nu, nîpòĭ u k'ireà.

Ş-acşì, lumea, d-ĭu lo-aflà ma naintea, că nu-ĭ ğone, că di cap li pate tute, că di minte u k'are avearea, tora nu ştea ţe s-cama ḑîcă: Ba, că ĭu curà, va s-cură; pomlu sum pom va s-cadă; ca cumu ş-fu tată-su, va s-h'ibă ş-h'il'lu, ş-alte multe.

Căsmetea va s-te avină, nu s-o avìńĭ!

(Spus de Stama din Mălacaşĭ, 1892, Tesalia.)

91. Nora arauă.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà ună oară un frate cu nă soră. Fràtile erà cama mare şi sora era ma ńică. Cari-l' vińe oara a fičorluĭ să si nsoară, aleapse-aleapse pînă culeapse: ş-lo nă feată araŭă ş-anàpudă, di ş-cu cămeaşa di pri nîsă si ncăčà. Treaca l'eĭ cu cumnată-sa nu s-mîcà: ḑua tută pri cuţute eară ş-la tute

mărata di cumnată no-aveà vîră stepsu; că ş-erà bună ca ńelu, dulţe ca nuca ş-durută c-amàlama.

Nora de-araŭă şi di lae ţe ş-erà, ş-u băgă s-facă ţe s-facă şi să se ascapă di cumnată-sa, că nu puteà s-u veadă ntr-ocl'i: l'i s-păreà, că l'i sta sk'inu ntr-ocl'i. Şi cîte zboare, cîte ang'idi nu băgà la frati-su a feàtil'eĭ, s-l'i facă s-nu z-vor tra si-l' da cale? Cu tut-aestă fràtile ş-ca ştià tutìputa ş-tu una ureacl'e l'-intrà, to-alantă l'-işà.

Iţi aspărgăčune s-făţeà n-casă, carĭ u feaţe? cumnata. S-arse pînea tu čireàp, că nora mutreà s-aŭungă lăh'le şi cu-vèndile cu viţinătatea, carĭ ftiseaşte? Cumnata. Z-virsă ùtrile cu vin, că l'i nh'ipse cuţutlu nora tu utre, carĭ u feaţe? tot cumnata. Nă dua neapucata di noră, ţe s-nu ş-apucă, acaţă di dispî'ntică căpărle di lapte şi z-duţe la viţine. Cîndu s-toarnă acasă o-arcă pri cumnată-sa, că nîsă taha earà acasă. Cîte nu-l' dise ea a măràtil'eĭ di feată? Cîte no-aravdă loclu. Apoea seara, cîndu s-turnă bărbatu-su, tu 99 di buèĭ u mul'è, maşĭ-maşĭ s-lă bagă ngrîńa. Ş-co-aestă no-adră ţivà, că frati-su erà om cu minte şi tu dàţile a mul'are-saĭ nu pistipseà niţi ună. Ţe-l' dise nîs:

— Las h'ibă, mul'are, noĭ z-bînăm ş-nîpòĭ va li băgăm la loc! Cap di om nu easte.

Nvipirata di mul'are la zboàrile aeste cît nu feaţe tîc, di foc şi di draclu ţe ş-aveà tu ìnimă! Ma s-ţinù şi di oara aestă.

Cum s-facă, cum s-adară si-ş scoată ahtea pri ńelu al Dumnidă, ţe ş-erà ună cumată di amàlamă, ş-nîsă nu ştea! Iu si-l' si ducă mintea ş-ĭu s-u pingă şutlu di la Valea-al-Condu? Nîsă aveà un ńic: aţelu ş-tut. Tu nă noapte si scoală, îl tal'e şi apoea agalea-galea si duţe şi nh'ide cuţutlu sum căpituńlu a cumnată-saĭ. Cîndu z-dişteaptă bărbatu-su ţe z-veadă? Leşe greauă!

Nora ţea li lae băgă boţle si zg'ileascà, si-ş frîngă mîńle, că ţe păţî nîsă nu păţî' vîrnă ş-c-aestă nu l'-o adră altă, ma cumnată-sa. Frati-su a feàtil'eĭ, minduì c-aestă va-l vătămă fičorlu! cu tut c-aestă nu şi şteà ţivà şi eară cu mîńle-apă di liturg'ie curate.

O-acaţă ş-o-aduţe m-pădure ş-aoà u scoate făşĭ-făşĭ corba! Apoea s-turnă acasă la nşirpicata ş-nipîrticata!

Cît fuḑì fràtile de-aclò ş-na ĭu treaţe un aùş. Aestu erà Dumniḑăŭ, ţe atumţea imnà pri pade. Cît călcă sînḑe ş-loclu di nă cale s-cutrimbură ş-ună boaţe se-avḑĭ́:

— Nu mi calcă, Doamne, că nu ńĭ-am faptă ţivà mărata! Nu-ńĭ mi calcă, că-ńĭ mi dor oàsile!

Dumniḑăŭ plăscînì cu ćumaga nă oară di pade ş-na ĭu si zvumù nă fîntînă ńică, cu apă araţe. Apoea plăscînì ninga nă oară cu ćumaga şi ḑîse, să se-adună bucată cu bucată truplu a feàtil'eĭ şi z-v́ină caθe parte la loc-l'i. Ş-acşì s-feaţe. Le-aruvină (li pruscuk'ì) apoea cu apă dit fîntînă şi fitica ţea buna şi aţeà nistipsita ş-anv́iè dinăoară.

Agudì pîn tu treĭle Dumniḑăŭ nă bărţire, ţe s-aflà aclò, ş-na ĭu ţ-arsare nă pălate muşată, di ńv́ilćà ca soarle ş-cama multu.

— A ta s-h'ibă, feată bună, ńelu al Dumniḑăŭ, ḑîse auşlu şi niviḑùt s-feaţe. Huzmik'àrĭ la pălatea aestă nu s-lipseà. Mîcarea s-făţeà di sìngură; no-apucà feata z-ḑîcă, ţe mîcare-l' traḑe ìnima ş-tu minută-l' v́ineà dinăinte. Ş-acşì erà cu tute lùcrile, că tute erà cu gură.

Nă ḑuă măratlu di frate a l'eĭ, carĭ ağumse oarfîn-oarfîn alăk'ìt şi no-aveà cu ţe s-acùmpără leamne, lo funea, si duse să si ncarcă, trîş tu pădurea ĭu feaţe moarte di om. Aclò nu z-duţeà ćipit di om pînă atumţea şi viḑĭ'ndaluĭ pălatea muşată, cum mintea nu ţ-u ncape «bre! j-ḑîse, d-ĭu işì ş-aestă? dit loc?» Cara s-apruk'è, poarta z-dişcl'ise şi nîs intră. Mutreaşte di ună parte j-de alantă, ca vîră cîne cîndu intrà tu casă xeană, nu veade vîră. «E, ḑîse nîs, bună-ĭ casa, ma ţe u vreĭ fără lume!»

— Cum fără lume, l'-apîndisì di nă cale scara, doamna noastră nu-ĭ lume?

Aestu ş-o-avù, că draclu zburaşte şi ntribă, carĭ greaşte.

— Io, scara! ţe nu ştiĭ, că aoaţe tute lùcrile zburăscu?

— Cum acşiţe?

Şi scara l'i spuse, că suntu număţite di Dumniḑă, s-h'ibă cu gură.

A luĭ l'-erà foame. Căftă s-mîcă şi na ĭu-l' v́in di cîte bune sun sti loc, cum ni ńv́isată no-aveà nîs vîră-oară. Aclò ĭu mîcà, avde nă boaţe ş-un cîntic, ma ne cîntic ne boaţe ş-erà că ş-o-aduţeà pri mirv́ilòg. Şi ţe ş-cîntà boaţea

ţea? Erà sor-sa ţe ş-aspuneà păţîrle a l'eĭ, cîte ş-trapse, cum ş-erà doĭ fraţĭ, cum ş-loară nă noră, nă căţauă, cum nu triţeà ḑuă di la Dumniḑă, ţe s-nu u zburască la fratisu ş-cum pînă n-coadă scoase foc din gură, că lă vătămă fiĉorlu ş-cumu ş-feaţe auşlu di ìnimă di anvìè.

Nìs măratlu, la boaţea sor-saĭ, canda căḑù ĉitia pri cap-l'i! Cîndu avḑĭ, ţe amîrtie greauă feaţe, l'-căftă l'irtare, că nìs băgàt fu.

Apoea s-turnă acasă ş-cara o-aumse cu cătrane mul'aresa şi-l' deade nă oară foc, arse ca luminarea.

Ş-acşì armàsiră dol'i fraţĭ singurĭ cu pălatea ş-cu tute bùnile, ş-cara s-nu muriră, bîńeaḑă ninga.

(Spus de I. Coyan din Perivole, Epìr.)

92. Treĭle surắrĭ.

Erà, ţi nu ş-erà.

Erà un oară treĭ surărĭ. Tată-su l-aveà moartă.

Nìse şideà sìngure. Ună ḑuă ş-amintreĭle lucrà la soare Aţeà cama marea turţeà ĉuk'. Aţea nolĝicana turţeà bumbàc şi cama ńică soră mîcà pîne.

Oara lo-aduse tu minuta ţea s-treacă h'il'lu de-amiră şi s-avdă ţi zburăscu surărle. Cama marea ḑîse:

Ţi avḑî't ş-ţi viḑùt! S-mi loare mine h'il'lu de amiră ti nveastă, cu aistu fus va l'i nvisĉàm oastea şi va s-armîneà ş-ti mine.

Aţeà nolĝicana gri ş-nîsă:

— Ţi avḑî't, ţi viḑùt! S-mi loare mine h'il'lu de-amiră ti nveastă, cu bumbaclu ţi torcu, va l'i nvisĉàm tută oastea şi va s-armîneà ş-ti mine.

Ma ńica, ţi pîn atumţea no-aveà grită ţivà, îş dişcl'ise hrisusita gură şi ḑîse:

— S-mi loare mine h'il'lu de-amiră, va-l' făţeàm un fiĉòr ş-nă feată, ţi ca nîşĭ s-no-aĭbă alţî tu lumea toată: cu luna tu frîmte ş-cu soarle tu k'eptu ş-cu stealle în faţă.

Fiĉorlu de-amiră lo g'ine di hăbare şi multu lo-arisì graĭlu hrisusìt a ńìcăl'eĭ feată. Deade-alaga acasă la mă-sa si-l' ḑìcă, că nìs va si nsoară cu ńica. Ma mă-sa, cum sînto mu-

mîńle: «Ba! că nu faţe, h'il'u, tine ficòr de-amiră s-ti nsori cu feată di aradă. Macă vrei însurare, să scoatem zbor, s-ţ-aducă cîte feate vrei de-amiră, s-esči pi-aleàḑire.

Ma nu-l' si bagă mînă a h'il'lui de-amiră: aţeà ş-nu altă, si sčiŭ, că lumea k'are.

Aţeà ş-aţeà!

Daole surări càma mări, car-avḑîră, că sora lor u caftă h'il'ŭ de-amiră, s-feàţiră foc! Ţi s-facă şi ţi s-adară? ş-u băgară cu mintea s-u k'ară. Cum s-facă? Ea cum: ş-feàţiră zbor, să z-ducă tute m-pădure la mărmintul ali dade ş-aclò s-o alasă. Cum ḑîsiră, aşì feàţiră. Adrară ndao piscùri, u loară şi sora ţea cama ńica şi z-dùsiră îm pădure, la mărmintu. Cum plînḑeà pi mărmintu, ḑîse aţeà cama marea:

— Uă! surări! agărşìm scafa di ńare, ca s-unḑim piscùrile. Cai z-ducă s-u l'a?

Il' ḑîsiră a ńicăl'ei z-ducă, ma nîsă nu vru, că l'-erà frică.

— Macă-i aşì, va nă duţèm noi daole cama mărle şi tine asčaptă aoă pînă s-nă turnăm!

Fuḑiră şamijdaole ş-o-alăsară singură ma ńica soră. Asčaptă aistă ta z-vină surărle cu ńarea, asčaptă şi no-are. Acăţă să ntuneàrică. Di frică, singură m-pădure, da nă boaţe, nacă o-avde vîrnu suflit di om, strigă, zg'ileasče, vîrnu nu o-avde! că vîrnu nu imnă noaptea m-pădure. Ţi s-facă ş-nîsă, s-nu u mîcă vîră agrime, se-alină pi un àrbure, ca s-treacă noaptea.

Ḑua lantă, to-apiritä, s-h'ipse tu nă cùčubă, şi arucutea-te cùčuba, arucutea-te feata, ağumse la nă casă mare. Cît viḑù casa, inşì dit cùčubă şi intră nuntru tu casă. Nu erà vîrun aclò. Aţeà casă erà a nao fraţi, nao Palmă-om şi Barbă-cot, ţi ḑua alăgà dup-avinare ş-maşi noaptea s-turnà cu seara. Di nsus pînă ng'os casa irà nearnită, nilată, niscuturată. Feata si scumbusì muşàt, arnì, lă şi scutură casa, di u feaţe ca vilia. Apoea firmită pîne, adră ţina, băgă measa ş-apoea se-ascumse pi tăvane. Seara viniră naol' Palmă-om şi Barbă-cot şi s-ńirară multu cîndu aflară casa ndreaptă, di ti loa haraoa. Acăţară s-arîdă, s-ansară şi z-ğoacă di g'ine ţe lă păreà şi griră: «s-fure-ş-că-i dadă, s-u faţim mumă; s-fure-ş-că-i sor, s-u faţim sor, s-fure-ş-că-i nor, s-u faţim tot nor.»

Ma feata tute le-avḑî', mea tot nu inşì, că l'-erà frică, ca

feată, s-nu pată ţivà. Durńiră, apoaea si scoală eara cu noaptea n-cap şi tràpsiră avinare naol' Barbă-Cot şi Palmă-om. Nîpòĭ feata cum şi ştea: ndriḑeà casa, lă făţeà mîcarea, si sătură şi nîsă şi apoaea ascùnde-te pi tăvane.

Trec dao, treĭ serĭ, eara aşì. Nu sčià, ţi s-facă şi cum s-o acaţă, că nîsă ş-află un culcùş, şi stăteà noaptea ascumtă aclò. Si zburîră apoea s-aveagl'e un. Siḑù prota cama marle. G'ine ma şiḑù cît şiḑù, îl lo somnul şi durńì. A daoa-zĭ şiḑù alantu dupu nîs, ş-apoea aşì durńiră tuţĭ pîn la ńiclu. Aistu şiḑù şi nu-l acăţă somnul. Feata niţi şi sčià, că aveagl'e om în casă. Ca di tute ḑîlile, inşì, arnì, scutură, adră ţina, ma cîndo lo s-alină scara pi tăvane, o-acăţă Palmă-om-şi-Barbă-cot di poale şi-l' ḑîse:

— Nu te-aspare, că nu-ţĭ fac ţivà, ang'iluşlu a nostru! Aoaţe h'iĭ ca tu casa ta. Fă ţi vreĭ, mîcă ţe-aĭ k'efe, poartă cum vreĭ ş-caftă ţi-ţĭ treaţe prit minte, că di tute ţ-aduţim noĭ, di tute va-ţĭ purtăm.

Apoaea u ntribă, d-ĭu easte şi cum vine aclò?

Feata l'i spuse tute cîte-aveà păţîtă, cum o-alăsară surărle, cum s-arucutì cu cùčuba şi cum vine la casa lor. Seară s-turnară ş-alanţĭ Barba-cot şi Palmă-om şi multu lă si dişcl'ise ìnima, cîndu viḑură ţi muşată feată lă pitricù Dumniḑă.

Căpitanlu apoaea u lo nveastă. Il' deàdiră bàire di flurìĭ, strańe di hrisafe, u ngl'igară di muşutèţĭ. Ḑua lantă, cîndo va s-fuḑeà de-acasă, îl' deàdiră 9 cl'eĭ z-dişcl'idă tuţĭ udazl'i, maşĭ un s-nu-l dişcl'idă. Feata-l' dişcl'ise optul' udàḑĭ ş-ağumse la alantu. Nîsă şiḑù şi s-minduì, s-lu dişcl'idă ş-alantu? s-nu-l dişcl'idă? Pîn tu màrḑine îl dişcl'ise, z-veadă ţe-ĭ tu udălu aistu. Aoà ţe s-h'ibă? sclavĭ, oamińĭ ligàţĭ cu mîńle dinăpòĭ, adùşĭ di naol'ĭ Palmă-om şi Barbă-cot, cîndo s-turnà di avinare. Aisči, cîndo viḑură uşa dişcl'isă, un-cîte un, un cîte un, u deàdiră feata la nă parte şi fuḑĭ, s-nu n-ağungă! Armase maşĭ un aùş, ţi nu putù s-fugă, că erà ligàt cu h'are multu greale.

Stătù auşlu şi-l' gri cu dor a feàtil'eĭ:

— Fă-ţĭ, feata mea, di ìnima şi sălăg'a-ńĭ-mi, că va-ńĭ putriḑască oàsile tu h'are, di cîndo escu aoaţe! Feata l'-apîndisì atumţea:

— Cum s-ti sălăg'eşcu, pap? Nu veḑĭ, că va z-vină naol' Barbă-Cot şi-Palmă-Om şi va-ńĭ mi facă bucăţĭ di bucăţĭ.

— Nu te aspare, feata mea, că mine va-ńĭ te ascàp, maşĭ mîńle s-ńi disfàţĭ: va-ţĭ adàr *scamnu-lemnu*, ţi cu perlu z-dişcl'idă, cu perlu si ncl'idă şi s-imnă pit vimtu, cum azboară alîndura ş-cama multu.

Feata lo-ascultă ş-cu greŭ, frînḑe-ţĭ ùngl'ile, zgrîmă-ţĭ ḑeàditle, îl' dizligă h'àrile de la mîńĭ ş-auşlu ş-ţînù graĭlu şi-l' adră un *scamnu-lemnu* a feàtil'eĭ. Cum intră feata nuntru, to-altu loc s-aflá, aclò ĭu vru nîsă.

S-turnară măràţîl' di Barbă-Cot-şi-Palmă-Om seara, to-amurḑită, ca di tòtîna, l'a ş-feată, l'a şi sclavĭ, l'a ş-aveare, macă nu-aĭ lucru! S-feàţiră ca di fărmàc. U strigă feata aoà, u strigă feata aclò, feata nu o-aveà ĭuvà!

Feata t-un *scamnu-lemnu*, ağumse la un şoput. Aclò dipuse nih'àm, si z-discurmă şi si-şĭ astingă seatea, că deahîtă imnare s-aveà-apreasă ńicuţa.

Aclò ĭu s-apleacă z-bea apá, avde calu a h'il'luĭ-de-amiră cum arujasče, că lo-aduţeà h'il'lu-de-amiră s-lo-adapă. Di nă cale feata si nh'ipse-n *scamnu lemnu* ş-armase tu şoput.

Fiĉorlu de amiră nu-l' băgă oara feàtil'eĭ şi vru să-ş adapă calu. Bagă caplu tu cupańe calu, şi s-traḑe nîpòĭ. Ună oară, dao orĭ, calu tot s-traḑe şi nu bea. Fiĉorlu de-amiră s-apleacă z-veadă ţi cură. Cîndo mutreasče, veade *scamnu-lemnu*, ĭu nvîlĉasče tu şoput. Il scoate şi-l încarcă pi cal. Apoea îl da a mă-saĭ şi-l' ḑîţe: s-lu bagă tu udă şi s-lo-aĭbă angătàn.

Feata, seara, o-acăţà foamea şi după ţe s-culcà tuţĭ din casă, si sculà, loa pîne ş-mîcare, ţinà ş-eara ş-intrà tu scamnu-lemnu.

Ună ḑuă, dao ḑîle, treĭ, s-ĉudiseà h'il'lu-de-amiră, ţi turlie aistă, că-l' mîcă mîcarea! S-fure şoaric? s-fure altă vaţă? d-ĭu să s-află tu udălu a luĭ ahtărĭ lucre. Il' vine ergu s-nu h'ibă scamnu-lemnu cu vîră maĭstur nuntru. Nîs z-băgă s-aveagl'e nă noapte şi şiḑù ascumtu. Feata, cum şi ştea, de ağună, inşì eara si-şĭ frîngă foamea.

Na-l şi fiĉorlu de-amiră ĭu o-acăţă şi u băgă si spună, cum di s-află tu scamnu-lemnu. Ńicuţa, di cara-l' tricù frică ş-păpsì sùflitlu s-l'i bată, l'i spuse tute cîte păţĭ anarga ş-muşàt, cum

ştea nîsă si spună, cum tricù h'il'lu de-amiră pi la casa lor, nă ḑuă cîndo lucrà la soare, cum nîse şi spùsiră dorlu di sti ìnimă, cum vrură surărle s-u k'ară, cum ağumse la casa a nàolor Palmă-om-şi-Barbă-Cot, cum lă deade cale a sclavlor fără z-va, ş-cum ascàpă nîsă cu ağutorlu auşluî tu scamnu-lemnu, ţi cu perlu z-dişcl'de, cu perlu si nc'ide şi cum ağumse aoà.

Fiĉorlu de-amiră aduk'ì, că nîsă-ĭ feata ţe gri, că s-u loare ti nveastă va-l' facă doĭ fiĉòrĭ cu luna tu frîmte, cu soarle tu k'eptu, cu stealle tu faţă şi-l' vine ìnima la loc, că nîs multu ulîmse după nîsă. Il' ḑise s-nu si nvirină iĉĭ, că nîsă va-l' h'ibă niveasta luĭ.

Ḑua lantă îl' vine nă carte di la ma mărl'i a luĭ, că văsil'elu viţìn mută cap şi caftă s-l'i calcă loclu. Lipseà si z-ducă, si z-bată şi să-ş àpără loclu, cu tut că-l' si stricură ìnima, c-alasă a casă ocl'i lăĭ cu perlu hrisusìt. Cl'imă mă-sa şi l' ḑise:

— Avḑî, dado, mine trag la oaste şi nu-ĭ cunuscută di-se vin curundu. Ma, ţ-am ariğae mare, s-nu eşĭ di graĭlu a ńeŭ şi si-l' duţĭ di treĭ orĭ ìn ḑuă a *scamnu-lèmnuluĭ* pîne şi mîcare: ti ngustare, prînḑîre şi ţină. Aşiţe s-faţĭ!

Işĭ lo sînătate di la feata dit scamnu lemnu, di la mumă şi tuţĭ cîţĭ inşiră s-lu pitreacă şi trapse tu polim.

Di tine, di mine s-arîspîndì zborlu, că tu udălu a fiĉorluĭ de-amiră, easte un scamnu-lemnu, ţi mîcă pîne. Tuţĭ s-ĉudiseà şi vîrnu nu sĉià, ţi s-h'ibă ş-aistă. Ağumse zborlu aistu şi la ureacl'a surărlor a feàtil'eĭ dit scamnu-lemnu. Aiste c-un zbor duk'iră, că lipseasĉe s-h'ibă feată vrută di h'il'lu de-amiră, ta s-o-aĭbă el ahît angătàn şi c-aistă nu poa s-h'ibă altă di sora lor. Ţi s-facă ş-cum s-u k'ară?

Nă ḑuă z-dùsiră la muma fiĉorluĭ de-amiră şi-l' caftă scamnul-lemnu, s-lă lu mprumută nih'àm, c-aŭ tu minte s-adară ş-nîse un scamnu-lemnu ca ţel. Amiroańa, cum l'-aveà dimîndată h'il'ŭ-su, nu vru s-lu da; mea carĭ ş-u intrară feàtile ca ţivà mire, s-l-ul da maşĭ ti nih'àm di oară, se-ascapă di gura lor, l-ul deade.

Surărle ul loară şi cîndo inşì feata dit scamnu-lemnu, u dizviscură di fluriĭle a l'eĭ, l'i scoàsiră stràńile, şi si nviscù ma marea cu stràńile ş-fluriĭle a ńìcăl'eĭ. Apoea istă intră n-scamnu-lemnu şi u duse nolğicana l-amirălu acasă. Ami-

roańa-l lo scamnul fără z-duk'ască ţivà şi ca di tòtîna il' băgà mîcare ş-pîne di treĭ orĭ în ḑuă. G'ine ma feata istă ş-irà nă glară, nă k'irută ş-nisčiută, cum soţ no-aveà: nîsă niţi că s-minà tu scamnu. Treaţe nă ḑuă, trec dao, trec treĭ, eara aşì. K'iruta nu inşì s-mîcă ţivà, ta si-şĭ curmă foamea. Tamàm atumţea s-turnă şi fičorlu-de-amiră dit polim, ĭu lo-azvimse pi duşmàn. Nidiscălicàt g'ine di pi cal, graĭlu din gură-l' fu, ţi faţe scamnul-lemnu?

— Uă! laĭ h'il'ŭ! di treĭ ḑîle, di cîndo lu mprumutàĭ nih'àm, ni mîcă, ni bea. Ş-mine nu-ńĭ pot s-ul duk'escu, că ţi are păţîtă.

H'il'lu de-amiră, cîndo lo-agudì sfulgul, avḑînda iste zboară. Ńĭ-u feàţiră, minduì nîs. Ni mîcă, ni biù, ma trapse ndreptu la scamnu şi şiḑù s-aveagl'e. Feata, cara u strease multu-multu foamea, di-l' păreà, că-l' aurlă luk' tu pînticà, nu putù s-aravdă şi inşì dit scamnu-lemnu. Fičorlu-de-amiră o-acaţă şi-l' ḑîţe:

— Ţi cafţî aţia, lea puşcl'e arao! caĭ te-aduse?

Di nă oară amirălu u cunuscù, caĭ easte şi u pitricù acasă-l', si-ş u bagă ntr-ocl'i, după ţe-l' umflă nih'àm k'alea cu maţlu di boŭ, ti minte.

Feata ţea ńica o-aveà arcată tu urḑî'ţĭ, ta s-moară di foame. Ea irà di cu tot goală, dispul'ată. Ti căsmetea l'eĭ, ea, ĭu v́ine ḑua lantă nă moaşe s-adună urḑî'ţĭ, ti vîrnă pită, di ş-o-află feata ĭu plînḑeà, di ti curmà ńila di jalea l'eĭ. U ntreabă moaşa, suflit bun, că ţi are di plînḑe, că-ţe u scoase nafoară mă-sa? Şi feata l'i spuse, că ea ş-ea, mae, ţe păţî'i şi no-ascumse ţivà di cîte păţî' ńicuţa. Moaşa o-arupse ńila, cîndo viḑù ahtare feată muşată, cu zborlu ahî't dulţe ş-aştirnàt, ş u scoase dit urḑî'ţĭ, u nviscù cu şcurtul a l'eĭ şi u lo acasă, ti nă cumată di pîne.

Di cripare, h'il'lu de-amiră, că-l' k'irură feata, căḑù tu lîngoare greao şi trăḑeà s-moară. Cl'imară v́atri dit pàturle k'oşe a lùmil'eĭ şi nu putură s-l'-află lîngoarea. Feata di la moaşe avde, că h'il'lu de-amiră traḑe s-moară şi duk'ì, că aistă va-l' h'ibă lîngoarea di vrearea l'eĭ, de-aţeà îl' ḑîse a moàşil'eĭ, s-l'-adună ndao urḑî'ţĭ şi s-li h'arbă. Carĭ li h'arse g'ine, arucă arăvoana l'eĭ nuntru, arăvoană dată di fičorlu de-amirà şi-l' ḑîse a moàşil'eĭ, s-le-aducă la h'il'lu amirăluĭ, ca v́itrie-

— Cum va le-adùc, h'il'e, că niţi la poartă nu va me-aproak'e.

— S-faţĭ, cum s-faţĭ, mae, şi s-le-adùţĭ, că si ştiĭ, că amirălu cu vitria istă va z-vìndică, că-ĭ discîntată cu graĭu di vreare. E, li lo maea şi z-duse, ma viḑù, că h'il'a aflată ţîneà ahî't multu. La poartă avigl'à avigl'itòrĭ cu coarda tu mînă.

— Ţi cafţi, mae? u ntribară nîşĭ.

Maea ḑîse, cum că l'-aduţe ndao urḑî'ţĭ a h'il'luĭ de-amiră, ţi-l lînḑit, nacă ş-află vitria.

— Fuḑĭ, mae, ḑìsiră avigl'itorl'i, c-amirălu urḑî'ţĭ nu mîcă. Maea nu vrea s-fugă, că nîsă vrea cum di cum z-da ocl'i cu fiĉorlu de-amiră, c-aşì ş-u băgă de-acasă. Aclò ĭu să ncăĉà cu avigl'itorl'i, avde şi lînḑitlu şi dimîndă, s-o alasă moaşa n-sus.

S-alină moaşa şi intră la fiĉorlu de-amiră.

— Bună-ţĭ oara! — G'ine vinişĭ!

— Ţi-ńĭ adùţĭ, mae?

— De! h'il'u, ţi deade Dumniḑăŭ: nîsĉe urḑî'ţĭ h'arte şi discîntate cu graĭu dulţe di feată nimărtată!

Li lo h'il'lu de-amiră şi cîndo mutrì nuntru arăvoana, duk'ì că sînto di la feata şi di un-oară, canda no avù ţivà, canda l'-u lo moaşa lîngoarea cu mîna. Apoaea l'-ḑîse a màil'eĭ, s-l'-aducă ş-alte urḑî'ţĭ mîne, că viḑù multu bun di nîse. Maea l'-aduse nîpòĭ urḑî'ţĭ h'arte, tu carĭ feata arcă un per hrisusìt. Duk'ì nîs de-ag'înealuĭ, că dorlu a luĭ, sùflitlu a luĭ, nica bîneaḑă şi-l' ḑîse a moàşil'eĭ:

— Mae, mae! va z-vin pîn acasă la tine, s-ţă ved casa.

— Uă! ĭu va z-vinĭ, h'il'ŭ? casa mea easte mplină di bălìḑĭ şi di gl'inàţĭ! cum va s-calţi tine praglu, tine, h'il'u de-amiră?

— Nu cîrteasĉe, va z-vin, cum va s-h'ibă casa ta.

Fiĉorlu cît intră tu ubòr nu puteà si-s sàtură di ańurzirea muşată, şi avlia tută cu mărgăritărĭ irà adrată, că ĭu-ş făţeà apa feata, liliĉe crisĉà, di cama muşàtile, ş-ĭu grea nîsă: mărgăritărĭ inşà din gură-l'.

— Aoà va s-h'ibă, îşĭ ḑîse h'il'lu de-amiră. Mutreasĉe di nă parte, mutreasĉe de-alantă, nu veade vîrnă feată. Feata o-aveà ascumtă moaşa tu cînestra cu pîne. Moaşa inşì atumţea s-aducă un cafè a fiĉorluĭ de-amiră şi feata-l trapse di poală.

Nîs duk'ì c-aclo-ĭ ascumtu ğuvairlu a luĭ şi-l' ḑise a moàşil'eĭ, si-l' facă nă turtă dit cînestra di pîne.

— Nu pot, nu ńi sčiŭ, vru si ḑîcă moaşa, ma ţivà, că-l' si viḑură, că tute era frîmtùrĭ şi cara viḑù ţi nu viḑù, u scoase feata n-faţă, si ncurună cu nîsă şi cara s-nu muriră, bîneaḑă nică.

Părămìθ ńi sčiàm,
părămìθ vă spuş,
nu irà aşì, ma vrui di v-arîş;
k'itriţeale aminàm,
mărgăritărĭ adunàm,
margăritărĭ aminàm,
flurìĭ adunàm.

(Spus de Niţa al Mişicu, 78 anĭ, Cruşova, Macodonia.)

93. Fičorlu şi draclu.

Earà, ţe nu ş-earà.

Earà un bărbàt ş-ună mul'ari. El' aveà un fičòr. Bărbatlu aestu earà multu mintiòs şi multu ştiùt, că-l' se avḑî numa tu pàturle părţî a lùmil'eĭ. Di multa minte-l', si sculară dit màrḑinea locluĭ oamińĭ s-lu caftă, tra s-lu bagă cama mare. Vaĭ earà vîră văsilie fără văsil'è, carişti, şi nîs, cu izinea mul'ari-saĭ, z-dusi şi s-feaţi amiră tu loclu aţèl.

Cîndu ş-lo sînătati di la mul'ari-sa şi-ş băşè tu frîmti ş-tu faţă h'il'-su, îl' dimîndă zboàrili aesti:

— Mul'are, s-ţ-aĭ mintea la fičòr, s-lu creşti g'ini, s-lo-avegl'i de-arăŭ ş-ma s-crească, si-ńĭ lu pitrèţĭ tu xeani, s-lo-am ningă mini. Ma s-no-agîrşeşti un lucru: si nk'iseari z-vină la mini şi s-aflari draclu n-cali, si-l' ḑîţĭ să s-toarnă nîpòĭ, că bunlu nu va pată. Mul'area li băgă g'ini zboàrili aesti tu curcubetă.

Ḑuă di ḑuă, an di an, na-l fičorlu ĭu crişteà ğoni ş-livendu ca un k'iparìş ş-mintiòs, ţe s-ţem: tată-su ntreg. Carĭ călcă tu dosprăḑaţl'i de-ańĭ, mă-sa l-pitricù la tată-su, ma-l' dimîndă, că se-aflari vîră drac în cali, să s-toarnă năpòĭ. Aclò ĭu z-duţeà tricù, s-(ḑî)ţem ca pri la Salţe, şi s-turnă fičorlu z-bea ninga nă oară apă araţi, că cari-şti aclò ĭu va z-ducă, s-nu u caftă.

Aclò află un om. Aestu erà si-l'-creapă-numa.

— Iu ti duţĭ are? lu ntribă aţèl c-un čor.

— La tată-ńu! ḑîsi fičorlu, ma tora nu mi duc, va mi tornu nîpòĭ acasă

Carĭ tricură alţî treĭ meşĭ, nk'isì să z-ducă tu xeani fičorlu. G'ini ma no-ağumse la Salţe şi na-l aţèl c-un čor îl' ţinù calea. S-turnă pali fičorlu acasă, că nu vru s-easă di grailu a părìnţîlor. Tu treĭli orĭ, cîndu nk'isì fičorlu, îl' ḑîsi a mă-saĭ, că şi draclu s-l'i işari n-cali, a doara nu s-toarnă din cali, si ştibă, că lumea k'ari.

Imnă cît imnă şi na ţ-lu Şutlu nîpòĭ în cali.

Lu ntribă ĭu z-duţi şi fičorlu-l' ḑîsi, că tu xeani.

— Ş-ĭo aclò mi duc, gri draclu.

Fuḑiră, fuḑiră, veară k'irò, căloari mari, calea cîmpu uscàt, arsi di seati fičorlu ş-no-aflà nă k'ĭcută de-apă si-ş udă grumazlu uscàt ca mişinea.

— Io ţ-aspùn ĭu-ĭ fîntîna, l'-ḑîsi *aclo-si-l'-h'ibă*, carĭ z-discaliţĭ tini, să ncalic ĭo! că fičorlu ńirḑeà căvală.

Vru nu vru fičorlu, s-nu creapă di seati, tră semnu, discălică şi ncălică vărcòlaclu di drac. Carĭ imnară, imnară Şutlu lu scoasi fičorlu tu nă păduri greao, ĭu puĭl'u nu videàĭ se-azboàiră pri supră. Atumţea s-turnă si-l' creapănuma şi-l' ḑîse a fičorluĭ:

— Fičòr, fičòr, ĭo gol-gulişàn ş-tine g'ine-muşatu nviscùt, no s-faţi! ea-ńĭ daĭ stràńile-a tale, s-ţă daŭ a meale, că di nu: čupuliclu va ti mîčă; şcurti zboari.

Vru nu vru fičorlu, ńic, singur tu irńie, z-dizviscù, li deadi stràńili a luĭ ş-nîs si nviscù cu părtăl'le a dracluĭ. Ţe vrea s-facă: bana-ĭ dulţi.

Imnară cît imnară şi draclu pali-l' ḑîţi a fičorluĭ:

— Fičòr, fičòr, ea că-l' ḑîţĭ a tată-tuĭ, că ĭo h'iŭ fičorlu a luĭ, că di nu, ti mîc,ună mîşcătură ti fac: aleaḑe, carĭ teariseaşti.

S-minduì fičorlu, s-minduì, o află ma g'ine n-coadă, să z-ğură dicî't si-şĭ k'ară bana. Ğură şi-ş ascăpă ḑî'lili. Aestă avină draclu di cum s-feaţi fičorlu şi dişcl'isi ocl'i.

Amirălu, tatăl a fičorluĭ, carĭ lo cartea di la mul'ari-sa, că-l, si duţi h'il'lu, işì s-lo-aşteaptă cu ţirimońe mari, cu oasti,

mùzică, avg'ilil, că di una etă nu-l viḑù ș-cîndu fuḑì nîs, țe earà di cît nă bucată di carni?

Nu și ștea laĭlu ș-văpsitlu, că nu cu h'il'u vrea z-bași, ma cu vărcolac di drac!

Lo-aștiptară, z-bășară, ma nod l'i se-acăță a măratluĭ di tată, cîndu-l vîḑù aràp ș-ca vărcolac. Nîs ș-adutea aminti, că fiĉorlu a luĭ erà mușàt. Cu tut-aestă, de! ḑîsi, cu añ'i poati lăì. Il' viñe greață ș-aplică caplu tu k'eptu de-arșini, că ațèl nu ș-erà fiĉòr trăt scoàtiri tu lumi, ma țe s-facă! Fumeal'a luĭ erà și carĭ se-arușneaḑă di fumeal'e-l', om nu easti.

Nă ḑuă Șutlu-l' ḑîsi amirăluĭ tră h'il'-su de-alih'a.

— Tată, cara daŭ di-l ved huzmik'arlu aestu, sùflitlu ñi si cutreàmbură. Nu vreĭ si-l' dăm pàlmile de-aoà, si z-ducă la daràțĭ ș-ma nclò.

Al amiră nu-l' viñeà greŭ huzmik'arlu, că-l videà multu diștiptàt tu lucru, că l'-acăță mîna di iți s-(h'ibă) și-l' loa ocl'ul la tuti. Ma, s-nu-l' aspargă k'efea h'il'-suĭ, vini zborlu: h'il'-su, că nîs pistipseà, ḑîsi: Țe si-l' fațim!

— Si-l pitrițèm s-aducă apă di la Șòputlu ali Lamñe, ḑîsi draclu.

Amirălu lo-acl'imă și-l pitricù.

Măratlu di fiĉòr, carĭ ișì n-cali și acăță s-plîngă, cum s-facă ș-cum s-adară, s-aducă apă di la Șòputlu ali Lamñe, l'-arușiră ocl'il' di plîngu. Atumțea l'-ișì mira luĭ ca nă moași ș-lu ntribă:

— Fiĉòr-mușàt, fiĉor-mușàt, țe-aĭ di plînḑi cu boați?

— Am țe s-h'ibă, lea mae, că-ñĭ mi pitricù amirălu s-mi duc s-l'aŭ apă di la Șòputlu ali Lamñe și cum s-mi duc? Ațeà una videari, va-ñĭ mi soarbă di mprostu!

Maea țea buna l'-aștearsi lăcriñli a fiĉorluĭ, il' deadi g'umea tu na mînă ș-un sk'in to-alantă și lu nvița cum s-facă, tra s-nu pată țivà:

— Avḑî, h'il'lu a meŭ, cîndu vaĭ agunḑi tini la șoput, lamña țe-l àpără vaĭ doarmă cu ocl'il' dișcl'ìșĭ; s-nu te-aspàrĭ dip, ma z-badḑì s-umpli c-una mînă ș-co-alantă s-frețĭ lamña la ocl'i cu sk'inlu. Al'eĭ va-l' vină arihati, că u dor ocl'il' și nu va-țĭ facă țivà.

Fiĉorlu feați cum lu nvița mira. Cum fu sk'inată la ocl'i lamña, scoasi boați și gri:

— Carĭ ńi-l feaţi bunlu aestu, si-l' daŭ iţi s-va.

Fićorlu, ţe s-aveà-ascumtă după un găbjèŭ, ansărì şi ḑîsi, că nîs.

Lamńa scoase-atumţea doĭ perĭ hrisusìţĭ, l'i-l' deadi şi-l' număţì si s-facă, ţe va caftă fićorlu.

Fićorlu s-turnă ş-adusi apa la pălati sînătòs şi ńiŭ, cum mi veḑĭ şi cum ti ved. Tuţĭ s-ńirară di ćudia estă, neavḑîtă pîn-atumţea.

Maşĭ a dracluĭ îl' vińi greŭ, că ş-aveà draţl'i tu pîntică.

Amirălu vińi oara şi-l isusì fićorlu a luĭ, s-cl'amă: draclu, cu nă h'il'e de-amiră. Vińi oara, să z-ducă s-l'a nveasta. Nk'isiră cùscărl'i cu flàmburli, cu fărtaţl'i, z-ducă la nveasta. Calea cum triţeà fićorlu amirăluĭ ţe erà ca huzmik'àr, ca ma ģònili di tuţĭ, l'-dimîndă amirălu s-aĭbă angătàn di grambò, s-cl'amă: di drac. Ţe ştea amirălu ţe cură. Calea-calea ağùmsiră la un arî'ŭ. Aoà furniḑli vrea s-treacă şi cît loa s-lu treacă, li nicà arîŭlu. Fićorlu-muşàt, s-lă facă un bun, băgă nă grendă pristi arîŭ ş-furniḑle acăţară s-lu treacă cu mari lişureaţă.

Atumţea işì amiroańa furniḑlor şi gri:

— Carĭ ńi-l feaţi aestu bun?

— Io! ḑîsi fićorlu.

Scoasi furniga şi-l' deadi nă àripă (peană) şi-l' ḑîsi, cîndu s-aĭbă vîră zori mari, s-aprindă peana ş-tuti va-l' se-află aclò. U lo fićorlu ş-u băgă tu supani, să se află tră oară lae.

Ma nclo tricură cùscărl'i prit un arîŭ astrăk'ìt. Peştil' vrea s-moară di apă. Fićorlu-muşàt cum imnà cu eapa luĭ tut ca pri dinăpòĭ, «aĭ!» ḑîse, «s-lă fac ş-a pèştilor nă buneaţă.» Acaţă di bagă cùscărl'i şi sapă nă cànali, apoea toarnă apa dit ìzvurlu de-aproapi şi pèştil' ascăpară di moarti, ca dipri per. Atumţea işì amirălu a pèştilor şì ḑisi:

— Carĭ ńi-l feaţi bunlu aestu?

— Io, ḑîsi fićorlu.

Scaosi pescul şi-l' deadi ndoĭ părḑìţĭ şi-l' ḑîsi, si-l' l'a, să se-află tră oară lae, cîndu va-l' aĭbă anang'a vîrnă oară.

Ma nclo deadi di un stup co-alg'ini, ţe tuti vrea s-ardă, carĭ s-nu le ascăpà fićorlu aestu. Tut acşì-l' deadi muma alg'ìnilor nă àrpită şi-l' ḑîse, s-u ţînă tră oară lae. U băgă ş-aestă n-sin fićorlu aţèl bunlu şi trapsi cu cùscărl'i.

Cîndu ağùmsiră aoà şi viḑură draclu gambrò, tuţĭ acă-

ţară să-ş arîdă şi s-lu şùpără şi s-l'i cîntă sum nari cama laea.

Carî îl viđură tr-agnòs, părinţîl' mutreà s-află vîră acăţătură, vîră coadă, s-nu l'-u da. De-aţeà-l' đîsiră. Prota soacra:

— Bun h'iĭ, muşàt h'iĭ, ma pînă s-nu afli doauă luminărĭ, ţe s-ardă, s-ardă şi s-nu s-biţească, feată cu ocl'il' nu veđĭ! Draclu-drac, ma luminare ţe s-ardă, s-ardă şi s-nu biţească nu l'i ncăpeà mintea. Acl'amă h'il'lu de-amiră şi-l' đîţi:

— Tini ţe-adusişĭ apă di la Şòputlu ali Lamńe, si-l faţĭ ş-aestu lucru, că di nu, ti mîc:

Fiĉorlu-muşàt îşĭ băgă mîna n-sin nă oară, aprease àrpita alg'înăl'eĭ şi-l' đîse, să s-facă doauă luminărĭ, ţe s-ardă, s-ardă şi s-nu s-biţească. Ş-acşiţe fu.

— Di mine-ĭ loată! gri muma cu làcrima ntr-ocl'i.

— Di tini-ĭ loată, ma nu-ĭ di mini ansărì tatăl, ţe-l' si lăì ìnima ca cărbùnile, cum si-ş da ğuvaìr di feată la un aràp

— Carĭ s-poţĭ, gambrè, s-adàrĭ nişti mîcărĭ, ţe s-mîcă tută văsilia şi s-armînă ş-tră noĭ, va u l'aĭ, carĭ nu: sînătate bună! No-am feată tră dari.

Draclu drac, ma estă nu-l' tăcîneà, cum s-u mpeàtică. Tut di vaca fiĉorluĭ cu de-alih'a de-amiră se-acăţă. Aestu nîpòĭ mîna n-sin şi scoati do'li părđìţĭ. No-apucă s-lă đîcă grallu ş-unà-ş-unà mîcarea fu adrată. Carĭ nu mîcă di mîcarea estă? şi tut la loc ş-eară, că ti ńiràĭ d-ĭu easi! Aestă, că peştil' intrà tu tigani dipriună.

— Şi di mine-ĭ dată gri amirălu cu ğumitati di gură.

Feata ma-l viđù ahît laĭù, cu ocl'il' di vărculàc, cu ùngl'ili nităl'ate, fuđì şi s-ascumsi tu gărdină s-nu o-află. Aclò ĭu şideà, na veadi cum doauă nîpîrtiţĭ se-alumtà. Ma una l'-arupeà caplu alîntèĭ, z-duţeà di loa nă earbă, l'-unđeà caplu şi o-anvìà troară. Feata adună di earba estă să se-află tră oară slabă.

Carĭ mutriră-mutriră, ţe s-feaţe feata, o-aflară ascumtă tu gărdină ş-o-adùsiră cu bunlu, co-arăŭlu s-u mărită, că de! acşì-l' fu ursită, si-l' h'ibă ş-apoea amirălu nu s-armîni co-arşinea, că prindeà ma naintea si-ş dişcl'idă ocl'il', nu tora, cîndu lùcurlu erà adràt.

— G'ini đîsi feata, va-l l'aŭ, carĭ s-poată s-aleagă pînă mîne grînlu di mel'u dit ambărle a noastre.

Părinţîl' a feàtăl'eĭ s-hărisiră di đîca l'eĭ şi tut îşĭ făţeà

cruţea la Dumniḑăŭ, s-nu poată s-u facă. Ţ-aflàşĭ? Aoà nu erà draclu, că erà fiĉorlu de-amiră ţe li făţeà. Aestu băgă mîna n-sin, scoasi àrpita di furnigă, o-aprease şi ḑîse: Torea z-vină furnigamea, s-aleagă grînlu di mel'ŭ.

Nă ḑîcă şi grînlu fu grîn şi mel'lu fu mel'ŭ. No-avù feata ţe z-ḑîcă şi cùscîrl'i u loară feata s-o-aducă la pălate. Calea cum z-duţeà, ţe-l' viñe a dracluĭ, să se-ascapă di fiĉorlu muşàt. Acşiţe ntră pălate cum ağùmsiră, di zbor-zbor, taha loanğură fiĉorlu pri drac, taha l'i scoasi ocl'il' a luĭ aclò, că scoati coarda şi-l faţi filiĭ-filiĭ. Tuţĭ cùscărl'i s-cîrtiră de-aestă faptă a dracluĭ, ma vîrnu nu cutiḑà si scoată zbor. Nveasta dimîndă s-le-adună bucăţle a fiĉorluĭ bucată di bucată şi si-l' le-aducă a l'eĭ dinăinte. Apoea cu earba di nipărtică aunḑe ş-aunḑe, lu anvìè di nă cale.

— Greŭ somnu durñiĭ, gri fiĉorlu muşàt, ma canda' nu ş-fu somnu, că ş-fu moarte-aestă!

— Moarti ş-moarti, l'-griră oaspiţl'i a luĭ.

Acşì, easte ḑîse nîs, atumţea ĭo h'iŭ dizligàt di ğuràt. Tuţĭ îl hăscà n-gură s-avdă ţe va greascâ: Amirălu tamàm cît viñi aclò z-veadă ţe-ĭ, di nu intră cùscîrl'i tu pălate:

— Tată, tată! gri fiĉorlu. Io h'iŭ fiĉorlu a tăŭ, ma pînă tora nu puteàm z-grescu, că limba ñĭ-eară ligată cu ğuràt. Cu moartea ş-anviarea ţe feĉŭ, ğuratlu căḑù şi ĭo va se-aspùn tută alih'a.

Ş-acăţă fiĉorlu se-aspună cum l'-işì draclu n-cale, cum îl dispul'è, cum îl băgă z-ğură că nîs nu-ĭ h'il'lu amirăluĭ ma draclu, cum dusi la lamña, cum feaţi la numtă ş-tuti cîti s-feàţiră.

Cîndu avḑî' aestă amirălu ş-acăţă urècl'ili. G'ini că nu-l vătămàĭ ḑîsi nis, cîndu mi pinḑeà draclu Nu k'are k'irò ma dimîndă de-ardu un ĉireàp 9 orĭ şi cara da di-l plăscînescu pre-aclo-si-l'-h'ibă, arsi-arsi ş-cîndu plăscînì nă oară pînă m-Poli s-avḑî'.

— Nu ñĭ-aspuneàĭ, măràt fiĉòr, di ma nainte, ḑîsi tatăl, ma feaţişĭ, s-ti fac s-traḑĭ nitràptile!

— De! tată! ğuratlu-ĭ ğuràt!

Atumţea feata de amiră s-mărită cu fiĉorlu muşàt şi nu-l' părù dip arăŭ, că k'icà di muşuteaţă! Apoea dipusi amirălu

di pri scamnu şi-l băgă h'il'-su şi cara s-nu muriră, ninga bîneadă cu tuti bùnili ş-cu tuti muşuteţli dipri lumi.

Earàm ş-ĭo aclò şi-ńĭ deàdiră z-v-adùc cîti nă pisk'esi, ma cum triţeàm pri la Daucaţl'i arsăriră cîńl'i şi gap-gup! tradi un de-aoà, alantu de-aclò, ńi li mîcară.

(Variant la basmul No. 2, pag. 6, cules din Avela, Epir).

94. Harlu, Puşcl'a şi Hulera.

Unà oară ş-nă zămane, harlu, puşcl'a şi hulera s-adunară la harlu să-s filipsească. Tu casa harluĭ, ţe s-afli tră măcari, că no-aveà di oasi, ţivà altu. Ş-čucutiră ş-frîmsiră mintea ţe s-mîcă, d-ĭu s-află, aĭ si z-ducă si-l' caftă un numəl'ŭ a picurarluĭ, ţe păşteà cupia tu nă vuloagă aproape-aclò.

O-aflară cu cali, si z-ducă puşcl'a, că di nîsă aŭ frică picurarl'i. Cum ağumsi la cupie puşcl'a şi sîrglì s-acaţă vîră numàl'ŭ. «O! bura!» lĭ faţi a cîńlor picurarlu şi carĭ u băgară năinti, ĭl' discară stràńili dipri nîsă şi nu vidù cum fudì.

Atumţea dĭsiră să z-ducă hulera, că di huleră şapti-optu lă si duţi a picurarlor. No-apucă z-da cap şi picurarlu cu tučĭnili, cîńl'i cu dinţil', u băgară dinăinti, ş-lo perlu hulera şi nu z-vidù altă-oară.

Armasi ş-harlu si-ş aspună ğuneaţa. Picurarlu l'-u dĭţeà la foc, anvărligàt di cîńĭ ğońĭ cu flueara la gură. Cîndu l'a si-ş toarnă caplu cîtră dinăpòĭ, ţe z-veadă? Harlu l'i stăteà hîrlu co-apala şi-l fuvirseà, s-l'i tal'e caplu. Picurarlu li deadi àrmatli ş-acăţă s-treàmură ca vearga:

— Mi cunoşti, carĭ h'iŭ io? gri harlu. Io h'iŭ harlu, ţe l'a sùflitli; tr-aţeà dĭc, s-ti scolĭ, s-ńi daĭ un numàl'ŭ, că di nu, fă-ţĭ cruţea.

Picurarlu no-aştiptă dĭcă ninga nă oară. Si sculă şi-ş feaţi tińia. Il dureà birbicuşa di oae ţe-l' deadi, ma ţe-l' faţi, c-aoà erà zborlu di cap! Harlu lo numal'lu ş-lo- adusi acasă-l'. G'ini ma nu ştea cum s-l'i facă arada: ne cum s-lu bilească, ne cum s-lu frigă. Carĭ s-lu bilească? carĭ s-lu frigă? Tut la picuràr armasi lùcurlu. Dusi harlu şi-l adusi.

Picurarlu h'èvrili lo-acăţară, cîndu deadi ocl'i cu puşcl'a ş-cu hulera, ma ţe s-facă? Tră năθeàm di oară l-billì, l-fripsì

şi apruk'à s-lă lu scoată. Aclò ĭu friḑeà, picurarlu ş-arcă ocl'il' şi-l' păscù divarlìgaluĭ şi viḑù, că miliùńĭ di gl'ami, alti s-adunà ş-alti z-disfăţeà. Nîs s-ńiră multu şi nu ştià ţe s-h'ibă? Ntribă harlu s-l'-aspună, ţe suntu aesti gl'ami.

— Cum nu ştiĭ, ţe suntu, ḑîsi harlu? Caθi gl'em aspuni bana omluĭ. Cîndu z-biţeaşti gl'emlu, biţită-ĭ şi bana.

Picurarlu l'i se-angrică multu, s-l' aspună carĭ i gl'emlu a luĭ. Harlu nu vrea prota, ma cari-l' ċăḑù furtie multu, l'i lo-aspusi. Gl'emlu erà gros cît nă găleată.

— E! ḑîsi picurarlu, aestă vream să ştiŭ. Aoà easti bană ninga puţîn-puţîn tră triḑăţĭ di ańĭ. Va ḑîcă, niţi harlu ş-niţi draclu nu poati s-mi moară şi si-ńĭ l'a sùflitlu!

Ţe faţi nîs atumţea? Mută numal'lu ş-carĭ lă u intră, lă deadi, lă deadi după z-vercă a harluĭ, a pùşcl'il'eĭ ş-a hulèrăl'eĭ, ţe s-o-aspună ş-tu lumea nantă. Ş-lo apoea numal'lu din anùmirea şi si turnă la cupie ş-le-alăsă mòrţîli cu òrixea, si-l' tragă dorlu! De-atumţea nîse areà z-duc la picuràrĭ.

Eràm ş-ĭo aclò şi ţ-aduţeàm ună ċileah'i ş-ună păreacl'i di ţărùh'. Ma cîndu vineàm, tricùĭ pri la nă baltă şi broàştili făţeà oac-oac-oac! Ş-a ńia ìńĭ păreà că ţivà turţi ḑîc: brac-brac-brac! (1) ş-ĭo di frică le-alăsàĭ şi fuḑìĭ di mi frîmşu. Tini tora, macă vreĭ s-li l'aĭ, si-l' ḑîţĭ a mă-taĭ s-facă nă turtă, s-l'aĭ ş-nă cofă di vin, s-lă daĭ, tra s-li l'aĭ.

(Spus de Economu Dumitru, Avela, Epir.)

95. Púpăza.

Erà nă oară, ţe nu ş-eară.

Erà nă oară, cîndu Dumniḑălu imnà pri padi di-l alinḑeà pînă j-boil'i, cîndu omlu s-făţeà puĭl'u şi puĭl'lu om, erà nă moaşi. Moaşa aveà un h'il'ŭ. L'i si păreà, că ţe-ari nîsă, no-ari vîrnă. Ş-cîndu-l' vińi oara să si nsoară, moaşa, noaptea ḑuă u făţeà, alăgînda hoară di hoară s-l' află nveastă, cum prindi tră scumpul a l'eĭ. Carĭ alăgă, di-l bătù loclu tut şi di no-alăsă hoară nealăgată, deadi di nà feată di ċelnic av-ḑît, cu tuti hărli stri nîsă: bună, mintioasă, lucrătoańe ş-ni-

(1) Pe turceşte: alasă!

cuk'iră, cum nu se-aspuni niţi cu graĭlu ş-niţi cu cundil'lu: Feată di casă mari, ḑî-l'!

G'ini ma nă-ahtari feată, cu tuti hărli di la Dumniḑăŭ nu făţeà tră casa moàşil'eĭ, că aestă erà mul'ari: s-nu ţ-o-astàl' în cali, ahîntu lae ş-ahîntu anàpudă. Ş-isusì h'il'lu şi cara tricură ndoĭ treĭ meşĭ, moaşa l'-u intră aridă a h'il'-suĭ, să si nsoară, că nîsă auşì şi că-l vine ergu, că va li tindă ş-că nu va s-moară cu ìnima ncl'isă pînă s-nu-l veadă nsuràt. Nîsă drac no-aveà, ma li ḑiţeà tuti aesti minčùńĭ, tra s-lu facà să si nsoară nă oară cama gońa. Ea erà di moàşili ţe-aŭ noaŭă sùfliti ca cătùşili. Fičorlu, s-nu easă di zborlu a părìntiluĭ, si nsură ş-adusi muşiteaţa hoàrăl'eĭ în casă.

După ndoauă ḑîli, ţe l'-intră a moàşil'eĭ, s-lo-aguneascŭ fičorlu din casă, taha să z-ducă la lucru, s-nu k'ară di cărvani. De! fičorlu erà di buńl'i ş-o ascultă. Sculă şi trapsi cu ìnima ca frîmtă, în cărvani. Aveà ş-nîs un semnu di cal' cu carĭ alumtà hăsăpaţl'i, de-arcà cìti treĭ căl'urĭ tu siptămînă. Lucrà omlu, nu se-aŭucà. No-apucà z-discarcă, ş-loà ţe-aveà tră loari, lă scuteà căpeàstrili a cal'lor şi ii! Murgu, i! G'esă, ii! Vaşe! s-turnà nîpòĭ s-arucă ş-altă cali. Om nidurńìt erà.

Soacra, carĭ armasi acasă cu nor-sa, ninga di prota ḑuă u băgă tu lucru.

— De! h'il'e, casa va ţîneari, casa ari multi, casa va diş-cl'ideari ş-cìti nu va casa? Tuti aesti s-ţîn cu lùcurlu ş-cu čilistisirea. Şidearea nu da pîni.

Ş-apoea, carĭ l'-adusi maĭ di lînă, căprină ş-clîndu, l'i-l băgă scamnul dinăinti şi-l' ḑisi:

— Aĭ feata mea! acaţă-ti di lucru! na lîna estă, s-ńĭ-u traḑĭ, s-u faţĭ clîndu ş-apoea, carĭ si scărk'eşti, acaţă-ti di căprină, că lipseaşti s-adrăm sazmi la cal', şi z-biţeari ş-căprina, intră tu čicrik'e şi dă-lă, dă-lă a pàlilor aiştòr, toarţi-li tuti. Mutreà g'ini s-nu dorńi, că ĭo ved tuti ş-am ocl'i j-după cap. Ţivà nu ńì-ascapă a ńia.

Feata, ca noră di tora intrată n-casă ş-ca lucrătoară, ţe ş-erà, îl' ḑisi:

— Nu ţ-u frică, mamă! pri ningă lùcurlu aestu, va fac ş-altu, că ş-la mu-mea ĭo nu eràm feată linăvoasă.

Soacra aestă vrea. S-culcă şi-ş mutrì lùcurlu. Nveasta, se-aştirnă g'ini muşàt şi dă-l', dăl' a lî'năl'eĭ, dă-l', dă-l' a căprìnăl'eĭ,

u trapsi, u feaţi apali, şi carĭ işì dit scamnu, intră tu čicrik'i şi tră năh'amtă di oară, vîr-vîr, li toarsi ş-lă deadi cali ş-umplù j-doaŭă fusi di primansus di cum l'-aveà ḑîsă soacăr-sa. O-acăţă, lucrî'ndaluĭ, ńaḑă-nopţĭ ş-aclò ĭu şuţà ninga fuslu, ca u lo somnul şi durńì.

Moaşa, carĭ îl' coapsi somnul di-l sătură, si sculă cu noaptea n-cap ş-acăţă z-vîrg'ască, că ţe-ĭ aţeà di nor-sa pri somnul ţe faţi? Nîsă mul'ari moaşi şi si sculă ş-nora, feată to-ańĭ, z-doarmă ninga oară prînḑu? Mărata nveastă, ţe cît-cît aveà agîrşită, si diştiptă şi-l' ḑîsi, că nîsă tora s-culcă, cît-cît se-apusi, că lùcurlu îl feaţi di primansùs ş-că umplù ninga doauă fusi, di cît l'-aveà lăsată.

— Am carĭ s-nu durńăĭ, vrea s-torţi patru ninga, nu doaŭă!

— De, mumă, l'artă-mi, c-altă oară acşì va-ńĭ fac, ḑisi mărata di feată cu lăcrińli tu ocl'i ş-cu ocl'il' umflàţĭ di ninsumnată, di nidurńită.

Ş-acsiţi tumta di soacră nu-l' dădeà un minùt bană a capsu-nveàstil'eĭ. Ḑua tută tu lucru vrea s-u veadă; pînă se-ascapă di arniri şi di scuturari casa, aĭ să se-acaţă di scamnu, di čicrik'i; ascăpă de-aesti, aĭ s-intră to-arîzbòĭŭ. Scărk'ì a-rîzboĭlu, să z-ducă la drîşteală ncărcată; di la drîşteală la bătańe: Ḑua tută ş-noaptea tută pri lucru ş-pri čor s-aflà.

Cu tut-aestă nora, ţe ş-erà ńelu al Dumniḑă, tuti li ĭăţeà fără gură, fără şcl'imurari ş-fără z-da n-coasti vîrnă oară, că ţe mindueà nîsă? Di lucru vîră nu pati ţivà. Ş-apoea puteà s-adară al'umtrea? U mîcă păpara soàcărl'eĭ şi ştea cîţĭ paràţi îl' faţi k'alea ş-nu vrea si-ş aprindă pal'i n-cap. Acşiţi o-adusi mărata ş-lăita di noră bană di cîni, ca pînă tu meslu al V̆inàr. Cîti greali lucri ş-cîti tirańi îl' triţeà prit minti, tuti l'i li făţeà nivistica, ş-cu tute-aesti, tut s-plînḑeà di nîsă şi mutreà cum di cum s-l'-află stepsu, tra s-u ncači, că acşì l'-erà h'irea ţea ursuza a l'eĭ. U băteà, u k'ipinà şi carni mîşcà di laea noră. Ţe si-l' tăcînească ali saocri nă ḑuă, tu meslu al V̆inàr? l'i si urixì meari adunati tora dipri mer. I s-l'-aducă nor-sa meari, i casa' nu u ncapi. Ḑuă bună di oara ţea nu-ş putù s-aĭbă mărata. Il' ḑîţeà nîsă, d-ĭu s-aducă, că tora-ĭ k'irò earnă, ḑerlu şi virverlu ngl'aţă ńel'i tu pîntica mumîńlor, loclu-ĭ uscàt, ş-acupirìt cu neaŭă, d-ĭu s-l'-află

meari? Ţivà soacra, nu-l' se-avḑà. I că meari, i că si-ş af. casă, că nipîrtică lae va s-u mîcă.

Feata acăţă s-plîngă şi si-ş acaţă caplu cu doaŭli mîr Nk'isì ş-nîsă cîtră tu păduri s-k'ară, că s-l'i mîcă ińoar ḑua tută mbogra di soacră.

Pońl'i tuţĭ erà sicàţĭ, fără frînḑă ninga, nu ş-cu mea: cum căftà soacra. Cît ağumsi tu buriclu a pădùril'eĭ, na ĭu-easi n-cali un aùş, cu barba albă, hăriòs şi cu arîslu pri buḑ Aestu erà Marţul.

Marţul u ntribă, ţe vimtu o-arcă m-păduri, cîndu creap k'ètrili de-arcoari nafoară?

— Ţe s-h'ibă, lalo, gri corba, că ea-ş-ea, ńi ndislĭ nă soacr araŭă, nu-ńĭ da bană un minùt, cît i ḑua di mari ş-cît ţîr noaptea di earnă. Ḑua tută pri čor, ş-noaptea ńĭ-apir în proastă fără si ştiŭ, ţe-ì dulţeamea sòmnuluĭ ca di blăstèn

Ş-apoea l'-aspusi feata ţe treacă faţi cu soacra ş-cum pitricù s-l'-află meari.

Marţul u curmă ńila şi-l' si mută perlu din cap, avḑînda luĭ aesti. Il' deadi ìnimă şi-l' ḑîsi s-nu se-aspară, că va-află căpak'a ş-aiştèĭ luguriĭ. Ş-acl'imă atumţea tuţĭ meşl' fraţl'i a luĭ, si-ş da mìnţăli, cum s-l'-adară a lùcurluĭ, ţe cal s-l'i da. O-aflară g'ini ca Şcurtul s-moal'e k'irolu. Nu ḑîsi: nu ma tu oară sculă un vimtu caldu şi pînă s-ţă freţĭ ocl'i neaua s-tuk'ì. Marţul deadi un soari dulţi ş-caldu, s-creap ş-k'ètrili di căldură, că ţi si păreà, că te-afli tu avia căloà ril'eĭ di veară. Acăţară pońli să nvirḑască, di-ţĭ erà, s-nu-ţ muţĭ ocl'il' dipri nîşĭ, ahîntă muşuteaţă. Aprirlu ş-el l'i ncărc pońli cu lălùḑĭ, di nu ti săturàĭ s-li mutreşti. Apoea Maĭl cu muşuteaţa luĭ ligă poami ş-Čirişarlu li coapsi şi feaţi d s-frînḑeà merl'i di meari aroşi, muşati, muşati, di păreà că-ţ fac cu ocl'ul! Lă trapsi nă frumă Alunarlu şi s-feàţiră meà-rili di buni ma buni.

Ş-acşiţi fraţl'i meşĭ l'-adunară nă cînestră di meari un ş-un, mărĭ, coapti ş-aroşi ş-apoea îl' li deàdiră a nveàstăl'e şi u pitricură oară bună. Ea lă băşè mîna la tuţĭ, le-ală să sînătate ş-lă ură cîti buni sun pri loc, tuti a lor las h'ibă.

— Mumă, mumă, gri feata di la uşi cît intră, scoală s-mîţ meari, că ţĭ-adùş nă cînestră mplină. Na mumă, meari aroşi, meari coapti, meari dulţi.

Ș-li băgă năinte soacra și [illegible] alăsă și nu-l' ḑisi ș-a nveàs[illegible] intr-ocl'i, ahtari pușcl'e ș-ahtari [illegible]

Soacra, l'-aveà intrată draclu tu inimă [illegible] le-ağunḑeà nveasta tuti, cu ahintu [illegible] veadă ntr-ocl'i. Țe s-șadă si sufsească, țe [illegible] l'-află? aclò u băgă draclu, si-l' ḑică a nòrăl'ei:

— Veḑi suma estă di lînă lae? S-u l'ai și s-u lai, s-u lai pînă s-alg'ască, că di nu, guva di șarpi nu te-ascapă. Avḑi și? Avḑii› ḑi!

— Cum, mumă? ĭu s-avḑi laea să s-facă albă, Stămărie mari. Stămărie curată!

— Cum, tu casa mea va torni și zbor? noră lae ș-fărmăcată! S-u fați, că di nu, poarca va-ți daŭ din casă!

Atumțea nveasta ș-acăță limăreaoa, ș-lo perlu năpòi în sus ș-acăță să z-bubuească di soacra țea araua ș-ațeà arbineasa:

— Pupu, pu! pupu, pu!

Laea, di frică, cămeașa l'i s-cutrimură dipri nisă ș-ca cum tut fuḑeà cîtră la k'iriri, ca k'irută di minți, băgă mîna Dumniḑăŭ ș-u feațe *pùpăză*, di ș-adi ḑua tută o-avḑim, ĭu z-bubueaști, ca nisă, țe nu va.

De atumțea armasi și cuvenda, țe ḑic [illegible] cîndu no-aŭ treacă bună:

— *Nu mi fă s-l'aŭ calea* [illegible] *l'aŭ perlu din casă.*

[illegible]

[illegible]

Eră ună oară [illegible] mamă. Ș-aveà [illegible] nisă șcie [illegible] dută ș-lu[illegible] că de! aveà [illegible] casă putri[illegible] Ună ḑuă [illegible]
— Bre [illegible] pot: pînă [illegible]

hărnìĭ ş-ti criscùĭ, ti fečŭ gugămite fičòr mare, c-un tastru di mustăţĭ sun nărĭ. Tora s-ti duţĭ ş-tine s-ţă mutreşti lùcurlu, s-lucrèḑĭ cum fac lumea tută. Di şideare casă nu s-ţine.

— Zboare ligate greşti, dado, ḑîse Păţùlĭ, va te-ascultu ş-mine, ma ştiĭ cum? la domnul ţe va z-vreĭ tine s-mi zburăşti, ĭo s-nu voĭ s-intru; ş-la ţel ţi va z-voĭ mine, s-nu vreĭ tine.

Aşì, aşì! Ţi s-facă ş-mă-sa, că ş-o-avea ndisită cu nîs.

Si scoală dol'i şi z-duc îm-păzare. Ntreabă un, ntreabă alantu, aflară aclò mulţî domńi buńĭ, ma clo ĭu vrea mă-sa, nu vrea Păţùlĭ ş-aclò ĭu vrea nîs, nu vrea mă-sa: Zborlu cum lă fu!

Işĭ k'irură ḑua aşì pînă seara tu ntunicată şi loară ta s-toarnă acasă. Cum ş-imnà cu mintea cîtră n-al'urea îşĭ viḑù Păţùlĭ un om tu nă duk'ane, ţi nu făţeà ičĭ ţivà.

— Aĭ, mamă, ḑîse el, lo-aflăm domnul! S-mi zburăşti la aistu. Aoa-ĭ ti mine. Şideare şi bană, ţe-ĭ cama bună?

N-cot îl' ḑîse mă-sa, c-aţèl nu faţe ţivà, că o-are duk'anea goală, că-l' mîcă şoàriţl'i fărina, că s-traḑĭ cu sk'inlu nu se-acaţă di ţivà. Tute în cot. Ḑîse Păţùlĭ aşì, al'umtrea nu s-făţeà. Il' cripà al Păţùlĭ, că no-are ţivà! Nîs şideare avinà apoea alante tute s-erà, cum vrea! Vru nu vru mărata di mamă, că l'i se-aveà urîtă di şidearea luĭ, si minduì, tu cama g'ine-ĭ să s-află pi lucru şi las nu facă ţivà. Se-a-scapă can di gura lùmil'eĭ, că, cum îl ţîne nica acasă, ğone ahăt mare! Il duse l-aţèl om. Tu duk'ane aveà maşĭ nă pènură mare ş-ună nòcupă. Lu ntribară di-se-l va şi aţèl lă ḑîse, că-l va, ma că nîs easte fur, aistu-ĭ lùcrulu a luĭ, că altu lucru nu şi nviţă di la părinţî, că părinţîl' a luĭ no avură minte.

— Astară, lă ḑîse nîs, va s-ńergu s-fur av'istearea amiră luĭ şi va-ńi ti l'aŭ ş-tine cu mine.

— Ună oară ţi intrăĭ la tine, v́in, ḑîse Păţùlĭ. Domnu ńĭ eşti, va s-ti ascultu pi tute.

Ş-aşì armase Păţùlĭ la furlu. După ţină, după ţi să ntunica g'ine, aşì că nu puteàĭ s-alèḑĭ albu di laĭu, să scoală Păţùl cu domnu-su şi z-duc la pălatea amirăluĭ. Scară no-aveà cum să se-alină? S-aplică Păţùlĭ şi furlu ncălàr pi zvercă-l ncărfusì nîscînte pènure mărĭ, şi di pènură pènură s-alin

furlu. Păţùlĭ dupu nîs, dizvălescu pălatea şĭ intră tu udaea iu erà avistearea. L'a cît l'a, umplu saţĭ cu flurlĭ, p-iu vìnirá năpòĭ z-dipùn, dupá ţi nvălescu pălatea şi z-duc acasă pliñĭ di praţĭ.

Un-oară, dao orĭ, treĭ orĭ, duk'ì ş-amirălu că vistearea di ţe z-duţe ma z-guleaşte, că furl'i loa, nu se-aĝucà. Bre! işĭ ḑise nîs, cum s-fac z-bag mîna pi fur? omlu cîndu-l doare caplu, alagă la vatri. Aşì ş-nîs: Să si ntreabă la lume. Ma carĭ să ntreabă? Carĭ s-aĭbă minte ma multă de-a luĭ? Tu hoara luĭ bînà nă moaşe cu multă minte. Ş-alte orĭ u n-tribă ş-nu-l' părù arăŭ di mintea ţi-l' deade. U cl'imă ş-tora la pălate, si-l' caftă mintea. Maea si ndreapse, îş băgă balţul, sarca turnată şi şi nk'isì anarga ş-muşàt la pălatea amirălui. S-tràpsiră, l'-făcură, loc s-treacă, că tuţĭ u ştià carĭ easte şi u băgară di şiḑù n-coh'e. Apoea l'-alăsară singurĭ co-amirălu ş-u ntribă aestu:

— E! mae, aşì ş-aşì pat: vistearea-ñĭ si guleaşte di ḑuă ḑuă şi mîna pi fur nu pot z-bag. Ńĭ-o-arşine s-ñi scot caplu tu soţì, di ţe pat mine şi va s-aĝungu nă oară s-no-am cu ţi s-ţîn amirăril'a, că furlu aestu nu-ş fu fur de-aradă. Ti cl'imàĭ, s-ñi daĭ vîră minte, ta s-lo-acàţ tu praşĭ. Cum ţ-u va mintea?

— De! ḑîse maea, ţi ştiŭ ş-ĭo mul'are moaşe? furlu, după cum aspùñĭ, pare mastur bun tu tehni-l'! Va z-grescu ş-ĭo un z-bor ş-carĭ s-lo-afli cu cale, fă-l, carĭ s-nu, ţi z-ḑîc? ahî't ştiùĭ, ahî't ḑişŭ: Mine aflu, că-ĭ g'ine z-baḑĭ tu udaea cu vistieare doĭ talarĭ cu cătrane pliñĭ. Furlu va ş-o-aĭbă, că-s flurìĭ şi cîndu va z-ducă s-ĉuplească flurille, va s-cadă tu cătrane şi va s-lo-acàţĭ ca şoaric!

Bună minte o-află amirălu şi troară feaţe cum lu nviţă maea. Păţùlĭ, cari-şte cum, di cîtră ḑuă z-duţeà la pălate ş-avḑà di la huzmik'ărĭ tute cîte s-făţeà acloţe. O-avḑî' ş-aestă şi lă cruì maea, ma u ţînù tră nîs şi nu-l' spuse a domnului, tra s-arîdă nih'àm di nîs, cîndu vrea s-cadă tu cătrane.

Ca tòtîna z-dùsiră eară, ta s-fură. Cîndu vine oara ta z-dipună Păţùlĭ tu odă şi s-fură, el ḑîse a domnu-suĭ:

— Ia ascultă, doamne! tòtîna ĭo mi dipùn, nu ti dipùñĭ şi tine nă oară şi ĭo să staŭ s-avegl'u?

Domnu-su z-dipuse, ma tu loc di praḑĭ, s-află tu tàlarle

cu cătrane. Păţùlĭ apreasе ună ţeară, pe-anarga-narga ş-dipuse pi mărḑińle di talar. Domnu-su erà tut nuntru, maşi perl'i l'-aveà-armasă nafoară. Nîs nu s-aştiptà s-u pată nipăţîta: ţi s-nimdueà nîs: să s-moal'e nih'amă, ma nu s-k'ară tu cătrane. Il traḑe Păţùlĭ, cîndu mutreaşte, le-aveà arcată pètalle. Il' tal'e caplu şi-l' lu bagă tu trastu, l'a, ţe l'a di avisteare, alasă ş-pălatea dizvălită şi fuḑĭ, s-nă fuḑìm. S-duse acasă la doamnă-sa. Ma-l viḑù, că vine singur, lu ntribă ţe păţĭ, di nu vine domnu-su? Iu-l are?

— Ea-le-aoà, tu trastu, ḑise Păţùlĭ, ma s-nu cărlèḑĭ, că luplu va s-nă mîcă! l'a-l, îngroapă-l tu vatră şi plînḑe-l pînă cîndu vreĭ, că aşì-l' fu ta s-h'ibă.

Şi apoea l'i spuse, ţe cură.

Mul'area acăţă s-plîngă, să zg'ilească şi să z-dirină, ma n-cot tute, că morţîl' nu s-toarnă di la groapă!

Păţùlĭ u părigurseà cum puteà şi-l' ḑîţeà, s-facă ìnimă şi s-nu plîngă cu boaţe, că s-nu u pată ş-nîşĭ ca l'irtatlu, seavḑare amirălu, ma nîsă, de! ş-aveà dorlu!

Alantă ḑuă, amirălu, hăriòs, l'i si păreà, că va s-lo-acăţă furlu fără altă. Ma nu ştea corbul, că aveà s-facă cu Păţùlĭ. Trag, scot furlu dit tàlare, cătrănìt, ca se-ascapă Dumniḑăŭ şi cîndu mutrescu g'ine, no-aveà cap, aşì că nu putură să ştibă, carĭ easte. Greŭ si-l' da di urmă! Cl'imară nîpòĭ moaşa s-l'i caftă mintea, ţi s-h'ibă aistă? Maea, mul'are cu minte, duk'ì, că aoà va s-erà doĭ inşi şi lă ḑise:

— Nu ncape zbor, că furl'i suntu doĭ. Ma ea ţi s-faţiţĭ: s-ul loaţĭ truplu nîscînţă oamińĭ de-aţia şi s-lu alăgàţĭ prit tută hoara. Va-l veadă vîrnu frate, vîrnă soră, vîrnă cusurină, cusurìn şi va-l' vină jale şi va s-plîngă. Nu va vîrnă ḑîcă, că aţèl va s-lu cunoască. Băgàţĭ mîna pri nîs şi adùţiţĭ-lu aoà, că nîs lipseaşte să-l cunoască.

Di zborlu ali mae nu işiră; feàţiră cum ḑise nîsă.

Păţùlĭ, nu va ntribare, erà aclò ş-nu durńà şi niţi de-aţèl' ţi mîcă earbă nu ş-erà. El îl' ḑîţe a doamnă-saĭ:

— Vreĭ, doamnă, s-ţă-l plînḑi bărbatlu?

— Am cum s-nu voĭ, că bărbàt îńĭ fu!

Atumţea Păţùlĭ u nviţă s-acumpră nîşte vilĭĭ, misure ş-tu oara ţe vrea-l treacă mortul pri la casa lor, s-le-alasă, să

s-frîngă şi z-bagă apoea boaţea. Şi-l' ḑîse că, ma s-u ntreabă, di ţe plînḑe, s-lă ḑîcă, că ti v́ilicàḑĭ.

Tricură oàmińl'i amirăluĭ mortul şi pi la casa luĭ. Mul'aresa lo-aştiptà mortul la poartă şi ma se-apruk'è, plăscînì cînestra cu v́ilìile di pade şi băgă boaţea, si zg'ileascà şi si z-dirină. U ntribară oàmińl'i amirăluĭ, ţe lup are di strigă şi di plînḑe cu boaţe şi nîsă, nviţată di Păţùlĭ, spuse, că di v́ilìĭ, că-l' căḑură di s-frîmsiră şi că l'-u frică z-ducă acasă, că ţi va-l' facă bărbatu-su. Oàmińl'i pistipsiră, o-alăsară s-plîngă, carĭ nu u doare caplu şi-şĭ mutriră lùcurlu.

Alăgară ca k'iruţl'i pînă seara, ma nu putură s-află altu om, ţi s-plîngă. L'i spùsiră dicara amirăluĭ ş-aistu eara cl'imă maea, s-l'i află cl'aea lùcurluĭ. U ntribară, ş-moaşa nîpòĭ minte bună lă deade.

— S-lu loaţĭ şi s-lu duţeţĭ nafoară di hoară şi s-lo-alăsàţĭ nă noapte ntreagă. Nu s-faţe, ta s-nu treacă nă noapte ntreagă vîrnu cunuscùt pe-aclò şi s-nu plîngă.

Maş s-aveagl'e oàmińl'i g'ine ascumtà şi cît va z-veadă, că s-aproak'e aclò vîrnu suflit di om şi plînḑe, s-lo-ančupă.

Păţùlĭ, cum ḑîsem, ḑua tută prit avlia amirăluĭ avigl'à, ca cînile la hăsăpniţă. Di tine, di mine, află tute cîte băgă di cale amirălu cu mintea moàşil'eĭ şi s-căpăeà de-arîdere, ţi hunere va lă ğoacă. Aşiţe, si scoală şi-l' ḑîţe a doamnă-saĭ:

— E! ţe ḑîţĭ? Vreĭ s-ţ-ul adùc bărbatu-tu ntreg acasă?

— Nica mi ntreg', laĭ Păţùlĭ? Am adu-l cara poţĭ, si-l' faţim arăzli ş-a luĭ, ca criştìn ţe easte.

Ţi şade di faţe Păţùlì? Ncarcă gumariu cu simìţĭ ş-cu doĭ utri di v́in şi duţe noapţea, ìu lo-aveà băgàtă domnu-su. Acàţă să strigă:

— *Simìţĭ, simìţi, carì l'a simìţĭ!*

Lo-avḑîră k'iruţl'i ţe-avigl'à mortul şi fuga tuţĭ s-acùmpră simìţĭ.

— Cum li daĭ? lu ntribară.

Eftine! gri nîs, la oamińĭ de-amirăluĭ.

După simìţĭ îl' miscù ş-cîte un v́in, ş-apoea nìcă cîte un, ş-nică cîte un, pînă l'i mbită, di-l' feaţe cucută, ḑadă. L'-acăţă un somnu, că nu puteàĭ, niţi cu tîmpińle s-l'i diştepţĭ.

— V-am tu mînă, lă ḑîse Păţùlĭ. Si scoală, ncarcă mortul ş-acasă fuga cu nîs.

Z-dişteaptă dimineaţa avigl'itorl'i, caftă mortu, caftă, noare. U păţîră! Şi aşì, după ţi feaţe ş-alte multe, ul l'irtă amirălu şi Păţùlĭ se spuse, carĭ easte şi de atumţea nu feaţe alte furturĭ. Vah' are ş-altu, ma mine pîn aoà lu ştiŭ.

(Spus de Gh. Delinuşe, din Tîrnova, Macedonia.)

97. Un mare mălăgàr.

Erà, ţe nu ş-erà.

Ş-erà ună oară un aùş. Auşlu erà oarfîn multu. Lùcurlu a luĭ erà furtul. Ti furà dintr-ocl'i, ahîndu multu l'-acăţà mîna. Ţe-l' vineà luĭ, că no-află un soţ cum prinde, că ştie nîs apoea ţe s-facă! Ş-aveà băgată ocl'ul s-fură amirălu. K'irùt nu erà, e-aveà ţe s-fură de-aclò, ma criparea l'-erà, că no-are soţ. Acăţă s-alagă şi ş-caftă, nacă-nacă da di un soţ mălăgàr. Ş-alăgă furlu, alăgă, pînă deade di un mălăgàr, fur viŭ, ţe ti furà di ningă tine. Aestu îl' dădeà ḑaţe tu furtu auşluĭ, ahît multu l'-agudeà mîna.

Auşlu lu ntribă:

— Vreĭ s-ti fac soţ?

— Voĭ! ḑîse mălăgarlu.

— Multu g'ine, ma z-ved, s-easte-că h'iĭ bun tu lucru; deaestă prinde s-ti ncl'id treĭ ḑîle ş-treĭ nopţî n-casă agùn. Cara s-aravḑî, h'iĭ omlu ţe-l caftu; cara s-nu, sînătate bună!

Marle mălăgàr străxì. Lu ncl'ise n-casă fără pîne, fără apă ş-lo-alăsă treĭ ḑîle ş-treĭ nopţî. Aflàşĭ mălăgàr să sta agùn? Nîs, cara mîcă-mîcă, năinte ţe s-intră, de s-adră fuşek'i, ş-umplu sìnile di pîne şi-ş lo nă k'iliţă co-apă ş-tricù treĭ ḑîle, ca di buńl'i.

— Acşiţe ti vream, îl' ḑîse auşlu. Tora ca tră ţe ti voĭ, s-ţă spun; minduìĭ, că ţivà no-acaţă loc fùrturle di la oamińĭ, ţe pîne s-mîcă no-aŭ. Cu nă oae ş-cu un birbèc în ḑuă, nu si scoate n-cap. Ş-apoea pînă cîndu cu furtul? Ma g'ine s-furĭ nă oară j-bună: de-aţeà ndreaḑi-te, s-călcăm astară amirălu.

Marle mălăgàr, cîndu avḑî' cum vrea auşlu s-calcă hăznălu amirăluĭ, cruţea ş-feaţe. Auşlu vrea z-ducă co-apala nauntru tu pălate. Nu s-mintueà corbul c-amirălu easte avigl'àt. De aţeà nîs l'-u şuţă mintea şi-l' ḑîse, că ma bună easte, al'um

trea s-facă. Ea cum: nîs ş-u l'a prisupră-l', s-l'i culcă tuţĭ avigl'itorl'i şi apoea s-ĭu calcă, ţe necă s-l'a vîră di hăbare. Auşlu nu ḑîse: nu! o-află bună mintea luĭ.

Marle mălăgàr lo nîşte simìţĭ mul'ate tu ḑamă di erg'i di somnu şi tricù pri la pălate ş-acăţă si grească:

— Aĭ simìţĭ, simìţĭ dulţi, simìţĭ èftine!

Avḑî amirălu d-ĭu şideà pri păl0ire şi-l' gri s-intră nauntru. Mîcă ună, lo-arisì, l'i si pàrù ca bună.

— Cît li daĭ? lu ntreabă.

— Ahît!

L'i si părură ca èftine şi le-acumpără tute. Oàmińl'i dit pălate tut mutreà la simìţĭ şi canda lă făţeà cu ocl'u. Amirălu, carĭ viḑù că li mutrescu cu dor, s-nu facă ntr-ocl'il mpărţă la tuţĭ cîte ună. Erà seară oară, cît aveà murḑită. Nu tricù apoea nà oară cu oara, cîtu ntunică de-ag'ìnealuĭ ş-acăţară să si ncl'ină oàmińl'i di la palate. Amirălu dĭ-ună cale l-fură somnul, c-aveà mîcată ma multe simìţĭ. Apoea alanţĭ s-arucutiră ş-nîşĭ, pr-ĭu ağunḑeà: altu la poartă, altu sun scară, ca ţivà cuţurĭ.

Auşlu cu mălăgarlu intrară ca la nîşĭ acasă tu hăznă. Loară groşĭ, loară flurìĭ cîte nu putură. To-apiritâ acăţară avigl'itorl'i si z-dişteaptă ca ţivà v́ifţĭ mbităţĭ. S-mutrescu un co-alantu, se-aspàr, nu ştiŭ ş-el' d-ĭu l'-aveà apitrusită ahît somnu greu! Cîndu z-dişteaptă ş-amirălu, vru z-veadă hăznălu. Ţe z-veadă? Uşile dişcl'ise, vùlile arupte şi flurìĭle mìntite, canda aveà intrată ţivà porţĭ nauntru. S-ńiră şi s-čudiseaşte, carĭ s-o-adră aestă, carĭ s-o-adră? Vîrnu nu ştea ţe, s-l'i ḑică.

Cum si şi scoată caplu tu soţĭ tora? Un amiră aoà-nclo s-ĭu fură din casă? Nu s-mîcà ş-aestă! Acaţă di ntreabă càpitle ligate dit amirăril'e, tra s-l'i da vîră minte, ţe s-facă ş-cum s-adară, s-acaţă furlu. A vîrnùĭ nu-l' tăcîneà, că va s-erà simiğilu furlu O-aflară bună s-aveagl'e, că luplu d-ĭu mìcă nă oară, pale s-toarnă s-mîcă.

Tricură ndoauă ḑile ş-nîpòĭ mălăgarlu cu auşlu aĭ la pălate, s-fură av́istearea. Tuţĭ durńà la pălate. T-abùşala, t-abùşala, s-trapsiră pînă ningă stizmă şi bătură nîşte pènure v́ifteşti. Apoea, pènură di pènură, s-alinară pri pălate, dizvă

liră čitia şi intrară nauntru. Amirălu durńà tu somnul di-ntîńŭ.

Cafiğilu amirăluĭ durńà ş-el arcàt cîtră n-sus. Ţe adară mălăgarlu? Si mveaşte tu stràńile a cafiğiluĭ ş-acaţă s-ńàură ca nă cătuşe pri ningă uşa ĭu durńà amirălu. Aestu z-diştiptă şi gri a cafiğiluĭ s-aguneascĕ cătuşa şi s-l'-adară un cafĕ. Mălăgarlu aestă aştiptà. L'-aduţe cafelu şi amirălu pînă s-lu beà, îl băgă s-l'-aspună vîră părămìθ, s-treacă oara, pînă s-lo-acaţă somnul. Cu părămiθe, cu zboare, l'i ncl'ise ocl'il' nîpòĭ amirălu şi trapse tu lumea lantă. Mălăgarlu atumţea pusputeaşte prit strańe, îl' fură cl'eĭle di hăznă, îl' l'a nelu cu v́smănḑî, oara, ş-u căleaşte de-aclò.

Scoală ḑua lantă amirălu, caftă cl'eĭ, cl'eĭle tu loc! caftă nel? Ş-nelu canda-l mîcă loclu! Ntreabă, vărv́aşte, da čoarle, ţivà! Vîrnu nu ştea ţe cură. Mutreaşte hăznălu, nğumitate se-aveà dusă.

Nîpòĭ acl'amă mărl'i şi ştiuţl'i, s-l'i ntreabă. ma vîră nu puteà s-l'i da vîră minte ligată. Tuţĭ dădeà din anumirĭ şi nu ştià, ţe z-ḑîcă.

Bînà tu hoara ţea nu aùş multu mintiòs şi multu ştiùt şi de-aùş ţe erà, nu imnà, nu videà şi niţi g'ine avḑà.

— Si-l' grim ş-a luĭ, ḑise amîrălu, că nîscînte orĭ, d-ĭu nu te-aşteptî, de-aclò afli v́itrìĭ.

Il' grìră şi lo-adùsiră pata-lone. Cu mare greaţă auşlu nviţă di lăeaţa ţe căḑù pri caplu amirăluĭ şi lî ḑise:

— Si ncl'idèţĭ uşa di hăznă cu noauă cl'eĭ şi z-băgàţĭ nauntru un tàlare di cătrane. Furlu, carĭ nu va s-poată s-intră prit uşe, va s-mutrească s-intră prit pălăθire şi va s-cadă tu talar. Maşĭ acşiţe poate s-lo-acăţàţĭ, că furlu aestu-ĭ şirèt multu, cum se-aspune.

S-u facă ş-aestă!

Auşlu cu mălăgarlu s-aveà nviţată ca calu la orḑu: acşi trăḑeà ndreptu la hăznă. S-alnară pr-ĭu şi ştea şi isea la av́isteare. Trag di uşe, nu z-dişcl'ide. Bagă cl'iţa tu cl'ae, nu s-uĭdiseaşte! S-fugă fără flurìĭ, nu lă v́ineà. Adùc udălu di hăznă divarliga, ved că are nă pălθire. Se-apleacă mălăgarlu şi ncàlică auşlu. Pinḑe ş-intră nauntru; ma ţe intrată feaţe că pîn di guşe vultusì tu cătrane.

Il' greaşte pre-agalea, îl' čučură mălăgarlu să se-aguńi-

sească, il' șùiră, aușlu necă băteà a viŭ. Aduk'i mălăgarlu, că nu undeaște s-h'ibă lucru bun. Se-angărlimă pînă di păl-θire și-șĭ bagă caplu z-veadă. Pusputeaște cu mîna, da di tàlare.

— More! dîse, u păţi' măratlu!

Trade apala și-l' l'a caplu, c-altă no-armase ţe si-l' facă. Ahît și fudĭ fărtìc, că di nu, corg'il' va s-tragă di tine!

Amirălu a doaua-z s-hărisì, că se-acăţă furlu tu prașĭ, ma vidîndaluĭ, că-ĭ fără cap, aduk'ì, că erà doĭ.

Lo-acl'amă nîpòĭ aușlu aţèl știutlu și lu ntreabă ţe s-facă? Aușlu diștiptàt om, lă dîse s-lo-alagă prin hoară și carĭ om va plîngă mortul, aţèl s-lo-aducă la pălate, că prinde s-h'ibă vîră cusurìn, vîră soe cu mortul și va știbă carĭ fu furlu!

U feàţiră ș-aestă, ma fu păzare fără hăngì, că mălăgarlu nu durńà. Nîs u nviţă mul'area aușluĭ s-acùmpără cupe, vìlìĭ misure ș-cîndu s-lu treacă mortul, să s-facă taha, că-l' cad di s-frîngu și acșiţe si-l plîngă cu boaţe, pînă s-l'-easă tut foclu. S-u ntribare oàmińl'i amirăluĭ, tră ţe plîndi? tră vìliìle ș-cùpile frîmte, s-lă dică.

Ș-acșiţe feaţe mul'area și nu z-duk'ì, că-ș plînde bărbatlu. Aușlu ăţèl știutlu l'i nviţă apoea s-facă ninga un lucru. S-lo-aducă mortul nafoară tu livade și carĭ va s-treacă pre-aclò s-lu veadă, s-lo-acaţă, că aţèl va s-h'ibă vîrnă soìe: frate, cusurìn, i altă soe.

U feàţiră ș-aestă.

Mălăgarlu ncarcă un cal cu doĭ uţrî di vin și s-faţe că lo-acăţă seara tu livade. Discărcă ș-apreasе foclu. Avigl'itorl'i a mòrtuluĭ vìńiră să ntreabă, s-easte-că vinlu lo-are tră vindeare.

— Tră vindeare nu-l vindu, ma mișteare cîte un vin di om vă mescu! dîse aestu.

Aţèl ș-erà vin faptu cu tutune, cu scrum di căprină, ţe ma-l biură ș-l'i ncălică somnul pri urecl'i. Durńà ca di ţară di mortu! Mălăgarlu atumţea fură mortul ș-lo-aduse acasă la mul'ari-sa, s-l'i facă arăzle.

Amirălu minte n-cap no-aveà. Nu l'-erà luĭ di flurìĭ, cît l'-erà de arșinea lùmil'eĭ. Că ţe vrea dică lumea? Ţe amiră easte aestu? Nîs caplu nu poate să-șĭ aveagl'e, va s-nă aveagl'e noĭ?

Ağumse măratlu s-h'ibă peza soţlor.

Altă nă ḑuă triţeà cămìlile ncărcate cu groşĭ. Mălăgarlu, cîndu nu mutreà vîrnă, trapse ş-turnă nă cămilă la nîşĭ. Paraḑl'i l'i spăstrì şi cămila o-adră păstrămă. Misură amirălu cămìlile, li scoate una cama ng'os. Ntreabă, ţe s-feaţe cămila? Cămilarl'i nu şi ştea. «Carĭ k'irù, ḑîţeà nîşĭ, tu hoara ta k'irù. Noĭ li băgăm ntreḑĭ în hoară!»

Grescu auşluĭ ş-lu ntreabă, ţe l'i nveaţă?

— S-alagă, ḑîse nîs, treĭ mul'èrĭ din casă-casă şi z-ḑîcă, că caftă carne di cămilă tră vitrie. Tu casa ĭu va s-află, s-l'i bagă oara, c-aclò va s-h'ibă furlu.

U feàţiră ş-aestă. Alagă moàşile di casă-casă şi ntreabă di om-om, ağùmsiră ş-la casa mălăgarluĭ. Tră tih'a-amirăluĭ s-nu-l h'ibă aclò mălăgarlu. Erà maşĭ vèdua aşluĭ. Aestă, carĭ viḑù treĭ nicuk'ire, c-alagă s-află carne di cămilă tră vitrie, că nu poate un tinir ş-că traḑe di moarte, scoase ş-lă deade nă faşe di carne. Moàşile u loară ş-tu işită simnară cu tibişirea poarta, tra s-u cunoască. Fugîndaluĭ eale, na ĭu vine mălăgarlu; cum veade el pri poartă semnu, ntreabă mul'area, carĭ fu acasă. Aestă l'-aspuse tute. Nu k'are k'irò mălăgarlu ş-acaţă di seamnă tuti càsile cu tibişirea.

Cîndu vìńiră oàmińl'i di l-amirălu, nu ştiură di carĭ să seacaţă, că tute càsile erà simnate.

Amirălu, ţe l'-aveà scoasă caplu m-păzare a furluĭ, viḑù, că nu faţe ţivà co-arăŭlu. De aţeà u turnă frînḑa şi băgă zbor, că-l' l'artă tute cîte-l' feaţe, maşĭ si se-aspună carĭ caste.

Amirăluĭ l'-erà cama multu di peza ţe ş-făţeà soţl'i cu nîs. Di tuţĭ amiraţl'i viţińĭ, tră un aveà pică ş-l'-u h'irbeà el, că nu-l' dădeà bană di mpizuire ţe ş-făţeà.

Mălăgarlu, cara z-viḑù l'irtàt, groşĭ aveà, flurìĭ aveà, tora bană-l' lipseà. Duse şi s-aspuse amirăluĭ, că nîs easte màsturlu, ţe l'-u ğucă.

— L'irtate-ţĭ sun tute, h'il'lu a meĭ, ḑîse amirălu. Maşĭ un dor am tu ìnimă. Amirălu-Laĭu nu-ńĭ da bană di cîte trapşu. Tine ţe feaţişĭ ahînte a ńia, fă-l' ş-alùĭ una, cît tră ncl'ideare gura-l'!

— Zborlu a tăl, îm pade nu cade. Va-l' fac una, s-o-aducă aminte tută-l' bana.

Ţe şade di sufseaşte mălăgarlu? Să nviscù cu strańe di

ang'il, cu sute ş-ńil'i di gărgăliče, îşĭ ţimse coarda, băgă peane şi apoea se-alnă pri tăvaneŭ udăluĭ, lu durńà amirălu. Adră nă guvă şi cîndu amirălu erà tu protlu somnu, arsărì nă oară tu udă ş-apreasee nă luńină n-cap-l'i, ţe ocl'il' îţĭ loa. Trapse coarda şi gri:

— Aĭde! amiră, scoală, că pînă àsăndĭ îţĭ fu scriată.

Gărgălìčile aţia de-aţia asunà. Amirălu-Laĭu zgărlì ocl'il' ş-li umplù zmeànile di frică.

Carĭ h'iĭ tine! ntribă amirălu.

— Io h'iŭ àng'ilu pitricùt di Dumniḑă s-ţă l'aŭ sùflitlu. Intră tu sinduk'e ş-aĭde, că nu pot s-adastu cama multu.

Amirălu ş-o-aveà că de! acşì va h'ibă.

Ntreabă nîs:

— Am ĭo ştiŭ, că maş sùflitlu s-l'a, tră ţe s-intru tu sinduk'e?

— E! acşiţe vă si pare a voauă a oàmińlor! Noĭ vă lom cu tut trup ş-aţeà ţe-armîne aoà, easte altă mîrşe.

Tăcù ş-amirălu şi si nh'ipse tu sinduk'e, că poate acşì-ĭ!

Il lo apoea mălăgarlu din anùmirea şi nîpòĭ pr-ĭu vińe, l'i lo-aduse v́iŭ amirăluĭ.

Atumţea lo-ascuk'è amirălu şi-l' ḑîse:

— Io can, ńi si furà paràţĭ, am tine s-ti fură di v́iŭ, nu ţ-o-arşine, s-ţă h'ibă faţă lae! Şi ţe furare, ş-pri ţe hale teaduse: tu cămeaşe goală!

Işĭ viḑù urbarea Amirălu-Laĭu şi-ş căftă l'irtare, că nu prinde omlu să-şĭ arîdă vîrnă-oàră di altu.

Mălăgarlu apoea armase la pălate şi si nsură cu feata deamiră şi după moartea amirăluĭ, intră tu scamnu şi va-l h'ibă ş-az ḑua tută, carĭ s-no-aĭbă moartă.

(Spus de bătrîna Ţal Manachea din Avela, Epir.)

98. Feata cu minte.

S-aspune, că t-ună zămane, ş-easte multu d-atumţea, bînà un amiră, carĭ erà multu sirsèm şi multu pîngí'n. Tri un lucru di ţivà îl' pidipseà oàmińl'i, di-l' loa cutremlu. Ca vaĭ di aţèl', ţe-l' cădeà tru mînă. No-ascăpă di sirsimlik'a amirăluĭ ş-un laĭu om analtu ş-muşàt ca un ang'il. Care-ştie ţe-aveà faptă el, că amirălu lo-arucă tru zîndane şi-dimîndă, ca s-nu-l'

da s-mîcă icĭ-ţivà, aşì, ca s-lo-alasă s-moară di foame. Vîrnu, ni oaspe, ni duşmàn nu puteà s-ńargă si-l veadă. Maşĭ nă h'il'e a luĭ vèduă ş-cu nat pri sin, aveà ndreptu si z-ducă daŭ orĭ în ḑuă. Ma ş-nîsă nàinte tra s-intră la tatu-su, erà mutrită g'ine, ca s-nupu aĭbă ţivà di mîcare cu nîsă.

Inima-l' si curmà a măràtil'eĭ di feată, cîndu videà, că lailu-l' di tată, di ḑuă-ḑuă slăg'à ş-după patru ḑile, cîndu s-duse di-l viḑù lişinàt di nimîcare, l'i si feaţe ahîtă jale, că-l' deade a tatu-suĭ si sugă dit sinlu a l'eĭ. Di oara ţea ş-curmă natlu şi dauă ori-n ḑuă ş-aplicà [pri] tatu-su, ca pri un fičurìc. Putù aşì, ca s-nu-l alasă s-moară ş-după multă minduire ş-află ş-un trop, ca s-lo-ascapă. Ştià feata c-amirălu işeà la primnare unĭ oară n-ḑuă călàr pri un cal, ţe fuḑeà ca un zmeŭ. S-feaţe năsă ca glară, ş-la poartă pàlà-til'eĭ, tu ìşirea ş-tu intrarea amirăluĭ, ş-cîntă cînteclu aestu:

Amiră, muşàt că soare,
Ca s-asculţĭ a meale zboare,
Ţîne-ţĭ calu aţèl astimtu,
Cal ţe fuḑe ca un vimtu,
Că di mumă-sa nu-ĭ faptu,
Ma cu mumă-sa i-ndreptu.
Ditu ponda di zundane,
Scoate-ńĭ om, ţe-ĭ ca fidane
Ţe-l hrănescu ca prí-un nat,
Ş-easte a dadă-meaĭ bărbàt.

Tricură niscînte ḑile. Amirălu avḑà cînticlu ş-tu işită din casă ş-tu turnată, ma-l' si păreà, că feata-ĭ glară ş-nu-l' li băgà zboàrilə tru minte. Uuă ḑuă ea cîntà ahît jil'òs, că amirălu ş-ţînù calu, ca s-avdă g'ine zboàrile, carĭ nu-l' si părură ca ḑise di glară. U cl'imă ningă nîs ş-u ntribă, ţe va ḑîcă: *cal ţe nu-ĭ di mumă-sa faptu, ma cu mumă-sa i ndreptu şi om ţe-l hrăneaşte nîsă ca prĭ-un nat, ş-easte a dadă-saĭ bărbàt?*

Feata l'-aspuse, că calu, ţe lu ncàlică, nu-ĭ fitàt di eapă, ma s-disică eapa, care nu puteà si-l feată şi si scoase dit nîsă mînḑul ş-cu k'alea eàpăl'eĭ s-feaţe şaoa, cu care si ndreaḑe calu. Aşì, aveà avḑîtă nîsă di la tatu-su. Apoea l'-ḑîse, că un, pri care nîs, amirălu, dimîndă s-lo-arucă tu zîndane şi lo-alasă fără di mîcare, l'-easte a l'eĭ tată ş-ca s-nu-l alasă

s-moară di foame, l-hrăneaşte nîsá, ca pri un nat cu sinlu a l'eĭ.

Cîndu avḑĭ amirălu aeste zboare, ş-viḑù diştiptăĉunea feàtil'eĭ şi vrearea l'èĭ cîtră tatu-su, l'i si mul'è ahît ìnima, că dĭ-ună oară lu scoase dit hapse, eară a feàtil'eĭ l'-deade ună pungă cu paràḑĭ.

Cu multă vreare țe-aspuse tră tatu-su ş-cu diştiptăĉunea l'eĭ, putù feata s-ascapă di la moarte sìgură pri tatu-su.

(Spus de Nicolae Buia (Magarova, Macedonia, public. în rev. «Lumina», pag. 272, No. 11, An. 1903.)

99. Amirălu cu doaŭă mul'èrĭ.

Earà unoară un amiră. Aestu si nsură şi amirăroańa earà stearpă, no-amintà fumeal'e. Amirălu calmò ş-o-aveà că no-are, carĭ s-l'i poartă numa dipu nîs şi cripà, că va-l' k'ară numa. Cara viḑù, țe nu viḑù, că nu s-fațe al'umtrea, li băgă g'ine cu nă dulă a luĭ şi o-armase greaŭă. Apoea o agunì mul'area di la pălate şi-şĭ țìnù dula.

Mul'area luĭ, pimtă, agunită di amirălu, carĭ se-află sìngură, aprease nă țeară la Stămăria şi la Luțitlu şi cu lăcrińle ntr-ocl'i si ncl'ină şi s-pălăcărsì, si-l' da ş-a l'eĭ un fiĉòr i nă feată, s-nu h'ibă ca èrmile ş-ca còrbile tu lume.

Sînțil' avură ńilă di buna amirăroańe şi băgară mîna pri nîsă. L'-ascultară ncl'inarea şi cu duhlu al Dumniḑă amirăroańa nk'isì greauă. Amirălu hăbare no-aveà de aestă.

Țe-l' vińe nă ḑuă amirăluĭ şi z-duse avinare.

Alagă-alagă, deade di un țerbu şi țerbul lo-aduse tro nă pădure ndisată ca Dablu de-Avelă. Străbătù pădurea cu zore mare şi deade di nă vuloagă muşată, ca Padea-muşată s-țem. Aclò earà un auş-auş cu perl'i alg'i, va-l' ḑițĭ ca di 99 di ańĭ. Numa luĭ erà Pap-Auşlu-Ştie-Tute. Ḑeànile al Pap-Auş-Ştie-Tute l'-aveà criscută pîn di gruńù şi tra z-veadă, li mutà cu mîna nsus.

Amirălu s-apruk'è di nîs şi-l' deade bună-ḑua.

— Bună-țĭ oara, pap! gri amirălu.

— G'ine vińişĭ, h'il'u, l'-u turnă Pap-Auşlu-Ştie-Tute.

— Nu ti ntreb, lalo, cum di te-afli tu vuloaga estă, tu ir-

ńie? Nu-ţĭ easte frică de-agrìńĭ? Cum di ţ-alăsàşĭ loclu a tăŭ muşàt şi scumbu, s-ti traḑĭ aoà?

Pap-Auşlu-Ştie-Tute ş-mută ḑeànile cu mîna, mutrì cîtră h'il'lu de amiră carĭ easte şĭ grì:

— H'il'u muşàt, ĭo no-am loc, no-am părinţĭ, no-am ţivà! Loclu a meŭ easte vuloaga din pădurea estă. Aoaţe ńĭ trec eta pînă si-ş facă di ìnimă aţèl-de-analtu, z-bagă mînă şi s-mi°l'a.

— Nu víńĭ la mine, ḑîse amirălu. Tată no-am şi va-ńĭ te-am tu loc di tată. Di bùnile tute va s-aĭ, că nu n-cot îńĭ ḑîc amiră.

— Ni palmă nu pot s-mi bat de-aoaţe, scumpe! Ursită-ĭ di Dumniḑăŭ aoaţe s-ńĭ-alàs oàsile.

— Bune aùş, nu-ńĭ aspùńĭ: de cîndu aĭ aoaţe, cum te-acl'amă şi carĭ ţ-u lùcrulu?

— Di cîndu am aoaţe nu ţîn minte. Me-acl'amă Pap-Auş-Ştie-Tute şi lùcrulu a meŭ easte aestu: Veḑĭ pomlu aestu ńic tu mesea di vuloagă? frî'nḑîle dipri el crescu di trei orĭ în ḑuă şi di treĭ orĭ si scùtură di vimtu. Căḑîndaluĭ frînḑîle, ĭo mutrescu şi aspùn după eale tih'a oàmińlor.

— Nu-ńĭ ḑîţĭ, Pap-Auş-Ştie-Tute, macă-ĭ acşiţe, carĭ easte căsmetea mea?

— S-ţ-aspùn!

Ş-amirălu şiḑù m-pade. Pomlu mbubuk'isì, dişcl'ise şi frî'nḑîle deàdiră, nvirḑîră şi z-viştiḑîră. Apoea trapse un vimtu lişor-lişòr, nă avră muşată şi ună cîte ună frînḑîle s-arupeà şi cădeà dipre alumăk'ĭ. Auşlu mutreà şi aflà tih'a. Il' ḑîse apoea nîs amirăluĭ.

— Semnu mare s-faţe tu lume. Mul'area ta agunită di la pălate armase sàrţină cu graĭlu al Dumniḑă şi va s-amintă nă feată.

Amirălu arsărì di harauă avḑînda estă. Că nîs laĭlu nu erà arăŭ, ma ţe s-facă? Prindeà s-o-aguneascà mul'are-sa, că-l' se-astinḑeà numa.

— Semnu mare, h'il'u, ḑîse ma nclo Pap-Auşlu-Ştie-Tute, dula ta va s-amintă un fiĉòr. Fiĉorlu aestu va crească şi va si nsoară cu feata mul'ari-taĭ!

Amirălu s-aplică, băşè mîna al Pap-Auş-Ştie-Tute şi trapse calea nîpòĭ. Calea tută s-minduеà amirălu, cum s-facă cum

s-adară, s-ascapă di fiĉòr, cum s-facă să nk'àdică doĭ fraţĭ să s-l'a. Carĭ ağumse acasă, greaşte la ndoĭ picuràrĭ ş-lă ḑîţe:

— S-u loaţĭ dula cu tut fiĉòr şi s-o-arucutìţĭ dipre Oŭlu, din ḑeană, tra s-nu armînă ĉor di nîsă.

Picurarl'i ascultară. U loară mărata di dulă cu fiĉorlu tra s-l'-arucutească din ḑeană, di la Oŭlu. Picurarl'i o-arucutiră tu arùp mărata di dulă, ma di fiĉòr lă si făcù ńilă şi lo-alăsară m-pădure, tra s-lu mîcă zlăk'le.

Cari fuḑiră aeşti picuràrĭ, triţeà pre-acl'ò un stirpàr cu steàrple. Avḑî'ndaluĭ boaţe di fiĉurìc, duse s-veadă, ţe luplu s-lu mîcă vaĭ h'ibă aclò. Nis ş-o-aveà s-află vîră zuzul, vîră priĉe- ş-cîndu ţe si-l' veadă ocl'il' ? fiĉurìc carne ş-oase. Aestu lo-apreadună, îl' dińică nă cuvată di lapte s-mîcă şi-l ţînù pri nintră stearpe, tr-ağutòr.

Fiĉuriclu crişteà ḑuă cu ḑuă, diştiptàt foc, muşàt aleptu şi ğone, a dracluĭ nu-l' ţîneà di nîs.

Tricură ańĭ şi a vîrnùĭ nu-l' si duţeà mintea si ntreabă, carĭ easte şi carĭ îl' suntu părinţîl'. Numa luĭ erà *Aflatlu*, că se-află acşiţe, di la k'irire.

Agărşìĭ si aspùn, că amirălu, ună agunire a dùlăl'eĭ, s-lo nîpòĭ cu mul'are-sa.

Tora vine oara s-mărită amirălu h'il'i-sa. Ună feată macă, tute k'eh'le l'i li făţeà şi-l' feaţe ş-k'efea: s-u mărită cu carĭ nîsă vaĭ va. S-urdinară pri la pălate sute ş-ńil'e di tinirĭ, unu ş-un, ğońĭ alepţî, di soe mare, ma pri vîră nu ş-arcă ocl'ul feata. Tu màrḑine, ţe-l' vine a Aflatluĭ, nvisă z-ducă ş-el. Z-duţe şi-l' ḑîţe a ĉèlnicluĭ, că ş-u băgă si-şĭ caftă tih'a, că ţe vaĭ k'ară.

— Şeḑî-ţĭ pri bùnile, fiĉòr, că nu ti lipsescu groase tine, ḑise ĉèlniclu. Tine un aflàt, un picuràr, aţîa va u da feata amirălu.

— Nu, că va mi duc, nîs.

Carĭ u ligă tu greaua, va mi duc, du te, l'-ḑîse şi ĉèlniclu, ma cît va-ţĭ h'ibă k'irută duca.

Acăţă fiĉorlu un cal dit eape, aţèl cama muşatlu ş-cama ğònile, lu ncălică şi trapse. No-apucă s-l'a nă cale şi calu sta şi-l' greaşte:

— Ğone-aleptu, ğone-aleptu, aduk'escu, că trup di om mare portu. Spune-ńĭ ĭu nk'isìşĭ, că poate s-ţă daŭ ş-lo vîră minte.

— Veḑĭ, că calu erà di cîntaţl'i, nu erà cal de-aradă.

Fiĉorlu armase ca sk'irdùt, li si părù, cà draclu greaşte, cîndu avḑĭ' calu ĭu zburaşte. Aestu erà cal ak'icăşòńŭ.

— Iu s-mi duc? ḑîse ş-fiĉorlu, la amirălu si-l' caftu h'il'e-sa nveastă.

— Em! macă tră h'il'a-amirăluĭ ti duţĭ, va s-ti ndreḑĭ puĭl'lu a meŭ, tra s-te-arisească h'il'a de amiră; bagă mîna tu ocl'ul di şauă şi vaĭ afli nă cutie de-asime. Tu cutia de asime sîntu nişte strańe hrisusite. Armătuseà-le şi aĭde s-te-adùc la amirălu.

Fiĉorlu feaţe cum îl' ḑîse calu aţèl ak'icăşońlu şi ţe z-veḑĭ? Luţeà cama di soarle. Tuţĭ cîţĭ îl videà s-ĉuduseà di muşuteaţa-l'. Ağumse la amirălu. Lume erà adunată aoaţe cîtă z-ḑîţĭ, merlu se-arcàĭ nu cădeà m-pade. Cît trapse nîs tu avlia amirăluĭ, carĭ di carĭ s-pinḑeà s-lu veadă şi vìră nu ştea, carĭ easte: om i h'il'ŭ di ḑîne?

Feata ună veàdire ţe-l' feaţe şi-l' căḑù tu ìnimă:

— Aestu, gri ea, s-h'ibă ğònile a meŭ.

Nu ḑîse «nu» amirălu ş-l'-u deade, fără să ştibă, c-aţèl easte h'il'-su di dula.

Cara s-feaţe numta, numtă văsilk'ască, ş-tricù k'irò multu, cari-şte cum, căḑură pri zbor amirălu cu ḑinir-su, carĭ easte şi carĭ îl' suntu părinţîl'.

Fiĉorlu aspuse ţe ş-aduţeà aminte ca prit vìs, cum lo-alăsară nîşte picurărĭ tu pădure, cum lo-află un stirpàr şi cum criscù la ĉelnic şi tute cîte ştea.

Amirălu intră tu ergu şi acăţă di-l' strease picurarl'i s-aspună alih'a. Aeşti, carĭ fură arcàţĭ tu şcop, aspùsiră, că lă fu ńilă di fiĉòr şi lo-alăsară, si ḑîţèm la Oŭlu tu pădure, tamàm, ĭŭ fu aflàt fiĉorlu.

Aduk'i atumţea amirălu c-aestu easte h'il'-su, ma tăcù şi viḑù, că spusa a Pap-Auşluĭ-Ştie-Tute s-feaţe acşiţe cum ḑîse.

Ş-acşiţe, fiĉorl'i a meĭ, ţe-ĭ să s-facă, va s-facă.

(Spus de Hrista Constantin, Perivole, Epir.)

100. Mostrul cu 12 di gurĭ şi h'il'a de-amirá.

Nă oară ş-tu nă zămane erà un amiră. Amirălu aveà ş-amirăroańe. Amirăroańa no-amintà fumeal'e. De-aestă nîşĭ erà ca di fărmàc ḑua tută. Dorlu a lor cu graĭu nu si spuneà, cu cundìl'ă nu si scrià. S-culcà, apireà cu cuvenda n-gură:

— Dă-nă, doamne, un ńic, mare-ţ-u numa!

Dă-nă azĭ, dă-nă mîne, ağumse boaţea lor la ureacl'a al Dumniḑă şi s-nu-l' alasă pri dor, lă deade nă feată, muşată cum soaţă no-aveà n-lume.

A lor lă si părù c-amintară ningă nă amirăril'e, ahîntă harauă l'-află, cîndu viḑură fumeal'e n-casă. Trei ḑîle s-frînḑeà tîmpîńle di băteare şi lumea ğucà, ş-cîntà şi glindiseà cu căćula scoasă! Ţe s-l'-u faţĭ: nu tută ḑua s-amintă h'il' de-amiràţĭ. Ş-erà na ğonă, aleaptă ca soarle ş-cama bună.

Vine ş-a trea-seară, cîndu ḑińile vin s-l'i bagă mira, să-l scrie ditru soarte pîn tu moarte. N-dreàpsiră la amirălu di tute bùnile şi z-băgară s-aveagl'e, ta se-ascultă, ţi va-l' scrie ḑińile a ńicăl'eĭ.

Una l'-băgă: Muşuteaţa l'eĭ pri lume altă s-nu o-aĭbă.

Alantă nòlğica gri: Mostrul cu dospră-ḑàţĭ di gurĭ s-h'ibă ğònle a l'eĭ.

Ma ńica, niţi lo, niţi alăsă, ma ḑîse: S-nu s-măritare pîn tu unsprăvìng'iţîl' de ańĭ, broască să s-facă!

Amirălu ş-amirăroańa avḑîndaluĭ aestă, h'èvrile l'-acăţară. Ma ţi mintueà nîşĭ? Pînă tu 21 de ańĭ, easte k'irò şi poate să s-mută ursita şi scriata ḑînilor. L'-arîdeà mintea.

U criscură cu tute bùnile, afirită ş-avigl'ată, s-nu u pată arăŭlu, ca nă liliće. Şi criştea feata ş-muşiţà, albă ca neaoa, ş-aroşe ca trandafirlu. Graĭlu a l'eĭ erà dulţe ca ńarea, arîslu ca spuma di lapte. Aţeà nu ş-erà feată, că ş-erà semnu!

Călcă feata tru 16 ańĭ. Erà nă ḑuă di primă-veară, cîndu dişcl'id àrburl'i şi nvirḑaşte loclu, di ti l'a haraoa. Feata ţăseà to-arîzbòĭu. Aclò ĭu ţăseà, na ĭu intră n-casă un mostru, cu truplu di om ş-cu caplu cu 12 di gurĭ. Ma-l viḑù ńica, acăţă si-l' treàmbură carnea di pri nîsă ca nă frunḑă scuturată di vimtu.

Aistu erà omlu ţi-l' băgară ḑînile, si-l' h'ibă ğone. Erà

urùt ca loclu. Si-l vedeàĭ nă oară nu mîcàĭ treĭ ḑîle pîne, şi lu nv́isàĭ tu somnu, ahîntu laĭu ş-ahîntu tră nivideare erà.

Cîndu-l' ḑîsiră a feàtil'eĭ de-amiră, c-aistu vine s-u caftă nveastă, ḑîse:

— Ma g'ine moartă, di cît cu harlu n-casă!

Părinţîl' ca părinţî, nu l'-aspàrsiră k'efea feàtăl'eĭ, şi-l' deàdiră cale a mòstruluĭ.

— Du-te, fiĉòr, şi carĭ si-l' si toarnă mintea feàtăl'eĭ, va-ţĭ pitriţèm hăbare noĭ tra z-v́inĭ, s-u l'aĭ.

Ţ-aflàşĭ feată, z-baḑĭ di cale. s-l'a urăţamea-locluĭ!

Cu tut-aistă ańl'i se-arucuteà aţia de-aţia şi s-apruk'à oara lae, oara corbă, cîndu feata vrea si ncl'idă v́ing'iţîl' ańĭ, s-l'a unăsprăv́ing'iţĭ şi părinţîl', ţe ştea, că l'-aşteaptă ma laea, somnul nu-l' acăţà şi mintea n-cap nu ş-aveà.

Ş-ună lae ş-alantă cama lae, ḑîţeà măraţl'i părinţî. Ma, di cît broască, ma g'ine feata mărtată cu mostrul, macă aşì-l' fu ursită s-h'ibă. Aşiţe dicara apufăsiră s-u mărită, ş-meţi că nu vrea feata. Amirăroańa nu ştea ţi s-facă: ş-ninte arîŭ, ş-nîpòĭ vale arauă.

Băgară s-acaţă aloàturle şi să ntreagă tă numtă, ţi numtă ş-ţi cătrane? candu erà mortu, mea nu nveastă. Amirălu cu lăcrińle tru ocl'i, amirăroańa ş-nîsă cîtră n-al'urea: s-trapse dipu casă şi plînḑeà, plînḑeà, di se-arupeà di plîngu! Miră lae, miră cătrane a l'eĭ, că nă feată s-aĭbă, ş-aţeà s-nu u veadă la g'ine.

Aclò ĭu plînḑeà şi z-dińicà, ca laĭle ş-ca tih'ilaĭle, şi tut ma-ş blăstimà mira, na ĭu l'-ease nă moaşe-oamă, andrupată di tueàg şi-l' ḑîţe:

— Nu ti ntreb, muşata mea, că ţe ţî-asparḑi ocl'il' ş-ti usùţĭ di plîngu?

— Ţi s-h'ibă, mae, că dorlu a meŭ màrḑine no-are, vindicare no-are!

— Ḑî-ńĭ, h'il'e, ḑî-ńĭ, că ţi ştiĭ, nìscînte orĭ, d-ĭu nu te-aşteptî, de aclò veḑĭ luńină: nu ştiĭ d-ĭu arsare l'èpurle.

— Mi ntribàşĭ, va ţî spun, mae; ea ş-ea ţi pat cu feata mea, ună ş-tută: aţeà feată, aţeà fiĉòr la părinţî ş-tora cum s-u dăm la mostrul cu 12 di gurĭ?

— Greŭ lucru, h'il'e, ma ileaĉe are. Ţîne lilìĉile aiste h'arbe-le muşàt-muşàt şi apoea dă-ŭ ḑama s-u bea feata

Ună beare ţi va-l' facă şi di feată va s-facă puĭl'ŭ, tra s-o-aĭ ningă tine totna. Aiste pot s-ţă fac. Mintueà ş-fă.

Ḑîse oama gràile aiste şi nivid̦ută s-feaţe. Aistă nu erà om, ma erà mira amirăroàńil'eĭ. Il' fu ńilă di jalea şi di dorlu a l'eĭ şi-l' si spuse, s-l'i lişuread̦ă nih'àmăză durearea.

Feaţe amirăroańa cum u nviţă moaşa. Feata, cum biù d̦ama di liliĉe, s-prifeaţe din oară un puĭl'u muşàt şi hrisusìt şi azburà pîn di amiră ş-pîn di amirăroańe. Ağumse ş-oara di ncrunare. Vine mostrul cu taĭfa luĭ, cu cùscărl'i ncălàr, şi caftă feata s-u ncrună şi s-u da la căsmete-l'. Feata nu o-are! Caftă nsus, caftă ng'os, îl şuţîră-aruşuţîră loclu di ună parte şi de-alantă, ma feată no-aflară. Ţi s-feaţe feata? strigă amirălu, zg'ileaşte, bate un, bate alantu, s-l'-aducă feata, feata luĭ, feata canda u mîcă loclu. Amiroańa tăţeà ca nă cătuşe, şi zbor nu scuteà di gură. Ţi făţeà nîsă?—Di puĭl'u palmă nu z-băteà. Cu puĭl'lu durńà, cu puĭl'lu si sculà.

Doĭ meşĭ mărĭ-mărĭ căftară feata, călcară càsile tute, ntribară pri la tuţĭ şi feata nu se-află. N-coadă mostrul s-nărăì nă oară, umflă nărle ş-lă pitricù ştire, că tr-ună stămînă, s-nu-l' dădeare feata nveasta, tuţĭ prit dinte va-l' treacă. Că nîs nu ştie multe şi că feata nu k'irù aşiţe fără ştirea părìnţîlor!

Ngl'iţară di frică tuţĭ di la pălate. Ţi ti faţĭ tora amirăroańe? Carĭ u vid̦ù streasă nîsă, îl' gri ma nclo amirăluĭ şi-l' d̦îse:

— Ea ş-ea ţe cură. Feata noastră easte puĭl'u.

Altu plîngu ş-altă ńilă la mărata ş-nihărsita amirăroańe. Carĭ plîmse-plîmse, di-l' aruşiră ocl'il', vine nîpòĭ mira-l' şi-l' d̦îse:

— Ţi-ńĭ aĭ, scumpă, di-ńĭ ti dirìńĭ şi-ńĭ ti deàpirĭ pri un plîngu?

— Ţi s-h'ibă, mae bună, ţi-ńĭ pat ĭo, vîră criştină s-nu ş-u pată: ună feată ş-aţeà s-nu u hărsìm cum vrem! Ea ş-ea ţi nă vine sti cap. Mostrul nă pitricù ştire, că va s-nă mîcă tuţĭ, s-nu l' dădearim feata. La tine ş-la Dumnid̦ă, fă-ŭ năpòĭ feată, s-u dăm, ĭu-l' fu scriata, ta s-nu păţîm nipăţîtile.

— Lucru ţi s-faţe lişòr, feata mea, ma şteard̦e-ţĭ ocl'il' şi ţîne-ţĭ plîngul!

Scoase maea şi-l' deade doauă h'ire di erg'i şi-l' d̦îse, cum

s-li facă ş-cum s-li l'a feata, ta si se-aspargă di puil'u. Aşiţe feaţe amirăroańa şi h'il'a de-amiră na ţi-o nîpòĭ feată! Apoea mintuiră s-u da la mostru dipri că s-u veadă broască.

Aiste s-făţeà cîndu Dumniḑăŭ imnà pri pade şi lumea lo-ağunḑeà cu mîna ş-cîndu pri lume nu erà văţĭ nica, ţi s-lo-alingă şi-s-lu nărăească, tra să s-mută ahît în sus, ţi s-nu poată s-lo-ağungă vîrnă om. Vidèţĭ de-aestă pat mulţî as-tănḑî că Dumniḑăŭ, cara-ĭ sus multu, nu avde tute cîte plîngurĭ aŭ lumea. Atumţea, fičorl'i a ńeĭ, bînà diparte-di-parte, tru màrḑinea locluĭ un ğone-aleptu, h'il'u de-amiră. A-ğumse ş-la ureacl'a luĭ, că tru amirăril'a amirăluĭ Albu se-află nă feată, muşată ca steaua. Arcă tu steaua şi-l' se-aspuse, că maşĭ muşata ţea faţe ti nîs. Ş-aşiţe, fičorl'i a ńeĭ, tru nă ḑuă ş-ţimse apala, şi ncălică calu azburătòr şi nk'isì să z-ducă, s-u caftă nveastă.

Imnă ş-imnă, imnă ş-imnă, ağumse ğònile-aleptu tamàm cîndu feata s-feaţe nîpòĭ puil'u şi să ndriḑeà ti mostrul. Tuţĭ cîţĭ îl videà ş-fricà ocl'il' di muşuteaţa luĭ şi ḑîţeà:

— Ma pri muşăteaţă-l'! ma pri ğone-aleptu ţi ş-easte! Aistu prindeà tă muşata h'il'e de amiră, mea nu mostrul cu 12 di gurĭ!

Cîndu avḑîră, că nîs vine tă h'il'a de-amiră, tuţĭ îl ńilueà şi ḑîţeà:

— Crima di muşuteaţa ş-tinireaţa, ţi va s-k'ară!

Tuţĭ ştea, că are s-facă cu mostrul. Veḑĭ, pînă atumţea vîrnu nu l'-u putù a mòstruluĭ, s-erà ş-ună ask'ere ntreagă. Ş-tora tuţĭ lo-aveà ğònile-aleptu ma multu cu morţil' dipri că cu ýiil'i. Nu lă ncăpeà mintea, cum un om, s-l'-u poată al mostru, meţi şi ğone-aleptu.

Ğònile-aleptu niţi peana di ocl'u nu-l' si băteà. Nîs nu şi ştea ţi-ĭ frica. Ndreptu-ndreptu trapse la amiră şi-l' ḑîse, că nîs viňe si-l' caftă feata.

— Bun ş-muşàt eşti, ğone-aleptu, ma h'im cu mîńle ligate ş-nu nă putèm s-u dăm.

Şi amirălu l'i mbăiră ună cîte ună, ţi cură.

— Cum veḑĭ, ğone-aleptu, nu-ĭ tu mîna noastră, că-ĭ tu mînă xeană luguria.

— Ńĭ-o-aveàm altă s-nu h'ibă itia, ḑîse ğonle-aleptu. Mine mintueàm, că poate feata nu va, i că poate amirăroańa nu

va să z-dispartă di h'il'e, ma cît tr-aistă, băgaţî-u strîmbă! Nu di ğaba ńî ḑîc a ńia ğone-aleptu. Cara s-nu l'-u pot a unuî mostru, mine ţi vătămàî lamńa cu nao càpite, ţi u voî di u mîc pînea? A ńia puşcl'a nu ńî-u putù, mea un tih'i-laîu di mostru va s-aîbă nărî, să se-acaţă cu mine?

Feata, cîndu lo-avḑà că greaşte aşiţe, tîcă-tîc, tîcă-tîc, îl' făţeà ìnima şi aţia de-aţia făţeà cruţî şi mităńî la Stămărie şi băşà icoane, s-lo azvingă mostrul cu 12 di gurî.

Nu tricù multu-puţîn şi na ţî-l mostrul tru ubòr, urùt ca faţa locluî. Fičorl'i, cîtu-l viḑură, gùvile acăţară di frică şi maşî prit cărpitùrî mutreà, s-lu veadă.

— Feata, gri el cu nă boaţe ndăcînită, că vă mîc tuţî.

— Nu va te-ariseascĕ, l'-u a ţînù ğonle-aleptu, că nărle a tale nu suntu tră h'il'e de amiră! Macă vreî feată, s-ti baţî prota cu mine ş-apoea va s-u l'aî, ma s-me-azvinḑi.

— Ş-tine un guğu, nă palmă om, va z-greşti! zgărlì mostrul nă oară gùrile cîtră ğònile-aleptu şi săргl'î s-lu ngl'ită, ca nă mîşcătură.

G'ine ma ş-află om, s-l'-u poată cu uná ş-cu doauă. Aistu erà ğònile-aleptu ţi nu se-aspăreà icî. Feaţe doauă čape nî-pòî şi trapse co-apala, lo vimtu şi crîşt! îl' lo caplu a mòstruluî.

— Dă ninga nă oară, gri cînile!

— Nă oară mi feaţe mu-mea, gri ğònile-aleptu.

Ma z-dădeà ningă nă oară, mostrul anvìà nîpòî şi-l mîcà di di-nă-oară; ma carî vrea s-arîdă nîs, că ğònile aleptu li ştea tute aiste.

Ţi să spun apoea! Feata arsăreà, ca ìeḑl'i primă-veara, di harauă; amirălu, amirăroańa nu-s săturà di băşare ţi-l' făţeà a ḑìnirluî ğone-aleptu, analtu ş-muşàt, pitricùt di Dum-niḑăŭ, s-l'-ascapă di cama laea. Ş-lumea vìneà di nvarliga di mostru şi lo-ascuk'à ca la cîne turbàt.

Arsiră apoea un čireàp di noauă orî şi-l arcară di arse mostrul şi cîndu ardeà, plăscînì nă oară ca vîră topă bùum!

Numta a ğònilui-aleptu cu h'il'a de-amiră ţînù meşî, şi lumea avù ţi s-aspună. Aclò eràm ş-mine şi biùî, măcàî cu căčula scoasă şi aştiptàî pînă dipuse amirălu dipri scamnu

şi băgă ḑinir-su, şi loaĭ nica nă pĭnticĕ şi apoea fuḑiĭ şi vińŭ aoaţe.

Aistu părmìθ ştiùĭ, aistu aspùş,
carĭ ştie ma bun, s-lo-aspună, s-lu nveţ ş-mine.

(Spus de Iancu cavasul originar din Elbasan 1898.)

101. Amirălu fără di fumeal'e.

Ţi-ş erà, ţi nu ş-erà.

Erà nă oară un amiră mare, care ş-aveà di tute g'ineţle di pisti loc; ş-aveà ş-un̆ă amiroańe bună ş-muşată, care ş-erà, laea, multu nvirinată, că di cĭndu ş-erà mărtată, fumeal'e Dumniḑă nu-l' aveà dată. Ditr-aistă itie ş-amirălu multu jilìt ş-erà. Dicara viḑură ţi viḑură, amirălu s-armătusì g'ine-muşàt, şi n-călàr, pi cale nk'isì să s-ducă pisti tut loclu, s-caftă tea s-da di Dumniḑă şi s-lu pălăcărsească, tea s-lă da macàr un fiŏurìc.

Imnă, imnă treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ fără ţe s-da di vĭrnu suflit di om. Trĭşĭ a patra-ḑĭ tu hărg'ie, cum imnà minduìt, veade un aùş cu barba albă şi cu tĭmbarea-l' arcată pi umir şi cu un cărlìg lungu di cornu adăràt; canda ş-erà un vecl'u picuràr. Amirălu multu s-hărisì, că după ahĭtă cale lungă, deade di un suflit di om; s-aproak'e ningă fĭntĭnă, s-dipune dipi cal şi greaşte auşluĭ.

— Bună-ţĭ dimineaţa, pap.

— G'ine-ńĭ vinişĭ, nipoate. Iu calea mbar ? întribă auşlu.

— Mi duc diparte, pap, multu diparte, trĭşĭ tu màrḑinea locluĭ, tea s-aflù Dumniḑă, ḑĭse amirălu.

— Şi ţi va s-cafţĭ di la Dumniḑă, spune-ńĭ ş-a ńia, ḑĭse eară auşlu.

— S-ţă spun, pap. Io ńĭ-escu amiră mare, ńĭ-am ş-un̆ă amiroańe multu muşată, ma dol'i nă h'im jilìţĭ şi nvirinàţĭ, că nu n-avèm şi noĭ fumeal'e: dicara avèm di tute g'ineţle di piste loc, maşĭ mărazea aţea n-avèm, ti nă fumeal'e. Di aţeà nk'isìĭ s-mi duc trĭşĭ tu màrḑinea locluĭ, tea s-daŭ di Dumniḑă.

Dicara gri amirălu aiste grae, si ndreapse, ncălică pi cal şi lunda-şĭ mĭna cu auşlu, ĭl' ḑĭse:

— Ti las cu sînătate, pap! şi trapse tea s-fugă.

Auşlu, cu barba albă, şi cu tîmbarea-l' arcată pi umir, îl mutrì şi după aţeà îl' strigă:

— O, laĭ nipoate! ĭa toarnă-te nih'àm, ńin aoà ş-ascultă, ţi s-ḑîc ĭo: Mîne tu hărg'ie, niapirită soarle, s-ti afli aoà, ningă aistă fîntînă cu apă araţe şi va z-veḑĭ Dumniḑă. Aĭde du-te. calea-mbar di treţĭ seara aistă, şi mîne s-h'iĭ aoaţe.

După aiste grae auşluĭ, amirălu să ncl'ină şi s-turnă pi calea d-ĭu aveà vinită. După ţi să ntunică, amirălu, multu curmàt ş-erà, că aveà imnată tută ḑua, vru tea s-discurmă şi s-doarmă nih'àm. S-trapse di nă parte di cale, tu nă pade aştirnută cu earbă, şiḑù ningă un cupàćŭ mare, carĭ erà tu aţeà pade. Dicara ţină nih'àm, (că ş-aveà tu disagă carne friptă di ńel şi caş di aţèl albul şi ună turtă, ţe aveà frimitată amiroańa ti pi cale şi ună ploscă cu ńin), să nvălì cu tălăganea (mal'otlu) şi s-băgă s-doarmă.

Tu loclu aţèl erà nă irńie, ţi vîrnu puĭl'ŭ, ni vîrnă priče nu călcà. Tu hărg'ie s-diştealtă, si scoală, ncàlică calu şi ńine la fîntîna di tu livade, ĭu l'-aveà ḑîsă auşlu. Pi piḑul'lu di virdeaţă, ţi erà ningă fîntînă, şideà auşlu cu barba albă.

— Bună-ţĭ dimineaţa, pap! strigă amirălu.

— G'ine-ńĭ ńińişĭ, nipoate, ḑîse auşlu şi scoase ditu sin un mer aròş; îl deade amirăluĭ, ḑicî'ndaluĭ:

— Na aistu mer aròş; du-te acasă la amiroańa şi măcàţĭ doĭl'i merlu aistu, şi să ştiĭ, că amiroańa va s-facă un fićòr.

Dicara ḑîse auşlu aiste zboare, s-feaţe niviḑùt.

Amirălu armase ca agudìt di k'ĭcută, nu-şĭ ştià, măratlu, disi nu videà vîrnu ńis, ma erà di ca-de-alih'a tute cîte l'i li zbură aţèl aùş cu barbă albă şi cu tîmbarea-l' pisti umir şi cu cărliglu a luĭ di cornu ca di picuràr di tu munte, şi că aţèl aùş erà Dumniḑă. După aţeà amirălu lo-ascumse merlu n-sin şi ncălică calu şi nki'sì te-acasă. Amiroańa ma ş-aştiptă şi ma s-mintueà la ğonle a l'eĭ, la amirălu, care s-duse tu màrḑinea locluĭ, tea s-află Dumniḑă. Tută noaptea ocl'il' nu-ş încl'ideà, mintea-l' erà la ğonle, cîndu va s-toarnă? Tu nă seară, ca tu ńaḑa-noapte, s-avde că la poartă ţinivà bate; di nă oară amiroańa s-duţe s-veadă, disi easte ğonle a l'eĭ. Nu-ş puteà, laea, di haraŭă, cîndu viḑù, că ağumse amirălu a l'eĭ, ğonle a l'eĭ.

Nîs scoase merlu dîtu sin, spuse tute cîte l'-aveà gritâ Dumnidză, di la fîntîna ţea cu apă araţe, şi cara şidzură, si s-discurmă di pi cale, îşî l'a merlu, îl cură g'ine-muşàt, şi-l mîcă cu amiroaña. Pèjile a merlui le-arcară pitu firidă. Ună moaşe, carî şideà tu uborlu amirăluî, nu ş-aveà vidzută, corba, tu bană-l' meare; lo dim pade pèjile şi li mîcă.

După nîscînte dzîle amiroaña s-duk'ì, că easte greauă, ma şi moaşa armase greauă.

Aşì dicara, feaţe amiroaña un fičòr muşàt ca soarle, feaţe ş-moaşa un fičòr nică cama muşàt. Moaşa, dicara nu ş-lu puteà, tea s-lu mutrească, îl hărzì amirăluî, tea s-lu crească ca fumeal'e a luî. Amirălu şi amiroaña ş-erà pliñî di haraŭă, că Dumnidză lă deade fumeal'e ta s-crească tu casa lor.

Fičorlu amirăluî s-cl'imà Iul'u şi aţèl ţi-l feaţe moaşa, s-cl'imà Deli-Jorgu. Doil'i erà ca nîscînţî ang'il', crişteà cu dzua, şi tuţî cîţî îl'î videà, ascuk'à di treî orî şi dzîţeà:

— S-nu h'ibă di ocl'ŭ... s-nu h'ibă di ocl'u, ahî't muşàţî erà.

Doil'i s-duţeà la sculie şi nviţà. Al Deli-Iorgu mintea ma multu l'-acăţà, ma nîs nu alăsà Iul'u, tute cîte nîs li ştià şi li ţineà aminte, l'i li spuneà ş-al Iul'ŭ. Ma tut cama s-videà, că Iul'u nu easte ahât dişcl'is ş-ahât ştiùt ca Deli-Iorgu.

Amirălu videà aistă, ma dziţeà, că va s-cama crească şi va s-dişcl'idă. Nîscînţî oaspiţî a amirăluî ună dzuă, cîndu zburà ti fičòrî, carî easte ma mintimèn şi cama nviţàt, dzîsiră, că Iul'u nu ştie di itia al Deli-Iorgu, cari l'i li l'a tute ditu mintea al Iul u, şi că ma s-nu h'ibă Deli-Iorgul deadùn cu Iul'u, Iul'u va ştibă cama multe.

Amirălu lo mintea oàspiţlor şi cl'imă Deli-Iorgul ună dzuă, să-l' dzîcă s-ducă, s-fugă ditu casa luî, să-ş caftă altu loc. Măratlu di Doli-Iorgul nu puteà tea s-ţînă lăcriñile di dureare şi [amărăčune!?] ţi-l' vineà, ma nu aveà ţi s-facă, lipseà s-ascultă dimîndăčunea amirăluî. Ş-adună străñile tu disagă, ş-l'a calu di căpestru şi fudze ditu aţeà pulitie şi s-duţe l-amare. Aclò erà mare pàzare şi s-lucrà şi si nviţà di tute zînàturle şi si zburà tute limbile. Deli-Iorgul intră la un mastur şi di cîte ştià, aclò nviţă nică di dzaţe orî ma multe şi limbe multe nviţă.

Dicara fudzì Deli-Iorgul din casă, Iul'u armase singur, ş-

aţeale ţi li ştià, le-agîrşì. Amirălu viḑù cît stepsu feaţe, că azgunì Deli-Iorgu! nu ştià cum s-facă, tea s-lo-află. Dicara alăgă tu mulţî căsăbàţî, pîn di pre apoea ağumse ş-la pulitia di l-amare. După multă căftare, lo-află şi-l' ḑîse, că vine maşì ti nîs, s-lu l'a ti acasă. Deli-Iorgu s-hărisì multu; nu s-amînă multu, ma di nă oară si ndreapse şi nk'isiră ti acasă.

Cîndu ağùmsiră acasă tută hoara lă işiră ninte, tea s-lu veadă Deli-Iorgul şi s-l'i ḑîcă «g'ine vinìşì». Deli-Iorgul erà multu vrut. Iul'u aveà agîrşită tute cîte ştià. Mu Deli-Iorgul il lo şi-l' li nviţă tute cîte ştià şi Deli-Iorgul. După nîscîntu k'irò, cîndu fičorl'i criscură şi s-feàţiră ti nsurare, vrea tea s-ḑîcă amirăluì tea s-lă da izine, tea si-şì caftă nveaste, ma si ntirseà di amirălu, te-aţeà unà ḑuă ḑîsiră a moàşil'eì s-l'i spună amirăluì mintuirea lor. Moaşa il' spuse, şi amirălu lă deade izine.

Dup-aţeà nîşì ş-umplură cîte nă disagă di flurìì, ncălicară cal'i şi s-dùsiră tu alte pulitiì mărì, tea s-caftă nveaste ca ti h'il' di amiră. Seara ağùmsiră tu nă pulitie şi tràpsiră la hane, cl'imară hănğilu şi lu ntribară, disi cunoaşte nîs tu pulitia ţea oamińì multu nviţàţì?

Hănğilu lă spuse, că tu pulitia ţea nu erà ahîtu nviţàţì. După aţeà ntribară, disi se-află feate ca ti h'il' de-amiră? Hănğilu lă ḑîse eară, că tu pulitia lor nu s-află ahtărì feate.

Alantă ḑuă seara ağùmsiră tu altu căsăbă nica cama mare ma şi tu aistu hănğilu lă spuse, că nu s-află ni oamińì nviţàţì, niţi feate ca ti h'il' de-amiră.

A treazì ağùmsiră tu unà pulitie dip mare şi tràpsiră tu hanea ţea cama di protă. Durńiră seara şi dimneaţa si sculară şi spùsiră a hănğiluì, s-l'i ducă la oàmińl'i aţèl' cama nviţàţì, cîţì s-află tu aţeà pulitie.

Hănğilu lă ḑîse, că tu pulitia lor s-află aţèl' cama nviţàţì di pisti duńaùă. Dicara s-dùsiră l-aţel' anviţàţì, viḑură, că Deli-Iorgul şi Iul'u ştià multu cama multu di cît nîşì. Dup-aţeà cl'imară hănğilu la nă parte şi lu ntribară, disi suntu feate bune şi muşate tu pulitia ţea, ca ti h'il' de-amiră. Hănğilu lă ḑîse, că nu suntu dicî't maşì dao feate ca ti h'il' de-amiră, ma nu easte cu puteare, tea s-li poată s-li veadă vîrnu di cît maş cu izinea a dascàlăl'eì la carì şed aţeale feate.

Deli-Iorgul şi Iul'u s-dùsiră acasă la ţea dascală. Poarta erà ncl'isă. Bătură la poartă şi işî dascala, ună mul'are moaşe, lă dişcl'ise poarta şi l'-aştiptă n-casă. Dicara nviţă ti ţi lă easte vinita, lă ḑîse:

— Feàtile suntu h'il'e di prămăteftî ţi-ńí le-alăsară a ńia, tea s-li crescu; nu easte tu puteare ta s-li veadă vîrnu ğone. Ma voî, di cara h'iţî h'il' de-amiră şi dicara vreţî s-li viḑèţî, vă fac aistă hătîre; ma lipseaşte maşî un cîte un şi tea s-nu h'iţî cunuşcùţî, că h'iţi fičòrî, s-vă nveaştiţî tu strańe mul'ireşti. Altă turlie nu easte čirè, tea s-putèţî, s-li vidèţî.

După ţi lă ḑîse aiste zboară dascala, nîşî si sculară, s-dùsiră la hane şi-ş feàţiră strańe mul'ireşti muşate. Ma si nviscù Deli-Iogul şi s-duse la dascală. Ahît g'ine erà adăràt, ţi mizia puteà si-l cunoască dascala, că easte fičòr. Il' deade ună numă di feată şi-l duse analtu, ìu erà feàtile a prămă tèfţîlor;ul duse aclò ş-lă spuse, că vine ună oàspită di nă hoară şi că va s-cama şadă nîscînte ḑîle.

Feàtile s-hărisiră, că lă vine ună oàspită; u loară, u primnară pitu tute lòcurle, zburîră multe şi di tute; prînḑîră deadùn şi nu fu di-căile, tea s-u duk'ască, că aţea oàspită nu erà feată, ma erà Deli-Iorgu. Dicara şidură, s-dispărţîră, şi Deli-Iorgu, mplin di haraŭă, că lo-arisiră feàtile, deade cu de-alagă la hane s-pitreacă Iul'u, tu strańe di feată, ca ş-nîs s-li veadă.

După ţi si nviscù şi Iul'u tu mul'ireşti strańe, s-duse la dascala. Aistă îl duse analtu la feate, ma nu ştiŭ cum feaţe Iul'u, că nu putù tea si-s ţînă ca feată, şi nîse îl duk'iră, că nu easte feată, ma că easte fičòr; ditră nîs duk'iră şi ti Deli-Iorgul. Dicara-l cunuscură atumţea, l-streàsiră, tea s-lă spună, ţi lă fu itia tea să si nvească tu strańe mul'ireşti, tea s-vină s-li veadă? Iul'u nu şi steà multe, nîs lă spuse ndriptatea; lă ḑîse că: «Noî h'im h'il' di amiră şi că nk'isîm di acasă, s-căftăm feate, ta s-li lom ti nveaste. Dicara nviţăm, că voî h'iţî bune şi muşate şi dicara nu puteàm altă turlie s-vă vidèm, ni nviscùm tu strańe mul'ireşti, tea s-putèm s-nă apruk'èm di voî şi s-vă cunoaştim cama di aproape.

După ţi spuse aiste grae Iul'u, nîse lu ntribară, dise learisiră şi ţi aŭ dipri minte s-facă? Iul'u lă ḑîse, că suntu

arisite şi că aŭ multă efharìstise s-li l'a ti nveaste. Atumţea nîse ḑî'siră:

— Macă easte aşiţe, mîne dimineaţă, nică neapirită, s-treaţiţi pi ningă firìḑĭ, s-bătèţĭ cîte puţî'n, şi noĭ va s-nă diştiptăm şi va s-arsărìm pi tu firìḑĭ, s-fuḑìm deadùn.

După ţi lă griră aiste zboare, Iul'u di nă oară alagă la Deli-Iorgu s-l'i spună, că nîs bitisì lucrul.

Cîndu avḑî Deli-Iorgul, s-čudusì, cum di ndreapse Iul'u aşiţe lùcrile. A daoa-zĭ, di cu noapte, si scoală, ndreg patru cal'i buńĭ şi s-duc pi ningă casa dascălăl'eĭ. Bat nih'àm pi firidă di ună oară arsàr feàtile, că nîse aştiptà; dişcl'ìd firida, s-arucă pi cal' şi fug tuţĭ patru.

Imnară, imnară ḑua ntreagă, seara ağùmsira la hane; dicara mîcară g'ine-muşàt, s-băgară s-doarmă, că era vătămàţĭ di pi cale. Tuţĭ durńiră, maşĭ Deli-Iorgu nu durńà, nîs nu-l acăţà somnul. Tu ńaḑă-noapte avde nă boaţe, cari-l' ńineà din sus şi strigà:

— Deli-Iorgu, Deli-Iorgu!

— Caĭ mi cl'amă, ḑîse nîs?

— Noĭ h'im, mìrile, vinim s-ţă spunim un lucru; ascultă şi bagă tu minte: Tu oara ţi va s-ağunḑiţĭ acasă, amirălu, ca di g'ineaţă, ca di glăreaţă, va s-vă bagă fărmàc tu dulţe, tu apă şi tu arăk'ie. Ma tine, cara s-vreĭ tea s-l'i ascàk' tuţĭ, s-ti faţĭ ca zurlu şi s-li verşi tute. A doua oară, ţi va s-vă da, s-beţĭ, că nu aŭ ţivà. Mutreà g'ine, s-nu spuńĭ a vîrnùĭ, ţi avḑî'şĭ, că ma să spuńĭ, k'atră ş-màrmură s-ti faţĭ pîn di ḑinucl'e.

După ţi griră aşiţe, fuḑiră.

A doaŭa-zĭ eară ncălicară cal'i şi seara ağùmsiră eară tu nă hane, ìu s-băgară s-doarmă. Tuţĭ durńiră, maş Deli-Iorgul nu durńà. Tu ńaḑă-noapte eară s-avde nă boaţe, care strigà:

— Deli-Iorgu! Deli-Iorgu!

— Caĭ mi cl'amă? ntribă eară Deli-Iorgul.

— Noĭ h'im, mìrile, ascultă s-ţă spunim. Prînḑul ţi va s-vă da amirălu, cîndu va s-ağunḑiţĭ acasă, easte cu fărmàc. Ma s-măcàţĭ, va s-murìţĭ. Ma tine, cara s-vreĭ s-ascàk' pi tuţĭ, s-ti faţĭ ca zurlu şi s-li verşi tute g'èlile. A daoa-oară ţi va s-vă da, s-mîcàţĭ, că nu va s-aĭbă ţivà. Ma si spuńĭ, a vîrnùĭ, k'atră s-ti faţĭ pîn di mese.

După aiste grae eară fuḑiră.

Alantă ḑuă, seara, cîndu durńà tuţĭ şi Deli-Iorgul şideà, s-avde eară nă boaţe:

— Deli-Iorgu! Deli-Iorgu!

— Carĭ mi strigă? ntribă Deli-Iorgu.

— Noĭ h'im, mìrile, vinim ta s-ţă spunim nică un lucru. Tu seara di prota, cîndu Iul'u va s-bagă cu nveasta, va s-vină nă lamńe s-l'i ngl'ită. Tine ma s-vreĭ tea s-l'i ascàk', s-şeḑĭ pi căpitińlu a lor, cîndu va s-l-acaţă somnul. S-h'iĭ cuună coardă n-mînă şi cîndu va s-avḑî ună suflare ca vimtu, să ştiĭ, că tu oara ţea vine lamńa. Atumţea tine s-daĭ cu coarda pisti nîşĭ di pi deasupra cu mare vîrtute şi va s-l'i ascàk'. Ma si spuńĭ a vîrnùĭ, k'atră ş-màrmură s-ti faţĭ întrèg.

După ţi ḑisiră aiste zboare, mìrile fuḑiră. Vîrnu no-aveà avḑîtă ţi s-aveà spusă al Deli-Iorgu. Alantă ḑuă si sculară, ncălicară cal'i şi nk'isiră şi după puţî'n ağùmsiră acasă.

Tută hoara lă işiră n-cale, tea s-l'i aşteaptă, şi tuţĭ să ndriḑeà ti numta, ţi va s-facă h'il'i amirăluĭ. Cîndu ağùmsiră acasă, amirălu ca di haraùă, ca di jale, băgă fărmàc tu dulţe şi tu arăk'ie şi cîndu vrură tea s-lă da a ğońlor, Deli-Iorgu s-faţe zurlu, ahurh'ì să strigă, arik'aşte arăk'ia şi dùlţile ş-le-arucă di pi firìḑĭ în cale. Tuţĭ s-čudisiră ţi păţî' măratlu di Deli-Iorgu. Ma după puţînă oară, s-feaţe eara mintimèn, căḑù n-ḑinucl'e la amirălu, tea s-lu l'artă şi-l' băşè mîna. Amirălu îl l'irtă.

Cîndu băgară measă ti prînḑu, eară îl' vine zurleaţa al Deli-Iorgu, că amirălu, cum aveà ḑîsă mìrile, aveà băgată fărmàc ş-tu ğ'ele. Ma Deli-Iorgu s-feaţe ca zurlu, virsă tute ğ'èlile şi asparse tute căţî'nile di pi measă. Ma după puţî'n eară s-feaţe mintimèn ş-căftă l'irtare di la amiră. Vîrnu nu duk'à, ti ţi li făţeà Deli-Iorgu aiste glărìńĭ.

După aţeà s-feàţiră multe etimăsìĭ, tea s-facă numta cama ninte al Iul'u şi tu stămînă ş-al Deli-Iorgu. Tu seara di prota cîndu s-dùsiră să s-bagă Iul'u cu nveasta, intră tr-odă şi Deli-Iorgu pe-ascumtà. Iul'u cu nveasta durńà. Deli-Iorgu şiḑù pi ningă căpitińlu a lor şi cîndu avḑă ună suflare, traḑe coarda şi agudeaşte pi vimtu pisti Iul'u cu nveasta, cu ahîtă vîrtute, ţi tăl'è lamńa n doauă bucăţĭ. Tu agudirea ţi s-feaţe, s-avḑă ună čucutire di carĭ s-diştiptară şi Iul'u şi n-

veasta, şi multu s-čudisiră, cîndu viđură Deli-Iorgul cu coarda scoasă pisti nîşî, canda vrea, tea s-l'i tal'e. S-aspăreară şi ahurh'iră s-l'i đică, că ti ţi itie Deli-Iorgul va s-l'i vătămă, ţi-l' aŭ faptă?

Ma Deli-Iorgu nu ştià, cum s-lă đîcă, că nu puteà s-lă spună că ma s-lă spuneà, va s-fiţeà k'atră şi màrmură. Nîs lă đîţeà, că nu vrea tea s-l'i vàtămă nîşî, ma că víne, aşiţe, tr-oda lor. Nîşî nu vrea tea să ştibă di aiste zboare. Dicara nu puteà s-l'i facă, tea s-pistipsească, că nîs no-aveà vinită ti arăŭlu a lor, lă đîse:

— Ascultàţî, macă easte aşiţe! Io va s-vă spun, ma să ştiţî, că voĭ va s-mi k'irdèţî.

Şi Deli-Iorgul lă spune, că tu seara di prota, l'-aveà đîsă mìrile, că tu dulţe şi tu arăk'ie amirălu va s-bagă fărmàc. Cîndu spuse aiste zboare, Deli-Iorgu s-feaţe pîn di đinucl'e k'atră ş-màrmură.

Iul'u şi nveasta ahurh'iră s-lu pălăcărsească, s-nu lă spună alte, că acăk'isiră, ma Deli-Iorgul đîse:

Ţi ńî-u voĭ bana, cîndu am čičoarle di k'atră?

Dîpr-apoea lă spuse ti measă şi di nă oară s-feaţe pîn di mese k'atră şi màrmură. După aţeà lă spuse ti lamńe şi lă deade s-veadă şi daŭle bucăţî di lamńe, ţi o-aveà tăl'ată. Cum lă spuse tute aiste, s-feaţe k'atră şi màrmură ntreg şi nîs şi nveasta luĭ, cu tute udăĭle ţi-ş aveà.

Cîndu nviţă duńaoa di aţeà, ţi s-aveà faptă, multu si jilì, că multă vreare aveà tuţî ti Deli-Iorgu

Tu noàŭl' meşî, erà đuă di Paşte; tuţî ş-erà la bisèrică. Noaptea, ca tu ńađă-noapte, nveasta al Iul'u feaţe un ńic nat, un fičurìc multu muşàt. Nîsă erà sìngură, cîndu avde nă boaţe, carĭ-l' strigă:

— Nveastă, nveastă!

— Caĭ mi strigă tu aistă oară? ntribă nveasta.

— Noĭ h'im, mìrile! đîse boaţea. Ascultă s-ţă spunim un graĭŭ. Vreĭ tine s-ascak' Deli-Iorgul şi soaţa-ţî? Vreĭ tine, s-l'i faţi eară cum ş-erà, s-l'i nvièđî?

— Avđî nu voĭ? spunèţî-ńi, ţi s-fac, că ş-bana mea s-h'ibă di căile, ńî-u daŭ ti nîşî, đîse nveasta.

— Tal'e guşa sărmănìţăl'eĭ ţi fiţèşî. K'ică nîscînte k'ìcute pi Deli-Iorgu şi pi nveastă, şi va să nvìađă.

Ḑĭ'siră mìrile şi fuḑiră.

Nveasta nu stătù pi multă minduire, lo sărmăniţa, îl' tăl'è caplu, pruscuk'ì cu sî'nḑile pi k'atra-l Deli-Iorgu şi pi a nveàstil'eĭ a luĭ şi nîşĭ di nă oară s-diştiptară, nvĭară. Dipri apoea alik'ì caplu a fiĉorluĭ şi fiĉorlu s-feaţe, canda no-aveà păţîtă ţivà.

Deli-Iorgu, după ţi s-diştiptă, ş-lo nveasta şi s-duse ndreptu la biseàrică. Tuţĭ armàsiră ĉudisìţĭ, că nu ştià di ĉudia, ţi s-aveà faptă. O-alăsară şi bisèrica ş-tut, ş-alăgară cu amirălu cu tuţĭ acasă, tea să s-hăriseascā di nvĭarea-l Deli-Iorgu (1).

102. Ğònile şi feata din faşă.

Erà nă oară un Ğòne-muşàt şi ğunàc. Mulţĭ añĭ aveà bînată tu xeane şi cara lucră ḑuă ş-noapte, amintă aveare multă. Ţi s-mintuì el atumţea? Să s-toarnă eară acasă tu hoara luĭ şi să si nsoară cu nă feată muşată, ţi di multu o-aveà tu ocl'u. Şi plică troară cîtră n-hoară-l'. Ñarse cît ñarse pînă ţe ntunică. Iu să s-ducă cuuak'e? Cum stăteà el aşiţe, şi s-mintueà, na ĭu viḑù, că nica ardeà luñina tu nă casă. S-duse şi asună la poartă. Oàmiñli din casă l'-dişcl'ìsiră, şi-l tràpsiră nuntru şi-l băgară pri measă. Erà tamàm ţina di trimeare. Mîncă ğònile şi biù şi s-hărisì ş-apoea s-culcară tuţĭ, s-culcă ş-el. Aţèl' din casă durñiră, maşĭ nîs nu puteà să ncl'idă ocl'il'. S-mindueà acasă la părinţî, la fraţĭ, la surărĭ şi s-mindueà ş-la feata ţea muşată, ţi u băgă tu ocl'u. Cîndu na ĭu ğònile avḑî' tu udălu a feàtileĭ, graĭu di graĭu şi nişţe boţĭ dulţi, ţi canda nu erà a oàmiñlor di casă. Ţi erà? Mìrile ţi băgà bana feàtil'eĭ! Ascultă el, lă băgă oara g'ine, ma, ţe avde? Mìrile l'-băgară scriata, ca feata estă din faşă s-h'ibă mul'area luĭ!

— Z-bînèḑĭ, ḑiţeà mìrile, s-ti faţĭ muşată ş-calòtihă, s-aĭ ocl'i ca vioàrile din pădure şi s-ti mărìţĭ cu oàspile ţi viñe astă-seară n-casa voastră!

— Vaĭ di mine! s-mi nsor cu feata estă? mintuì ğònile

(1) I. Neniţescu: *De la Românii din Turcia Europeană*, Bucureşti, 1895, p. 291. Aci basmul a fost transcris curat foneticeşte.

S-o-aşteptu pînă s-crească ea? să staŭ io ah'ît k'îrò ninsuràt? Nu...

Troară si sculă, tricù tu oda di didinde, ş-u lo dit leagăn, apufăsìt s-u vàtămă. Işì cu fitica tu ubòr şi viḑî'ndaluĭ un par spirlungòs di gardul di grădină, u nh'ipse agońa şi fuḑì cîtră n-hoară-l', fără să-şĭ toarnă caplu nîpòĭ.

Cu cîtă haraŭă ţî-l aştiptară părinţîl' şi cum lu mbrăţitară cu căldură! Ğònile şi ntribă di feata ţea muşată, pri carĭ ş-aveà arcată vrearea şi cu dureare nviţă, că s-aveà măritată. Cum apirì adoàoazĭ, căftă el altă feată din hoară, ma nu-l vru. Căftă ş-altă, tot acşite. Căftă nîs nică ună şi nică ună, ma niţi nă feată nu-l vrea şi tute s-afireà şi fuḑeà di nîs ca di per di lup.

Cu sùflitlu nfărmăcàt, s-dispărţî eara di părinţî, di fraţĭ, şi di surărĭ şi plică, tra s-nu s-toarnă nică nă oară.

— Va mi nsor tu xeane, aclò va s-armîn mintueà el calea

Şi eara ağumse tu un hăsăbă mare şi s-băgă nîpòĭ pri lucru, s-feaţe multu avùt. G'ine ma niţi nă feată nu-l vrea, cu tut că erà tinir, ş-muşàt, ş-avùt şi cu tute bùnile. Tricù un an, tricură ţinţi, tricură ḑaţe şi tut ninsuràt ş-armase.

Ş-u băgă s-caftă nă vèduă. Nu-l vrea niţi aestă. Ş-apoea căftă altă, ş-altă şi nu-l vor. Aveà tricută ca vîră ţisprăḑàţĭ di-ańĭ ş-cama. Si s-mintuì el?

— Mîne-pămîne me-ağunḑe moartea... Ma g'ine s-mi tornu eară l-a ńeĭ acasă, ta s-l-armînă a lor avearea, ţe-adunàĭ!

Nîpòĭ înk'isì calea cîtră n-hoară-l'. Ţi feaţe, ţi adră el, că năpòĭ nuptă n-cale, tut tu hoara tu carĭ aveà vătămată feata, ţi mìrile l'-ursiră a luĭ, şi fără ştirea şi vrearea luĭ, lo-adùsiră čičoarle ndreptu n-casa, ìu cu 15 de-ańĭ năinte, eară ţina de trimeare. Oamińĭ buńĭ a càsil'eĭ aiştèĭ, lo-aştiptară şi di calea estă. Troară ţi ğònile intră n-casă, cunuscù ş-casa ş-oàminl'i şi h'ire-h'ire îl' tricură prit trup şi ma j-ḑîţeà cu mintea:

— Ţi picàt feču cu mărata feată! Torea vrea s-h'ibă mărtătoare!

Ma ş-părinţîl' a feàtil'eĭ îl cunuscură şi acăţară s-l'i spună:

— Nu ştiĭ, ţi nă s-tih'isì noaptea ţi plicàşĭ di la noĭ, aşiţe, fără spùnire, cari-şte di ţe fuḑìşĭ aşiţe! Vîrnu spinḑură fitica noastră di un par spirlungòs di gardul di grădină. Di-

mineaţa aflàm mărata-nă feată tu culupane aspinḑurată di gardu. Vru Dumniḑăŭ di nu ş-o-află arăŭlu!

Ğònile arsărì mprostu şi asudòrĭ arăţĭ ĭl' curà pri frîmte. Intribă:

— Cum feata bîneaḑă?

— Bîneaḑă, apîndisiră părinţĭl', vru Dumniḑăŭ! Easte mărtătoare tora. Iea-ŭ!

Feata tamàm intrà tu udae, ta s-aducă mîncarea şi biutura tri oaspe. Şi erà muşată cum nu si spune, şi naltă şi arùmină ca cireaşa coaptă. Şi cîndu mutrì la nîs şi-l viḑù ahîntu ğone ş-muşàt, l'-aruşiră ş-cama multu făţle.

Atumţea oàspile aspuse tute ună cîte ună, cum avḑî' mìrile, că-l' ursiră tri nveastă un nat dit faşe, cum vru el s-u nh'igă tu parlu di gardu, tra se-aspargă scriata şi ursita mìrilor şi tute alante. Şi căftă feata. Oàmińl'i buńĭ l'-u deàdiră cu hărăŭă şi feata l-vru troară şi tră nîscînte ḑîle s-feaţe şi numta, şi plică ğònile hăriòs cu nveasta muşată di mînă la casa pàrìnţîlor a luĭ. Veḑĭ că aşiţe erà scriitura (1).

103. Lí'ndura.

Erà nă mul'are, carĭ, dupà ţe s-mărită, nu scoase zbor din gură, treĭ ańĭ, an cu an, şi aestă u făţeà tra să s-pidipsească sìngură-şĭ, de-aţeà că, nàinte di mărtare, îşĭ cătigursì bărbatlu. Dupu ţe tricură treĭ ańĭ di ḑîle mplińĭ, bărbatlu si nsură de-adoara, pistipsìndaluĭ, că mul'area luĭ di prota aveà amuţîtă. Troară ţe noaua mul'are intrà n-casă, acăţă z-bagă ang'ìḑĭ şi s-facă tiràńŭ a mul'àril'eĭ di prota şi nîscînte orĭ u tirănseà de-adùn cu bărbat-su. Şi ţe nu-l' făţeà? L'i nh'iḑeà scîrpe di lemnu tu ungl'e ş-lă dădeà foc.... L'i nţăpà truplu cu aclu şi-l' sînḑinà pînă ş-limba. Mul'area di prota arăvdă cu puteare tute lăeţle a mul'àril'eĭ a doaua, ma tu màrḑine, nu putù s-cama aravdă şi cu dureare ḑîse:

(1) **Neniţescu**: *De la Românii din Turcia Europeană*, Bucureşti, 1895, p. 288 sq. Povestea este scrisă în dialectul Daco-Român şi este tradusă aci de noi în Aromâneşte.

Aì! aì! Lî'ndură lae s-ti faţî!
Ş-pi tu călpitura (cărpitură) di uşe s-fuđî!
Mine treĭ añì ti un zbor nu griĭ....
ş-tine troară cu zăvonlu pi faţă
Nk'isìşî să zburăşti şi agră s-ti porţî?

Cîndu aşiţe đîţeà şi blăstimà prota mul'are, na, di-nă-oară mul'area lantă s-prifeaţe lî'ndură-lae şi zburî'ndululĭ prit cărpitura di uşe, acăţă să sùsk'iră şi să zg'ilească ca un puil'u tră picatlu ţe-aveà faptă ca mul'are (1).

104. Vimtul, Đerlu şi Soarle.

Ună oară ună feată triţeà pritu nă livade.

Erà cître la màrđinea primăveàrăl'eĭ. Sum aumbrata unùĭ nuc, ţe s-aflà pri màrđinea di cale pr-iu imnà nîsă, şideà trei nicunuscùţî. Unlu erà vimtul, alantu đerlu ş-alantu soarle. Feata treaţe pri ningă nîşî şi lă da «buna-đuă» cu aeste zboare:

— Bună-đuă a unùĭ di voĭ treĭl'i.

Şi-ş imnă calea.

Vimtul, đerlu şi soarle acăţară să si ncaĉe, đîcî'ndaluĭ tuţî, că a luĭ l'-are dată feata buna-đuă. Cama tru màrđine, viđî'ndaluĭ, că nu pot s-u scoată n-cale, s-mintuiră, că aţèl cama bun lucru ţe-aŭ tră fàţire easte s-alagă după nîsă, s-o-ağungă şi s-u ntreabă a cure di nîşî l'-are dată bună-đua.

Zborlu đîc şi nk'isescu calea.

— A cure di noĭ treĭl'i l'-aĭ dată bună-đua? u ntribară.

— A ma bunluĭ..., đîse nîsă.

— Ş-care-ĭ ma bunlu?... u ntribară.

— Vimtul... lă turnă nîsă zborlu.

— Stăĭ atumţea, lea piruşană, đîse soarle, nu va s-vină veara? Am s-ti dugurescu ahîntu, că va ţă si tuk'ască carnea dipri tine, cum s-tuk'aşte umtul pri foc.

— Te-arîđî, soare, l'-đîse feata; poţî s-me-arđî cît ţ-u vrearea, maşî vimtul voĭ s-me-avreađă.

---

(1) I. Neniţescu: *De la Românii din Turcia Europeană*, 1895, p. 536 Textul este scris în limba română literară —afară de versuri, cari sunt scrise pe Aromâneşte — după care a fost tradus aromâneşte.

— Am cîndu va z-vină earna, ḑîse atumţea ḑerlu, va z-daŭ nă arcoare, că, ş-k'ètrile va s-creapă.

— Fă arcoare tine, aùş, cîtă vreĭ, maşĭ vimtul s-nu mi suflă.

Avḑîndaluĭ aeste mintuite zboare, şamişdol'i s-aplicară şi-l' urară : *ḑua-bună* (1).

105. Ursu-g'anĭ.

Erà ună oară ş-un k'irò un preftu şi si nsură, mutrìţĭ tora, cu nă ursă. Aclò l-băgă şutlu din vale. Carĭ u feaţe muşuteaţa estă, nu tricù multu psîn ş-amintă un fićòr, ğumitate om, ğumitate ursu. Va-l' ḑìţĭ, că ma multu pri ursu ş-o-aduţeà ca di pri om. L-pătiḑă şi-l' băgă numa G'anĭ. G'ine ma soţl'i ş-tuţĭ cìţi îl videà, l'-băgară parasuma Ursu-g'anĭ. Ş-Ursu-g'anĭ l'-armase tră totna.

Aţèl Ursu-g'anĭ erà semnu! Mîcà cîte doàŭă ćireapurĭ di pîne n-ḑuă şi tut nu-s sătură. Tată-su erà avùt, ma pri mîcarea h'il'-suĭ, acăţă să si scadă ḑuă di ḑuă. Viḑù, că n-cap nu si scoate cu h'il'lu aestu, mutrì s-lo-arug'aḑă ĭu-va, s-l'-află vîră lucru, ma carĭ îl loa? Maşĭ tră pîne s-lu dădeàĭ, şi tut nu ţî-l apruk'à vîrnă; că de, nu vreaĭ poată s-ul hărnească. Mintuì, mìntuì părìntile şi-l' ḑîse nă ḑuă di la Dumniḑăŭ;

— H'il'u, veḑĭ, că s-nu-ţĭ h'ibă di ocl'u, h'iĭ sînătòs, aĭ òrixe tră mîcare, ma estă nu va ţînă multu. Noĭ paràḑĭ no-avèm, s-mutreşti s-te-acàţĭ di vîră lucru, că h'iĭ, vru Dumniḑăŭ-cuğàmite-fićòr.

— Tată, ndreptu greşti. Paràḑĭ no-aĭ tora, am di totna no-avùşĭ.

— De, h'il'u, şi aţèl' ţe-l' avùĭ, ńi-l' loară tu k'irolu a cap-di-cîńlor, cîndu călcară loclu aestu.

Aeste erà mińćùńĭ, ma vru di li ḑîse preftul, naca-l pinḑe aţèl c-un ćor, să z-ducă h'il'-su la cap-di-cîńl'i, tra s-nu s-toarnă a doara şi cu aestă să-l' si l'a furtia dipri sk'inare.

Ahî't vrea Ursu-g'anĭ. N-tribă tată-su, ţe erà aţèl' cap-di-cîńĭ?

(1) Bagav, *Cartea de Alégere*, p. 121, Bucureştĭ 1887.

Tată-su, l'-ḑîse, că erà nîşte agru-oaminń, ţe călcară lòcurle aeste, tăl'ară, vătămară, aspàrsiră lume multă şi dispul'ară tuţĭ avuţl'i, di plînḑeà h'il'i tu pìntica mumìńlor di jalea ş-dipirarea, ţe s-făţeà.

Al Ursu-g'anĭ l'i si mută perlu di turbare, avḑî'ndaluĭ aestă.

— Tată, ḑîse, va s-mi duc s-ńi misùr boea cu cap-di-cîńl'i. Ma s-ńĭ-adàrĭ nă veargă di h'er, groasă cît braţlu şi s-ńi daĭ 50 di mule sînătoase, să ncarcu avearea-lă, că ńĭ-u băgàĭ tu minte s-l'-astingu.

Tată-su aestă aştiptà, să se ascapă di nîs, s-nu-l aĭbă furtie priste cap ḑua tută. L'i ndreapse 50 di mule şi-l' adră ş-nă čumagă di h'er groasă cît braţlu. G'ine ma cît u lo čumaga tu mînă Ursu-g'anĭ ş-o-anduplică năθeamă, pac! feaţe. Tată-su l'-adră altă groasă cît pulpa di čor. Ş-aestă cum o-anduplică Ursu-g'ańĭ, s-frîmse ună-ş-ună. Atumţea l'-adără una di čulik'e groasă cît truplu, ţe s-anduplicà ma nu s-frînḑeà. Ahtare čumagă căftà şi Ursu-g'anĭ.

Ş-acşiţe Ursu-g'anĭ şi ncălică nă mulă şi nk'isì cu cărvanea tu loclu a cap-di-cîńlor.

Tricù la nă hoară pri la un h'iràr.

— Iu oară bună, ğone, lu ntribă h'irarlu?

— Mi duc la cap-di-cîńĭ s-lă l'aŭ părazl'i a tată-ńuĭ.

L'-ḑîse h'irarlu:

— Carĭ si poţĭ s-frînḑi h'erlu aestu, acşì va lă u poţĭ a cap-di-cîńlor.

H'erlu aţèl erà nă grendă. Di treĭ ańĭ o-aduse h'irarlu şi nu puteà s-u mină dit loc, tra s-u lucreaḑă. Ursu-g'anĭ u mută c-una mînă, o-andùplică şi cumătiče, cumătiče ţ-u faţe.

L'i zgărlì ocl'il' h'irarlu, viḑî'ndaluĭ aestă, di ţ-ampăreà că va s-ti bea. H'irarlu vru s-lu ţînă la nîs, ma Ursu-g'anĭ ş-aveà scupolu.

După ţe vḑi de-aclò, ağumse la nă moaşe. Moaşa lu ntribă:

— Iu oară bună, ğone?

— La cap-di-cîńl'i, mae!

— Am ţe s-adàrĭ aclò?

— Va s-mi duc s-l'aŭ parazl'i a tată-ńuĭ.

Moaşa l'-ḑîse:

— Toarnă-te, h'il'ŭ, că va-ţĭ k'erḑì ńàtile; ahî'ţĭ văsil'àţĭ,

ş-ahî'ţĭ amiràţĭ şi ğońĭ-alepţî, ţe z-dùsiră, nu puturà s-adară ţivà şi ş-alăsară oàsile acloţe ş-tine un singur vaĭ adàrĭ?

Ursu-g'anĭ no-ascultă di vîrnu, ma ş-trapse calea.

N-cale astăl'è un ćiripàr. Aestu lu ntribă, ĭu z-duţe, şi nîs aspuse, ţe cură. Il' ḑîse ćiriparlu:

— Carĭ s-poţĭ s-mîţĭ şase ćireapurĭ di pîne şi z-beaĭ şase buţĭ di v́in, acşì vaĭ adàrĭ lucru.

L-u intră a pîńlor Ursu-g'anĭ ca un l'uftă, glap-glup, glap-glup! li glăpuì pîn di ună şase ćireapurĭ di pîńĭ. Li bagă năinte şi buţle, cu un vin dulţe ş-aròş, şi ţuc-ţuc! li ţucuì tute di no-alăsă k'ìcută tră nişane!

— E! gri nîs, pîne altă easte? Vin altu avèţĭ?

— Di mumă h'iĭ faptu, ğone, ḑîse ćiriparlu. Du-te, că tine va lă v́ińĭ di hak'e a cap-di-cîńlor.

Ş-trapse nîpòĭ calea Ursu-g'anĭ ş-ağumse la pălatea cap-di-cîńlor. Aeşti, cum îl viḑură, acăţară s-arsară şi z-ğoacă pri un ćor, că lă v́ine un mizè tră mîcare. Şi ĭu-ha, s-aurńiră pri nîs, s-lu bea di v́iŭ!

— Nîpòĭ, cîńĭ! lă greaşte Ursu-g'anĭ.

El' ţivà! Z-duţeà ca vimtul pri nîs analtu. Carĭ viḑù acşì Ursu-g'anĭ, discălică şi cara sălg'aşte ćumaga di h'er, dişl'i îl' culcă m-pade. U sălg'aşte ningă nă oară, no-alăsă puĭl'ŭ di cap-di-cîne.

Intră Ursu-g'anĭ apoea tu pălate, ma aoaţe erà maşĭ auşl'i şi fićuriţl'i. De aeşti nu l'-erà frică a luĭ. Cu nă baţă ḑaţe arucuteà m-pade. Cara-l' vătămă tuţĭ, lo cl'eĭle, dişcl'ise şi ncărcă tută avearea adunată di cap-di-cîneańĭ pri 50 di mule şi o-aduse acasă.

Preftul, cîndu-l viḑù, ş-feaţe cruţea: el nu se-aştiptà s-lu veadă altă oară cu ocl'il'. Ma cara-l viḑù ncărcàt di groşĭ, acăţă s-ğoacă di harauă prĭ-un ćor. La tuţĭ cîţĭ v́ineà să-l veadă, lă dădeà cîte un pulmu di flurìĭ.

Om di om, ağumse numa-al Ursu-g'anĭ pînă la văsil'elu. Pitricù văsil'elu s-lo-acl'amă, s-cupăsească pînă la pălate. G'ine ma Ursu-g'anĭ aveà cap di grij şi cîndu u băgà tu greaoa, vrea a luĭ să s-facă. De aţeà-l' ḑîse a pitricutluĭ di văsil'è:

— Du-te şi ḑî-l' multe ncl'inăćùnĭ a domnu-tuĭ, că, ma doare s-mi veadă, casa mea dişcl'isă-ĭ ş-tră bun ş-tr-arăŭ.

Viḑindaluĭ acşiţe văsil'elu, s-feaţe cama ńic şi duse. Apoea cara s-cunuscură ş-ligară uspiţăl'e, l'-ḑîse văsil'elu:

— Ahtare om cu semnu prinde s-vină tu hoara mea, z-bîneaḑă ningă văsil'è, tra s-da mîna de-ağutòr la văsilie.

Ursu-g'anĭ o-alăsă spinḑurată luguria şi ḑîse:

— Cum vaĭ ḑîcă tată-ńu, acşiţe vaĭ adàr.

Preftul nu ḑîse «nu» şi Ursu-g'anĭ trapse dadùn cu văsil'elu. Tamàm cît ağùmsiră tu hoara văsilk'ască, lă vine hăbare, că Amirălu-Laĭu lă călcă loclu ş-mută polim.

Şi zburî' văsil'elu cu Ursu-g'anĭ, ţe s-adară.

— Nu te-aspare, ḑîse Ursu-g'anĭ, alasă-l lùcrulu pri mine.

Acşì, Ursu-G'anĭ lă pitricù hăbare, i să s-tragă nîpòĭ i să s-pridà, i tu guvă di şarpe să s-ascundă, că loclu nu va l'i neapă. Amirălu-Laĭu ş-arîse cu oàmińl'i al Ursu-G'anĭ. Şi niţi vrură s-facă ţivà di cîte lă dimîndă Ursu-g'anì.

Pitricù ninga nă oară s-lă ḑîcă s-tragă mînă, că Ursu-g'anĭ easte anàmisa, di va z-ğoacă aţèl c-un čor. Nîşĭ? ş-mu-treà hăvălu şi k'efea. Atumţea s-nărăì Ursu-g'anĭ, di-l' si zbărlì perlu şi cara s-aurńì; no-aştiptă ni oaste, ni ţivà. No-aveà anang'e nîs de-ağutòr. Amirălu-Laĭu cîndu viḑù, că vine un singur să z-bată, nu puteà să-şĭ ţînă ìl'ile de-arîsute. G'ine ma, arî'sutle l'i si feàţiră plîngute ma napòĭ. Nu k'are k'irò Ursu-g'anĭ şi astraḑe vearga di h'er nă oară. Dişl'i di oa-mińĭ al Amiră-Laĭu îl' culcă m-pade ca ţivà sk'icurĭ, cîndu traḑĭ ǒirpanea. O-astraḑe ningă nă oară, čor di om nu ţĭ-armase mprostu. Fuḑeà Amirălu-Laĭu ca andornic di frică.

Acşì, tră năθeàm di oară biţì lumta şi Ursu-g'anĭ ş-lo ve-arga din anùmirea şi s-turnà cîtră acasă. N-cale, aclò ĭu tri-ţeà prit pădure, află un om ţe frînḑeà neraţi (?)

— Ğone om, h'iĭ, îl' ḑise Ursu-g'anĭ.

— Ţe ğone! ğuneaţă ş-aestă? Ğuneaţă z-ḑîţĭ al Ursu-g'anĭ, ţe s-alumtă cu cap-di-cîneańl'i ş-lă lo tuţĭ groşl'i.

— Am ĭo h'iù Ursu-'ganĭ.

— Nu mi vreĭ ş-mine cu tine?

— Ti voĭ! şi-l lo cu nîs.

Ma nclo află un om, ţe s-ağucà cu bizbìl'ile di nă sută dĭ-ucàţĭ una, cum te-ağòţĭ tine cu abeàlile. Le-arcà nsus di nu li videàĭ tu niòr şi le-aştiptà tu mînă. Ursu-g'anĭ, ma-l viḑù, zgărlì ocl'il' di čudie şi ḑîse:

— S-nu-ţĭ h'ibă di ocl'u, ğone h'iĭ!

— Ţe ğone, criştine? ğuneaţă ş-aestă? Ğuneaţă z-ḑîţĭ al Ursu-g'anĭ, ţe s-alumtă cu cap-di-cîneańl'i ş-lă lo tuţĭ groşl'i!

— Am ĭo h'iŭ Ursu-g'anĭ.

— Nu mi l'aĭ ş-mine cu tine?

— Ti l'aŭ. Numa ta?

— Ińĭ ḑîc ş-ańia Alumtă-K'etre.

Pădurea eră mare şi greauă şi vrea zore s-u străbată. Ḑua acăţară nişte agru-căpri, băgară căldarea pri foc şi-l' ḑîsiră al *Alumtă-K'etre* s-aveagl'e şi s-adară mîcarea, s-o-află measa băgată tu turnată. Ursu-g'anĭ şi Frînḑe-neraţe trăpsiră nîpòĭ l-avinare.

Cum h'irbeà carnea tu căldare, na, vine un drac din vale, toarnă căldarea şi glăp-glăp, mîcă carnea tută, di nu ţ-alăsă niţi cumătiče. Alumtă-K'etre l-viḑù, ma l'-fu frică, s-l'i grească, ţe adàrĭ aţia. Carĭ s-adră fuşek'i draclu, feaţe nă culutumbă şi niviḑùt s-feaţe.

Tora Alumtă-K'etre ţe s-facă? Mutreaşte căldarea, vilie! O-alimse draclu, di nu vrea altă lare. Fuga nîs tu pădure, pre-aoà, pre-aclò, află un ţerbu vătămàt, îl lo şi-l băgă tu căldare, tra s-lu h'arbă. Nu tricù puţînă oară şi s-turnară şi soţl'i de-avinare. Scoàsiră mîcarea pri measă nih'artă, tălăită, ca luplu s-u mîcă! Mîcară l'ùfteańl'i, ma tut ḑîţeà, că ţe ańurḑeaşte acşì, că ţe-ĭ lae, că ţe-ĭ crudă, că ţe-are voahă, că ţe nu se-ascàpită. Cu ḑica ş-glăpuirea, u feàţiră g'ine, ma nu-l' arisì.

Ḑua lantă armase la călivă s-adară mîcarea Frînḑe-neraţe. Ş-aestu păţî' tut aţeale şi nu-l' ţînù curdeaoa, să se-acaţă cu daraclu şi s-nu-l' da mîcarea. Tut acşiţe ş-nîs află un gumàr psoh'u, îl băgă tu căldare şi cîndu s-turnară ananţî di l-avinare mîcară, ma-l' mîcă ma multu, ahtare mîcare tră nivideare erà. Ḑî-l', carne du gumàr, ş-ağunḑe!

Anantă ḑuă armase Ursu-g'anĭ la călivă. Dol'i ananţî dùsiră avinare. No-acăţă foclu g'ine şi nu băgă s-h'arbă mîcarea de-a muşătaluĭ şi hop! arsare draclu dit culcùş-l'i, faţe nă culutumbă şi na-l, că traḑe, cum ş-erà nviţàt, la căldare.

Cît lo z-bagă mîna pri căldare, s-u toarnă şi vap! l'-are ună Ursu-g'anĭ cu vearga di h'er, di l'-u sică.

— Iu te afli aoà, di baḑĭ mîna, fără să ntreg'? şi lu nčupă

di tufă, îl șuță nă oară tu vimtu și si ndrideà s-lu plăscîească di pade, tra si-l' creapă h'area.

Triscatàratlu li umplù zmeànile di frică și acăță s-plîngă și s-lu părăcălsească pri Ursu-g'anĭ, să-l l'artă, că va l'-aspună, ĭu se-află dînile surărĭ, mușate, cum nu s-află alte n-lume.

Ursu-g'anĭ l-gădilică, cîndu avdi', că-ĭ zborlu di feate. Aveà ağumtă ș-nîs tu anĭ și lo-ariseà ocl'il' lăĭ. Nu-l asparse. Il ligă pravatòs di un cuțur și arcă prisupră tîmbarea. Vìnìră și soțl'i de-avinare și mîcară ș-tuțĭ dîsiră, că Ursu-g'anĭ easte cama mastur tu adrarea mîcàril'eĭ. Ursu-g'anĭ nu dîse țivà, ma-l' pitricù s-l'-adućă tîmbarea, că l'-easte c-arcoare. Cît tràpsiră tîmbarea și deàdiră cu ocl'il' di zarzavùlĭ, acățară s-aurlă și s-treàmbură di frică, ca pirpiruna.

— Tr-aestă nu se-adrà bună mîcare, oàspițl'i a meĭ', lă dîse Ursu-g'anĭ.

Apoea lo draclu di ureacl'e, s-l'i spună, ĭu suntu dî'nele. Erà la nă pigade (puț.) Arucară treĭl'i șcurtița, a cuĭ vaĭ cadă, z-dipună nauntru si scoată feàtile. Il' cădù al Ursu-g'anĭ. Lu spindurară și gîr-gîr, gîr-gîr, ağumse Ursu-g'anĭ ng'os. Aoà țe s-ță veadă ocl'il'?

Nă pălate tută de-amàlamă pr-ĭu ti șuțàĭ. Erà casa dracluĭ și feàtile le-aveà arăk'ită nîs și adusă aoà. Cîtu-l vidură surărle lu ntribară:

— Cum cutidàșĭ, ğone-aleptu, s-ță badĭ caplu tu tastru și s-intri aoațe. Nu știĭ, că aoațe dumneaște draclu?

— Di drac nu ńĭ-u frică ańia, că-ńĭ dîc Ursu-g'anĭ, ma drac di tuțĭ drațl'i, ma ndridețĭ-vă s-ișìm tu lume.

Feàtile avdà și nu pistipseà. Nîse di multu ș-loară curàtile, tra s-veadă lume. No-aștiptară dîcă adoară. Si sculară și-ș loară țe-aveà tră loare și ună cîte ună li tràpsiră nsus Frîndenerațe cu Alumtă-K'etre.

Cîndu vińe oara s-arucă funea tra si scoată ș-pri Ursu-g'anĭ, aești, aoà fac soțl'i. Lo-alăsară aclò, să s-moal'e ca nîs țe nu va. Fucarălu di Ursu-g'anĭ nu ștea, țe s-adară. Alagă t-un udă, alagă to-alantu, deade di nă glăvănie. Mută scîndura și cîndu mutreaște tu țilàr veade doĭ birbèțĭ: unlu laĭu, alantu albu. Șade tora și s-mindueaște: z-dipună i s-nu dipună? Dipuse.

Aţèl' birbèţĭ l'-aveà draclu tră lùcrulu aestu. Cîndu vrea să z-ducă tu lumea din sus, ncălicà pri albul, şi, pînă s-ascùk, na ţ-ul ĭu vrea; ş-ma vrea să z-ducă tu lumea lantă din g'os, ncălicà birbeclu laĭu.

Ursu-g'anĭ cum îl' dizńirdà, ţe-l' ýine să ncàlică pri bîrbeclu aţèl laĭlu şi di nă oară, canda fuḑì loclu sum nîs şi s-aflà tu lumea din g'os. Căḑù tamàm pri casa unèĭ moaşe. Moaşa s-nărăì ş-işì afoară s-aurlă, carĭ l'-asparḑe casa. Nîsă ş-o-aveà că-ĭ om arăŭ. Ma cara işì şi viḑù om dit altă lume, lu ntribă:

— Ţe cafţî aoaţe, h'il'u?

Ursu-g'anĭ l'-aspuse tute ună cîte ună, cîte păţî. Erà avursìt multu şi cripà di seate. Il' căftă nă k'ìcută de-apă, si-ş astingă seatea. L'-aduse moaşa tu nă scafă, ş-aţeà erà ală-čită, canda ş-lă draclu cămeaşa nauntru.

— Altă apă no-avèţĭ, ntribă fičorlu?

— De! laĭ h'il'u! Aoaţe trăḑèm multu di apă. Caθe ḑuă prinde z-dăm cîte un om la lamńe, tra-s sălg'ască àpile tră doaŭă-treĭ orĭ, ma estă nu ţîne multu. Cît biţeaşte lamńa di mîcarea omluĭ ş-nîpòĭ li ţîne àpile. Aoa-ĭ nişane de-apă. Na! àstănḑî vińe arada la h'il'a amirăluĭ, s-u mîcă. Cama mare ńila ţ-easte di muşuteaţa l'eĭ, ma ţe s-adàrĭ? Al'umtrea moare plasea de-apă. Măratlu de-amiră, cîndu ti mintueşti, unà ş-tută are: aţeà feată, aţeà fičòr, aţeà s-l'i poartă numa.

Ursu-G'anĭ ş-lo vearga di h'er şi nk'isì troară la guva di lamńe. Aoà ţ-află feata de-amiră, ĭu şideà pri un cuţur ş-aştiptà z-ýină lamńa, s-u mîcă. Ş-erà feata muşată, cu perlu ca hrisafea. Ş-plînḑeà laea, plînḑeà, di ş-k'ètrile di m-pade l'-plînḑeà ńila. Ursu-g'anĭ îl loară ş-nîs làcrińle.

— Nu plînḑe, muşata locluĭ, îl' gri nîs, nu plînḑe!

— Ţe s-nu plîngu, ğone-aleptu şi ţe s-nu zg'ilescu cu boaţe: ţe bun me-aşteaptă, tra s-nu plîngu?

— Nu te-aspare, muşată, că nu va s-paţĭ ţivà. Ştiŭ halea locluĭ, ma fă-ţĭ ìnima, că lamńa va s-aĭbă s-facă cu mine.

Il' ca vińe niθeamă ìnima la loc a feàtil'eĭ. Ursu-g'anĭ ţ-băgă caplu pri ḑinucl'ul a feàtil'eĭ, s-lu caftă puţîn în cap şi-l' ḑîse, cum va z-veadă că ýine lamńa, s-lu nţapă cu aclu, cara z-doarmă.

Cîtu s-culcă Ursu-g'anĭ, na-ŭ ş-lamńa. Feata di frică nu lu nţăpă, ma băgă s-plîngă. Nă làcrimă caldă căḑù tamàm

pri frîmtea-l Ursu-g'anĭ. Ursu-g'anĭ si diştiptă ş-mutrì di cîtră ĭu vine lamńa. Aestă acăţă să-ş struxească dinţîl', cîndu viḑù doĭ în loc di un.

Ună vinită lamńa şi dişcl'ise gura, s-l'i ngl'ită di nă oară. Ţ-aflàşĭ să ngl'iţĭ! Vap! ună cu veargă l'-are Ursu-g'anĭ şi tu loc o alăsă.

— Dă ninga nă oară, gri căţaoa.

— Nă oară mi feaţe mu-mea, l'-u turnă Ursu-g'anĭ.

Carĭ s-o-agudeà ninga nă oară anvià nîpòĭ şi Ursu-g'anĭ nu erà di k'iruţl'i, s-nu li ştibă aesti. Trapse apoea cuţuticlu şi-l' tăl'è limba şi ìnima ş-li băgă tu pungàr, să s-află di bun i de-arăŭ. Ş-alăxì nelu cu nelu a feàtil'eĭ de-amiră şi-ş mutrì di cale. Cîndu s-intră cîtră n-hoară, ţe si-l' veadă ocl'il'? Lumea s-pinḑeà, să ncăcà carĭ di carĭ s-umplă cama-gońa vàsile. Nîşĭ ş-o-aveà, că nîpòĭ vaĭ astrăk'ască àpile. Lă grea el s-nu să ncaće, că de aoà nculeà àpile va s-cură totna, ma carĭ lo-avḑà.

Na-ŭ şi feata l-amirălu! Aestu, cum u viḑù, acăţă s-u ncaće şi s-u vărg'ască, că ş-o-aveà taha, că vḑi di la lamńa.

— Nu mi ncaće, tată, gri feata, că ne vḑiĭ, ne ţivà, ma-lamńa u l'irtă Dumniḑălu.

Şi feata ună cîte ună l'-aspuse anarga ş-muşàt cum viṅe un ğone-aleptu, cum u viḑù ĭu plînḑeà, cum îl' ḑîse s-nu plîngă, că nîs va s-o-àpără, cum tu coadă trapse ş-u vătămă lamńa ş-cum tute alante.

Amirălu di harauă, ğucà ş-arsăreà prĭ-un ćor ca un fićurìc, avḑîndaluĭ aestă. Tu oară scoase zbor, s-lo-află şi s-lo-aducă, tra s-lu facă ḑìnire. Trîş cîndu gri aeste zboare, avḑî' un viftu; fuga deade la lamńe, u bilì şi-l' lo k'alea. Apoea viṅe la amirălu şi-l' ḑîse, că nîs u vătămă. Na! ş-k'alea!

— Macă tine, s-ti fac ḑìnire, ḑîse amirălu.

Feata ca feată, nu ḑîse ţivà de-arşine, ma plînḑeà ca laea, ca corba.

Ursu-g'anĭ s-turnă di la lamńe nîpòĭ la moaşa şi-l' căftă z-bea apă. Moaşa, ca mul'are moaşe, nu putù să z-ducă s-l'a apă şi no-aveà ţe si-l' da. Il' ḑîse Ursu-g'anĭ, să z-ducă s-l'a di la arîŭ, di la şoput, d-ĭu si-l' va hrisusita, că gurleaḑă àpile. Moaşa ca nu-l' vineà s-pistipsească ahtare ćudie. Ş-o-aveà, că ş-arîde cu ea. Cu tut aestă lo poàćile ş-ună bucl'iţă

şi duse ntre-apă. Ţe si-l' veadă ocl'il'? Văzeà àpile di ţĭ-arupeà urècl'ile. Cu tut l'i auşatic, acăţă ş-ea s-arsară prĭ-un ćor di harauă. Di un de-alantu avđî moaşa, că un ğone-aleptu acşi ş-acşi, u vătămă lamńa ş-amirălu băgă zbor, să z-ducă si-l' da h'il'e-sa nveastă.

Apoea nviţă, că aţèl ğone-aleptu se-află, că duse la amiră şi că la amirălu băgară s-acaţă aloàturle tră numtă. Vińe moaşa hărioasă şi-l' aspune ţe cură ş-al Ursu-g'anĭ.

— Bre cum, feaţe Ursu-g'anĭ, cum se-află ğonle-aleptu, cîndu ĭo no-am hăbare?

— Em, d-ĭu s-aĭ tine hăbare, h'il'u? D-ĭu s-li ştiĭ tine tute?

— Mae, ĭo u vătămàĭ lamńa şi s-faţe s-nu ştiŭ?

— Nu ţ-arîde, h'il'ŭ, cu mine; carĭ s-u vătămàĭ tine, tine vrea s-facă đìnire amirălu.

Aduk'ì Ursu-g'anĭ, că nîşte cură anàmisa. S-duse ş-el la pălate. La poartă, purtarl'i nu vrea s-lo-alasă. Nîs atumţea îl' l'a dĭ-un ćor şi-l' zdupuneaşte di pade, di lă creapă h'area.

S-alnă analtu şi feata de-amiră ma-l viđù, îl cunuscù, ma cum z-grească tu ahănţî oamińĭ, că-ĭ nîs? Veđĭ, atumţea lumea erà glară, aveà arşine, nu erà ca feàtile şi nveàstile de-ađă.

V̆iftul şideà n-coh'e cu ćubuk'a, mare-gros, ca nîs altu vîrnu. Ursu-g'anĭ s-apruk'è şi-l' đîse amirăluĭ, că nîs easte ğònile-aleptu, ţe u vătămă lamńa. V̆iftul acăţă să grească, că minćùńĭ đîţe Ursu-g'anĭ, şi grea:

— Nu veđĭ k'alea aoà nàparte!

— K'alea ca k'ale, gri Ursu-g'anĭ, am ea mutreà-ŭ are lamńa limbă?

Cîndu disică caplu a làmńil'eĭ, ved că limba-l' lipseaşte.

— Va u mîcară ţivà v́erńi, đîse v́iftul.

Atumţea Ursu-g'anĭ scoase limba din pungaàr şi dipu limbă scoase şi ìnima şi-l' scoase ocl'il' a v́iftuluĭ cu nîse.

V̆iftul, fucarălu, armase cu v́iftu mbitàt, aruşnàt, di nu ştea ţe z-grească. Sărgl'aşte Ursu-g'anĭ, l-l'a di ćor şi lo-aruca nafoară prit firidă, cumăţĭ cumăţĭ îl feaţe.

Amirălu apoea îl' đîse s-lu facă đìnire. Ursu-g'anĭ lă đîse, că nîs nu-ĭ trăt lumea estă, ma carĭ vor s-l'i facă un bun, s-l'i spună, cum poate s-easă tu lumea lantă.

— Noĭ vream s-te-avèm aoaţe, tra s-ti hărisìm, că bunlu

țe feațișĭ tine, nu se-acùmpără și nițì s-plătească vîrnă oară. Ma carĭ țînĭ multu s-eșĭ tu lumea nantă, nveață, ca la nă dipărtare di loc, vaĭ vedĭ un mînăstìr aspartu; aclò are cl'éĭ v́amande și nu poate, tra s-li l'a vîrnu. Du-te aclò!

Fiĉorlu duse aclò și tamàm dipuse un orńu, ca s-l'a țivà carne. Ațèl erà puĭl'u di orńu și unà vulpe vrea l-mîcà, cara s-nu u vătămà fiĉorlu. Vìńiră ș-orńil' alanțî și l-aspuse puĭl'-lu cum easte luguria. Aestă vulpe caθe an, vedĭ, v́ineà ș-lă mîcà puĭl'i. Lu ntribară orńil', țe bun caftă di la nîșĭ?

— Z-me-adu țèțĭ tu lumea anantă din sus, ḑîse Ursu-g'anĭ.

— Greŭ lucru, nă căftàșĭ, ma cu numa-l Dumniḑăŭ va s-facă ḑî'siră orńil'.

Ș-apoea l'-căftară nu știŭ cîtă carne și nu știŭ cîtă apă și craŭ! craŭ! lo-adùsiră tu lumea din sus. Calea ĭu ișì, află un aùș. Lu ntribă aușlu:

— Iu ti duțĭ, h'il'u?

— Iu si-ńĭ veadă ocl'il', ḑîse Ursu-g'anĭ.

— Nu vreĭ z-vedĭ doauă feate mușate, cum nu s-află alte sti lume. Aŭ treĭ ańĭ țe arucă tu semnu și vîră nu poate s-li l'a. Ma vreĭ s-ti duță ș-tine, prinde si-țĭ badĭ vîră k'ale di om, că acșì nu va ti vor.

— Nu-ĭ ma g'ine, ḑîse Ursu-g'anĭ, s-ti bilescu tine, țe h'iĭ pap și să-țĭ l'aŭ k'alea, di cît s-l'aŭ altu vîră fiĉòr ğone pri gușe?

L-bilì dicara, băgă k'ale di om și duse s-tragă tu semnu. Unà trăḑeare ș-unà agudeare feațe tu semnu. Apoea ș-lo doàule feate și carĭ l'-acăță, Frînḑe-nerațe și Alumtă-K'etre, un di un ĉor ș-alantu de-anantu di-l' aduse unà oară divarliga și-l' astrapse nàparte, unlu acăță cîtră tu ascăpitata ș-alantu cîtră tu data soarluĭ.

Feàtile le-aduse acasă. Unà u lo el nveastă ș-alantă u deade a tatu-suĭ, că tut no-aveà.

De-aclò v́ineàm și țĭ-aduțeàm unà păreacl'e di țărùh', ma cum trițeàm pri la unà bară, avḑîĭ nîscînță broatițĭ țe fațeà:

baca-cà! baca-cà!

A ńia ńi si părù, că suntu haldupeańĭ și ḑic:

brac! brac! bràc!

Și di frică le-alăsàĭ ș-aoațe me-aflàĭ.

(Spus de C. Lagara din Băeasă, Epir.)

106. Alba şi Furlànĭ.

Tu nă hoară bînà un om mult avùt. Nîs erà cama marle din hoară. Casa luĭ, grădina luĭ, poñl'i a luĭ, muşuteţle a luĭ, nu le-aveà vîră. Nă ḑuă, tu misuhore, di zbor-zbor, acăţà cu alţî soţĭ a luĭ, aclò ĭu tăl'à groase, si-ş alavdă mul'area. Un ḑîţeà, că mul'area luĭ easte acşiţe ş-acşiţe, că nu cteaḑă nintră nîs, altu, că a luĭ i nicuk'iră, cum nu s-află n-lume: caθe-un cum îl' v́ineà şi cum şi ştea. Tu coadă dişcl'ise gura ş-Furlànĭ, c-acşì-l' ḑîţeà, şi gri:

— Tute ca tute, ma mul'are c-a meà nu s-află, cu ţeara s-alàḑĭ: muşată, nicuk'iră ş-mintioasă. Aştirnată apoea, cîtu z-ḑîţĭ.

Atumţea, un k'irùt, un ìnimă lae, arsare şi greaşte:

— Tute bùnile va le-aĭbă Alba ta, maşĭ că da pîne a furlor.

Al Furlànĭ l'i dipuse tut sî'nḑile n-cap, cîndu avḑî' zborlu aestu. Şi ştea nîs tutìputa, cît tiñisită easte şi z-v́ină un măscără, s-mîcă k'etre, îl' v́ineà, s-plăscîneascã.

— Nu pistipseşti, laĭ Furlànĭ, că-ĭ acşiţe, cum ḑîc ĭo?

— Nu maşĭ, că nu pistipsescu, ma h'im sigur, că mîţĭ k'etre, că ńĭ-u ştiŭ tutìputa. Maşĭ lăeaţa şi draclu dit ìnimă ti faţe s-u zburăşti şi si scoţĭ foc din gură!

— Io me-acàţ stih'imă, că mul'ari-ta se-arîde, ḑîse laĭlu ş-corbul.

Furlànĭ se-acăţă stih'imă. Ţe lă fu acăţătura? Macă poate măscărălu a hoàrăl'eĭ, si-l' l'a oara ali Albi, s-amintă nă ču-flik'e; cara s-nu poată, să-l' tal'e caplu.

După aestă măscărălu si scoală şi z-duţe la nă moaşe, de-aţeale ţe ţîn àpile. El îl' ḑîţe a moàşil'eĭ acăţătura cu Furlànĭ şi-l' caftă mintea, cum s-facă s-lu scoată lùcurlu n-cap. Il tăxì groşĭ mulţî ali moaşe, cara s-adară ţivà.

Ma naintea duse moaşa, z-veadă ţe mintueaşte Alba. Aestă, cît arcà vîră zbor di diparte, ţe nu erà n-cale şi acăţà s-ti mutrească cu àgril', că ş-erà mul'area di bùnile şi de-aştir-nàtile, nu-ş erà di lişoàrile şi di mul'erle neaştirnate. Ş-erà nicuk'iră di pròtile. Vaĭ ḑîţĭ, cum prinde s-h'ibă nă mul'are.

Cara viḑù muşica, că nu s-faţe lucru, cu arîderle ş-cu tur-narea mìntil'eĭ, s-turnă şi-l' ḑîse a măscărăluĭ a hoàrăl'eĭ:

— Aestă-ĭ mul'are cu mintea tu loc. Si-l' faţĭ ţivà nu poţĭ vîrnă-oară, nu mine s-pitrèţĭ, ma patru-sute ca mine. Maşĭ ună putèm s-făţèm: s-ti bag tu nă sinduk'e cu nă guvă, s-te-adùc acloţe şi cara s-h'iĭ dişteptu, va l'-u furĭ oara.

Măscărălu a hoàrăl'eĭ arsărì pîn di tăvane, cîndu avḑî' drăcuria moàşil'eĭ, ahîntu s-hărisì. Il lo moaşa, l-băgă tu sinduk'e şi z-duse la Alba.

— H'il'a mea, l'-ḑîse, ńĭ vińe hăbare di la h'il'i-mea, (s-ţem dim Pirvole), că nu poate şi vińŭ s-alàs pîn tu turnată sinduk'a cu asimcàḑĭ la tine; nu ńĭ-u vreĭ?

— Alas-u, mae, ḑîse Alba.

Şi o-alăsă moaşa. Dipu prînḑu, ca tră mirinde, Alba scoase oara di guşe şi u băgă pri sinduk'e. Măscărălu a hoàrăl'eĭ u trapse cu un cărlìg şi- u lo tu sinduk'e, fără s-aduk'ască niţi draclu. Adoàoazĭ vińe moaşa şi-ş lo sinduk'a nîpòĭ. Măscărălu a hoàrăl'eĭ îl' ḑîse a moàşil'eĭ, că u viḑù gulişană, cîndu z-dizvişteà z-doarmă, ş-cum îl' fură oara. De-acloţe trapse tu misuhore, apoea cl'amă di nă màrḑine pri Furlànĭ şi-l' ḑîţe:

— E, ţe ḑîţĭ? ţińĭ ninga, că mul'ari-ta easte apă di liturg'ie ş-că nu s-arîde.

— Pînă s-nu ved semnul, ţîn cum ţîn la mine, ḑîse Furlànĭ.

Atumţea măscărălu a hoàrăl'eĭ scoate şi-l' aspune oara.

— Va u furàşĭ, gri Furlànĭ. Nu-ĭ semnu ţe s-mi umplă aestu.

Atumţea măscărălu a măscăraţlor l'-aspuse ţe seamne are pri nîsă. S-cl'amă, că taha u băşè.

Măratlu di Furlànĭ, cu curşumea s-trăḑeàĭ pri nîs, sînḑe nu k'icà, ahîntu greŭ îl' vińe. Ma tăcù, no-avù ţe z-ḑîcă. Scoase şi-l' deade čuflik'a şi s-turnă acasă aruşnàt, di lu ngrupà loclu. Cum ağumse acasă, îl' ḑîse a mul'ari-saĭ, să se nvească, că va s-easă a priinmare. Mul'area troară si n-dreapse. Ningă hoara lor avea nă baltă. Şi calea Furlànĭ îl' ḑiţeà, că va z-ducă nàparte di baltă. Intrară tu varcă şi nk'i-sìră şi cîndu ağùmsiră tu màrḑinea anantă, dipuse ma naintea Alba ş-cîndu lo z-dipună ş-Furlànĭ pinḑe nă oară pravatòs cu lupata di màrḑine şi l'-u deade cîtră tu baltă, să s-toarnă nîpòĭ. A luĭ îl' fu ńilă s-u neacă, de-aţeà o-alăsă sìngură tu irńie, s-află cum feaţe, cu tut că nu ş-aveà niţi un stepsu, cu tut că ş-earà curată ca Stămăria.

Strigă, zg'ilì mărata ş-curbişana di Albă: bărbate, ĭu me-

alàşĭ, bărbate ţe-ţĭ feču, di nu-ńĭ aspùńĭ? Aestu necă ş-turnă caplu cîtră nîpòĭ.

Erà to-ascăpitata soarluĭ. Ma nclò, tră ńila l'eĭ şi tră căsmetea l'eĭ, astăl'è un picuràr.

— Picurare, picurare, gri nîsă, la tine ş-la Dumniḑă, na fluriĭle, di di guşe şi stràńile a meale, si-ńĭ daĭ stràńile a tale ş-ună cumată di pîne cît tr-astă-seară.

Picurarlu, ìnimă bună, u ascultă şi feaţe cum vru nîsă. Alba, faptă picuràr, trapse de-aclò, ĭu si-l' veadă ocl'il' ş-ĭu s-u scoată čoarle. Cara ntunică g'ine, ea se-alnă pri un àrbure fundutòs s-treacă noaptea. Aclò, sum àrburle aţèl erà lujarlu a treĭlor draţĭ. Seara, cîtră ńaḑă-nopţî, cîndu acăţà s-cîntă cucoţl'i, víneà treĭl'i draţĭ aoaţe şi-ş aspuneà drăcuriĭle, ţe-aveà faptă ḑua tută. Aţèl ma ńiclu ḑîse:

— Anḑî ĭo feču greaŭă lugurie: urg'ĭĭ amirălu.

— Ţe mare lucru feaţişĭ tine, îl' ḑîse marle. Aestă nu-ĭ ţivà. Urg'irea estă z-vìndică troară; il' traḑĭ treĭ orĭ cu frînḑa aiştùĭ àrbure şi videala l'-víne tu minùt. No-adràşĭ ţivà, l' ḑîse şi-l' trapse nă baţă cărţînoasă, tra s-adară altă oară cama mare lăeaţă.

Anantu di mese ḑîse:

— Io asparşu nă moară, moara al L'ocă, s[ḑî]ţem.

— Ş-tine lucru mare nu feaţişĭ. Cu nă mînată di arină, arucată, víne zborlu, lîngă cànale, se-astupă avlak'lu şi moara lucreaḑă diznòŭ.

Şi vap! l'-are ş-a luĭ nă baţă cărţînoasă.

— Am tine, am tine, şute, ţe urbarea-ţĭ feaţişĭ, griră dol'i draţĭ cama ńiţĭ. Ea z-vidèm!

— E, fičòrĭ, ascultàţĭ z-vă ḑîc, ţe ám faptă ĭo: Avèţĭ avḑîtă di Furlànĭ şi di curata Albă, mul'ari-sa? Na ţe feču. Şi bagă zarzavùlĭ şi lă aspune, cum îl pimse pri Furlànĭ tu misuhore, să se-acaţă stih'imă cu un măscără a măscăraţlor, cum aestu duse la moaşa, cum moaşa-l băgă tu sinduk'e şi tute alante ună di ună.

Alba le-avḑà tute dipri àrbure ş-niţi cărliḑà, s-nu u l'a di hăbare draţl'i. Dimineaţa, carĭ fuḑiră draţl'i, adună nîsă frînḑă de-àrburle aţèl, lo arina scoasă di drac di la avlak'lu di moară şi nki'sì la moară. Aclò murarl'i tot s-pidipseà şi lucru no-adrà.

— Nu vă pidipsìţĭ, creştìńĭ, că di ğaba. Maşĭ Ĭo l'i ştiŭ sfina.

— Cum? poţĭ, tine spîne şi staĭ cu mîńle n-sin? No-aĭ ńilă di noĭ cum nă pidipsìm ş-nă vătămăm de-aèrĭ ahtare oară?

— Vă u ndreg moara, ma s-me-aduţèţĭ apoea la amirălu, gri spînlu.

— Niţi zbor nu ncape, că te-aduţèm. Ţe mare lucru easte, noĭ nă o-aveàm s-nu cafţî ţîvà groşĭ mulţî, ma lucru lişòr, s-faţe.

Alba arcă arina tu loclu ţe prindeà şi moara şi nk'işì ca di totna.

— S-ńirară murarl'i di ştiutlu spîn! Cu nă mînată de arină s-u nk'isească moara. Tr-apurie!

Apoea duse la amirălu. Aclò erà adunàţĭ vatri dit pàtrule mărḑińĭ a locluĭ şi vîră nu puteà si-l' da cale a lîngoàril'eĭ. Nîs acăţă si grească pri sun casa amirăluĭ:

— Aĭ vatru, vatru! vatru di ocl'i, vatru di ocl'i!

Amirălu avḑî' şi lă ḑîse s-lo-acl'amă z-veadă, ţe ştie. Ananţî vaţrî, cu capèlile pîn di tăvane, cîndu-l viḑură, un picuràr spîn, acăţară să-şĭ arîdă di nîs şi z-ḑîcă, ţe să ştibă k'irutlu aestu di la oĭ! La mandră ş-la căşare el, nu la vitrăţîl'e!

G'ine ma k'irutlu nîşte ştea. Taha s-apruk'è di amiră, l-mutrì tu ocl'i, cum fac vàţărl'i, lu ntribă, l-băgă să scoată limba ş-alte multe. Tu coadă ḑîse, că el poate s-lu vìndică amirălu di ocl'i.

— Mutreà g'ine, grіră vàţărl'i ananţî, s-nu-l faţĭ cama laĭu, c-apoea nipărtică lae va ti mîcă. Amiră easte aestu.

— Ţe ţ-u căftarea? gri amirălu.

— Nu voĭ ţivà si-ńĭ daĭ, maşĭ doaŭă lucre: carĭ s-ti vindic, s-me-alàşĭ s-lă ncalţu cîte nă pètală la cur a vàţărlor aiştòr, cu capèlile pînă nsus, ţe ş-arîd di mine, şi s-mi faţĭ păşè tu atare hoară, — s-cl'amă: tu hoară l'eĭ.

Lucru ţe s-faţe gri amirălu.

Vàţărl'i ananţî s-lişinà de-arîsute!

Dĭ-ună oară, trapse frînḑa dit tastru. Tuţĭ vàţărl'i ḑîţeà, că va-l urg'ască cam-arăŭ, ma no-apucară z-grească şi cît îl' trapse treĭ orĭ şi amirălu viḑù cama g'ine dì prota.

L'-acaţă spînlu vàţărl'i, ţe ş-arîsiră di nîs ş-un cîte un lă ncalţă pètala la cur, tra s-o-aducă aminte. Apoea ş-lo semnul di păşè, groşĭ cîţĭ vru şi oaste şi nk'isì n-hoară-l'.

Ună ağumtă aoaţe şi intră tu pîne-l', ntribă lumea, ţe ştiŭ di un om Furlànĭ.

— De! l'-ḑî'siră oàmińl'i, nă hale greauă l'-căḑù pri cap. Acşì ş-acşì se-acăţă nă ḑuă stih'imă c-un altu, că taha mul'ari-sa Alba nu poate s-o-arîdă vîrnă. Cum o-aduse draclu, că Eva tut Evă, aclò nu fum z-vidèm, ma nu ş-erà di mul'erle ligate la cap. Ţe-ĭ alih'a di tute aeste, un Dumniḑăŭ ştie. G'ine ma Furlànĭ îş k'irù čuflik'a ş-mul'area ş-ağumse s-ţeară.

Alba, adràt păşè, dimîndă, si-l' greascà ş-al Furlànĭ ş-a măscărăluĭ a hoàrăl'eĭ, mare-gros tora, om co-aveare. Carĭ l'-adùsiră dol'i şi-l' griră ş-ali moaşe şi s-adunară lume, di merlu s-arcàĭ, nu cădeà m-pade, gri Alba:

— Ea spune, tine — cum îl' ḑîţeà a măscărăluĭ — cum vă fu acăţătura?

Aestu băgă se-aspună minčùnĭ, cum şi ştea. Atumţea Alba ntribă ş-moaşa. Ş-aestă tut minčună aspuneà. Trapse apoea Alba căčula din cap şi alăsă si-l' cadă perča:

— Io h'iŭ, cîne ş-căţaŭă, Alba, nveasta-l Furlànĭ. Tine te-alavḑî, că mi băgàşĭ tu mînă? Tora si aspùńĭ alih'a, că-ţĭ tal'ŭ caplu.

Măscărălu a hoàrăl'eĭ acăţă s-adară guvojdi di frică şi trimburà ca vearga. Moaşa cît nu ngl'iţă di frică.

N-o avură ţe s-facă şi aspùsiră lăeaţa, cum se-ascumse tu sinduk'e, cum îl' fură oara, cum-îl' viḑù seàmnile, cîndu z-dizvişteà, tute.

— Avḑî, tine bărbate, ţe mi loaşĭ fără s-mi ğudiţĭ şi me-adusişĭ la k'irire?

Măratlu di Furlànĭ ţe z-ḑîcă? Tăţeà şi ascultà şi nu-l' vineà s-pistipsească: v'is easte? alih'a easte?

Aţumţea Alba lo-acaţă pri măscărălu şi-l leagă di moaşa şi carĭ lă da nă arucutire ca di la Sutira, pînă s-ağungă la arìŭ cumătiče di cumătiče no-armàsiră.

Ş-apoea dipuse nîsă di pri pînea di păşè ş-intră bărbatu-su, ca cum erà cama unḑită.

(Spus de Culuşlu al Cealera, Avela, Epir.)

107. Țerbul de-amàlamă.

Ună oară earà un amiră. Tu hoara țe șideà amirălu erà un avùt. Aestu erà ahî't avùt, s-(ḑi)țem ca di ḑațe orĭ ma avùt di amirălu. Nu acățà vîră lucru amirălu, nu fățeà țivà, fără ntribarea aiștùĭ avùt. Veḑĭ, că-l' tăl'à ș-caplu avutluĭ. Cîte orĭ vrea paràḑĭ, si mprumutà di la el. Nă ḑuă amirălu adră un lucru și nu lu ntribă. Avutlu s-năirì și nu ștea cum s-u scoată. El si sculă și z-duse la amirălu și-l' ḑîse:

— Că-țe nu mi ntribàșĭ la lùcrulu aestu?

— C-acșì vruĭ, ḑîse amirălu. Țe poțĭ si-ńĭ fațì?

— Io știŭ, țe va-țĭ fac, l'-u turnă aestu.

De-atumțea nîșĭ le-aspàrsiră aloàturle și nu ș-grea.

Amirălu aveà nă feată. Nîs u țîneà feata ncl'isă t-un castru. Castrul aestu era adràt tu mesea de-amare. Divarĭiga de-amare avigl'à ask'ere, tra s-nu poată să se-aproak'e vîrnu de feată. Apoea amirălu scoase zbor, c-ațilùĭ va u da feata, carĭ va-l' aducă semnu di la h'il'i-sa. Veḑĭ, că pînă erà pri bùnile cu avutlu, aestu l'-u căftă nveastă ș-amiràlu l'-ḑîse tora, că s-nu puteare s-l'-aducă semnu di la feata luĭ dit castru tră 99 di ḑîle, să știbă, că va-l' bea curcubeta apă; ș-carĭ s-aduțeare, a luĭ s-h'ibă tră nveastă.

— G'ine, ḑîse avutlu și s-duse acasă-l' și stăteà mintuìt. Nîs aveà un om țe lu ntribà ș-tră bun ș-tră slab, că di ntribare zńie no-aveà. Il' ḑîse, țe cură și-l' căftă s-l'i da vîră minte.

— Aestă nu-ĭ dip țivà, l'-ḑîse știutlu. L'a-ńĭ a ńia 40 di ucàțĭ di amàlamă și dă-ńĭ nă ńil' di lire, tra s-fac un țerbu.

Feațe avutlu cum lu nvìță omlu a luĭ și aestu duse la un hrisic și feațe un țerbu, țe ncăpeà un om ș-aveà loc s-țînă ș-mîcare tră ma multe ḑîle. Țerbul aveà doauă guviće, d-ĭu omlu puteà z-veadă di nauntru cîtră nafoară, ma nu z-videà din afoară.

Apoea, cara l'-plătì ńil'a di lire a hrìsicluĭ, că lo-adră pri dimîndate, îl lo ș-lo-aduse acasă. Băgă domnu-su nauntru, l'-deade mîcare, beare tră ma multe ḑîle și apoea lu scoase m-păzare. S-adunară tută lumea s-lu veadă, ma vîră nu puteà s-lu acùmpără, că nîs căftà treĭ-ńil' di lire și carĭ puteà

z-da ahînțî paràțî'? Avḑî' ș-amirălu și pitricù s-lo-aducă pălate, s-lu veadă, țe tutìputa di țerbu easte? Cara-l viḑù : arisì, că erà di mastur adràt! Lu ntribă cît caftă? Aestu turnă și ḑîse, că nu lo-are tră vindeare, ma carĭ va amiră poate s-lu țînă ndoauă ḑîle la pălate, s-lu veadă pînă s- treacă sivdălu.

— G'ine, ḑîse amirălu, alasă-l, că de aoà nu k'are.

Nă huzmik'ară, țe ațeà pîne a feàtil'eĭ la castru tu var ligată cu čoara, îl' ḑîse, că acșì ș-acșì, un țerbu de-amàlan lo-aduse un om la tată-tu. Si veḑì, țî si pare, că vìiŭ eas Feata se-angrică multu a tată-suĭ, si-l' lu pitreacă la castr tra si-ș treacă oara cu nîs. Tată-su, s-nu-l' aspargă k'efea feată, l'il' lu pitricură țerbul cu huzmik'ara. Feata, cara n aveà țe s-facă ḑua tută sìngură ca cuc, s-hărisì multu ma viḑù și ḑua tută se-ağucà cu nîs, îl bășà ș- nu-l' vìneà s z-dispartă di nîs. Avutlu dit țerbu o-aveà bițită mîcarea tora țe s-facă? Cîndu durńà feata, el mutà susta și ișà n foară. Apoea mîcà di mîcarea feàtăl'eĭ și nîpòĭ intrà tu țerb și se-acupireà cu susta.

Aestă u fățeà nîs ḑuă-di-ḑuă și mărata di feata armîne ağună. Atumțea nîsă dimîndà si-l' pitreacă mîcare cam multă, că mîcă ș-țerbul. Mă-sa-l' pitrițeà cîtă căftà.

Nă ḑuă, cîndu feata erà teasă pri pat și tut se-ağucà c țerbul, avutlu, di nă oară calcă susta și ease afoară. Feat s-aspărè prota, ma el u lo cu bunlu ș-cu dulțeamea și-l' ḑis

— Nu te aspare, că ĭo h'iŭ. Știĭ cît ti voĭ și prinde nvețĭ, că tată-tu no-are tu minte s-ti mărită, că di la tuțĭ c ti vor, caftă semnu di la tine, și carĭ nu-l aduțe, lu șcu k'aḑă. Tut acșițe-ńĭ căftà ș-a ńia și-mĭ deade 99 di ḑîle. C s-nu-l adùc, analtu pri 99 di ḑîle, va-ńĭ bea curcubeta a

— Ba! ḑîse feata, macă-ĭ, acșițe, s-ță daŭ cîte seamne v

Carĭ se aștirnură apoea dol'i pri bană, tricură 15 di ḑ pri mîcare, beare și čimbuze. Dadùn mîcà, dadùn bea, d dùn durńà. După 15 di ḑîle vińe huzmik'ara și căftă țerb nîpòĭ. Ea l'-lu deade.

Feata l'-aveà dată a ğònilui nelu a l'eĭ, oara și perĭ d cap ș-ună carte țe cîntà, că bînă cu nîs 15 di ḑîle.

Omlu avutluĭ era-l la amirălu vińìt, si-ș l'a țerbul nîp

Cîte-l' feaţe amirălu s-lo-alasă, nu vru ş-nu vru cu vîră trop. Cara lo-aduse acasă, l'-ḑîse:

— E, doamne, adràşĭ ţivà, i dùsiră groşl'i k'irùţĭ?

— Adràĭ ş-adràĭ! groşl'i acăţară loc.

Tricură 99 di ḑîle apoea, ca 99 di orĭ şi-l acl'amă amirălu s-lu ntreabă, s-easte-că feaţe ţivà. Avutlu aspuse, că are semnu. Scoase prota nelu.

Amirălu lo nelu tu mînă, l-mutrì di nă parte, de-alantă, aduk'ì, că easte a h'il'e-saĭ, ma ḑise cu tut aeste:

— Aestu nu-ĭ semnu sigur. Hrìsiţl'i de-àstănḑî te-adară ş-tine viŭ, nu un nel. Va-l aĭ adrată la vîră hrisic. Semnul aestu nu-ĭ bun. Altu aĭ?

Avutlu scoase oara cu vula h'il'e-saĭ.

Amirălu nîpòĭ u mutrì, viḑù că-ĭ oara h'il'e-saĭ, ma tut ḑîse:

— Niţi aestu nu-ĭ semnu. Multe orĭ sun tu lume nă soe. Altu semnu ştiĭ?

Avutlu scoase ş-aspuse perl'i.

— Ş-aestu nu-ĭ semnu sînătòs, gri amirălu. Multe feate aŭ perĭ c-a h'il'e-meaĭ.

Ma napòĭ scoase cartea. Nu putù z-ḑîcă amirălu, că nu-ĭ di mîna h'il'e-saĭ. Scoase şi-l' deade h'il'e-sa nveastă şi feaţe nă numtă amirărească, ţe pînă aḑĭ se-aspune.

La lumtă eràm ş-ĭo şi-ńĭ deàdiră nă misură cu arìz. Cum mi duţeàm acasă s-lu mîc, tricură nîşte orńi şi mi mutară nsusu, nsus, ca ḑate ğimìĭ şi me-alăsară dapoea tra-s cad şi ĭo di frică arcàĭ misura şi s-freaḑe şi se-adră ţivale. Căḑùĭ ş-ĭo şi-ńĭ mo-agudìĭ şi di goadă vrea-ńĭ crep. Aclò ĭu cripàm, vińe un şoaric şi apărńì s-mi bată cu coada şi acşiţe ascăpàĭ di moarte. Cu tut aestă, suntu şapte sute de-ańĭ deatumţea şi ćorlu tut mi doare.

(Spus de Toma al Buşa din Veria (Doliani), Macedonia.)

108. Gugu-Găgă.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà unà oară un om avùt, avùt că nu ştià ĭu l'-are groşl'i. G'ine ma stres ş-erà nîpòĭ cum no-aveà faptă fisea altu. Un

pară nu-l' vineà se-aspargă şi groslu cum intrà tu punga luĭ, lunină nu ma videà altă oară. Ḑî-l' stres şi scoate-l' ocl'il'.

Erà nă ḑuă di păreasińĭ. Dùsiră tuţĭ se-acùmpără din păzare, c-aveà adusă nîşte peşti, duse ş-nîs. Tuţĭ acumpărà, tuţĭ să ndriḑeà la plată, maş nîs, ma s-şuţà, vineà di varliga, se-amvîrteà şi-l' păreà că suntu peştil' scung'i. Nu-l' si loa fucarălu, că s-nu h'iriţească ţivà cu vîră gros cama ng'os picul'lu. Aştiptà si scadă păhălu, tra s-acùmpără.

Aproapea di casa avutluĭ aiştùĭ stres bînà un om fucară, că činuşe tu vatră no-aveà. U mîcà pînea tu doàule ḑile nă oară. Ma, cu tut aestă, vîrnă oară nu s-plînḑeà şi cîndu agudeà cîte vîră pindară, ştea s-l'-află loclu: carnea cama buna, vinlu ca ma vecl'ul nîs vrea lo-acùmpără. Ţe ḑîţeà nîs: ună bană avèm, un suflit are omlu, prinde s-lu lom cu bunlu. Ḑua, cari-şte cum feaţe, scoase vîră cartu di miğìt şi duse m-păzare. Cum viḑù un pescu mare ş-crehtu l-l'a, îl plăteaşte şi-l duţe acasă.

Avutlu armase cu gura căscată. Ţe soe? aestu pîne noare s-mîcă ş-acùmpără pescul aţèl cama marle? Nk'isì dipu nîs şi lo-ağumse:

— Nu ti ntreb, viţine, ţe soe di lucru easte aestu? Acumpăràşĭ un pescu ma mare cît caplu-ţĭ. D-ĭu ahînţî paràţĭ tine?

-- Vindùĭ leàmnile aḑĭ şi loaĭ un cartu. Patru groşĭ ded tră pescu, un gros pînea ş-ağunḑe, s-o-ardu astă seară, să-l' si ducă andară. Ună bană avèm, s-u bînăm cîndu putèm.

— Va z-vin s-mi filipseşti ş-mine, macă-ĭ acşì.

– Vinu, ḑîse fucarălu.

Fucarălu, cara viḑù că avutlu va-l' tińisească measa, s-nu s-aruşneaḑă, duse şi si mprumută la hane cu vinlu. Nu-l' lipseà ţivà. Mîcară tuţĭ, biură, o-àrsiră cu arîdeare, cu cîntare ş-cu ğucare.

— Nu ti ntreb, tine ţe-avùşĭ astă seară, l'-tuk ìşĭ; mîne ţe vaĭ mîţĭ?

— Mîne? are Dumniḑăŭ: ḑuă noaŭă, căsmete noaŭă, ḑiţe părăvulia; va l'aŭ sapa, vaĭ lucrèḑ şi vaĭ bînèḑ.

Cara s-minduì, s-minduì avutlu, ḑîse:

— Ma bună bană treţĭ tine di mine. Di àstănḑî va mutrescu s-me-adàr ş-ĭo ca tine. Nveaţă, că ĭo am groşĭ ş-flurìĭ

cu saclu. Bana-ńĭ tută s-mîc cu pulmul flurille şi nu z-biţescu. De-aestă va-ţĭ fac ş-aţîa nă buneaţă. Na cl'elle şi du-te, umple un tastru di flurĭĭ ş-a tale s-h'ibă. Dure fuĭ cl'aea dracluĭ!

Fucarălu ţe aştiptà? Arape cl'aea şi trađe tu ţilàr la avutlu. Aestu li ţîneà flurille t-un tàlare. Cît lo z-bagă mîna s-l'a un pulmu, şi na, că l'-ease un aràp cu nă măţucă tu mînă şi-l' đîţe:

— Ţe caftî aoaţe?

— Ea, mi pitricù domnu-su s-l'aŭ un tastru di flurĭĭ.

— Carĭ domnu?

— Nicuk'irlu a càsil'eĭ.

Araplu arîse şi-l' đîse:

— Mărate, mărate, ţe te-arîde mintea! Aeste flurĭĭ nu suntu a luĭ. Nîs le-adună tră Gugu-Găgă. Aĭ avđîtă di Gugu-Găgă? A luĭ suntu.

Fucarălu, cu nărle spinđurate, s-turnă acasă ca vîră ńel ağùn şi-l' đise avutluĭ ţe cură anàmisa.

— More cum, gri aestu? Nu pot s-fac ĭo ţe voĭ co-avearea mea?

— De! ştiú ş-ĭo? Ţe-ńĭ viđură ocl'il', aţeà ţ-aspùn.

S-apreasе avutlu foc, si scoală, si duţe acasă ş-acl'amă doĭ masturĭ. El aveà to-avlie un àrbure mare, di vîră patrusute de-ańĭ. Il tăl'è. Apoea l'i scoase pînea di nauntru şi-l gulì. Acăţă apoea şi-l umplù cu flurille a luĭ din ţilàr, fără z-veadă màsturl'i. Trîş în coadă cu ağutorlu a màsturlor, lo-arucă to-amare şi đise:

— Na! s-l'aŭ ş-ĭo, s-l'a şi Gugu-Găgă!

G'ine ma ţe-ĭ scriată să s-facă, va s-facă! Grenda, cara lo amarea-amarea, u scoase unda tu loclu al Gugu-Găgă.

Gugu-Găgă ş-erà un putrìd de-avùt. Aveà ahî'ţĭ paràţĭ, că no-aveà ĭu s-l'i bagă. Ş-erà bun ca nă cumată de amàlamă: nu erà om di la Dumniđăŭ, i avut, i oarfîn ţe s-no-aĭbă turnătură la nîs. Tuţĭ mîcà, beà şi fuđeà cu pî'ntica adărată ţae. Aicuńarl'i prima o-aduţeà la nîs. L-aveà udàţĭ tră mîcare, tră durńare, că u duţeà cu căčula scoasă.

Nă đuă ðicuńarl'i s-priimnà pri buđa de-amare. Grenda o-arcă unda nafoară de-amare tamàm atumţea. Ţe lă vińe a lor, lucru no-aveà, aĭ s-u l'a şi s-o-aducă acasă la Gugu-Găgă s-o aĭbă ca piđùl'ŭ tră şideare. Đica ş-fapta.

Avutlu stres, cara o-arcă grenda mplină di flurìĭ to-amare, vru z-veadă: grenda va z-v́ină la Gugu-Găgă i nu? Acşiţe, ncălică pri un cal şi ntreabă un, ntreabă alantu di Gugu-Găgă — carĭ nu lu ştea? — ağumse la nîs.

Ună ağumse tu avlie şi protlu lucru ţe viḑù fu grenda. Ş-feaţe cruţea di čudie. Ne că nu-l' v́ineà să-ş pistipsească ocl'il'. Gugu-Găgă lo-aştiptă multu g'ine, cu tute bùnile ţe deade Dumniḑăŭ. După ţe mîcară g'ine-muşàt, şi după ţe li cruiră lăh'le g'ine, avutlu stres îl' ḑîse al Gugu-Găgă, z-dipună pînă to-avlie.

Ma dipùsiră, ḑîse pale avutlu stres cîtră Gugu-Găgă:

— Nu ńĭ-aspùnĭ, grenda estă, d-ĭu se-află aoaţe?

— Δicuńarl'i o-adùsiră di pri màrḑinea de-amare.

— Adu nă ţupată s-u discăm, tra z-veḑĭ nă čudie, cum nu-ţĭ viḑură ocl'il' pînă àstănḑî.

Gugu-găgă nu ca vrea se-aspargă gustul a δicuńarlor, ma tră k'efea oàspiluĭ, s-nu-l' armînă hătîrea, străxì.

Tac! tuc! cu ţupata, discară grenda. Ună discare şi fluriĭle s-aruvirsară m-pade.

— Na! căsmete ţe nă vińe n-casă, gri Gugu-Găgă. Dìsile a tale s-h'ibă, oaspe!

— Nu-ţĭ voĭ pindară, oaspe, ḑîse avutlu.

— Ma cum s-faţe aestă?

— Un lucru vruĭ z-ved; îl viḑùĭ ş-ahîntu ağunḑe.

— Ma că va l'aĭ, mă că nu s-faţe altă soe.

Ţivà! avutlu nu vrea s-avdă di loare. Atumţea Gugu-Găgă îl' dimîndă a mul'are-saĭ şi-l' ḑîţe, se-adară nă turtă cu ahtare măsturil'e, că s-u umplă maşĭ cu flurìĭ. Nu va ḑîcă, că mul'area o-adără pri dimîndată.

Apirì ş-oàspile nîpòĭ şi ncălică calu ş-trapse. Cum easte adetea, l'-băgară ună altă tră cale, pull', găl'ińĭ, pită ş-turta cu flurìĭ şi-ş trapse calea, oară-l' bună.

Gugu-Găgă aveà av́ińe, şi carĭ triţeà, aveà dată ahtare zbor, că poate s-mîcă şi s-l'a cîtă auă z-va. Vîră nu-l' ḑîţeà: stăĭ ma nclo. Tricî'ndaluĭ ş-avutlu, s-turnă to-av́ińe să z-discurmă puţî'n, pînă s-frîngă căldura, că erà ńaḑă ḑuă. Aclò erà ş-nîscînţă oamińĭ de-al Gugu-Găgă. Aeşti l'-adunară di cama buna auă şi l'-u deàdiră avutluĭ. Avutlu cu ţe s-l'i mească? scoate ş-lă da turta.

Oamińl'i u loară, ma carĭ erà săturàţĭ pîn di gură, nu u frî'msiră şi seara o-adùsiră acasă. Cît u viḑù Gugu-Găgă l'intribă:

— D-ĭu o-aflàt turta estă?

— D-ĭu s-o-aflăm? Nă u deade un călătòr, ma carĭ nu nă fu foame, nu u mîcăm.

— Nacă l'-u furàt ţivà?

— Ba! se-ascapă Dumniḑăŭ! Tr-ahtărĭ oamińĭ nă ştiĭ, di cîndu-ţĭ mîcăm pînea?

Atumţea viḑù Gugu-Găgă, că nu-ĭ di la Dumniḑăŭ s-fugă flurile di la nîs.

Ş-acşiţe nîşĭ armàsiră cu flurile ş-cu groşl'i ş-eràm ş-ĭo aclò şi-ńĭ deàdiră un tastru di flurìĭ, ma carĭ nu fu s-h'ibă a meale, nîpòĭ fără pindară armàş.

Părmìθ şteam, părmìθ aspùş,
cît putùĭ, ahî't v-arî'ş.

(Spus de Ghiţi al Muzi din Selia (Călive-Badralexi), Veria, Macedonia.)

109. Picurăruşlu.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà ună oară un amiră multu ştiùt şi multu bun. La tută lumea făţeà bunèţĭ şi s-l'-armînă numa tră totna, băgă ş-adră un scul'ò, cum altu nu s-aflà pri lume. Aclò vineà di nviţà fićòrĭ ş-feate dit màrḑinea loclui.

Ntră ananţî fićòrĭ de avùţĭ, di domńi mărĭ şi de-amiràţĭ, mîcà nă mîşcătură di pîne ş-un h'il'ŭ di picuràr. Tu taxea luĭ se-aflà şi doaŭă feate de-amiră, feata-l amiră Vearde şi feata-al amiră Albu. Le-aveà pitricută părinţil' z-dişcl'idă ocl'i la nviţătură.

A h'il'luĭ di picuràr îl' ḑiţeà Picurărùş. Numa luĭ vaĭ erà altă soe, ma fićorl'i acşiţe-l' grea, că erà h'il'ŭ di picuràr. Picurăruşlu nviţà foc, ş-ĭu nu ştea doàule feate, l-aspuneà nîs că erà drac din vale, di tute-l' tăl'à. Ş-feàtile l-vrea multu tr-aestă.

Nă ḑuă, dàscalu lă ḑise, carĭ di nîşĭ vaĭ veadă vîră vis astă seară, s-nu lo-aspună a vîrnùĭ, macă vor să s-facă vislu.

Picurăruşlu viḑù tu vis, că taha ningă patlu a luĭ vińe

nă moaşe. Moaşa ţîneà t-una mînă soarle şi to-alantă luna. Apoea s-turnă cîtră nîs şi-l' ḑîse:

— Picurărùş muşàt, Picurărùş muşàt! Soarle ş-luna va-ţĭ luńineaḑă calea, soarle ş-luna va ţă ndulţească bana!

Fičorlu z-diştiptă di nă oară pri v́islu ţe viḑù, ş-aduse aminte di zboàrile a dàscaluĭ şi stăteà mintuìt şi cîrtìt, adunàt tu nă màrḑine di udă, că ţ-erà ńilă di nîs.

Tricù mă-sa, l-viḑù mvirinàt şi lu ntribă:

— Ţe-ńĭ aĭ, h'il'ŭ, di stai mvirinàt? Nu ńĭ-aspùńĭ ş-a ńia?

Şi cara nu vru z-dişcl'idă gura Picurăruşlu, s-năirì mă-sa şi lu scoase nafoară. Picurăruşlu duse şi s-plîmse la tată-su, că măsa lo-agunì din casă. Şi cara nu vru s-l'-aspună niţi a tată-suĭ, s-năirì ş-aestu şi lo-agunì din casă, să z-ducă să ş-află altă mumă ş-altu tată, macă no-ascultă.

Fičorlu, ca fičòr, ş-lo mintea la čoare şi l'-u deade cîtră de-am pladea, ĭu si-l' veadă ocl'il'.

Picurăruşlu erà muşàt şi mintiòs şi grama, ţe u nviţá, se-acăţă di nîs. Acşiţe că ş-tu carte nu erà de-aţèl' k'iruţl'i. Calea-calea, ağumse, tu amirăril'a amirăluĭ Vearde. Vizirlu amirăluĭ, cum zburî' cu nîs şi viḑù, că erà di greĭl'i şi nu erà vîră di lişuraţl'i, fumeal'e no-aveà, îl lo tră h'il'u.

Nă ḑuă era-l' acl'imàţĭ la amirălu Vearde la measă. Feata amirăluĭ, s-aveà turnată di la scul'ò, că loară pafse şi aveà adusă cu nîsă şi soaţă-sa, h'il'a ămirăluĭ Albu. Nîse l-cunuscură di nă cale, carĭ easte, şi lu ntribară, că ţe lo-agunìră părinţîl' de-acasă? Picurăruşlu ḑîse, cum sta lucrulu ma cum u băgă tu greaoa, di nu vru se-aspună v́islu necă amirăluĭ, lo-acaţă aestu şi-l bagă tu pudrume.

Feata-l amiră Vearde l'i si feaţe ńilă di nîs şi di muşuteaţa luĭ şi pe-ascumta l'-aduţeà hrană al Picurărùş, fără zborlu a tată-suĭ. Adu aḑĭ, adu mîne, feata, acăţă să-l' bată ìnima tră nîs şi pînă s-nu-l videà doauă orĭ în ḑuă, mureà. Ahîntă vreare băgă tră Picurăruşlu a l'eĭ.

Tora, feata-l amiră-Vearde ş-pitriţeà cărţî dipriună cu feata-l amiră-Albu. Nîse di multe orĭ s-čucuteà tu cărţî şi-ş băgà ntribărĭ. Feata-l amiră Vearde erà cama groasă veḑĭ tu minte, nu-l' tăl'à caplu ahîntu, ş-aţea-l amiră Albu erà cama drăcuroasă ş-ma piră.

Nă ḑuă l'i scriè feata-l amiră Albu şi-l' ḑîse, cara poate s-angučască şi z-disleagă treĭle aeste ntribărĭ: 1. Cu ţe si zicseaşte peaja di oŭ? 2. Apoea-l' pitricù doĭ cal' azburătòrĭ, s-aleagă carĭ i bunlu şi să-l' pitreacă slablu nîpòĭ; 3. şi cum va s-facă, ţe, cîndu s-arujască eapa l'eĭ s-avdă mînḑul di l-amirălu-Vearde?

Feata-l amiră Vearde cripà şi plăscîneà, că nu ştià, ţe apàndise z-da. S-feaţe ca di fărmàc; tută noaptea nu o-acăţă somnul mintuìndaluĭ-se la ntribărĭ şi tut nu putù s-lă da cale. Dimineaţa viñe cîrtită la Picurăruşlu a l'eĭ, s-l'-aducă mîcarea tu pudrume Aestu, ma u viḑù loată la faţă, u ntribă ţe păţi', di easte cîrtită, canda-l' si nicară cărăv́le?

Feata-aspuse, na ş-na ţe cură.

— Tr-ahî't crek', laĭ mărată? Am na! l'a peaja di oŭ bag-u tu pălanḑă; l'a ş-ţară dila mortu, un h'ir, cu treĭle ḑeàdite, bag-u de-alantă parte di pălanḑă, şi biţeà co-aestă.

— Aestă g'ine, am alantă ntribare cu cal'i?

— No-are lucru cama lişòr. Adară doauă hîndăk' şi bagă-l' se-ansară dol'i cal'. Aţèl ma inimoslu ş-ma bunlu vaĭ ansară; fricoslu va se-aspară şi va s-tragă nîpòĭ.

— E! ş-aestă g'ine, am anantă?

— Tr-anantă nu me-acàţ, că prinde s-h'iŭ ş-ĭo aclò.

Feata feaţe cum u nviţă ficorlu, zicsì peaja di oŭ cu ţara di mortu, ţînù calu aţèl bunlu şi-l' pitricù nîpòĭ aţèl slablu. Apoea feaţe cum feaţe, lu scoase Picurăruşlu din pudrume ş-l pitricù la feata-l amiră Albu, si-l' da apàndisea ş-la ntribarea din coadă.

Ună ağumtă tu amirăril'a al amiră Albu, Picurăruşlu lă dimîndă a oàmiñlor a luĭ şi lă ḑîse: Iu vaĭ vidèţĭ cîne, să-l vătămàţĭ! Ağungînda nîs la pălate to-avlie, scoate cumbura şi o-aprinde pri un cîne amirărescu. Ask'erea di nă oară sărgl'iră şi lo-acăţară. Apoea lo-adùsiră la feata-l amiră-Albu s-lu ğùdică, că nîsă tată no-aveà şi dumneà singură. Lu ntribă, că ţe arcă pri cîne cu cumbura.

— Cum s-no-arùc şi cum s-nu-l vatăm, că luk'l'i ağùmsiră tu munţĭ s-mîcă picurarl'i di v́iĭ şi a lor nu lĭ si bate ureacl'a dip aoaţe?

— Nu ti mintueşti tine, d-ĭu vreĭ s-avdă cîñl'i, nîşĭ de-aoà şi luk'l'i din pădure?

— Maḑă cìńl'i de-aoà no-avdu ţe s-faţe tu pădure, nu ti ntreb, cum cafţĭ tine s-avdă mînḑul di l-amirălu Vearde, cîndu arujaşte eapa ta de-aoaţe?

H'il'a-l amiră Albu nu s-aştiptà s-o-acaţă; viḑù că-l' feată mintea şi-l ţînù acloţe tră bărbàt. G'ine ma feata-l amiră Vearde l-vrea ş-cama multu şi cara nu puteà s-facă fără nîs, si sculă ş-apirì la soaţă-sa.

Tra s-nu l-aspargă k'efea, li lo doàuli nveaste.

Ună dimineaţă, cîndu-l' turnà să s-la una cu ibriclu de amàlamă ş-alantă cu ilenea de asime:

— Na! ḑîse nîs, aestu fu v́islu ţe nv́isàĭ; luna cu soarle h'iţĭ voĭ doàule.

Ş-acşiţe armase nîs pri ścamnu şi le-adră doàule amirărìl' ună sìngură şi bînă nă etă ntreagă, cu tute bùnile ş-cu tute muşuteţle dipri loc. Cîndu işà a priimnare tu caroţă, una di nă parte şi alantă de anantă parte, ş-nîs tu mese, tuţĭ ǵońl'i l-zilipseà şi tute feàtile li susk'irà.

Aclò eràm ş-ĭo şi-l viḑùĭ cum di un picuràr ağumse mare amiră. Me-apruk'àĭ di nîs pre-agalea-galea şi de-aoà do-aclò, cu zborlu l-feču si-ńĭ da ş-a ńia nîscînte flurìĭ. Năs, om bun, nu ḑîse «nu-ţĭ daŭ», ma bîgă mîna n-ğepe şi scoase un pulmu şi-ńi li deade. Troară ded fuga m-păzare şi acumpăràĭ acùĭ nă čileah'e, a cuĭ nă căčulă noauă, a cuĭ un brîn, a cuĭ nă flueară, maĭ di muşutèţĭ. Tu sone acumpăràĭ ş-un cal şi li ncărcàĭ pri nîs, ncălicàĭ şi trapşu z-v́in în hoară. Ağumşu pînă la Barbèrĭ şi carĭ acăţară cîńl'i să s-aurńască pri mine, vrea mi bea. Traḑe unlu di căčule, traḑe alantu di brîne, — aţèl' ş-o-aveà că suntu h'icate, — ńi le-arăpură tute ş-ĭo di frică, cu de-av́ia putùĭ s-me-apăr cu măţuca şi z-v́in aoaţe, gol ca tufek'a.

(Auzit de la mama mea, Avela, Epir.)

110. Fičorlu de la arĭ'ŭ.

Erà nă oară, ţe nu ş-erà.

Nă oară, tu vecl'ul k'irò, va h'ibă aḑĭ cari-şte cîte sute de ańĭ, bînà tu màrḑinea locluĭ un criştìn cu mul'area luĭ. Nîşĭ aveà noauă fičòrĭ. După noàul' fičòrĭ, mul'area armase greauă năpòĭ şi cara s-umplură ḑî'lile, îl' vińe s-amintă. Cara ş-a-

mintă criştina, tu trəlle serĭ vìńiră mìrile să-l' bagă căsmetea.

Mul'area, carĭ aveà un jar di fumeal'e, lo-aştiptă aestu cu alăsare mare. Acşiţe, a treea seară, ne turtă cu ńare, niţi mîcărĭ, niţi vin, niţi measă nu ndreapse tră ḑîne. Aeste, cara vìńiră ş-aflară measă nibăgată, s-nărăiră multu şi acăţară s-l'-u toarcă ḑua ńicluĭ maşĭ pri h'irlu aţèl laĭlu. Şi ţe-l' băgară?

Să-l' moară tată-su, să-l' moară fraţl'i, noàul', şi s-armînă nìs coblu ş-laĭlu, ş-cîndu va-l' vină oara să si nsoară, să-ş l'a mă-sa nveasta.

Muma curbişana, cîndu avḑî' scriata mìrilor, cămeaşa dipri nîsă l'i si cutrimbură şi somnul nu ş-u acăţă pînă tu apirită. Minduì, minduì ţe s-adară, şi pîn tu coadă apufăsì să se-ascapă de aţèl, ţe s-nu se-aflà cama g'ine. Si sculă mărata şi-l lo tu poală şi duse màrḑinea de-arîŭ, s-lo-arucă to-apă şi s-lu neacă. G'ine ma, muma tut mumă: u durù şi nu cutiḑă s-lo-arucă to-arîŭ. De aestă lo-alăsă pri buḑa arîŭluĭ, s-k'ară di singur.

Cît fuḑe lăita de mumă şi na ĭu treaţe pre-aclò un om. Avḑîndaluĭ zg'ic di fičurìc, îl lo şi-l duse acasă-l'. Aţèl om erà dit altă hoară ş-că lo-află l-arîŭ, l'-băgă numa: Fičorlu di l-arîŭ.

Tu casa aiştùĭ om, Fičorlu di l-arî'ŭ, criscù ḑuă di ḑuă şi s-feaţe ğone. Carĭ ağumse omlu cu mintea coaptă, nă ḑuă şi ntribă tată-su şi-l' ḑîse:

— Nu ńĭ-aspùńĭ, di ţe ńĭ-u numa Fičorlu di l-arîŭ?

Tată-su nu vru s-l'-aspună ma naintea, tra s-nu-l cîrtească, ma cara l'i se-angrică multu, multu: «va ńĭ-aspùńĭ, va ńĭ-aspùńĭ», l'-aspuse tute, că nîs easte aflàt, cupilču arcàt l-arî'ŭ.

S-cîrtì fičorlu şi si mvirină, aflî'ndaluĭ cum sta lùcurlu, ma no-avù ţe s-facă. Si sculă, îşĭ băgă nă cumată di pîne tu tastru şi nk'isì să-ş află părinţîl'. Ağumse tu hoara tată-suĭ. Aoaţe, di sărmîniţă loat, niţi cunuşteà vîrnă. Trapse ş-nîs la nă mul'are moaşe.

Moaşa estă no-aveà fumeal'e. Lu ntribă de-aoà de-aclò şi nviţă, că ş-nîs nu ş-are părinţî şi apoea, l'-deade di nă parte, l'-deade de-anantă, să-l facă h'il'u şi s-lu nsoară cu nă vèduă muşată. Il' ḑîse moaşa, vèdua estă easte avută, că avù noauă

ficòrĭ şi-l' muriră mărațl'i ş-apoea-l' murì ş-bărbatlu ş-armase sìngură ca vaĭ di ea. Că nu-l' intră ćor di om în casă şi cara z-va nîs, ea poate s-l'-o adară nveastă.

Fićorlu, minte di ficòr, cara-l cîntă şi-l discîntă muşica cari şte cîte ḑîle, l'i si şuțĭ' mintea şi si nsură cu vèdua.

Aveà tricută ańĭ mulțĭ şi mărata di vèduă, țe ş-o-aveà, că fićorlu a l'eĭ din coadă easte nicàt, agîrşì di scriata mìrilor. Cara s-mărită, di zbor-zbor, lu ntribă nîsă, d-ĭu l'-easte vina? Fićorlu dil-arĭŭ ş-aspuse tute cîte şi ştea di la omlu țe-l criscù, cum tora ş-ahî'țĭ ańĭ lo-află l-arĭŭ, cum îl lo, cum îl criscù şi cum, cara ş-ağumse cu mintea coaptă, vru să ştibă, că-țe-l' băgară ahtare numă ş-tute cîte şi ştea.

Mărata di mul'are, cu cît aspuneà şi grea Fićorlu dil-arĭu cu ahîntu ngălbineà, şi-l' arățeà gl'eț sîndîle tu vine-l'. Pîn tu sone, cîndu z-bițească ficorlu de-aspuneare, îl' vińe arăŭ şi căḑù stog îm pade, strigîndaluĭ: Tine h'iĭ fićorlu a meĭ.

Şi acşițe, țe fu băgată di mire, s-feațe.

(Cules din Turia, Epir.)

111. Somnul, şoàriclu şi bubuliclu.

Erà ună oară un Arumîn. Nîs, carĭ no-aveà aveare, carĭ no-avea oĭ, se-arugă la un ćelnic şi s-feațe picuràr. Treĭ ańĭ di ḑîle îl' păscù oile a ćèlniculuĭ, fără să z-dispartă di nîse ş-fără ca s-avdă zboare di la domnu-su. Aestu no-aveà ĭu s-lu bagă, că erà multu mbistimèn. După treĭ ańĭ di ḑîle, îl' vińe dor di casă şi di soe-l' şi vru să z-ducă n-hoară-l'.

Domnu-su, l' vińe greŭ, că z-dispartă de ahtare ğone picuràr, ma cu zorea s-lu țînă tut nu puteà. Vińe fićorlu să-şĭ caftă aruga. Ćelniclu bagă di nă parte treĭ ńil' di groşĭ, cîte nă ńile to-an şi de anantă parte bagă treĭ oĭ, cîte nă oae to-an şi-l' ḑîse a picurarluĭ:

— Fićorlu a meĭ; no-am vîră plîngu di tine, că-ńĭ lucràşi cu trup ş-cu suflit di primansus ninga. Io vream si staĭ ninga, ma cara nu vreĭ, cu zorea s-ti țîn nu pot. Aruga ta aestă-ĭ: vreĭ treĭle ńil' di groşĭ, vreĭ treĭle oĭ l'aĭ.

Picurarlu căḑù tru ćudie mare.

— Țe soe, domnu-ńu ńĭ-ḑițe voĭ treĭle ńil' di groşĭ, voĭ

treile oĭ s-l'aŭ? Nîs va ştibă ţivà, ma că li tińiseaşte oile cît treile ńil' di groşĭ.

Picurarlu, vreĭ minte şcurtă, ḑî-l', cum vreĭ ḑî-l', aleapse oile. Li băgă năinte cu cărliglu şi nk'isì cîtră n-hoară-l'. Calea cum z-duţeà astal'e un aùş. Auşlu aestu s-h'ibă Somnul. Il' deade buna-l' ḑuă picurarlu, ţe tut cîntînda z-duţeà, ca-n ḑuă di Paşte.

— Bună ḑuă, fărtate, l'-u turnă Somnul. Iu oară bună cu oile.

— Acasă, lalo! Eale suntu aruga mea di treĭ ańĭ di ḑile.

— Nu tal' ună s-u friḑèm, s-u mîcăm, tra s-nă făţèm fărtàţĭ, că ş-ĭo va-ţĭ fac vîră bunăteaţă, carĭ s-o-aducă oara.

— Carĭ ḑîţĭ tine, lalo, s-tal'ŭ, u tal'ŭ.

Ş-picurarlu u tăl'è nă oae, u fripse, u mîcară dol'i cu cîntiţe şi cu vreare şi s-feàţiră fărtàţĭ.

Apoea z-dispărţiră nîpòĭ, Somnul l'-u deade cîtră di nă parte ş-picurarlu ş-lo calea cîtră n-hoară-l'. Ma nclo, carĭ erà tu avia căloàril'eĭ, li băgă doàule oĭ to-amirìḑ şi s-tease ş-el sun aumbrată. Aclò ĭu durńà, ease un şoaric şi cara-l diştiptă dit somnu, acăţă să-l' ḑîcă:

— Nu tal' nă oae s-u mîcăm, s-nă făţèm fărtàţĭ, că ş-ĭo, carĭ s-o-aducă oara, va s-ţă fac vîră g'ineaţă.

Picurarlu, vreĭ ìnimă bună ḑil', vreĭ ahî't l'-ağunḑeà, acăţă ş-tăl'è nă oae tră hătîrea şoàricluĭ. U frìpsiră, u mîcară şi s-feàţiră fărtàţĭ.

Apoea ş-lo oae ţe-l' armase, o-adună năinte cu cărliglu şi ağumse t-un loc, ĭu astăl'è un bubulìc de-aţèl' ţe-adară g'ilanḑră di bălìḑĭ.

Cara s-cunuscură, l'-acăţă vaca bubuliclu, si-l' tal'e oaea, s-l'-u facă uspèţ, că ş-nîs va-l' facă vîră buneaţă. Picurarlu s-mindul, că ş-co-aţeà ş-fără de-aţeà. O-acăţă, u fripse, u mîcară şi s-feàţiră fărtàţĭ.

Ş-armase picurarlu maşĭ cu cărliglu. Calea-calea, cîntîndaluĭ ş-imnîndaluĭ, ağumse tu nă hoară. Tu hoara ţea s-făţeà nă sărbătoare mare. Ţe erà sărbătoarea ţea?

Feata de-amiră ağumse to-ańĭ şi tată-su îl' ḑîse s-u mărită.

— S-mi mărìt, ḑîse feata, ma nu va l'aŭ di cît aţèl ţe vaĭ poată s-mi facă, s-arîd. Şi carĭ va se-acaţă şi nu va mi facă s-arîd, să-l şcurtik'èḑ nă palmă.

Di tu mărḑinea locluĭ se-adunară h'il' de-amirăţĭ, ğońĭ-a-lepţî, ğońĭ muşăţĭ, unu ş-unu, diştepţî, drăcurόşĭ, ma vîră nu putù s-u facă s-arîdă. Ş-tora bătea tîmpîna di trunduea loclu, să se-adună lumea.

Picurarlu, ţe lucră treĭ ańĭ di ḑîle ş-amintă maş treĭ oĭ, ţe, ş-aţeale li mîcă luplu, vine graĭlu, avḑîndaluĭ cum bătea dăul'a, ntribă, ţe s-h'ibă? Il' apîndisì vîrnu, că h'il'a amirăluĭ va mărtare cu ligătura s-u facă s-arîdă, că di nu, să-l' tal'e caplu a ğόniluĭ ţe va s-acaţă.

Picurarlu s-minduì, să-ş caftă ş-nîs căsmetea, că poate s-easă ţivà. Ţe ştiĭ? lèpurle arsare d-ĭu nu te-aştepţî. Duse zburî ş-nîs co-amirălu, că se-acaţă. Cîtu-l simnară tu tiftere şi susk'iră grămăticlu nă oară:

— L'a-ţĭ curătile ş-tine ğone. Maşĭ, că nu k'are lumea cu ahtărĭ ca tine, că k'irură aoà năparte ğońĭ, nu ğucăreale.

Picurarlu trapse de-aclò tu grădina feàtil'eĭ. Feata şideà pri balcone ş-nîs tora prindeà s-u facă s-arîdă. G'ine ma picurarlu niţi şi ştea ţivà drăcurìĭ. Feaţe nîs ndoĭ şicăţĭ cu mîna, l'i scoase limba, s-şuţă, ma ĭu vrea să ştibă feata di şicăţĭ di la hane. Nîs ma multu nu şi ştea şi carĭ erà puţìn curmàt, s-tease. Atumţea somnul di nă oară vine şi-l aplucuseaşte. Durńà vaĭ ḑîţĭ, ca dipri lumea lantă.

Tr-oară ağunḑe şi şoàriclu cu bubuliclu aclò. Tora ţe fac aeştî? Şoàriclu se-alină pri mer şi arupeà cîte un mer şi-l lo-arucà di g'όs a bubulicluĭ. Aestu, lo-acăţà merlu şi arucutîndaluĭ, arucutîndaluĭ, l'i lo-aduţeà-n gură şi picurarlu l-mîcà tu somnu.

Feata amirăluĭ s-ţînù cîtu s-ţînu di arîdeare, ma tu sone, cara deade di plăscînì nă oară, s-lişină, di nu-l' si ţîneà ìl'ile. Arîde feata, di feata amirălu, di la amiră acăţară s-arîdă oàmińl'i a pălàtil'eĭ, şi di la aeştî lumea din afoară, că maş arîs şi lişinare erà tu hoara tută. Atumţea troară trapse somnul mînă di la picuràr ş-aestu unăşună z-diştiptă ş-u viḑù cum feata arîdeà di s-căhteà.

Tută lumea băgă să greascà: a luĭ s-h'ibă, cu nk'erdu! G'ine ma tut atumţea tricù pre-aclo un ğone aleptu şi cum amirăluĭ îl' vineà greŭ, cum s-u da la picuràr, scoase zbor că taha feata o-arîse ğόnile-aleptu.

După multă ncăčare cu picurarlu, «ba, că ĭo o-arî̆ş» unlu, «ba, că ĭo» alantu, amirălu angrică tră ğònile-aleptu.

U lo ş-u ncrună cu el şi măratlu di picuràr armase ca Sulta cu ucnălu, nveastă adrată ş-nibăşată.

G'ine ma picurarlu ş-erà di mumă faptu. Nîs nu li băgă àrmatle m-pade di nă cale. Acşiţe, cara ş-feaţe zbor cu Somnul, Şoàriclu şi Bubuliclu, o-aflară g'ine s-aşteaptă ndoauă ḑile ninga.

— Taţĭ, ḑîse Somnul, nu ţ-u mîcă ìnima, că feata tut a ta va s-h'ibă.

Cîndu ğonle-aleptu viń́e oara să s-culcă cu h'il'a de-amiră, na-ţ-ul somnul! Il lo pri ğone di guşe şi ţî-l ţînù pasprắving'iţĭ di orĭ pri somnu, di ḑîţeàĭ, că ţară di mortu l' băgară. L-mină feata, l-pruscuk'ì cu apă să z-dişteaptă, nîs bučum! Feata, ţe s-adară, s-culcă ş-nîsă ningă nîs şi durńì.

Şoàriclu z-duţe ningă lăitlu ğone şi grîţ! grîţ! l'-arupe zmeana, cămeaşa şi stràńile. Apoea deadùn cu bubuliclu îl' băgară peàtiţle n-gură, tu faţă lo-aùmsiră şi-l feàţiră tră nivideare.

To-apirită, cîndu-l veade nveasta-l' pri ţe hale easte, ş-acăţă narea.

— Nu ţ-o-aruşine, l'-faţe, va ti mîcă şoàriţl'i di v́iŭ şi nu te-aduk'eşti dip! Faţă-lae!

Anantă ḑuă măratlu, ş-udă ocl'il' cu apă araţe, lo erg'i di ninsumnare, feaţe omlu ţe nu cama putù, ş-băgă cămeaşe şi zmeane di mişine, ma n-cot! Cu şoàriclu ş-cu somnul va te-acàţĭ. Păţĭ' ş-cama laea, ţe ni tr-aspuneare nu easte.

Acşiţe păţà măratlu dipriună, că pîn tu sone s-nărăì amirălu ş-aduk'ì c-aestă va h'ibă blăstèm di Dumniḑă, că-l lo pri guşe pri măratlu picuràr. De aţeà l'-deade bărdečca a ğònilui-aleptu şi u ncrună cu picurarlu.

Atumţea feàţiră numtă di văsil'àţĭ şi de-amiràţĭ, ş-mîcară şi bĭură lumea cu căčula scoasă.

(Spus de Martul al Cionga, Călivele-Badralexi, Macedonia.)

112. Linăvoslu.

Ţe viḑùt şi ţe avḑî't:

Erà nă oară ţe nu ş-erà, vah' erà di se aspuneà.

Erà nă oară un om linăvòs. Di leane multă ţe-veà, niţi s-mîcă nu mîcà. Aştiptà tute n-gură ca vîră puil'u orbu. Ş-cum ninga? S-h'ibă mîcareà de-aţeà ţe alùnică pri gărgălàn, că l'-angricà acămatluĭ şi s-o-aroàmigă. Vaĭ ḑiţĭ: greaţa-locluĭ.

Avḑî' amirălu că tu amirăril'a luĭ bîneaḑă un om di pri mansus, că ţe bun aveà lumea di nîs? dimîndă s-lu spìnḑură, z-da ibrete la duńauă, s-nu l'a ş-alţî calea luĭ.

Lu ntribară ninga nă oară oàmińl'i amirăluĭ, cîndu lo-aduţeà la spinḑurare, s-easte că se-acaţă di lucru, s-nu lu spìnḑură. G'ine ma nîs, mină caplu ş-lă feaţe semnu, că nu! Z-dişcl'idă gura să zburască, îl' fu leane ş-atumţea. Lo-ancupară oàmińl'i, l-băgară pri nă sazmă şi haĭ! s-lu spìnḑură.

Aclò ĭu-l duţeà s-lu spìnḑură tricură pri su casa unèĭ avute. Aestă tamàm ş-erà pri balcone. Cara viḑù, că adùc un om tra s-lu spìnḑură, u curmă ńila. Stătù ş-lă gri a oàmińlor:

— Ţe-adră oàrfînlu di-l aduţèţĭ la spinḑurare?

— Ţe s-aĭbă adrată, creştină, că-ĭ linăvòs, cum no-are faptă fisea, ḑîsiră oàmińl'i. L'-u leane şi s-mîcă. Tute n-gură le-aşteaptă. Ma nclo nu s-mină tră nă şil'e-lucru.

— Ş-tră leanea luĭ s-lu spinḑaràţĭ, easte amărtie.

— E! creştină, nu ştiĭ ţe soe di om linăvòs easte, de-aţeà greşti acşiţe. Aestu şi s-mîcă l'-easte leane. Carĭ s-l'i poartă şi carĭ s-lu mătrică, că aşteaptă n-gură?

Ali avută l'i si feaţe ńilă di nîs şi ḑîse:

— Aduţèţĭ-lu la mine. Am nă ambare di nuţĭ şi di puximàzĭ, las mîcă ḑua tută, că de-aclò, nu va scad ĭo. Las h'ibă tră sùflitlu a tată-ńuĭ, l'irtatlu, buneaţa estă.

Il' ḑî'siră oàmińl'i a timbeluĭ ţe urbare deade sti nîs, cum avuta lo-ascăpă ca di pri h'ir di la spinḑurare. Ş-lu ntribară:

— Aĭ, ţe ḑiţĭ! Ti duţĭ, s-bînèḑĭ ca vîră căţèl orbu, ţiţă n-gură?

Timbelu ş-mută ocl'il' cîtră la balcone şi ntribă:

— Nuţle-s frîmte? puximăzle-s mul'ate?

Avuta nu c-avḑĭ g'ine şi ntribă ţe ḑiţe:

— Ţe z-ḑîcă, nicuk'iră? Aestu nu ş-easte om; aestu ş-easte greaţa-locluĭ. Acşĭ ş-acşĭ, ntreabă, s-easte-că nuţle suntu frîmto şi puximăzle mul'ate. Nu veḑĭ, c-aĭ s-faţĭ c-un mamă n-gură?

Oàrfînă de-avută, ţe mutreà s-l'i facă un bun, cruţea ş-feaţe, avḑîndaluĭ ş-aestă:

— Am nîs nu poate s-li frîngă nuţle şi s-li moal'e puximăzle? ntribă avuta.

Avḑî, ţe ḑiţe nicuk'ira estă, îl' ḑisiră oàmińl'i nîpòĭ. Linăvoslu, necă dişcl'ise gura z-grească, ma lă feaţe semnu s-lo-tragă la spinḑurare.

— E! ḑîse ş-avuta, amirălu ţe ursì s-lu spinḑură, nîşte minte ma multă vaĭ aĭbă ca noĭ mul'erle.

Las să-şĭ află, cumu ş-faţe. Vah' acşiţe l'-fu scriata.

Ş-nîpòĭ oàmińl'i lo-arcară din anùmirea şi ndreptu-la spinḑurare lo-adùsiră. Tră năh'àmătă di oară, ş-lă draclu curlu cu nîs.

Ş-acşiţe s-cură lumea di un timbèl.

Părămìθ şteam, părămìθ v-aspùş
Nu ştiŭ cum fečŭ, ma nu v-arîş.

(Spus de Mia-al Adam, din Avela, măritată la Vlaho-Clisura.)

113. Statu şi vulpea.

Erà, ţe nu ş-erà.

Eră nă oară ş-nă zămane, tu eta cîndu pùriclu s-aplicà să ncàlică cămila, un om cu numa Statu. Tută-l' avearea ţe-aveà, erà nă av́ińe. Casă no-aveà, durńà pr-lu ağunḑeà. Cîndu s-cuţeà aùăle, măratlu ş-o-avea dor, că nu triţeà ḑuă di la Dumniḑăŭ, ţe s-nu-l' se-arucă to-av́ińe, ba om, ba pravdă, ba zlape. Arucă-te àstănḑî, arucă-te mîne, nu ş-adunà la av́iḑmare niţi gărnùţ. Ş-cum s-făţeà, cu tută a luĭ avigl'are nu puteà s-acaţă vîră.

Ţe s-facă, ţe s-adară, acaţă di bagă nă princă (păv́idă), că nacă pîn tu sone creapă luplu şi se-acaţă furlu di pàtrule čoare.

Noaptea ţea, cari-şte cum, nă vulpe cum vińe noaptea s-mîcă aùă, ca cum ş-erà nviţată, se-acăţă tu princă. Si scoală

Statu dimineaţa şi ţ-u veade cumbara, ĭu s-uhtà nicurmàt.

— Ha! l'-faţe Statu, tine h'iĭ furlu!

Şi l'-u intră cu parlu na! că-ńĭ mîcàşĭ aùa, na că-ńĭ mîcàşĭ aviña! Dădeà ca dipri gumàr. Mărata di vulpe apărńì s-lu pălăcărsească, s-nu da acşiţe, că ş-nîsă va-l' facă vîră bun.

— A bre, om-om, aĭ ńilă di mine şi nu-ńĭ me-agudeà acşiţe că doare, că ş-ĭo va-ţĭ fac vîră g'ine.

— Ca ţe g'ine, va-ńĭ faţĭ tine, nă vulpe?

— Nu ḑî acşiţe, că d-ĭu nu te-aştepţî nîscînte orĭ, de-acloţe arsare lèpurle.

— E, spune, ţe bun poţĭ să-ńĭ faţĭ tine a ńia?

— Cara s-mi l'erţî, ĭo va s-ti fac ḑìnire di văsil'è.

— Mare lucru tăxìşĭ, di me-aspàr, că nu va-l adàrĭ.

— Ba, că va-l adàr, maşĭ s-mi l'erţî.

Te-acşì u l'irtă Statu.

Vulpea lu nviţă ţe s-facă tora. L-băgă di vindù aviña, ş-apoea paraţl'i l'-adră ndoĭ lire, ndoĭ miğìţĭ şi ndoĭ carturĭ di miğìt. Apoea Mara si scoală şi z-duţe la văsil'elu, s-lă caftă tăgarea, tra s-misură groşl'i aţèl' mùlţîl' al Statu. Nîsă ştea multe. Cîndu s-u toarnă tăgarea, alăk'ì di fundul di tăgare tute lìrile cîte aveà.

— More, ḑîse văsil'elu cu mintea-l', aestu cari-şte cîtă aveare va s-aìbă! Aestu va s-h'ìbă cam-avùt di mìne!

Cara tricură nîscînte ḑìle, nîpòĭ vińe cumbara s-caftă tăgarea, tra s-misură miğiţl'i al Statu. L'-u deàdiră şi cîndu s-o-aducă nîpòĭ, alăk'ì ndoĭ miğìţĭ di tăgare.

— More, minduì văsil'elu, aestu mplin di groşĭ easte!

Ş-tut acşiţe feaţe ş-cu càrturle di miğìt. Văsil'elu l-băgà tu ocl'u, s-l'i da feata nveastă, că ş-o-avù, că easte miliunistru, şi vru s-nu z-ducă avearea al'urea. Tr-aestă nîs acl'imă vulpea şi u ntribă, ţe soe di om vaĭ h'ibă Statu, Mara noastră ştiţĭ, ca ţe-l' ḑîse. Lo-alăvdă, l-mută pînă la Dumniḑăŭ. Tu minuta ţea ncl'ìsiră lucru şi armase ca vulpea s-l'i ḑîcă al Statu, s-easte ca va să si nsoară. Aeste tute erà murafèţĭ, că Statu aestă ş-avinà. Vińe vulpea şi-l' ḑîse, că biţì lucru. Tora cum s-facă di ţe-ĭ lipsită tră gambrò al Statu. Nîs n-o aveà di cît stràńile dipri nîs şi ţe strańe? Arupte, cîtră nal'urea; l'-erà frică, s-nu l'a hăbare văsil'elu, că easte partàl, ş-carĭ s-lo-acăţà tu praşĭ, că no-are pindară ş-că tute

suntu curcubete, i ştiută ţe-l aştiptà. Bună ma vulpea erà ningă nîs şi-l' făţeà ìnimă, s-nu-l' si bată dip peana di ocl'u, că nîsă va li da tute cu h'erlu.

Nk'isiră dol'i s-l'a nveasta. Ağùmsiră trîş ningă hoara văsilk'ască. Aclò, ningă un arî'ŭ si zburîră s-armînă Statu l-arî'ŭ şi vulpea să z-ducă năinte, s-l'-aducă strańe di gambrò di la văsil'elu. Apoea vulpea, cara s-mul'è to-arîŭ, di s-feaţe amol'ŭ: păpùl'ŭ, trapse la casa văsil'eluĭ. Nîsă frînḑeà coaste ş-făţeà năjĭ să s-alină analtu la văsil'elu:

— Cum s-me-alìn pri halea ţe h'iŭ ĭo? Nu mi ntribàţĭ z-vă aspùn, ţe păţîm?

Şi vulpea, ne ună, ne doauă, lă cruì nă minćună gurgul'utoasă. Acşiţe taha v́ineà vîră optu-sute di cuscri şi aclò ĭu v́ineà. cîntînda şi aurlînda, lă işiră furl'i n-cale; l-acăţară calea, îl' dispul'ară, alţî-l' tăl'ară şi ğònile viḑù ş-păţî́, pînă s-ascapă, faptu tiptile, cu nîşte strańe arupte, ca partàl.

Văsil'elu, carĭ avḑî́, ţe-aruşine păţîră tu văsilia luĭ, îl' vińe greŭ şi se-aspăreà s-nu s-nărăească ḑiniraclu de-asparḑe numta, ş-aiştèĭ cum îl' faţĭ apoea? De-aţeà l'-părigurşì ş-lă ḑîse, că nu-ĭ ţivà, că aeste suntu lucre ţe s-fac, ma s-nu ş-u-mîcă ìnima.

Apoea scoase nă păreacl'e di strańe văsilk'eşti, li deade a vùlpil'eĭ şi le-aduse la Statu.

— Moree! gri Statu, mare mălăgară fuşĭ? Cum feaţişĭ di-l' ligàţi ocl'il'?

— Nu-ĭ lùcrulu a tăŭ, ma mutreà tora s-mi scoţĭ cu faţa curată.

Ţùpătă-ţùpătă ağùmsiră la văsil'elu. Lă băgară measa s-mîcă, că era-l' curmàţĭ şi nimîncàţĭ. Tut mîcà ğònile, şi s-mutreà la strańe, ca om ţe nu ş-aveà viḑută altă oară ah-tare armată. Vulpea pri su measă ma-l' făţeà semnu, s-nu s-mutrească, ma nîs nu ş-aduk'à, cu tută călcătura, ţe-l călcà pri ćor.

Văsiloańa, ţe-l' băgă oara, îl' ćućură pre-agalea tu ureacl'e a bărbatu-suĭ:

— Omlu aestu nu-ńĭ lu l'a ocl'ul tră avùt ş-tră criscùt tu muşutèţĭ. Nu-l mutreşti, cum nu şi-l' mută ocl'il' dipri strańe, canda prota oară si nviscù tu hrisăh'. S-nu h'ibă vîră v́iftu?

Mara aduk'ì di nă oară, ţe cură şi cara Statu tut s-mutreà, cu tut seàmnile ţe-l' făţeà, ḑise:

— Cuscră, s-nu u loaţĭ cari-şte cum, că ḑiniraclu ş-mutreaşte stràńile. Am ţe s-nu s-mutrească? Ahtărĭ strańe nîs nu li purtà necă ḑuă lălătoare, necă ḑuă de-aradă, ş-tora curbişanlu-şĭ se-adară gambrò cu nîse!

Văsil'elu şi văsiloańa s-mîşcară de-arşine ş-tăcură. Aveà s-facă aoà nàparte cu vulpea, nu şică! Aestă aflà căpak'e la tute.

E, neĭse! loară nveasta şi k'insiră la pălăţle a ğòniluĭ, ţe no-aveà necă nă călivuşcă. Statu tut o-aveà aspăreată huzmetea, că şi ştea măratlu, că no-are niţi ĭu s-l'i tragă, ni ţe s-lă da s-mîcă, ma tută ilpiða l'-erà la vulpe. Năaă nacă-l' feată ţivà mintea, că el nu-l' tăl'à caplu tră ţivà.

Vulpea s-prifeaţe, că z-duţe să ndreagă şi trapse năinte. Calea cîte cuplì di oĭ, cîte turme di irg'ilàţĭ, cîte văcărìĭ astăl'à, s-turnà ş-lă ḑîţeà:

— Măraţl'i ş-corg'il', mutrìţĭ g'ine, carĭ z-vă ntreabă oastea amirăluĭ a cuĭ suntu oìle, eàpile, văţle aeste, se-aspunèţĭ, că suntu al Statu, čèlniclu, că di nu, va vă li l'a şi caplu va vă-l tal'e.

Picurarl'i, vălmaţl'i şi văcarl'i, oamińĭ din afoară, ţe prota oară videà tu loclu a lor ahîtă oaste, ţe vrea k'ară, că vrea ḑîcă, cum l'i nviţà vulpea?

Cùscărl'i s-čudiseà di ahîntă avuţame al Statu, čèlniclu.

Tu coadă s-apruk'ară di nîşte pălăţĭ. Pălăţle aeste erà ali lamńe. Tute erà di amàlamă şi de-asime.

Vulpea vińe ş-aoaţe. Cît avḑĭ' lamńa, că čor xen calcă tu loclu a l'eĭ, strigă:

— Carĭ are doaŭă càpite, di cuteaḑă si-ńĭ calcă loclu?

— Loclu vîrnă nu ţ-ul calcă, gri vulpea, ma ĭo viţina ta, ţe mîc nă cumată di pîne tu loclu a tăŭ, vińŭ s-ţă daŭ tu ştire, că ask'ere greauă vine s-te-astingă.

Lamńa li umplù di frică di minčuna vùlpil'eĭ, cît di inimoasă erà nîsă.

— Am ţe s-mi fac tora?

— Ţe s-ti faţĭ? Intră tu puţ pînă s-treacă furtuna estă, c-aestă ask'ere no-are tu minte si sta; ea vaĭ treacă şi carĭ nu vaĭ veadă vîrnu, va ş-mutrească calea.

Lamńa, aspăreată, feaţe cum u nviţă vulpea. Cît intră nîsă, na-l'. şi cùscărl'i, că vìńiră.

— Tora, lă ḑîse vulpea pre-agalea, adetea locluĭ u va, s-arcăm tuţĭ cîte nă k'atră tu puţ ş-apoea s-n-alnăm la pălate.

Ş-cu arcarea ţe feàţiră cùscărl'i cîte nă k'atră tu puţ, mărata di lamńe deade cl'eile şi nu ḑîse gîh!

Şi acşiţe Statu aţèl partalu, armase cu pălăţĭ cama muşate şi di cît pălăţle a văsil'eluĭ. Ş-tute aeste maşĭ cu şiritlik'a vùlpil'eĭ.

Nă ḑuă, cara tricură ndoĭ ańĭ, îl' ḑîse vulpea al Statu.

— E ğone, viḑùşĭ cîte bunèţĭ iţĭ feċŭ? Tine, cara să ncl'id ocl'il' nă ḑuă, cît va mi plînḑi?

— Trei ḑîle ş-treĭ nopţĭ, ḑîse Statu, pri un plîngu va staŭ, şi treĭ ańĭ di ḑîle va ti jilescu, că tine-ńĭ fuşĭ: ma di mumă, ş-ma di soră.

Mara vru z-veadă, s-easte-că aeste sun gràire dit ìnimă. i maşĭ din gură. Tr-aţeà nă ḑuă s-tease şi s-feaţe moartă. Bărbatlu ḑua ţea erà-l avinare. Cîndu s-toarnă l'-ḑiţe mul'are-sa.

— Bărbate, bărbate, duse mărata di vulpe, îl' deade dol'i a prèftuluĭ.

— Ş-carĭ îl' deade, la daràţĭ să z-ducă, gri Statu. G'ine că n-ascăpăm di nîsă.

Ş-apoea u lo di un ċor s-o-arucă priste gardu, m-vale.

— Ba, ḑîse vulpea, aestă-ţĭ fu plîngul şi aestă-ţĭ fu jalea di treĭ ańĭ ţe vrea-ńĭ faţĭ? Aşteaptă z-veḑĭ, cum te-aspùn la mul'are-ta, di ţe pal'u soe h'iĭ.

— Mară cu mintea ţea ti duţĭ, na! l'-ḑîse Statu şi-l' apreaso nă cumbură după cap. Mărata vulpe atumţea l'i ncl'ise ocl'il' tră tona şi feaţe laea tîc!

Ş-acşiţe vulpea murì de-ag'inealuĭ şi-armase Statu cu pălăţle a làmńil'eĭ ş-cu h'il'a di văsil'è nveastă. Aeste ş-tute, ş-eràm ş-ĭo aclò etc.

(Spus de Stamula al Cealera din Avela, Epir.)

114. Grădina cu meàrile de-amàlamă:

Ţe viḑùt şi ţe avḑît? Ascultàţî, si v-aspùn un părămìθ bun. Erà unâ oară un amiră multu avḑît şi multu avùt. Bùnile a luì, màrḑine no-aveà. Afoară de-aestă, ţ-aveà nă grădină, cum puţîne suntu tu lume, cît veade albui soare. Ţe no-aveà acloţe? Di iţe s-căftàĭ. Pońi di tute soĭle. Ţ-aveà cîtră tu fundul di grădină un mer, semnu mare! maşĭ meare de-amàlamă ş-făţeà. Care li videà, li zilipseà, ca mul'are greauă. Ahtare mer ş-erà.

Cu tută aestă, amirălu tamàm di merlu aestu erà fărmàc, că di cîndu criscù merlu, no-apucă s-mîcă un mer. Le-aveà ş-nu li hărscà măratlu, că trîş cîndu s-cuţeà meàrile, vinea un zmeŭ şi-l' ĉună meàrile, mer cu mer dipri mer. Merlu aţèl nu făţeà niţi ma multu niţi ma puţîn di noàuă meare. Meàrile aţeale s-cuţeà, cîndu lă vineà k'irolu, aḑĭ un, mîne anantu, pălmîne anantu, di caθe ḑuă cîte un.

Tamàm acăţă un mer s-aruşască şi să s-hrisusească, cîndu amirălu s-priimnà prit grădină şi-l viḑù. Ştiĭ, acăţară s-l'i cură bàlile amirăluĭ. Canda l'-făţeà cu ocl'ul merlu, acşiţe păreà. Atumţea l'-curară doauă lăcrińĭ amirăluĭ, di sum ḑeana luĭ, ca doaŭă prune. Apoea uhtă dit frînḑîle dit h'icate. Fiĉorl'i a luĭ, ma-l viḑură, că lăcrimeaḑă şi uhteaḑă, l'-tăl'è prit ìnimă canda nă coardă.

— Părinte, ḑîsiră nîşĭ, ţe-ĭ aţeà di tine? Ţe dureare ţ-arde şi-ţĭ friḑe ìnimă, tra s-verşi lăcrińĭ şi s-uhdèḑĭ? No-aĭ loc cît prinde? nu te-ascultă lumea? te anğură vîră? ţe-ţĭ lipseaşte? No-aĭ tute bùnile di sti loc? Ţe ti faţe, s-nu ţ-arîdă buḑa?

— Vru Dumniḑăŭ di tute bùnile di sti loc le-am, ma cama g'ine nu mi ntribàţĭ. Durearea mea, pènura di sti ìnimă nu poate vîră s-ńĭ-u scoată.

Ba! tată, ḑîse fiĉorlu cama mare, ahîntă dureare şi s-nu o-aspùńĭ. Vaĭ aspùńĭ, că ţe ńĭ-u voĭ bana, macă s-nu pot s-ti vindic.

Apoea tot acşì l'i s-angricară amirăluĭ ş-alanţî doĭ h'il', se-aspună, că de! cîtu s-h'ibă, lişureaḑă omlu, cîndu lu scoate foclu, cîndu nu-l ţîne s-h'arbă tu el naunţru!

Carĭ viḑù amirălu, că fićorl'i ţîn s-l-aspună, tra s-nu-l' cîrtească cama multu, lă ḑîse:

— De, h'il'! vidèţĭ merlu aestu? di cîndu deade, nu s-are avḑîtă om di fumeal'a noastră s-aĭbă mîcată mer dipri nîs. Niţi gustul nu-l' cunoaştim. No-apucă să s-coacă şi noaptea căipe s-faţe merlu di pri pom. Ţe cură, un Dumniḑăŭ ştie.

— Tr-ahî't madè, ţ-u mîţĭ ìnima, măràt tată, şi nu aspùńĭ? Vaĭ avegl'u astă seară s-lo-acàţ furlu tu praşĭ.

Acşiţe gri fićorlu aţèl mare, apoea, di cu ḑuă ş-ţimse àrmatle, ş-aştearse apala, aştirnù sun mer şi z-băgă s-aveagl'e, fràtile a-ńeŭ. Tamàm erà oara, cîndu un mer tu noaptea ţea şi s-cuţeà dip di g'ine.

Aveagl'e fićorlu noaptea nidurńìt, ninsumnàt cu apala scoasă, aşteaptă z-veadă vîră om, vîră prińe, vîră puĭl'ŭ că vine, ţivà! Ascàpiră z-veadă merlu, merlu pri pom. Loa s-àpiră. Cîtră tah'inà, cît l'a s-creapă ḑuă, ea, ţĭ-acaţă nă ploae minută, dulţe şi supţîre, cu un ca niòr, ca nègură, că nu videàĭ ntră tine. Şi ţe ploae şi ţe nègură vaĭ ḑîţĭ? Maşĭ tindeare, căscare şi somnu aduţeà. Fićorlu-de-amiră di nă oară agîrşì şi durńì, canda biù earbă di somnu! Ună durńită nîs, na-l zmeŭlu azbuĭrătòr, arupe merlu aţèl coptul şi o-aştearḑe de-aclò.

Cît fuḑì zmeulu, s-trapse şi ploaea ş-nègura şi fićorlu de-amiră z-diştiptă. Cum z-diştiptă, mintea luĭ la mer îl' fu. Li misură, li scoate optu.

S-cîrtì nîs şi si mvirină, ma n-cot, că nu putù s-aduk'ască ţivà.

— Nu ţĭ-aspuneàm ĭo, h'il'lu-ńĭ, îl' ḑîse amirălu, că n-cot ţĭ-u daĭ!

Atumţea vińe mişacă (nolğicanlu) şi-l' ḑîse:

— Tată, bunu ş-mare h'iĭ, di zborlu a tăŭ vîră oară nu işìĭ, ţivà putè nu-ţĭ căftàĭ, ş-tora vińe oara s-ţă caftu nîşte: s-me-alàşĭ s-avegl'u ş-ĭo nă seară.

— De! h'il'u, nu putù frate-tu cama mare s-adară ţivà, tine cum vaĭ faţĭ? Ma s-nu-ţĭ aspargu k'efea, dată-ĭ di mine, s-ţă veḑĭ căsmetea, vidèm ţe puĭl' vaĭ acàţĭ!

Ş-nolğicanlu păţĭ' ca fràtile ma-mare. Avigl'è cît avigl'è şi n-coadă, to-apirită, păţĭ' ca frate-su.

Atumţea vińe arada ńicluĭ.

Cara-l' căḑù multu a tată-suĭ, «va me-alàşĭ, va me-alàşĭ, s-ńi ved ş-ĭo căsmetea», lo-alăsă amiră̦lu.

Aestu erà foc. Ńic, ma drac. Aduk'ì nîs, că nişte cură aoaţe, macă fraţl'i cîtră to-apirită u pat. Durńì ḑua di si sătură di somnu ş-apoea duse s-aveagl'e. Acăţă loclu şi aştiptà. Pînă cîtră de-adoară, ne čipit di om i di priče nu z-viḑù. Cîtră n-ḑare, na c-apîrńaşte nă ca ploae ş-ca nègură. Aduk'ì fičorlu c-aestă nu-ĭ bună ş-acăţă să-ş facă cruţea şi s-ascuk'e n-sin, tra s-nu se-acaţă amaea di nîs. Co-aestă nîs putù s-avină somnul, ţe tut lo-aţeà divarliga. Trîş atumţea, ea-l şi zmeŭlu s-aurńì ca orńul pri merlu aţèl de-amàlamă. G'ine ma ş-u păţî', că ğonle-aleptu, ni ună, ni doauă, îl lo la ocl'u şi-l săḑită pri ḑiditìc, cîndu lo z-bagă mîna pri merlu coptu de-amàlamă. Ună goadă ş-aoà fac soţl'i zmeŭlu; fuḑì a niòrihta.

Carĭ apirì g'ine, misură ğonle-aleptu meàrile, veade, că nu lipseaşte vîrnu. Arupe merlu coptu, l-bagă tu na tavlă de-asime ş-lo-aduţe la tată-su.

Aestu no-aveà ĭu s-lu bagă h'il'-su tr-ahtare ğuneaţă. Il băşè, îl hărsì, lo-alăvdă ahîntu ş-altu ahîntu. Apoea lo amirălu un cuţùt de-amàlamă, tăl'è merlu, lo-adră ahîte filìĭ, cîţĭ inşi erà şi mîcară tuţĭ cîte nă filie. Dulţeamea merluĭ, muscuvulsirea luĭ nu se-aspune. Tută pălatea armase cu ańùrizma di mer tră totna.

— Tată, ḑîse ńiclu, lùcrulu adràt di mine, nu i ntreg. Va mi l'aŭ dipă torlu a furluĭ z-ved, ĭu duse, di se-ascumse.

Tatăl, ca tată, nu vrea s-lo-alasă, s-nu pată ţivà, ma carĭ s-angrìcă multu, lo-alăsă. Cu nîs dùsiră şi dol'i cama mărl'i.

S-loară nîşĭ sînḑile-sînḑile ş-ağùmsiră ningă un puţ ahîndòs. Pînă aclò aspuneà torlu, ma nclo nu. Aoà va h'ibă minduiră el'. G'ine ma carĭ s-intră nauntru? Arucară şcurtiţa, îl' căḑù s-intră marle. L-băgară tu nă cuşoră, îl ligară cu nă fune şi-l' deàdiră cale tu puţ. Cum ağumse cîtră tu mese di puţ, acăţă s-u mină funea şi z-grească s-lu scoată. Ananţî tràpsiră şi lu scoàsiră, că-l viḑură, că nu-l' ţine icĭ curdeaua. Să-l videàĭ, cîndu işì tu ḑuă, galbin ca ţeara erà-l.

Arucară năpòĭ şcurtiţa, îl' căḑù, s-intră nolğicanlu.

— Staţĭ, ḑîse el, z-vidèţĭ a cuĭ ḑîc ğone! Io nu h'iŭ ca frate-ńu ma mare.

G'ine ma, alăvdărle maşĭ fură di nîs. Cît îl băgară şi bagă să zg'ilească şi s-mină funea, s-lu scoată nafoară, că k'are, că moare! Scos afoară ş-aestu erà galbin, mortu ca din sun loc.

Ńiclu ne se-alăvdă, ne ţivà, maşĭ cît lă ḑîse:

— Sărgliţĭ-me nauntru şi cîndu vaĭ min funea, atumţea cama multu s-me-alăsàţĭ cîtră ng'os şi cîndu va u trag, atumţea s-trăḑèţĭ către nafoară.

Aestu ş-erà ğone, nu şică.

Gîr-gîr-gîr! gîr-gîr-gîr! fără să-l' si bată peana di ocl'u, ağumse ńiclu pîn tu fundul di puţ. Aclòţe ţe s-l'i veadă ocl'il'? Pălăţĭ-pălăţĭ! Il' vińe sùflitlu la loc, ş-feaţe inimă ş-intră nauntru. Ş-păscù ocl'il' divarliga nă oară şi-l' si loară ocl'il' di ahîntă muşuteaţă, ţe videà! Dişcl'ise şi intră t-un udă.

Ţe z-veadă? Nă feată muşată ca luna, cuseà cu k'inare dipriună, s-ţă fugă mintea. Ţă si păreà, că nu-ĭ di mînă, ma pînḑă di pangu. Ahîntu minùt lucru!

— Bună-ţĭ oara, feata mea, gri ğònile-aleptu!

— G'ine vińişĭ, ğòne-aleptu, ma nu ti ntreb, cum di vińişĭ, aoaţe?

— Cum vińù, cum nu vińù, feata mea, lùcrulu a mel! Maş acşiţe s-ńi bînèḑĭ, nu-ńĭ aspùńĭ: aoaţe easte un zuzul, — om, drac, ţe vaĭ h'ibă nu ştiŭ, — ţe vine di fură meàrile de-amàlamă dit grădina a amirăluĭ? Voĭ si-l' ved năθeamă faţe, tra s-ńi misùr boea cu nîs!

— Aestu-ĭ zmeŭ, ğone-aleptu, ma treţĭ tu udălu di didinde la sor-mea, s-ţ-aspună.

Tu udălu di didinde ţe să-l' veadă ocl'il'? Nă feată ca soarle ş-ma muşată. Şideà şi mplăteà ţerlu cu steàlile, s-lu veḑĭ şi s-nu pistipseşti. că-ĭ di mîńĭ di om.

Tut acşiţe ş-aoà, şi sora nolğicană ul pitricù tu udălu alantu, la sor-sa cama ńică.

Ńica tamàm ţăseà to-arăzbòĭŭ, că nu se avḑî', cîndu dişcl'ise uşa ğònile-aleptu. Mintea omluĭ k'are mutrìndaluĭ, cum ţăseà ńica, cu sufîĭ sufîĭ, loclu cu floare, ţerlu cu soarle, cu luna ş-cu steale, ş-amarea cu mărgăritare, cum maş nîsă ştea s-ţasă.

U ntribă, iu l'a pîne zmeŭlu. Aestă acăţă s-lăcrimeaḑă, cîndu-l viḑù ahtare ğone, cum vaĭ k'ară. Ma naintea mutrì

s-iu facă să s-toarnă, ma carĭ nu vrea ĭuvaşĭuvà ğònile, l'-aspuse, că zmeŭlu doarme didinde ş-easte multu nărăìt, că s-turnă lăvuìt àstăndă di l-avinare.

Cît dişcl'ise uşa şi z-diştiptă zmeŭlu.

Cîndu se-ančupară, frătìc, unlu cu gura, cu ùngl'ile ş-alantu cu coarda, să z-dińică ş-altă nu! Nu ştiŭ, cum îl' viñe di mînă a h'il'luĭ-de-amiră şi cîndu l'-are ună, crîşt! l'i lu scoase caplu.

— Dă ninga nă oară, gri caplu di zmeŭ.

— Nă oară mi feaţe mu-mea, l'-u turnă ğònile-aleptu.

Carĭ z-dădeà doauà orĭ, anvìà nîpòĭ zmeŭlu. Veḑĭ acşì easte la el'.

Cara biţì cu zmeŭlu, tricù la feate şi li ntribă, cum di s-află aoaţe! Aspùsiră feàtile, cum nîse ş-erà treĭ feate de-amiră, cum le-arăk'ì şamiştreĭle zmeŭlu şi cum nu s-aştiptà putè s-le-ascapă vîrnă. Apoea l-băşară şi-l' ḑìsiră, că sclave a luĭ s-h'ibă, macă va, că nîse bunlu aestu va-l' lo-aĭbă tră cunuşteare pînă z-bîneaḑă.

Fičorlu lă ḑìse, s-l'a caθe ună, ţe va dit pălate şi aĭ s-lj scoată nafoară. Le-aduse la gura di :fundul a puţluĭ. Băgă ună tu cuşoră şi trapse funea. Tràpsiră fraţl'i ş-u scoàsiră şi cîndu brescu, feată! Erà cama marea.

— Aestă, ḑîse ńiclu, marea s-h'ibă nveasta cama marluĭ frate.

Apoea arcară nîpòĭ cuşora şi işì feata nolğicană.

— Aestă, nolğicana, ḑîse ńiclu, s-h'ibă nveasta nolğicanluĭ.

Nîpòĭ arcară cuşora şi scoàsiră şi feata ţea ńica. Aestă erà semnu: cu soarle tu frîmte ş-cu luna tu k'eptu.

— Aestă, ńica, gri nîs, s-h'ibă nveasta mea.

Ma mărl'ĭ fraţĭ, vreĭ di ergu, vreĭ de-arşine, vreĭ di ţe ńiclu s-l'a ma muşata feata, ţe zburîră, ţe feàţiră, că lo-alăsară tu puţ şi z-dùsiră acasă z-ḑîcă, că nîşĭ îl vătămară zmeŭlu, că nîşĭ le-ascăpară feàtile. S-nu ţivă di feàtile aspùn amirăluĭ, li băgară pri ğuràt, s-no-aspună, pînă nu va s-toarnă ńiclu dit lumea lantă.

Aşteaptă ńiclu, traḑe funea, ţivà. Cu cît trăḑeà funea, co-ahîntu si săргl'à, că pîn tu sone, u trapse tută. Aduk'ì nîs, că l'-u ğucară fraţl'i. S-turnă tu pălate cîrtìt, canda-l' fuḑiră căpărle.

– Fraţi apoea, ḑiţeà nîs! ma lăĭ di duşmàńĭ!

Ţe z-ḑic? Si mvirnă ahîntu multu, cît nu plînḑeà. Ma omlu cîndu-l' vine g'iderea, va s-u tragă. Ş-adună sùflitlu cu nîs ş-feaţe inimă şi s-alăsă tu mîna-l Dumniḑăŭ.

Cum alăgà prit udàţĭ, udă di udă, deade t-un loc, ĭu erà doĭ birbèţĭ, unlu laĭu ş-alantu albu. Ţe erà birbeţl'i aeştĭ? Carĭ să ncălicàĭ pre-aţèl albul, pînă s-ţ-aşterḑi ocl'il', ti scuteà tu lume; ma carĭ s-ti pinḑeà draclu să ncaliţĭ pre-aţèl laĭlu, te-ahînduseà tu lumea lantă di sum loc. Cu birbeţl'i aţèl' erà şi-un cal cu perlu ca mătasea. Calu maşĭ oase aveà ntră nîs, tra s-mîcă. A ğònilui aleptu l'i si feaţe ńilă di el, şi-l' lo oàsile şi-l' băgă earbă. Dĭ-ună oară dişcl'ise gura şi gri calu, că erà cal cîntàt, cal cu gură:

— Si-ńi bînèḑĭ, ğone-aleptu, di bunlu ţe-ńĭ feaţişĭ; cîndu va h'iĭ vîrnă-oară to-angusă mare, na un per di perča mea, s-lo-aprinḑĭ şi di nă oară aclò va me-aflu.

Apoea l'-aspuse calu aţèl cîntàt, cu gură, că ma va s-easă tu lume, să ncàlică pri birbeclu aţèl albul, că si ncălicare pre-aţèl laĭlu va s-află tu lumea din g'os. Acşì păţà j-draclu.

Aestă aştiptà şi ğònile-aleptu. Birbeţl'i şideà un ningă anantu. Ğònile-aleptu lo să ncàlică pri aţèl albul, ma cum feaţe cum adră, că l'-ascăpă čorlu şi s-află n-calàr pre-aţèl laĭlu. Pînă s-ţă freţĭ ocl'il', s-află tu lumea anantă! L'-u deade cîtră nclo ş-nîs s-easă tu vîră hoară. Calea-calea cum z-duţeà, astal'e nă feată. Aestă şideà sìngură pri un cuţur, susk'irà ş-plînḑeà, că ti curmà ńilă mare. A luì l'i si feaţe ńilă, cìndu u viḑù, feată to-ańĭ, mărtătoare, di fumeal'e bună, ca cum z-videà dipri stràńile a l'eĭ angl'igate tu hrisăh', şi u ntribă, ţe are? Ţe plînḑe tră ńilă?

— Am ţe s-h'ibă, ğone-aleptu? Acşì ş-acşì, după nîscîndă, oară, nă lamńe va vină s-mi mîcă. Apile li ţîne lamńa şi nu li săргl'aşte, pînă ţe nu-ş mîcă tăinea n-ḑuă, cîte un om. Astănḑĭ vińe arada mea.

— Nu te-aspare, feata mea, ḑise ğònile-aleptu, pînă bînèḑ ĭo ş-aşteardе-ţĭ lăcrińle.

A feàtil'eĭ îl' vińe ìnima puţĭ'n la loc.

Pînă z-vină lamńa, ğònile ş-băgă caplu pri ḑinucl'ul a feàtil'eĭ, s-lu caftă. Curmàt erà, ninsumnàt erà, l-fură somnul di nă cale. Na tu oara ţea, lu deade cap ş-lamńa. Ea s-hărisì

că tu loc di un vaĭ mîcă doĭ. Ali feată apîrńì să-l' bată ìnima tîc-tîc! di fricĕ şi làcrińle acăţară să-l' cură ca dit doauă fîntîneale dintr-ocl'i. Nă làcrimă căḑù pri frîmtea ğònilui-aleptu şi di nă oară z-diştiptă şi viḑù lamńa, că vine. O-alăsă di s-apruk'è, ma cît lo z-dişcl'idă gura, ună l'-are co-apala n-cap şi nàparte l'il' lu scoase.

— Dă ninga nă oară, gri pîngîna.

— Nă oară mi feaţe mu-mea, l'u turnă fiĉorlu.

Feata ş-mul'ĕ mîna tu sînḑe şi-ş alăsă urmă pri păltărle a ğònilui aleptu, tra să-l cunoască tu oară anang'e. Citu ş-lă draclu curlu di lamńe, plăscînìră cl'eile, z-dişcl'isiră gùrile di ape ş-acăţară àpile s-arupă, s cură şi z-gurleaḑă, di-ţi văzeà urècl'ile.

Ğònile-aleptu de-acloţe trapse n-hoară la nă moaşe şi-l' căftă nă scafă co-apă, că-l' erà seate.

— Apă ş-k'etre, ḑîse muşica. Noĭ tră apa ţea, nă k'irèm fumeal'a ş-tine cafţî apă. Macă ţ-u seate, du-te j-beà, macă ţ-u ţîne curdeaoa, di la lamńe.

Il' ḑîse fiĉorlu, că lamńa murì, că arîurle si zgrumă di apă multă, nîsă a l'eĭ! Atumţea fiĉorlu l'a poĉlu cu zorea şi-l bea pîn tu fundu. Aurlă moaşa, vărvì, blăstimă, ma carĭ o-avḑà?

Moaşa si duse s-lu scoală l-amirălu, că ţe si-l' bea apa. Atumţea aveà g'iză mare, carĭ furà apa di la vîrnă. Vińe moaşa, ma ţe z-veadă? Feata amirăluĭ vie. Avde ş-nîsă că de-alih'a lamńa u vătămă un ğone-aleptu şi că àpile de-aoà nculeà nu va h'ibă ţînute tu cl'ae. S-hărisì maea şi-l' părù arăŭ di blăsteàmile ţe deade. Ş-tora sìngură si ncăĉà.

La amirălu se-aveà adunată lume, că merlu se-arcàĭ nu cădeà m-pade. Ţe erà? Băgă zbor amirălu, c-aţèl ţe feaţe bunlu aestu, z-vină să-l' da h'il'i-sa nveastă şi tuţi alepţil', tuţĭ ğońl'i ş-tuţĭ muşaţl'i prindeà s-treacă pri la pălate, tra si-l' veadă h'il'i-sa, s-cunoască, carĭ easte ğònile-aleptu. Tricură tuţĭ şi feata nu cunuscù vîrnă. Atumţea muşica, ţùpătă-ţùpătă gri, că ş-la nîsă acasă easte un ğone, un aleptu, ţe-l' biù apa cu zorea. Să-l' grească ş-alùĭ, ursì amirălu tu minută. Cîndu vìńiră să-l' grească di l-amirălu, îl' cuţeà aestu un somnu adîncòs, cum nu poţĭ s-ţ-u baḑl cu mintea. Ma naintea nu vrea să z-ducă, ma carĭ se-angricară

multu, că va viñĭ, nu s-faţe, duse. Feata,ună viḑută şi-l cunuscù. L-turnă cu plătărle şi-l' viḑù ş-urma di palmă ţe-l' feaţe cu sînḑile ali lamñe.

— Aestu-ĭ! gri ea.

— Maca-ĭ aestu, a luĭ s-h'iĭ, feata mea! gri amirălu.

Cîndu-l' ḑîc a luĭ, tră nsurare, lă ḑîţe, el, că-ĭ ligàt cu altă. L-aspuse apoea ţe cură, d-iu vine, a cuĭ fičòr easte şi tute cîte are faptă ş-cîte are păţîtă.

— Maşĭ un lucru voĭ di la voĭ: si-ñĭ daţĭ treĭ uţră mpliñĭ cu apă şi treĭ birbèţĭ mărı, tra s-mi scoată vùlturl'i din ḑeană pri lumea nantă.

— Aestă-ĭ ţivà, dip, ḑîse amirălu şi-l' deade.

Agîrşiĭ s-aspùn. Cîndu fičorlu s-turnà di la lamñe, tricù prin ḑeană. Aclò erà un pom analtu şi pri pom un cuĭbàr di vulturĭ. Tu cuĭbàr erà puĭl'i di vulturĭ. Puĭl'i dit cuĭbàr ţiurà şi z-dipirà, canda j-vidreà moartea cu ocl'il'. Ţe erà? ună nîpîrtică lae s-angărlimà pri pom, să-l' mîcă. Gònile-aleptu nu k'are oară, ma traḑe apala şi-l' l'a caplu a nîpîrticăl'eĭ Muma puĭl'lor din niòr, cum azbuirà, cît viḑù om la cuĭbar-l'i, s-aurñì ca curşumea s-lu diñică. G'ine ma, di nă oară puĭl'i şuirară şi-l' ḑî'siră, s-nu-l' facă ţivà, că el l-ascăpă bana.

— Bre! ḑîse vùlturlu, tine ţe-ñĭ adràşĭ bunlu aestu, caftă ţe vreĭ, că va ţi-u fac. Di cîndu h'iŭ nu viḑùĭ fumeal'e ntrocl'i, nu hărsiĭ ñiţĭ di ponda di nîpîrtică aestă.

— S-poţĭ s-mi scuteari pri lumea nantă, easte sìngurlu lucru ţe caftu, gri fičorlu.

— Greŭ lucru, ma s-faţe.

Apoea l'-căftă treĭ utri cu apă şi treĭ birbèţĭ mărĭ, s-aĭbă mîcare şi biutură pri cale. L'-aduse fičorlu şi li ncărcă pri vultur. Il' ḑîse vulturlu:

— Cîndu vaĭ ḑîc «cra!», să-ñĭ daĭ carne, cîndu vaĭ ḑîc «pi», să-ñĭ daĭ apă.

Zbuirîndaluĭ, zbuirîndaluĭ, ağùmsiră aproape di loc. Armase puţî'n di tot. Carnea s-aveà biţită. «Cra» faţe vulturlu. Fičorlu tal'e nă *bucă* di la nîs şi-l' da. Faţe puţî'n ma nclo «cra!» nîpòĭ vùlturlu. Tal'e nă bucă şi di la čorlu anantu şi l'-u da. Čumulinda, čumulinda vulturlu, ağùmsiră pri loc, tu lume. L-dipune vùlturlu pri ğone-aleptu şi cîndu mutreaşte, ţe si-l' veadă ocl'il'? Tut sînḑe. L'-aspune aleptul ţe cură.

A vulturluĭ l'i si feaţe ńilă. Tra s-l'i ţînă sî'nḑile, lo-aunḑe c-o ascuk'àt, ş-tu oară sînḑile stătù şi fičorlu z-vindică.

Apoea z-dispărţîră, vulturlu s-ahîndusì tu lumea nantă şi fičorlu-de-amiră armase pri lume.

Calea-calea ağumse la nă fucurină. La fucurină nu erà vîrnu. Vîră picuràr vaĭ aprease foclu ş-apoea va ş-trapse cu turma to-altu loc. Aclò ş-aduse aminte nîs di lăeaţa fraţlor, cum lo-alăsară tu puţ. Ş-aduse aminte şi di perlu di cal. Lu scoase şi-l aprease puţîn şi di nă oară s-avḑî' nă trunduire şi un troput di cal. Erà calu cu perlu ca mătasea, cîntàt ş-cu gură:

— Doamne, ţe urseşti, gri calu.

Fičorlu, ş-freacă ocl'il', z-veadă: v́is easte ? nu-l arî́d ocl'il'? Viḑù, că-ĭ cal ca tuţĭ cal'i; viḑù că nu-l arîdeà ocl'il'. Il' ḑîse:

— Tu minuta estă s-me-adùţĭ în hoară-ńĭ.

Ună ḑîcă, ncălică şi calu tease peànile tu vimtu şi di nă cale n-hoară-l' se-află.

Tamàm erà ḑua cîndu prindeà să s-mărită feata ţea ńica cu soarle tu frîmte ş-cu luna tu k'eptu. Ea vrea s-mărită cu fràtile aţèl marle a ğònil uĭ-aleptu. S-feaţe ncrunarea şi cum easte data loclui, scoàsiră nveasta n-cor, s-tragă corlu. Cara ğucă nîsă, lo s-tragă caplu di cor şi gambrolu. Ńiclu viḑù şi nu putù s-cam-aravdă:

— Tute ca tute, ḑîse nîs, ma estă nu s-mîcă! S-arsă scafa! pîn aoà ş-ma nclo nu!

Troară aprinde perlu di cal, şi ncàlică aroĭbul, u zmulḑe apala şi ca vimtul si nh'umuseaşte şi-l' l'a caplu a frati-suĭ. Apoea niviḑùt s-feaţe.

Tută lumea s-čurtuì [čirtuì] di nă cale. Şişţimară mare s-feaţe şi vîrnu nu ştea ţe z-ḑîcă. Plîmse amirălu, z-dipiră amiroańa, ca nîşĭ ţe nu vrea!

S-agîrşască foclu a fičorluĭ mare, vrură să nsoară nolğicanlu. Ma ş-aestu li plîntă, că: i-l' da ńica nveastă, i nu să nsoară dip.

Tată-su, s-nu-l' frîngă ìnima. c-armase unu ş-tut la părinţĭ, nu ḑîse: nu! U vrea ş-el ńica cama di mărle tră noră. Loară s-acaţă aloàturle, ndreàpsiră tră numtă, şi nîpòĭ vińe oara li ncrunare şi scoàtirea nveàstăl'eĭ în cor. Trapse corlu nveasta şi-l' vińe arada ş-a gambroluĭ. Cît lo z-v́ină

nă oară divarliga şi na ţ-ul ńiclu, cu calu azbuĭrătòr, îl' feaţe cum ş-a frati-suĭ ma mare. Ţe z-vă ḑic? jalea şi dipirarea părinţîlor mărḑine no-aveà. Să ncl'ise amirălu, tu strańe di jale, n-casă, sărgl'ì barba pîn di brîn şi cu meşl'i nu işà. Nu vrea el z-da ocl'i cu loclu, ĭu s-feaţe semnul ş-nişanea di la Dumniḑăŭ. Sìngura luĭ părigurie erà maşĭ feata ţea ńica, tră carı s-feàţiră tute seàmnile aeste. Carĭ agîrşĭ puţìn foclu a fičorlor, acăţă să s-mintuească la g'inea feàtil'eĭ. Il' zburî' tră măritare şi nîsă laea nu vrea s-avdă:

— Un vruĭ ĭo, tată amiră, ş-aţèl, macă nu s-turnă pînă tora şi de-aoaţe şi nclo nu va s-toarnă. Apoea nu ńĭ-u viḑùĭ căsmetea mea di cătrane j-dì milane di doauă orĭ cu ğońĭ ca soarle?

G'ine ma amirălu l'-intră aridă, ca să s-mărită, să-ş facă arada, cum easte unḑită. S-nu-l' aspargă hrisusita [inimă] a amirăluĭ ḑîse feata:

— Maşĭ atumţea va s-mi mărìt mine, cîndu va s-află un ğone, ţe s-ńi facă nă armată cu ţerlu mplin di steale, cu loclu mplin di floare ş-co-amarea cu mărgăritare, ţe s-poată să ncapă tu nă alună.

Vaĭ ḑîţî, că ţe băgă ahtare k'àdică feata? Se-aspùn, că ţe. Ea, cîndu z-dispărţî', dị ńiclu h'il'u de-amiră, nu lo ţivà di la zmeŭlu, di cît maş aluna co-armata di ḑînă. Ţe erà aestă armată? nă fustane minută ca pînḑa di pangu. Pri fustane erà lucrată cu aclu ş-cu cundil'lu di mîna l'eĭ ţerlu cu steale, loclu mplin cu floare ş-amarea cu mărgăritare. Aluna estă, feata, tu oara carĭ vrea s-intră tu cuşoră, l'-u deade a ńicluĭ şi-l' ḑîse s-u ţînă g'ine, că va-l' lipsească vîră ḑuă. Ş-tora cara muriră dol'i h'il' de-amiră, ţe-ş ḑîse nîsă: Altu ğone tră mine nu faţe! Băgă k'àdica estă ma multu s-armînă nimărtată.

Amirălu scoase zbor, că ńica cu soarle tu frîmte ş-cu luna tu k'eptu easte tră mărtare. Carĭ vaĭ poată s-l'-aducă nă armată, ţe să ncapă tu nă alună şi s-aibă ţerlu mplin cu steale, loclu mplìn cu floare ş-amarea cu mărgăritare, aţèl va u nk'ir-dăsească.

S-urdinară ğońĭ, h'il' de-amiràţî, ğońĭ-alepţî, cu ńîl'ile, ma vîră nu putù s-aducă ţe căftă feata. Trîş în coadă ş-aduse aminte şi ğònile-aleptu de-aluna dată di feată. S-pusputeaşte n-sin, lucru tră čudie! O-află aluna. Fuga pri calu azbuĭră-

tòr s-ameàsticâ ş-nîs prit h'il'i di domńi mărî şi di amiràţî. Nîs aveà strańe de-aradă şi calu păreà vîră pal'u-cal arîńòs şi cîndu-l viḑură mărl'i s-afireà di nîs, ca di lepră. Il şupără şi-l' ḑîţeà el':

— Tuţî z-duc, si duţe ş-arîńoslu la feata cu soarle tu frîmte şi cu luna tu k'eptu. Si ştiţî, cà feata, cum va-l veadă, vaî k'ară tră nîs!

Aeste tră şupèr ş-tră peză li ḑîţeà.

G'ine ma cît ağumse şi feata-l cunuscù.

— Poţî tine s-ńî adàrî dimîndata, ḑîse ea.

— Ştiŭ ş-ĭo? ḑîse ğònile, s-mutrescu, z-ved, poate că u tih'isescu.

Scoate apoea luna şi l'-u da. Cîndu traḑe armata, ţe z-veadă? Ţî-loa ocl'il'.

— A ta s-h'ibă, gri ş-amirălu.

Apoea, cara s-feaţe numta, după numtă s-aştirnù measă amirărească. La measă băgară s-aspună tuţî cîte un părămìθ. Carî aspùsiră tuţî, vińe arada ş-a ğònilui aleptu. Aestu părămiθe nu ştea ş-acăţă di ş-aspuse bana luî, cum erà un h'il'ŭ de-amiră, cum avigl'è merlu cu meàrile de-amàlamă, cum s-lo după zmeŭ, cum vătămă zmeŭlu, cum armase tu puţ, cum căḑù tu lumea lantă şi tute pîn tu coadă, fără se-alasă ţivà şi tù sone ḑîse:

— Ş-tora, macă vreţî să ştiţî, care easte aţèl ğòne aleptu, nviţàţî, că h'iŭ ĭo ş-amirălu ńî-easte tată.

Sărgl'iră apoea, z-băşară cu amirălu şi s-argîrşiră tute fărmàţile. Apoea dipuse amirălu dipri scamnu şi se-alnă h'il'-su.

— Aclò eràm ş-ĭo şi cîndu amirălu aţèl noŭlu mpărţà doare, ağungînda la mine, mi ntribă:

— Tine, criştine, nu parî dit loclu aestu.

— De, ḑiş ĭo, ĭo h'iŭ dit Turk'ie, de-Avelă, ma avḑîĭ, că s-faţe numtă mare şi vińŭ z-ved, tra s-am se-aspùn la cusurìńî ş-la soe.

Mi ntribă amirălu, ţe s-ńi da s-adùc a voauă, tră aduţeare aminte?

— De! ḑîşŭ ĭo, cîte nă păreacl'e di ţărùh' aroşe, carî si-ńî daî, arăŭ nu vaî faţî.

Şi el măratlu, ţe nu-ńî deade? Ţăruh', brîne, călţăvete, că-

ĉule, di tute bùnile. G'ine ma, cît ağumşu la Barbèrĭ, ĭuha! sărgl'iră cíńl'i şi arape unlu una, arape alantu alantă, armàş cu mîńle goale.

(Spus de Filpa al Beza, Avela, Epir.)

115. Ǧone-aleptu arăńòs.

Erà, ţi nu ş-erà.

Erà un-oară un amirăŭ, carĭ erà multu avḑăt tu k'iroŭlu aţèl. El aveà treĭ fiĉòrĭ. Dol'i ma mărĭ erà multu muşàţĭ, ma ńiclu erà arăńòs.

Fiĉorl'i, ca fiĉòrĭ de-amiràţĭ, ş-aveà udălu caθe-un, ĭu ş-durńà. Amirălu vrea cama multu pi aţèl' dol'i cama mărĭ şi-l' mutreà multu g'ine: lă dideà mîncare cama bună, l'i nvişteà cu strańe ma muşate şi udăĭle a lor erà cama nviscute ş-cama muşate. A ńicluĭ îl' dideà tut ţi erà cama urăt şi udaea luĭ erà murdară. Noaptea tu udăĭle aţilòr mărlor ardeà gaz, eară tu udaea ńicluĭ ardeà nă cîndilă ńică, ţi cu de-ag'ia [mizia] luńinà ca dipi mortu.

Aìst amirăŭ ş-aveà n-grădină un mer, care făţeà nîscînte mere multu muşate de-amàlamă Di la un k'iròŭ şi coa amirăŭlu nu aveà mîncată niţi un mer, că tamàm cît crişteà nh'amă şi vineà un puĭl'ŭ, di li mîncà.

Nă ḑuă fiĉorlu aţèl ńiclu duse la tată-su şi-l' căftă izăne, ca s-lu vàtămă, ma tată-su l'-ḑise:

— Arupe-ţĭ-u, arăńoase! ahtare ca tine va-l vàtămă!

Alantu an căftă izăne marle fiĉòr, ca s-lu vàtămă şi amirăŭlu îl' dede. Cît s-duse el tru grădină, nu tricù multu k'iròŭ şi-l acăţă somnul. Aşì, puĭl'lu vine, mîncă mèrile şi fuḑì. El nu duk'ì ţivà.

Tut aşì feţe şi aţèl ńijlucanlu şi tut aşì, ca frate-su păţă.

Anlu alantu căftă eară izăne aţèl ńiclu şi după multe arigèĭ, îl' dede. Fiĉorlu ş-lo nă tufek'e, nă turtă caldă şi nă ploscă cu vin şi si duse-n grădină. După ţe mîncă şi biù vinlu ah'urh'ì s-l-o acaţă somnul. El, ca s-nu doarmă, lo un rug, şi s-culcă pi el, aşì că ma loà s-doarmă, lu sk'inà ruglu şi s-diştiptà.

Nu tricù oară multă şi vine ş-puĭl'lu. Fiĉorlu avḑă vreavă

pi pom şi mutrìndaluĭ, anđărì puĭl'lu. Il lo la ocl'u cu tufek'a, ca s-lu vàtămă, ma cara-l viđù ahăt muşàt, ĭl' fu ńilă. De-aţeà se-alnă anarga pe-anarga sti pom şi-l acăţă di coadă. Puĭl'lu si zbătù cu putere, ascăpă, azbură şi fiĉorlu armase cu coada tu mînă.

Ti aestă el erà nărăit şi foc, că nu putù s-lo-acaţă.

Amirăŭlu duse n-grădină şi viđù, că mèrile suntu tute şi s-hărisì multu. Seara, arăńoslu scoase coada puĭl'luĭ şi u puse pi measă, ş-aţeà-l' luńină tută oda.

Fraţl'i alùĭ, viđîndaluĭ aistă luńină, s-dùsiră la tatăl a lor şi s-plîmsiră, cum a lor lă da gaz cama puţîn ş-arăńosluĭ ma multu. Tată-su hăbare no-aveà. Năs ş-tora-l' dede ca tute đîlile. Vru ş-amirăŭlu s-veadă sibepea. Mutrì şi ca de-alih'a, oda luţeà di luńină.

Il' gri dimneaţa tată-su, lu ntribă sibepea şi fiĉorlu spuse tot.

Amirăŭlu, carĭ avđă aşì, đîse, că puĭl'lu aistu este al ahtare amirăŭ şi nă este multu duşmàn.

— Fur-că-ĭ aşì, đîse arăńoslu, va s-mi duc la amirăŭlu duşmàn şi nu va s-mi tornu pînă nu va s-adùc puĭl'lu viŭ

După nă lungă cale, astăl'è un om mult aùş. S-cunuscù deaproape cu auşlu şi-l' spuse ţi aveà dipi minte s-facă. Auşlu lu nviţă, cum lipseşte ta s-facă şi-l' đîse, că va s-l'i da mînă de-ağutòr şi nu va s-dispartă di năs, pînă cîndu nu va-ş bitisească, ţi-ş băgă cu mintea.

Seara ağùmsiră tu căsăbăŭlu, lu şideà amirăŭlu duşmàn Năşĭ durńiră lă nă hane aproape di casa amirăŭluĭ. Noaptea lu nviţă auşlu pi ğòne, cum s-facă. Il' đîse, că puĭl'lu este t-ună căfase ş-căfasea-ĭ spinđurată di dureclu ditu k'oşe.

— Tine, l'-đîse auşlu, s-nu l'aĭ puĭl'lu cu tută căfase, ma s-aràk' maşĭ puĭl'lu singur şi s-fuđĭ.

Fiĉorlu intră p-iu lu nviţă auşlu, ma vru s-lu l'a cu tută căfase, de-aţeà că erà căfasea multu ma muşată ca puĭl'lu. G'ine ma, cît băgă mînă pi căfase ş-aìstă ah'urh'ì să strigă, că ş-erà căfase cîntată. Işără huzmik'arl'i, ţ-ul acăţară ş-ţ-ul dùsiră l-amirăŭ.

Lu ntribă amirăŭlu, ţi vru s-facă? Đîse năs:

— Mine ğone mi cl'amă şi frica nu ştiŭ ţi turlie este. Triĉùĭ pe-aţia şi cum viđùĭ puĭl'lu aistu cu căfasea ahîntu mu-

şată, vruĭ s-li l'aŭ şi de-aţia nu va s-fug pînă s-nu-ńĭ daţĭ puĭl'lu aistu.

Amirăŭlu ş-o-avù, că vah' glar este. De-aţeà să scapă di năs ăl' ḑîse:

— A tăŭ s-h'ibă puĭl'lu, fur-că va s-poţĭ s-l'aĭ cîńl'i al amirăŭ Laĭu.

Aestu amirăŭ aveà nîşte cîńĭ, ţi no-apruk'à vîrnu şi ştea, că nu va s-poată s-l'-aducă.

Fiĉorlu s-ligă s-l'-aducă cîńl'i. Apoea s-duse la auşlu şi-l' spuse, ţi cură. Auşlu îl' ḑîse s-h'ibă cu ìnimă, şi s-nu easă di zborlu a luĭ, că năs va s-u facă.

Imnară, imnarà şi ağùmsiră tu căsăbăulu aţilùĭ amirăŭ. Auşlu lu nviţă pi fiĉòr s-l'a maşĭ cîńl'i şi pi şinğire mînă s-nu bagă, că va s-pată cum păţă cu puĭl'lu. G'ine ma năs minte di fiĉòr: Ma viḑù, că cîńl'i păreà arăńòşĭ şi şinğìrile erà maşĭ mărgăritărĭ, vru s-l'i l'a cu tut şinğire şi feţe vreavă mare, aşì cá avḑără şi lo-acăţară.

Lo-adùsiră n-faţa amirăŭluĭ Laĭu ş-aistu lu ntribă:

— Cum putù s-facă ahtare lucru?

— A ńia ğone-ńĭ ḑìc, frică di vîrnu no-am, tricùĭ pe-aţia şi cum viḑùĭ cîńl'i aìşţĭ, băgàĭ mirak'e şi vruĭ să-l' l'aŭ şi nu fug de-aoaţe pînă s-nu-l' l'aŭ.

Amirăŭlu Laĭu mintuì, că k'irùt este, macă greşte aşiţe. Se-ascapă di năs ăl' ḑîse:

— Fur-că tine eştĭ ahtare ğòne, du-te la amirăŭlu Aròş să-l' l'aĭ calu aţèl azburătorlu şi atumţea ş-cîńl'i a tăĭ s-h'ibă.

Fiĉorlu vine l'-aùş, cu nărle frîmte şi-l' spuse, ţi cură. Auşlu, om cu mintea ntreagă, nu lo-aspărè şi nu lu ncăĉè, ma lu nviţă s-ascultă. G'ine ma şi l'-amirăŭlu aistu fiĉorlu s-purtă tut ca fiĉòr şi păţă cum păţă şi la alanţă amiràţĭ.

Se-ascapă di năs amirăŭlu Aròş ăl' ḑîse:

— Maş atumţea va ţ-ul daŭ calu, cîndu va s-adùţĭ Muşata-Locluĭ.

Fiĉorlu mvirinàt ăl' spuse auşluĭ, ţe tih'isì.

Auşlu năpòĭ lu nviţă cum s-facă, şi-l' spuse să s-ducă la nă fîntînă, ĭu vìneà Muşata-Locluĭ di să scăldà. Lu nviţă să sta ascumtu pînă cîndu va s-acaţă să se-aspeală ş-atumţea s-aràk', ḑîse auşlu, dĭ-ună-oară taslu, săpunea şi k'èptinle.

Ea va z-g'ină după tine ca mînàr şi va ti plăcărsească multu să-l' li daĭ, ma tine s-nu faţĭ aşiţe.

Aşiţe feţe fičorlu şi Muşata-Locluĭ s-ţîneà di nîs ca mînarlu. O-aduse l-amirăŭlu Aròş şi cara viđù, c-aestu este ğone-aleptu, ţi faţe, ţi spune, îl' dede calu cu tut frîn dit tută ìnima.

Tut aşiţe l'i si dèdiră şi cińl'i di amirăŭlu Laĭu şi tut aşiţe şi puĭl'lu.

Apoea năs, cu tut că-l ţîneà amirăraţl'i la năşĭ, nu vru s-armînă şi trapse acasă-l':

— Ş-ĭo escu h'il'ŭ de-amirăŭ, đîse nîs, şi lipseşte si-ńĭ ved părinţĭl'.

Imnară căt imnară şi ağùmsiră la loclu ĭu s-aveà adunată cu auşlu. Atumţea đîse auşlu:

— E! h'il'ŭ, pîn-aţia fum de-adùn. Ti nviţàĭ şi te-ascăpàĭ di multe, de-aoà nculeà s-ti avegl'i singur s-nu paţĭ ţivà; dişcl'ide-ţi ocl'il' ş-fă.

Fičorlu s-aplică di-l' băşè mîna, plîmse năh'amtă şi s-dispărţă de-auşlu aţèl.

Imnă, imnă ş-ağumse tu loclu a luĭ. Il lo somnul şi s-culcă s-doarmă puţìn. Năinte să s-culcă, puse săpunea, frînlu, şinğirlu şi căfasea t-ună groapă şi s-culcă pi ele. Că lùcrile aiste erà aşiţe fapte, că ma ascăpà, s-turnà la loclu a lor ş-cu nîse fuđeà şi Muşata-Locluĭ, calu, cińl'i şi puĭl'lu.

Nu tricù oară multă şi tricură pe-aclò fraţl'i a luĭ cu oaste. El' s-turnà di l-avinare. Cît uĭ viđură, lă vine multă năràire; ma multu cîndu viđură c-aveà ningă nîs şi puĭl'lu, calu, cińl'i şi Muşata-Locluĭ. El' băgară şi-l tăl'ară bucăţĭ-bucăţĭ.

Ti tih'a luĭ, tricù pe-aclò auşlu. Aistu nu-l' erà calea pi aţia, ma vru s-veadă, s-nu-l' si tih'isească ţivà a ğònilui-aleptu. Cît îl viđù, đîse:

— Di ţi mindueàm, no-ascăpă.

Dup-aţeà adună bucăţle, bucată cu bucată, lă turnă *apă-vie* şi lu ang'iă. Cît ang'iă, gri:

— Multu durńĭĭ! greŭ somnu durńĭĭ!

— Ţi durńişĭ, mărate, că tine eràĭ tăl'àt bucăţĭ-bucăţĭ! Am ĭu-ţĭ sîntu puĭl'lu, calu, cińl'i ş-Muşata-Locluĭ?

Mutreşte fičorlu, no-află ţivà.

— Căfasea, şinğirlu, frînlu, săpunea cu taslu şi k'àptinle le-aĭ?

Mutreşte fiĉorlu tu groapă, le-află acupirite cu tîmbarea-l'. Tîmbarea, cara erà vlek'e [vecl'e] nu u mină vîrnu din loc şi lùcrile armàsiră acloţe.

— Aĭde, ḑîse auşlu, s-lă işăm ninte şi cum va s-lă spunĭ lùcrile aiste, puĭl'lu, cîńl'i, calu ş-Muşata-Loclui va să g'ină nîpòĭ la tine.

Aşì şi feţe şi eară s-turnară lùcrile la năs. Şi ncălică apoea pi cal şi troară si duse acasă.

Tut tu aţeà ḑuă l'i mpărţà părinţîl' tă suflit, că năşĭ pistipseà, c-are moartă, ma nu s-turnă ţinţi ańĭ di ḑîle. Cîndu l-viḑură, n-loc să mpartă tă suflit, acăţară s-facă numta luĭ cu Muşata-Loclui.

Ş-apoea ğònile l'i spuse a tată-suĭ tute cîte-l' si fèţiră, cum feţe cu puĭl'lu, cu cîńl'i, cu calu, cu Muşata-Loclui, cum s-turnà acasă, cum îl fèţiră bucăţĭ-bucăţĭ şi cum eară ang'iă şi-ş vine acasă.

Tată-su atumţea s-dipuse dipi scamnu şi-l băgă năs s-dumnească ş-fur-că nu murì, bîneaḑă nica.

Fraţl'i a luĭ atumţea ţe s-facă, că lă erà frică, s-nu lă facă cum îl' fèţiră. G'ine-ma el fu om cu suflit bun, îl' l'irtă şi-l' ţînù pi ningă năs.

(Spus de Spira Dimoane, din Ohrida, Albania.)

116. H'il'lu di oarfîn şi părmăteftul.

Ţi ş-irà, ma nu ş-irà.

Irà unoară un bărbàt şi ună mul'are, oarfîńĭ ş-cu multă fumeal'e. Cu mizia puteà s-l'i hărnească, cîndo, na, Dumniḑă lă da nica un fiĉòr.

A treea seară, cîndo s-faţe puguniclu, vine la nîşĭ un părmăteftu. Nu cunusĉà vîrnu tu hoara ţea, că atumţea z-duţeà ti prota oară, ma oaspe vecl'u aveà pri tatăl a fiĉorluĭ. Teaţeà trapse la nîs cît ti nă seară. Seara mîcară şi-l filipsiră g'ine, apoaea tuţĭ din casă z-băgară z-doarmă. L'-acăţă somnul tuţĭ, maşĭ părmăteftul nu vru ta z-doarmă şi vru s-avdă, ţi tih'e va-l scrià mìrile a fiĉorluĭ, că atumţea irà a trea seară.

Şiḑù părmăteftul disčiptàt pînă ca tu şàsile di noapte, cîndo, ea-le şi treîle mire. Nîse tora acățară si zburască ti tih'a fičorluĭ.

Cama marea ḑîse:

— Ioŭ ḑîc, că aistu fičòr z-bîneaḑă şaĭ-ḑățĭ di ańĭ şi s-h'ibă oarfîn ca tată-su.

— Nu-ĭ g'ine aşì, ḑîse nolğicana, ma g'ine z-bîneaḑă trei-ḑățĭ şi s-h'ibă avùt.

— Nu s-fațe, ni ună, ne-alantă, strigă ńica, Aistu om va z-bîneaḑă multu şi va să nk'irdăsească tută avearea aisčuĭ, părmăteftu.

Aşì armase, cum gri ńica, că tòtîna, cum ḑîțe ńica, ațeà s-fațe.

Fuḑiră mìrile ş-părmăteftul căḑù pri mare minduire.

— Cum, îşĭ ḑîse nîs cu mintea, un ahtare fičòr di oarfîn, un om ți no-are s-mîcă pîne, si-ńĭ si facă nicuk'ir pi avearea mea, ți o-am amintată ahîțĭ ańĭ cu ocl'i cripàțĭ? Stăĭ, că ți va-l' fac mine.

Si scoală tah'inà ş-lă ḑîțe a părìnțìlor a fičorluĭ:

— Va vă caftu țivà, ma s-nu-ńĭ turnàțĭ zborlu anàpuda.

— Ți-ĭ ațeà? grea!

— Ea ți: Aistu fičòr ți nî-l deade Dumniḑăŭ, cara s-h'ibă cu puteare, si-ńĭ lu dațĭ a ńia ti h'il'u.

— S-ț-ul dăm, ḑisiră părințil'. Vru Dumniḑă, de-avèm noĭ un jar di fumeal'e.

Il lo părmăteftul şi fuḑì cu nîs. Inşì din hoară şi ağumse după nih'àm di oară tu nă pădure. Cît intră tu pădure şi-l ḑîse a fičorluĭ:

— Asčaptă tora, h'il'u di cîne, z-veḑĭ cum va ńi nk'irdăsesči tine avearea mea.

Il lo apoaea şi-l spinḑură di un àrbure ş-lo-alăsă aclò. Ńaclu, car-armase singur, acățà s-plîngă, s-plîngă, să z-disică. Ti tih'a luĭ treațe pe-aclò nă ursă. Aistă aveà fitată şi-l' țîneà puîl'i tu pădurea țea. Ursa cît ul viḑù fičorlu, îl' fu ńilă di nîs, — că aşì irà scriată, ta s-nu k'ară fičorlu —, îl lo cu nîsă, şi-l hărneà deadùn cu puîl'i di ursă.

Ağumse fičorlu mare, ca di 12 de-ańĭ şi dit guva li ursă nu aveà inşită. Ună ḑuă, niscînțĭ avinătòrĭ di urse, nu sčiŭ cum feàțiră, ş-u duk'iră guva, lu doarme. Te-ațeà nîşĭ avi-

gl'ară, cîndo nu irà ursa aclò, apoaea intrară tu guvă ş-loară puil'i di ursă cu tut fičòr. Ma cîndo-l viḑură aistu om gol şi z-bîneaḑă deadùn cu puil'i di ursă, multu s-čudusiră.

Lu ntribară.

— Cum ti cl'amă tine, bre fičòr?

— Ursopl'u.

— Am d-ĭu esči?

— Di la ursa.

Alte zboară nu şi sčià. Ti tute alte ţi lu ntribà nîs ḑîţeà: di la ursa. Il loară apoaea, lu nviscură cu strańe şi-l dùsiră la un mînăstìr di pi mùntile de-aproape de-aclò. Călùgărl'i îl criscură ca fumeal'e a lor.

Nu treaţe multu k'irò şi tut aţelu-şĭ pàrmăteftu, ţe-aveà lăsată fičorlu îm pădure tricù pi l-aţèl mînăstìr şi şiḑù z-doarmă ună noapte aclò. Nîs ul viḑù fičorlu, ma d-ĭu să-l cunoască şi niţi că-l' triţeà pit minte vîrnăoară c-aţèl fičòr va s-ascăpă dim pădure. Videà maşĭ, că tuţĭ călùgărl'i îl' grea Ursopl'u.

— No-are altă numă aistu fičòr, ntribă părmăteftul? Că-ţe tuţĭ îl' ḑîţeţĭ Ursopl'u?

— Aistu fičòr, îl' ḑîsiră călùgărl'i, no-are altă numă. Niscînţî avinătòrĭ lo-aflară îm pădure tu guva ali urse, ş-lo-adùsiră la noĭ. Te-aţeà l'-ḑîţem Ursopl'u.

Părmăteftul îl pălì peana. Tora nîs acăk'isì, că aistu irà ńaclu ţi lo-alăsă spinḑuràt tu pădure.

— Lele, nipîrtică ţi mi mică, îş ḑîse nîs cu mintea; de-alih'a că aistu fičòr va nk'irdăsească tutìputa mea; ma stăĭ, că eară nu va lo-alàs arihate.

Ḑua lantă părmăteftul lă ḑîse a călùgărlor:

— Nu-ńĭ lu daţĭ a ńia aistu fičòr, ta si-ńĭ lu fac h'il'u?

— Ţ-ul dăm, ḑîsiră nîşĭ.

Il l'a părmăteftul şi fuḑe di la mînăstire. Cît feàţiră ndao čičoare ma nclo, părmăteftul îl' ḑîse a fičorluĭ:

— Tora va s-adàr ună carte şi va ţ-u daŭ, s-u duţĭ acasă, ta să sčibă, că ẃin, că mine va s-armîn nica puţî'n.

Şade apoaea părmăteftul, adară nă carte şi scrie nauntru a mul'are-saĭ: cîtu z-ẃină fičorlu cu cartea s-lu vătămàţĭ, s-lu faţiţĭ bucăţĭ, ţi s-no-armînă niţi un os di nîs.

L'-u da cartea la fičòr şi-l pitreaţe acasă. Fičorlu aclò ĭu imnà, află un călugăr multu nviţàt.

— Iu ti duţĭ aşì fičòr?

— Ea, mi pitricù domnu-ńu c-ună carte, ta z-daŭ hăbare acasă că vine.

— Nu-ńĭ daĭ cartea, s-u ved?

U lo călùgărlu cartea, u dişcl'ise ş-o-aleapse tută. Apoaea s-toarnă cîtră fičòr şi-l' ḑîţe:

— Ţi-ĭ cartea istă? Tine ţĭ porţî moartea n-sin, corbe! Ea ş-ea ţi scrie to-aistă carte. Ma stăĭ, că nu va te-alàs aşì.

Arupe călùgărlu cartea ţea şi scrie altă carte şi ḑîţe: «Aistu fičòr s-lo-apruk'àţĭ multu g'ine şi s-l'i daţĭ h'il'i-mea ti nveastă.»

U bagă fičorlu cartea n-ğepe şi z-duţe acasă la părmăteftul şi mul'are-sa, cum scrià bărba-su—al'eĭ îl' si păreà că bărba-su scrià—feaţe. Lo h'il'i-sa ş-u ncurună cu fičorlu. Părmăteftul şideà tora cu ìnima arihate, că-l' si păreà, că ascăpă di fičòr. Şiḑù nica cît şiḑù tu xeane şi z-duse acasă hăriòs. Inşiră s-lo-asčaptă mul'are-sa, h'il'a cu tută soe. După ţi z-băşară şi z-g'inuiră, părmăteftul l'i ntribă:

— E! cum triţèţĭ aoà?

— Multu g'ine, multu g'ine, ma vîrtòs cu ḑìnirle, ţe-aflàşĭ ti feată.

— Ţi ḑìnire? caĭ ḑìnire? strigă părmăteftul şi arsărì ca muşcàt di vîrnu şarpe

— Cum caĭ ḑìnire? Ḑìnirle ţi-l pitricùşĭ cu cartea.

Şi-l' spùsiră şi cartea scriată di călugru. Părmăteftul duk'ì, că l'-o-alăxiră şi focu s-feaţe di inate, ma nu aveà ţi s-facă. Nu lă ḑîse ţivà aţilòr de-acasă, niţi a ḑìnirluĭ, ma după ndao ḑîle ḑîse, că va s-facă nă mare beare. Ńarse la oĭ taha s-aleagă vîră birbèc gras, ta s-tal'e şi lă ḑîse a picurarlor:

— Aţèl ţi va z-vină mîne dimneaţa, ta z-vă caftă vîrnu birbèc, s-lu vătămàţĭ fără altu zbor.

S-turnă acasă şi-l' ḑise a ḑìnirluĭ:

— Mîne s-ti duţĭ cama di dimneaţă s-l'aĭ di la oĭ birbeclu, ţi lă ḑîşŭ ĭoŭ a picurarlor, s-lo-adùţĭ ti beare.

— Mi duc, ḑîse fičorlu, fără s-l'i treacă prit minte vîră lăeaţă. Vińe s-àpiră şi fičorlu no-aveà să si scoală Ńarse

soacăr-sa s-lu dişčaptă şi-l viḑù ĭu durńà cu nveasta di guşe ahît g'ine, că-l' fu arăŭ, s-l'-aspargă dulţeamea sòmnuluĭ.

— Aĭ, ḑîse nîsă, s-nu-l dişčeptu şi s-pitrèc h'il'ŭ-ńu.

Aşì feaţe. Z-duţe h'il'lu a părmătèftuluĭ la oĭ şi picurarl'i cîtu-l viḑură, cum l-aveà ḑîsă părmăteftul, îl vătămară.

Si sculă şi părmăteftul ditu somnu şi ntribă mul'are-sa:

— Z-duse ḑìnirle la oĭ?

— Nu! ḑîse mul'area, că durńà, te-aţeà nu vruĭ s-lu dişčeptu, ma pitricùĭ h'il'-ńu.

— Ţe-aĭ faptă, vătămată di Dumniḑă? Duse! ńi-l vătămară fičorlu.

— Cumu, ntribă mul'area?

Cum si-l' spună părmăteftul? Ma cum s-nu-l' spună eară? Stătù şi-l' spuse ună cîte ună tute, cum avḑî' mìrile, cum vru s-lu k'ară ńiclu, cum nîpòĭ lo-află ş-tute pe-aradă.

Atumţea mul'are-sa s-toarnă şi-l' ḑîţe:

— E! bărbate, ţi-ĭ scriată, aţeà va s-facă. Čîtu z-da omlu, nu poate, s-u scoată n-cap. Aşì fu tih'a, aşì va s-armînă. Ma, tora ţe armasim fîră fičòr, aĭ s-nă-l avèm ḑìnirle ca fičorlu a nostru şi s-nu nă băgăm contră cu Dumniḑă, ta s-nu nă k'ară!

Cum ḑîse mul'area, aşì ş-feaţe.

(Spus de Sia ali Hareme în etate de 54 anĭ, Cruşova.)

117. Fičorlu cu perl'i de-amàlamă.

Irà, ţi nu ş-irà. Irà nă oară un fičòr, tinir ş-muşàt, ma făr̆ă părinţî şi ahîntu oarfîn, că no-aveà pîne s-mîcă. T-ună ḑuă, cum imnà pit nă pădure greao, veade un Aràp, anviscùt cu k'el', agru şi care mîcà carne di om. Araplu viḑîndaluĭ fičorlu, îl' vine foamea şi si ndriḑeà s-lu mîcă. Ma ninte vru sa sčibă, carĭ irà şi d-ĭu vineà.

Fičorlu îl' spuse tute dèrturle şi păţîrle a luĭ, ca cum ş-mureà di foame di marea luĭ urfańe.

Ca ti čudie Araplu nu-l mîcă, îl' vine ńilă şi-l l'irtă pi fičòr. Apoaea-l lo la pălatea luĭ şi-l feaţe huzmik'ăr şi-l' deade s-mîcă pîne firmintată cu činuşe.

Fičorlu irà multu lucrătòr, ti aţeà după niscînte ḑîle di

la vinirea luĭ, Araplu l'-deade tute cl'eĭle di daŭ-spă-ḑaţle di udăĭ a pălàtil'eĭ a luĭ şi-l' ḑîse, ca s-li dişcl'idă tute udăile, maş aţeà di dausprăḑaţe s-nu-o dişcl'idă. Fiĉorlu, după ţi dişcl'ise 11, ş-băteà caplu, s-află, că-ţe aţeà di 12 s-n-o dişcl'idă ş-pi nîsă. Fiĉorlu nu cama putù s-aravdă, şuţă cl'aea ş-u dişcl'ise; cîndo ţi z-veadă? Nòlĝica di udae irà nă fîntînă, pr-ĭu curà apă de-amàlamă. Dicara fiĉorlu no-aveà hăbare de-aistă, băgă ḑeaḑitlu n-apă, mea di-nă-oară ḑeàḑitlu l'i si nveasĉe cu amàlamă. Ţi ş-cum s-facă s-nu-l veadă Araplu? După multă mintuire ş-leagă ḑeàḑitlu şi ḑîţe că-l doare.

Araplu lu ntreabă:

— Caĭ te-agudì?

— Measa, ḑîse fiĉorlu.

— Că-ţe lo-agudìşĭ fiĉorlu, measă, ntribă Araplu?

— Nu-l agudìĭ mine, gri aistă, ma-l agudì uşa.

Araplu uşe di uşe, pîn aĝumse la uşa di udaea daŭsprăḑaţe. Aistă-l' ḑîse, cum easte luguria. Fiĉorlu aspăreàt spuse şi el driptatea, di frică. Araplu di foc, tu minuta ţea, loarăk'asĉe pi fiĉòr şi-l h'iḑe cu caplu n-apa de-amàlamă, că-l' si feàţiră tuţĭ perl'i hrisusìţĭ, de-amàlamă.

— Altă oară, cara s-eşĭ di zborlu a ńeŭ, gri araplu, să sĉiĭ, că ti mîc.

Fiĉorlu şapte-optu l'i si duţeà.

T-unã ḑuă Araplu fuḑì di la pălate şi alăsă a fiĉorluĭ cl'eĭle. Fiĉorlu eară, canda-l pinḑeà vîrnu, cara dişcl'ise tute udăĭle dişcl'işe şi aţeà di daŭ-sprăḑaţe. Ma tora nu mintì apa. Mutrì aclò şi află un cal. Calu mîcà oase. Fiĉorlu lo oàsile şi-l' băgă earbă s-mîcă.

— Ti bunlu aistu, fiĉor-muşàt, caftă-ńĭ ţi vreĭ, că va s-ţĭ daŭ, gri calu.

— Ţi s-ţă caftu? S-puteariĭ s-mi duţĭ la părinţĭ, că am ańĭ di cîndo nu-l' viḑùĭ.

— Bagă-ńĭ şaoa şi scărìţile şi aĭde ncălică, ḑîse calu, că nu-ĭ oară ti asĉiptare. S-vineari Araplu di viŭ va s-ti mîcă.

Lo fiĉorlu ţi putù, ncălică pi calu-cu-peane şi fuḑĭ, s-nu n-aĝungă.

Araplu di diparte ĭu ş-irà, avḑĭ, şi cu mare-alăgare vine acasă. Caftă fiĉòr, — no-are! caftă cal, — no-are! Si nh'umusì

după nîşĭ. Cît-cît s-l'-ağungă. S-turnă fićorlu şi mutrì cîtră năpòĭ. Viḑù, că irà multu aproape şi-l' ḑîse a caluĭ, că greŭ o-aŭ.

Araplu se-aproak'e.

— Nu te-aspase, gri calu, ma bagă mîna tu ureacl'a di ndreapta şi scoate taslu cu untulemnul şi arucă-l după tine.

Fićorlu feaţe aşì şi cît căḑù m-pade untu-lemnul, s-feaţe nă baltă dip mare. Araplu cu tut-aistă, cara irà vîrtòs ğone, u tricù cu lişureaţă şi eară alăgă şi s-apruk'è s-l'-ağungă.

— Nu te-aspare, gri calu, ma bagă mîna tu ureacl'a mea stîngă şi scoate nîşte k'eapţîńĭ ş-arucă-l' după tine.

Fićorlu arucă k'àpţîńl'i şi s-feaţe tu minută nă pădure ahît stufoasă, ţi niţi un puĭl'ŭ nu puteà s-azboară pit nîsă. Araplu cu ğuneaţa luĭ u tricù şi eară după nîşĭ s-l'-ağungă. Cît lo s-tindă mîna Araplu pi fićòr, aistu arucă din oară din coadă sarea, care s-feaţe nîşte sk'ińĭ dip k'ipitòşĭ şi nţăpătòşĭ.

Araplu, cu tut că-l' si feàţiră ćićoarle maşĭ sînḑe, tricù şi avină-avină, l'-ağunḑe nîpòĭ şi tinde mîna s-l'-acaţă. Ma din noară loclu z-dişcl'ise şi fićorlu cu tut cal s-h'ìpsiră nuntru. Patruḑăţĭ di ḑîle şi patru-ḑăţĭ di nopţî nu z-bătù Araplu dit aţèl loc, asćiptîndaluĭ, s-easă, ma n-cot. Di aistă, viḑù, ţi nu viḑù şi tru màrḑine, ş-o-arupse Araplu de-acloţe.

Cîtu z-viḑură ascăpàţĭ di Aràp, inşiră tu lume. Atumţea calu ḑîse a fićorluĭ:

— Pînă tora fum de-adùn. Tora lipseasće s-nă dispàrţîm; Ca s-nu ti sćibă lumea caĭ esći, alasă-ţĭ stràńile de-amàlamă pi mine şi cîndo va s-mi vreĭ mine şi stràńile, ţîne perlu aistu di coadă şi s-lo-ahulesći, că mine di-nă-oară va s-me-aflu tu loclu aţèl.

Fićorlu z-dispărţî'. Ma carĭ aveà perl'i di amàlamă, şi ni-vrîndaluĭ s-lu cunoască vîrnu, băgă un pîntic în cap şi caĭ îl videà, îl' strigà: k'eleş, k'eleş!

După multă alăgare, aoà şi aclò, fićorlu a nostru deade di un preftu ńilăòs şi intră ca huzmik'ăr, s-pască pàtile. Aistu preftu aveà nă grădină mare multu şi-n viţinată cu pălatea unùĭ amiră. Cîndo-l' si păreà a fićorluĭ, că nu-l veade vîrnu, ahuleà perlu di coadă, acl'imà calu, si nvisćà cu stràńile de-amàlamă, ncălicà şi u priimnà tută grădina.

Feata ţea ma ńica amirăluĭ îl viđù di pit firida di pălat şi după ţi s-čudusì di ahîtă muşuteaţă, îş băgă tu minte s lu l'a ti bărbàt.

Vine oara ţi amirălu si-ş mărită treĭle feate. Ti aţeà đise că tuţĭ oàmińl'i din amirăril'a luĭ, s-treacă pi ningă pălate ş pi aţèl ţi va s-agudească feata cu un mer, si-l l'a bărbàt.

Tuţĭ trîcură şi daŭle feate cama mărĭ ş-aleàpsiră cîte un h'il'ŭ de-amiră, ma ţea ma ńica no-aleapse vîrnu, că nu tricù fičorlu cu perl'i de-amàlamă, ţi-l vrea nîsă.

Amirălu đîse s-treacă nica nă oara, ta s-aleagă şi ńica. Tricură, ma di aistă oară irà şi fičorlu a nostru, ţi-l' strigà tuţĭ k'eleş. Nica nitricùt g'ine şi feata ńică amirăluĭ amină merlu ş-lo-agudì n-cap.

— Oh! đîse fičorlu, ţi mi doare! ţi-ńĭ ţă fečo ĭo, un om oarfîn şi k'eleş.

Il' đîse feata că aşì lo-aleapse ti bărbàt.

Amirălu s-nărăì multu ti ahtare aleàđire, ti aţeà o-azgunì di la pălate.

Nu tricù multu şi amirălu lînđiđĭ' şi urg'ì. Tuţĭ cîţĭ vatri ntribă, îl' đîsiră, că, maş carĭ s-mîcă carne di cal ţi azboară va z-vìndică.

Amirălu cl'imă doĭl'i mărĭ şi-l' pitricù s-l'-aducă carne di cal azburătòr. El', după alăgare multă, nu putură s-află şi s-turnară acasă cu mîńle goale.

Đìnirle aţèl ma ńiclu avđĭ' ş-nîs ti lîngoarea socru-suĭ, ti aţeà ş-cl'imă calu şi-l' spuse ţi cură. Calu aistu fără multă greaţă, l'-află. Fičorlu aduse carnea acasă, apoaea lo altă bucată di tar şi acăţă să strigă prit hoară:

— Carne di ocl'i, carne di ocl'i di cal azburătòr!

Đìnirl'i, carĭ avđîră, z-dùsiră s-acùmpără, ma el lă đîse, că n-o vinde cu pradĭ, ma cara z-vor s-l'i da calu a lor aţèl cama bunlu.

Vrură nu vrură, feàţiră cum gri şi cu alăvdare ńàrsiră l-amirălu cu carne, ţi lă si păreà, că-ĭ di cal azburătòr. Amirălu mîcă ş-tu loc să z-vìndică, s-feaţe cam-arăŭ.

Đìnirle ma ńic pitricù mul'are-sa la pălate cu carnea di cal azburătòr. Ma nintea, huzmik'arl'i nu vrea ta s-o-alasă şi s-o-aproak'e, că aşì aveà zbor di la amirălu, ma după multă arigae, o-apruk'ară şi z-duse analtu. Il' deade a tatu-

ıĭ s-mîcă carne di cal azburătòr şi di unoară îl' vìńiră cl'il', dişcl'ise şi viḑù luńină.
Amirălu, čudusìt multu, ntribă feata, si-l' spună, d-ĭu află îsă carnea, cîndu doĭ ḑinirĭ ğońĭ şi avḑî'ţĭ multu nu putură -află? Atumţea h'il'i-sa spuse tute, că bărba-su o-aduse şi poea spuse, carĭ easte aistu şi ţi ğone avḑî't şi putùt easte.
Amirălu viḑù nidriptatea şi duk'ì, că ńica fu cama ştiuta, ă nu mutrì omlu tu muşuteaţă, ma tu ğuneaţă ş-tu minte ıi de-aţeà u l'irtă şi dipuse dipi scamnu şi băgă ḑinir-su :ama ńiclu şi pe-alanţĭ doĭ cama mărĭ, ţi-l' deàdiră di mîcă :arne di tar, îl' băgă s-pască pàtile, că aşì lă lipseà.

Părmìu săiàm, părmìu spuş
nu săiŭ disi ĭo v-arî'ş.

(Cules de d. N. Baţaria, Cruşova, Macedonia.)

118 Araplu.

Tu vecl'ul k'irò irà un amiră şi-ună amirăroańe. El' aveà maşĭ un fičòr-muşàt. Aistu amiră erà mult ğone şi avḑî't în tute pàrţîle, ma şi nu puţîńĭ nioaspiţĭ aveà. El' muntreà cum di cum s-lu k'ară. Ma Dumniḑă nu lo-alăsă, ca s-k'ară di mînă di om, că-l' pitricù nă lîngoare greao şi după ţi ḑîcù puţî'n, trapse tu lumea lantă.
Nioàspiţîl' l'-aflară oara, ca s-alină el' pi scamnu. După moartea luĭ, azguniră dit pălate amiroańa cu tut fičòr şi s-fèţiră el' amiràţĭ. Amiroańa lo fičorlu di mînă şi acăţă s-fugă cîtră ĭu-l' loa ocl'il'! Seara ağùmsiră t-ună pădure ndisată. Avea ntunicată şi el' nu săià, ĭu z-ducă.
— Ţi s-faţim? ĭu s-nă duţim, ḑîse amiroańa nvirinată, cum z-durńìm to-aistă pădure, noi nviţàţĭ cu tute bùnile ş-cu tute muşuteţle? Va nă mîcă agrińle. Aĭ s-imnăm nica puţî'n şi Dumniḑăŭ s-nă h'ibă ağutòr.
Ah'urh'iră s-imnă co-ahulirea pit pădure. Nu săià cîtră ĭu z-ducă, calea nu z-videà; di multe orĭ ş-čucuteà vîrtòs càpitle tu ntunearic di arburĭ. Ma, după ţi imnară multă oară, amiroańa vede dinăinte ună luńină.
— Este vîrnă casă i călivă, strigă nîsă cu harao. Nu va s-k'irèm.

Viderea istă lă dede inimă. Cu tute că irà căpăiţi, cur màţi, el' ağùmsiră ti oară la loclu di lu inşà luńina. Acl irà ună pălate multu mare şi muşată. Amiroańa şi fiĉorl acăţară să strigă şi s-asună, ca s-easă vîrnu om di nuntru ma vîrnă boaţe nu s-avḑà.

— Bre! ḑîsiră el', to-ahtare mare pălate s-no-aibă oamińi'

Intrară nuntru, tăţeare mare. Dişcl'isiră cu arada tute odile, ma om nu z-videà. Ţi videà? Maşi lucre scumpe, tute de-amàlamă şi di ýamande, ma vîrnu suflit ýiŭ nu bătea. Z-dipùsiră n-ţilàr. Cîndo imnà pitu ntunearic, avḑîră, că dit un loc ascumtòs inşà ca zg'icurĭ şi plîngurĭ di om. Z-dùsiră după boaţe şi viḑură un aràp ligàt.

— Ţi esĉi aţia, îl' gri amiroańa?

— Mi ligă Si-l'-creapă-numa, ḑîse el.

Il dizligară şi inşiră nafoară. Puţîn cîte puţîn acăţară să z-vor amiroańa cu Araplu. Şi zburîră să s-l'a doil'i. Ma cum s-ascapă di fiĉòr? Ş-u băgară, s-facă iţe s-facă, şi s-lu k'ară. Aflară ună minĉună. Amirăroańa s-feţe că-l lînḑită greao şi-l' ḑîse a h'il'-suĭ, că maşĭ atumţea va z-vìndică, carĭ s-l'-aducă apă dit paradis.

Fiĉorlu, carĭ u vrea multu măsa, ascultă şi duse s-aducă, că el nu sĉià, că tùte suntu, ta s-lu k'ară.

Pi cale află nă ḑînă. Aestă erà Ńèrcurea.

— Iu ti duţĭ fiĉòr, ntreabă ea?

— Tu paradis, ta s-l'aŭ apă ti mamă-mea, că nu poate.

— Ti duţĭ la moarte, fiĉòr, c-aclò ş-este nă lamńe, ţi dua ş-noapte şade cu gura dişcl'isă.

— Nu-ńĭ daĭ nă minte, ţi s-fac?

— Du-te ma nclo la sor-mea Vìńirea, că ea va ţî spună, ţi s-faţĭ.

Fiĉorlu ńarse la lantă ḑînă şi-l' spuse, că-l pitricù sor-sa, si-l' da nă minte, ţi s-facă.

Vìńirea l'-deade doĭ fiĉòrĭ de-a l'eĭ şi-l pitricù s-l'a apă cu nîs dit paradis.

Ağùmsiră după multă alăgare şi intrară tu paradis. Paràdislu ca paradis, cu tute muşuteţle, ma fiĉorlu nu l'-imnà mintea la muşutèţĭ; el ş-căftà cum di cum s-fură ndao k'icute di apă. Ningă gura di fîntînă şideà lamńa cu gura dişcl'isă, di ti loa frica, cîndu mutreàĭ. Atumţea fiĉòrl'i di ḑînă loară

arucară pi nîsă ţară di moarte şi lamńa durńì tu minută nu putù s-l'i duk'ască. Loară şi nividùţĭ s-féţiră de-a-ò, că lă erà s-nupo z-disčaptă şi-l' mîcă.

Cîndu viḑù araplu cu amiroańa, că ascăpă cu bană fičorlu, năiriră nicama multu şi-ş zburîră, ca s-lu pitreacă a daoa oară.

Aşì, după ţi amiroańa biù apa dit paradis, ḑiţe, că-ĭ cama 'ine, ma tut nu va să scoală, nu va să s-facă sînătoasă, ara s-nu mîcă dao mere dit paradis.

— S-ţă adùc şi mere, ḑîse fičorlu.

Tut aşì ca ma ninte, ńarse cu fičorl'i di ḑînă tu paradis. ‿amńa durńà sum aumbra merluĭ. H'il'i di ḑînă l'-arucară ară apă di moarte şi ea durńì. S-alinară apoaea, adunară îte mere vrură şi fuga. Cu alagă multă. Z-disčaptă lamńa, ıùmiră mèrile şi află că lipsescu. S-h'umuseasče după nîşil', na el' aveà tricută semnul ali lamńe, că nu putù s-l'-acaţă.

Z-duse fičorlu cu mèrile la mă-sa. Di aistă, Araplu nu ›utù s-aravdă cît îl viḑù că ńine ńiŭ, ma scoate coarda, să-l' tal'e caplu. Fičorlu l'-ḑîse:

— Tal'e-mi, fure-că vreĭ s-mi tal', ma după ţi mi tal', bucăţle s-le-adùńĭ t-un sac, saclu aistu s-lu ncarţi pi un cal şi s-lu sălăg'esči calu, ìu z-va, să ńargă. Maşĭ aistu bun voĭ di tine.

— G'ine, ḑîse Araplu, aşì s-h'ibă şi dîndaluĭ ună cu coarda, nàparte arsărì caplu a fičorluĭ.

Lo apoaea truplu, îl dińică bucăţĭ-bucăţi, adună bucăţle t-un sac şi lu ncărcă saclu pi cal. Feţe ca cum l'-aveà ḑîsă fičorlu.

Calu lo calea năinte şi imnă-imnă, l'-u dede cîtră la ḑîne. Aiste, cum viḑură, cunuscură, că este truplu a fičorluĭ. Loară tute bucăţle ş-li ndrèpsiră bucată ningă bucată, cum lă erà loclu. Apoaea nîsele aruvinară [pruscuk'iră] bucăţle cu apă-di-bană şi s-alăk'iră, cum ş-irà ma ninte. După ţi băgară un mer cîntàt şi discîntàt, tu gura fičorluĭ, aistu nńiè. Lă spuse nîs cum păţi' şi cum îl' tăl'è caplu cînile de-Aràp; tută mintuirea luĭ erà cum si scoată ahtea pi Araplu şi pi mă-sa. Aistă l'-ardeà ìnima; foclu aistu ş-aveà.

Il' dede buna ḑînă nă flueară şi lu nviţă aşì:

— Na! aistă flueară di la maea Vìńirea. Ea scoate ahtare boaţe, că tuţĭ cîţĭ avdu, lişină ş-cad îm pade. Fă-te tiptile şi

du-te lă pălatea lor s-u baţĭ flueara. El' atumţea va s-lişină şi va s-cadă ca morţî şi tine va lă faţĭ, ţi va z-vreĭ.

Fičorlu aşĭ feţe. Si nviscù tu strańe di orbu şi z-duse la pălate, ĭu lo-asčiptară nuntru. Acăţă z-bată cu flueara. Di boaţea l'eĭ, Araplu ş-mă-sa lişinară şi căḑură m-pade ca morţî. Di un-oară fičorlu, l'a hoarda [coarda] şi-l' tal'e caplu al Aràp. Di vreavă amiroańa z-disčiptă.

— Mi veḑĭ, ḑîse fičorlu, ĭoŭ escu h'il'lu a tăŭ, ţi vreaĭ s-mi k'erĭ ş-mi pitriţeàĭ la k'irire. Vińŭ, ca s-ţă discumpur tute cîte ńĭ-aĭ faptă.

Vru z-ḑîcă ţivà mă-sa, ma fičorlu hîrştĭ! ună cu coarda şi l-i'mpărţi' caplu di trup.

Apoaea, vor z-ḑîcă lumea, că fičorlu s-turnă eară tu loclu a tată-suĭ şi-l' azgunì tuţĭ amiraţl'i alanţî dipi scamnu cu ğunàticlu a luĭ, şi nîpòĭ s-alină pi scamnul dumnescu de-a-miră şi dumnì tu loclu a tată-suĭ, ma aistă caĭ u sčie, s-u spună.

Ioŭ ahît sčiùĭ, ahît spuş.

(Cules din Bitolia, Macedonia.)

119. Feata di čelnic.

Erà, ţe nu ş-erà, carĭ s-nu erà nu se-aspuneà.

Erà nă oară un čelnic multu avùt; no-aveà ĭu s-l'i bagă parazl'i. El aveà un h'il'ŭ ş-ună h'il'e. Cara tricù di vrîstă, îl' vińe să s-facă hağĭ. De-aestă nk'isì cu mul'are-sa ş-cu h'il'-su tră la hăğilik'e. Feata o-alăsă acasă cu nă moaşe şi nsărţină un preftu, tra s-l'-aducă ună ş-altă, di ţe va-l' lipsească. Tu plicare îl' dimîndă a h'il'e-saĭ s-h'ibă cu minte şi s-ascultă.

Cara fuḑì čèlniclu, di sinur-sinur, di amirăril'e-amirăril'e şi di cărave-cărave, ağumse după noaŭă meşĭ la hăğilik'e. Preftul aduţeà acasă la feata di tute cîte lipseà. Ḑuă cu ḑuă preftul cu cît u videà feata, cu ahîntu cama multu u vrea. Tu nă ḑuă ş-u băgă s-u l'a nveastă, cu tut că nomlu nu u dădeà. El îl' ḑîse a moàşil'eĭ, s-aspună la feată, tra s-facă cum va preftul. Moaşa-l' ḑîse. Ma feata cum avḑî' aeste gràire, gri către moaşe:

— S-nu te-avdu, că greşti ahtări k'irtùrĭ ninga nă oară, :ă ti pingu dipri scară, s-mîşti loclu.

Moaşa ascăpită nodlu şi-l' ḑîse a prèftuluĭ, că lùcrulu a-əstu nu s-faţe. Preftul u băgă să-l' grească ninga nă oară ;i să-l' ḑîcă, z-va, că di nu, moartea va s-o-aleagă.

Il' ḑîse moaşa, ma feata s-năirì ş-u pimse dipri scară n-g'os, u scoase nafoară ş-l'i ncl'ise uşa. Şi, cara ncl'ise uşa, nu dişcl'ideà la vîrnă. Tră mîcare şi tră beare părăcălsì nă viţină s-l'-aducă şi-l' ḑîse, că tu turnata tată-suĭ, va-l' u plătească di primansus.

Preftul cripà tu k'ale. Să-ş scoată ahtea, adră nă carte şi u pitricù la tată-su a feàtil'eĭ; tu cartea estă grea, că feata luĭ easte neaştirnată şi alte multe minčùńĭ.

Čèlniclu, neună, ne doaŭă, li lo tră bune cîte l'i ngrăpseà preftul şi multu s-apreasе. Tu oară pitricù h'il'-su şi-l' ḑîse s-u vàtămă, că l-aruşnă casa şi s-l'-aducă şi semnul.

Fičorlu ascultă şi duse. Cît ağumse acasă, da s-intră, poarta ncl'isă! Asună să-l' dişcl'idă, feata nu va.

— Stăĭ s-ti ved prota, carĭ h'iĭ ş-apoea s-ţă dişcl'ìd, ḑîse ea.

Ma-l viḑù, că l'-u fràtile, ìl' dişcl'ise.

După ţe z-viḑură, ntribă feata aspăreată, că-l viḑù singur:

— Di bun vińişĭ, frate, singur? Iu-ĭ tata ş-muma?

— Di bun, ḑîse fičorlu.

Apoea, cara z-dùsiră analtu, ntribă feata pale, fure-că vińe di bun. Fràtile l'-aspuse cu ţe nsărţinare vine.

— De! frate, tu mińle atale h'iŭ, macă vreĭ tal'e-mi, moare-mi, fă cum vreĭ. Io-ńĭ h'iŭ curată ca Stămăria.

Fràtile ca frate, avù ńilă di soră şi u sînḑină maşĭ puţi'n la ḑeadit, s-l'a puţi'n sînḑe tră semnu. Apoea fičorlu îl' ḑîse a sor-saĭ, ca va u l'a la hăğilik'e. Mintea luĭ erà s-u k'ară, s-o alasă tu vîră pădure. Ncălicară doĭ cal' şi tràpsiră. Ağùmsiră tu nă irńie. Şiḑură să z-discurmă, că multu erà vătămàţĭ. Feata şiḑù to-aumbrată şi fičorlu duse să sărgl'ască taha s-pască cal'i, ma fuḑì ş-o-alăsă tu pădurea fricoasă ş-ermă.

Mărata di feată armase sìngură ca laea, sìngură ca corba. Vîră ndoaŭă ḑîle avù ţe s-mîcă, ma de-apoea li biţì tute şi s-hărneà co-amure di pri arùg. Ma nclo, ma nclo l'i se-arùpsiră şi stràńile ş-armase dip aruptă-aruptă.

T-ună ḑuă un h'il'ŭ-de-amiră de-a locluĭ işì avinare tu pă-

durea, ĭu s-aflà feata. Cîńl'i, cum deàdiră di urma feàtil‹. acăţară s-alatră ham! ham! S-loară avinătorl'i cu tufek l‹ mpline după avinatic, că nîşĭ nu s-aştiptà s-află om acloţ‹ H'il'lu-de-amiră băgă mîna pri ćarcu s-tragă, ma ţe z-veadă' Aţeà ş-erà feată. Prota li umplù ş-nîs, cu tută a luĭ ğuneaţă că ş-o-avù s-nu h'ibă vîră aumbră, că feata, ḑîsim, era goală-gulişană. Feata-l' gri, s-nu u vàtămă, că easte om sk'irdùt tu irńie. H'il'lu de-amiră îl' deade capotlu să s-anvălească şi o aduse la soţĭ.

Feata, cu tută-l' păţîrea, cu tută nimîcarea ş-nidurńirea-i, erà ahîntă muşată, că ḑîţeàĭ:

— Dă-ńĭ, Doamne, ninga doĭ ocl'i s-u mutrescu! Nu di ğaba preftul ş-aveà k'irută mintea tră nîsă. H'il'lu de-amiră una viḑută ţe-l' feaţe de-aproape şi ḑîse: aestă va h'ibă nveasta mea, cu tută c-alanţî îl' ḑîţeà:

— Aumbra estă va l'aĭ mul'are, tine h'il'ŭ di domnu?

— Aumbră, ni aumbră, aestă-ńĭ fu căsmetea, ḑîse nîs.

O-aduse a casă. Părinţîl' tut acşiţe: «Cum s-u l'aĭ mul'are, că nu prinde tră h'il'ŭ-de-amiră, că nu faţe, ca nu ńarḑe, ma carĭ l'-avḑà?

Feàţiră numtă şi părinţîl' tut cu gl'eţlu tu ìnimă erà, s-nu h'ibă vîră aumbră. Nu tricù anlu şi feata feaţe un fićòr. Maşĭ atumţea viḑură părinţîl', că-ĭ om feata şi s-hărisiră multu şi di marea haraŭă muriră dol'i. Erà ş-aùşĭ multu. Se-alină pri scamnu h'il'lu-de-amiră.

Aiştùĭ îl' vińe să z-bată c-un nioaspe viţìn, ţe-l' călcà loclu totna. Plică la polim şi l'-alăsă zbor a mul'are-saĭ, s-aĭbă arăvdare. Tu polim nîs l'-u putù a duşmanluĭ şi di marea haraŭă pitricù s-aducă ş-mul'area cu fićorlu.

Căpitanlu ţe vińe s-u l'a, cum u viḑù ahîntu muşată, l'-căḑù tu ìnimă şi-l' ḑîse:

— S-alàşĭ amirălu s-mi l'aĭ mine bărbàt, că di nu, ti tal'ŭ deadùn cu h'il'-tu.

— Aestu lucru nu s-faţe putè, ḑîse nîsă, si ştiŭ, că lumea k'are. Io h'iŭ armînă!

Căpitanlu s-năirì şi-l' tăl'è fićorlu. Apoea l'-ḑîse diznòŭ, s-ul l'a bărbàt, că di nu, calea fićorluĭ va l'a. Nîsă, nu-l' si turnà mintea.

Căpitanlu o-alăsă să s-mintuească, nacă dipune minte cum

va nîs. Ma, tra s-nu fugă, u ligă di čor cu nă fune. Mul'area s-feaţe, că ease să-şĭ facă apa. Aclò nafoară z-dizligă şi ligă funea di un cuţur şi ea feaţe nàparte şi işì la nă turuşte. La turuşte erà un picuràr aùş. Ea l'-ḑîse, că s-k'irù tu loclu aestu, şi-l părăcălsì s-o-apreadună tră nă seară, z-doarmă.

— Nu maş nă seară, ma ş-totna cara z-vreĭ şi cara s-te-ariseascĕ, l'-ḑîse auşlu.

Nîsă şiḑù maş pînă dimneaţa şi to-apirită si nviscù cu strańe di picuràr şi trapse. Di om-om, ağumse tu loclu a tată-suĭ. Aoà intră picuràr la tùrmile afendu-suĭ şi vîră nu u cunuscù. Tuţĭ u vrea, că nîsă făţeà di tute, ţîneà căşarea curată, arneà, anisk'irseà, că-ţĭ dişcl'ideà ìnima s-intri tu căşare.

Nă ḑuă u băgară s-l-adară mîcare. O-adră, ţe s-ţ-alinḑi şi ḑeàditle, ahîntu nòstimă. Tr-aestă čèlniclu o-acl'imă acasă s-lă adară mîcărĭ. Cum mîcă di mîna l'eĭ mîcare, ḑîse:

— Acşì le-adrà mîcărle şi feata mea, l'irtata!

Tora s-o-alăsăm feata la tată-su s-adară mîcărĭ şi s-triţèm l-amirălu.

Căpitanlu, carĭ îl' fuḑì amiroańa, s-turnă şi-l' ḑîse amirălui, c-aţeà ş-erà aumbră, fàntazmă şi-l' fuḑì dintr-ocl'i cu fičorlu de-adùn.

Di jalea l'eĭ amirălu j-băgă lăile, şi tute cîte erà divarliga, castru, pălate, le-adră tu lăĭ, ca ìnima-l'i ncl'isă, lae ş-cătrane.

Tricù puţîn k'irò ş-amirălu vru s-acùmpără lînă, tra s-facă strańe la oaste. S-nu-l arîdă, duse singur z-veadă cu ocl'il' tutìputa. Oara-l pimse la čèlniclu, tatăl a feàtil'eĭ.

După ţe-acumpără, čèlniclu-l' deade nă measă, cum easte adetea la acumpărărĭ. Acl'imă pe-amirălu cu tută taĭfa luĭ. Erà tu taĭfă ş-căpitanlu aţèl laĭlu. Di partea čèlnicluĭ erà la measă moaşa, preftul ş-alţĭ cunuscùţĭ ş-oaspiţĭ.

Cît lo s-mîcă amirălu ş-ună làcrimă gurgul'utoasă l'-cură tu faţă.

— Ahtare mîcare făţeà ş-l'irtată-mea mul'are, uhtă nîs.

— Am ş-a ńia, ḑîse čèlniclu, nă feată ţe-aveàm acşiţe-ńĭ măviripseà.

Tra s-treacă oara, carĭ mîcară şi biură, băgară s-aspună caθe-un cîte un părămìθ.

Viń̆e arada z-ḑîcă şi spînlu. Acşiţe-l' ḑîţeà tuţĭ a feàtil'ei ţe-adrà mîcărle, că no-aveà ne h'ir di mustaţă.

Spînlu lă spuse:

— Părămiθlu a mel easte ca mare, de-aţeà, carĭ va să-ş facă apa, s-easă tora, c-apoea nu va h'ibă l'irtată la vîră s-easă.

După ţe toţĭ ìşiră şi vìń̆iră nîpòĭ, spînlu ḑîse, să ncl'idă ùşile şi vîră s-nu s-mină dit loc. Ş-acăţă apoea, anarga ş-muşàt se-aspună, cum ş-erà un čelnic, cum vru să z-ducă tu hăğilik'e ş-alăsă feata acasă şi tute căte-l' si tih'isiră şi cîndu ağumse să zburască di preftu, preftul di nă cale gri: «ìń̆ĭ v́ine s-es nafoară!». G'ine ma spînlu îl' tăl'è graĭlu şi ḑîse:

— Nu va s-easă vîrnu nafoară, cum ḑîş, pînă s-ascàp di părămìθ.

Apoea ḑîse cum preftul pitricù nă carte minčunoasă la tată-su ş-tute alante. Cîndu viń̆e s-aspună, cum viń̆e fičorlu dit hăğilik'e s-u vàtămă ş-nu u vătămă, frati-su acăţă să si zgrîmă n-cap, aclò ĭu nu-l mîcà.

Cîndu lo s-aspună cum o-află amirălu m-pădure, gri aestu:

— Am tine, spîne, d-ĭu li ştiĭ tute aeste ahîntù g'ine, canda eràĭ aclò? Ea ḑî, ḑî, că muşàt părămìθ easte.

Apoea ḑîse, cum o-aduse acasă, cum feaţe un fičòr, cum duse amirălu tu polim, cum pitricù un căpitàn s-o-aducă ş-cum aestu îl' vătămă fičorlu şi vrea s-u l'a nveastă.

Amirălu tora ascultà di maş urecl'i erà. Viḑù c-aoà nîşte cură. Cîndu ağumse părăvulia la căpitanlu, aestu s-feaţe, că-l' v́ine s-easă nafoară, ma spînlu nu lo-alăsă, cum lă fu zborlu di ma naintea.

Aspuse ma nclo, cît u plîmse amirălu, cîndu-l' cruì minčuna căpitanlu, cum j-băgă lăĭle ş-tute. Apoea u ntribară, ţe s-faţe feata?

— Feata, ḑîse spînlu, de-aclò duse la un aùş, di l-aùş, duse la stîna-al čelnic şi de-acloţe viń̆e aoaţe. Apoea ḑîse, cum băgă s-adară mîcărĭ şi cum uhtă amirălu ş-čèlniclu şi tu coadă gri cu plîngul într-ocl'i:

— Şi tora, macă vreţĭ să ştiţĭ, carĭ easte aţeà feată bătută şi pimtă di oàmiń̆l'i arăĭ, nviţàţĭ, că h'iŭ ĭo.

Ma multu nu putù z-aspună şi s-arcă m-bràţîle a tată-suĭ i-ş lo di guşe amirălu.

Amirălu tru oară acaţă moaşa, preftul ş-căpitanlu şi-l' eagă pi caθe un di doĭ cal' agri şi carĭ lă da cîte ună risti căpul'e, făşĭ-făşĭ l'i scoàsiră.

Apoea ş-u lo nîpòĭ amirălu nveastă şi feàţiră altă fumeal'e şi bîneaḑă ninga, cara s-nu muriră.

(Spus de Nicea Nicolae, elev în cl. I. comercială din Salonic, din Ve-ria. Macedonia.)

120. Diştiptatlu Curulì.

Erà un-oară un aùş oarfîn, aruptu, care aveà 12 di fiĉòrĭ. El nu puteà s-l'i hărnească, aşì că nu ştià, ţe s-facă cu el'.

— E! ḑise el pînă ma napòĭ, altă nu me-aleaḑe! va-l' alàs şi va s-fug, va-ńĭ l'aŭ perl'i, ĭu s-ńi veadă ocl'il'. Nu s-poartă, nu si scoate n-cap. Fumeal'e l'-am şi-ńĭ si dińică ìnima, cîndu mintuescu aestă ţe va s-fac, ma nu s-faţe al'umtrea; ma g'ine s-nu h'iŭ, di per-că s-lă ved ńila ḑua tută.

Auşlu feaţe cum ḑîse. Ună dimneaţă ţî si scoală, nidată soarle, şi aoà fac soţl'i! cîtră ĭu l'-u deade, Dumniḑăŭ ştie. Aţeà ţe ştiŭ, easte, că fiĉorl'i, dupu ţe-l căftară tu tute gùvile şi nu-l aflară, căḑură pri mare şi greaŭă minduire. Vińe oara s-prînḑă. Ţe s-mîcă, că no-aveà ţivà n-casă; cu păl'urlu s-trăḑeàĭ nu se-acăţă di ţivà n-casă. Tu căpisteare niţi mîşcătură di pîne, niţi un h'ir di fărină; s-cădeà şoàriţl'i ş-arupeà zverca. Ţe s-facă, ţe s-adară, minte n-cap no-aveà. Tu màrḑine, s-no-arucă pètalle di foame, tră semnu, ḑî'siră s-fugă şi z-ducă să s-arug'aḑă tră pîne, nu tră altu ţivà. Si sculară tuţĭ, al Dumniḑă să s-facă, ş-loară calea. Imnară cît imnară şi na ĭu astal'e un om t-un agru. Aestu ş-erà aţèldin-vale, Şutlu, pri numa ţea marea Draclu. Fiĉorl'i d-ĭu s-lu cunoască?

— Bună ḑua-ţĭ, lalo! griră nîşĭ cîtră drac. Nu nă l'aĭ argàţĭ, cît tră nă pîne? nu-ţĭ vrem altu ţivà.

— Vă voĭ, lă ḑîse Şutlu, m-aspuneţĭ-ńi: carte ştiţĭ?

— Vru Dumniḑăŭ, di ştim, h'im ocl'i dişcl'ìşĭ tr-acşiţe, noarmasim org'i, ḑî'siră unsprăḑaţl'i di nîşĭ.

Maşi ńiclu cu numa Curulì, cu tute că ştea ca apa, ḑis[illegible] că nîs hăbare no-are, ţe-ĭ cartea. Aestu erà şirèt, drac[illegible] sum punte.

— G'ine, ḑîse Zarzavùlĭ, voĭ 11 staţĭ aoaţe şi tine Cur[illegible] na cartea estă, va s-l'-u daĭ a mul'are-meaĭ. Mutreà s-no-[illegible] mîńĭ, s-ti torńi ma troară, avḑî?

-- Multu g'ine, ḑîse Curulì. Vaĭ fac dupá vreare-ţĭ.

Lo cartea şi ş-o-arupse cu nîsă. Cît feaţe [nîscînte ca[illegible] ma nclo, dişcl'ise cartea, z-voadă ţe cîntă? Cîndu aleaḑe, ţ[illegible] z-veadá? «Nveastă, scrià draclu, arsare şi ğoacă nh'am[illegible] că bună k'ilipure nă căḑù: 12 di flòrĭ tiniruşk'i ţ-adùc, m[illegible] bagă căldarea pri foc s-h'arbă apa, tra s-l'i h'irbèm astar[illegible] şi s-l'i glăpuìm.

— Ahît s-armînă di tine, cît va s-apùţĭ, corbe, s-nă glă-puești, ḑîse Curulì. Ş-tine drac din vale, mă ş-mine nu ca[illegible] cama ng'os.

Tu oară o-arupse bucăţĭ-bucăţĭ cartea dracluĭ şi şiḑù di-[illegible] cruì nă carte, cum maşĭ Curulì ştea. Scriè şi ḑîse:

«Mul'are, omlu ţe vine easte un oaspe bun a meŭ ş[illegible] ńĭ-are faptă multe bunèţĭ. Tal'e-l' un birbèc şi dă-l' s-mîcă, z-bea, s-nu s-plîngă di ţivà.»

Ş-ea-lea! ţĭ-ağunḑe ca un oŭ aròş la drăcoańa. Aestă di zborlu a dracluĭ nu işì; feaţe cum cîntà cartea. Il' deade s-mîcă ţe vru şi z-bea di vinlu aţèl cama vecl'ul. Aţeà vrea ş-Curulì. Apoea, carĭ o-adră k'efea, si scoală şi z-duţe, tra să se-adună cu fraţl'i.

— Fraţĭ, la şùptură ascumtìşaluĭ nîs, ea ţe păţîm cu omlu aestu. Aestu ş-fu si-l'-creapă-numa, carne ş-oase! El z-duţe cu mintea s-nă mîcă, ma s-o-angînăm căţaoa de-aoaţe, ună oară cama n-vie!

Ea-l' ĭu-ţĭ fug tuţĭ, ağùńĭ, tălăìţĭ ca lail'i ş-tih'ilail'i! Imnînda-imnînda ş-ağùmsiră la casa amirăluĭ.

— Nu nă vreţĭ tră nă cumată di pîne, z-vă lucrăm? ntribară el' la poartă.

— Purtarlu ţe s-lă ḑîcă? Z-duse s-l'a mîna amirăluĭ. Amirălu dipuse pînă m-pade, s-l'i veadă, ţe tutìpută di oamińi suntu ş-ca tră ţe fac? Unăsprăḑatl'i viḑù, că nu fac parăḑi şi-l' băgă s-pască pàtile. Pri Curulì îl' lu lo ocl'ul tră diştip-

; şi-l ţînù la el, s-lo-aĭbă tră ncoa ş-tră nclo la lucre. Lo-ruk'à tu odă-l', l-băgă pri measă, că ş-o-află ca g'ine Curulì. Fraţl'i, cîndu viḑură, că nişĭ pascu pàtile şi bîneaḑă ca il'i ali lae, eară Curulì mîcă j-bea cu căĉula scoasă, deadùn -amirălu, somnul nu l'-acăţà ḑi ergu. Lă intră draclu tru imà şi ḑua tută nu lă erà mintea la altu ţivà, ma cum s-că, cum s-adară, s-lu k'ară. L'-aveà seate mare.

Trîş atumţea il' psusì (supsì) calu aţèl cama muşatlu a-iràluĭ. Altu ahtare cal nu se-aflà lişòr-lişòr. Fraţl'i al Cu-ılì ştià, că lamńa aveà un cal ş-cama bun de-aţèl. Işĭ ḑîsîră l'. L'-aflăm oara-l Curulì, s-lu k'irèm.

Fuga l-amirălu să-l' l'a sihărik'e, canda vrea-l' mească. A-iràlu lo-acl'amă pe Curulì şi-l' faţe:

— Avḑî'ĭ, că h'ĭ ğone, cum altu nu-ĭ. Va ti duţĭ şi vaĭ urĭ calu aţèl bunlu di la lamńa, că di nu va ti spinḑur. Avḑîĭ? «avdu» ḑî!

Li umplù Curulì, că ştea nîs: nu-ĭ şică s-ti duţĭ s-furĭ calu di la lamńa, ma ţe daràc s-adară? S-nu z-ducă, lo-aşţiptă spinḑurarea. Cum poţĭ s-te-acaţĭ co-amirălu.

— Va mi duc, ḑîse, şi tîngăr-mîngăr! Iu s-easă, z-beasă!

Ağumse la lamńe ş-intră n-ţilàr iu ş-erà ligàt calu. Pre-auarga-narga, apărńì s-l'i dizleagă căpèstrulu, ma calu, cît viḑù om xen, acăţă s-arujască. Avḑî'n daluĭ arujirea di cal, ağumse lamńa n-ţilàr. Mutreaşte ncoa, mutreaşte nclo, z-veadă carĭ intră tu ţilàr, din cot! Iu erà Curulì nh'iptu tru guvă, nu puteà niţi nă sută di lămńi s-lo află. După ţe s-frîmse şi s-mîşcătură lamńa de-aclò, op! ţĭ-ease ş-Curulì, d-ĭu earà h'iptu, dizleagă calu di căpestru. Aestu, că ş-o-află de la Dumniḑăŭ ş-o-află, diznòŭ arujaşte şi diznòŭ ţĭ-ağunḑe lamńa adoară. Veade, mutreaşte, caftă, ma nu ş-află ţivà. Curulì canda z-dişcl'ise loclu di l-ascumse.

O-acăţară draţl'i nă oară di urecl'i lamńa şi-l' ḑiţe a caluĭ:

— Pùştane şi ca-di-cîne, tine ţĭ-arĭ'ḑĭ cu mine! No-aĭ ţe s-faţĭ ḑua tută, ma tut arujeşti! S-amuţăşti, că ţ-u deade amu-ţal'lu, şi z-baţĭ nă k'atră n-gură, că di nu, oàsile, va ţî li misùr os di os!

Ş-lo zverca de aclò şi z-duse n-casă, să-ş mutrească lù-crulu. Aestă vrea ş-Curulì. No-amînă, ma dizleagă căpestrul.

Calu di frica làmńil'eĭ, tăcù mutus-čitus, nu cărliḑă ne gi̇̄. Curulì ţ-ul l'a, lu ncàlică şi-l' strigă a làmńil'eĭ:

— Şeḑĭ cu sînătate, lamńe, Curulì ţĭ-fură calu. Lamńa se astrapse dipu nîs s-bagă mînă, ma Curulì azbură ca vimtu' şi după nă minută ağumse la pălate şi lamńa l'-lo fumlu. Ağumse sînătòs. Tora-l' ḑîţe el amirăluĭ dupu ţe discălic.:

— Ţîne, Doamne, calu di la lamńa. Calu-ńĭ căftàşĭ, cal ţĭ-adùş. Ma nclo ţe urseşti?

Amiràlu criscù di haraŭă şi loclu nu lu ncăpeà viḑî'ndaluĭ semnu di cal. Maşĭ a fraţlor lă vineà criparea şi nu ş-aflà loclu di ergu c-ascăpă Curulì cu bană dit ungl'a li lamńe. Ea s-lu pitriţèm ninga nă oară, ḑĭ'siră nîşĭ, vidèm, ascapă?

— Şi-l' ḑĭ'siră amirăluĭ, că lamńa are nă čergă ahărzită: tută muşuţîtă cu mărgăritărĭ, ğuvaire şi muşutèţĭ, ţe mintea omluĭ k'are!

Il' greaşte amirălu al Curulì şi-l' ḑîţe:

— Čerga làmńil'eĭ s-ńĭ-adùţĭ, că di nu, o-aspărḑèm uspiţăl'a şi ştiĭ ţe te-aşteaptă! Funea şi săpunea!

Ţe s-facă Curulì? ğoacă preftul di bil'è. Ş-faţe cruţea, l'a un cărlìg şi ndreptu la lamńa, cu numa-l Dumniḑăŭ. S-alină pri casă şi tinde cărliglu. Lamńa durńà cu mul'are-sa. Curulì acaţă čerga cu cărliglu ş-u traḑe cîtră nsus. A làmńil'eĭ l'i si părù, că mul'are-sa u traḑe cîtră nîsă. Trapse ş-lamńa doauă-treĭ orĭ, ma eara viḑù, că nu o-alasă. Na! ḑise, l'a-ŭ, sàturá-te! şi apoea s-şuţă pri mîna stîngă ş-acaţă s-hărbulească şi s-h'arbă făsul'e.

Curulì ţe altă aştiptă? U l'a čerga şi ea-lea, cu nîsă dinanùmirea, vińe l-amirălu.

— Bravo! Curulì, ḑise amirălu. Tine fuşĭ drac di sun punte, bre, ş-Io nu ti şteam. Acşiţe-ńĭ ti voĭ.

Amirălu ş-cama l-mutreà ş-cama-l vrea de atumţea.

Fraţl'i a luĭ h'àrile mîcà di foc şi di vinate.

— Ascăpă cî'nile şi di oara estă di gură di moarte, ma pîn tu treĭle, vaĭ creapă oara!

Il' ḑĭ'siră nîpòĭ amirăluĭ, si-l pitreacă s-fură àrmatle a làmńil'eĭ. Vru, nu vru Curulì, duse, macă amirălu l-pitricù, ma d-aestă cale, l'i se-aspàrsiră amăile ş-u păţĭ' muşuteaţa, s-nu-l' ḑîc pri numa mare: lăeaţa. Cîtu-l' călcă čorlu n-casă şi na, lu-ţî-l ančupă lamńa di tufă:

— Tine h'iĭ, Curulì, ţe-ńĭ furàşĭ calu, tine h'iĭ Curulì ţe-ńĭ uràşĭ ćerga! Cu ţeara s-ti căftàm şi nu te-aflàm. Tora va-ţĭ, spùn ĭo, cum s-fură calu şi ćerga di la lamńe, cîne ş-pîngîne! Cîndu l'i scărćică nă oară dinţĭl' şi-l' zgărlì nă oară ocl'il' ĭtră Curulì, şapte-optu l'i si dùsiră aiştùĭ. Nu cărliđă niţi *laũ!* Li K'irù di frică laĭlu. Il leagă vîrtòs g'ine cu nă fune ît braţlu şi-l da mul'are-saĭ, să-l frigă tu ćireàp di viŭ.

— Friđe-l, îl' đîse lamńa, şi pînă s-mi tornu s-h'ibă ndreptu. Va-l' trag nă mîcare, cum di ańĭ no-am mîcată. Acşì să ştibă Curulì!

Mul'area lo-arse di şapte-orĭ ćireaplu ş-apoea vru s-lo-arucă pri Curulì nauntru.

— Nu mi dizlèđĭ puţî'n, îl' đîse Curulì, cu boaţea plînguroasă, că veđĭ acşiţe nu mi ncape.

Mul'area, poale lunđe ş-minte şcurtă, u pimse si-l'-creapă numa, s ul dizleagă.

— Aoà ti vream, îl' đîse Curulì, şi cara l'-da una pìnđire, o-arucă pînă tu buriclu di ćireàp, di s-arse şi s-fripse, cum lipseaşte.

Ţ-u scoate apoea di nuntru, ţ-u spìnđură n-casă di un cărlìg di puliţă, l'a àrmatle ali lamńe, şi vine di li da tu mînă amirăluĭ.

Seara, na-ŭ, ĭu vine lamńa hărioasă, hărioasă, că va s-mîcà carne di Curulì.

— Il fripsişĭ Curulì, mul'are? greaşte.

Greaşte, ma carĭ s-l'i toarnă graĭlu? Mul'area dipri cărliglu di puliţă?

— Ma, ţe va s-feaţe mul'area? đîse lamńa. Ţe u pate? Iu la draţĭ să z-duse? Ea nu ca işà din casă?

Ma cîndu se-aproak'e di puliţă, u veade ńh'iptă di cărlìg, friptă, scrum.

— Ah! strigă ea, tut tine cîne, tut tine blăstimate di Curulì ńí-u feaţişĭ aestă, ma s-nu-ńĭ đîcă lamńe, cara s-nu-ţĭ beaŭ sînđile!

Amirăluĭ multu l-părù g'ine de-aestă ğuneaţă al Curulì, ma fratl'i, cum l'i ştiţĭ, ma lăĭ di cum erà ma nainte s-feàţiră şi multu lă părù arăŭ.

— Bre! đîţeà el', nu are moarte aestu om? Cum faţe, cum adară, ş-lucru bun scoate şi sînătòs vine. Ma, s-creapă draclu

şi viŭ nu lo-alăsăm. Ea s-l'i ḑiţèm amirăluĭ, s-lu pitreacă s-aducă lamńa, s-lu vidèm cum vu s-ascapă?

Feàţiră, cum u cruiră.

Amirălu pitreaţe eara Curulì, ca s-l'-aducă lamńa, nîsă ntreagă.

— U păţî'ĭ de-aestă oară, mintueaşte Curulì; cum va s-o-adùc lamńa? Aestă, cum va s-mi veadă, ţivà nu va s-alasă di mine tră cîte-l' fečŭ.

Z-băgă pri mintuire mare. Acaţă di si nveaşte cu nişte strańe mpiticate, se-afumă tu faţă ca corbul, ş-apoaea l'a un tăpòr, ş-faţe cruţea şi ḑiţe:

— Dumniḑă s-ńĭ ağută!

Trapse tu gărdina làmńil'eĭ. Acăţă s-tal'e un k'iparìş.

— Ţe tal' aţia, pri nintribată? greaşte lamńa.

— Tal'ŭ nă scî'ndură, s-adàr ună k'ivure tră Curulì.

— Cum? ul cunoşti tine, carĭ easte Curulì?

— Cum s-nu-l cunoscu, cîndu ńĭ-are faptă ahîte ş-ahîte arale? Ńĭ-are arsă casa, vătămată fumeal'a ş-cîte alte nu?

Şi taha Curulì sculă cămeaşa, să-ş aşteargă ocl'il' di lăcrińi, că-l' vineà taha s-plîngă ş-aţèl arîdeà pri sum mustăţi.

— E? ḑiţe lamńa, ş-a ńia nu ma puţîne ńĭ-are faptă! Ńĭ-are furată ahîte lucre scumpe, ńĭ-are murită mul'are-mea, că ş-ĭo îl' portu multă seate aiştùĭ. Ma, s-lo-aflarim ĭuvà, va-l beau ntreg di viŭ.

Apoea, l'-ağută şi lamńa-al Curulì ş-u feàţiră k'ivurea troară. După ţe u bitisiră, Curulì ḑîse:

— Nu ştim, va-l' vină g'ine? ea intră puţî'n nauntru, z-vidèm, cumu-ţĭ vine a ţîa, că ahî't cît tine erà şi Curulì.

Lamńa intră, fără z-duk'ască, ĭu băteà şi ţe-l' si crueà. Dîun-oară Curulì trac! căpak'a, doaŭă pènure sînătoase şi-l' ḑiţe:

— Ş-ţă facă g'ine, lamńe, că mine h'iŭ Curulì. Va mi beaĭ g'ine tora.

Deade lamńa, pimse di ună parte, de-alantă, ca s-frîngă k'ivurea, ma ĭu s-u frîngă, că Curulì o-avea adrată, ţe hăbare s-no-aĭbă scî'ndura.

Ma viḑù, că u păţî', acăţă s-lu l'a cu bunlu.

— Ascapă-mi, scoate-ńĭ-mi, că va-ţĭ fac mare buneaţă, va ti fac amiră pri lumea tută!

Tute k'irute! co-aeste nu-l arîdeàĭ tine Curulì, diștiptatlu Curulì. U l'a de-anùmirea și ț-o-aduțe la amirălu.

— E! doamne! ḑîse nîs. Calu-ńĭ căftàțĭ, cal ț-adùș; čergă vrușĭ, čergă țĭ-adùș; àrmate ḑîsèșĭ, àrmate ț-adùș. Tora, pă-ăcărie mare țĭ-am, s-ńĭ-aspùńĭ d-ĭu ńin tute aeste, carĭ ti bagă pri ğoclu aestu? Aoațe prinde s-h'ibă vîră nțăpătură.

L'-aspuse amirălu, că frațl'i.

Nîs s-cărtì multu, că tamàm d-ĭu nu s-aștiptà, de-aclò s-u pată. Ma carĭ l'-erà frațĭ și carĭ l'-erà ńilă de el', îl' l'irtă.

Cînd o viḑù aistă ğuneață amirălu, s-čudusì. De-ațeà el inșì dipri scamnu și tu loclu a luĭ intră Curulì, că deade seamne, că știe cum s-țînă căpèstrulu g'ine și că nu k'are ună amirăril'e, cîndu u daĭ to-ahtărĭ mîńĭ.

Frațl'i a luĭ pînă tu ḑua di aḑă pascu pàtile, că tră ma bun lucru, nu fură buńĭ.

Părămìθ vrut, părămìθ v-aspùș, carĭ știe came bun, s-aspună.

121. Feata dit curcubetă.

Țe viḑùt, țe avḑî't?

Erà nă oară, va h'ibă tora vîră ńil'e d e-ańĭ, nă vèduă. Ea fumeal'e no-aveà. Bînă sìngură ca laea ș-ca corba, mărata. Carĭ cripà ḑua tută, că no-are ș-ea un h'il'ŭ, să-l' dișcl'idă casa și s-nu h'ibă sìngură ca cuclu, s-culcà, si sculà, cu zborlu n-gură:

— Dă-ńĭ, Doamne! dă-ńĭ un suflit în casă, să-ńi dișcl'idă casa și s-am cu carĭ s-ńi treacă oara!

Dumniḑăŭ, de! cum si-l' da la mul'are vèduă! Ma carĭ l'i se-aurî' ș-el multu di ea, o-avḑî' nă ḑuă, că-l' ḑîțe:

— Dă-ńĭ, Doamne, nă feata și las h'ibă ș-curcubetă!

Dumniḑăŭ îl' deade nă curcubetă! Țe-că, vèdua no-aveà, ĭu s-u bagă di haraŭă, ahîtă vreare-l' purtà.

Nă ḑuă feàtile dit viținame nk'isiră ntre-apă la arîŭ. Curcubeta, c-acșițe-l' băgară numă, îl' ḑîse a mă-sàĭ, că va z-ducă ș-nîsă cu feàtile.

— Am, cum s-ti duțĭ, h'il'a mea, că tine nu poțĭ s-imńi?

— Nu, că pot, mamo!

Carĭ viḑù mă-sa, c-al'umtrea nu s-faţe, tra s-nu l'-aspargă k'efea, u pitricù.

Arucutìndaluĭ-si, arucutìndaluĭ-si ağumse Curcubeta cama troară di anante feate. Nîsă acăţă, l-arĭ'ŭ, un loc cama aclò di anante feate. Feàtile, carĭ la, carĭ aspilà, carĭ alg'à pinḑa, caθe-ună cu lùcrulu-l'. Curcubeta şi scoase faţa şi ţe z-veḑi? Aţeà nu ş-erà curcubetă, că erà ḑînă ş-ma muşată! Faţa-l' albă ca spuma, perlu-l' hrisusìt ca fluria şi ocl'il' lăĭ ca masna' Ş-aroşe, aroşe ca trandafla, tră semnu-mare. Apărńì Curcubeta să-şĭ misură neàlile dit ḑeàdite şi z-ḑîcă:

— Un nilùş, doauă niluşe, trei niluşe...

Cìt ascăpà di misurare, s-turnà eară di la cap: «un nilùş doauă niluşe...» Neàlile aeste erà tute ğuvaire scumpe şi cum s-ağucà cu eale, l'-căḑù un nel to-arĭŭ. Feata să nh'ipse to-apă şi pusputeà s-lo-află prit k'itriţeàlile arĭùluĭ.

Tu oara ţea, na ĭu ŕine h'il'lu-de-amiră, să-şĭ adapă calu. O-aduse oara s-lo-adapă ĭu s-ağucà Curcubeta. Feata, cìt avḑi', că om ŕine, nu işì dit apa arĭùluĭ, ma z-deade de-a fundu ş-armase aclò, tra s-nu u veadă h'il'lu de-amiră.

Da h'il'lu de-amiră s-lo-adapă calu, da, nu-ĭ cu puteare; aestu cìt ş-aplicà caplu şi s-trăḑeà nîpòĭ aspăreàt.

— Bre! ţĭ-are calu? greaşte h'il'lu de-amiră, di se-aspare? Da năpòĭ s-lo-adapă, ĭuva-ş-ĭuvà! Calu s-trăḑeà năpòĭ.

— Bre! si-l mîcă luplu, si-l mîcă! ţe-ńĭ are calu?

Vru amirălu z-bea nîs ma nainte, nacă l'-ańurḑeaşte apa ţivà şi cìndu s-aplică, nişane mare! Nŕilčă faţa li Curcubetă cama di soarle! A luĭ îl' si loară ocl'il', ahîntu luţeà Curcubeta!

Il' greaşte nîs s-easă dit arĭ'ŭ, u ntreabă ţe caftă aclò, cum l'-u numa, tute. Ţe s-află feata? ḑîse, că-l' căḑù nelu şi intră s-lo-află.

— Eşĭ, gri h'il'lu de-amiră, că di neale nu mi plîngu, ńĭ deade Dumniḑăŭ cìte nu vruĭ!

Ţ-aflàşĭ s-easă! Cìte-l' feaţe, cìte l'-adră ţivà.

Atumţea h'il'lu-de-amiră duţe şi acl'amă nă moaşe, nacă poate s-o-arîdă şi s-u scoată. Vińe moaşa la buḑa de-arĭŭ şi taha bagă s-la. Ma ţe lare? Cupańa u băgă pri dinţi şi căftà z-bagă apă nauntru, tra s-la.

— Nu acşiţe, mae, gri Curcubeta, nu s-la acşiţe!

— Am cum s-la, feata mea, că nu ńi ştiŭ? grea maea. Curcubeta u nviţà, ma moaşa drăcuroasă făţeà tut anàpuda.

— Nu acşiţe, mae, nu s-la acşiţe! grea nîpòĭ Curcubeta.

— De! feata mea, carĭ nu ńi ştiŭ! Nu vińĭ s-ńĭ-aspuńĭ puţî'n. Feata tut s-apruk'à s-l'-aspună ş-pîn tu coadă işì dip dit arî'ŭ. Atumţeà h'il'lu de-amiră arsărì d-ĭu erà ascumtu ş-o acăţă. Apoea o-aduse acasă şi-l' ḑîse a mă-saĭ, că va u l'a nveastă.

— Ba! h'il'u, gri mă-sa, dĭ-ună hoară mplină di feate no-aflàşĭ altă feată s-alèḑĭ, ma vreĭ s-ti nsorĭ cu Curcubeta!

Strigă mă-sa, gri, vărg'ì, ma fičorluĭ nu-l' si şuţà mintea Ştea nîs, ţe nu ştea vîrnu ş-ahî't ağunḑeà!

Vru, nu vru măsa, după ţe z-dipiră şi-ş frîmse mîńle cît nu ma putù, fără s-poatĭ s-l'i şuţă mintea, ncl'ise ocl'i, ş-lo-alăsă s-facă, cum îl' tal'e caplu!

Lumea s-moară şi să s-lişină de-arîdeare, cîndu avḑîră di glărimea h'il'luĭ-de-amiră, că si nsoară cu carĭ? cu nă Curcubetă! Tuţĭ ḑîţeà, că vaĭ k'irù de minte. Al'umtrea cum s-u l'aĭ luguria?

S-feaţe numta. Ţe numtă vaĭ ḑîţĭ? di k'isă ş-di cătrane, n-loc di ğucărĭ ş-cîntărĭ, plî'ngutle şi dipirărle ali mumă!

Seara vińe să s-culcă nveasta cu ğònile şi Curcubeta şi scoase cămeaşa di curcubetă şi mutreà torea! Ahîntă muşuteaţă di feată ş-ahîntă prindeare, nu se-aspune ne cu graĭlu, ne cu cundil'lu, ne aoà, ne ĭuvà!

Atumţea feata l'-ḑîse:

— Mutreà g'ine, s-nu ti cîrteşti di cămeaşa mea, că va s-plînḑi cu lăcrińĭ lăĭ.

Acşiţe nîşĭ bînară ańĭ mulţî. Nîsă aveà ngătàn s-o-ascundă cămeaşa di curcubetă sun nă bonḑă. Nă ḑuă fură acl'imàţĭ la nă numtă dumneascĕ. Amirălu co-amirăroańa să ndreàpsiră să z-ducă.

— De! ḑîse amirăroańa cîtră h'il'ŭ, tute cu nurărĭ la numtă, maşĭ ĭo fără noră, că cum s-mi duc cu nă curcubetă dipu mine.

Fičorlu nu ḑîse ţivà. Carĭ dùsiră tuţĭ la numtă, Curcubeta şi scoase cămeaşa, si ndreapse şi duse ş-nîsă şi s-acăţă n-cor ningă nveastă.

Lumea tută s-şiştisì, carĭ s-h'ibă feata ţea? Om easte? ḑînă easte? ţe easte? Maşĭ un singur ştea, carĭ easte şi nu lo-acăţà loclu di haraŭă.

Amirăroańa l'-u deade cu cotlu amirăluĭ şi-l' ḑîse:

— Mutreà torea muşuteaţă di fată! Aţeà prindeà tră h'il'lu a nostru! şi-ş aştearse cu mîntila nă làcrimă dintr-ocl'i.

H'il'lu o-avde şi-l' ḑiţe:

— Nu ţĭ-u mîcă ìnima, mumă, c-aţeà i nveasta mea!

— Cum di-ĭ aţeà? Am curcubeta ţe u feaţe?

— Curcubeta-ĭ sun bonḑă!

Fuga muma acasă, caftă sum bonḑă ş-aflá cămeaşa di curcubetă. Aprinde apoea un foc mare ş-o-arucă n-foc.

Feata dit Curcubetă, de-aclò ĭu ğucà n-cor, l'-ańurḑì scrum şi di nă oară azbuiră cîtră a casă, grìndaluĭ, zg'ilìndaluĭ:

Cămeaşa-ńi, cămişiţa-ńĭ,
Că ţe ńĭ-o-arsişĭ măniţa-ńĭ!

Di cripare mare, Curcubeta plîmse-plîmse pînă s-feaţe un puĭl'u. G'ina-ma h'il'lu-de-amiră lo-acăţă ş-apoea cu cîntare ş-discîntare ş-cu amăĭ, l-feaţe nîpòĭ om şi armase cu nîs pînă muriră, s-fure-că nu bîneaḑă ninga.

Părămìe şteam, părămìe aspùş,
Carĭ ştie cama muşàt, s-aspună ş-nîs.

(Spus de Ceama al Mitre al Tole.)

122. Muşata-Locluĭ-dit-mer.

Erà, ţe nu ş-erà.

Erà ună oară un ğone-aleptu, h'il'u-de-amiră. Nîs urseà loc cît traḑe earba. Cara-l' vińe oara să si nsoară, ğònile-aleptu arcă tu steauă şi-l' se-aspusi, că nveasta luĭ va s-h'ibă *Muşata-Locluĭ* dit mer.

Tu màrḑinea locluĭ erà nă grădină. Tu grădina ţea crişteà un mer. Merlu aţèl făţeà maşĭ treĭ meari ş-tu unlu di meare se-aflà muşata-locluĭ.

Avḑî' ğònile-aleptu cîtu nclo se-află Muşata-Locluĭ şi nu-l' se-aspărè ocl'ul a luĭ. Aveà nîs cal' azbuĭrătòrĭ, ţe mîcà loclu şi bea niorl'i, s-lo-aducă aclò. Criparea l'-erà cum s-facă, că aclò erà un amiră-aràp, amirălu Laĭu, ţe o-avigl'à grădina.

Di cripari şi di-nvirinari ğònile-aleptu pîni nu-l′ si mîcà. Carĭ îl viḑură părinţîl′, că slăg′aşti ḑuă di ḑuă, lu ntribară, ţe-ari di-ĭ ca di fărmàc?

El prota s-aruşnă z-ḑîcă, ma cama năpòĭ lă u tăl′è, că nîs va nsurari.

— Macă vrei nsurari, îl′ ḑîsiră părinţîl′, ahîntu cama g′ini carĭ nu va s-aĭbă nă noră to-auşatic. Aestă s-h′ibă lîngoarea.

Ş-acăţară părinţîl′ s-l′-aducă feati, feata al Amiră-Albu, al ńic, al mari ş-al nu ştiŭ cari. Fiĉorlu minà caplu, nu! că, vîră nu lu ncălḑà. Tu coadă lă ḑîsi:

— Ţe li vreţĭ ş-aţeali ş-aţeali: Tuti feàtili sun buni, nu li cătigursescu, ma mintea mea azboàiră largu multu. Io voĭ *Muşata-Locluĭ dit mer.* Na, aestă voĭ ĭo nveastă.

Ştea părinţîl′ ţe-ĭ cu Muşata-Locluĭ dit mer şi vrură si-l′ toarnă mintea, că di cîţĭ z-dùsiră, vîră nu s-turnă, ma n-cot tuti lă fură.

— Nu bune, nu slabe, mută-ŭ mintea, că s-nu paţĭ ca mulţî alţî, ţe dùseră şi nu s-ma turnară.

Ţivà? Loc no-aĉaţară.

Carĭ viḑură, ţe nu viḑùră ş-părinţîl′, îl′ deàdiră urăĉunea ş-lo-alăsară z-duĉă. Ma g′ine z-ducă, di per-că să s-tuk′ască ca ţeara?

Ğònile-aleptu trapsi to-ahuri, s-aleagă un cal. Aclò nauntru erà cal′ sute, carĭ di carĭ ma muşàt ş-ma piră. Nîs îl′ tricù tuţĭ şi s-apruk′è la un cal arîńòs, ţe mîcà oasi n-loc di earbă. Ğonle-aleptu îl hărisì cu mîna, îl′ lo oàsili şi-l′ băgă earbă ş-apoea lu nşiuă şi acăţă si-l′ ḑîcă:

— I! Murgu, i! că lungă cale-avèm şi cum va u scutèm?

Calu s-turnă şi-l′ ḑîsi:

— Si-ńĭ bînèḑĭ, ğone-aleptu! Suntu ańĭ, ţe nu bîgă mînă văsilk′ască pri mine vîrnu. Tini nu te-aruşnàşĭ s-mi daĭ di mîneàr, ma ş-tine-arăŭ nu vaĭ veḑĭ di la mini.

Di nă oară si scutură arîńoslu şi cîndu scoasi nîşti peani, ocl′il′ iţĭ loa.

— Ncàlică, ḑîsi calu! că lungă-ĭ calea, greauă easti, ma cu muna-l Dumniḑăŭ, va u scutèm în cap. Multi ńĭ-ari traptă k′alea, ma ş-multi-ńĭ poati oslu!

Azbuirà calu-cu-peane ca vimtul, ca mintea. După ḑîle ş-meşĭ di pri.cale, ağùmsiră, vru Dumniḑăŭ, tu grădina Arapluĭ, tu grădina Laĭluĭ-amiră.

Şiḑură prota şi z-discurmară di cali ş-apoea ğònile-aleptu îşi ţimsi àrmatli, ncălică şi-ş feaţi cruţea, s-l'i-ağută aţel de-analtu. Se-arcă di nă oară tu grădină şi mutrì afurişalui. s-arupă merlu cu Muşata-Locluĭ. Aestu mer erà pri pomlu dit mesea grădìnăl'eĭ. Vîrnu nu puteà să s-aproak'e niviḑùt de-Araplu, că de-avarliga di pom erà loclu gol. Ş-făţeà merlu maşĭ treĭ meari, ş-tu unlu di eale erà Muşata-Locluĭ.

Cît lo să s-aproak'e ğònile-aleptu, z-diştiptă Araplu şi s-a-urńì s-lu bea di viŭ. Şi s-acăţară, fràtile a meŭ, di tufă; ğò-nile-aleptu co-apala tu mînă ş-n calàr pri calu-cu-peani, tră-ḑeà tu carni. Ma ş-Araplu nu s-alăsà pri padi, că nh'iḑeà ùngl'il'i cît ma puteà adancà, ca laĭu, ca corbu, ţe erà.

Dă un, dă alantu, nu ştiŭ cum feaţi ğònile-aleptu şi lo vimtu cu calu-cu-peani şi cîndu se-astraḑi pre-Aràp lu n-h'iḑi pîn di ḑinucl'e tu loc. Araplu tora z-băteà, ma nu puteà să s-mină. Scoase atumţea coarda ğònile-aleptu şi-l' tăl'è cărăfeta. Cură, fràtile-a mel, atumţea, cură sînḑi laĭu ca mura, di ţ-ağunḑeà pîn di călţăvetă.

S-alină apoea ğònile-aleptu pri mer, adună treĭli meari, ncàlică diznòŭ pri calu-cu-peani şi nk'iseaşti cîtră-acasă. Cît ağumsi màrḑinea di un arîŭ scoati meàrili din sin. Tal'e unlu, no-ari ţivà; tal'e alantu, nîpòĭ ţivà.

Acăţă să-l' bată ìnima di frică a ğònilui-aleptu; ş-o-avù, că n-cot îl' fu zahmetea. Ma calu-cu-peani, ţe li ştea aeste, arîdeà pri sun nărĭ; calu cu peani ştea, că merlu ţe-armasi, o-are Muşata-Locluĭ.

Tal'e ş-treĭlu mer, ţe să-l' veadă ocl'il'? Muşata-Locluĭ nvil-ĉà ca soarli. G'ine ma cum feaţi, că tu tăl'area merluĭ, îl', sînḑină ḑiditiclu. Tr-oară acăţă si-l' cură sînḑi şi fiĉorlu ş-u deade alaga s-află ţivà erg'i, si-l' bagă la ḑiditìc, s-nu-l' cură.

Cît fuḑì nîs de-aclò şi vìńiră nîşti g'ifti. Ma u viḑură, o-acăţară cu zorea, şi h'iḑe-l' aţi şi zahuràh' prin cap, mińĭ, ĉoari, se-adună Muşata-Locluĭ şi s-feaţi ńică cît un pescu. Pescul aestu erà tut hrisusìt. Ningă arîŭlu aţèl erà un bu-duvàĭ, sternă, nu ţîn g'ine-aminte. Lo-arcară g'iftile pescul tu buduvàĭ, tu sternă, ţe erà! Apoea nviscură co-armata li Muşate-a-Locluĭ ună di nîsi ş-o-alasără ş-fuḑiră. Cîndu s-turnă ğònile-aleptu ş-u viḑù ahîndu lae, se aspărè. Ea s-h'ibă Mu-şata-Locluĭ? ş-frică ocl'il'!

— Aestă s-h'ibă Muşata-Loclui? Nu unḑeaşte dip. Ţe mintuì nîs?

— Poate acşiţe-ĭ Muşata-Loclui şi va s-afumă s-mi cătăpăţeascǎ, s-fure că ţîn la nîsă.

U lo! Ma, năinti ţe să ncàlică şi s-tragă, après di seati cum ş-erà, s-aplică z-bea apă din buduvàĭ, z-ḑîţèm. Cum s-aplică, viḑù pescul hrisusìt şi vru s-lo-acaţă. Intră dicara tu buduvàĭ şi, după nîscîntă oară, lo-acaţă şi-l l'a cu nîs acasă.

Părinţîl', carĭ viḑură nora ahîntu lae, să nfărmăcară şi si nčimirară [nčumirară]. Nu s-aştiptă, s h'ibă Muşata-Loclui ahîntu lae tră nivideari, ca nă viftă. Lă ḑîsi ş-fičorlu, că nu erà ma naintea lae, ma cum s-feaţi di nă cali, nîs nu ştie·

— Ma cara-ńĭ fu căsmetea s-u l'aŭ, va u ţîn.

Seara fičorlu scoati pescul şi-l da s-lu tigănsească. L-curară mul'erli şi sk'ińl'i l'-arcară n-cuprie. Aclò criscù un k'i-parìş muşàt-muşàt, maş cu frînḑă di flurie tră semnu! Cîndu triţeà amirălu, amiroańa şi h'il'lu-de-amiră, s-aplicà k'iparişlu pînă di padi şi-l' h'iriţeà, şi-l' băşà, tră nişani. Ma cîndu triţeà g'ifta, s-mutà cîtră-n-sus şi s-cutrimurà tut.

Aduk'ì g'ifta, că Muşata-Loclu vaĭ criscù acloţe şi-l' ḑîse a bărbatu-suĭ, si-l tal'e k'iparişlu, că lă ţîne aumbră.

— Cum să-l tăl'èm, criştină, ahtari muşuteaţă di k'iparìş, ţe noĭ lo-avèm şi lumea nă-l zilipsescu?

Nîsă a l'eĭ: i vă-l tal', i nu s-faţi.

Se-ascapă di ngrîńa mul'ăril'eĭ, că-l mîcà ḑua tută, îl tăl'è Cum tăl'à argaţl'i, căḑù nă scîrpă tu čoariclu a unùĭ argàt aùş. Aestu no-aduk'ì tu oare ţea, ma cîndu vińe acasă şi z-dizivìscù, căḑù scîrpa şi muscuvulsì udălu tut. Moaşa o-adună scîrpa şi u bagă tu dulape să s-află. Ţe era estă? Ş-erà Muşata-Loclui. Cîndu auşlu cu moaşa durńà, si sculà ea şi ndriḑeà tuti lùcrili din casă şi to-apiritä ş-intrà tu dulapi.

Auşlu cu moaşa, čudie mari, s-mutreà dol'i şi nu ştea carĭ li ndreaḑi tute aesti. Moaşa ş-o-aveà c-auşlu li faţe, auşlu ş-o-aveà, că moaşa, ma că nu va s-l'-aspună. Moaşa ḑîţeà:

— Multu prindi s-mi va auşlu, mască si scoală de-adară ahîti lucri noaptea. L'-u ńilă di mini.

Auşlu nîpòĭ:

— Mare lucru di moaşi! U şteam al'umtrea, ma, arî's fuĭ. Nu veḑĭ, cum li ndreaḑi muşica tuti?

P-agalea-agalea s-apruk'ară Pàştili. Muşata-Locluĭ ţe faţ' Acaţă di coasi strańe tr-auşlu, tră moaşa ca de-amiràţi. Ş' čudusea ş-nîşĭ d-ĭu ahîti lucri ş-ahîti muşutèţĭ!

— Tine va le-adàrĭ, moaşe, aesti, ntribă nă ḑuă auşlu?

— Ba, ńi si pari, că tini le-adàrĭ aùş, ma nu ń-aspùńi.

G'ine ma viḑură, c-aoaţe nîşte cură, ma nu lă si duţeà mintea la scîrpă.

El', s-li bagă stràńile, s-nu li bagă, şideà şi s-mintueà, ci lă erà, s-nu l'i ntreabă amirălu la băsearcă, d-ĭu le-aflară nîşĭ oàmińĭ scăḑùţĭ, oarfîńĭ, fără bubotă tu căpisteari, stràńile aesti de-amiràţĭ? Nu li băgară şi z-dùsiră l-*anastasi* cu fucărărèştile a lor strańe.

Ună fuḑiră din casă ş-Muşata-Locluĭ aştirnă casa cu vilenţă ş-cu k'ilińĭ s-ţă fugă mintea di muşuteaţa lor. Apoea adră mîcărĭ, pite, puĭl' fripţĭ, dulţèńĭ, gădăĭh' ş alti, ţe s-ţ-alinḑi ḑeàditle, cîndu s-mîţĭ, ahîntu bune, ahîntu nòstime.

Auşl'i, tu turnată, lă vińe s-nu intră n-casă:

— Aoà vaĭ ğoacă vîră daràc, ḑîse auşlu. A ńia-ńĭ vine s-nu intru. Tine cum ţĭ-u va mintea?

— De! aùş! Omlu arăŭ nu-ţĭ faţi lucri buni ş-aoaţi nu ved slăbinţă, ma cum urseşti! bărbàt h'iĭ!

Ş-feàţiră ìnimă ş-intrară! Feata no-aveà anăsk'irsită di tuti şi tutu ndriḑeà tu udălu aţèl bunlu. Ma u viḑură auşl'i griră:

— Carĭ h'iĭ tine, h'il'e?

Feata, carĭ o-apcară, şadi şi lă mbàiră ună cîti ună, că nîsă-ĭ Muşata-Locluĭ. Apoea spusi cum h'il'lu de-amiră o-ascăpă dit mîńle Arapluĭ, cum nişti g'ifti co-amăĭ ş-cu aţi u feàţiră pescu ş-tuti ananti cîte aspùş pînă aoaţi. Auşl'i, haraoa n-casă! Arsăreà pri unlu čor, di g'ini ţe lă păreà. Il' ḑîsiră s-şadă la nîşĭ, că el' fičòr no-aŭ ş-că va u vor ma multu di ocl'il' din cap. Muşata-Locluĭ armasi.

H'il'lu-de-amiră, cara ndisì cu g'ifta, lo-arcă tu lîngoari greaŭă şi nu mîcà, nu beà, nu-l' si băgà ţivà n-gură. L'-aduţeà piti di feati virvinadi, măcărĭ soe-soe, ma n-cot, că nu-l' si dişcl'ideà orixea.

Atumţea avdi Muşata-Locluĭ şi bagă di adară nă pită cum ştea nîsă, bună şi dulţe, s-ţ-alasă gura apă, şi l'-u pitreaţi cu moaşa. Vińi moaşa la pălati, ma carĭ u dădeà di mînă?

Niţi că o-alăsà s-intră la poartă. H'il'lu-de-amiră avdi de-analtu şi greaşti, s-o-alasă s-intră.

Cum vid̦ù pita estă, îl' si dişcl'isi orixea ş-mîcă. Apoea l' d̦îse a moàşil'eĭ, s-l'-adară ninga ună. Cum mîcă şi de-aestă, s-feaţi cama g'inĭ. Moaşa l'-aduţeà caθe-d̦uă şi d̦uă di d̦uă h'il'lu de-amiră lo tră năinti şi s-feaţi dip sînătòs.

U-ntreabă nîs moaşa:

— Nu ńĭ-aspùńĭ, tini li faţĭ pìtile aesti, i aĭ vîră noră, vîră feată.

— De! h'il'u, le-adară feata-ńĭ.

Atumţea h'il'lu de-amiră u ntreabă, ĭu şadi, că va z-vină s-u veadă, s-l'i facă nă vìzită. G'ini ma muşica, plină di bubulìţĭ, îl' d̦îţi, că casa l'eĭ taha easti plină di ńerńi ş-plină di bălid̦ĭ. Las h'ibă, d̦îţe amirălu, că io vaĭ vin. Acşiţi si scoală şi z-duţi s-l'-aducă nă ǒoară a feàtil'eĭ tră pìtile a l'eĭ. Aoaţi ţe z-veadă? Casa li mae, lămbriseà ca paràdislu. Tu loc di ńerńi, maşĭ k'etri şi k'itriţeali di ńamănd̦ĭ. Tu loc di bălid̦ĭ: vasilcàţĭ, trandafli şi garoafli. Muscuvulseà tută căsica li mae. Ş-nauntru ţe să-l'i veadă ocl'il'? Muşata-Locluĭ, cum ti ved şi cum mi ved̦ĭ. Sărgl'ì di u băşè şi u băgă, s-aspună cum îl' k'irù dintr-ocl'i. Ea nu d̦îsi «nu» şi-l' aspusi tuti.

H'il'lu de-amiră o-aduţi la pălati şi cîndu ţĭ-o-caţă g'iftă, ţĭ-o-aund̦i cu cătrani şi-l' da foc, no-armasi ǒor di ea!

Apoea el si nsură diznòŭ cu Muşata-Locluĭ dit mer şi feaţi numtă dumnească, di ğoĭ pînă ğoĭ.

Eràm ş-ĭo acloţi, ğucàĭ, ansărìĭ, pînă d̦îşŭ dure. Tu fugă ţe s-l'aŭ? Aĭ z-v-acumpăr cîte nă căĉulă ş-cîte n ǒileah'e aroşe. G'ine ma cum triţeàm pri la Cărăńìnàţĭ, sărgl'iră cìńl'i şi-ńĭ le-arăpură. Carĭ va s-li l'a, s-facă nă turtă, ună găl'ină friptă ş-ună cofă cu ńin şi si z-ducă s-li l'a.

(Spus de mamă-mea, Avela, Epir.)

123. Oarfîn şi h'il'u-di-domnu-mare.

Erà un amiră şì z-duse a priimnare pitu horĭ. Vrea să ştibă cum bînează lumea. Nu ştiŭ cum s-feţe, că armase năs tu nă hoară, ta s-àpiră aclò. Amirăŭlu nu ştea, ĭu s-tragă. Di aistă asună la nă uşe, la nă casă oàrfînă ş-cu multă fumel'e. 35

Amirăŭlu, după ţi apirì, zburî cu p(ă)rinţil', să-l' da fiĉor a aţăl, ţi este ma dişcl'ìs. P(ă)rinţil' a fiĉorluĭ îl' zăsiră amirăŭlu:

— Tută fumel'a, Doamne, a ta este. Macă vreĭ, l'a-ŭ.

— Nu! nu! eŭ va s-l'aŭ aistu fiĉòr maşĭ, că ńĭ-ul lo ocl'i ti dişcl'ìs multu.

L'-ul dèdiră.

Amirăŭlu l'a fiĉorlu aistu şi-l duţe cu nîs a casă. Aţia nis ul pitreţe la sculie să nveaţă carte. Fiĉorlu, dişcl'ìs, nviţă multu şi erà durùt di amirăŭlu şi di amirăroańa.

După ţi bitisì sculia, amirăŭlu vru s-lu nsoară şi să-l' da feata luĭ ti nveastă, că nîs muntreà omlu, nu soea omluĭ. Mînĭ, agalea z-vidèm, zăse, ţi va s-zăcă şi amirăroańa, că ş-a l'eĭ este feata.

Ntreabă amirăroańa, aistă cu altă minte. Cum s-u mărită pi om di aradă! Nu s-faţe căbule, că-ĭ aruşine.

— Eŭ voĭ s-u daŭ feata mea ti h'il'ŭ de domnu-mare, zăse ea, nu pi om de-aradă.

Amirăŭlu zăţe «eŭ nu voĭ», amirăroańa «ş-eŭ nu voĭ,» vizură doĭl'i, că nu pot să s-acăk'isească, ţi s-facă? Zăse amirăŭlu aiste zboară:

— Ta s-nu s-facă k'efea niţi a ńia, niţi a ţia, atumţea s-faţim aşì: Si-l' pitreţim doĭl'i fiĉòrĭ şi h'il'lu di domnu-mare şi oàrfînlu a nostru pi amare. S-lă dăm căte ună pampore şi praḑĭ cîte dao ńil' di napuliòńĭ pi insu şi avigl'itòrĭ di oaste şi carĭ va z-g'ină di năşĭ doĭl'i cama cu ma mulţĭ praḑĭ, aţulùĭ va s-l'-u dăm feata. Amirăroańa zăse: g'ine-ĭ aşì.

Atumţea amirăroańa, şireată, ţi s-facă? Ta să-l' si facă a l'eĭ k'efe, cl'amă h'il'lu di domnu-mare şi-l' da ascumtà nică alte dao ńil'e di napuliòńĭ, ta s-h'ibă nîs cama mult-amintàt, ta s-l'u da feata luĭ.

L'i cl'imară şi după ţi lă spùsiră, ţi ş-cum, unlu feţe n-dreapta, lantu la stînga.

H'il'lu di domnu mare erà hrao mare, că aveà praḑĭ ma mulţî. Năs fuzì diparte, ta s-agungă ma aguńa şi s-toarnă cu cama mulţî praḑĭ a casă.

Ma nu ştiù, ţi ńĭ-ul aştiptà măratul!

Cum fuzeà năs aguńa, după născînte zăle, ajunse t-ună altă amirăril'e, la hoară-amirăluĭ. Ca h'il'ŭ di domnu-mare, năs trapse ndreptu la văsiloańa, că văsil'è no-aveà.

Aistă văsiloańe erà di aţele ţi mutreà s-ti fură dintr-ocl'i. Cum măcară, biură, ăl' zăşe a fičorluĭ di domnu-mare:

— Ştiĭ ţivà?

— Ţi să ştiŭ?

– Va s-ţă spun ţivà, ţi no-aĭ vizută.

— Spuńe-ńĭ, să-ńĭ bănèzĭ! fičorlu.

Am ună cătuşe, care sta pasprig'ing'iţĭ di săhăţĭ pri čičoare şi joacă ş-arăsare şi ţîne doa luminărĭ tru čičoarle a l'eĭ di minte. E! ţi zăţĭ di semnul aistu?

— Ţi s-zăc, că tine mi l'aĭ ti om fără minte: poate s-h'ibă aistă vîrnă-oară?

— Mine zăc, că poate şi fure-că vreĭ s-nă-acăţăm cu baste [stăh'imă].

— Me-acàţ, zăţe fičorlu.

- Pi ţi? ntreabă văsiloańa.

— Pi ţi aĭ vrere, fičorlu.

— Iu voĭ pi toată-ţĭ averea.

— Ş-ĭo voĭ tot aşì, zăţe fičorlu.

Ma, ta s-h'ibă doĭl'i sigurĭ un de-alantu, ş-fèţiră cărţî şi ligătùrĭ, ta s-no-aĭbă zboară ma nîpòĭ.

Fičorlu s-hărisea, că dĭ-ună-oară, fără alăgare mare, va s-facă avùt. Măratul nu ştià cu ţine are s-facă!

U cl'imară cătuşa şi cl'amă şi un tîmpînàr şi-l' li da doale ţerĭ tu mînă aprese şi acăţară si-l' cîntă. Năşĭ ăl' cîntà şi pusta di cătuşe jucà ca om! Jucă, jucă tamàm pasprig'ing'iţĭ di săhăţĭ, cum lă fu zborlu. Viḑù fičorlu, că k'ere.

Văsiloańa, după bastea ţi aveà, l'-amintă tută averea fičorluĭ şi măratul arămase gol ca tufek'a. Ţi s-facă năs măratul di fičòr, si zbură la ună furnă, s-poartă apă cu tàlarlu şi arămase aclò.

Tura s-acăţăm, ta si spunim şi ti alantu fičòr, care fu pitricùt şi năs pi amare, ti avere ta s-facă. Năs, cum fuzì, li k'irù plànurle, ţi l'-aveà dată amirăŭlu şi l'-u dede, ĭu s-easă, las easă! Cum fuzeà năs aşì ajumse, dupu niscînte zăle, ningă nă pădure, nòlğica di amare. Năs armase čudusìt di aistu loc. Zăse la oaste.

— Staţĭ fičòrĭ, să zăptăsìm aoaţe pamporea.

U zăptăsiră. Daporpoea inşì fičorlu amirăŭluĭ, s-duse pi locul aţăl, să s-priimnă. Dede di ună k'atră mare cu patru

cărtel'e. Cl'imă oastea diznòŭ şi lă zăţe, s-acaţă di cărtèl'ŭ, si scoală amindoil'i ploača. Acăţară ş-u sculară ţi z-veadă? ună odae nuntu-n-loc. Intrară nuntru, vizură un aùş cu barba albă şi-l vizitară. Auşlu l'i ntreabă, că di ĭu vinìţĭ şi ĭu nerziţĭ. Fičorlu l'i spuse pi aradă toate, cum aveà şi plànurle ţi-l' aveà dată tatu-su, di li k'irù.

— Nu-ĭ ţivà zăţe auşul, şi-l' spune ţi cale s-l'a şi pi ĭu s-l'-u da. După ţi fičorlu l'i spuse, cum este pitricùt di tată-su ti avere, auşul l'i zăţe aiste zboară:

— Na! istu şiş cu g'itrìĭ. Aclò ĭu va s-nerzi diparte, va s-afli amirăŭlu a locluĭ lînzit di noa ańĭ. Vărnă g'atru, vărnă moaşe nu-l ari vindicată. Tine, cîndu va s-ti apròk' aclò, va si scolĭ flàmbura şi va si strizĭ, că g'oà, g'aturlu aţăl mare g'ine. Va si-l' daĭ amirăluĭ cîte treĭ ică cîte patru-ţinţĭ k'ĭcute s-bea şi el va s-vìndică.

Daporpoea fičorlu îl' başe mîna şi fuze, s-duţe la-aţăl amiră şi faţe cum lu nviţă auşul. Lu ntribă prota, cum fac g'àţărl'i, di ţi l'-este lîngoarea, daporpoea îl' dede, s-bea. Amirăŭlu după niscînte zăle s-feţe sînătòs, h'er.

Il' zăţe amirăŭlu:

— Ţi vreĭ, caftă, că tute a tale-s.

— Ţi aĭ vrere, aţeà dă-ńĭ, zăţe fičorlu.

— S-ţ-u daŭ pi h'il'a-mea, s-ti fac pi tine n-locul a ńeŭ.

— Aistă nu pot s-u fac, fără ntribarea tată-ńuĭ.

Atumţea amirăŭlu, l'i ncărcă pamporea de-amàlamă şi g'amante şi di tute bùnile şi l'i nviscù oastea g'ine-muşàt şi-l pitircù a casă-l'.

G'ine ma auşul ăl' zăse a fičorluĭ:

— Cîndu va s-ti torni, s-daĭ pi aoaţe, ta să mpărţĭ'm averea. Auşul vru ta s-ul veadă, di-si este om, ţi s-ţîne di zbor, că nu-l' erà a luĭ di avere. Fičorlu dede tu turnată pi l-aùş, si-l' da partea di avere.

— Nu-ţĭ voĭ ţivà, h'il'u, zăse auşul; vruĭ maşĭ să-ţĭ ved mintea.

La fugă îl' dede auşul cu barba-albă ună cutie ńìcăză şi-l zăse:

— Na cutia istă şi cîndu va s-vezĭ naĭ cama marea zore, s-u dişcl'ìzĭ cutia.

— Fičorlu u lo şi u băgă n-sin.

Tura l'-u dede năs, s-ul caftă pi soţu-su, h'il'lu di domnu mare, cătră ĭu s-află. Ajumse tişĭ aclò, ĭu erà năs. Trapse ş-năs ndreptu la văsiloańa şi nu ştià di aţele ţi păţă h'il'lu di domnu.

Tut aşì cum cu h'il'lu di domnu, văsiloańa ăl' zăţe după measă, că are nă cătuşe aşì ş-aşì.

Fičorlu nu vru s-pistipsească şi s-acăţară, ică să-l' da tută-l' averea; ică năs s-l'a averea văsiloàńil'eĭ tută.

Acaţă cătuşa, că l'-o-aduse Stămăria, s-joacă cu ţerle tu mînă pi doale čičoare, s-muntrèştĭ şi s-ţă faţĭ cruţe!

Tricură aproape tresprig'ing'iţĭ di săhăţĭ şi tîmpînarlu l' cîntà şi cătuşa jucà. S-apruk'à s-treacă şi săhatea armasă şi fičorlu minte n-cap no-aveà. Tiş atumţea ş-aduţe aminte di pisk'esea ţi-l' aveà dată auşul, s-u dişcl'idă tu zore mare.

Bagă mîna n-sin şi disfaţe cutia şi ease di nuntru un şoaric ńicuz. Dĭ-ună oară cătuşa da di pade ţerle şi apoea ş-u da alaga după şoaric, ta s-ul acaţă.

Vizù atumţea văsiloańa, că k'irù şi fičorlu amintă.

După ţi lo ş-averea di la văsiloańa, cum lă fu ligătura, alăgă ş-află h'il'lu di domnu-mare, carĭ purtà apă la nă furnă. Lu scoase di aclò, ul băgă di s-lă, s-k'iptină şi-l lo cu năs şi-l' dede nîpòĭ pamporea şi oàmińl'i ţi aveà k'irută.

Ajùmsiră acasă; pamporea oàrfînluĭ fičòr erà maş cu amàlamă şi muşutèţĭ şi oastea-l' anviscută ca dit oŭ, şi pamporea h'il'luĭ di domnu mare vecl'e şi goală şi oastea-l' tută aruptă.

Viḑù atumţea ş-amiroańa, că nu lipseşte s-caftă fumel'e, ma va s-h'ibă ş-omul cu cap, că după cum zăţe zborlu: di sk'in trandafir şi di trandafir arăsare sk'in. L'-u dèdiră feata ti nveastă a oàrfînluĭ şi apoea s-dipuse amirălu ş-ul băgă pi scamnu pi ḑinir-su.

(Spus de Nastas Papa-Goga din Gopeşĭ, Macedonia.)

124. Fičorlu-de-amiră, amintàt cu coarda n-mînă.

Erà, ţe ş-earà.

Ună oară ş-un k'irò erà un amiră. Amirălu nu făţeà fumeal'e. Ḑua tută să ncl'inà la Dumniḑă şi-l' ḑîţeà s-l'i da

ş-a luĭ un fiĉòr şi la s-h'ibă arăŭ cum no-are faptă fisea, ci năs va-l aşteaptă cu bràţîle dişcl'ise.

Dumniḑăŭ îl' deade un h'il'u. Aestu cîndu s-amintă, s-aflà cu coarda tu mînă şi crişteà, θamă! ḑua ş-anlu. Apărnì fiĉorlu să z-ducă la scul'ò şi di cîţĭ fiĉòrĭ aflà n-cale, trăḑea coarda ş-lă loa caplu. Cavàĭ, carĭ îl băgà draclu s-l'i ḑicà ţivà, i s-l'i toarnă zborlu, i s-mutrească cîtră nîs cari-şte cum, că tu minută trăḑeà coarda şi-l' tăl'à.

Măratlu de-amiră nu şi ştea ţe s-facă! Di tute părţîle vineà plînguri̯, tră fiĉorlu amintàt cu coarda n-mînă.

S-ascapă di nîs, îl lo cu bunlu şi-l' ḑîse să z-ducă s-află Muşata-Loclui̯. Fiĉorlu ahî't vrea şi nk'isì calea nclo.

Calea cum z-duţeà află un om, semnu mare! Aveà ahîntă puteare, că loa un munte tu na mînă ş-un to-alantă şi-l' ĉuĉuteà şi-l' si păreà, canda no-aveà ţivà. Ahî't ĝone ş-ahî't putùt.

Lu ntribă fiĉorlu-amintàt cu coarda tu mînă, cîtră ĭu z-duţe.

— Mi duc, ḑîse, c-avḑî'ĭ, că s-află un ĝone multu şi voĭ să-l ved. Numa luĭ easte: Fiĉorlu amintàt cu coarda tu mînă.

— Am ĭo h'iŭ aţèl.

— Macă tine h'iĭ, mi vreĭ ş-mine soţ?

— Ti voĭ; cum ţ-u numa?

— Ińĭ ḑîc s-a ńia nă pal'u-numă Mută-Munţî.

— Muşată numă.

Ma-nclo deàdiră di un gal'amàn di om, di un θirìŭ.

Lu ntreabă fiĉorlu de-amiră. ĭu oară-l' bună?

— Avḑî'ĭ di fiĉorlu de-amiră amintàt cu coarda n-mînă şi mi duc s-lu ved, ţe soe di om i!

— Am ĭo h'iŭ aţèl fiĉòr.

— Macă h'iĭ tine, mi l'aĭ tră soţ!

— Ti l'aŭ! Numa-ţĭ?

— Soarbe-Amare!

— Am ţe nună-ĭ aestă, criştine? Că ţe ţi pătiḑară acşiţe?

— Ţe s-h'ibă! Lùcurlu a mel easte să sorbu amarea cu nă surg'ire; cîndu voĭ: o-astrăk'escu, cîndu voĭ: u umplu.

Şi cum era aclòună vale mare, s-apleacă Soarbe-Amare, bagă caplu tu vale şi ţuc-ţuc, u surg'ì tută valea.

— Ea cum mi păţiḑară, gri nîs.

H'il'lu de-amiră: apurie mare.

Il lo ş-aestu şi calea-calea, cu cuvendă, cu şicàţĭ, ağùmsiră a pălatea unùĭ amiră. La poarta pălàtil'eĭ erà un stur di 'er, cari-şti cîte ńil' di ucàţĭ. Amirălu aveà băgată zbor, că ţèl, carĭ vaĭ poată s-lu mută, va-l' da h'il'i-sa nveastă.

Atumţea fičorlu de-amiră îl' faţe al Mută-Munţî:

— S-ti ved, ğone! Cara s-nu poţĭ, ţî-ağùt ş-ĭo cu coarda!

A cuĭ s-ağùţĭ? Mută-Munţî s-aplică nă oară ş-lu mută maş u ḑiḑiticlu, canda mutà vîră şil'e, vără pal'u.

Amirălu scoase şi-l' deade h'il'e-sa nveasta.

Fičorlu de-amiră şi Soarbe-Amare şiḑură pînă s-asparse numta, mîcară, biură ş-apoea vrură s-fugă. Mută-Munţî vrea z-ducă ş-el cu nîşĭ, că l'-erà greŭ şi-l' vineà arăŭ să z-dispartă di soţĭ. G'ine ma l'-umplù caplu fičorlu de amiră, că prinde s-armînă la nveasta, că si nsură şi easte gambrò noŭ.

Mută-Munţî, ma viḑù acşiţe, armase, că ş-a luĭ îl' vineà ca g'ine ningă nivistica. Tu dispărţîre ş-alăxì nelu cu fičorlu di amiră şi ḑîse aestu:

— Ma z-veḑĭ, că nelu va sînḑineaḑă, s-alàḑĭ s-mi cafţî, că arăŭ va-ńĭ h'ibă.

Calea-calea cum z-duţeà, ağùmsiră dol'i soţĭ la pălatea unùĭ alt amiră. Amirălu aestu aveà altă. Scoase zbor, c-aţèl ţe vaĭ poată s-astrăk'ască nă baltă di ningă pălate, s-l'a h'il'e-sa nveastă. Veḑĭ, că balta estă vaĭ aduţeà zńie mare.

Atumţea fičorlu de-amiră ḑiţe a soţu-suĭ:

— S-ti ved, Soarbe-Amare! Aoà ţ-u fana.

Soarbe-Amare no-apucă să soarbă g'ine-g'ine şi o-astrăk'ì balta di nă cale.

Vru, nu vru amirălu, l'-u deade nveastă feata.

După ţe s-feaţe numta, fičorlu de-amiră ş-lo ḑuă-bună di la Soarbe-Amare, tra s-fugă. G'ine ma aestu cum să z-dispartă di nîs? îl' vineà zore. L'-umplù caplu ş-aiştùĭ fičorlu de-amiră, că prinde s-armînă cu niveasta, s-u hărsească. Armase, ma tu dispîrţîre tut acşiţe, scoàsiră şi alăxiră neàlile şi ḑîse fičorlu de-amiră:

— Cîndu nelu va sînḑineaḑă, s-alàḑĭ s-mi cafţî, că va s-o-am greŭ.

Calea ş-cărarea fičorlu de-amiră ağùmse tu màrḑinea di loc, trîş aclò ĭu s-aflà Muşata-Locluĭ. Amirălu, tatăl a feàtil'eĭ nu vrea s-u da şi-l' ḑîţeà, tra s-facă, ma naintea, cum ĭ-adetea,

cari-şte cîte lucre greale. A fiĉorluĭ de-aeste l'-ardeà? Stătù şi-l' ḑise amirăluĭ:

— Ńĭ-u daĭ Muşata-Locluĭ nveastă, ună oară!

— Nu ţ-u daŭ! amirălu.

— Ńĭ-u daĭ di doauă orĭ?

— Nu ţ-u daŭ!

— Ńĭ-u daĭ pîn tu treĭle?

Amirălu tut «nu ţ-u daŭ.»

— Macă nu u daĭ, na ş-tine ḑiţe fiĉorlu şi cara scoate coarda şi acaţă s-tal'e prit pălate, pri nafoară, carĭ videà ş-carĭ astăl'à. Co-andreapta tăl'à ş-co-astînga adunà. Apoea z-duţe l-amirălu pali şi-l' ḑiţe:

— E! tora ţe mintueşti? u daĭ, nă oară?

Amirălu no-aştiptă altă ḑîcă şi l'-u deade.

Feàţiră numta şi armase ninga vîră ndoauă ḑîle fiĉorlu di amiră acloţe.

Aclò prit vătămàţĭ erà şi fiĉorlu a unèĭ moaşe. Aestă nu-l' se-aştinḑeà foclu a fiĉorluĭ şi nu durńà, nu nvisà cum di cum s-l'i l'a sĭ'nḑile a h'il'-suĭ. Z-deade pri ningă Muşata-Locluĭ şi cum ştiŭ moàşile, cu zboare dulţi şi cu minĉùńĭ, îl' deade de-aoà, îl' deade de-aclò ş-află că sùflitlu şi vîrtutea a fiĉorluĭ-de-amiră sta, mutreà tora, n-coardă-l'.

Ţe faţe moaşa? Noaptea, cum durńà fiĉorlu di-amiră, l'-u fură şi l'-u arucă to-amare. Tu oară căḑù ĝònile greŭ lînḑit. Tu oara şi neàlile si sînḑinară şi dol'i ĝońĭ Mută-Munţî şi Soarbe-Amare ş-u deàdiră vie-mare, z-veadă, ţe păţî' soţlu?

Lo-aĝùmsiră cu gură, ma galbin cu ţeara. Cît-cît îl' băteà ìnima şi puteà z-greascà cîte vîră zbor. Lu ntribară, di ţe-l' vińe lîngoarea? Nîs l-aspuse di coardă.

De-aoaţe, de-acloţe nviţară, că coarda o-arcă moaşa to amare. U soarbe amarea ĝònile Soarbe-Amare şi Mută-munţî intră şi apărńaşte s-caftă coarda. Aoà s-o-află, aclò s-o-află, nu z-videà ĭuvaşĭuvà. Tu sone veade maşĭ caplu, k'ipita di coardă sun nă guvă tu fundul amàril'eĭ. Ninga k'ipita ţea să s-acupireà şi fiĉorlu de-amiră vrea-l' da dol'i a prèftuluĭ. Traḑe Mută-Munţî di k'ipita di coardă, coarda nu s-minà dit loc! Ţe vreĭ tine? Un munte ntreg erà de-asupra-l'.

— More, ţe staŭ di k'er oara, ḑiţe el, ş-nu-l mut mùntile ntreg?

Şi cara ş-băgă plătărle l'uftă nă oară de alantă parte loarăsturnă. Lo coarda de-apoea şi o-aduse la fičorlu-de-amiră şi ma l'-u băgă tu mînă, anvìè ună-ş-ună.

O-acăţară apoea moaşa şi u băgară prĭ-un arùg şi carĭ îl' deàdiră foc, ninga arde, tra să ştibă muşica cu carĭ are s-facă. Apoea treĭl'i soţĭ se-adunară la un loc cu nveàstile a lor şi băgară amiră fičorlu amintàt cu coarda n-mînă şi bînară ş-bîneaḑă ninga, carĭ s-nu muriră.

(Spus de mamă-mea Despa, Avela, Epir.)

125. Maşĭ minčuna faţe praḑĭ.

Erà tu eta cîndu Dumniḑălu imnà pri pade şi zburà cu oàmińl'i. Bănà atumţea un om multu oarfăn, un dirvìş. Aestu ńarse nă ḑuă tu nă hoară crişţineascā şi viḑù nă casă ca pălatea ş-cama muşată: tută cu sturur ĭ ş-cu porţĭ de-amàlamă, ş-uborlu aştirnàt tut cu muzaìc. Grădina cu tute muşutuţle ali lume! Oamińĭ, huzmik'àrĭ ca vîră vìng'iţĭ ş-cama carĭ adăpà lilìčile, carĭ arneà, care ndriḑeà prin casă, spulbirà, curà, di făţeà s-ti čudiseşti. Şi tuţĭ aişţĭ oamińĭ, tuţĭ aişţĭ huzmik'àrĭ maşĭ ti un lucrà, maşĭ ti un s-pidipseà, ti: *dispòtĭ!* Aţeà erà mitròpulea luĭ.

— Ţi turlie, mintuì dirvişlu? noĭ păne s-mîncăm no-avèm, şi nîs muntreà ţi muşutèţĭ are? Va s-mi duc s-lu ntreb, cum adară de-amintă ahăţĭ praḑĭ?

Cum ḑăse, aşì feţe. Intră şi lu ntreabă:

— Ţi turlie, dispotĭ-afendi? cum li faţiţĭ voĭ ahăte muşutèţĭ? Aiste toate tal'e praḑĭ mulţĭ?

Dispòtĭ arîse şi-l' ḑăse:

— Cu arî'dere ş-cu minčùnĭ, fičorlu a ńeŭ; cu ndriptate morĭ di foame tu lumea istă.

— Nu cu tih'a?

— Ţi tih'e? cu tih'a ağunḑi s-no-aĭ păne s-mănţi cu arî'derea, om, ş-cu minčuna, no-avḑă tine?!

Dirvişlu u băgă n-ğepe spusa-l Dispoti şi acăţă s-facă minčùnĭ şi s-arîdă lumea, ta z-veadă: nu va s-ńargă ma g'ine tih'a luĭ?

Ağumse t-ună hoară mare ş-dipărtoasă. Aclò tamàm aveà

moartă cumnatlu a unuĭ domnu-mare. Ţi feaţe dirvişlu. Scoase zbor, că vine din paradis şi tricù pi la firida a ţilĭ domnu-mare şi strigă:

— Dit paradis vinìĭ. Adùc şi duc hăbărĭ di la morţî la vĭ şi di la vìĭ la morţî.

Avde mul'area a cuĭ frate aveà moartă şi carĭ l'-erà inima jilită şi friptă şi lo-acl'amă, s-lu ntreabă, di-se-l cunoaşte pi frate-su.

— Cum s-nu-l cunoscu, greaşte dirvişlu: frate-tu ńĭ easte oaspe. S-nu-aĭ gailee, că treaţe g'ine; măncă, beà tu paradis di tute bùnile. Maşĭ di ună l'-angusă, că no-are pradĭ să-şi acùmpără cîte ţivà şi-ńĭ ḑăse, cara s-trec pr-aoaţe s-ţĭ-adùc aminte, că multă vreare v-aveàţĭ.

— Vreare cătă ma multu! şi mul'area acaţă să-ş aşteargă ocl'il' şi s-plîngă şi s-l'-aducă aminte tute bùnile şi tute muşuteţle a frate-suĭ. Scoate apoea şi-l' da nă pungă mplină cu flurìĭ s-l'-o aducă a frate-suĭ tu paradis.

Viḑù dirvişlu un ţigărèt di k'ihlibare, ţi păreà că-l' faţe cu ocl'ul. Il' ḑăţe a mul'ăril'eĭ:

— S-no-agîrşescu, ncl'inăčùnĭ multe di la frate-tu, ḑăse si-ńi daĭ şi ţigăretlu, că-l' vìne dor di năs.

Il l'a mul'area şi-l da.

Cum s-toarnă cătr-aşì, veade dirvişlu nă oară de-amàlamă:

— Ş-oara-ńĭ, ḑăse să-l' pitrèţĭ.

U l'a ş-oara ş-u da a dirvişluĭ.

Li lo tute dirvişlu şi să ndreapse s-fugă. La uşe viḑù nă păreacl'e di čijme, tute lucrate, şi tute afumate cu amàlamă:

— Şi čìjmile, creştină, să-l' li pitrèţĭ ìńĭ ḑăse.

Il' li deade mul'area şi čìjmile şi apoea l'-băgă tu trastu nă pită, dulţèńĭ, poame şi-l' ḑăse s-li da tu mîna frate-suĭ. Ţi vrea cama g'ine dirvişlu? Li lo şi fuḑĭ, s-fuḑìm pănă nu nă loară di hăbare.

Nu treaţe multă oară şi vìne acasă bărbatlu a mul'ăril'eĭ:

— Bărbate, bărbate, ţe-arăŭ, că nu fuşĭ acasă, s-avḑî şi z-veḑî! Vine un om dît paradis şi-ńĭ aduse ştire di la arsul şi friptul a ńeŭ frate şi-ńĭ spuse, că treaţe g'ine ş-că easte tu grădină muşată. Il' pitricùĭ ş-mine punga luĭ cu flurìĭ, ţigăretlu, oara, čijmile, că veḑĭ, lailu, li caftă, l'-u dor di eale!

— Cum, mul'are, că ţĭ-o-aduse Hristolu, că ţĭ-o-aduse Stă-

ăria, ţe-aĭ faptă? Te-arîse! Dă-ńĭ àrmatle, şi spune-ńĭ cătră feaţe!

— Ş-àrmatle li lo s-le-aducă la l'irtatlu.

— Cum aşì, că ti tălè' lîngoare! Dă-ńĭ atunţea calu! Ncàlică calu şi fuga ampàturlă după dirvìş. Dirvişlu, cum toarnă ocl'il' năpòĭ, veade că v́ine un călărèţ cu av́useală mintueaşte, că ti năs va s-h'ibă.

— Fuḑĭ, ḑăse, aspeală-l'i, dirvìş. cama troară, că nu z-ved əamne bune. Vă-ńĭ me-aduk'iră.

Fuḑe dirvişlu şi ağunḑe la nă moară. Murarlu şideà la oartă.

— Ţi faţĭ, îl' ḑăţe, dirvişlu a murarluĭ? ascùndi-te, că v́ine ın k'işiğì cu àrmatle s-ti vàtănă.

— Iu s-me-ascundu, ĭu s-mi nh'ig, strigă murarlu mortu li frică.

— Av́u, alìnă-ti sti plup, c-al'umtrea ţă si bitisiră ḑălile, pănă aḑì îţĭ fu scriată.

Pănă z-ḑăţĭ ţinţi murarlu s-angărlimă sti plup şi dirvişlu s-aumse cu fărină pi faţă, tu măńĭ, pi strańe şi işì la poartə. Ağumse ş-omlu cu calu:

— Iu z-duse omlu, ţi tricù pe-aoaţe, lu ntribă.

Dirvişlu s-făţeà, că no-avde şi-l' ḑăţe:

— Grea ma sănătòs, că traḑe moara di nu s-avde.

— Omlu, omlu! ţi tricù pe aoaţe, ĭu z-duse?

— Napa cafţî omlu, ţi s-alină pi plup, ḑăse dirvişlu?

Omlu apoea discàlică şi ńarḑe tu grădină z-veadă. Mutreaşte pi plup, îl veade şi l' greaşte z-dipună. Ma, cu cît aistu grea z-dipună, cu ahăt cama multu murarlu s-alinà ma tu k'ìpita pluplui.

Cara viḑù, că nu z-dipune cu bunlu, s-alină năs pi plup, ta s-lu dipună cu zorea. Dirvişlu ţi altă vrea? Lo-alasă di s-alină ca pîn tu mesea pluplui ş-apoea l'i ncàlică calu şi-l' ḑăţe:

— Nu ti pidipseà n-cot, mărato, că ĭo escu aţèl ţi cafţî. Aţèl di pi plup ş-easte fucarălu di muràr. Ca să nveţĭ minte va-ţĭ l'əŭ şi calu tora, s-ti torńi pi pade.

Nigrită g'ine, dirvişlu îl' daună ampaturlare (ampăturare) a caluĭ şi fuḑe acasă.

Ş-armase omlu ş-fără cal, ca ţel dit ploae, cu gura căscată di nu ştià ţi s-facă,

Cîndu s-turnă acasă nîs, lo-aştiptà mul'area la uşe.

— Lo-acăţàşĭ bărbate, ţi fiţèşĭ? Calu ĭu lo-aĭ?

De-arşine bărbatlu ţe z-ḑîcă:

— Ştiĭ ţe mul'are? Mintuìĭ, că poate omlu de-alih'a vine dit paradis şi de-aţeà că-ĭ calea lungă pănă aclò, îl' ded ş-calu z-ducă n-calàr.

Mul'area o-află bună, c-ahît îl' tăl'à mintea.

Ş-aşì dirvişlu, cu minčuna ş-co-arî'direa, putù de-atumţea s-adună aveare, ma tut pi Dispòtĭ s-lo-ağungă nu putù, că niţi ahăte minčùnĭ nu ştie.

(Spus de Ioan al Babă din Vlaho-Clisura.)

126. Ğucătorlu di cărţî şi Hristolu.

Eră nă oară un *hartupèxĭ*, un ağucătòr-carţî cu numa *Bacola*. Aestu di cîndu dişcl'ise ocl'i, dit fičureaţă, s-află cu cărţîle. Ğucà multu ş-cu tut-aestă ma multu k'ireà de cît amintà. Acşì nîs tuk'ì avearea tată-suĭ, mîcă càsili la cărţî, lă deadi sti z-vercă a oilor, va ḑîţĭ, nu l'-armasi pindară tră scuteari ocl'i. Armasi cu cămeaşa dipri nîs ş-tu pungă maş cu nă cărăntană!

Tu k'irolu aţèl imnà Hristolu pri padi.

Bacola, cara k'irdù tută-l' avearea, ḑîsi:

— Nu mi duc s-mi ntreb la Hristolu, ţe va-ńĭ si facă hala mea? Pînă cîndu tut va k'er la cărţî. Io om arăŭ nu-ńĭ h'iŭ, slăbinţă la oamińĭ no-am adrată, că-ţe mi pidipseaşti, Dumniḑăŭ? Şi niţi mincùńĭ la ğoc nu fac.

Arondu-arondu dusi la Hristolu.

— Doamne, mare şi bun! nu-ńĭ aspùnĭ, că-ţe nu-ńĭ agută Dumniḑălu putè la cărţî? Io om slab nu h'iŭ, arăŭ no-am faptă la vîrnă, că-ţe no-amintu? Nu-ńĭ da nă vluvie s-nu k'er?

Hristolu multe-aveà viḑută ş-multe avea-avḑîtă pînă atumţea, ma nu-l' si tih'isì vîrnă-oară ca un ğucătòr di cărţî să s-plîngă, că no-amintă. L-mutrì di la cap la čoari şi-l' lu lo ocl'ul tră om bun.

— Du-ti acasă, crişţine, şi ndreaḑe measa, că va s-ţin la tine astară. Atumţea va s-ţă daŭ ş-ună vluvie.

Bacola fuga-acasă t-un suflit şi-l' ḑîţe a mul'ari-saĭ să ndreagă şi s-anisk'irsească, că Hristolu va lă vină la ţină.

Mul'ari-sa ş-nîsă suflet bun, aştiptà oaspiţĭ, ma cîndu avḑî' numa Hristoluĭ, aruşì tu faţă, că de! cum s-lo-aşteaptă şi ţe si-l' bagă pri measă? El' erà fără di ţivà.

— Nu ţ-u mîcă ìnima, mul'are, că nu va n-aruşneaḑă Dumniḑăŭ. Şi scoasi cărăntana dit pungă-l', l'-u deadi s-acùmpără ţe-l' tal'e cărăfeta.

Mul'area, om cu drăńĭ, cu nă cărăntană acumpără ndoaŭă oaŭă, ş-un pescu şi cu ţe-aveà n-casă, ndreapsi mîcari cît tră trei inşi, tra s-easă cu faţă curată.

Către seară, cîtu ntunică, na-l şi Hristolu cu dosprăḑàţĭ di apòstal' dipu nîs.

«Ţe ti faţĭ gramenă, ĭu ţă scoţĭ caplu tora?» minduì mul'area, ca ngrupată tu loc de-aruşine. Apoea l'-u da cu cotlu a bărbatluĭ şi-l' ḑîţe:

— S-ti ved ţe va lă daĭ tora, că tine ḑîţeàĭ, că maşĭ treĭ va h'im pri measă: Hristolu, tini ş-mini.

Bărbatlu ni l'a, ne alasă şi-l' greaşte a Hristoluĭ:

— Doamne, nu nă fu zborlu, că va vinĭ şi cu apòstal'i. Noĭ maşĭ tră treĭ inşi ndreapsim măcari.

— Nu cărteaşti, ḑîţi Hristolu, ĭu vaĭ mîcă treĭ, vaĭ mîcă ş-ninga dosprăḑaţi: Nu di ğaba-ńĭ ḑîc Hristò.

O-adusi mul'area mîcarea pri measă, u vluisì Hristolu: s-crească pri leamni ş-pri k'etri! şi ağumsi la tuţĭ, s-erà ş-ninga alţî ahînţî inşi. Mîcară, biură, zburîră şi s-culcară, di-l' coàpsiră un somnu, mari lucru! Z-videà că duhlu a Hristoluĭ mplăteà n-casă.

To-apirită Hristolu l'-ḑîţe-al Bacola:

— Tora caftă ţe vreĭ, ma nu ma nsus di treĭ lucri.

— Doamne, l-veḑĭ merlu dit avlie? Faţi nîşti meari s-ţĭ-alinḑi ḑeàtitle. Cu tut aestă nîşti draţĭ di fiòòrĭ ńi le-adună noaptea, cîndu acaţă să s-coacă. Fă, doamne, car-ţi să s-alină analtu şi vaĭ ḑîc: alăk'à-ti! să s-alăk'ască.

Hristolu sum-arîsi şi ḑîsi:

— Bacola, cum greşti acşiţi s-h'ibă!

— Fă, doamne, s-amintu, di căti orĭ ğoc cu cărţili, că pîn aḑĭ totna k'erdu.

— Ş-aestă acşiţi s-h'ibă, greaşti Hristolu. S-eşĭ totna la cărţî.

— Ninga ună va-ţĭ caftu! Dipu moarti s-intru tu paradis.

— Intràt s-h'iĭ, faţi Hristolu.

S-aplică Bacola, l'-băşè mîna şi ma fuḑiră oàspiţl'i acăţă z-ğoacă prĭ-unlu čor. De-aclò ndreptu la ğoclu di cărţî. Cu cîţĭ ğucà, totna işà. Ğoacă aḑĭ, ğoacă mîne, guleà dipriună, tră nîscînţî ańĭ ağumse avùt de-avuţl'i.

Nu erà ğucătòr dit màrḑinea loclui, ţe s-no-aibă vrută z-ğoacă cu Bacola şi s-nu cadă! Il furà dintr-ocl'i nîscînţî, alăxeà cărţî, scuteà ună, băgà altă, mutreà patnilu, ma Bacola ncl'ideà ocl'i la tuti, că nîs ştea că tu sonea sònil'eĭ vaĭ easă. Tuţĭ ḑîţeà, că Bacola ari draclu tu cărţî, c-al'umtrea cum! Maşĭ Bacola grea ndreptu, cîndu ḑîţeà:

— Ţe drac şi ţe daràc! cît k'irò mi duş cu nîs, totna k'irùĭ de-ağumşu tiflu-pendar. Aoa-ĭ harea Hristoluĭ, nu fana dracluĭ.

Cara tricură ańĭ cari-şti cîţĭ, vińe oara-l Basola s-li tindă. Şideà nă ḑuă cu čorlu un s-ti alantu pri piḑùl'ŭ, cu čubuk'a n-gură, fără cripărĭ, fără g'idèrĭ, di-l' duţeà bană! Ţe anang'i aveà? aveà n-casă di tuti bùnili ş-muşuteţli.

Aclò na v́ini un aùş şi-l' greaşti:

— Bună-ţĭ oară, Bacola.

— G'ini vińişĭ, ma nu ti cunoscu.

— Io h'iŭ harlu.

Bacola avḑîndaluĭ numa estă, acaţă să seàmină aròv di frică. Ştea el, că maşĭ tră bun nu v́ini moartea.

— Nu ti ntreb, faţi Bàcola, ţe ţ-u vińita?

— Mi pitricù Dumniḑăŭ s-ti l'aŭ.

Bacola făţĭ-făţĭ scuteà.

— De! ḑîţi năs, carĭ va mi l'aĭ, l'a-mi, ma ună ariğae ţi-am. Alină-ti ş-adună ndoaŭă meari dipri mer, s-le-avèm pri cali, că nu ştiĭ ţe dulţi suntu: s-ţĭ-alinḑi ḑeàditli.

Harlu să-l' facă dorlu dit sone a omluĭ, se-alină ca un hahă ş-acaţă s-adună meari.

— Tora, greaşti Bacola cîndu va ḑic s-ti dizlăk'eşti, a-

tumţea vaĭ dipùńĭ dipri mer! Veḑĭ, a luĭ nu-l' ardeà di meari şi harlu s-alăk'ì tu minută. Apoea ţe faţi?

— Acşiţe ti vream! îl' ḑîţi Bacola şi cara-ţĭ l'a un şcop, îl' crueaşti un sumàr, cum nu viḑù putè harlu.

— Ş-tora aşteaptă! cîndu va dipùńĭ de-acloţe s-ńi spunĭ ş-a ńia.

Plînḑi, zg'ileaşti harlu, ma Bacola: traḑi moara, di nu-ńĭ, avdu! surdu-ńĭ ḑîc! Ş-apoea caθe tah'na îl' crueà cîti un şcop.

— More, ţe-ńĭ-o-aflàĭ, strigă măratlu har, aestu va me-astingă tră semnu!

Il părăcălseaşti nîs să-l' da cali, că nu va-l' facă ţivà, ma Bacola, co-aluĭ: traḑi moara, di nu s-avdi! Ul l'à cu bunlu, ul l'a co-arăŭlu, avdi k'atra, s-avdă ş-Bacola?

E, tu coadă viḑù Bacola că ş-fără moarti nu-ĭ g'ini.

Lumea s-multĭ', că loclu n-o ncăpeà. Z-bătеà oàmińl'i tră nă cumată di pîne cavàĭ di nîşĭ. Tr-aţeà nă ḑuă, după ţe băgă harlu z-ğură, că nu va-l l'a, îl' crueaşti ninga un şcop, şi cara sărg'aşti cîńl'i dipu el, nu viḑù cum fuḑì de-aclò.

Arădeà di s-lişinà Bacola di păţîrea harluĭ.

Ağunḑi moartea la Dumniḑăŭ ş-u ntreabă Hristolu:

— Iu lo-aĭ Bacola?

— Taţĭ, Doamne, nu mi ntreabă, că ţe-ńĭ trapsi k'alea cu Bacola, maşĭ io ńi ştiŭ.

Şi-l' spuni păţîrea tută.

După ţe tricură ańĭ cari-şti cîţĭ, l'i se-adună ş-ćoara-l Bacola şi prindeà să s-l'artă di lumi. Vińi nîpòĭ harlu pitricùt maxus di Hristolu tră nîs şi-l' ḑîţi, să si ndreagă. Aestu nîpòĭ, cu tut auşaticlu-l', nu-l' vineà s-alasă lumea. Nîpòĭ cu boaţi dulţi, părăcălseaşti harlu să s-alină s-adună nîscînti meari dipri mer.

— E, cap-cap! ḑîţi harlu. Nă oară trec mincuńl'i, ma fă-ţĭ caĭdi pasaportea şi aĭde! Pîn aoaţi ţĭ-fu.

Vru nu vru măratlu di Bacola aplică caplu.

Apoea nîs alasă sînătate a mul'ari-saĭ ş-fuḑi dadun cu harlu. Tu fugă no-agărşeaşti Bacola s-l'a şi cărţîli di ğoc, hărtăk'li.

Lipseaşti să ştiţĭ, s-ağunḑi n-ţer, va s-treţĭ nă punti di per. Maşĭ aţèl' ţe pot di trec pristi puntea estă, vor z-ḑîcă, că z-duc tu paradis. Carĭ cadi di pri puntea di per, s-află tu

k'isă ş-tu cătrani, tu còlasi. Di nă parti şi de-anantă di punti sun cari-şti cîţĭ draţĭ, ca spruna ş-c-arina. Aeşti no-aŭ altu lucru, ma cît ved cîti un suflit, acaţă ş-trag carĭ di čor, cari di mînă şi strigă:

— Aĭ la noĭ! Easti de-a nostru! şi cara s-h'ibă omlu ncărcàt cu amărtìĭ, l-trag daraţl'i tu k'isă.

Ună ağunḑi Bacola, acaţă zarzavùleańl'i s-lu tragă di čor di mînă şi să strigă.

— Alasă-l, har, că-ĭ de-anoştri! Alasă-l că-ĭ tră la noĭ. Nu-ĭ ğucătòr di cărţî? Carĭ hartupèxĭ ari intrată tu paradis pînă tora, s-intră ş-nîs?

G'ini-ma harlu ţîneà sînătòs şi nu vrea s-l-ul da, că lo aveà număţită Hristolu trît paradis. Vrea-l' scoată mădulàrile al Bacola di trăḑeari. Pîn tu soni ḑîţi Bacola:

— Ea staţĭ, şùteańl'i, puţîn! tră ţe h'iŭ de-a voştri?

— Cum s-nu h'iĭ? gri un k'irătă, bana-ţĭ tută ţe altă feaţişĭ di ğoclu cu hărtăk'le. Avearea nu tu cărţî o-amintàşĭ?

— E! greaşti Bacola ş-carĭ ağucàĭ pri ndriptati, nu pri strîmbu, cu ağutorlu a vostru.

Acăţară năpòĭ s-aurlă, să si ncači şi z-ḑîcă, ba co-anostru ağutòr. Nu vrea că vîră trop s-lo-alasă s-treacă puntea. L'i se-aveà ngărlimătă ca g'ini cari-şte cîţi si-l'-oreapă-numa di mînĭ, di čoari, di guşi.

Lă ḑîţi Bacola tu màrḑini:

— Ţe li vreţĭ ş-aţeali ş-aţeali, macă vă da mîna, ea ĭu-ĭ padea, s-l'-arcàm un ğoc şi cara să ştiţĭ voĭ ma g'ini di mini, va z-veadă. Carĭ s-es io, s-ńi daţĭ dosprăḑàţĭ di sùfliti dit k'isă, s-le-adùc tu paradis, ş-cara s-işìţĭ voĭ, a vostru s-h'iŭ tu cătrani.

Draţl'i s-acăţară. Tac-tuc! tac-tuc, cu tuti aspunerli, cu tuti seàmnili, ţe făţeà aclò-s-lă-h'ibă, işĭ Bacola. A draţlor tîc! lă vineà, s-facă.

Intră Bacola tu còlasi ş-aleaḑi 12 di inşi, cusurìńĭ, fraţĭ părinţî, soe di cam-aproapea şi haĭ cu nîşĭ tu paradis.

Ağunḑi la poartă. Asună şi apòstalu Petru ică Pavlu, l'-dişcl'idi poartă ş-lu ntreabă, ţe va?

— Ţe? nu ştiĭ tini ţe caftu? S-intru tu grădina-l Duminiḑă.

— Carĭ h'iĭ tini?

— Bacola, ĝucătorlu di cărţî. Nu mi cunoşti? No-aĭ mîcată la mini?

Tu oara ţea na-l şi Hristolu acloţi:

— Alasă-l s-intră, greaşti Hristolu, că l'-u ded ĭo!

Intră Bacola şi cît loară s-intră ş-alanţî, pòrţili să ncl'isiră di nă cali. Bacola ntreabă:

— Că-ţe, Hriste-ńĭ, nu-ńĭ alàşĭ soea s-intră?

— Că ĭo maşĭ aţia ḑîş s-vińĭ tu paradis, nu ḑîş, s-adùţĭ s-alţă?

— Ma ţe zbor easte aestu? Ş-ĭo maşĭ aţîa ḑîş, tra z-vińĭ la ţină acasă, ma tini adusişĭ şi 12 di apòstal' ş-cu tute-aesti nu lă ncl'iş uşa.

L'-acăţă gura Hristoluĭ cu aestă, no-avù ţe z-ḑîcă şi l'-alăsă s-intră.

Părmiθ şteam, părmiθ aspùş,
cît putùĭ, ahît v-arî'ş.

(Spus de Luşa ţal-Sterie Papahagi, în vîrstă de 30 anĭ, Avela, Epir.)

127. Patru-ḑăţĭ di fraţĭ.

Erà nă oară, ţe nu ş-erà, carĭ s-nu erà, nu se-aspuneà.

Erà un-oară un văsil'è. El aveà 40 di h'il'. Tuţĭ îl' vrea ca tată, tuţĭ îl' dureà, ma cama multu dor ş-cama multă vreare aveà pri ńiclu. A luĭ minduea, după moarte-l', s-l'-alasă scamnul

Di aestă fraţl i alanţî nu puteà s-lu veadă şi mutreà cum di cum s-lu k'ară, s-ascapă di nîs. Nă ḑuă ḑî'siră a tătăluĭ lor:

— Tată! dă-nă partea, ţe nă cade şi s-fuḑìm.

Tatăl aestă aştiptà. Scoate, lă da partea de-aveare la caθe-un şi lă ḑîţe s-fugă, macă vor. Năşĭ să ndriḑeà tră fugă. Ńiclu, cara erà nviţàt cu mulţî şi cara nu puteà z-bîneaḑă fără di fraţĭ, caftă ş-el di la tată-su să-l' da partea, că va z-ducă cu fraţl'i.

Avḑî'ndaluĭ aestă tată-su, fărmàc s-feaţe, că di nîs sibepe fuḑeà fićorl'i.

Il' greaşte di nă parte s-l'-umplă caplu, ma nîs no-ascultă şi u ligă, că va z-ducă, ĭu z-duc şi fraţl'i.

Măratlu di tată, carĭ viḑù, că nu poati s-l'i toarnă mintea lă greaşti a tutlòr şi lă ḑiţe:

— Oară-bună, fićorl'i a meĭ! Dumniḑă z-v-aducă g'ine nĭpòĭ şi z-v-aĭbă angătàn. Doaŭă lucre va vă dimîndu s-noagîrşìţi: Tu işita din hoară, vaĭ ağunḑèţĭ t-un loc, ĭu să mpartă căl'urle n-doaŭă. Una cale apucă a ndreapta, alantă acaţă a-stînga.

Macă va l'-u dàţĭ a ndreapta, vaĭ ağunḑèţĭ sînătòşĭ tu pulitia, ĭu vreţĭ; se-apucariţĭ la stînga, de-arăŭ vaĭ daţĭ. Ma naintea vaĭ astăl'àţĭ un platan. S-nu durńìţĭ sun platan, ma s-misuràţĭ treĭ strèmate di la nîs diparte ş-aclò z-vă culcàţi. Cara s-nu faţiţĭ acşì, lăeaţă mare va păţî'ţĭ. De-aclò, haĭde. haĭde, vaĭ daţĭ di nă guvă. Tut acşì: s-misuràţĭ nîpòĭ trei strèmate diparte di guvă şi aclò z-vă culcàţĭ. S-nu me-ascultariţĭ, lăeaţă mare va păţî'ţĭ. Dup-aestă, vaĭ daţĭ di nă pălate, ĭu s-află un dirvìş. Aestu dirvìş are putearea z-v-arapă luńina dintr-ocl'i; ma voĭ, s-easte că năs va tindă mînă, s nu l'-u tindèţĭ dip.

Acşì greaşte nvirinatlu tată, l'-başe tuţĭ co-arada, lă da urăćunea şi-l' pitreaţe: oară-lă bună!

Ağungu fićorl'i la loclu, ĭŭ z-dispartu căl'urle n-doauă. Ńiclu frate lă ḑiţe:

— Fraţĭ, s-nu işìm di graĭlu a tàtăluĭ şi s-apucăm a ndreapta.

Vîră nu vru s-lo-ascultă.

— O, laĭ ş-tine! va lom sirmaè gràile auşluĭ! ḑiţe marle. Şi loară a stînga. Seara ağungu la platan, un platan cu alumăk'le tease şapte urg'iĭ largu. Ncăpeà sun nîs cîţí oamińĭ s-cafţî. Fràtile aţèl ńiclu lă ḑiţe, s-nu doarmă sum nîs, ma tuţĭ tu nă boaţe l'-grìră.

— Ştiĭ tine, pr-ĭu s-k'işe găl'ina!?

Tăcù fràtile aţèŭ ńic, ma scoase coarda şi băgă s-aveagl'e, că ştià el, cum că tată-su nîşte-nîşte ştià, cîndu lă dimîndă s-nu s-culćă sum platan.

Tuţĭ fraţl'i acăţară s-h'arbă făsul'e, cum erà vătămàţĭ di cale, maş, ńiclu nu! După nîscîndă oară scoate caplu un stih'ò gal'amàn dit nă guvă di platan. Ună scuteare caplu şi ńiclu traḑe apala şi-l' lu tal'e! Ună tăl'are, şi loclu z-dişcl'ide şi tu guvă erà nă pălate cu nă sută di udăĭ, pline deavuţame. Aestă avuţame erà adunată di la lăiţl'i di călătòrĭ ţe

riţeà pre-aclò şi-l' pinḑeà aţèl-din-vale z-doarmă acloţe seara. Ńiclu arcă caplu a stih'oluĭ tu guvă, şi o-astupă.

Dimneaţa si scoală alanţî fraţĭ şi-l' ḑîc:

— E! veḑĭ tine cu mintea ţea multa, că nu nî mică vărn? Veḑĭ, că drac no-avùm?

— Drac no-avùm, ḑîţe ńiclu, ma tut cama g'ine s-ascultàm li graĭlu a tàtăluĭ.

Plicară pale. Imnă-imnă, ağungu la guvă. Ńiclu lă sta aidă ş-lă ḑîţe:

— Aĭ s-ascultăm graĭlu a părîntiluĭ şi s-nă culcăm trei strèmate diparte, că nu cîrteaşte.

Nîpòĭ fraţl'i:

— Urbarea-ţĭ! Acşiţe pistipseàĭ ş-aseară, ma nu deade draclu di noĭ.

S-culcară ningă guvă. Ńiclu nîpòĭ nu vru z-doarmă. Scoate coarda ş-aveagl'e. Cîtră tu cîntarea cucòţlor di c-seară, na vine nă mae. Cum u veade ńiclu, aduk'aşte, că nu vine maea tră oaŭă aroşe. U ntreabă:

— D-ĭu h'iĭ, mae?

— De-aoaţe, h'il'u; şed aclò ng'os şi vińŭ s-l'aŭ apă dit guvă.

Aţeà erà moaşa dracluĭ. Năsă viñe z-veadă, nu viñe ntre-apă. Ma ng'os di guvă erà nă pălate cu 49 di draţĭ. Maea erà maĭca lor. Tu turnată muma dracluĭ lă ḑîţe a draţlor;

— La guvă suntu 40 di fičòrĭ, tuţĭ tinirĭ, ńilùşĭ. Duţèţĭ-vă s-l'-aţèţĭ aoàţe s-l'i scutèm făşĭ-făşĭ, ma ńiclu s-ńi-l ţînèţĭ tră mine, că no-am dinţĭ.

Ńiclu s-aveà loată după mpuşcl'ata di mae ş-avḑî' tute di după uşe. Scoate apala şi l-acaţă calea la poarta di pălate şi cum loa s-easă un, crîşt! cu apala îl' tăl'à caplu. Crîşt! a unùĭ, crîşt! anîntùĭ, ţă-l' feaţe tuţĭ păpară. N-coadă, puşcl'a di moaşe, muma-dracluĭ, scoase caplu prit poartă z-greascǎ a draţlor s-l'-aducă cama agońa. Crîşt! ş-a l'eĭ ună, u pitricù s-aflǎ h'il'i!

Ńiclu intră apoea tu pălate ş-umple ğek'le di păràţĭ. Tu nă udae află 40 di muşate arăk'ite di draţĭ. Tute erà, s-lă l'aĭ caplu. Nîs, după ţe li ntribă cum lă-ĭ numa, li isuseaşte cu fraţl'i a luĭ ş-lă ḑîţe s-aşteaptă pîn tu turnată. Aţeà cama ńica ş-cama muşata di tute, o-adră nîs.

Tute aeste li fățeà ńiclu noaptea, fără s-l'a di hăbare frați- țe durńà ca dipri lumea nantă.

Si scoală dimineața și-l' ḑîc a ńicluĭ fratl'i:

— E! ńic! veḑĭ, că nu pățîm țivà! Veḑĭ, că drac nu deaŭ di noĭ! Nu ḑîțĭ tine, carĭ cuteaḑă să s-aproak'e di 40 di ğoń'.

Ńiclu tăcù, nu l-aspuse țivà.

Și nk'isiră calea și cîtră di seară ață-l' la dirvìș! Dirvișlu l'-aștiptă tu pălate ca mărĭ-groșĭ și-l' băgă tu nă udae. Apoea lă tease mîna, tra s-lă l'a videala, ma nu putù să-și ağungă scupolu, că ńiclu frate l-trapse pri dinăpòĭ cu ahintă puteare, că fratl'i armàsiră cu mîńle tease.

— Mare ț-u putearea, ğone! greaște dirvișlu. Avùșĭ tihe di mi trapsișĭ pri dinăpòĭ, c-al'umtrea draclu din vale vrea vă l'a! Tora să știĭ, că h'im oaspițĭ buńĭ. Cara s-poțĭ s-ńi-adàrĭ un lucru, va te-am cama di frate.

— Aspune, ḑițe ğònile, țe lucru cafțî di la mine?

— S-ńĭ-adùțĭ mușata-mușàtilor, țe vruĭ s-o-aràp di ńil' di orĭ și nu putùĭ. S-lu făţeari aestu lucru, va-țĭ daŭ, țe inima-țĭ vaĭ caftă.

— Lucru țe s-fațe! Mașĭ di frațĭ s-nu cîrteşti, ḑîse ńiclu.

S-ligă dirvișlu, că nu lă fațe arăŭ ș-că va-l' țînă pri palme, mașĭ mușata-mușàtilor s-l'-aducă.

Fiĉorlu l'a di țe-ĭ lipsită, un cal ș-ună gîscă, date di dirvìș și pleacă! Ağunḑe tu loclu ali mușate. Aclò z-duțe la un favru și dimîndă s-l'i facă treĭ armate di strańe; una s-aĭbă: loclu cu lălùḑĭ; anantă: țerlu cu steale; ș-alantă: amarea cu peștil'.

După ndoauă ḑîle vineà Pàștile. Tută lumea erà la băsearcă, cu văsil'elu, văsiloańa și h'il'a lor, mușata-mușàtilor. Să nviscù ğònile tu nvișmintul cu loclu cu lălùḑĭ și duțe la băsearcă și șade n-fața mușàtil'eĭ.

Tută lumea mintea k'ireà pri nîs, cîndu-l viḑură ahît adràt. Tuțĭ s-intribà, carĭ s-h'ibă? d-ĭu vińe? și vîră nu putea z-da cale. Mușata, nă videare și apărńì s-u mîșcă buriclu! Ahtare ğone-aleptu și nvisă mărata tu somnu. Il' fațe a mă-saĭ ș-a tată-suĭ, că vreare mare are pri ğònile-aleptu, ma s-facă cum s-facă, să-l' lu da.

A doaoa-ză nviscù armata țerlu cu steale și duse la băsearcă. A trea-zĭ, anantă armată: amarea cu peștil'. Mușata

›cluĭ loclu nu o-aveà. Nu durńà, nu mîcà, că mintea l′-erà ı ğònile-aleptu. Ma viḑù văsil′elu, că feata mîcà h′àrile tră îs pitricù s-lo-acl′amă la pălate. Il′ ḑîţe văsil′elu:

— Ğone-aleptu! feata multu ti va. Io k′àdică nu bag, ma a părinte prinde să ştiŭ a cuĭ u daŭ. De-aţeà voĭ să ştiŭ, um te-afli? Aĭ aveare, no-aĭ, ḑî!

— Macă vreĭ să ştiĭ, ca ţe-aveare am, dă-ńĭ 40 di cămile i s-ţĭ-adùc ţivà, ḑîţe ğonile-aleptu.

Il′ deade amirălu şi ğònile duse şi ncărcă di sum platan ute cămìlile maşĭ cu flurie! Apoea le-aduse la văsil′elu şi-l′ ḑîse: l′a-le doară din partea mea! Văsil′elu ş-fricà ocl′il′. Di :îndu erà văsil′è nîs ahtare avuţîl′e nu l′ viḑură ocl′il′.

(Sfârşitul pierdut.)

128. Birbicuşa.

Ş-erà ţe nu ş-erà, cara s-nu erà, nu se-aspuneà.

Erà un-oară unà amirăroańe c-un amiră. Dumniḑăŭ l-aveà dată toate muşuteţle şi buneţle a locluĭ: aveare, măril′e şi sînătate; maşĭ di un lucru s-plînḑeà, maşĭ un lucru lă nvirinà sùflitlu iţi-do oară. Aistu lucru erà, că Dumniḑăŭ nu lă deade fumeal′e ş-a lor. Cîte pălăcărsìrĭ, cîte ncl′inărĭ la Dumniḑă, la biseriţĭ, cîte bunèţĭ nu făţeà pi la mărațl′i oarfîńĭ şi nipùtùţĭ, nacă al Dumniḑăŭ l′i si faţe ńilă ş-lă da fumeal′e, toate n-cot lă fură!

Fičorlu aştiptàt cu ahăt dor nu vineà!

Tra s-nu se-agîrşască numa lor după moarte, că no-alăsà vîrnu di ḑinucl′ul a lor, adărară tru multe locurĭ, n-hoară, n-ţitate, pitru căl′urĭ, ĭu triţeà călătòrĭ, fîntî′ńĭ multe şi scriară numa lor. Nòlğică di n-ţitate adărară nă biseàrică multu mare ş-multu muşată, ţi u cl′imară Stămăria. Di nvarliga di Stămărie dospră-ḑaţe di fîntî′ńĭ virsà apă araţe cu găleata.

Toţĭ cîţĭ triţeà pr-aclò şi bea cîte nă apă araţe ca gl′eţlu, urà cu mîńĭ şi gură: s-lă da Dumniḑă ğ′ineţle a locluĭ, aţilòr ţe feàţiră buneaţa estă.

Un anu ntreg tricù, ş-al Dumniḑăŭ l′i si feaţe ńilă di păreacl′a amirărească. Pitricù nă ḑuă Stămăria, nviscultă ca

mul'are, z-bea apă la fîntînă. Di cara intră n-biseàric si ncl'ină, inşì la fîntînă, şi spilă mînle şi biù apă.

— Oh! Dum-l'artă-l' părinţil', gri Stămăria, aţilùĭ ţe-adăr fîntina istă muşată!

Ună moaşe, ţe umpleà g'umàčile şi poàčile cu apă s-toarn cître Stamăria şi greaşte:

— Amiroańa cu amirălu a nostru, — s-ul ţînă aţèl din sus li feaţe tute cîte veḑĭ, s-nu-l' k'ară numa vîrn-oară! Ma ş el' ş-aŭ un nod la ìnimă: no-aŭ fumeal'e măraţl'i.

Atumţea Stămăria scoate din sin un mer aròş, ul da l moaşe şi-l' ḑiţe:

— Du-te, mae, dă-l aistu mer amirăroàńil'eĭ şi spune-l că easte di la Stămăria. Ğumitate s-mîcă năsă şi ğumitate amirăŭlu şi sìgură s-h'ibă, că va s-armînă sàrţină.

Cum ḑiţe aiste grae, ca vimtul s-feaţe şi k'irù din viḑută. Moaşa ńarḑe cu merlu aròş şi faţe după dimîndăčune. Dicara mîncă amiroańa şi amirăŭlu, arămase di nă cale sàrţină. După noaŭă meşĭ di ḑile, feaţe un muşàt fičòr, albu ca neaoa, cu soarle tru k'eptu ş-cu luna tru frîmte, cum vine graĭlu şi-l pătiḑară şi-l cl'imară:

Birbicuşa!

Fičorlu dizńirdàt, crişteà ca floarea, nviţà ca foclu, şi se făţeà ğone-muşàt. Cîndu mărì şi umplù ving'iţĭ ańĭ, vrură părinţil', năinte di moarte, z-veadă nă harauă di ğonle-muşàt şi mutriră s-lu nsoară. Aleàpsiră feata ma muşată ţe s-afla atumţea, h'il'e de-amiră avḑì't şi putùt, cu numa Belica, eară feata-l' u cl'imà Levina. Deàdiră semnul, alăxiră neàlile şi dupu treĭ meşĭ feàţiră numta.

Seara di numtă viniră, s-adunară oaspiţĭ dit pàtrule părţi a lùmil'eĭ. Mîcară, biură, ca la numtă amirăreascá. Urà lumea de-astiptarea bună, cu daole mîńĭ:

— Dumniḑăŭ s-lă da bană, sînătate ş-fumeal'e, tra z-ğucàm ş-la pătiğune!

După mîcare [mîncare], mutară meàsile şi acăţară corlu. Feàtile ńimărtate feàţiră un cor şi ğońl'i ninsuràţĭ feàţiră altu cor de-anvărliga di corlu fitescu, cama mare. Cîndu feàtile cîntà cu gura, ğońl'i trăḑeà corlu şi cîndu ğońl'i cîntà cu flueara, feàtile ğucà ca părumbe, s-ti l'a haraoa!

Vine oara s-alik'ască nveasta nao cu ğonle n-cor. Feàtile ica no-aveà loată g'ine cînticlu, cîndu, ca furtuna, z-dipuse in ţer un niòr laîu ca k'isa. Ditru niorlu laîu inşiră nao îne, albe ş-muşate ca neaoa, arăk'iră ğònile şi azburară ca imtul!

Toţî cùscărl'i si nvirinară multu; părinţîl', canda l'-agudì fulgul, ş-mărata di nveastă nao, adărată şi nibăşată, cu lîngul tru ocl'i, ca màrmura-armase.

Cu jale, cu nvirinare ş-cu plîngul tricură şase meşî di île. Părinţîl', carî cama ninte toate g'ineţle le-aveà şi nu tea, ţi s-cl'amă nvirinare, dup-aistă plìscută ţi lă vine, s-eàţiră ca loclu. Nveasta loclu nu ş-aflà; somnul l'i si lo şi' luă-noapte pri plîngu greŭ erà.

— Taţî, lea h'il'e, nu plînḑe, nu lăcărmeaḑă, nu ţî-asparḑe nuşuteaţa! îl' ḑîţeà soacra. Toate sun tru mîna-l Dumniḑă; noî oàmińl'i ţi putèm s-faţim? El deade, el lo, şi poate eară -aîbă ńilă di noî, s-nă-l pitreacă năpòî, să ncl'idem ocl'il' ărsìţî, şi s-nu murìm cu ìnima arsă ş-friptă!

— Mamă! ḑîse nveasta cătră soacră, mine ńî-u băgàî, s-iergu s-caftu ğònile a ńeŭ! Va s-mi duc di hoară-hoară, va ă ntreb di casă-casă şi va s-lu caftu tru părţîle toate. Cara -nu-l aflu, mor, ma nu jilescu. Tr-aţeà, dimîndàţî ună pă-eacl'e di ţărùh' ş-un tueàg di h'er şi dao părecl'i di strańe.

Cîte nu feàţiră socril' să-l' toarnă mintea, tute n-cot lă ură. Il' ḑîsiră să-l' h'ibă ńilă di el', oamińî aùşî, că nîsă aŭ lèòr, nîsă feată, nu vru s-armînă, nu vru!

Dicara nu putură s-u ţînă, l'i ndreàpsiră cîte căftă şi după i ş-lo oară bună, nk'isì.

Acăţă s-cutrìvìră loclu ntreg, şi să ntreabă tă ğone, vîrnu u putù s-l'i da graîu, s-u scoată n-cale, tra să-şî află Birbi-uşa. Ağumse cu ntribarea în màrḑinea loclui. Aclò erà hoara lin coadă şi cara ntribă di casă-casă, di om om, ağumse tu ălivuşca dit màrḑinea hoàrăl'eî. Aclò erà nă moaşă, agîr-ită vah' di moarte. Cara l' si feaţe ńilă di tinireaţa, muşu-eaţa şi plîngul a nveàstăl'eî dipirată, îl' ḑîţe:

— H'il'e! me-avḑî tine, ţi va ţî spun îo? Vîrnoară cu căf-area ta din cot, nu va s-afli Birbicuşa. Tr-aţeà, du-ti la Dum-niḑălu Soare. El luńineaḑă loclu tot, el li veade toate, el ipseaşte s-lo-aîbă viḑută, îu-l dùsiră ḑînile.

— Ma, ĭu s-lo-aflu Dumniḑăŭlu a Soàriluĭ? ntreabă lăiţ şi jilita nveastă cu plîngul tru ocl'i.

— 'Casa luĭ easte pri Ḑeana-Aripidina.

Nveasta başe mîna moàşil'eĭ şi-şĭ l'a oară bună.

Cu ntribarea ş-cu imnarea, ḑeana, aripidina, după trei meşĭ di ḑîle, ağunḑe la poarta di pălate a soàriluĭ. Asună dì treĭ orĭ la poartă şi-l' dişcl'ide ună moaşe. Aistă, cara mutrì nveasta tr-ocl'i u ntribă:

— Ţi miră-arao te-aduse aoaţe, mărată feată, tro-aiste locurĭ, ĭu puĭl'u nu azboară, ĭu čičòr di om v́iŭ nu calcă?

— Vah' amărtiile a meale, bună mumă, ḑîţe nveasta, cu làcrîma tru ocl'i.

Il' spune nveasta toate păţîrle şi scupolu tră carĭ vińe.

A moàşil'eĭ îl' fu ńilă di gràile aţeale nvirinate şi di păţîrle ali nveaste, ţi-l' aruk'uşurà din gură ca mărgăritărĭ şi-i faţe n-coadă:

— Intră! scumpă, şi ţine perlu aistu tu mînă. Cìndu astară va s-avḑî c-asună h'il'lu pri poartă, tine ahuleà perlu, s-ti faţĭ mèturà ascumtă după uşe, că el cum v́ine seara curmàt ş-ağun, cu foame mare, va s-ti mîcă, cara s-ti află ca om.

Seara, amînàt tru murḑìş, Dumniḑăŭlu a Soàriluĭ ağunḑe asprimtu şi di nă-oară, cum îl' dişcl'ide mă-sa, strigă cu boaţe sînătoasă, di bumbuniḑà munţîl' toţĭ:

— Mamă, mamă, ţi-ńĭ ańurḑeaşte a om!

— H'il'u, carĭ laĭ om, carĭ laĭ puĭl'u tru aiste locurĭ, ĭu čičòr di om nu calcă?

Apoea ca un lup, arucutì, un dup-alantu, trei čireapurĭ di pîne şi biù trei cupăńĭ di apă araţe. Di cara ş-umplù pîntica, şiḑù să zburască cu mă-sa. Năinte di culcare, moaşa suflă perlu şi scoase niveasta nintea h'il'ŭ-suĭ. Ea l'i spuse mărata, tute cîte păţî. Soarle o-ascultă cu multă jale şi-l' ḑîse cu ìnimă nfărmăcată:

— H'il'e, nu-ńĭ cunoscu di lùcrulu aistu, că ĭo maş ḑua luńinèḑ şi Birbicuşa fu loat noaptea. Maş ţi pot s-fac, easte s-ţă daŭ un anvèţ. S-ti scolĭ s-ti duţĭ la ḑîna Lună, sor-mea Năsă şade to-alantă mărḑine di loc, pi mùntile Mare.

Niveasta ş-lo oară-bună şi de-aoaţe şi ńarse-ńarse, ca ma ninte, pînă ağumse aclò, la mùntile «Mare». Tut aşiţe

a la Dumniḑăŭlu a Soàriluĭ asună, inşĭ nă moaşe, îl' dişl'ise şi feaţe ş-alante ca la casa Soàriluĭ. Apoea ḑîna Lună ḑîse:

— Scumpa mea, ştiŭ şi viḑùĭ cîndu ţ-ul furară ḑîńile, na cîtră ĭu-l dùsiră nu-ńĭ viḑùĭ. Tr-aţeà, că bătùşĭ calea pînă la mine va-ţĭ daŭ nă minte: du-ti la Dumniḑăŭlu a Vìmtuluĭ. El, nu va vîrnă ḑîcă, va ţĭ spună ĭu se-află ğònile-muşàt Birbicuşa.

Plîmtă şi nvirinată apucă cîtră la Vimtu mărata niveastă! După multă şi lungă cale, deade Dumniḑăŭ şi ağumse la poarta di pàlaţe a Vìmtuluĭ. Il' dişcl'ìsiră şi ţĭ-o-aştiptară ca la lună. Ca la soare, vine Vimtul ağùn seara, mîcă treĭ čireapurĭ di pîne, biù treĭ cupăńĭ di apă, apoea şiḑù cu mă-sa s-frîngă alune. Moaşa suflă perlu şi scoase niveasta di după uşe L'i spune lăcărmata şi plîmta tute pîn la şil'e. Vimtul cu arîslu n-gură, îl' dizńirdă perča, o-avră nih'àm şi-l' cîntă:

Nu-ńĭ ti nvirineaḑă,
şi nu-ńĭ lăcărmeaḑă,
niveastă muşată,
adrată ş-nibăşată;
ţ-ul ştiŭ ğònile-a tăŭ
ş-cu numa-l Dumniḑăŭ,
curundu va si-l veḑĭ!
nu plînḑe, aşì z-bînèḑĭ!

Feata făţĭ-făţĭ aroşe acăţă să scoată la gràile aiste. L'arîdeà truplu cu tute strańe mărata.

U nviţă Vimtul şi-l' spuse:

— Armîne, feata-ńĭ, la mine 40 di ḑîle. Di cîte orĭ va ţinăm, arupe cîte ună muşcătură di pînea mea şi bag-o tr-ună oală; di cìte orĭ va z-beaŭ ńin, mpartă cîte nă k'icută şi di cîte orĭ va-ńĭ k'aptin mustaca, arupe cîte un per. Cîndu va s-adùńĭ patruḑăţĭ di muşcătùrĭ, patruḑăţĭ di k'ìcute di ńin şi patruḑăţĭ di perĭ di mustacă, să ştiĭ, că muşatlu-ğone Birbicuşa easte-aflàt!

Livina li feaţe toate aiste pîn tu per!

— Tora, ḑiţe Vimtul, leagă-ţĭ ţăruh'le ş-adun-o cîtră a mare. După treĭ ḑîle cale de-aoaţe, va s-afli patruḑăţĭ di căţale mărĭ turbate, moarte di foame. Năse va s-arucă pri

tine s-ti disică, ma tine s-nu te-aspàrĭ şi s-arùţi cîte
cătură la caθe-ună. Ele va să-ţĭ facă cale şi tine va
Cama nclo va s-afli patruḑăţĭ di arĭurĭ mărĭ c-amar
rucă cîte nă k'icută di vin de-arĭŭ şi arĭurle va stră
s-treţĭ. Aĭde-aĭde, ma nclo va s-ağunḑi la pălatea
naltă pîn tru niòr, cu 40 di udăĭ, cu uşĭ di amàlam
firìḑĭ di g'amande. Cu perlu di mustacă và s-dişcl'iḑ
ùşile şi tru oda din coadă easte muşatlu-ğone Birbicuş
Livina, cu ìnima dişcl'isă di toate cîte-l' spuse ş-u
Vimtul, di cara băşè mînă, ş-lo oară-bună şi nk'isi.
di căţàlile turbate, tricù di arîurĭ şi ağumse la pălatea
lor. Doamne! Doamne! ţi viḑù?

Toată pălatea erà di fildiş, cu k'etre di g'amande, ţi
ca soarle.

Cu perl'i dişcl'ise ùşile, ună cîte ună, toate. Se-aflà
toate muşuteţle di sti loc, ţi cu spùnirea nu si spun, cu
dil'lu, nu si scriŭ. Tru oda ditru màrḑine erà Birbicu

Cum z-viḑură, s-cunuscură, s-loară di guşe şi plĭmsiră
harao! Stătură ori ntreḑĭ ca muţl'i, fără graĭu, z-videà
ahuleà, z-băşà şi nu ḑiţeà că suntu de-adùn.

N-coadă, n-coadă scoate graĭu Birbicuşa, u ntreabă cu
vine, u ntreabă tră mamă, tră tată, toate. Tru màrḑine-l' ḑiţ

— Ţe-ńĭ vinişĭ, lea vrută, tru aiste locurĭ, ĭu areàpită d
puĭl'u nu zboară, ĭu čičòr di om nu calcă? Astară ḑìnil
cîndu va s-toarnă, cîtră ńaḑă-noapte, pùlbire şi sare prind
s-nă facă doĭl'i, cara s-te-află aoaţe. Ma cu tute-aiste, nu-
plînḑo, părumbă, nu-ńĭ ti nvirină, dudie! Dumniḑăŭ i mar
El ţi-ńĭ te-aduse pîn-aoaţe, s-n-aflăm ca dipri lumea alan
va s-nă spună calea tra s-inşìm şi s-ascăpăm di tru lòcu
aiste, şi s-nă ńarḑim eară la părinţĭ, ĭu s-nă bînăm ca l
mea, cu tute bùnile ş-muşuteţle.

Di cara ḑîse aiste zboare, ahulì punga, suflă nuntru
muşata Livină k'irù ditru videare. U feaţe un aspru ş
băgă tru pungă.

Ḑĭnile, ca tòtuna, la ńaḑă-noapte, viniră şi după ţi m
triră pitru firidă, că şade la loc Birbicuşa, ş-loară perl'i, c
ştie cîtră ĭu!

Curundu dup-aţeà, Birbicuşa scoase punga, suflă di tı
orĭ şi àsprulu s-feaţe om, cum ş-erà.

S-fuḑìm, s-fuḑìm! gri Birbicuşa. S-fuḑìm ditru lòcurle blăstimate!

ă gri aiste grae, asună pri loc treĭ orĭ c-ună tueagă ər cîntată şi s-aflară n-călàr pri doĭ *cal'-co-areàpite*, ţe ì ca sfulgul. Neapirită s-aflară la vatra părintească. ədu viḑură părinţîl', că lă s-toarnă fiĉorl'i, ţi-l' aveà ca ţĭ tră tòtună, l'-băşară, l'-dizńirdară cu lăcîrńĭ tr-ocl'i. ɔoea gri Birbicuşa:

S-nu k'arim oară, ma pitreaţiţĭ tru toate părţîle a loc-ɜ-caftă, dit ună màrḑine pîn tu alantă, nao surărĭ cu ıa Marie şi s-le-aducă aoaţe pînă astară, s-cîntă cîntic ţer şi s-ţasă nă pînḑă di l'in, tra s-facă nă cămeaşe şi ă-noapte s-ńĭ-u nvească nòlğica di ubòr. Şi ea di ţi: ıile, ma va z-ducă tru oda, ĭu eràm ascumtu şi nu va ıe-află, va mi caftă cu ţeara tru loclu tot! Ne-aflîndaluĭ-pîn tro-apirită, va s-cadă ca moarte nvărliga di mine, s-creapă di greaţă şi va să s-facă sînḑe şi prońĭ. Atum-ı ınine va s-escu ascăpàt şi va s-nă bînăm de-adùn pînă moarte. Di nu, s-me-aflare ḑînile ni nviscùt tru cămeaşa sută di nàole surărĭ, ńil'e di bucăţĭ va s-mi facă.

Amirălu tel'u bătù troară şi surărle cu numa Marie s-a-ară, după multă ntribare ş-căftare şi fură aduse avu cu ıl'i co-areàpite al Birbicuşa. Băgară arăzbòĭŭ, ţăsură, cu-ură cămeaşa cu h'ir ninudàt şi nviscură Birbicuşa cu cîn-area ţi lă dimîndă.

Ḑińile, după ţi nu-l aflară acasă, sun k'ìcute, căftară tru :ot loclu şi trîş tro-apirită criparǎ di greaţă ş-angusă nvăr-liga di Birbicuşa.

Aşiţe Birbicuşa ascăpă di ḑińile aţeale blăstimate şi bînă ună bană de-amiră cu toate muşuteţle şi buneţle a locluĭ şi cara s-no-aĭbă moartă, nica bîneaḑă de-adùn cu muşata luĭ Livină.

Părmĭŭ şteam, părmiŭu spuş,
Nu erà de-alih'a, ma vruĭ di v-arî'ş.

Vă aduţeàm di la ḑîne cîte nă păreacl'e di strańe ncl'i-gate tru hrisafe, cîte nă căĉulă cu ĉilengă di perĭ, ma ńi le-arăk'iră căţălile turbate. Carĭ va s-lă aducă ună turtă ş-ună ploscă di v́in, va li l'a nîpòĭ.

(Auzit de la Măràcine M. din Pârleap, Macedonia.)

129. Me-arde, mi păleaşte, featĕ tu sifere.

Erà nă oară un om aùş. Aestu aveà treĭ feate, şamiştreile mărtătoare. Nă ḑuă tatăl şideà pri nă k'atră dipu casă, cirtitu, nvirnàt, ca di fărmàc. Aclò ĭu şideà, tricù feata ţea ma marea şi-l' ḑîse:

— Nu ńĭ-aspùńĭ, tată! ţe crek'?

— Ţivà, h'il'e!

Şi nu vru tatăl s-l'i spună. Ma, cara se-angrică multu h'il'a «va ńi spuńĭ, va ńi spuńĭ, ťră ţe me-aĭ feată, tră bun şi tră arău», ḑîse auşlu:

— Ţe poţĭ s-faţĭ tine nă feată? niputearea mea easte scutură bărbătească.

— Va ńi spuńĭ, va-ńi, spuńĭ nîpòĭ feata, l'i spuse.

— Ia ţe-ĭ: me-acl'imară tu sifere ş-ĭo om aùş, cum s-mi duc? s-aveàm un ğone, nu vaĭ cripàm acşiţe.

— Ba! gumare, ĭu ńĭ-o aveàm, că mintueşti s-mi mărìţĭ ş-tine crek', că te-acl'imară tu sifere?

Auşlu spinḑură caplu ng'os ş-acăţară s-l'i cură lăcărńile.

Treaţe după nîscîntă oară ş-feata ţea di mese. Lu ntreabă:

— Nu ńĭ ḑîţĭ, tată, ţe crek' şi plînḑi?

— Alasă-mi, feata mea, nu mi creapă, că nu-ĭ fitescu lucru!

— Nu, tată, va ńĭ-aspùńĭ, nu s-faţe! Feată me-aĭ: tră bun ş-arău. T-ată-su s-aspăreà s-nu-l' ḑîcă ş-aestă, ţe-l' ḑîse ş-ma marea. Nu vrea z-ḑică. Ma tu sone, cara l'i se-angrică multu, multu, s-ascapă di nîsă l'-ḑîţe:

— De, h'il'e, ţe s-h'ibă? — me-acl'imară tu sifere.

— Ba, gumàr mare, ĭo ńĭ-o aveàm că crek', cum s-mi mărìţĭ şi tine crek', că te-acl'imară tu sifere?

Di ţe s-aspăreà, nu ascăpă!

O-ascăpită ş-aestă măratlu di tată, ş-aplică caplu tu k'eptu şi armase minduìt.

După puţînă oară, tricù pre-acloţe şi feata ţea ńică. Lu ntreabă:

— Nu-ńĭ spuní, tată, ţe crek' acşì?

Tatăl, friptu di doàule surărĭ ma mărĭ, niţi graĭu nu scuteà. Păreà că are gura cusută.

— Tată, tată, aspune a h'il'il'eĭ criparea ta, că ţecă-ńĭ h'iŭ feată, tu oară greaŭă fičòr mi fac.

Tatăl mut! cu cleaştea nu-l' scuteàĭ graĭu din gură.

G'ine ma ńica l'i stătù n-cap, pînă ţe tată-su gri:

— Alasă-mi, h'il'e, că dure ńi-u criparea ţe-am!

— Nu te-alàs, tată, si ştiŭ, că k'iametea s-faţe, pînă va ńi spuńĭ criparea.

— Aspùş ş-a surărlor a tale, ma mi băgară cu caplu tu loc.

— Nu! tată va ńi spuńĭ, că nu s-faţe. Ia nu h'iĭ c-alante, ţe-că le-am surărĭ.

S-ascapă ma multu di nîsă, di cît să-l' veadă hàirea, ḑîse auşlu:

— Ţe s-h'ibă, h'il'e, acşì ş-acşì, me-acl'imară tu sifere.ş-ĭo om aùş cum s-mi duc? Fičòr s-pitrèc tu loc-ńi no-am, cum s-nu crep?

— Tr-ahîtă lugurie, tată, ţ-u mîţĭ ìnima şi crek'? Nu creapă şi nu ti nvirină, că mi duc ĭo!

— Am cum va ti duţĭ tine, h'il'e că h'iĭ feată!

— Las h'iŭ! Adară-ńĭ nă păreacl'e di strańe ğuneşti, dă-ńĭ un cal s-nu s-ţînă, àrmate, apala, nă căčulă şi s-trag.

Auşlu, l'-arîdeà barba ş-urècl'ile di ğuvairlu di feată! L'-adară nă păreacl'e di strańe pri trup, s-u veḑĭ şi z-ḑiţĭ: «ma pri ğone ţe easte! ğone tră ţinḑeare apala!» L'-acaţă un cal dit eape, cama ğònile, ţe mîcà loclu şi bea niorl'i, îl' k'ică àrmatle, apala, tufek'a, di guşe şi-l' ḑîţe:

— H'il'e! dişcl'ide-ţĭ ocl'il' s-mi scoţĭ cu faţa curată. Mutreà g'ine s-nu ti daĭ di pade, că h'iĭ feată, că s-ti loare di hăbare, arşine mare! Aclò ĭu va s-ti duţĭ tu vîră apulitie, mutreà s-traḑĭ lu cuţitàrĭ ş-la tufičàţĭ, ma nu la neale ş-la bilğèk', là verĭ şi la ğuvaricale. Dişcl'ide-ţĭ ocl'il', feata mea, la numţî! s-nu ti baḑĭ la mul'èrĭ, ma s-ti amvîrteşti prit ğońĭ!

Ş-u nviţă auşlu ună oară cu oara şi feata ascultà ş-li băgà tu curcubetă, că tute cîte grea auşlu, zboare cu θimeal'e erà şi tute tră bunlu a l'eĭ. Şi cara u nviţă, u nviţă, îl' deade urăčunea ma napòĭ şi-l' ḑîse:

— Du-ńi te, feata-ńĭ, oară bună, Dumniḑăŭ s-te-aĭbă tu mîna luĭ şi s-ţĭ-avḑîm bunlu!

Feata s-aplică di-l' băşè mîna auşluĭ, cu lăcrińle ntr-o s-alipidă apoea căvală.

— Stăĭ s-ţă ţîn, gri tatăl, stăĭ s-ţă ţîn să ncaliţĭ, ma z-ḑîcă nîs, ea ş-aveà ncălicată.

Paplu, viḑĭ'ndaluĭ o ahîntă ğoană, ḑîse cu mintea-l' : A ştiŭ, că nu me-aruşneaḑă! Aestă-ĭ cama di fiĉòr.

Ş-loară ninga nă oară mîna şi z-dispîrţîră.

Ağumse feata dupu multu la pălatea amirăluĭ. Il' gri a rălu şi u ntribă:

— Tine fiĉòr, tine ğone, d-ĭu nă cupăsìşĭ?

Gri feata :

— Io, Doamne, h'iŭ h'il'lu al Meşcl'a, domnul a mùnţil Tată-ńu di auşatic nu putù z-vină ş-mi pitricù mine tu fere. Ğońl'i cama s-lipsescu de aùşĭ tu polim:

Amirălu o-arisì ună ş-ună! «Aestu va h'ibă ğònile a ğo lor», mintuì nîs. «Z-veade dipri cuvendă.»

— Priimnă-te, fiĉorlu a meŭ, veḑĭ-nă hoara şi la meas s-cupăseşti, ḑîse amirălu.

Işì fiĉorlu deadùn cu h'il'lu de-amiră. Dipusiră di g'os ş feata acăţă să s-poartă cama di fiĉòr. Ună dipùsiră cu h'il'lu de-amiră, îl' faţe aiştùĭ:

— Nu-ńĭ ḑîţĭ, cal' avoştri, ĭu-l' ţînèţĭ.

— Aĭ s-te-adùc s-l'i veḑĭ, ḑîse h'il'lu de-amiră.

Cum z-duc aclò, feata drăcuroasă! s-apruk'à di aţèl' cama viţearţil', s-nu da şubee dip! Ştea nîsă, că maş ğońl'i a ğońlor lă ţîne s-intră la cal' arăĭ.

H'il'lu de-amiră, după boaţea feàtil'eĭ, după duhlu a l'eĭ, după mul'iruşca-l' faţă, nu-l' vineà s-pistipsească ĭuva-ş-ĭuvà că-ĭ fiĉòr.

Seara duse la mă-sa şi-l' ḑîţe:

— Mumă! aestu fiĉòr nu-ńĭ lu va ocl'ul s-h'ibă fiĉòr. Aestu feată pare că easte.

— Nu ńi spuńĭ, cum vińe, ntreabă mă-sa, ĭu trapse, di ţe ntribă?

— Di cal'i ntribă, di cal'i aţèl' ma arăĭl'i s-apruk'è, ma cu tute-aeste: me-arde, mi păleaşte, feată-ĭ tu sifere.

Mă-sa lu nviţă s-u cătăpăţească, cîndu va z-ducă tu vîră păzare, ĭu va s-tragă? la lucre mul'ireşti i la bărbăteşti, si-l' aducă zbor.

Haide-haide, tută ask'erea duse tu polim. Feata totna mu-ă s-h'ibă n-caplu ask'èril'ei! Iu cădeà tufek'le ca grîndi-, aclò să nh'iḑeà nîsă şi zg'ileà, dădeà ìnimă la ğonî, s-nu ă, ma să si nh'igă tu foc. Ğuneaţa l'eĭ, ìnima l'eĭ, nu se puneà.

Di nîsă sibepe, azvìmsiră.

L'-faţe h'il'lu de-amiră, ţi nu să mpărţă di nîsă.

— Fărtate, tră ğuneaţa ta, aĭ s-ţă fac nă pisk'ese.

— Aĭ, ḑiţe feata.

H'il'lu de-amiră u trăḑeà la măgăziile cu lucre mul'ireşti neale, cu verĭ, cu mîntìl', ma nîsă nu ş-turnà ocl'il' cîtră lò:

— Aţeale-s bunà tră feate, nu tră noĭ ğonĭ.

Ş-isea nîsă la tufèk', la piştole, cumbure, apăl', corḑî, tut lucre di ğonĭ ţe prindu.

S-toarnă h'il'lu de-amiră şi-l' aspune a mă-saĭ ţe cură.

— De! h'il'u, feàtile nu trag ca oarbe tu polim, că lă bate ìnima tìc-tìc! apoea cîtu s-h'ibă, feata cîndu veade lùcrulu mul'irescu, cara s-nu-l acùmpără, va-l mutreascĕ, ş-aestu, cum spunĭ, nu ş-arucă ne ocl'il'. Va h'ibă fiĉòr ğònile.

G'ine ma h'il'lu de-amiră, tut acşì:

— Me-arde, mumă, mi păleaşte, feată-ĭ tu sifere.

— Să-l cătăpăţeşti ş-cu altă, ḑiţe muma, z-vă făţèţĭ apa mi-nută dipri punte ş-aclò va z-veadă.

Feata li ştea tute aeste di cama naintea. Ea purtà nă că-ame, că atumţea cîndu ş-feàţiră apa minută, lo-antreapse ri h'il'lu de-amiră cu trei pălni.

L'-aspuse nîpòĭ a mă-saĭ, ş-aestă l'-ḑîse, că fiĉòr easte. Di t h'il'lu de-amiră a luĭ.

— Aca! me-arde, mi păleaşte, feată tu sifere.

Lu nviţă ş-altă mă-sa. Z-doarmă doil'i de-adùn, t-un udă z-bagă sun căpitùñŭ cîte nă tufă di vasilcò şi s-mutreascĕ mneaţa: s-fure vasilcolu ma ud la nîsă, de alih'a-ĭ feată.

Ş-aestă o-aveà loată di hăbare feata.

Ţe adară nîsă? L'a vilia cu apă şi vearsă apa sum căpi-ñlu a h'il'luĭ de-amiră. Si scoală dimneaţa h'il'lu de-amiră utreaşte, la el ma udă tufa ca la nîsă.

Il' ḑiţe pale mă-sa:

— De, h'il'u, va h'ibă fiĉòr, după seamne!

— Mamă, ţe vreĭ, ḑî? Me-arde, mi păleaşte, ma feată-ĭ tu sifere.

Fiĉorlu nu să mpărţà palmă di nîsă, că l'-intră vreare. Nă ḑuă, cara scărk'i pòlimlu, di cu tot, tuţĭ ğońl'i, tuţĭ h'il'i di domńi ţe-l' vìńiră ağutòr amirăluĭ, fură săргl'iţĭ să s-toarnă la vatră-lă.

Feata şi ndreapse calu şi aştiptà să-ş l'a mînă cu amirălu şi s-tragă. A h'il'luĭ de-amiră îl' vineà foc, că ahîntu k'iri s-no-aĭbă semnul, s-fur-că-ĭ feată i fiĉòr. Aclò ĭu l'-deade mînă il' ḑîse:

— Muşată, feată, h'iĭ!

— Aestă armase ca upărîtă, ma di nă oară l'-vine tu minte s-nu z-da di pade şi sum-arîse. Tu arîdearea ţe feaţe, trapse h'il'lu-de-amiră cu nelu de amàlamă ş-o-agudì pri dinte Ună goadă, ş-dìntile s-hrisusì.

Feata de-aruşine, îl' bagă măhmuzea caluĭ, şi niviḑută s-feaţe de aclò:

S-imńi şi s-alàḑĭ
Ş-nitràptile s-li traḑĭ.
S-mi cafţĭ tut loclu,
S-nu ţî se-astingă foclu,
Pîn nu va-ńĭ me-afli mine,
Cu dìntile de asime!

Il' gri nîsă tu fugă a h'il'luĭ de-amiră şi fuḑì ca vimtul. H'il'lu de amiră căḑù lînḑit îm pade!

— No-aspuneàm, mumă, că me-arde, mi păleaşte, feată-ĭ tu sifere?

Nu puteà di vrearea l'eĭ. Ţe s-l'i facă a vreàril'eĭ tora, că sivdaea cu vitrie nu z-vìndică?

Si scoală, s-faţe un fusàr, l'a un cal ş-lu ncarcă cu fuse, cu prisińĭ, furţe ş-alte ş-apoea l'a hoàrile azvarna, nacă da di feata-al Meşcl'a, domnul a mùnţilor.

Di hoară hoară grea nîs: carĭ l'a fuse! carĭ l'a fuse, că vaĭ fugă! Aĭ feată cu dinte noŭ, cu dinte hrisusìt!

Ağumse n-coadă ş-tu hoara-al Meşcl'a. G'ine ma aeşti fumeal'e mare. Ğumitate di hoară purtà numa lor. Cum s-o-află? Acăţă di poartă, poartă:

— Aĭ la fuse! fuse! Carĭ l'a fuse? Fuse, că vaĭ fugă! Aĭ

ate muşate, aĭ feate alăvdate! Aĭ feată cu dinte noŭ, cu nte hrisusìt! Aĭ la mine, feată cu dìntile de-asime!

Cara tricù pri ningă casa feàtăl'eĭ, aestă alasă scamnul, acŭmpără ndoauă fuse:

— Fusare, fusare, cum daĭ fùsile?

Aestu îl' viḑù dìntile hrisusìt şi aduk'ì, că nîsă-ĭ feata ţea uruta, căftată şi noaflată.

— Cu ţe s-h'ibă feata mea! Cu fărină, cu grîn, cu mel'u, a ţe vă deade Dumniḑăŭ.

A luĭ nu l'-erà di amintatic, cît l'-erà di altă.

Feata s-turnă din casă cu nă misură di mel'u. Veḑĭ, mel'lu veà triţeare mare atumţea.

Cît lo s-lu toarnă tu tastru ş-aestu l-trapse cîtră ncoa, că ut mel'lu z-virsă m-pade.

— Nu-ĭ ţivà, ḑîse feata, stăĭ ca ţĭ-adùc altu.

— Altu nu voĭ, c-aestu ńĭ fu căsmetea, feata mea.

Şi z-băgă s-adună gărnùţ cu gărnùţ mel'lu.

S-adună mel'lu cu gărnuţlu? Acşì că ntunică acloţe şi-l' :ăḑù a feàtil'eĭ să-şĭ facă di ìnimă şi s-lo-aproak'e noaptea ţea, că nu va lă mîcă casa. Feata cu ntribarea tată-suĭ, lo-apruk'è.

Ună intrată, ştea părìntile că fusarl'i aŭ adetea di fură feate. S-nu-l' ğoacă vîră hunere fusarlu u bagă tu nă sinduk'e z-doarmă. Fusarlu ţe altă vrea. Aştiptă di s-culcară tuţĭ şi cara ţî ncarcă pri plătărĭ sinduk'a, pri cal şi aoà fac soţl'i. Fuḑeà di mîcà loclu!

Cîtră tu cîntarea cucoţlor aği̇̀msiră pri ningă nă hoară. Acăţară cucoţl'i s-cîntă: cîcă-că! şi feata dit sinduk'e ş-o-aveà că-s cucoţl'i din hoară şi acăţă z-ḑîcă.

Tată! no-avḑî ponḑîl' di cucòţĭ,
Ţe-ńĭ mi ţìńĭ di nu-ńĭ mi scoţĭ!

Carişte cum, va-l' ascăpă a feàtileĭ vîră graĭu urî't şi tră amirălu. Atumţea h'il'lu de-amiră o-avḑî şi-l' gri:

— G'ine h'iĭ, ĭu-ţĭ h'iĭ, gumară!

Feata nîpòĭ, nu putea s-aleagă, cari-şte, carĭ îl' greaşte şi ḑiţeà:

Tată, no-avḑî ponḑîl' di cucoţĭ,
Ţe-ńĭ mi ţìńĭ, di nu-ńĭ mi scoţĭ?

Şi tu coadă-l'-trăḑeà nă anğurare amirăluĭ. H'il'lu de-amirà o-avḑà şi-l' grea nîpoĭ:

— G'ine h'iĭ, ĭu h'iĭ, gumară!

Carĭ o-aduse a casă-l' h'il'lu de amiră, u scoase dit sir-duk'e. Feata de-aruşine loclu u ngrupă. Greşti tine k'atră, z-grească ş-nîsă? Cîte-l' gri, cîte-l' ḑîse ğònile, soacra, socru-su, nîsă mută s-feaţe.

U loară ş-u ncrunară cu h'il'lu de-amiră, ma nîsă ş-u băgà s-nu l' grească cu gura treĭ añĭ di ḑîle, tr-aruşinea ţe păţi cu gràile ni n-cale.

Tuţĭ din casă cripà, că nu greaşte nveasta, ma ţe si-l' facă? Il' ḑîsiră nă oară! doauă! ma nclo?

Treţĭ an ş-arucutea-ti, treţĭ an ş-arucutea-ti, aproape să s-umplă 3 añĭ în cap! Erà, vă-l' ḑîţĭ, ni ma nsus, ni ma *ng'os* treĭ añĭ fără 3 ḑîle. Carĭ îl ḑîsiră ninga nă oară ali nveaste Mute, că *mută* l'-grea tora, «va zburăşti, i nu?» şi ea nu lă gri, fičorlu ncl'ise ocl'i, s-adară altă. Erà ğoĭ seară ş-acăţară să ndreagă tră numtă.

U cl'amă Muta şi-l' ḑîc:

— S-ti duţĭ s-l'aĭ aloatlu di la lamńa, tra s-acăţăm aloàturle di numtă.

Nîşĭ vrea tora s-ascapă di nîsă, ş-u pitriţeà la lamńa.

Mărata di feată işì dipă casă, di nă màrḑine ş-acăţă s-plîngă, s-plîngă şi să ş-adună sùflitlu: ńilă mare. Ună moaşe — erà mira l'eĭ — l'-ease atumţea şi-l' ḑiţe:

— Ţe-ńĭ plînḑi, feată, şi-ńĭ ti dirìńĭ?

— Am ţe s-nu plîngu, criştină, şi ţe s-nu mi dirìn? Ea ş-ea, ţe-ńĭ si toarţe.

— Aşteardḑe-ţĭ, feata-ńĭ, ocl'il' şi l'a calea-calea şi du-te, că dip ţivà nu vaĭ paţĭ! S-nu-ţĭ h'ibă dip frică.

Feata ascultă, cum îl' ḑiţe moaşa. Fricoasă nu ş-erà.

Si scoală şi calea-calea z-duţe s-l'a aloatlu.

Calea ĭu ńirḑeà astal'e un gardu căḑùt îm pade. Ea, feată cu minte, l-mută ş-apoea treaţe. Ma nclo astal'e un gumàr şi un cîne. Cî'nele mìcà earbă ş-gumarlu mìcà oase. Feata l'a earba di la cîne ş-o-arucă la gumàr ş-oàsile di la gumàr le-arucă la cîne. Haĭ ma nclo, ma nclo află nă fîntînă m-plină di şil'e şi di cuprie. Feata u la, o-aspeală şi bea.

Apoea ş-ağunḑe la lamńe. Lamńa nu ş-erà acasă. Ş-află ata li lamńe şi-l' ḑiţe:

— Da-ńĭ aloaltu,
Că si nsoară bărbatlu!

Feata, neağumtă, l'-lu da. Cît fuḑe Muta cu aloatlu şi a-ŭ şi mpuşcl'ata di lamńe.

— Ţe-ńĭ featişĭ, şarpe că ńĭ ti muşcă! l'i zgărlì nă oară îtră h'il'e-sa ocl'il'şi fuga dipu feată.

Gri lamńa:

— Fîntînă, fîntînă, acaţ-u!

— Am cum, ḑise fîntîna, că tine mi umpleàĭ di cuprie, mi lăčăĭ ş-apoea beàĭ, ma feata, ńĭ mi lă, me-aspilă, ş-apoea biù

— Cîne-cîne! acaţ-u!

— Am cum! că tine ńĭ-arucàĭ earbă, ş-ea ńĭ arucă oase!

– Gumàr-gumàr, bagă mîna pri feată.

— Altu lucru no-am! Că tine ńĭ arcàĭ oase ş-ea ńĭ-arcă earbă, s-mîc.

Ağumse feata la gardu ş-cara s-triţeà di gardu erà ascăpată, că ma nclo lamńa nu puteà s-treacă.

— Gardu, gardu! gri lamńa, acaţ-u feata, că l'-o-aduse araoa!

— Pre-aţeà mînă s-ti baḑĭ, gri gardul, că tine mi calţi şi treţĭ, ma feata mi sculă ş-mi tricù.

Acşiţe ascăpă feata ş-aduse aloatlu.

Ună ţe feata-aduse aloatlu, s-čudisiră cum de-ascăpă. Maş h'il'lu de-amiră ţe o-aveà viḑută tu polim nu s-čudusì. Il' ḑise ninga nă oară să zburască, tra s-aspargă numta, nîsă ţivà.

S-năirì h'il'lu de-amiră şi-l' ḑise:

— S-porţĭ apă cu ţirlu şi s-pruscuk'eşti calea di la gambrolu pînă la nveasta!

Feata nîpòĭ ease după casă şi o-arupe un plîngu ş-ună susk'irare, ş-ţă si bagă ìnima m-pade.

L'-ease maea — mira l'eĭ — ş-u ntreabă pale:

— Ţe-ńĭ plînḑi, feata-ńĭ, carĭ ti bătù?

— Dumniḑăŭ, mae? Acşì ş-acşì ńĭ-ḑîsiră s-fac!

— Nu ti plînḑe, feata-ńĭ, că Dumniḑăŭ ti va ş-aestu lucru va-l faţĭ.

Angană maea nă oară puĭl'i di la Dumniḑăŭ, z-gl'inară tu ţir şi astupară tute guvìčile.

Purtă feata apa şi pruscuk'ì tută calea.

— Tora s-o-arneşti, gri h'il'lu de-amiră!

Nîpòĭ feata pri plîngu ş-nîpòĭ îl' vine mira.

— Fă-ţĭ cruţea, feata-ńĭ şi ḑî: Dă, Doamne, un vimtu, ţe tu-sucăk'le s-li facă ca vilia arnite.

Ni-scos graĭlu şi cara traḑe un vimtu, ţî le-arnì căl'urle ca di pri palmă!

Ağumse Dumî'nica şi nveasta noauă fu adusă tu băseàrică ş. Muta tut nu vrea s-l'i grească cu gura a h'il'luĭ de-amiră. Intrară tu băseàrică ş-acaţă preftul s-l'i ncrună. A tutlòr lă deàdiră ţerĭ s-ţînă tu mînă, maşĭ ali Mute l'-bîgară ḑadă tu ungle. Şi carĭ arse, arse ḑada, acăţă s-l'-ardă şi ḑeàditle. Atumţea oàmińl'i l'-grìră:

Te arsişĭ mută,
Mută şi k'irută!

Vaì ḑîţĭ erà ninga vîră minùt pînă s-umplă treĭl'i ańĭ. Cît tricù ş-minutlu aţèl, aclò ĭu-l' grea tuţĭ ali mute, îl' greaşte şi nveasta di sum zvon:

Ţe-arsişĭ, mută,
Mută şi k'irută!

— Ba! lae, faţă lae!» greaşte muta, ĭo tră un zbor nu griĭ treĭ ańĭ cu gura ş-tine ninga di sum curună greşti?

H'il'lu de-amiră, cîndu o-avḑî' cu gură, o-alăsă ţea noaua şi ţînù aţeà di prota, tră carĭ ş-aveà arcată tută vrearea.

Şi feàţiră numtă mare, ğucară, ansăriră ş-adùsiră apoea ş-auşlu, tatăl a feàtil'eĭ să s-hărisească şi tute tricùtile s-agîrşiră.

(Spus de mamă-mea Despa, Avela, Epir.)

130. Omlu ţe vrea să z-ducă tu paradis.

Erà nă oară un om!

Omlu aestu vrea z-ducă tu paradis!

Cum să z-ducă, că nu şi ştea calea? Si ntribă la călugri. Il' ḑîsiră călùgărl'i:

— Fičorlu a nostru, macă vreĭ s-ağunḑi la paradis, s-imńi a càlil'eĭ, s-imńi calea ndreptu.

El ş-o avù, ca s-imnă calea, calea cum z-duţeà ndreptu. Ş-lo dicara calea-calea, ş-arupse munţî, străbătù văl'urĭ, pi-

·umse arîurí, discă pădùrĭ greale şi nu strîmbă calea dip! u màrḑine deade di un mînăstìr şi ntribă:

— Iu easte paràdislu?

Călùgărl'i, cara-l viḑură că faţe ahtare ntribare, mintuiră, -aestu va h'ibă vîră k'irùt şi-l' ḑî'siră:

— Aoaţe easte!

— Mi vreţĭ ş-mine tu paradis?

— Ti vrem!

— Ţe lucru va mi băgàţĭ s-fac?

— Em ţe vreĭ? Na! s-arneşti, s-anisk'irseşti mînăstirlu di ıafoară şi din nauntru.

— G'ine, ḑîse fiĉorlu.

Nauntru tu mînăstìr erà Hristolu aspinḑuràt pri cruţe. Omlu aestu nu şi ştea carĭ easte şi ntribă călùgărl'i:

— Ţe om easte aestu?

Aestu-ĭ Hristolu! no-aĭ avḑîtă tine? Mutreà s-arneşti g'ine, că s-nu arneari cum prinde, ti spinḑuràm ş-pri tine.

Măratlu di fiĉòr di frică arneà g'ine.

Năs l'-erà ńilă di Hristolu şi-l' [adu]ţea pîne ş-mîcare şi-l' ḑîţeà:

— Vinu-ńĭ, Hristè frate, s-mîcàm pîne!

Ma Hristolu ĭl' grea dipri cruţe:

— Nu vin, mîcă tine, că ş-ĭo va-ńĭ ti filipsescu nă ḑuă.

Ună ḑuă, doauă ḑîle, tute ḑî'lile zburà nîs cu Histolu şi-l avḑî un călugru cum zburaşte şi-l' ḑîţe:

— Tine cu cari zburăşti?

— Cu Hristolu, fràtile a meĭ, ĭl' ḑîc z-vină s-mîcàm pîne şi nîs ĭńl ḑîţe: Mîcă tine, că ş-ĭo va ti filipsescu nă ḑuă.

— Ea ntreabă-l tră ĭo, ḑîse călùgărlu, mine va mi fi lipsească nă ḑuă?

Omlu ndreptu, ţe nu şi ştea drăcurìĭ şi bubulìţĭ, lu ntribă ḑua lantă tră călugru.

— Si-l' ḑîţĭ, ḑîse Hristolu, că niţi measa nu-ĭ acşu si-ńĭ veadă, nu să-l filipsescu. Maş tră hătîrea ta va u veadă, poate, measa. Maşĭ ahîtu, ma multu nu!

Omlu l'-ḑîse nîpòĭ a călùgărluĭ, ca na! ţe-ńĭ gri Hristolu. Călùgărlu lu nsărţină să-l' ḑîcă,, s-lo-aşteaptă tu paradis tră hătîrea omluĭ ndreptu, a càlil'eĭ. Omlu a càlil'eĭ, ţe vrea k'ară? ĭl' ḑîse pale.

— De! tră hătîrea ta, s-nu ţĭ-aspargu k'efea, va-l aşetptu. Tră optu ḑîle apoea, fičorlu acăţă să-l doară čorlu, mini ocl'il', că murì şi trapse ndreptu la paradis. Călùgărlu îl ngrupă ca lumea şi tu òptule, li tease ş-el şi tră hătîrea, si-l ḑîţèm: a k'irutluĭ, duse tu paradis.

(Spus de Sterghia al Giorgia Duli, elev în clasa III primară, Xirolivade, Macedonia, 1892.)

131. Sanlu, gumarlu şi mal'lu.

Erà nă oară, ţe nu ş-erà.

Erà un-oară un pap-aùş. Om aflàt, ma fără căsmete. Aveà un jar di fumeal'e: şapte-feate, tute nimăritate. Ş-erà, ca nis ţe nu vreà. No-aveà činuşe tu vatră di multe orĭ, ahîtă neaveare ş-ahîtă urfańe! Mîcà tu treĭle ḑile nă oară ş-lă gurliḑà màţile di foame tră semnu!

Auşlu aestu erà limnàr. Ş-l'a nă ḑuă ţupata, tăporlu, ştiŭ ĭo? şi z-duţe m-pădure s-aducă nă sàrţină di leamne. Aclò ĭu băteà s-află vîră lemnu cama bun, s-ţînă foc, îl' lo ocl'ul un fag. S-aproak'e di nîs şi mută ţupata. Ună goadă, ş-fagslu susk'iră nă oară dit frînḑile dit h'icate:

— La tine ş-la Dumniḑă, aùş, nu mi tal'e, ma ḑî-ńĭ ţe bun vreĭ, s-ţă-l fac!

Auşlu li ca umplù puţî'n di frică, ma troară ş-vińe tu orĭ c-acşì-ĭ omlu oarfîn: no-are frică, că no-are ţe s-k'ară. Ḑîse auşlu:

— Ţe bun si-ńĭ faţĭ? Si-ńĭ daĭ un san, ling'èr de-asime Pînă s-ţă freţĭ ocl'il', căḑù un san de-asime.

— Ţe s-fac cu nîs? ntribă auşlu.

— Pap-aùş, cîte orĭ vaĭ vreĭ pîne, mîcare, pite, ţe s-ţă tăcînească, groşĭ, flurie, strańe, agudeà sanlu şi ḑî-l' să scoată.

Auşlu harauă mare! Şi-l băgă la suflit şi nk'isì să s-toarnă acasă. Calea vru z-veadă: easte cum ḑîţe àrburle i s-nu-l' trapse vîră minčună?

Agudeaşte sanlu şi greaşte: Dă-ńĭ mîcare, dă-ńĭ flurie dă-ńĭ aţeà, dă-ńĭ anantă, şi cădeàŭ lùcrile căftate, canda leaveà dimîndată auşlu!

— E! ḑîţe auşlu, îńĭ vińe ş-a ńia apa la moară! Ḑîţeàm că nu va u scot urfańa din casă, ma co-aestă, mă-sa-l'!

Vrea să ştibă auşlu tora? Angură şi văsil'elu.

Da nă alagă şi ağunḑe acasă.

Feàtile, ca feate! Cum ul viḑură t-unà gură:

— Ne-adùţĭ ţivà, tra s-nă lom sùflitlu cu bunlu, tată, că moarte h'im di foame! Canda nă sùpsiră cătùşile!

— Băgàţĭ-o strîmbă, faţe auşlu. De-aoà ş-năinte di tute bùnile vaĭ avèm!

— Ţe lucru aflàşĭ, tată?

— Ea ţe lucru aflàĭ! şi scoate sanlu, lo-agudeaşţe şi caḑĭ pită di lapte, caḑĭ gădăife, caḑĭ flurie, caḑĭ fustane, caḑĭ li tute!

Feàtile, nimîcate ş-nibiute di ḑîle, cum cădeà vîră mîcare şi s-aurnà s-o-arapă carĭ di carĭ!

— More, nu vă ncăċàţĭ, fumeal'e al Ḑamă, că am tră tute, greaşţe auşlu.

Moaşa de-aclò:

— Alasă-li, aùş, că nu-s mîcate de-aoàltarĭ h'il'ile ali mume,

— Carĭ lă u ţîne, ma va lă facă arăŭ ahîtă mîcare.

Ţe mîcărĭ vaĭ ḑîţĭ? S-ţă cură bàlile. Ş-ţe biutùrĭ va ntreg'ĭ? S-ţ-alasă limba apă n-gură!

E-aproape de mintea omluĭ, că moaşa, pap-auşlu ş-cu şàptile feate duţeà tora nă bană văsilk'ască. D-ĭu prota nu-l' dădeà vîră di mîneàr, tora carĭ di carĭ să s-facă di cama aproapea.

Di cît apa doarme şi duşmanlu nu doarme. El no-alasă omlu s-treacă g'ine, s-aĭbă ḑuă albă. Aclò, tu hoara auşluĭ bînà ş-un văsil'è. Di graĭu-graĭu, di gură-gură, ağumse la ureacl'e-l', că se-află un aùş acşì ş-acşì, ţe-ţĭ are un san, lucru mare! Văsil'elu-l hărzăeà ş-nîs un ahtare san. Cum s-facă, cum s-adară să-l l'a di l-aùş. Acaţă de-adară un san la un favru, di no-aliḑeà di sanlu auşluĭ. Apoea avigl'è cîndu auşlu nu erà acasă, ş-lo sanlu sun tîmbare şi z-duse la moaşa.

Moaşa, ca moaşe, ḑî-l', ca mul'are, ş-o-avù că vińe văsil'elu s-l'i veadă, nu ştea ţe lă crueaşte pri dinăpòĭ. Căftă văsil'elu z-veadă sanlu aţèl cîntàt ş-apoea-l bagă tu mińica di tîmbare şi-l' da căţînlu calpu! Mutreà tora tine, un văsil'è pînă ĭu dipuse?

Vine seara paplu dit misuhore şi caftă measă. Agudeaşte sanlu, ţivà! Greaşte să scoată mîcărĭ, ni apă vie nu scuteà!

— More ţe soe? greaşte nîs ali moaşe. Ţe-l' feaţit a sanluì·

Moaşa s-pălì di nă cale.

— Va nă u ğucă, bărbate, văsil'elu hunerea! Maşĭ năs fu àstănḑî la noĭ ş-căftă sanlu! Să ştiĭ, că n-are ğucată hunerea!

— More, ţi adàrĭ tine, mul'area-al bil'è, ĭo mi bat se-adàr şi tine ti baţĭ s-asparḑi casă? Tora ţe s-mîcăm? A ńia ńĭ-eas sùflitlu prit nare ş-tine, moaşe, s te-arîdă pal'u cadicĭneanlu!

— De! aùş! Carĭ s-aştiptà di la om văsil'è ahtare lucru? Macă văsil'àţĭ ağùmsiră furĭ, să ştiĭ, că va k'ară lumea.

Tuţĭ seara ţea s-culcară ağùńĭ, ca di fărmàc! S-no-arîdă omlu tu lume!

Ḑua lantă pap-auşlu ş-lo nîpòĭ ţupata şi aĭ la àrbure. Diznòŭ acaţă s-tal'e şi diznòŭ ancînì dit frînḑîle dit h'icate àrburle şi ḑîse:

— Ţe-aĭ cu mine, omlu al Dumniḑăŭ? Nu-ţĭ fu dure bunlu ţe-ţĭ ded? Caftă-ńĭ ţe vreĭ, ma nu ńĭ-astinḑe bana!

— Dă-ńĭ tine ţe ştiĭ, că tut ma g'ine va mintueşti ca mine.

Scoate àrburle şi-l' da un gumàr. Auşlu ş-o-avù, că ş-arîde cu nîs.

— Am cu gumarlu ţe s-fac? Tine canda ţĭ-arî'ḑĭ, îţĭ baţĭ peză cu mine?

— Nu grea zboare tu cacu, om aùş! Di cîte orĭ va lu nţàk', vaĭ bàligă, ţe va-l' cafţî.

Ş-lu ncàlică auşlu şi haĭ acasă. Tut acşiţe cum ş-cu sanlu. Lu nţăpà şi gumarlu clîţ! clîţ! ţe-l' căftà.

Co-aestă s-agîrşì urfańa şi luguria cu sanlu!

Tricură cari-şte cît k'irò nîşĭ cu bunèţĭ ş-arihăţĭ şi nu scuteà graĭu d-ĭu l'-aŭ ahî'ţĭ groşĭ ş-ahîte muşuţèţĭ, că lă erà frică s-nu pată ş-cu gumarlu, cum păţîră cu sanlu. G'ine ma, cum ḑîsim, apa doarme, duşmanlu nu!

Cum o-aduse oara, auşlu păşteà gumarlu buḑa de-amare. Aclò erà un piscàr. Aestu aveà ş-nîs un gumàr ţe no-aliḑeà di gumarlu auşluĭ: Aţèl stătùt, aţeà bueàŭă, aţèl capu, ntreg ca gumarlu auşluĭ. Piscarlu aveà avḑîtă că gumarlu a pap-luĭ bàligă flurìĭ ş-muşutèţĭ. Erà vîră ţe-l' ğucà ocl'ul multu şi-l' agudeà mîna, pr-ĭu triţeà. Acşì, îl' lu căpsălsì gumarlu auşluĭ şi cîtră aoà feàţiră alanţî!

Auşlu nu lo dip di hăbare. Vine acasă, nţapă gumarlu, aestu tu loc di flurie, îl' trăḑeà clutăţĭ şi băliḑĭ.

— Lele! măratlu-ńĭ, gri auşlu, nipărtică lae ţe-ńĭ mi mîşcă! a-ńĭ lu alăxì piscarlu!

— De! aùş, ḑîţe moaşa, nu creapă acşì! Duse..., duse! Acşì ă fu ḑua! Nu veḑĭ cum ĭe Dumniḑălu aestu? C-una mînă e-àpăra ş-co-alantă ti deàpiră! Cu nîs nu putèm s-n-acăţăm.

Si scoală auşlu, z-duţe la piscàr să-şĭ caftă gumarlu, ma iscarlu l'-aspuneà cotlu.

Nîpòĭ la àrbure. Măratlu di àrbure ş-acăţă bil'elu.

— Ţe-aĭ cu mine, pap? Nu ti săturàşĭ di cîte bune-ţĭ feču?

— Am ţe s-h'ibă, àrbure, că sanlu ńi-l fură văsil'elu, s-nu ş-apucă, şi gumarlu piscarlu, Stămăria s-l'-o-aducă. Va-ńĭ daĭ ninga un lucru şi să ştiĭ, că va-ţĭ daŭ bană tră totna!

Scoate àrburle şi-l' da u mal'ŭ.

— Am cum s-facu, ntreabă auşlu, să scot păràţĭ.

— Si-l' ḑîţĭ graĭlu aestu: Fă, mal'u, cum ştiĭ!

Auşlu l'-greaşte acşì, ma cara ţ-ul aştearne tu şcop, îl vătămă. Aduk'ì auşlu c-aestu mal'u va-l' aducă cama mulţî groşĭ ca sanlu ş-ca gumarlu, că mal'lŭ făţeà, cum îl' ḑiţeàĭ.

Ağungînda-acasă, lu ntreabă moaşa, ţe-aduţe?

— Ţe s-adùc? un mal'u.

— Am, ţe faţe mal'lu, ḑîţe moaşa.

— Ḑi-l' s-facă, cum ştie!

O-arîse mintea şi gri moaşa, cum u nviţă auşlu. Cara o-aştirnù tu şcop, l'-adră oàsile ca urḑî'ţĭ k'isate, pînă-l' ḑîse auşlu dure! ağunḑe!

— Acşiţe-ţĭ lipseaşte, muşică, că s-fure că dişcl'ideàĭ ocl'il' patru, no-aveàm anang'e di mal'ŭ.

— Am tine, foc to-aùş, adràşĭ căşare cu gumarlu? Nu ţ-ul furară dintr-ocl'i?

— Canda ĭo păţî'ĭ bunlu, ńila mea! gri auşlu. Nu vinĭ s-mutreşti, că-ńĭ suntu lăite, tălăite plătărle. Cum feàţim, aflăm.

— Tora ţe-aĭ dipri minte s-faţi? ntribă moaşa. Nacă ti duţĭ cu mintea s-lu ţińi în casă? Nu nă-ĭ dure neavearea ş-urfańa, ninga şcoplu nă lipseaşte.

— Nu te-aspare, moaşe, nu te-aspare! Nu-ńĭ lo mintea Dumniḑălu! Aestă fu cît tră minte. De-aoà şi nclo mal'lu va nă h'ibă tră bun, nu tr-arăŭ.

Si scoală auşlu cu mal'lu tu mînă şi z-duţe la văsil'elu. Văsil'elu di ună de-alantă lu ntreabă, ţe l'-u vinita.

— De! Doamne! şcl'imură ş-acăţă s-frîngă şi s-mută an-mirĭ auşlu şi s-freacă mîńĭ, cu l'irtare s-ńi h'ibă, vińŭ s-caftă sanlu!

— Ńira-ţă ntr-ocl i! Ţe san? No-am vîră san! ḑîţe amirălu şi gri s-lu scoată nafoară. Cît îl loară di limăreaŭă s-lo ostragă nafoară, auşlu gri a mal'luĭ:

— Mal'ú, ţe staĭ, di nu l'-u intri pri zvercă a văsil'eluĭ?

Mal'lu no-aştiptă grită doaŭă orĭ şî dă-l', dă-l' a văsil'eluĭ, pînă să-l vină mintea.

Apărńì văsil'elu să zg'ilească, s-aurlă, tră ńilă.

— Ah! oh! nu ştiŭ, ḑîţe auşlu, scoate sanlu, că di nu, va ţî li fac oàsile ca pî'ntica!

Acăţă văsil'elu s-l'i ḑîcă:

— Amàn! că ţ-ul daŭ!

Aestă vrea ş-auşlu şi-l' gri tu fugă:

— Carĭ nu nviţàşĭ minte, nîpòĭ s-te-acàţĭ cu mine! Ş-tine văsil'è, ma ş-ĭo nţirnàt h'iŭ cu sită di mătase, puĭl'lu ali dade!

De-aclò ş-lo zverca cu tut mădulàr auşlu şi ea-l ca oŭlu aròş la piscàr. Aiştùĭ l'-u hrănì ş-cama puţîn. Ş-cara lo-aştirnù pri şcop, l'-ascăpirară ocl'il'. Nu un gumàr, ma ḑaţe s-aveà, ḑaţe l'i-l' dădeà.

Cara ş-lo ahtea pap-auşlu, s-turnă acasă şi feaţe flurie şi pindòlire cîte nu ma putù. Şapoea ş-mărtă feàtile cu ğońi-alepţî unu ş-un, lă deade di feată cîte nă pălate s-ţă k'erĭ mintea ş-armase nîs cu moaşa tu altă pălate cu sanlu, gumarlu ş-mal'lu şi bînară, şi bîneaḑă ninga, cara s-nu muriră.

Vińŭ ş-ĭo de-aclò ş-adùş treĭ meare; unlu tr-aţèl ţe-aspune părmiθlu «glîp!», (1) alantu tră Luşa «ham!» (2) ş-alantu tră mine (3)!

(Spus de Luşa ţal-Sterie Papahagi, Avela Epir.)

---

(1) Când pronunţă glîp! stimulează ca şi cum ar pune la gură un măr şi l'ar înghiţì.

(2) Tot aşa se preface, că-l mănâncă şi pe al doilea.

(3) Amestecă din gură, parcă ar mâncà un măr.

132. K'alea di puric.

Eară, ţe nu ş-eră.

Eră un amiră ş-avea maş nă feată. U vrea ca ocl'il' din ap. Luna s-căftă, luna-l' dădeă. Va-l' ḑiţĭ, tută vrearea, tut islu, tută bana-amirăluĭ feata ţea ş-eră,

Feata ş-aveă nă cutie de-asime. Cări-şte cum, nă ḑuă cum ı-k'iptină perlu-l' hrisusìt cu k'àptinle de amàlamă, află un ›uric. Năsă-l băgă tu cutia de-asime şi-l hrăneă tut cu zàhare. Ͻuă cu ḑuă, pùriclu, s-nu-l' h'ibă di ocl'u! criştea, ngruşă ļ-ağumse s-nu lu ncapă cutia de-asime. Feata-l băgă tu sin-luk'a-l' de-asime şi aclò lu-ntrică şi-l astupă maşĭ cu zàhare. Ѕ-feaţe pùriclu, an di an, ca vîră porcu!

Tamàm atumţea feata ş-aveà-ağumtă tu ańĭ. Acăţară să mbàiră ğońĭ alepţĭ, ğońĭ muşàţĭ dit pàtrule mărḑińĭ ali lume. Feata l'-ḑîse a tată-suĭ:

— Tată, aţèl va mi l'a, carĭ vaĭ aduk'ască, di ţe priče easte k'alea estă!

D-ĭu' s-lă si ducă mintea ğońlor, că easte k'ale di puric! Caθe un, cîndu-l' ẃineă oara, ḑîţeă acşì, pri căsmete, altu, că-ĭ di porcu, altu că-ĭ di ţap, ţe lă ẃineă tu oara ţea!

Carĭ tricură tuţĭ, na că ẃine n-coadă ş-un ğone, un luplu s-lu mîcă şi ḑiţe:

— K'alea-ĭ di puric!

Feata, l'i si ncl'ise gura! no-avù ţe z-ḑîcă şi prindea s-lu l'a bărbàt. Il lo! Si ncrunară. Apoea ğònile, aclò si-l' h'ibă, ş-lo niveasta să z-ducă tu loclu a luĭ. Aestu eră Şutlu ẃiŭ!

Feata tu fugă ş-lo şi pilisterl'i [purung'il'] cu paea lantă.

Cara z-dipărtă draclu di pălatea amirăluĭ, după ḑîle di imnatic prit lòcurle aţeale cama greale, ağumse cu nveasta tu nă pădure. H'il'a de-amiră, nviţată dipri bumbacurĭ şi di-pri mătăsurĭ, cîndu viḑù, că o-aduţe cîtră tu pădure, lu ntribă cu plîngul la ocl'i:

— Am ĭu me-adùţĭ, bărbate? Tu pădure ţĭ-easte casa?

— Taţĭ, îl' faţe draclu, — că drac ş-eră, — că s-nu ti mîc.

Şuţĭ' ocl'il' cîtră nîsă, ocl'i di drac, l'-aspuse ùngl'ile, mină coada nă oară si-l' creapă numa, şi feata di frică tăcù ca k'atra ş-trimură ca vearga.

Draclu, pri numa ţea marea, o-aduse tu mesea di nă pădure. Aoaţe ahulì un per, îl h'ipse tu cl'ae şi dişcl'ise uşa. Aclò erà pălăţle a luĭ, nauntru tu loc. Pălăţĭ de-amàlamă!

U ncl'ise mărata feată nauntru şi n-o-alăsà s-easă pută. Seara, cîndu s-culcà, s-nu-l' fugă, di nu l'a di hăbare, s-făţeà nîpîrtică, s-amvîrteà duşmanlu di guşa feàtil'eĭ şi caplu l-băgà pri sinlu a l'eĭ şi suḑeà. Şi supse-supse si-l' creapă numa, că slăg'ì feata ca cartea. Ti videàĭ prit nîsă, cu de-avia s-ţîneà mproastă!

Aclò erà Drăcoańa dracluĭ. Aestă nu s-minà dip din casă; o-alăsà draclu s-aveagl'e casa. Aiştèĭ, carĭ no-aveà suflit di om altu, ş-plînḑeà laea-l' miră h'il'a de-amiră.

Ş-feàţiră graĭu s-l'i pitreacă nă carte amirăluĭ şi s-l'-aspună tu ţe mîńĭ u deade şi ţe om ş-easte astimtul di Dumniḑă. Pri carĭ s-u pitreacă cartea? pri pilistèr.

Cît lo s-azboàiră pilisterlu priste pălăţi şi hap! îl' faţe draclu, tease peànile, lo-acăţă şi-l mìcă.

Pitreaţe ninga un pilistèr cu cartea ligată di guşe, tut acşì: lu ncrupul'è duşmanlu.

Atumţea Drăcoańa l'-deade mînă de-ağutòr. Ţe-adară nîs? Draclu aveà adete, că nu işà nincălţàt cu păpùţîle-l' de-asime, să-l tăl'ăĭ. Drăcoańa l'-ascumse nă păpuţă şi cîndu feata deade cale a treĭluĭ pilistèr, pînă să-ş află si-l'-creapă numa păpuţa, aestu azbuiră ş-ağumse la tatăl a feàtil'eĭ. Cît intră tu pălate, na-l şi şutlu dipu nîs ca un sfrînteàl'ŭ vru s-lo-acaţă. G'ine ma arsăriră huzmik'arl'i cu şcoàpile şi dă-l' în cap, dă-l' pri čoc, lo-aguniră.

Cîndu bagă de-aleaḑe cartea-amirălu, îl' cură lăcrińle ca grìndina. Plîngul a luĭ, jalea luĭ şi susk'irarea luĭ, màrḑine noaveà! D-ĭu erà ma naintea ğucărĭ şi cîntărĭ tu amirăril'a luĭ, maşĭ jale şi mvirnare era tora! Tută lumea să mviscù tu lăĭ. Scoase zbor amirălu:

— Carĭ va o-ascapă dit mîna antìhristuluĭ, nveasta luĭ si-l' h'ibă!

Mulţî ğońĭ vaĭ erà tu k'irolu aţèl, ma ca ţinţi fičòrĭ a unèĭ moaşe vèdue, nu s-află. Aeştî erà cama ğońl'i avinătòrĭ di-pri loc! Cîte ğunèţĭ, cîte θàmate nu feàţiră năşĭ? Ţe lămńi şi ţe stih'àţĭ no-aveà vătămată? Aiştòr lă vińe la ureacl'e hăbarea amirăluĭ să mveascà lăĭle, ma u băgară, s-l'irtàţi

linăpòĭ dimîndarea amirărească! Nu vrură s-ascultă. Tută luă cu avg'ilii', cîntărĭ şi ğucărĭ, că ş-erà hărăcòk' oamińĭ.

Avde amirălu şi-l' aduţe la năs:

— Cum s-faţe aestă, că maşĭ voĭ să-ńĭ călcàţĭ zborlu, s-loarcàţĭ nàparte?

Greaşte marle:

— Ţe s-nu-l arcăm, Doamne! Tră un pal'u-drac z-jilìm toţĭ? Ţe amiră h'iĭ tine, macă cu un drac nu poţĭ s-u scoţĭ in cap!

Amirăluĭ ĭl' vińe greaţă di graĭlu aestu şi l'-arcă tu brangă.

Amirălu mintueà s-l'-aspargă, cîndu satrazamlu a luĭ ĭl' ḑîţe:

S-easte-că ş-aeştĭ fraţĭ nu vaĭ poată s-ţĭ-ascapă dit mîńle a harluĭ feata-ţĭ, s-ţă l'aĭ curàtile! Cama ğonĭ oamińĭ tu amirăril'a estă nu s-află.

— Bre! cum acşiţe şi taţĭ di nu greşti?

L'-acl'amă amirălu ş-lă cade ş-pricade la el' ş-la Dumniḑă, s-aĭbă ńilă di nìs, că maşĭ nă feată are, aţeà feată, aţeà ficòr şi s-u scoată dit k'isa, ĭu căḑù.

Fićorl'i, cara-l viḑură ahîntu mvirinàt, o-agîrşiră arşinea ţe lă feaţe şi-l' ḑìsiră, s-nu ş-u mîcă ìnima, că nîşĭ, cum va s-fàcă, cum va se-adară, va-l' aducă feata.

Fraţl'i aeşti era semnu! Caθe un aveà cîte nă hare di la Dumniḑă.

Unlu imnà ca vimtul ş-las erà ncărcàt cu nă ńil' di ucàţĭ. De aţeà l' grea tuţĭ *Vimtu-Fuḑe.*

Doĭlu erà ahtare fur, că-ţĭ furà ìnima dit lèpure şi oàule di sum cloće, fără s-aduk'ască. Numa aiştùĭ erà: *Fură-oauă-di sum-cloće.*

Terlu avḑà, cîndu j-băgà ureacl'a n-loc, cum imnă furnica, cale di noauă meşĭ diparte. Numa luĭ era *Avde-Tute.*

Pàturlu, cîndu dădəà cu nă veargă de-asime n-cîmpu, s-făţeà nă baltă, că prindea meşì s-treacă pînă s-u străbàţĭ. De-aţeà tuţĭ ĭl' grea pri parasumea *Zvoame-Apă.*

Ţînţirlu ş-aveà ş-nìs harea luĭ: cîndu l'-u cărţîneà a mùntiluĭ cu buzduganlu, l-discà tu doàuă şi cîndu grea să si ncl'idă munţĭl', nîpòĭ să ncl'ideà. Numa luĭ erà *Mută-Munţî.*

Şàsile arcà tu nişane, că u triţeà prit nel! De-aţea-l' ḑîţeà *Nişanleàĭ.*

Şi şàptile ş-aştiptà avinatlu dit niòrĭ îm poală, canda cădeà pri bumbàc. Numa luĭ erà *Fiteàĭ*.

Il' lo căvală Vimtu-Fuḑe şi fugà ca vimtul. Fuḑeà, ore fărtìc, di ţĭ-ampăreà, că mîcă loclu şi bea niorl'i! Carĭ imnară imnară, ağùmsiră vîră treĭ meşĭ diparte di pălatea dracluĭ. J-bagă ureacl'a Avde-Tute tu loc, ĉuleaşţe!

— E! avḑî ţivà? ntreabă alanţĭ.

— Agońa, fărtìţĭ, ca tora l'-u oara s-u furăm. Draclu doarme amvărligàt di guşa feàtil'eĭ, mărata: na, lo-avdu cum adil'e.

Ncălicară tuţĭ diznòŭ şi treĭ meşĭ cale, u feaţe Vimtu-Fuḑe ca treĭ orĭ!

— S-ti vidèm tora, *Fură-oauă di sum-cloĉe*, ţe furĭ ìnima dit lèpure şi oàule di sum cloĉe şi nu s-aduk'aşte!

Pînă s-ti torńi cîtră acşiea, l'-u fură a cĭ'niluĭ di drac ş-u scoase nafoară!

Fuga nîpòĭ, că no-aveà k'irò tr-amînare!

Cari-şte cum, cîndu si streàsiră alepţîl'-ğońĭ tu fugă, s-trunduiră pălăţle şi draclu, ţe-are somnu di puĭl'ŭ, s-află diştiptàt. L'-tricù prit minte, că-l' ĉunară h'il'a de-amiră. Pînă s-ţă freţĭ ocl'il' ask'erea draţlor fuḑeà dipu fraţĭ s-l'-ağungă ca ploaea azvimturată!

Fuḑĭ alepţil'-ğońĭ, fuḑĭ draţl'i dim vale, s-apruk'ară vaĭ ḑìţĭ treĭ patru ĉoare diparte di el'.

— Zvoame-Apă! fă-ţĭ harea, gri atumţea Vimtu-Fuḑe, că n-astease cupia di draţĭ.

— Tac! tuc! cu vearga n-cîmpu Zvoame-Apă şi ţĭ-ease nă baltă, ĭu tuţĭ draţl'i s-nicară şi armase maş ma marle a lor.

Aestu, cîne! nu s-alăsà. Alăgà dl ẃinate ca sfulgul dipu nîşĭ şi tră psînă oară l'-ağumse, cîndu alepţîl' ğońĭ s-loară di munte.

— Ţe staĭ Mută-Munţî, greaşte nîpòĭ Vîmtu-Fuḑe? Nu veḑi, ca va nă mîcă cumata!

— Nu v-aspăreàţĭ fărtìţĭ, faţe Mută-Munţî.

Ş-mută un munte, intră sum năs şi stătură ascumţî tuţi aclò. Draclu z-băgă la gură ş-aştiptà. Viḑù nîs cît viḑù, că no-aŭ dipri minte s-easă şi 40 di ḑîle s-umpleà, — că pîn tu 40 puteà s-aveagl'e — lă ḑîse:

— Alăsàţĭ să-l' ved maşĭ ḑiditiclu a h'ìl'il'eĭ de-amiră şi va-ńĭ l'aŭ zverca de-aoaţe cu tut mădulàr!

Aleptîl'-ğońĭ se-arîsiră ş-o-alăsară. Draclu aestă vrea: l'i-l ıpse cu gura şi u mută-mută tu vimtu cît nu ma veḑĭ cu ɔl'il'!

— Bobo! mărațl'i țe-adrăm, griră ğońl'i-alepțĭ. Nişanleàĭ! işanleàĭ! griră tuțĭ, Nişanleàĭ să-şĭ aspună harea!

Nu k'are oară Nişanleàĭ şi cara l'-amină ună n-cap al Anhristu, l-vărlì şi-l' căḑù feata dim brață. S-u videàĭ cum cădeà a vîră čireaşe. Hop! o-aştiptă *Fiteàĭ* îm poală, ca dipri umbàc, di nu u durù ni cap ńicuța.

Apoea o-adùsiră la tată-su. Aestu nu lu ncăpeà stràńile i harauă. Apoea u mărită cu fràtile cama mare a ğońlor-lepțĭ, l-află ş-aiştòr cîte nă feată de-amiră, feàțiră numțăĭ i ğucară, ansăriră şi mîcară la casă amirărească noauă meş, li ḑîle. Dupā noauă meşĭ ğucară ninga nă oară la pugunìccum prinde, loară ninga nă pîntică la pătiğune, si scuturară ninga nă oară şi-s săturară di ğoc. Carĭ nu vru, ațèl nu mîcă, carĭ nu putù, ațèl nu ğucă la numtă, la pugunìc ş-la pătiğune! Cîtră to-aspàrḑirea beàril'eĭ țĭ-amintă un puĭl'u, un čuču nveasta noauă, ca un pilistèr, s-lu sorg'i tu nă k'ìcută de-apă! Aestu apoea ağumse cama di tată-su.

Eràm ş-ĭo aclò etc.

(Spus de Filpa Beza, Avela, Epir.)

133. Sùflitlu amirăluĭ tu cruțea dipri curună-l'.

Eară nă oară, țe nu ş-erà.

Erà nă oară un amiră. Sùflitlu aiştùĭ amiră era-l ascumtu tu cruțea dipri curună-l'. Nă ḑuă, cum s-priimnà prit gărdină, z-dipune un corbu, l'-arape cruțea diprì curună şi fațe nàparte. Tu oară căḑù greŭ lînḑit amirălu.

Tută lumea: more țe-are amirălu, țe are amirălu? că nîs pînă tora erà sînătòs ca h'erlu?

Amirălu aveà treĭ fićòrĭ, dol'i ca doĭ, ma treĭlu ațèl ńiclu: halane pri pînea țe-ş mîcà şi calòtihă di muma țe-l feațe! Viḑî'ndaluĭ aeşțĭ, că părìntile a lor traḑe s-moară, lu ntribară s-l-aspună lîngoarea.

— Nu vrea vîră ḑîcă, greaşte amirălu, că lîngoarea-ńĭ easte cu moarte, ma s-nu v-armînă pènură tu ìnima, va vă ḑìc: Sùflitlu a meĭ stăteà tu cruțea dipri curună-ńĭ. Aḑĭ, ca

cum mi priimnàm tu gărdină, un corbu ńĭ-o-arăk'ì [saŭ: ńĭ-o-arăpù] şi feaţe nàparte. Pînă ţe cruţea-ńĭ nu va-ş vină n loc, ni mortu, ni viŭ nu va-ńĭ h'iŭ, ma va-ńĭ ḑac şi nitràptĭte va-ńĭ trag.

— Tată, ḑîse ńiclu, macă aestă ţĭ-u lîngoarea, nu creapă că mi duc s-alàg loclu tut pînă s-aflu corbul şi s-ţĭ-adùc cruţea.

Avḑîndaluĭ aestă fraţl'i ma mărĭ, s-nu ţivà di tatăl l'a idee, că nu-l vor şi alasă amirăril'a la cama ńiclu, ḑĭ'siră, că ş-eĭ vaĭ alagă tră cruţe.

Nk'isiră şamiştreĭl'i calea-calea pîn-ağùmsiră t-un loc ĭu z-dispărţà căl'urle. Aclò erà trivà: ună cale işà tu nă mare apulitie, anantă tu apulitie ş-cama mare şi calca treea ti scuteà tu nă pădure greaŭă.

Marle şi fràtile di mese loară căl'urle ţe işà to-apulitiì Ńiclu l'-u deade cărarea cîtră tu pădure.

Năinte să si mpartă lă ḑîse ńiclu, să-ş alasă neàlile sun nă bizbil'e ţe erà acloţe, ca tu turnată să-şĭ aducă aminte, carĭ va treacă ma naintea, şi di fraţĭ. Acşì feàţiră.

Cara z-băşară n-gură, să mpărţîră şi tràpsiră: fičorlu ş-calea. Ńiclu l'-u deade tu pădurea ndisată ş-greàŭă. Ağungîndaluĭ tu buriclu a pădùril'eĭ, da di nă căsică, ascumtă tu cupače. D-ĭu să ştibă nîs ţe easte? Nu tricură vîră ndoauă minute şi cîndu da di s-trundueaşte loclu nă oară, ntreaga căsică cărţînì. Aduk'ì nîs, că vîră ḑîn, vîră stih'ò i vîră lamńe vaĭ h'ibă şi troară se-ascumse tu cupàčŭ.

De-alìh'a că earà lamńe. Cum vińe, aprease foclu şi friḑeà carnea. Ea nu şi ştea pîn atumţea că ş-leàmnile ardu ma făţeà foc di perl'i-l' din cap, nă oară to-an, cîndu-l crişteà. Ńiclu, ascumtu cum erà, li videà tute şi cît îl vineà să-l' ḑîcă: Ţe faţĭ, k'irută, di-ţĭ arḑî perl'i, ma nu faţĭ foc di leamne? Ţe si-l' faţĭ a frìcăl'eĭ maşĭ, că s-nu-l mîcă.

După ţe s-adră fuşek'e lamńa, si scoalà şi fuḑe l-avinare. Atumţea fičorlu tal'e nîscînţî bučuńĭ, cuţurĭ şi adară foc, ţe bumbuniḑà. Lamńa, tu turnată, ş-fricà ocl'il' di ţe videà

— Bre! carĭ ńì lo-adră bunlu aestu, bre! carĭ ńĭ-ul feaţe aestu bun? si-ńĭ caftare ţerlu cu steàlile şi va-l' li daŭ!

Ğònile ţe-ascultà dit cupàčŭ, arsare şi greaşte:

— Io ţ-ul fečŭ.

— Ţe bun cafţî di la mine, tińe ğońe, ţe-ńĭ feaţişĭ aestă uneaţă.

— Si-ńĭ daĭ cruţea dipri curuna tată-ńuĭ, ţe o-arăk'ĭ un orbu.

— Lucru greŭ îńĭ căfţî, greaşte lamńe, ma cu numa-l Dumnidăŭ, va s-facă.

Acaţă lamńa, îl' da nă carte cîtră sor-sa Ḑînă dit pădurea Oarbă.

— Na! l'-ḑîse, cartea estă va u daĭ a sor-meaĭ Ḑînă dit pădurea Oarbă. Nîsă va ti nveaţă ţe prinde, s-faţĭ.

Apoea lu nviţă cum s-facà, cîndu vaĭ ağungă acloţe, tra s-nu-l mîcă sor-sa

Feaţe fiĭorlu cum lu nviţă lamńa.

Tu văsilia aiştèĭ lamńe se-aflà corbul ţe arăpù cruţea dipri curuna amirăluĭ.

— De! ḑîse Ḑîna dit pădurea-Oarbă, greŭ lucru, ma cu muma al Dumniḑău, va-l făţèm.

Apoea lamńa lu nviţă:

— Fiĭorlu a meĭ, corbul aestu easte tu pălatea di la patru-sute di daràţĭ. S-ti duţĭ fără frică, ma s-asculţî graĭu cu graĭu di cîte va ti nveţ: s-intri tu gărdină dimneaţa, tu cîntata-cucoţlor, cîndu tuţĭ draţl'i dormu cu curlu nsus, vătămàţĭ cum suntu dipri noapte. Tine s-no-arùk' niţiună frînḑă dipri pońĭ, că tuţĭ suntu cu gură. Ma nclo, vaĭ ağunḑi n-faţă cu nă vilie di vilčire. Tu ducă s-nu ti vilčeşti dip. Apoea puţî'n cama nclo ş-easte corbul pri nă alumak'e uscată, cu cruţea tu čoc [dintană]. Tinde mîna,l'a-u şi tu turnată, poţĭ s-ti vilčeşti şi s-arùk' cîte poame vreĭ, fără frică. Ma ţîne minte ună: s-l'i videari draţl'i cu ocl'il' dişcl'işĭ să ştiĭ că dormu; s-fure cu ocl'il'i-ncl'işĭ, mutrea-ţĭ lùcurlu, că suntu diştiptàţĭ.

Ğònile aleptu ağunḑe, cu vrearea-l Dumniḑă, sînătòs la pălatea aţilòr patru sute di daràţĭ. O-aduţe nă oară divarliga şi veade, că toţĭ erà-l' tu lumea nantă. Apoea, după nveţ, intră prit gărdină. Poame di tute soĭle: meare, gutuńe, ĭireaşe coapte lăĭ, gălăiţă, aùă ţe-ţĭ făţeà cu ocl'ul, h'ăr-h'ire, gorţî gàlbine ca fluria, va l'-u ḑîţĭ: nu s-aflà pom s-no-albă! Păreà că-l' ḑîc a ğònilui:

— L'a-ţĭ, mărate, s-ţă treacă dorlu, că va nă cafţî.

A luĭ bàlile l'-curà. Nu putù s-aravdă şi cum triţeà pri

sun nîşte merĭ, şcurţî, di-l' ağundeà meàrile pînă la gură mușcă di un mer. No-apucă s-facă crîţ! nă oară şi tuţĭ draţii se-aflară sti ćòr. Di frică nîs, ascuk'è treĭ orĭ în sîn şi si nh'ipse t-un gîbjèŭ. Di carĭ vrea s-ascundă? Il' tràpsiră un şcop sînătòs şi-l' deàdiră cale de-acloţe ş-carĭ va, îl' ḑi'siră s-cupăsească ş-altă oară.

Plîmtu, bătùt s-toarnă la Ḑîna dit pădurea-Oarbă şi l'-aspune ţe-l' trapse k'alea.

Lamńa se-aprease ş-nîsă foc, că no-ascultă di nveţu şi maşĭ tră hătîrea sor-saĭ nu-l feaţe nă mîşcătură.

— Di oara estă, ḑîse, ti l'ertu, ma s-ţĭ-adùńĭ mintea cu tine, că ti mîc altă-oară, s-işare di zbor-ńi!

Ea lu nviţă tut cama naintea.

Gònile intră disznòŭ tu gărdină şi cu tute-că aràpuńĭ de-aùă l'-triţeà pri la buḑă, cu tute-că meàrile, gòrţile, ćireàşile gălăiţă l-gădilà, el, canda l'-erà gura cusută, nu s-cărtì di vîră pom. Ağumse la v́ilie. Nîs hăbare no-aveà di v́ilie di v́ilćire şi ca un k'irùt şiḑù să z-v́ilćască. Nîpòĭ z-diştiptară daraţl'i şi cara-l' tràpsiră un şcop, aproapea mortu lo-alăsară m-pade. Apoea lo-adunară cu cuprìile s-lo-arucă n-cuprie, că el' ş-o-aveà, că de-alih'a-ĭ mortu.

Gònile nu ştea ţe s-facă. Să z-ducă la Ḑîna dit pădurea Oarbă, frică l'-erà; s-nu z-ducă? Ţe faţe cu cruţea? Ş-năinte arîŭ ş-nîpòĭ furtună. Cu tut-aestă s-turnă nîpòĭ la lamńa.

Aestă «aĭ! ḑîse, pîn tu treile ti l'ertu! Ma să ştiĭ, că ş-tată-ńu să s-toarnă di la groapă, altă oară l'irtare nu ncape.»

Apoea lu nviţă s-l'a apala căpitanluĭ di draţĭ, cîndu aeştî es dit pălate.

— Apala-ĭ zgurg'isită, plină de-aruḑină, ma tine s-faţĭ cum ti nveţ. S-nu u scoţĭ dip dit teacă, că macă va u scoţĭ, va te-acaţă draţl'i şi va ţ-u l'a. Maşĭ cîndu va u ţîńĭ tu teacă, se-aspàr draţl'i de apala ţea.

Fićorlu ş-u băgă di calea estă s-ascultă, că s-nu mîcă ş-altă păpară. Apoea pre-afurìşaluĭ, afurìşaluĭ lo apala cu aruḑină. Ună loare şi tuţĭ draţl'i ş-carcànḑal'i c-arina şi ca spruna ağùmsiră aclò. Ease fićorlu to-avlie, ţe z-veadă? Draţĭ ca perlu din cap!

G'ine ma tuţĭ draţl'i fuḑeà di nîs, ca di θimńamă. Aţeà vrea ş-el. Năs, taha s-l'-aspară ş-cama multu, s-făţeà că scoate

ıpala. G'ine-ma drațl'i atumțea s-aurńă ma multu la nîs. Țe-l' vińe, minte di fiĉòr, s-u tragă apală s-tal'e vîră ndoĭ, s-l'a frică alanțî.

Ună scuteare țe u feațe și țî lu nĉupară drațl'i, carĭ di mînă, carĭ di ĉor, carĭ s-lu ncàlică pri urecl'i.

— Alăsàțĭ-lu, gri Sătînălu, aestu va știbă limba mul'aremeaĭ, va-l bag huzmik'àr la nîsă.

Și cum ḑîse sătînălu, acșl feațe. Lu nviscură cu nîște părtăl' arupte, cu țărùhĭ di porcu n-ĉor, lo-adrară vaĭ ḑîțĭ, ca vîră g'iftu și-l băgară s-facă huzmete.

Nă ḑuă intră el la Drăcoańa, mul'area-l sătînă și u veade ĭu plînḑe. Plîngul a l'eĭ lo-arupse ńila și u ntreabă:

— Țe-aĭ, doamnă, di plînḑi?

Drăcoańa țea, nu erà di soe drățească, și-l' ḑîțe, că nîsă-ĭ h'il'e de-amiră și că draclu u căftă la tată-su s-l'-u da nveastă, că di nu, va-l' mîcă tuțĭ. Și tatăl di frică l'-u deade. Ma cum s-facă s-fugă de-aoà?

— Tațĭ, scumpă, ḑîțe fiĉorlu, că ș-ĭo ațèl lucru pat. Știĭ țe? cara vreĭ s-ascăpăm de-aoațe s-lu ntreg' laĭlu astară, cum știțĭ voĭ mul'erl'i, tu țe-l' sta sùflitlu? Discoase-l cum știĭ!

— G'ine, ḑîțe feata, va lu ntreb.

Seara feata s-feațe lînḑită și plîmtă fără acumtin. U ntreabă sătînălu:

— Țe-țĭ lipsească di plînḑi? Nacă fiĉorlu te-angură țivà.

— Ba! ba! ḑîțe feata, dorlu a mel easte, că de-ahîtă etă țe bînăm de-adùn și un co-alantu nu nă știm, ĭu nă-ĭ sùflitlu.

Draclu z-veadă, fure-că-ĭ cătărgăril'e aestă, îl' ḑîțe nă minĉună:

— Tr-aestă crek'? Sùflitlu a mel lo-am tu mètură.

Alantă ḑuă, după țe ișl avinare draclu, u l'a mètură nîsă, u bagă n-coh'e și-l' aprinde țerĭ, luminărĭ, îl' bagă lălùḑĭ, l'-aspînḑură asimcàțĭ, ș-alte multe. Aeste tute s-l'a ocl'i, că ș-feata ș-erà Evă. Ea adukì, că draclu vru s-u bagă pri somnu.

S-toarnă sătînălu de-avinare, veade mètura tu mare tińie. S-lișină si-l'-creapă-numa de arîdeare.

— Te-arî'ș, morĭ mul'are! nu ḑîțĭ ține, cum va sta sùflitlu tu mètură? S-țĭ-aspunu ndreptu, sùflitlu-ńĭ easte tu cùțurlu dit avlie.

Mul'area aduk'ì că ș-aestă-ĭ minĉună, ma s-feațe că no-

aduk'aşte. Ḑua lantă, cum trapse sătînălu avinare, tut acşi lo cùţurlu şi-l băgă tu udălu bun şi cu tute muşuteţle lo-anvărligă: ţerĭ, lălùḑĭ, asimcàţĭ, flurìĭ şi alte multe.

Sătînălu diznòŭ s-creapă de-arĭsute ş-altă nu!

— Mul'are, ḑîţe el, ńĭ-o-aveàm, că vreĭ s-ńi ġoţĭ vîră tehne. Tora ved, mi umplùĭ că multu mi vreĭ de-aţeà ndreptu va ţî aspùn: sùflitlu a meĭ easte tu treĭ pilistèrĭ dit pîntica a agru-pòrculuĭ dit pădurea-l Futu-ńi-l' mă-sa.

Aestă vrea ş-feata. Acl'amă ġònile şi-l' ḑîţe: ea ş-ea. Macă ţińĭ s-ascak' tată-tu ş-mine de-aoaţe, nu stăĭ minută, ma angànă-le şi du-te tu pădurea-l Futu-ńi-l' mă-sa.

Ğònile nu erà de-aţèl' ţă lă se-aspare ocl'ul. Si scoală şi z-duţe.

Aclò ţe erà?

Ş-erà un preftu, ş-aveà nă cupie di oĭ. Oĭle a luĭ s-li suflàĭ. cădeà m-pade: ahîntu slabe erà. Di ţe vaĭ ḑîţĭ? Că tu pădurea ş-tu loclu Ĭu s-aflà porcul nu puteà s-li pască oĭle, că-l' li vătămà porcul. Eale păşteà maşĭ earbă uscată şi ţară di varliga di hoară. Loclu irbòs dit pădurea pòrculuĭ nu ctiḑà vîră picuràr s-lu pască. Divarliga di pădurea pòrculuĭ erà arĭŭ şi nu s-antrisăreà lîşòr.

Ğònile-aleptu vińe şi se-arugă picuràr la preftul. Apoea cara viḑù, că oĭle suntu alăk'ite, tal'e un k'in, lo-arucă priste arĭŭ ş-li treaţe oĭle didinde, tu pădurea pòrculuĭ. Ea-le ş-porcul cu perlu zbărlìt şi carĭ se-acaţă dol'i să se-alumtă, din ḑare pînă n-prînḑul-mare. Ş-unlu putùt ş-alantu harame nu-l' si mîcà. S-alăsară puţìn nîşĭ, că erà-l' curmàţĭ doĭl'i; porcul intră tu bară să s-avreaḑă şi ġònile aleptu l'-trapse nă mìcare si-l' vină puterle. Apoea eară s-loară di căşingìc, dim prînḑul-mare pînă to-a soarluĭ ascăpitare, ma vîră nu căḑù.

Oĭle păşteà dipriună, ca tu gărdina tată-ńuĭ. Seara, carĭ nu cădeà niţi un, niţi alantu, se-alăsà tr-a doa-zĭ şi fiĉorlu le-adunà oĭle şi le-aduţeà ġònile a casă, la preftul, mîcate săturate. S-ńirà ş-l preftul cum si ngraşe tutìputa-l' ḑuă di ḑuă. Nă ḑuă preftul vru z-veadă cum să ngraşe oĭle? S-lo dipu picuràr şi ţe si-l' veadă ocl'il'? S-alumtà picurarlu cu porcul ca doĭ θirìĭ.

— Ah! ḑîse porcul, s-aveàm nă muĉirlă, s-me-antăvălescu,

anduk'ilescu nă oară ş-un sac dĭ călămbùk'ŭ s-l'-andoapir, cumăţĭ-cumăţĭ ti făţeàm.

— Ş-ĭo, ḑĭse ğònile aleptu, s-aveàm nă pită di lapte, nă cofă di v́in şi feata prèftuluĭ s-u ·baş nă oară, z-videàĭ cum ti discàm făşĭ-făşĭ.

Şi de-astă oară vîră nu putù. G'ine-ma preftul viḑù şi avḑĭ'ţe cură aoaţe. Viḑù nîs, că picurarlu aestu-ĭ ğòne-aleptu Alantă ḑuă adară pita di lapte, umple cofa di v́in şi-l' li. da a feàtil'eĭ s-le-aducă a picurarluĭ şi u nviţă, s-nu se-aspară dip.

Erà trîş pri prînḑu. Nîpòĭ uhtă porcul şi ḑîse, ţe vrea s-aĭbă, s-l'-u poată al ğone-aleptu Nîpòĭ suskiră şi ğònile aleptu şi ḑîse:

— Ş-ĭo s-aveàm nă pită di lapte, nă cofă di v́in şi feata prèftuluĭ s-u baş nă oară, z-videàĭ cum ti discàm făşĭ-făşĭ.

Niscòs grăĭlu şi ea-ŭ feata cu pita, cu cofa. U mîcă ğònile ca un l'uftă, biù v́inlu, ĭlĭ trapse nă băşare cărţînoasă a feàtil'eĭ şi carĭ da di-l mută porcul şi-l zdupuneaşte di pade plăscînì h'area dit nîs. L-mută şi ningă nă oară, l-da di pade, s-curmă di mesi porcul. L-mută ş-ningă nă oară, l-da di pade, l'-işì mădularlu şi gîh! nu feaţe.

L-disică apoea şi-l' scoate treĭl'i pilistèrĭ şi-l' alasă sînătate a prèftuluĭ. Gri aestu, pălăcărsì s-armînă, că maşĭ nă feată are, s-l'-u da nveastă, ţivà! Fičorlu nu l'-ardeà tră aclò.

Calea ğònile zgrumă un pilistèr. Draclu ună-ş-ună căḑù greŭ lînḑit:

— Ah! mul'are, mul'are, va ńĭ-u ğucàşĭ! va-ńĭ adràşĭ groapa!

— Ba! bărbate! zbor e-aţèl? Nu ḑîţĭ tine: altu pri lume am di tine?

Ş-aţeà nu puteà să-l veadă!

Ağungînda fičorlu la poarta di pălate, arupe ş-caplu di ninga un pilistèr. Draclu s-k'irù tu lîngoare: necă s-mină, necă zbură, vaĭ ḑîţĭ: ma multu mortu di v́iŭ erà.

S-alină analtu şi cu pilisterlu tu mînă. Il' ḑîţe a feàtil'eĭ: ĭu-ĭ apala?

Ea-ŭ, dipu uşe, ḑîţe feata.

Cara ţimse apala, crîşt! ş-alantu pilistèr şi draclu cripă, si-l' creapă soea. Fuga fičorlu la cruţe, u l'a, şi traḑe deadùn cu feata. Sărgl'iră şuteańl'i ş-tora, ma ğònile nviţă

minte; ştea cum s-poartă; nu erà k'irùt să scoată apala di teacă. Cîndu tricù pri la vilie, ţe z-veadă? De-aclò videà tută lumea, ca di pri palmă. Tute hoàrile, tute apulitiile tuţĭ oàmińl'i, prăvḑile, vaĭ ḑìţĭ, di cîte sun pri loc. Fičorlu veade frate-su cama marle, cum vindeà simìţĭ tu nă hoară şi tu altă hoară ş-frati-su di mese cum vindeà mărcàt.

— Ptĭù! l'-ascuk'è nîs nă oară, nu vă easte arşine, hil' de-amiră s-cătîndisìţĭ pri hala estă, cu poală dinăinte!

U l'a vilia, u bagă tu supane, să se-află tră bun, tr-arăŭ. Ncarcă avearea draţlor pri patru-ḑăţĭ di cămile şi traḑe deadùn cu feata de-amiră.

Ağùmsiră, cari-şte, dipu cîte ḑile, la loclu ĭu să mpărţî di fraţĭ. Mută k'atra ş-află treĭle neale. Plîmse laĭlu ş-corbul, că fraţĭ sun, şi fraţl'i z-dor.

— Va mi duc s-l'-aflu, dîse nîs, ma tine s-aşteptî.

Nu fu greŭ s-l'-află, că nîs cu vilia l'-videà, cîtră ĭu l'a pîne şi cara l'-află şi l'-ascuk'e năθeamă, apoea îl' lo şi s-turnà cu nîşĭ.

Aiştòr foc lă vineà: Cum? nîşĭ cama mărĭ, ńiclu s-l'a namea? Si zburîră s-l'-u ğoacă. Noaptea cum durńà lo-acăţară tu somnu şi l'i scoàsiră ocl'il'. Apoea lo-alăsară m-pădure şi băgară feata z-ğură, că nu vaĭ aspună pînă s-nu-l' vină ocl'il' a ğòniluĭ urg'ìt. Nîşĭ pistipseà, că no-are vindicare.

Fičorlu-aleptu, cara z-viḑù fără ocl'i, alăsàt, s-trapse de-abùşala, de-abùşala pînă l-arădăţina unùĭ pom şi se-angărlimă pri pomlu aţèl.

Sum pom erà vatra ĭu s-anà draţl'i seara şi aspuneà caθe-un drăcurìĭle ţe-aveà faptă ḑua. L'i ntreabă draclu aţèl cama marle, ţe lup si-' mîcă feàţiră ḑua? Dupu ţe tuţĭ ş-aspùsiră fapta, un zarzavùlĭ, un ang'udă di drăcùş, işìt ḑua ţea după ang'ìḑĭ şi nţăpătùrĭ ḑise:

— Io băgàĭ doĭ fraţĭ di scoàsiră ocl'il' a fràtiluĭ a lor.

— Na! oarbe! l'-are draclu aţèl mare şi-l' traḑe nă baţă, di l'-ascăpirară ocl'il'. Aestă nu-ĭ ţivà! cu puţînă činuşe dit vatra estă s-l'i fricare ocl'il' şi s-vindicară. Acsiţe apărńeşti tehnea-ţĭ tine? şi-l' plăscîneaşte ninga vîră ndoauă băţĭ, di puĭl' videà ntr-ocl'i.

Fičorlu de-amiră le-avde tute şi cîtu s-frîmsiră daraţl'i de-acloţe, ş-frică ocl'il' cu činuşa dit vatra ţea şi-l' vińe videala.

Apoea se-adară cu strańe vecl'i, tiptile, şi trad̦e la tată-su. Fratl'i, nîşĭ, cît aveà ağumtă.

— Nu mi vreţĭ ş-mine huzmik'àr aoaţe, maşĭ tră nă pîne!

— Ti vrem, îl' d̦ĭsiră aţèl'.

Di mare harauă, amirălu, că-l' vińe sînătatea şi-l' si turnară doĭl'i fićòrĭ g'ine, feaţe beare-mare.

Carĭ mîcară, biură tuţĭ, aĭ se-aspună omlu ş-părămiθlu. Aspùsiră tuţĭ cum îl' tăl'à cărăfeta, vińe ş-arada-l huzmik'àr, z-d̦îcà ş-el părămiθlu a luĭ.

Aestu ţe z-d̦îcă, apărńĭ s-aspună cum erà un amiră, cum aveà treĭ fićòrĭ, cum dùsiră s-l'a cruţea dit ćoclu a còrbuluĭ, cum si dispărţîră, cum ńiclu l'-u deade tu pădurea greauă şi tute anante cîte vid̦ù, ş-cîte păţĭ läitlu!

Cu cît intrà nîs tu părămîθ, cu ahîntu ananţî doĭ fraţĭ ngălbineà tu faţă.

Agărşiĭ s-aspùn, eă ńiclu, tra s-no-aĭbă gură fratl'i, cîndu l'-află, lă d̦îse:

— Vă l'aŭ cu mine, ma z-vă bag vula, damca dinăpòĭ, tra s-nu-ńĭ ğucàţĭ vîră murafete. şi nîşĭ vrură.

Cara vińe di lo-aspuse tut părămiθlu, cum l'i scoàsiră ocl'l' fratl'i, ananţî doĭ acăţară z-grească:

— Scuteţĭ-lu nafoară, că-ĭ k'irùt aestu huzmik'àr!

— Ba, nu, d̦îse amirălu, k'irùt, nik'irùt, să-şĭ biţească părăvulia, că muşàt aspune.

N-coadă lu ntreabă amirălu:

— Tine omlu aţèl, ğònile-aţèl aleptul, ul cunuscùşĭ?

— Cum s-nu-l cunuscùĭ?

— Am carĭ easte?

— Io h'iŭ!

Tuţĭ armàsiră cu gura căscată.

— Carĭ nu pistipsìţĭ, na nelu-ńĭ, na feata z-grească, na fratl'i-ńĭ: mutrìţĭ-l'i şi va lă vidèţĭ dămţile dinăpòĭ.

Mutrescu nelu, — a luĭ; ntreabă feata, — acşì-ĭ; mutrescu fratl'i, — cu damcă.

Atumţea amirălu dipuse dipri scamnu şi băgă ńiclu şi-l' d̦îse:

— Tora, amiră h'iĭ, fă-le a fraţlor, ţe ti nveaţă ìnima.

Ţe s-lă facă ş-nîs, ţe ocl'il' s-lă scoată, dure fu arşinea ţe lă feaţe.

Apoea si nsură cu feata di amiră şi feàţiră numtă mare.

(Spus de Filpa Beza, Avela, Epir.)

134. Corbul čilibì.

Ţe ş-erà, ţe nu ş-erà

Erà un văsil'è ş-aveà nă feată. A feàtil'eĭ ĭl' vińe oara să s-mărită. Pitreaţe amirălu hăbare tu tute amirăril'le şi ḑiţe, ğońĭ alepţî şi h'il' de-amirăţĭ şi di văsil'ăţĭ, carĭ vor să-ş veadă căsmetea, să si scoală şi z-ducă.

Şi mbăirară ğońĭ-muşàţĭ, ğońĭ-alepţî, h'il' de-amiràţĭ şi di văsil'àţĭ bluk'-bluk', tra se-aleagă feata. Şi h'il'a văsil'eluĭ şideà pri firidă cu merlu tu mînă. carĭ s-lo-ariseascä, s-lo-agudească cu merlu.

Tricură ğońĭ scriàţĭ cu cundil'lu, ğońĭ alepţî, ğońĭ angl'igàţi tu àmàlamă ş-tu hrisăh', pri cal' azburătòrĭ, pri pade, tu căruţe, nă ask'ere ntreagă. Feata no-arisì vîrnu. No-aveà armasă tinir, ţe s-no-aveà tricută. Cîtră seară, n-coadă, na treaţe ş-un corbu. Feata ne lo, ne-alăsă, şi-l' cărţînìună cu merlu după cap.

Amirălu de-aclò ĭu mutreà, gri di nă oară:

— Nu se-acaţă, nu se acaţă, că-l' căḑù merlu a feàtil'eĭ, că ea nu vru.

Şi diznòŭ mbàiră ğońl'i pri dinăintea feàtil'eĭ. Tut acşiţe s-urdinară ğone di ğone pîn di un, şi tu sone feata traḑe ş-agudeaşte tut Corbul-čilibì.

— Ninga nă oară, greaşte văsil'elu, că-l' căḑù merlu ali feată, fără z-va!

Pîn tu treĭle, feata ş-aveà băgată ocl'ul pri Corbul-čilibi, şi tut pri corbu amină cu merlu.

No-avù ţe z-ḑîcă văsil'elu şi u deade, cu tute-că l'i se amărî' ìnima fărmàc.

Aestu nu erà puĭl'ŭ ca tuţĭ puĭl'i, că erà corbu di mumă faptu! Noaptea ş-alipidà peànile şi-ţĭ işà un ğone-aleptu, cu nîşte strańe muşate, sirmă ş-amàlamă maşĭ. Ţĭ-erà haraŭă să-l mutreşti, ahîntu scriàt ş-erà. Năs ĭl' ḑîse a feàtil'eĭ:

— Mutreà g'ine, durută, s-nu ti bagă daraclu dı minteşti peànile, că multu arăŭ ş-multu greŭ va ţĭ-ampară.

Văsil'elu nu vrea s-avdă di feata luĭ, ş-ea că ţe: nîs li trunduì tute amirăriĭle, tute văsiliĭle ş-tut loclu, şi feaţe di

i sculară ğońl'i, aleptîl' şi scriàţîl'i z-vină dit màrḑinea locluĭ ră nîsă, şi ea, tr-arşine mare, aleapse un corbu tră ğone! G'ine ma nîsă ştea, ţe ştea.

Nă ḑuă l'-acl'imară la nă numtă di amiră. Dùsiră tuţĭ, duse ;i nveasta-l Corbu-čilibì. Cîndu corlu se-acăţă, na-l şi Cor-›ul-čilibì, tu strańe noàuă, ca scos dit oŭ! Muşàt: si l' l'aĭ :aplu! Ğone: si-l' ţinḑi apala.

Cum îl viḑură tuţĭ să ntribară un co-alantu, carĭ s-h'ibă aestu ;one-aleptu? Vîră nu ştea; maşĭ ună nu o-aveà loclu di ha-rauă, şi di cămară ţe-l' vineà. Aesta erà ţal-Corbu-čilibì.

Muma li nveastă al čilibì îl' ḑîţe:

— Veḑĭ, feata-ńĭ? Aestu prindea s-h'ibă ğònile a tăl.

Feata, canda u mîcà limba, nu putù să s-ţînă şi-l' ḑîse a mă-saĭ:

— Am aestu ńĭ-u ğònile, mumă!

— Macă-ĭ ğònile-ţĭ aestu, ĭu-l' suntu peànile?

— Peànile le-are acasă sum tăpsie.

Muma s-fură de-aclò şi fuga la ḑinir-su acasă. Niţi ună, niţi doaŭă, li l'a şi li plăscîneaşte tu čireàp. Al Corbu-čilibì, di la numtă ĭu ş-earà, l'-u deade voaha şi gri:

— Mul'are, mul'are, minte şcurtă ş-perl'i lunḑi, va ti pimse aţèl c-un čor, s-adàrĭ lăeaţa, că scrum ńĭ-ańurzeaşte.

Z-duc a casă agońa-gońa, peànile arse tute ş-fapte scrum:

— Mul'are fără minte, greaşte Corbul-čilibì, s-alàḑĭ dupu mine şi s-plînḑi cu lăcrińle ca pruna, că-ţĭ lo mintea vimtu şi ti mîcà limba s-aspùńĭ misticolu a nostru, ş-atumţea s-me-afl'i, cîndu di imnare va se-arupă păpùţîle-ţĭ di h'er.

Cît gri aeste gràire şi s-feaţe nă limbă di foc şi prit uşe azbuiră cîtră tu data soarluĭ şi niviḑùt s-feaţe.

Mărata di mul'are armase ca di totna sìngură ş-cu dorlu tu ìnimă. Minte ncap no-aveà şi cîndu mindueà ţe muşàt ğòne k'irù, loclu n-o-acăţà di glărimea ţe feaţe. Plînḑeà, şi zmulḑeà perlu ca nă zurlă, z-dipirà ma tute n-vimtu. Boaţea şi plîngul no-acăţà loc şi tr-aestă z-vulipsì, să z-ducă s-lo-află.

Ş-adară nă păreacl'e di păpuţĭ di h'er, ş-l'a nă tueagă di h'er şi nk'iseaşte lu Corbul-čilibì.

Imnă ş-imnă, vîră an ş-cama, ağumse tu nă irńie greauă. Aclò ş-erà nă căsică. Asună la poartă să-l' dişcl'idă. Aclò bînà Ńèrcurea. Ńèrcurea o-aşteaptă ş-u ntreabă:

— Nu-ńĭ ḑîţĭ, feata-ńĭ ţe scutură greauă, ţe-amărtie ti pìrsiră tu pădurea estă, ĭu niţi puĭl'ŭ nu azboàiră?

— De! mae, ţe s-h'ibă, acşĭ, ş-acşĭ, alàg s-aflu Corbul-čilibì.

Ńèrcurea-l' ḑîţe, că tu loclu a l'eĭ numa estă nu are avḑîtă, tr-aestă u pitreaţe la sor-sa Vìńirea, că nîsă poate să ştibă ţivà.

G'ine ma ş-Vìńirea nu ştea, că niţi tu amirăril'a l'eĭ nu se-aveà avḑìtă s-treacă vîră oară vîrnu cu numa Corbul-čilibì. Carĭ mîcă ş-biù nîscînte ḑîle mărata ş-curbişana di feată, Vìńirea u pitricù la sor-sa Dumińică. Aestă hărneà di tuţĭ puĭl'i cîţĭ suntu pri duńauă. Carĭ u curmă ńila featil'eĭ l'-angană puĭl'i tuţĭ şi după ţe lă da s-mîcă, z-bea l'i ntreabă:

Puĭl' muşàţĭ, vo puĭl' durùţĭ,
pr-ĭu azburàt şi pr-ĭu tricùt,
nu viḑùt, nu cunuscùt
ğone-aleptu, ğone-avḑĭ't,
Corbul-Čilibì?

Puĭl'ŭ di puĭl'ŭ tricù şi deade graĭŭ «nu ştiŭ», «nu ştiŭ!» Carĭ tricură tuţĭ şi vîră nu ştiù, ḑîse nîpòĭ Dumińica:

— Nu s-faţe, vaĭ lipsească vîră puĭl'ŭ, că de! cum s-nu ştibă niţi un, că puĭl'i loc ne-alăgàt no-alasă.

Cara s-misurară, se-află, că nă orńe moaşe lipseà. O-aflară ş-o-adùsiră ş-aestă. De-alih'a estă şteà, că *Corbul-čilibì* easte la pălatea draţlor di mul'are-sa itie.

Cîndu avḑĭ' ş-aestă mărata-şĭ, lăcîrńile ca pruna-l' curà.

Neĭse! cu ağutorlu al Dumniḑă ş-ali Dumińică nviţă di ğone şi ağumse acloţe. Erà nă ḑuă albă, că tuţĭ draţl'i lipseà di la pălate. Maşĭ Corbul-čilibì aveà armasă. Cum intră nîsă to-avlie şi-ş mutreaşte păpùţîle, li veade arupte. Aduk'ì c-ağumse. S-alină analtu şi cîndu z-viḑură, s-loară m-braţă, z-băşară şi s-hărisiră.

— Am cum vinìşĭ muşată, pîn aoaţe? nu-ńĭ ti curmàşĭ calea, nu-ńĭ ti k'irùşĭ tu irńìle pr-ĭu tricùşĭ?

— Dorlu tră tine, vrute, ńĭ deade ìnimă s-li străbàt tute, ma haĭ s-nă fuḑìm, pînă nu s-turnară draţl'i, şi s-nă duţèm tu loclu a nostru, tu avisitlu nostru loc, aclò ĭu-şĭ bate puĭlu veara ş-pitrunicl'a ńaḑă-veara.

Suflă nă oară Corbul-čilibì ş-u l'a vruta m-braţă şi az-›oàiră ca vimtul.

Draţl'i, de-aclò ĭu ş-erà, aduk'iră, că lă ƒuḑe Corbul-čilibì ,i s-loară dipu nîs. Aoà s-lo-ağungă, aclò s-lo-ağungă, s-toarnă Ċilibì cîtră năpòĭ, ţe z-veadă? nă urdìe ntreagă di draţĭ, ăĭ ca cărbùnile, s-ţîneà dipu nîşĭ am-pàturlea. Čilibì, cu tută-l' ;uneaţa, o-aspărè huzmetea şi ḑîse:

— Va n-acaţă, scumpă.

— Nu ţ-u frică, ḑîse ea, şi cum cîntă ndoauă zboare ţi u ıviţă Ňèrcurea, s-prifeaţe fîntînă şi Corbul-čilibì s-feaţe apă ıraţe. Tricură draţl'i, biură şi no-aduk'iră.

Fuḑĭ nîşĭ nîpòĭ, fuḑĭ draţl'i dipu nîşi, cît-cît s-l'-acaţă pale. G'ine ma feata murmură ndoàŭă gràire nviţate di la maea Viňirĭ şi s-prifeaţe guvă şi Corbul-čilibì pangu.

Tricură draţl'i nu-l' duk'iră.

Nîpòĭ ğònile Corbu-čilibì cu nveasta-l' alăgà cît puteà, se-ascapă. Draţl'i cu limba scoasă dipu el'. Fuga draţl'i, fuga, se-apruk'ară s-l'-ağungă şi s-l'-ančupă di perče. Feata diznòŭ mùrmură ndoauă gràire nviţate di Dumĭnica şi ea s-feaţe niòr şi Corbul-čilibì un vimtu turbàt şi fuḑeà-fuḑeà, minuta şi ḑua, că nu putură s-l'-aproak'e draţl'i.

Carĭ ascăpară, si dùsiră nîpòĭ la feata, ş-aflară văsil'elu ninga viŭ, ma mvirnàt, că pîne nu-l' si mìcà, ditră feată. Năs di multu o-aveà aştearsă dit tifterea a viĭlor şi cîndu u viḑù ţurnată de-adùn cu ğònile Corbul-čilibì, l'-părù c-altu ahîntu creaşte. Apoea, co-amăĭ, cu unà cu altă, armase čilibì om.

Dipuse nîs atumţea dipri scamnu şi se-alnă Corbul-Čilibì şi carĭ s-nu muriră, bîneaḑă ninga.

(Spus de Filpa al Beza, Avela, Epir.)

135. Capra-şută.

Ţi ş-irà, ţi nu ş-irà.

Ş-irà unoară un văsilă t-ună vilaeti mult diparti. El aveà treĭ fičòrĭ muşàţĭ, ma aţèl cama ňicu irà cama muşàt ş-cama vrut di mă-sa j-di tată-su.

Aistu văsilă z-duţeà tòtăna pit pădùrili dit amirăril'ă s-avină, singur ică cu oàmiňl'i a luĭ. Aşă z-dusi nă ḑuă singur tu

nă păduri, ìu s-aflà luvìì di luvìì di prićă ş-carì nu z-vătămà lişòr-lişòr, că pl'umbu arucàt pi năsi s-tur(n)à năpòì. Z-dusi singur ş-cînd ağumsi acò, viḑù ună prićă, ună capră şută carì aveà nă căruţi tu frîmti. Aìstă irà di niscíntili prićă, ţi zburăsc. Cum u viḑù el, l'-trapsi cu tufek'a şi pl'umbu tu loc tea s-o-agudească ìa, s-tură năpòì şi s-pliguì singur văsil'ălu.

Atumţea ş-ligă rana, s-tură acasă şi z-băgă tu pat şi nu cama puteà s-easă avinari. Năs multu l-arăseà s-măcă cară di avinatic. Ti aţeà fićorl'i a luì işară z-vàtămă ţivà l'epurì, ţerg'i ică ìţido ţi s-h'ibă.

Lă ḑăsi tatăl s-nu ńagă pit pădurea cu capră şută, că s-nu paţă, dot, ş-el', ţi păţă ş-el. Fićorl'i ğurară s-nu treacă pi acò.

Şàmintrel'ă fićòrì loară ţi loară, să nviscuìă şi ńàsiră cu oamińì de-a lor. Acò vătămară niscînţì l'epurì, pulì' şi l'-adùsiră la tată-su.

Aşă z-dùsiră ningă unoară după niscînti ḑìli şi a treea oară vrură ş-el' si z-ducă to-aţeà păduri cu capra şută. Ḑiţeà el'

— Că-ţe nă ḑìsi tati ca s-nu ńiḑèm tu aţeà păduri? U păţă el că ş-fu singur, ma noì h'im treì inşì! Aì s-ńiḑèm ş-ma s-nu făţèm ţivà, să-l' spunèm, că nu nă dusim pi acò, ma tu altă parti.

Aşă ḑăc şi ńeg trel'ă. Cum ağungu, ìă easi prića. Trag el cu tufek'li, ma n-o-agudiră şi capra şută lă fuḑì pi dinintea lor, tricù pi ningă nă firidă a càsilor di văsil'ă, ţi stăteà atumţea la firidă, l'-feaţi semnu şi trapsi tu màrḑinea locului şi de-acò tu lumea lantă, ma-l' ḑăsi a văsil'ăluì, că ma z-va s-o-află, z-vină după ìa pit guva dit màrḑinea aiştùì loc.

Uhtă mult văsil'ălu şi ḑăsi:

— Ah! căńl'i di fićòrì, ţi-ń feàţiră! Ğurară, că s-nu ńagă pit pădurea cu capra şută şi işară din zbor! Va si-l' pitrèc s-ń-o-aducă dit lumea ţea lantă, să nveaţă minti.

L'i aştiptà cu niràvdari. Ea ìu vin fićorl'i. Lă ḑăsi tati:

— Fićòrì lăìţì! z-vă ved nu voì! ḑăsit, că nu ńiḑèţì tu pădurea ţea şi voì me-arăsit şi ńasit. Toră, nu vă l'ertu pînă s-nu ńiḑèţì s-aduţèţì aţeà prićă, caì vrut s-u vătămàţì.

Lă ḑăsi tati tuti căti l'i spusi capra-şută. Atumţea trel'ă fićòrì loară funi, cufìńì cu pîni, li băgară t-ună k'eră şi tràp-

iră cătă ĭu da soară. Fuḑĭ, fuḑĭ ḑîli ş-nopţĭ mizie ağùmsiră ı mărḑinea lòculuĭ. Acò aflară gura p-ĭu z-dipună. Băgară ràtili ma mară tu cufină, ljgară g'ini cufina cu funea ş-lu pinḑurară tu guvă. G'ini ma el lă spusi, cîndu va z-bată ufina cu funea, s-ul scoată nafoară. Ńasi căt ńasi şi di frică hurh'ĭ (aγurh'ĭ) z-bată funea cu cufină. Scos nafoară ş-irà ;albin ca ţeara.

Intră fràtili dit measi, ma ş-năs, căt ul dipunară pînă la ;umitati, li umplù zmeànile di frică. Scos ş-el nafoară ma nult mortu ş-irà di viŭ, că mizie lu nviară.

Vine ş-la cama ńicu, să z-dipună. Il' feàţiră ş-a luĭ hără. El ḑăsi di ma ninte.

— Cîndu z-bat funea cu cufina,s-mi sălig'ìţĭ cama nh'ima

S-čudiră fraţil' di aistă apufuseari. Aistu ş-o-aveà băgată 1ot, s-nu easă dit guvă fără capră-şută. Căpsiră fraţil', ma 7iḑură aşă ş-l sălig'iră tu groapă. Sălig'à, sălig'à, z-dipună ;u alantă lumi (duńaĭă). Acò căḑù t-ună padi muşată ca pa-ràdis.

Agărşăĭ si spun, că dimîndă la fraţĭ s-tibă (si ştibă) dupu un semnu, cîndu va s-ağungă acò şi tot după semnu, cîndu s-ul tragă nafoară.

Fraţil' doĭ aştiptà sus, pînă z-vină aistu cama ńicu.

Ńicu ligă cufina di un àrburi şi lo calea cătă ĭu da soară. Fuḑĭ, fuḑĭ, ağumsi la niscînti pălăţĭ (sărăvĭ) di băcără toati. Toate aisti li dumneà nă mul'ari, ţi aveà huzmik'ărĭ şi huz-mik'ari şi cińĭ căt spur(n)a; ma cîńl'i atumţea irà ligàţĭ că ş-irà ḑua. El s--apruk'ă di poartă şi bătù. Doamna pălăţlor (a sărăvlor) ḑăsi:

— Vii! ţi ańurḑeaşti a om dit alantă lumi! Ma s-furi om bun, s-intră! s-furi răŭ, s-nu cuteaḑă s-intră n-casă, că să-lig'escu cîńl'i ş-ul fac bucăţĭ-bucăţĭ.

— Bun esc (escu), amirăril'a ta!

Macă-l' gri aşă, ĭa lo-apruk'ă.

Doama (doamna) càsăl'eĭ ul ţină, ul băgă z-doarmă şi noaptea vini ningă nîs şi căftà ğoc. G'ini ma nîs ş-irà cur-màt răŭ şi n-nu-l' si ğucà.

Tu apirită, tah'inà, lu ntreabă doam(n)a:

— Că-ţe nu vruşĭ, tea z-dorńĭ cu mini?

— Că nu mi sculăĭ dit lumea lantă ti aisti lucri, ţi ti altu-

ţivà, şi-l' spusi ti ţe. Maş cîndu va s-aflu capra-şută, **va** s-fa. aşă cum va s-cafţĭ tini.

— Greŭ lucru cafţĭ, ma cu răvdari tuti s-fac. **Mini** s-ţă daŭ nă veargă di băcără şi acò ĭu va s-măcă, ĭu **va** să s-roadă dip, va z-daĭ di nă pălate (săravè) tută di **asimi**; aca sta sor-mea ţea dit measi, ĭa va s-ţă spună ĭu va s-ńeḑi. După ţi va s-ascàk' lucru, s-vinĭ pir oaţi, tea s-mi **scoţĭ** tu eta lantă.

— Maş s-u facă Dumniḑăŭ, s-ul fac ş-apoea lişòr **lucru**-i s-ti scot.

Imnă fičoru ańi di ḑili, pînă pul'anu di băcără s-**măcă**, s-roasi dip. Na şi sărava di asimi!

Bătù la poartă. Işă doam(n)a càsăl'eĭ nafoară şi fea**ţi**:

— Vii! ţi ańurḑeaşti a om dit lumea lantă?

S-aproak'i şi ntreabă şi faţi şi ĭa ca sor-sa ma mară, furcă-ĭ bun, ică ma nu? l-bagă n-casă şi faţi tut aşă.

Atumţea l'-dăţi ĭa:

— Na pul'anu aìst de-asimi; cu nìs va s-ńeḑĭ pir cali şi acò ĭu va s-măcă pul'anu, va s-afli niscînti sărăvĭ di fluriă; acò bîneaḑă sor-mea ţea cama ńica. Ia va s-ti veaţă ţi s-faţĭ, ma s-nu agărşèştĭ s-mi l'aĭ, s-mi scoţĭ tu eta lantă.

— Nu ţ-u frică, că va s-am angătàn.

El ńiḑeà ş-cîntă pir cali, că ḑăţeà:

— Pri ningă capra-şută, ń-aflàĭ şi nveasti ti fraţĭ şi ti mini.

Ağumsi tu niscînti ḑeńĭ muşati ş-avḑà pull'i cum cîntă ca tu paradis. Acò ş-irà ş-pălatea di fluriă. Irà maş harao, că doam(n)a iştòr casi va si-l' spună ĭu s-află capra şută.

— Vii! gri sora ńică, ţi ańurḑeaşti a om dit lumea lantă!

Tut aşă ca la surărĭ ma mărĭ, lu ntribă fur-că-ĭ bun, ică răŭ. Ş-feaţi tut ca lanti. Şi lu ntribă dimneaţa ĭa, că-ţe nu s-apruk'ă z-doarmă dol'ă. El l'i spusi ş-aiştèĭ cum ş-alăntòr. Atumţea l'-ḑăsi ĭa:

— Nu ti nveară, ma ţîni pul'anu aìst di fluriă ş-ĭu va s-măcă el, acò va s-afli nă casă mari, plină di draţĭ. Tini cîndu va s-ağunḑi, el' tuţĭ va s-h'ibă pi misali. Tini s-intri nuntru, s-faţĭ căruţea şi s-ti tinḑĭ m-padi ca mort. Draţil' va s-rămînă cu gura căscată, di frică nu va z-bată dit loc, că va z-ḑăcă, că vîră ang'il vini. Draţil' va şadă s-măcă pîni. Atumţea va z-vină un pull'ŭ şi va s-ti k'ìpură di čičòr, ma

ni s-nu-l acàţĭ. Apoea va z-ѵină ningă un şi va s-ti k'lpură i faţă. Aìst s-lo-acàţĭ şi s-lu ţińĭ, pînă cîndu va z-ѵină mă-a. Aiştùĭ mumă easti capra-şută, ca(r)ĭ u cafţĭ tini Fă atumţea um îţĭ tal'ă capu, maş s-nu-agărşèştĭ s-mi scoţĭ tu eta lantă.

Fiĉoru fuḑĭ, fuḑĭ, cîndu s-roase pul'anu di fluriă, viḑù -casa draţlor. Apoea şăḑù di z-discurmă şi feaţi cum lu viţă ıica. Draţil' nu cutiḑară s-easă ş-rămàsiră pi misali di frică. .ă părù că-ĭ ang'il, că fiĉoru irà muşàt, ğone, cama di ang'il. Năşĭ nu z-bătură dit loc, di frică.

Viniră puĭl'ă pi aradă, cum l'-aveà spusă feata ţea cama ńica şi-ul k'ipurară di ĉiĉòr un, di pînticà alànt şi nu-l' acăţă. Vini ş-alànt ţ-ul k'ipură di faţă, şi fiĉoru lo-acăţă. Puĭl'u a-hurh'ì s-ţìură, si strigă, si zg'ileascà ahăntu mult, că àrbură şi munţil' cădeà şi càsili di pe-acò. Avḑă şi capra-şută, mă-sa puĭl'luĭ, carĭ u căftà fiĉoru, şi vini zg'ilùndaluĭ ti puĭl'u a l'eĭ.

— Lasă-ń h'il'u, ğoni mară ş-muşàt.

— Vinu cama ncoa, ѵinu cama ncoa, spuneà fiĉoru.

Şi s-apruk'ă capra şută, pînă ţi fiĉoru o-acăţă ş-aşă alăsă puĭl'u. S-nu-l' fugă, îl' ligă di un àrbură cusìţăli di deḑĭ şi ìa u ncărfusì di àrbură. Apoea z-dipărtă nih'amă şi cum s-minduеà, ţi s-facă şi cum să adară, tut rămà cu pul'anu curpăea di ńingă năs. Da, da şi ea veadi, că s-k'àdică pul'anu di un prag di uşă Rămă ma mult şi află nă uşă. Pimsi uşa şi se-află tu nă ahuri, cu treĭ cal' ca luţeafirĭ, unu irà Vimtul, alantu irà Mintea ş-aţèl din coadă ş-irà Bana. Cal'i irà cu gură, ca oàmińl'i. Il'i dăsiră:

— Tini ţi nă feaţişĭ g'inea istă, că ncl'işĭ iràm şi nu puteàm s-işăm, că nă irà uşa astupată, va s-ti avèm domn a nost(r)u. Ţîni cîti treĭ h'iri di per di·pi noĭ, bagă-li n-sin şi tu zoră, ică cîndu vreĭ s-ѵinìm ningă tini, scoati perl'i şi di unăoară ѵinìm noĭ.

Fiĉoru aistă căftà. Acò calu Minti lu viţă s-l'a un cănğìc ţi s-facă ìţido cu el. Aşă, puteà s-adună nă casă ntreagă, cu nă dari, t-un top ńic. Apoea işă cu calu Vimtu şi ńasi la capra-şută. Aistă-l' ḑăsi:

— H'il'ŭ di văsil'ă şi de-amiră, dizleagă-mi ş-mini di oaţi şi tal'ă niscînţĭ perĭ di cap şi cîndu va si-l' scoţĭ din sin, ѵin mini di unoară.

L'-fu ńilă a ğònilui ş-u dizligă, după ţi lo peri din caş Ncălică calu Vimtu şi pînă s-mutrèştĭ, ağumsi la feata ţea cu càsili di fluriă. Dipună dipi cal, l-sălig'i şi intră n-pălati:

— Aĭ s-fuḑìm, ḑăsi năs.

— Aĭ! ḑăsi feata.

Càsili, lă deadi ună cu căngicu şi le-adună tu top, cu tuti neali, cu tot asimicḑli, cu fluriili şi li băgă n-sin. Tot aşi feàţiră la ţea di measi şi la ţea ma marea. Li lo şamintreĭli surărĭ ş-fuḑĭ, fuḑĭ, ağùmsiră tu padea ţea muşată, ĭu s-aveà dipunată el. Ş-află cufina ligată, că vîră nu vini s-u dizleagă.

Oaţi bagă nîs treĭli surărĭ tu cufină, traḑi funea dao bărţati, cum ş-aveà semn şi zbor cu fraţil' şi lă ḑăţi a feàtilor s-no-aĭbă frică tu guvă. Nàs rămasi, că nu l'i ncăpeà cufina şaminpàtrul'ă.

Cîndu fraţil' viḑură aisti treĭ feati s-hărisiră mult, doĭ nîşĭ şi huzmik'aru treĭ. D-apoea săligiră cufina năpòĭ z-veadă, ţi va s-h'ibă, ţi va s-aducă.

Fràtili cama ńicu vru cama ninte z-veadă, ţîn fraţil' la nîs ică ma nu. Te-aţeà băgă nă şcămbă mară tu cufină j-di supră tălăganu ş-căćula luĭ. Ahurh'iră s-lu analţă şi cîndu ağumsi aproapea di gura gùvăl'eĭ, ună viḑură că nu easti altă feată, ma fràtili a lor cama ńicu, — că-l cunuscură dipri tălăgàn şi căćulă, — tăl'ară funea şi cufina căḑù ng'os.

G'ini ńl-u feaţit, fraţĭ cîńĭ, ma ş-mini vă u coc! ḑăsi ńicu, cîndu viḑù ţi vrea s-l'i facă fraţil'.

Ţi ti faţĭ tora? Cum ńiḑeà minduìt şi cripàt, ca laĭu şi corbu, veadi ĭu s-alumtà tă vătămari un puĭl'ŭ di tălănḑă c-un şarpi. Şàrpili scuteà lìmbili s-muşcă puĭl'u, ma ş-puĭl'u l'-u dădeà cu cărăntanea. Atumţea ğònili s-apruk'ă c-un par gros şi dă-l', dă-l', îl' k'isă capu a şàrpiluĭ.

Puĭl'u maş harao ş-irà, că ascăpă di nipàrtică. Aşă, lo fićoru sum soară pi sum peani ş-ul dusi la mă-sa, carĭ irà mară căt nă casă.

— Dado! ḑăsi puĭl'u, vinu z-veḑĭ şàrpili cari-ţĭ măcă h'il'ă a tăĭ tòtănă, cîndu tirţeà, p-ĭu tricùĭ ş-mini; s-nu me-ascăpà un ğone ş-mini mort iràm.

— Ia z-vidèm, ḑăsi muma.

Ńàsirǎ acò ĭu irà psoh′ şàrpili. S-hǎrisì mult muma di puĭl′ŭ şi ntribǎ di ğoni, ĭu easti.

— Pe-aroà-ĭ ascùmt, ḑǎsi puĭl′u, ma ğurǎ, cǎ nu-l mǎţĭ.

— Cum sǎ-l mǎc, ma ţ-ascǎpǎ bana, puĭl′ŭ?

Ia z-ğurǎ şi puĭl′u lu scoasi di sum soarǎ.

Ea-l bǎgǎ di un-oarǎ n-gurǎ ş-ul scǎpitǎ ş-ul scoasi nǎpòĭ, ĭ-apoea ul scǎpitǎ nǎpòĭ ş-ul scoasi nǎpòĭ di harao. Lu ntribǎ sǎ-l′ caftǎ ţi va, ti buneaţa, cǎ-l′ ascǎpǎ puĭl′u.

— Ţivà nu voĭ, maş s-mi scoţĭ pit guvǎ tu lumea diprisuprǎ.

— Greŭ lucru, ma va sǎ-l fac. S-ń-adùţĭ un ćiràp di pîni, dao vǎtǎlah′i di vin, j-doĭ boĭ s-am calea ti mǎcari.

El îl′ ḑǎsi, ca va z-ducǎ s-aflǎ ḑ-ĭuva, cǎ no-ari.

Fuḑĭ, fuḑĭ, deadi t-unǎ pǎduri. Tu pǎduri astǎl′á un aùş orb, ţi aveà k′irutǎ calea şi nu ştea niţi ĭu s-aflǎ, niţi cǎtǎ ĭu s-u l′a.

Di zbor-zbor, aflá caĭmolu auşluĭ. Aìst alǎgà tǎ funtîna ţi da ocl′i. Ul lo fićoru ş-ul dusi acò la ţea funtînǎ şi unǎ ţi si spilǎ, ahurh′ì z-veadǎ ca pit nègurǎ. Si spilá adoara, viḑù ca pit ḑare; si spilǎ ş-a treea oarǎ, viḑù ca pit ḑuá.

— E, h′il′ŭ, tini ţi-ń featişĭ buneaţa istǎ, caftǎ ţi vreĭ, cǎ mini esc avùt cît nu poţĭ s-minduèştĭ. Cîţĭ perĭ în cap, ahîtǎ aveari am. Am ş-unǎ featǎ, a ta s-h′ibǎ.

Fićoru l′i spusi atumţea, ĭu-l doari ş-auş(l)u nu vru sǎ-l′ cadǎ pi zvercǎ şi-l′ deadi, ţi cǎftǎ tǎlǎnḑa. Li lo puĭl′u tǎlǎnḑa, li bǎgǎ toati pi peani ş-pi suprǎ fićoru ş-feaţi cǎruţea şi trapsi pit guvǎ tu lumea lantǎ.

Ağumsi aproapi di gura gùvǎl′eĭ şi cara z-biţisì. Car! puĭl′u, sǎ-l′ da carǎ, carǎ no-ari! ş-adusi aminti di h′ìrili di perĭ di cal′, li scoasi din sin, şi di un-oarǎ vińirǎ cal′i şi lu scoàsirǎ pi lume. Tǎlǎnḑa, pînǎ s-adìl′, s-tur(n)ǎ tu lumea di ğos.

Cu Vimtul cal fićoru ağumse pînǎ s-ascùk′ tu hoara tatǎsuĭ. Acò fraţil′ irà si-s soarǎ cu aţeali feati. El intrǎ viscùt tu strańi rećk′i, ca un g′ift, la un hrisìc tǎ nǎ pîni. Hrisicu ḑǎsi:

— Tea s-nu imni pe-aroà pe-arcò, vinu sǎ sufli la foali.

Irà Sîmbǎta, cîndu ea ĭu vini h′il′u al vǎsil′ǎ, aţèl cama marǎ şi-l′ dimîndǎ:

— Pînă n-ḑua de-aḑă să-ńĭ faţĭ nă preacl'ă di verĭ di bă-cără, cum li va mul'ari-mea, — vini zboru: feata cama mară - ş-nă biliğucă ş-un nel; ma s-nu-l faţĭ, mintueà-ti, că va t tal'ŭ.

Il' ḑăsi s-tibă (să ştibă), că nîs li vrea.

— G'ine, s-ţă baş mîna, ḑăsi hrisicu, va s-mi daŭ s-li fa

H'il'u di amiră nu cunuscù frati-su, c-aìst irà ca g'ift, ma ńicu frati ul cunuscù.

Bagă hrisicu s-lucreaḑă, asparḑi caĭ-şti cîtă băcără, ma ţivă nu făţeà. Lucrà ḑua ş-noaptea, ma din cot! Şi ḑuă cu ḑuă s-adunà ḑĭ'lili şi aşă cum li vrea h'il'u di văsil'ă, nîs nu puteà s-adară. Di curmàt, cripàt şi nisumnàt, cătă Vińirĭ seara z-deadi pi mînă şi durńì. Fiĉoru atumţea scoasi dit top c cănğicu neàlili şi alanti lugrìĭ di băcără ali feată mară şi băgă n-sin aţeali fapti di hrisìc ş-apoea ahurh'ì z-bată cu ĉocu ĉac! ĉuc! Màsturu z-diştiptă şi viḑùndaluĭ aşă lucri muşati, ḑăsi:

— Oa! mini ţi esc mastur bun şi nu putùĭ s-adàr ţivă ş-tini ĉiracu mi ntricùşĭ, si-ńĭ bînèḑĭ! Si ştiĭ, că va s-ti l'aŭ la numtă ş-tini.

Ma ĉiracu ḑăsi, că nîs nu poati s-ńagă la numtă.

H'il'u di văsil'ă li lo lugrìili dimîndati şi li dusi la isusită. Aistă ma li viḑù, ḑăsi cu mintea-l':

— Oa! că-l' vini uruteaţa! Aisti-s a meali lùcără!

Ia nu pistipseà, că s-le-aĭbă faptă mînă di hrisìc, ma ş-ţîneà caĭmolu tu ìnimă.

A dao ḑuă irà numta. Hrisicu dusi şi ĉiracu nu vru s-ducă, că g'oea irà viscùt reĉcamàn. Cum fuḑì hrisicu, scoasi perl'i di calu aţèl di vimtu şi na! dĭ-unăoară vińi calu cu strańi ca di soară, ncălică calàr şi zbură tu vimt. Tamàm s-tur(n)à cuscril' cu nveasta. Ḑăsi el a caluĭ:

— Mutreà g'ini, s-ti anvîrtèştĭ di avărìgăra a gramboluĭ şi s-lu agudèştĭ pisti căĉulă n-cap.

Calu nu vrea ḑăcă adoară, ak'icăsì cum s-facă şi l'-u deadi pi căĉulă şi-l lo nih'amă j-di perĭ, ş-apoea fuḑì ca vimtul cu ğònili. Aìst vini, discălică, z-dizviscù şi s-feaţi ca ĉiràc năpòĭ. Şăḑù la duk'ani pînă vini hrisicu, carĭ acăţă s-li spună numta cu ĉudia, cum l'-u deadi calu cu scloţa a gramboluĭ după cap.

— S-h'im g'ini, n-ḑua de-aḑă va s-ti l'aŭ la numta ţilùĭ dit measi, ḑăsi hrisicu a čiracluĭ.

Ḑua lantă, lunĭ, vinì h'ilu di measi şi dimîndă verĭ biliğùţĭ ş-neali di asimi.

— Bagă oara, ḑăsi nîs la hrisìc, s-le-adàrĭ ti Sîmbătă, că dusi bana-ţĭ.

Ţi s-adară hrisicu? Iu-l' tăl'à capu, cum li căftà h'il'u di văsăl'ă. Ma čiracu avù ńilă şi di cătă Vińirĭ seară scoasi lugriĭli din ğapi, cîndu durńà hrisicu şi băgă n ğapi aţeali alanti. Domnu-su, sculàt dit somn, ş-aştirḑeà ocl'il' z-veadă tehnea čiracluĭ,

Li deadi ş-aiste la foata di measi ş-aistă mult s-čudì, că ştea ĭa, că nu puteà s-li facă vìr om dit aistă lumi, ma tăcù, nu u feaţi zbor.

La numtă tot nu vru z-ducă fičoru, că ḑăţeà, cum z-ducă cu strań rečk'i ca g'ift. Ş-năpòĭ ncălică calu di vimt şi-l' trapsi cu scloţa ş-a frati-suĭ ună şi-l' surpă căčula şi-l' discă puţìn capu.

Ş-tot aşă, z-dizviscù, ş-aştiptă dom(n)u-su. Aìst l'i spusi:

— Ţivà! K'irùşĭ mult, că ş-aḑă işă muşatlu ğone cu calu ş-ea ţi s-feaţi. Să ştiĭ că Dumińica ţi vini, să soară huzmik'aru cu feata ţea ńica. Va s-ti l'aŭ cu mini z-veḑĭ ş-tini şi căt ti strańi, nu creapă, ma na paràţĭ, fă noao.

— Oa, huh'e! ḑăsi čiracu, z-bînăm pîn atumţea şi va z-vidèm.

Lunĭ tah'ină vini huzmik'aru şi-l' ḑăsi:

— Mutreà g'ini să-ń faţĭ cama gońa verĭ, neali şi alanti că ma nu, ţĭ-tal'ŭ capu ca di un praş, avḑăşĭ ică ma nu?

— Va s-li fac, va s-li fac, ḑăsi hrisicu.

Aisti lugrìĭ vrea făţeari di fluriă, c-aşă purtà ńica. Lucră lucră hrisicu, ma tot nu făţeà lùcără dimîndati, aşă cum l căftà feata.

Čiracu l'-fu ńilă di nîs şi-l' gri:

— Culcă ti nih'amă, că va s-lucrèḑ mini.

Hrisicu z-băgă şi čiracu scoasi dit ğapi lùcără ali feată di fluriă şi čoc! băteà cu čocu, z-ḑăcă că el le-adară.

Le-adùsiră la feata ţea ńica şi mult s-čudì, că viḑù lugriĭli a l'eĭ, neàlili, veră, biliğuţli a l'eĭ dit alantă lumi. Ńasi toalantu udă ş-acăţă s-plîngă, că ş-adusi aminti di fičoru aţèl

ńic a văsil'ăluĭ şi ş-aştirdeà ocl'il' cu şamia, că mult ul vrea Di frică tăcù şi nu ḑăsi ţivà

Dumĭnică irà numta. Hrisicu să viscù si ńasi la numtă Căti l'-feaţi al ćiràc s-ńagă deadùn, aìst nu vru s-ńagă. Ma căt fuḑì năs, fuga ş-el, ćiracu cu calu di vimt. Il' ḑăsi a calui:

— Cal, amvĭrtea-ti g'inì, ş-atumţea cĭndu va s-apruk'ăm di casă, dă-l' ună scloţă după cap a gramboluĭ, s-cadă mort avḑăşĭ i ma no-avḑăşĭ?

— G'ini, ḑăsi calu, las-ul, că va s-l'i daŭ ună s-nu rămĭnă niţi nă bucată di el.

Ş-aşă feaţi. Cara-l' deadi ună cu ćićoru, ş-ul feaţi dip bucăţĭ. Apoea calu cu fićoru s-amvĭrtiră ninga di dao, di trei orĭ şi intrară tu casa văsil'ăluĭ, ca un soară ţi da şi ḑăsi:

— Mini esc Nisa, h'il'u a vost, caĭ mi pitricùt s-adùc capra-şută şi di unoară căḑù pi ḑinucl'ă ş-lă băşă mĭna.

Ul băşară părinţil', ma fraţil' nu cutiḑà s-intră di frică n-casă. Ma fićoru ńic lă gri:

— Vinìţĭ, fraţĭ, că mini nu esc ca voĭ z-vă fac răŭ.

Apoea scoasi un per şi adusi ş-capra-şută.

— Aistă-ĭ ti tati.

Il' băgară curuńli cu feata ńica şi cumnàtili di multă harao s-frĭnḑeà di ğoc.

Iràm ş-mini acò şi ğucăĭ, şi-ńĭ deàdiră pultarea di la nimàl'ŭ, carĭ ĭl' duş di numtă. Acumpărăĭ ş-niscĭnti dorĭ ti voĭ, caĭ me-ascultàţĭ şi g'ivăsìţĭ, ma ń-işară furl'i n-cali şi-ń li furară toati, te-aţea rămasit cu gura dişcl'isă.

(Spus de d. Foţiu S. Balamacĭ, din Pleasa, Albania.)

136. Nivduk'aoa.

Earà, ţi nu-ş earà. Erà un tată ş-nă mană. El' aveà noauă fićòrĭ şi ună feată. Feata earà muşată, cum i soarli, ş-u cl'imà Nivduk'aoa.

Vińe oara tră mărtare a feàtil'eĭ. Carĭ nu u căftă şi carĭ nu u vru Nivduk'aoa s-u l'a mul'are! Ma părinţĭl' şi fraţl'i nu vrură s-u da, că mutreà s-l'-află un ğone aleptu, cum s-no-aĭbă altu sum soare. G'ine ma tu hoara lor ğone aleptu tră Nivduk'aoa nu s-aflà. Ma napòĭ, ma napòĭ fraţl'i tuţi

—fără Custandìn—şi muma vrură s-u mărită c-un ğone din ɿoară.

Cari-şti cum, s-avḑî' di muşuteaţa li Nivduk'aoă tu pàturl'i k'uşàḑî a locluĭ ş-nă ḑuă, na ĭu viṅe un ğone aleptu, un soare ş-u căftă nveastă. Tuţî fraţl'i ş-muma nu vrură s-u da, ma Custandìn aţèl ma ṅiclu z-băgă s-u da ş-u deàdiră a ğònilui.

Mărata feată fu mărtată tu màrḑinea locluĭ.

Viṅe oara aràul'eĭ şi deade lìngoare greauă n-hoară şi moartea la tuţî flčorl'i ali mărată mană ş-armase singură, ca nîsă ţi nu vrea, maş moaşa. Ncl'isă ca laĭle n-casă jileà şi blăstimà şi din gură acşî ḑîţeà:

— Io cu-ahîtă fumeal'e, ṅî-armàş sìngură ca cuclu, ca laea ş-ca corba. Nu-ĭ un suflit s-intră n-casă-ṅĭ, nu-ĭ un suflit s-ṅi da nă k'ìcută de-apă, tră semnu!

Apoea z-g'ileà şi mirulg'iseà şi cu graĭu susk'iràt dit ìnimă ḑîţeà:

— A tutlòr s-lă mpărţî'ţî ţerĭ, a tutlòr s-lă daţî ş-a tutlòr s-lă făţèţî trisàl'ŭ, maş al Custandìn nu! Anaθimà-l' ş-anaθimà-l', că-ṅ deade Nivduk'aoa tu màrḑinea locluĭ, di nu-ĭ carĭ s-ṅî-o-aducă, di nu-ĭ carĭ si-l' ḑîcă arăŭlu, ţi-ṅî me-află. Iu-ṅĭ h'iĭ, lea h'ile, tra s-mi veḑî, cum armàş ermă, cum armàş pondă.

De-ahîtă blăstimare, Custandìn, din groapă ĭu ş-earà, loclu nu lo-acăţà, ma n-doauă z-disfăţeà şi din groapă corbul si sculà ş-la Nizduk'aoa, sor-sa, trăḑeà.

Ağumsi Constandìn şi-l' ḑîsi:

— Soră-surică, ntreaḑi-ti di fugă, că-ṅî te-aşteaptă muma cu dor cum nu se-aspune.

— S-fure tră bun, fărtìc, ḑî-ṅĭ si-ṅĭ bag nivistèştile şî s-fure tr-arăŭ, ḑî-ṅĭ si-ṅĭ bag lăili.

Custandìn, de, cum si l' aspună?

— Tră bun, surică, tră bun, ma ndreaḑi-te ma agoṅa.

Ḑua lantă, umplură tàstrulu cu pîne, caş, carne şi imnă ş-fuḑî, ağùmsiră la un şoput, ningă umbra di un ğugastru. Şiḑură s-mîcă pîne. Aclò ĭu mîcà sora cu fràtile, azboară un pul'ŭ pre-almak'a di ğugastru şi apîrṅì tra s-cîntă un laĭ cîntic, ca dipre-altă lumi:

«Fik', fik', fik' şi fik', fik', fik'!
Ĭu se-avḑî' şi ĭu se-aspuse,
mort cu ýiŭ s-mîcă dadùn?»

— Avḑî, laĭ frate, ţi-l' viñe urvia di-l' viñe, ţi-ş mîcă caplu di-ş mîcă puĭl'lu? ţi cîntă acşì aestu puĭl'ŭ? ţi cîntă acşì di ş-o-află di la Dumniḑăŭ!

— Nu-l' bagă oara, soră, c-aşì lă-ĭ cîntarea puĭl'lor preaoaţe.

După ţi mîcară. Custandìn ḑîse:

— Nu-ñĭ mi cafţî, soră, năθeamă n-cap?

— Că-ţe nu, fărtic? Apleacă-ţĭ caplu!

Ş-apleacă Custandìn caplu pri ḑinucl'ul a sor-saĭ.

— Uĭ! laĭ frate, ţ-añurzescu perl'i ca di mortu!

— Am di căloare, di azdare (asudare), sora mea de-azdare.

Puĭl'lú nîpòĭ ah'ursì s-cîntă:

«Fik', fik', fik' şi fik', fik', fik'!
Ĭu se-avḑî şi ĭu se-aspusi,
Viŭlu s-caftă mortul?

— Avḑî laĭ frate, pondul di puĭl'ŭ ţi bate?

— Nu-l' bagă oara, soră, cu bătearea lă easte acşì!

Imnă, imnă, ḑuă dupu ḑuă agùmsiră mărḑinea di hoaralor, la murminţîl', ĭu eara groapa-l Custandìn. S-toarnă Custandìn şi-l' ḑiţe a sor-saĭ:

— Sora-ñĭ, surica-ñĭ, du-te tine acasă ma naintea, că va mi tornu psîn (puţìn) si-ñĭ l'aŭ călămarlu, că lo-agărşìĭ acloea n-ḑeană. Du-ti, sora-ñĭ, că vin ş-mine.

— Cum s-mi duc fărtìc, sìngură, că niţi casa nu-ñĭ adùc aminte de-ahĭ't k'irò fugată? Aoaţe tute par al'umtrea.

— Du-ti, soră, calea ndreptu, trîş la casa noastră eşĭ! Na-ndreapta s-ţiñĭ dipriună, s-nu strîng'i dip ş-ağunḑi acasă. M-poartă-s erg'i mărĭ, şi nicălcate, stìzmile-s văpsite lăĭ, c-acşì vru muma ma g'ine, di cîndu ti mărtăm tine.

Ḑîse aiste zboare şi trapse Custandìn în ḑeană la murminţî şi dişcl'ise groapa şi intră nauntru pali si-ş află arihate, că măratlu, di blăsteàmile ali mume, loclu nu lo-acăţà loclu lo-arcà.

Mărata Nivduk'aoă armase ca di k'ìcută agudită. Ca de-angărie ağumse lăita acasă. Erg'ile mărĭ, casa lăită u păliră şi h'er arsu-l' tricù prit ìnimă, că lucre mărí, lucre fricoase s-tih'isiră ş-ea laea hăbare nu ş-aveà!

Poarta erà ncl'isă şi Nivduk'aoa băgă z-greascà:

— Mană, mănițǎ! n-casă h'iĭ lea mumă, lea durută?

— Carĭ ĭńĭ greaşte mumă, susk'iră moaşa di nauntru? Io ɔ-am h'il'ŭ si-ńĭ grească mumă! Tuțĭ asteşl'i ḑac tu laea .ră, ĭu-l' mĭcă ponḑil' ŕerńi. Ună h'il'e ş-ațeà tu màrḑinea ·cluĭ, di sibcpea-l Custandìn, țe s-nu da loclu di el, anà-ma-l', anàθima-l'!

— Dişçl'ide, mumă, dişcl'ide durută, că ĭo-ńĭ h'iŭ h'il'a ta, ·-ń h'iŭ Nivduk'aoa şi-ń vińŭ de-adùn cu Custandìn, tra s-ti ed şi s-mi veḑĭ, durută mumă. Dişcl'ide şi nu blàstimă!

— Țe greşti tine? Custandìn mortu-ĭ di ańĭ?

— Nu mumă, acşì z-bînèḑĭ, că nîs me-aduse pînă n-Co-lru (1) şi s-turnă si-ş l'a călămarlu. Ş-ca s-nu pistipseşti, nutrea-ńĭ nelu di la ḑeadit.

Corba di mumă, arsa di mumă, fripta ş-lăita dipuse scărle ·u zore mare, ağumse la poartă ş-mutrì prit cărpitură nelu ·li h'il'e. Dişcl'ise uşa ş-una căḑù moartă di năuntru, alantă lin afoară di prag.

(Spus de elevul Hagi Hroni Steriu —Cuflu—, din Băeasă, Epir.)

137. H'il'ŭ muşàt de-avinătòr.

Erà un-oară un avinătòr multu mare. Oarfîn-căpăìt, ma cu tute-aeste nu s-alăsà de-avinare: de-an ḑare pînă seara îl videàĭ maş cu tufek'a tu mînă prit pădùrĭ şi prit munțî. Tu semnu trăḑeà, lucru mare. Gugoşlu pri vimtu nu z-duțeà, cît diparte s-erà prića. U băgà pri semnu ş-o-agudeà fără zbor.

Mul'are-sa, că erà nsuràt, aveà un ficòr. Il' ḑîțeà dipriună:

— Bărbate, alasă-te de-avinare şi mutreà de-acață vîrnu lucru, că nu veḑĭ pri țe cale ağumsim?

Ĭu-l' si băgà mînă, ĭu-l' intrà a luĭ tu cornu ațeale zboare? Maşĭ cîndu căḑù lînḑit greŭ şi s-apruk'è s-li tindă şi s-tragă dit lumea estă, aduk'ì, că no-aveà lucrată țivà tu bană-l'. Viḑù atumțea, că avinarea no-are vîră prucuk'ie şi tr-aestă vru, barim, ca fićorlu a luĭ, carĭ erà ńic atumțea, s-no-apucă

(1) Aşa se numeşte cimitirul, fiind alt-dată codru acì.

calea luĭ. Nîs dicara, cîndu aduk'ì, că ncarcă dit lumea estă că l'i se-apruk'è oara, acl'imă mul'area şi-l' ḑîse :

— Avḑî, mul'are! mine fečŭ cum fečŭ ş-o-arucutìĭ bana cu sînḑe, cu proňĭ, ma veḑĭ, fičorlu s-nu facă ca mine, s-nu apucă calea mea. Ma va z-mor, s-li l'aĭ àrmatle şi tu patrusute di guve s-le-ascunḑî, tra s-nu ţivà di le-află fičorlu şi-l' tăcîneaşte să s-facă avinătòr.

După aeste zboare, ncl'ise ocl'il' şi trapse tră totna.

Lu ngrupară cum putură, ca oarfîn ţe-şĭ erà.

Mul'area, cara-l plîmse ţe-l plîmse, li băgă g'ine tu cornu gràirle a bărbatu-suĭ şi mutreà tora s-lu bagă fičorlu pri vîră tehne bună. «Ş-ma ndoĭ groşĭ, minduea nîsă, maş s-nu moară di foame şi maş s-nu-l ved ḑua tută cu tufek'a tu mînă. Cu tehnea omlu ş-u scoate pînea totna.»

A fičorluĭ nu-l' erà bun lùcurlu, nu-l' se-aştirneà curlu pri tehne. L'-aunḑeà a tată-suĭ. De! gorţul nu cade diparte di gorţu. Acşì ş-el, ĭu l'-alăgà mintea tută ḑua? S-aibă ţivà tufek'ĭ, ţivà corḑî, s-ampàturlă pădurle şi munţìl'; că no-aveà fărină to-ambare, nu-s sicliţeà dip-şi-dip.

Ună ḑuă, lucru no-aveà, acaţă şi ntreabă mà-sa:

— Maĭcă, ţe lucru adrà tată-ňu?

Mă-sa prota nu vru s-l'-aspună, că nu videà seamne bune la nîs, ma, carĭ ìl' băgă sula tu coaste şi nu-l' dădeà bană dip, l'i se-aurî' cu nîs şi-l' ḑîse :

— Avinătòr erà.

— Aţeà vream ş-mine; tora s-ňi spuňĭ ĭu le-are àrmatle, că voĭ s-mi duc avinare.

Mutreà mă-sa cum di cum s-l'-u suţă mintea, că nu-s bune aeste, fičorlu o-acăţă ca gumarlu pri punte : àrmatle ş-altă nu! Ţe ocl'il' s-l'i scoată muma? Ndisì greŭ cu el. Se-ascapă nă oară ma naintea, l'i li deade şi s-facă cum va. Li lo fičorlu, le-aştearse, le-aumse g'ine ş-muşàt, li k'ică de-anùmirea şi ea-ţ-lu avinare.

Nu z-dipărtă multu de-acasă şi ea, ĭu veade un puĭl'ŭ muşàt pri un àrbure. Fičorlu l-l'a la ocl'u, traḑe şi-l agudeaşte. Canda fu avinătòr di totna! De-atumţea ş-u băgă s-nu tragă mînă de-avinare.

Nă ḑuă, cu soţĭ mulţî, işiră avinare. Imnară-imnară tută ḑua, bătură văl'urĭ, pădùrĭ, munţî greĭ şi nu putură s-află

avinàt. Seara ağùmsiră la *Pădurea-Lae.* Di cîndu ţîneà minte auşàticlu, vîrnu no-aveà călcată *Pădurea-Lae.* Nu cutiḑà vîrnu s-intră, că nă lamńe şideà aclò şi ma avḑà, că-l' calcă vîrnă om loclu, s-aurńà dit pălatea l'eĭ şi-l mîcà di ẃiŭ.

Ma fičorlu nu erà om să s-toarnă acasă cu tufek'a goală. Tr-aţeà lă ḑîse alîntòr:

— Io va mi duc, va intru m-pădure, nacă aflu ţivà şi iţe z-va s-easă. Cu tufek'a goală nu me-am turnată putè şi necă am dipri minte s-mi tornu.

Mutriră soţl'i s-l'u toarnă mintea, s-nu intră tu *Pădurea-Lae*, că va-ş k'ară bana; el, pritună ureacl'e l'-intrà, prit alantă l'-işà.

Soţl'i, cara viḑură, că nu-l' si şuţă mintea cu vîră trop, că se-apufăsì s-moară, lo-alăsară şi s-turnară acasă.

H'il'ŭ-muşàt de-avinătòr, fără frică si nh'ipse tu *Pădurea-Lae* şi ţe s-easă, z-beasă! Cît feaţe ndoauă drăşcl'eĭ şi na ĭu veade ma nsus ună ursă cît un buval, mare ş-fricoasă, ţe ẃineà cîtră nîs. H'il'ŭ-muşàt-de-avinătòr l'-u ţîne tu k'eptu ş-o-arucuteaşte m-pade.

Ma cripă tufek'a bum! şi se-avḑî' pînă la lamńe tu pălate. Se-astrapse nafoară z-veadă, carĭ e-aţèl cu doauă càpite, ţe vińe s-l'i calcă loclu? Aurlă ea:

— E! carĭ h'iĭ tine, ţe cutèḑĭ s-ńi calţi loclu?

— Ea carĭ! ḑîse h'il'ŭ-muşàt de-avinătòr, umple tufek'a ş-amină pri lamńe.

G'ine ma n-cot, tu cacu k'ireà milăńle: curşumlu deade di lamńe ş-căḑù m-pade. No-acăţà pl'umbul, că lămńile, veḑĭ, no-aŭ k'alea moale. Niţi cu topa nu le-arùk'.

Traḑe fičorlu ninga ună, ş-ninga ună, ş-ninga ună, pînă li gulì tute fuşek'le şi lamńa, cu tută goada ţe-l' făţeà, nu cădeà.

— Tora, greaşte lamńa, ţe vreĭ s-ţî fac?

— Tora, mîcă-mi, ḑîţe fičorlu.

— Pînă tora vîrnu nu cutiḑă să-ńĭ calcă loclu. Tine h'iĭ singurlu fičòr şi-ńĭ ti parĭ ca ğone, ma nu-ńĭ aspuńĭ: a cuĭ h'il'ŭ h'iĭ, tine ţe cutiḑàşĭ s-arùţĭ pri mine?

— Eŭ h'iŭ h'il'ŭ de-avinătòr avḑî't.

— Macă h'iĭ a luĭ, ḑîţe lamńa, na, ti l'ertu, nu ti mîc. Lu ştiŭ tată-tu, l'irtatlu, erà multu ğone, Duml'artă-l. De-aoà

ş-năinte dată-ĭ di la mine s-avìńĭ tu pădurea mea di cîte orĭ vaĭ vreĭ.

Fiĉorlu, ca vinìt dit lumea nantă! S-hărisì di zboàrile ali lamńe. Bilì apoea ursa vătămată, îl' lo k'alea şi s-turnă acasă. Vîră nu se-aştiptà s-lu veadă turnàt şi cîndu s-turnă, nu ştea cum s-lu cama hărsească şi s-lo-alavdă tră ğuneaţa ţe-aspuse. Lu nviţară s-o-aducă k'alea ùrsăl'eĭ la văsil'elu, că va-l' da doară mare tră nîsă. El nu feaţe altă soe. Lo k'alea ş-o-aduse ndreptu la pălatea văsil'eluĭ.

Lă poartă lo-află vizirlu. Aestu, care veade că k'alea easte di muşàtile, vru s-o-aducă nîs doară la văsil'è. Tr-aţeà ḑiţe a fiĉorluĭ:

— E! ńĭ-u vinḑî k'alea estă?

— Nu u vindu, ḑiţe fiĉorlu. O-adùc pisk'ese la văsil'è.

Acşì feaţe. Văsil'elu di haraŭă, l'-umplù ğek'le di paràḑi a fiĉorluĭ. Apoea acl'amă vizirlu şi-l' dîţe:

— Mutreà, tine de-ahî'ţĭ ańĭ te am tu pîne şi pînă tu minuta estă niţi nă şil'e nu ń-aĭ adusă tră aduţeare-aminte, ş-aestu fiĉòr di putè nicunuscùt şi veḑĭ ţe pisk'ese muşată aduse?

Să nvirnă multu vizirlu di cuvenda estă şi di oara ţea mîcà vinate multu pri fiĉòr, că lo-aruşnă ntră văsil'elu. Mutreà cum di cum s-lu k'ară di oară ţea. Acăţă să nţapă, z-bagă nţăpăturĭ, fitil'e la văsil'elu şi să-l' ḑîcă:

— Doamne, s-aveàĭ puĭl'lu hrisusìt, ca tine altu nu vaĭ erà tu lume.

— Am d-ĭu s-lo-aflu? greaşte amirălu.

— H'il'lu muşàt de-avinătòr poate s-lo-aducă.

Il' gri la pălate. Il dimîndă văsil'elu:

— Avḑî ncoa; tine ţe-adusişĭ k'alea di ursă, s-ńĭ-adùţĭ şi puĭl'lu hrisusìt, că di nu, te-aspinḑur; multe nu ştiŭ ĭo.

Fuḑe fiĉorlu acasă, nvirnàt, şi cu caplu pri k'eptu. D-ĭu s-lu scoată puĭl'lu? Cara s-minduì, ţe s-minduì şi-ş frîmse mintea, ţe-l' treaţe prin cap?

— Aĭ s-mi duc la lamńe; ea poate ştie, ĭu bîneaḑă puĭl'i hrisusìţĭ.

Calea-calea duse h'il'ŭ-muşàt-de-avinătòr la lamńe. Ş-aspuse a l'eĭ caĭmolu şi plîngul ţe-l aveà. Ea ş-ea ţe pate di văsil'elu; cara s-nu adùcă puĭl'lu hrisusìt, îl spînḑură.

-- De-aestă te aspàrĭ? Bag-u strîmbă! Cama lişòr lucru

le-aestu no-are. Ea ţe vaĭ faţĭ: L'a doauă buţĭ; una s-u umpl'i cu činuşe ş-alantă cu apă. Du-te apoea màrḑinea de-amare. To-aţeà cu činuşe s-te ascunḑî ţine Puĭl'i vaĭ vină să se-adapă ş-apoea va intră tu butea cu činuşe să se-antăvă-ească. Tinde mîna ş-acaţă un puĭl'ŭ şi sînătate bună.

H'il'ŭ-muşàt-de-avinătòr feaţe cum lu nviţă lamńa. Z-duse cu buţli màrḑinea de-amare. Nu treaţe nîscîntă oară şi na lu azboàiră nă urdie di puĭl' hrisusìţĭ. Biură, ţe biură dit butea cu apă şi vrură să se-antăvăleascā tu činuşe. Trac! fičorlu mîna şi ţă lo-acaţă unlu di el'.

Lo-aduse la văsil'elu şi-ş lo băhčise şi numă mare. Vizirlu, avḑî'ndaluĭ şi viḑîndaluĭ aestă, făţĭ-făţĭ alăxeà di nărăire şi cripare ţe-l' vineà.

— Stăĭ, minduì vizirlu, tine nu va-ńĭ ascàk' dit mîńĭ. Ţ-u h'erbu ĭo, ţ-u coc!

Vine şi-l' ḑîţe a văsil'eluĭ:

— Doamne, mare h'iĭ, avùt h'iĭ, ş-ca tine altu nu vaĭ erà, se-avuriĭ tine Muşata-Locluĭ.

— Cunoşti vîră, ţe s-poată s-o-aducă, greaşte amirălu?

— Carĭ altu, ca h'il'ŭ-muşàt-de-avinătòr!

Eara pitreaţe văsil'elu si-l acl'amă şi-l' greaşte:

— S-faţĭ, cum s-faţĭ, Muşata-Locluĭ s-ńĭ-adùţĭ, că s-nu, te-aspinḑur. Zboare multe nu ştiŭ!

Fičorlu fuga năpòĭ la lamńa. Lamńa, carĭ si zdrudeà cu nîs, lu nviţă tute cum s-facă şi cum s-adară, tra s-află Muşata-Locluĭ. Ş-adră fičorluună păreacl'e di curdel'e di h'er, lo ună veargă di h'er tu mînă să se-andrupască, ş-feaţe nă cruţe la icoană şi lo calea cîtră la Muşata-Locluĭ.

Imnă ş-imnă tută ḑua, ca to-ascăpitata soarluĭ veade sum un àrbure doĭ buval' fripţî tu sulă. Pînă ca se-aproak'e fičorlu, aţèl om scoase friptal'lu şi tu nă minută doauă mîşcătùrĭ îl feaţe.

— Bre! să-l mîcă luplu, ḑîse cu mintea fičorlu, ţe om s-h'ibă aestu. Ea s-lu ved di cam-aproape.

S-apruk'è şi-l' gri:

— Bună-ţĭ oară, lalo.

— G'ine vinìşĭ, nipoate.

Apoea ş-tease čoarle şi bràţîle nă oară şi ḑîse:

— Ah, s-avearim ninga vîră ndoĭ, poate vrea mi satur.

— Multu ğone va h'iĭ tine s-mîţĭ ahî't multu?

— Ţivà nu h'iŭ ĭo ningă h'il'lu de-avinătòr, ţe acăţă puĭl'lu hrisusìt.

— Aţèl ĭo h'im!

— Mi vreĭ ş-mine.

— Cum s-nu ti voĭ?

S-feàţiră fărtàţĭ dol'i ş-loară calea cîtră la Muşata-Locluĭ.

Imnară, imnară şi ea ĭu ved di largu multu, un om ancărcàt cu aroacute di moară ş-cu tut-aestă, un ĉòr băgà pri un munte ş-alantu pre-altu. Ḑènurle ş-oàhtile tră nîs erà ţivà dip. Le-antrisăreà cu ma marea lişureaţă ca un puĭl'ŭ azbuĭrătòr. Pînă să-l veadă g'ine, l'-ağumse.

— S-nu-ţĭ h'ibă di ocl'u, ğone h'iĭ tine, ḑîse h'il'ŭ muşàt-de-avinătòr. Ncărcàt co-ahîte aroàcute s-poţĭ s-alàḑĭ acşì? necă s-are viḑută, necă s-are avḑîtă putè.

— Ţe viḑùşĭ tine? Ş-eŭ h'iŭ ğone, ma şi h'il'lu-muşàt de-avinătòr, ţe acăţă puĭl'lu hrisusìt di viŭ, nu-l' si mîcă goală. Aţeu-ĭ ğone, ţe-ĭ.

— Să-l veḑĭ ti duţĭ cu nîs?

— Avḑî nu mi duc? Ncape zbor?

— Io h'iŭ; aĭ cu noĭ.

S-feàţiră fărtàţĭ treĭl'i: h'il'lu de-avinătòr, Mîcă-Multă şi Alumtă-Căl'urĭ şi pale l'-u deàdiră nclo. G'ine ma Alumtă-Căl'urĭ nu erà nviţàt s-imnă pre-agalea, ca viră stătùt; el ĭl' lo ngrîĉca dol'i soţĭ ş-acăţă s-imnă imnatic ca de-a luĭ, cum ştea. T-ună ḑuă feàţiră cale de-un an.

Cum tricură prit un lac, ved el' un om timtu (tes) ună cu loclu, canda durńà. Il' greaşte fiĉorlu:

— E, oaspe, ţe-adàrĭ aţia?

— Ţe s-adàr? Ascultu s-avdu ţe fac morţĭl' ş-oàmińl'i ţe dormu.

— Mare lucru? Tine no-aĭ păreacl'e atumţea tu ğuneaţă?

— Ğone, gri Avde-Tute, c-acşì-l' ḑîţeà pri numă, nu ḑîc că nu h'iŭ, ma şi h'il'lu-muşàt-de-avinătòr m-pade nu cade.

— Să-l veḑĭ, ti duţĭ cu nîs?

— Cum s-nu ti duţĭ cu ahtare om avḑî't.

— Io h'iŭ aţèl fiĉòr.

Il lo ş-aestu, s-feàţiră fărtàţĭ tuţĭ pàturl'i, patru oamińĭ cu semnu, cum nu se-aspune şi tràpsiră calea.

Cîtră di seară ağùmsiră la un arî'ŭ. Aclò țe s-ță veadă ocl'il'? Un lucru tră ńirare: Un om şideà de anantă parte arîŭluĭ şi surg'à tută apa ş-apoea u sălg'à pale. Erà Soarbe-Arîŭlu.

— Țe fațĭ aclò, oaspe? ntreabă h'il'lu-muşàt de-avinătòr.

— Ea, me-ağòc, să-ńĭ treacă oara, că no-am țe s-fac.

Feațe fiĉorlu ş-co-aestu, cum adră ş-co-alanțĭ. Il lo tu suțată şi-l feàțiră fărtàt. Apoea țințil' tràpsiră la Muşata-Loclui. L-aveà armasă ninga nă ḑuă cale. Seara discălicară z-doarmă ningă nă pădure, ĭu ntunicară. Cum şideà tes fiĉorlu, avde nă vreavă mare. Z-duțe la loclu d-ĭu işà vreava, z-veadă. Țe curà? Era un vultur, ună ḿaspe ş-ună furnigă ĭu să ncăĉà şi z-dipirà. Aveà aflată nă leşe şi nu ştea cum s-u mpartă. Fiĉorlu lă u mpărțĭ', cum prindeà: a vùlturuluĭ l'-deade cama multa, a ḿaspil'eĭ puțĭ'n sînḑe, a furnìgăl'eĭ tut acşițe, că tuțĭ armàsiră mbunàțĭ.

Tr-aestă vulturlu, furniga şi ḿaspea vrură s-l'-u discùmpără. Arupse vùlturlu nă peană, l'-u deade a fiĉorluĭ şi-l' ḑîse:

— Di cîte orĭ va-ńĭ aĭ anang'a, di cîte orĭ va te-afli tu strimtură, aprinde peana ş-eŭ tu minută va ḿin la tine.

Tut acşițe cu ḿaspea şi-cu furniga.

El li băgă n-sin şi z-duse di z-băgă la soțĭ. Ḑua nantă na-l' la Muşată-Locluĭ.

Vine la mă-sa ali Muşate-a-Locluĭ şi-l' ḑîțe, cum că vińe să-l' caftă feata nveastă la văsil'elu dit hoara lor.

— Bună, lă ḑîțe mă-sa, v-u daŭ, ma prinde, să ştiĭ, că h'il'e-mea nu s-l'a lişor, lişòr. Voĭ prota z-vedu ndoauă ğunèțĭ di la pitricuțl'i a văsil'eluĭ dit hoara ta ş-apoea, cara s-aspunèțĭ ğunețli, z-v-u daŭ.

Ntreabă fiĉorlu năpòĭ:

— Ca țe ğuneață cafțĭ di la noĭ?

— Ea țe: ĭo am un θirìŭ țe ḿiḿințĭ ĉireapurĭ di pîne mîcă, fără s-acùmtină; afli tine un om din hoară-țĭ s-mîcă cama multu?

— Gine, ḑîțe fiĉorlu, s-mi minduescu şi ț-adùc ğueapea.

A luĭ l'-erà să si ntreabă cu Mîcă-Multă, țe mîcà, mîcà dipriună şi vîrăoară nu-s sătură. Il' ḑîțe:

— Avḑî țe caftă de la noĭ muma feàtăl'eĭ? Poțĭ să-l' fațĭ ĉor di l'epre? Viḿințĭ ĉireapurĭ di pîne-l' ḑîc aoà, nu şică.

— Maş v́iv́inţĭ, greaşte Mîcŏ-Multă; că ţe nu patru-ḑăţĭ’
Lo-aduse dicara la muma li feată. Cara li băgă năinte, tac-tuc! tac-tuc! li dipină tute t-ună oară şi nu-s sătură.

— No-avèţĭ ş-altă pîne? ntribă el carĭ li feaţe g’ine.

Viḑù mă-sa Muşàtil’eĭ-a-Locluĭ că nu u scoate nàparte coaestă, s-minduì la altă. Tr-aţeà ḑise:

— E, ğine, aestă u feaţit; tora ea ţe-ĭ luguria: De aoà ca un mes cale easte nă fîntînă cu apa de-amàlamă. Θiriŭlu a mel duţe-v́ine t-ună ḑuă. Cara s-afli un om ţe z-ducă-z-v́ină isea cu nîs, ţ-u daŭ feata, cara nu, sînătate bună.

— Lucru ţe s-faţe, greaşte fiĉorlu.

— Na-l Alumtă-Căl’urĭ, ţe fuḑeà ca vimtul ş-cam-agoña.
Nk’isiră dol’i cu θiriŭlu şi pînă s-ţă freţĭ ocl’il’, pînă s-ascùk’, Alumtă-Căl’urĭ duse la fîntînă. Va l’-u ḑiţĭ, nu feaţe nă oară cu oara. Umplù vaslu cu apa de-amàlamă, feaţe doauă drăşcl’èĭ şi ağumse pînă tu mesea di cale. Aclò, ţe minduì nîs? Aĭ si-l’ trag un somn, fărtìc, că pînă z-v́ină θiriŭlu al văsil’è, am k’irò. Ş-apoea s-me-antriţeare ninga, tut lo-ağungu ş-lo-alas. S-culcă dicara şi lo-acăţă somnul şi durńì.

Aşteaptă fiĉorlu-de-avinătòr să-l’ v́ină Alumtă-Căl’urĭ, nu lo-are. Acaţă fiĉorlu s-intră tu minduire greauă, că ţe păţi aestu om? Iu k’are, de-amînă ahîntu, că nîs lu ştea, cum că tu nă oară cu oara puteà z-ducă şi z-v́ină? S-toarnă cîtră Avde-Tute, ţe-avḑà cum zburà morţìl’ şi durńiţl’i şi-l’ ḑîţe:

— Bagă ureacl’a tu loc, vidèm ţe faţe Alumtă-Căl’urĭ.

Avde-Tute ţe-avḑà cum zburăscu morţìl’ şi durńţl’i, s-tease m-pade, ĉulì ureacl’a ş-avḑĭ cum hărbuleà Alumtă-Căl’urĭ.

— Doamne, Doamne, doarme, aestu l’-coaţe somnu di greŭlu.
S-toarnă h’ilŭ-muşàt-de-avinătòr cîtră Soarbe-Arîŭ, ţe s-ağucà cu apa, di ngl’ità surg’ìndaluĭ arîŭlu ş-apoea-l vumeà şi-l greaşte:

— E, fărtate, poţĭ să-l diştepţĭ?

— Stăĭ, tine, că-l fac ĭo să z-diştează ca upărìt.

Tu oară soarbse un arîu ntreg şi-l săргl’ì tut priste Alumtă-Căl’urĭ, di ţ-ul feaţe amòl’ŭ-pirpirună. Alumta-Căl’urĭ, cara lo-arăţì apa, s-astrapse mprostu ca upărìt. Caftă vas, vaslu se-aveà virsată, că tricù θiriŭlu alànt şi-l’ lu virsă tut, cîndu z-duţeà s-umplă. Ţe ti faţĭ tora? Nîpòĭ la fîntînă. Cîndu a-

ğunḑe aoà θiriŭlu cît aveà ağumtă şi erà avursìt: ńilă mare. Il' curà asudorli cap de-arîŭ. Nu k'are oară Alumtă-Căl'urĭ ma c-un ćor pri un munte, co-alantu pre-alantu şi na-l la hoara Muşàtil eĭ-a-Locluĭ, cu vîră 4—5 orĭ ma nainťea di θirìŭ, ţe nu se-aveà acumtinată ĭuvà. Ćor di l'epre l-feaţe.

Ş-co-aestă h'il'ŭ-muşàt-de-avinătòr, u scoase n-cap. Viḑù mă-sa Muşàtil'eĭ-a-Locluĭ, c-aoà nu-ĭ ğucăreale, ş-că aestu fićòr nu-ĭ om de-aradă. Prindeà tora, după ligătură, s-l'i da feata, ma l'-ńineà greu, cum să si mpartă di ea şi s-u da tu loc ahîntu dipărtòs. Şi tut s-mindueà si sufseascĕ ţivà, ţe s-nu poată s-u facă fićorlu ş-acşì s-l'-armînă feata. Nîpòĭ îl' tăcînì ţivà.

— H'il'ŭ muşàt-de-avinătòr, am un puĭl'ŭ ţe poate s-ń-aducă n-gură apă-ńie, aθànată; veḑĭ de-află ş-tine. Al'umtrea nu veḑĭ feată ntr-ocl'i.

Fićorlu ntreabă Alumtă-Căl'urĭ, fur-că ştie di *apă-ńie*, aθànată. Aestu hăbare no-aveà de-ahtare apă. Sta fićorlu şi-ş ćucuteaşte caplu, carĭ să ntreabă.

— Ha! l'-tăcînì di nă oară, vulturlu poate, că şti, ca puĭl'ŭ ţe-azboàiră prit tute lòcurle.

Aprinde fićorlu peana di vultur şi pînă s-ti scoli mprostu na-l vulturlu.

— Ţe mi vreĭ, Doamne?

Il' ḑìţe fićorlu, ţe cură, s-fure-că poate s-l'-aducă *apă-ńie*, fără moarte.

Niţi aestu no-aveà hăbare de-ahtare apă.

— Nu ştiŭ, Doamne, şi no-am avḑìtă; nu-ĭ nă siptămînă di cîndu-ńĭ murì un puĭl'ŭ. Cara să şteam i cara s-aveàm avḑìtă, că easte pri loc ahtare apă, de-anantă parte vrea-l tornu şi poate-poate, că nu-ńĭ si duţeà scumpul.

— Caftă tora tră mine, ḑìţe fićorlu.

Se-aleàpidă vulturlu tu niòr şi-ş paşte ocl'il' divarliga. Diparte-diparte, largu multu, anḑăreaşte un puĭl'ŭ cu un pućìc în gură. S-aurńaşte pri nìs, lo-acaţă cu ćoclu şi-l' l'a pućiclu mplin cu *apă-ńie,* aθànată, ş-o-a-duţe la fićòr.

Aţèl puĭl'ŭ erà a mùmăleĭ ali Muşate-a-Locluĭ. Cara să s-turnà acasă, u păţà fićorlu, c-armîneà căḑùt. G'ine ma vulturlu, to-acăţarea ţe-l' feaţe, l'-arupse nă peană şi pul'lu va s-turnă imnînda, vaĭ ḑìţĭ, dipu plicarea a h'il'luĭ-muşàt-de-

avinătòr. A măĭcăl'eĭ ali Muşate îl' ẃineà s-creapă. Ţe să scoată tora, că nu putù s-lo-acaţă tu ţivà fičorlu? L'-gri năpòĭ

— Ma s-poţĭ s-faţĭ ningă un lucru, nu ḑic altu ţivà: l'a-i h'il'e-mea di la mine şi s-ţî bîneaḑă.

— Cu numa-l Dumniḑăŭ va-l fac. Ca ţe lucru easte?

— Am nă ambare cu grîn, gòngale, mel'ŭ, orḑu şĭ di tute ẃìpturle. Caftu, tu nă ḑuă ş-tu nă noapte s-lo-alèḑĭ, ahorẃa grînlu, ahorẃa mel'lu, orḑul ş-alante tute.

Fičorlu nu ḑise: nu. Ease de-aclò, aprinde peana di furnigă şi ea-ŭ furniga n-faţă-l'.

— Ţe mi vreĭ, Doamne! Ağumse oara s-ţă discumpăr bunlu ţe-ńĭ feaţişĭ?

L'i spuse fičorlu ţe cură.

— Aestă nu-ĭ ţivà dip. No-are lucru cama lişòr tră noĭ c-aestu, greaşte furniga.

Ş-aduse furniga tute soàţile, tută furnigamea şi caθe ună şi mpărţî' lùcrulu, ş-pînă de-adoară ẃìpturle erà curate şi aleapte după siminţă.

— Ş-aestă u fečŭ, ḑîse fičorlu, tora ţe altă vaĭ ḑiţĭ? Să-ńĭ daĭ feata-ţĭ!

— G'ine, gri mul'area, du-te şi l'a-ŭ h'il'i-mea, ma ea ţe easte luguria: La mine suntu 40 di feate. Tute-s muşate şi tute ş-o-adùc ună co-alantă. Muşata-Locluĭ cu nîse easte. S-putearĭĭ s-u cunoşti, a ta s-h'ibă.

Fičorlu arîdeà pri sum mustăţĭ di murafeţle ali mul'are. Ease ş-aprinde peana di ẃaspe şi ẃininda, îl' ḑîţe ş-aiştèĭ tră ţe u va.

— U ştiŭ ĭo, carĭ easte Muşata-Locluĭ, ma s-no-aĭ dip gaile. Să ştiĭ, că ma va s-intri tu udălu aţilòr 40 di feate, ĭo va u nţap la ureacl'a ndreapta pri Muşata-Locluĭ. Tine ş-ţă disfăţĭ ocl'il' g'ine şi z-veḑĭ, carĭ va-ş aducă mîna la ureacl'e aţea-ĭ Muşata-Locluĭ. L'a-ţ-u di mînă şi du-ţ-u acasă-ţĭ.

Fičorlu li băgă tu măduă tute şi duse tu udălu cu 40-li di feate. Mutreaşte fičorlu tute feàtile, carĭ di carĭ cama muşată. Iu z-duk'ască, carĭ easte Muşata-Locluĭ? Tute erà ca luna ş-ca steàlile, că d-iu da soarle ş-pîn to-ascăpitata luĭ ahtărĭ feate nu se-aflà. Şamiş-patruḑăţle erà luţeafirĭ ẃiĭ.

S-ta fičorlu ş-li mutreaşte şi cît-cît s-k'ară di minte. Veade

l, că nă feată si tut zgrîmà la ureacl'e. Aduk'ì, că ea-ĭ Muşata-Locluĭ. Ş-o-acaţă di mînă şi u l'a.

Mă-sa feàtăl'eĭ nu cam-aveà ţe z-greascǎ. Acşì l'-erà scriata ali Muşate-a-Locluĭ, să s-mărită tu loc dipărtòs. Tr-aţeà ş-mă-sa u băşè tu doaule făţĭ feata, băşè ş-fičorlu tu frîmte ş-lă ĭîse cu graiu dulţe ş-cu plîngul la ocl'i:

— Aĭ, duţèţĭ-vă oară bună, să-ńĭ bînàţĭ şi z-v-avdu totna g'inea.

Muşata-Locluĭ, tu fugă, s-toarnă şi-l' caftă a mă-saĭ θiriŭlu ş-apa-vie, fără moarte. Mă-sa, cu tut că ţîneà la lùcrile aeste ahărzite, s-nu-l' frîngă ìnima featăl'eĭ, l'i li deade.

Ağùmsìră cu numa-l Dumniḑă n-hoară la h'il'ŭ-muşàt-de-avinătòr. Fičorlu, carĭ viḑù cît multu-l va Muşata-Locluĭ, ş-u ţînù tră nîs şi nu vru s-l'-o-aducă a văsil'eluĭ. L'-apreaśe limba perĭ pînă s-u l'a ş-tora s-l'-u da a văsil'eluĭ čireaşe n-gură? Niţi mindueà la estă.

Avde văsil'elu, că h'il'lu-muşàt-de-avinătòr ş-u ncrună Mùşata-Locluĭ şi foc s-aprinde. Pitreaţe nîscînţĭ oamińĭ di la pălate s-lu vàtămă. Aţèl' oamińĭ ţ-ul acaţă şi ţî-l fac filìĭ-filìĭ. Muşata-Locluĭ, avḑî'ndaluĭ nişanea ţe s-feaţe, că-l vătămară bărbatlu, l'a *apă-vie*, lu pruscuk'aşte şi lu anviaḑă tu minută Apoea-l' ḑiţe:

— Ţe staĭ şi-l' mutreşti aeşti oamińĭ? Tine θirìŭ, ţe aşteptî ḑîcă di doauă orĭ?

Săgl'aşte h'il'lu-muşàt-de-avinătòr pri di nă parte, θiriŭlu, pri de-anantă, ş-carĭ lă u intră, tal'e ş-mîcă θiriŭlu, tal'e ş-mîcă, îl' mîcă tuţĭ cu tute strańe ş-cu tute àrmate. Apoea θiriŭlu, trapse la pălate. Ş-aclò tut acşiţe: tal'e ş-mîcă, tal'e ş-mîcă, îl' mîcă tuţĭ cu tut văsil'è.

Armase văsilia fără domnu. Atumţea fičorlu, ca ţeŭ cama ğònile, s-alnă pri scamnu şi s-feaţe nîs amiră ş-Muşata-Locluĭ amiroańe şi bînară nă bană di domńi.

Ş-eràm ş-ìo aclọ şi aţeàm(aduţeàm) a cuĭ brîn, a cuĭ fustanelă, a cuĭ ţărùh' noauă di tal'atină. Ma cum triţeàm pri la arĭ'ŭ sărgl'iră cîńl'i şi gap-gup, gap-gup, lă si părù că ţăruh'le sun h'icate, brînlu maţă, fustanel'a plăsturǎ şi traḑe un de-aoà, traḑe anantu de-aclò, ńi le arùpsiră şi li mîcară.

(Spus de Papa Costa din Samarina, Epir.)

138. Vanĭ Tastrul'a.

Erà nă oară un om, cu numa Van Tastrul'a. Aestu Va[illegible] feaţe treĭ añĭ tu xeane. Aclò, lucră cît lucră criştinlu, m[illegible] prucuk'ie mare no-adră. Tut amintàticlu al Van Tastrul'a, cîndu fu să s-toarnă tu loclu a luĭ, fu treĭ cărîntăñĭ.

Treĭ, treĭ, mintuì Van. Acşi-ñĭ fu scriata.

Ş-băgă treĭ cărvel'i di pîne tu tastru ş-l-alăsă sînătate [illegible] soţlor. O-adună cîtră n-hoară-l'.

Van Tastrul'a, ţe că nu s-turnà amintàt, că nu ş-u mi[illegible] ìnima. Ş-erà năθeamă haĭ-huĭŭ. Imnà ş-cînţà calea, di văz[illegible] pădurle şi s-băteà munţîl' dit θimeal'e.

Imnî'ndaluĭ ş-cîntî'ndaluĭ, deade tu nă pădure greau[illegible]. N-cale l'-ease un orbu (un pitàčŭ). L'-acaţă calea, cu mîn[illegible] teasă ş-apîrñaşte s-ţeară:

— Dă-ñĭ ş-a ñia un pară, Dum-l'artă-ţĭ părinţîl'?

Van ca Van, ma ìnima l'-erà bună. Scoate şi-l' da nă că-rîntană ş-ună cărveal'e. Apoea ş-mutrì calea, cum şi şte[illegible]. Ma nclo năpòĭ altu orbu, cu alte strañe, l'-ţîne calea, c[illegible] mîna teasă.

— Dă-ñĭ ş-a ñia, ţe te-alasă ìnima, Dum-l'artă-ţĭ părinţil'!

Van, suflit bun, ñilăòs pîn tu mădua di os, ţe mintueaşte?

— Poate măratlu no-are măcată cari-şte di cîndu?

Scoate, l'-da nă cărîntană ş-aiştùĭ ş-ună cărveal'e. Aest[illegible] orbu s-h'ibă Hristolu!

Hristolu ştea că Vanĭ Tastrul'a-ĭ om a càlil'eĭ, ma vrea [illegible]-veadă, să s-umplă s-eastă-că buneaţa luĭ are màrḑine. Viḑ[illegible] că Vanĭ no-are màrḑine tu bunăteaţă. Tora ţe să-l' facă? Ai să-l' caftă ninga ună oară.

L'-ease năpòĭ în cale, tu pădurea ntunicoasă, c-aùş vecl'u, cu perl'i pîn de-anùmire, tut cu mîna teasă.

Vanĭ, cu tut că-l' gurliḑà màţăle di foame, nu s-mindueaşt[illegible] multu: scoate şi-l' da cărîntana ş-pînea ţe-l' avea armasă:

— Na, ḑîţe, ĭo a ţîa şi Dumniḑăŭ a ñia!

Hristolu nu putù să s-ţînă şi-l' ḑîţe:

— Să-ñĭ bìnèḑĭ, Van, tine h'iĭ criştìn bun şi Dumniḑăŭ va ti veadă. Nveaţă, că ĭo h'iŭ Hristolu, ţe-l ağutàşĭ cu tut ţe avùşĭ. Caftă-ñĭ ţe vreĭ, s-ţă daŭ cu doàule mìñĭ.

Al Vanì l'i si lo videala. Ş-fricà ocl'il' di čudie ; vís easte, alih'a easte, nu şi ştea. Sta şi s-freacă în cap şi ţe s-caftă nu-l' tăcîneà. Cum ş-aveà Tàstrulu de-anùmirea, greaşte:

— Doamne, Doamne! s-easte-că de-alih'a tine h'iĭ Hristolu, bagă mînă pre-aestu tastru şi vluiseà-l' şi ḑî: iţe s-caftu, s-intră nauntru ş-adoara s-nu easă pînă s-nu ḑîc ĭo tră işire.

Al Hristò ţe mare lucru erà. Băgă mîna şi-l' feaţe k'efea al Vanĭ Tastrul'a.

Ahî't Vanĭ Tastrul'a şi imnînda, imnînda, ağumse tu nă vuloagă. Aclò tu vuloagă ş-erà un nuc. S-tease Vanĭ sum nuc ,si-l' tragă un somnu. G'ine-ma te-alasă draţl'i z-dorńi?

Cît-cît agîrşì laĭlu Vanĭ şi na ţ-ul draclu dipri nuc: loa nuţĭ şi lo-agudeà cu nîse. Veḑĭ, că nuţl'i-s aumbròşĭ!

Mutreaşte Vanĭ cîtră nsus nă oară, ţivà; mutreaşte doauă orĭ, nîpòĭ ţivà. Tu treĭle orĭ anḑireaşte un si-l' creapă-numa Greaşte Vanĭ:

— Carĭ h'iĭ tine, ţe nu-ńĭ daĭ arihate?

— Io carĭ h'iŭ? Ţe ţ-u ntribarea? ḑîţe Şutlu de-aclò!

— Ţe ńĭ-u ntribarea? Na ţe ńĭ-u ntribarea: Tu tastru, cîne, greaşte Vanĭ Tastrul'a, şi ea-l şutlu tu tastru, cu coarne cu tut.

Ţî lo-acaţă apoea Vanĭ şi dă-l', dă-l', ḑîţeàĭ, că k'iseaḑă al'ŭ tu hăvane ş-altă nu. Il frîmse di şcop; îl tălăì!

Măratlu di drac zg'ileà, di ti cutrimburàĭ şi s-pălăcărseà s-lu l'artă, că nu vaĭ facă altă-oară.

E! al Vanĭ năpòĭ îl si feaţe ńilă. Lu scoase dit tastru. Ţe s-ţă veadă ocl'il'? canda nu erà drac, ma vîră ţiripùl'ŭ zmulsu: cu oàsile mol'ĭ ca pî'ntica, cu coàrnile ca cumbuloea, zmuticàt ca laĭlu a li lae!

Ună scuteare şi niviḑùt s-feaţe. Fuḑì aniòrihta şi dusc la *Eusforlu*, sătînălu aţèl ma marle şi acăţă să-şĭ plîngă mira ţea laea: ţe păţî' di Van Tastrul'a.

Eusforlu se-apreasе. Cum poate s-h'ibă aestă, ca un Vanhaĭvàn să se-acaţă cu un drac şi s-l'-u poată? Arşine mare. Fuga după Vanĭ.

Nk'iseaşte Eusforlu cu nă ask'ere dipu nîs. Şuţĭ, curnùţĭ, si-l' creapă-numa, lăĭ ca corbul, cu dinţîl' ca săk', carĭ cu sulă, carĭ cu furculiţă, carĭ cu pènure, cu ţe puteà, s-lu tigînsească pri măratlu di Vanĭ di víŭ, ca Hristolu ş-cama laĭŭ.

Vanĭ Tastrulja videà cum vin, ma necă peana **di** ocl'u nu si băteà. Nu-l' se-aspăreà ocl'ul a luĭ, pin-aveà **tàstrulu**. L. amvîrligară aclò s-lă h'ibă ş-arsăreà pri unlu **ĉor**, carĭ cu furculiţa, carĭ cu sula, că vrea-l frigă, că vrea-l **mîcăĭ**!

Vanĭ niţiţi ună, niţi doauă:

— Tu tastru, cîńĭ!

Şi, nu ţî-l', un di un, acăţară să si nh'igă tu **tastru**.

Aoà z-veḑĭ apoea şcop, fărtìc, nu ĝucăreale! Ţĭ l'-**adră** Va. al'ŭ k'isàt, că-l dureà mîna di dare.

Cara-ş sătură mîńle Vanĭ di băteare, ş-cara nu **puteà** s-. avdă ngrîńa ş-ńila, l'i scoate, lă traḑe ninga cîte **un** şcop şi lă ḑîţe:

— Cara vreţĭ, cupăsìţĭ năpòĭ!

Fuḑeà măraţl'i, cum ascăpà dit mîna al Vanĭ **Tastrul'a**. di mîcà loclu. S-frînḑeà di fugă, ş-altă nu!

Acşì Vanĭ bînă tu lume cîtu-l' vru ìnima, pînă l'i s-aur. di bană tu lumea estă.

— Va mi duc, ḑîse el, s-mi priimnu tu paradis, vidèm, cum e-acl'ò.?

Di tine di mine, ağumse la poarta di paradis. G'ine **ma** aţe. ş-erà poartă, nu erà şică. Tută h'er, apoea mare cît ţ-acaţà ocl'ul, şi ncl'işă de-ag'ìnealuĭ.

Ţe ti faţĭ Vanĭ, ţe ti faţĭ Tastrul'a tora?

Asună Vanĭ la poartă:

Ntreabă Sîm-K'etrul di didinde:

— Carĭ e-aclo?

— Vanĭ Tastrul'a.

— Ţe vreĭ, di ma tut asùńĭ?

— Voĭ s-mi priimnu tu paradis.

— Nu ti ntreb, adràşĭ vîră buneaţă tu lume, tra s-intri tu paradis?

Tastrul'a, ţe hăbare nu ş-aveà de-aeste, sta şi-l' ḑîţe:

— De aeste nu ştiŭ, ma: dişcl'ìḑĭ i nu dişcl'ìḑĭ?

Sîm-Ketrul necă-l' si băteà ureacl'a. Iu avḑà nìs fuvirsìrĭ!?

G'ine ma şi Tastrul'a nu ştea multe şi di nă cale:

— Aĭ tu tastru, macă-ĭ acşiţe!

Şi na ţî-l Sîm-K'etrul, cu tut auşatic tu tastru.

Dumniḑăŭ necă hăbare no-aveà di tute-aeste.

Carĭ armase paràdislu fără avigl'itòr acăţară s-intră na-

ntru tuţĭ ţili-pàeańl'i, tuţĭ furl'i ş-tuţĭ lăĭl'i şi slag'l'i oamińĭ. eşti să nh'iḑeà cu scărĭ, prit pălăθìrĭ, prit guve, că vîră noveà s-lă ţînă calea. Ağumse paràdislu: mandră mplin di uk', cupie fără cińĭ!

S-priimnà aeştĭ ca la nîşĭ acasă tu paradis.

Ease nă ḑuă Dumnìḑău tu gărdină-l' z-veadă ţe cură, ţe ă-l' veadă ocl'il'i? Mutre şubeĭlătiţe cîte s-caftî. Acl'amă Dumniḑău:

— Sîm-K'etru, Sîm-K'etru, ĭu h'iĭ?

— Tu tàstrulu al Vanĭ Tastrul'a, greaşte aestu.

Vine Dumniḑă la poartă şi ntreabă:

— Ţe-l ţîńĭ acloţe tine? ş-carĭ ţ-u deade aestă puteare?

Aspuse Vanĭ ţe ştea: Hristolu ńĭ-u deade!

Il' greşcu aclò ş-al Hristò. Aestu băgă s-arîdă di muşuteaţa-l Vanĭ Tastrul'a.

— Cum acşiţe, tine Vanĭ?

— Am carĭ nu vrea s-ńi dişcl'idă, ţe vreaĭ adàr?

— S-ţă dişcl'idă? Am feaţişĭ tine ţivà buneaţă tu lume? Aoà maşĭ carĭ faţe lucre bune tu lume, maşĭ aţèl intră. Deaţeà du-te, h'il'ŭ, nîpòĭ şi bagă s-aspùńĭ la lume, s-facă bunèţĭ, s-ascultă graĭlu al Dumniḑău, s-easte-că vor s-o află poarta di paradis dişcl'isă.

Ţe z-ḑîcă Vanĭ Tastrul'a? viḑù că si ngruşè luguria:

— Vă mi duc, Doamne, gri nîs, ma cu tut tastru.

— E! L'a-l şi tastrul, îl' ḑî'siră di la Dumniḑălu.

— Nu-l' lo-alasă, Doamne, gri Sîm-K'etrul, că cari-şte, carĭ vaĭ bagă năpòĭ.

L'-erà al Sîm-K'etru s-nu l'-o-adară eara muşuteaţa k'ir Vanĭ Tastrul'a?

Ş-acşiţe s-turnă Vanĭ năpòĭ şi feaţe cum cum lu nviţă Hristolu pînă auşì, auşì di nu cama puteà. Sàturàt di bană, ncl'ise ocl'il', şi sculă mîńle cîtră aţèl de-analtu şi ḑîse:

— L'a-me, Doamne, nsus!

Di-ună-oară z-virsă m-pade şi un purumbu albu ca neaoa azbură dit trup-l'i şi s-alină nsusu-nsus ş-ascăpită după niòrĭ şi nu z-viḑù adoara să s-toarnă. Aestu purumbu albu erà sùflitlu al Vanĭ Tastrul'a.

(Spus de Stama, Mălăcaşĭ, Tesalia.)

Amirălu cu urècl'ile di capră.

Ţe viđùt şi ţe avđî't?

Erà nă oară ş-ună zămane un amiră.

Aestu amiră, cum ş-erà amiraţl'i tu eta ţea, nu si spuneà la vîră. G'ine ma nîs aveà ş-uă hală s-nu se-aspună, că nu erà om ca tută lumea.

Ţe erà hala luĭ?

Urècl'ile aiştùĭ amiră erà urecl'i di capră. Tră nişane ş-semnu mare, ma lùcurlu acşì erà, urècl'ile de-alih'a, că erà di capră.

Carĭ aveà urecl'i di capră, amirălu li ţîneà ascumte tute đî'lile, amvîrtite cu pîndă di sirmă, ţe ş-o-arucà acşiea pri dipu cap.

G'ine ma, nă oară tu siptămînă prindeà z-vină barberlu s-lo-aradă şi s-lu ndreagă. Barberlu nu erà trop s-nu-l' veadă urècl'ile di capră, ună ţe le-arădeà.

Pîn aoaţe tute bune. Un lucru maş nu vrea amirălu să se-află: vîră om, vîră suflit nu ştea, că nîs are urecl'i di capră. Tra s-nu ţivà barberlu di spune ş-la altă lume, na-foară, amirălu şideà ş-lu ntribà pri barbèr:

- E, tora tine s-cl'amă me-arasişĭ, mi ndreapsişĭ di bun cama bun.

— Acşì, Doamne, đîţeà barberlu.

— Muşàt! Tora spune al lala, ţe viđùşĭ, macă-l xursìşĭ? Aĭ spune amirăluĭ!

— Em, de! ţe z-ved Doamne? grea barberlu.

Ş-apoea s-aplicà şi-l' şupturà la urecl'e amirăluĭ, cum că viđù urecl'i, di capră. Cu zborlu aestu bărberlu ş-mîcà caplu. Ş-ea cum. Amirălu, cum đîsim, nu vrea să nveaţă, nu vrea să ştibă vîrnu, că nîs are urecl'i di capră. Tr-aestă ţîneà un ğil'àt ascumtu tu udă ş-ună măratlu di barbèr đîţeà că amirălu are urecl'i di capră, făţeà un semnu şi intrà ğil'altu. Aestu l-duţeà barberlu tu ţilàr şi aclò ş-alăsà oàsile.

Tuţĭ barberl'i dit hoara ţea nu l'-acăţà somnul, cîndu s-apruk'à Dumî'nică, că lă erà frică, s-nu l'-acl'amă amirălu la pălate, s-lu xursească. Ştea măraţl'i că nu-l' aşteaptă buna aclò! Di cîţi intrară tu pălate, adoara nu işiră.

Bînà tu hoara ţea ş-un om aùş, barbèr vecl'u cu un jar di fumeal'e. Pîn atumţea ḑîse Dumniḑă şi lo-ascăpă, tră ńila fumeàl'il'eĭ, di duca la amirălu. Cum o-aduse oara, că Dumĭ'-nica ţe vineà, s-l'i cadă a luĭ şcurtiţa, tra-s xurseascǎ amirălu. Loclu nu lo-acăţà măratlu di frică. Nu l'-erà a luĭ ahĭ't tră bana luĭ, c-aùş erà, ma s-mindueà la fumeal'e, tuţĭ ńiţĭ şi nicriscùţĭ.

Tră căsmetea luĭ, aveà un călfă multu piră.

Aestu, cara-l viḑù cîrtitu, nčimiràt, lu ntreabă:

— Nu-ńĭ aspùńĭ, màsture, ţe h'iĭ ahîtu nvirinàt, canda-ţĭ fuḑiră căpărle dit căpărleaḑă?

— Nu mi ntreabă, nipoate, că ma laea me-aşteaptă.

Fičorlu se-angrică multu auşluĭ, s-l'-aspună şi auşlu no-ascumse ţivà, ma ş-aspuse hala. Ul curmă ńila fičorlu. Apoea l'-ḑîţe a domnu-suĭ:

— Nu creapă, màsture, că va mi duc ĭo tu loclu a tăŭ. Ş-cara s-mi tal'e şi s-me-aspargă, ĭo un cap h'iŭ, un suflit va z-ducă; fumeal'a no-am, s-plîngă dinăpòĭ.

Al aùş îl' părù g'ine. Il' deade urăčunea, s-lo-aĭbă Dumniḑă sum àripa luĭ, îl băşè tu doàule făţĭ şi-l pitricù la amirălu cu urècl'ile di capră.

Fičorlu vińe la amirălu, îl lă, îl tumse, lo-arase pri la faţă, la urecl'i, ul k'iptină, lo-adră, vaĭ ḑîţĭ, ca gambrò.

Cum şi ştea amirălu, lu ntreabă n-coadă:

— E, tora tine s-cl'amă: mi laşĭ, me-aspilàşĭ di muşàt cama muşàt me-adràşĭ. Spune tora, ţe viḑùşĭ? Aĭ, spune al lala!

— Nu viḑùĭ ţivà, ḑîţe fičorlu, dicĭ't faţa ta de amiră.

Apoea-l lo amirălu pali, lu ntribă de-aoà, lu ntribă de-aclò, îl şuţĭ' di tute părţile, aduse zborlu di urecl'i, ţivà! Fičorlu nu cutiḑà z-ḑîcă, că viḑù urècl'ile di capră.

— E! ahtare fičòr tăcùt mi lipseaşte, ḑîse amirălu. Ved, că di tuţĭ barberl'i di pînă tora, tine singur aĭ minte. Deaestă ti fac barberlu a meŭ.

Ş-acşì amirălu nu-l cîrtì, nu lo-asparse, ma-l băgă tu pîne di barbèr ş-ul ţînù la pălate.

Tuţĭ barberl'i, nu va zbor, s-umplură di harauă, că fičorlu lă lo nă frică mare dipri zvercă, că di tora şi nclo, va bîneaḑă ş-el' ca lumea, ma nu cu moartea n-sin.

Fičorlu aestu erà diştiptàt, cum ḑîsim, tăcùt multu, ma cu

tut-aestă, canda-l mîcà limba; nu puteà s-aravdă. și vre s-aspună a vîrnùĭ, că amirălu are urecl'i di capră. Maș fric di moarte l-fățeà, s-tacă, s-nu cărleaḑă ĭuvà.

G'ine ma, cu cît s-mindueà ma multu, co-ahîntu cam multu aduk'à zorea li spuneare. De-aestă, nă ḑuă, ease pr čučula unùĭ munte și cara mutreaște divarliga și veade, cà nu-ĭ čipit di om, sapă nă groapă, se-apleacă pri groapă și greaște agaĭea, țe necă șil'a di ningă tine s-no-avdă:

— Amirălu are urecl'i di capră.

Apoea traḑe țara pri supră cu víe ș-umple groapa și acșì-l' părù, că-l' l'a sùflitlu arihate.

Tricură apoea vîră ndoauă ḑîle de-atumțea. Tu groapa țea criscù un àrbure. Arburle deade frînḑă și de caθe frînḑă, bătută di vimtu, avḑàĭ cum greaște:

— Fiŭ, fiŭ! amirălu are urecl'i di capră!

Tră ndoauă ḑîle s-umplù loclu di hăbarea estă și atumțea nvițară oàminl'i, că tră-țe l'i șcurticà amirălu pri mărațl'i dì barbèrĭ.

(Spus de unchiul meu Ghiți Teja Papahagi, Avela, Epir.)

GLOSAR.

În glosarul de față sunt cuprinse toate cuvintele din text. Am făcut aceasta pentru cuvântul, că textele nu sunt însoțite de nici o traducere, și fără glosarul de față lucrarea întreagă n'ar fi fost utilizată cu folos de cercetătorii graiului și folklorului aromânesc.

Acelaş cuvânt se reproduce numai în expresiunile în cari sensul este diferit. Traducerile din glosar urmează sensul ce reiese din cursul textului citat.

Am căutat în deosebi, ca graiul metaforic, expresiunile particulare graiului aromân să fie reproduse și traduse liber, și, când s'a putut, cu expresiunea analoagă din limba română literară, ca unele ce sunt mai anevoie de înțeles și ca unele ce prezintă un deosebit interes pentru caracterizarea acestui graiu.

În acest mod socotesc că se uşurează munca cercetătorilor graiului și folklorului aromân.

Cuvintele din basmele publicate cu ortografia aplicată dialectului aromân de d-l Weigand, în «Die Aromunen» II, au fost culese pentru glosar cu ortografia fonetică adoptată de noi.

Cuvintele neaccentuate cu accentul grav ̀, se intonează pe penultima.

Primele cifre mari arată pagina; cifrele mici următoare arată rândul paginei.

Verbele se dau la pers. I a indic. prezinte și sunt traduse cu timpul respectiv. Când am crezut necesar, am arătat și unele forme ale verbului.

Observ, că infinitivele conj. II, III, și IV sunt în două feluri: *tățeàre* și *tàțire*, *adu̦țeàre* și *adùțire*, *fuḑìre*, *fuḑeàre* și *fugàre*. Conjugările sunt arătate prin I, II, III, IV, ținându-

se seamă, pentru deosebirea lor, nu de infinitiv, care are mai mult funcţiunea de subsantiv, ci de perfectul simplu.

În înjghebarea glosarului s'a avut în vedere, în general gruparea materialului în aşa mod ca să poată servì la alcătuirea unei gramatici aromâne.

Ordinea alfabetului este cea următoare:

a, ă, b, c [ca, că, cî, co, cu], č [ča = cĭa, cea; če = ce; či = ci; čo = cĭo; ču = cĭu], d (δ), ḑ (= dz), e [dift. *ea* = ĭa, ea] f, g [ga, gă, gî, go, gu], g' [= gh], ğ [ğa = gĭa sau gea; ğe = ge; ği = gi; ğo = gĭo; ğu = gĭu], h [ha, hă, hî, ho, hu], h' [h'a = hĭa; h'e = he; h'i = hi; h'o = hĭo; h'u = hĭu], i (ĭ), î, j, l, l', m, n, ń, o, p, r, s, ş, t (θ), ţ, u (ŭ), v, v́, x, z.

Între alfabetul acesta, pur fonetic, şi cele întrebuinţate în lucrările mele «*Din Literatura Poporană a Aromânilor* vol. I, (1) şi «*Megleno-Românii*,» partea I şi II (2), după cum se poate vedeà, nu există mari deosebiri, ca formă ; ca fond nu există nici una.

(1) Bucureşti 1900, pag. 1059.
(2) Partea I, Bucureşti 1902, pag. 9.

A

A = 1° Prepoziție: *a priimnare*=la plimbare 78_{36} etc. 2° Interj. de mirare 25_{8}, 80_{10} etc. 3° apelativ: *a vre om* = măĭ omule 32_{25}; 4° Prep. cu Dat. și gen. (pretutindenĭ) = *cîtră a mare* = spre mare 441_{36}; *anurḑeașle a om* = miroase a om 477, 478, 440_{25}; 5° Înaintea posesivelor: *a ńeŭ, a tăŭ, a nostru,* etc.

Abèl sn.=pietriceà care servește la jocul în cinci pietre 138_{10}, 339_{36}.

Abùșala (de-) = de-abușile 69_{23}, 114_{29}, 222_{1}; *t-abùșala* 33_{29}, 108_{26}, 109_{29}, 309_{25}.

Ac sn.=ac 102_{14}, 334_{29}; *strańi noaŭă dit ac*= haine noi nouțe 115_{24}.

Aca adv. = ba! nu! 447_{30}.

Acasă loc. adv. = acasă 1, 5, 6, 53, 56, 69 etc.

Acàț vb.=1° prind; *se-acăță di un sk'in*=se prinse de un spin 53_{16}, 2, 4, 11, 84, 23; *că l'-acăță g'ine minčuna* = căci îi prinse bine minciuna 185_{12}; *se-avù acățată* = se prinsese, începuse 170_{26}, $2_{24, 26}$; 2° apuc: *acățară* = apucară 40_{15}; *ți-aflàșĭ cu carì s-te-acàțĭ* = aflași cu cine să te apuci 40_{15}; *acățară gùrile* = (apucară găurele): aŭ fugit, care în cotro a putut 29_{9}, 2_{29}, 12_{16}, 32_{32}; *Nu lo-acăță somnul* = Nuși găsià astâmpăr 72_{30}, 88_{14}; *ș-cîtră ĭu s-acață?* = și în cotro să apuce? 57_{9}, 27_{16}, 87_{8}; 3° *se-acățară* = se prinseră, făcură prinsoare 96_{9}; 4° *s-acàțĭ prota* = să începi întâi 101_{24}; *acăță s-murḑească* = începù să se insereze 2_{19}, 4_{31}; 5° *ș-acăță s-da coada* = începù să dea din coadă, să se gudure 2_{1}; 6° *acăță eapa cu nîs (cu calu)*=a conceput iapa cu calul, ca să fete 210_{14}; 7° *Ta s-me-acață mine* = Ca să mă violeze pe mine 56_{30}; 8° *mul'ari, țe l'-acățàmîna di tute* = femee, care se pricepeà la toate (trebile casei) 162_{6}; 9° *l'-acață mîna* = se pricepe la lucru 294_{16}; 10° *ahîntu multu l'-acăță mîna* = așà de mult se pricepeà la furt 308_{3}; 11° *s-acățàm pînea* = să începem a frământà pânea (când se pune aloat) 108_{6}; 12° *lo-acăță àrmatli* = îl prindeau, îi stau bine armele 136_{24}; *acșì te-acață* = așà îți stă bine, așà te prinde 136_{26}; 13° *Cît l'-acăță ocl'ul* = cât prindeà cu ochiul, cât vedeà cu ochiul 274_{20}; 14° *Și nu-l' părù ca s-li aĭbă acățată zulapea* = și nu-i părù să le fi junghiat feara 17_{17}; 15° *si-l' se-acață* = prinde-i s'ar în gât, inecà-s'ar (mâncând) 3_{27}.

Acăk'isescu [de asemenea: *ak'icăsescu*] vb. IV = înțăleg, pricep 164_{6}, 209, 210; *ca s-ti acăk'isešĭ* = ca să înțălegi 76_{33}; *acăk'isì*=pricepù 58_{32}; *că acăk'isiră* =

că pricepură 331_{18}; *Aflàşĭ ... s-acăk'iscască* = Ţi-ai găsit... să înţăleagă 29_{26}; *se-acăk'isì agońa* = se înţălese curând 11_{9}.

Acămàt adj. = trândav 225_{29}, 366_{7}; ∾ ă = trândavă 124_{31}.

Acăţare sf. = prindere, apucare, prinsoare.

Acăţătură sf. 1° prinsoare 96_{9}, 104_{1}, 346_{24}; 2° motiv, pretext: *s-l'-află nă acăţătură* = să-i afle un pretext 139_{37}, 4_{1}, 140_{6}, 296_{2}.

Acìzinsescu = [sau: *acăzînsescu*] vb. IV = câştig; *tra s-acizînsească* = ca să câştige 1_{2}.

Aclò adv., *(acò* Fărş) = acolo (pretutindeni); *clo* 79_{19}; *nu-l' si duţeà mintea pîn-aclò* = nu-i se duceà gândul aşà departe 54_{24}; *aoà l'-are, aclò l'-are* = aci-i aţine, acolo îi aţine 80_{35}; *l'-da de-aoà, l'-da de-aclò* = îi dă de acì, îi dă de acolo (prin chip şi fel) 43_{21}; *aclò si-l' h'ibă* (= acolo fire-i-ar) dracul, deavolul 42_{32}; *acò* 243, 244, 245, 476—484; *acloea* = acolea 486.

Acloţe adv. = acolo, acolea 19_{15}, 53_{5}, 222; *G'ine ma feata de-amirà ş-erà acloţe* = Bino dar fata de împărat erà acolo (= prezinte, ca să-i dea ajutor).

Acl'èm vb. I = 1° chiem 95_{3}, 10_{27}, 11_{9}; 2° învit 76_{22}; *acl'amă* = învită 45_{18}; *lu acl'imară* = îl invitară 45_{22}, *carĭ no-acl'imară?* = pe cine nu invitară? 34_{15}, 104. Vezi: *cl'em*.

Acl'imàt adj. = chemat, invitat; *Acl'imaţl'i* = cei invitaţi 96_{37}; *acl'imàt, ne-acl'im...* = invitat, neinvitat (= fără să-i pese dacă-i invitat sau nu) 51_{12}.

Acò = acolo, vezi: *aclò*.

Acoală sf. = hârtie de scris 198_{3}; pl. *acòl'* 165, şi *acoale*.

Acoapir vb. IV = acoper; *se-acupireà* = se acoperià 352; *acupirìt cu sàvanlu* = acoperit cu giulgiul 36_{2}; *acupirì* = acoperì 275 etc.

Acru adj. = acru.

Acşè, vezi: *acşì*.

Acşì adv. = aşà (pretutindeni). *nveaţă, c-acşì ş-acşì easte lùcurlu* = află că aşà şi aşà stă chestia 13_{30}; *acşè* 243, 244. *Ş-acşì ş-acşì* = şi aşà, în orice caz 63_{9}; *acşica* = aşà, aşilea 55_{10}; *acşia* 150, 467_{14}; vezi: *aşì*.

Acşiţe adv. = aşà, astfel 2, 64, 67; *acşiţi* 54 etc.

Acşu adj. = demn 453_{33}.

Acumpăr şi **acumpru** şi *[cumpăr, cumpru]* vb. I = cumpăr 62, 148, $233_{24, 28}$; *ease feata şi acùmpără* = iese fata şi cumpără 45_{16}; *V-acumpărài* = V-am cumpărat 14_{10}; *acumpărară* 7; *ai s-lu cùmpără* = hai să-l cumpere $164_{14, 15}$; *l-o-acumpără ciţĭ paràţĭ faţe* = il pricepù câte parale face 232. Vezi: *cumpăr*.

Acumtin vb. I = contenesc, adăpostesc; *se-acùmtină* = conteneşte, se opreşte 143...; *se-acumtinà* = se oprì, contenì 217_{28}; *măvistra l'-acl'imà să se-acùmtină* = Vrăjitoare îi invită să se adăpostească 52_{8}; *nu se-acùmtină* = nu se îndestulează 493_{3}.

Acumtin sm.=preget; *plîmtă fără acumtin*=plînsă fără preget, fără contenire 467_{22}.
Adàm = Adam; *nu u veadi Adamlu de-aestă oară* = n'are parte de astădată; să se spele pe buze de astădată 84_{32}.
Adancà adv.=adânc, profund 414_{12}.
Adàp vb. I=adap, dau apă la vite (cai, oi, etc.), 410; *adăpà calu* = adăpă calul 254_{9}; *ş-adapă grădina* = îşi adapă, îşi stropeşte, îşi udă grădina 9_{18}; 258.
Adàr vb. I=fac 7_{35}, 44_{20}, 51_{53}; *adră*=făcù, dură 25_{17}; 54_{2}; *că-i lucru ţe s-adară*=căci e lucru, care se face 11_{35}; *poate s-lo-adară aestu lucru* = poate să-l îndeplinească acest lucru 11_{29}; *cum s-facă, cum s-adară*=cum să facă, cum să dreagă 1_{25}; 10_{18}; 32_{32}, 39, 40_{9}; *s-me-adàr* = să deviu 354_{39}; *adàr nă carti*=scriu o scrisoare, compun o scrisoare 47_{16}; *te adrăm* = te gătirăm, te îmbrăcarăm (în haine frumoase) 5_{3}; *se adră tu hrisăh'* =se gătì numa (în haine) aurite 10_{29}; *s-l'-adară ună turtă*=să le pregătească o turtă 23_{14}, 29_{4}; *va-l' adară Muta* = o să-i gătească Muta 73_{34}; *ş-adră nă sàrţină*=îşi pregătì o povară (de lemne, etc.) 46_{12}; *ţe-adară grădina* = care cultivă, care îngrijeşte grădina 9_{17}; *s-lo-adară*=să clădească (mânăstire) 58_{22}; *adră caplu* = se ameţì, se îmbătă 90_{5}; *cum lo-aveà adrată caplu* = de oarece se cam cherchelise 34_{23}; *N-o-adră*=mi-a făcut-o cât de bună, mă păcălì 79_{20}. Inf. *adrare (adărare)*.
Adastu vb. I=adast; *s-adastă* = să adeste, să aştepte (mult) 52_{3}; *nu pot s-adastu cama multu* = nu pot să adăst mai mult 313_{11}. Inf. *Adăstare*.
Adavgu vb. I=adaog; *adapse* =adaose 130_{7}; *adapse am-i rălu* = adaose, urmă (cu vorba) împăratul 208_{15}; *adapse Notlu*=adaose, vorbì mai departe vîntul dela Sud 170_{15}. Inf. *adăvgare, adăvḑeàre* şi *adàvḑire*.
Adăràt adj.=făcut, îndeplinit 324_{18}. Vezi: *adàr*.
Adeaneavra adv.=adineaori; vezi: *deaneavra*.
Adete sn. = obiceiu, datină 49_{29}, 66_{11}, 244, 270, etc.; pl. *adèturle*=obiceiurile 166_{8} şi *adèţĭ*.
Adil'atic sm.= respiraţie 43_{6}, 108, 221_{35}, 275_{34}; *tr-un adil'atic* = într'un suflet 39_{20}, 80_{36}, 192_{19}.
Adìl'ŭ vb. I = respir; *cum adil'è* = cum respiră 462_{9}, 158_{10}; *necă adil'à* = nici nu respirà; tăceau mâlc! 275_{39}; *l'-irà frică şi s-adil'e* = îi erà frică şi să respire 74_{37}; *s-l'i faţĭ s-adil'e* = (să-i faci să respire) = să-i faci să se odihnească 117_{2}.
Adìncà adv. = adânc 186_{28}.
Adìncòs adj.=adânc, profund 70_{4}, 186, 188, 230, 378.
Adoara [a doua-oară] adv.=a doua oară, 6; *de-adoară* 205_{7}, 108_{25}, $274_{20, 21}$, 341.
Adoară (de ∾) adv.= în zori

de zi, pe la cântatul cocoşilor, spre cântători 119_{34}; 120_{12}, 157_{28}, 496_{17}.

Adoaua-z adv.=a doua zi 53_{34}; 54_{1}; *adoa-ză*, etc.

Adràt adj. = făcut 81_{33}; durat, gătit, 59_{32}, 441_{2}; pregătit împodobit 46_{27}; ameţit, etc. Vezi: *adàr*.

Adùc vb. [Inf. *adùţire* şi *aduţeàre; adùc, adùţĭ, aduţe, aduţèm (şi aţèm), aduţèţĭ* şi *aţèţĭ, adùc; aduţeàm şi aţeàm]* = aduc 37; *ţi ńĭ-o-adusit* = ce mi-o aduserăţi 257_{8}; *s-l'-aţèţĭ* = să-i aduceţi 435_{26}; *s-lo-aducă Dumnidđăŭ*=să-l aducă (cu bine) Dumnezeu; să ajungă cu bine; *s-l'-o-aducă Stămăria* = pedepsi-l'ar Sf. Marie; *Vă s-o-adùţì* = o să o aduci 5_{35}; *Adu!*=adă! 66_{8}; *adu-ńĭ* 19_{9}, 2_{7}; *aduţeţĭ-lu* = aduceţi-l 13_{18}; *ca s-nu aduţearim pînă mîne* = dacă n'oiu aduce până mâne 3_{16}; *fu adùs* = a fost adus 2_{35}; *multu ş-o-aduţe* = multu seamănă 244_{10}; *ma multu pri ursu ş-o-aduţeà* = mai mult a urs aduceà (= semănà) 336_{12}; *nu ş-o-aduţeà ìcì cu alantă* = nu semănà de loc cu cealaltă 174_{22}.

Aduk'escu vb. IV. Inf. *(aduk'ire* şi *aduk'are)*=pricep 85, 96; *ună că aduk'à di limba lor* = din momentul ce pricepeà limba lor 10_{3}, 5_{31}; *aduk'ìşĭ*=pricepuşi 80, 52_{18}, 24_{24}, 69_{2}; *lo s-aduk'ască* = începù să priceapă, să simtă 16_{32}; *l'-dădeà s-aduk'ască* = îi da să priceapă 80. *Am aduk'ită* = am priceput. Vezi: *duk'escu*.

Aduk'ìt adj. = **priceput**, năr-drăvan.

Adùn vb. I [Inf. ***Adunare***, *anare, alnare;* ***adùn***, *adùńĭ, adună,* ***adunăm*** (şi *anăm* sau *alnăm)*, ***adunàţĭ***, *anàţĭ, (alnàţĭ),* ***adună;*** Imperf. *adunàm (anàm, alnàm)*; Perf. *(adunàì anàĭ, alnàĭ)]* = 1° adun, strâng, culeg 44_{25}, 58_{18}; ***s-adună aùă*** = să culeagă **strugur** 19_{18}; *adună apoea **ndoaue** trandafle* = culese apoi câteva roze 9_{29}; ***ş-adună** čoàrisl'i nîpòĭ **în sus*** = îşi strânse cioarecii în sus 2; *l'-adună* = îi strânge, îi chiamă 2_{20}; 2° pornesc: *o-adunară eară* = porniră earăşi, se puseră iaraşi pe umblet 9_{4}; *o-adună cucotlu nîpòĭ cìtră la pălatea amirăluĭ* = porneşte cocoşul iarăşi spre palatul împăratului 31_{16}; *cîndu vrură s-o-adună de-aclò* = când vroiră să o tulească de acolo 33_{31}, 35_{17}, 85_{27}; *ş-o-adună la daràţĭ* = şi porneşte la dracul 91_{12}; ***adun-o** cîtră a mare*=porneşte-o spre mare 441_{36}, 280_{20}; *o-adunară coada cî'nile cu cătuşa* = porniră (=se puseră pe mers) cânele şi pisica 69_{29}; 3° *să se-adună cu sora*=să se întâlnească cu sora 260_{10}; 4° *Se-adunară 14 di-ańĭ* = se împliniră 14 ani 1_{6}. *Tuţĭ peştii se-anară.* = Toţi peştii se strânseră 64_{35}; *aoà se-anară corg'il'*=acì se strânseră corbii 32_{33}; *ĭu s-anà* 470_{27}; *L'-ană, l'-ană lăluđĭ* = îi adună, îi adună flori

182_{14}; *l'-ană* 136_3. Part. *adunată, anată, alnată.*

Adunare, sf. = adunare 131_{18}; 249_5.

Adunàt, adj.=adunat, strâns 43_6; *adunaţl'i*=cei strânşi, cei aleşi 248_{27}.

Adunătură sf. = adunătură.

Aduţeare sf.=aducere, adus, *tră*∼ *aminte*= spre amintire 382_{34}.

Adùţire sf.=aducere, adus; ti ∼ *aminte* = spre, pentru amintire 58_{36} 76_{17}.

Adă, adí, adv. = azi 1_3, 344_{12}. Vezi: *àstăndi, azĭ.*

Aèrĭ adv.=ieri 5_{34}, 31_5; *de-aèrĭ* = de ieri 5_{39}; *de-aèrĭ ahtare oară* = de ieri pe vremea asta 349_3; *de-aèrĭ, deaoaltarĭ* = de ieri, de alaltăieri, de curând 127_{26}; *nu earà de-aèrĭ, de aoaltarĭ*=nu erà de ieri, de alaltăeri (adică: erà încercat de mult, nu erà nou) 119_{26}.

Aèst pron.=acest, ăst, 6, 12_{20}, fem. *aestă.* Vezi *aestu.*

Aestan adv.=ăst-an, în anul acesta 157_{32} 158_3.

Aestu pron.=acesta, ăsta 2_{27}, 4_3. 33, 84; *guva aiştùĭ àrbure*=gaura acestui arbure 38_2; *aiştuea* (gen.)=acestuia 62_7; *amirà l'-diţeà aiştùĭ*=împărat i se ziceà acestuia 97_{12}; pl. *aeşţî* = aceştia 65_{34}, 107_{20}; *aeşti* 19_9; fem. *aestă* 10_{17}; *aiştèĭ feată* (Dat.) = acestei fete 86_{32}; *aestă văsil'elu, şi dimîndă* ... asta (= atât) regele şi porunceşte ... 31_8; *cu tutaestă* = cu toate acestea, totuşi 12_{20}, 55_{18}, 131; *voĭ aestu ş-aestu lucru* = voiu cutare şi cutare lucru 11_{34}; *L'a collu aèstuea*=Ia catul acesta 135_{13}.

Afende=titlu de onoare către părinţi; părinte 201_{18}; *afendu-suĭ* = tatălui-său 401_{10}.

Afirescu vb. *[afirire* şi *afireare]* IV=feresc, păzesc; *s-afireà*=se feriau 333_{12}, 382_3.

Afiritǎ s. adj. = ferire; *afiritǎ ş-avigl'atǎ* = păzită şi veghiată(=căutată cu îngrijire, cu pază mare) 319_{27}.

Aflàt adj. = găsit, aflat 221, 222, 223; *ficorlu aflàt* = băiatul găsit; *aflàt* = găsit pe drumuri; fără căpătâiu 361_{30}; *Aflatlu*=cel aflat, fără părinţi 317; *om aflàt, ma fără căsmete* = om deştept, dar fără noroc, 454_8.

Aflu vb. I=aflu, găsesc 4, 5, 25, 29, 33_{33}, 49; *nu sčiŭ cum aveà aflată ună guvă* = nu ştiu cum aflase o gaură 41_{14}; *s-afl'i* = să afli 111_{26}; *nu vrea s-află* = n'ar fi aflat, nu erà să afle 121_{31}; *să-l' se-află pri cale* =să i se găsească pe drum 12_{33}; *şi cara s-putèţĭ s-o-aflàţĭ*=şi dacă o să puteţi ghicì (=aflà) 40_{34}; *o-aflară cu cale* = găsiră cu cale, crezură de cuvinţă 35_{15}.

Afoară adv. şi prep. = afară (pretut.); la p. 238_{23} este greşit tipărit: *afară.*

Afùm vb. I=afum; *me-afùm* = mă afum, mă fac de fum 408; *s-l'-afumă ugaclu* = (să-i afume coşul) să-i perpetueze numele, să-i ţie casa mai departe 205; *o-afumă de-aclò* = o tulì, o şterse la fugă de acolo 108_{12}. Inf. *Afumare.*

Afumàt adj.=afumat; poleit: *afumate cu amàlamă* = poleite cu aur, aurite 426_{27}.

Afundu vb. I = înfund ; *i te-afundu to-arĭ'ŭ* = sau te înfund în râu 64_{25}. Inf. *afundare.*

Afurìşaluĭ adv. = pe furiş, 190_{29} ; *pre-a-furìşaluĭ*=pe furiş, pe ascuns 115_{2}.

Agă sm = agă, titlu ce se dă Turcilor, cari nu ştiu carte.

Agale adv. = agale, încet 106_{12}, 61_{19}; *pre-agalea-galea* = încetul pe încetul 33_{29}, 60_{23}, 89_{17}.

Agăl'isescu [şi: aγăl'isescu] vb. IV. = obosesc din istovire prin plâns; *ţe-agăl'isì di plîngu* = care obosì de plâns 192_{31}.

Agărşescu [Inf *agărşire* şi *agărşare].* şi

Agîrşescu = 1° uit; *că me-agărşiĭ* = căci uitai 20_{9} ; *si-ş agărşască* = să-şi uite 5; *aveà agărşită* = uitase 5_{36} ; *lo aveàm agîrşită* = îl uitasem 103_{30}, 59_{29} ; *agîrşiĭ* 51_{21}, 12_{32}, 38_{35}, 39; 2° adorm : *s-agîrşască nă-θeamă* = să adoarmă puţintel 119_{35}; *no-apucă s-agîrşască* = n'apucă să adoarmă 157_{29}, 49_{26}; *cît-cîl agîrşì*=abià adormì 499_{12}; *agîrşì s-l'a un ocl'u di somnu*=adormì să-i tragă un puiu de somn 49_{35}, 36_{24}, 179_{35}.

Agîrşìt adj.=uitat 87_{17}; subst. uituc 103_{13}; adormit.

Agnusescu (mi-) vb. IV =mă scărbesc.

Agnòs [şi *aγnòs]* = scârbă ; tr ∾ = de scârbă 296_{2}.

Agnusòs adj. = scârbos.

Agońa [şi: *aγońa]* adv.—repe[de] iute, curând 11_{9}, 56 ; *ag[ońa-] agońa* = curând-curân[d] 60_{25}; 279 ; *nă oară cam [a-]gońa* = odată mai curân[d] 300_{10}; vezi şi : *aguńa.*

Agrime [recte : *aγrime;* numai la Molovişte, Gope[ş] şi la Fărş. se pronunţă *agrime]* sf.=fiară sălbatec[ă] 50_{6}; 141_{29}, 286, pl. *agri[i].*

Agru sn.=ogor, ţarină, câm[p] lucrat, 54, 55, 101, 116, 13[6]; *fac agru* = cultiv pământul, ar 117; *canda-l' mi[n]cară àgurlu puĭl'i* = par[că] îi mâncară păserile ogorul (aşà de trist, aşà de amărît este) 69_{7}.

Agră [şi : *aγră]* adj.=sălbatecă 335_{5}.

Agru [şi : *aγru]* adj.=1° sălbatec 87, 124_{8}, 140_{35}, 244_{1}[.]; *cal' agri*=cai nedeprinşi, cai sălbateci (cari trăesc în erghelii) 14_{5}; 2° *acăţ[ò] s-ti mutrească cu agri[l']* =(începù să te privească cu sălbatecii—ochi) începù să se uite rău la tine 346_{3}.

Agru-capră sf. = căprioară 340.

Agru-cumban sm.=trântorul la albine; *agru-cùmbană* = trândavă, trântoare 124_{2}[.]

Agru-om sm. = om sălbatec 337_{1}.

Agudeare sf.= lov[i]re, nimerire; *ună trăḑeare ş-ună agudeare feaţe tu semnu* = cum a tras, a şi nimerit la ţintă 345_{26}.

Agudescu vb. [Inf. *agudeare* şi *agudire]*=1° lovesc 265; *o-agudeaşte* = o loveşte 203_{8}; *carĭ s-lo-agudeà* = de l'ar fi lovit 159_{19} ; 2

nimeresc: *tut cîti vîră ți-ʒ òńŭ agudeà* = tot câte vre-un țâr (peștișor) nimerià 84_{15}; *cum se-agudì* = cum se nimerì 273_{14}; 3° nu *puteà s-agudească vîră pindară* = nu puteà să câștige nici o lețcae 85_{14}; 4° *s-le-agudească tu sare* = să le potrivească la sare, 180_{19}; 5° *scoate căčula s-me-agudești* = (scoate căcula să mă izbești) suntem la fel; a fi unul ca și altul 79_{25}; 6° *l'-agudeà mîna* = se pricepeà la furt 456_{35}; 308_{15}; *ș-o-aŭ tu minte s-nă l'-agudească lucànițl'i* = au de gând să ne fure, să ne șteargă cărnații 80_{21}.

Agudìt adj. = lovit; *agudìt ca di sfulgu* = izbit ca de trăznet; trâznit, uimit peste fire 25_{26}.

Agunescu [și: *aγunescu]* vb. IV = gonesc, alung, dau afară 46_{11}, 156_{3}, 300_{18}; *agunìt* = izgonit, alungat 273—276.

Agunsescu vb. IV = agonisesc, muncesc din greu 65_{17}, 225_{28}, 280_{13}.

Aguńa adv. = curând, repede, iute 418_{34}. Vezi: *agońa*.

Aguńisescu vb. IV = grăbesc; *me-aguńisescu* = mă grăbesc 27_{26}, 310_{39}.

Ag'ia adv. = abià. Vezi: *avia*.

Agìnealui adv. = deabinele; de — ∾ = deabinele 90_{1}, 291_{25}.

Ağamìt adj. = agiamiu, nevrîstnic 167.

Ağòc vb. I = joc 8, 352; *s-ağucà* = se jucau 152_{3}; *să se-ağoacă* = să se joace 252_{12}; *se-ağucà cu nîsi* = se jucà cu ele 62_{31}; *lucrà omlu, nu se-ağucà* = lucrà omul, nu se jucà; lucrà omul, nu glumă 300_{18}

Ağòc, pl. *ağocurĭ* sn. = joc.

Ağucătòr sm. = jucător; *ağucătòr cărțî* = jucător de cărți 428.

Ağumtă sf. = ajungere; *ună ağumtă fumlu* = îndată ce fumul ajunse 161_{7}, 350_{1}.

Ağumtu adj. = ajuns, devenit 152, 153- 156.

Ağùn vb. I = înflămânzesc; *ağunàĭ* = înflămânzii; sărăcii.

Ağùn adj. = flămând 44_{36}; 22_{10}; ∾ă 254_{25}; *ağùn, suptu di cătușì* = flămând, supt (par'că) de pisici 90_{2}; 308, 355_{17}.

Ağunare sf. = înflămânzire.

Ağuneață sf. = înflămânzire. 90_{2}.

Ağùndire și **ağundeare** sf. = ajungere.

Ağungu vb. III = 1° ajung, sosesc; *ağumse sînătòs* = ajunse, sosì sănătos 1_{14}; *ağumse căravea* = sosì nava 1_{10}; *ağùmsiră* = ajunseră, sosiră 4_{31}, 12_{29}, 15, 19, 20, 33, 68, 69, 87, 146, 146, 147, 237, 154; *ma tut l'-ağumse Araplu* = dar tot îi ajunse Harapul; *ağungînda* 85_{36}, 147, 359; 2° *pînă z-ḑic «ağunḑe»* = până să zic, ajunge, destul! 30_{31}; *no-ağunḑeà* = n'ajungeà 35_{27}, 4, 26_{30}; 3° *cu cît cama multu le-ağunḑeà nveasta tuti* = cu cât mai mult le dovedià nevasta toate (trebile) 303_{5}; 4° *durńà pr-iu ağunḑeà* = dormià pe unde apucà

367_{25}; 5° *mutreà s-ağungă lăh'le* = căutà să stea de vorbă, să caşte gura la palavre 283_{10};

Ağùt vb. I = ajut 257_{28-34}; *care-ağută aţilòr îndrepţî* = care ajută celor drepţi 21_{23}; *s-l'-ağută*=să i ajute 49_{17}; *ta s-lo-ağută* = să-l ajute 57_{10}; *ţi lo-aveà ağutată* = care l-ajutase 58_{32}; *nu l'-ağutà ş-sînătate bună* = nu-i ajutà (= nu-i mergeà) şi pace 90_{28}; *ună cu altă ş-aştară di si sculară* = una cu alta se ajutară, de se sculară 257_{22}; *nu-l' aştă*=nu-i ajută 258_{2}; *şi l'-aştà* = şi-i ajutà 258_{14}.

Ağutare [şi : *aştare]* sf. = ajutare : *ağùt, ağùţĭ, ağută, ağutàm (aştàm), agutàţĭ (aştàţì), ağută ; ağutàm (aştàm) ; ağutàĭ (aştàĭ) ; ağutată (aştată).*

Ağutòr sn.=ajutor 60_{15}, 127_{10}, 188, 190, 192, 289.

Ah interj. = ah 4_{32}, 5_{2}, 17_{5}, 81_{32} etc.

Aha adv. de afirmare = da, da! 191_{36}.

Ahărzìt adj. = nestimat, nepreţuit; *lucru ahărzìt*=lucru de preţ 143_{14}; *lucre ahărzite* = lucruri nestimate, nepreţuite 281_{9}, 406, 497.

Ahàt adv. = atâta 14, 16; *ahàţĭ disčiptàţĭ h'iţĭ voĭ* = aşà de deştepţi sunteţĭ voi 44_{38}; vezi : *ahî't, ahîntu.*

Ahindà adv. =adânc; *cît ma* ∾ = cât mai adânc 72_{14};

Ahîndòs adj. = adânc, profund 374_{29}.

Ahîndusescu vb. IV=înfund, adâncesc.

Ahìntu adv.=atât, atâta; *Tră ahîntu crek'* ? = Pentru atâta te căineşti, te necăjeşti 49_{32}; *ahîntu lă earà tih'a* = atâta noroc aveau 65_{15} ; *ahîntu muşată*=aşà de frumoasă 2_{37} ; *ahîntu analţi earà murl'i* = aşà de nalte erau zidurile 35_{27}; *ahînte lăèţĭ* = atâtea nenorociri 19_{3}, 7_{1}; *ahînţî* = atâţia; *ahîndă*=atâta 155.

Ahî't adv.=atât 10, *ahî't ş-l'-u l'a*=atât şi i-o ia 30_{17}, 35_{36}; *ahî't vrea ş-feata* = atâta vrea şi fata 44_{8}; *ahîte* = atâtea 6_{9} ; *ahîte ş-tute*=atâtea şi toate 14_{8}, 32_{17} ; *după ţe viđù ahîte ş-ahîte*= după ce văzù atâtea şi atâtea 74_{20}.

Ahorea adv. = afară, a parte 141_{11}; a parte ; separat 25_{4}.

Ahorvá adv. prep.=afară de, a parte, separat, 496_{7}.

Ahtare adj. = atare, astfel 3, 90_{34}, 242_{25} ; *nă greaţă ahtare* = o astfel de greutate 4_{6}; *ahtare stih'ò*=astfel de stafie 12_{3}, $34_{8, 16, 17}$ 53_{25} ; *ahtàrĭ nu ştiŭ ĭo* = de al de astea nu ştiu eu 26_{22} ; *Ş-tine-ahtare, ş-ĭo ahtare* =Şi tu aşà şi eu aşà, suntem la fel; unul ca altul 80_{1}.

Ahte sf. = răsbunare ; *si-ş scoată ahtea* = să-şi răsbune 283_{26}, 399_{11}, 218_{28}; *voĭ s-ńi scot ahtea* = voi să-mi răsbun 75_{4}. *Ş-u băgă să-ş l'a ahtea*=îşi propuse să-şi răsbune 190_{10}, 115_{38} ; *Cara ş-lo ahtea* = După ce se răsbună 458_{22}.

Ahulescu vb. IV= 1° pipăiu 103_{29}, 143, 207, 393 ; *ahuleà z-veadă, s-easte-că-ĭ saclu*

= pipăià să vază, dacă-i sacul 80_{30}, 442_{20}; *țe tut pus-puteașțe și ahuleașțe?* = ce tot dibuie și pipăie 83_{31}; 2° aburez : *ahuleà perlu*= abureazā pārul 440_{18}; *ahu-leà-ŭ* = abureazā-o 224_{19}; *ahulì* = aburā 224_{21}.
Ahulire sf. = pipăire; aburare; dibuire; *cu* ∾ = pe dibuite, cu pipăitul 395_{30}.
Ahundòs adj. = adânc 166_{14}; 172_{20}, 265_{19}.
Ahunduseseu vb. IV = confund, înfund; adâncesc; *canda lu aveà ahundusită loclu*=par'că îl înfundase, il înghițise pământul 143_{22}.
Ahure sf. = grajd 110, 213, 258_{30}.
Ahurh'escu [la Fărș. și: *aγurh'escu* 477_{6}] vb. IV =încep 14_{25}, 15, 24_{4}, 64_{31}, 169, 237; vezi: *ah'urh'escu*.
Ahurh'ità sf.= început; *ditu* ∾*Aprilui*=dela începutul lui Aprilie 21_{4}.
Ah'urh'escu și **ah'ursescu** vb. IV=încep 5_{1}; *ș-ah'urh'iră s-fugă*= și începură să fugă 59_{21}; *ș-ah'ursiră s-mīcă* = și începură să mănânce 23_{7}, 383.
ai! = haide! 52_{11}, 116_{32}.
ai conj. = au, sau; *ai că fi-còr. ai că feată fure*= sau că băiat, sau că fata de ar fi 197_{28}.
aì =interj. de disperare, vai! 335_{1}.
aide! = haide! 4_{9}, 18_{19}, 22_{35}, 313; *aide-aide*=haida, haida (= arată un mers continuu) 442_{5}.
aiδoni sf. = privighitoare 99_{18}.
aist și **aistu** pron.=acest 15_{17}, 57_{1}, 70, 71, 383; Gen. Dat. *aistùĭ* 177_{7}; *aiștùĭ* 15_{25}; *ai-ščùĭ ficòr* = acestui băiat 212_{31}, 261, 388_{10}, 478; pl. *ai-ști, aisči* = acești, aceștia 141_{10}, Gen. Dat. *aisčòr, ai-stòr;* la *avḑîrea aistòr zboa-ră*=la auzul acestor vorbe 14_{33}; fem. *aistă* 15_{15}; pl. *ai-ste;* Gen. Dat. Sing. *aisčèĭ, aisteĭ, aiștèĭ*; pl. ca și pentru masculin; *Ți-l' vine ș-aisčèĭ* = Ce-i vine și aceasteia 73_{26}; vezi: *aestu*.
Ak'icăsescu vb. IV= pricep; *ak'icăsire* = pricepere, înțălegere.
Ak'icăsìt adj.=priceput 166_{25}.
Ak'icășòńŭ adj., sb.=năzdrăvan, ghicitor 176, 177, 178; *Aestu erà cal ak'icășòńŭ*= Acesta erà cal năzdrăvan 318_{3}, $_{11}$.
Al art. pentru fem. Gen. Dat. sing. masc.; *muma-l Aràp* = mama Harapului 5_{7}, 6; *ficorlu al Andrèĭu* = băiatul lui Andreiu 2_{11}; *al Andrùș* = lui Andruș 4_{1}; *ficorlu al pap* = flăcăul. băiatul moșului 5_{1}; feata *tăxită al Dumniḑăŭ*=fata promisă lui Dumnezeu 149; fem. *ali; ca laea ali lae* = (nenorocita nenorocitei) ca o nenorocită mare 36_{29}.
Alàg vb. I=1° alerg; *ĭu alăgà* = unde alergau 4_{18}; *s-ńĭ-alàg* = să alerg 24_{33}; 7_{38}; 18_{30}, 25, 113_{16}; 131_{33}. 2° umblu; *lo-alăgă* = îl umblă 35_{25}; *s-alagă dol'i deadùn* = să umble ambii împreună 57_{22}; *alagă prit hoară* = umblă prin sat 33_{8}; *a-căță s-alagă bisèrițli*=începù să umble pe la bise-

rici 149_{20}; *alagă și l'-aspune amirălui* = dă fuga și spune împăratului 78_{8}; *alăgî'ndaluĭ* = alergând, îngrabă 23_{15}; *alăgînda* = alergând 10_{31}.

Alagă sf. = fugă; *si-și u da alagă*=să alerge 49_{17}; *ș-u deadi alaga avù la fîntînă* = dede fuga repede la fântână 35_{23}, 15_{5}, 285_{34}, 11_{30}, 28_{30}, 108_{29}, 109_{2}, 110_{5}; *alaga-alaga* =într'o fugă, alergând, în fugă mare 54_{6}; 69_{28}; 78_{17}; 180_{6}.

alàĭ=măi, ei; *alàĭ ficòr*=măi băete 28_{25}, 258. Vezi: *laĭ.*

Alantu pron. = celalalt, ălalt 5_{26}, 6, 49; *alî'ntùĭ* (gen.)= ăluilalt 170_{8}; *alànt* 277, 479; *Un-alantu*=Unul pe altul, unul altuia 81_{9}, fem. *-alantă* 10_{3}; *ațeà lantă*=cealaltă 168_{17}; *alîntèĭ* = celeilalte 195_{31}; *alantă seară* =alaltăseară 3_{28}; pl. alanțî =ceilalți 7_{20}; *alanțî avĭ* = ceilalți sfinți 20_{22}; *Cum a avlor alăntòr*=cum celorlalți sfinți 20_{20}; *ca ș-alîntòr cîńĭ* = ca și celorlalți câni 38_{20}, 59_{20}; *un tr-alantu* = unul pentru altul 49_{7}; *cu tută turnarea de-alantă parti, țe-l' feați a locluĭ* = cu toată cercetarea, căutarea cu deamănuntul ce făcù 149_{18}; *l'a pri un, dă pre-alantu* = ia pe unul, dă pe altul; a fi de o potrivă, a fi la fel (în senz rău) 81_{35}.

Alàs vb. I. = las 4_{12}, 5_{17}, 69_{18}, 347; *o-alăsàși greaŭă* = (o lăşaşi însărcinată) o însărcinași 1_{22}; *l'-alăsă zbor a mă-saĭ* = îi lăsă vorbă (îi poruncì) mamei sale, 6_{1} *ni lo, ni alăsă* = (nici luă, nici lăsă) adică: dintr'odată, numai decât 80_{11}.

Alatru vb. I =latru; *avḑiră c-alătrà un cîne* = auziră că lătrà un câne 23_{11}; *băgà s-alatră* = începeà să latre 107_{23}.

Alavdă sf. = laudă.

Alavdu vb. I = laud 170; *ți alavḑî* = te lauzi 14_{18}; *s-h'ibă alăvdată* = să fie lăudată 14_{19}.

Alăčescu vb. IV = turbur (apa); *mi alăčàĭ* = mă turburai (de apă) 451_{11}; *ți si alăčà mintea* = ți se turburà mintea 102_{26};

Alăčare și **Alăčire** sf. = turburare.

Alăčìt adj.=turburat, turbure 280_{28}; *apă alăčită*=apă turbure 280_{34}; *erà (apa) alăčită, canda ș-lă draclu cămeașa nauntru* = erà (apa) turbure, par'că dracul își spălase cămașa înăuntru 342_{14}; *alăčìt di minte* = zmintit.

Alăgare sf.=alergare; umblare, fugă; *de-ahîtă-alăgare* =de atâta alergătură 25_{22}, 81_{18}; *z-bîgă pre-alăgari* = se puse să umble 33, 394_{23}; *Ňarse ... co-alăgare* = Merse ... în fugă 256_{24}.

Alăgàt adj.=umblat; care știe multe; *oamińĭ alăgàțî* = oameni umblați, cu știință multă 45_{25}.

Alăgătură sf. = alergătură.

Alăk'escu vb. IV = lipesc; *se-aveà alăk'ită*=se lipise 31_{27}; 332_{5}; *l'i se-alăk'ì inima di mușiteața l'eĭ*= i se lipì (= se îndrăgì) inima

de frumuseţea ei 159_4. Vezi: *alik'escu*.

Alăk'ire sf. = lipire.

Alăk'it adj. = lipit 89_{26}; *oarfîn, oarfîn alăk'ìt* = sărac, lipit 284_{21}; *alăk'ită* = slabă, lipită 281_{21}; *alăk'ite*=slabe de tot, lipite 464_{22}.

Alăk'itură sf. =lipitură; persoană, care se lipeşte de cineva, încât se face nesuferită.

Alăptèḑ vb. I = lăptez, dau lapte. Inf. *alăptare*=alăptare.

Alăsare sf.=alăsare; *cu alăsare* = cu nepăsare 361_4; *seara de-alăsare preasiñi* = sara de lăsat post 233_7; *Alăsări* s. pl. = ziua de sf. Ion, 22 August, când se lasă liber la vii.

Alăsată adj. = lăsată 257_{20}; părăsită 183_{32}.

Alătrare sf. = lătrare, lătrat 107_{29}.

Alătràt sf. = lătrat, lătrare 107_{35}.

Alătrătură sf. = lătrat, lătrare.

Alăvdare sf.=lăudare, laudă; *alăvdărle maşi fură di nis* = numai lauda fu de dânsul 375_1;

Alăvdàt adj. = lăudat 99_{11} 183_4.

Alăxescu vb. IV = schimb 144, 199_3; *Aĭ s-alăxescu calea* = Ai să schimb felul 65_{17}; *se-alăxì tu faţă*= se schimbă la faţă: o sfeclì 1_{28}; *me-ălăxescu*= mă premenesc.

Alăxire sf.=Schimbare; premenire. *Alăxìt*=schimbat; premenit.

Alba, nume propriu: Alba (= candida) 346—350.

Albastru adj.=albastru 137_{17}, 182_{15}.

Albă=nume propriu: candida, fig. zână. Vezi: art. urm.

Albile s. pl.=1° Zâne (pretut.); 2° parce, ursitori 199_{21}.

Albu (amiră) = (împăratul) Alb 322, 357—359, 413.

Albu adj. = alb; pl. *alg'i* = albi 77_{25}; *albu ş-muşàt ca soari*=alb (candid) şi frumos ca soarele 125_{32}; *cît veade albul soare*=cât vede (=cât luminează) candidul soare 206_{26}, 372_5; fem. *albă*, pl. *albe* 76_{14}; *albe ş-lăĭ*= albe şi negre 24_{31}; *s-o-adùţĭ albă ca neaua* = s'o aduci albă ca neaua 21_{13}. *a àlbăl'eĭ Dafnă* = a candidei Dafină 179; *triţeà ca ḑua ţea alba*=trăià (=treceà) în deplină fericire 177_{19}; *vrea s-easă cu faţa albă* = vroià să ieasă cu faţa cinstită 142_{27}; *lu scoase cu faţa albă* = nu-l dădù de ruşine 177; *ağumse ca s-nu z-veadă per albu*=se ajunse să nu se mai vază (= să nu mai fie) bătrân 166_{16}; *albu*, pl. *alg'i*=piesă de argint de 20 piaştri, numită: megit (= megidie); *ţi-cupăsì cu un sac di alg'i* = venì (= poftì) cu un sac de megiţi 39_{31}; *l'-tuk'ì ş-alg'il'*=îi cheltuì, îi prăpădì şi pe megiţi 39_{33}.

Aleà = fă; *aleà doamnă*=fă stăpână 240_{11}; *a lea grea-ñi* = fă vorbeşte-mi 75_{14}.

Aleàḑire sf.=alegere 394_{17}; *s-esči pi aleàḑire* = să fii pe alegere, pe alese 286_3.

Aleapid (me ∾) vb. I=mă azvârl; mă avânt; sar cu ardoare, curaj; mă reped; *na-l cĭ'nile se-aleàpidă*= eată-l cânele se azvârle, se repede 39_{24}; *se-alipidară* = săriră (cu curaj, cu ardoare) 187_{24}; *ș-o-alipidà* =o azvârlià cât colo 206_{37}; *ș-o-alipidà coaja di curcubetă*=își azvârlì la o parte scoarța de dovleac 132_{15}; *și s-alipidà apoea căvală* = și se repezì apoi călare 446_{2}.

Alèg vb. III [Inf. *aleàḑire* și *aliḑeare*]=1° aleg; *aleaḑe* = alege 82_{22} 85_{33}; *s-le-alèḑĭ* = să le alegi 11_{24}; *aușlu s-aleapsi cu alăgarea* = moșul se alese cu alergarea (= cu oboseala) 28_{32}; *altă nu me-aleaḑe*= alta nu mă alege (= n'am altceva de făcut, decât...) 403_{11}; 2° citesc: *aleapse* = citì $198_{2, 6, 15}$, 245_{38}; *cum o-aleapsi aestu (cartea)*= cum o cetì acesta (scrisoarea) 47_{19}; 78_{32}; *cîndu aleàpsiră cartea* = când citiră scrisoarea 194_{6}; 3° deosibesc, disting: *no-aliḑeà* = nu deosibià 455_{31}; *noaleapse g'ine*= nu distinse bine 78_{4}, 296, 297; *aleapse-aleapse pînă culeapse* = alese, alese până culese 282_{33}; *mărḑinea aleaḑi*= sfârșitul alege, sfârșitul hotărăște 96_{24}.

Aleptu adj. = ales, distins, frumos prin deosebire; *a-leptul-ǧone*; *fĭčortu-aleptu* = făt-frumos; *aleptul* = făt-frumosul 39; *aleptul-alèpțĭlor* = (alesul aleșilor) și *ǧone-aleptu* =făt-frumos (pretutindeni) Fem. *aleaptă*=cu aceleași înțălesuri ca și masculinul.

Alfie sf. = alifie.

Alg'escu vb. IV, [Inf. *alg'ire* și *alg'are*] = albesc, înălbesc; *pînă s-alg'ască*=până să albească, până să îmbătrânească 303_{9}, 126_{2}; *fără ca lîna s-alg'ască* = fără ca lâna să albească 21_{17}; *alg'ì* = albì (la păr) 133_{18}; *alg'à*=înalbià (=erà alb) 14_{6}; *tră nìșĭ ńi alg'escu ocl'il'* = (pentru ei îmi înălbesc ochii) = de ei sufer, de ei duc dorul 39_{23}.

Alg'inamea sf.=albinărie, tot neamul albinelor 138_{38}.

Alg'ină sf. = albină 138, 295, 296; *c-alg'ìnile văzeà* = ca albinele vuiau (bâzâiau) 279_{32}.

Alg'ire sf. =albire; îmbătrânire; *alg'ìt*=înălbit; îmbătrânit.

Alih'a și: [*aliθk'a*]= adevăr: adevărat 51_{32}, 135_{35}; *alih'a curată*=adevărul curat 14_{3}, 9_{36}; *(ca) de alih'a*=în adevăr, adevărat 53_{33}, 100, 144, 325_{28}; *s-easă ca de-alih'a*= să se împlinească (= să iasă cu adevărat) 236_{10}.

Alik'escu vb. IV=lipesc 332_{3}, etc. vezi: *alăk'escu.*

Alin vb. I = urc, suiu; *s alină nîs* = se suie el 45_{36}; *pînă s-lo alină*=până să-l urce, să-l suie 4_{36}; *s-alinà* = se suì, se urcă 14_{25}, 21_{14}: 32, 33, 48_{28}; *me-alinàĭ* = mă suii, mă urcai 100, 102, 184, 256, 265; *se-alnà* = se suì 5_{32}, 108_{13}; *s alnară* = se urcară, se suiră 88_{3}.

Alinare (și *alnare)* sf. = suire; Indic. prezinte: *me-alìn, te-alìñĭ, se-alină, ne-alinàm (ne-alnàm), v-alinàţĭ (v-alnàţĭ), se-alină;* Imperf.: *me-alinàm (me-alnàm);* Perf. simplu: *me-alinàĭ (me-alnàĭ);* Part. *alinată (alnată). To-alinare* =la suit, la suire 265_{25}, 23_{37}.

Alingu vb. III=ling; *di lo-alindeà boĭl'i*=de-l lingeau boii 53_{11}; *ţ-alindeàĭ deàditle di dulţe ţe erà* = îți lingeai degetele de dulci ce erau 282_{14}. Inf. *Alìndire* și *alindeare;* Prez. *alingu, alindi, alinde, alindim (alindèm), alindiţĭ (alindèţi), alingu.* Part. *alimtu, alimtă.*

Alisivă sf. = leșie 170_{29}.

Ali'ndură sf.=rândunică 9_{27}, 205.

Alnàĭ = 1° adunai. Vezi: *adùn;* 2° urcai. Vezi: *alìn.*

Aloàt, pl. *aloaturĭ* sn.=aluat 107, 165, 266, 168; *le-acăţară g'ine aloàturle* = se împrieteniră bine 94_{5}; *le-aspàrsiră aloàturle*=stricară prietenia; rupseră relațiunile 351_{14}.

Altu adj.=alt; pl. *alţî* 14_{31}, 66_{7}; fem. *altă* 21_{7}, pl. *alte; cu altă* 6; *pri di altă parte* = pe de altă parte 2_{38}; *di ună, de-altă* = de una, de alta 37_{1}; *ş-altă nu!*=și alta nu 3_{21}; *ni ună, ni altă* = nici una, nici alta (= fără multă vorbă, fără multă gândire) 56_{29}; 78_{16}; *altă ţe vai caftî?* = ce alta o să mai pretinzi? 11_{21}.

Altu-ţivà pron. = altcevà 16_{4}.

Alţu vb. I [Inf. *Alţare]* = înalț; *ş-alţà pălăţli* = își înălță, își clădì palaturile 70_{20}.

Alùĭ = al lui; *di aluĭ-l'i deacasă* = de ai lui de acasă (=de cunoscuții, de rudele lui), 6_{38}; *alùĭ-l'i nu vìñiră* = ai lui (rude, cunoscuți) nu veniră. Vezi: *luĭ.*

Alumak'a sf. = ramură 50_{34}, $97_{2, 26}$, 98, 316_{27}.

Alumtare sf. = luptare; *tre-alumtare* = pentru luptare, de luptat 15.

Alumtă-Căl'urĭ = Luptă-Drumuri, personaj care merge ca un uriaș, 492—495.

Alumtă-Munţă = (Luptă-Munți) Sfarmă-Pietre 138, 139.

Alumtu vb. I =lupt, mă lupt; *me-alumtu* = mă lupt 219; *şi se-alumtară*=și se luptară 12_{21}; $15_{9, 10}$; *va se-alumtă* = se va luptà 12_{5}; *să se-alumtă* = să se lupte $15_{12, 18}$, 40_{14}, 126_{35}, 144; *acàţ s-lo-alumtu cu k'ètrili* =încep să dau cu pietrile în el 102_{24}; *cît se-alumtà* = cât se luptà, cât se muncià 163; *acăţà s-alumtă casa* = începù să facă nebunii prin casă 164_{3}; *cal' cu carĭ alumtà hăsăpaţl'i* = (cai cu cari luptà prin orașe) = cai cu cari muncià (să câștige) prin orașe din greu 300_{17}.

Alunariu sm. (articulat)= Iulie 302.

Alună sf.=alună $381_{20, 26}$, 441.

Alunic [și *arunic]* vb. I = alunec 366_{6}; *Alunicare* = alunecare, alunecuș.

Al'ŭ sn. = usturoiu 499_{21}.

Al'ŭ-k'isàt sm. = mujdeui

(= oțet, usturoiu, sare, amestecate la un loc) 500_9.

Al'umtrea adv.=altmintrelea 40_8, 63_{25}, 116_{14}, 127_{15}, 252_{32}, de ∾ = de altminteri 9_2.

Al'urea adv.=aiurea 54_{27}, 110., 119_{30}, 161, 368_{30}; *cîtră n-al'urea*=ca vai de lume 320_{22}.

Am vb. ajutător [Inf.=*aveare, avere, aeare*; Indic. prez. *am, aĭ, are, avèm (aèm), avèțĭ (aèțĭ), aŭ (ar)*; Imperf. *aveàm (aeàm)*; Perf. *avùĭ*; Perf. comp. *am avută*, M. C. P. *aveàm* și *avùĭ avută*;]= am, exist, zic, trag, socotesc, cred; *ning-avèm* = mai avem, încă mai este 11_{22}; *Mul'area-țĭ are ficòr*= Muierea ta are (= a născut) băiat 1_{21}; *feata no-aveà s-easă* = fata nu eșià odată, nu mai eșià 86_{24}; *țe-aveà, țe no-aveà*=tot ce au avut 42_{10}; *mîcà, mîcà flurìĭ, di no-aveà ĭu s-li bagă* = mâncă, mâncă la galbeni de nu mai puteà 30_{25}; *no-avù țe s-facă*=n'a avut încotro 68_8; *no-avù k'irò* = n'avù timp 2_{29}; *Țe-avùt?* = Ce avurăți 51_1; *no-avù țe-s-cama dîcă*=n'a mai avut încotro, n'a mai avut ce pretext să găsească 12_{28}; *vai aĭbă*= o să aibă 1_{27}; *nu vaĭ avèm ĭu s-nă culcàm* = nu vom aveà unde să ne culcăm 8_{22}; *ițe s-aĭ*= ori ce ai aveà 1_{19}; *K'atra nîs s o-aĭbă* = (Piatra el să o aibă)=el (a fost) acela la care e piatra, 70_{13}; *aĭ ńilă di mine*=aibi milă de mine 24_4; *vrea s-le-am*=le-aș fi avut 52_3; *tră-țe no-are g'ifțĭ furĭ?* = de ce nu-s Țiganii hoți? 22, 23; *no-are nițĭ feată, nițĭ fic...* = nu există nici fată, ni... băiat 4_{16}; *Iu lo-are?*= Un-de-ĭ? 309_9; *are 300 de-a...* = sunt trei sute de a... 25_{30}; *nu-l are ĭuvà* = nu este nicăiri 29_{31}; *no-are s-vină vîrnu* = (nu are să viie nimeni) nu mai vine nimeni 4_{15}; 78_{12}; *da se-acață vîrà, da se-acață, no-are*= se încearcă să prinză pe vreunul, se încearcă să prinză cu neputință 83_1; *l'-are ună* = îi trage una (bătaie, palmă) 135_{24}; *l'-are draclu*=îi zice dracul 470.; *=ț-o-aĭ că aduk'à di bană?* = crezi, socotești, că pricepeà de viață? 96_{14}; *că ș-o-aveà, că no-are tată* = căci credeà, că n'are tată 7_{18}, 54_{15}, 67_{33}, 53_3, 81_2; *Feata ș-o-avù*=Fata crezù 37_{12} 10_{15}, *N-o-avùĭ* = crezui 42_{24}, 81_{18}; *Mea cum v-u avùt* = Dar cum crezurăți 248_{27}; *că ș-o-avură* =fiindcă crezură 70_{27}; *aoà te-am cîtră acasă* = p'acì ți-e drumul spre casă; fuga acasă 81_4; 181_4; *aoà te-am mula*=și catârul, p'acì ți-e drumul 186_{26}; *aoà l'-are, aclò l'-are* = aci-i aține, acolo-i aține (când urmărim pe cinevà) 80_{25}; *are Dumnidàŭ* = (n'a pierit Dumnezeu), e speranță la Dumnezeu, există Dumnezeu 212_6.

Am conj. = dară, ci, însă 1_{19}, 36_{25}, 32_{25}, 56_{30}, 79_{38}, 254_{14}, 313_{14}; *am nu mi fățeàì un puil'ŭ* = ci nu mă făceai o pasere 21_{21}; *am el ș-mutreà gustul* = dar el își căută

de chief, de gust 19_{26}; *am carĭ s-ńi dațĭ* = ci, de mi-i veți da 152_{30-34}, 153_4; *am cum!* = ba bine că nu! puțin îmi pasă 31_{19}.

Ama conj. = dară, însă (pretutindeni.)

Am [prepoziția *an* înaintea lui *p* și *b* devine *am*] = în; de-a; *am-pàtrulea* = în treapăt, în fugă nebună 28_{22}; *am pàturlea* 48_{10}; 475_6.

Amae sf. = vraje; pl. *amàĭ* 52_{32}, 120_{28}; 176_{27}; 374_9; *și de-amàĭ* = și din pricina vrăjilor 37_1; *l'i se-aspàrsiră amăile*=i se stricară farmecele 406_{37}.

Amàlamă sf. = aur 30, 32, 57, 235, 236; *amàlamă s-acățà, k'atră s-fățeà* = îi mergeà foarte pe dos; îi mergeà prost de tot 90_{38}.

Amàn=aman, grație, iertare 70_6, 148, 458.

Amare sf. = mare 2, 3_{20}, 5, 48 57_{25}, 58, 68, 69, 375, 381; *cît tradeamarea* = cât trage (= cât se întinde) marea 261_2; pl. *amărĭ.*

Amărăscu vb. IV= amărăsc; *l'i se-amărî' inima fărmàc* = i se amărî inima ca de otravă 472_{27}; Inf. *amărare.*

Amărtie sf.=păcat 107, 165_9; *amărtie greauă* = păcat mare 285.

Ambàr adv.=în bine, a bine, bine, priincios; cu noroc; 61_{27}, 166_{18}; *Tik'a-l' si dufeà ambàr* = Norocul îi mergeà spre bine 98_{22}.

Ambàr vb. [din: an+par] = par, arăt; *s-ambară* = să pară 70_7. Vezi: *par.*

Ambare sf. = hambar 11_{36} 140_1, 212_2, 268_{35}, 296.

Ambàturlu și **ambăturlèḑ** vb. I = merg în treapăt; *ambàturlu calu* = merg călare în treapăt, în fugă nebună; *băgà s-ambàturlă casa* = începù să facă nebunii prin casă, să umble prin casă prin toate părțile 136_{19}. Vezi: *ampàturlu.*

Ambăturlare sf. = mers în treapăt, mers nebun; [din: *an+pàturle* =în patru].

Ambăreață sf. = bine, norocire; *vîră ambăreață noaveà*= vre-un bine, vre-o norocire nu aveà 57_{27}.

Ameàstic [și: amèstic] vb. I. amestec; *s-amisticà* = se amestecă 220_5; *le-amisticà cu urḑì'ți* = le amestecà cu urzici 168_{20}; *se-amèsticà*=se amestecă (în vorbă), ia parte la vorbă 236_{15}; *cîndu se-ameàsticà ḑua cu noaptea* = când se îmbină ziua cu noaptea (= în amurg) 94_{25}.

Amì conj. = dar, ci, însă; 248_{36}; 277 etc.

Amìn = amin; *pîn to-amìn va te-avìn* = până în pânzele albe te voiu prigonì.

Amìn vb. I. = 1° dau la țintă (cu pușca, cu piatra, cu săgeata etc.) 292_{10}; 2° împușc: *s-l'-u amină* = să-l împuște 158_8; *l'-u amină ună* = împușcă odată întrânsul 158_{12}; 3° arunc: *l'-amină un mer*=îi aruncă, îi azvârlì un măr 250_{33}; 394_{12}, *cîndu va-l amină vîră călătòr cu 99 di k'etri* = când va da vre-un călător

cu 99 de pietre într'însul 282_2; *l'-aminài ună* = îi trăsei una 103_{32}.
Aminare sf. = Aruncare, împușcare, tragere la țintă.
Amindoi'i și **amîndoiĭ'i**=ambii, amândoi 15_{11}, 420_2.
Amintare sf. = naștere 149_{19}; câștigare, câștig.
Amintàt adj.=1° cu câștig, îmbogățit; *Nișĭ mărațl'i loaștiptà s-vină amintàt* = Ei bieții îl așteptau să vie cu câștig (= îmbogățit) 66_{25}; 2° născut 421, 422 etc.
Amintatie sn. = câștig; folos.
Aminte adv. = aminte; *ș-aduse aminte* = își aminti, își aduse aminte 18_4, 38_{35}, își reaminti 121_{14}, 76_{17}, 43_{29}, 47_5.
Amintu vb. I. = 1° câștig; *azĭ s-amintă, mîne s-amintă* = azi să câștige, mâne să câștige 1_3, 57_{31}, 65_{23}, 162, 119_{15}; 2° nasc; *el' no-amintà* = ei nu nășteau 116_6, 130_{19}, 149_{17}; *mașĭ feate amintà*=numai fete născù 6_{26}, 25_{37}, 75_{30}, 101_{30}, 258; *amintară* = născură 49_4; 119_3; *s-easte-că va s-aminți ficòr*=dacă vei naște băiat 7_4, 6_{29}; *s-amintare feală*=dear naște fată 6_{39}.
Amirà, **Amirăŭ**, pl. *amiràțĭ amiràḑĭ*, = împărat (pretutindeni); art. *amirălu, amirăŭlu.*
Amirà(ŭ)-Albu = împăratul Alb 357—359; 413.
Amirà-Aràp = împăratul negru 412.
Amirăŭ-Aròș =împăratul roșu 385.
Amirà-Gone = împăratul viteaz 10, 11, 12.
Amirà-Laiŭ = împăratul negru 248_{35}, 312, 305.
Amirà-Vearde = împăratul verde 357—359.
Amirărescu adj. = împărătesc 55_{18}, 85_{15}, 249, *nuntă amirărească* = nuntă împărătească 40_{19}; *cămili'i amirărești* = cămilele împărătești 54_{37}; *el nu s-minteà tru amirărèștil'i* =el nu se amestecà, nu se băgà în (afacerile) împărătești 40..
Amirăril'e, **Amirăril'ă**, *pl. amirăril'* sf. = împărăție 14_9, 42_9, 57, 58, 177_{23}, 270, 366, 476, 477.
Amirăroańe și **Amiroańe** *sf.* = împărăteasă; (pretutindeni); G. D. *amirăroàńil'ei* 6_{34}, pl. *amirăroańi. amiroańe* 70_{30}, 138_{22-25}, 179, 225, 289, 396, 397 etc.
Amirìḑ sn.=locul de odihnă al oilor, caprelor pe la amiazi vara 363_{18}.
Amirìḑ vb. I = dau oile la odihnă pe la amiazi. Inf *amiriḑare.*
Amisticare sf. = amestecare, amestec.
Amisticàt adj. = amestecat, germ. gemischt 131_{27}; *om amisticàt* = om asociabil.
Amî'n vb. I = amîn, întârziu 78_{14}; *nu amînă* = nu întârzie 55_5; *no-amînà multu* = nu întârziè mult 56_{26}; 42_{28}; 106_1; 150_{12}; 190_{25}, 227_{27-28}.
Amînare sf.=întârziere 167_{30}.
Amînàt adv. = târziu.
Amînete sf. = amanet, zălog; 190_{18-24} etc. 276_9.
Amò adv.=1° acum; 2° cuvânt apelativ p. femei: *vinu amò!* vino fă!

...mol'ŭ m. f.=leorcă, ud peste tot; *amòl'ŭ: păpùl'ŭ* = ud: paparudă, udată peste tot 369_3; *amòl'ŭ-pirpirună* = ud ca o paparudă 494_{36}; *erà tut amòl'ŭ* = erà ud, udat peste tot, erà ud leorcă 162_5. *Bag amòl'ŭ* = bag să se moaie.

Ampàr *[Ambàr]*, vb. II. = par; *nu-ńĭ ampare dip arăŭ* = nu-mi pare rău de loc 146_{18}; *nu-l' ampăreà* = nu i se păreà 188_{33}, 90_2; *le-ampărù g'ini* = le părù bine 130_{24}. Inf. *ampăreare*, part. trecut: *ampărută*.

Ampatur şi ampăturèḑ, Ampàturlu şi ampàturlèḑ vb. I =mân în treapăt calul; călăresc în fugă nebună; *lo-ampătură calu ta s-fugă* = gonì în treapăt calul, ca să fugă 217_{27}; *ampàturlă după dirvìş* = goneşte în treapăt cu calul după derviş 427_5; *să s-toarnă cu calu ampătur(l)àt* = să se întoarcă cu calul în treapăt (franţ.: à bride abbattue) 248_{31}; *s-ampàturlă pădurle* = (să umble în treapăt prin păduri) = să umble în lung şi lat prin păduri nebuneşte 488_{18}.

Ampăturare şi Ampăturlare sf. = mers în treapăt, în fugă, în goană (fr. à bride abbattue) 427.

Ampùt şi amputăscu vb. IV [Inf. *amputîre* şi *amputare]* = put.

Amputì't adj. = împuţit 213.

Amură sf. = 1° mură; 2° zmeură $23_{7\cdot 21}$, 399_{37}.

Amurḑìş sn.=amurg; *cîtră tu amurḑìş*=spre amurg 2_{17}.

Amurḑìtă sf. = amurg, în amurg 55_1; *cîtră to* ~ = spre amurg 260_{11}, 288_{12}.

Amurgu=Amurg; nume propriu: Murgilă 242—246.

Amurţăscu [Inf. *amurţîre* şi *amurţare]* vb. IV=amurţesc.

Amurţătură sf. = amurţitură, amurţire.

Amuţàl'ŭ sn. = muţenie; *că ţ-u deade amuţal'lu* = lovì-te-ar amuţenia 405_{34}.

Amuţăscu vb. IV = [Inf. *amuţîre* şi *amuţare]*=amuţesc; *amuţî' ca k'atra* =amuţì ca piatra 194_{15}; 204_1; *aveà amuţîtă* = amuţise 334_{25}.

Amvîrliga adv. = jur, împrejur; *dipi* ~ = de prin împrejur 21_6. Vezi: *anvarliga, anvîrliga*.

Amvìrlig şi amvìrlig'èḑ vb. I = împresor, înconjor 86_{21}.

Amvirligare sf. = Impresurare, împresurare.

Amvìrligàt adj.= înconjurat, împresurat 114.

Amvìrtescu vb. IV=înfăşur; învelesc; învârtesc; *ca s-şuţîră, ca se-amvîrtiră* = se cam suciră, se cam învârtiră (= A se cam codì, a sta cam la îndoială) 67_{18}; *pre-aclò se-amvîrteaşti* = pe acolo dă ocoale 94_{21}; *lu amvîrteaşte* = îl înfăşură 87_{17}.

An prep. = în; devine *am*, înainte de b, p, v; *an trèilea* = în trei; *am-pàturlea* = în patru, în treapăt 81_5 (pretutindeni); *amvîrtescu* din: an + vîrtescu.

An sm., pl. ańĭ=an; 20_{32}, 21_3, 25_{10}, 65_{22}, 129, 249; *treĭ ańĭ di ḑîle* = trei ani de zile

78_{28} ; *an di an* = an cu an, în fie-care an pe rând 157_{17}; *an cu an* 1_{6}; *l'-aveà dată ş-to-an*=îi dase comând pe un an 253_{31} ; *un an cale* = depărtare de un an de drum $245_{5, 19}$; *alantu an* = anul viitor, anul următor 158_{4}; *z-dumnească anlu ş-ficor-lu* = să domnească anul şi băiatul (= pe fiecare an câte un băiat) 106_{24} ; *un an cu anlu*=un an întreg, un an în cap 96_{18} ; *Insoară-te, h'il'ŭ, că tu ańi esči* = Însoară-te, fiule, că ai vârsta (cuvenită) 71_{17}; *Erà tamàm tru ańi* = Erà tocmai la vârsta (cuvenită) 38_{7}, 247_{36}, 261_{36}; *tu ańl'i a lui* = de vârsta lui 7_{39} ; *pri treĭ ańĭ în cap*=la trei ani împliniţi 65_{23}.

Anàĭ, anàm. Vezi: *adùn.*

Analmă, în expresiunea: *ńi-u scoase analmă* = mi-a scos-o prin nas.

Analtu adj. şi adv. = înalt, sus 7_{12}, 60_{25} ; *analtu ca k'i-parişlu*=înalt ca chiparosul 38_{6} ; *analtu pri k'efi* = la chief, în timpul chiefului 145_{28} ; fem. *analtă ;* pl. *analţî, analte.*

Analţu vb. I = înalţ 143_{24} ; *ş-anălţă mińle cître ţer*= îşi înălţă mânile spre cer 21_{19}, 22_{24} ; *se-anălţă nă pălate* = Se înălţă un palat 67_{27}. Inf. *anălţare.*

Anàmisa adv. prep. = la mijloc; printre 101_{21}, 248_{28}.

Anang'e sf. = nevoie, trebuinţă, necesitate 121_{10}, 210_{11}, 244_{38}, 295_{34}; *ţe-aĭ anang'e ?* =ce-ţi pasă ? 3_{19} ; *anang'a s-ţ-u da !* = bătu-te-ar nevoia, să te bată !

Anantu pron.=ălalt, celalalt; fem. *anantă;* pl. *ananţi, anante* 2_{2}, 31_{12} 37_{23} 49_{4}, 5..., 81_{20}, 365; *anîntùĭ* Gen. 211, fem. Gen. Dat. *anîntèĭ* şi p... m. fem.: *anîntòr. L-toarnă udălu di anantă parti* = (Întoarce odaea de cealaltă parte) adică: caută cu deamănuntul 43_{4}, 39... Vezi: *alantu.*

Anapod adj. = sucit, pe dos 23_{20}. Vezi:

Anapud (şi **anapuδ**) adj. = sucit, îndărătnic, pe dos, anapoda 71_{8}, 57_{27}, 90_{29}, 195..., 282_{33} ; *lucre anàpude*=lucruri, treburi deandoasele 221_{25} ; 300_{5}.

Anarga adv. = încet, agale, uşurel ; *anarga ş-muşàt* = agale şi frumos 13_{34}, 305; *pe-anarga-anarga* = încetul cu încetul 68_{29}, 214..., 343_{22}.

Anàstasi sf. = Învierea 416.

Anàθima ! = blestemat (fie): ∾ *l'*= fir'ar blestemat 487; *anàθima-l' oara*=fie blestemat ceasul, momentul 146_{15}.

Anăh'imèḑ (şi **anăθimèḑ**) vb. I = blestem, invoc blesteme; 163_{16}. Inf. *Anăh'imare.*

Anăpudil'e sf.=îndărătnicie; ceva deandoasele.

Anăsk'irsescu vb. IV = deretec; *no-aveà anăsk'irsită* nu deretecase (prin casă) 416_{22}. Vezi: *anisk'irsescu.*

Ancalic vb. I = încalec; *ancălicară* = încălecară 10...; vezi: *ncalic.*

Ancalţu vb I = încalţ; pot-

covesc, ferec; *cîndu puriclu s-ancălță* = când se potcoviă purecele 176_{8}; vezi: *ncalțu*.

Ancînescu vb. IV=gem, gâfâiu; *ancînì*=gemù 456_{18}. Inf. *Ancînire* și *Ancîneare*.

Ančùp vb. I=înhaț 83_{21}; *și lu ančupă* = și-l înhață; 50_{35}, 70_{4}; *lu nčupă*=îl înhăță 340_{29}; *sc-ančupară*= se înhățară 3_{21}, 131_{16}; *vrea lo-anğupà di mî'nică* = erà să-l înhațe de mânecă 154_{22}; 105_{2}; 170_{19}. *Ančupare* = înhățare.

Andară sf.=ciața; *să-l' si ducă andară* = să-i meargă pomina; să-i meargă fulgi 354_{6}.

Andoapir vb. I=reazăm : îndop; *s-l'-andoapir* = să-i îndop 469_{1}. *Andupirare*= îndopare, rezemare.

Andornic sm. = zvânturatec 102_{33}; *alăgă c andornic*= alergă ca un zvânturatec 114_{7}; *Fuḑeà . . . ca andornic* = Fugià de zvântă pământul 339_{26}.

Andreapta adv.=la dreapta; a dreapta; adj. dreapta; *co-andreapta* = cu cea dreaptă (mână) 424_{11}.

Andrèg [vezi: *ndreg]* vb. I = dreg; pregătesc etc.; *andreați-te tră moarte*=pregătește-te de moarte 50_{13}.

Andrèĭŭ n. pr. =Andreiu 1, 2.

Andrupăscu vb. [Inf. *andrupare, andrupîre]* = razăm; *mi andrupăscu*=mă razăm 491; *s-andrupă* = se răzimă 197_{11}; 179_{35}; part. trec. *andrupî'tă* și *andrupată; andrupàt* (în text greșit: *antrupàt)* = răzemat 187_{19}, 320_{27}.

Andrùș n. pr. = diminutivul dela Andreiu 1–6.

Anduk'ilescu vb. IV = tăvălesc 469_{1}; Inf. *anduk'ilire* și *anduk'ileare*; Part. *anduk'ilită*.

Anduplic vb. I = 1° îndoiu, îndoiesc; *o-anduplică năθeamă* = o îndoì nițel $337_{13,14}$; 2° înduplec, conving; consimt; *și-l andùplică* = și-l înduplecă 43_{2}, 46_{22}; *se-anduplică* = se înduplecă, consimțì 117_{8}; *l'-anduplicară* = îi înduplecară, îi convinseră 279_{30}; *s-lo-andùplică*=să-l înduplece 122_{7}.

Anduplicare sf. = înduplecare, convingere, îndoire [a îndoì cevà].

Anḑare adv.=în zori, în zori de zi; *vaĭ erà cîtră de-anḑare* = o fi fost spre zori de zi 203_{31}; *cîtr-anḑare*= în zori de zi, în fapt de zi 221_{13}.

An-ḑare n. pr.=Zorilă 243—246; zare, orizont.

Anḑărescu și **Anḑîrescu** = zăresc 44_{6}, 53_{25}, 80_{8}, *l'-anḑărì* = îi zărì 260_{34}, 152_{24}; *cîto-anḑîrîră*=cât, îndată ce o zăriră 81_{28}, 274_{25}. Inf. *Anḑîrire, anḑăreare*=zărire.

Anḑì adv. = azi, astăzi 348_{18} [din: *an* = în+ *aḑî*=azi.]

Angàn vb. I=1° chiem [câne, oi, păsări, vite]; *după țe l'-angînă ningă nîs*=după ce-i chiemă (pe câni) lângă sine 192_{23}; *ș-angînă cî'nile* = își chiemă cânele 25; *ș-angană zlăk'le* = își chiamă fiarele 52_{11}; *angană* ..

puil'i=cheamă... păsările 451_{17}, 204; 2° *o-angănară căţaoa* = o tuliră la fugă; *s-o-angîndm căţaua deaoaţe* = s-o spălăm putina de acì 404_{29}; *o-angană cîtră aclò căţaua* = o porneşte întracolo 52_{25}. Inf. *Angînare* şi *Angănare* = 1° Chiemare 223_{18}; 2° Fugă cam pe nesimţite, când nu miroase a bine.

Angărie sf.=angareà; clacă; *ca de-angărie*=în silă mare 486_{35}; *cu angărie greauă*=cu mare chin, în silă mare 89_{13}.

Angărlìm. Vezi: *angîrlìm.*

Angătàn [an =cătan] = în cătare, în grije; *s-aì angătàn*=să fii cu grije; să bagi de seamă 116_{29}, 191_{34}, 288, 289.

Angîrlìm vb. I=caţăr, agăţ, fr. je grimpe 122_{28}; *lo-angîrlimă* = se agăţâ de el 90_{35}; *se-angărlimà*=se caţără 470_{25}, 379_{17}; *angîrlimînda* = agăţărându-se $269_{19, 20}$.

Angîrlimare şi **Angărlimare**= agăţare, căţarare 185.

Angirmare sf.=fig. bani 162_{2}.

Angl'èg vb. I = închieg; *angl'igate tu hrisàh'*=închiegate în fir; numai în fir de aur lucrate; poleite 10_{28}; *angl'igàt* = închegat 93_{20}, 132_{17}. Inf. *angl'igare.*

Angl'ìt vb. I=înghit 159_{20}; ari *angl'iţătă ìnima* = înghiţise inima 238_{5}; *s-u ngl'iţăm* = s-o înghiţim 238. *Angl'itare* = înghiţire.

Angrèc vb. I = apăs; împovărez; stăruiu, rog. 1° *greŭ ca mùntile ţe-angreacă* = greu cu muntele ce apasă 8_{37}; *va ne-angreacă* = ne vor împovorà, ne-or îngreuià 216_{1}; 2° *s-angrică multu a tată-suì*=se rugă mult de tatăl său 352_{11}; *cu ahî't cama multu s-angreacă* = cu atâ mai mult stăruie (ţine) 201_{26}, 37_{13}; *cara l'ise-angricară*=dacă-l rugară prea mult 224_{29}; 3° *angricà tră ğònile-aleptu*= închină spre Făt-frumos 365_{2}; 4° *l'-angricà* = îi venià greu, îi erà silă 125, 226_{12}.

Angricare sf. = împovărare, apăsare, stăruire, rugare, înclinare.

Angučescu vb. IV=ghicesc: *noĭ angučìm* = noi ghicim 40_{32}; *angučà* = ghici! 41_{5}; *cara poate s-angučască*= dacă poate pricepe 359. Inf. *Angučire* = ghicire.

Angučitoare sf. = ghicitoare 40_{34}.

[A]ngusă sf.=silă, fr. angoisse, strâmtorare, mâhnire, situaţie sufletească grea 52, 121_{22}, 426_{11}, 443.

Ang'are sf. = înviere, reînviere 36_{14}.

Ang'èḑ, Ang'ièḑ vb. I=înviez 14_{1}, 33_{34}; *va s-ang'èḑ* = voiu învià 36_{4}; *ang'àĭ* = înviai 14_{1}; *pînă s-ang'aḑă* până să învieze 36_{22}, 37; *vreaĭ ang'aḑă* = ar fi înviat 159_{20}; *lu ang'ià* = îl învià 386_{34}. Vezi: *anvìèḑ, anvèḑ.*

Ang'idă [şi *ang'iđă]* sf.=ţăpuş; intrigă, înţepătură 283_{6}, 334_{28}, 470_{31}; fărâmă.

Ang'il sm. = înger 313, 478, 479.

Ang'ilùş sm. = îngeraş 287_{14}.
Ang'udă sm.=drăcuşor 117_{20}; 470_{30}; *dă-ńĭ nă ang'udă di ... pîne*=dă-mi o fărâmă de pâne.
Angùp. Vezi: *ančùp*.
Angùr vb. I=înjur 31_{28}, 296_{7}; 455_{1}; *angurî'ndalui* 101_{11}.
Angurare sf. = înjurare 203_{26}.
Aniòrihta adv.=zvântând, nebuneşte; *Fuḑì aniòrihta*= Fugì rupând pământul 499.
Anisk'irsescu vb. IV=deretec (prin casă), scutur, fac treaba casei 401_{19}, 429_{4}. Inf. *anisk'irsire* = diretecare.
Anoastră = noastră 3_{30} etc. Vezi: *nostru*, *noastră*.
Anòt vb. I=înnot, *anutà* = înnotà 2_{15}.
Ansàr [Inf. *ansărire*, *ansăreare*] vb. IV=sar; *s-ansară*=să sară, să joace sărind 53_{26}; *ansărì* = s ă r ì 113_{9}, 130_{6}, 286_{36}. Part. *ansărìt*, *ansărită*.
Ansàr [Inf. *ansărare*] vb. I= săr, p u i u sare; *feata işì ş-ansără ... mîcărle*=fata eşì şi sără mâncările 180_{27}; *să ansàr mîcarea*= să sar (= să puiu sare în) mâncare 27_{6}.
Ansăràt adj. = sărat 180.
Ansărătură sf. = sărătură.
Ansăritură sf. = săritură.
Antăvălescu vb. IV=tăvălesc 144_{23}; *s-me-antăvălescu*= să mă tăvălesc 468_{38}, 491.
Antăvălire sf. = tăvălire; *antăvălìt* = tăvălit 144_{23}.
Antihristu = antechrist, care merge cu d r a c u l; drac 252_{16}, 460_{33}.
Antrèc [Inf. *Artreàţire* şi *Antriţeàre*] vb. III = întrec 98_{3}; *antreaţi*=întrece 100_{16}; *mi ntricùşi*= ma întrecuşi 482_{19} *lo-antreapsi* = îl întrecù 100_{10}, 447_{28}.
Antrisàr vb. IV= sar în trei sărituri; sar peste 249_{1}; *nu s-antrisăreà*=nu se săriă 468_{31}; *le-antrisăreà* = săriă peste ele 492.
Antrisărire şi antrisăreare sf. = sărire în trei sărituri; sărire peste.....
Antrisătură sf. = s ă r i t u r ă 261_{90}.
Anţărţu adv. = anţărţ.
Anumir vb. I. = număr ; *l'-anùmiră* = îi numără 2_{31},
Anùmire şi anumir sm. = umăr; *dădeà din anumirĭ* = ridicà din umeri, (în semn, că nu ştie, că n'are habar) 310_{18}; *pinḑe moaşa cu anùmirle* = împinge bătrâna cu umărul 29_{29}; *seacăţară ... de-anumirĭ* = se prinseră ... de umeri 89_{7}.
Anùmirea loc. adv. = pe umăr; *din anùmirea* = pe umăr 47_{13}, 87_{33} greşit în text: *anunirea*; 91_{13}, 115_{36}, 150_{11-12}, 181_{6}, 229; *de-anùmirea* = pe umăr 60_{31}; 81_{4}.
Anvălescu vb. IV=învelesc; înfăşor 221; *anvilìt* = învelit 78_{5}.
Anvălire şi anvăleare sf = învălire, înfăşurare.
Anvălitură sf. = învelitură; învelire.
Anvălitoare sf. = cuvertură mică servind la învelit.
Anvărlig'èḑ şi anvărlig şi anvirlig vb. I = împresor, înconjur 241_{1}; *anvîrligară pălatea*=înconjurară palatul 269_{19}. Inf. *anvărligare* şi *anvîrligare*.

Anverliga adv. prep. = în jur; din împrejur 16_8. Vezi: *anvîrligă*.

Anvărtescu, anvìrtescu vb. IV. [Inf. *anvărteàre* şi *anvărtire*] = înfăşur, învelesc; învârtesc 175_{30}; *s-ţ-anvîrteşti* = să-ţi înfăşuri 193_{29}.

Anvèţ vb. I. = învăţ; *va lo-anvèţ*=îl voiu învăţà 212_{25}.

Anvèţ sn.=sfat, consiliu 440_{36}.

Anvescu vb. III = îmbrac; *anviscùt* = îmbrăcat 276; *anvişteare* şi *anveàstire*= îmbrăcare. Vezi: *nvescu*.

Anvîrliga adv. = jur, împrejur; 16_{26}, 60_{26}, 71_4, *anvîrlìgaluĭ*= din prejur 66_{33}.

Anvèḑ şi **anvìèḑ** vb. I = înviez 6_{32}, *anvaḑă* = învie, înviează 102_{11}; *va s-anvièḑ* = să reînviu 13_{39}, 18_{34}; *s-anvieaḑă* = să învieze 50_{37}; *va s-anvaḑă*=va învià 52_{39}; *l'-anviè* 52_{39}, 50_{38}, 200_{14}, 284_{11}; *anvè* = învie 220_{18}. *anvìàt*, *anvàt* = inviat.

Anvare, Anvìare sf.=Înviere 297.

Anurḑescu, Anurzescu vb. IV = miros, mirosesc; *Ţi-ńĭ anurzeaşte pînea mortu*= Ce-mi miroase pânea a mort $41_{25, 27}$, $47_{34, 36}$, $58_{16, 19}$, 71, 244, 440. *Anurzire*, *anurzeare*=mirosire; *anurzìt* =lucru cu miros; lucru mirosit.

Anùrizmă sf.=miros, 71, 89_{35}.

Aoà adv. = 1° aci 49; 2° *aoàea* = acilea 53_2, 63_{30}; 3° *aoaţe* = acilea, aici 1, 2 etc; 4° *aoà l'-are*, *aclò l'-are* = aci-i aţine, acolo îi aţine (aci să-i prinză, acolo să-i prinză) 80_{35}, 272_{14}; 5° *aoà te-am* = p'acì ţi-e drumul 109_{15}; *aoà te-am fărtìc* =p-acì ţi-e drumul frăţioare 83_{28}, 81_4, 186, 272_2; 6° *cîtră aoà feàţiră alanţî*=p'aci apucară, p'acì ţi-e drumul: (fugi!), 186, 44_7, 67_{21}; *aoà fac soţl'i* = p'acì ţi-e drumul, şterge-o, rupe-o la sănătoasa 78, 47_{13}, 81_{20}, 449_{25}; 7° *s-alăxeà aoà de-aoà* = se schimbà din ce în ce 144_{29}; 8° *de-aoà ş-năinte* = pe viitor, de acì în colo 22_{29}, 17; 9° Un *amiră aoà nclo s-lu fură din casă?* = Împărat colea şi să fie hoţit din casă? 309_{29}; *soră aoà nàparte* = soră colea (nu glumă) 243; 10° *cum căftà aoà ş-aclò* = cum căutà într-o parte şi alta 21_{29}, 33_{31}; 11° *de-aoà*, *de-aclò* = de acì, de acolo (aducând vorba de una, de alta) 36_{18}; 12° *aoà s-le-acaţă*, *aclò s-le-acaţă* = acì să le prinză, acolo să le prinză, 26_{31}; *l'-da de-aoà*, *l'-da de-aclò* = îi dă de aci, îi dă de acolo (prin chip şi fel) 43_{21}. 13° *aoà te-amu mpiticătorlu* = aci să te văd, cărpaciule, aci să-ţi văd capacitatea, putinţa 177_{32}.

Aoaltarĭ adv. = alaltăeri 127_{26}, 258_{29}; *nu eară de aèrĭ*, *de-aoaltarĭ* = nu erà de ieri de alaltăeri (adică: nu erà nou, ci mai de demult) 119_{26} [Etimol. vine din: *alaltăerĭ*, unde „*l*“ din „alaltă“ se preface în „*o*“ (*u*), ceea ce explică, credem, şi trecerea lui *ll* din *stella*, etc. în: o (*u*) = *steaoă*].

paţe adv.=acì. Vezi: *aoà*.

pală sf. = un val de lână dărăcită 300_{31}, 301_{1}.

pală sf.=pala, paloş, sabie, 2, 39_{13}, 43_{27}, 59, 156, 202, etc.; *si strìmsiră ş-el' to-apală*=se puseră pe fugă nebună 4_{18}; *să ncalţă şi apală se-alasă dipu minčunoşl'i*=se încalţă şi fuga nebuneşte după mincinoşi 80_{34}; *s-lu umplă t-ună apală* = să-l umplă într-o fugă nebună 248_{21}.

pàndisc sf. = răspuns 99_{32}, 168_{9}.

pă, pl. *ape, api* sf.= 1° apă 4, 29, 35, 49, etc.; *ntre-apă* = la apă, să aducă apă dela fântână 55_{6}; 2° *apă-ẃie* = apă nemuritoare 10, 13, 495; *apă aθànată*=apă nemuritoare 495; *apă-dibană*= apă de viaţă 397_{31}; 3° *ni apă ẃie nu scuteà* =nici apă chioară nu scoteà 455_{39}; 4° *si-şĭ facă apa* = să se urineze 80_{38}; 5° *moaşe, de-aţeale ţe ţìn àpile* = bătrână, din cele cari ţin apele, cari închiagă apele 346_{8}; *ş-àpile li doarme* = adoarme şi apele (= cu înşelătorii, de dat dracului ce este) 234_{31}; 6° *limba apă-l' lasă n-gură* = limba apă-i lasă în gură (a duce jind) 239_{34}, 455_{20}; 7° *ìńĭ vińe ş-a ńia apa la moară* = îmi venì şi mie rândul să fiu tare şi mare 454_{34}; 8° *easte apă di liturg'ie* = a fi batistă curată, a fi cu totul curat, nevinovat 283_{36}, 347_{19}. 9° *li nviţà cu lingura, ca apa* = învăţà cevà de speriat 187_{35}; *foc ş-apă l'i si duţeà gura*=idem 128_{9}; 10° *guvă ntro-apă* = (a face) gaură în apă, o nimica toată 66_{29}; 11° *Apa doarme, duşmanlu nu doarme*=Apa doarme, duşmanul nu doarme 61_{9}.

Apăr vb. I = 1° apăr, păzesc; *apărà* = apără 14; *să-şĭ àpără loclu* = să-şi apere ţara 289_{15}, 51_{28}; 2° *ca se-àpără Dumniḑău*= (Ca să apere Dumnezeu) cum ferite-ar Dumnezeu 156_{8}; 3° *c-una mînă te-àpără ş-co alantă ti deàpiră*=cu o mână te apără şi cu cealaltă îţi smulge părul 457_{5}.

Apărńescu. Vezi: *apîrńescu*.

Apărńita sf.=Începuta, începere; n. pr. 104.

Apărẃisescu vb. IV = părăsesc; *apărẃisìt* = părăsit 8_{10}, 87_{37}, 81_{32}; Inf. *Apărẃisire*.

Apicăşòńŭ adj. = năzdrăvan, ghicitor 9_{19}.

Apir vb. IV [lat. aperior] = ngr. ξημερόνω, germ. tagen; a se luminà de zi, a se crăpà de zi 10_{28}; 1° *di cum apireà*=de îndată ce se luminà de zi 90_{27}; *după ţe-apirì g'ine*=după ce se lumină bine de zi 95_{30}; *Apirì ḑua lantă* = se lumină de zi ziua următoare 9_{11}; *lo s-àpiră* = începù să se lumineze de zi 373_{16}, 120_{5}, 161_{28}, 170_{27}; 2° *ńĭ-apir* = ngr. ξημερὸνω, mi se luminează de zi 301_{14}; *apiriră pri buḑa de-amare* = li s'a luminat de zi, când erau pe ţărmul mării 69_{29}; *mîne s-àpiră un arî'ŭ* = mâne în faptul zi-

lei să fie un râu 4_3, 3_{10}; *s-apirĭ t-un čireàp arsu di șapti orĭ*=să stai (=să petreci) o noaptea până în fapt de zi într'un cuptor încălzit de șapte ori 139_{26}; *vrea s-apireà c-un trastu di flurìĭ la căpitìńŭ* = s'ar fi aflat în fapt de zi cu o traistă de galbeni 235_6; *s-culcà, apireà cu cuvenda n-gură*=Se culcau, se sculau (în fapt de zi) cu vorba în gură 319_5. Inf. *Apirire* = luminare de zi, fapt de zi.

Apìrită sf. = fapt de zi, zori de zi 3_{28}, 4_{15}, 5_{31}, 86_{33}, 119, etc. etc.; *dit apirita pîn tu ascăpitata soarluĭ* = din răsăritul și până în apusul soarelui 12_{22}; *ne-apirită g'ine* = în nefapt deplin de zi 113_{38}.

Apitrusescu vb. IV = cuplesesc; *di o-apitrusì* = de o cupleși 194_{24}; *d-iu l'-aveà apitrusită ahî't somnu greŭ* = de unde-i cuplesise atâta somn greu 309_{22}. Inf. *Apitrusire* și *a-apitruseàre* = cupleșire.

Apìndisescu vb. IV = răspund 47_9.

Apìndoahă sf.=sprijin, așteptarea, ajutorul; *Tută apîndoaha lor erà Mitri* =Tot sprijinul lor erà Mitre 65_{14}.

Apîrńescu vb. IV = încep (= pornesc) 3_{31}, 52_5, 165, 424. Inf. *apîrńire, apîrńare* = (Pornire) începere.

Aplàn sm.= plan, meșteșug; *cu aplàn* = cu plan, cu șiretenie 95_3, 122_8.

Aplèc și **àplic** vb. I = alăptez, aplec; *ș-aplică ńițl'i* = își alăptă, își apleci pruncii 193_{34}; *ș-aplicà tatu-su*=își aplecà (=alăptă) pe tatăl său 314_{10}.

Aplèc (mi—) vb. I = mă aplec; *Tuțĭ se-apleacă* = Toți se apleacă 58_{20}; *s-aplicà s-bea apă*=se aplecă să bea apă 15_{27}, 133_3; *pînă să se-apleacă*=până să se aplece 89, 173_{10}, 233_{10}, 263. Inf. *Aplicare*, part. *aplicàt,-ă* 25_{32}; *cu nărli aplicati* = cu rușine, înjosit 155_{14}.

Aplèc vb. I = plec; *și cîndu l'-o-aplicàĭ* = și când plecai 45_{39}. Vezi: *plec*.

Aplucusescu vb. IV = cuplesesc, apăs peste cevà; 278_{21}, 364_{21}; *s-nu l'-aplucusească ţivà cîńĭ*=să nu dea peste ei cevà câni 184_{14}; *sta aplucusìt* = stă pitit.

Apoaca, apoea, apòĭ adv.=apoi 1, 5, 26, etc. etc.; *pîn apoea* = până lu urmă 21_{31}; *dipri apoea* = mai apoi, apoi-apoi; la urmă de tot $38_{17, 21}$.

Apostal sm.=apostol, ucenic 429, 433; pl. *apostol'*.

Apreadùn vb. I = adun bine strâng cu îngrijire, frumos, dau azil, primesc; 1° *ș-le apreadună tuti* = și le strânse bine pe toate 53_{35}, 193_{24}, 276_{31}; 2° *il' pricădù auşluĭ s-o-apreadună n-casă*=se rugă de moș s'o strângă în casă, să o primească acasă la el $32_{13, 15}$, 26_{24}, 36_{16}, 80_7, 94_{30}, 317_{13}; *apreadunare*=strângere bine, primirea, dare azil; *șideà apreadunàt* = ședeà strâns, retras 7_{16}.

Apreavegl'u vb. I=păzesc bi-

ne; *să se-apreaveagl'e di Goea*=să se păzească bine de Joia, să fie cu precauţie faţă de Joia 94_{24}; *Apreavigl'are*=păzire, precauţie.

Après adj. = 1° aprins, *cu doào ţerĭ aprease* = cu două lumânări aprinse 247_{30}; 2° *après foc* = înfuriat [=aprins] foc 43_{27}; necăjit, furios 44_{38}; 3° încălzit; *cum erà čireaplu après* = cum erà cuptorul încălzit 279_{17}.

Aprìl. Vezi: *Aprìr.*

Aprindu vb. III = 1° aprind; 121_{22}; *aprindĭ-u* = aprinde-o 138_{28}, 16_{13}, etc.; 2° *se-aprease* = se înfurië 43_{12}, 93_{33}; se necăjì 220_{1}, 399_{15}; *se-aprìmsiră* = se-aprinseră 219_{14}; 3° *l'-aprease seatea* = îi aprinse setea, nu mai puteau de sete 8_{10} Inf. *Aprìndire* şi *aprindeare,* part. *après, apreasă,* şi *aprimtu, aprimtă.*

Aprindu = în ajun de; *aprindu ḑuă di numtă* = în ajunul zilei de nuntă 255_{16}. Vezi: *pirindu.*

Aprìr şi **Aprìl** sm.=Aprilie; *ditu ahurh'ita Aprilui* = din începutul lui Aprilie 21_{24}; *Aprirlu* 302.

Aproapea adv.=aproape 16_{1}, 48_{19}, 50_{31}; *de-aproapea* = din apropiere 23_{16}; *tora carĭ di carĭ să s-facă di cama aproapea* = acuma care mai de care să se facă (rudă) mai de aproape 455_{23}.

Apròk'u [*Apruk'are* = apropiere]; vb. I = 1° apropiu 1, 12, 24, 66, 89, 48, 49, 112_{33}; *s-aveà apruk'ată*=se apropiase 50_{4} etc.; *lo-apruk'ară* =(îl apropiară), îl ajunseră 154_{5}; 2° primesc, aştept; *apruk'aţĭ-mi* = primiţi-mă 141_{8}, 366_{20}, 390_{12}.

Apùc vb. I [Indic. prez. *apùc, apùţĭ, apucă, apucàm* şi *apcàm, apucàţĭ* şi *apcàţĭ,* apucă; Imperf. *apucàm (apcàm);* Perf. *apucàĭ (apcàĭ);* Inf. *apucare (apcare),* Part. *apucat,-ă (apcàt,-ă)*] = apuc 12_{17}, 27_{10}, 44_{11}, 69_{27}, 86_{13}, 252_{33}, 280, 416, 434_{9}; *ţe s-nu ş-apucă* = dare-ar să n'apuce (să nu trăească) 283_{12} (blestem.)

Apufăsescu vb. IV=hotărăsc, decid, îmi propun 23_{1}, 320, 361; *apufăseare* şi *apufuseari* 477; *apufăsìt* = hotărît 333_{4}.

Apulitie sf.=oraş 217_{3}, 445_{29}; mulţime: *easte apulitie multă* = este mulţime mare. Vezi: *pulitie.*

Apùn (me—) vb. III = apun, depun; *se-apùsiră to-aumbrată*=se abătură (se adăpostiră) supt umbră 117_{3}; *cît-cît se-apusi* = abià cât se puse (să adoarmă) 301_{11}; *s-me-apună tu mîńle-atale* = să mă încredinţeze în mânile tale 151_{25}.

Apùs, apusă adj.=jos, joasă; *casă apusă* = casa joasă, neînaltă; cu tavanul jos.

Apurìe sf. = mirare, aporie 109_{23}, 186_{13}, 349_{12}.

Apustusescu vb. IV=obosesc; *di apustusìt ţi erà* = de obosit ce erà 5_{29}.

Ar vb. I = ar, cultiv pământul; *s-ară* = să are 116_{21}; Inf. *arare;* Part. *arată.*

Aràd [Inf. = *aràdire* şi *arădeàre]* vb. III = raz, 502, 503; *arasişĭ* = ai ras.

Aradă (şi **araδă**) sf. = rând 72_{6}, 298_{31}; *s-ti mărìţĭ ş-tine, s-ţă faţĭ arada* = să te măriţi şi tu, să-ţi faci rândul (misiunea) 256_{7}; *de-araδă* = de rând 109_{30}; *cum l-aduţeà arada* = după condiţia lor 129_{18}; *si-l' faţim arăzli* = să-i facem datinele, obiceiurile 307_{25}, 220_{31}; *Cum lo-aduţe arada* = cum îi este potriva, condiţia 278_{17}; *nu-ĭ pe-aradă bună* = nu-i în bună stare 244; *om de-aradă* = om de rând 141_{25}.

Aràḑìm vb. I = razăm 197_{13}. *Arăḑìmare* = răzemare.

Araftu sm. = croitor 84_{6}, 102_{15}, 135, 212.

Aràk'ŭ vb. IV = răpesc 143_{20-30}, 196; *arak'e* = răpeşte (Imperativ) 237_{14}; *arăk'asče* 219, 392; *arik'aşte* 330_{21}. Vezi: *aràp*.

Arao sf. = rău, răutate, suferinţă, soartă rea; *araoa ta!* (blestem) = soartă rea a ta (să-ţi fie!); *arălili* = relele, suferinţele 33_{21}. Vezi: *arăŭ*.

Aràp sm. = harap, negru 68, 160, 294, 355 drac 1—6; nume propriu de drac (împărat) 1—6, 391—398, 414.

Aràp vb. IV = răpesc. [Indic. prez. *aràp (aràk'ŭ* şi *arăk'escu), aràk' (arăk'eşti), arape (arak'e), arăpèm (arăk'ìm), arăpèţĭ (arăk'ìţĭ), aràp (arăk'escu)*. Perf. simplu: *arăpùĭ* şi *arăk'ìĭ;* Part. *arăk'ità, arăputà*. Inf. *arăk'ire, arăk'are, aràpire* şi *arăpeare]; aràp* 102_{33}; *carĭ ţĭ-o-arapi* = cine ţi-o răpeşte 150_{11}, 108_{11}, 43_{27}; *arăpù* 43_{25}, 270, 271; *arăpură* = răpiră 14_{14}, 118_{3}; *arăk'ì* = răpi 258_{16}; *arape de-aoà, arape de-aclò* = rupe pe apucate 211_{27}; *s-o arapă di muţă* = s-o apuce de bot 186_{17}, 50_{8}, 86_{20}; *arăpută* = răpită 10_{11}. Vezi: *aràk'ŭ, arăk'escu*.

Arapsă sf. = arăpoaică, rea, turbată 122_{25}.

Aràpune sm. = ciorchine de struguri 3_{11}, 127_{7}, 466_{14}.

Arasă sf. = rasă (călugărească) 184_{1}.

Araste sf. = loc favorabil; moment priincios; *aştiptà arastea* = aşteptă momentul oportun 184_{19}.

Araţe adj. = rece; pl. *arăţĭ* 15_{33}, 35_{22}, 48_{1}; *o-află vatra araţe* = află vatra (căminul) rece, nu găseşte pe nimeni 272_{11}.

Araŭă, arao adj. şi s. = rea, soartă rea 282, 283, 284, 290; *l'-o-aduse araoa* = Fire-i-ar (soarta rea) să-i fie 451_{20}; *oara aràul'eĭ* = ceas nefericit 483_{8}; pl. *arale* = rele, suferinţe, greutăţi 147_{27}, 303_{29}. Vezi: *arăŭ*.

Aravdu vb. I = rabd, sufer, pătimesc 17_{28}, 19_{21}, 52_{29}, 59_{19}, 72_{27}, 131, 334; *me-aravdă* = mă susţine (mă rabdă) 107_{27}; *câte no-aravdă loclu* = Câte nu suferă pământul 283_{16}.

Arăd. Vezi: *arî'd*.

Arădăţină *(rădăţină)* sf. = rădăcină, pl. *arădăţìnĭ* 15_{18}, $23_{6,7}$, 53_{18}, 165_{12}, 240_{20}.

arăḑì'm sn. = poala de deal, de munte.

arăḑìmàt adj. = răzemat, spri-

jinit 251_{17}. Vezi: *aradîm* = razem.
Arăk'escu vb. IV = răpesc $72_{17, 26}$; *fu arăk'ìt*=fu răpit $2_{30, 34}$, 46, 47, 48. Vezi: *aràp*.
Arăk'ie sf.=rachiu, ţuică de prăştină 262, 263, 329. 330.
Arăńòs adj.=râios 185_{38}, 219_{35}, 220_4. Vezi: *arîńòs*.
Arăpeare sf.=răpire; *şi-l' da nă arăpeari*=şi-i dă o răpire, şi o răpeşte 44_7.
Arăspindescu, arăspìnḑu vb. IV=răspândesc 17_{35}; *oìle se-arăspînḑîră*=oile se împrăştiară. Vezi: *arispîndescu*.
Arăstoacă sf. (din lat. *rostrum)* sf. = gura staulului, gura mandrei.
Arăstornu vb. I = răstorn 425_2. Vezi: *arîstornu*.
Arăţescu vb. IV=răcesc 15_{16}, 362_{14}. Inf. *Arăţire* şi *arăţeare*, Part. *arăţìt,-ă*.
Arăţime sf. = răceală.
Arăŭ adj.=1° rău, fem. *arauă*, *arao* 24_2, 25; 2° adv. 6_{31}, 15_{39}, 72_{24}, 83_{24}; 3° foarte, prea: *ìo earàm un om arăŭ avùt*=eu eram un om foarte bogat, rupt de bogat 147_{38}; *muşată-arăŭ*= grozav de frumoasă 49_{2}; 4° sbst. *cu arăŭlu*=cu răul, cu forţa 94_2, 95_1; *s-nu o-află arăŭlu*=să nu dea nenorocirea peste ea 40_6; *arăŭ o-avèm* nu ni i bine, rău o să ne meargă 107_{38}; *tră bun, tră arăŭ* = de bine, de rău 12_{33}; *s-nu u pată arăŭlu* = dare-ar să-i fie bine (ferì-o-ar Dumnezeu de rău) 319_{18}; 5° *răŭ* 477_{20}; *aròŭ* 241_{26}. Vezi: *arauă*.
Arăvdare sf. = răbdare 167, 400_{28}.
Arăvoană sf. = semnul de logodnă 290_{38}, 191_{20}.
Arăvuńìsescu vb. IV = logodesc 6_2.
Arăzbòiŭ sn. = răsboiu 161. Vezi: *arîzbòiŭ*.
Arbinès, pl. *Arbinèşĭ* sm.=Albanez 118, 192; fem. *Arbineasă*=Albanezoaică; rea (ca o Albanezoaică) 303_{16}.
Arbinşescu adj.=albanezesc; *arbinşaşte* adv. = albanezeşte.
Arbinşie sf. = Albania.
Arbure sm.=arbor 24_{25}, 33_{24}, 47_{19}, 87_{20}, etc., etc.
Arcare sf. = aruncare; *arcari nu vreĭ nàparti* = nu eşti de aruncat în colo, eşti om de treabă 136_{34}, 95_{12}.
Arcàt adj. = aruncat, care merge pe jos (pe drumuri şi poteci, ca să scurteze cât mai mult drumul); *màţîli arcati*=maţele asvârlite, aruncate 148_1.
Arcò adv.=acolo 481_{37}; derivat din: *aclò* = *alcò*, unde *l* a devenit r = *arcò*.
Arcoare sf.=frig 46_{9-10}, 170, 124; *trimurà de-arcoari* = tremurà de frig 225_{30}; *creapă k'ètrili de-arcoari* = crapă pietrele de frig 301_{11}; *Arcoarea* n. propriu = Gerilă 172.
Ardu vb. III = 1° ard 23_9, 73, 74; *ahurh'ì să-l ardă tu ìnimă* = începù să-l arză la inimioară 15_{35}; 2° *ardeà tră nă k'ìcută di apă* = ardeà pentru o picătură de apă 35_8; *arsi di seati* = i se făcù sete grozavă 293_{15}; 3° Ş-

ardeà mărațl'i tră nă featā = Ardeau sărmanii pentru o fată (= doriau mult să aibă o fată) 119_{5}, 113_{18}; 4° *s-o-ardu astă-seară* = s-o arz astă seară (=să petrec în astă seară) 354 $_{25-31}$; 5° *lo-àrsiră mìrile pri nare* = îl arseră ursitoarele pe nas, îi meniră soarta 280_{2}. 6° încălzesc (cuptorul): *Arsiră apòĭ un čireàp di noaŭă orĭ* = Încălziră apoi un cuptor, de nouă ori 53_{1}, 30_{30}, 198_{13}, 407_{11}.

Arè interj. = măi, (apelativ pentru bărbați) 42_{24}, 133_{6}, 152, 153, 296_{9}.

Areà adv. = rar 299_{17}.

Areàpită sf. = aripă 143_{36}, pl. *areàpitle* 143_{35}, 267_{29}; *iu* ∾ *di puĭl'ŭ nu zboară* = unde nici aripă de pasere (= nici o pasăre) nu sboară 442_{23}; *cal' co-areàpite* = cai înaripați 443. Vezi: *àripă*.

Argàt sm. = argat, muncitor cu ziua, salahor 403_{30}, 415.

Argăstìr sn. = prăvălie, dughiană 82_{28}, 188.

Aridă sf. = fluerul (piciorului); *staŭ aridă, intru aridă, mi duc aridă* = stăruiu din răsputeri, stăruiu fără să-l slăbesc cătuși de puțin pe cinevà 258_{31}, 435_{8}, 300_{6}, 381_{14}, 91_{7}, 277_{9}.

Arĭğè sm. = rugăminte 189_{22}; **arĭğae** sf.: *ță fațim arĭğae* = rugămu-te 41_{18}; *ț-am arĭğae mare* = te rog fierbinte 289_{18}, 383_{29}, 394_{29}, 430.

Arihate sf. = liniște, odihnă; *ș-bea čubuk'a cu arihate* (= își fumà ciubucul în liniște) = își căutà de liniște 40_{22}, 74_{5}, 85_{31}; adv. *doarme... arihàte*=doarme... liniștit 219_{29}, 228.

Arină sf. = nisip 348_{23}, 432, 466; *cupìĭ di oĭ cît trađe arina* = turme de oi cât nisipul (de multe) 279_{11}: *s-aibă aveari... cît trađi frînđa ș-arina* = să aibă avere... cât frunza și nisipul (de multă) 98_{2}.

Aripă pl. *àripite* 210, 216_{16}, și: *ărik'* 210_{11-12}, 267_{18}, 246 și *àrpite; sum àripa luĭ*= supt protecțiunea lui 503_{26}.

Aripidină sf. = povârniș, coborâș 440.

Aripidinèđ vb. I = merg repede pe coborâș; *s-aripidinară tu cămpu* = se coborîră (repede) la câmp 246_{23}; Inf. *aripidinare*.

Ariseseu vb. IV = plac; *te-ariseașți tora?* = îți place acuma 64_{28}.

Arìz sm. = orez 353_{23}.

Arî'd, (arắd), Inf. *arî'dire* și *arîdeare*=râd, fac să râză; înșel, îmi bat joc. 1° *arîdeà pri su mustățĭ* = surâdeà 185_{11}; 2° *ahurh'ì s-arădă* = începù să râză 14_{31}, 16_{19}, 45_{23-30}; 3° *că lo-arîdi* = că-l înșală 54_{15}; *arî'ș un misuràr* = înșelai pe un olar 54_{26}, 95_{6}, 98_{25}; *te-arîde mintea*=te înșală mintea, te înșeli 355_{13}; *nu-l arîdeà ocl'il'* = nu-l înșelau ochii 380_{13-14}, 29, 67_{22}, 79_{23}; 4° *s-arî'd* = să fac să râză 364; 5° *Feata ș-o-avù, că ș-arîdi cu nîsă* = Fata crezù, că-și bate joc de dânsa 37_{22}, 10_{5}, 14_{34}; *h'iĭ arîsă* = ești înșelată 5_{1}, 81_{28}.

Arîdeare, Arî'dire sf.=râdere, râs; *tr-arîdeare*=de râs 8_{20}, 54_{19}, 96_{34}, 146_{4}.

Ari'm vb. I=1° scobesc; *nu cutiḑà dìntile si ş-arîmă*= nu îndrăznià nici dintele să-şi scobească, nu îndrăznià câtuşi de puţin 195_{11}; 2° râcâiu; *arîmà*=râcâià 30_{12}, $32_{6,7}$; *Arîmare*=scobire, râcâire.

Arìnḑă sf. = rânză; *Tră cucoaşi-ĭ arînḑa luĭ?*=Pentru nuci îi este lui? Este el în stare să mănânce nuci? 102_{23}.

Ariñe sf. = râie.

Ariñescu vb. IV (Inf. *Arîñare, arîñire)*=râiesc, mă apucă râia.

Arîñòs adj. = râios; *arăñòs* 276, 383.

Aripă sf.=prăpastie (termin pastoral.)

Aripòs adj.=prăpăstios 4_{20}.

Arî's, pl. *arî'sute* sn.=$339_{21,22}$, 89_{18}, 117_{27}; *cu arîslu pri buḑă* = cu râsul pe buze: surâzând 36_{7}, 211_{18}; *să-s lişină de-arî's*=să se prăpădească de râs 45_{24}.

Arìspîndescu, Arîspînḑăscu vb. IV = răspândesc, împrăştiu, rătăcesc 58_{16}, $71_{3,11}$, 141_{21}; *nu-l' alăsà să se-arîspînḑască*=nu-i lăsà să se răspândească, să se împrăştie 117_{35}; Inf. *Arîspîndire* şi *arîspînḑîre*, Part. *arîspîndit,-ă, arîspînḑi't,-ă* (=rătăcit) 185_{23}.

Aristornu vb. I = răstorn 100_{26}.

Arisùn vb. I=răsun; *arîsunà munţil' di strigarea luĭ*= răsunau munţii de strigarea lui 25_{15}.

Arî'ŭ, pl. *arîurĭ* sn. = rîu 4_{3}, 31, 50_{9}, 72, 164, 360, 362 etc.

Arizbòiŭ, pl. *arîzboae* sn. = răsboiu (de ţesut) 210_{20}, 265_{39}, 266, 301_{20}.

Armàs adj. = rămas, uitat 102_{14}, 57_{8} = rămânând 276.

Armată sf. = costum frumos, ales (de mire, de voinic, de mireasă, etc.) 184_{11}, 369_{31} 381, 414_{36}, 436_{25}.

Armă, pl. *àrmate* şi *arme* sf.= 1° armă 47_{19}, 136, 156, 157, 158; 2° *li deadi àrmatli*= (le dădù armele) se sperià, înghieţă de frică 298_{24}; cedez: *nu li băgă àrmatle m-pade* = nu cedă, nu se dădù biruit 365_{6}; *Deadişĭ di mul'ari s-li bagă àrmatli m-padi*=Ţi-ai găsit muiere să se dea învinsă, să cedeze 210_{37}.

Armătusescu vb. IV=1° înarmez 324_{11}; *armătusìt*=înarmat 19_{7}; 2° gătesc(mă): *armătuseà-ti*=găteşte-te (îmbracă-te cu haine alese) 318_{9}; *Armătusire*=înarmare, gătire (în haine alese.)

Armi'n şi **rămân** (Fărşeroţii) vb. III=rămâiu; *ş-armîne tu xeane* = şi rămâne în străinătate 8_{2}; *va s-armînă*=vor rămâneà 17_{10}; *armase čudusìt*=rămase uimit 12_{38}, 21_{16}, 28_{14}, 31; *armasi di la agru*=nu merse la câmp, la ţarină 55_{9}; *ţi-l' aveà armasă*=ce-i rămăsese 16_{3}, 23_{35}; *rămîne cu gura căscată*=rămâne uimit 243, 13_{23}; *no-armîneà seară di la Dumniḑăŭ* = nu rămâneà seară, nu treceà seară dela Dumnezeu 116_{10}.

Armi'n, Arumi'n şi **Rumăn** (la

Fărşeroţi, Muzichiari, Sămărniaţi şi toţi câţi nu pun proteticul *a* înaintea lui *r)* = Aromân 117.

Armînescu adj.=aromânesc, românesc; *hoară armîneascā* = comună românească 18_5.

Armînamc sf. = Românime.

Armînìŭ sm. = Românimea.

Armu sn.=arm, a patra parte din corp, ciovârtă 50_7; *armurĭ-armurì u scoàsiră*= o rupseră (= o sfăşiară) în armuri 51_{14}.

Arnescu vb. IV = mătur 29_{18}, 80_{14}, 95_{15}, 161, 204_{20}, 258_{14}, 259_3, 286_{32}, 452, 453.

Arnire sf. = măturare, curăţire 179_{21}; *sum mètura de-arnire casa*=supt mătura de măturat casa 29_{11}.

Aroà adv. = acì; *pe-aroà* = pe acì $481_{3, 37}$.

Aroamig vb. I = mestec, rumeg 366_7; *s-me-aroamig*= să rumeg, să omor timpul rumegând 102_6. Inf. *Arumigare*, amestecare, rumegare; fig. *le-aroàmigă* = pricepe, înţelege.

Arocut = pl. *aroàcute* şi *aròcute* sn.=roata 492; prăpastie.

Aròd vb. III=rod, roz 280_{38}; *s-aroadă* = să roază 150_{34}; *se aroasi* = se roase 151_2; *va le-aròḑĭ* = ai să mănânci o chelfăneală.

Aròg. Vezi: *arug'èḑ.*

Aroĭbu sm. = roib, cal roib 380_{26}.

Arondu-arondu = tam-nesam 91_3, 428_{27}.

Aròş adj.=roşu 54_{10}, 23_{35}, 29_{32}, 69_{23}, 177_{12}, 325; fem *aroşe*, pl. *aroşe*; figurat: *aroşlu*= (roşul) vin. *Ncălică pri calu aţèl aroşlu* = (Încălică pe calul cel roşu) = se îmbătă.

Aròş (amirălu∾) = împăratul Roşu 385.

Aròv s.=fel de ovăz 11_{24}; *Măraţl'i di ńiţi aròv siminà dipri g'os* = Sărmanii de mititei o sfecliseră rău, se speriaseră grozav 275_{39}: *acaţă să seàmină aròv di frică* = începe să dârdâie de frică 430_{28}.

Arpiţă sf.=aripă 295_{37}. Vezi: *àripă, areàpiţă.*

Arsàr vb. IV = răsar 103, 27, 298; *arsare* = răsare 16., 50_{35}; *arsărì*=sărì 2_{27}, 26_3, 41_{17}; *arsărinda* = sărind 117, 54, 55; *l'-arsăriră doaŭă coarni* = îi săriră (= crescuseră) două coarne 44_{38}.

Arsă pers. III dela Indic. prezinte a unipersonalului verb *Arsare*,=a se revărsà: *s-arsă scafa* = se umplù paharul (încât se revarsă peste buze) 380_{24}.

Arsare sf. = prelingere, revărsare peste marginele unui vas.

Arsu adj. = 1° ars; 2° prăpăditul (când e vorba de morţi) 426; 3° încălzit (despre cuptor) 139_{28}.

Arşine sf. = ruşine; 1° *l'-erà arşine* = îi erà ruşine 5_{19}; *nu l'-arşine, ţe greaşte* = nu-i (este) ruşine, ce vorbeşte 31_4, 30_{20}, 37_{31}, 83, 131, 133; 2° *făr-arşine* = neruşinată, (fără ruşine) 203_{37}; 3° *s-nu easă cu arşine* = să nu se deà de ruşine 71_{19}: 4° *lu ngrupă loclu de-arşi-*

ni= a intrat în pământ de ruşine (=i-a fost o ruşine grozavă) 97_6; 5° *o-aveà to-arşine s-fugă dit polim*= o consideră de ruşine să fugă de răsboiu; *s-faţe arşine ma mare*=se face ruşine mai mare 61_{10}; *ma mare arşinea*=mai mare ruşinea 70_2.

Arùc vb. I [Inf. *Arucare]* = 1° arunc, azvârl; *arucă-ńĭ vamăndî* = aruncă-mi diamante 33_2, 4_{16}; *o-arcă* = o aruncă 47_{16}, 4; *carĭ lo-arcară*=dacă îl aruncară 30, 4_{20}, 15_{16}, 17_{32}; *me-arcàĭ*= mă aruncai 20_{28}; *şi-l arucà* = şi-l aruncă (=erà aruncat 166_{13}, 7; *vrea s-arcà* = s'ar fi aruncat 33_{37}; *vrea s-arcare n-foc* = s'ar fi aruncat în foc 179_1; 2° *Cum s-faţe, c-amirălu s-o-arucă tută furtiea pri mine* = Cum este cu putinţă, ca împăratul să dea toată vina asupră-mi 7_9; 3° *Iu o-arcà tufek'a, m-padi nu cădeà* = Unde trăgeà cu puşca, jos nu cădeà (= nimerià în totdeauna) 136_{29}; *ş-arucă ocl'il'*=priveşte, se uită 80_9, 17_1; 4° *li se-arcă multu si-l' spună tră ţi-l va* = stărui (se rugă stăruitor) mult să-i spuie pentru ce-l vrea 39_{10}; 5° *ş-arcă vrearea* = o iubì, se îndrăgostì de ea 40_7; 6° *z-veadă, s-easte-că le-arcă pètalle* = să vază, (dacă a lepădat potcoavele=) dacă a dat ortul popii 30_{28}; 7° *arcă tu steauă* = îşi căută norocul 412_{27}; 8° *lă se-arcă la čičoare* = (li se aruncă la picioare) îi rugă, stărui 57_4; 9° *Lo-arcă t-ună lîngoare greauă* = Se îmbolnăvì de moarte 64_3.

Arucutescu vb. IV=rostogolesc 33_3, 88_{22}, 263; *arucutiră aproape trei anĭ* = (rostogoliră aproape trei ani) trăiră aproape trei ani 204_4.

Arucutire sf. = rostogolire; *arucutìt* adj. = rostogolit.

Arucutòs adj. = rotund, rotunjor 41_6.

Arùd adj. = moale (despre lână): *lînă arudă* = lână albă şi moale, mătăsoasă.

Aruḑină sf. = rugină 466_{29}.

Aruḑinèḑ vb. I = ruginez; *se-aruḑină vaslu* = vasul căpătă rugină. Inf. *Aruḑinare* = ruginire.

Aruescu vb. IV = roesc. Inf. *arueare* şi *aruire* = roire.

Arufèc vb. I = tivesc; fel de cusătură cu tivitură. Inf. *Aruficare* = tivitură.

Arùg sn. = mărăcine, rug, spin 399_{37}, 425_4.

Arugă sf. = simbrie, plată, leafă 362_{27-32}, 363.

Aruguzină sf.=rogojină 175_{30}.

Arug'èḑ şi **Aròg** vb. I = tocmesc, dau (pe cinevà) la stăpân; *se-arugă* = se întocmì, se băgă (la stăpân) 362_{20}; *mutrì s-lo-arug'aḑă ìuvà* = căută să-l întocmească (= să-l dea la stăpân) undevà 336_{18}, 119_{29}, 403_{25}; *lo-arugă s-pască cal'i*=îl întocmì să pască caii 135_{36}. Inf. *arugare*=întocmire, băgare la stăpân. Part. *arugàt,-ă*=dat la stăpân. Etimologia vine dela *rog*=(lat: rogo-rogare).

Arujescu vb. IV=nechezesc 109_{32}, 110_{3}, 272_{30}, 359_{4}.

Arujire sf. = nechezire 405.

Aruk'uşur și **aruk'işur** vb. I = alunec $48_{28, 30}$, 64_{28}, 440; subst. alunecuş. Vezi: *arunic, alunic.*

Aruk'uşurare sf.=alunecare, alunecuş.

Aruk'işiròs și [**aruk'uşuròs**] adj. = alunecos 4_{25}.

Arumig vb. I = rumeg; *arumigare* = rumegare 189_{20}.

Arumin adj. = rumen; *arùmină* (la faţă) = rumenă 334_{10}.

Arumi'n [Armîn, Rumîn] = Român din Peninsula Balcanică 210_{18}, 362.

Arunic vb. I = alunec; *arunicà*=alunecà 24_{1}. Vezi: *aruk'uşur, alunic.*

Arùp sm. = rup, a 8-a parte din cot.

Arùp sn. = prăpăstie, loc prăpăstios 317_{7}.

Arùp vb. III = 1° rup; [*arùp, arùk', arupe, arùpim* şi *arupèm, arùpiţĭ* şi *arupèţĭ, arùp; arupşu; aruptă.* Inf. *arùpire* şi *arupeare*] 5_{21}, 9, 12_{20}, 14_{6}, 32_{35}, 50_{37}, 128; 2° *s-me-arupă*=să mă sfâşie 14_{18}; 3° *l'-arupsi plîngul* = (îi rupse plânsul) se puseră pe plâns 35_{29}, 121_{15}; 4° *arupeà loclu di minčùńĭ* = rupeau pământul de minciuni; 78_{5}, 5° *ş-o-arupse cu nîsă* = se duse (dracului) cu dânsa 404_{8}, 393_{28}.

Arupeare sf. = rupere 122_{26}.

Aruptu adj. = 1° rupt; *aruptu-partàl* = rupt (ca un) zdrenţuros 238_{24}; *cu strańe arupte* = cu haine rupte 5_{20}; 2° *curmàţĭ arupţi* = (rupţi-obosiţi) rupţi de oboseală 87_{29}; *avùt-aruptu* = rupt de bogat 59_{3}.

Aruşescu vb. IV = 1° roşesc; *aruşì* = se înroşì (= se ruşină) 429_{6}; *acăţă s-aruşască loclu* = începù să înroşească pământul 220_{5}; 2° *plîmsi pînă l'-aruşiră ocl'il'* = plânse până i se înroşiră ochii (= se istovì de plânsete) 111_{5}, 294_{23}.

Aruşine sf. = ruşine 204; *lu ngrupă loclu de-aruşini* = nu mai puteà de ruşine 98_{39}; *nu se-alăsà s-u mîcă aruşinea* = nu se lăsau să sufere ruşinea 156_{25}. Vezi: *arşine.*

Aruşinèḑ vb. I = dau de ruşine. Vezi: *aruşnèḑ.*

Aruşinòs adj.=ruşinos, care are r u ş i n e; *aruşinoasă* 142_{3}. Vezi: *aruşnòs.*

Aruşnàt (**aruşinàt**) adj. = dat de ruşine, făcut de ruşine, făcut de râs 344_{33}.

Aruşnèḑ *(aruşunèḑ, aruşinèḑ)* vb. I = 1° ruşinez (dau de ruşine, fac de râs); 2° *me aruşnèḑ*=mă ruşinez, mi-e ruşine; 1° *că taha lu aruşnă pri nidriptati* = că doar îl făcù de ruşine pe nedrept 51_{8}; *s-nu-l' aruşneaḑă tehnea* = să nu-i dea de ruşine meşteşugul 178_{37}; *s-nu s-aruşneaḑă ntră oaspi* = să nu se dea de ruşine faţă de oaspete 161_{33}; 2° *Fičorlu se-aruşnă* = băiatul se ruşină (= i-a fost ruşine) 3_{3}, 77_{22}; 3° *vru s-o-aruşneaḑă* = vroì s'o necistească 190_{12}; *s-l'-aruşneaḑă feata amirălui* -

să necinstească (= să violeze) pe fata împăratului 42_{29-31}.

Aruşnòs (aruşunòs) adj.=ruşinos, cu ruşine 182. Vezi: *aruşinòs*.

Aruşùţ, Aruşuţăscu vb. IV= răsucesc, învârtesc; *s-aruşuţă*=se răsucì, se învârtì 272_{33}; *U şuţă aruşuţăpălatea* = (îl sucì-răsucì palatul), umblă peste tot în palat 36_{16}, 321. Infin. *Aruşuţîre* şi *aruşuţare*=răsucire, învârtire.

Aruşuţî't adj. = răsucit; *cu mustaţa... şuţîtă-aruşuţîtă* = cu mustaţa... sucită-răsucită 36_{8}; *om aruşuţî't*= om sucit, îndărătnic, cu care greu te poţi înţelege.

Aruvinèḑ vb. I=stropesc 204, 284_{10}.

Aruvinare sf.=stropire; *aruvinàt* = stropit.

Asănḑî adv. = astăzi 313_{6}.

Ascaldu vb. I=scald; *se-ascăldà treì ḑîne* = se scăldau trei zâne 33_{25}; *Ascăldare*=scăldare. Vezi: *scaldu*.

Ascalnu şi **ascalin** vb. I = 1° agaţ de ceva; 2° *lo-ascalnă di guşi* =îl înhaţă de gât 108_{37}; 3° *li se-ascalnă* = i se prinse nod în gât 224_{39}; *ascălnàt* = agăţat 87_{13}, 102_{27},

Ascàp vb. I=1° scap, salvez; *se-ascapă di Aràp* = să scape de Harap 1_{26}, 1_{28}, $2_{9,18}$, 5_{8}, 6_{8}, 12_{39}; *vrea s-aveà ascăpată* = ar fi scăpat 23_{22}, 26, 33, 42, 44, 51, etc.; 2° *pînă s ascàp di părămiĭ* = până să mântuiu basmul 402_{14}; 3° *Mitlu nu-l' ascăpà dintr-ocl'i saclu*= Mitul nu scăpă din vedere sacul 80_{26}. Inf. *Ascăpare*.

Ascapir vb. I = scapăr; fulgeră; 1° *s-ascàpiră* = să scapere (din amnar şi cremene) 39_{18}; *cît ascăpiră* = îndată ce scăpără $39_{19,26}$, 40; *ascăpiră... cu mînearlu* = scăpără... din amnar 122_{37}; 2° *se-ascàpiră* = să fulgere 52_{7}; *ascăpirà loclu cîndu fuḑeà* = scăpărà pământul când fugià 272_{22}; 3° *l'-ascăpiră tu minte* = îi trăsnì (=îi fulgeră) prin minte 122_{36}, 185_{28}; 4° *l'-ascăpirară ocl'il'* = (îi scăpărară ochii), văzù stele verzi pe pereţi 92_{7}, 114_{7}, 186_{35}.

Ascapit vb. I = 1° apun; 2° înghit; 1° *di cum apireà pînă ascăpità* = de cum se luminà de zi până apuneà (soarele) 90_{27}; *cît ascăpită după ḑeană Griva* = îndată ce Griva dispărù (= apuse) după colină 196_{21}, 28_{30}, 118_{6}, 156_{12}; 2° *Nu apucă s-ascàpită doauă*= Nu apucă să înghită două $44_{28,37}$, $45_{9,10}$, 63_{3}, 102_{23}, 178_{9}, 223_{27}, 340_{35}, 444_{31}; *ascăpitî'ndaluĭ fărmaclu a lor* = îngheţând veninul lor 99_{28}.

Ascăpare sf. = scăpare 35_{13}, 39_{34}, 168 etc.

Ascăpirare sf. = scăpărare; fulger; *ascăpirărĭ* = fulgerări 74.

Ascăpitare sf. = apunere, apus de soare, dispărere din vedere, înghiţire.

Ascăpitàt = nume de munte: Apus 224.

Ascăpitată sf.=Apus; ~*soar-*

luĭ = apusul soarelui 12_{22}, 155_{22}, 144_{31}, 199_{14}, 345_{29}.

Ascùk'ŭ vb. I = 1° scuip; *lo-ascuk'è*=îl scuipă 9_{26}, 237_{36}; 2° *pînă s-ascùk'* = (până să scuipi) = numai decât, până ai da în palme 39_{28}, 64_{37}, 138, 152_{35}; 3° *lo-ascuk'è amirălu*=(îl scuipă), îl făcù de ruşine împăratul 313_{20}. Inf. *Ascuk'are*, Part. *ascuk'àt,-ă* = scuipat,-ă, 193_{30}.

Ascuk'àt sm. = scuipat.

Ascultu vb. I = ascult, mă supun 19_{8}, 58_{34}, 237; *cara s-nu ascultă dimîndăčunea* = de n'ar împlinì porunca 21_{14}; *ascultă g'ine* = ia bine seamă 12_{13}; Inf. *Ascultare*.

Ascumbusescu vb. IV=suflec; *s-ascumbusì* = îşi suflecă mânecile (= se apucă de t r e a b ă) 259_{11}. *Ascumbusire*.

Ascumtà (pre ∾, pe ∾) adv. = pe ascuns, într'ascuns 86_{22}, 117_{31}, 171_{26}, 307_{18}, 330_{35}, 358_{30}, 418.

Ascùmtaluĭ adv.=într'ascuns 243_{31}.

Ascumtìşaluĭ adv. = în secret, într'ascuns 126_{33}, 139_{20}, 238_{8}, 273_{12}, 404.

Ascumtòs adj. = ascuns, retras, pitulat 22_{11}, 396.

Ascumtu adj.=ascuns 44, 50_{16}; *şideà ascumtu*=şedeà ascuns 41_{30}; *şideà ascumtă*= şedeà ascunsă 17_{28}, 23_{21}, $_{22}$.

Ascundeare sf. = ascundere 110_{1}.

Ascundu vb. III = ascund; Perf. *ascumşu, ascumsişi* şi *ascumsèşi, ascumse;* Inf. *ascùndire* şi *ascundeare* 17_{24}, 22_{11}, 46_{32}, 74_{2}, 131_{29}, 172. 173; *li ascumsi tu patru suti di guvi* = (le ascunse în patru sute de găuri) le ascunse în gaură de pământ 55_{7}.

asčeptu. Vezi: *aşteptu.*

Asčergu. Vezi: *aştergu.*

Asearà adv. = aseară (pretutindeni.)

Asime sf. = argint 38_{31}, 68_{1}.

Asimcò pl. *asimcale* şi *asimcàţĭ (asimcàḑĭ)* = argintărie 91_{28}, 347_{10}.

Ask'ere sf. = oaste, armată regulată 23, 57, 250, 351.

Ask'erlì sm. = soldat 23_{21}.

Aslàn sm.=1° leu 38, 59, 60, 61, 144; 2° nume propriu 249_{25}; 3° piastru(leu vechiu) preţuind 20 de bani 233, 234_{1}.

Aspàr vb. I = speriu; *me-aspăreàĭ*=mă speriai 6_{21}, 42_{27}; *se-aspărè* = se sperie 4_{8}, 61_{21}, 35_{7}; *se-aspăreà* = se sperià 9_{36}; *nu-l' se-aspăreà ocl'ul*=nu se sperià, nu se temeà de loc 87_{8}, 66_{5}; *nu te-aspare dip*=nu te teme, nu te sperià de loc 10_{20}, 12; *o-aveà (a)spăreată huzmetea*=o sfeclise rău; se speriase rău de tot 9_{1}; *aspăreàt*=speriat 154_{7}, 392, 17_{8}.

Aspràḑire şi *[aspărḑeàre]* sf. = spargere, stricare 463.

Aspargu vb. III = 1° stric, s p a r g: *ntribarea no-asparḑe*=întrebarea nu strică 11_{17}; *s-aspargă Gràmustea*=să strice, să dărâme Gramostea 14_{24}, 28_{7}; *si nu ţi-aspargu k'efea*=să nu-ţi stric placul, cheful 97_{26}, 52_{11}, 56_{12}; *ună lo-asparsı*= una i-astricat 136_{35}; 2° *Cum*

s-l'-o-aspargă a Uvreŭluĭ= Cum să-i strice (placul) Evreului 235_7; 3° *dimîndă s-lo-aspargă* =ordonă să-l strice (=să-l omoare, să-l prăpădească) 10_8; *aspàrsiră lume* = prăpădiră lume 337_2; 4° schimb, cheltuesc; *l'-aspărdeà curundu pradl'i*=îi cheltuià curând banii 39_{32}, 154_1; *aspardeñĭ nă liră* = schimbă-mi o liră.

Aspartă-gură sf. = gură stricată 205_4.

Asparvu sm. = sperietură; *Feata, de-asparvu, di frică, l'i si bătù inima*=Fetei, de sperietură, de frică, i se bătù (îi tresări) inima 42_{31}.

Aspăreare sf.=speriere, sperietură 17_{18}.

Aspărgăčune sf. = spargere, stricare 283_9.

Aspèl vb. I=1° spăl; *ca să-şĭ spealā mîñle*=ca să-şi spele mânile 168_{22}, etc.; 2° *s-le aspeală di frică* = să o şteargă, să o tulească la fugă de frică 42_{21}, 95_{11}, 215_{27}, 216_{28}, 231_{31}, 259_{22}, 427_8: *aspeală-li*=şterge-o [în text greşit: *l'i*.] Infin. *aspilare*. Part. *aspilàt*, ∾*ă*=spălat.

Aspindur vb. I=atârn, spânzur; *se-aspindură* = se atârnă 73_{17}; *aspindurat pri cruţe* = răstignit pe cruce 453_{13}. Vezi: *spindur*.

Asprimtu adj.=aprins (de oboseală) 440_{28}.

Aspru sm.=1° ban, para veche 65_{23}, 60, 442; 2° solz de peşte; *aspril' a pèsculuĭ* =solzii peştelui 164_{12}.

Aspùn [*aspùnire* şi *aspuneare*] vb. III=spuiu, arăt, povestesc, mărturisesc; *l'-aspuse calea* = îi arătă drumul 27_{11}; *nu vru s-l'-aspună*=nu vroì să-ì spuie 7, 27_5, 8_{24}, 10_9, 9_3, 54_4; *si-şĭ aspună picàtile* = să-şi mărturisească păcatele 191_4, 14_1; *părămìθ v-aspùş* = basm vă povestii 55_{36}, 38_3, 32_{19}, 13_{27}; *se-aspunearim* = de aş spune 100_{13}; *si aspuneariĭ*=de ai spune 12; *ni tr aspuneare nu easte* = nici de spus nu este 365_{27}.

Astàl'ŭ vb. I = taiu drumul cuivà, întâmpin, întâlnesc; *l'-astal'e calea un pondu de-aràp* = îi taie drumul, îi iese în drum un pustiu de harap 1_{16}, 81_{14}, 37_9, 47_7; *lo-astăl'è* = îl întâmpină 107_{15}; întâlnì 38_8, 27_2, 30_{15}, 49, 66_6; *se-astăl'è c-un aùş* =se întâmpină (în drum) cu un bătrân 208, 165_{32}; *s-lo-astăl'are* = de l-ai întâmpinà 258_{26}; 2° *se-astăl'è* = se supără; 3° *aestă erà mul'ari s-nu o-astăl' în cali* = (aceasta erà muiere, ce să n'o întâmpini în drum) adică: gălcivitoare, îndărătnică, rea, greu de înţeles 300_4. Inf. *astăl'are; astăl'àt*=supărat, căruia îi sare ţandăra la cel mai mic motiv.

Astară adv. = de seară 21_{12}, 227_{34}, 269_{16}, 304, 440 etc.

Astăl'itură sf.=întâmpinare, fig.: om supăràcios.

Astăzĭ adv. = astăzi 16_9 etc.

Astămăţescu vb. IV= opresc, mă opresc 187_{19}, 252_{23}.

Astăndi adv.=azi, astăzi 49_{31}, 323_7, 353. *Astîndî* 147_{37}.

Astă-noapte adv.=în noaptea trecută 228_{15}.

Astărk'escu vb. IV=stârpesc, sec; *că-l astărk'ì* = că-l secă 15_{39}. Vezi: *astrăk'escu.*

Astă-seară adv.=în astă seară 80_{10}, 348.

Astès adj.=stins, part. dela *astingu.*

Astimtu = nepreţuit 314_{14}. Vezi: *astingu.*

Astingu vb. III [Perf. *astimşu* şi *astèş, astimsişĭ (astimsèşĭ* şi *asteasişĭ), astimse* şi *astease* etc. Part. *astimtu,* ~ *ă* şi *astès,* ~ *ă]* = sting, prăpădesc, potolesc; 1° *se-astimse foclu*= se stinse focul 263; *nu-l' se-astinḑeà foclu*=nu i se stingeà focul (=supărarea) 200_{9}, 120_{3}; 2° *l'-asteasi... duşmańl'i*=îi stinse... pe duşmani 156_{17}; *s-mi astingă*=să mă stingă (să mă prăpădească) 49_{28}, 138_{33}; *va l'-astingă oastea*=o să-i prăpădească oastea 94_{1}; *că-l' se-astinḑe casa*=căci î se stinge (= i se nimiceşte) casa 205, 68_{37}; 3° *să-ş astingă seatea*=să-şi stingă (=să-şi potolească) setea 15_{37}, 35_{34}, 243_{38}, 342_{13}; 4° *nu-l' se-astinḑeà* = nu mai puteà de supărare, de foc, de necaz mare 216_{26}; 5° *nu-l' se-astinḑeà dorlu* nu i se stingeà dorul 179; *astimtul di Dumniḑă*=cel stins, cel prăpădit de Dumnezeu! (=cel prăpădì-l-ar Dumnezeu!) 460_{14}.

Astînḑì. Vezi: *àstânḑì.*

Astînga adv. = a stânga, la stânga, stânga 424_{11}.

Astîngu adj. = stâng. fem. *astângă.*

Astràg vb. III=asvârl, arunc, mă reped; *s-astraḑe to-arî'ŭ* = se asvârle în râu 202_{34}, 203_{7}, 138_{6}; *ţe-astrăḑeà cu k'ètrile* = cari trăgeau cu pietrele 62_{24}; *astraḑe vearga*=asvârle varga 339_{23}; *me-atrapsi nafoară* = mă asvârlì afară 95_{27}, 345_{29}, 81_{20}; *se-astràpsiră pri čor* = se ridicară repede în picioare, se alarmară 42_{35}; *se-astraḑe di nă cale*=se repede dintr'odată 88_{14}, 30_{27}; *şi astraḑi cămeaşa*=îşi leapădă cămaşa 85_{3}; *om astraptu*= om nebunatic, trăsnit.

Astrăk'escu vb. IV=stârpesc; 1° *oĭle astrăk'iră* = oile stârpiră, nu fată; 2° *le-astrăk'ì tute àpile*=le secară toate apele 171_{33}; *vaĭ astrăk'ască àpile*=vor secà apele 343_{15}, 422, 423; *oae astrăk'ită*=oaie care a fătat miel mort; *(arî'ŭ) astrăk'ìt* (rîu) secat 295_{35}.

Astùp vb. I = astup 86_{28}, 158_{9}, 165, 213, 451; *şi-l astupà maşĭ cu zàhare*=şi-l îndopà numai cu zahăr 459_{11}.

Asùd vb.=asud, înnăduşesc 166, 228_{15}; *asudàt* 5_{29}; *cu mustaţa asudată*=cu mustăţile mijite 361_{8}. Inf. *Asudare, azdare* = asudare, înnăduşire 486, 487.

Asudoare sf.=sudoare, năduşeală 5, 27_{1}, 219; *fără* ~ = fără muncă 118_{31}; *amintàţĭ ... cu asudòrĭ* = câştigaţi ... din greu 188_{36}; *asudòrĭ arăţĭ îl' curà pri frîmti*=

sudori reci îi curgeau pe **frunte** 334_3.

Asùn vb. I=sun 4_{15}, 122, 133_6, 440; **fig.** *lo-asunară* = îl **bătură**.

Asunare sf. = sunare.

Asurḑăscu vb. IV=asurzesc; *cît nu asurḑí' di aurlarea lor* = **cât** p'acì să asurzească **de** urletul lor 249_{31}.

Aşă adv.=aşà 475—484. Vezi: *aşì, acşì.*

Aşì, aşè adv.=aşà; *aşì s-ţî-aĭ Luna* = aşà să-ţi trăească (=**să** ai parte de Luna 75_{14} etc.; *aşè* 195, 196, 277, etc. **Vezi**: *acşì.*

Aşiţe adv.=aşà 16_3, 23_3, 196 etc. Vezi: *acşì, acşiţe, aşì.*

Aşteptu, ascèptu vb. I=1° aştept; *d-ĭu nu te-aşteptî*= de unde nu te aştepţi 12_{39}; *me-aşteaptă* = sunt aşteptat $31_{17, 19}$, 7_1; *ş-aştiptà*= îşi aşteptà, tot aşteptà 6_3, 21_{14}, 47, 51_5, 86; *aştiptă* = aşteptă 7_{29}, 24_{10}; 2° *te-aştiptăm* = (te aşteptarăm)=te primirăm 134_{14}; *işiră s-lo-aşteaptă* = ieşiră să-l primească 66_{10}, 9_5, 161_{22}; *asčaptă* 388_{29}, 72_{26}, 73_{24}, 263_{18} etc.; 3° *aştiptà . . . cu gura căscată* = aşteptà ... cu gura căscată (= cu mare nerăbdare) 101_{26}; *s-aştiptà nîs . . .* = să fi aşteptat el 12_{30}.

Aştergu, ascèrgu vb. III=1° şterg; *ş-aştearse ocl'il'* = îşi şterse ochii 3_3, 33_{21}, 5_{30}; *l'-asčarse a s u d o r l e* = îi şterse sudorile 219_{19}; 2° *Mara le-aştearse*=Mara o şterse, fugì 48_6; 3° *pînă s-ţ-aşterḑî ocl'il'* = (până să-ţi ştergi ochii) = numai decât, într'o clipă 377_7; 4° *se-aştearse dipri loc* = se şterse, dispărù de pe pământ 68_{38}.

Aşternu, ascèrnu vb. I, III= 1° aştern, aşez, aranjez 30_{30}, 237; *se-aştirneà*=se aşezà 132_{25}, 133_{22}; 2° *pri lucru să s-aştearnă, nu-l' se-aştirneà curlu*=(la treabă să se aşeze, nu i se aşezà curul) îi venià greu să se apuce de treabă $221_{20, 24}$; 3° *se-aştirnù pri bană* = se puse pe traiu 31_{31}. Ind. prez. *aşternu, aşterni, aştearne, aştirnèm* şi *aştirnăm, aştirnèţi* şi *aştirnàţi, aşternu* (şi *aştearnă*); Imperf. *aştirneàm* şi *aştirnàm*: Perfect *aştirnùì* şi *aştirnàĭ*; Infin. *Aştirneàre, (aşteàrnire)* şi *aştirnare*; Part. *aştirnută, aştirnată.*

Aştiptare sf.=aşteptare 138_5.

Aştirḑeare (şi: *aşteàrḑire)* sf. =ştergere, şters; *tr-aştirḑeari narea*=de şters nasul 148_2.

Aştirnàt adj. = a ş e z a t, de treabă 290_{30}, 234, 346.

Aştirnùt sn. = aşternùt 15_{16}, 87_5, 91_{32}; adj. *aştirnută maşĭ cu asime*=aşternută (= pavată) numai cu argint 68_1.

Aθànată adj. = nemuritoare 495.

Atare pron. = cutare, anume 156_4, 349_{31}.

Atumţea, atùmţealuĭ, adv.= atunci, (pretutindeni).

Aţeà pron.=acea. Vezi: *aţèl.*

Aţèl pron.=1° acel 5_{12}; Gen. Dat. *aţilùĭ (aţiluea)*; pl. *aţèl'* = acei 36_8 etc.; Gen. Dat. *aţilòr; aţèŭ* = acel

(Samarina) 434_{31}; *aţăl* = acel 419_{39}; G. Dat.: *aţulùĭ* 418_{26}; *aţela*=acela 3_{14}; *aţelu-şĭ*=acelaş 389_{13}; forme intensive: *aţèluea*=acela; pl. *aţel'a*; 2° fem. *aţeà (aţeàea)* 19_{30}, pl. *aţeale, aţealea, aţele,* (pretutindeni); Gen. Dat. Sing. *aţil'èĭ (aţil'eea)*, pl. *aţilòr*; 3° *aţèl din vale* = (acel din vale) dracul, diavolul 1_{22}; 4° *ţe li vreţĭ ş-aţeale ş-aţeale*= ce mai umblaţi cu de alde astea 199_{30}.

Aţia adv.=1° acì 61_{23}, 76_{10}; 2° *aţia-ţĭ păreà, că lo-acàţĭ, aţia ţ-ascăpà prit ḑeàḑite*=acì îţi păreà că-l apuci, acì îţi scăpà printre degete 2_{17}; 3° *aĭ! fuḑĭ de-aţia*=ai! dute încolo 264_{1}; 4° *aţia de-aţia*=din ce în ce 205_{15}, 2_{19}, 92_{16}, 119_{23}; 5° acolo (Epir): *stăĭ aţia* = stăĭ acolo!

Aùă [citeşte: a-ù-ă] sf.=strugure 3_{11}, 19_{15}, $_{18}$, 127, 251, 356 etc.; pl. idem.

Aumbrată sf. = umbră (produsă de un pom, casă, etc. şi servind de adăpostit pe timp de căldură) 103_{8}, 117_{4}, 118_{20}, 335_{12}, 399_{23}.

Aumbră sf. = 1° umbră 2_{19}, 7_{13}; 2° fantomă 400, 401_{21}; 3° aparenţă, vedere: *av à ficorlu-aleptu aumbră di h'il'ŭ di domnu mare* = aveà Fătfrumos aparenţă de fiu de domn mare (=de fiu de neam împărătesc) 10_{16}.

Aumbròs adj. = 1° cu umbră, care produce umbră: *arburi stufòs-aumbròs*=arbore stufos şi cu umbră 33_{24}; 2° necurat, stăpânit de spirite rele 499_{13}.

Aungu, ungu vb. III = ung 123; *ş-aumse ş-faţa* = îşi unse şi faţa 142_{22}, 90_{8}; *u umse* = o unse 175_{31}; *earà aumtă cu cătrane* = erà unsă cu catran 31_{27}. Inf. *aùnḑire* şi *aunḑeàre*= ungere.

Aurăscu vb. IV = urăsc; *s-me-aurască* = să mă urască 145_{1}; *poati că l'i s-auraşti* = poate că i se urăşte 84_{17-18}; *il' se-aurà* = se plictisià 136_{19}, 19_{5}, 204_{5}. Inf. *aurîre;* part. *aurîtă.*

Aurlu vb. I=1° url, ţip tare: *băgà s-aurlă* = începù să ţipe 43_{25}, 127_{10}, 155, 159, 489; *L'-aurlă dàscalu* = îi strigă tare, îl chiamă puternic învăţătorul 2_{24}; 2° *l'-aurlă luk' tu pî'ntică* =(îi urlă lupi în pântece) e grozav de flămând; îi chioràie maţele de foame 290_{15}; *nu avḑî cum ńi aurlă màţîli* = n'auzi cum îmi chioràie maţele (de foame) 46_{21}.

Aurlare sf. = urlare, ţipare, strigare tare.

Aurńescu vb. IV=năpustesc, dau năvală; *se-aurńì*= se năpustì 11_{36}; *se-aurńiră tu udălu a l'eĭ* = se năpustiră (= dădură năvală) în odaia ei 42_{16}; 50_{4}, 63_{19}, 86_{28}, 104_{13}, 152_{18}, 338, 339. Inf. *Aurńire* şi *aurńare.*

Aùş sm. = bătrân 3_{18}, 26, 27, 28, 34, 133 etc, etc.; pl. *aùşĭ* =bătrâni 65_{18}, 137, 166, etc.

Auşatic sn.=1° bătrâneţe 27_{18},

50_{31}, $_{33}$, 133_{18}, 209, 212; 2° sfat bătrânesc: *cum să zburască di nintea auşàticluĭ* = cum să vorbească înaintea sfatului bătrânesc $17_{8,19}$; 3° bătrânime: *armàs di la auşatic* = rămas din bătrâni 57_{35}, 166_{18}, 489_{2}.

Auşescu adj. = bătrânesc; lucru *auşescu* = lucru bătrânesc.

Auşescu vb. IV = îmbătrânesec; *carĭ auşìĭ* = dacă îmbătrânii 24_{5}, 300_{7}; *auşà* = îmbătrânià 166_{12}; *aveà auşită*=îmbătrânise 303_{31}. Inf. *auşire, auşare.*

Avarliga adv. prep. = împrejur; de — ∾ = de jur împrejur 195_{13}.

Avărliga adv. prep. = în jur, de jur împrejur 482_{32}. Vezi: *anvărliga.*

Avde-Tute sm. = Aude-Tot, personaj în basme 461, 462, 492—495.

Avdela [şi **Avδelă**], = nume de comună în Pind. Vezi: *Avelă.*

Avdu vb. IV=1° aud 35, 42_{26}, 88_{1}, 107, 108; *no-avdu* = nu aud (ei) 4_{37}; *avḑì'm,* = auzim 21_{24}; *avḑî*=auzì 54; *avḑì'ĭ*=auzii 4_{5}, *avḑì'şĭ* = auzişi 5_{16}; *l'-avḑîră boaţea* = iĭ auziră vocea 2_{3}; *avḑî-me* = auzi-mă 56_{19}; 2° *să-l' s-avdă numa* = să i se auză numele (= să-i meargă faima) 148_{20}; 3° *Avdi k'atra, s-avdă ş-piscarlu* = (Aude piatra, să auză şi pescarul), adică: pescarul făceà pe n'aude 85_{15}; 4° *necă s-avdă nu vrea de-altu* = nici să-i pomeneşti nu vroià de altul $12_{36,37}$; 5° *Ţi avḑì't ş-ţi viḑùt?* = Ce auzirăţi şi ce văzurăţi (Formula începătoare la basme) 285_{21}, 366, 372, 409; *avḑînda* şi *avḑì'ndaluĭ*=auzind 7_{6}, 10_{17}, 290_{12}.

Avḑìre sf. = auzire 14_{33}.

Avḑì't adj. = 1° auzit; 2° rerenumit [auzit în lume] 10_{38}, 14_{20}; *avḑîtă* = renumită 21_{5}; *avḑì'ţĭ*=renumiţi 86_{9}; 93_{28}, 96_{21}, 140_{31}, 299_{32}, 438_{26}, 492_{36}.

Aveare, Avere sf. = avere, bogăţie 32_{11}, 93, 108_{15}, 148_{3}; *avere* 166_{31} etc.

Avegl'u vb. I = păzesc, veghez; *avigl'àm*=păziam; *avigl'àĭ* = păzii, veghiai, *avigl'inda, avigl'ìndaluĭ*= păzind 9_{16}. 20_{6}, 36, 54_{33}, 59_{19}, 61_{25}, 69_{13}, 119, 126, 127, 158 etc. etc. Inf. *avigl'are*=păzire, pază.

Avelă [*Avdelă, Avδelă* şi *Ardelă*] = este numele mai obicinuit al comunei româneşti din Pind, aşezată între comunele române Băiasa, Samarina, Zmixe şi Perivole. La numeroasele numiri i s'a mai adăugat de cărturarii români şi numele de *Abela.*

Avg'ìlie sf.=vioară; pl. lăutari: *cu avg'ilìĭ* = cu lăutari 294_{1}, 461_{2}.

Avigl'itòr sm. = păzitor 78_{37}, 127, 241, 291, 309 şi: *avlig'itòr* 176_{29}

Avìn vb. I= vânez 59_{6}, 104_{11}, 135_{6}; *avinì'ndaluì* = vânând 76_{11}; 2° gonesc, prigonesc; urmăresc; *lo-avinà* = îl prigonià 68_{13}; *Ţi*

zore ti avină = Ce zor, ce nevoie mare te prigonește (= te zorește) 17_{27}; *avinară agońa* = grăbiră repede 147_{10}; *s-avină cama multu* = să gonească mai mult $79_{28, 30}$; *me-avinară*=mă urmăriră 123_{33}, 793_{38}. Inf. *Avinare* = vânare, gonire, prigonire, etc.

Avinare sf. = vânare, vânătoare 76_{8}; *ursa earà (eră) avinari* = ursa erà la vânat (după vânat) $47_{21, 29}$; *viñi di l-avinari* = venì de la vânătoare 133_{3}, 104_{12}, 140_{31}, 259.

Avinàt sn. = vânat 462_{1}.

Avinatic sn. = vânat 104_{11}, 179_{33}, 476, 489_{1}.

Avinătòr sm.=vânător 135—139, 185, 487—497.

Avlàk'ŭ sn. = albie, zghiab, canal, prin care se abate apa spre a fi îndrumată unde este trebuință 348_{24}.

Avlie sf. = curte 1_{10}, 35, 54, 95, 122, 151 etc.

Avlig'itòr sm.=păzitor. Vezi: *avigl'itòr*.

Avrare sf. = răcorire.

Avră sf. = 1° răcoare, răcoreală 12; 2° vânt răcoritor, zefir 316_{16}.

Avrèḑ vb. I = răcoresc; *apìrńì s-avreaḑă* = începù să se răcorească (vremea) 117_{5}; *o-avrà* = o răcorì 441_{16}; *să se-avreaḑă* = să se răcorească 468_{28}, 335_{31}; fig *lo-avrà* = îl plesnì.

Avursescu vb. IV = obosesc, mă obosesc; *avursìt* = ostenit, obosit 342_{11}. Inf. *avursire*.

Avùt adj. = avut, bogat 14_{18}, 18, 55_{15}; *avùt aruptu* = rupt de bogat 59_{3};.. *avùt, di nu știŭ niți cîtă aveare am* = ... bogat, de nu știu nici câtă avere am 59_{16}; *avùt, că no-aveà iu s-l'i bagă parațl'i* = ... bogat, de nu aveà unde să ție banii 90_{21}; 161, 350—354.

Avuțame sf. = 1° avuție, bogăție 88_{24}, 96_{17}, 124 etc; 2 bogătașii; bogățimea.

Avuțil'e sf. = avuție, bogăție 437_{12}.

Ávia adv = abià; *cu-de-ávia* = abià 22_{18}, 70_{11}, 207_{17}, 224_{3}; *cu de-ag'ia* 383_{15}.

Ávla sf. = arșița; *păreà, că te-afli to-ávia căloàril'ei di veară* = păreà, că te afli în arșița verei 302_{25}, 117_{4}.

Áviḑmare sf. = culesul viilor 367_{19}.

Áviḑmu vb. I = culeg viile.

Áviḑmăčune sf. = culesul viilor; luna Septemvrie, numită și: *Áviḑmăčunle*.

Ávińe sf. = viie 18, 19, 356_{31}, 367.

Ávisescu vb. IV = sfințesc, devin sfânt; *ávisì* = devenì sânt 58_{14}; *Ávisire*= sfințire; devenire sfânt.

Ávisìt adj. = sfințit, devenit sfânt 56, 58.

Ávisteare sf.=comoară; vistierie 38, 53, 55, 276, 304, 305.

Ávità sf. = viță 3_{10}.

Ávù adv. = de grabă, repede 427_{18}, 443_{22}; *deadi alaga avù la fintînă*=dădù fuga repede (= de grabă) la fântână 35_{21}; =abià 84_{11}, 146_{3}, 266.

Ávŭ sm. = sfânt; *ș-u fățeà*

avŭ = (sfânt o făceà) o rugà ca pe un sfânt 72_{31}; *alanţî avî* = ceilalţi sfinţi 20_{22}; *a avlor alăntòr* = celorlalţi sfinţi 20_{20}, 223_{14}; *avul-Nicola* = Sfântul Nicolae 20; *Avu-H'il*= Sfântul Ahile (bâlciul ce se ţine în 15 Maiu la Grebena), 94_{22}.

Avusescu vb. IV = grăbesc; *me* — ∾ = mă grăbesc; *Avusire* = grăbire.

Avuscală sf. = grabă 427_6.

Axeane sf. pl. = străinătate 241.

Axinit adj. = străin; înstrăinat, 241_{18}.

Az, ază, azĭ adv. = azi, astăzi 20_{15}, 25_{30}, 51_9, 86_{15}, 313_{28}.

Azboàir vb. I = sbor; *azboair* = sbor 120_{28}; *azboàiră*=sboară 24_{25}, 48_{22}, 216_7; *le-azboàiră nafoară toavlie* = le sboară (= le svântă, le asvârle) afară în curte 95_{12}; *azbuiră* = sbură 47_{17}, 179_{22}; *azbuirară*= sburară 34_{26}, 100_{20}. Vezi: *azbòr*.

Azbòr vb. I = sbor; *azboară* = sboară 143_{32}; *pr-iu azburàt* = pe unde sburarărăţi 474_{14}, etc., etc. Vezi: *azboair*.

Azbuirare şi azburare sf. = sburare 223 etc.

Azbuirătòr şi azburătòr adj.= sburător, care sboară 10_{27}, 216, 217, 218; *puil'ŭ azbuirătòr* = pasere (= sburătoare) măiastră 35_3, 37_{19}; *cal azburătòr*=cal (=sburător) năzdrăvan 87_{24}, 153_3, 394 etc.

Azdare sf. = asudare [Etim. *as(u)dare]* 486. Vezi: *asudare.*

Azgunescu vb. IV=izgonesc, alung 327_2; *Azgunire* = izgonire.

Azvarna, azvàrnaluí adv. = târîş, pe târîş, pe târşite 53_{15}, 98_{39}, 168_5, 226_{10}.

Azvărnuescu. Vezi: *Azvîrnuescu.*

Azvărnàr adj. = târîtor, tăvălitor, care se tăvăleşte prin noroiu, praf; (se zice despre copii mai mult).

Azvesti sf. = var 109_7.

Azvimtur vb. I = svânt; *se-azvimtură*=se avântă, se năpusti (în sbor) 109_4; *ca ploaea azvimturată* = ca ploae svântată 462.

Azvimturare sf. = svântare.

Azvingu vb. III = mă lupt corp la corp (de copii); înving (prin luptă); *cu tut că lo-aveà azvimtă* = cu toate că-l învinsese 199_7; *lo-azvimse pi duşmàn* = îl învinse pe inimic 290_7, 323, 447_6.

Azvîrnuescu vb. IV = târăsc pe jos; *lo-azvîrnueà prim padi* = îl târî pe jos 33_{15}. Inf. *Azvîrnuire* şi *azvîrnueare* = târîre; tăvălire pe jos în noroiu sau praf.

B

Ba! adv. = 1° ba! *ba că s-faţe, ba că nu s-faţe* = ba că se face, ba că nu se face 83_{21}, 105_{20}; *ba că spuñĭ, ba că nu spun* = ba că spui, ba că nu spuiu 39_{12},

134_{10}, 170_7, 201, 202; 2° vai! *ba! ḑîse nîsă* = ba! (vai!) zise dânsa 7_7; *Ba! gumàr mare, ḑîse văsil'elu* = Ba! măgar mare, zise regele 30_{20}; 3° sau, fie, ba: *ba om, ba pravdă, ba zlape* = fie om, fie vită, fie fiară 367_{27}; 4° **ba!** = nicidecum! 187_0.

Babă sf.=1° moaşe; 2° mamă mare.

Bac! = sunetul produs de orăcăitul broaştelor 4, 5, 6.

Baca-ca! = sunetul produs de orăcăitul broaştelor 345_{35}.

Bacola n. propriu = Nae, Nicolae 428. 429.

Baḑară sf. = plăcintă din mălaiu şi brânză făcută şi coaptă în *bonḑă*.

Bag vb. I=bag: 1° *bag measă* bag masa, puiu masa; *îl' băgă să s-ğură* = îi băgă să se jure 13_{36}; *cîndu băgară s-facă numta*=când băgară să facă nunta 34_{14}; *nu ş-aveà băgată niţi nă sîrmă în gură* = nu-şi băgase nici o fărimitură în gură (= nu mâncase deloc) 22_{10}; = *ma s-u băgàĭ* = dacă ai fi băgat-o 66_{37}; 2° încep: *băgă s-arîdă*= începù să râză 10_4; *băgă să strigă* = începù să strige 25_{14}; *băgă nîpòĭ* = începù iară 31_{25}, 45; 3° îmi propun: *şĭ-u băgă* = îşi propuse 40_7; *ş-u băgă s-lo-aveagl'e* = îşi propuse să-l păzească 36_{11}. 33_{28}. 49_{29}, 72_{28}, 86_{19}, 155_8; *şi z-bagă* = şi propun (= hotărăsc), fac legământ 89_{27}; 4° *s-vă bag a treĭlor cîte nă anğučitoare*=să vă propuiu la toţi trei câte o ghicicitoare 40_{33}; 5° *Mitlu băgă nă furtie di băliḑĭ*= Mitul încărcă (spre vânzare) o povară de balegi $79_{6, 18}$; 6° *băgă boaţea* = ţipă, începù să ţipe 42_{31}, 307; 7° *băgà bană* = mânià 332_{28}; 8° *muma-l băgă di cale* = mama îl induplecă, îl convinse 6_2, 33_{29}, 9° *şĭ-băgă mintea cu sk'inlu*=îşi băgă mintea cu spinul 53_{17}. 10° *Bagă-ţĭ mintea* = Bagă de seamă 46_{34}; 11° *bagă-ţĭ-u tine cu mintea*=închipuieşte-ţi tu 91_{20}, 89_4; 12° *vrea s-bagă mînă* = (erà să bage mână) erà să-i prinză 4_{19}; *z bagă vîră tu mînă* = să apuce, să prinză pe cinevà 94_{21}, 305_7, 108_{16}; 13° *nu putù si-l' bagă mînă* = nu putù să-l doboare 120_{30}; 14° *bag mînă*=ating $42_{6,7}$; 15° *bag oara* = observ 369_{34}; *că nu-l' bagă oară* = că nu-i atent, că nu bagă de seamă 203_2, 33_{30}; 16° *bag năintc* = urmăresc, alung, gonesc 2_8, 27_{31}, 89_{36}, 298; *El cara bagă luplu di năpòi* = Când începe el să-l gonească pe lup 20_{12}; 17° *îl băgă tu ocl'u* = îl băgă la ochiu 117_{26}; *ş-aveà băgatĭ ocl'ul* = îşi propuse 308_{10}.

Bagŭ şi **bačŭ** = baciu.

Bah=cuvânt fără sens 177_6.

Bair sn.=colan, salbă; *bàire di flurìĭ*=salbe de galbeni 287_{23}.

Bală, pl. **bale** (mai uzitat) sf.= bală, bale 16_{29}; *s-ţă cură*

bàlile=(să-ţi curgă balele) să-i duci jindul 455_{19}, 223_9; *ba le-ţĭ lăsà gura*=(bale-ţi lăsà gura) îi duceai jindul 35_{22}, 372_{19}.
Balcone sf.=balcon 364_{17}, 366.
Balig vb. I=baleg; *z-băligă nă mulă*=se băligă un catâr 118_1; *vaĭ bàligă* = va băligà, se va bàligă 456_{23}. Inf. *băligare*.
Bàligă sf.=balegă; pl. *băliḑĭ* 79, 118_2, 168, 169, 232, 291.
Baltă sf.=baltă, lac 4_{28}, 142, 171, 222, 223, 347.
Balţu sn. = balţ (un fel de peschir cu care se înfăşoară bătrânele la cap) 305_{12}.
Bal'ŭ adj.=breaz, vită neagră sau roşie, şi cu o pată albă în frunte.
Bal'uca, nume propriu de câne 1_{10}, 25_{12}, 39, 107.
Bam! bum! = sgomotul produs de pocnitura unei puşti 88_{22}.
Bană sf. = viaţă 19_3, 49, 51, 64_{12} etc; *bana-ĭ dulţe* = viaţa-i dulce 57_5; *Acşì s-ţĭ-aĭ bana* = Aşà să trăeşti 46_{18}; *Aoà-ĭ tră bană*=Aci-i de traiu 179_{29}; *nu vrea-ńĭ mîc bana* = nu m'aş fi amărît 200_{34}; *se-aştirnùpri bană* = se puse pe traiu 31_{34}; *nu-l' dădeà bană a feàtil'eĭ*=nu-i da pace fetei 35_{11}; *nu-ńĭ da bană*=nu-mi da pace 35_{13}, 47_2, 68_{24}, 186, 258_{31}, 301, 302, 457_{12}.
Bară sf. = mocirlă, mlăştină 345_{14}, 468_{28}.
Barbă sf.=barbă 222_{22}; *L'-arîdeà barba di g'ineaţă*= îi râdeà barba de fericire 114_{18}.
Barbă-Cot şi Palmă-Om=personagiul Statu-Palmă-Barbă-Cot 268–272, 286, 287.
Barbèr sm.=bărbier 502, 504.
Barbèrĭ, nume de localitate la Avela 152, 360_{26}, 383_1.
Barim adv.=barem, cel puţin, încaltea 72_{29}, 254_{25}, 487.
Bască sf. = lâna toată de pe o oaie 128_{28}.
Baste sf. = prinsoare; *s-nă-acăţàm baste* = să facem prinsoare $419_{12, 27}$.
Baş vb. I = 1° sărut 5, 17_{13}, 66_{13}, 88_{15}; *u băşară tu frîmte* = o sărutară pe frunte 74_{33}, 181_{31}; 2° *vru s-u başe*=vroì s-o necinstească (=s'o sărute) 190_{12}; *S-cl'amă, că taha u băşè* = Adică, că doar o necinstì 347_{25}.
Başàc sm.=vânzător de fructe cu schimbul (pe lână de obiceiu) în satele române. Ei sunt săraci şi vin din sătuleţele greceşti 45_{19}, 152, 157.
Bat vb. III=1° bat; *u băteà mărata di feată*=o băteà pe sărmana de fată 21_8; *u bătù* = o bătù 54_{31}; *loaveà bătută* = îl bătuseră (ei) 57_{28}; 2° *l'-viǹi si z-bată amirălu*=îi venì (=trebuì) să meargă la răsboiu împăratul 210_{31}; 3° *că bătùşĭ calea pînă la mine*=fiindcă bătuşi drumul (= ţi-ai dat osteneala să vii) până la mine 441_{15}; 4° *bătù loclu tut* = umblă tot pământul 299_{31}; 5° *l'i si bătù inima* = îi tresărì inima 42_{32}; 6° *Ne-că bătù a viŭ* = Nici nu dădù semn de viaţă 120_{14}; 7° *bati-te dit loc*=mişcă-te din loc (cre-

dință, ca să nu ți se întâmple vreun rău, când rostești cevà nepotrivit) 171_{18}; 8° *nu z-bătù*=nu se mișcă 128_{18}; *nu-l' si bătea di ningă vatra tată-suĭ* = nu se mișcà de lângă vatra părintească 42_{14}, 15_{7}, 91_{5}, 501_{25}; 9° *aduk'i, ĭu bate Pitlu*= pricepù, unde bate (=face aluzie) Pitul 80_{11}, 408_{20}; 10° *Nițí că-l' si bătù ocl'ul*= nu se sinchisì (=nu se sperie câtuși de puțin) 210_{38}; 11° Cânt: a) *lă bătea tută ḑua (puil'lu)* = le cântà toată ziua (=într'una) pasărea 38_{1}; *acăță z-bată ca di pri lumea nantă* = începù să cânte (pasărea) ca de pe celălalt tărâm 37_{20}, 50_{26}, 28; b) *s-bată cu ea (cu flueara)*=să cânte din ea (din fluer) $17_{12, 25}$, $44_{11, 23, 27}$, 232_{18}. Inf. *bătire* și *băteare*=batere, cântare, etc.

Bàtire sf.=bătae, batere 21_{31}.

Bață sf. = palmă 86_{4}, 338_{25}; pl. *băți*=palme 348_{19}, 470.

Băcire și **băcără** sf. = aramă 111, 477, 478; *bîcăre* 38_{28}.

Băhčise sf. = bacciș, recompensă 176, 491_{11}.

Bănèḑ. Vezi: *bînèḑ.*

Băr = cuvânt fără înțeles 177_{6}.

Bărbàt sm. = bărbat 21, 53, 54 etc., *bărbatu-su* = bărbatul său 307 și *bărba-su* 72_{34}, 390_{15}; *îl lo cară ti bărbàt* = îl luă iarăși de bărbat 75_{33}.

Bărbătescu adj. = bărbătesc, de bărbat; *scutură bărbătească*=bătaie de cap bărbătească 201_{24}, 444_{12}.

Bărdečcă sf. = o vergea la răsboiu, care se anină la partea urzelei când este pe isprăvite; *l'-deade bărdečca* = îl gonì, îl alungă 365_{30}.

Bărnu sn.=Brâu 38, 39. Vezi *brîn.*

Bărțàt sn. = braț, lungimea dintre cele două brațe, întinse fiind; cât încape între brațe 272_{29}, 480_{13}.

Bărțire sf. = bolovan tare, piatră tare 100_{25}, 171_{13}, 284.

Băsearcă *[băseàrică, biseàrică, bisearcă, bisèrică]* sf. = biserică 34_{5}, 51, 56, 57, 89_{29}, 165, 188, 190, 191, 416, 436.

Bășare sf. = sărutare 44_{28}, 47_{24}, 181_{25}, 223_{17}; *se-alăsă feata di fu bășată*=s'a lăsat fata a fi sărutată 44_{28}.

Bătańe sf.=piua 301.

Băteare sf. = batere, bătaie 17_{19}; cântare (din instrument); cântatul paserilor 44_{15-28}.

Beare sf.=1° băutură 92_{29}, 321_{1}; *apă tră beare*=apă de băut 134_{18}; 2° Serbare; ospăț, banchet; *vru s- facă nă beari mari* = vroì să facă un ospăț mare, vroì să serbeze 156_{32-36}, 194_{28-33}, 199_{9}, 390.

Beaŭ vb. II = 1° beau; *s-bea apă* = să bea apă 15_{27}, 8_{15}; *apa ți aveà biută*=apa ce băuse 16_{7}; *biùĭ*=băui 45_{39}, 8_{18}, 264; *s-nu u biure tine*= de n'ai bea-o tu 262_{29}; 2° *ș-bea čubuk'a cu arihate* (își bea, fumà ciubucul în liniște) își căutà de liniște 40_{32}; 3° *sî'nḑile tut și-l biù di frică*=(își băù tot sângele de frică) înghețà de

frică 185_{27}; 4° *s-lu bea de viŭ* = să-l prăpădească şi alta nu (lit. să-l bea de viu) 63_{19}, 88 $_8$, 360_{27}, 250_2.
Belica n. propriu de împărat 438.
Bes vb. IV = băs 489_{16}.
Betă sf.=chelie, cap chel 131_{25}.
Bilbiće sf. = năut fiert sau prăjit $62_{3,5}$.
Bileauă sf. = beleà 303.
Bilescu vb. IV=jupoiu; înălbesc pânza; *si-l bileşti* = să-l jupoi 111_{27}, 298_{31}, 343_{29}, 490_{41}.
Bilĝek'e sf. = brăţară 445.
Bilĝucă sf.=brăţară 482, 483.
Bil'è, pl. *bil'àţĭ* = belea 8_{27}, 33_{35}, 251_{33}; *mi deadişĭ di bil'è* = m'ai pus în beleà 26_{29}.
Birbèc sm. = berbece 88_{33}, 208, 210, 341; *lo-aruculì ca birbeclu*=îl rostogolì ca pe un berbece 263 $_7$.
Birbèr sm. = bărbier 77_{27}. Vezi: *barbèr.*
Birbicuşa nume propriu 428, 439, etc.
Birbicùş sm.=berbecel 127_{29}, *birbicuşe* = grasă ca un berbece 298_{29}.
Biseàrică. Vezi: *băsearcă.*
Bişină sf.= băşină 28_{17}.
Bişică sf.=băşică; ∾ *di pescu* = băşica peştelui 164_{35}.
Bitisescu vb. IV = sfârşesc, termin 23_3, 39, 72_{26}.
Biţescu (din *bi(t)isescu*) vb. IV = sfârşesc 183_{35}, 190; *biţĭ* = isprăvii 103_{24}; *biţì* = isprăvì 7_{29}, 6_{31}, 83, 339_2.
Biţită sf. = sfârşită 126_{17}; nume propriu, cum am zice: Isprăvilă 105_{10}.
Bintură sf. = băutură 455_{19}.
Bizbil'e sf. = bolovan, pietroiu 171_3, 275_{35}, 339, 464_{18}).
Bizirsescu vb. IV = mă plictisesc, sufer de urît 116_{16}.
Bicàre. Vezi: *băcâre.*
Bicàl (şi **băcàlă**) sm. = băcan 84_8.
Binèḑ vb. I=trăesc, vieţuesc; *bănà* = trăià 14_{17}; *pînă vaĭ bîneaḑă* = până va trăì 13_6, 24_6, 32_4, 38, 45_{33}, 47, etc.
Blastim vb. I=blestem; *blăstimă* = blestemă 5_{11}, 18_{29}, $168_{3,4}$, 406_{32}.
Blăstèm sn.=blestem; pl. *blăsteame*, 302_{15}, 486_{32}.
Blăstimare sf. = blestemare.
Boaţe sf. = 1° voce 14_{26}, 24_{26}, 35_{17}; pl. *boţĭ* = voci, glasuri, etc.; 2° *cu boaţi* = cu voce tare; puternic 114_1, 294_{26}; 3° *fără să scoată niţi ună boaţe* = fără să scoată nici un ţipăt 16_{35}, 286_{21}; 3° *cu nă boaţe*=într'un glas 51_3, 177_{18}; 5° *băgă boaţea* = începù să ţipe 42_{38}, 196_{31}; 6° *cu ĝumităt di boaţe*=(cu jumatate de voce) cu sfială, fără curaj 206_{16}; 7° *cu ună boaţe fricoasă* = cu o voce înspăimântătoare 15_2.
Bobo! interj. = vai, aoleo! 54_{30}, 122_{5}, 153_{24}, 463_{41}.
Boe sf. = statură, talie; *nă boe di om* = o statură de om 67_{27}, 117_{19}, 222_{37}, 337; *tra s-ńi misùr boea cu nîs* =să-mi măsor talia (=puterile) cu dânsul 375_{25}.
Boc sf. = culoare 276, 277. Vezi: *bucàŭă.*
Boĭu adj. = biet, nenorocit; *arcă s-acaţă vîră boĭu pescu*=aruncă să prinză vreun biet de peşte 84_{14}; *boĭu-*

muma = nefericita de mamă 128_{33}.

Bonḑă sf.=tipsie de pământ, în care se face plăcintă de mălaiu, numită *baḑară*, şi se coace pânea de mălaiu, numită *bubotă* 278_{38}, 411_{21},

Boŭ sm.=boŭ 37_{34}, 44_{15}, etc. *to-a boĭlor* =(în a boilor) în închisoare 146_{26}, 232_{34}.

Brac! cuvânt turcesc: lasă! 6_{30}, 253_{36}, 345_{34}.

Brangă sf.=fiare, cătuşi, lanţuri; pl. *brănḑi* 146_{25}, 461_{10}.

Braţ sn.=braţ; pl. *braţă*, şi *braţî* 8_{8}, 15_{7}; *bràţîle*=braţele 40_{16}, 68_{3}, 170, 213, etc.

Bravo! = bravo 406_{29}.

Bre! = măi 25_{30}, 51_{5}, 60_{23}, 81, 103.

Brescu vb. IV [din: *mutrescu*>*mtrescu*,>*mbrescu*] = privesc, cat 79_{29}, 184_{2}, 376_{22}. Inf. *Brire* şi *Breare* (Epir).

Brin şi [bărnu, bîrn, băr] sn.= brâu, cingătoare 14, 112_{28}, 127, 147; pl. *brîne* 383, *bî'rnile* 265.

Broască sf. = broască ţestoasă 319.

Broatic sm. = broască, brotăcel 6_{19}, 128_{5}, 253_{33}.

Bruescu vb. IV=privesc. Dezvoltat din: *Brescu*, (Epir).

Brum! = buf! 129_{26}.

Brumă sf.=brumă 170; nume propriu 172.

Brùştură sf.= brusture 114_{34}.

Bubair sm. = al doilea personaj din jucătorii *ligugari*, obiceiu ce se face la carnaval 231_{12}.

Bubuescu (mi ∾) vb. IV = mă cutremur; mă vaet (îngrozitor); *acăţă să z- bubuească* = începù să se vaete amarnic 303_{16}; *z-bubueaşti* = se vaetă dureros, se cutremură 303_{21}.

Bubulic sm. = 1° cărăbuş 362—365; 2° *plină di bubulìţĭ* = plină de drăcii 417_{12}; *ţe nu ştea drăcuriĭ şi bubulìţĭ* = care nu ştià drăcii şi gărgăuni 453_{31}.

Bubotă sf.=pâne de mălaiu 147_{39}, 416_{10}.

Buburèc sm.=1° rinichiu; 2° pl. ciuperci: *ş-ti buburèţĭ* = şi pentru (a culege) ciuperci 21_{28}. Vezi: *bureate*.

Bucàl sn. = canată de porţelan frumoasă şi p'alocurea numită: *bujàn* 248.

Bucată sf.=bucată 87_{17}, 92_{28}, etc.; *bucăţĭ-bucăţĭ*=bucăţele, bucăţele 213_{37}; *şi s-u facă di bucăţĭ*=şi s'o facă bucăţele 22_{22}.

Bucă sf. = parte din pulpă, pulpă 379.

Buclă sf. = vas de lemn în care se aduce apă de la şipote 189_{29}.

Bucl'iţă sf.= *buclă* mică, ulcior de lemn 244_{1}, 343_{39}.

Bučum sm. = buştean 197_{11}, 228, 365_{15}.

Buduvài sn. = loc în care se strânge apă, numit şi *sternă* 414, 415.

Buḑă sf.=1° buză; 127, 171; 2° *buḑa l'-arădeà*=erà bucuros 132_{30}; *co-arîslu pri buḑă*=râzând (=cu râsul pe buze) bucuros 36_{7}; *s-nu ţ-arîdă buḑa ?*=ca să nu fii voios 372_{27}, 206_{14}; 3° *cu buḑa cripată*= amărît, întristat din cale afară 23_{31}, 201_{15}, 133_{30}; 4° *strîmbară bùḑîle* = strâmbară din buze (spre semn de bătae

de joc) 98_{38}; 5° mal, țărm: *să s-priimnă buḑa de-amare* = să se plimbe pe malul mării 249_{39}, 2_{14}, 69_{30}, 361_{18}; *buḑa di guvă*=marginea găurii 39_{3}.

Bueàñă sf.=coloare 174, 175, 456_{36}; *tu 99 di buèĭ u mul'è* = (o înmuiè în 99 de colori) a ocărît-o ca la ușa cortului 283_{17}.

Buf sm.=bufniță; adj. bădărănesc: *bufa di ursă*=bădărana de ursă 47_{28}.

Bugače sf.=fel de turtă și de plăcintă 299_{1}.

Buharè sm. = coșul casei 122_{7}, 224_{30}; nume propriu de împărat 25_{31}.

Buisescu vb. IV=colorez, vopsesc; fig. *mi* ∾ = mă nenorocesc; *Țe s-nu plîngu și s-nu mi buisescu?*=Cum să nu plâng și să nu mă vaiet ca o nenorocită? 49_{26}.

Bujàu sn.=cană de porțelan frumoasă.

Bum!=sgomotul produs de pocnirea puștii 489, 323_{34}.

Bumbàc sn.=bumbac 76, 86, 285_{17}; *nvițată dipri bumbacurĭ și dipri mătăsurĭ* =învățată să trăească bine 459_{30}.

Bumbunàrică sf. = măcriș 168_{25}. Vezi: *burbunacă*.

Bumbunèḑ vb. I=1° a tunà; *acăță z-bumbuneaḑă*=începù să bubuie, să tune 102_{18}, 52_{6}; *apreàsiră un foc mari di bumbuniḑà* = aprinseră un foc mare, de par'că tunà 162_{4}; *di bumbuniḑà munțil'*=de se sguduiau munții 440_{24}; *u bumbuneaḑă tu čireàp*=(o tună în cuptor) o asvârle în cuptor 110_{27}.

Bumbuniḑare sf.=tunare, tunet puternic 74; *acață nă bumbuniḑareș-nă furtună* =începe să tune și să viscolească odată ... 52_{13}.

Bun, fem. *bună*, adj.=1° bun 2_{34}, 10; *multu bună*=foarte bună 18_{8}; *cama bună* = mai bună 70_{21}, 40, 283_{1}; *di bum ma bun* = din ce în ce mai bun 250_{24}; *știrĭ bune* = știri favorabile 9_{5}; *z-viḑù tu bune* = se văzù printre lucruri bune 9_{33}; *bună-țĭ ḑua* = bună ziua 42_{18}; *ș-aistă bună* = bună și aceasta 41_{12}; *nu o-află bună* = nu o găsește bine (=nu găsește de cuviință) 238, 83_{26}; 2° sb. = binele; *di bùnili tuti d.:adi Dumniḑăŭ*=de bunătățile (=fericirile) toate dete Dumnezeu 34_{18}, 70_{30}, 68_{36}, 52_{3}, 123_{27}; *tine țe ńĭ-ul fealișĭ bunlu aestu* = tu care îmi făcuși binele acesta 36_{30}, 20_{22}, 63_{11}; 3° *îl' ḑiţe cu bunlu*=ii zice (îi vorbește) cu binele 74_{17}, 40_{18}; *si-l l'aŭ cu bunlu* = să mă iau cu binișorul pe lângă el 94_{1}, 38_{30}; 4° *nu l'-u bună a feàtil'eĭ* = (nu-i este a bună) nu-i e bine fetei 151_{7}; 5° *omlu aistu, ți nu vine, nu va s-h'ibă bun* = omul acesta, care nu vine o fi pățit cevà, (=i s'o fi întâmplat cevà rău) 78_{14}; 6° *tră bun, tr-arăŭ*=de bine, de rău 12_{33}.

Bunătate sf. = bunătate; *fă bunătèțĭ* = fă binefaceri 19_{9} etc.

Bunătcață sf.=bine, bunătate 161.
Buncață sf.=binefacere, bine 20_{21}, 58_8, 65_3 etc.
Bura! = cuvânt de îndemn pentru câni, când se asmut asupra cuivà 298_{14}.
Burbunacă sf. = măcriş (p'alocurea: *bumbunàrică).*
Burcate sm. = ciupercă 103.
Burìc sn. = buric; 1° *acăţă să-l doară buriclu* = s'a îndrăgostit 18_4; *apărńì s-u mîşcă buriclu*=începù să fie amorezată 436_{24}; 2° *tu buriclu a pădùril'ei* = în mijlocul pădurii 301_7, 192_{14}, 407, 464.
Busul'òc şi **Busul'àc** sn.=busuioc 173_{25}.
Bute sf. = butoiu 114_{31}, 227, 262, 491 etc.
Buval sm. = bivol 489.
Buzdugàn sm. şi **buzgudane** sf. 263, 265, 275, 461.

C

Ca = 1° conj. ca; *ca s-h'ibă*= ca să fie (pretutindeni); *ca să;* conj. comp.: *laĭŭ ca tučìnile* = negru ca tăciunele 1_{16} etc.; *ca mastur* = ca meşter; 2° adv. cam: *ca-l' părù pţìn g'ine*= îi părù puţin cam bine 2_{57}, 25_8, 67_8; *ca nu-l' vine ičĭ g'ine* = cam nu-i venì de loc bine 217_9, 283_7.
Cacu (tu ∾) adv.=în deşert, în zadar 207_{33}, 281_{25}, 456_{32}.
Cad vb. III=1° cad: *canda cădeà în foc*=par'că cădeà în foc 15_{30}; *vaĭ cad*=voiu cădeà 12_{14}; *cădù în pade* = căzù jos 22_9, 186_{14}; *carĭ cădeà*=cari atrăgeau 10_{30}; 2° *dă-nă partea, ţe nă cade* =dă-ne partea ce ni se cuvine 433_{25}; *aoà-ńĭ cade a ńia plata* = acì mi se cuvine mie plata (= să plătesc) 83_{18}; 3° *Cum lă cădeà* = după potrivă (aşà cum se cădeà) 129_{18}; 4° *cădù arìŭlu*=fu biruit râul (=fu trântit) 31_{22}; 5° *il' cădù arău* = îi venì rău, leşină 151_{33}; *căzù pi greao minduire*=se mirà mult ce să fie 174; 6° *şi-l' cădù tu ìnimă* = şi se îndrăgostì de el 205_{33}; 7° *Aşì căzură tru păzare*=Aşà începură să se târguească (=au stat la târg) 236_{20}; *cădùt*=căzut; Inf. *càdire, cădeare* şi *cădere*=cădere, a cădeà.
Cadìcine, cadìcinean=c... de câne (înjurătură) 158_{14}, 159_{14}, 405_{33}, 556_7.
càfcală sf.=scobitura, orbita ochiului 23_{33}, 172_{24}.
Cafè sm. şi **cafèe** sf. = cafeà 76, 107_3, 291_{33}, 310.
Cafìgì sm. = cafegiu 310.
Caftu vb. I=cer, caut, pretind, doresc; *nĭ căftàşi*= ne ceruşi 5_3, 8_{17}, 19_{18}, etc.; *cum căftà aoà ş-aclò*=pe când căută p'aci şi colo 21_{28}; *ficorlu căftă nă ḑuă tră minduire* = băiatul cerù (pretinsę) un termin de o zi pentru a se gândì 11_7; *s-caftă*=se cere, merge pe cerute 27_{32}; *s-lă căftà* = să le fi cerut 33_{36}; *iţi s-căftàĭ*=ori ce ai fi cerut 66_{31}, 87_7; *cît càftàţĭ* = cât pre-

tindeţi 65_{30}; *ună căftà* = una dorià 10_{2}; *si duţe s-u caftă feata* = se duce s'o cearĕ în căsătorie pe fată 10_{33}, 59_{36}; *şi-l' caftă mintea* =(şi-i cere gândul), îi cere sfat, îi cere părerea 10_{19}, 11_{27}, 98_{31}; *si-l caftă* = să-i caute (în cap) 49_{35}; *caftă-me puţî'n în cap*=caută-mă puţin în cap 266_{26}.

Caĭ pr. = care. 58_{22} Vezi: *care, carĭ.*

Caĭdĭ = viză; *fă-ţĭ caĭdi pasaportea* = (vizează-ţi paşaportul) fig. pregăteşte-te de moarte 431_{33}.

Caĭmò sn. = dor 199_{20}, 315_{10}.

Cair sn. = caer 172_{25}; *cu perlu cair* = cu părul alb 251_{17}.

Caĭ-sčĭ, caĭsčĭ = cine ştie (în senz adverbial întrebuinţat) 234_{35}, 254_{21}.

Caĭ-ţi-do pron. = oricare 277_{17}. Vezi: *carì-ţi.*

Cal, pl. *cal'* = cal 19, 37, 40, 41, 57 etc.; *cal azbuĭrătòr* 10_{27}, 87, 200_{4}, *cal co-areàpite* 443, *cal cu peane* 392_{36}, = cal sburător, năzdrăvan; *cal... ţe mìcà loclu şi bea niorl'i* = cal... care fuge de rupe pământul 445_{25}.

Calàr (n-calàr) adv. = călare 64_{30}, 71_{5}, 116, 147, 272_{5}, *călàr* 314_{13}, 321_{1}, 324.

Calcu vb. I = 1° calc 114_{10}; 2° *s-nu-şĭ calcă zborlu dat* = (să nu-şi calce cuvântul dat) să se ţie de cuvânt 67_{19}; 3° *şi-l' călcà cu ocl'ul* = şi-i făcù semn din ochiu 117_{29}; 4° *călcà tu 21 aņĭ* = a fi în al 21 an al vârstei 129_{23}, 127_{6}; 5° *călcà dipriună* = stăruià într'una 150_{6}; 6° *s-calcă casa* = să prade casa 81_{19}; *aestu va s-aĭbă călcată vîră avùt* = acesta a prădat (= a hoţit) pe vreunul bogat 93_{23}, 308_{31}; 7° *că-l' călcàşĭ loclu* = căci îi încălcaşi pământul 47_{29}, 59_{7}; *călcară lòcurle aeste* =au invadat, prădat aceste ţări 337_{1}, 289; 8° *călcară pădùrĭ, munţî* = călcară (= perchiziţionară, căutară) păduri, munţi $87_{20,33}$; *călcînda, (călcînda)* = călcând 80_{27}; *tră cămila călcată* = pentru cămila prădată 55_{11}.

Caldu adj. = cald 29_{14}, 158.

Cale sf. = 1° cale, drum: *l'urà cali bună* = îi dorì drum bun, să meargă sănătos 63_{16}; *loară calea* = apucară drumul 1_{14}, 4_{17}, 87_{16}; *ĭu s-lu scoată calea* = unde l-o duce drumul, unde o eşi 33_{23}, 44_{35}; *si-şĭ tragă calea* = să-şi vază de drum 37_{12}; *carĭ tràpsiră vîră ḑuă cali* = dacă merseră drum de o zi 146_{33}; *l'-astal'e calea* = întâmpină, îi iese în drum 1_{16}; *ş-feaţe cale*=îşi făcù drum 4_{23}; 2° (adverbial): *calea-calea cum z-duţeà* = pe drum, (în drum) pe când mergeau 91_{11}; *calea-calea* = mergând, mergând în drum 79_{12}, 30_{14}, 51, 52_{21}; *calea da di un preftu* = în drum întâmpină pe un preot 105_{21}; *pri cale*=pe drum 12, 60_{4}; *tută calea* = pe tot drumul 13_{7}; *n-cale* = în cale

8_{10}, 31, 35_8; *cu gràile ni n-cale*=cu vorbele necuviincioase 450_{10}; 3° *di calea estă*=de astădată 44_{16}, 46_{34}, 80_{31}; *di nă cale* = dintr'odată 40_{10}, 70_{18}, 88_{14}, 130_5, 456_3. 4° *li bag di cale* = conviu, intru în relaţiuni 190_2; 5° *l-băgă di cale* = îl înduplecă, îl convinse 6_3, 33_{30}; 6° *s-imńi a càlil'eì* = să umbli pe calea dreaptă (= să fii drept) 452_{33}; *orì ń-aspùńi a càlealuĭ*= sau îmi spui drept, adevărat 135_{18}; *omlu ... a càlil'eĭ*=omul ... drept 453_{38}; *erà mul'ere ... n-calea al Dumnizâ* = erà muiere ... dreaptă, bună 238_7; *cîte-l' ḑîse feata mèturluĭ, irà cu cale* = câte zise fata măturarului, toate erau adevărate 256_{31}; 7° *noĭ nu h'im oamińĭ ţe s-mutrìm sum cale şi stră cale* = (noi nu suntem oameni, cari să ne uităm supt drum şi peste drum) adică: ńoi suntem oameni de treabă, cari îşi caută de drum, ci nu niscaivà tâlhari saŭ hoţi 60_{30}; 8° *s-l'a calea tată-suĭ*=să apuce pe drumul (= pe urmele) tatălui său 135_2; 9° *ş-lo calea di guşi* = pornì pe drum 125_{16}; 10° *vîră nu puteà si-l' da cale a lîngoàril'eĭ* = nimeni nu puteà da de rostul boalei (= să afle rostul boalei) 349_{14}; *ţe cali s-l'i da* = cum să dispuie, cum să aşeze 302_{31}; *vîră nu puteà si-l' da cali* = nimeni nu se pricepeà cum să dispuie 45_{18}; 11° a) *lă deadi cali*=le isprăvì 301_2 152_{35}; b) *şi-l' daŭ cali toarĭ'ŭ* = şi-i dau drumul în râu 103_{11}, 28, 100_{24}; c) *dădeà cali a caluĭ* = da drum calului, îl slobozià 154_{30}; d) *şi lî deàdiră calì de aclò* = şi-i goniră de acolo 55_{34}, 43_{31}; e) *vulpea l'-deadi nă cali* = vulpea îi arătă un drum, îi arătă un sfat 21_{26}; 12° *o-aflu cu cale* = găsesc de cuviinţă 106_3, $35_{15, 19}$, 47_{31}, 58_{28}, 199_{24}; 13° *aĭ s-alăxescu calea*= hai să schimb felul 65_{16}; 14° *şi-ş mutrì calea năinte*= şi-ş căută de drum înnainte 81_2; 15° *căl'urle tute si ncl'isiră* = (se închiseră drumurile toate) deveniseră foarte nesigure drumurile din pricina fricei 86_{12}; 16° *arcà cîti treì căl'urĭ tu siptămînă* = făceà câte trei transporturi pe săptămână (dela locul unde cumpărà până unde vindeà 300_{17}; *s-arucă ş-altă cali* = să facă ş-alt transport 300_{30}; 16° *ficòr diprıt căl'urĭ* = băiat de pe drumuri, fără căpătâiu; copil din flori 8_{35}, 36_{35}; pl. *căl'urĭ* şi *căl'* (la Fărşeroţi).

Caleaşcă sf.=trăsură închisă, cupeu 238_{18}.

Calòtihă adj. = ferice, norocos 332_{30}, 463_{31}.

Calpu adj. = calp, falşificat 455_{36}.

Cama adv. = mai 2, 8_3, 12, 34 etc.

Can = 1° cel puţin 34_{29}, 126_{24}, 304_{25}, 260_{35}; 2° nimeni 260_{27}.

Cànale sf. = zghiab (= látoc de lemn, servind la mori

dârste, vultori etc.) 295, 348_{24}.

Canda [din: *ca* + *(cî)ndu* = ca şi când] =par'că 7_7, 15_8, 35, 84_{34} etc.

Canim adv. = cel puţin 79_{30}. Vezi: *can*.

Cap, pl. *càpite* = cap 23, 24 etc; capăt 53_{15}; 1° *cap — cap !*=capule, capule 431_{31}; 2° *cap di k'atră*=încăpăţânat, îndărătnic 263; *cap di grij* = tare de cap, încăpăţânat 204_6, 338_{34}; 3° *caplu a càsil'eĭ* = capul, şeful casei 210_{10}; 4° *ntreabă càpitle ligate* = întreabă pe cei cuminţi 309; 5° *cap di om nu easte* = cap de om nu-i, nu-i nenorocire ireparabilă 202_{11}, 283_{22}; 6° *s-lă l'aĭ caplu şi s-fuḑĭ* = să le iei capul şi să fugi (aşà de frumoase erau), 33_{26}, 159_6; 7° *cap de-arî'ŭ îl' curà lăcrăńle* = îi curgeau lacrimele ca o sorginte de râu, ca un izvor 25_{34}, 183_{34}; 8° *lo-adră caplu* =se ameţì (de băutură), se chercheli 90_5, 34_{33}. 9° *şi-l' l'a caplu* = şi-i iea capul, şi-i taie capul 39_{18}. 108_{17}, 120_{34}, 147_1; *cum să-l facă si-şĭ mîcă caplu* = cum să-l facă să piară, să moară 9_{35}, 264; 10° *nă bagă cu caplu n-loc* = ne face, ne dă de ruşine 106_{31}, 445_8; *va nă facă s-no-avèm ïu s-nă scutèm caplu* = ne va face să nu avem obraz de a ne arătà în lume 106_{32}, 31_7, 309_{29}. 11° *carĭ are doauă càpite ?* = cine îndrăzneşte ? 370_{30}; *carĭ è-aţèl cu doauă càpite ?* = cine-i nesocotitul, îndrăzneţul ? 489, 43_1; 12° *deadi cap* = se ivì, apărù 50_1, 147_7, 266_{30}. 13° *mută cap*=se răsculă, se revoltă 196_6, 289_{14}. 14° *cum ïţĭ tal'e caplu* = cum te taie capul, cum te pricepi 98_{16}, 124_{15}. 137_7, 176; *l'i li loa multu caplu* = învăţà grozav, prindeà cu mare uşurinţă 187_{35}; *cum di l'-acăţà ahĭ't caplu a ficorluĭ*=cum de-i prindeà (de pricepeà) într'atâta băiatul 215_{28}; 15° *cu arăŭlu, n-càp nu u scot cu omlu aestu* = cu răul, nu o scot la capăt, nu reuşesc cu acest om 94_2, 95_1, 120_{37}, 162_{28}, 187_{23}, 202_{34}, 274, 336, 346_{29}; 16° *pri treĭ ańĭ în cap* = la trei ani în cap (= împliniţi) 65_{25}; *Nă sută di lire n-cap cuventa* = tocmai o sută de lire vorba 188_9; 17° *cu noaptea n cap* = cu noaptea în cap, de cu noapte 287_2; 18° *din cap pînă n-coadă* = de la început până la sfârşit 51_{32}, 134_{24}; 19° *fără s-lu doară caplu*=fără să ducă grije, fără bătaie de cap 147_{17}, 307_{19}; 20° *cu caplu spinḑuràt* = amărît, întristat; 21° *s-ţă baḑĭ caplu tu tastru* = să te decizi la moarte, că te joci cu viaţa ta 341_{25}.

Cap-di-cine, pl. *cap-di-cińĭ* şi *cap di-cîneańĭ* = căpcăun, cap de câne 36-340.3.

Cap-de-arî'ŭ=sorginte de râu, izvor 193_{22}.

Capòt sn. = fel de mântăluţă, care se îmbracă pe corp 400_8.

Capelă sf.=pălărie 240_6, 349_8.
Caplàn n. propriu de leu 249.
Capră, pl. căpri, art. *căprile, căpàrle* şi *căpîrle* = capră $26_{3,5}$, 27_3, 94_{25}, 185, 205—207, 277; *capră di lapte* = caprele cari se ţin pe lângă casă în tot timpul verii, ca să beneficiem de laptele lor 283_4; *Ţi-vìniră căpàrle?*=(Ţi-au venit caprele?): ai venit acasă, te-ai dumerit? 91_{37}.
Capră-agră sf = (capră sălbatecă), căprioară 22_7.
Capră-şută sf. = căprioară 475—484.
Capsu adj. = biet; *a capsu-nveàstil'eĭ*=a sărmanei de neveste 301_{18}.
Cara, carĭ [etimol. din: *că-erà=cara*, scăzut la: *carĭ*] = dacă; *cara s-feaţe un munte* = dacă se făcù un munte 4_5, 9_{10}, 20 etc.; *carĭ avḑì'*=dacă auzì 7_{17}, 4, 60, 145 etc. etc.
Caramàn, nume propriu de câne 11.
Cară sf.=carne. Vezi: *carne*.
Carcalèţ sm. = lăcustă 41.
Carcanḑal sm.=d r ă c u ş o r; dracii cari stăpânesc dela Crăciun până la sf. Bobotează 91_{12}, 269_1.
Carĭ conj. Vezi: *cara*.
Care şi *carĭ* pr. rel. = care, cine 5, 11, 14, 36 etc.; Gen. Dat.: *a cuĭ* 55_{13}; *a cure (di nişĭ)* = căruia (dintre ei) 335_{21}; *caĭ* = care 71_{17}, 73_{16}, 74, 264, 479; *carĭ di carĭ s-plătească*=care mai de care să plătească 83_{14}, 79, 177_{18}, 66_{12}.
Carĭ-ţĭ pr. nehot. = ori care, ori cine 94_{16}, 147_{28}; *carĭ-ţi-do* = ori cine 242_{26}, 247_5.
Càrişte (adverbial) = cine ştie, poate 13_7; *s-aştiptă nìs càrişte cît* = să fi aşteptat doar ori cât de mult 5, 59_{14}, 87, 146, 201, 442. Vezi şi: *caĭ-scĭ*.
Carne sf. = carne $12_{4,5}$, $94_{2,7}$, 267 etc.; *cară* = carne 476, 481_{28}; pl. *cărnurĭ* 13_{18}; *carnea ca di puĭl'ŭ*=carnea foarte fragetă 111_1; *carnĭ vaĭ mişcu di tine*=am să rup carne din tine 158_{15}; *aestu ş-erà draclu viŭ, carne ş-oase* = acesta erà dracul curat, în carne şi oase 2_{18}, 317_{12}, 404_{28}; *cărnurli ţĭ si cutrimburà dipri tini* = te cutremurai, te îngroziai 192_7.
Caroţă sf. = trăsură 360.
Carte sf. = 1° carte 41, 157_{26}, 178; 2° hârtie: *slăg'ì feata ca cartea* = slăbì fata ca hârtia 460_8, 193_3; 3° scrisoare 6, 36_2, 47, 193, etc: *si-l'pitrèc carte*=să-i scriu 7_3; *adară nă carte* = scrie (= face) o scrisoare 113_{21}: 4° cărţi de joc; *z-ğoacă a cărţî* = să joace cărţi (de joc) 211_5, 429; 5° *să nveaţă carti* = să înveţe carte 128_9; *maşi di carti s-no-armînă orbu*=numai de carte să nu rămâie lipsit, neînvăţat 187_{34}; 6° *loaveà tricută tu cartea mòrţîlor*=îl trecuseră printre cei morţi 268_9.
Cartu sn., pl. *carturĭ* (Epir)= 1° sfert de ceas; 2° a patra parte din megidie, valorând 5 piaştri $162_{11,12}$, 354;

în Macedonia se zice: *čurèc*.

Casă sf. = casă; pl. *case* şi *căsurĭ* 25_{19}, 22_{9}, 30, 87 etc.; 1° *feată di casă bună (mari)* = fată de familie bună (mare) 37_{30}, 300_{1}; 2° *auşlu ne casa nu lu ncăpeà di haraudă* = pe moş nici casa nu-l încăpeà de bucurie (= nu mai puteà de bucurie) 30_{34}, 34_{7}; 3° *va l'i ncl'idă casa* = o să-i strice, o să-i prăpădească casa 188_{37}; 4° *di casă-casă* =din casă în casă 57_{30}. Vezi: *acasă*.

Cascu vb. I = casc; *vulpea lu ascultà cu gura căscată*=vulpea îl ascultà cu mare atenţie 50_{29}; *armase cu gura căscată*=rămase uimit 67_{29}.

Caselă sf. = cassă de bani 210_{34}, 211.

Casianò sm. Casianò $20_{19,10}$.

Castru, pl. *castre* = tabără, lagăr 211_{3}; cetate, fortăreaţă 351, 401.

Caş, pl. *caşurĭ* sn. = brânză, caş 226, 258_{38}.

Cata, nume propriu de femee 22, 224_{6}.

Catì sm. = cadiu, judecător (turc) 55.

Caθe pr. neh.=fiecare; *caθi-un*=fiecare 15_{18}, 143_{8}, 194_{35}, 438; *di caθe ḑuă* = în fiecare zi 56_{8}, 72_{31}; *caθe parte* = fiecare parte 13_{31}; *caθe seară* = fiecare seară 3_{8}.

Cavàl! interj.=vai! 56_{33}, 86_{12}, 224_{3}.

Că conj. = că, căci, fiindcă (pretutindeni).

Căbule sf.=convenire; *nu s-faţe căbule*=nu convine; nu se înjoseşte a conveni 418_{18}.

Căčuă sf.=căciulă 226_{9}; *scoate căčua s me-agudeşti* = (scoate căciula să mă izbeşti), adică: suntem la fel, suntem unul ca şi altul 79_{35}. Vezi:

Căčulă sf. = căciulă, fes 8_{5}, 27_{38}, 42, 43, 121 etc.; 1° *bînănîs cu căčula scoasă*=trăià din belşug, în nepăsare 253_{7}; *u duţeà cu căčula scoasă* = petreceau în nepăsare 355_{35}, 405_{4}; *glindiseà cu căčula scoasă* = se desfătà nebuneşte 319_{13}; *s-mîcă, s-bea cu căčula scoasă* = să mănânce, să beà la discreţie 130_{32}; 2° *carĭ vrea să ştibă d-īu l'-e căčula*=cine vreà să ştie (= cine se interesà) cine este (ea)? adică: nimeni nu (o) băgà în seamă 37_{4}; 3° *Adu cîte un vin di căčulă* = Adă câte un vin de persoană.

Cădeare. Vezi: *càdire*.

Cădùt adj. = căzut; întrecut. Vezi: *cad*.

Căfase sf. = colivie (Macedonia) 175_{10}, 384.

Căftare sf. = căutare, cerere pretindere, etc. Vezi: *caftu*.

Căhtescu (mi ~) vb. IV=mă prăpădesc de râs; *arîdeà di s-căhteà* = râdeà de se prăpădià de râs 364_{34}.

Căile (di ~) adv.=în stare; cu putinţă; *nu fu di căile* = nu fu cu putinţă 328_{30}; *că ş-bana mea s-h'ibă di căile, ńĭ-u daŭ ti nîşĭ* = că şi viaţa mea de ar fi cu putinţă, o dau pentru ei 331_{37}. *Easte di căile s-facă*

ṭe s-caftî=Este în stare să facă tot ce vei pretinde.

Călame sf. = trestie 447_{25}.

Călàr=adv. călare 324. Vezi: *calàr*.

Călămàr sn. = călimări 54_{3}, 486_{22}.

Călămbùk'ŭ sn.=porumb 11_{8}, 469_{1}.

Călărèṭ sm. = călăreṭ 427_{6}.

Călătòr sm. = călător 88_{26} (greşit *călilòr)* 133_{10}, 161, 162, 357, 434.

Călăùz sm. = 1° catârul care merge în capul caravanei; 2° sentinelă; 3° spion, gazdă de hoṭi; 4° conducător.

Călăuzlìk'e sf. = 1° conducerea 178; 2° spionarea.

Călcare sf. = călcare, perchiziṭionare, etc. Vezi: *calcu.*:

Călcătură sf.=călcătură, călcare 369_{32}.

Căldare sf. = căldare $29_{21, 25}$, 87_{14}, 268, 269; pl. *căldări* 139_{17}.

Căldişòr adj.=căldicel $158_{8, 10}$,

Căldură sf.=căldurà 12_{13}, 208, 302.

Călescu vb. IV=încălzesc (un obiect la foc); 1° *li călì*= o tulì la fugă, o şterse (cam pe ascuns) 82_{30}, 122_{21}, 63_{29}, 310_{12}; 2° *Ş-măcară di s-călirà* = Şi mâncară de se săturară deabinele 73_{39}; 3° *s-călirà*=se îmbătară.

Călfă, pl. *călfàḑi*, *călfàṭi*= calfă 32_{23}, 33_{8}.

Călişoară sf.=potecă, cărare 81_{14}, 88_{6}.

Călivă sf. = colibă 5, 8, 26, 28 etc.

Călivučcă şi **călivuşcă** sf. = colibioară 98_{12}, 124_{30}, 281, 370_{11}, 439.

Căloare [Epir] sf. = căldură mare, prea cald 103_{3}, 117, 208, 293, 486_{11}; *ṭe s-caftî*= este în stare să facă, tot ce-i pretinde; *tu avìa căloàril'eĭ* = în arşiṭa căldurii, în căldura cea mai arzătoare 302_{28}. În Macedonia se pronunṭă: *căroare*. Vezi: *căroare*.

Călpitură. Vezi: *cărpitură*.

Călṭăvetă sf.=calṭavetă, jartieră 382, 414.

Călugăr şi **călugur**, **călugru** sm. = călugăr $19_{4, 7}$, 18, 389, 390, 452 453.

Călugărescu adj. = Călugăresc; *stràñile călugăreşti* = straiele călugăreşti 183_{6}.

Călugărìș sm.=călugărel 183, 184.

Cămară sf. = 1° gang; 2° fudulie: *nu o-aveà loclu di cămară* = nu mai puteà... de fudulie, (=de mândrie) $473_{1..}$

Cămăruseseu (mi ∾) vb. IV = mă fudulesc, mă mândresc 34_{6}.

Cămeaşe sf. = cămaşă 33, 34, 87_{17}, 223, 224; 1° *ş-fu cu cămeaşa di la nuna*=fu simplu, cu mintea de copil 83_{3}; 2° *ş-cu cămeaşa dipri nìsă si ncăcă* = erà peste fire de rea 282_{34}; 3° *ṭî si cutrimburà cămeaşa dipri tine*=te îngroziai 274, 361_{12}.

Cămilàr sm. = cămilar, conducător de cămile 312.

Cămilă sf.=cămilă 54, 55, 312, 437.

Cămişiṭă sf. = cămăşuṭă 412.

Cămpu. Vezi: *cîmpu*.

Căne. Vezi: *cîne*.

Căngle sm. = ciocănel 479_{31}, 480.

ăńisescu (mi ≈) vb. IV = mă căinesc 116_{21}.
ăńină sf.=căinire, păs, mâhnire mare.
ăp sm. = fig. rege, cap încoronat.
ăpak'e sf. = capac 8_{28}, 112; 1° *aflà căpak'e la tute* = (aflà capac la toate) le potrivià bine pe toate 370_{8}; *va-l' află căpak'a ș-aiștèĭ lugurìĭ*=o va potrivì și pe această afacere, o va aranjà și treaba aceasta 301_{20}; 2° *mutreà s-lă bagă căpak'e*=căută să le treacă cu vederea, să nu le scormonească și mai mult 195_{35},
Căpară sf. = arvună 162_{1}. 217_{22}.
Căpăescu (mi ≈) vb. IV=mă prăpădesc; *s-căpăeà de-arí'dire* = se prăpădià de râs 307_{21}.
Căpăìt adj. = sleit de oboseală, prăpădit 87_{29}; *oarfăn căpăìt*=sărac lipit 65_{13}.
Căpărleaḑă sf.=staulul unde dorm caprele 27_{24}, 503_{10}.
Căpestru și **căprestu** sn.=căpăstru 54_{30}, 109_{31}, 136, 216, 252, 253; 1° *cu mùlili acățati di căpestru*=cu catârii înșirați și legați unul de altul de căpăstru 100_{35}; 2° *Scoasi di lă deadi căpèstrulu și-și mutrì di lucru* = Le dede căpăstrul (=eșì din slujba de păzitor al iepelor) și-și căută de drum 119_{29}.
Căpia sf. = căpetenia, șefia 64_{31}.
Căpisteare sf.=căpistere 29_{30}, 107, 108, 259_{17}.
Căpitàn sm.=căpitan (=șef); *căpitanlu di cărave*= căpitanul (= șeful) de corabie 1_{11}; șeful haiducilor 21_{32}, 59_{32}, 60, 61.
Căpitìńŭ și **căpitùńŭ** sn.=perină (căpătâiu) 173_{24}, 202_{20}, 235_{6}, 283_{31}, 330, 447.
Căpràr sm.=păzitor de capre.
Căprestu sn. = căpăstru 217. Vezi: *căpestru*.
Caprină sf. = lână de capră, păr de capră 207_{2}, $_{3}$, 300.
Căpsălsescu vb. IV = afum; ard (obiect de lână) la foc; fig. 1° *il' lu căpsălsì gumarlu*=i-l șterse (îi fură) măgarul 456_{36}; 2° *(el') leaveà căpsălsită* = (ei) o ștersese, o tuliseră pe ascuns 83_{35}, 90_{7}.
Căpsălsire sf.=afumare; *ună căpsălsiri țe feați oàspili* =îndată ce o șterse (=ce plecase) oaspetele 162_{13}.
Căpsescu vb. IV = consimt; *căpsiră frațil'* = consimțiră, conveniră frații 477_{15}.
Căpul'e sf.=partea dindărăt a vitei, partea dintre coadă și șolduri, fr. «la croupe», germ. «Hinterteil des Pferdes» 14_{6}, 37_{24}, 103_{33}, 116_{33}; *grasă-grasă: truplu ună cu căpul'a* = de grasă ce erà: nu se deosebià corpul de coadă 186_{6}.
Cărare sf.=potecă 35_{20}; *mașĭ z-da cărare a lùcurluĭ* = numai să dea o deslegare trebii 87_{9}, 96_{6}; *carĭ nu puteà vìră să-l' da vìră cărari* = dacă nimeni nu-i puteà spune ce a devenit 150_{16}.
Cărave sf.=corabie, navă 1_{10}, 20_{28}, 252; *învirinàțĭ canda lă si nicară cărăv̆le*=întristați, par'că li se înne-

cară corăbiile 35_{31}, 359_{12}, 201_{4}.

Cărăfetă sf. = căpăţâna; fig. cap 85_{29}, 414_{17}; 1° *s-l'i umplă cărăfeta*=să-l convingă, să-l lămurească; 2° *ahî't îl' tăl'à cărăfeta* = atâta îl tăià capul, atât se pricepeà 187_{14}.

Cărăntană sf.=1° piastru de aramă, care nu mai are preţ azi 428_{20}, 429_{9}; 2° *cărăntanea* = pliscul, ciocul păsărilor 480_{30}; *cîrîndană* = piastru 39_{25}.

Cărăvinàţî s. pr.=mahalaua familiei *Cărăinaţilor* din Avela 417_{28}.

Cărbune sm. = cărbune 88_{5}, 176, 296_{15}, 475_{6}

Cărčiliŭ sn.=vârf, pisc, creastă 174_{17}; *cîrčiliŭ* 48_{30}.

Cărinte sm. = cărinte, dinte canin; *acăţă s-l'-aspună cărinţîl'*=începù să-i arăte colţii 150_{31}.

Cărlèḑ vb. I = crâcnesc; *nu cărliḑà dip* = nu crâcnià de loc 43_{6}; *nu cărlèḑ* = nu zic nici pâs, nu crâcnesc, tac mâlc 102_{19}; 109_{13}, 306_{10}, 348_{35}, 406_{1}, 504. Inf. *cărliḑare;* Part. *cărliḑàt,-ă* = crâcnit.

Cărlibană sf. = partea încârligată, ce se pune la caţa ciobănească şi cu ajutorul căreia se prind de picior oile, caprele. [Etim. din: *cărlig*+sufixul *ană*.

Cărlìg, pl. *cărliḑe*=1° cărlig, caţă (ciobănească); 2° ace de împletit; 3° orice lucru încârligat 27_{21}, 347, 406.

Cărnòs adj. = cărnos.

Căroare sf. = căldură mare, căroare (Mac *căloare*.

Cărpitură şi **cripitură** sf. = crăpătură; ţâţâna uşii 8_{27}. 54_{1}, 114_{30}, 182; *cripiturā* 172_{2}, 205_{6}; *călpitură* 335_{3}.

Cărşùt adj.=fără coarne, ciut: *h'iţi cărşuti* = smochine neîncornorate (fără însuşirea de a face să crească coarne) 45_{12}; fem. *cărşută*.

Cărşută sf.=căprioară (capră ciută, fără coarne.)

Cărtèl' sn. = cătuşe, lanţuri 420_{1}.

Cărtescu. Vezi: *cîrtescu*.

Cărţinescu vb. IV = 1° trosnesc; *cărţînì uşa*=scârţâi uşa 147_{33}; 2° plesnesc 464_{3}; 3° trântesc: *carī lă cărţănì cîti ună* = când le trântì câte una 37_{34}, 201_{22}, 266_{35}; *cărţîneaşti nă minčună* = trânteşte o minciună 100_{18}; 4° *cărţînì dinţîl'* = scrăşnì dinţii 95_{22}; 5° *L'-u cărţînì ariŭlu ng'os* =apucâ de-alungul râului în jos 132_{35}; apucară 81_{35}.

Cărţinòs, **cărţănòs** adj.=trosnitor, scârţâitor 26_{19}, $_{26}$, 223_{18}.

Căruţă sf. = car, căruţă, trăsură 167_{25}, $_{26}$, 482.

Căruţe. Vezi: *cruţe*.

Cărvane (cărăvane) sf. = caravană 60 $_{7}$, 117_{11}, 135; *Iu z-ducă n-cărvane?*=Unde să meargă cu caravana (ca să agonisească, să câştige)? 100_{6}; *s-nu k'ară di cărvani* =să nu piară, să nu facă, ca să aibă vre-o pierdere din comerciul cu caravana 300_{14}.

Cărvănàr sm. = conducător de caravană, chirigiu, care

se ocupă cu transportul pe uscat prin caravană de catâri, cai, etc. 100, 117.
Cărveal'e sf.= o pâne întreagă 82_{11}, 124_{9}, 254_{17}.
Căsăbă sm. = oraş 216, 217, 327, 384; *cîsîbă*. Vezi: *hăsăpă*.
Căscare sf. = căscare, căscătură 373.
Căsică sf.=căsuţă 67_{27}, 124_{30}. 156_{3}, 464.
Căsistră sf. = coteţ 108, 109,
Căsmete sf. = noroc, soarte 42_{11}, 55_{23}, 100, 124, 125, etc.; *căsmetea va s-te-avină, nu s-o-avìńí*= norocul trebueşte să umble el după tine, nu tu după el 282_{28}.
Căşare sf=stână, căşărie 96_{16}, 152, 153, 401; *cu gumarlu adràşi căşare?* =ai făcut brânză cu măgarul? 457_{28}.
Căşingìc sn.=cerbice; *s-loară di căşingĭc*= se înhăţară 468_{29}.
Căt. Vezi: *cît.*
Cătă. Vezi: *cîtră.*
Cătăpăţescu vb. IV = încerc 415_{3}, 446_{37}.
Cătărgàr [recte: cătărγàr] adj. =viclean, şiret 8_{18}.
Cătărgăril'e (cătărγăril'e) sf. = viclenie 467_{27}.
Cătigurie sf. = acuzaţie, calomnie 191.
Cătigursescu (=cătiγursescu) vb. IV = acuz, calomniez, defaim 56_{9}, 334_{33}.
Cătîndie sf. = stare, tot avutul casei; *Casa ş-cătîndia tută lă eară găl'ina ş-cucotlu* = casa şi căsnicia (= starea) toată le erau găina şi cocoşul 30_{10}.
Cătindisescu vb. IV= ajung în stare de 470_{8}.

Cătrane sf. = catran 26_{7}, 28, 31, 175, 305; *Fuḑì cătrane nvirinàt* = Plecă amărît foarte 234_{5}; *căsmetea mea di cătrane j-di milane* (norocul meu de cătran şi de cerneală) norocul meu nenorocit 381_{12}; *a-hîntu cătrane l'i si păreà* = atât de nesuferită i se păreà 195_{34}.
Cătră. Vezi: *cîtră.*
Cătrănit adj. = c ă t r ă n i t, plin de catran 306_{31}.
Cătùş, n. propriu format din *cătuşe* (= pisică) = pisoiu 324_{30}.
Cătuşe sf. = pisică 21, 22, 62—67, 168; *tăţeà ca nă cătuşe* = tăceà ca o pisică 321; *şideà ca nîşte cătuşe* =şedeau (liniştiţi) ca nişte pisici 195_{15}.
Căţauă, căţao sf.= căţeà 43_{15}, 44, 68, 196, 198; pl. *Căţale* = căţele 441, 442; 1° *o-angană cîtră aclò căţaŭa* =porneşte într'acolo, merge într'acolo 52_{25}; *o-angănară căţaoa* = o tulìră la fugă 118_{5}; *s-o-angînàm căţaoa de-aoaţe*= să spălăm putina de aci 404_{39}.
Căţăl, pl. *căţăl'* sm. = căţel 14_{15}; *s-bînèḑí ca vîră căţăl orbu* (în text greşit: *căţèl)* = să trăeşti ca un căţel orb; să mănânci, să bei, să ai totul deagata 366_{34}.
Căţălìc şi **căţălùş** sm. = căţeluş 93_{26}, 198, 249_{32}.
Că-ţe? pron. = că-ce, de ce? 18_{13}, 20_{20}, 32_{28}, 75 etc.
Căţi'n sn. = farfurie 330_{29}, 455_{26}.
Căţùt sn. = cuţit 175_{16}. Vezi: *cuţùt.*

Căvală adv.=călare; *căvală pri cal* = călare pe cal 19_{17}; *l'a-mi căvală* = ia-mă călare $208_{29, 33}$, 201.
Căvălărie sf.=cavalerie 146_{19}, 147.
Căvule sf. = condiția 139_{11}, 247_{14} *cîvule* 46_{23}.
Cică-că, cică-cică=cutcurigu 30, 31, 108, 109, 449.
cîh!=câh! *cîh ș-mîh*=turavura! 190_{6}; *no-are cîh ș-mîh!* = nu încape scuză!
Cîmpu (cămpu) sn. = câmp, câmpie, șes, ogor 8_{16}, 145, 171_{21}, 246_{23}, 293_{14}; *munțîl' l'-adră cîmpu* = (făcù din munți câmpie) căută prin munți ca în palmă 25_{17}.
Cîndilă sf. = candelă 62_{23}, 383; *va l'-aștindi cîndila làmnil'eĭ* = (o să-i stingi candela balaurului) o să-l omori pe balaur 264_{24}.
Cîndu (cîndo) adv. conj. = când (pretutindeni).
Cîne *(căne)* sm.=câne; 19, 23, 30, 39, 62—64, etc.; *inșì cănle* = ieșì cânele 175_{24}; pl. *cîńĭ*, 1_{27}, 476 etc. 1° *cîne vecl'u* = câne vechiu, credincios 2_{1}; 2° voinic: *ìnimă, cîne* = curaj, voinicule 154_{24}; 3° ticălos, rău 2_{17}, 8_{35}; 4° *ca cîne fără domnu* = (ca câne fără stăpân): într'o doară 92_{26}; 5° *nițì cîńl'i nu li mîcà* =(nici cânii nu le mâncau): ocară grea, strașnică 43_{18}; 6° *cîńl'i s-tragă di tini* = mâncà-te-ar cânii 33_{4}.
Cîneaște adv. = cânește.
Cînescu adj. = cânesc.
Cinestră sf. = coș, coșuleț 127_{7}, 132_{5}, 291—292.
Cîntare sf. = cântare; citire: *cîntarea càrtil'eĭ*=citirea scrisorii; *cîntarea cucoțlor* = 1° cântatul cocoșilor (= miezul nopții); 2° zori de zi 95_{28}, 256_{11}.
Cîntàt adj.=1° cântat; 2° vrăjit, fermecat, năzdrăvan 108_{24}, 180_{26}, 318_{1}, 377, 455_{25}; 3° *puĭl'u cîntàt* = pasere măiastră 47_{17}, 50_{26}. 4° *om cîntàt* = om cu carte, învățat.
Cîntată sf.: *tu ∾ cucoților* = la cântatul cocoșilor, spre faptul zilei 465_{21}.
Cîntic vb. I = cânt cântece de leagăn; *așì lă cîntică* = așà le cântà cântece de leagăn $242_{5, 8}$.
Cîntic sn. = cântec 21_{24} etc: *plîngeà un cîntic jil'òs*= plângeà un cântec duios 88_{12}; *tut cî'nticlu, țe și ștea* = tot cântecul vechiu, tot cu trucul său uzat 101_{16}: *cîntic di mortu* = bocet 193_{22}.
Cîntu vb. I = 1° cânt: *acăță s-cîntă* = începù să cânte 6_{7}, 35_{6}; *cîntă jil'òs*=cântă duios, jalnic 26_{1}; 3° *ș-ună carte țe cîntà* = și o scrisoare care spuneà 352_{27}; *țe cîntà firmanea*=ce spuneà firmanul 103; *cîntă-ńi cartea*=citește-mi scrisoarea; 3° *tut g'ineață-l' cîntà* = tot (= numai) fericire îi menià 127_{34}; 4° *cara-l cîntă și-l discîntă*=(dacă-i cântă și-i descântă), dacă-i indrugă cine știe câte 362_{4}: 5° *țe-l' cînțî și țe-ți discîntă* = ce-i cânți și ce-ți descântă; ce-i zici, ce-l sfătuești, și ce-ți zice? 231_{1}.
Cîńisescu vb. IV=mă căinesc;

Nă ḑuă, cum cîńiseà singură = Într'o zi, pe când se căinià singură 47_{15}.
Cîrčillŭ, Vezi: *cărčilŭ*.
Cîrîndană. Vezi: *cărăntană*.
Cîrnòs (cărnòs) adj.=cărnos; *ş-cîrnoasă ş-lăptoasă şi cu oara acasă* = şi cărnoasă şi lăptoasă şi de vreme acasă, adică: cu toate însuşirile frumoase 208_{18}.
Cîrtescu vb. IV = 1° întristez; *mi cîrtescu* = mă întristez; *s-nu-l cîrteascā* = = să nu-l întristeze 7_{22}, 133_{37}; 2° ating; *nu-l cîrtì dip* = nu-l atinse deloc, nu se atinse deloc de el 9_{24}, 42_{7}, 46_{22}. 78_{23}, 162_{28}; 3° *nu cărteaşte*=nu strică, nu face nimic, nu-i nimic 11_{17}, 247_{8}, 291_{31}, 435_{11}.
Cîrtire *(cărteare)* sf. = 1° întristare, supărare 70_{16}, 176; 2° atingere; 3° *nu-ĭ cu cîrteare* = nu-i nimic.
Cîrtìt adj.=1° întristat, mâhnit $35_{3,0}$, 54_{25}, 128_{29}.
Cîsîbă. Vezi: *căsăbă*.
Cît adv. = 1° cât; *cît li daĭ?* = cât, cu ce preţ le dai? 233; *arcoari earà cîtu z-dîţi*=erà frig cât de mult 46_{9}; *praḑĭ am cătu s-ḑiţĭ* = parale am cât de multe 40_{1}; 3° numai ce, cât, îndată ce: *cît ağumsi*= îndată ce ajunse, ce sosì 33_{11}, 32, 51_{16}; *cîtu ntunică* = îndată ce se înoptă 3_{8}, 2, 42_{30}; *cît vińe*= abià venì 58_{11}; *cît vineà*=cu cât treceà, cu cât se scurgeà (= vremea) 21_{9}; 5 *cît-cît s-l'-acaţă* = cât p'acì să-i prinză 48_{1}; *cît-cît* = abià 79_{7}; *cît-cît să se-ančupă de perče* — cât de cât să se înhaţe de păr (= plete) 83_{21}, 85_{8}, 301_{10}; cât p'acì 475_{11}; *cît-cît agîrşì* =abià cât adormì 499; *căt* 477; *ună cîte ună* = una câte una 1_{1}, etc.
Cîtră şi *cătă* (Fărşeroţii) adv., prep.=1° către, spre $1_{14,24}$, 5, 8_{9}; 2° *cătă ĭu* = în cotro $27_{10,16}$; *cătră ĭu s-află* = în cotro se află 245_{4}.
Cîvule. Vezi: *căvule*.
Cleaşte sf. = cleşte 445_{3}.
Clîndu sn. = lână scărmănată cu mâna şi care trebuie să fie trasă la darac $300_{26,29}$.
Clîţ! = clîţ! 456_{25}.
Clo adv. = acolo 79_{19}. Vezi: *aclò*.
Cloče sf. = cloşcă 218_{22}, 268_{23}, 461_{28}.
Cloput sn.=(clopot), talangă 115_{5}, 231.
Clučescu vb. IV = clocesc; *s-clučască plîngul* = să plângă într'una 150_{17}.
Cluţată sf.=lovitură din picior 31_{14}, 186_{25}, 456_{29}.
Cluvie sf. = colivie 37_{26}.
Cl'ae sf. = cheie, broască, pl. *cl'eĭ* 40, 59_{18}, 153, 222; 1° *dure fuĭ cl'aea dracluĭ* = destul am fost sgârcit peste fire 355_{1}, 91_{3}; 2° *s- l'-află cl'aea lùcurluĭ* = să-i afle rostul trebii 307_{13}; *s-l'-aspună cl'aea* = să-i arate chipul, modul, mijlocul 43_{22}.
Cl'em vb. I=chem, numesc; *care s-cl'amă ş-el mùntile Lacu* = care se numeşte şi el muntele Lac 16_{9}, 18_{12},

23_{30}, 22_{8}, 41; *s-cl'amă* = adică: *s-cl'amă dip*=adică de loc 242_{22}, 349_{31}. Vezi: *acl'èm*.

Cl'iţă sf.=cheiţă, cheie 310_{24}.

Coa adv.=încoace 384_{18}; *din coa*=dincoace 251_{22}. Vezi: *ncoa*.

Coadă, pl. *coḑì* şi *coade* sf.= coadă 2_{9}, 37, 69_{21}, 184_{28}, 384; 1° *după coada vìmtuluĭ*= după urma vântului 158_{10}; *hoara din coadă* = satul din urmă 439_{32}; *pìn tu coadă no-ascăpă* = până la urma urmei nu scăpă 9_{37}; *tu coadă (n-coadă)* = în sfârşit, la urmă 5_{7}, 207_{1}, 258_{37}, 440_{16}; *din cap pînă n-coadă*=dela început până la sfârşit 51_{32}, 134_{4}; 2° *o-adună coada cîtră acasă*=o pornì spre casă 125_{31}; 3° *s-află vîră ... coadă*=să afle vre-un ... defect 296_{8}; 4° *s-da coada* =să se gudure, să dea din coadă 2_{2}; 5° *ş-aoà j-băgă draclu coada* = şi acì îşi băgă dracul coada 192_{8}.

Coaje, pl. *cojĭ* sf. = coaje, scoarţă 102_{29}, 132_{16}, 172.

Coapsă sf.=coapsă 267_{29}, 268_{2}.

Coardă şi **hoardă** sf.=1° coarda dela cicric, făcută de păr de capră şi unsă, pentru a fi tare, cu catran; 2° sabie, spadă 87_{33}, 167, 174, 219, 447_{14}; *vă ascăpă... di coardă şi fune* = vă scăpă... de sabie şi funie: de a fi tăiaţi şi spânzuraţi 168_{10}, 167_{3}. Vezi: *hoardă*.

Coarnă sf. = coarnă, fructul pomului corn.

Coastă sf. = coastă; 1° *carĭ il' băgă sula n-coaste* = dacă-i băgă sula în coaste, dacă-l constrânse 488_{13}; 2° *ńi-u s-nu frînḑi coasti* = mi-e că n'ai consimţì 206. *frînḑeà coaste*= se împotrivià, făceà pe dificilul 369_{8}, 227_{9}; *fără z-da n-coasti* = fără împotrivire 301_{24}.

Cob adj.=orfan, lipsit de părinţi, de rude 361_{11}; cobe, de rău augur.

Coc vb. III = 1° coc; *s-cuţeà* = se coceà 372, 373; *s-cuţeà aùăle*=se coceau (=se făceau) strugurii 367, *s-coapse* (pita) = s'a copt plăcinta 29_{2}; 2° *l'-cuţeà somnu greŭ*=îi coceà somn greu, dormià buştean 5; *si-l' coacă un ocl'u di somnu* = să-i tragă un puiu de somn 136_{1}; *greŭ somnu l'-copşu* = greu somn îi copsei (= trăsei) 36_{26}, 87, 117_{4}, 180_{22}, 269_{2}; 3° *ţ-u coc* =ţi-o coc, îţi port sâmbetele 491, 480_{6}. Inf. *coàţire* şi *cuţeare;* partic. *coptu, coaptă* 27_{2}, 30, etc.

Cocă sf. = fruct, măricel cu care se distrag copilaşii.

Cocă sf.=fig. cap. Din Albanezeşte: «*cocă*» = cap.

Codru şi **Codur** sm. şi sn. = 1° *codur di pită*=o bucată pătrată de plăcintă, pl. *coḑrî, codri;* 2° pădure, pl. *codurĭ*; 3° piaţă, locul din mijlocul satului, unde se strâng sătenii 52_{32}, 164.

Cofă sf.=ploscă 89_{33}, 90_{4}, 22[illegible], 231, 469.

Coh'e sf. = 1° unghier; 2° loc de onoare lângă vatră, rezervat celor mai bătrâni şi musafirilor; 1° *stăteà adu-*

nàt tu nă coh'e = ședeà strâns, ghemuit într'un ungher 43_{6}; 2° *ațèl din coh'e*=acela care stă la locul de onoare 195_{2}, 101_{30}, 187_{6}, 305_{15}, 344_{32}.

Còk'ilă sf. = fecioară, fată mare (la Vlaho-Clisura).

Còk'ul sm.=fiu din flori, bastard $41_{29, 30}$. La Fărșeroți: *dočŭ.*

Cola n. pr. = Nae, Nicolae 24, 25.

Còlase sf. = iad 432_{1}.

Coluv adj. =Scurt de còadă, berc, fără coadă 184, 185, 186.

Contră = în contră, împotrivă; *s-nu nă băgắm contră cu Dumnidă* = să nu ne împotrivim lui Dumnezeu 391_{30}.

Cor, pl. *coruri* sn.=horă 206_{21}, 224, 278_{26}; *după țe tuți tràpsiră corlu* = După ce toți jucară în capul horei 34_{19}; *corlu-l trădeà nveasta noauă* = în capul horei jucà mireasa 279_{2}, 380.

Corb, pl. *corg'i* = 1° corb $32_{33, 35}$, 463; *corg'il' va s-tragă di tine*=corbii vor trage (=vor rupe, se vor îndrăgì) de tine 311_{7}; 2° *Corbul Ćilibì* = corbul cilibiu 472—475; 3° biet, sărman, nefericit: *corbul* = nefericitul 1_{7}; *Nu și ștea corbul* = Nu știà nefericitul, sărmanul 13_{15}, 168_{2}; *corbe!*=nenorocitule 13_{26}; *corba* = nefericita, sărmana 110_{32}, 191, 277, 278, 283_{38}; *laĭ corbe curbișane*=sărmanule 51_{13}; *ca laĭl'i și ca corg'il'* = ca vai de lume, ca nenorociții 78_{21}.

Corcan=înțepenit; *lu ngliță tut loclu și-l feațe corcan* = îl îngheță tot pământul și-l înțepenì $170_{3 ,}$.

Cornu s.=1°pomul *corn*, pl. m. *corńi* 107_{13}; 2° corn (de vite); pl. n. *coarne*; 45, 63, 150, 151 etc.; 3° fig. cap: *Bag-u g'ine tu cornu*=Ține-o bine minte, prinde bine 77_{33}, 67_{1}, 128_{6}, 228_{9}.

Cos vb. III=cos; *acață di-l coase*=se apucă și-l coase 32_{32}; *cum cuseà*=pe când coseà 135_{7}; *și-l cusù g'ine* =și-l cusù bine 169_{64}. Inf. *coàsire* și *cuseare*. Part. *cusùt, cusută.*

Coș, pl. *coșurĭ* sn.=coș 166_{13}, 239.

Cot sm. = 1° măsură, pl. *coțĭ* 2_{29}, 167_{1}, 170, 135_{13}; sn. 2° cotul mânii: *mińle tăl'ate di la cot* = mânile tăiate dela cot 197_{3}; 3° a) *n-cot* = în deșert, în zadar 54_{34}, 58_{34}, 65_{17}, 113_{8}, $304_{18, 20}$, 413; b) *din cot*=în deșert, zadarnic 21, 56_{4}, 74_{17}, 125_{10}, 142_{34}, $194_{7, 15}$, 439_{37}. Expresiunile acestea ca și: *l'-aspuse cotlu* = (îi arătă cotul) îl refuză, îi respinse cererea 457_{7}, sunt născute din *cotul (mânei)*, cfr. *cînduva-ńĭ ved cotlu*=pentru a exprimà adverbul «niciodată». Dela Aromâni este împrumutată și expresiunea albanezească: «*mbă-cot*» = în zadar, germ. umsonst. (G. Mayer: Alb. Wtb.)

Cota n. pr.=Cota 273—276.

Cra!=1° strigătul produs de corb; convențional pentru a însemnà «carne» 267_{35}, $379_{31, 35}$.

Crac !=sunetul produs de un obiect solid, când se rupe 152_{18}.

Craşt ! = craşt ! cuvânt prin care se aseamănă sunetul produs din ruperea a cevà: *craşt-crùşt a sk'iǹlor*=rupe la spini (cu gura) 4_{22}.

Craŭ !=1° croncănitul corbului, al vulturului 345_{14}; 2° sunetul produs de o lovitură 159_{15}; 3° de loc, absolut de loc 54_{37}.

Creaştit sn.=1° creştetul (capului) 245_{34}; vârf (de munte, pom), etc.

Crehtu adj. = fraged 354_{18}, fem *crehtă* (greşit în text: *krehtă*) 111_{2}.

Crep vb. I=1° crăp, plesnesc: *După ţi cripă stih'olu* = După ce plesnì, crăpă stafia 16_{11}; *s-creapă* = de ar crăpà 84_{32}; *crek' de-apoea tu k'ale?* =Plesneşti apoi de necaz ? 103_{16}, 22_{14}; *bărbatu-su s-creapă dimineaţa*=Bărbatului său (îi venià) să plesnească (de necaz) dimineaţa 64_{2}; *că aveà cripată di seati*=căci arsese, nu mai puteà de sete, (= însetase grozav) 51_{9}, 342_{12}; 3° *îl' cripà al Paţùlĭ* îi păsà lui Paţuli (=nu-i păsà de loc) 304_{21}; 4° *ţe crek'* =la ce te căineşti ? 444_{6}, 409_{22}; *nu creapă* = nu fii abătută, nu te căinì 120_{8}, 116, 200, 359 ; *cripà*= se văità, se căinià 179, 47_{22}; 5° *cît cripà ḑua* = cât (=îndată ce) se crăpà de zi 120_{30}, 157_{24}; 6° *cu buḑa cripată* = amărît, a bătut 23_{33}, 133_{30}; *Cripàt* = căinit, abătut 480.

Crescu vb. III=cresc ; *creaşte* =creşte 16_{33} ; *s-crească*= să crească 2_{19} ; *criştea*, *criscà* = creşteà 4_{21}, 57_{24}, 261_{34} ; *criscù nă palmă di harauă*=(=crescù o palmă de bucurie) nu mai puteà de bucurie 88_{29}; *ti criscùm* =te crescurăm 5; *las crească* = să crească ! crească ! 45_{6}, 25, 49, 303, 304, etc. Inf. *creàştire* şi *criştеàre*= creştere.

Crimă sf. = păcat 160_{6}, 247_{2}.

Cripàre sf.=1° crăpare, plesnire; 2° necaz, supărare, amărîre, întristare 176, 196, 198, 445; *intră... tu cripare* = începe să se preocupe 3_{32}; *nu ţ-u criparea* = să nu-ţi pese 4_{12}; *îl' vineà criparea* = îi venià necaz 72_{29}; *di criparea li feată* = de focul, de dorul fetei 133_{18}, *criparea l'-erà, că no-are soţ* = păsul îi erà, că n'are tovarăş 308_{11}: *traḑĭ criparea pòlimluĭ* = =duci grija răsboiului 201_{34}.

Cripată sf.=faptul zilei; *s-alutmarăpîntu cripata hărvìil'èĭ* = se luptară până în faptul zilei 15_{10}; *cripata ḑùăl'eĭ* = zorile de zi 158_{1}.

Cripitură sf.=crăpătură 172_{2}, 205_{6}, etc. Vezi: *cărpitură*.

Criştìn sm. = creştin 33, 34, 107, 266, etc.

Criştinèḑ (mi ∼) vb. I=devin creştin; *s-criştind*=s'a făcut creştin.

Criştinescu adj. = creştinesc 425; *cu ìnima criştinească* = cu inima creştinească

Crîşt!=simulează modul de a tăià, de a retezà cevà din-

tr'odată 126_{21}, 128, 269_{22}, 275, 466.

Crucĭșaluĭ (în ∾)=cruciș, în formă de cruce 103_{3}.

Crud adj. = crud (de carne) 340_{24} *ta s-nu-l aruсă crud* = ca să nu avorteze 239_{24}.

Cruescu vb. IV = 1° croesc; 2° lovesc, b a t; *lo-acață di-l' cruescu un școp* = îl apucă de-i trag o bătaie 43_{29}, 93_{10}; *îl cruiră*=îl bătură 106_{17}; 3° ticluesc, plănuesc, puiu la cale; *țe-l' crueaște mul'area*=ce-i croește, ce-i urzește muierea 68_{27}; *s-l'i cruescu nă minčună*= să-i croesc, să-i ticluesc o minciună 100_{16}, 177_{5}; *țe-l' se-aveà cruită*= ce se urzise contra lui 190_{22}. 228_{8}, 273_{13}, 305_{33}, 408_{4}.

Crustal sn.=țuțur de ghiață, care atârnă iarna sub streșinile caselor 218_{8}.

Cruțe sf. = cruce 1_{9}, 85, 114, 463, etc.; *căruțe* = cruce 476, 478; 1° *ș-erà cu cruțea n-cap*=erà drept, erà cu crucea în sân 171_{25}; 2° *fă-ți cruțea*=pregătește-te de moarte 185_{6}, 196_{3}, 298_{27}; 3° *băgară să-ș facă cruțea*=aŭ început să se mire 148_{17}, 338_{29}, = să se mire grozav 308_{33}; 4° *tut ș-fățeà∾și ḑițeà*=tot își făceà cruce (= se rugà) și ziceà 34_{8}, 65_{20}, 297_{1}; 5° *După țe mîcară pine și-ș feàțiră cruțea*=După ce mâncară și isprăviră 226_{23}.

Csen. Vezi: *xen.*

Cu = conj. 4_{19}, $5_{5, 10}$, 14, etc.; prep. 1_{1}, etc.; *co-aestă* =cu aceasta 10_{15}; *c-* = cu: *di c-seară* = de cu seară 435.

Cubăescu vb. IV= mă vaiet (disperat).

Cubăire sf. = văitare disperată 267_{13}.

Cuc sm. = cuc 24–26, 182_{25}, 409; *singură ca cuc*=singură ca cucul 352_{18} pl. *cuți.*

Cucoașe sf.=nucă 102 (Epir).

Cucòș sm. = nuc 102 (Epir).

Cucòt și (**còcut**) sm = cocoș 23, 31, 32, 203, 465; *cucòt cîntàt* = cocoș năzdrăvan 108_{24}, 109; *ta s-nu z-dińică ca cucoțîl' frațîl'* = ca să nu se sfâșie frații ca cocoșii 240; *a t u m ț e a cîntà cucotlu n-casă, nu găl'ina* = atunci cântă cocoșul în casă, nu găina 189_{27}; *tu cîntarea cucoțlor* = în fapt de zi, în zori de zi 266_{11}.

Cuculescu (mi ∾) vb. IV = mă ghemuesc.

Cuculìt adj. = ghemuit 172_{26}.

Cucùl'ŭ sn. = cucuiu, moț.

Cucută sf. = un fel de buruiană otrăvitoare; *l'i mbită, di-l' feațe cucută, ḑadă*= îi îmbătă, de-i făcù tun 307_{26}.

Cučie și *(cuție)* Epir = trăsură închisă 174, 199_{5}.

Cùčubă și *cìčubă* (Crușova) sf. = buturugă 165, 286.

Cufal sm. = buștean (găunos, s c o b i t pe din năuntru) 221_{36}, $275_{33, 36}$ (Epir). •

Cufetă sf. = bomboană, pl.; *cufete* $77_{9, 16, 20}$.

Cufină sf. = coș mai mare 476, 477, 480.

Cuğàmite și *(guğàmite)*=cogiamite, destul de mare; *cuğàmite ficòr*=băiat destul de mare 221_{19}, 336_{26}.

Cuĭb sn., pl. *cuĭburĭ* = cuib 181_{32}, 236.
Cuĭbàr sn. = cuib 233_{13}, 379; *l'-află cuĭbarlu*=a necinstit-o 255_{27}.
Culàc sn. = colac, cozonac; *Lo-adună culàc*=îl strânge colac 63_{17}.
Culă sf. = castel 143.
Culèg vb. III = culeg: *aleapse-aleapse pînă culeapse* = alese alese până culese 282_{33}.
Culistră sf. = fel de coş 203.
Culcu (mi ∾) vb. I=mă culc; culc, adorm; *nu ti duţĭ s-ti culţi puţî'n*=nu mi te culci niţel 36_{20}, 180, 256_{17}, 236_{37}; *s-l'i culcă*=să-i culce, să-i adoarmă 309_{1}; *şi-l culcă m-pade* = şi-l culcă la pământ 19_{23}, Inf. *culcare* = culcare, dormire.
Culcùş sn.=1° culcuş, vizuină, loc de odihnit al cânilor, fiarelor, etc. 181_{31}, 287_{6}, 340; 2° *l'-alăsară culcuşlu araţi* = o părăsiră $48_{1, 5}$; 3° *adunată culcùş* = strânsă în formă de colac, încolăcită 127_{9}; *şideà culcùş adunàt*=şedeà strâns în formă de colac, încolăcit 185_{10}.
Culutumbă sf. = dare peste cap, de-a-berbeleacu, fr. „culbute" 48_{31}; *feàţiră nă culutumbă* = se deteră odată peste cap, de a berbeleacu 249_{5}, $340_{17, 36}$.
Culupàn sn. = scutec 334_{1}.
Cum adv. conj. = 1° cum 1_{3}, $_{31}$, $_{35}$, etc.; 2° pe când: *cum se-ağucà* = pe când se jucà 2_{13} etc.; 3° precum: *cum că easte nis* = precum că este el 40_{31}; 4° *am cum!* = ei aş! (= puţin îmi pasă) 31_{19}; 5° *cum di nu!* = ba bine că nu! 6° *mutreà cum di cum s-lu k'ară* = căută să-l piarză prin ori ce chip 56_{8}, 68_{3}, 291_{11}, 395_{17}.
Cumată sf. = 1° bucată $10_{2, 11}$, 90_{7}, 113, 125_{34} etc; *ti dinic cumăţi-cumăţi*: te prăpădesc, te sfarm în bucăţele 52_{36}; 2° *o-apreadunàĭ tră nă cumată di pîni* = o strânsei de pe drumuri (= ca să nu moară de foame) 36_{36}; 3° *va-l' mîc cumata* = am să-l biruesc, am să-l răpuiu 12_{16}; *va nă mîcă cumata* = o să ne răpuie 462_{32} (La moartea cuivà, după înmormântare se distribuie ca pomană pâne făcută anume, în forme de bucăţi pătrate; de aci expresiunea de mai sus)
Cumătiĉe sf. = bucăţică 16, 337.
Cumătùş sn. = bucăţică mică 274_{7}.
Cumban adj. = trântor 124_{33}.
Cumbàr sm. = cumătru; fem. *cumbară* = cumătră 27_{32}, 104_{34}, 186_{8}, 271_{31}.
Cumbuloe sf.=mătănii 499_{27}.
Cumbură sf. = pistol 359.
Cumpru, vb. I. Vezi: *acumpăr*.
Cunak'e sn. = 1° conac, autoritate 55_{20}; 2° gazdă: *Iu să s-ducă cunak'e* = unde să tragă în gazdă 332_{17}: 3° *fac cunak'e* = fac descălecătoare, poposesc.
Cundil'lŭ sn. = condeiul 193_{3}; *nu-ĭ cundil'lu a luĭ*=nu-i condeiul (= iscălitura) lui 198_{35}; *cum nu se-aspune*

cu cundil'lu = cum nu se poate descrie cu condeiul 75_{24}.

Cunetă sf.=ulcioraş, de obicei, de tinicheà, servind de pus untdelemn 4.

Cunoscu vb. III = cunosc: *nu-ñĭ cunoscu*=nu cunosc, nu ştiu 440; *mi cunoşti carĭ h'iŭ*=mă cunoşti cine sunt 60_{9}; *s-nu-l cunoască* = să nu-l cunoască 45_{2},, 8_{8}; *nu-l cunuşteà* 25_{22}; *nu cunuscà* = nu cunoşteà 387; *l-cunuscù*=îl cunoscù 2_{1}, 198; Inf. *cunoàştire* şi *cunuşteare*=cunoaştere 376; *cunoàscĕre* (Cruşova); *cunuscùt* 307.

Cupàčŭ sn.=copac 229, 232, 464.

Cupañe sf. = copaie, albie 227_{11}, 410_{27}, 440.

Cupă sf. = pahar (frumos) 52_{27}, 164_{26}, 311; *s-lu sorg'i tu cupă*=să-l sorbi în pahar (de frumos ce e) 36_{6}.

Cupăsescu vb. IV = poftesc: *ţi-cupăsì* = îţi poftì 39_{31}, 93_{31}, 208_{34}, 338_{34}.

Cupie sf.=turmă (de oi, de capre, cai, vaci, copii, etc.); 14_{17}, 15_{24}, 17, 24_{31}, 279, 280, 298, 370, 501_{4}; Cuvântul vine din latinul «*copia.*»

Cuprie sf.=gunoiu 179; *curpăe* (Fărşeroţii) 479_{23}.

Cur vb. I = 1° a) curg 16_{29}, 25_{24}, 153_{21}; *ĭu cură apă vie* =unde curge apă vie 11_{10}; *ĭu curà, va s-cură*=unde curgeà, o să curgă (prov.) 282_{25}; b) *lucru slab cură tu mese* = nu miroase a bine 12_{7}, 78_{13}; *îl' ḑîse a feàtil'eĭ, ţe cură tu mese*= îi zise fetei despre ce este vorba (=cum stă treaba) 12_{35}, 52_{24}, 162_{17}, 166_{26}, 80, 338, 344; 2° curăţ: 11_{36}, 38, 80_{14}, 98_{36}, 251_{12}; *cură-te* = cară-te! Inf. *curare* = 1° curgere; 2° curăţire; *s-u veadă curată di èrburle...* = s'o vază curăţită de ierburile 166_{7}.

Cur sn.=1° şezut, anus 26, 45; *pri lucru ... nu-l' se-aştirneà curlu*=de treabă... nu se apucà 221_{20}; 2° fund: *suflu prit curlu a trumbètăl'eĭ* = suflu prin dosul trompetei 44_{26}; *curlu (irà) di tinik'èe* = fundul (erà) de tinicheà 256_{27}.

Curàt adj.=curat; *nu-ĭ lucru curàt* 52_{19}; *moarte curată* = moarte adevàrată (= curată) 13_{26}, 51_{2}; *curată minčună* 185^{7}; *curată ca Stămăria* = curată ca Maica Domnului 399_{27}.

Curàtile fem. pl.=(lit. cele curăţite); *nîse di multu şloară curàtile* = de mult îşi ridicară ori ce speranţă 341_{29}; *l'a-ţĭ curàtile* = ridică-ţi speranţa 364_{14}, 461_{14}.

Curaŭă sf.=cureà 12_{10}; *nu-l ţineà curăile*=nu-l ţineau curelele (= a se moleşì, a se înmuià) 252_{13}.

Curbane! = (jertfă) drăguţă! (termin de desmierdare) 196_{38}.

Curbetă sf.=ţigancă nomadă 36_{15}, 37_{32}.

Curbişàn, ∾ ă, adj.=sărman, biet, nefericit (format din *corbu*) 51, 347_{39}, 361_{12}, 474.

Curcubetă sf.=1° dovleac 29, 102, 111, 171 etc.; 2° fig. cap 155, 188_{20}, 292_{29}; *curcubetă goală* = cap sec

230_{18}; *l'-umplù curcubeta* = îl convinse 164_1; *țe-l' tricù prit curcubetă amirăluĭ?*=ce-i dete împăratului în gând? 208_7; *va-ți bea curcubeta apă*=are să-ți bea capul (=dovleacul) apă: am să-ți taiu capul 208_{17}, 351_{22}; *li băgă tu curbubetă*=le băgă în cap, prindeà bine 445_{24}; *tute suntu curcubete* =toate-s fleacuri, mofturi 369_1; 3° nume propriu 130-134.

Curdeană sf. = coardă mică (=sfoară care servește la cicric, etc.); *nu-l' țînù curdeaua* = nu îndrăznì, nu avù curaj 340_{18}, 374_{11}, 378_{18}.

Curðel'e sf. = ghiata 228_{20}.

Curdusescu vb. IV = 1° întorc ceasul; 2° *mi* ∾ =mă așez bine 9_{11}.

Curie sf. =pădure mai mică 235.

Curmu sn. = curmeiu, capăt de funie (de lână sau păr de capră, nu și de cânepă), etc $53_{12, 14}$.

Curmu vb. I=1° curm, despart; *cara s-curmară* = dacă se despărțiră 245_{33}; *s-curmà di uspèț*=se deslipì de ospăț 246_{21}; 2° *ahurh'ì... să-l curmă ună mare seate*=începù... să-l răsbească o sete mare 15_{35}; 3° *îl curmà ńila hîngilu* = i se făcù milă hangiului 25_{19}; *ńila ti curmà* = te apucà mila 49_{21}; *l-curmară lâcrińle* = îl podidiră lacrimile 49_{22}; 4° obosesc; *carĭ mi curmàĭ*= dacă obosii 88_{32}; *cum erà curmàt* = cum erà obosit (= fiind obosit) 16_{14}; *cădù m-pade di curmată*=căzù jos de obosită 22_{10}; *curmată moartă* = obosită moartă 36_{3}, 81_{18}, 87_{29}, 133_{14}, 396, etc.; 5° *ș-curmă natlu* își ințarcă pruncul 314_1.

Curmare sf. = 1° curmare, despărțire, înțărcare, obosire 27_{14}, 136_{11}.

Curnùt adj.=cornut, cu coarne 499_{35}; *h'iți curnuti* = smochine cu însușirea de a face să crească coarne 45_{11}.

Curpăe. Vezi: cuprie.

Curșùm sm. și **curșume** sf.= glonte 15_5, 206, 347_{26}.

Curulì, nume propriu 403, 409.

Curună sf.=cunună, coroană 204, 463.

Curundu adv.=curând 151_{13}, 166, 239, 441_{23}, etc.

Cuscril'e sf.=cuscrenie; *cuscril'a se-asparse*=se strică cuscria 257_9.

Cuscru, fem. **cuscră** sf.=cuscru; art. sing. *cùscurlu*, pl. *cuscri*, art. *cùscărl'i*, 72_5, 96_{37}, 295, 369, 370.

Cuscune sf. = pofil, cureaua care se trece pe supt coada calului, ca să fixeze samarul, șeaua 252_{26}.

Cuseare (și *coàsire)* sf.=coasere 135_8.

Cusiță sf.=cosiță, coadă (de păr) 203_4.

Custandìn n. propr. = Constantin 486, etc.

Custă vb. impers. I; *nu-l' custà lùcurlu*=nu-i sporià treaba 212_1; *îl' custă la mâncare*=e îndemânatec la mâncare.

Custură sf. = briceag.

Cusure sf. = cusur, rest, rămășiță 180; *d-ițì poți, cu*

sure nu alasă=ori ce poţi, în lături să nu te dai 170_{17}.

Cusurin, fem. ∾ă sm. = văr, 306, 382.

Cusutură *(cusătură)*, sf.=cusătură.

Cuşoră sf. = coş 374.

Cutèḑ vb. I. = cutez, îndrăznesc 2_3, 43_1, 72_8, 86_{11}, 112_{26}, 159_{13}, 341; *vîră nu ctiḑà* = nimeni nu cuteză 50_{15}; Inf. *cutiḑare* şi *ctiḑare* sf.= îndrăznire, îndrăzneală.

Cutie sf.=cutie 318, 420, 459; *cutie di mortu* = cosciug 112_4.

Cutreambur şi **cutreamur** vb. I.=cutremur; *mi* ∾ = mă cutremur; *loclu... s-cutrimburà*=pământul... se cutremură 284_3, 52_{14}; *ţî si cutrimburà cămeaşa*= te cutremurai, te îngroziai 122_1, 274_{31}, 259_{20}.

Cutrèm, pl. *cutremurĭ* sn.=1° cutremur de pământ; 2° spaimă; *il' pidipseà oàmińl'i di-l' loa cutremlu*= îi pedepsià pe oameni, de-i apucà groaza 313_{32}.

Cutrivír vb. I = cutreer; *acăţă s-cutrìvìră loclu ntreg*=începù să cutreere (=să ocolească) tot pământul 430_9.

Cuturbur vb. I=turbur; *apa s-cuturburá di làcrińle a meale* = apa se turbură (= devenì turbure) de lăcrimile mele 248_{31}.

Cuturbur adj. = turbure; *apa-ĭ cutùrbură* = apa-i turbure 248_{29}.

Cuturburàt adj. = turbure 248_{17}.

Cuţak'e sf. = oblânc 118_{19}.

Cuţitàr sm. = cuţitar, care face cuţite, bricege etc. 445.

Cuţur sm.=buştean 123, 187_{19}. 309_{19}.

Cuţùt, (cuţi't) sn. = cuţit 37, 50_{11}, 123, 187; *căţùt* 175_{16}; *ḑua tută pri cuţute earà* = toată ziua erau la cuţite (= se certau într'una) 282_{35}.

Cuţutàş sn. = cuţitaş.

Cuţuticŭ sm.=cuţit mic 343.

Cuvată sf.=covată (= farfurie de lemn, obicinuită la păstori) $152_{31, 35}$, 153_6, 317_{13}.

Cuvă, pl. *cuvàţi*=sm. găleată cu care se scoate apă din puţ 8_{13}, 103_{11}.

Cuvendă sf. = vorbă, expresiune, discuţie 98_{23}, 99_{30}, 134, 146_4, 187, 283_{10}, 490.

Č

Čac! = sunetul produs din lovitura de ciocan 482.

Čamă, nume propriu de femeie 2_{19}, etc.

Čapă sf. = pas 22_4, 323_{20}.

Čarcu pl. *čarţi* şi *čarcurĭ* sn. = cocoş de puşcă 400_4.

Čarè sm. şi **čarèe** sf. = chip; leac. 1° *ma nu-ĭ čarè* = dar nu-i chip 7_{32}; 2° *un čarè easte* = un leac este, există 281_{32}, $125_{11, 12}$, 246_9.

Čaş n. propriu de căpitan de haiduci, ajuns proverbial prin spaima ce răspândise în Epir: *u lo Čaşlu di frică*=(o apucă Ciaşul de frică) îngheţase de frică 35_{33}, 67_5.

Čeflă sf. = coaje (de nucă,

migdală, alună, etc.) 102_{39}.

Čelnic sm. = celnic, fruntaş român bogat în turme, de care depind mai multe familii 17, 93_{28}, 226_{35}, 299_{32}, 317, 318, 398, 399.

Čergă sf.=cergă, învelitoare de lână, foarte trainică şi foarte călduroasă 78_{6}, 113_{29}, 172_{26}, 406.

Čiericä şi **čierik'e** sf. = cecric 266_{1}, 300, 301.

Čičòr şi **Čor**, [pl. *čičoare* şi *čoare*] = a) picior; *čičòr* 15_{7}, 25_{10}; *čor* 37_{32}, 89_{7}; b) pas: *niţi un čičòr* = nici un pas 178_{11}, 154_{18}; 1° *Şi-l loară n-čičoari* = şi-l urmăriră pas cu pas 154_{12}; 2° *se-acăţă vulpea di pàturli čičoari*=se prinse vulpea de câteşi patru picioarele, adică: până acì a mers cu înşelătoriile 168_{30}; 3° *ş-lo mintea la čoare* = o luă razna, în neştire 221_{31}, 358_{15} 4° *da čoarle* = ameninţă 310_{14}; 5° *Nu putùĭ s-l'i daŭ cu čorlu* = Nu putui să-l resping 99_{27}, 163_{9}, 184_{9}, 206_{6}. 6° *(ţîn) cu mîńì ş-cu čoare* =(ţiu) din răsputeri 247_{16}; 7° *băgară čičòr pri loclu a şèrk'ilor* = atinseră, călcară pe pământul şerpilor 63_{18}; 8° *se-astràpsiră pri čor* = (se ridicară repede pe picior) se alarmară 42_{36}; 9° *Dua tută pri čor* = Toată ziua pe picior (= pe muncă) 302_{14}; 10° *Şideà ... cu čičorlu un pisti alantu* = şedeà ... picior peste picior (= în nepăsare, fără grije) 20_{1}; 11° *Poţĭ să-l' faţĭ čor di l'epre* =poţi să-i întreci, să-i dai de ruşine 493_{39}; 495_{1}. 12° *ni čor di nîse no-alăsarì* = nici picior (= pe niciuna) dintre ele nu lăsară 31_{9}; *nu-l' intră čor di om în casă*=nici picior de om nu-i intră în casă 362_{2}. 13° *aţèl' treĭl'i c-un čor* = (cei trei cu un picior) = cei trei draci 3_{28}, 163, 339.

Çiflik'e sf. = moşie 169_{9}.

Čijmă sf. = cizmă 426.

Çileah'e sf.=seleaf 299, 417_{37}.

Čilengă sf.=moţ la fes, canaf 443_{36}; ţurcă.

Čilibì adj. = celebiu, nobil 472—475.

Čilistisescu vb. IV = agonisesc, muncesc cu hărnicie

Čilistisirea sf. = agonisirea, hărnicia 300_{25}.

Čimbuze sf.=petrecere, traiu 352_{33}.

Čing'èl'ŭ sn.=cenghel, cârlig de fier de care atârnă măcelarii carnea 213_{10}; lanţ de fier.

Činuşe sf. = cenuşe 23_{15}, 175, 226, 227; 1° *tute aeste suntu činuşe ntr-ocl'i* = toate acestea sunt praf in ochi 273_{33}; 2° *Niţi činuşe tu vatră no-aveà*=N'aveà nici cinuşe în vatră (= erà sărac lipit) 273_{6}, 454_{10}; 3° *l'-alăsă činuşa araţe tu vatră* =îi lăsă cenuşa rece în vatră (= îl părăsì, fugì) 272_{12}.

Činuşi-bibil'àr = personaj în basme, care stă toată ziua în cenuşa vetrei 226.

Činuşe (amirălu ∾) = împărat Cinuşe 25_{27}

Čipit sn. = ţipăt, ţipenie 132: 1° *Calea tută nu scoàsiră čipit tră ğuràt* = Pe tot

drumul nu crâcnirâ deloc, nu vorbirâ câtuşi de puţin 89_8; 2° *tu pălatea lută čipit nu se-avḑà* = în tot palatul nu se auzià nici o şoaptă (= erà tăcere absolută) 35_{32}; 3° *nu z-videà čipit di om* = nu se vedeà ţipenie de om (= nici un suflet de om) 8_{11}, 87_{26}, 88_{10}, 221_{32}, 284_{23}, 374_6.

Čiràc sm. = calfă, ucenic 482.

Čirè sm. = chip; *nu easte čirè*=nu-i chip 238_{10}. Vezi: *čarè*.

Čireàp sn. = cuptor 29_{11}, 31, 53_1, 82, etc.; pl. *čireapurì* 137_{20}.

Čireaşe sf.=cereaşă 465, 466; *lo-aştiptà... tuţĭ ca čireaşa ţea coapta* = îl aşteptau toţi... ca pe o cireaşă coaptă (=cu mare nerăbdare, cu căldură multă) 7_2; *s-l'-uda a văsil'eluĭ čireaşe n-gură?* = să i-o dea regeluĭ deagata 497_{15}.

Čiripàr sm.=brutar 82, 338_4.

Čirişàr sm. = luna lui Iunie, Cireşar 302.

Cirşescu vb. IV = cer, caut cu ardoare mare; [a nu se cufundà cu sensul verbului dacoromân: *cerşesc*, pentru care în Aromâna se zice: *ţer]*: *čirşaşte tră nă scafă cu vin*=nu mai poate pentru un pahar cu vin.

Čirtuescu (mi—) vb. IV=mă zăpăcesc 580_{29}. Vezi: *čurtuescu*.

Či-şte pron. nehot.=oarece; *Erà či-şte erà*= a fost ce a fost 276_{25}.

Čit! = cit! cuvânt prin care facem să nu miorlăie şi să se depărteze pisicile.

Čitie sf. = acoperişul casei 61_{19}, 67_{27}, 222_{37}, 285_6, 310.

Čitus! = mâlc! tăcere absolută! 108_{32}, 289_{28}; *tăcù... čitus*=tăcù... mâlc! n'a zis nici pâs! 406_1. [Etimol. acestui cuvânt vine de la *čit!*].

Čoară sf.=sfoară 84_{21}, 352_9; 1° a) *U tăl'è čoara* = strică prietenia; b) îi menì (îi tăiè aţa vieţii) cât să trăească 199_{29}; 2° *čoara omluĭ s-adună*=viaţa omului se scurtează 205_5; *l'i se-adună čoara-l Bacola* =s'a scurtat viaţa lui Baçola 43_{25}.

Čoare-tu-čìnuşe sau **Čoari-tru-čìnuşi** = personaj leneş şi friguros în basme 225—228, 280_{17}.

Čoaric sm. = (cioarec) iţari, cari acoperă piciorul dela genuchi în jos 2_{16}, 134, 251_{26}, 415_{26}.

Čoc!=cioc! sunetul produs de lovitura ciocanului 483.

Čoc, pl. *čocurĭ* sn.=1° ciocan 61, 135_{24}, 482_{16}; 2° ciocul, pliscul păserilor 47_{17}, 152_{19}, 465_{26}.

Čoc şi **čocut**, pl. *čòcute* sn.=junghiu, svâcnitură; *ńi-u da čòcute la mînă*=îmi zvâcneşte mâna, îmi coace (puroiu).

Čol'ŭ sn.=1° ţol, haină ruptă 148_1; 2° falcă, maxilă 50_8; ciolan.

Čòmbură sf.=fulg 170_{31}.

Čońŭ sm. = vrabie 9_{27}.

Čońŭ şi *nčońŭ* vb. I = chelălăesc (se zice despre câni şi despre copiii, cari plâng într'una.)

Čor. Vezi: *čičòr.*

Čubană sf. = 1° lingură de lemn, de care se servesc ciobanii: 2° lingură mare de supă (tot de lemn) 29_{24}, 152_{11}, 181_{9}.

Čubucă și **čubuk'e** sf. = ciubuc; *ș-bea čubuk'a cu arihate* = (își fumà ciubucul în liniște) trăià liniștit 40_{22}; *s-șeḑĭ cu čubuca n-coh'e* = să stai cu ciubucul la locul de onoare (= să trăești în tihnă și respectat) 187_{6}.

Čuc! = sunetul produs din lovitură de ciocan 482.

Čucutescu vb. IV = 1° a se lovì în capete 422_{14}; a se izbì 395_{31}; 2° *čucuteà pri un tèngiri* = lovià, ciocănià pe o tingire 55_{15}; 3° *ș-čucutiră mintea* = își frământară mintea, se chibzuiră 298_{9}, 495; 4° *s-čucuteà cu Tih'a* = disputà, se cicălià cu norocul 96_{2}, 358_{35}; 5° *čucutescu birbeclu* = întorc, scopesc berbecele.

Čucutire sf. = ciocnire 330_{19}; lovire, etc.

Čucutoare sf. = ghionoaie.

Čuču-Mànğuli, *Čuču-Mìnğuli, Čučul-Minčul,* numele lui Neghiniță în basmele aromâne 29. Vezi și *Țeàțire.*

Čučulă sf. = vârf, creastă (de munte, deal) 504.

Čučur vb. I = șoptesc 113_{22}, $207._{13}$, 214_{35}, 273_{12}, 310_{19}, 369_{24}. Inf. *čučurare* = șoptire.

Čudescu vb. IV = mir; *mi*~ = mă mir: *s-čudiră* = se mirară 477_{14}.

Čudie sf. = minune, mirare 58_{6}, 74_{2}, 109, 131_{21}, 170, 171, etc.

Čudisescu (mi~) vb. IV = mă mir, mă minunez, rămâiu uimit 3, 10, 50_{14}, 58_{7}, *mi čudusescu* = mă mir, etc. 12_{17}, 34_{25}, 41_{19}.

Čudusescu (mi~). Vezi: *čudisescu.*

Čuduescu (mi~) vb. IV = mă mir; *s-čuduì mult* = se miră mult 197_{16}.

Čuf adj. = încâlcit.

Čuflică și **Čufulică,** în expresiunea: *o-adrà . . čuflică pĭ'ntica* = se săturau . . . deabinele, se săturau de nu mai puteau 162_{29}; *seadră čufulică* = se sătură bine de tot 185_{21}.

Čuflik'e sf. = moșie 157, 346, 347, 350.

Čuleàĭ sm. = ciocârlie 224_{1}.

Čulescu vb. IV = ciulesc urechile, ascult cu încordare. cu atenție mare, trag cu urechea bine 74_{36}, 150_{34}, 273_{13}, 462_{6}.

Čulică sf. = 1° țurcă; 2° *l'a-l' čulica carĭ poțĭ* = apucă-o, dacă poți; prinde-o, dacă poți 105_{28}.

Čulik'e sf. = oțel 337_{16}.

Čumagă sf. = ciomag 107_{13}, 124_{33}, 281_{17}, 338.

Čumulescu vb. IV = mototolesc, feștelesc.

Čun sn., pl. *čune* = 1° prăjină, par lung 187_{17}, 252_{20}; 2° fig.: picioare lungi; *nițĭ nu videà iu călcà, acșițĭ li tindea čùnili* = nici nu vedeau (ei) unde călcau, așà le întindeau picioarele (= așà de nebunește fugiau) 48_{4}.

Čun vb. I = șterg, șterpelesc; *să-l' čună* = să-i șterpelească 80_{17}; *l-čunară h'il'a de-amirà* = îi furară pe fiica de împărat 462_{19}.

Čunare = ştergere, furare, ştergelire; *buńĭ tră čunare*=buni de furat, de şterpelit 80_{8}; plâns.

Čup sm., pl. *čuk'*=câlţi, fire de in, de cânepă 285_{17}; *om di čuk'*=om de nimic, mămăligă.

Čùpătă! exprimă un mers schiopătând, şoltâc-şoltâc 131_{5}.

Čuplescu vb. IV=1° tocesc, stâlcesc; *căḑù nă ploače şi-ńĭ čuplì mîna*=căzù o placă (piatră) şi-mi stâlcì mâna; 3° şterg, fur; *lă čuplì cămeşli* = le şterse, le furà cămăşile 33_{30}, 305_{27}.

Čupulìc sm.=1° şopârlă verde (despre care se crede, că este otrăvitoare); 2° pasăre!? 1° *čupulìc vearde (laĭŭ) va ti mîcă*=vai de tine! vai va fi de tine! 31_{20}, 46_{29}, 69_{31}, 109_{13}, 293_{26}.

Čurèc sn. = sfert 145_{5}.

Čurlu-păpă sm.=popă într'o ureche, stricat, beţiv 100, 101, 118_{28}.

Čurtuescu (mi—) vb. IV. = devin neliniştit 87_{3}, 380_{29}; mă zăpăcesc.

Čutră=vas mic din care păstorii beau apă.

Čuvàńŭ sn.=hârb; ghiveciu (pentru flori).

D

Dab sm. = numele unei păduri foarte dese în Avela 315_{24}.

Dadă sf.=mama 75_{7}, 17_{27-34}; *dado!* (vocativ) 41_{33}, 255, 262, etc.

Dadùn adv.=împreună 49_{6}, 55_{20}, 88_{18}, 184, 277. Vezi: *deadùn*.

Dafnă sf. = nume propriu 179—183; dafină (foae).

Dafnu sm.=dafin 179—183.

Dafńeaună sf.= dafin, dafină 179, 180, etc.

Damcă sf.=stigmat; *s-vă bag vula, damca* = să vă pecetluesc, să vă stigmatizez 471_{18}; pl. *dămţi* 471_{32}.

Dapòrpoea adv.=apoi 419_{33}, 420. Vezi: *deapoea*.

Dapoea adv.=apoi 242. Vezi: *deapoea*.

Daràc sm.=drac 26_{8}, 91, etc. 1° *ş-acăţă daraclu cu cucotlu*=a dat de dracu cu cocoşul 30_{17}; 2° *du-te la daràţĭ*=du-te dracului 91_{10}, 371_{32}; *si z-ducă la daràţĭ ş-ma nclo* = ducă-se la dracul şi mai departe chiar 294_{4}; 3° *d-ĭu la daraţĭ* = de unde dracului 43_{38}, 271_{16}.

Dare sf.=dare; *tră dari*= de dat 296; *ţe l-aĭ tră dare*=ce le datoreşti 82_{9}, 82_{8}; *l'-are tră dare al Mihàlĭ*=este prostănac, uşurel 231_{29}.

Dare-loare sf.=daraveră, relaţiune 257_{10}.

Dascal şi (ðascal) sm.=învăţător, profesor 2, 163; *l-pitriţeà la dascal* = îl trimiteà la şcoală 187_{33}; fem. *dascală* 328.

Dat adj.=promis, dat: *zborlu dat*=cuvântul promis 67_{19}.

Dat sm. = birul; *noi plătìm datlu*=noi plătirăm birul.

Data sf. = (data), răsărit; *data soarluĭ* = răsăritul

soarelui 199_{14}, 345_{30}, 473; *ti loa data* = te apucà groaza, spaima 59_{15}; *data locluĭ*=felul, chipul, obiceiul pământului 380_{21}.

Daŭ vb. I=1°dau; imperf. *dădeàm* (şi *dideàm*) 15_{15}, 34_{35}, $234_{2, 10}$; *că-ţe nu-l' dădeà tiñie*=de ce nu-l onorà 20_{20}; perf. *ded* (şi *didèĭ*), *deadişĭ* (şi *didèşĭ*) 32_{6}; *deade* 6_{5}, 10_{25}, 34_{3}; şi *dede* 166_{24}; *deadim* 244_{15}; *deadit, deàdiră* 6_{18}, 8_{9}; M. c. Perf.: *cum ş-aveà dată zborlu*=cum îşi dase cuvântul 5_{33}; *l'-are dată*= i-a dat (Perf. Comp.) 335_{20}; *s-da*=să dea 2_{2}; *si-l' da ficorlu*=să-i dea pe băiat 1; *si-ţĭ daŭ*=să-ţi dau 1; *altu carĭ vrea l'-u da*= cine altul i-ar fi dat-o 30_{17}; 2° *z-deadi dipu nîsi*=se luă după ele 26_{31}; 3° *l'-u deàdiră prit hoare*=apucară prin sate 80_{5}, 2_{8}; 4° *z-da după oĭ* = să mâne oile în *mandră*, spre a trece prin *arăstoacă*, ca să fie mulse) 153_{7}; 5° bat, lovesc; *lă deàdiră cîte ună* = îi loviră câte una 14_{6}, 30_{30}, 72_{10}, 133_{6}; 6° *deadi pîn di Dumniḑă*=ajunse până la Dumnezeu 102_{7}; 7° *lă deadi foc*=le-a pus foc 161_{15}; 8° *si-şi da dinţîl' pi k'atră* = să-şi ascută dinţii 264_{35}; 9° *nomlu nu u dădeà*; nu permiteà legea; *l'-u ded ĭo* = i-am permis eu 433_{4}; 10° *carĭ u dădeà di mîneàr?*=cine o băgă în seamă? 37_{3}; 11° *deade frunḑa* = înfrunzì 282_{12}, 316_{25}; 12° *ń-eară dată* = mi-a fost ursit 147_{17}; 13° *daŭ*=fac pomană 485_{3}; 14° *caĭ da di ea*=cine se atinge de ea (= cine vine în contact cu ea) 73_{30}; 15° *da k'eptu cu un lup* = se întâlneşte faţă în faţă cu un lup 27_{9}; *da di nă mastorsă di ursă* = întâmpină, întâlneşte pe o jupâneasă de ursă 27_{18}, 21_{23}, 38_{17}, 35_{21}, 84_{33}, 111_{31}; *s-lu dădeàĭ* = să-l fi dat 336_{9}; *dă-l'* = dăi! 30_{32}, 40_{19}; 16° *Dumniḑăŭ lă deade ună feată* = Dumnezeu le dede o fată (= născură o fată) 21_{8}, 6_{33}; 16° *da arîŭlu s-l'-u poată* = se încearcă râul să-l biruie 31_{31}, 83_{30}.

Daucă, pl. **Daucàţĭ** = nume de familie şi mahalà la Avela 14_{11}, 118_{34}, 298.

Daŭsprăḑaţe num.=doisprezece 392_{1-4}. Vezi: *dosprăḑaţe*.

Dănisescu vb. IV = ţin, rabd 204.

Dăul'e sf. = tobă mare 364_{7}.

De! interj. deh! 7_{24}, 32_{1}, 65_{16}, 66_{11}.

De prep. când urmează un cuvânt începător cu vocala *a*; *de-aràp* 1_{16}. Vezi: *di*.

Deadùn, adv.=împreună 10_{21}, 16_{28}, 17_{23}, 18_{33}, 25, 33_{21}, 57_{23}, 76_{9}, etc., etc. Vezi: *dadùn*.

Deagă sf. = ramură, pl. *deḑĭ* 479_{20}.

Dealih'a (di—) adv.=(cu) adevăratul 41_{28} *cadealih'a* = adevărat. Vezi: *alih'a*.

Deaneavra adv. = adineaori 42_{35}, 84_{34}, 97_{27}, 99_{31}; *ca deaneavră*=ca adineaori 180_{27}.

Deapin vb. I=1° deapăn (lână,

etc.); 2° fig. *cît dipină pita* = îndată ce a tocat (= a mâncat) plăcinta 90_1; *u dipină ș-pînea ș-carnea ș-apa*=mâncă (=înghiţi, consumă) şi pânea şi carnea şi apa 139_{29}; *Dèapină multă pîne* = Mănâncă grozav de mult. Inf. *dipinare.*

Deapir (mi—) vb. I = 1° mă vaiet (în mod disperat, smulgându-mi părul de durere): *acăță... s-deàpiră* = începù să se vaiete amarnic 17_{21}, 24_{18}, 33_{20}, 45_{17}, 114_1, 125_{38}, 128_{33}, 182_{29}, 183, 379_{16}, 473_{33}; 2° *C-una mînă te-àpără ș-co-alantă tideàpiră*=Cu o mână te apără şi cu cealaltă îţi smulge părul (=te nenoroceşte) 457_5.

Deapoca adv. = apoi 257_{22}. Vezi: *apoea.*

Deli-Iorgu n. propriu 326—346.

Dem adv.=oare 107_{27} (Prescurtare din *[vi]dem*, (=vedem), care însuşi se întrebuinţează ca adverbial uneori).

Dèniscu, numele satului românesc aşezat pe muntele Gramoste 14.

Derte sf. = păs, pl. *derturĭ* 391_{20}.

Di=1° prep. de, dintre, prin, etc. *un d-el'*=unul dintre ei 22_{33}; *s-intră di poartă nauntru* = să intre prin poartă înăuntru 2_3; *se-aspàr căpîrle di-ńĭ fug*=se sperie caprele şi-mi fug 26_{20}; *Ḑuă di ḑuă*= Zi cu zi 292_{30}; *lă deade di feată cîte nă pălate* = dede la fiecare fată câte un palat 458_{24}; Devine *de*, când urmează un cuvânt începător cu *a*: *de-aràp* 1_{16}; *de-ațèl'*=dintr'acei 7_{31}; *nvițà ma g'ine di fičorlu*=învăţà mai bine decât băiatul 76_{32}; *di-la*=dela 2_{10}, etc.; *di cît.* Vezi: *dicĭ't*; 2° conj. *di cum îl băşè mîsa*=de cum îl sărută mă-sa 5_{36}; *di ș-deade zborlu*=de-şi dădù cuvântul 1_{24}; *di ağumse*= de ajunse 1_{14}; *z-vidèm di vă li daŭ* = să vedem de vi le dau (=dacă vi le voiu da) 33_{34}; 3° şi

Dicara=1° aşà dară 57_{37}, 83_{26}, 102_7, 253; dacă, după ce 21_{16}, $328_{5,7}$, etc.

Dicĭ't (di-cît) = decât, totuşi 25_{18} 236_{11}, etc., etc.

Δicuńàr sm. = cerşetor 89_{30}, 355.

Didinde adv. = dincolo, în a parte; *udălu di didinde* 80_{19}, 64_9, 88_4, 107_{30}, 138, 203_1, 333_3.

Dimineaţă sf. = dimineaţă 11_{24}, 95_{29}, 329. Vezi: *dimneață.*

Dimindare sf. = poruncă, comandare, 46_{32}, 113_1, 193, 242.

Dimindată sf. = poruncă: *cîndu avḑi' dimîndata draslor* = când auzì porunca dracilor 4_5, 148_{18}; *pri dimîndată*=după comandă, după dorinţă 351_{36}, 356_{29}.

Dimîndăčune sf. = poruncă, comandă, recomandare 21_{14}, 78_8, 94_{33}, 146_1, 166.

Dimindu vb. I = poruncesc, comand, fac comandă 7, 10_8, 29_{23}, 30_{32}, 39, 41_{22} 256_{36}, 314, etc.; recomand, pun în vedere 66_{34}, 94_{33}; Inf. *dimîndare;* part. *dimîn-*

dîmîndati = comandate 37_{19}, *dimîndàtile zboare*= cuvintele poruncite 272_{31}.
Dimneață sf. adv.=dimineață 75, 142_{28}, 170, 235; *di-cu-dimneață*=desdedimineață 71_1. Vezi: *dimineață*.
Din prep.= din, de (pretut.); devine: *dim*, când urmează un p: *dim pade*=105_{28}, 326_6, etc.
Dinàparte adv.=dincolo, în a parte, peste celălalt (țărm) 63_{29}, 68_{31}, 69_3, 202_{35}, 251_{17}.
Dinăînte adv. prep.=înainte 1_{30}, 61_{21}, etc.; *dininte, dinintea*=înainte 141_{24}, 155_{17}, 212_{32}.
Dinăoară (di-nă-oară) = adv. dintr'odată 47, 323, etc. Vezi: *oară*.
Dinăpòĭ (dinîpòĭ) adv. prep. = înapoi, în urmă 1_{20}, 80_{38}, 54_{39}; *pri dinăpòĭ* = pe dindărăt 50_{17}, 66_{30}; *Il ligà cu mîńle dinîpòĭ* = Il legă cu mânile cot la cot 110_{14}.
Dininte, Vezi: *dinăinte*.
Dinisescu vb. IV = țiu, susțiu: *nu puteà s-u dinisească tu mîńĭ* = nu puteà să o susție în mâni 16_{18}. Vezi: *dănisescu*.
Dinisk'òt subst. și adj. = 1° locuitor din *Deniscu;* 2° denischiotesc: *laĭlu stih'ò dinisk'òt* = biata stafie denischiotească (= din Deniscu) 15_{34}, 18_1.
Dinisk'utescu adj. = din Deniscu, denischiotesc 15_5.
Dinîpòĭ, Vezi: dinăpòĭ.
Dintană sf. = plisc, cioc (la paseri) 30_{18}, 144_{19}, 465_{27}. Format din: *dinte* + sufixul *ană;* cfr. *cărlibană* din: *cărlìg* + *ană*.

Dinte sm. = dinte 4, 29, etc. 1° *cu dințîl ca săk'* = cu dinții ca colții de sapă (mari) 147_{35}; 2° *ținea cu dințî di h'er* = ținea tare, rezistă din răsputeri 12_3: 3° *nu cutiḑà dîntile si sarîmă di el* = nu îndrăzniau (ei) câtuș de puțin de el 195_{12}; 4° *tuțĭ pri dinte va-l' treacă* = îi va mâncà pe toți 321_{20}: 5° *diți intrà ahi't tu dinți?* = de nu-l poți suferì? 56[illegible].
Dintră prep.=de lângă 28[illegible], etc.
Dińic vb. I=1° dumic (pâne), fărâm; 2° prăpădesc, sdrobesc; 1° *il' dińicà nă cuvată di lapte, s-mîcă* = îi dumică (pâne) într-o covată de lapte, ca să mănânce 317_{13}, 152_{31}, 110_{23}: 2° *dińică niscînte* = sdrobește câtevà 15_{29}; *s-l'i dińică* = să-i fărâme 48_1; *Frati-ńu, cățauă, cădi nu, ti dińic* — Pe frate-meu (să-mi dai), cățeà, căci de nu, te prăpădesc 52_{36}, 121_7, 143_7, 320_{26}, 379_{30}, 403_{13}.
Dip adv. = de loc, câtuș de puțin 5_{30}, 9_{24}, 10_{20}, 42, 43, 49_{33}, 66_{33}, 106_{12}; *singură dip*=cu totul singură 169[illegible]; *dip avùt* = foarte bogat 168_{17}.
Diparte adv. = departe 19_{17}, 22_4, 25_5, 53_{25}, 69_6, 102_{36}, 105_{23}.
Dipărtare sf.=depărtare, îndepărtare 345_3.
Dipărtéḑ vb. I.=depărtez, îndepărtez; *cara s-dipărtà*=dacă se îndepărtă 459_{28}, 488_{34}.
Dipărtòs adj.=depărtat, îndepărtat 66_{12}, 425_{35}, 495, 497.

Dipi prep.=de pe 21_{5}. Vezi: *dipri*.

Dipirare sf.=1° văitare disperată 129, 337; 2° smulgere de păr; *il' trapse nă dipirare a puil'luĭ*=smulse pasării aripele, puful.

Dipiràt adj.=văitat, în stare deplorabilă; *dipirată*=în stare deplorabilă, disperată 193_{21}, 439.

Dipri prep. = 1° de pe 11, 14, 38, etc.; 2° dela: *ascapă-l dipri moarti*=scapă-l de moarte 99_{10}; *dipri apoea*=apoi, mai apoi 16_{37}; *dipri-că*=decât 129_{34}.

Diprit prep=deprin 8_{35} etc,

Dipriună adv. = mereu, într'una, neîncetat, necontenit 36_{32}, 50_{29}, 72_{33}, 94_{14}, 129, 268; *le-aveà dipriună* = erau în relațiuni de dragoste 189_{26}.

Dipu prep.=după 4_{25}, 8_{6}, 26_{31}. etc. Vezi: *după*.

Dipùn vb. I=cobor, mă dau jos 14_{7}, 40, 45_{37}, 53_{4}, etc., etc.: *dipùș* = mă coborii; și: *dipunàĭ* (Fărș.); *căt u dipunara* = cât îl coborîră 477; *dipunî'ndaluĭ*= dându-se jos, scoborându-se 230_{18}; 1° *dipusi minti*= prinse minte, se învăță minte 64_{39}; 2° *ariùlu... dipuse*= râul... se umflă, se revărsă 282_{7}. Inf. *dipuneare și dipùnire*=coborîre, dare jos 223_{37}, 251_{37}, *dipunare* (la Fărșeroți).

Dipùs adj. =1° revărsat, umflat (de râu) 280_{28}; 2° abătut, trist 201_{3}.

Dirèc, pl. *direațe* și *direcurĭ* = stâlp.

Dirìn vb. I = chinuesc, prăpădesc, istovesc; *z-dirină* =se prăpădește (în vaiete) 141_{30}: *z-dirinà di jale* = se prăpădià de jale (văitându-se) 129_{31}, 192_{6}, 306_{14}, 321_{5}, ; Inf. *dirinare* și *dirnare*; *Easțe dirnàt*=Este istovit de puteri.

Δirpane sf. = coasă 339_{35}.

Dirta. Vezi: *ditra*.

Dirvìș sm. = derviș 219_{35}, 425—427, 434.

Dis = jumătate 162_{7}; *dișl'i il' culcă m-pade* = pe jumătate din ei îi culcă jos, la pământ 338_{31}; fem. *disa*: *Tu disa di cale* = La jumătatea drumului 229_{14}.

Disagă sf.=desagi 352_{13}. Vezi: *tisagă* (singurul uzitat; *disagă* pare a fi introdus de I. Nenițescu).

Discàčŭ vb. I = descurc părul cu pieptenele; *discăcàt* =descurcat 172_{24}; Inf. *discăčare*=descurcare a părului cu pieptenele.

Discair vb. I=descaier, desfac caierele de lână; Inf. *discăirare*.

Discalic vb. I=descalec 19_{18}, 85_{18}, 146_{4}, 226, 406.

Discalțu vb. I=descalț 133_{21}; Inf. *discălțare* = descălțare; *discălțàt*=descălțat.

Discarcu vb. I=descarc 55_{5}, 103_{15}, 147_{26}, 152, 311.

Discălicată sf.= descălecare; *Nidiscălicată* = nici n'a descălecat, abià descălicând 198_{23}.

Discălicătură sf. =descălecătură.

Discărcare sf. = descărcare.

Discintare sf. = descântare.

Discintu vb. I = descânt; 1° *țe-l' cînți și țe-ți discîntă?*

= ce-i zici şi ce-ţi zice? 231_1; 2° *cara-l cîntă şi-l discîntă* = dacă-i îndrugă şi-i îndrugă câte şi mai câte 362_4; 3° *cu apă discîntată* = cu apă descântată 52_{18}, 291_4

Discîrfusescu vb. IV = descuiu (un lucru bătut cu cuie; stric; fig. *l-discîrfuseaşti* = îl descoase, îi află gândul 43_{21}.

Discoapir vb. IV=descoper; *s-nu ţivà di z-discoàpiră un alantu* = ca nu cumvà să se dea pe faţă unul pe altul 79_{28}.

Discòs vb. III = descos; *u discusù feata*=(o descusù pe fată) îi află gândurile 36_{18}; *s-lu discoasă* = să-l descoasă, să-i afle gândurile 202_5, 271_{25}.

Discumpăr, Discumpur, Discumpru vb. I=răsplătesc; 1° *s-ţă li discumpăr tute* = să ţi le răsplătesc pe toate (=să mă răsbun de toate) 60_{12}; *nu s-discùmpără lişòr* = nu se resplăteşte uşor 67_{11}, 398_9, 493, 496. Inf. *discumpărare* = resplătire, răsbunare.

Discurmu (mi —) vb. I = mă odihnesc (după se sunt obosit); *pînă s-mi discurmu io*=până să mă odihnesc eu 34_{11}, 76_7, 81_{22}, 143_{24}, 212_{19}, 243_{27}, 324, 326.

Di-se, di-si conj. = dacă 147_{19}, 176_{24}, 236_{10}, 426.

Disfàc vb. III = desfac, desprind 6_{12}, 38_{19}, 53, 76_{27}, 185_4, 299_3; deschid; *u disfeaţe (firida)* = deschise fereastra 77_{26}; *disfă-ţĭ ocl'il' patru* = deschide-ţi ochii bine (= în patru) 119_{25}, 259_7; desfăşur 87_{19}.

Disi. Vezi: *di-se.*

Disic vb. I=despic 17_{26}, 29, 100_{25}, 177_{11}, 314_{25}, 344, etc.; sfâşiu: *s-lu disică* = să-i sfâşie 144_{25}, 298_{15}, 442_1; *om ţe disică năinte* = om îndrăzneţ 7_{25}.

Disläk'escu. Vezi: *dizlăk'escu.*

Dispartu vb. IV = despart 22_{29}, 33_{12}; *cîndu z-dispărţi* = când se despărţì 6_{27}; *nu va ti disparţi* = nu o să te desparţi 6_6; *s-dispărţiră* = se despărţiră 15_{13}, 17_{19}, 79_{25}, 333_{14}. Inf. *dispărţire* = despărţire.

Dispeatic vb. I = despetec. Inf. *dispiticare* = despetecare, descârpire.

Dispetur vb. I = desfoiu (fac în foi); *li dispiturài* = le am desfoiat (făcut în foi) 103_{16}. Inf. *dispiturare.*

Dispintic vb. I = despintec 164_{25}, 283_{14}.

Displătescu vb. IV = despletesc (părul); *cu perl'i displătiţi* = cu părul despletit 143_{18}. *Displătire* = despletire.

Dispòl'ŭ vb. I = despoiu, jefuesc 101_{19}, 337_2; *dispoal'e azĭ, dispoal'e mîne* = despoaie azi, despoaie mâne 86_{15}; *cum îl dispul'è*=cum îl despoie 297_{24}; *dispul'ară* = despoiară, jefuiră 337_2; *dispul'àt* = despoiat 94_{27}; *imnàm dispul'àt*=umblam rupt (despoiat, fără haine) 148_1, fem. *dispul'ată*=despoiată 290.

Dispòtĭ [şi *δispòtĭ]* sm.=arhiereu 425.

Dispustusescu vb. IV = mă

odihnesc, mă repauzez (după oboseală) 229_{16}.
Distùp vb. I = destup 114_{31}, 115_{29}.
Distingu vb. III = descing; *s-nă distindim* = să ne descingem 265_{21}. Inf. *Disdire* și *distindeare* = descingere.
Dișcl'id vb. III = 1° deschid 4_{15}, 8, 9, 29, 36, etc., etc.; 2° înfrunzesc, înverzesc; *pomlu... dișcl'ise* = pomul... înfrunzì 316_{24}; 3° *tra s-l'i dișcl'idă inoara* = ca să-i înveselească inimioara 149_{22}; 3° *l'i si dișcl'ise inima tră vin* = i se făcù poftă de vin 90_{8}; 4° *dișcl'ide-ți ocl'il'*=deschide-ți ochii, bagă de seamă 131_{12}; 5° *z-dișcl'idă* = (să deschiză) să devie deștept 33_{14}; *dișcl'isiră* = deschiseră (la minte), deveniră deștepți, cu mintea deschisă 34_{10}.
Dișcl'ideare (și *dișcl'idire)* sf. = deschidere 309_{21}.
Dișcl'is adj.=1° deschis, deștept, inteligent; învățat 187_{32}, 418; 2° înfrunzit, înverzit.
Dișteptu (mi —) și *(dișceptu)* vb. I=(mă) deștept; *z-dișteptă*=se deșteptă 25_{7}. 36_{25}, 50_{3}, 136, 310_{6}. Inf. *dișteptare* = deșteptare.
Dișteptu *(dișceptu)* adj. = deștept, inteligent 117_{9}; *dișteptu foc* = deștept foc 153_{9}.
Diștiptàt și **disčiptàt** (Crușova) adj. = deștept, inteligent; *ea erà multu disčiptată*=ea erà foarte deșteaptă 75_{31}, 77_{28}; *disčiptàt* = deștept 40_{31}, 388_{1}; *dișliptàt* 98_{5}, 294_{16}, 403—409.
Diștiptăčune și **disčiptăčune** (Crușova, Bitolia) sf =deșteptăciune 95_{12}, 210, 315_{3}.
Dit prep.=din (pretutindeni).
Ditră *(dirta* Vlaho-Clisura) prep. = pentru, din cauza, de; *ditră nîs* = din cauza lui 37_{21}, 146_{16}, 328_{28}, 475_{21}.
Ditru prep.=din 235, 442_{17} etc.
Diunăoară adv.=dintr'odată 17_{25}, 20_{28}, 23_{11}, 58_{12}, 75.
Divarliga adv.=împrejur, de jur împrejur 35_{21}, 54_{25}, 68_{15}, 102, 181_{15}, 120. Vezi:
Divarligaluí adv. = în jurul 227_{23}.
Dizjùg, Dizjug'èd și **dizğùc** vb. = desjug; *dizjugară* = desjugară 117_{3}. Inf. *dizğugare (dizjugare)*.
Dizlăčescu vb. IV. = limpezesc; *z-dizlăčì tră čudie* = se limpezì spre minune 282_{9}.
Dizlăk'escu și **dizlik'escu** vb. IV=deslipesc 252_{6}, 430.
Dizlèg vb. I=1° desleg 13_{28}, 105_{26}; *dizligați-mi* = deslegați-mă 60_{18}; *z-dizligă* = se deslegă 83_{30}; 2° tălmăcesc 167_{4}.
Dizligare sf.=deslegare, tălmăcire 167_{20}.
Diznòŭ adv.=de nou, iarăși 6_{27}, 33_{10}, 34_{20}, 77_{32}, etc.
Diziérdu vb. I = desmierd 38_{27}, 342_{5}, 441. Inf. *dizńirdare.*
Dizńirdàt adj.= desmierdat, alintat 136_{21}, 438_{22}.
Dizvălescu vb. I=desvelesc, descoper 61_{19}, 221_{16} 305_{1}.
Dizvescu vb. IV. = desbrac; *z-dizviștea* = se desbrăcà 205_{29}, 347; *si dizviscù* =

se desbrăcă 203_{12}, 482_{36} ; *u dizviscură*=o desbrăcară 289_{37}.

Dizvòc vb. I = a desghiucà, a scoate cevà din găoace; *şi cîndu-l' viñe oara z-dizvoacă* = şi când sosì momentul ca să nască (=să se uşureze născând) 61_{34}. Inf. *dizvucare*. Part. *dizvucàt,-ă*.

Dizvulusescu vb. IV = despecetluesc 210.

Dîldăsescu vb. IV = dau năvală 120_{33}.

Dingìnescu vb IV=plesnesc (cuvânt onomatop. de la *dîng!*); *lă viñi z-dîngînească tu k'ali* = le venì să plesnească în piele, le venì (=le-a fost) mare necaz 115_{19}.

Dîră sf. = urma animalelor de vânat; *s-lo dipu dîra unùĭ ţerbu*=se luă după urma unui cerb 192_{14}.

Dirče sf. = furtună straşnică (Vlaho-Cl'isura).

Doagă sf. = cuvertură de lână 95_{16}, pl. *dođĭ* 87_{4}.

Doamnă sf. = doamnă, boiereasă, stăpână 64_{17}, 107, 108, 109, 133, 238, etc., Vezi: *domnu*.

Doară şi **Δoară** sf. = dar 91_{18} 417, 382_{29}, 436_{11}, 490.

Doara (a ∾) = a doua oară, iarăşi 6, 117_{32}.

Doauă. Vezi: *doĭ* 6.

Doĭ num.=1° doi 6, etc.; *dol'i (doĭl'i)*=ambii 25_{1}, 49, 57_{23}, 60_{4}, *dol'ă* 478; Gen. Dat.: *a doĭlor* = celor doi, ambilor 265_{22}; fem. *dao, doaŭă, doao* 10_{31}, 22_{4}, 24_{1}, 49_{3}, 59_{10}; *dàole, doàule*= ambele 73_{35}, 78, 96_{12}; *di a doaua-zĭ* 47_{7}, $_{39}$, 40_{17}, *tr-a doa-zĭ* = pentru a doua zi 468_{33}, *a doaŭa oară* 16_{3}, *a aaoa oară*=a doua oră 75_{27}, 73_{3}; *doĭlu*= al doilea 82_{9}, 461_{27}; *di dao orĭ*=de două ori 39_{27} ; *di doauă* = dublu, îndoit 102_{16}; 2° *no-aştiplà đîcă di doaŭă orĭ*= n'aşteptau poftire multă, n'aşteptau să li se zică de două ori 31_{8} ; 3° *ahtare buneaţă nu s-discùmpără lişòr cu unã cu doàŭă* = aşà bunătate nu se resplăteşte uşor-uşor 67_{11}; 4° *Zborlu dao nu-l' si făţeà* = (Cuvântul două nu i se făceà) adică: nu-i stricà placul niciodată, îl ascultà la ori ce 76_{34} ; 5° *il' deade dol'i a prèftuluĭ* = a dat ortul popii 371_{20}, 424_{35}; *şi dol'i a prèftuluì il' da*= şi dă ortul popii, şi moare 93_{5}, 106_{33}, 205_{16}.

Domnu sm.=1° domn, boier, stăpân 188, 190; *Doamne!* = stăpâne 18, 39, 41_{17}, 180_{35}, 418; *plînđeà ... ningă dòmnu-su* = plângeau (ei) ... lângă stăpânul lor 50_{24}, 77_{1}; *s-l'-aflu domnu*=să-l dau la stăpân $212_{10,21}$; *domnusu a grădìnăl'ei*=stăpânul grădinii 9_{17}, 70_{15}, 81; *domnu mare*=domn mare, boier de neam mare 10_{36}, 12, 199_{33}, 173_{31} ; *domn* (la Fărşeroţi), art. *domu* în loc de *domnul*, cum se aude la ceilalţi Aromâni 477_{34}; fem. *doamnă*, la Farseroţi: *doamă* ; 2° Domnul, Dumnezeu: *Doamne!* = Dumnezeule! *Doamne Dumniđale!* = Doamne

Dumnezeule! 22_{26}, 25_{37}, 116_{19}.

Dona n. propriu de bărbat 49—51.

Dor vb. II=1° doresc; *caftă-ńĭ ițĭ-țĭ doari sùflitlu* = cere-mi ori ce îți dorește sufletul 64_{14}; *s-caftă țe-l' doare hrisusita*=să ceară ce-i dorește aurita (subinț. inima) 67_{10}, 145, 165; *z-doari* = se dorește 121_{16}; *dureà să-l bașe* = dorià să-l sărute 25, 98_7, 115_7. 2° a dureà: *țe-ńĭ ti doari* = ce mi te doare 49_{24}; *că-l dureà* = căci îl dureà 55_{24}, 161_7; *fără s-lu doară caplu* = fără să ducă grije 147_{17}, 195_{17}; *di oara țe u viḑù, acățà să-l doară buriclu* = din momentul în care o văzù, începù să fie îndrăgostit de ea 13_4. Inf. *dureare* = dorire, durere. Part. *durùt, durută* = dorit, durut.

Dor sn. = dor, patimă, durere, dragoste 36_{16}, 47_{27}, 73_{26}, 75_{18}, 126; pl. *dorurĭ* 145—147; *dor ń-e* = dor mi-e, doresc 7_{31}; *di cîte orĭ va-l l'a dorlu*=de câte ori îl va apucà dorul 17_{11}; *il' vińe dorlu* = îi venì dorul 66_{31}; *si-l' tragă dorlu* = să-i ducă dorul 299_{17}.

Dormu vb. IV = dorm 108_{25}; *durńà* = dormià, dormiau 16_{25}, 59_{17}; *canda durńà pri sk'ińi*=par'că dormiau pe ghimpi 113_{31}; *durńà, vaĭ ḑițĭ, ca dipri lumea lantă* = dormià (dus), ca pe lumea cealaltă (= ca dus pe lumea cealaltă) 364_{22}; *durńìĭ*=dormii 13_{25}; *durńì* = adormì 36_{25}; *a-gîrșì di durńì* = îl apucă somnul, adormì 197_{12}; *Aĭ durńită*=Ai adormit, (dormit) 77_{14}; *vrea z-dorńi* = ai fi dormit (= erà să dormi) 36_{27}. Inf. *durńire* (și *durńare*) = dormire, adormire.

Dosă sf.=bașordină, scroafă (din Alb. *dosă* = scroafă); *pal'u dosă* = bașordină, scroafă 124_{30}.

Dosprădàțĭ num. = doisprezece, douăsprezece; ∾ *di cl'eĭ* = douăsprezece chei 40_6; ∾ *di mutăfurĭ*=douăsprezece pături de cânepă (sau de păr de capră, amestecat cu alte lânuri) 12_9.

Dot = chip, (mai mult cuvânt de umplutură; este întrebuințat de Fărșeroți, din care cuvânt sunt și porecliți: *Doteańĭ*) 244_{33}, 248_6, 277.

Dotean, poreclă aplicată Fărșiroților.

Δoxă sf. = slavă, glorie 96_{31}.

Drac sm. = 1° drac 2, 5, 44, 99; pl. *drațĭ* 152, 153; art. *d r a ț l' i* (pretutindeni) și *drasl'i* 3_7; *dracul* = dracul (Moloviște, Gopeși) 236. 2° fig. dracul se mai numește: a) *ațèl c-un čor* = acela cu un picior 208_{12}, 293, 336_{33}; b) *a c l ò s-lă h'ibă*=fi-le-ar de cap 432_{32}, 293; c) *si-l' creapă numa* =să-i crape numele (=plesnì-i-ar numele) 212, 213, 293, 396; d) *Futu-ńi-l' mă-sa* = 468; e) *ațèl din vale* = acel din v a l e 435; 3° *soacra, l'-aveà intrată dra-*

clu tu inimă = soacra se înrăise, au apucat-o dracii 303; *ma l'-aveà intrată draclu di irà linăvoasă* = dar s'a nărăvit de se făcù leneșe 70_{22}; 4° *că ș-aveà drațli tu pi'ntică* = căci erà stăpânit de draci, căci erà mațe pestrițe 295_{8}; 5° *me-acățară drațl'i di urecl'i* = m'am înfuriat foc 230_{1}, 405_{22}. 7° *drac no-aveà* = n'aveà nici pe dracul 300_{8}; *vedĭ, că drac no-avùm* = Vezi, că nici pe dracul nu avurăm (= nu avurăm nimic) 435_{5}; 7° *ș-lă draclu curlu cu nîs* = (își spală dracul curul cu dânsul), adică: s'a dus, s'a sfârșit cu dânsul 367_{16}, 378_{11}; 8° *că angîrmari aveà suflată draclu tu pungă* = cât despre bani, nici lescae n'aveà; 9° *Aestu ș-erà draclu viŭ* = Acesta erà dracul în persoană 2_{27}; 10° *cum di drac* = cum la dracul 109_{22}; 11° *Cătușe cama drac trahtări lucre* = Pisica mai drac (= mai dată dracului) la asemenea trebi 70_{8}; 12° *s-lu băgà draclu viră* = de l'ar fi împins dracul pe cinevà 147_{22}; 13° *mplină di drațĭ* = plină de draci, dată rău dracului 190_{11}; 14° *drac di vali* = dat dracului, foarte deștept 89_{22}; *drac di sum punte* = dat dracului, deștept 404_{2}, 110_{21}.

Drame sf. = d r a m; *om cu drăńĭ* = om cu glavă, om cu cap 429_{11}; *dî ș-tine, că nu-l' lipsescu drăńĭ* = zi și tu, dacă-i în fire 209_{28}.

Drăcoańe sf. = drăcoaică 5_{16}, 274, 275, 460.

Drăcòs adj. = drăcos; *Feată drăcoasă* = fată drăcoasă 43_{20}.

Drăcurie sf. = d r ă c i e 50_{25}, 275_{15}, 348, 364_{18}, 453_{21}.

Drăcuròs sf. = drăcos; *drăcuroasă* = drăcoasă, d a t ă dracului 358_{38}, 411; pl. *drăcuròșĭ* = drăcoși 364_{2}.

Drăcùș sm. = drăcușor 470_{10}.

Drăgàt sm. = pândar 118_{3}, 136_{2}. (Epir, Tesalia.)

Drășcl'auă, Drîșcl'auă sf. = pas 89_{6}. 273, 86_{13}; *tră ninga nîscîndi drîșcl'èĭ vrea l'-acață* = după câțivà pași, erà să-i prinză 48_{14}.

Drățescu adj. = drăcesc 467.

Driptate sf. = dreptate 392_{19}. Vezi: *ndriptate.*

Drîșcl'auă. Vezi: *drășcl'auă.*

Drișteală sf. = v â l t o a r e, dârstă 301_{21}.

Drugă sf. = lână scărmănată, servind la *tort*, din care se fac c i o r a p i i 289, 290, 170_{22}.

Du! interj. = huideo! 228_{22}.

Dùa! interj. = huideo! $106_{4, 6}$, 187_{16}.

Duc vb. III = duc; *mi duc* = mă duc; *si duțe* = se duce 10_{18}; *va mi duc* = mă voiu duce 8_{5}; *tra z-ducă* = ca să se ducă 7_{38}; *du-te* = du-te 3_{19}, 20_{6}; *di foami nu va s-mi duc s-mor* = de foame n'o să mă las să mor 45_{7}; *z-duțeà* = se duceà 46; *z-duțeà cu mintea* = mergeà cu gândul 19_{28}; *duse* = merse 1_{2}, 3_{22}, 5, 11_{19}; *ĭu z-dùsiră tuțĭ* = unde merseră toți 25_{14}; *Araplu țe-aveà dusă h'il'a-al amiră* = Harapul

care condusese pe fata de împărat 50_{15}; *s-aveà dusă* =se dusese 25_{5}; *Fu arăk'ìt di drac și dus tu...* = Fu răpit de drac și dus în ... 2_{30}. Particularități: *nă duțèm* și *nă țem* 11_{10}; *vă duțèțĭ* și *vă țețĭ, si duc;* Imperf. *mi țeam, ti țeàĭ, s-țea* 165_{3}; Perf. *mi duș, ti dusișĭ și dusèșĭ, si duse* etc. Viit.: *va nă duțèm* și *va nă țem* 259_{28}; Inf. *dùțire* și *duțeare* (și *țeare.)*

Ducă sf.=dus, mers, ducere; *di ducă mînă nu trapse*= de dus tot se duse 8_{6}; *tu ducă* = la ducere, la dus, când s'a dus 190_{22}, 503.

Dudie sf.=duduică, drăguță 442_{27}.

Dugoare sf.=dogoare, dogoreală 103_{5}.

Dugurescu vb. IV=dogoresc; *Am s-ti dugurescu*=am să te dogoresc 335_{30}; observ că această construcție este *Daco-română* și se datorește lui Bagav. *Aromânește* se zice: *va s-ti dugurescu* sau *va ti dugurescu,* niciodată: *am s-ti...*

Dugurire sf. = dogorire, încălzire mare la foc sau soare.

Duh sn. = duh, spirit, respirație 315_{20}, 429_{30}, 446

Duk'ane sf.=dughiană, prăvălie 253, 304, 482.

Duk'escu vb. IV = înțeleg, simt, pricep (la cel mai mic semn), pricep bine 166, 167; *duk'aște* = pricepe, simte 18_{4}; *s-nu u duk'ască țivà furl'i*=să nu care cumvà să o simtă hoții 22_{12}; *duk'ì* = pricepù, simțì 15_{30}, 17; *nu duk'iră*=nu pricepură 72_{14}; *duk'ìndaluĭ*=înțelegând 17_{30}; Inf. *duk'ire* și *duk'are.* Vezi: *aduk'escu.*

Dulape sf. = dulap, pl. *dulăk'* 237_{11}, 415.

Dulă (și *ðulă)* sf.=servitoare 243, 315_{18}.

Dulțe adj. = dulce 4_{30}, 24_{13}, 57_{5}, 283_{2}, 416_{37}.

Dulțe sm. = dulceață 329_{22}.

Dulțea-locluĭ sf.=dulcea pământului, iubita pământului 182_{30}.

Dulțeame sf.=1° dulce, dulceață, dulcime; *cu dulțeamea*=cu vorbă dulce 352_{25}; *dulțeamea-sòmnuluĭ*=dulceața (=farmecul) somnului 302_{15}, 391_{1}; 2° pl. *dulțèńĭ*=prăjituri 416_{15}, 426_{30}.

Dumi'nică (Duminica) sf. = Duminecă 154_{32}, 277, 452, 474.

Dum-l'ertu vb. I = iert, mă rog la Domnul de iertarea păcatelor cuivà. Se conjugă numai la Indic. Prez. sing.; *Dum-l'ertu, Dum-l'erțî, Dum-l'artă;* Subj. prez. sing. (la fel cu Ind. conj. cu: *si(să);* Imperativ pers. II, III: *Dum-l'artă oară, ĭu s-află criștinlu ațèl* = Fie binecuvântat momentul, în care se află creștinul acela 34_{9}; *Dum-l'artă-l* = Doamne iartă-l, Dumnezeu să-l ierte 489_{39}; *Dum-l'artă-țĭ oàsili a tătătuì* = Domnul să ierte oasele tatălui tău)=fie sfințite (=odihnite) oasele tatălui tău $138_{25, 35}$.

Dumname sf.=boierime, lume din viță mare; bogătași.

Dumnescu vb. IV=domnesc,

stăpânesc; *băgă s-dumnească ḑinir-su*=băgă pe ginerele său să guverneze, să domnească 40_{21}, 97_{29}, 106_{24}, 137_{30}, 341_{26}; *dumnì* =domnì, stăpânì 398_{16}; *li dumneà* = le stăpânià 477_{23}; Inf. *dumnire* = stăpânire.

Dumnescu adj.=1° domnesc, regesc, crăesc, boieresc 398; *numtă dumnească*=nuntă împărătească 68_{10}; boierească 270_{20}; 2° fig. *lucru dumnescu*=lucru turcesc.

Dumniḑă şi **Dumniḑău** sm = Dumnezeu (pretutindeni); cer 101_{36}, 102_{7}; *Dumnizà* 173 (Gopeşi, Molovişte). Se întrebuinţează şi articulat: *Dumniḑălu, Dumniḑăului*: voc. *Dumniḑale!* = Dumnezeule! 21_{31}, 24; fig. se mai numeşte: *Aţèl-de-analtu* (=cel de sus) 316_{7}, 414; 1° *Şi-şĭ feaţe Dumniḑău ńilă* = şi se îndură Dumnezeu 6_{33}; 2° *Şi-şĭ se duse oară-bună cu Dumniḑău năinte* = Şi merse cu bine cu ajutorul lui Dumnezeu 65_{30}; 3° *Măcară cu ţe deade Dumniḑă* = Mâncară cu ce a dat Dumnezeu 66_{14}; 4° *Puţ s-lu facă Dumniḑă*=ce mai puţ! vai de mama lui de puţ 103_{10}; 5° *Vru Dumniḑău* = slavă Domnului, mulţumită lui Dumnezeu 334.

Dumniḑăscu adj. = Dumnezeesc, de la Dumnezeŭ.

Duńae, Duńaŭă sf.=lume 72.., 195.

După, dipu, dupu prep. = după; *după* (pretutindeni): *dupu* $29_{14, 22}$; *dipu* 35, 48 80_{34}, 81, 113. Vezi: *dipu*.

Dur!=cuvânt turcesc: stăi! 228_{34}. (Numai acì întrebuinţat).

Dure adv.=destul 31_{26}, 99_{21}, 201_{29}; *dure ţĭ-u cu ğoclu*= destul fie-ţĭ cu gluma (=cu jocul) 8_{31}.

Dureare sf. = 1° avere 127_{13}; 2° dorire.

Durèc (mai des: **dirèc**) sn.= stâlp 348_{18}.

Durńìt adj. = adormit 494.

Durùt adj. = 1° dorit, iubit; fem. *durută* = dorită, iubită 5_{8}, 8, 12_{29}, 126_{24}, 129_{24}, 151_{23}, 274, 279, 283_{2}, 418_{7}, 472; 2° doritoare, iubitoare, care iubeşte: *cum sun mumăńle durute* = cum sunt mamele doritoare.

Dus adj. = dus; *no-alăsară loc ni-duşĭ* = nu lăsară loc, unde să nu se fi dus 172_{11}.

Duşmàn sm. = duşman, inimic 12_{26}, 17_{5}, 35_{16}, 37_{16}, 58_{4}, 156, 222, 456.

Duşmănil'e sf.=duşmănie.

Duvae sf. = rugăminte (cuvânt orăşenesc) 168_{12}.

Duzină sf.=duzină 119 (neologizm).

Ḑ

Ḑa! = cârc! *niţi ḑa! nu făţeà*=nici ḑa! (nici cârc!) nu făceà 73_{23}.

Ḑac vb. II = zac 464_{3}; *ḑìcù* = zăcù 395_{19}; *ḑiţeà* = zăceau 120_{2}.

Ḑadă sf.=zadă 157_{16}, 204, 452; *l'i mbiṭă, di l' feaţe cu-*

cută, ḑadă=îi îmbătă tun 307_{28}.

Ḑamă sf.=zeamă 240_5, 309_4, 320_{19}, 321.

Ḑamă n. propriu de familie; *fumeal'e al Ḑamă*=(familia, copiii lui Zamă) copii mulţi şi gălăgioşi, neastâmpăraţi 455_{14}.

Ḑanḑă sf. = arţag; *lo-acăţă nîpòĭ ḑanḑa* = îl apucă iarăşi arţagul 230_{20}.

Ḑare sf. = zare; zori de zi; *cîtră n-ḑare* = spre zori de zi 231_{14}, 259_{22}, 374_7 468_{25}, 481.

Ḑaţe num.=1° zece 21_{28}, 73_{74}; pl. *ḑăţĭ: treĭ-ḑăţĭ, patru-ḑăţĭ* etc. = treizeci, patruzeci, etc.; *maşĭ ḑàţile (uddă)* = numai a zecea odae 17_{35}; 2° *tu ḑàţile a mul'are—saĭ nu pistipseà niţi unā*=la zece (=vorbe) ale muierii sale nu credeà nici una 283_{19}; 3° *aestu îl' dădeà ḑaţe ta furtu auşluĭ* = Acesta-i da zece (înainte) bătrânului în hoţie, adică: îl întreceà mult în hoţie pe moş 308_{15}.

Ḑăŭ!=cârc! *niţi ḑăŭ* = nici cârc! a nu crăcnì de loc 407_6. Vezi: *ḑa*.

Ḑeadit, deaḑit (mai rar) şi **ḑeaḑit** sn=deget 2_{18}, $16_{21, 27}$, 50_{10}, 73_{37}, 74, 156, 256_{12}.

Ḑeaḑir vb. I = deger 124_{31}; *ma ḑiḑirà dipriună*=dar degerà într'una 137_{32}, 138_1. Inf. *ḑiḑirare* = degerare.

Ḑeaḑir sm. = deger.

Ḑeană sf. = 1° colină, deal 21_{19}, 110_{37}, 152, 879; pl. *ḑenurĭ* 172, şi (la Fărşeroţi): *ḑeńĭ* 478; 2° geană, sprinceană 36_8, 172_{30}, 222_{10}.

Ḑeană-Aripidină sf. = deal-povârniş, (locuinţa soarelui) 440.

Ḑem vb. III = gem; *şade şi ḑeame ḑua tută*=şade şi geme într'una; Inf. *ḑimeare* şi *ḑeàmire* = gemere.

Ḑer sm. = ger 170, 301_{37}; ca nume propriu: Gerilă 335, 336.

Ḑiḑirùş n. pr.=Degerilă, care degerà de frig 138, 139.

Ḑiḑitìc şi **Ḑiditìc** sn. = degeţel 120_{39}. 156_{36}, 374_{13}; *calu al Barbă-Cot... niţi la ḑiḑitìc nu lo-aveà*=(calul lui Barbă-Cot... nici la degeţel nu-l aveà), adică: erà mult mai presus decât calul lui Barbă-Cot... 272_{20}.

Ḑinḑie sf. = gingie.

Ḑiniràc sm. = ginerică 113_{25}, 369_{18}.

Ḑinire sm.=ginere 68, 343_{28}; *ḑinir-su*=ginerele său 40_{20}, 52_{23}, 97.

Ḑinucl'u sn. = genuchiu 9_{12}, 49_{35}, 84_{27}, 172, 191, 239, 331; *că no-alăsà (el') vîrnu di ḑinucl'ul a lor* = că nu lăsau pe nimeni de neamul, de sângele lor (= că nu lăsau moştenitori de neamul lor) 437_{25}.

Ḑi = zi, în compunere: *a doaua-ḑî* = a doua zi 33_8; *astă-ḑî* etc.

Ḑic *(ḑăc)* vb. III [Indic. prez. *ḑic, ḑiţĭ, ḑiţe, ḑiţèm (ḑîţim şi ţem), dîţèţi (ḑiţiţĭ* şi *ţeţi), ḑic;* Imperf. *ḑîţeàm* şi *ţeàm;* Perf. *ḑişŭ, ḑisişĭ* şi *ḑisèşĭ, ḑise,* etc.]; = 1° zic 1, 2, 3, 5, 10, 32, 35, 43, 46, 49, 54, etc.; 2° socotesc, sunt de părere 4_{10}, 43_7;

3° *ahî't ḑîse Dumniḑăŭ*= atâta a vrut Dumnezeu 65_{24}; 4° *l'-u ḑîţeà ... cu flueara* = i-o ziceà ... din fluer 298_{20}; 5° *vaĭ ḑîţĭ* 8_{35}; *va-l' ḑîţĭ* = adică 336_{11}; *va ḑîcă* = va să zică, adică 80_{1}; 6° *va-l'-u ḑîţĭ, acăţă s-murḑească*=începù să se cam înopteze 2_{19}; 7° *paràţĭ loară cîtu z-ḑîţĭ* =parale, bani luară cât de mulţi 33_{2}; 8° *p-ĭu-l' ḑăc ...* =pe unde i se zice ... 245_{27}; *ḑăţĭ* 476—484; *zăc, zăse* 173_{33}, 235; *ţe s-ţem*=ce să zicem 292_{31}; *ţeam*=ziceam 5_{39}, 6_{89}, 181_{1}; *ḑîcînda-l'*= zicându-i 171_{9}; *ḑîcî'ndaluĭ* 76_{16}. Inf. *ḑî'ţire, ḑîţeare* 106 şi *(ţeare), zăţire* (Molovişte, Gopeşi) = zicere.

Ḑîcă (**ḑăcă**) sf.=1° zicere, zis, spusă 93_{11}, 106_{35}, 128_{31}, 296, 298; *am ş-alte zboare tă ḑăcă* = am şi alte vorbe de zis 249_{7}; 2° *ună ḑîcă* = cum a zis, îndată ce-a zis 193_{32}; 3° *no-aştiptà ḑîcă di doaŭă orĭ*=n'aşteptaŭ să li se zică de două ori, n'aşteptau poftire peste poftire 31_{12}; 4° *nu va ḑîcă* sau *nu va vîrnă ḑîcă* = nici vorbă, fără îndoială 134_{4}, 138_{11}, 356_{28}, 306_{29}, 441_{7}.

Ḑîn sm.=(masc. dela: ḑînă) 221—224, 464_{25}; *Ḑînlu amàril'eĭ* = zeul, zânul mării 250.

Ḑînă sf. = zână (pretut.).

Ḑuă *(ḑîuă)* sf. = 1° zi (pretutindeni), pl. *ḑîle* 1, 22_{5}, 36, 86_{20}; *ḑăle* 277; *zuă* 173_{32}, 235; *ḑua lantă* = ziua următoare 9_{1}; a doua zi 329_{29}, 164_{16}; *a trea-ză, a trea-zi, a trea-ḑî* = a treia zi 76_{38}, 127, 164_{22}, 170_{34}, 171_{31}; 2° *s-feaţe ḑua g'ine* = se lumină bine, deplin de zi 87_{2}; *s-feaţe ḑua prînḑu*= s-a luminat cât se poate de bine 95_{31}; 3° *tută ḑua* = toată ziua, mereu, într'una 38_{1}, 62_{8}, 71_{5}, 120_{9}, 149_{23}; 4° *treĭ ḑîli cu ḑua* = trei zile întregi 211_{13}; *cara s-umplură ḑî'lile* = dacă se împliniră zilele 360_{36}; 5° *din ḑuă în ḑuă* = din zi în zi 21_{3}; *ḑuă di ḑuă* = zi cu zi, din zi în zi 7_{12}, 336_{17}, 352_{20}; 6° *nă (ună) ḑuă* = într-o zi 2_{10}, 9_{36}, 31_{35}; 7° *îl' loaĭ ḑua* =îi luai ziua (=viaţa) 270_{9}; 8° *noaptea ḑuă u făţeà* = făcea din noapte zi 299_{29}; 9° *Acşì nă fu ḑua* = Aşà ne-a fost ziua (= norocul, soartea) 457_{4}; 10° *şi triţeà ca ḑua ţea alba*=şi treceà (= trăià) în deplină fericire, ca în sânul lui Avraam 177_{19}, 191_{19}, 215_{31}, 249_{37}; 11° *ḑuă albă* = zi fericită 455_{25}; 12° *că ḑî'lile nu intră tu sac* = căci zilele nu intră în sac; nu se isprăvesc zilele 11_{3}.

E

E!=ei! interj. 3_{19}, 9, 14, 26_{13}; 100_{22}, eacă, ei! 29_{21}, 53, 54, 201; aşà dară 29_{33}; *E! ţ-ul dau*=iacă, fie! ţi-l dau 1_{9}, 11_{30}; *e! e, e hare!*=destul, destul, moarte! 24_{11}.

Ea = 1° iacă, iată 76_{33}, $203_{3,4}$; *ea-mi* = iată-mă, *ea-ti* = iacă-te; *ea-o!*=iată-o! 22; *ea-lea* = iată-l 404_{22}; *ea-le ĭu vîne Avul Nicola* = iată-l unde vine sf. Nicolae 20_{24}; *ea-ţĭ-lu* = iată-l 60_{20}. 2° ean: *ea du-te* = ean du-te 3_{19}, 54_{4}, 150_{1}; 3° *ma ea ş-ea cum sta lùcrulu* = dar iată şi iată cum stă treaba, chestia 7_{27}; *ea ş-ea* = iacă şi iacă 12_{7}, 13_{33}, 64_{9}.

Ea pron. pers. = ea; la Fărşeroţi: *ìa* (citeşte *i-a*) 243, 244, 476—484; Gen. *a l'eĭ* şi: *-l'*. Dat *a l'eĭ, îl', l';* Ac. *ea, ia, u, o-;* Pentru Dat. mai există în Epir-Tesalia şi forma *l'il'* = îi: *l'il' li ded* = i le dădui (pretutindeni).

Eadă sf.=iadă, fem. dela: *ed* = ied.

Eale, ele pr. pers., pl. dela *ea* = ele; gen. *a lor,* şi *lă;* Dat. *a lor, lă, le- l-;* Ac. *eale şi ele, li, le-, l-;* (pretutindeni).

Eapă sf. = iapă; *ntră eape* = printre iepe 3_{16}, *l-u intrară a eàpilor*=începură să mănânce la iepe 31_{13}; pl. *eape,* (şi *ĭepe),* 109, 110, 119, 120, 271, 272, 314.

Eară adv. conj. = iarăşi 17, 39_{26}, 56_{13}, 169.

Earbă sf. = 1° iarbă $166_{5,7}$, 220; pl. *erg'i*=ierburi 57_{16}, 486; 2° *earbă di nipĭ'rtică* = (iarbă de năpârcă, de şarpe) = iarbă dătătoare de viaţă 272_{17}, 297; 3° *erg'i di somnu* = ierburi aducătoare de somn 309_{4}; 4° *niţi de-aţèl' ţi mîcă earbă nu ş-erà* = (nici de acei, care mănâncă iarbă nu erà), adică: nu erà vită, nu erà prost, ca să nu priceapă 306_{24}.

Earnă sf. = iarnă 43_{39}, 164_{35}, 336.

Eaţă interj.=iată; *eaţă-l'* = iată-i! 436_{8}.

Ed sm.=ied; *arsăreà ca eđl'i* =sărià ca iezii 323_{28}.

Efharistise sf. = mulţumire (neologizm) 329_{1}.

Eftin adj., adv.=ieftin 307_{34}.

El pron. pers. = el 1_{1} etc.; Gen. *a lui,* şi: *-l': niveasta-l'* =nevasta sa, nevasta lui 1_{8}; *acasă-l'* = acasă la el, la casa lui 1_{14}; *cămeaşa-l'* = cămaşa sa 87_{17}; Dat. *a luĭ, îl'*=îi, *l'*=i: *îl' tîcănì* = îi trăznì prin cap 1_{26}; *l'-astal'e calea*=îi taie drumul, îl întâmpină 1_{16}; *l'il',* =îi (Epir-Tesalia): *L'il' lu deàdiră* = i-l dederă 81_{37}; *l'il' lu pitricură* = i-l trimiseră 352_{13}; Ac.: *el, lu* 1_{29}, *lo-* 1_{9}, *îl* 2_{1}, 87_{18}; *ul: na-ţ-ul*=iată-(ţi)-l 13_{22}, 1_{20}, 8_{27}, 237; *lea: ea-lea*=iată-l 404_{22} [recte: *ea-l-ea* = eată-l-eată], *l* =îl, l' 1_{28}, $2_{1,6}$; 2° fig. deseamnă pe bărbat, când soţia, ca semn de respect, ocoleşte a-l numì pe nume: *Muma đîsi a luĭ*= Mama zise *lui,* adică: bărbatului său 35_{15}.

El' pron. pers., pl. lui *el*=ei; gen. *a lor* (şi: *lă: mul'er-le-lă* = femeile lor; *suntu a lor-lă*=sunt de ai lor); Dat.: *a lor, lă* 4_{15}, 66_{3}, *l-, le-;* Ac.: *el', îl'*=îi; *l'-* = i, îi, (pretutindeni.)

Em adv. conj. = Şi; *em ĭo,*

em tine=şi eu, şi tu; conj. dară, ci: *em du-te*=du-te dacă, ci du-te 104_{33}, 344_{11}, 453_{10}; *em de!*=ei de! apoi de! 256_{5}, 318_{4}, 502. [Etim. din *e*+*ami* (= dará).]

Epir sm. = Epir 504.

Ergu sm. = 1° presimţire: *L'-viñi a luĭ ergu*=îi venì presimţire 121_{37}, 288_{33}; *că-l' viñe ergu*= căci presimte 300_{7}; 2° bănuială: *intră tu ergu* = începù să bănuească 318_{27}; 3° gelozie, invidie: *ergul nu o-alăsà*= invidia nu o lăsà 74_{4}; *şi-l' si umplù ìnima di ergu*= i se umplù inima de gelozie 220_{1}, 376_{30}, 405_{6}.

Ermu adj.=pustiu 24_{18}, 121_{35}; *eară munţîl' va s-armînă erñi* = iară munţii vor rămâneà pustii 17_{10}; *ermă*= pustie 399_{34}; *s-nu h'ibă ca èrmile ş-ca còrbile tu lume* =să nu fie ca cele pustii, ca cele nefericite în lume 315_{18}.

Es vb. IV [Ind. prez.: *es, eşĭ, ease (ese), işìm* şi *(inşìm*, Fărş. *işàm, işèm), işìţĭ (inşìţĭ*, Fărş. *işàţĭ); es.* Imperf. *işàm (inşàm)*. Perf. *işìĭ (inşìĭ*, Fărş. *işàĭ, işàì);* Part. trec. *işită (inşită*, Fărş. *işată); Inf. işire, (işare, inşare)* = 1° es.: *l'-easi nă ursă* = îi iese o ursă 46_{15}; *s-easă*=să iasă 1_{12}. 4_{6}, 125_{19}; *işìĭ*=ieşii 103; *işìşĭ*=ieşişi 31_{28}; *işì* = ieşì 7_{37}; *inşì*=ieşi 84_{29}; *işiră*= ieşiră 2_{10}; *inşiră* 29_{9}; *işară* 476_{10}; *işà* = ieşià 13; *nu inşà* = nu ieşià 74_{23}; *aveà işită (inşită)* = ieşise 11_{32}, 21_{27}, 41_{15}, 140_{35}; 2° *Aĭde s-işìm furĭ*=aide să devenim hoţi 22_{35}; 3° *nu işì dĭ zbor* = (nu ieşì din cuvânt) se ţinù de vorbă 83_{12}; *s-nu işèm di graĭlu cu limbă di moarte* = să ascultăm cuvântul cu limbă de moarte (spus) 243_{9}; *s-nu eşĭ di graĭlu a ñeŭ* = să asculţi cuvântul meu 289_{14}; *işară di zbor* = nu se ţinură de cuvânt 476; 4° *iuţe s-easă, s-easă* = iasă unde o ieşì 153_{21}; 5° câştig la jocul de cărţi 430_{3}... $432_{27, 31}$; *s-acăţară z-ğoacă a cărţî şi carĭ s-easă* ...= începură să joace cărţi şi cine o ieşì (biruitor)... $211_{5, 12}$.

Escu vb ajut. = sunt. Vezi: *h'iŭ.*

Estă pr.=aceasta 3_{8}. etc. Se aude *estă*, când cuvântul precedent se termină prin voc. *a*: *mul'area estă*; încolo. Vezi: *aestă.*

Etă sf.=1° veac, secol, timp 1_{8}, 18_{30}, 87_{34}, 200, 294_{1}; 2° lume: *ca tută eta*=ca toată lumea 72_{39}, 478; *eta di di-g'òs*=lumea de jos (de supt pământ), dedesupt (în opunere cu *lumea din sus*= lumea aceasta de pe pământ) 265_{23}, 266; 3° *Tu aţeà etă*=în vremea dedemult (=pe când trăià altă lume) 75_{26}, 86_{8}; *Nă oară ş-tu nă etă*=într'o vreme, în vremea dedemult 84_{2}, 46_{8}, 49_{3}; *tu nă etă*=(într'o vreme) în vremea dedemult 42_{3}; 4° *di eta ali ete*=din vecii vecilor 215_{10}; *niviďùt di nă etă ntreagă* = nevăzut de un veac 194_{31}.

timăsie sf.=pregătire 330_{32}, (neologism.)
iŭ pron. pers.=eu 20_{6}, 23_{26}, 143_{7}. Vezi: *io.*
lusfòr sm. = căpetenia dracilor 499.
Evă sf. = Evă, femeie vicleană: *h'il'e di Evă*=fiică de Evă 68_{16}; *Eva, tot Evă* =femeia, tot femeie (=vicleană) 350_{6}, 234_{35}, 190.

F

Fàbrică sf. = fabrică 206.
Fac [Indic. prez.: *fac, fați, fațe, fațim și fățèm, fațiți și fățèți, fac.* Imperf. *fățeàm și fițeàm.* Perf. *fečŭ, feațiși* și fițèșĭ, feațe și fețe; feațim, feațit (=fețit), *feàțiră (=fèțiră);* Perf. Comp. *am faptă.* Inf. *fàțire, fățeare]* vb. II, III = 1° fac 7_{7}, 13_{11}, 329, 68_{4}, $_{24}$; *s-nă fățèm soți*=să ne facem soți, tovarăși 81_{36}; *fečŭ* = făcui 5_{9}, 11_{39}, 97_{26}; *fițèșĭ* =făcuși 14_{28}, 17_{34}, 58_{3}; *feațe* = făcù 1_{9}, 2_{27}, 4, 45_{6}, 80_{9}; *ți li feațim* = ți le făcurăm 5; *feàțiră* = făcură 5_{21}, 6; *fățeà*=făceà 1_{4}, 4_{37}, 21_{18}, 24, 71_{1}; *fițeà* = făceà 234_{38}; subj. *s-fac; s-facă* 161_{24}, 1, 2, 10_{18}, 125_{23}; *aĭ faptă*=ai făcut 20_{22}; *aveà faptă* = făcuse 16_{14}, 19_{4}, 86_{16}; *va s-aĭ faptă* = vei fi făcut 170_{20}; **fă!**=fă! 19_{9}, 25_{35}; 2° nasc: *canda mine vream s-fac tut feate* = parcă eu doriam să nasc tot (=numai) fete 7_{7}; *feațe fičòr*=născù băiat 7_{11}, 61_{34}, 159_{18}; 3° *s-fați nividùt* = se face, devine nevăzut 43_{32}, 17_{9}; 4° *carĭ nu aveà leamni, el dusi tu păduri s-facă* = dacă nu aveà lemne, merse în pădure să aducă (= să facă o povară și să o-aducă pe spinare) 63_{2}; 5° *mi fac* = mă prefac 44_{6}, 53_{33}; 6° *lucru țe s-fațe* = lucru cu putință 79_{22}, 444_{32}, 7° *li feațe carne-aroșe* = le luă drept carne roșie 30_{1}; 8° mă adresez, respund: *și-l' fațe* = și-i zice, i se adresează 69_{34}; *îl' fați* = îi răspunde 27_{17}, $_{26}$, 34, 49_{32}; 9° schimb, prefac: *groșl'i l'-fați nă liră*=preface, schimbă piaștrii în liră 43_{36}; 10° *l'-feațe toțĭ pradl'i g'ine*=cheltuì toți banii 39_{15}; 11° *feați apoea nàparte* = o rupse apoi la fugă 44_{30}; 12° *cîtră aoà feàțiră* = p'acì apucară, p'acì ți-e drumul 27, 47_{12}, 67_{21}, 81_{20}; 13° *unà fațe* = e tot una 247_{9}; 14° *ș-feàțiră zbor*=își făcură vorbă, se înțeleseră 106_{26}.
Fag, pl. *fadĭ* sm. = fag 25_{6}, 174, 454.
Fagă sf. = fructul fagului.
Falcă sf. = falcă pl. *fălți.*
Fană sf. = vedere, arătare; *Aoà ț-u fana* = Acì să te vedem, acì să ți să vază puterea 423_{25}; *aoà-ĭ harea Hristoluĭ, nu fana dracluĭ* = acì-i puterea lui Christ, ci nu meritul (= arătarea, vrednicia) dracului 430_{18}.
Fàntazmă sf. = fantomă, stafie 120_{31}, 401_{24}.

Faptu adj. = 1° făcut 135, 174; 2° născut: *erà di mă faptu*=erà [illegible] născut, adică [illegible] de rând, nr[illegible] care 12_{8}, 10[illegible] *faptu* = [illegible] scut 56 [illegible]

Faptă sf [illegible] *ș-fa*[illegible] [illegible] *fântână* mică.

Farm[illegible] în [illegible]

F[illegible] *Flamură* sf. steag, flamură [illegible] 420.

Fl[illegible] sf = ceașcă 107_{29}, gre[illegible]

Fl[illegible] în text *figane*.

Flutur vb. I = a flutură, a [illegible]

Fluturàc sm. = fluerǎ-vânt 100.

Flutură sf.=fluture 180, 181.

Floare sf.=floare; *loclu cu floare*=pământul cu flori 375, 381; *criștea ca floarea* = creștea ca floarea 438_{29}.

Floc sm.= floc.

Flor=(plăviț), nume propriu 280, 281.

Flucàt adj. = flocos 208, 210.

Flucòs adj. = flocos.

Flueară sf. = fluer 17_{10}, 134, 232, 298_{21}, 397; pl. *fluèrĭ*.

Flurie sf. = galben 10_{23}, 30, 31, 53–55, 89_{19}, etc.

Foale sm.=foale, burduf, pl. *fol'*.

Foame sf.=foame 22_{2}, 23, 45, 46, 356; 1° *si-ńĭ fringu foamea* = să-mi potolesc foamea 89_{33}; 2° *mor di foame* =mor de foame, mi-e tare foame 22_{13}; 3° *u strease multu foamea* = o constrânse foamea mult 290_{15}; 4° *acăţară z-da tîmpărălu di foame* = (începură să dea tambura de foame): suferă grozav de foame, li se rupe inima de foame 274_{12}.

[illegible] = **foarfece** $12_{[illegible]}$.

[illegible] pl. *focurĭ* = foc 12, 2[illegible], 33 etc.; 1° *foc ș-apă l'i s[illegible] duțeà gura*=învăță foarte bine, cât de mult 12_{8}; 2° foc, necaz mare: *tră foclu a nveàstil'eĭ di prota* = spre necazul nevestii dintâiu 70_{21}; *îl' vineà foc*= îi venià foc(= necaz mare) 68_{34}, 56_{21}, 268_{8}; *di-l' tricù foclu*=de-i trecù necazul, supărarea 132_{30}, 44; 3° *nu scoati zbor cu foc din gură* =nu rostì calomnii, vorbe rele, nedrepte 151_{22}, 285_{4}, 346_{21}; *si scoată foclu din gură?*=să'l învinovățească așà pe nedrept, așà de grav? 119_{28}; 4° *Foc to-aùș* =arză-l focul de bătrân 457_{28}.

Fora adv. = pe față 248_{14}; ca termin haiducesc înseamnă: năvala haiducilor, cu săbiile în mână, asupra poterii.

Frangă sf.=fragă; pl. *frandi* = fragi.

Frapsin sm. = frasin.

Frașt! interj. 92_{31}.

Frate. pl. *frațĭ* = frate 12_{16}, 24_{29}, 40, 41, 106, 107, 112-114, etc.

Frătìc sm. = frățior 92, 93. Vezi: *fărtìc*.

Frățeaște adv.=frățește 104_{12}.

Frățescu adj. = frățesc.

Frățil'e sf. = frăție.

Frec vb. I=frec; 1° *pînă s-ți freţĭ ocl'il'* = (până să'ți freci ochii), adecă: numai decât, cât ai da în palme, cât ai clipì din ochi 31_{23}, 33_{3}, 39_{31}, 115_{16}, 212_{1}; 2° *ți-și fricà ocl'il'*=care se mirà

'₁₃, 236_{29}. Inf.
t. *fricàt,-ă* =

...a 28, 35, 38, 59, *umplù zmeànile ă*=o sfeclì rău de ...e frică 341_3, 176_{28}, 112_{19}; *ti lua Caşlu di frică* = te apucà groaza de frică 67_5; 3° *l'i sc-adună ìnima cît un puric*=i se strânse inima cât un purece (de frică) 74_{26}; 4° *te-acăţà h'èvrile di frică* = te apucau frigurile de frică 95_2; 5° *ţî si sculà perlu din cap di frică* = ţi se ridicà părul din cap (=ţi se făceà părul măciucă) de frică 74_{25}, 221_4; 6° *cu frica n-sin imnă* = umblă cu frica în sîn 227_{14}; 7° *Fičorlu, nu erà de-aţèl' ţe lă-ĭ frică şi de-aumbră-lă* = Băiatul nu erà din cei fricoşi 7_{33}.

Fricătură sf. = frecătură.

Fricòs adj. = 1° fricos, care are frică 122_4, 182; 2° înfricoşător, care inspiră frică 15_2, 39_{35}, 399_{34}.

Fridă sf.=dulap mic 244_{32}, $_{35}$. Vezi: *firidă*.

Frig sm.=frig puternic 170.

Frig vb. III=frig; *s-u frigă* = să o frigă 16_{12}; *si-l' băgăm maşi niscînte ḑîle, tra s-nu doară şi s-nu frigă moartea lui*=să'i menim numai câtevà zile (de traiu), ca să nu doară şi să nu frigă (=să nu arză) moartea lui (=când o murì) 199_{28}; *u fripse* = a fript-o 16_{35}. Inf. *frìḑire* şi *friḑeare* = frigere.

Frimimtu, firmintu vb. I = frământ 108_4; *s-lu firmìnt* = să'l frământ 266. Vezi: *firmìt, firmintu.*

Friptu adj.=fript; *ḑîli fripti duţeà* = duceà zile fripte 162_{31}; *mi măcàşĭ friptu*= mă mâncaşi fript, m'ai prăpădit 16_6; *friptu* = ars, amărît 444_{35}.

Friptàl'ŭ sn. = vită friptă (oaie, berbece, viţel, etc.) 491.

Frin, Fărnu sn. = frâu 386.

Frìnḑă şi *frunḑă* (mai rar) sf. = frunză 57_{16}, 98_{37}; 1° *deade frunḑă* = înfrunḑì 282_{12}; 2° *u şuţîră frìnḑa* =o întoarseră foaia, o întoarseră pe foaia cealaltă 116_{14}; *u turnă frìnḑa* = a întors'o pe foaia cealaltă 312_{24}; 3° *tu frìnḑa ţilòr ţe nu s-toarnă di la lumea lantă* = în foaia celor ce nu se mai întorc de pe lumea cealaltă 67_8; 4° *l-usturà pîn tu frî'nḑîli di h'icati* = îi usturà până în adâncul ficaţilor 90_{12}; *uhtà dit frî'nḑîle dit h'icàt* = oftà din adânc 200_{10}, 279_7; 5° *vîră ţe s-tal'e frìnḑă a cìñlor*=vreun netot, vreun prost 280_{13}; 6° *cît traḑi frìnḑa ş-arina*=cât frunza şi nisipul (de mult) 98_3.

Fringu vb. III=frâng, sparg, rup 144. 145, 441; 1° *s-frîmse pînă se-ascapă* = fugì rupând pământul până să scape 2_9; *s-frî'msiră di-fugă*=au rupt pământul fugind 185_6; *fuḑìĭ di mi frîmşu* = fugii de am rupt pământul 299_{21}; 2° a se umflà în pene, a se fudulì, a se fâţâi 34_{31}, $_{35}$, 68_{11}, 84_{25}; 3° *s-frìnḑeà merl'i*

jiitul vântului 504; sunetul produs de fluerat.

Fintînă sf.=fântână 20_{3}, 33, 35, 113; *funtînă* (la Fărşeroţi) 481.

Fìntìneaùă sf. fântână mică, izvoraş, pl. *fintîneale*=fântânele 229_{17}, 378_{3}.

Fìntìniće sf. fântână mică 35_{29}.

Flàmbură sf.=steag, flamură 57_{32}, 295_{12}, 420.

Flìgane sf.=ceaşcă 107_{29}, greşit în text· *fl'igane*.

Flitur vb. I = a fluturà, a fâlfâì.

Flituràc sm. = flueră-vânt 166_{21}.

Flìtură sf.=fluture 180, 181.

Floare sf.=floare; *loclu cu floare* = pământul cu flori 375, 381; *criştea ca floarea* creştea ca floarea 438_{29}.

Floc sm.= floc.

Flor =(plăviţ), nume propriu 280, 281.

Flucàt adj. = flocos 208, 210.

Flucòs adj. = flocos.

Fluearà sf. = fluer 17_{10}, 134, 232, 298_{21}, 397; pl. *fluèrĭ*.

Flurie sf. = galben 10_{23}, 30, 31, 53–55, 89_{19}, etc.

Foale sm.=foale, burduf, pl. *fol'*.

Foame sf.=foame 22_{2}, 23, 45, 46, 356; 1⁰ *si-ńĭ frîngu foamea* = să-mi potolesc foamea 89_{33}; 2⁰ *mor di foame* =mor de foame, mi-e tare foame 22_{13}; 3⁰ *u streası multu foamea* = o constrânse foamea mult 290_{15}; 4⁰ *acăţară z-da tîmpărălu di foame* = (începură să dea tambura de foame): suferà grozav de foame, li se rupe inima de foame 274_{12}.

Foàrtică sf. = foarfece 126_{31}, 128.

Foc, pl. *focurĭ* = foc 12, 29, 33 etc.; 1⁰ *foc ş-apă l'i si duţeà gura*=învăţà foarte bine, cât de mult 128_{4}; 2⁰ foc, necaz mare: *tră foclu a nveàstil'eĭ di prota* = spre necazul nevestii dintâiu 70_{31}; *îl' vineà foc*= îi venià foc(= necaz mare) 68_{34}, 56_{31}, 268_{8}; *di-l' tricù foclu*=de-i trecù necazul, supărarea 132_{30}, 44; 3⁰ *nu scoati zbor cu foc din gură* =nu rostì calomnii, vorbe rele, nedrepte 151_{22}, 285_{4}, 346_{21}; *si scoată foclu din gură*?=să'l învinovăţească aşà pe nedrept, aşà de grav? 119_{28}; 4⁰ *Foc to-aùş* =arză-l focul de bătràn 457_{28}.

Fora adv. = pe faţă 248_{16}: ca termin haiducesc înseamnă: năvala haiducilor, cu săbiile în mână, asupra poterii.

Frangă sf.=fragă; pl. *frandi* = fragi.

Frapsin sm. = frasin.

Fraşt! interj. 92_{31}.

Frate, pl. *fraţĭ* = frate 12_{16}, 24_{20}, 40, 41, 106, 107, 112-114, etc.

Fràtic sm. = frăţior 92, 93. Vezi: *fărtìc*.

Frăţeaşte adv.=frăţeşte 104_{12}.

Frăţescu adj. = frăţesc.

Frăţil'e sf. = frăţie.

Frec vb. I=frec; 1⁰ *pînă s-ţă freţĭ ocl'il'* = (până să'ţi freci ochii), adecă: numai decât, cât ai da în palme, cât ai clipì din ochi 31_{23}, 33_{34}, 39_{31}, 115_{16}, 212_{31}; 2⁰ *ţi-şi fricà ocl'il'*=care se mirà

39_{23}, 67, 228_{15}, 236_{29}. Inf. *Fricare,* Part. *fricàt,-ă* = frecat,-ă.

Frică sf.=frică 28, 35, 38, 59, etc.; 1° *li umplù zmeànile di frică*=o sfeclì rău de tot de frică 341_{8}, 176_{28}, 112_{19}; 2° *ti lua Čaşlu di frică* = te apucà groaza de frică 67_{5}; 3° *l'i se-adunà ìnima cît un puric*=i se strânse inima cât un purece (de frică) 74_{26}; 4° *te-acăţà h'èvrile di frică* = te apucau frigurile de frică 95_{2}; 5° *ţî si sculà perlu din cap di frică* = ţi se ridicà părul din cap (=ţi se făceà părul măciucă) de frică 74_{25}, 221_{4}; 6° *cu frica n-sin imnă* = umblă cu frica în sîn 227_{14}; 7° *Fičorlu, nu erà de-aţèl' ţe lă-ĭ frică şi de-aumbră-lă* = Băiatul nu erà din cei fricoşi 7_{33}.

Fricătură sf. = frecătură.

Fricòs adj. = 1° fricos, care are frică 122_{4}, 182; 2° înfricoşător, care inspiră frică 15_{3}. 39_{35}, 399_{34}.

Fridă sf.=dulap mic $244_{22, 35}$. Vezi: *firidă.*

Frig sm.=frig puternic 170.

Frig vb. III=frig; *s-u frigă* = să o frigă 16_{12}; *si-l' băgàm maşi niscînte ḑîle, tra s-nu doară şi s-nu frigă moartea lui*=să'i menim numai câtevà zile (de traiu), ca să nu doară şi să nu frigă (=să nu arză) moartea lui (=când o murì) 199_{28}; *u fripse* = a fript-o 16_{35}. Inf. *frìḑire* şi *friḑeare* = frigere.

Frimimtu, firmintu vb. I = frământ 108_{4}; *s-lu firmìnt* = să'l frământ 266. Vezi: *firmìt, firmintu.*

Friptu adj.=fript; *ḑîli fripti duţeà* = duceà zile fripte 162_{31}; *mi măcàşĭ friptu* = mă mâncaşi fript, m'ai prăpădit 16_{6}; *friptu* = ars, amărît 444_{35}.

Friptàl'ŭ sn. = vită friptă (oaie, berbece, viţel, etc.) 491.

Frin, Fărnu sn. = frâu 386.

Frînḑă şi *frunḑă* (mai rar) sf. = frunză 57_{16}, 98_{37}; 1° *deade frunḑă* = înfrunḑì 282_{12}; 2° *u şuţîră frînḑa* =o întoarseră foaia, o întoarseră pe foaia cealaltă 116_{14}; *u turnà frînḑa* = a întors'o pe foaia cealaltă 312_{24}; 3° *tu frînḑa ţilòr ţe nu s-toarnă di la lumea lantă* = în foaia celor ce nu se mai întorc de pe lumea cealaltă 67_{8}; 4° *l-usturà pîn tu frî'nḑîli di h'icati* = îi usturà până în adâncul ficaţilor 90_{12}; *uhtà dit frî'nḑîle dit h'icàt* = oftà din adânc 200_{10}, 279_{7}; 5° *vîră ţe s-tal'e frînḑă a cìn̆lor*=vreun netot, vreun prost 280_{13}; 6° *cît traḑi frînḑa ş-arina*=cât frunza şi nisipul (de mult) 98_{2}.

Frîngu vb. III=frâng, sparg, rup 144. 145, 441; 1° *s-frîmse pînă se-ascapă* = fugì rupând pământul până să scape 2_{9}; *s-frî'msiră di-fugă*=au rupt pământul fugind 185_{6}; *fuḑìĭ di mi frîmşu* = fugii de am rupt pământul 299_{21}; 2° a se umflà în pene, a se fudulì, a se fâţâì $34_{31, 35}$, 68_{11}, 84_{25}; 3° *s-frînḑeà merl'i*

di meari=(se rupeau merii de mere), adică: merii aveau foarte multe mere 302_{31}; 4° *pînă s-frîngă căldura* = până să scază căldura 356_{36}; 5° *si-ńi frîngu foamea* = să-mi potolesc, să-mi astâmpăr foamea 89_{38}, 239_{21}; 6° *vrea-l' frîngă k'ilung'a*=erà să-l rupă de bătaie 106_7. Perf. simplu *frîmșu* și *freğŭ*: Inf. *frîndeàre, frî'ndire.*

Frîmte sf. = frunte 59_{26}, 60, 167, 285_{32}.

Frîmtu adj.=frânt, rupt, spart; 1° *fu frîmtu*=a fost sdrobit 198_{26}; *nifrîmtu*=neînfrânt, nesdrobit 106_{14}; 2° *frîmtă-frîmtă* = fâțâită, umflată în pene 271_{74}; 3° *tut că inima l'-erà frîmtă* =cu toate că inima îi erà sdrobită 33_{12}, 193_{21}; *cu inima ca frîmtă* = cam fără plăcere, fără tragere de inimă 300_{16}.

Frîmtură sf.=frântură, spărtură; *tute erà frîmtùrĭ* = toate erau fâțâeli, prefăcătorii 292_4.

Frîp = cuvânt imitând modul ușurel de a merge, par'că sburând 107_{28}.

Frîșt! = interj. 35_{24}.

Frumă sf. = partea păroasă a velințelor; lustru, coloare atrăgătoare 302_{31}.

Frundă. Vezi: *frîndă.*

Ftisescu vb. IV = sunt de vină, sunt vinovat; *carĭ ftiseașțe* = cine-i de vină 283_{11}.

Ftoh adj.=sărac 161_{31}, 90_{23}.

Ftoh'e sf. = sărăcie 124_8.

Fucară sm. = sărac, sărman 90_{32}, 124, 165; *fucară, că cinușe tu vatră no-aveà*= sărac, de nu aveà nici cenușe în vatră 354_{11}; fem. *fucăroańe* = săracă, sărmană 32_{33}, 161_{16}.

Fucărărescu (mai des: *fucărescu*) adj. = sărac, sărăcăcios 416.

Fucurină sf.=vatră sub cer liber; 136_{31}, 182, 228, 268_{31}, 380.

Fudùl adj. = fudul, mândru.

Fudulescu (mi ∾) vb. IV = mă fudulesc, mă mândresc.

Fuduleață sf.=mândrie; trufie; fudulie 170.

Fudulie sf. = fudulie.

Fudită sf. = fugire, fugă; *ni-fudită ğine de-aclò* = nefugit bine de acolo 110_1.

Fug vb. IV [Indic. pres. *fug, fudĭ, fude, fudìm* (și *vdìm*); *fudìțĭ* (și *vdìțĭ*), *fug.* Imperf. *fudeàm* (și *vdeam*) 3_7; Perf. *fudìĭ* (și *vdiĭ* 6_{21}; *fudìșĭ* și *vdìșĭ* = fugiși 5_9; *fudì* și *vdì* = fugì 337_{31}, 343; *vdirà* = fugiră 2_{26}; Inf. *fudire, fudeare, fugare* (și *vdire, vdeare, vgare*), Part. *fudită* (și *vdită*), *fugată* (și *vgată* 486; *aveà fugată* = fugise 260_{33}; *aveà fudită*= fugise 41] = fug, plec 3, 4, 17, 21, 22, 23, 34, 41, 46, 53; *va fudì* = o fi fugit 109_9; *vaĭ fudirà* = or fi fugit 185_{13}; *fudĭ, fudì* = mergi într'una, mergând mereu 27_{14}, 4_{22}, 20, 48_3, 76_4; *fudeà calu di mîcà loclu j-bea niorl'i* = fugià calul de rupeà pământul; *fugînda, fugî'ndaluĭ* = fugind 90_8 312_{18}. De asemenea: *fudinda, fudìndaluĭ*

Fugă sf.=fugă, plecare, mers; 1_{21}, 7_{3}, $11_{8, 26}$, 42_{28}, 69, 108; *fuga-fuga*=fugind, fugind 70_{15}; *s-frî'nsiră di fugă*= s'au rupt fugind, au rupt pământul fugind 185_{6}.

Fug-alaga sf. = fuga, într'o fugă 12_{6}, 72_{32}.

Ful'òr sn. = fuior, caier de lână albă.

Fum sn. = fum 161; 1° *are fumuri în cap* = are gărgăuni în cap; 2° *si-l' l'aĭ fumlu ali Mari* = s'a dus Mara, a şters-o 48_{8}; *l'a-l' fumlupritpoartăafoară*= şterge-o prin poartă afară 80_{28}; *caftă oaspiţi, lă află fumlu*=caută oaspeţi, ia-i de unde nu-s 80_{33}.

Fumeal'e, Fumel'e sf. = familia, copii 6_{25}, 17_{5}, 24_{5}, 34, 65, 162, 233; *fără fumel'e* = fără copii 172_{22}; *un jar di fumeale* = un jăratec de copii, o spuză de copii 90_{25}; *fumeal'a-al Ḑamă* =copii nebunatici 455_{14}; pl. *fumèl'* = familii (nu şi cu sensul de: copii)

Fundă sf. = moţ, canaf.

Fundu sn. = fund 31_{36}, 72_{15}, 172_{22}, 257_{7}, 368.

Fundutòs adj. = stufos 231_{35}, 348_{11}.

Fune sf. = funie 98_{8}, 158; *ca ţel' di pri funi* = ca cei de pe funie, ca saltimbancii 107_{28}; *vă ascăpă di coardă şi fune*=vă scăpă de sabie şi spânzurătoare 168_{10}; *funea şi săpunea* = spânzurătoarea 406_{18}.

Funtînă. Vezi: *fîntînă*.

Fur vb. I=fur 19, 40, 55, 60, 61, 357; *s-fură amirălu*= să hoţească pe împăratul, să fure dela împăratul 308_{10}; *ti fură ditr-ocl'i*= te fură din faţă 308_{8}; 2° *pînă s-lu fură somnul* = până să adoarmă puţintel 16_{16}; *l-fură somnul* = adormi 157_{29}, 309_{16}; 3° *da pîne a furlor*=este necinstită 346_{15}.

Furare sf.=furare, hoţie 313_{22}.

Fur sm.=hoţ, fur 21, 22, 23, 86, 87, 109, 176, etc.; *fur viŭ* = hoţ straşnic, fur încarnat 308_{14}.

Fură-oàuă-di-sum-cloče, n. p. Fură-ouă-de-sub-cloşcă, (a fi: hoţ isteţ) 461. 462.

Furcă sf. = furcă 95, 127_{32}; *nu-ĭ furcă şi scamnu* = nu'i furcă şi darac), adică: nu-i lucru femeesc 201_{33}.

Furculiţă sf.=furculiţă 122_{11}, $134_{3, 4}$, 499.

Fure-că *(s-fure-că)*, **Furcă** = dacă (ad lit.: de ar fi că) 78_{5}, 157_{4}, 181_{16}, 247, 384_{18}, 399_{24}, 478_{15}.

Furlàni, nume propriu de bărbat 346—350.

Furnă. Vezi: *furnu*.

Furnigame sf. = neamul furnicilor 11_{31}, 297_{4}, 476; greşit în text: *furnicame* pag. 138_{28}.

Furnigă sf.=furnică 138. pl. *furnìḑĭ*=furnici 279_{32}, 295, 493; greşit: *furnică* pag. 246, 247.

Furnigă (amiră) sm.=împărat-furnică 11_{28}; *al amiră furnigă* 11_{35}.

Furnu sn. = cuptor 108_{32} şi *furnă* sf. 419_{29}, 421.

Furńie sf. = pretext.

Furtie sf. = 1° povară, cât duce o vită (cal, catâr) pe spinare 54_{38}, 67, 79_{6}, 92,

103, 152_6; 2° greutate, sarcină: *furtia tută pri mini cădeà*=toată greutatea cădeà pe mine 102_1, 336, 337; *s-l'a furtia* = să ia greutatea 280_{25}; *cari-l' căḑù furtie*=dacă îi se îngreuiè, dacă i se rugă mult 299.

Furtu sn. = furt, hoţie 134; pl. *furturĭ* 308_8.

Furtună sf.=furtună, vijelie 52, 102_{18}, 221, $251_{?}$, 439.

Furtutire sf. = furcă de încărcat caii, catârii 187_{17}.

Fus sn. = fus 95_8, 127, 203, 301, 448, 449.

Fusàr sm. = fusar, vânzător de fuse, ţigan 203, 449.

Fustane sf. = rochie 5_3, $37_{?}$, 134_{33}, 381, 455.

Fustă sf. = f u s t ă, care se poartă sub rochie.

Fuşek'e sf. = cartuş; *mîcămîcă* ... *se-adră fuşek'i*= mâncă, mâncă... de nu mai putù 308_{24}, 340_{17}.

Fuşte, pl. *fuşti* = bătaie.

Fuvirsescu vb. IV=ameninţ 298_{23}.

Fuvirsire sf.=a m e n i n ţ a r e 500_{34}.

G

Gad sn. = prunc, copil mic.

Gae sf.=cioară; pl. *găĭ* 55, 218.

Gaĭdă sf. = cimpoiu.

Gailei şi **gailee** sf. = grije; *intră*... *tu gailei*=începe să se îngrijească 3_{32}.

Galbin, fem. *gàlbină* adj. = galben 8_{38}, 182: *galbin ca ţeara* = galben ca ceara 23_{31}, 48_{24}, 53_{22}

Gàlbină sf.=galben, monedă de aur 43_{37} 237_{33}.

Gal'amàn sm. = uriaş 422, 434_{36}.

Gambrò şi *γambrò* sm.=mire 6, 27_{38}, 96_{27}, 503. pl. *gambràţĭ*, *g a m b r ì ḑ ĭ*, *gran-g'àḑĭ*. Vezi: *grambò*.

Gap-gup! cuvânt prin care se arată lătratul cânilor 14_{12}, 194, 298_4, 497.

Gardu, pl. *gardurĭ* = gard 114, 333_5, 450_{33}, 451; *Nica un gardu aveà s-antrısară* =încă peste un gard (=un obstacol) aveà de s ă r i t 249_1.

Garoafă sf. = garoafă 417.

Gaz sn. = 1° gaz, petroleu 383_{14}; 2° opaiţul care luminează cu gaz.

Găbjèŭ, Vezi: *gîbjèŭ*.

Gădăife sf.=cadaef 416_{15}, 455.

Gădil vb. I=gâdil; *l-gădilà* = îl gâdilau 466_{16}.

Gădilìe şi **gidilie** vb. I=gâdil: *l-gădilică* = l'a gâdilat (= i-a cam părut bine) 341_7, 51_{16}.

Găḑămòl'ŭ = mototol $168_{?}$.

Găerete sf.=curaj 222_{23}, 274_{27}.

Gălăìţ adj. = negru intens, ca mura cea neagră; *cu ḑeana laĭe-gălăiţă* = cu geana neagră negrişoară 36_8, 465_{25}, 466_{16}.

Gălbaḑă sf.=gălbează, boala la oi 280_6.

Gălbinare sf.=gălbinare, un fel de boală.

Găleată sf. = 1° găleată (în care se mulg oile şi care serveşte şi ca măsură de măsurat laptele) 31_{36}, 282_1, 299, 437_{29}; 2° obiceiul de a umblà cu drăgaica.

Gălescu vb. IV = a se însenină, după ploaie, după nori: *țerlu s-găleà*=cerul se însenină (din noros sau ploios ce erà) 173_{28}, 174, 175.
Găl'ină sf. = găină 30, 100_{19}, 232—242.
Găl'inèḑ vb. I=a se găinățà.
Găl'inàt. Vezi: *gl'inàt.*
Găl'inùș adj. = găinar, găinesc 224_{17}.
Găl'inușe sf. 1° găină mică; 2° constelația găinușe.
Gărăscu vb. IV = a ciripì asurzitor (despre păseri numai.)
Gărbă sf.=tocitoare, în care se tocesc strugurii.
Gărdinàr sm.=grădinar 174. Vezi: *grădinàr.*
Gărdină sf. = grădină 76_{34}, 77, 86, 96_{37}, 114, 463; *Bînă ca tu gărdina-l Dumniḑăŭ*=Trăià ca în grădina lui Dumnezeu: ca în sânul lui Avraam 132_{28}.
Gărgal sm. = gâtlej. Vezi:
Gărgălàn sn. = gâtlej 109_{15}, 366_{6}; *lo-arucutì pi* ∾ = îl dede pe gâtlej 263_{33}.
Gărgălìčŭ sn. = jucărie pentru copii $313_{1,7}$.
Gărmare = fig. bani. Vezi: angîrmare.
Gărn sn. = grâu 29. Vezi: *grîn.*
Gărnìșòr sn. = porumb.
Gărnùț sn. = grăunte 76, 367_{29}; *gărnùț di gărnùț* =grăunte cu grăunte 203_{24}, 449_{17}.
Gărvèl'ŭ și **gărăvèl'ŭ** sm. = mierloiu.
Găzetă sf. = monedă de aramă fără valoare: *el nu aveà nițì găzetă,* = el n'aveà nici parà chioară 237_{39}.
Gi! interj. arătând sunetul cânelui, când trage, mușcând de haina cuivà 14_{14}.
Gibjèŭ *(găbjèŭ)* sm. = arbust, tufă de jnepi tari 181_{11}, 295_{2}, 466.
Gidìlìc, Vezi: *gădîlìc.*
Gigănòs adj. = găunos.
Gih! = gîh! *nu ḑîse gîh!* = n'a zis nic; gîh! n'a zis nimic 371_{6}; *nu cărliḑă ne gîh!* = nici n'a crâcnit, n'a zis nici pîs! 406_{1}, 469_{21}.
Gil-gìl = cuvânt onomat. după sunetul produs de cevà lichid, când e dat pe gât 90_{4}.
Ginòj sm. = om de nimic, secătură 107_{26}.
Ginusescu vb. IV = spoesc: *li gînusì vàsili* = (le spoì vasele) o sfeclì rău de tot 122_{6}.
Gir = sunetul produs de un obiect oarecare 100_{27}, 341_{20}, 375.
Giscă sf. = gâscă $37_{5,10}$, 436.
Glap-glup=arată sunetul de înghițit cevà pe apucate, pe grăbite 338_{3}.
Glar adj. = prost, netot 3_{19}, 23_{23}, 42, 80, 229—232; fem. *glară* 55_{21}, 73_{31}, 290; *a glarlui: tine l'-aspùnĭ calea ș-el l'-u da valea*= prostului: tu îi arăți calea (dreaptă) și el apucă pe vale 230_{8}.
Glaru-lișòr adj. = ușoratec, ușurel, prostănac 53_{12}.
Glăp-Glăp!=gâlc, gâlc, (când dai cevà pe gât) 340.
Glăpuescu, glipuescu vb. IV

= dau pe gât, înghit; *li glăpuì*=le înghiţì, le dete pe gât 338_9, 404; *glîpuì ńarea* = tocă (= mâncă) mierea 104_{26}; *o-aveà glîpuită*=o tocase (=o înghiţise) 105_{14}.

Glăpuirea sf. = mâncarea pe grăbite şi pe apucate 340_{25}; *casă nu se-adară cu glîpuirea tut ţe-aflăm*=casa nu se ţine (= nu durează) tocând (= înghiţind) tot ce aflăm 104_{17}.

Glărcaţă sf. = prostie, nebunie 329.

Glărescu adj. = nebunesc, prostesc.

Glărescu vb. IV = înnebunesc; mă prostesc; *vrea glărească*=ar fi înnebunit 127_{13}.

Glărime sf. = prostie, nebunie 54_{28}, 65_1, 68_{25}, 78, 80 etc.

Glăruşcu adj. = prostuţ, uşurel 53_{28}.

Glăvănile sf.=gura, capacul, prin care ne introducem în pivniţă din odăile catului 341_{36}

Glĭcŭ adj. = crud, necopt.

Glindisescu vb. IV = petrec, mă desfătez 319.

Glìc = gâlc! interj. 31_8.

Glip! = gâlc! arată modul de a înghiţì cevà dintr'odată, pe d'intregul 104_{34}, 237, 458_{29}.

Glîpuescu. Vezi: *glăpuescu*.

Glîpuirea, Vezi: *glăpuirea*.

Gl'em, sm. = ghem 21, 100_8, 167_{25}, 299. pl. *gl'ame, gl'emurĭ; la Fărşeroţi: gl'eńĭ* şi la Vlaho-Clisura: *gl'omurĭ*.

Gl'eţ, pl. *gl'aţă* sn.=ghiaţă 171; *cu gl'àţăle crustal* = cu gheţurile ca ţuţurii 281_{18}.

Gl'inàt sm.=găinaţ [la Fărş. se zice: *găl'inàţ]*, pl. *gl'inàţĭ* = găinaţi 291_2.

Gl'indă sf. = ghindă.

Gl'indură sf.=glandulă; scrofule.

Gl'inèd vb. I=a se găinăţà: *z-gl'inară* = se găinăţară 204_{18}, 451_{27}.

Gl'om sn.=ghem. Vezi: *gl'em*.

Goadă sf.=lovitură, izbitură 353_{27}, 374, 454_{16}.

Goală. Vezi: *gol*.

Goal'ă sf. = găoace, coaje.

Gog, n. prop. 24_{29}, 25.

Gol, pl. *gol'*, fem. *goală*, pl. *goale*=1° gol, nud; 1° *munţil' va s-armînă gol' ş-erńi* = munţii vor rămâneà goi şi pustii 17_{36}; *cu mîńle goale* = cu mânile goale 184_{17}; 2° *gol ca tufek'a*= gol-puşcă 360_{30}; 3° *Am nu ǵiţi tine, va grescu goale?* = Ci nu gândeşti, se poate să vorbesc fleacuri? 81_{29}; 4° *nu-l' si mìcà goală* = erà de treabă, erà voinic; nu erà de glumit cu el, nu erà om de rând 136_{32}, 491_{17}; 5° *gol-gulişàn*=gol peste tot, în pielea goală 87_5, 293; 6° *mìcàm pîni... goală* = mâncam pâne... goală, numai pâne 147_{39}, 181_4; *ti pîne goală-l daĭ?* =numai pentru o pâne îl dai 212_{24}; *maşĭ aţeà casă goală aveà* = numai acea casă unică erà 244_5.

Gòngală sf.=mălura din grâu, nişte bobiţe negre şi rotunjoare din grâu 496.

Gońa adv.=curând: *nă oară cama-gońa* = odată mai curând 47_3, 103_{27}. Vezi: *agońa*.

Gorţu sm. = păr ; sn. pară; *deade di un gorţu uscàt, ţe nu făţeà gorţî* = dete de un păr uscat, care nu făceà (= nu produceà) pere 280_{24}, 184, 185, 230.

Graiŭ, sn. = graiu, vorbă, cuvânt 13_{17}, 25, 40, 170 ; pl. *grae* 78_{8}, 201_{12}, 247_{37} şi *gràire* 43_{13}, 61_{6}, 398_{35} ; 1° *s-nu da graĭŭ*=să nu vorbească deloc 72 ; *graĭŭ nu grea* = nu vorbià deloc 72_{21} ; *ninga ni-grit g'ine graĭlu* = nesfârşind încă vorba 20_{24} ; 2° *Nĭ-u că s-nu-ńĭ cadă graĭlu m-padi* = Mi-e că n'oiu fi ascultat 37_{15}; 3° *v́ine graĭlu*=vorba vine 364_{6} ; 4° *Dorlu a lor cu graĭu nu si spuneà, cu cundìl'ŭ nu si scrià*= Dorul lor cu graiu nu se spuneà, cu condeiu nu se descrià 319_{4}; 5° *cu graĭŭ di moarti* = cu limbă de moarte 42_{5}, 112_{1}.

Graĭlu-Mare sm.=A doua În viere 56_{7}, 93_{20}.

Grambò, pl. *grambàţì (grambìḑĭ)* şi *grang'àḑĭ*=mire. 72, 295. Vezi: *gambrò*

Gramă sf. = slovă, literă, carte; *tu carti grami lăì* =în scrisoare slove negre 36_{2}, 246_{31}; *s-lu nveaţă fičorlu gràmate*=sà'lînveţe pe băiat carte 187_{31}; *aveà sivdălu a gràmatlor*=erà îndrăgostit de carte 187_{24}, 358_{17}.

Gramèn adj.=nefericit, biet; *gramenă* = biată, nefericită 429_{16}.

Gràmuste sf.=Gramoste, numele unui sat românesc în muntele cu acelaş nume 14—18.

Gras adj. = gras 186, 390_{31}.

Grădinàr sm. = grădinar 9. 155, 174. Vezi: *yărdinàr.*

Grădină sf.=grădină 9, 76_{33}, 372. Vezi: *gărdină.*

Grămadă sf. = Grămadă, ruină ; pl. *grămăḑĭ*= grămezi şi ruine 11_{38}.

Grămătìc sm.=secretar 364_{13}.

Grămusteàn sm. = locuitor din Gramoste $14_{23,27}$, 16_{2}.

Grămustinescu adj.=grămustenesc, din Gramoste 16_{3}.

Grăsime sf. = grăsime.

Greaţă sf.=1° greaţă, greutate: *nă ahtare greaţă.*= o aşà greutate 4_{6} ; *fără multă greaţă*=fără multă greutate 394_{27}, 195_{19} ; 2° *îl' v́ine greaţă* =îi venì greu 294_{8}.

Greaţa-loclui sm. = trândav peste fire 226_{16}, 366_{7}.

Greasă sf.=gresie, piatră de ascuţit 153_{35}.

Greaună. Vezi: *greŭ.*

Greĭ sm.=cuvânt (Albania). Vezi: *graĭu.*

Grendă sf. =grindă 30_{29}, 32, 271, 355: *căḑù niputùt, ca dipri grendă* = se îmbolnăvì de moarte 23_{32}.

Grescu vb. IV=grăesc, vorbesc, rostesc. Indic. prez. *grescu, greşti* şi *gresči* 75_{2}; *greaşte* 13_{5} şi *greasče* 56_{29} şi *greşte* 236_{13} ; *grim, griţĭ, grescu.* Imperf. *gream, greaĭ* 23_{23}, *grea* 83_{19} ; *gream, greaţĭ, grea* 7_{17}. Perf. *griĭ, grişĭ, gri* 2_{4}, 5_{7}, 13_{7}, 51, 59, etc.; M. c. Perf. *aveàm gritā* 285_{28}. Imperat. *grea-ńĭ* = vorbeşte-mi $75_{1,14}$; *griţĭ-l'i*=chemaţi-l

11_{13}; *s-grească* = să grăească 4_{31}, 2_{30}. Inf. *grire* şi *greare*.
Greŭ adj. = greu, grav; 1° *l'-viñe greŭ*=i-a venit greu, i-a părut rău 12_{29},=se întristă mult 7_{18}; 2° *greŭ somnu l'-copşu* = adânc, profund somn i-am tras 36_{26}; 3° *lî'nḑidă erà greŭ* = erà bolnavă de moarte 56_{3}; *căḑù amirăroaña greŭ lî'nḑită* = se îmbolnăvì de moarte împărăteasa 195_{20}; 4° *ñilă greauă* = milă sfâşietoare 198_{19}; *sculură greaŭă*=grije copleşitoare, mare 42_{7}; *pădure greauă* = pădure greà (=întunecoasă, deasă, greu de străbătut) 87_{39}; 5° *greaŭă*=însărcinată, în poziţie: *o-alăşàşĭ greaŭă* o lăsaşi însărcinată 1_{22}, 6_{27}; *armasi greauă* = rămase însărcinată 127_{28}, 131_{35}, 205_{32}, 315_{13}; 6° *o ligă (băgă) tu greaoa*=se încăpăţână 85_{35}, 69_{37}, 92_{10}, 338_{36}; 7° *el easti di greil'i* = el este din cei cu greutate, din cei cuminţi 209_{7}; 8° *nîpòĭ sun greàlile* = la urmă vine greul 11_{23}.
Grij sm. şi sn. = pin răşinos din care se extrage zada 204_{6}; *cap di grij* = cap tare, încăpăţânat, îndărătnic 120_{22}, 204_{6}.
Grìndină şi **Grìndine** sf. = grindină, piatră 102_{18}, 167_{6}, 251_{3}, 281_{17}.
Grip sn. = undiţă 84_{14}, 163_{19}, 154.
Grire şi **Greare** sf. = grăire.
Grită sf. = grăire, strigare, chemare; *nu aştiptà grită doaŭă orĭ*=nu aşteptà să i se spuie de două ori 458_{5}; *ună grită*=cum a vorbit, îndată ce a vorbit 68_{3}.
Griva, nume propr. 195, 196 etc.
Grìn sn.=grîn 11_{23}, 100, 296, 297; *va s-ñi mîcă grînlu* = vrea să'mi mănânce coliva, vrea să mă omoare 60_{38}; *Bre! l'-mîcăm şi grînlu*= Ei! îi mâncarăm chiar şi coliva, adică: a murit deabinele, s'a isprăvit cu el 111_{37}.
Grînùţ sn. =grăunte; *grînùţ di grînùţ* = grăunte cu grăunte 11.
Griţ=sunetul produs din rosul a cevà, din mâncarea buruenilor de vite 102_{12}, 365_{16}.
Groapă sf.=groapă, mormânt 22_{11}, $_{13}$, 172_{3}, 195_{26}. pl. *groĭ* şi *(Groape*, nume de localitate).
Gros, fem. *groasă* adj.=gros 24_{1}, 80_{10}, 106, 127_{29}, 299: 1 *erà cama groasă tu minte* =erà mai greoaie la minte 358_{36}; 2° *tăl'à groasi cu auşlu*=spuneà la palavre cu bătrânul 209_{11}, 346_{5}.
Gros *(γρος)* sm.=piastru, leu vechiu, preţuind 20 centime 32_{29}, 34_{4}, 43, 67_{2}, 97, 148_{10}, 208_{23}.
Grundă sf. = grund, bucată (de zahăr, sare); pl. *grunḑĭ*, *grunde* 28_{27}.
Gruñare sf. = grohăire, grohăit.
Gruñŭ sn.=bărbie 222_{11}, 281, 315.
Gucilie sf.=creştet, vârf (Gopeşi, Molovişte.)
Gugòş sn. = glonte 487.

Gugu-Găgă, nume propriu 353=357.
Gugabaş sm.=primar 187.
Gugàmite = gogiamite, cât de mare; *s-feaţi∾feată*= se făcù fată cât de mare 258_{13}.
Gugilescu vb. IV=giugiulesc: *u gugileasče* = o giugiuleşte 234_{33}; Inf. *gugulire*.
Gugu sm.=pigmeu, piciu; pl. *guganí* 323_{16}.
Gulescu vb. IV=golesc 305_6; *l-gulì* = îl golì 184_{34}, 355; *z-gulì*=se golì 114_{33}; *carĭ s-ti guleşti* = dacă te vei desbrăcà (în piele goală) 85_{12}.
Gulişàn adj.=gol de tot, în piele goală 223_8, 293, 347_{16}; *gol-gulişàn*=gol, în pielea goală 87_6.
Gulişinèd vb. I=desbrac în pielea goală. Inf. *gulişinare.*
Gul'anò, pl. *gul'anàţĭ* sm. = somn (Epir) 84, 85.
Gumàr (şi *γumàr)* sm.=măgar 30_{20}, 79, 117, 162, 454-458; *nu ştea si mpartă pal'i la doĭ gumàrĭ*=erà prost, de da în gropi 98_{26}.
Gumară sf. = măgăriţă 102_{11}.
Gună sf.=blană 105_{25}, 271_{24}.
Gură sf. = 1° gură 4, 9, 22, 30, 68, 86, etc.; 2° *gură di puţ* = gura puţului 8 $_8$; 3° *zg'ileà cît lu ncăpeà gura* =ţipà din răsputeri 119_{24}, 131_9; 4° *Aştiptà tute n-gură ca vîră puĭl'u orbu* = Aşteptà totul deagata ca puiul orb, ce n'a deschis încă ochii, care este încă plăpând 366_4; *aşteaptă n-gură*=aşteaptă totul deagata 7_{34}; 5° *lo-aştiptà cu gura căscată*=îl aşteptau cu nerăbdare mare 7_1, 79_{21}; *armàsiră cu gura căscată (=hăscată)*=rămaseră uimiţi 93_{21}, 13_{23}, 67_{28}; 6° *cu gura nu va-l' grescu* = cu gura n'o să'i grăesc 75_8; *nu-şĭ grescu cu gura* = au întrerupt relaţiile; 7° *ş-curmà di la gură* = se lipsià de mâncare îndestulă, nu mâncà îndestul 162_{26}; 8° *nvirinàt, că nu-l' si băgà ţivà n-gură* = întristat, că nici poftă de mâncare nu aveà 39_{17}; 9° *s-no-aĭbă gură fraţl'i* = să n'aibă cuvânt, să nu poată găsì pretext fraţii 47_{16}; 10° *Are gură pînea?* = vorbeşte pânea 229_{24}. 72_{39}; *tute erà cu gură*=toate erau vorbitoare 284_{19}; vorbitor, năzdrăvan 108, 109; *va-ţĭ da şi gură* = îţi va da şi gură (=te va face să vorbeşti) $194_{31, 26}$; 11° *lo-agùmsiră cu gură*=îl ajunseră, îl apucară în viaţă 424_{27}.
Gurgùl'u sm.=piatră (rotundă); cocoloş; gură de ulcior.
Gurgul'utòs adj. = rotunjor, rotund 401_{32}; *minčună gurgul'utoasă* = minciună rotunjoară (=care nu se pricepe, că-i minciună) 369_{12}.
Gurlèd vb. I=1° a guţăì; 2° vuiesc: *Băgară atumţea s-gurleadă àpili* = Începură atunci să vuiască (puternic) apele 50_9, 221_5; *îńĭ gurleadă màţîle di foame* = îmi chiorăie, îmi gârâie maţele de foame: a aveà foame grozavă 46_{17}, 92_{28}, 133_2, 161_{29}.

Gurliḑare sf. = 1° guţăire; 2° vuire; 3° gârâială.
Gurliţă sf. = boală de porci.
Gurmàḑ sm. sn. = gâtlej 213_{21}.
Gurńèḑ vb. I = scotocesc, scormonesc 136_{31}; Inf. *gurńare* = scotocire, scormonire.
Gusàc sm. = gânsac, gâscan (Veles, Cociani, Scopia) 177.
Gusgunipsescu. Vezi: *guzgunipsescu.*
Gustu vb. I = gust, a gustà
Gustu sn. = gust, chef, dispoziţie, bunul plac 16_{28}, 19, 180_{34}, 356_{16}.
Guşe sf. = gât 2_4, 47, 50_{13}; 1° *singur s-te-aĭ pri guşi* = singur să'ţi porţi păcatul 86_1; *s-nu-l am pri guşi* =să nu'i port păcatul 99_{11}; 2° *nu mi loaţĭ pri guşe*= nu mă nenorociţi, nu vă faceţi păcat cu mine 10_{10}; *vrea mi l'aĭ pri guşi* = erà să mă nenoroceşti pe nedrept 97_{24}; *nu mi l'a pri guşe* = nu mă nenorocì 176_{30}, 178_3, 243_{22}, 345_{24}; 3° *ş-lo calea di guşi* = se pornì pe drum (= se făcù frate cu drumul) 125_{16}; 4° *ş-u l'a di guşi* = o apucă de gât 43_{18}, 88_{15}.
Gutuńe sf. = gutuie 465.
Gutuńiţă sf. = gutuie mică.
Gutùńŭ sm. = gutuiu.
Guvă sf. = gaură 4, 38, 47_{32}, 55_7, 434 etc.; 1° *acăţară gùvile*=au apucat găurile, au fugit care încotro a putut, au tulit-o la fugă 29_7, 112_{20}, 249_{31}, 323_{10}; 2° *Tru patru sute di guve se-ascumse* = s'a ascuns în patru sute de găuri 239_{35}; 3° *aveà faptă nă guvă ntro-apă* = făcuse o gaură în apă (= făcuse nimic) 66_{29}; 4° *tu guvă di şarpe să se-ascundă* = în gaură de şarpe să se ascunză 339_{13}.
Guviće sf. = găurică 351_{32}, 451_{28}.
Guvojdu sm.=1° cuiu (de potcovit) 96_{32}; 2° *Tută ḑua adrà guvojdi cu dinţîl'*= Toată ziua tremurà de frig, (=îi clănţăniau dinţii de frig) 225_{30}, 281_{21}; 3° *acăţà s-adară guvojdi di frică* = începù să dârdâe de frică 350_{22}; *s-adară guvojdi cu dinţîl' di frică*= să dârdâe, să-l apuce groaza de frică 14_3.
Guvujdèl sm.=ţăpuş, ghimpe, care intrând în piciorul oilor, le face să schiopăteze; boală provenită de înţepăturile acestui ghimpe 280_6.
Guzgùn adj.=scotocitor, scormonitor 222_2.
Guzgunipsescu vb. IV = scotocesc, scormonesc 42_{15}, 206, 279.
Guzmòl'ŭ sn.=mototol, strâns ca un ghem, ghemuit 275_4

G'

G'amande, g'amante sf.=diamant 167_{30}, 253, 420. Vezi: *ǵamande.*
G'anĭ sm. propriu=Ioan 336.
G'atru sm. = doftor. Vezi: *ǵatru.*
G'egă sm. = Albanez.

G'elă sf. = mâncare, bucate 329_{27}.
G'es adj.=vită neagră, vărgată cu roşu pe la buze, picioare; *l'-erà frică s-nu l'-u facă nìpòĭ g'esă Ţila* = îi erà frică să nu i-o facă iarăşi boacănă Ţila 55_{10}.
G'esă n. propriu de catâr (=*mulă*), vărgat cu roşu pe la gură, picioare 300; asemenea se zice *g'esă* şi despre capre.
G'idere sf.= nenorocire 377_3 (Epir).
G'iftă sf. = ţigancă 36, 254.
G'iftu sm. = ţigan 13, 14, 22, 23, 254.
G'igănescu adj.=albanezesc.
G'igărie sf.=Albania (locuită de triburile, cari vorbesc dialectul Gheghilor 99_{20}.
G'ilandru sm.=cocoloş 363_{27}, pl. *g'ilandră, g'ilandri, g'ilandărĭ.*
G'imtă sf. = mulţime (Albania.)
G'in. Vezi: *vin.*
G'ine adv.=1° bine 2_{37}, 12_3, 15_{23}, 67, 77_{26}; *g'ini-g'ini* 49_{36}; *di g'ine ma g'ine* = din ce în ce mai bine 215_{31}; *erà g'ine* = bine ar fi, ar fi bine 24_{13}; *tines-h'iĭ g'ine* = tu să fii sănătos 83_{36}; *il' viñi ca g'ine* = îi părù bine 100_{15}; *nu pate g'ine* = nu păţeşte binele, o vede rău 73_{3}; *cîtu ntunică g'ine-g'ine*=îndată ce înoptă deabinele de tot 61_{17}; 2° *g'ine-muşat* = frumos-frumuşel 27_{34}, 48, 53_{14}, 80_3, 115_{26}, 153_7, 293_{24}; 3° *g'ine-ma*=bine însă, astfel însă 2, 4, 9, 20, 35_{35}, 45_9; 4° *de-ag'inealuĭ*=deabinele 95_{19}, 97_7. Vezi: *ag'inealuì;* 5° *o-aflară g'ine* = au găsit de cuviinţă 302_{22}; 6° *fac g'ine, adàr g'ine* = consum, fac să dispară; *tră puţi'n k'irò l'-feaţe toţĭ pradl'ig'ine*=în puţin timp tocă toţi banii 39_{15}; *carĭ u feaţi g'ini pita* = după ce mâncă, după ce isprăvì plăcinta 90_3, 102_{12}; *niţi dao cărvel'i nu putù s-li facă g'ine* = nici două pâni nu putù consumà 263_3; *li feaţe g'ine* = le isprăvì 494_4; 7° *li băgă g'ine cu nă dulă* intră în relaţii de dragoste cu o servitoare 315_{19}.
G'ine sm.=binele; *s-lă facă un g'ine* = să le facă un bine 207_{19}.
G'inea sf.=binele, fericirea; *la g'inea*=la fericirea 381_8, 479_{28}, 497_8.
G'ineaţă sf. = bine, norocire, fericire 93_{17}, 114_{18}, 128, 363_{24}; pl. *g'inèţĭ* = binefaceri 148_{20}, 324, 437_{32}.
G'inuescu vb. IV=salut, mă interesez de sănătate 170_2, 390_{20}.
G'itrie sf. = leac, doftorie. Vezi: *vitrie.*
G'ivăsescu vb. IV = citesc 484_{25}. Vezi: *g'uvăsescu.*
G'iză sf. = urdă (de a doua calitate).
G'iză sm. = amendă 378_{24}.
G'oea adv=doară, oare 177_6, 178, 482. (Macedonia).
G'on sm. = fel de cioacă, (o pasăre) 23, 24.
G'os adv.=jos; *lo-alăgă din sus în g'os* = umblă din sus în jos: peste tot, în lung şi lat 35_{35}; *l-l'a dipri supră, l'-la dipri g'os* = îl

iea pe subțire, cu șiretenie 43_{20}, 190_{38}.

G'umàčŭ sn. = ulcior de aramă 171_{4}, 438_{5}.

G'ume sf.=vas de aramă cu care se cară apă 294_{30} pl. *ğuńĭ*=vase, și: *g'umurĭ* = lăutarĭ.

G'urĭ, nume propriu 242–259.

G'uvăsescu vb. IV = citesc 157_{26}, 177, 246.

Ğ

Ğaba adv.=geaba, zadarnic; *nu di ğaba*=nu în deșert $400_{1?}$, 148, 181, 322_{2}.

Ğam sn. și **Ğame** sf. = geam 124_{31}; *nă pălate di ğame* = un palat de cristal, de sticlă 130_{8}; pl. sn. *ğamurĭ* 281, sf. *ğeńĭ* 222_{6}.

Ğapi sf. = buzunar (Fărșeroții) 483. Vezi: *ğepe*.

Ğejvă sf. = ibricel de cafeà, pl. *ğejvi* 256_{36}, $257_{1, 6}$.

Ğengă sf. = luptă.

Ğepe sf. = buzunar $63_{.1}$, 76, 92_{35}, pl. *ğeḱ* 490_{15} și *ğepurĭ* 76_{34}, 77_{9}; 1° *u băgă ș-aestă cuvendă n-ğepe* = o tipărì și pe această maximă bine în cap 188_{25}; 2° *ma j-drațl'i nu șideà cu mîńle n-ğepi*=dară nici dracii nu ședeau cu mânile în buzunar, în neactivitate 154_{8}.

Ğilit=suliță supțire; *canda un ğilit arațe îl' tricù pit trup* = par'că un fior rece îi trecù prin corp 142_{2}.

Ğil'àt sm =gâde, calău $13_{.0}$, 190, 191, 502.

Ğimie sf.=moschee, geamie, 353_{25}.

Ğirimè sm. = gloabă $136_{4, 9}$.

Ğivaricòŭ, pl. *ğivaricale* și *ğivaricàḑĭ*=giuvaericale, bijuterii 167_{3}.

Ğoană sf. = vitează, voinică, femeie în etate de tinerețe dela 16 – 30 de ani 446.

Ğoc sn. = joc, horă, dans 206_{32}, 232; *carĭ ti bagă pri ğoclu aestu?*=cine te îndeamnă la toate astea? cine te ațâță să faci așà covà 409_{6}; pl. *ğocurĭ* = jocuri, hore, dansuri; *c-aoațe nu-ĭ ğoc*=căci acì nu-i joc, nu-i glumă $8_{2?}$.

Ğoc (*joc* Molovițte, Gopeși) vb. I = joc (în horă), dansez 34, 232; *cum si jucà* = cum se jucà 236_{1}; 1° *erà vîră țe-l' ğucà oclul* = erà vreunul, care se pricepeà 456_{35}; 2° *ńi-u ğucàșĭ* = mi-ai jucat-o, mi-ai făcut-o cât de bună 185_{34}; *s-l ă u ğ o a c ă*=să le-o joace, să le tragă c l a p a 184_{18}; *dol'i ș-o-aveà că-ș ğucară hunerea un-alantu* =amândoi credeau, că s'au înșelat unul pe altul 81_{9}: 3° *ğoacă preftul di bil'è*= joacă popa de nevoie, de beleà 8_{26}, 33_{35}; 4° *pînă ș-arîse di li ğucă meàrile cu nîsă* = până ce o înșelă și-și bătù joc de cinstea ei 255_{27}.

Ğoea, **Ğoĭ**. n. pr. = Joi, Joimăriță 94_{95}, 277_{2}, 417; *de Ğoĭ pînă n-Ğoĭ* = de Joi, până Joi, o săptămână întreagă 34_{14}.

Ğonă sf. = voinică, vitează, în puterea vârstei 319. Vezi și: *ğoană*.

Ğone sm.=1° voinic, viteaz, vrednic, flăcău în puterea vârstei 2, 7, 14, 15, 71, 78, 87, etc. etc.; 2° mire, ginere, bărbat 60_{6}, 319_{21}; 3° *ğone-mușàt* și *ğone-aleptu* = Făt-frumos (pretut.).

Ğone (amiră ∾) = împăratul viteaz 11, 12, 14.

Ğucare sf. = jucare; pl. *ğucărĭ* 134_{28}.

Ğucăreale sf. = jucărie 84_{10}, 495; *ğoñĭ, nu ğucăreale*= voinici, nu glumă 364_{15}.

Ğucătòr sm.=jucător; *ğucătòr di cărțĭ* = jucător de cărți 428—430.

Ğudèț sn. = judecătorie.

Ğudic vb. I=1° cert; *mi ğudicà tută ḑua*=toată ziua mă certà; 2° judec, 17, 99_{21}; *fără s-mi ğudițĭ* = fără să mă judeci 350_{27}; *țe-l' ğudicà*=care-i judecà 55_{23}; *ğudicațĭ-mi ma nintea*=judecați-mă întâiu 97.

Ğudicare sf. = 1° a certà, a cicălì; 2° judecare, judecată 97_{19}, 99_{17}.

Ğudicătòr sm. = 1° cârcotaș, cicălitor; 2° judecător $18_{11, 12, 18}$.

Ğueape sf. = răspuns 11_{2}, 167_{8}. 493_{25}; *că ğueape nu-ñĭ dațĭ*=căci văi de voi, vai de capul vostru 93_{26}, 191_{35}, 196_{25}.

Ğuf! = cuvânt onomatopeic 55_{31}.

Ğug, pl. *ğugurĭ*=1° suiș 208_{33}, 209_{8}; 2° jug.

Ğugastru sm.= jugastru, fel de arbor 485.

Ğuğie sf. = pereche de boi, cu care se ară.

Ğumbă și **čumbă** sf.=umflătură, uimă.

Ğumitàt, și **ğumitate**=jumătate 17_{2}, 55_{12}, 68_{3}. 131_{6}, 171_{10}, 254, 336; *că ğumitățĭ di oĭ psusiră*=căci jumătate (=jumătăți) din oi muriră 17_{15}; *ḑise ca cu ğumitàt di boațe* = zise cam cu jumătate de voce, cam cu sfială, fără curaj 206_{6}.

Ğumitic sn. = 1° măsura de jumătate de ocà, cu care se vând lichidele; 2° jumătate (din ocà); 3° înjumătățit; 4° nume propriu: Înjumătățilă 105_{2}.

Ğunàc adj. s. = viteaz, voinicel 332_{12}.

Ğuname sf.=tineret, voinicie.

Ğunàr sm. = voinicel 270_{19}.

Ğunatic sn. = voinicie, vitejie 170_{4}, 219_{32}, 398_{15}.

Ğuneale, fem. *guneauă*=voinicel.

Ğuneàpine sf.=jenuper, jnep 104_{22}, 165_{12}.

Ğuneață sf. = voinicie, vitejie, tinerețe 9_{3}, 15_{3}, 107, 115, 137, 246, 339, 475.

Ğunescu adj.=voinicesc, vitejesc; *u nviscù tu strañe ğunești*=o îmbrăcă în haine de voinic 202_{17}, 445_{20}.

Ğup sn.=fel de haină scurtă la Fărșeroți, care se îmbracă odată cu *mărama*.

Ğur vb. I = jur; *mi ğur*= jur 8; *mi ğuràĭ*=jurai, făcui jurământ 13_{39}; *să s-ğură* = să se jure, să jure 13_{36}, 6_{10}; *cum s-aveà ğurată* = cum se jurase 9_{6}; *băgă feata s-ğură*=băgă pe fată să jure $50_{18, 19}$.

Ğurare sf. = jurare.
Ğuràt sn.=jurămînt 13_{28}, 14, 46_{29}, 135_{34}, 164_{33}, 247_{4}, 297; *cara feaṭe ğuratlu aestu greŭ ca mùntile ṭe-angreacă* = dacă făcù acest jurământ greu ca muntele care apasă 8_{37}; *Calea tută nu scoàsiră čipit tră ğuràt* = În tot drumul nici nu crăcniră câtuşi de puţin 89_{8}; *işè di ğuràt*=se văzù deslegat de jurământ 249_{16}.
Ğuvair sm. = giuvaer 292, 296_{15}, 445.
Ğuvaricò, pl. *ğuvaricàṭĭ* şi *ğuvaricale* = bijuterie 445_{31}; *Pòrṭile irà di ğuvaricàḑĭ* = Porţile erau de bijuterii 212.

H

Ha! interj. de satisfacţie şi de afirmare, de îndemn şi mirare 107_{28}, 260_{38}, 495.
Ha! = hăi! (interj.) 368_{2}.
Habin adj.=căldicel, potrivit de cald.
Hağì=pelerin, persoană care a făcut pelerinajul la Ierusalim 398_{23}.
Hahă sm. = prost, haihui, gură-cască 430_{36}.
Haĭ! interj.= hai! haide 40_{9}, 150_{25}, 366_{16}, 474_{35}.
Haĭde! interj. = haide! hai! $44_{8, 32}$, 172; *haĭde-haĭde ağumsecăravea*=încetul cu încetul sosì corabia 1_{10}, 88_{6}.
Haĭhùĭ adj =haihui, fluerăvânt, netot.
Haĭvàn sm.=animal (cuvântul nu este întrebuinţat în Aromâna, afară de acì) 449_{33}.
Hak'e sf. = hac, rost; *va lă vĭnă di hak'e a cap-dicĭńlor*=o să le vie de hac, o să-i biruie pe căpcăunii 338_{14}.
Halane sf.=merit, pe merit; *halane pri pînea ṭe-ş mîcà* =halal de pânea ce mâncă 463_{31}.
Hală, Hale sf.=1° hal, stare; 2° stare nenorocită; *ş-acîṭă să-şĭ plîngă hala* = şi începù să-şi plângă starea ticăloasă 57_{11}; *ṭe-l' si faṭe halea?* = ce i se face halul? ce te faci? 280; stare proastă, stare de plâns $212_{6, 31}$, 214_{2}; nenorocire 350_{3}, 89_{18}; suferinţă: *ştiŭ halea loclui*=cunosc suferinţa din partea locului 342_{32}; *l'i spuse ṭi hală aveà feata*=îi arătă ce suferià fata 256_{35}.
Haldùp, pl. *haldupeańĭ* sm.= soldat turc, numit astfel in bătaie de joc 345.
Ham!=1° ham! arată lătratul cânelui 30_{3}, 400_{2}; 2 nume propriu, după modul de lătrat al cânelui, ca să desemne pe unul care are câni 30.
Hane sf.=han, cârciumă 25, 82, 147_{19}, 162, 327, 328; *şicàṭĭ di la hane* = glume prosteşti 364_{20}; *minčună di la hani*=minciună grosolană 100_{18}.
Hap! interj. = ham! 69_{14}.
Hap-hup! = interj. 263_{33}.
Hapse sf. = închisoare 31.
Har sm. = moarte, charon $24_{8, 1}$, 115_{31}, 298, 299, 320, 430, 431.

Harame adv.=haram, de haram, pe nedrept; *harame nu-l' si mîcà*=(haram nu i se mâncà) adecă: erà voinic, erà de treabă 468_{26}.

Harauă, Harao sf.=bucurie, veselie 5, 6_{34}, 9, 14_{3}; *casa nu u ncăpeà di harauă*=nu mai puteà de bucurie 34_{7}, 193_{2}; *criscù nă palmă di harauă*=s'a bucurat foarte mult 88_{29}; *s-umplù di harao*=se umplù de bucurie 75_{9}; *harauà n-casă*=numai puteà de bucurie 55_{16}, 34_{4}; *nu sčià ți cama s-facă di harao* = nu știà ce să mai facă de bucurie 76_{30}, 67_{8}; *mași harauă erà* = numai bucurie erà 50_{21}; *haraoa țe trapsi*=bucuria ce simțì 65_{1}; *aflară casa ndreaptă di ti loa haraoa* =găsiră casa gătită, de-ți erà mai mare plăcerea să te uiți 286_{36}, 73_{38}; *hrao* = bucurie 236_{3}, 418.

Hare sf. = însușire aleasă, dar, calitate; *mare-țĭ easte harea*=mare-ți este puterea 24_{30}; *cu tute hărle* = cu toate însușirile alese 206_{3}, 299_{33}, 300_{3}, 195_{31}; dar dumnezeesc, char 461_{23}.

Harğe, pl. *hărği* sf. = cheltuială 83_{38}, 225.

Hartă sf = grație; *s-avèțĭ hartă* = (să aveți grație) să mulțumiți... 123_{25}.

Hartupèxĭ sm. = jucător de cărți (cuvânt grecesc, neîntrebuințat) 428, 432.

Hascu vb. I = casc;... *ahĭ't așliptà cu gura hăscată*= ... într'atâta aștepta cu gura căscată, cu dorință mare 79_{21}; *armàsiră tuțĭ cu gura hăscată*=se mirară cu toții, rămaseră uimiți cu toții 13_{28}; *îl hăscà n-gură* = se uitau (ei) cu mare mirare (ca să auză, ce are să spuie) 297_{17}; *îl hascu n-gură*=sunt la ordinele lui (din iubire mare, din dragoste arzătoare); Inf. *hăscare*=căscare. Vezi: *cascu*.

Hascu adj.=gură-cască; vocativ: *hask'e!*

Hașa sf.=negare, tăgăduire; *u feațe hașa*=a tăgăduit.

Haze sf. = haz; *tră haze* = de haz 128_{26}.

Hăbare sf.=știre; 1° *s-l'i pitrițèm hăbare* = să'l vestim, să'l anunțăm 7_{26}; *deade hăbare*=vestì 23_{16}, 71_{33}, 113_{20}; 2° *loară di hăbare*= aflară, prinseră de veste 9_{5}; 3° *poate c-are hăbare*= poate că știe 11_{14}; *nu ș-aveà di hăbare* = nu știà 177_{27}; *di tute aĭ hăbare*= la toate te pricepi 177_{29}; 4° *necă s-l'a vîră di hăbare* =nici să nu simtă nimeni (= să n'afle nimeni) 309_{2}; 5° *lo g'ine de hăbare*=auzì bine 285_{38}; 6° *Cîndu avdĭ, hăbărli al Țandacùk'* = Când auzì știrea de moartea lui Țanzacuchi (= când auzì, că Ț. a murit) 111_{38}, 128_{33}; 7° *mîcărĭ, nu hăbărĭ* =mâncări, nu fleacuri 92_{15}, 278_{30}.

Hăeate, pl. *hăèțĭ* sf.=pridvor 23_{7}.

Hăğilik'e sf. = hagialâc, pelerinaj 234, 398, 399; *adară nă mare hăğilik'e* = face o mare binefacere.

Hăirlitcu, Hăirlitic adj. = de

bun augur, priincios, favorabil; *ună hăirlîlcă* = o (veste) bună, favorabilă 1_{17}; *hăirlîlca s-ţă ńargă lùcrulu*=cu noroc să-ţi fie! *om hăirlîtic*=om de bun augur, neghinionist.
Hăire sf. = folos, noroc; *că mulţî l'-viđură hăirea* = căci mulţi îi văzură folosul 98_{33}; *să-l' veadă hăirea*= să-i vază folosul 445_{12}.
Hălate sf. = unealtă 163_{19}.
Hăngàr sm., sn.=cuţit măcelăresc 16_{34}.
Hăngì sm. = hangiu 83, 89_{12}, 327.
Hăńatic sn. = plata pentru han, cheltuiala dela han; *prindeà s-plătească hăńàtiţle*=trebuià să plătească cheltuielile făcute la han 83_9.
Hăpseane sf.=închisoare 17_9; *va s-k'erĭ hăpseane* = vei perì în închisoare 17_{36}; *Picurarlu murì hăpseane* = Păstorul murì în închisoare 18_1.
Hără sf.=graţie 437_{11}. Vezi: *hare*.
Hărăcòp adj. = vesel 46_3.
Hărboală sf. = horcăit.
Hărbulescu vb. IV = horcăiu 406_{25}, 494_{28}.
Hărbulire sf. = horcăire.
Hărg'ie sf. = zori de zi 15_{10}, 324_{16}.
Hăriòs adj. = vesel, bucuros 1_{14}, 13_{14}, 34_{16}, 43, 114, 325; *lucru hăriòs*=lucru îmbucurător 12_{25}.
Hărisescu şi Hărsescu vb. IV= 1° alint, bucur; *no-aveà carĭ s-hărsească* = n'aveà pe cine să alinte 126_{10}; *acşì s-ţî hîrseşti bana* = aşà să ai parte de viaţă 64_{12}; 2° *mi~*=mă bucur: *să s-hărisească*=să se bucure 38_1; *s-hăriseà* = se bucurà 50_5, $110_{3,}$, 143, 145; Inf. *Hărisire (hărsire)* şi *hăriseare;* Part. *hărisìt* (*hărsìt*).
Hărk'escu vb. IV = sforâiu; *hărk'à* = sforâià 16_{23}.
Hărnescu, Hrănescu vb. IV= nutresc, hrănesc 4_{35}, 18, 32_{21}, 44, 57_{15}, 176; 1° *casă nu hărneà* = casă nu întreţineà (= nu câştigà în destul) 163_{12}; 2° *Aiştùĭ l'-u hrănì ş-cama puţî'n* = Pe acesta îl menajă şi mai puţin 458_{19}.
Hărsescu. Vezi: *hărisescu.*
Hărsìt adj. = 1° alintat, desmierdat; 2° bucurat; *cu ìnima hărsită* = cu inima bucuroasă 268_{22}.
Hărtak'e sf. = carte de joc 431_{26}, 432.
Hărvíe (şi *hărg'ie*) sf. = zori de zi 158_8.
Hărzăescu vb. IV = am trebuinţă, îmi face trebuinţă. germ. brauche; *Văsil'elu-l hărzăeà ş-nìs un ahtare san*= Regelui îi făceà trebuinţă un aşà «san» 455_{24}; *Cîndu va ti hărzăească*= Când îţi va trebuì 138_{17}.
Hărzescu vb. IV = dăruesc 326.
Hăsàp, pl. *hăsàk'* sm.=casap, măcelar 41_{23}, 157_{11}.
Hăsăbă, Hăsăpă sm. = oraş 61_{12}, 81_{38}, 83, 300_{17}, 333.
Hăsăpniţă sf.=măcelărie, locul unde se taie şi se vinde carnea 307 (Macedonia).
Hăşòt sm.=Român grecizat (din provincia *Hăşi*, din

Cazalele Grebene și Elasona.)

Hășutescu adj. = de Hăși: *hoară hășutească*=comună hășutească 100_7.

Hătire sf.=hatâr, plac 363_{24}, 453_{24}.

Hăvane sf. = piuliță 499_{22}.

Hăvă sn.=climă; bunul plac, chef; *ș-mutreà hăvălu*=își căutà de plăcere 339_{18}.

Házire adv. = gata 259_1.

Hăznă sm.=haznà, vistierie 54_{38}, 55, 146_{23}, 308, 309.

Hindak'e sf.=șanț; pl. *hîndák'* 172_3, 359.

Hingì. Vezi: *hăngì.*

Hîrlu adv. = gata: *l'i stîteà hîrlu* = îi sta gata, a sta pe capul nostru amenințător de moarte 288_{23}.

Hîrșt!=hârșt! arată tăierea a cevà dintr'odată 59_{23}, 398_{11}. Vezi: *cîrșt!*

Hoară sf.=sat, comună, orășel 1, 2, 4, 5, 6, 12, 18, etc., *tută hoara* = toți (tot satul) 67_{28}; *acățară s-imnă hoară di hoară*=începură să umble din sat în sat 57_{24}.

Hoardă sf. = 1° sfoara dela cicric, unsă cu catran și care servește la întorsul cicricului; 2° sabie, spadă 174. Vezi: *coardă.*

Hop! interj. = hop! 340.

Hrană sf.= hrană, nutriment 358.

Hrao. Vezi: *haraua.*

Hrap-Hrup = interj. 120_{32}.

Hrănescu. Vezi; *hărnescu.*

Hrisafe sf. = fir aurit, poleit 93, 132; *tu hrisăh'*=în haine cu fir de aur 10, 369_{38}; *tută tu hrisafe*=toată în fir de aur 57_{32}; *perlu di hrisafe* = părul aurit 72, 278_{38}.

Hrisic sm. = argintar, giuvaergiu 351.

Hristò sm.=Christ; *Hristolu* (art.) 19, 93_{17}, 426 — 430; *Canda l'i se feați Hristolu n-casă*=(Par'că i se născù Christ în casă), așà de mult s'a bucurat 149_6.

Hrisusescu vb. IV = poleesc, auresc; *s-hrisusì* =se aurì 203_8; *Perlu îl' hrisuseà*= Părul par'că-i erà aurit, îi poleià 173_{28} Inf. *Hrisusire* =aurire.

Hrisusit adj. = aurit, poleit 37_{36}, 59_{32}; *hrisusita-l' gură* =gura ei de aur 37_{14}, 285_{29}; fig. inimă: *s-caftă țe-l' doare hrisusita*=să ceară ce-i dorește inima 67_{10}, 92, 145_{33}.

Hrișt! = hârșt! 156_{15}. Vezi: *hîrșt.*

Huhutescu vb. IV=1° chiuiu, strig din răsputeri (de pe culme de deal, munte, etc); *huhutì nă oară*=dede un chiot odată, strigă odată din răsputeri 260_{35}, 30_{18}; 2° *și-l huhutiră nauntru* = și-l asvârliră înăuntru 31_{30}; *u huhutește tu mîcarea-l h'il'ŭ de-amiră*=o aruncă (cu grămada) în mâncarea fiului de împărat 181_{18}.

Huh'e [din *hu*+h'e!],=interj. de nerăbdare 483.

Huleră sf. = holeră 298, 299.

Hunere sf. = meșteșug, renghiu, truc 83, 91_{35}; *că-ș ğucară hunerea un-alantu*= căci s'au înșelat unul pe altul 81_9; *țe hunere va lă ğoacă* = ce truc, ce dracovenie le va jucà 307_{22}; *s-nu-l' ğoacă vìră hunere*

=să nu-i joace vreo festă 449_{23}, 120_{19}.

Hurică sf. = sătuleț 161_{21}.

Hursescu vb. IV = datorez; *Va-l' hursească al Mihàlĭ* = o fi c'o doagă, o fi netot 208_{32}.

Huzmete sf.=treabă, servire 10_1; *o-aveà aspăreată huzmetea* = o cam sfeclise, se cam speriase 370_{11}, 475, 9_1.

Huzmik'àr sm. = servitor, slugă 49, 56, 57, 174, 175

H'

H'are sf. = fiere 341_2, 344_{17}, 469_{19}.

H'arh'ir sm.= piersic (Epir.)

H'àrhiră sf. = piersică 465_{35} (Epir.)

H'avră sf.=friguri; *h'èvrile lo-acățà*=îl apucau frigurile 90_{31}; *te-acăță h'èvrile di frică*=te apucau frigurile de frică 95_{22}, 193_7, 298_{34}, 319; *di te-acățà h'èvrile de boați-l'*=de te apucau frigurile (= intrai în răcori) de voce-i 107_{32}.

H'er sn.=1° fier 12_2, 88_7, 107_{23}, 258—261, 337; pl. *h'are* = a) fiare, b) cătuși, lanțuri 288; 2° *h'àrile s-mică-l' vineà*=ii venià să rupă fiarele: se supără foc 132_1; *ș-mîcà h'àrili di inate*= (mâncà=) rupeà fiarele de necaz 197_{33}; *h'er* = fierul de călcat; *nîsă va li da tute cu h'erlu* = ea le va potrivì pe toate, va aranjà totul cum e mai bine 369_3.

H'erbu vb. III=1° fierb 29_{21}, 71_1, 89_{23}, 166, 167; *h'arse*= fierse 235_{10}; *va s-u h'erg'i*= o vei fierbe 235_1; *aveà h'artă*=fiersese 102_5; *h'artă* = fiartă 235; 2° *h'irbeà făsul'e*=dormià de a binele 180_9; 3° *Ț-u h'erbu*=Ți-o coc 491_{16}; *l'-u h'irbeà*=(i-o fierbeà) îi purtà necaz, i-o coceà, îi purtà Sâmbetele 114_{16}; *h'irbeà pi feată ș-cama multu*=îi purtà și mai mare necaz fetei 196_6; Inf. *h'àrbire* și *h'irbeare*=fierbere; *h'ertu* = fiert.

H'ic sm. = smochin 44_{36}, 45.

H'icàt sn.=ficat; pl. *h'icate*= ficați 70_{27}, 90_1; 1° *susk'irà dit h'icate* = suspină din adânc (=din ficați) 174_{12}; *uhtà dit frî'nḑîle dit h'icàt* oftà din frunzele (= din adâncul) ficaților 200_{10}; 2 *canda ș-videà h'icàtile*= (par'că-și vedeà ficații) = nu o puteà suferì de loc, îi erà scârbă s'o vază 195_{34}; 3° *ș-alăsară h'icàtile a lor tu pădure* = își lăsară pe iubiții, pe drăguții lor (= ficații lor) în pădure 273_3.

H'ică sf.=smochină 44_{37}, 45_9.

H'ìcĭ adv. = de loc 15_8. Vezi: *icĭ*.

H'ig vb. III=înfig; *lu h'iḑeà* îl înfigeà 166_{18}; Perf. *h'ipșu*; Inf. *h'iḑire*, *h'iḑeare*= înfigere. Vezi: *nh'ig*.

H'il'astru sm. = fiu vitreg; *h'il'astră* = fiică vitregă 193_7.

H'il'e sf. = fiică, *h'il'e de-amirà* = fiică de împărat; *h'il'a-amirăluĭ* = fiica îm-

păratului (pretut.) *h'il'e*; *di Evă*=fiică de Evă 68_{16}.

H'il'in sm. = fin; *h'il'ină* = fină.

H'il'ŭ sm. = 1° fiu; pl. *h'il'*, art. *h'il'lu* 3_7; *h'il'ul* 174; *h'il'-ńu* = fiu-meu; *h'il'-tu* fiu-tău 21_{30}; *h'il'-su* = fiul său 2_8, 17_{30}; *h'il'ŭ* = fiule 5_{34} (pretutindeni); 2° *h'il'ŭ-mușàt* (=fiu frumos) făt-frumos; *h'il'ŭ de-amiră*= fiu de împărat; *h'il'ŭ-aleptu* (=fiu ales) făt-frumos; *h'il'u di văsil'è*, *h'il'lu a văsil'eluĭ* = fiu de rege (pretutindeni); *h'il'ŭ di domnu-mare* = fiu de domn mare, fiu de neam mare 417; *h'il'ŭ di oarfîn* = fiu de om sărac 387.

H'ima adv.=în jos; *ș-u deadi h'ima ng'os*=apucă în jos, spre vale 152_{24}, 100_{25}.

H'iptu adj. = înfipt 172.

H'ir sn.=fir, ață; pl. *h'ire*= fire, ață 50_{18}, 73, 102, 127_{36}, 128; 1° *s-ńi daĭ un h'ir di sari* = să-mi dai *niţică* (= un fir) sare 26_{10}; *nu aveà un h'ir de mustață*= n'aveà nici pic de mustață 402_2; *doauă h'ire di erg'i* = două fire de iarbă 321_{19}; 2° *ağumse aușlu pi h'irlu di moarte*=(ajunse bătrânul pe firul de moarte), adecă: pe puntul de moarte, pe moarte 144_{12}; 3° *l'-ascăpă bana di pri h'ir*= îi scăpă viața din pericol de moarte 270_1; *lo-ascăpă ca di pri h'ir di la spinđurare* = îl scăpă de pe punctul de a fi spânzurat 366_{33}; 4° *H'iri-h'iri-l' si duțeà prit trup*=fiori-fiori îi treceau prin corp 35_{37}, 333_{32}; 5° *acățară s-l'-u toarcă đua ńicluĭ mașĭ pri h'irlu ațèl laĭlu*=începură să'i menească numai viață plină de nenorociri 361_7.

H'iràr sm. = fierar (Țigan, care lucrează fierul) 337.

H'irea sf.=firea, natura, caracterul; *acșì l'-erà h'irea* = așà-i erà firea 301_{32}; *cum lă-ĭ h'irea lor*=cum li-i firea, felul lor de a fi 36_{15}.

H'irițescu [din: *h'irit(i)sescu*] vb. IV=1° sărut (de o parte și alta pe obraz) 151_{31}, 415_{18}; 2° scad, reduc din cevà: *s-nu h'irițească țivà cu vîră gros*=să nu scază, să nu care cumvà să se reducă cu vre-un piastru 354_8, (Epir, Tesalia.)

H'irisescu vb. IV = scad, reduc: *putè nu va h'irisească* niciodată nu se va reduce, nu va scădeà 162_{10}; *apîrńiră s-h'irisească* = începură să scază (= să devie mai puține) 119_{19}.

H'irtură sf. = fiertură.

H'iŭ și **escu** vb. IV=sunt; Ind. prez. *h'iŭ* și *(h'im, escu, esc* Fărș., *îs,-s)*, *h'iĭ (ești, esčĭ)*, *easte (este, e, i, u)*; pl. *h'im, h'ițĭ, sun (suntu, sînto, îs,-s)*; Imperf. *eràm (earàm, iràm)*, *eràĭ, earàĭ, (iràĭ)*, etc.; Perf. simplu: *fuĭ, fușì, fu, fum, fut, fură;* Perf. comp. *am futà;* M. c. Perf. *aveàm futà* (și *eràm futà)*; Perf. anterior: *avùì* (și *fuĭ) futà;* Viit. *va s-h'iŭ (vaĭ h'iŭ, va h'iŭ, va s-escu)*; Subj. *s-h'iŭ (s-escu);* Imperf. *s-eràm*;

Perf. *s-am futā;* M. c. Perf. *s-aveàm futā (s-eràm futā);* (aceste două timpuri din urmă se întrebuinţează şi cu sens de condiţ.); Condiţ. prez. *v r e a s-h'iŭ (vreaĭ h'iŭ, v r e a s-escu)* [sau în loc de: *vrea s-*, se poate înlocuì cu: *cara s-*, *s-easte-cā vrea*, *s-fure-cā*, etc.]; Forma II: *s-furim*, *(s-furem)*, *s-furi (s-furişì*, *z-furèşĭ*, şi *s-furiĭ)*, *s-fure*, *s-furim*, *s-furiţĭ*, *s-fure;* Perf. *vrea s-eràm* sau *s-erà s-eràm; (s-erà)* rămâne neschimbat); *s-erà s-h'iŭ* şi forma M. c. Perf. dela Subj.; Imperat. *s-h'iĭ (s-eşti)*, *s-h'ibā*, *(las-h'ibā*, *as h'ibā)*, *s-h'im*, *s-h'iţĭ*, *s-h'ibā (las h'ibā*, *as h'ibā);* Inf. *h ' i r e* (cu sens substantival); Gerundiu: *h'i n d a*, *h'ìndaluĭ;* Part. trec. *fut,-ā* (pretutindeni); *esc*=sunt Fărş. 482; *h'im*=sunt eu 6_1, 5_{22}, 70_7, 201_{29}; *u*=este: *ńĭ-u ardŭ* =mi-e rău 6_{31}; *ńĭ-u foami* =mi-e foame 46_{20}, 26_{19}, 37_{15}; *Nu ţ-u criparea*=să nu'ţi fie grije, să nu duci grije 4_{12}; *dure ţĭ-u cu ǧoclu* = destul fie-ţi cu jocul 8_2. 153_3; *l'-u*= îi este; *sun* = sunt 13_{15}, 37_8, etc.; *sînto*= sunt (ei, ele) 213_{17}; *stìzmile-s văpsite* = zidurile-s văpsite 486_{28}; *iràm*, *iràĭ*= eram, erai, etc. 56, 58, 70-72, 475-478; *are futā*=a fost 177_{15}; *s-furim ĭo* = de aş fi eu 272_{28}; *s-fure*=de ar fi 162, 3_{11}, 36_4, 222_{15}; *s-fureşĭ*=de ai fi 222_{16}; *s-fure ş-cā-i dadā*=de o fi mamă 288_{17}.

H'ìvrescu. Vezi: *h'uvrescu.*

H'umusescu (şi *h'imusescu)* vb. IV=1° năpustesc, dau năvală 40_{13}, 69_{14}, 72_{17}, 110; 2° mă las de vale (în fugă, în repeziciune.)

H'uvrescu, H'ìvrescu vb. IV= sufer de friguri; *h'uvrìĭ*= mă apucară frigurile; *mi h'uvreaşte*=mă apucă friguri; Inf. *H'i v r i r e, h'uvrire* şi *h'ivreare (h'uvreare)* = apucare de friguri, suferire de friguri.

H'uvrìt, H'ìvrìt adj.=apucat de friguri, care sufere de friguri.

I

I! interj. prin care se îndeamnă caii, catârii ca să meargă $300_{19, 20}$, 413_{28}.

I conj. = sau 7_{33}, 68_{18}, 78_5, 84_6, etc. Vezi: *icā.*

Ia (citeşte: *ì-a)* pron. = ea (la F ă r ş e r o ţ i) 243—248 476—484.

Ibrete sf. = g r o a p ă; *z-da ibrete la duńauā*=să puie groaza, spaima în lume 366_{11}.

Ibrìc, pl. *ibriţe* şi *ibricurì* sn. = ibric, ulcior de aramă cu două guri, una mai largă şi alta mai subţire 360.

Icā conj. (din *i+cā)* = sau 17_{17}, $40_{7, 8}$, 141, 172, 247, etc.

Icoanā sf.=icoană 24_{19}, 206_{22}; *şideà ca nîşti icoani di la biseàricā* = şedeau ca nişte icoane dela biserică 89_{29}.

Icunumìe sf.=economie 236_{31}.

Ičĭ adj. = nimic, de loc 61_{1}, 195; *iči-ţivà*=pentru o nimica toată 21_{9}, 314_{1}; *di iči ţivà să scoţĭ pesči* = din nimic să scoţi peşti 74_{2}. Vezi: *hičĭ*.

Idee [şi: *iðee]* sf. = idee, părere; *s-nu ţivà di tatăl l'a idee*=să nu care cumvà să-şi închipuie tatăl 464_{8}.

Ileače sf. = leac 320_{31}.

Ilene sf. = lighian 360_{10}.

Ilpičă sf.= speranţă 370_{12}.

Il'e sf. = coapsă, şolduri; *nu puteà să-şi ţînă il'ile de-arĭ'sute* = se prăpădià de râs, se tăvălià de râs 339_{21}, 197_{19}, 364_{30}.

Imir adj. = blând, domestic 143_{4}.

Imnare sf. = umblare, umblet 57_{19}.

Imnàt sn. = umblet, mers; *ta s-l'i ved imnatlu* = ca să-i văz umbletul 217_{21}.

Imnatic sn. = mers, umblet 268_{34}, 459_{29}, 492.

Imnu vb. I = 1° umblu 1_{24}, 5_{30}, 49_{8} : *cara imnară, imnară* = dacă merseră ce merseră, dacă umblară ce umblară 8_{10}; 2° *aţilùĭ di imnînda* = aceluia care mergeà pe jos 147_{7}; 3° *că aclò ţ-imnă mintea*=căci acolo îţi este gândul 43_{16}; *mintea tut aclò l'-imnà*= tot acolo se gândià 68; 177, 237 $_{1}$; 4° *va s-ţă imnă ş-tih'a* = trebue să ai noroc 66_{6}.

Inate sf.=necaz 21_{9}, 56, 197_{33}; *aveà inate pi moaşe* = îi purtà necaz bătrânei 22_{16}; *ńi-are inate* = îmi poartă necaz 60_{38}; *nu-l acăţà somnul di inate*=nu-l apucà somnul de necaz 234.

Inimă sf = inimă 15, 16, etc. pl. *inime* şi *inińĭ* 16_{37}; 1° *inimă lae*=inimă pestriţă, om rău 346; 2° *cu inimă ncl'isă*=întristat, cu inima îndurerată; 3° *cu inimă dişcl'isă* = cu bucurie, cu veselie 205; 4° *cu inima frîmtă* = cu inima sdrobită 193_{30}; 5° *cu inima ngl'iţată* = cu inima înghețată (=de frică) 177_{26}; 6° *Ţi inimă di k'atră* = ce inimă împietrită 74_{38}; 7° curaj : *l'-deadi inimă*= îi dede, îi făcù curaj 302_{19}, 396_{1}; *il' făţeà inimă a caluĭ*=îi făceà curaj calului 272_{25}; *feaţi inimă* = îndrăznì, îşi făcù curaj 122_{4}; *nu-l' feaţe inima*=nu îndrăznì 221_{10}; *inimă, cîne* = curaj, câne 154_{24}, 107_{38}; 8° *l'-vine inima la loc* = îi venì inima la loc, se liniştì 289_{10}, 239_{29}; 9° *ş-lo inima n-dinţi*=îşi luă inima în dinţi 125_{18}, 222_{3}; 10° *l'i se-adună inima cît un puric* = i se strânse, (=i se făcù inima cât un purece (de frică) 74_{26}; 11° *nu ţ-u mîcă inima* = nu-ţi face sânge rău, nu te amărî, nu te sinchisì 52_{29}, 132_{11}, 222_{24}, 365_{9}; 12° *l'i intră tu inimă* = se îndrăgostì 60_{36}; *il' cădù tu inimă ğònili aleptu* = se îndrăgostì de făt-frumos 155_{9}; 13° *ş-feaţe di inimă* = se îndură 80_{6}, 121_{19}, 287_{36}, 316_{7}; 14° *s-ţă si bagă inima m-pade* = să nu mai poţi de milă, de compătimirea

ce-ți inspiră 451_{31}; 15° *li' si bătù ìnima* = îi tresărì inima 42_{32}; 16° *ta să-l scoată j-dit ìnima amirăluĭ*=să-l facă neiubit și de împărat 56_{10}; 17° *nu lă si duțeà pînea la ìnimă, macă mîcà ahorea* = nu înțelegeau de mâncare, dacă mâncau separat 25_{3}.
Inimòs adj. = curagios 284_{12}, 359_{19}, 370_{34}.
Insu, pl. *inși* = ins, persoană 116_{15}, 200_{29}, 476; *insu vurcòlaclu earà* = însuși vârcolacul erà 147_{35}.
Inșìt. Vezi: *es*.
Intiʼńĭ = întâiu 218; *somnul d-intiʼńĭ* = somnul profund, în deplină nesimțire, (somnul prim, îndată după culcare) 36_{25}, 69_{25}.
Intrare sf. — intrare.
Intrată sf.=intrare; *ună intrată* = o intrare, îndată ce a intrat 35_{24}, 67_{22}, 133_{17}.
Intru vb. I = intru 2, 4, 8, 13, 103; *s-intră di poartă naùntru* = să intre pe poartă înăuntru 2_{3}; 1° *l-u intră a oàsilor* = a început să mănânce la oase 90_{8}; *l-u intrară a eàpilor și glîc! glîc!... ni čor di nîseno alăsară*=începură a mâncà la iepe și glâc! glâc!... nu lăsară pe nici una 31_{9}, 120_{32}; 2° *cìndu l'-u intră* = când începù să-i care, să-l bată 30_{32}, 32_{3}, 299_{13}; *intră l'-u* = începe să-i dai, cară-i 135_{18}; *l'-u intră pri zvercă cu čumaga* = a început să-i care la ceafă cu ciomagul 124_{38}, 281_{24}, 458_{7}; *intră... tu gailei ș-tu cripare*=începe să se îngrijească și să se întristeze 3_{32}; 4° *Țe are fičorlu, di-ți intră ahiʼl tu dinți?*=Ce are băiatul de nu-l poți suferì? 56_{15}; 5 *cu ocl'il' intràți tu càfcale* = cu ochii înfipți în orbite 23_{33}.
Ińoară sf. = inimioară 126_{32}, 146_{24}, 278_{40}, 302_{4}; *tra s-li dișcl'idă ińoara* = să-i înveselească inimioara 149_{2}; [Prescurtat din: *in(i-mi)oara.*]
Io, ioŭ, mine și **eŭ** pron. eu. Dativ: *a ńia, îńĭ, -ńĭ: ńi;* Acuzativ: *ĭo (: tră ĭo* = pentru mine 453_{29}; *mi ntrèg' ĭo* = mă întrebi pe mine 135_{28}; *fără d-ĭo* = fără de mine 131_{34}); *mine, mi, me.* Formele *ĭo, eŭ* se întrebuințează mai cu seamă în Epir; formele *ĭo, ĭoŭ* și *mine* în Macedonia. 3, 6, 17, 37, 56, 58, 70, etc.
Irbòs adj. = ierbos, cu iarbă 468_{12}.
Irğ'ilè, pl. *irg'ilăți* sm. = ergheliè 31_{8}, 120, 279_{33}, 281, 282, 370.
Irńie sf. = pustietate (localitate lipsită de oameni) 35_{20}, 132_{13}, 193_{18}, 275, 276, 315, 399.
Isea adv. = drept 4_{3}, 107_{12}.
Ist pron. = ăst; *fičorlu a iștùĭ avùt* = băiatul acestui bogat 18_{32}. Vezi: *aestu.*
Isturie sf. = istorie, poveste 167_{19}, 242_{9}.
Isusescu vb. IV = logodesc 174, 255_{5}; *il isusìră* = il logodiră 129_{17}; *lo-aveà isusită* = îl logodise 142_{21}; *ș-isusì*=își logodì... 300_{5}.
Ișire sf. = ieșire 35_{35}, 314.

Işită sf. = ieşire 312_{17}.
Itie sf.=pricină, cauză 128_{5}, 322_{38}; *di nîs itie*=din pricina lui 13_{12}; *di mul'are-sa itie* = din pricina muierii sale 474_{24}.
Iţe pron. nehot. = ori ce 1_{19}, 10_{21}, 62_{7}, 68_{21}, 143_{28}; *iţi-altu* = ori ce alta 84_{6}; *iţi viḑù* = îndată ce văzù 24_{10}.
Iţi-do pron. neh.=ori ce 24_{17}, 21_{9}, 244_{32}, 476; *ìţido ḑuă*= în ori ce zi 277_{2}.
Iu adv.=unde (pretutindeni); *d-ĭu*=de unde; *cîtră ĭu*= în cotro; *pr-ĭu*=pe unde? etc., etc.
Iu-ha (şi *vu-ha)* interj.=ura! 338_{17}, 383_{1}.
Iuk'umete sf.=autoritate (Macedonia, în oraşe) 277_{18}. Vezi: *cuk'imate.*
Iul'u (trebue să fie în loc de: *Tul'u* (Tullius) sau *Vulĭ)* nume propriu 326, 327, 328, etc.
Iuţidò adv. = ori unde 172.
Iuvà [din *ĭu+va* = undevà] adv. = nicăiri 29_{31}, 172_{11}; undevà 51_{24}, 65_{18}, 177_{20}, 481.
Iuvaşuvà [din: *ĭuvà+şi+ĭuvà]* adv. = 1° nicăiri 133_{20}, 150; 2° prin nici un chip: *nu vru ìuvaşuvà s-l' aspună* = nu vru cu nici un chip să-i spuie 68_{25}; *nu puteàĭ s-lu cunoşti ìuvaşuvà* = nu puteai să-l cunoşti cu nici un chip 59_{33}, 82_{38}.
Izăne. Vezi: *izine.*
Izine sf. = voie, permisiune 206_{31}, 255_{8}; *izăne* 383_{29}.
Izvòr sn. = izvor, sorginte de apă 15_{37}.
Izvur sm. = izvor, sorginte de apă (mai des întreb. decât *izvòr)* 295.

Î

Îmbair vb. I = înşir; *şi-l' îmbăirară*=şi-i înşirară (=povestiră) 51_{3}. Vezi: *mbair.*
Îmbugàt adj. = bogat, fertil 14_{22}; *îmbugată*=îmbelşugată, fertilă 18_{5}.
Împade adv.=jos, la pământ 20_{1}.
Împartu vb. IV = Vezi: *mpartu.*
Împlin adj.=plin 17_{2}, 3. Vezi: *mplin.*
Împrostu adv. = drept, în picioare 13_{22}, 57_{10}; *ńĭ-apir împroastă* = mă deştept în faptul zilei în picioare 302_{15}. Vezi: *mprostu.*
În prep.=în (pretutindeni); *n-hoară* = în sat (pretutindeni). Vezi: *n.*
Încàčŭ. Vezi: *ncačŭ.*
Încalic vb. I=încalec; *aĭ. încàlică*=hai, încalecă 69_{31}.
Încarcu vb. I = încarc 79_{35}; *încărcàt*=încărcat, greoiu 173_{26}. Vezi: *ncarcu.*
Încărlig'èḑ vb. I=încărlig; *bràţile s-încărlig'aḑă* = braţele se încărligă 15_{7}.
Înclò adv. = încolo, departe 2_{23}: *trăş înclò* = cât colo departe 69_{26}. Vezi: *nclo.*
Încl'id vb. III=închid $41_{3;5;10}$. Vezi: *ncl'id.*
Încl'in vb. I=închin; *ahurh'ì să s-încl'ină*=începù să-i fie somn, să moţăe 16_{15}; Vezi: *ncl'in.*
Încl'is adj.=închis, 163. Vezi: *ncl'is.*

Încucinèḑ vb. I = înțepenesc de frig 171_4. Vezi: *ncucinèḑ*.
Îndoauă, îndao adv. = câtevà 73_{26}, 110_{24}, 175.
Îndisàt adj. = îndesat 48_{16}.
Îndicinìt adj. = răcnitor; *cu boațea l'eĭ îndicinită* = cu vocea ei dogită 52_{15}.
Îndòĭ = câțivà 56_{36}, 216_4. Vezi: *ndoĭ*.
Îndrèg. Vezi: *ndreg*.
Îndreptu. Vezi: *ndreptu*.
Îndulțescu vb. IV = îndulcesc: *l'i se-aveà îndulțită* = i se îndulcise 16_{27}.
Înḑinucl'èḑ vb. I = îngenuchez 25_{37}.
Înfricușèḑ vb. I = înspăimânt; *s-înfricușà agriñle* = se înspăimântau fiarele sălbatece 16_{26}.
Îngătàn adv. = în grije, în pază; *calu îngătàn s-lu aĭ* = să ai grije de cal 215_{25}. Vezi: *ngătàn*.
Îngl'ìt vb. I = înghit 15.
Îngriñe sf. = mârâială, cicăleală 56_{17}. Vezi: *ngrîñe*.
Îngrîșea adv. = în cârcă 223_{17}.
Îngròp vb. I = îngrop 19_{14}, Vezi: *ngrop*.
Îng'òs adv. = în jos 39_8, 43_{12}, 83_{36}. Vezi: *ng'os*.
Înk'isescu. Vezi: *nk'isescu*
Însòr vb. I = însor 71_{17}. Vezi: *nsor*.
Întrèb vb. I = întreb 9_4, 18_{15}, 25_{20}, 237. Vezi: *ntreb*.
Întrèg adj. = întreg, tot 139_{17}, 330_{12}; *aestu om întrèg* cu mintea întreagă 55. Vezi: *ntreg*.
Întribare sf. = întrebare 167;
Întunearic sm. = întunerec.
Întuneàrică vb. I, unipers. = se întunecă, se înserează: *ahurh'i s-întuneàrică* = începù să se însereze, să se întunece 15_{31}; *întunicà* = se înseră, se înnoptă 141, 235; *că vaĭ întunicàm aoațe* = căci ne va apucà seara acì 8_{21}. Vezi: *ntuneàrică*.
Înțăpătură sf. = înțepătură; intrigă; *tute erà înțăpătùrĭ* = toate erau intrigi 56_{32}.
Înveastă. Vezi: *nveastă*, *niveastă*.
Învescu vb. III = îmbrac: *are moașa d-ĭu s-mîcă și s-înveascà* = are bătrâna de unde să mănânce și să îmbrace 32_{16}. Vezi: *nvescu*.
Învirinàt, învirnàt adj. = întristat, trist 13_6, 18, 35_{30}. Vezi: *nvirinàt*.
Învîrtescu vb. IV = înfășur 15_{30}. Vezi: *nvîrtescu*.
Învîrtușèḑ vb. I = întăresc, împuternicesc; *stih'ima fu... cu ǧuràt învîrtușată* = prinsoarea fu... cu jurământ împuternicită 170_{27}.
Îș pron. = își; devine j, când urmează un *v*; *j-va loclu* = își cere (vrea) locul 9_3.

J

Jale sf. = jale 17_{13}, 128, etc.; doliu: *u ținù jalea Griva* = ținù doliul Griva 195_{27}.
Jar sm. = jar, jăratec; *un jar di fumeal'e* = un jaratec de copii, o spuză de copii 90_{25}, 273_7, 361_3, 388, 454_9.

Jilescu vb.IV=1° jelesc; *multu lî(si)jilì inima*=mult li se jelì inima 57_{20}; *multu si jilì* = mult se întristă, se mâhnì 331_{25}; 2° port doliu; *s-mi jilescu*=să fiu în doliu (=să jelesc) 142_{24}; *va ti jilescu*=te voiu jelì, voiu purtà doliu pentru tine 371_{14}, 191_{26}.

Jilire sf.=purtare de doliu.

Jilìt adj. = jelit, îndurerat, amărît 163, 324; în doliu: *moaşa cu auşlu armàsiră jilìţĭ* = bătrâna şi moşul rămaseră în doliu 29_{34}, 440.

Jilòs si **Jil'òs** (mai des) adj.= duios, jalnic 26_{3}, 88_{12} 121_{15}, 314_{28}.

Joc. Vezi: *ǵoc*.

Jujul sm.=jiganie 157–160, 181_{10}.

K'

K'adic vb. I=împiedic; *s-k'àdică* = se împiedică 479_{23}. La Fărşeroţi prep. *în, (îm, -m, n)* nu se pune înaintea verbelor: *veţ* (în loc de: *nveţ*), *sor* (în loc de: *nsor*, etc.). Vezi: *nk'adic*.

K'àdin şi **K'àdine** (mai rar) sn. = aţă subţire 167_{25}.

K'àdică sf. =piedică $381_{21, 30}$.

K'ale sf.=piele 32_{32}, 205, 207, 278, 459; pl. *k'el'* = piei 391_{27}; 1° *cripà tu k'ale*= pleznià de necaz 399_{11}; 2° *ţe-l' poate k'alea*=ce este capabil 195_{15}; 3° *ţe-l' trapse k'alea*=ce a suferit 199_{21}; 4° *carĭ vrea să ştibă... cîţi paràţĭ îl' faţe k'alea?* = cui îi păsà... de ce este capabilă (ea)? 374_{4}; *ştea cîţĭ paràţĭ îl' faţi k'alea* = ştià câte parale îi preţueşte pielea, ştià de ce-i capabilă (ea) 301_{28}.

K'aptin vb. I=piepten: *va-ńĭ k'aptin*=îmi voiu pieptănà 441_{31}; *ş-k'iptinà perl'i* = îşi pieptănà p ă r u l 88_{11}; *s-k'iptinà*=se pieptănà 78, 75; *îl k'iptină* = îl pieptănă 212_{11}; *s-k'iptină* = se pieptănă 247_{12}.

K'àptine, pl. *k'apţîńĭ* sm. = 1° pieptene 4_{13}, 48, 261; 2° pieptenii cu cari se trage lâna şi cari se aşează în *darac* (=arom.: *scamnu*).

K'àrdire sf. = pierdere, pierzare.

K'atră sf. = piatră 16_{24}, 20_{11}, etc. Gen. *a k'àtrăl'ei*=pietrii 70_{16}; pl. *k'etri* 33_{18}, 62_{16}, şi *k'eţîrĭ* 71_{30}, *k'eţări*, artic. *k'èţărle*; *k'atră di moară* = piatră de moară (= de măcinat) 38_{30}, 167_{22}; piatră de ascuţit 48; 1° *inimă di k'atră* = inimă împietrită 74_{38}; *m o a ş a no-aveà ni feată, ni k'eţîrĭ*=bătrâna n'aveà nici fată, nici nimic 71_{30}; *Apă ş-k'etri* = N'am apă! Nu-ţi dau apă= 378_{16}; *H'il'e ş-k'etri*=Fiica şi pietre (= nimica) 46_{25}; *mutriră, ni om, ni k'etre*= căutară, (nu găsiră) nici om, nici nimica 247_{34}; 3° *ca di pri k'atră canda dădeà* = par'că se isbià de piatră: îi mergeau toate în deşert 99_{7}; 4° *canda li ḑisi la k'etri amirălu*=par'că vorbì împăratul în deşert 192_{1}; 5° *l'i si părù... că-l'*

mele vulpii în basme); 104, 105, 106, 271_{34}.

K'irămidă (şi: *k'irămiδă* Epir) sf.=cărămidă; pl. art. *k'irămiḑli*=cărămizile 148_{3}.

K'irătă sm.=cornut 23_{20}. cuvânt prin care se desemnează tot ce-i mai abject; drac.

K'irdeare sf.=pierdere; pierzare.

K'irdùt adj. = pierdut; *k'irduti le-aĭ tute* = în deşert îţi sunt toate 125_{13}.

K'irire şi **K'ireare** sf. = pierire 317.

K'irò sm.=timp, vreme 1, 14, 302; *k'iròŭ* 242, 383; pl. (n'are); 1° *nu k'ari k'irò* = nu pierde timp, nu amână, nu întârzie 50_{16}, 54_{11}; 3° *no-am k'irò*=n'am timp 27_{22}, 2_{30}; 3° *tră puţi'n k'irò* = în puţin timp 39_{18}.

K'irtură, pl. **K'irtùrĭ** (uzitat numai la pl.) = prostie, prostii 91_{35}, 399_{1}.

K'irùt adj. = 1° prost 34_{24}, 43, 45, 67, 91_{33}, etc. fem. *k'irută* = proastă, uşurică 204, 290, 452, 453; 2° *k'irută tu somnu* = pierdută în somn 36_{30}.

K'irută-prămătie sf. = prostănac, secătură 53_{33}, 44_{31}.

K'isă sf.=1° infern, iad $432_{11, 6}$, 439; 2° smoală, păcură 195_{4}; 3° *di k'isă ş-di cătrane*= nenorocită, ca vai de lume 411_{31}; *laĭu ca k'isa* = negru ca iadul 120_{31}.

K'isèḑ vb, I = pisez; *şi-l k'isă* = îi pisă 232_{2}; *că-ńi k'isàşĭ čorlu* = căci îmi pisaşi, îmi tâlcişi piciorul 131_{13}; *l'i li k'isă oàsile*= i le pisă oasele 54_{31}; *s-l'i k'iseaḑă pipèr în cap* = a pisăgì pe cinevà, a pedepsì aspru pe cinevà 196.: *l'-adră oàsile ca urḑìţi k'isate*=îi făcù oasele ca urzici pisate 457_{34}; Inf. *k'isare* = pisare.

K'iş (*mi* ∾) vb. I = mă urinez 71_{10}, 95_{8}.

K'işare sf. = urinare.

K'işàt sm. = ud, urină 95_{28}.

K'işìgì sm. = tâlhari de drumul mare, cari umblă călări şi sunt caracterisaţi prin cruzimea lor 427_{13}.

K'it = nume propriu 82, 83, 89, 100—103.

K'itriţeauă sf.=pietriceà; pl. *k'itriţeale* 138_{4}, 292_{11}, 410_{13}.

K'ivure sf. = sicriu, cosciug 112, 408.

K'oşe sf.=colţ, unghier 384_{28}; *dit pàturle k'oşe a lùmil'ei* = din cele patru colţuri ale lumii 290_{33}. Vezi: *k'uşè*.

K'oşcu sn. = chioşc, pavilion 166_{31}.

K'up sn. = chiup, oală mare, servind la murături 54.

K'uşè sm. = colţ, unghier; pl. *k'uşàţĭ* 40_{14}, 41_{11}, 86_{13}, 98_{28}.

L

La prep.=la (pretutindeni).

La! interj.=fă! (apelativ pentru femei; *no-avḑì la?* = fă! n'auzi?

Lac sn.=lac, baltă mai mică în locuri nalte de obiceiu 16, 17, 18, 492.

Lac, n. pr. de munte în Gra-

moste, unde se află şi un lac 14, 16_{10}.

Làcrimă, Làcìrmă sf.=lacrimă, pl. *lăcriñĭ* = lacrimi 17_{4}, 24_{1}, 49, 50; *lìmbidă ca làcrima* = limpede ca lacrima 33_{23}; *şi l loară lăcriñle* = il apucară lacrimile 121_{15}; *ună làcîrmă* = o lacrimă 266_{30}.

Lac. Vezi: *laĭu.*

Lafe sf. = convorbire; *nora mutreà s-agungă lăh'le* = nora căutà să caşte gura la palavre 283_{10}; *după ţi li cruiră lăh'le g'ine* = după ce se puseră bine la taifas 356_{9}.

Laĭ! = măi! *o laĭ picurare!* = măi ciobane 19_{35}, 25_{15}; *laì corbe curbişane* = măi sărmane-sărmane 51_{2}; *a laĭ oaspe*=măi fărtate, oaspete 79_{18}, 10_{7}, 135_{8}, 290_{9}.

Laĭŭ adj. = 1° negru: *laĭŭ ca tučìnile*=negru ca tăciunele 1_{16}, 23, 88_{5}, 109_{13}; fem. *lae (laĭe) lînă lae* = lână neagră 21_{11}, 36_{3}, 303_{11}; 2° nefericit, sărman, biet; *laĭlu di amiră* = bietul, nenorocitul de împărat 42_{9}, 15_{34}; *laĭlu-şĭ* = sărmanul de el 101_{26}; *laea feată*=biata, nefericita de fată 21_{14}, 43, 49, 62_{33}, 193_{34}; *ca laea ali lae* = ca cea mai nenorocită 36_{29}; *laĭl i* = sărmanii 146_{18}; 3° *lae* =ticăloasă 283_{3}; *naĭ cama lailu* = cel mai păcătos, mai ticălos 177_{14}; 4° *şi-ñĭ prăxeaşti cama laea* = şi-mi meneşte soartea cea mai nenorocită 35_{14}; *s-l'i cîntă cama laea* = să-i cânte tot ce-i mai rău 296_{1}, 349_{25}; 5° *Ţi lae lăeaţă loaflă* = Ce neagră nenorocire dede peste dânsul 72; *dit lăĭle di xeane* = din neagra străinătate 66_{16}; 6° *Lo-află aclò pi frate-su ca laĭl'i şi ca corg'il'* = îl află acolo pe fratele său ca vai de lume 78_{21}; *nu păţi' cama lăĭle*=nu păţì mai ràu 94_{4}; 7° *şi-ş băgă lăĭle adoara* = şi-şi băgă pirostriile pentru a doua oară: s'a căsătorit pentru a doua oară 191_{27}; *îşĭ băgă lăĭle cu feata murarlui* = se cunună cu fata morarului 282_{15}; 8° *să nviscù tu lăĭ*=se îmbrăcă în doliu 460_{32}, 401_{23}.

Laĭu (amiră) = Negru-împărat 339, 385, 412.

Lală sm. = unchiu 102_{31}, 188, 234_{1}, 302, 363, 502; pl. *lălî'ñĭ.*

Lamñe sf.=balaur, smeu 12_{17}, 49, 50, 51, 113 etc.

Lampă sf. = lampă 278.

Lantu pron. = celălalt 6_{5}; *ḑua lantă*=ziua cealaltă, ziua următoare 12_{32}, 35_{17}. 364. Vezi: *alantu, anantu.*

Lapte sm. = lapte 152, 283_{14}; *şi lapti di puĭl'ŭ s-căftàĭ la nîs ş-lapti di puil'ŭ aflàĭ* = şi lapte de pasere de ai fi cerut la el, şi lapte de pasere găsiai; găsiai ori ce la dânsul 126_{3}.

Lare sf. = spălare, lăuare 278_{4}, 340_{19}, 410. Vezi: *laŭ.*

Largu adj. = 1° larg, lat 152, 172, 261_{2}; 2° departe 70_{17}, 114_{24}, 260_{35}.

Las vb. I = las; *las z-ḑîcă ş-altu*=las să zică, să povestească şi altul 34_{31}; *lasi*

= fie, lasă, cu toate că 3_5; *l-aveà lăsată* = le lăsase 40_{27}. Vezi: *alàs.*
Laspe sf. = noroiu; *dit lăsk'i* = din noroaie 156_{23}.
Lat adj. = lăut, spălat 141_{24}.
Laŭ vb. I = spăl 21, 410_5 [Indic. *laŭ, laĭ, la, lăm, lațì, la;* Imperf. *lam.* Perf. *laĭ.* Perf. Comp. *am lată]; duse s-la mă-sa m-vale* = merse să spele (rufe) mamă-sa la părâu 87_{24}, 63_1; *s-u laĭ* = s-o speli 21_{18}; *s-ti laĭ g'ine-g'ine* = să te speli bine-bine 77_{26}; *să s-la* = să se spele 9_{39}; *îl lă* = îl spălă (lăuă) 212_{11}; *s-lă* = se spălă 247_{12}; *si lă și se-aspilă* = se lă și se spălă 5_{32}; *lat* = spălat 141_{24}.
Lavă sf. = sgomot, larmă 36_{10}, 159_{12}.
Lavdă sf. = nume de sat locuit de țăranii numiți: copăciari; este așezat între Avela și Tiște, în Epir 230_{33}.
Lăcărmèḑ și **lăcrimèḑ** vb. I = lăcrimez; *n u-ń i lăcărmeaḑă* = nu lăcrimă 441_{18}, 439; *lăcîrmă* = lăcrimă 220_7; *lăcrimèḑ* = 372_{33}, *lăcrimară* = lăcrimară 273_{37}; *lăcărmata* = cea lăcrimată, cea care a plâns 441_{16}; *vińe... lăcrimàt* = venì... cu lacrimi în ochi 163_{30}.
Lăcrimare și **lăcărmare** sf. = lăcrimare.
Lăeață sf. = 1° nefericire, ticăloșie, păcătoșenie 3, 19, 86_{10}, 148_5, 346_{20}, 434; pl. *lăèțĭ* nefericiri, ticăloșii 121_{37}, 196_3; *ți-ĭ lăeața ți lo-aveà aflată* = ce-i nefericirea ce-l isbise 74_{14}; 2° înnegrire 120_1.
Lăescu vb. IV = 1° înnegresc: *lăeà țivà* = înnegrià cevà, arătà negru 102_{26}; *lăească* = înnegrește 218_{29}; *lăì* înnegrì 220, 294_8; 2° *vrei s-ńi lăeşti ìnima* = (vrei să-mi înnegrești i n i m a), vrei să mă amărăști 206_{22}; 3° nenorocesc. Inf. *lăire* = înnegrire, nenorocire.
Lăgară adj. = limpede; *sirìn lăgară* = senin limpede 80_{14}.
Lăgăme și **lăgume** sf. = supterană 18_{25}, 253_{31}. Vezi; *lugume.*
Lăhtàr sm. = spaimă 172_{29}.
Lăit adj. = 1° înnegrit; 2° nenorocit: *laĭtu și corbul* nefericitul 129_{26}; *lăita* nefericita, biata 127_{27}, 129_{27}, 440_1; *șideà plîmtă ș-lăită* = ședeà plânsă (= istovită de plâns) și nefericită 47_{22}; *lăita* = sărmănuța 13_3.
Lălătoare sf. = zi de lucru, în opunere cu *sărbătoare* 370_5. Probabil din lat. «*lavator*». Ar însemnà zi în care se *la, se spală.* (cfr. Papahagi: *Românii din Meglenia,* p. 50: *lătoari* lucrătoare).
Lăludă (și: **lăluđă**) sf. = floare pl. *lălùḑĭ* = flori 9_{12}, 127_{36}, 182_{14}, 282_{12}.
Lămbic sf. = flacără strălucitoare 249_8,
Lămbisescu vb. IV = strălucesc 417.
Lăptòs adj. = lăptos 208_{13}.
Lăvòs adj. = murdar, puturos 90_{19}.
Lăvuescu vb. IV = rănesc; *u lăvuì* = o rănì 120_{39}, 121_1.

Lăvuit adj.=rănit 376.

Lea! interj.=fă! *lea Cată*= fă Cată 22_{18}, 75_{12}.

Leaḑe sf. = (Ohrida) lege 166_{9}, 167_{11}.

Leagìn sn. = 1° leagăn (de prunci) 123_{24}, 333_{3}; 2° leagăn: obiceiul de a se face un leagăn cu ajutorul unei frânghii aninată de ramura unui pom.

Leagìn vb. I = leagăn; *țe niòrĭ groşĭ s-leàgănă* = ce nori groşi se leagănă (= plutesc în aer) 80_{10}; *cîndu fadl'i s-leàgînă* = când se leagănă fagii 221; Inf. *ligănare* = legănare Part. *ligănàt,-ă* = legănat.

Leane sf.=lene 89, 125, 135, 366.

Leg vb. I = 1° leg 86, 87; *s-ță leg*=să-ți leg 8_{7}; *ligă* =legă 36_{32}, 60_{15}; *ş-u ligară* = şi-o legară 21_{29}; *leagă* leagă (Imperativ) 23_{12}; *ligațĭ-ńi*=legați-mi 83_{24}; 2° *u ligă* = a decis 8_{4}; 3° *mi leg* = mă oblig, mă leg 139_{13}; *Tih'a s-ligă* = Norocul se obligă 96_{12}; *şi s-ligară* = şi făcură legământ 49_{15}; 4° *ligă poami* =a dat fructe 302_{30}; 5° *Aestu u ligă tu greaŭa*= Acesta stărui din răsputeri, cu încăpățânare 69_{37}; Inf. *ligare* = legare; Part. *ligàt,-ă*=legat 38, 76_{26}; *nu h'iŭ ligàt di ğuràt* = nu sunt legat prin jurământ 14_{1}; *zboare ligate*=vorbe cuminți, înțelepte 304_{4}.

Lele! interj.=1° aoleo! vai! 90_{14}, 93_{1}, 153; *o, lele mamă!* = fă mamă dragă! 273; 2° termin de desmierdare 242_{3}; 3° sf. = boală mortală: *ş-lo lelea* = s'a îmbolnăvit de moarte.

Lemnu sn. = lemn 46, 53_{13}; pl. *leamne* 21_{27}, 233 şi *lemne* 235 (Molovişte.)

Lepră sf = lepră 382_{3}.

Lèpure sm.=iepure (Avela); *țe ştiĭ d-ĭu arsari lèpurli?* =ce ştii de unde vine norocul? 85_{15}. Vezi: *l'èpure.*

Leşe sf. = leş, stârv, măcel 120_{16}, 283_{33}, 493.

Ligătură sf.=legământ, legătură 45_{20}, 104_{1}, 247_{30}, 277.

Liliče sf. = floare 25_{35}, 215, 291, 319, 321.

Limăreaŭă sf.=guler de haină 458_{5}; *ş-acăță limăreaoa* = se îngrozì 303_{15}.

Limbă sf.= limbă; pl. *limbe* 11, 30, 50, 51, etc.; 1° *cu limba scoasă di curmare* =foarte obosit, mort de oboseală 27_{14}, 48_{33}; *imnă cu limba scoasă* = umblà de nu mai puteà, (=în grabă mare) 251_{16}, 166_{37}, 187_{2}; 2° *cu limbă di moarte* = cu limbă de moarte 163, 242; 3° *L'-aprease limba perĭ*=s'a muncit într'atâta, s'a căznit aşà de mult 497_{15}; 4° *s-aflā cu tute lìmbile di priste loc anvițate* = ştià, pricepeà toate limbile de pe suprafața pământului 9_{26}; 5° *scoase limbe-limbe di foc*= scoase flacări, flacări de foc 272_{31}; 6° *limbi-limbi si-l' si ducă gura*=să'i meargă gura într'una, să fie de elocință extraordinară 97_{35}; 7° *limba apă-l' lasă n-gură*=a-i lăsà gura apă (de poftit, de jind) 239_{35}.

Limbìd adj.=limpede 229_{14};

s-aflà nă fîntînă lìmbidă =se aflà o fântână (cu apă) limpede 33_{29}.

Limbiḑăscu vb. IV = limpezesc 282_{3}; Inf. *limbiḑîre, limbiḑare* = limpezire.

Liumàr sm.=lemnar (vânzător de lemne, care însuşi le taie din pădure şi apoi le cară cu cai sau măgari, ca să le vânză prin orăşele) 161, 162, 236, 454, etc.

Limnăroańe sf.=lemnăreasă, femeia lemnarului.

Linăvòs adj.=leneş; fem. *linăvoasă* 36_{37}, 70_{33}, 89, 366, 637.

Linḑeare sf.=lingere 16_{27}.

Lingu vb. III=ling 16_{30}. Vezi: *alingu*.

Lìngură sf.=lingură 133; *lìngura-aţeà marea*=lingura de supă, cu care se amestecă mâncarea, când se găteşte 29_{24}; *li nviţà cu lìngura, ca apa*=învăţà foarte bine 187_{35}.

Ling'èr sm., sn.=farfurie de aramă $203_{30,33}$, $454_{[illegible]}$.

Linte sf. = linte 131.

Lipròs adj.=lepros, care suferе de lepră 155_{35}.

Lipsàn sm. = moaşte sfinte 58.

Lipsescu vb. IV=1° a fi lipsă; 2° a trebuì; 1° *s-află, că un lipseaşte* = se află, că unul lipseşte 11_{13}; *nacă lipseaşte vìră*=nu cumvà lipseşte cinevà 70_{11},2_{33}, 34_{17}; 2° *că-l' lipsescu*=căci îi trebuesc, are nevoie de ele 15_{26}; *ţivà nu lipseaşte* =nu trebue nimic 40_{3}, 19_{5}, 56_{35}, 284_{16}; Inf. *lipsire* = lipsire, trebuire.

Lipsìt adj.=trebuincios 166_{33}; *naĭ cama lipsita*=cea mai trebuincioasă 166_{24}, $167_{[illegible]}$.

Lirusescu vb. IV = murdăresc, pătez; *lirusìt* = cu hainele negre, murdare, pătate 19_{7}.

Liră sf. = monedă de aur otomană, preţuind 22 lei şi 75 bani 43, 91, 188, etc.

Lişìu (mi—) vb. I = leşin; *va s-lişină* = vor leşinà 398_{1}; *acăţară ... să s-lişină de-arî's (arî'sute, arîdeare)*=începură ... să se prăpădească (= să leşine) de râs 45_{24}, 89_{18}, $117_{[illegible]}$, 146_{4}, 349_{33}, 364_{29}; *arîdeà di s-lişinà*=râdeau, de se prăpădiau 103_{25}; Inf. *lişinare*=leşinare; prăpădire (de râs.)

Lişinàt adj.=leşinat 57_{11}; *lişinàt di nimîcare*=prăpădit de nemâncare 314_{8}.

Lişòr adj., adv. = uşor, uşurel; *ma lişoară* = mai uşoară 180; *nu s-discùmpără lişòr*=nu se răsplăteşte cu uşurinţă 67_{11}, 69_{3}, 110_{13}; *lişòr di minte* = uşurel 42_{32}; = prost, uşurel; *Lişorlu-lişòr, ma troară aduk'ì* = Prostuţul-uşurel (prostuţ), dară îndată pricepù 42_{37}; *nu-ĭ di lişorl'i* =nu-i din cei uşurei, prostănaci 209_{6}; *glaru-lişoară* prostănacă, toantă 53_{13}; *sărbătoare lişoară* = sărbătoare, care nu se ţine, în care se lucrează 235_{35}.

Lişuràc adj.,=uşurel, prost 42, 44, 45.

Lişureaţă sf.=uşurinţă, prostie 16_{22}, 63_{10}, 106_{32}, 295_{18}, 492.

Lişurèḑ vb. I=uşurez; *lişură fitarea* = uşură fătarea

121_{16}, 321_5, 372_{35}; *lişură*= se prostì, devenì u ş u r e l 98_{28}.

Liturg'ie sf. = prescură 32, 105_{22}, 106; *eară cu mìnle apă di liturg'ie curate*= erà cu totul nevinovată, erà curată cu totul 283_{37}.

Livade, pl. *livădḑĭ* sf.=livade 33, 57, 92, 311.

Livă sf. = vânt straşnic de sud 170_{29}.

Livendu adj. = elegant, voinic elegant 85—88, 141_{24}, 292, 335.

Livină sf.=nume propriu de femeie 438, 441, 442.

Lină sf. = lână 21, 54_3, 401; pl. *lînurĭ.*

Li'ndură sf.=rândunică 217, 218. 334, 335.

Lìndurușe sf. = rândunică 250_{34}.

Linḑiḑăscu vb. IV = mă îmbolnăvesc, îmbolnăvesc; *lînḑiḑi'*=se î m b o l n ă v ì 394_{19}; *il lìnḑiḑăscu* = îl îmbolnăvesc; *mi lînḑiḑăscu* = mă îmbolnăvesc; Inf. *lînḑiḑîre, lînḑiḑare*= îmbolnăvire.

Linḑit, linḑid adj. = bolnav, îmbolnăvit 54_{33}, 70_{15}, 114, 291; *căḑù greŭ lînḑit* = se îmbolnăvì de m o a r t e 463_{27}, 195_{20}; *l î n ḑ i d* 56_3, 144_{37}, 145; *lînzit* 420 (Molovişte, Gopeşi.)

Lìngoare sf =boală 469; *Loarcă t-ună lîngoare greaŭă* = Se îmbolnăvì rău, de moarte 64_3, 290_{32}; *nu pulură s-află lîngoarea*=nu putură să afle de ce boală sufere 290_{34}.

Loare sf. = luare; *macă ari tră loari*=dacă are de luat 47_6.

Loat adj.=luat, scăzut; *loată la faţă* = slăbită la faţă 359_{11}.

Loată sf. = luare; *ună loată* = o luare 93_8.

Loc, pl. *locurĭ* sn.=1° pământ 11_{10}, 17_{36}, 22_{15}, 68, 87; *loclu cu floare* = pământul cu flori 375, 381; *Tuti muşuteţli a locluĭ*=Toate frumuseţile pământului 34_{17}; 2° ţară; *dit loclu a luĭ*= din ţ a r a sa 9_5, 76_{22}; *tu loc lă*=în ţara lor 146, 203_9; *nu sun de-a locluĭ* = nu sunt de ai p ă m â n t u l u i 147_{20}; 3° *t-un loc*= într'o parte, undevà 19_{12}, 41_{30}; *tute lòcurle*=toate părţile 61_{11}; 4° *s-feàţiră ca loclu* (se făcură ca pământul) se amărîră grozav, 439_{12}; 5° *dit loclu ĭu feată puil'i*= din ţara, unde fată pasările, din depărtări de neînchipuit 10_{13}; 6° *tu loc di* = în loc de 22_{28}. 27_{36}, 50_5, 67_{26}; 7° *plăscănì tu loc*= plesnì pe loc, la moment 16_6; *psuseà tru loc* = muriau pe loc 17_1; 8° *No-acăţà loc*=nu folosià 26_8; *zboàrile-a luĭ no-acăţà loc* = vorbele lui nu se luau în seamă 51_{29}; 9° *arîdeà cîndu nu-l' eară loclu* = râdeà, când nu t r e b u i à 96_{35}; 10° *ca dit loc*=ca din pământ: (dintr'odată) 44_{12}; 11° *merlu locu s-feaţi* = mărul dispărù dintr'odată 115_3; *cl'eĭle tu loc*=cheile dispărură 310_{13}; 12° *aveà loată loc multu*=se depărtaseră (ei) m u l t 4_{24}; 13°

fuḑì, di mîcà loclu=fugì, de prăpădià pământul 250_2; 14° *loclu nu lo-aveà* = nu-şi găsià astâmpăr 200_{35}, 201_{16}, 437_1; *loclu nu lo-acăţà*=nu-şi găsià astâmpăr 205_{16}, 13_4, 61_{10}, 103_6, 189_3, 193_{10}; 15° *nă bagă cu caplu n-loc* = ne face de ruşine 106_{31}; 16° *lu ngrupă loclu de-arşini* = nu mai puteà de ruşine 97_6, 43_{14}.

Locmae sf.=(în Ohrida); *ḑîţeà cu mintea, că aclò va z-da di vîră locmae*=socotià, că acolo o să deà peste vreo plăcintă gata 166_{27}.

Lucanic sm. = cârnat 80_8.

Lucrare sf. = lucrare; *Tră lucrare fičorlu lucrà*=De lucrat, băiatul lucrà 65_{15}.

Lucrătoară şi **lucrătoańe** sf. = lucrătoare, muncitoare 124, 299, 259, 300.

Lucrătòr şi **Lucrătòńŭ** sm. = lucrător, muncitor 166_6, 391_{35}.

Lucrèḑ vb. I = lucrez, muncesc 3_{20}, $65_{14, 22}$.

Lucru sn. = 1° lucru, treabă 7_{36}; *lucre bune* = lucruri frumoase 20_{31}; *tr-ahtărĭ lucre* = la asemenea trebi 70_3; 2° ocupaţie: *nu-l' si duţeà lucru tră năinte*= nu-i mergeà, nu-i priià ocupaţia 65_{16}; 3° chestie: *ştiĭ ţe easte lùcurlu* = ştii cum stă chestia 20_4, 7_{24}, 13_{30}, 37_{31}; 4° *lucru nu şi ştea crau!*=nu se pricepeà de loc la treabă 54_{36}; *Nu bîgà putè mîna pi lucru* = Nu lucrà câtuşi de puţin 71_1; 5° *Ţe mari lucru*=ce mare treabă 34_{32}; *mare lucru!* =mare minune 74_3; *mare lucru di ğone, carĭ s-culcă cu puĭl'i* = ce mai voinic, care se culcă odată cu găinile,(cu pasările) 14_{32}; 6° *trahĭ't lucru*=pentru o nimica toată 10_4; 7° *şi-ş mutreà lùcurlu* = şi-şi căutà de treabă 33_6; *mutreà-ţi lùcrulu* = cautà-ţi de treabă 82_{15}; Pl. *lucre, lucărĭ* 57_{27}, 166_{16}; la Fărşeroţi: *lùcără* 482_{24}, 483.

Lugrie. Vezi: *lugurie.*

Lugume sf.=subterană 18_{25}. Vezi: *lăgume.*

Lugurie sf. = lucru, obiect, treabă, chestie $41_{7, 11}$, 62_9, 67_{12}, 68_{18}, 113, 177_5, 345; *carĭ u viḑù luguria streasă* = dacă se văzù la zor, dacă văzù că se complică treaba 10_9, 178_{29}; prescurtat: *lugrie* 482_{14}.

Lug'ie sf.=fel 12_{39}, 44_7, 92_{35}, 211_{27}.

Lujàr sm. = culcuş, vizuină, loc de odihnit pentru animalele sălbatece 348_{12}.

Lumbruscscu *(lumbrisescu)*, vb. IV = strălucesc 74_{28}, 212_{37}.

Lume sf. = lume 8, 50, etc.; oameni 43_7; *ma lume nu videà*=dar oameni nu vedeau 88_3; *lumea lantă (nantă)* = lumea cealaltă, celălalt tărâm 5_{35}, 37_{20}, 67_9; *erà-l' tu lumea nantă* = dormiau de a binele 465_{33}; *lumea din g'os*=lumea dedesupt, lumea cealaltă 158_{14}; *di ḑiţeàĭ, c-a luĭ i lumea*=de ziceai, că simte de traiu, că trăeşte în adevăr 43_{19}.

Lumiuare sf.=lumânare 50_{36}, 253_{22}, 296.

Lumtă sf.=nuntă; fig. bătaie, luptă; *biți lumta*=isprăvì lupta 339_{27}. Vezi: *numta*.

Lună sf. = lună 74, 75, 283_{31}, 440.

Lungu adj. = lung 172, 441.

Lunĭ, n. pr.=luni; art. *Lunea* =luni 277.

Luńină sf. = lumină 4, 18_{30}, 39_{7}, etc.; 1° *s-adùțĭ luńină* = să aduci lumină, să fii de ajutor 117_{1}; 2° *ș-aveà vindută luńina*=(își vânduse lumina) își sacrificase totul 303_{30}.

Luńinèḑ vb. I=luminez 74_{28}, 207_{29}, 278, 439.

Lup, pl. *luk'*, sm. = lup 20, 31, 184—187, 257, etc.; voc. *lupe* = lupule 27_{10}; 1° *s-ti mîcă luplu* = mâncà-te-ar lupul, fire-ai al dracului! 92_{24}, 103_{19}, 119_{22}, 208_{12}; 2° *li mîcă luplu !*=s'au dus! 364_{6}; 3° *țe lup are di strigă* = ce dracu are de strigă 307_{6}; 4° *l'-aveà intrată luplu tu mață*=îl răsbise rău foamea 25_{22}; *l'-aurlă luk' tu pî'ntică* = îi urlă lupii în burtă: îi e foame grozavă 290_{15}; *s-pari, că z-bat luk'-l'i nauntru* = se pare, că lupii se bat în burta lui, (așà de mult îi gârâe mațele de foame strașnică) 46_{21}; 5° *fuḑeà di nîs ca di per di lup*=fugiau de dânsul ca de ciumă, fugiau de rupeau pământul 333_{13}; 6° *mîcare... ca luplu s-u mîcă* =mâncare... vai de mama ei 340_{22}; 7° *că nacă pîn tu sone creapă luplu* = că doar până la sfârșit s'or strică farmecele, s'o împlinì și cum trebue 367_{22}.

Lupată sf. = lopată 347_{35}.

Lupoańc sf.=lupoaică 121_{31}.

Lușa, n. propriu de femeie 458.

Luțeafir sm. = luceafăr 34_{34}; *luțeàfirle di c-seară* (=luceafărul de cu seară, care apare seara) 207, 279; *luțeàfirle di dimneață*=luceafărul care apare dimineața 207, 279 (Se crede în popor, că ar fi doi luceferi).

Luțescu vb. IV=lucesc, strălucesc 10_{30}, 80_{35}, 318_{12}, 384_{14}, 442_{18}.

Luțit adj. = strălucit 278_{2}; *luțitlu* = (cel strălucit) sf. Gheorghe (la Perivole) 315_{10}.

Luvie sf.=fel; *luvìĭ di luvìì* = fel de fel 476_{1}. Vezi: *lug'ie*.

L'

L'aŭ vb. I = 1° iau; Indic. prez. *l'aŭ, l'aĭ, l'a, lom, loațĭ, l'a.* (Sub. idem: *s-nu-l' l'aŭ* 7_{5}; *s-lu l'aĭ*=să'l iei 1_{29}; *s-l'a apă* = să ia apă 19_{8}, etc.); Imperf. *loam, loaĭ, loà: (di-țĭ loa ocl'il'* =de-ți luà ochii, îți întunecà privirea), *loam, loațĭ, loà;* Perf. *loaĭ, loașĭ, lo* (3_{27}; *s-lo după capră* = se luă după capră 22_{8}, 11_{19}, etc.); *lom, loat, loară* (4, 9_{6}); Perf. comp. *am loată*=am luat: *nă lo-are loată* = ni l'a luat 81_{12}; M. c. Perf.

aveàm loată=luasem; *aveà loată loc* = se depărtaseră mult 4, 57_{28}; Imperativ: *l'a!* = ia! 62_{19}; Condiţ. *s-l'aŭ*=aş luà; *vra (s) l'aŭ*=aş fi luat: *noĭ vrea-l' lom fluria luĭ?*=noi i-am fi luat galbenul lui 30_{21}; *s-mi loare... ti nveastă*= de m'ar luà de nevastă 285; Inf. *loare* = luare = *lunda-şĭ* = luând 324_{15}; *loată* = luată 296_{14}; 1° primesc: *îl l'aĭ?*=îl primeşti? 32_{27}; 2° apuc: *lo calea* = apucă drumul 1_{14}; *oile ahurh'iră s-l'a plaĭlu*=oile începură să apuce plaiul 15_{21}, 27_4; *u lo seatea* = o apucă setea 35_{18}; *s-l'a xeànile*=să apuce prin străinătate 49_7; *cît loa s-easă*= cât apucă să iasă 59_{21}; *lo apulitiĭle unĭ cîte ună*= apucă prin oraşe dearândul 217_3; *cara loară amarea-amarea*=dacă apucară pe cursul mării, dealungul mării 355_{29}; 3° încep: *nica no-aveà loată g'ine cî'nticlu*=încă nu începuseră bine cântecul 439_2; 4° *ş-loară ahîntă vreare*= se iubiau într'atâta 49_7; 5° *ş-loară perlu de-aclò*= şi-au luat lumea în cap de acolo 4_{14}; 6° *s-nă lom ocl'il'* =să fugim de acì, pentru a nu ne mai întoarce, să ne luăm lumea în cap 4_9, 121_{11}; 7° *va-ńĭ l'aĭ fumeal'a pri zvercă* = o să-mi nenoroceşti copiii (=familia) 17_5; 8° *o lo Čaşlu di frică* =o apucă groaza 35_{32}; 9° *s-l'a vimtu* = să se răcorească 2_{11}; 10° *lo pri nîs* = a) luă asupră-şi; b) se însărcină să facă cevà; c) a se îngrăşà, a se restabilì (după o boală); 11° *şi-l' loară n-čičoare* = se puseră pe urma lui, îl urmăriau de aproape 154_{12}; 12° *auşàticlu-ńĭ lo urècl'ili* = bătrâneţea mă asurzì 50_{33}; 13° *ni lo, ni alăsă* = la moment, numai decât 80_{11}.

L'èpure şi l'epre sn.= iepure 76, 320, 461_{27}, 476; pl. *l'epurĭ* 244; *Poţĭ să-l' faţĭ čor di l'epre?* Poţi să-l întreci, ca să-l faci de ruşine? 493_{30}, 495_5. Vezi: *l'èpure*.

L'ertu vb. I = iert 146; *îl l'irtă* = îl iertă 75_{23}, 97_{28}, 268_{23}; *mi l'irtàĭ cu părinţi* = m'am iertat cu părinţii, mi-am luat adio pentru totdeauna dela părinţi 85_{22}, 157_{31}; *s-mi l'erţi* = să mă ierţi 83_{17}, 101_{22}; *tra să-l' si l'artă picàtile* = ca să i se ierte păcatele 19_8; *picàtile atale va s-h'ibă l'irtate* = păcatele tale vor fi iertate 19_{11}.

L'in sn. = in 443_{12}.

L'ipuràr sm.=uliu, care prinde găini, miei, iepuri 218.

L'irtare sf. = iertare 134_{21}, 158, 167_{37}, 330_{30}; *cu l'irtare s-h'ibă* = să fie cu iertare 10_{34}; *cu l'irtarea-vă* = să am iertare 146_1.

L'irtàt adj. = iertat; *l'irtatlu* = răposatul 136_{31}; *al l'irtàt* = a răposatului 243_9; *l'irtata* = răposata 401_{17}.

L'ocă, nume propriu de bărbat, familie de drăştilar (= posesor de dârste, vâl-

tori) de moş strămoş la Avela 348_{21}.

L'undàr sm. = leu 38_7, 49_{11}, 153, 226—228, etc.

L'undară sf. = leoaică 121.

L'uftă, pl. *l'ufleańĭ* sm.=om puternic (mai ales la mâncare), mâncăcios mare 338_8, 340_{23}, 425_1, 469.

M

Ma adv. = 1° mai: *ma mare* =mai mare 3_{30}; *nu ma putù tra s-aravdă* = nu mai putù să rabde 19_{21}; *ma vreĭ?*=mai vreai, mai doreşti 152_{36}, etc. Vezi: *cama;* 2° îndată, cum, numai ce; *Fičorlu, ma cît avḑă di feata aistă*=Băiatul, numai ce auzì de această fată 40_7; *Ma-l viḑù, l-cunoscù* = Îndată ce-l văzù, îl cunoscù 9_{23}, 32_{30} 37_{21}; 3° dacă 213_{38}; *ma s-nu erà* = dacă n'ar fi (pretutindeni); 4° dar, ci, însă 1_3, 2_{17}, 3_8, 19, etc., etc.; 5° sau: *s-ul l'aŭ, ma nu?* = să-l iau sau nu? 236_4.

Macă conj.=dacă 7_7, 39, 81_{35}, etc., etc. [Etimologia din conj. *ma* (=dar) + *că;* ca şi D. Rom. *dacă* din *da* (=dar)+*că].*

Macàr adv.=macar, cel puţin 324_{14}.

Macru adj. = macru, slab.

Madè sm.=articol de o marfă oarecare. *Tr-ahî't madè*= Pentru atâta treabă, pentru o nimica toată 373_7.

Màḑire sf. = mazere 118.

Mae sf. = bunică 27, 39, 46, 52, 71, 95, etc., etc.

Maĭcă sf.=mămiţă, mamiţică 435_{24}, 488.

Maĭŭ sm.=Maiu; art. *Maĭlu* 302.

Maĭstur sm. = meşter 288_{34}. Vezi: *mastur.*

Mal, Mală adv.=o grămadă, foarte mult; *mală de ańĭ* = o grămadă de ani 12_{13}, *mal di lînă*=o grămadă de lână 300_{26}; *mal di muşutèţĭ*=o mulţime de frumuseţi 360_{24}.

Mal'òt sm., sn. = mântăluţă, făcută pe talie şi care se poartă iarna 325_6.

Mal'ŭ sn. = maiu (obiect de lemn cu care se bat rufele la spălat) $72_{1, 18}$, 454—458.

Mamă sf. = mamă 5_{24}, 7, 34_{11}, 62, 150 etc.

Mamă sf. = 1° măduvă din soc, din lemnul de salcie, etc.; 2° hrană pentru prunci; *ş-earà nviţàţĭ s-mîcă mamă n-gură*=erau obicinuiţi să mănînce de a gata: pară mălăiaţă în gura lui nătăfleaţă 185_{17}; *mamă n-gură*=leneş; persoană care aşteaptă hrană de a gata 367_4. [Acest cuvânt ne dă şi explicaţia etimologiei lui: *mămăligă,* un deminitiv din *mamă;* cf. *mutuleagă* (= mutulică) deminutiv din *mutu].*

Ma-mare sm. = mai-marele, căpetenia; *ma-marlea puil'lor* = mai-marele,

căpetenia paserilor $11_{6,8,13}$ 70_{12}.

Mană sf.=mamă (Epir) 484_{28}, 485.

Mandră sf. = coşar, staul în care mân oile noaptea 229_{13}, 501_{1}; *La mandră ş-la căşare el, nu la vitrăţil'e=* La târlă şi la căşerie el, nu la medicină (adică: la ce se pricepe, nu la ce nu se pricepe) 349_{20}.

Mară, nume propriu de femeie $48_{7,8}$; fig. vulpea: *K'ira-Mara* = jupâneasa Mara 104, 105, 271, $368_{18,22}$.

Mărdine sf.=1° margine 1_{11} 33_{19}; 2° mal; *la mărdinea (lacluĭ)* = pe malul (lacului) 18_{2}; *mărdinea de-a-mare* = pe malul mării; 3° *dit mărdinea locluĭ=* dela capătul pământului 85_{22}; *mărdinea locluĭ* = la capătul pământului 137_{16}; 4° *tu mărdini*=în sfârşit 35_{27}, 90_{6}, 130_{21}, 320_{21}; *mărdinea aleaḑi*=sfârşitul alege 96_{24}; 5° *şideà tu mărdini*=şedeà la o parte 90_{26}.

Mare adj. = 1° mare 4, 12_{22}, 35, etc.; pl. *mări* 2_{29}, 38_{18}, 61_{16}; comp. *cama* (sau: *ma) mare* = mai mare: *cu aţeà cama marea lişureaţă*=cu cea mai mare uşurinţă 16_{22}; *nisă-ĭ ma mari* = ea-i mai mare 96_{3}; *aţeali cama mărli*= cele mai mari 53_{21}; la Fărşeroţi: *ma mară* = mai mare 477_{3}; 2° puternic 13_{30}: *vimtu mare*= vânt puternic 20_{27}; *ḑise cu boaţe mare* = zise cu voce tare 21_{21}; 3° *mare ţ-u numa*= mare ţi-e numele! slavă ţie 319_{6}; 4° *umplù un sac mari-mari*=umplù un sac cât de mare 33_{3}; 5° *carĭ nu s-ţini a mari* = care nu se ţine mare 130_{32}; 6° *mărl'i*=cei mari, fruntaşii 156_{33}; *ma mărl'i, cama mărl'i* = fruntaşii (= cei mai mari) 34_{16}; 7° nume propriu de munte 440_{29}.

Mare-gros sm.=tare şi mare 9_{11}, 350_{11};=boereşte 344_{12}; = ca pe boeri 436_{8}.

Marmar sn. şi **Mărmură** sf.= marmură 24_{3}, 222_{5}, 329. 331, 439.

Martir sm. = martur 18_{15}.

Marţĭ, art. *Marţa* sf.= Marţi 277.

Marţu sm.=Martie, art. *Marţul* 302.

Mas sn.=loc de mas al oilor sterpe în timp de noapte 120_{1} [Din: *maneo*, *mansus*, cfr. *mensa* = measă].

Mascur adj. = bărbătesc 7_{1}. 49_{13}, 119_{13}, 200.

Măsină şi **Masnă** sf. = măslină 168, 169, 410_{8}.

Maste sf. = figură 172.

Mastorsă sf.=1° Ţigancă 13_{31}, 2° *da di nă mastorsă di ursă* = întâlneşte o jupâneasă de ursă 27_{16}; 3° *mastorsa di vulpi* = meştera, vicleana de vulpe 105_{14}.

Mastur, **Maĭstur** sm.=1° meşter 288_{31}; *Tine h'iĭ măsturlu* = Tu eşti meşterul, iscusitul 248_{6}; 2° zidar 248_{27}, $355_{22,25}$; 3° *viḑù că ş-află măsturlu* = văzù că-şi găseşte stăpânul 104_{3}, 135_{10}; 4° *măsture* = jupâne 146_{6}; 5° *Măsturu-Nicola* = Jupân Nicolae,

nume ce se dă lupului în basme 27_{11}, 104, 105, 185, 186.

Maș, mașĭ adv. = numai 3, 4, 6, 9, 36, 40, etc., etc. Vezi: *mîș*.

Maț, pl. *mață* sn.=maț 46_{17}, 497; 1° *l'-aveà intrată luplu tu mață* = îl răsbise strașnic foamea 25_{22}; 2° *Màțîle-ńĭ* (greșit în text: *mîțîle) gurleadă*=îmi chiorăie mațele (de foame) 161_{29}; 3° *maț-di boŭ*=biciu 37_{24}, 290_{21}.

Mavír sm.=bucătar 179, 180.

Maxus adv.=în adins 194_{18}, 431_{27}.

Mă sf. = mamă; *mă-ta*, *mă-sa* = mă-ta, mă-sa $5_{27, 28}$, etc. Vezi: pentru mamă-mea: *mu-mea;* 1° *nurărli a l'eĭ: mă-sa steàul'eĭ* = nurorile ei, mama stelei (=neînchpuit de frumoase) 34_{5}; 2° *ta să si ducă la mă-sa* = spre a deveni bună, potrivită 29_{14}; 3° *trapșu un somnu, mă-sa-l' fu* = îi trăsei un somn strașnic 103_{36}; înjurătură 454_{35}.

Măc. Vezi: *mîc*.

Mădùă *(mîduă)* sf.=măduvă; 1° *carĭ îl' lipseà mîdua* = dacă-i lipsià mintea, dacă n'aveà minte 96_{13}; 2° *li băgà tu măduă* = le-a pus în cap, în minte 496_{33}.

Mădulàr sn. = mădular, partea unde se încheie capul de corp; membru; 118_{22}= ciafă 265_{5}, 432_{13}; 1° *ș-lo zverca cu tut mădulàr aușlu* = se duse moșul, se cără 458_{19}; 2° *va-ńĭ l'aŭ zverca de-aoațe cu tut mădulàr* = am să mă car de aci 462_{9}; *l'-ișì mădularlu* = îi ieșì (=i se rupse) mădularul 469_{21}.

Măgăzie sf. = magazin, prăvălie 189, 447.

Măhălă sm. = mahală, cartier 85_{15}.

Măhmuze sf. = pinteni 448_{16}.

Mălăgàr adj. = isteț, meșter, iscusit, dibaciu 52_{26}, 148_{17}, 308—312, 369_{4}.

Mănată (scurtat: *mnată)* sf. =mână plină 76_{36}, 77; *mănățĭ di sare* = pumni (mâni pline) cu sare 15_{30}. Vezi: *mînată*.

Mănă. Vezi: *mînă*.

Măncu. Vezi: *mîc*.

Măniță sf. = mamițică 274_{4}, 412, 487_{1}.

Măràt adj. = biet, sărman 25, 27, 80_{30}, etc.; *măratlu-ńĭ* = biet de mine 3_{18}, 54_{30}; *măratlu-țĭ* = biet de tine; *măratlu-șĭ* = biet, sărman de el 5_{30}, 130_{11}, 280_{11}; pl. *măraţl'i* 48_{4}; fem, *mărata* =biata 6, 32, 45_{16}, 303; pl. *mărate* 17_{35}, 33_{39}.

Măraze sf. [tk. *maràz]*=dor greu, durere constantă 255_{1}, 261_{25}, 324.

Mărcàt sn. = iaurt 89_{21}, 470_{6}. [Etimol. din: *(lapte) măcràt* = lapte acru, din cuvântul: *macru.]*

Mărḑeao, Mărḑeauă sf.=mărgeà; *ți țî sčià s-arucă tu mărḑeao* = care știà să spuie norocul 254_{15}.

Mărescu vb. IV = măresc, fac mare; *gura să s-mărească* = gură să se mărească, să se facă mare 274; *mi mărescu*=mă fu-

dulesc, mă mândresc. Inf. *mărire* = mărire, creştere, măndrire.

Mărgăritare, Mărgăritàr sf. = m ă r g ă r i t a r 233_{21}, 291, 292.

Măril'e sf. = mărie, mărire, demnitate mare; măria ta 436_{16}; 241_{16}.

Mărìt adj. = mărit, slăvit; *mărite amiră!* = înalte, slăvite împărate 51_{38}; *Mărite socru*=slăvite socru, măria ta socrule 97_{22}, 148_{25}, 156_{21}.

Mărìt vb. I = m ă r i t 113_{17}, 381; *va s-ti mărìţĭ* = o să te m ă r i ţ i 35, 37; *va s-mărită* = se va mărità 85_{8}; Indic. pres. pl. *mărităm* şi *mărtăm;* Imperf. *mărităm şi mărtàm: Erà ḑua, ţe s-mărtà*=Erà ziua, în care se m ă r i t à 51_{7}; Perf. *măritàĭ* şi *mărtàĭ: li mărtăm*=le măritarăm 243_{19}; *ma s-mîrtă* = ci se mărită 61_{5}; *s-nu s-măritare* = de nu s'o mărità 319_{22} Inf. *măritare, mărtare;* part. *măritată, mărtată* 34, 35, 36.

Mărìt sm. = măritare.

Mărìtiş sn. = măritare.

Mărmurisescu, Mărmărisescu vb. IV=înmărmuresc; *şi-l' mărmurisea di nproşti* = şi-i înmărmurià dea'n picioarele 52_{10}; *a r m a s e mărmărisìt* = rămase înmărmurit 10_{25}.

Mărtare sf. = măritare, măritiş 43_{15}, 85_{7}.

Mărtătoare sf. = fată m a r e (= fată *mărităloare*, în vârstă de m ă r i t a t) 201, 221_{7}, 333_{34}, 444_{3}. În bătaie de joc se zice şi de fl... bătrâni: *mărtătòr.*

Mărtirie sf. = mărturie $51_{..}$

Măscără adj.=ştrengar, măscăriciu, neruşinat 346, 3..

Măseaùă, măseao sf.=măs... 139_{22}, 232.

Măsturil'e sf.=meşteşug; *c... ahtare măsturil'e*= cu a... meşteşug 356_{28}.

Măşită [din: *mă(nu)şiţă]* s... mănuţă, m â n ă drăguţ... delicată 180_{7}.

Măşotă sf. = m ă n u ţ ă, (în limb. copil.).

Mătase sf. = mătase 50,377... *nviţată dipri bumbacur... şi dipri mătăsurĭ*= învăţată să trăiască bine, în bogăţie 459_{31}.

Mătrìc vb. I = hrănesc din gură (pruncul.) 366_{27}.

Mătricare sf.=hrana pruncilor din gură; a hrănì din gură pe prunci sau ca pe prunci.

Mătrică sf. = oaie care a fătat şi care dă lapte.

Măţucă sf.=măciucă, ciomag 355_{6}.

Măviripsescu vb. IV=gătesc 401_{16}.

Măvie sf. = farmec.

Măvipsescu vb. IV=farmec; *măvipsit*=fermecat 180...

Măvistră sf. = v r ă j i t o a r e $52_{6, 7}$ etc.

Mbair vb I = înşir 134, 148...; *li mbăiră tute ună cite ună*=le înşiră pe toate una câte una 13_{34}, 66_{21}, 92_{3}; *li mbàiră*=le înşiră 50_{12}; *u mbàirară lăcriñle*= o podidiră lacrimele 50_{1}; *cîndu băgà si mbàiră* = când băgă să se înşire 279_{3}.

Mbar adv. = cu bine 212...;

Iu calea mbar? = în cotro ai pornit cu bine 262.

Mbăirare sf. = înşirare; povestire în şir.

Mbet vb. I = îmbăt; *lu mbeată* = îl îmbată 238; *să mbită di moscul a lor* = se îmbătă de parfumul lor 182_{19}; *l'i mbită* = îi îmbătă 307_{36}.

Mbistimèn adj. = credincios 362_{22}.

Mbitare sf. = îmbătare 240.

Mbitàt adj. = îmbătat; beat 118_{18}; beţiv.

Mbitătòr adj. = beţiv.

Mbizuescu vb. IV=îmi bat joc: *şi mbizueaşti* = îşi bate joc 109_{11}, [din: *în+pezăǰ*].

Mbogru adj.=talpa iadului; bătrân ticălos; *Na-ŭ şi mbogra di moaşi*=Eacă-o si hârca de bătrână 52_{14}, 94_{32}, 95, 124_{35}, 302_5. [Etimologia din: *în* + *boĭu* (=biet) + *g(ă)ru* = ngr. γέρο].

Mbraţă loc. adv. = în braţe 33_{20}.

Mbrăţitèḑ vb. I=îmbrăţişez 333_7; *si mbrăţitară* = se îmbrăţişară 9_{10}. Inf. *mbrăţitare* = îmbrăţişare.

Mbrum vb. I = îmbrumare; Inf. *mbrumare* = îmbrumare, acoperire cu brumă; *loclu-ĭ mbrumàt*=pământul e acoperit cu brumă.

Mbubuk'isescu vb. IV = îmbobocesc, înfloresc: *Pomlu mbubuk'isì* = Pomul îmbobocì 316_{24}.

Mbuir vb. I. = împung cu coarnele; *ţĭ si păreà, că va s-ti mbùiră*=ţi se păreà, că o să te împungă cu coarnele 239_{39}. Inf. *mbuirare*=împungere din coarne.

Mbun, mbunèḑ vb. I=împac; *vă mbunèḑ eŭ*=vă împac eu 143_7; *aşì li mbună tute* = aşà le împăcă pe toate 143_{12}; *s-li mbună* = să le împace 129_{11}; *si mbună* = se împăcà 94_4, 187_{23}; *să mbunară* = se împăcară 276; *tra s-vă mbunàţĭ* = pentru ca să vă împăcaţi 83_{24}.

Mbunare sf. = împăcare.

Mbunàt adj. = împăcat, îmbunat 493.

Mburită sf. = toiul; *era tu mburita căloàril'eĭ* = erà în toiul căldurii 208_{27}.

Mbuţ vb. I=împung cu coarnele (se zice despre animalele cornute, şi despre băeţi, când se bat în capete). Inf. *mbuţare*=împungere cu coarnele, batere în capete.

Mbuţ sn. = împungere cu coarnele, batere în capete.

Mea conj. = ci, dară, însă (pretut.); *mea cĭl viṅe* =însă abià venì 58_{11}; *mea iţi z-vreţĭ* = ci ori ce aţi vrea $60_{18, 39}$, 248_{31}.

Mea, pron. pers. Vezi: *meŭ*, *ṅeŭ*.

Meao!=meau! miorlăitul pisicii $22_{29, 30}$.

Measă sf.=masă 9_{38}, 31_{36}, 66_{14}, 95_3, etc.; *şiḑură pri measă* = se aşezară la masă 96_{33}.

Measi. Vezi: *mese*.

Meàştire şi miştearc sf.=cinstire. Vezi: *mescu*.

Mel'ŭ sm. = meiu 11_{23}, 139, 203, 296, 449.

Mel pron. posesiv. Vezi: *meŭ*, *ṅeŭ*.

Mer sm. = pomul măr 58_{15}, 174, 175, 301, 372; sn. fructul mărului; pl. *meare, mere* 114, 115, 155_{34}, 223, 239, 412—415; 1° *merlu se-arcàĭ, m-pade nu cădeà* = mărul de ai fi aruncat, jos nu cădeà (aşà de mare mulţime erà strânsă) 131_{6}; 2° *ca merlu aţèl aroşlu* = ca mărul de roşu (= nou-nouţ! frumos de tot) 211_{16}, 48_{34}; 3° *li ğucă meàrile cu nîsă*=a fost în dragoste cu dânsa 255_{27}.

Mes sm. = lună 1, 127_{29}, 173, 259_{30}; pl. *meşi*, art. *meşl'i* 302.

Mescu vb. III=cinstesc 311_{31}; *carĭ s-measc vifţîl'*=cine să cinstească pe Ţigani 34_{26}; *ĭo prinde z-vă mescu*=eu se cade să vă cintesc 83_{20}; *miscù*=cinstì 162_{10}, 307_{35}.

Mese, measc sf. = mijloc; *tu mese*=la mijloc 12_{7}; *mesea* = mijlocul 69; *feàtili dit measi*=fetele mijlocii 477_{8}; *aţèl di mese*=cel mijlociu 41_{26}; *mesea de-amare*=în mijlocul mării 3_{20}, 2_{31}; *tu mesea* = în mijlocul 161_{35}.

Mèturà sf.=mătură 52, 254; *cu mètura s-trăḑeàĭ, nu dădeàĭ di ţivà* = cu mătura să fi tras (= să fi măturat) nu dai de nimic (=aşà de mare erà sărăcia) 161_{32}.

Metur sm. = măturar, care face şi vinde mături 254—256; mai des: *mituràr*.

Meţi adv. = fie, deşi 240, 320_{17}, etc.

Meu pron. pos.=meu. Vezi: *ńeŭ*.

Mi conj. [scurtat din *a(mi]* = ci, dar, însă 246_{28}.

Migdane sf. = iveală; *no-are featǎ tu migdane* = nu e fată la iveală 60_{22}.

Miğìt sm.=megidie, monedă otomană, preţuind 20 de piastri, adică: 4 lei şi 40 de bani 148_{10}, 354.

Mihàlĭ n. propriu = Mihail 231_{29}; *va-l' hursească al Mihàlĭ*=o fi prost, o fi cu o doagă 208_{32}.

Milane sf. = cerneală, negreală; 1° *căsmelea mea di cătrane j-di milane* = norocul meu nenorocit 381; 2° *tu cacu k'ireà milănile* în deşert se căznià 489_{26}.

Milete sf.=neam 11_{29}; *miletea alg'ìnilor* = neamul albinelor 138_{34}.

Miliună, miliune sf. = milion 145_{19}, 299_{2}.

Miliunistru sm. = milionar 368_{28}.

Min vb. I=mişc $13_{21, 32}$, 15_{1}, 33_{14}, 34_{10}, 39_{9}, 89_{27}, 158.

Minare sf.=mişcare.

Minčună sf.=minciună 81, 82, 255, 100—104; *minčunea* 179_{8}; 1° *s-nu-ńĭ trapse vîră minčună*=să nu-mi fi tras vreo minciună 79_{29}; 2° *minčunòşĭ, de-arupeà loclu di minčùńĭ* = mincinoşi de rupeau pământul de minciuni 79_{5}; 3° *s-facă minčùńĭ* = să înşele 80_{5}; 4° *minčună di la hani* = minciună fără sare, gogoneaţă 100_{8}.

Minčunèḑ vb. I=mint, înşel, amăgesc 163; *cara z-vă minčunàĭ* = dacă vă voiu fi înşelat, (minţit) 224_{35}.

Mincunare sf. = minţire, înşelare, amăgire.

Mincunòs adj = mincinos 9_{8}, 79—81, 104_{7}; *io mincunòs ş-tine pseftu* = (eu mincinos şi tu mai mincinos) suntem de o potrivă de mincinoşi 79_{35}.

Mincùş sm.=păducel 171_{2}.

Minduescu, Mintuescu vb. IV = gândesc. cuget 1, 11_{3}, 21_{18}, 40, 41, 94_{33}, 306_{4}. Vezi: *mintuescu*.

Minduire sf.=gândire, cugetare 11_{2}, 198.

Minduìt adj. = 1° gânditor; *ţe păţî' di sta acşì minduìt, canda-l măcară àgurlu puil'i* = ce păţi, ce i se întâmplă de sta aşă pe gânduri, par'că îi mâncară pasările ogorul 69_{6}, $201_{1,2}$; 2° om cu minte, om care cugetă.

Mine pron.=eu; *mine caftu* =eu vreau; Ac. *maşi mine mi cunoaşte* = numai pe mine mă cunoaşte 9_{17}; *di mine* 6_{10}; *aǧumşu ca mini ţe nu vream* = ajunsei precum nu doriam 37_{30}.

Minte sf. = minte, judecată 4_{29}, 96—99; 1° *cu mintea ni coaptă*=cu mintea necoaptă 77_{19}; 2° *şcurtă tu minti*=proastă, fără mintea întreagă 54_{10}; *fără minte* 25_{29}; 3° *nu ńi-u va mintea* = nu-mi vine să crez 68_{19}; *caĭ ţ-u va mintea*=care crezi 257_{1}; 4° *nu l'-u ncăpeà mintea* = nu-i venià să-şi închipue, să crează 236_{29}; *cîte nu ţî ncape mintea* = câte nu-ţi închipui 164, 284_{24}; 5° *minte n-cap no-aveà*=eră foarte abătut, (a fi în situaţiune grea) 10_{17}, 99_{4}, 177_{38}; *mintea tut aclò l'-imnà* = mereu acolo se gândià 68_{14}; *s-nu-ţî imnă mintea*=să nu duci grije 237_{2}; 7° *mintea luĭ nu-l' si şuţă* = nu se înduplecă 8_{4}, 13_{3}; 8° *s-nu l'-u toarnă mintea ţivà feaţe ş-armîne tu xeane* = să nu-l ademenească cevà fete şi rămâne în străinătate 8_{2}; *s-l'i torńi mintea*=să-l înduplecì 120_{23}; 9° *l'-vine tu minte* îi venì în minte 15_{25}, 16_{1}; 10° *l'-armîneà mintea* = i se pironià mintea pe loc, rămâneà uimit 60_{33}, 116_{9}, 192_{24}, 210_{2}; 11° *mută-o mintea* = schimbă-ţi gândul 262_{2}; 12° *iţe ţî-treaţe prin minte* = ori ce-ţi dă prin gând 68_{23}; 13° *si-şĭ k'arà mintea pri nîsi*=să încebunească după ele 34_{7}; 14° *ş-băgă tu minte*= îşi propuse, îşi puse în gând 14_{24}; 15° *dipusi minti* = prinse minte, băgă minte 64_{30}; 16° *aveàm tu minte* = aveam de gând 32_{1}, 80_{23}, 83_{11}, 84_{3}; 17° sfat, părere; *şi-l' caftà mintea* =şi-i cere sfat 10_{19}, 98_{32}, 107_{5}; *s-lo dipu mintea* = se luă după mintea, după sfatul 125_{15}, 186_{24}, 305, 306, 441_{6}; *şi-şĭ deàdiră mînţili* = şi se sfătuiră între ei 47_{30}; *si-ş da mînţăli*=să-şi dea părerea 302_{21}, 191_{6}; 18° *Bagă-ţî mintea g'ini*=fii cu mare băgare de seamă 46_{34}, 87_{1}; *s-ţ-aĭ mintea la ficòr* = să ai în grije, în băgare de seamă pe bă-

iat 292; 19° *Ţ-aflàşĭ cucòl s-ţă badĭ mintea cu nîs*= Ţi-ai găsit cocoş cui să te potriveşti la minte 31_9, 55_{21}; 20° *Aestă-ĭ mul'are cu mintea tu loc*= Aceasta-i femeie aşezată 347_1; 21° *o-aĭ cu tine mintea?* eşti în fire? 275_1; 22° *ş-lo mintea la čoare*=o pornì într'o doară, a apucat-o razna 44_{34}, 221_{31}.

Mintescu vb. IV=1° amestec; *s-minteascā*=să amestece $29_{24, 32}$, 181, 472_{33}; 2° turbur: *mintirā tutā adunarea*=turburară toată adunarea 131 $_7$; 3° *mintì gura*= bolborosì din gurâ 133_{26}, 254_{27}; 4° *s-minteascā tute* = să scormonească toate 164_4; 5° *el nu s-minteà*= el nu se amestecà 40_{21}; Inf. *mintire* şi *minteare*.

Mintimèn adj.=înţelept 166_{18}, 167, 326_{25}.

Mintiòs adj.=cuminte, înţelept, mintos 42_4, 55_4, 106_{22}, 128_{12}, 229—232; fem. *mintioasă*= mintoasă, cuminte 64_{31}, 208_1, 247_{27}.

Mintireaşe sf.=răscoală, dezordine, amestecătură.

Mintìt adj. = amestecat, în dezordine 309_{26}; turburat.

Mintiturā sf.=dezordine, neorânduială, amestecătură.

Mintuescu vb. IV = gândesc, cuget 49_9, 95, 151. Vezi: *minduescu*.

Minţal'e sf. = mărunţiş, măruntaie; pl. *minţăl'* = măruntaie, mărunţişuri (se zice despre bani, surcele, etc. $165_{2, 5}$. Vezi: *minuţal'e*.

Minţime sf.=neamul lindinilor 171_1.

Minùt adj.=mărunt, subţire; *lişoară-minută ca nă fliturā*=uşoară-subţirică ca un fluture 170_5, 106_{12}; *Ahîntu minùt lucru* = Aşà de fin lucru 375_{17}; *z-vă făţèţi apa minută* = să vă urinaţi 447_{23}: pl. *minùţĭ*= mărunţi; fig. bani mărunţi $82_{14, 24}$.

Minùt sn. şi **Minută** sf.=minut, moment; *ţinţi minute* = cinci minute 238, 301, 302; *tr-un minùt*=într'un moment 40_{16}; =la moment 66_{33}, 67_{24}, 74_{11}.

Minuţal'e sf.=mărunţiş; măruntaie.

Mirā sf. = soarte, ursitoare 329, 330; 1° *să-l' bagă mira* = să-i menească 126_{18}; 2° *acăţă să-l' plîngă mira* = începù să-i deplângă soartea 158_{39}; 3° *mira ţea lae* = soarta cea nefericită 86_{12}, 191_{25}, 200_{11}; *Ahtare mirā lae l'-băgarā*=Aşà soarte nefericită îi meniră 280_3, 53_1; *ş-plînḑeà laea-l' mirā* = îşi aràtà, povestià soartea neîmpăcată 460_{12}; 4° *mirā arao*=soarte rea, neîmpăcată 440_9; 5° *mea carĭ ş-u intrarā feàtile ca ţivà mire* = dar când începură fetele (=să stăruie) ca nişte ursitoare, adică: stăruitor până la plictiseală 289_{34}.

Miràcuni sf. = piatră de ascuţit 48_2.

Mirak'e sf.=dor, iubire, atragere mare 176_{36}, 237_8.

Mirinde=timpul dintre prânz şi apusul soarelui, spre chindie, pe la tocate 117_5, 128_{23}, 347_{12}.

Mirulg'isescu vb. IV=bocesc 485_{16}.

Mirvilòg sn.=bocet 284_{39}.

Misale sf.=faţă de masă, pe care se aşază mâncările; masă; *va s-h'ibă pi misali* = o să fie la masă 478_{15}, 479, 41_{33}.

Miscă sf.=curcă, pl. *misk'i* 176.

Misircă sf.=curcă; pl. *misirţi* 187_{7}.

Misticò sm.= secret 473_{26}.

Mistirvipsescu vb. IV = mă consfătuesc; *carĭ s-nu ti mistirvipseşti cu mul'area, cu cari?* = dacă nu te-i consfătuì cu muierea, cu cine? 68_{26}.

Misuhore sf.=locul unde se strâng sătenii în sat 346_{3}.

Misùr vb. I=1° măsor; *misură tine diznòŭ*=măsoară tu din noŭ 167_{17}; *aĭ s-nă misurăm puterli* = ai să ne măsurăm puterile (=să ne încercăm puterile) 98_{15}; *voĭ s-mi misùr cu nîsă*= voiu să mă măsor (=să-mi măsor puterile) cu dânsa 137_{3}; *s-ńi misùr boea* = să-mi măsor talia (=puterile) 337_{6}; 2° număr vb. I: *s-misură fluriile*= să numere galbenii $31_{35, 39}$, 70_{10}; *s-misurară*=se numărară 64_{30}, 224_{1}, 236; *pînă s-misùrĭ ţinţi* = numai decât, cât ai numărà cinci 151_{9}.

Misùr sn. şi **misură** sf.=farfurie (de pământ, porţelan) 77_{24}, 89_{24}, 306_{37}.

Misuràr sn.=producător şi vânzător de farfurii 54.

Mişacă adj.=mijlociu 373_{30}.

Mişine sf.=meşin 393_{16}.

Mişteare sf. = cinstire; *mişteare cîte un vin di om, vă meşcu* = de cinstit cu câte un pahar de vin de om, vă cinstesc 311_{30}.

Mit, nume propriu=Dumitru 81, 82, 79--82, 100, 101.

Mitańe sf.=mătanie, pl. *mităńĭ* 323_{7}.

Mitcă sf.=cioc, plisc 30_{13}.

Mitre, nume propriu, diminutiv din: [Du]mitre 65, 66.

Mitròpule sf.=mitropolie 425_{19}.

Mituńisescu (mi ~) vb. IV= mă căesc, îmi pare rău 85_{33}.

Mizè sm.=mezelic 186_{37}, 338_{17}.

Mizie, mizia adv.=abià 328_{14}, 383_{16}, 387_{27}, 477.

Mîc şi măc, mîncu şi măncu vb. I = 1° mănânc, 20, 46, [Ind. prez. *mîc* şi *mîncu, mîţĭ (mînţi), mîcă (mîncă), mîcăm (mcăm, ngăm, mîncăm), mîcàţĭ (mcaţĭ, ngaţĭ, mîncàţi), mîcă (mîncă)*; Imperf. *mîcàm, (mcam, ngam, mîncàm)*; Perf. *mîcàĭ (mcaĭ, ngaĭ, mîncàĭ)*; Perf. comp. *am mîcată (mcată, ngată, mîncată)*; Imperat. *mîcă, mîcàţĭ (mcaţĭ, ngaţĭ, mîncàţĭ)*; Inf. *mîcare (mcare, ngare, mîncare]*; *mîcà pri measă*=mâncau împreună 9_{38}; *va s-mi mîcă* = mă va mâncà 3_{17}; *mîcă*=mâncă 16_{29}; *mîcàt*=mâncarăţi 230_{15}; *şi-l' măcă pradl'i aişti*=şi mâncă toţi aceşti bani 39_{26}, 239; *s-mănoă*= să mănânce 130_{11}, 425; *mîncu* 383; *s-mănţi*=să mănânci 425; *hăriòs, că vrea s-mîcare caplu*=bucuros, că ar fi mâncat capul 235_{11}, 130_{11}, 258_{8}; 2° *(cal') ţe mîcà*

niorl'i = cai cari mâncau norii (de iuţi) 87_{24}; 3° *şi tut îl mîcà* = şi tot îl sâcâià, nu-i da pace 68_{24}; 4° *îl' mîcà urècl'ile ḑua tută*=îl asurzià toată ziua 63_{35}; 5° *că va-l' mîc cumata* = căci îl voiu prăpădì 12_{15}; 6° *nu u mîcă ne cîńl'i* = cevà de nesuferit, cevà cât se poate de ruşinos 97_{22}; 7° *ş-mîcară caplu*=îşi pierdură viaţa, s-au prăpădit 85_{11}; 8° *îl mîcà lailuşi*=se îngrijià, duceà grije, erà în nelinişte bietul 9_{33}; 9° *Nus-mîcà aestă*=Nu se suferià aceasta 119_{28}, 309_{30}; 10° *nu-l' si mîcà*=nici nu aveà poftă de mâncat (de tristă, de amărîtă) 132_{7}; 11° *nu sealăsà s-u mîcă aruşinea* = nu se lăsau să sufere, să înghită ruşinea 152_{24}; 12° *auşluĭ îl' si mîcà multu pita* = moşului îi plăceà mult plăcinta 29_{4}.

Mîcare sf.=mâncare 9_{39}, 73_{33}, 82_{3}, 334_{8}.

Mîcàt adj.=mâncat, săturat; *nu-s mîcate de-aoàltarĭ*= n'au mâncat de alaltăieri 455_{17}; *mîcate* = mâncate (după ce mâncaseră) 468_{33}.

Mîcă-Multă n. pr. = Flămânzilă 137, 139, 492—494.

Mîcăturà sf. = mâncătură, când se mănâncă, se ceartă între sine doi inşi 710_{10}; mâncărime.

Mîh! în expresiunea: *cîh ş-mîh* = când îngână cinevà vorbe pe jumătate şi face semne, prin cari îşi arată starea sufletească cam turbure 190_{5}. Vezi: *cîh*.

Mìn, *(mînĭ)* conj.=dară 238_{1}. 418_{12}.

Mìnàr sm. = 1° mielul obicinuit a merge nedespărţit după cinevà. [Obiceiul de a ţineà *mînàrĭ*, este încă în floare prin clasele păstorale în Pind, unde toţi copiii ţin primăvara şi vara câte un *mînàr*] 34_{2}, 386; 2° amnar 38, 39. Vezi: *mineàr*, pentru sensul din urmă.

Mìnată sf. = mână plină, pl. *mîndţĭ* 15_{30}, 76_{26}, 78_{19}, 248_{21}; *mnată* 181_{17}; *deade D-ḑăŭ cu mnata*=dede Dumnezeu din belşug 274_{3}.

Mìnă sf.=mână 8, 19_{21}, etc.; *mănă, măńĭ* 15_{9}, 22_{24}; pl. *mîńĭ, măńĭ;* 1° *carĭ îţĭ da di mînă*=dacă îţi dă mâna, dacă-ţi convine 40_{1}; *îţĭ da di mînă s-faţim trambă* = îţi convine, îţi dă mâna să facem schimb 79_{18}, 83_{1}, 96_{8}, 101_{7}; 2° *si-l' da di mînă*=să-i vie bine la îndemână 184_{20}, 215_{7}; 3° *carĭ u dădeà di mînă?* = cine o băgà în seamă? 416_{38}; 4° *s-nu bagă mînă* = să nu se atingă 42_{7}; 5° *nu putù si-l' bagă mînă* = nu putù să-l doboare, să-l biruie 120_{30}, să-l înduplece 286_{4}; 6° *nu va-ńi ti băgarim tu mînă* = nu te-oiu prinde 108_{16}; *z-bagă vîră tu mînă*=să prinză pe cinevà 94_{31}; *z-bagă mîna pi fur*=să-l prinză pe hoţ 305_{7}, 4_{19}; 7° *va tindu s-lu l'aŭ cu mîna-ńi* o să îndrăznesc să-l iau cu dela mine putere 258_{19-21}; 8° *z-bagă Dumniḑăŭ mîna*

pri nîsă = Dumnezeu s'o aibă în pază 198_{24}; 9° *nu bîgà putè mîna pi lucru* = nu lucrà câtuşi de puţin 70_{33}; 10° *mîna l'-acăţă di tute* = se pricepeà la toate (lucrurile) 216_{17}, 294_{16}; 11° *ahîntu multu l'-acăţă (= l'-agudeà) mîna* = aşà de mult se pricepeà la furt $308_{9, 15}$, 456_{36}; 12° *Agunseà... cu mîñĭ ş-cu čoare* = Munciă din răsputeri 280_{14}, 247_{16}; 13° *z-duse s-l'a mîna amirăluĭ* = se duse să ia voie dela împărat 404_{35}; 14° *di ducă mînă nu trapse* = de dus, tot s'a dus, nu renunţă de a se duce 8_5; *s-tragă mînă* = să renunţe, să nu stărue 85_{38}; = mă depărtez, nu-l mai proteg 96_{12}, 98_{15}; *maşĭ di piscàr s-tragă mînă* = numai pescar să nu se facă 163_{15}; 15° *v-am tu mînă* = vă am la mână 307_{38}; 16° *deadi D-ḑăŭ cu doàuli mîñĭ* = dede Dumnezeu din belşug 34_{18}, 96_{12}; 17° *u ligară cu mîñle dinăpòĭ* = o legară cu mânile la spate, cot la cot 86_{29}; 18° *amirăril'a lor căḑù tu alti mîñĭ* = împărăţia lor căzù în stăpânire străină 42_{10}; *nu-i tu mînă noastră* = nu-i în puterea noastră 322_{36}; 19° *h'im cu mîñle ligate* = ne este cu neputinţă, n'avem mână liberă 322_{32}: 20° *nu şideà cu mîñle n-ğepi* = (nu şedeau cu mânile în buzunăr) adică: în neenergie 154_3; 21° *pre aţeà mîna s-ti baḑi* = Fii pe pace (ironic) 451_{31}; *pot s-mi culcu pri mîna ţea ndreapta* = pot să fiu pe deplin liniştit 180_{31}; 22° *si-l' hi'bă mîna ndreaptă* = să-i fie de mare folos, de ajutor mare 128_{12}.

Mînăstìr sm. = mânăstire 82_{31}, 345.

Mîncare sf. = mâncare 383, 438_{34}.

Mîncu. Vezi: *mîc.*

Mîndată, pl. *mîndăţĭ* = însărcinare, comandă; *ş-aduse aminte di mînḑăţle a feàtilor* = îşi amintì de însărcinările fetei 281_{36}.

Mînḑu sm. = mânz $271_{38, 39}$; *şi-l' fìtă un mînḑu, ţe loclu mîcà, niorl'i bea di ğone şi de-azbuĭrătòr* = şi-i fătă un mânz, care mâncà pământul şi bea norii de voinic şi sburător ce erà 272_{18}.

Mîne adv. = mâne (pretutindeni); ∾ *tah'ina*, ∾ *dimineaţă* = mâne dimineaţă 3, 11_{24}; *pînă mîne s-li căftàţĭ* = de le-aţi căutà ori cât de mult 33_{33}.

Mîneàr sn. = amnar 122_{37}; *carĭ u dădeà di mîneàr* = cine o băgà în seamă 37_3, 190_9, 413_3, 455_{28}; pl. *mîneare* = amnare; *mînèrĭ* = mânere (dela spadă, cuţite, etc.); plăsele.

Mîngăr sm. = ban de aramă, lăscaie; *tîngăr-mîngăr* = iese, unde o ieşì! întâmple-se ori ce! 405_{30}.

Mi'nică sf. = mânecă 154_{29}; *apoea-l bagă tu mi'nica di tîmbare* = apoi îl şterpeleşte 455_{35}.

Mîntilă sf. = batistă 45_{11}, 182,

232$_{1}$, 447$_{11}$: *mindilă* 76$_{14}$, 196.

Minuclu sn. = mănunchiu, snop 163$_{4}$.

Mirșe sf. = stârv, cadavru 95$_{18}$, 124$_{3}$, 313.

Miș, mișĭ adv. = numai 244$_{8}$, 246$_{2}$. Vezi: *mașĭ*.

Mișcătură sf. = bucățică 3$_{11}$, 22$_{5}$, 109$_{1}$, 122, 244, etc.; 1° *mașĭ tră nă mișcătură di pine*=numai pentru o bucățică de pâne, cât să trăiască 32$_{11}$; 2° *micà nă mișcătură di pine ș-un picuràr*=se mai aflà, trăià și un păstor 357$_{24}$; 3° *u feàțiră mișcătùri* = o făcură bucățele 62$_{12}$.

Mișcăturare sf. = îmbucătățire.

Mișcăturèḑ vb. I = îmbucătățesc; *Dupǎ țe ... s-mișcăturà*=După ce s'a dus la naiba, rupând pământul fugind 405$_{27}$.

Mișcăturică sf. = bucățică; *nă mișcăturică va ti fac* = te voiu înghițì ca pe o bucățică 259$_{6}$.

Mișcu [mai rar: *mușcu*] vb. I=mușc 90$_{11}$, 127$_{16}$; 1° *ți-l' arucuteà m-pade di mișcà loclu* = mi ți-i rostogolià morți la pământ 93$_{18}$; 2° *s-mișcară de-arșine* = (se mușcară—la buză—de rușine): se rușinară 370$_{7}$; *șarpe laĭu ți-l are mușcată* = șarpe negru ce l'a mușcat 238$_{29}$; *ca mușcàt di șarpe* = ca mușcat de șarpe 390, 261, 256.

Mnată. Vezi: *mînată*.

Moară sf. = moară 23$_{9}$, 38, 167, 492; *moara di pipèr* = râșnița de piper 91$_{31}$; *moara draclui* = râșnița dracului 90, 91.

Moare sf. = varză murată, curechiu.

Moale adj. = moale 86$_{5}$, 489

Moarte sf. =moarte 13$_{26}$, 16, 35$_{34}$, 99$_{10}$, 144; pl. *mòrțile* 299$_{16}$; 1° *s-ti l'a moartea*= luà-te-ar moartea 109$_{18}$; 2 *trăḑeà di moarte*=trăgeà să moară 70$_{16}$; 3° *cu graiu di moarte* = cu limbă de moarte 42$_{6}$; 4° *s-moară di moarte bună* = să moară de moarte firească, naturală 168$_{11}$; 5° *să-l scrie di-tru soarte pîn tu moarte*= să-i menească din soarte (momentul naşterii), până la moarte 199$_{21}$. Vezi: *soarte*.

Moașe sf. = bătrână 21—34, 38, 46, 70, etc.; *moașe de-ațeale țe țin àpile* = bătrână din cele cari opresc pe loc apele, bătrână dată dracului, vrăjitoare 346$_{27}$.

Mol'ŭ adj.=ud, udat îmmuiat.

Mol'ŭ vb. I = îmmoiu, ud 315$_{4}$; *îl mul'à* = îl muià 128$_{1}$; *s-mul'è* = se muiè 171$_{15}$; *șĭ-mul'è coada tu untulemnu* = își îmmuiè coada în untdelemn 69$_{21}$; *mul'ate* = muiate 366; 1° *Lă si mul'è inima arak'lor* = Li se muiè inima arapilor 196$_{35}$, 130$_{1}$; 2° *lo-alăsară aclò, să s-moal'e ca nîs țe nu va*=îl lăsară acolo, să se descurce cum o ști 341$_{34}$; *moal'e-te*= fi-ți-ar, să-ți fie! fii al naibii! 3° *tu 99 di buèĭ u mul'è*= (în 99 de colori o muiè): o făcù de ocară, de râs 283$_{18}$.

Mor vb. IV=1° mor 38, 127_{11}; *țe moare*=care moare 6, 71, 72; *s-mor* = să mor 13_{39}; *s-mor și s-anvièz* = după ce voiu murì și voiu reînvià 18_{34}; *murìĭ di seate*=crăp de sete 19_{35}; *murì hăpseane*=murì în închisoare 18_{1}; *carĭ s-nu murìră*=de n'or fi murit 45_{36}; *erà s-moară* = ar fi murit 15_{17}; *vrea s-moară di foame*=erà să moară (= or fi) murit de foame 22_{35}; *va s-moară*=va murì 17_{9}; *l'-aveà moartă* = îi murise 21_{32}, 40_{26}, 59_{4}; *cara s-no-aĭbă moartă*=de n'o fi murit 443_{31}; *ari moartă* =a murit 158_{26}; Inf. *murire, mureare* = a murì, murire; Part. *murită* și *moartă;* 2° *mor* = omor, ucid; *s-mi moară*=să mă omoare, să mă ucigă 299_{12}; 3° *morì ș-crek'!* = mori și crăpi 22_{14}; 4° *moare ș-k'are ti tine*=se prăpădește pentru tine 75_{1}; 5° *că s-morì s-k'erĭ*=să mori, să pieri (jurământ) 6_{10}; 6° *trăḑeà s-moară*=trăgeà de moarte 290_{33}.

More, morĭ interj. = măi, fă 23_{20}, 26_{27}, 108_{17}, 124_{7}, 258_{29}, etc., etc.

Mortu=mort 34—37; *moartă* 50, etc.; 1° *curmată moartă* = obosită moartă 36_{23}; 2° *morțî ș-ningrupàțĭ s-feàțiră*=se făcură morți de frică 85_{29}, 123_{2}; 3° *d-ĭu erà oàmińli ca di pri mortu*= de unde erau oamenii (îndurerați) ca la mort 130_{6}.

Moscu sn. = mosc; parfum, miros foarte plăcut 182_{19}.

Mostră sf.=mostră, fr. échantillon; *mi ține tră mostră* =(mă ține de mostră) adică la ce mă mai ține? 165_{8}.

Mostru sm.=monstru 319—323.

Mpade adv.=jos, la pământ 19_{28}, 20_{10}. Vezi: *pade.*

Mpartu vb. IV=împart, despart, desprind 30_{9}, 49, 238, 239, 309, 441_{30}; *li mpărțîră* = le împărțiră 24_{31}, 105_{20}, 204_{23}; *mpărțîtă*=împărțită.

Mpărțire sf. =împărțire, despărțire 49.

Mpeatic vb. I = cârpesc; *s-u mpeàtică* =s'o cârpească 268_{8}, *ma cum s-u mpeàtică luguria la amirălu*= dar cum s'o cârpească, s'o dreagă treaba în fața împăratului 208_{24}; *mpiticàt* cărpit 408.

Mpipirèḑ vb. I = puiu piper (mai multicel) 180_{27}; Inf. *mpipirare*=punere de piper mai mult; *mpipiràt*= piperat, cu piper mult 180_{12}.

Mpiticare sf. = cărpire.

Mpiticătòr sm.=cârpaciu 176, 177.

Mpizuescu vb. IV = îmi bat joc; *nu-l' dădeà bană di mpizuire țe ș-fățeà*=nu-i da pace batjocorindu-l 312_{29}. Vezi: *mbizuescu.*

Mplătescu vb. IV=1° împletesc; *să mplătească* = să împletească 35_{1}; *mplătești* = împletești 35_{8}; *mplătinda* = împletind 35_{1}; 2° plutesc 429_{30}; 3° *împlăteaște ca pescul*=plutește (=înnoată) ca peștele; *mplătescu* = înnot 202_{33}, 251_{5}; Inf. *mplăteare* și

mplătire = împletire, plutire, înnotare.

Mplin adj.=plin 10_{21}, 65_8,291; *greşti mpline* = vorbeşti lucruri adevărate 81_{28}.

Mprostu adv. = în picioare, drept 9_{39}, 89_{15}, 118_{12}, etc.; *di mproşti* = dea'npicioarele 52_{10}; *no-armase k'atră priste k'atră mproastă* = nu rămase piatră peste piatră 31_{31}; *va ti bea di mprostu*=te va bea (=înghiţi) dea'npicioarele 47_{29}; *ńĭ-apir împroastă*= m'am pomenit în fapt de zi în picioare; a petrece noaptea toată nedormită; cfr. ng. ξημερόνω ὀρθή 301_{14}.

Mprumùt sn. = împrumut, bani pe împrumut.

Mprumùt vb. I = împrumut (cuivà); *mi mprumùt*=iau împrumut; *si mprumùt*= să ieau pe datorie, să mă împrumut 95_5; *si-mprumută*=se împrumută (luă cu împrumut) 351_8; *si mprumută găleata di la moaşa*=se împrumută cu găleata dela bătrâna 31_{27}, 28_5! *mprumùt* = dau împrumut, pe datorie; *s-lă lu mprumută*=să li-l împrumute 289_{31}; *D-iusă si mprumută* = De unde să se împrumute 44_{23}.

Mprumutare sf. = împrumutare (fie că iei sau dai).

Mprustèḑ (mi—) vb. I = stau drept, mă ridic în picioare; *si mprustă* = se ridică în picioare 144_{24}; Inf. *mprustare*=ridicare în picioare, stare drept; înnaintare (termin cărvănăresc), a se ălţà.

Mpul'èḑ vb. I = a scoate pui, a se îmmulţì, a da mai multe vlăstare.

Mpul'are sf.=scoatere de pui, îmmulţire, înfrăţire de vlăstare; Part. *mpul'ată* = care a făcut pui, care s'a îmmulţit.

Mpuşcl'èḑ (mi ∾) vb. I=mă înciumez; Inf. *mpuşcl'are* = înciumare: *mpuşcl'àt*= înciumat 52_1; *mpuşcl'ata di lamńe* = balaurul cel ciumat 451_6.

Mučale adv.=udat peste tot, udat leoarcă; *ud-mučale*= ud peste tot, ud leoarcă 20_{25}.

Mučirlă sf.=mocirlă 468_{38}.

Mulare sf.=catâr (întrebuinţat în Macedonia).

Mulă sf. = catâr 100, 101, 118, 151, 159, 186, etc.; pl. *mule, muli* (Epir).

Mulgu vb. III=mulg $16_{38, 39}$, 94_{31}, 152. Perf. *mulşu* = mulsei; Inf. *mùlḑire* şi *mulḑeare*=mulgere, muls; Part. *mulsă (am)* = am muls.

Mulistră sf. = cuvânt format pentru umplutură, după *culistră*; cfr.: *fărină* (=mărină), *carne* (=marne), etc. $203_{17, 30}$. cfr. talmeş-balmeş.

Multu adv.=mult (pretutindeni); *di multu*=de mult, mai de mult 59_4; *După multu-puţĭ'n*=După mult-puţin (timp), după un timp oarecare 75_{26}, 61_{33}; foarte, prea: *aveà ună a ẏ i ń e multu bună* = aveà o vie foarte bună 18_8; *om multu avùt* = om foarte bogat 18_9, 24_{28}; *ş-loară multu-puţĭ'n*=îşi luară tot ce au

avut 35_{17}; *imnă, imnă cale multă* = Umblă, umblă drum lung 65_{26}; *mùltile cupìĭ di oĭ*=multele turme de oi 14_{16}; *bana multòr oamińĭ*=viaţa multor oameni 19_{30}.

Mul'are sf. = femeie, muiere, soţie, 18_{3}, 32—34, 40, etc.; *mul'ere* 75_{26}, 174; pl. *mu-l'èrĭ*=muieri, femei $46_{7, 18}$; *mul'area-mea*=soţia, muierea mea 6_{29}; *mul'area-ţi*= soţia ta, nevasta ta 1_{26}.

Mul'àt adj.=muiat 309_{4}.

Mul'irescu adj. = femeiesc 446_{28}; *di lùcîrli mul'ireşti* de trebile femeieşti 127_{25}; *strańe mul'iresči* = haine muiereşti 72_{1}.

Mul'iruşcu adj. = înfemeiat; *mul'iruşca-l' faţă* = faţa-i de muiere 446_{28}.

Mumă sf.=mamă 2_{21}, 3_{7}, 5_{25}, 34_{3}, etc. G. D. *ali mumă* 116_{26} şi *a mùmăl'eĭ, a mùmil'eĭ*; pl. *mume* şi *mumî'ńĭ* 337_{3}; *mumăńĭ* 7_{29}; G. Dat. *a mumîńlor, a mùmilor; erà di mumă faptu* = erà voinic 12_{8}, 301_{28}. Vezi: *mamă, mă.*

Mu-mea=mamă-mea 38_{24}, 47_{5}, $150_{2, 9}$. Vezi: *mă(-ta,-sa.)*

Mundă, pl. *mundă* sf. = 1° rază de soare $10_{3,5}$; 2° iscălitură 198_{34}; 3° *L'-deadi mùndîli*=îi dede cu tifla (o dede la dracu) 125_{15}; *că-ţĭ ded mùndile, că-ţĭ ded*=da-te-aş la naiba, să te dau 204_{35}.

Mundusescu vb. IV=dau cu tifla 80_{25}; *u mundusì* = îi dede cu tifla 201_{35}, 281_{28}.

Munte, pl. *munţî* sm.=munte 4, 5, 6, 8, 14—17, etc., etc.; *Munţîl' l'-adră cîmpu* = A umblat prin munţi peste tot 25_{17}.

Muntrescu vb. IV=caut, privesc 171. Vezi: *mutrescu.*

Mur, pl. *murĭ* sm.=zid 35_{28}, 89_{27}, 243_{35}.

Muràr sm.=morar 92_{20}, 281, 282, 427; *o murare!* = ei morarule 23_{13}.

Mură sf.=1° mură (fruct) 414.

Murafete sf.=meşteşug, truc, tertip 6_{9}, 368_{35}, 496.

Murdàr adj.=murdar 383_{14}.

Murdescu vb. IV = a se întunecà; *pînă s-murdească* = până să se întunece, până să însereze 231_{11}; *cît aveà murdită* = abià cât se înserase 309_{14}; *murdì* =se înserà 94_{25}; Inf. *Murdire*=înserare, întunecare.

Murdìş sn =amurg; *tru* ∾ = în amurg 440_{22}.

Murgu sm. = 1° amurg; 2° nume propriu de cal 300, 413.

Murminte sm.=mormânt 86_{26}, 268_{25}; *murmintu* 24, 286; pl. *murminţî* = 1° morminte (pl.); 2° cimitir.

Murmur vb. I = murmur; *murmurà ndoàŭă gràire* = îngânà câtevà vorbe 475_{14}; Inf. *Murmurare* = murmurare.

Murmur sn.=murmur, murmurare.

Murnescu vb. IV=devin vânăt, învineţesc; *murnire*= învineţire; *murnìt*=învineţit.

Murnu adj.=învineţit, negru ca mura 119_{37}.

Murtuţină (scurtat: *murţină)* sf. = mortăciune; *nu eară vîră murtuţină* = nu erà

vreo mortăciune, adecă: erà harnic 153_{8}.

Muscă sf. = muscă 143, 246, 248.

Muscu sm. = mosc; *muscu-mîcă* = a mâncat perfect de bine.

Muscuvulsescu, Muscuvusescu vb. IV = parfumez, miros frumos, plăcut 179; *muscuvuseà tut loclu*=parfumà, umpleà de miros plăcut tot locul 71_{4}.

Muscuvulsire, muscuvusire sf. = mirosirea plăcută, răspândire de miros plăcut 179, 374_{23}.

Mustacă şi **mustaţă** sf.=mustaţă 402_{2}, 441_{31}, 442; 1° *cu mustaţa asudată*=cu mustăţile mijite 368_{8}; *arîdeà pri su mustăţĭ* = surâdeà 182_{12}.

Muşàt adj. = frumos; fem. *muşată* = frumoasă; pl. *muşàţĭ, muşate* (pretutindeni); 1° *muşată steauă*= frumoasă ca o stea 191_{24}; 2° *Stămărie muşată* = Sfântă Maică a Domnului 25_{16}; 3° *un tinir si-l beaĭ tu scafă, ahî't muşàt*=un tânăr, să-l sorbi, de frumos 219_{2}; 4° *(muşàt) di-ţĭ loà ocl'il'* = frumos de-ţi luà ochii (de nu te puteai uità) 67_{28}; 5° *g'ine muşàt*=frumos, frumuşel (adv.) 5, 27_{34}; *ncl'ise udaea muşàt*= închise frumos odaia 38_{35}; 6° *pălate s-ţă k'èrĭ mintea* =palat foarte frumos 458_{25}.

Muşata-Loclui, nume propriu =un fel de «Ileana Cosinzeana» 3, 72—75, 135—138, 386, 492—497.

Muşata-muşàtilor- Frumoasa-frumoaselor, Ileana Cosinzeana din basmele aromâne 347_{17}.

Muşat-ğone sm.=Făt-frumos 247.

Muşatlu-a muşaţlor=Făt-frumos 239.

Muşăţăscu, muşiţăscu vb. IV =înfrumuseţez 54_{29}, 277_{33}, 319_{28}.

Muşcare sf. = muşcare 223_{26}. Vezi: *mîşcare*.

Muşcătură sf.=bucăţică 263_{32}, 441, 442. Vezi: *mîşcătură*.

Muşcu. Vezi: *mîşcu*.

Muşică sf.=bătrânioară 32_{15}, 246_{25}, 300_{12}, 346, 378.

Muşiteaţă, Muşuteaţă, Muşăteaţă sf. = frumuseţe 150_{19}, 300_{12}, 33_{18}, etc., etc.; fig.= ispravă (ironic) 105_{19}. 336_{9}; *u păţî' muşuteaţa*=a păţit pozna 406_{37}, 39_{18}, 501_{14}; *k'icà di muşuteaţă* = picà de frumuseţe 297_{26}.

Muşutìc adj.=frumuşel; *muşutica mea* = frumuşica mea 36_{30}, 182_{26}.

Muşuţî't adj. = înfrumuseţat 406_{14}.

Mut adj. = mut, pl. *muţĭ* = 89_{9}; fem. *mută*; n. propriu 70—75, 200—204, 442, 451.

Mut vb. I=mut, ridic 8_{37}, 51_{37}, 89_{7}; *să s-mută*=să se mute 35_{15}; 1° *mut cap*=mă răscol 289; 2° *şi-l' mută tută casa*=şi îi ridică (=goleşte) toată casa 260_{19}; 3° *mutà loclu de-aurlari*=sguduià pământul de strigare 155_{4}; 4° *mută-o mintea*=schimbă-ţi gândul 262_{33}; *căsmetea omluĭ nu s-mută*=norocul omului nu se schimbă 281_{31}.

Mutafe sf. = preş de cânepă cu păr de capră 12_{9}.
Mutare sf.=mutare, ridicare 35_{14}.
Mută-Munţi, = nume propriu un fel de Sfarmă-Pietre 422–424, 461.
Mutra (de-a~) adv. = din răsputeri 242_{14}. Greşit în text: *mutrà* 243_{15}.
Mutră sf.=mutră; pl. *mutre* =mutre, tipuri: *mutre şubeĭldătiţe*=tipuri suspecte 501_{7}.
Mutrescu, Mtrescu (şi brescu) vb. IV=privesc, caut 51; *s-nu u mutrească vîrnu*= să n'o privească nimeni 71_{14}; *s-nă mutrìm lùcrulu* =să ne căutăm de treabă 41_{19}; *mutrescu (el') nauntru*=caută ei înăuntru 4_{16}; *şi-ş mutrì lùcurlu*=şi îşi căută de treabă 33_{6}, 119_{29}; *ş-mutrì calea* = îşi căută de drum 81_{2}; *s-mutrìră*= se priviră 35_{29}; *cum mutreà*=privind, pe când privià 25_{6}; *mutreà* = căutà 2_{16}; *mutreà-ţi lùcrulu* = caută-ţi de treabă 82_{15}; *mutreà g'ine* = bagă bine de seamă 5_{16}; *Ea, mtrea ncoa!*=Ean te uită 'ncoace 3_{10}; Inf. *Mutrire, Mtrire (mtreare)*; Part. *mutrită, mtrită; fu mutrìt g'ine* = fu bine îngrijit 162_{8}.
Mutrită sf.=privire, căutare, îngrijire 121_{6}, 133_{27}, 142_{4}, 149_{17}.
Mutus! = tăcere absolută, a nu zice nici pâs! 118_{3}, 406_{1} (cuvânt din limbagiul copilăresc).
Muţă sf. = bot 186_{17}.
Muzaic sm. = mozaic 425_{14}.
Muzică sf. = muzică 294.
Mvescu vb. III=îmbrac; *mi mvescu* = mă îmbrac 460; *si mveaşte*=se îmbracă 310.
Mvirinàt, **mvirnàt** adj.=întristat, abătut, amărît 187_{3}, 358. Vezi: *nvirinàt*.

N

Na prep. 1° în, a: *na dreapta* =a dreapta 486_{26}; *na surda* = deasurda, a face pe surdul 229_{35}; 2° interj. = na, ţine, iacă, iată 1_{15}, 2_{12}, 25, 27_{9}, 35_{3}, 65_{32}, etc.
Nacă [din: *na+că*]=nu cumvà; *că nacă, amintă*=că doar, doar naşte 127_{25}; *nacă, nacă lă agută căsmetea* = doar, doar le-o ajută norocul 155_{15}, 308_{12}, 367_{12}; conj. = nu cumvà: *nacă-ńi viđùşĭ ţivà căpîrle* =nu cumvà îmi văzuşi caprele 26_{3}, 35_{16}, $_{20}$, 54_{5}, 253_{23}.
Nafoară adv.=afară, în afară (pretutindeni).
Naĭ=serveşte la facerea superlativelor, ca întărire: *naĭ ma marle* = cel mai mare; *naĭ tu sone* = la urma urmelor 17_{22}.
Naintea = prep. adv. înainte; totdeauna în unire cu *ma*: *ma naintea* = mai 'nainte, mai întâiu 22_{2}; *îl' căftà z-bea nîs ma naintea* = îi cerù să bea el mai întâiu 8_{16}, 150_{10}, 97_{13}, 139_{31}; încolo, fără *ma*, devine: *năinte*.
Naltu adj.=înalt: *cama nal-*

tul=cel mai înalt 88_{3}. Vezi: *analtu.*

Nal'urea [din: *(î)n + al'urea]* adv.=aiurea; *cu perl'i cîtră nal'urea*=cu părul în dezordine 110_{7}; *şuirà tora cîtră nal'urea* = fluerà acuma în neştire 231_{3}; cu mintea aiurea 304_{14}, 368_{18}.

Name sf. = distincţiune, recompensă 470_{19}.

Nantu pron.=ălălalt 35_{27}, 37_{20}, 100_{37}, 465.

Nao. Vezi: *noauă.*

Nàparte adv.=dincolo, în a parte 54_{20}, 95_{12}, 99_{26}; *Nàparte tu ună vale*=dincolo într'o vale 23_{8}; 1° *Cl'eĭ, uşĭ acăţară cîtră nàparte* =chei, uşi apucară în colo 40_{15}; 2° *nu u scoţĭ nàparti* = nu reuşeşti, nu o scoţi la căpătâiu 135_{19}; 3° *fac nàparti* = o rup la fugă 23_{32}, 28_{21}, 44_{30}, 151_{14}, 232_{3}, 463_{26}.

Napu, napa [din *na+pŭo*= pot] adv. conj.=nu cumvà: *Napu l'-are furată di la nîsă?* = Nu cumvà îi furase dela dânsa 169_{13}. Vezi: *nacă, nupo.*

Napòĭ adv. = înapoi, în unire cu *ma: ma nàpòĭ.* Fără *ma*, devine: *năpòĭ.*

Napulione sf.=Napoleon 418.

Nare sf.=nas, nară 69_{29}; 1° *di sum nare*=(desupt nas): existenţa 273_{6}; 2° *ş-acăţă narea* = îşi apucă nasul, s'a scârbit 365_{21}; 3° *umflă nărle* = se s u p ă r ă, se înfuriè 321_{19}; 4° *îl' viñe la n ă r ĭ* = îi v e n ì la nas (=a se necăjì) 204_{8}; 5° *are nărĭ... ti gone ca tine?*=are nas pentru un voinic ca tine? 71_{19}; *noaveà nărĭ*=n'aveà nas, nu merità 93_{15}, 139_{30}; *nărle a tale nu suntu tră h'il'e deamiră*=n'ai tu nas pentru fiica de împărat 323; 6° *cu nărle frîmte* = (cu nasul frânt): u m i l i t 385_{27}; *cu nărle spinđurate*=cu buzele umflate, supărat, cu părere de rău 355_{16}, 83_{17}; *tuţĭ plicà cu nărli aplicati* =toţi plecau cu ruşine, respinşi 155_{16}; şi *spinđură nărli nă palmă n-g'os* = se amărî grozav 104_{4}; 7° *lo-àrsiră pri nare*=îi meniră (îl însemnară pe nas) 199_{33}; 8° *cu nărli trapti*= cu nasul tras (=frumos) 36_{9}.

Nat sn. = prunc 129_{3}, 139_{9}, 334_{13}; *natlu di ntîñi*=primul născut 61_{30}; *ş-cu nat pi sin*=cu prunc de alăptat 314_{3}; pl. *naturĭ.*

Nauntru adv. = înăuntru 2_{3}, 4_{16}, 8, 13_{35}, 53. Vezi: *nuntru.*

Nă num. = una, o (pretutindeni.) Vezi şi: *ună.*

Năearcă sf.=mamă vitregă: *dimîndăčunea n ă e a r c ă s a ĭ*=porunca mamei sale v i t r e g e $21_{15, 19}$. Vezi: *nearcă.*

Năfeamă=puţintel 257_{28}, 258_{4}, 260_{1}. Vezi: *năh'amă.*

Năh'amă, Năh'àmătă, Năh'amtă adv. = puţin, puţintel 243, 301_{2}, 386_{18}; *nθeamă* = puţintel 201_{18}. Vezi: *nh'amă, nih'amă, năfeamă.*

Năinte *(nîinte)* prep. adv. înainte; *năinte ţe s-fugă* =înainte de a se duce 3_{3}; *năintea icoànăl'eĭ* = înaintea icoanei 24_{19}; 1° *bag năinte*=gonesc, mân îna-

inte 2_{8}, 27_{21}; *Li bagă năinte și buțle*=Începe și la butoaie, se pune pe băut și din butoaie 338_{10}; 2° *nu es năinte* = nu mă pot compară, nu mă potrivesc 101_{23}; *Tu avinari vîră nu l'i stăteà năinti* = La vânat nimeni nu-l întreceà 136_{29}; 3° *nu-l' si duțeà lùcrulutră năinte, ș-sînătate* = nu-i mergeà treaba (= n'aveà noroc) și sănătate bună 65_{16}; 4° *Cu Dumniḑdù năinte*=Cu Dumnezeu înainte, cu ajutorul lui Dumnezeu 65_{21}; 5° *de-aoà ș-năinte* =pe viitor 22_{29}; 6° *ș-năinte arî'ŭ ș-nîpòĭ furlună*=A fi între ciocan și nicovală 206_{29}; 7° Cu *ma* (=mai), devine *nainte: ma-naintea* 156_{26}. Vezi: *nainte, ninte.*

Năirescu (mi—) vb. IV=mă necăjesc, mă supăr 135_{23}; *s-năirì*=se necăjì 78_{8}, 7_{10}, 10_{6}, 39_{12}; *s-năiriră*=se supărară 22_{20} și: *niirescu: s-niiriră*=se necăjiră 239_{9}.

Năirìt adj. = necăjit 72_{22}, 169_{24}.

Năirire sf. = necăjire, supărare 21_{18}, 173.

Năjĭ sf. pl.=nazuri; mofturi 107_{17}; *fățeà năjĭ* = făceà nazuri 369_{9}. Sing. *naje.*

Nălțime sf. = înălțime 167_{26}.

Năpòĭ, Nipòĭ adv. = înapoi (pretutindeni); ∾ =iarăși 44_{25}, 48, 185_{14}; *nîpòĭ*=iarăși 3_{22}, 4_{2}, etc.; *nîpòĭ*= la urmă 11_{22}, 13_{16}; cu *ma* (=mai) devine *napòĭ: ma napòĭ*=mai la urmă 108_{17}, 144_{31}, 174_{1}; 1° *l'-u deadi năpòĭ în sus* = a apucat razna (spre munți), cfr. DR. a apucat câmpii 44_{34}, 28_{21}, 7_{20}; 2° *El cara bagă luplu dinăpòĭ* = El dacă începe să alunge pe lup 20_{12}; 3° *nu s-trapsi năpòĭ* = nu se dădù în lături 115_{15}.

Nărăcescu (mi∾) vb. IV=necăjesc, mă necăjesc, mă supăr 321_{18}, 322_{6}, 342, 361. Vezi: *năirescu.*

Nărăìt adj. = necăjit, supărat 97_{8}, 148_{22}, 376.

Năs. Vezi: *nîs.*

Născìndu. Vezi: *nîscìntu.*

Năθeamă. Vezi: *nih'amă.*

Năùr sm. = nor (la Vlaho-Clisura). Vezi: *niòr.*

Neačŭ vb. I=cert; *si ncače* = se ceartă 10_{4}; *s-nu l'i ncače*= să nu-i certe 57_{6}; *Nu vă ncăčàțĭ* = Nu vă certați 58_{25}, 83_{21}; *si ncăčà* = se certau (ei) 10_{2}, 25_{2}; *nu si ncăčară*=nu se certară 49_{13}.

Ncalàr, Ncălàr [=în+călare] adv. = călare, 146_{26}, 147, 304_{38}, etc.

Ncalic vb. I = încalec 252; *și ncălicàră cal'i*=își încălecară caii 113_{24}, *încălicară* 87_{24}; Inf. *ncălicare* = încălecare.

Ncalțu vb. I=1° a se încălțà la picioare; *frațl'i si ncălțară* = frații se încălțară 48, 80_{34}, 113_{6}; *și ncălță nă preacl'e di țărùh'*=își încălță o pereche de opinci 271_{3}; 2° potcovesc; *să și ncalță porțil'* = să-și potcovească porcii 53_{24}, 45_{26}, 349_{29}; 3° înșel: *nu putù s-lu ncalță*=nu putù să-l înșele (=să-l potcoveacscă) 164_{14}; *ncalță ș-pùriclu* =

potcovesc (eu) și pe pereți, adică: înșală și pe dracul de deștepți ce sunt (?) ..., 2..: Inf. *ncălțare* = încălțare, potcovire, înșelare.

Ncap vb. II = încap: 1° *aoă nu ncăpeà groși*=aci nu încăpeau bani: aci nu mergeà cu bani 97$_{12}$; 2° *amari teasă, cit mintea nu ți-u ncapi* = mare întinsă, cât mintea nu ți-o încape (=cât nu poți să-ți închipui) 48$_{21}$, 4$_{21}$; 3° *nu l-u ncăpeà mintea*=nu-i veniă să crează, nu-și puteà închipuì 236$_{29}$; 4° *casa (străńili) nu u ncăpeà di harauă*=erà în culmea bucuriei, nu mai puteà de bucurie mare 34$_7$, 116$_{14}$; Inf. *ncăpeare* = încăpere.

Ncarcu vb. I=încarc; *pînă z-bagă să si ncarcă*=până să se încarce 46$_3$; *tra să ncarcă vîptu*=să încarce cereale 100$_{16}$; *are ncărcată* a încărcat 79$_7$, 88$_{24}$, 257, 337; 1° *s-putearim s-l'-u ncarcu furtia cu tramba* = de-aș puteà să-l pâcălesc cu povara prin schimb 79$_{16}$; 2° *s-ță ncarți sùflitlu* = să-ți mânjești sufletul, să-ți încarci cu păcat sufletul 134$_{14}$; *tra s-nu ńi ncarcu sùflitlu* =să nu păcătuesc 186$_{16}$; 3° *ncarcă dit lumea estă* = (încarcă din lumea aceasta), trage de moarte 488$_1$.

Ncăčare sf.=certare, ceartă, pl. *ncăčèrĭ* certe 126$_{29}$, 170.

Ncăčlturà sf. = ceartă, gâlceavă.

Ncălàr. Vezi: *ncalàr*.

Ncăldzescu vb. IV=încălzesc 102$_{19}$, 162$_4$: Inf. *ncăldzire*, *ncăldzare* = încălzire.

Ncăinescu vb. IV = gem, gâfâiu: *ncăìneà mòratlu* = gemeà sărmanul 23$_{14}$. Vezi: *encinescu*.

Ncărcare sf. = încărcare, încărcătură.

Ncărcàt adj.=încărcat: *ncărcàți di groșĭ* = plini de bani 34$_4$, 54$_{27}$.

Ncărcătură sf.= încărcătură.

Ncărfusescu vb. IV=țintuesc, a bate în ținte, în cuie: *ncărfusì niscînte pènure* =bătù câtevà cuie 304$_{19}$; *ncărfusìt* = țintuit, bătut în cuie 251$_{28}$.

Ncărșil'edz, ncărșil'ă vb. I = încrețesc, încârlionțez, încovoez; *cu barba ncărșil'ată* = cu barba încâlcită, încârlionțată 147$_{24}$; Inf. *ncășil'are* = încârțire, încârlionțare, încâlcire.

Nclo adv. = încolo, departe (pretutindeni); *ma nclo* = mai încolo 27$_{22}$, 85$_{32}$; La Fărșeroți: *nco* 245$_5$.

Ncl'id vb. III=închid; Part. *ncl'ișu* = închisei; *ncl'ise* = închise 13$_{35}$, 27$_{34}$, etc.; *țe-are ncl'isă tată-su* = ce a închis tatăl său 59$_{11}$; *me-aveà ncl'isă* = mă închisese 60; 2° *ncl'ideà tamàm 21-l'i ańi*=împliniă tocmai 21 de ani 200$_1$; *Nu ncl'isi g'ini ocl'il' lailu di amirà*=N'a apucat să moară, abià a murit bietul împărat 42$_9$; *să ncl'idă ocl'il'*=ca să moară 112$_{31}$; 3° *avdz'ți... di càsile țeaveà ncl'isă*=renumiți... prin casele ce închise-

s e r ă (=prăpădiseră) 86_{10}; 4° *cål'urle tute si ncl'ì-siră*=se întrerupse circulațiunea pretutindeni 86_{12}; Inf. *ncl'ideare: cît tră ncl'ideare gura-l'*=numai ca să-i închidă gura, a-l face să nu vorbească 312_{35}; *ncl'ìdire* = închidere; Part. *ncl'is, ncl'isă*= închis, închisă 78; *nu vrea s-moară cu inima ncl'isă* = nu vrea să moară cu inima amărîtă 300_8; *cu-ocl'il' încl'ìșî*=cu ochii închiși 163_5.

Ncl'in *(mi ∾)* vb. I=1° mă închin, mă rog: *să ncl'i-nă la Dumnidă* = se închină (=se roagă) la Dumnezeu 58_3, 149_{21}, 165, 261_{26}; *Aclò ìu să ncl'inà* = Pe când se rugau 119_{11}, 188_{31}; 2° *acățară să si ncl'ină* =începură să se închine: să le fie somn, să moțăie 309_{15}; 3° a face act de supunere (fiind vorba despre hoți, când se predau autorităților).

Ncl'inare sf. = închinare, rugare 315_{20}; supunere.

Ncl'inăčune sf. = închinăciune; *si-l' dìțî.... multe ncl'inăčùńì* = să-i spui... multe complimente 258_{18}.

Ncoa adv.=încoace 3_{10}, 109_5; *di ncoa de-amare* = din coace de mare, pe cest țărm al mării 70_2.

Ncrun vb. I = cunun; vrei *s-ti ncruńì cu altă*=vrei să te cununi (= să te căsătorești) cu alta 6_{11}; *aclò ìu să si ncrună* = în momentul de a se cu-nună 6_4; *lu-ncrună*=îl cunună 191_{10}, 365_3.

Ncrunare sf. = cununare; căsătorie 51_{18}, 160_{20}, 204_{23}, 321.

Ncrupul'èd ncurpulèd vb. I = prăpădesc (prin omor, dar pe ascuns, fără să se afle); *lu ncrupul'è*=îl omorî, îl prăpădì 460_{19}. Inf. *ncrupul'are, ncurpul'are* =omorîre pe tăinuite. *Am nu ț-u frică s-nu ti ncurpul'adă*=Dar nu ți-e frică, să nu care cumvà să te omoare.

Ncucutèd vb. I=a se încocoșà, a se aprinde ca un cocoș, a se fudulì, a ridicà capul în sus cu mândrie; *si ncucută* = prinse curaj, devenì îndrăzneț 90_5.

Ncučinèd, ncučinescu vb. I, IV = înțepenesc de frig; *încučinìră*=înțepeniră 171_3; Inf. *ncučinire* IV, *ncučinare* I = înțepenire; *ncučinìt* și *ncučinàt*=înțepenit de frig.

Nculeà adv. = încoace; încolo; *deaoă nculeà* = de acì încolo, pe viitor 343_{16}.

Ncuńŭ, Ancùńŭ și **Angùńŭ** vb. I = a aprinde foc, a înjghiebà foc din surcele, etc., prin ajutorul căruia să se aprinză lemnele celelalte; *nu lo-ancuńe* = nu-l bagă în s e a m ă. Inf. *ncuńare, ancuńare, anguńare*=înjghiebare de foc.

Ncurțil'àt adj. = încrucișat 172_{28}.

Ncuràn (mi∾) vb. I = mă cunun, mă căsătoresc 72_{21}. Vezi: *ncrun*.

Ncusurát adj. = încocoșat 172, 281_{20}.
Ncusuréḑ (mi∾) vb. I = mă încocoșez. (Dela: *cusòr*= cosor).
Ncoamir, ncomir (mi∾) vb. I=a se amărî, a se otrăvì; *si ncumirară* sau: *si ncimirară*=se amărîră peste măsură 415_{10}. Inf. *ncumirare, ncimirare* = amărîre; mâncare cu necaz.
Ncimirát și **ncumirát** adj.= amărît, întristat peste fire 69_1, 503.
Ncup vb. I = înhaț 346_{29}. Vezi: *ancùp*.
Ndao. Vezi: *ndoaŭă*.
Ndăcînescu vb. IV=gâfâesc, hodorogesc; *boațe ndăcînită* = voce dogită, ce par'că iese din mormânt 323_{12}.
Ndes vb. I = îndes, înghesuiu. *Să si ndeasă* = să se îndese, să se înfigă 36_{16}; *u ndeasă pînă la zvercă* =o îndeasă până la ceafă 219_{11}; *multă mîcare l'i ndeasă* = îndoapă multă mâncare; mănâncă mult.
Ndisare sf. = Indesare; înghesuire; înfigere; îndopare.
Ndisát adj.=1° îndesat: *cu căčula ndisată* = cu căciula îndesată 43_5; 2° des: *ndisàți ca dințîl' di k'àptine* = deși, ca dinții de pieptene 4_{21}, 154, 315_{24}, 395_{24}.
Ndisescu vb. IV = nemeresc rău; *ca omlu țe ndiseaște* = ca omul, care nemerește rău 195_{36}; *ńi ndisìĭ nă soacră araŭă* = am nemerit o soacră rea 302_{12}; *ș-o-aveà ndisită cu nîs*= o nemerise rău cu dânsul 304_8, 252. Inf. *ndisire, ndiseare* = nemerire rău [Dela: *ndes]*.
Ndizmă, mai des: **ndezmă**= nemerire rău, brodire rea: *ndezmă greào ńĭ-acățàĭ cu soacră-mea* = am brodit-o rău, am nemerit-o rău cu soacră-mea. [dela: ndes(i)mă].
Ndoaŭă, Ndoao, Ndao=câtevà 23_6, 32_{11}, 43_{12}, 165_{14}; *ndao oàuă* = câtevà ouă 233; *îndào* 233_{31}.
Ndoapăr vb. I și IV = sprijin, razăm; *ndupărî't* = sprijinit 172_{27}.
Ndoĭ=câțivà (pretutindeni); *tră ndoĭ ańĭ* = în câțivà ani 208_{10}; *ș-cama ndoi paràțĭ* = și mai puțini bani 84_5, 488_{12}.
Ndornic adj. = svânturatec, turbat: *alagă nîsă ca ndòrnică*=aleargă de se svântă (aleargă turbat) 150_{14}.
Ndrăștéḑ vb. I și **ndrăștescu** vb. IV=a da la vâltoare spre întărire; *ndrăștìt* = întărit (prin vâltoare = *drîșteală*, nu prin piuă = *bătańe, bătal'e)* 170_{35}; Inf. *Ndrăștare* I, *ndrăștire* IV. Mai des se zice: *bag tu drășteală* sau *fac tu drășteală* = dau la vâltoare.
Ndreapta (a ∾) adv. = la dreapta 434_6.
Ndreg vb. III = 1° dreg, orânduesc: *ndrèpsiră* = orânduiră, aranjară 397_{30}; *ndreapse părțîle a trupluĭ* = orânduì părțile tru-

pului 13_{30}; *lu ndreg* = îl dreg, îl aranjez 56_{35}; 2° gătesc, prepar, pregătesc: *s-l'i ndreagă measa* =să-i prepare masa 179_{31}; *bagă di ndreaḑe tră numtă* = începe şi prepară pentru nuntă 34_{18}, 83_{10}; *mi ndriḑeàm*=mă gătiam mă pregătiam 103_{24}, 75, 72_{28}; *si ndreapse*=se gătì 56_{18}; *ndreaḑi-te* = pregăteşte-te 46_{16}, 186_{8}, 271; *aveà ndreaptă*=pregătise 210_{10} etc.; 3° a se tocmì: *si ndreàpsiră pĭcuràrĭ la un čelnic* = se tocmiră ca păstori la un *celnic* 229_{10}; 4° a se înţelege, a se împăcà: *K'itlu nu si ndriḑeà* =Chitul nu se învoià 82_{38}; *ţ-aflàşĭ ficòr, cu carĭ s-ti ndreḑĭ* = ai găsit băiat, cu care să te înţelegi 84_{7}, 126_{29}. Inf. *ndriḑeare* şi *ndreàḑire.*

Ndreptu adv. = 1° drept: *nu puteà z-grească ndreptu*=nu puteà vorbì drept 136_{15}, 216_{26}, 47_{17}, etc., 2° adj. a) *braţlu ndreptu*=braţul drept 8_{8}; *mîna ndreaptă* = mâna dreaptă 128, etc; b) = gătit, *cu mumă-sa i ndreptu* = este gătit, împodobit cu mamă-sa 314_{21}; *s-h'ibă ndreptu* = să fie gătit, să fie gata 407_{8}; *s-h'ibă mîcarea ndreaptă* = să fie mâncarea gătită, gata 259_{4}, 102_{20}; *ndrepţî şi adràţî* = gătiţi 155_{19}; 3° s. = dreptate; *aveà ndreptu* = aveà dreptate 43_{28}, 314_{3}.

Ndreptate sf. = dreptate, adevăr 190_{39}, 328.

Ndulţescu vb. IV = îndulcesc 196, 358_{4}; *se-aveà ndulţită*=se îndulcise 164.

Nduplic vb. I=înduplec, 175_{14}.

Nduplicare sf.=înduplecare, convingere.

Ndupărare sf. = sprijinire, răzemare. Vezi: *ndoapăr.*

Nḑinucl'èḑ vb. I = îngenunchez; *Apoea nḑinucl'è* = Apoi îngenuchè 24_{19}. Inf. *Nḑinucl'are* = îngenuchea re.

Ne adv.=nici; *ne unǎ, ne doauă* = nici una, nici două, fără a sta mult pe gânduri 85_{3}; *ne lo, ne-alăsă* = fără multă gândire 131_{3}. Vezi: *ni, necă, niţi.*

Ne-acăţàt adj.=neprins; *calĭ ne-acăţàţĭ*=cai nedeprinşi, cai din erghelie 51_{33}.

Neacl'imàt adj. = neinvitat, nechemat 51_{19}, 222_{13}.

Ne-ağumtă sf. = nesosire: *ne-ağumtă g'ine* = nesosit bine 52_{13}; *neağumtă* = necoaptă la minte (=neajunsă) 451_{5}.

Nealăgàt adj.=neumblat 121_{18}; *no-alăsă hoară nealăgată* = nu lăsă sat neumblat, unde să nu fi umblat 299_{32}.

Neapirită sf. = în nefapt de zi 443_{5}; ∾ *g'ine* = în nefapt bine de zi 275_{9}.

Neaprès adj.=neaprins; *neapreasă* = neaprinsă 140_{16}.

Neapucàt adj.=neprins, neapucat; *neap'catlu*=al naibii! 36_{5}; *neapucata* = a naibii, (=neapucata)! 283 (blestem).

Neaştirnàt adj. = neaşezat; ∾*a* = neaşezată 346_{28}.

Nearcă sf. = mamă vitregă; *nearcă-sa* = mama sa vitregă 56—57, 191—198.

Nearnìt adj. = n e m ă t u r a t 286_{31}.

Neavḑi't adj.=neauzit; *neavḑîtă*—neauzită 195_{33}, 295.

Neaveare sf.=neavere, sărăcie 90_{24}, 454_{10}.

Neavùt adj. = sărac, nebogat 91_{11}.

Neauă, Neào sf.=nea, zăpadă 15, 21_{13}, 171, 439; *da neao!* = ninge! 170_{6}.

Nec vb. I = înnec; *vrea s-neacăună cărave* = erà să se înnece o corabie 20_{27}; *s-nicà* = se înnecau (ei) 138_{19}; *ìñĭ si nicà* = mi se înnecă 72_{8}; *s-nicară* = se î n n e c a r ă 31_{33}, 35_{30}. Inf. *nicare* = înnecare.

Nec sn. = înnecare; *s-ti l'a neclu* = luà-te-ar prăpădul! (blestem).

Necă conj. = nici (pretutindeni). Vezi: *ne, ni, niţi*.

Nègură sf.=ceaţă 119_{17}, 120, 161_{18}, 481.

Neĭse adv.=fie! 96_{16}, 370_{10}.

Nel sn. = i n e l 37_{8}, 52_{18}, 62—64, 176, etc., etc.; 1° *prit nel u triţeà* = prin inel treceà (glontele), a d i c ă: erà ţintaş de frunte 136_{30}; 2° *alăxiră neàlile*=se logodiră 438_{18}.

Nerac, pl. *n e r a ţ e* = fel de arbust (!) 339, 340, 345.

Nerg. Vezi: *ńergu*.

Nestrat, nume propriu; *ávu-Nèstratlu di L a v d ă* = Sfântul Nestrat din satul Lavdă 230_{31} (ironic).

Nfarmăc vb. I = otrăvesc; *mi nfărmăcàĭ*=mă otrăvii 97_{25}; *si nfărmăcà*=se otrăvì 130_{11}; *să nfărmăcară* = se amărîră mult 108_{18}. Inf. *nfărmăcare* = otrăvire, amărîre.

Nfărmăcàt adj.=amărît 333_{14} *nfărmăcatu-ncumiràt*= amărît peste măsură 69_{1}; otrăvit.

Nfărmăcòs adj. = v e n i n o s 192_{11}; jalnic; *scriala nfărmăcoasă* = ursita jalnică, dureroasă 126_{34}.

Nfricuşèd vb. I = s p e r i u, spăimânt; *si nfricuşè* = i-a fost frică $214_{1, 33}$. Inf. *nfricuşare*.

Ngălbinescu vb. IV = îngălbenesc; *îngălbeneà* = deveniă galben 362_{14}, 471_{15}; *ngălbinì ca ţeara* = îng ă l b e n i ca ceară (=se făcù galben ca ceara 213_{15}); Inf. *ngălbinire*.

Ngărlìm *(mi∾)* vb. I = mă acăţăr, fr. «je grimpe»; *s-aveà ngărlimată* = se acăţarase 267_{10}, 432. Inf. *ngărlimare* = acăţărare.

Ngătàn *(îngătàn)* = în grije, în pază 197, 215_{25}, 234_{22}; *s-lo-aĭbă ngătàn* = să-l aibă în grije 169_{10}. Vezi: *angătàn*.

Ngl'eg vb. I=închegr; *u ngl'igară* = o închegară 287_{24}.

Ngl'eţ vb. I=îngheţ; *ngl'aţă* =îngheaţă 170, 171; *ngl'iţă* =îngheţă 139_{34}; *ngl'iţară di frică* = îngheţară de frică 321_{22}.

Ngl'imă sf. = glumă 217_{25}, 266.

Ngl'it vb. I = înghit 342; *u ngl'ità* = o înghiţì 60_{23}, 178_{9}; Inf. *ngl'itare* = înghiţire.

Ngl'iţare sf. = îngheţare.

Ngl'iţàt adj.=îngheţat 171_{14}; *ngl'iţàţĭ di frică*=îngheţaţi de frică 48_{24}, 95_{16}.

Ngraş vb. I = îngraş 468_{25}; *ngrăşare* = îngrăşare.

Ngrăpsescu vb. IV = scriu 399_{14}; Inf. *ngrăpsire, ngrăpseare* = scriere.

Ngričca (din: *în+cîrcă)* adv. = în cârcă 492_{25}. Vezi: *ngrîşca*.

Ngrińe sf. = mârâială, cicăleală, gâlcevire 170_{10}, 415, 277_{30}, 500; *lă intră ngrîńa* = le intră discordia 30_{8}, 283_{18}.

Ngrişca = în cârcà 251_{24}. Vezi: *ngrîčca*.

Ngrop vb. I=îngrop, îmmormântez 53_{26}, 54_{1}; *s-lu ngroapă* = să-l îngroape 29_{33}; *ngrupàt*=îmmormântat 24_{17}, 86_{26}. Inf. *ngrupare* = îngropare, îmmormântare; 1° *Ţ-u băgàşĭ s-mi ngrok' cu ḑîle*=Ţi-ai propus să mă îmmormântezi cu zile 206_{24}; 2° *lu ngrupà loclu (de-arşine)* =nu mai puteà de ruşine 97_{6}, 201_{12}; *gràiri: s-ti ngroapă loclu* = vorbe, să-ţi crape obrazul de ruşine; vorbe mari, ocărâtoare 43_{14}.

Ngroş vb. I = îngroş; *si ngroaşe şicălu* = se îngroaşe gluma 8_{25}; *si ngruşè luguria* = se îngroşă treaba 510_{22}; *ngruşà*=se îngroşà, deveniă mai gros 459_{9}; Inf. *ngruşare* = a se îngroşà, îngroşare.

Ngustare sf. = 1° gustare (=mâncarea de dimineaţă) 113_{39}; *s-l'a ngustarea* = să guste (dimineaţa) 86_{34}; *ti* ~ = pentru mâncarea de dimineaţă 289_{20}; 2° gustare, a gustà cevà.

Ngustu vb. I = 1° gust, mănânc (dimineaţa, după răsărit de soare); 2° gust.

Nguvujdèḑ vb. I = a intrà ţăpuşele *(guvjudèl)* în picior; fig. *si nguvujdă* = se formaliză; Inf. *nguvujdare* = fig. formalizare.

Ng'ilićòs adj. = strălucitor 174_{16}.

Ng'ilićescu. Vezi: *nvilićescu*.

Ng'os adv. = jos; *mutrescu nsus, mutrescu ng'os* = se uită în sus, se uită în jos ei 43_{4}; *cîtră ng'os*=în jos 50_{2}; *ma ng'os* = mai în jos; *un cama ng'os* = unul mai puţin 2_{21}; *li scoate ună cama ng'os*=le găseşte una mai puţin 312_{5}.

Ngumeatic şi **ngumitik'èḑ** vb. I = înjumătăţesc; *u ngumiticḑ*=o înjumătăţì 104_{34}.

Ngumitate = jumătate, pe jumătate 310_{15}.

Ngumiticare sf. = înjumătăţire, fig. mâncarea 136_{4}.

Nh'amă. Vezi: *năh'amă, nih'amă*.

Nh ig vb. III = înfig; *l'-u nh'iḑe* = i-o înfige 69_{25}; *şi nh'iḑeà* = îşi înfigeà 12_{19}; *si nh'iḑeà* = se înfigeà 131_{1}, 182_{9}; *nh'ipşu* = înfipsei; *si nh'ipse* = se înfipse 69_{13}, 108_{32}; *u nh'psiră*=o înfipseră 53_{2}; *erà nh'iptă (pălatea)* = erà înfipt (palatul) 245_{10}; *se-aveà nh'iptă*=se înfipsese 109_{7}; Inf. *nh'iḑire* şi *nh'iḑeare* = înfigere.

Nh'ima adv.=de vale, în jos 477_{13}.

Nh'umuscescu (mi∾) vb. I = dau năvală, mă reped în spre 217_{44}, 218. [Format dela: *h'ima*].

Ni adv. = nici (pretutindeni); *ni ună, ni altă* = nici una, nici alta, adică: fără multă vorbă, fără a sta mult pe gânduri 60_{26}; *ni lo, ni lăsă* = fără multă gândire, dintr'o dată 129_{7}. Vezi: *ne, necă, niţi*.

Nibăşàt adj. = nesărutat; ∾ *ă* = nesărutată, cinstită 255_{21}, 365_{4}; *adrată ş-nibăşată* = gătită (de mireasă) şi nesărutată 441_{19}.

Nibiùt adj. = care n'a băut, însetat 222_{12}, 455_{12}; treaz.

Nică adv. = încă (pretutindeni). Vezi: *ningă*.

Nicălcare sf. = necălcare; *tră nicălcarea pî'nil'eĭ a domnu-suĭ* = pentru credinţa către stăpân 191.

Nicălcàt adj. = necălcat; *maşĭ aoă armase loc nicălcàt* = numai acì rămase loc necercetat 87_{31}; *pădurea erà nicălcată* = pădurea erà neumblată 193_{26}.

Nicola, n. propriu: Nicolae; *masturu-Nicola* (= meşter-Nicolae) = Jupân Nicolae, este numele lupului în basme 27_{11}, 104, 105.

Nicoptu adj. = necopt 230_{16}, 270_{17}; *cu mintea nicoaptă* = cu mintea necoaptă 77_{19}.

Nicuk'ir sm. = stăpân, cărmuitorul casei; fem. *nicuk'iră* = stăpâna ca ei, cărmuitoarea casei, so ie; 190_{28}, 253_{30}, 265, 346, etc.

Nicuk'irată sf. = gospodărie 195_{30}.

Ni-cum = necum; *cum, nicum nu sčiŭ mine* = cum, necum nu ştiu eu 256_{1}.

Nicuràt adj. = spurcat, necurat 180_{16}.

Nicurmàt adj. = neîncetat 368_{1}; fără preget.

Nidată = nedat, nerăsărit; *nidată soarli* = înainte de răsăritul soarelui 124_{23}, 403_{16}.

Nidiscălicàt adj. = nedescălecat; *nidiscălicàt g'ine* = pe când nu descălecase încă bine 290_{7}.

Nidişcl'is adj. = nedeschis 30_{26}.

Nidriptate sf. = nedreptate 18_{11}, 51, 97_{24}, 395_{7}.

Nidurńire, nidurńare sf. = nedormire, neadormire 400_{10}.

Nilàt adj. = nespălat 286; *nilàţi, neaspilàţi* = (nelăuaţi, nespălaţi): nespălaţi, murdari 59_{15}.

Nilùş sn. = ineluş 410.

Nimàl'ŭ. Vezi: *numàl'ŭ*.

Nimărtată adj. = nemăritată, 71, 72, 85_{12}: *feată* ∾ = fată virgină, fecioară 291_{19}.

Niminàt adj. = nemişcat 127_{2}.

Nimindult adj. = nesocotit, (negândit) 204_{1}.

Nimìcare sf. = nemâncare 400_{10}.

Nimìcàt adj. = nemâncat, pe nemâncate, fără să fi mâncat 455_{12}, 222_{12}.

Nincă. Vezi: *ningă* 274_{8}.

Nincălţàt adj. = neîncălţat 460_{21}.

Nincrunàt, *(nincurunàt)* adj. = necununat, necăsătorit 34, 205_{1}.

Ningă prep. = lângă (pretutindeni).

Ningă adv. = încă (pretutideni); *ninga nă oară* =

încă odată 7_3, etc.; *aşteaptă că ning-avèm* = mai aşteaptă, că mai este încă 11_{22}. Se mai întrebuinţează: *nică* şi *nincă*.
Ningrupàt adj.=neîngropat, neîmmormântat 123_2.
Ninsumnare = sf. insomnie; *erg'i di* ∾ = ierburi de alungat somnul, de insomnie 365_{25}.
Ninsumnàt adj.=fără somn, nedormit $36_{21, 29}$, 31_{15}, 373.
Ninsuràt adj.=neînsurat. 333_1.
Nintea adv. prep. = înainte (pretutindeni); *diadi ninte* de azi încolo, pe viitor 168_{10}; *de-aoà ş-ninte*=pe viitor 17_{34}. Vezi: *năinte*.
Nintră prep. = pe lângă, în faţă; *nintră nîs*=pe lângă dânsul, în faţa lui 346_7; *şi-l ţinù pri nintră stearpe* = şi-l ţinù pe lângă (oile) sterpe 317_{14}.
Nintribată (pri ∾) = pe neîntrebate, fără întrebare 408_{14}.
Ninudàt adj.=neînodat; *h'ir* ∾ = aţă neînodată, fără nod 443_{24}.
Ninviţàt adj.=neînvăţat, nedeprins 248_{10}.
Ninviscùt adj.= neîmbrăcat 443_{19}.
Ninilòs adj. = nemilos, care n'are milă 266.
Nioaspe sm.=inimic, duşman 395, 400_{26}.
Niòr (*năùr* Vlaho-Clisura), *niùr* sm. = nor 80, 119_{37}, 120, etc; *cal' azburătòri, ţe mîcà niorl'i* = cai sburători, cari mâncau norii, cai foarte iuţi 87_{24}.
Niòrihta (a ∾) adv. = (de-a norii); *fudì a niòrihta* = (fugì de-a norii), fugì de rupse pământul, fugì ca vântul 374_{15}.
Nipìrtic (mi ∾) vb. I = mă fac ca o năpârcă, devin ca o viperă de rău; Inf. *nipîrticare; nipîrticàt* = înrăit ca o viperă; *nipîrticata*=cea rea ca o viperă 283_{29}.
Nipi'rtică şi **nipi'rtică** sf. = năpârcă, viperă, şarpe veninos 62_5, 63_{19}, 67_4, etc.; *c-apoea nipârtică lae va ti mîcă!* = căci apoi năpârcă neagră (= rea) te va mâncà! 349_{26}, 302_2.
Nipîrticuşe, nîpirticuşe sf.= năpârcă mică, viperă mică 127_9, 220.
Nipăţìt adj.=nepăţit.
Nipăţîta sf. = nepăţire; *vaĭ pată nipăţîtă* = vor păţì ce n'a păţit nimeni 259_{30}.
Nipòt sn.=nepot 102, 134_{27}; fem. *nipoată* = nepoată 172_{36}.
Niprucupsìt adj.=nepricopsit; ∾ *ă feată*=nepricopsită fată 201_{12}.
Niputeare sf. = boală 444_{11}; neputere, neputinţă; *erà cu niputeare* = erà cu neputinţă 142_{25}.
Niputùt adj.=bolnav, îmbolnăvit 114_{28}, 248_1; *cădù niputùt ca dipri grendă*=se îmbolnăvì de moarte 22_{32}; *niputută*=bolnavă,îmbolnăvită 21_{32}; *niputùţĭ*=bolnavi 437_{20}; neputincios.
Nirăvdare sf.=nerăbdare 476.
Nisătùl adj.=nesăturat, nesătul, flămând.
Nisăturàt adj.=nesăturat 162.
Niscintu, niscàntu şi **niscîndu**

adv.=câtvà; *niscănte oĭ*= câtevà oi 15_{26}; *nîscînțî părmătefțî*=câțivà negustori 60_{17}, 76_{12}, 306_{27}; *tră nîscîndă oară*=după puțin timp, după câtvà timp 47_{33}, 49_{17}; *di nisci'ntili prică* = din unele vietăți 476.

Niscòs adj. = nescos; *niscòs graìlu* = nescos (= neisprăvit) cuvântul 39_{24}, 67_{26}.

Niscuturàt adj. = nescuturat 286.

Nistipsìt adj. = nevinovat 384_{11}.

Nisumnàt adj. = fără somn, neadormit 482. Vezi: *ninsumnàt.*

Nișane sf.=1° minune; *tră* ∾ = spre minune 502; *aoà-i nișane de-apă* = aci-i nevoie mare de apă 342_{19}; 2° distincțiune, decorație; *lo nișane*=a fost decorat: 3° țintă 461_{38}.

Nișanleàĭ n. propriu=Țintaș, care ochește bine 461_{39}, 463.

Nișiḑùt adj.=neșezut; *nica nișiḑută g'ine m-pade* = încă neșezut bine jos 76_7.

Niștiùt adj.=neînțelept, necuminte; *niščiută*=neștiutoare, toantă 290.

Niθeamă adv.=puținel. 342_{34}. Vezi: *năh'amă, nih'amă.*

Nitraptă = de nesuferit; *nitràptile*=cele de nesuferit 299_{33}.

Nitumtu adj. = netuns 210_{29}.

Nițì adv.=nici 2_{29}, 27_{29}, 60_1, etc., etc. Vezi: *ni, necă.*

Niùr sm.=nor; adj. azuriu; *boea bate a niùr*=coloarea bate a azuriu, a albăstriu.

Niură sf. = coloare albastră.

Niurèḑ vb. I=a se înnorà; fig. a se posomorî; *s-niură k'irolu* = se înnoră timpul 173_{29}; Inf, *Niurare* = înnorare.

Nivătămàt adj. = neomorît; *nu ț-alăsă oae ñivătămată* = nu-ți lăsă oaie neomorîtă 230_{22}.

Nivduk'aùă sf. propriu=Evdochia 484—487.

Niveastă, nveastă și (**înveastă**) sf.=nevastă, soție, mireasă (pretutindeni); G. D. *a nveàstil'eĭ* și *ali nveaste* 6_6; *a nveàstilor* (= *niveàstilor*) 22_{15}; *nveastă nao* 204, *nveastă noauă* 279, și *niveastă nao*=mireasă 129_{31}; *s-l'i daţî înveaste*=să le măritați 242; *u lo nveastă* = o luă de soție, se căsătorì cu ea 6_{17}; *s-ñĭ-u daĭ nveastă*=să mi-o dai în căsătorie, să mi-o dai de nevastă 45_{29}; *armase.. nveastă adrată ș-nibășată* rămase cu rușinea 365_4: *prifaptă ca vîră nveastă di sum zvon* = devenită foarte smerită 186_{18}.

Niviḑùt adj. = nevăzut $42_{..}$: 1° *niviḑùt s-feațe*=disparù, se făcù nevăzut 284_{18}, 193_{32}, 33_{32}; 2° *niviḑute, neavḑite s-feàțiră* = dispărură cu totul 199_{33}; 3° *niviḑùt, nicunuscùt*=nevăzut, necunoscut, adică: necunoscut cu desăvârșire 243.

Nivinìtă sf. = nevenire: în funcție verbală: nevenit, abià venit 125_{36}.

Nivistescu adj. = de nevastă, de mireasă; *nivistèștile*= (hainele) de mireasă $485_{..}$.

Nivisticà și **nvisticà** sf.=nevastă mică 127_{26}, 161_{12}, 301.

Nivistul'e sf.=nevăstuică.
Nivreare sf. = nevrere, neiubire ;*cu vreare, cu nivreare* = de voie, de nevoie 15_{27}.
Nipî'rtică. Vezi: *nipî'rtică.*
Nipòî. Vezi: *năpòĭ.*
Nis, năs pron. = dânsul ; pl. *nîşĭ*=dânşii şi *nîşil'* 397_{14}, fem. *nîsă* ; la Bitolia, Molovişte, se zice: *nîsa*, G. D. *a nîsăl'eĭ ;* pl. *nîse*; (la Bitolia, Molovişte): *n î ' s i l e* 240_{15}, G. D. *a nî'silor* (pretutindeni) ; *di-l' curà asudorli, ca nîs ţe nu vrea*= de-i curgeau straşnic sudorile, (aşà precum nu dorià) 27_1, 47_{22} ; *di nîs itie* = din pricina lui 13_{12} ; *si-şĭ k'ară mintea pri nîsi*=să înebuneşti după ele 34_7.
Niscîntu. Vezi : *niscăntu.*
Nişte pron.=1° cevà ; *Duk'ì, că nîşte va s-cură aoà*= Pricepù, că acì e vorba de cevà 197_{18} ; *nîşte cură anàmisa* = se petrece cevà la mijloc 344_{15} ; *nîşte ştea* =ştià cevà 349_{21} ; 2° nişte : *nîşli ficòrĭ* = nişte băeţi 69_{15}, 15_8, 434, etc.
Njumitate=pe jumătate 241. (Molovişte, Gopeşi) Vezi: *ngumilate.*
Nk'adic vb. I = împiedic; *să nk'àdică* = se împiedică 147_{12} ; *ti nk'idicàĭ*=te împiedicai 100_{19} ; *l'i si nk'idică calu*=i se împiedică calul 129_{29} ; *să nk'idicară* = se împiedicară 178_{27} ; Inf. *nk'idicare* = împiedicare, poticnire.
Nk'erdu (cu ∾)=cu noroc, să ai parte 364_{35}.
Nk'idicătură sf. = împiedicătură.
Nk'irdăsescu (şi *nk'irδăsescu)* vb. IV = am parte ; *s-u nk'irdăseşti* = să ai parte de ea 12_{27} ; *s-u nk'irdăsească*= să aibă parte de ea 126_{12}; *mine va s-ti nk'irdăsescu*=eu o să am parte de tine 254, 255; *aşè să nk'irdăsìţĭ bana* = aşà să aveţi parte de viaţă 196_{33} ; [Etimologia din ngr. Κέρδος = câştig].
Nk'isescu vb. IV = pornesc 2_{21}, 8_9, 33_{32}, 37_6, 47_{19} ; Inf. *nk'isire, nk'iseare.*
Nmărmurisescu vb. IV=a îmmărmurì; *feata nmărmurisì*=fata îmmărmurì 60_{14}.
Noapte sf. = noapte (pretutindeni) ; pl. *nopţî*=nopţi 24_{25}, 36 ; 1° *ḑuă ş-noapte*= zi şi noapte 23_{34} ; 2° *ńaḑănopţî*=pe la miezul nopţii 80_{27}, 26_{25}, 74_{22} ; 3° *noaptea ḑuă u făţeà* = făceà din noapte zi 299_{29} ; 4° *di cu noaptea*=peste noapte 80_{13}; *si scoală di cu noapte*= se scoală fiind încă noapte; *si scoală eara cu noaptea n-cap*=se scoală iarăşi cu noaptea în cap 287_2.
Noară adv. = odată 7_{31} ; *di (din)* ∾=dintrodată 240_{10}, 49_8, etc.
Noastră. Vezi : *nostru.*
Noaŭă num. = nouă 19; *tu noàul' meşĭ*=la nouă luni 127_{29} ; ∾ *ḑăţĭ* = nouăzeci 19, 129_6 ; ∾ *spră-ving'iţĭ* = douăzeci şi nouă 20_{33}; *noàuli limbi* = cele nouă limbi 50_{11}, 51 ; 2° *nao* = nouă 244; *nao-ḑăţĭ*=nouăzeci 213_6 ; *naol'*=cei nouă 286_{34} ; *noàŭlu*= al nouălea 106_{22}.

Noaŭă adj. Vezi: *noŭ*.
Nòcupă sf. = târnăcop 304_{27}.
Nod sn. = nod 102_{17}; 1° *nod l'i se-acăță a măratluĭ di tată* = i se prinse nod sărmanului de tată, adică: se amărî straşnic 294_{5}; 2° *ş-aŭ un nod la ìnimă* = au un nod (= un dor) la inimă 438_{9}; 3° *ascăpită nodlu* = înghiţì hapul 399_{3}.
Nod vb. I = înnod; *l'i si nudă* = i se înnodă, i se strânse inimioara de dor, de jale; Inf. *nudare* = înnodare.
Noĭ pr. pers. = noi; D. *a noàŭă (=anao* şi *a noào), nă (nî), ne-, n-;* Ac. *noĭ, nă (ne), ne* (pretutindeni).
Noĭmă sf. = noimă, semn, semnificaţie $37_{24, 25}$.
Nòlğica = la mijloc; *nòlğica di ubòr* = în mijlocul curţii 443_{13}; *nolğic* adj. = mijlociu; *nòlğica* = mijlocie 319_{20}.
Nolğicàn adj. = mijlociu, de mijloc 263_{20}, 373; ∾ *a* = mijlocia 126_{22}, 243.
Nom sn. = lege; *nomlu nu u dădeà* = nu permiteà legea 398_{32}.
Nor, Noră sf. = noră 161, 286_{38}, 282—284; *nor-sa* = noră-sa 300_{21}; *ḑise a nor-saĭ* = zise nurorei sale 7_{2}; pl. *nurărĭ* 34_{5}, 166_{2}, 301, 303.
Nostim adj. = nostim, gustos 73_{38}, 401_{15}.
Nostru (a ∾), **nostu,** (la Fărşeroţi) pron. pos. = al nostru; G. D. *a nuştrùì;* pl. *a noştri, a noči* (la Fărşeroţi) = ai noştri; G. Dat. *a nuştròr;* fem. *a noastră;* G. D. *a nuştrèì;* pl. *a noastre;* G. D. *a nuştròr* (pretutindeni). La Bitolia, Gopeşi, Molovişte, se declină: G. D. *a nòstruluĭ,* fem. *a noàstrăl'eĭ;* pl. *a nòştrilor, a noàstrilor.*
Not vb. I = înnot; *ştea s-noată* = ştià să înnoate 64_{9}, 202_{3}; Inf. *nutare* = innotare. Vezi: *anòt*.
Not sm. = vântul care suflă din spre Sud, vânt căldicel, austrul 170—172.
Noŭ adj. = nou 100, pl. *noĭ* = noi; fem. *noauă, noào, nao,* pl. *noauă* şi *nale: fustăńĭ noauă* = rochii nouă 5_{3}, 115_{24}; *cama nàlile* = cele mai noi 141_{19}; *noŭ-noŭ* = nou-nouţ 177_{12}; *di noŭ* = iarăşi, din nou 48_{31}.
Nsarţin, Nsărţinèḑ vb. I = însărcinez, a da sarcină cuivà; a însărcinà, lăsà în poziţie 398_{24}, 453_{37}.
Nsărţinare sf. = însărcinare 399_{25}
Nscrumèḑ şi **nscrum** vb. I = afum, pârlesc; *nscrumàĭ măcarea* = am afumat mâncarea; Inf. *nscrumare* afumare (despre mâncări).
Nsirìn vb. I = înseninez: *nsirìnă* = s'a înseninat vremea; Inf. *nsirinare* = înseninare.
Nsor vb. I = însor; *mi nsor* = mă însor; *să si nsoară* = să se însoare 34_{29}, 261_{36}; *va s-mi nsor* = mă voiu însurà 71_{16}; *si nsură* = se însură 21_{7}, 53_{3}. La Fărşeroţi se aude: *sor; si soară* = se însoară 483_{21}; ca şi: *veţ* în loc de: *nveţ*, etc.
Nsurare sf. = însurare, însurătoare 137; *tră* ∾ = de însurat 10_{16}, 129_{17}, 254_{1}.

Nsuràt adj.=căsătorit, însurat 253.

Nsurìn şi nsurinèḑ (mi ∾) vb. I=stau la soare; *cum si nsurinà* = pe când sta la soare, se încălzià la soare 54_{36}, 121_{14}, 184_{21}; *mi nsurìn* = stau la soare; Inf. *nsurinare*=a sta expus la soare.

Nsus adv.=sus, în sus (pretutindeni); *ma nsus*=mai sus, mai mult 86_{6}, 124_{4}. Vezi: *sus*.

Nşarpic (mi ∾) vb. I = a se face ca un şarpe; *uvreĭlu si nşirpicà* = Evreul se făcù (rău) ca un şarpe 233_{37}; Inf. *nşirpicare* = a devenì şarpe, rău ca un şarpe.

Nşièḑ vb. I = înşeuez, pun şaua 413_{27}; fig. înşel; *lu nşiuà*=îl înşelă; Inf. *nşioare*=a pune şaua; a înşelà.

Nşirpicàt adj.=făcut ca un şarpe; *s-turnà acasă la nşirpicata ş-nipîrticata*= se întoarse acasă la cea rea ca un şarpe şi ca o viperă 283_{39}.

Nşirpitèḑ, nşarpit vb. I = a se face ca un şarpe de rău; *Aestă să nşirpità*= aceasta se făcù (rea) ca un şarpe 190_{9}.

Ntirsescu (mi ∾) vb. IV = mă sfiesc, mi-e ruşine; *si ntirseà* =se sfià 327_{14}.

Ntińŭ=întâiu: *durńà tu somnul di ntîńŭ* = dormià adânc (= în somnul dintâiu, când se crede că sufletul omului iese din corp şi umblă pe unde-i place) 310_{2}, 61_{30}, 68_{27}; *ntîńa tih'e oarbă*=prima soarte fără noroc 147.

Ntră prep.=1° întru, la, pentru; *ntră leamni*=la lemne, să care lemne 46_{7}, 53_{13}; 2° lângă, în faţa; *s-traḑe pînă ntră mul'are* = se târâie până lângă muiere 69_{24}; *ntră uşi* = în faţa uşii 94_{26}; *ntră oaspi*=faţă de oaspete 161_{33}; *ntră amirălu* = în faţa împăratului 131_{22}, 208_{7}, 490 etc.; *ntre-apă*=la apă 435_{22}.

Ntreb vb. I=întreb (pretutindeni); *nu ti ntreb*=întrebu-te 36_{33}, 79_{36}, 82_{23}; *Nu vă ntreb, se-află càpiti fără limbi ĭuvà?*=Întrebu-vă, se află undevà capete fără limbi? 51_{24}; *Intreabă un, întreabă alantu* = întrebând pe unul, pe altul 61_{13}; *ntribî'ndaluĭ*= întrebând.

Ntreg adj. = întreg; *nă etă ntreagă* = un veac întreg 1_{18}, 15_{19}, 35, 53_{19}, 330_{13}; *niţi di ntreḑil' nu erà* = nici de cei întregi (la minte) nu erà 276_{21}.

Ntr c vb. I=hrănesc cu *mamă* pe prunci, hrănesc din gură; *lu ntricà* = îl hrănà din gură 459_{11}. [Etimologia vine din: *mătrìc* vb. I, prescurtàt: *mtric, ntric*].

Ntribare sf. = întrebare, pl. *ntribărĭ* 40, 41; *ntribari va lùcurlu aestu*=mai încape vorbă? mai trebue în rebare 159_{26}; *ntribarea no-asparḑe* = întrebarea nu strică 15_{17}.

Ntuncàric vb. I=înserez, a se întunecà; *s-nu ntunearic*

tu păduri=să nu înserez, să nu m'apuce seara în pădure 27_{36}; *acățâ să ntuneàrică* = începù să se întunece, să se însereze 186_{21}; *s-nu ntuneàrică*=să nu se întunece 46_{13}; *Cîtu ntunică g'ine-g'ine* = Indată ce se înseră, ce se făcù întunerec de-a binele 61_{17}, 86_{21}, 235_{13}, 332_{17}; *ntunicară tu nă hoară*=îi apucă seara într'un sat 80_{6}; *cîtu ntunicà*=îndată ce se înserà 3_{18}, 153_{39}; *aveà ntunicată* = se întunecase, se înserase 69_{12}, 395_{25}; *Ntunicare* =înserare.

Ntunearic sm. = întunerec, întunecime 161_{20}, 197_{7}, 395, 396.

Ntunicată sf.=înserare; *pînă seara tu* ∾ = până seara într'amurg 304_{13}.

Ntunicòs adj.=întunecos 87_{30}, 88_{1}, 172_{21}, 196.

Nturvìsescu vb. IV=tocesc, ascut; *și nturvìsì dințîl'* = își ascuțì dinții 263_{13}.

Nțap vb. I = 1° înțep; *L'i nțăpà truplu* = îi nțepà trupul 333_{29}, 342_{36}, 456; 2° ațâț, bag intrigi: *ș-lu nțăpà* = și-l ațâțà 56_{9}; *Acățâ să nțapă*=Incepù să bage intrigi 490_{22}; Inf. *nțăpare*= înțepare.

Nțăpătòs adj.=ghimpos, care înțeapă 393_{17}.

Nțăpătură sf.=1° înțepătură; 2° intrigă, ațâțare 409_{6}, 470_{31}.

Nțercl'u vb. I=cercuesc, pun în cerc, fr. cercler les tonneaux; împresor: *Ask'erea nțircl'è furl'i la Padea Mare*=Armata împresură pe hoți la Padea Mare; Inf. *Nțircl'are* = împresurare, încunjurare.

Nțernu vb. III=cern; *nțirnùt* = cernut; *nțirnùt h'iŭ cu sita di mătase*=(sunt cernut cu sita de mătase), adică: sunt afurisit de deștept, sunt dat dracului; a fi trecut prin ciur și prin dermon 458_{17}.

Nu adv.=nu (pretutindeni); *nu + a* devine: *no-a*, dar niciodată *n'*: *no-aveà* 2_{14}; *no-ascultă*, etc.; In întrebări are senz afirmativ uneori: *nu ți ntreb, țe-ĭ cu feata estă, di doarmi acșiți?* = Intrebu-te, ce-i cu fata aceasta, de doarme așà? 36_{34}, 79_{36}; *nu treațe nìscîntă oară*=abià trece câtvà timp 76_{17}.

Nuc, pl. *nuțĭ* sm.=nuc 335.

Nucă sf.=nucă, pl. *nuțĭ* 182_{7}, 233_{11}, 283_{2}, 366.

Numàl'ŭ sn.=vită mică; *cîte numal'e aĭ?*=câte capete de vite mici ai? *ș-lo apoea numal'lu*=își luă apoi vita 299_{15}; *nimàl'ŭ* 484_{23} (Fărșeroții).

Numă sf.=nume 14_{20}, 53, etc.; 1° *cu numa*=anume 1_{1}, 2_{12}, 188_{1}, 131_{20}; 2° *na, da j-di sinduk'a cu numa* = iacă dă și de lada în chestie, despre care e vorba 42_{15}; 3° *si-l' creapă-numa*=(crăpà-i-ar numele) = dracul 180_{37}; 4° *Draclu, pri numa țea marea*=Dracul, ca să-i zicem pe numele său adevărat 460_{1}; 5° *cu numa-l Dumnidḑàŭ*=cu numele lui Dumnezeu: cu ajutorul lui Dumnezeu 115_{26}, 345_{11},

413_{36}; 6° *mari si-l' h'ibă numa*= fie-i numele slăvit 194_{26}; 7° *să-l's-avdă numa* = să-i meargă faima 148_{20}; 8° *Ahîtă numă lo* = Aşà de renumit se făcù 136_{11}; 9° *Aţèl iňoară, aţèl auşatic, aţèl s-lă poartă numa* = Acela inimioară, acela bătrâneţe, acela să le poartenumele (=să le perpetueze numele) 278_{21}, 126_{12}, 205_{19}; 10° *lă lo numa* =le însemnă adresa 166_{30}; 11° *pri numă s-nu-ňĭ ḑiţĭ*= să nu-mi zici pe nume (jurământ) $44_{9, 32}$.

Număţescu vb. IV = 1° pui nume, numesc: *îl număţiră* = l numiră 116_{20}; 2° menesc: *nă ḑînă l-număţĭ s-moară cu tuţĭ* = o zână îi menì să moară cu toţii 37_2, 295_5; *suntu număţite*= sunt menite 284_{34}; Inf. *Număţire*=1° numire; 2° menire.

Numir vb. I=număr; *nùmiră*=numără 397_{14}; Inf. *numirare* = numărare.

Numir sm =umăr; *acăţă z-da nùmirli*=începù să se codească 206_{16}. Vezi: *anumir, umir;* sn. număr.

Numtă sf.=nuntă 6, 34, 40_{19}, 60, etc., etc.; pl. *numţĭ* 88_{30}; şi: *lumtă* 339_{27}.

Nun sm.=naş 101_{33}, 102; *nune* = naşu e 187_3; *ş-fu cu cămeaşa di la nuna* = a fost simplu, a fost prost 83_{39}.

Nuntru adv. =înăuntru 17_{26}, 38, 41, 177. Vezi: *nauntru.*

Nupo, nupu=nu cumvà 397_3. 314. [Etimologia vine: din adv. *nu+po* = pot.] Vezi: *nacă, napu.*

Nuptèḑ vb. I=înnoptez, mă apucă noaptea; *nuptă* = înnoptă, s'a făcut noapte 333_{27}.

Nvălescu vb. IV = învelesc, acoper 305.

Nvărliga adv. prep. = de jur împrejur; din prejur 168_7, 443.

Nvărlig'èḑ, nvărlig vb. I=împresor; *lu nvărligà*=îl înfăşurà, îl împresurà 144_{30}.

Nveastă. Vezi: *niveastă.*

Nver (mi∾) vb. I = mă întristez: *si nvirà* = se întristă 73_{20}; *nu ti nveară*= nu te întristà 478.

Nvescu vb. III=îmbrac; *mi∾* =mă îmbrac 293; *lu nveasče* =îl îmbracă 72_1; *nveaşti* 156_{13}; *acaţă di nvescu* = se apucă de îmbracă 140_9; *s-vă nveaştiţĭ* = să vă îmbrăcaţi 328_9; *să nviscù* = se îmbrăcă 169_{15}; *nviscură* =îmbrăcară 443_{23}; *s-aveà nviscută* = se îmbrăcase 45_{19}; Inf. *nvişteare, nveàştire* = îmbrăcare.

Nveţ *[veţ* la Fărşeroţi] vb. I = 1° învăţ, sfătuesc: *lu nviţă cum să zburască* = îl învăţă, îl sfătuì cum să vorbească 17_7, 3_{23} (pretut.); 2° aflu: *nveaţă ţe cură*= află cum stă afacerea 162_{17}; *nviţă, că feata easte la h'il'lu de-amiră* = află, că fata este la fiul de împărat 61_{14}; 3° *ti nveţĭ*=te înveţi, te obicinueşti 3_5; *s-ti veaţă* = să te înveţe, să te sfătuească 478_{20}.

Nveţ, pl. *nveţurĭ* sn.=învăţ, sfat, obiceiu, deprindere 12_2, 19_3, 167_{36}.

Nvirḑăscu vb. IV=înverzesc

316_{25} ; *să nvirḑască* = să înverzească 302 ; Inf. *nvirḑîre*=înverzire.

Nvipiràt adj. = ca o viperă, veninos, rău cum n'a mai făcut firea 283_{23}.

Nvirnàt adj. = amărît 444_4 (pretutindeni) Vezi: *nvirinàt*.

Nvirìn sn. = amărăciune, supărare, mâhnire 169_{32}.

Nvirìn vb. I=amărăsc, întristez, supăr: *Amirăroańa si nvirină* = împărăteasa se întristă 7_6 ; *nu mi fă s-mi nvirìn*=nu mă face să mă întristez 142_{24}; *nu ti nvirină*=nu te amărî, nu te întristà 69_9, 198_{10} ; *Nu-ńĭ ti nvirineaḑă*=Nu te amărî 441_{17}.

Nvirinare sf.=întristare, mâhnire, amărîre, supărare 198; pl. *nvirinărĭ* 270_{36}.

Nvirinàt adj.=întristat, amărît 69_1, 39_{17}. De asemenea: *nvirnàt*.

Nvirinòs adj. = trist, mâhnit, amărît 266_{22}.

Nviscùlt adj. = îmbrăcat: *nviscultă*=îmbrăcată 437_{35}. Vezi: *nviscùt*.

Nviscùt adj.=îmbrăcat (pretutindeni.)

Nviţare sf.=învăţare, sfătuire, deprindere, aflare (pretutindeni.)

Nviţàt adj.=învăţat, sfătuit, deprins 45_{25}, 92_4, 178_{11}, etc.

Nviţătură sf.=învăţătură 19_4, 357_{27}.

Nvîrtescu vb. IV = învârtesc şi înfăşur; *nvîrtite cu seŭlu a sk'èpilor*=înfăşurate cu seul praporilor 15_{31}.

Nvíare sf. = înviere 332_{10}.

Nvíe adv. = repede, de grabă 158_{38}, 232_8.

Nvíèḑ vb. I = înviez; *va si nvíaḑă* = va învià 220_{16}: *nvíè* = a înviat 397_{33}.

Nvílčescu, nvíličescu, nvíličŭ vb. IV=strălucesc, lucesc 279_8 ; *nvílčà* = străluci à 410; *nvíličà* 114_{24}, 132_{18}; *nvílčìĭ* = lucii, strălucii.

Nvíličire sf. = strălucire 206_{38}.

Nvíličŭ sm. = luciu, lustru, poleiu.

Nvísare sf. = visare.

Nvísèḑ vb. I = visez; *nu ńi nvísàm putè* = nu visam niciodată 37_{30}; *niţi si nvísà* = nici nu visà 58_7, 177_{19}: *cum niţi nvísată no-avea* =cum nici nu visase 222_3, 284_{37}.

Ń

Nae sm. = prunc, pruncuşor 388_{32}, 389_{25}. [Etimol. din ńic = mic; cuvântul face parte din limbagiul copilăresc.]

Ńaḑă adv.=miază; ∾ *ḑuă* = ziua 'namiazi, miazăzi 22_3, 229_{16}; *ńaḑă-noapte*=miazănoapte, în miezul nopţii 86_{30}, 127_{31}, $329_{14, 31}$, 442, 443; *cătră ńaḑă noapti* = spre miezul nopţii 147_{28} ; *ńaḑă-nopţî*=a) la m ezul nopţii 5_{28}, 74_{22}, 119_{33}, 221, 243, etc. = b) Miezilă 243–246.

Ńaḑă-earnă adv.=în miezul iernii 148_{29}.

Ńaḑă-veară adv. = în miezul verii, pe la mijlocul verii 474_{37}. Tot aşà: *ńaḑă-toam-*

nă = în miez de toamnă; ***ńađă*** *oară* = pe la tocate, **un** ceas înainte de apusul soarelui, etc.

Ńare sf.=miere 4_{35}, 102, 105, 195_{11}, 319_{29}, 361.

Ńată sf.=tinereţe 141_{10}, 173_{27}, 201_{29}, 387_{38}.

Ńauă, **ńao** sf. = mioară, mioriţă. Vezi: *ńel.*

Ńaur vb. I=miaun, miorlăesc 310_{4}; Inf. *ńiurare, ńăurare* = miorlăire.

Ńeg. Vezi: *ńergu.*

Ńel, pl. *ńel'* sm.=miel 187; *mutreà ca ńel agùn*=se uită ca miel flămând, adică: fără pic de curaj, smerit, de compătimit 90_{31}, 91, 355_{16}; Fem. *ńauă, ńao* = mioriţă.

Ńercurì sf. = Miercuri; art. *Ńèrcurea* 277_{2}, 396, 474_{39}.

Ńergu (şi *ńeg, neg)* vb. III= merg 157; *aĭde s-ńarđim* = haide să mergem 18_{19}; *ńarze* = merge 236 (Moloviştе, Gopeşi); *ńarse* (şi *ńase* 245_{23})=merse; *va s-ńergu* (şi *va ńergu, va ńeg* 233_{23})=voiu merge; *nerziţĭ* (mai des: *ńarđiţĭ)* = mergeţi 420; Inf. *Ńirđeare*, *Ńàrđire*, *Ńàzire*=Mergere.

Ńeŭ (Macedonia, Epir); *meŭ mel* (Epir), *-ńu;* Pron. = mieŭ; 1° G. D. dela *a ńeŭ: a ńeŭ*; *a ńiùĭ*; Ac. *a ńeŭ;* pl. N. Ac. *a ńeĭ*; G. D. *a ńiòr (a ńeĭ);* 2° Dela: *a meŭ, a mèl:* G. D. *a meŭ, a mel, amiùĭ, a milùĭ* (Avela, Breaza, etc.); Ac. *a meŭ, a mel;* pl. N. Ac. *a meĭ, a mel'*; G. D. *a meĭ, a mel', a miòr*; 3° Dela *-ńu: tatăńu* = tată-meu: G. D. *-ńuĭ*; Ac. *-ńu;* pl. *-ńi* pentru toate cazurile; 4° fem. *mea;* N. Ac. *mea*; G. D. *a mea a mièĭ, a mil'èĭ* (Epir); pl. N. Ac. *a meale, a mele*; G. D. *a meale, a mele, a miòr, a milòr;* În compunere cu subst. *mamă-mea*, avem: N. Ac. *-mea;* G. D. *-meaĭ;* pl. *-ńi* pentru toate cazurile (pretutindeni); *tut a mea s-feaţe* = tot după dorinţa mea se făcù 229_{35}.

Ńic adj.=1° mic; art. *ńiclu* 33_{11}; *aţèl cama ńicu*=cel mai mic (Fărş.) 475_{32}; *aţèl cama ńiclu* = cel mai mic 41_{12}; pl. *ńiţĭ* = mici 53_{25}; art. *ńiţl'i* (pretutindeni) şi *ńiţil'* 236_{2}; fem. *ńică*=mică 22_{27}, 29_{25}, 74_{34}; 2° prunc, pruncuşor 193, 116_{15}, 221_{8}; 3° *ńic ma drac*=mic, dar drac, dat dracului 374_{8}; 4° *nă ńică acăţătură* = un mic pretext 4_{1}; 5° *s-feaţe cama ńic* = se umilì 94_{3}, 99_{8}; *niţi un nu s-făţeà cama ńic* = nici unul nu se da învins, nu cedà celuilalt 170_{7}.

Ńicùţ adj.=mititel 28_{24}, 127_{25}; ~ *a* = mititică 288_{17}.

Ńicuz, **ńicuzàn** adj. = mititel 29_{9}, 70_{1}, 274_{2}, 420, 421; fem. *Ńicuză, ńicuzană*, 37_{26}, 200_{10}.

Ńicuzòt adj. = micuşor, mititel 70_{12}.

Ńijlucàn adj.=mijlociu 383_{28}.

Ńilă sf.=1° milă; *ńilă greauă* = milă, jale sfâşietoare 198_{19}; 2° *s-ţă h'ibă ńilă*= să'ţi fie milă 22_{8}, 65_{28}; *l'i si feaţi ńilă* = i se făcù milă, îl compătimì 36_{10}; 3° *îl curmă ńila hîngilu* =

i se făcù milă, îl comptimì mult 25_{28}, 32_{15}, 88_{15}, etc.; *o-arupse ńila* = i se făcù milă 290; 4° *şi-şĭ feaţe ńilă Dumnidạŭ* = şi se îndură Dumnezeu 6_{33}; 5° *ş-k'ètrile di m-pade l'-plînḑeà ńila* =şi pietrele de jos îi plângeau de milă 342_{28}; 6° *ńila mea* = drăguţa mea 457_{30}.

Ńilăòs adj.=milos, compătimitor, 66_{8}, 393_{15}.

Ńil'e sf.=mie; pl. *ńil'* şi *ńil'e* = mii 9_{13}, 133_{15}, 317, 409_{20}.

Ńilòs adj. = milos, cu milă 167_{32}.

Ńiluescu vb. IV = compătimesc, am milă de; *a căpitànluĭ îl' si ńiluì*=căpitanului (de haiduci) i se făcù milă 21_{32}; *îl ńiluiră* = îl compătimiră, avură milă de el 57_{6}; Inf. *ńiluire*, *ńilueare*.

Ńilùş sm. = mieluşel 275_{5}, 435_{25}.

Ńir (mi⌒) vb. I=1° mă mir; *s-ńirà*=se mirà 57_{34}, 43_{37}; *multu s-ńirà*=mult se mirà 9_{31}, 238_{13}; *s-ńirară*=se mirară 115_{6}; 2° mă distrez: *ńiră-te tu udă*=distrează-te în odaie 264_{34}; Inf. *ńirare* = mirare, minunare, distrare.

Ńiră sf. = mirare; *ţe ńira-l' intr-ocl'i s-l'-află?* = ce (vină) să'i afle? te miri ce vină să'i afle? 303_{6}; *ńiraţă ntr-ocl'i!*=Fi-ţi-ar tifla în ochi! 458_{4}.

Ńiràt adj. = mirat.

O

O! interj.=ei, măi! *o! pap! pap!* = Ei! moşule! moşule; 3_{20}, 19; *O, murare!* = Măi morarule! 23_{12}; *o, lele mamă* = fă, mămiţă dragă 273, 434_{25}.

Oa! interj. de mirare 482, 483.

Oàc! şi **oacă-ca**=cuvânt format după orăcăitul broaştelor 299, 253, 341.

Oae sf.=oaie; pl. *oĭ*, art. *oĭle* 14_{17}, 15, 20, 24, 128, etc., etc.

Oală sf. = oală 54, 104, 105, 131_{29}, 162

Oamă sf =bătrână care trece vârsta de 90 de ani 259_{25}, 261_{17}, 320, 321. Vine dela «*om*», femenizat.

Oară sf. = 1° oară, ceas; *cu orĭ di guşe* = cu ceasuri după gât 276_{19}; *mîne tu oara optu*= mâine la ora opt 18_{21}; *nă oară cu oara* = un ceas împlinit, o oră întreagă 120_{35}, 82_{13}, 89_{14}; *vîră oară* = vreo o r ă, cam un ceas 36_{22}; pl. **ori**= ori; c e a s u r i 6, 31, 77_{30}; 2° *tu (tru) oară* = la moment 13_{9}, 15_{5}, 37_{32}, 66_{37}; *di oara ţea* = din momentul acela 35_{11}, 13_{3}; *di oara estă* =din momentul acesta 8_{30}; *apruk'è ş-oara* = se apropiè şi momentul 71_{32}; 3° *o-aduse oara*=a venit momentul priincios 6_{33}; *carĭ s-o-aducă oara* = dacă va venì momentul priincios 363, 63_{38}; 4° *nu k'are(=k'ardi) oara*=nu pierde timp, nu întârzie 38_{25}, 99_{13}; *după psînă oară* = după puţin timp 27_{28}; 20_{8}, 86_{25}; *după năθeàm di o a r ă cale* = după câtva timp de drum,

după ce merse puţin 65_{33}; *nu treaţe nìscìntă oară*= abià trece câtvà timp 79_{17}; 5° *ta s-l'i treacă oara* = ca să omoare vremea 74_{35}, 102_{6}, 116_{7}, 182_{18}; 6° *nă (ună, un-) oară*=odată 1_{1}, 6, 35, 40, 49; *di nă oară*=dintr'odată 1_{23}, 4_{28}, 31_{32}, 36_{24}, 83_{34}; *di oara estă*=de astădată 66_{10}; *altă-oară*=altădată 20_{14}, 77_{20}; *vìrnă-oară* =niciodată (pretutindeni); *di vìrnă oară*= la anul; 7° *di oară-oară* = din când în când 142_{3}, 221_{34}; 8° *nă oară cama goňa* 47_{4} sau *nă oară ma naintea* =odată mai curând 247_{24}; 9° *di cu oară*=de cu vreme 83_{35}, 208_{13}; 10° *oară ş-no-aravḑì*=să nu suferi de loc 131_{34}; 11° *oară lae* =ceas rău, moment nefericit 119_{14}, $295_{24, 34}$; *oară bună* = ceas bun, fericit; 12° *aĭ du-te oară bună*= ai du-te cu bine 25_{32}, 65_{20}; *ş-lo oară bună*=şi-a luat rămas bun 439_{28}; *ş-u pitricură oară bună*=o petrecură cu bine 302_{35}; 13° *Bună-vă oară* = cu bine, bună ziua (salut obicinuit în timpul zilei) 169_{18}; 14° *Ḑi'nili nu-l' băgară oara* =Zânele nu băgară de seamă 33_{30}; *nu-l' băgă oara* =nu observă, nu băgă de seamă 81_{19}, 203_{23}, 288_{21}, 312_{11}; 15° *Fičorlu îşĭ vińi tu orĭ* = Băiatul îşi venì în fire 99_{14}, 186_{26}, 252_{15}, 454_{20}; 16 *oara ţe vin căpărli n-hoară* = (timpul când vin caprele în sat), adică: în amurg 94_{26}; 17° *Nă oară mi feaţi mu-mea* =Odată m'a născut mama (cuvinte spuse de Făt-frumos, prin care se arată o hotărîre nestrămutată) 159_{18}.

Oarbă. Vezi: *orbu.*

Oarťăn, oarfîn adj. = sărac 8_{16}, 13_{31}, 18_{8}, 32_{20}, etc.; biet: *oàrfăna di mumă*=biata mamă 8_{6}, 257; fem. *oàrfînă* 36_{35}; 417—425; *oarfîńĭ arupţî* = rupţi de săraci 211_{32}; *oarfăn căpăìt* sărac lipit 65_{13}.

Oaspe sm. = oaspete, amic, prietin 14, 39_{14}, 79_{35}, 161 162; pl. *oaspiţĭ* 98.

Oàspită sf.=amică, prietină.

Oaste sf. = oaste, oştire 36, 40, 44, 241, 349_{39}, etc., etc.

Oaţi adv. = aci (la Fărşeroţi) 478. Vezi: *aoaţe.*

Ocă sm. = ocà (= 400 dramuri) 21_{10}, 239_{35}, 250; pl. *òcă* şi *ucàḑĭ* 267.

Ocl'u sm. = ochiu, pl. *ocl'i* =ochi; *ocl'u di tisagă*= jumătate din desagi 226_{6} 1° *ocl'i lăĭ*=(ochi negri) = fete frumoase cu ochii negri 340_{8}; 2° *cu patru ocl'i* = învăţat, cu carte, cu patru ochi 187_{33}, 3° *h'im ocl'i dişcl'ìşĭ*=suntem ochi deschişi, adică: cu carte 403_{33}; 4° *cu ocl'i cripàţĭ* = din zor, din greu, cu muncă obositoare 388_{17}; 5° *s-l'a (s-coacă) un ocl'u di somnu* = să-i tragă un puiu de somn 49_{36}, 118_{20}, 136_{1}; 6° *carĭ să ncl'id ocl'il'* = dacă voiu murì 371_{12}; 7° *incl'ide ocl'il' ş-aleaḑe* = hotărăşte şi alege pe una 206_{9}; *ncl'ise o-*

cl'i=se hotărî 206_{30}, 450_{11}; 8° *să-l' vină ocl'il'* = să-i vie vederea 222_{24}; *ocl'il' acăţară să-l' vină* = vederea începù să-i vie 223_{27}; 9° *zăptisì avìna ţe-l' aveà ocl'u*=stăpânì via pe care îşi pusese ochii 18_{28}; 10° *il băgă tu ocl'u* = îl băgă în ochiu 117_{20}; 11° *lă făţeà cu ocl'ul* = le făceà semn 307_{12}, 302_{31}; *şi-l' călcă cu ocl'ul* = îi făcù semn din ochi 117_{29}; *şi-l' deade ocl'i a h'il'-sui, s-fugă* = şi-i făcù semn fiului său, ca să fugă 189_{5}; 12° *pînă s-ţă freţi ocl'il'* = cât ai bate în palme, numai decât, într'o clipă 10_{26}, 33_{38}, 454_{24}; 13° *s-nu-ţi h'ibă di ocl'u*=să nu-ţi fie de deochi 136_{34}, 137_{24}, 326, 336_{23}; 14° *scoate-l' o-cl'il'*=dă-l la dracul 231_{28}, 124_{32}, 54_{33}, 488_{30}; 15° *l'i scoàsiră ocl'il' di cu tòta-lui* = abuzară cu totul 184_{17}; 16° *şi-l' scoase ocl'il' a viftului* = şi-l făcù de ruşine pe Ţigan 344_{32}; 17° *z-daŭ ocl'i* = să dau ochi, să-l văd 7_{31}, 84_{33}, 124_{22}, 291_{11}, 281_{8}; 18° *ş-arucă ocl'il' nafoară* = se uită, priveşte în afară 80_{9}, 17_{1}; 19° *s-l'a ocl'i* = a) să ademenească, să înşele 467_{32}; b) să bată frumos la ochi 253_{2}, 67_{28}; 20° *şi-l' loa o-cl'ul la tuti* = se pricepeà la toate 294_{16}; 21° *nu-ńi lu l'a ocl'ul tră avùt* = nu mi se pare a fi bogat 369_{36}; 22° *l'i si loară ocl'il'* = i se întunecară ochii 53_{31}, 206_{37}, 279_{3}, 281_{4}; 23° *dintr-ocl'i* = din faţă, din ochi 61_{10}, 308; 24° *di-parti cît ţi-acaţă ocl'ul* = departe cât vezi cu ochiul 102_{36}; 25° *s-nă lom ocl'il' de-aoaţe* = să fugim de acì departe; să ne luăm lumea în cap de acì 4_{5}; *ş-lo ocl'il' de-aclò* = dispărù de acolo, fugì pentru a nu se mai întoarce 121_{11}, 185_{1}, 7_{30}; 26° *cîtră ìu-l' loa ocl'il'* = încotro vedeà, în lumea largă 395_{24}; 27° *nu-l' se-aspărè o-cl'ul*=nu se sperìè de loc, nu se temù câtuşi de puţin 66_{5}, 87_{8}, 202_{7}; 28° *nu-ńi te-acaţă ocl'ul ti ahtare*=nu cred, nu sunt de părere că eşti astfel 178_{23}; 29° *Niţi că-l' si bătù ocl'ul* = Nu se sperìè câtuşi de puţin, nu se sinchisì de loc 210_{26}; 30° *di tine ńi si umple ocl'ul, că va s-u vaţińi* = de tine îmi vine a crede, că o vei omorî 264_{14}; 31° *s-nu faţi într-ocl'i* = ca să nu-i duci dorul 303_{3}, 309_{13}; 32° *Si-ş u bagă ntr-ocl'i!* = băgà-şi-o-ar în ochi! 290_{20}. (blestem); 33° *u vrea ca ocl'il' din cap* = o iubià ca pe ochii din cap 191_{24}.

Odă sf. = odaie 330, pl. *ode* 218, 376_{7}. Vezi: *udă*.

Ohtu sn.=ridicătură de pământ, deal mic 132_{39}, 139_{31}, 492; *pinde oahte* = agoniseşte din greu; (treci peste deluşoare) 268_{33}.

Oh interj. = 1° of! 394_{14}; nume propriu după interj. *of!* 211—215.

Om, pl. *oamińi* sm. = om

(pretutindeni); 1° *nu easte om* = nu-i om 17_3; 2° *di om-om* = de o m - o m 9_4, 52_{31}, 197_{29}; 3° *l'-află omlu ș-uidia*=i-a găsit potriva 12_{30}; 4° *omlu cu treĭ scînduri* = om care-i într'o doagă 42_{29}; 5° *Iu-ĭ omlu cu doaŭă càpiti* = Unde-i îndrăznețul 43_1.

Op! = hop! 405_{27}.

Optu num.=opt 273_3; *mîne tu optu oara* = mâne la orele opt 18_{21}; *optul'*=cei opt 106_{22}; *tu òptule orĭ* = în opt ori.

Or vb. I = urez 63_{26}; *urà* =urà, dorià 226_{29}; *lă urd* = le dorì 302_{37}. Inf. *urare* = urare, dorire.

Orbu, fem. *oarbă* = 1° orb; pl. *org'i,* fem. *oarbe* (pretutindeni); 2° nenorocos= *carĭ viḑù ntîńa tih'e oarbă* = dacă văzù p r i m a soarte nenorocoasă 147_{14}; 3° *s-nu-l a l a s ă orbu* = să nu-l lase orb: fără carte fără învățătură 187_{31}; *Nveață-l ș-nîs tehne s-nu armînă orbu* = Învață-l și pe el meșteșug, ca să nu r ă m â i e orb, adică: lipsit, care să nu știe nimic 214_{17}; 4° *acață orbul, scoate-l' ocl'il'* = p r i n d e pre orb și scoate-i ochii 230_8; 5° *așteaptă n-gură ca țivà puiĭ org'i* = așteaptă totul de-a gata: a fi mură în gură 7_{34}.

Orḑu sm. = orz 115_{11}, 213; *ca calu la orḑu* = ca calul la orz 310_{32}.

Ore interj. = măi 11_{35}, 12_{16}.

Orĭ conj. = ori, sau 135_{18}.

Orixe sf.=poftă 299_{16}, 336_{23}.

Orńu sm. și *orńe* sf. = șoim, vultur, aquilă 32_{23}, 474; pl. sm. *orńi* 344, sf. *orńe* 246_{21}.

Os sn. = os 2_{28}, 87_{20} etc.; 1° *multi-ńĭ poați oslu* = multe pot, multe sunt în stare să fac 413_{37}; 2° *K'alĭ ș-oasi h'iŭ*=piele și oase sunt: f o a r t e slab 46_{19}; 3° *aoațe s-ńi-alàs odsile* = acì să-mi las oasele, acì să mor 316_{13}, 338_2, 262_5.

Oŭ sn. = oŭ; pl. *oaŭă* = ouă, 100—102, 232—236; 1° *ca scos dit oŭ* = ca scos din ou, nou-nouț 473_6, 421_{24}, 2° *tră oàŭă aroșe*= de florile m ă r u l u i 165_9, 435_{18}; 3° *na-l ca oŭlu ațèĭ aroșlu* = (iată-l ca oul roșu—din ziua de Paști) eată-l nou, nouț 29_{32}, 108_{19}, 404_{22}, 458_{18}.

Oŭlu, nume de munte între Avela, Perivole și Băiasa (Epir) 317.

Oŭ vb. I = a oà; *găl'ina oaŭă* = găina ouă; *găl'ina ți uà* = găina care ouà 226_{34}, 236_{13}; *uàt* = ouat 100_{29}; Inf. *uàre* = ouare.

P

Pabès adj. = necredincios; ∾ *ă* = n e c r e d i n c i o a s ă 185_{28}. Din albanezul: „*pa*" = nu, și „*besa*"=credință: fără credință.

Pac! interj. = poc! sunetul p r o d u s din pocnitura a cevà 27_{30}, 112_{12}, 337_{13}.

Pade sf.=1° loc șes, pajiște 152_3, 139_{31}; 2° jos: *pîn dĭ*

pade = până jos 270_{26}; *s-nu cadă m-pade*=să nu cază jos 15_{13}; *m-padi; m-pade* = jos, la pământ 48_{15}, 76, 105_{27}, 237; 3° *pri padi* = pe jos: *imnà pri padi* = umblà pe jos, pe pământ 53_{10}, 130_{18}, 146_{36}, 176_{4}, 284_{2}; *da pescul di padi* = trântește peștele la pământ 85_{27}, 68_{34}, 144_{11}; 4° *s-nu ti daĭ di pade* = să nu te tradezi 445_{28}; 5° *ea-ŭ padea* = poftim de-ți arată puterea cfr. ἰδοὺ ἡ Ῥῶδος, καὶ τὸ πήδημα 98_{14}; 6° *s nu easă tu pade alih'a* = să nu iasă la iveala adevărul 9_{36}; *nu z-vidù ţivà tu pade* = nu ieșì nimic la iveală 243_{21} 7_{0} *Ńĭ-u, că s-nu-ńĭcadă graĭlu mpade*=Mi-e, că n'o să-mi fie vorba ascultată 37_{15}; *zborlu a tăl îm pade nu cade*=cuvântul tău e sfânt, este ascultat 312_{37}; 8° *m-pade nu cade* = nu e mai pre jos 492_{34}.

Padea-Mușată sf. = (Pajiștea Frumoasă) nume de localitate în Avela, pe muntele Vasilița, unde cresc tot felul de flori 182_{14}, 315_{20}.

Pac sf. = zestre 459_{27}.

Pafse sf.=vacanță 358_{23}; încetare.

Paĭtone sf. = trăsură, pl. *paĭtònĭ* și *paĭtonurĭ* 238_{18}.

Pală sf. = caier de lână dărăcită; fig. *ded nă pală*= dădui o fugă, mă repezii; *păl'-păl'ĭ vin oàmińl'i la noĭ* = pâlcuri, pâlcurĭ vin oamenii la noi. Vezi: *apala*.

Pale adv. = iarăși 3_{33}, 31_{1}, 55_{4}, 135.

Palmă sf. = palmă 45_{32}, 48_{23} 88_{29}, 104_{4}; pl. *pălńi*=palme 2_{29}, 125_{1}; 1° *palmă nu z-bàteà* = nu se îndepărtà deloc, nu se deslipià nici cât 321_{15}; 2° *va-l' ţînă pri palme* = pe palme o să-i ție, o să-i îngrijască cât se poate de bine 436_{21}; 3° *si-l' dămpàlmile de-aoà*=(să-l îmbrâncim de aci), să-l izgonim de acì 294_{13}; 4° *nă palmă criscù di haraŭă* = nu mai puteà de bucurie 6_{34}; 5° *ţî le-arnì cà-l'urle ca di pri palmă* = mi-ți mătură drumurile ca în palmă 452_{6}.

Palmă-om și Barbă-Cot = Statu-Palmă-Barbă-Cot 286, 287, 268—270.

Pal'ŭ sn.=paiu, pl. *pal'e* 79, 103_{14}, 135_{23}, 172, 173; *tră șil'e ș-pal'e*=pentru ori ce, pentru un lucru cât de mic 185_{18}; *di șil'e, di pal'e* = dela ori ce lucru, dela un lucru cât de mic 240_{10}; 2° *nu știà si mpartă pal'i la doĭ gumàrĭ*=erà prost de da în gropi 98_{26}; 3° *nu vrea si-ș aprindă pal'i n-cap*=nu vreà să-și aprinză paie în cap 301_{27}.

Pal'u adj. m. și f.=prost; de nimica; *un pal'u-ficòr* = un băiat de nimica 10_{7}; *pal'u-numă* = nume prost 422_{23}; *pal'u-moară*= râșniță proastă 91_{34}; *pal'u-cîne* = câne prost 184; *cu pal'u cal'*=cu cai proști, cu mărțoage 200_{4}, 124_{30}. Cuvântul vine din ngr. παλαῖος, παλιὸς=vechiu, prost.

Pampore sf.=corabie, navă 251_{3}, 253, 418.

Pangu sm. = păiajen 475.
Pap sm. = 1° bunic 134_{27}, 144, 187, 242_3; 2° moşneag 3, 200, 233_{16}, 252, 446, etc.; *pap-ńu* = bunicul meu 101_{30}; 3° *pap di pap* = bunic de bunic; 4° *di pap stră-pap* = de moş strămoş 252_{34}; pl. *pak'* = bunici, moşnegi şi *papeańĭ* = bunici, moşnegi; figuri, poze.
Pap-aùş sm. = moşneag 3_{10}, 27_{21}, 168_2, 454.
Pap-Auşlu-Ştie-Tute = Moşneagul-ştie-tot 315—316.
Papa-pa adv. = ba! nici decum 111_8.
Papardelă sf. = moft; *cîndu-avdu ahtărĭ papardeli* = când aud aşà mofturi 14_{30}.
Papcă sf. = raţă; *s-feàţiră papk'i*=se făcură raţe 4_{29}.
Par vb. II = par; *s-pari* = se pare, pare 46_{22}; *va lă si pară*=li se va păreà 78_{23}, *şi-l' păreà g'ine*=şi-i păreà bine 15_{33}; *ş-ańia-ńĭ si părù* = şi mie mi se părù 6_{20}, 9_{33}, etc.: Inf. *păreare* = părere.
Par sm. = par 106_{17}, 187_{17}, 230, $333_{5, 39}$.
Para = ngr. πάρα; *para-Dumnidḑăŭ* = al doilea Dumneḑeŭ; ajutor omenesc 147_7.
Parasumă parasume sf.=poreclă 336_{13}, 461_{34}; din: *para* + *numă*=nume.
Paradis (şi *paraðis)* sm. = paradis 133_{21}, 326—397, 417 —438, etc.
Parapun sn. = dor, plângere 20_{19}.
Pară, Pră sm.=1° parà, ban; pl. *paràḑĭ (paràţĭ), praḑĭ* 34, 62, 233, $256_{1, 3}$, 276, etc.; 2° *pară vecl'u* = monedă veche 25_{23}; 3° *praḑi vecl'i nu trec* = bani vechi, monede vechi nu merg 25_{31}; 4° *carĭ vrea să ştibă... cîţĭ paràţĭ îl' faţe k'alea?* = cine vrea să ştie (=cui îi păsà)... câte parale îi preţueşte pielea? adică: cine o băgà în seamă? 37_4; 5° *doĭ paràţĭ nu-l' făţeà amaea* = doi bani nu-i făceà vraja, farmecul: n'aveau nici o putere farmecele 52_{32}, 97_{30}.
Partàl adj.=sdrunţeros, coate-goale 238, 268_{19}.
Parte sf. = 1° parte; pl. *părţĭ* 13_{20}, 25, 29_8; 2° *pri di nă parte*=pe de o parte 12_{28}; *de-ulantă parti*= pe de altă parte 62_6; 3° *di partea aistă*=în privinţa aceasta 40_2; 4° *l-toarnă udălu di anantă parti*= caută cu deamănuntul peste tot 43_5.
Pasaporte sf.=paşaport; *fă-ţĭ caidi pasaportea* = (vizează-ţi paşaportul) pregăteşte-te de moarte 431_{32}.
Pascu vb. II=pasc 404, 405; *cum păşteà cucotlu*=cum păşteà cocoşul 30_{12}, 14_{17}, *păscù*=păscù 362_{21}; *şi-şĭ paşti ocl'il' divarliga* = şi se uită prin prejur 54_{25}, 102_{10}; *ş-păscù, ţe ş-păscù ocl'il'*=se uită ce se uită 222_7; *u băgară s-pască*= o băgară să pască... 37_5, 57_{15}.
Paspră-ḑaţe num. = patrusprezece. De asemenea: *paspràḑaţe, pàspraţe*= paisprezece, paspece.

Pasprắvingiţi num. = două-zeci şi patru 66_{14}, 419_{17}; ~ *di orĭ* = 24 de ceasuri 365_{12}.

Paşti, Paşte sf. pl. = Paşti 56, 90_{21}; art. *Pàştile* 416; *z-viḑură la muma lor ca-n ḑua di Paşte*=se văzură la mama lor ca în zi de Paşti, adică: ca în zi de sărbătoare mare 261_{16}.

Pat sn.=1° pat (de dormit): *z-băgà tu pat* (=se băgă) = se culcă în pat 476, 77_{38}; 2° scaun lung făcut pe lângă pereţii camerei 5_{32}; 3° cat: *Am nă pălate cu patru paturĭ*=Am un palat cu patru caturi 61_1; *tu patlu din sus* = în catul de sus 61_9: 4° sală în în care se lucrează 133_{13}. (Vezi: introducerea); 5° ghiveciu în care se păstrează flori.

Pat, păţăscu, vb. IV=1° păţesc, sufer; *pate*=păţeşte *nu pate ţivà*=nu păţeşte, 236_{30}; nu i se întâmplă nimic 109_{24}, 66_6; *ţe s-pată, s-pată*=ce o păţi, las' să păţească 52_{12}; *nu pate g'ine* = nu păţeşte bine 73_{30}; *că vaĭ pată*=căci va păţi, va suferì 85_{20}; *vreaĭ pat* = aş fi păţit 63_{23}; *s-nu u pată arăulu* = să nu sufere nimic 319_{27}; *Ţe u pate?* = Unde o fi? 407_{28}; *ea ş-ea ţe pat* = iată şi iată ce mi se întâmplă 35_{13}, 10_{19}; *di cap li pate tute*=toate le sufere de cap (= din cauza capului): el însuşi este de vină pentru tot ce sufere 282_{24}; *viḑură ş-păţirà drasl i pînă s-lo alină* = au suferit mult dracii până să se suie 4_{26}; La Fărşeroţi: *s-pat; s-paţĭ, s-paţă* = să păţească, să sufere 476; Inf. *păţire* = păţire. suferire.

Patalone sf. = pe mâni; *lo-adusiră patalone*=îl aduseră pe mâni, pe targă 310_{24}.

Pată sf. = gâscă 176, 404, 405; *s pască pàtile* = să pască gâştele 393_{35}.

Patnì sm. = cartea dela sfârşit (la jocul de cărţi) 430_{1}.

Patru num. = 1° patru 22; 2° *tu patrul' aṅĭ ună oară s-viṅĭ*=la patru ani să vii odată 30_{32}; *dit patrul', (pàturl'i) k'uşàţĭ*=din cele patru unghiuri 40_{14}, 98_{28}; 3° fem. *tu pàturle părţi*= în cele patru părţi 292_{18}; *pàturlu*=al patrulea 461_{32}; 4° *cu patru ocl'i* = învăţat, cu carte, cu patru ochi 187_{32}; *nu erà di aţèl' cu ucălu patru sute*=nu erà din cei înţelepţi, solizi la cap 276_{32}; 6° *am pàturlea, am pàtrulea* = în fugă nebună, în fugă mare 28_{22}, 48_{10}, 81_5, 147_6, 151_9.

Patruḑàţĭ sm.=patruzeci 59, 112—114; *patruḑăţlu udă* = a patruzecea odaie 222_{32}.

Patrusprăḑaţe num.= patrusprezece $1_{6,7}$. Vezi: *pasprăḑaţe*.

Pădure sf.=pădure 14_{26}, 16, 44, 45, etc.

Pădurea-Lae n. pr. = Codrul negru 489.

Păhă sm. = preţ 354_8.

Păhnie sf. = iesle 36_{39}, 109_{24}, 162_9.

Păimine adv. = poimâne;

mîne-păĭmîne=mâne poimâne 333_{24}.
Pălandă sf.=cântar, balanţă 359.
Pălască sf. = cartuşiera, în care altădată se ţineà praful de puşcă, gloanţele şi toate celelalte trebuincioase pentru încărcarea puştii; pl. *pălăştile*=cartuşierele 120_{25}.
Pălate sf.=palat 2_{30}, 3, 10_{29}, 35, 36, etc., etc.; *tuţĭ a palàtil'eĭ* = toţi ai palatului, toată lumea din palat 42_{35}.
Pălăcărsescu vb. IV = rog, mă rog 15, 41, 58_2; *va ti plăcărsească*=te va rugà 389_1. Vezi: *părăcălsescu.*
Pălescu vb. IV = pălesc; 1° *s-pălì di nă oară*=(se pălì dintr'odată) o sfeclì, se sperie dintr'odată 54_{23}; *s-pălì di nă cali*=o sfeclì de frică dintr'odată 193_5, 456_2; *u păliră* = o făcură să presimtă cevà neobicinuit, de rău augur 486_{35}; 2° *îl pălì peana*=i-a părut rău 78_{22}; 3° i-a intrat frica, grijea 389_{24}; 4° *s-pălì*=îngălbenì (de ruşine, frică, etc.) 211_{20}; 5° *s-pălescu* = să izbesc, să arz 107_{17}; Inf. *pălire* = pălire, îngălbenire, sfeclire (de frică, ruşine).
Păltare sf. = spată, omoplatul 378; *pultare* 484. Vezi: *plătare.*
Păltescu. Vezi: *plătescu.*
Pălθire sf.=fereastră 9_{29}, 35_2.
Păl'ùr sm. = arbust spinos 103_4, 226_{11}, 261, 403.
Păntic. Vezi: *pîntic.*
Păpară sf.=păpară, care se face din părţi egale de pâne, brânză proaspătă şi unt; 1° *u mîcă păpara soàcrăl'eĭ*=o mâncase păpara soacrei, o păţì cât de bună din partea soacrei 301_{26}; *o-aveà mîcată păpara li mari*=o mâncase păpara, o păţise cât de bună din partea celei mari 201_{21}; *s-nu mîcă ş-altă păpară* = să nu mănânce şi altă bătaie 466_{34}; 2° *ţă-l' feaţe tuţĭ păpară*=(ţi-i făcù pe toţi păpară): mi ţi-i omorî pe toţi 435_{31}.
Păpsescu [mai des: *păfsescu* Epir] vb. IV = încetez; *s-păpsească di ngrîńa* = să înceteze cu mâraiala, cu cicaleala 170_{10}; Inf. *păpsire (păfsire), păpseare, păfseare*=încetare.
Păpùl'ŭ sm.=paparudă; fig. ud leoarcă 369_8.
Păpuţă sf.=gheată 29_{36}, 70_{35}, 83_{27}, 269.
Părăcălie *(pălăcărie)* sf.=rugăminte 116_{13}.
Părăcălsescu vb. IV=rog, mă rog; *ahurh'ì s-pîrăcîlsească Dumnidăŭ*=începù să roage pe Dumnezeu 24_4. Vezi: *pălăcărsescu.*
Părăpuńisescu vb. IV = întristez; *s-nu-l părăpuńisească*=să nu'l întristeze 131_3.
Părămiθ sm.=basm, poveste (pretutindeni). De asemenea: *pîrîmiθ, părmìθ (pîrmìθ), părmìs.* Vezi: introducerea p. I—III.
Părăvulie sf.=1° poveste 146_6, 194, 278_{28}, 354_{36}, 471_{23}; 2° anecdotă. Vezi: introducerea.
Părdic sm.=1° solz (de peşte)

295, 296_{21}; 2° fluturi (ce se cos la zuvelci,), etc.
Păreacl'e, preacl'e sf.=pereche 5_{22}, 70_{25}, 78_{16}, 134_{32}, 156, 240_{6}.
Păreàsine, Preàsine sf. = post; pl. *păreasiñĭ, preasiñĭ* 233_{29-36}, 354.
Părigurie sf. = consolare, mângâiere, parigorie 123_{13}, 202_{3}, 209.
Părigursescu vb. IV = mângâiu, consolez 306.
Părinte sm. = 1° părinte 1_{15}, 5_{35}, etc.; pl. *părinţî* = părinţi 35, 243, etc.; 2° titlu de respect dat preoţilor 101_{3}; 3° scurtat: *printe;* pl. *prinţî* 418
Părintescu adj. = părintesc; *vatră părintească*=cămin părintesc 121_{16}.
Părmăteftu sm. = negustor 60_{17}, 387—391. Vezi: *prămăteftu.*
Părmătie sf.=marfă; *Ţi părmătie easte aistu om!*=Ce marfă este omul acesta? 215_{8}.
Părmiθ. Vezi: *părămiθ.*
Părmis sm.=basm 175. Vezi: *părămiθ.*
Părnăsescu vb. IV=părăsesc; *va s-l'i părnăsească* = îi vor părăsì 17_{35}.
Părtal'e sf. = ţol, sdreanţă; pl. *părtăl'*=sdrenţe 467_{8}; *si nviscù cu părtăl'le a dracluĭ* = se îmbrăcă cu sdrenţele dracului 293_{28}.
Părumbu. Vezi: *purumbu.*
Păstrămă sn.=pastramă 312.
Păşè sm.=paşe 349, 350; pl. *păşàţĭ* = paşale 75_{36}.
Pătăriţă, Pătăriĉe sf. = cârje 238, 240.
Pătèđ vb. I=botez 326_{12}; *me-acl'imară s-pătèđ*=mă invitară să botez 104_{24}; *s-păteađă*=să boteze 101_{34}, 422. *vin pătiđàt* = vin botezat (= amestecat cu apă) 73_{1}.
Pătiđare sf.=botez, botezare 109.
Pătiđàt adj.=botezat; fig. creştin.
Pătiğune sf. = botez 438_{23}.
Pătună sf. = 1° labă 48_{27}; 2° partea ciorapului cât cuprinde talpa; 3° talpa piciorului.
Păţăscu vb. IV. Vezi: *pat.*
Păţire şi Păţare sf.=păţire. întâmplare, suferire: *tute păţîrle* = toate întâmplările 141_{28}; *păţîre* = suferinţă 285_{1}, 440.
Păţùlĭ, n. propriu = Păcală 303—338.
Păvidă sf. = cursă, căpcană 367_{31}.
Păzare sf. = 1° târg 37, 79. 216, 217, 354; *di m-păzare* = din târg 14_{11}; 2° preţ: *păzarea cît?*=ce preţ 82_{37}; *Aestu l'-da nă păzare* = Acesta-i dă un preţ 82_{35}; *Aşì căđură tru păzare*= Aşà începură târgul (=să se târguească) 236_{20}; 4° *fu păzare fără hăngì*=fu socoteală fără hangiu 311_{14}.
Peaje, sf. = peliţa (dela ou) 359_{3}, dela măr 326, dela fructe, legume, etc.
Peană sf. = 1° aripă, pană 11_{15}, $138_{26, 27}$; *cu pene muşate* = cu pene frumoase 174_{16}, 223, 224, 473; 2° *il' pălì peana*=i-a părut rău 78_{32} şi: i-a intrat frică, grije; 3° *canda-l' si băteà peana picurarluĭ?*=par'că se sinchisià păstorul? 97;

necă nu-ńĭ si bati peana di ocl'u=nu mă tem de loc, nu mă sinchisesc câtuş de puţin 146_{20}, 322_{30}, 369_{2}.

Peàpine sm. = pepene şi pepene galben.

Peaşte sm.=peşte; *vid̦ù un peaşte* = văzù un peşte $2_{13, 14}$; (Numai la Samarina şi Caterina). Vezi: *pescu*.

Peatic sn.=petec 87_{19}, 148_{12}; pl. *peàtiţe*=petece $216_{2, 5}$, 365_{18}.

Pèndură sf.=cuiu; fig. dor: *am un dor, nă pèndură tru k'eptu*=am un dor, un cuiu în piept 245_{26}. Vezi: *pènură*.

Pènură sf.=1° cuiu 304, 305; pl. *pènure, pènuri* 61; *pènure vifteşti* = cuie ţigăneşti 309_{37}; 2° *maşĭ nă pènură am ninga tu ìnimă*=mai am încă un dor la inimă 51_{39}, 126_{9}, 127_{26}; *cu pènura tu ìnimă*=cu durerea în inimă 133_{30}, 179, 205_{13}.

Per, pl. *perĭ* sm.=păr 107_{23}; *per hrisusìt*=păr aurit 289, 291; 1° *ş-alăxì perlu* = îşi schimbă părul 217_{13}; 2° *agumse ca s-nu z-veadă per albu*=se ajunse să nu se vază bătrân 166_{16}; 3° *perlu l'-si mutà* = i se sbârlià părul, se cutremurà: a se îngrozì 90_{34}, 302_{18}; *l'i si mută perlu*=i se făcù părul măciucă 337_{5}; *ţĭ si zbîrlescu perl'i n-cap* = ţi se sbârlesc perii din cap 60_{3}; 4° *ş-loară perlu de-aclò*= îşi luară lumea în cap de acolo, fugiră pentru totdeauna de acolo 4_{14}; *l'a-ţĭ perlu de-aoà* = fugi, dispari de acì 122_{18}, 298_{18}; *ş-lo perlu năpòĭ în sus*=apucă munţii, identic cu: apucă câmpii 303_{15}; *va-ńĭ l'aŭ perl'i* = o să'mi iau lumea în cap 403_{12}; 5° *ascăpară di moarti, ca di pri per*=scăpară dela moarte ca prin minune: puţin a lipsit să moară 295_{30}; 6° *li feaţe toate aiste pîn tu per* = le făcù pe toate cu deamănuntul (=până la cel mai mic lucru) 441_{35}.

Per sm.= 1° pomul: păr; 2° pară (fructul părului); pl. *perĭ* = peri; *peare* = pere (fructele părului).

Per-că adv.=decât 165_{7}, 403. Etimologia vine din: *pri-că*.

Perčă sf. = plete, păr lung, lăsat pe spate 83_{21}, 203_{5}, 350_{18}, 441_{16}; coamă 377_{15}.

Pescu sm. = peşte 70_{14}, 84, 162; pl. *peşti* 295, 296; *pesči* 73_{37}, 74 (Cruşova, Bitolia); *tăţeà... ca un pescu*=tăceà... ca un peşte 72_{33}.

Pètală sf.=1° potcoavă 45_{29}, 349_{29}, 53, 54; art. pl. *pètalle* = potcoavele (se aud doi «*l*») 186_{22}; 2° *s-easte-că le-arcă pètale*=dacă a dat ortul popii 30_{26}, 64_{30}, 403_{24}; *le-arcă pètale*=murì, a dat ortul popii 232_{36}.

Petur sn.=foaie, pătură (dela plăcintă): *pètur-lu dipri supră*=foaia de pe deasupra (plăcintei) 89_{36}, *pèturlu dipri g'os*=foaia dedesuptul plăcintei 89_{37}; pl. *pèture*=1° foi; 2° iofcă.

Peză sf.=bătaie de joc; batjocură; *să-şĭ bată peză*= să-şi bată joc 14_{31}; *pi*~= spre bătaie de joc 73_{6}, 254_{9}

Pi prep.=pre (pretutindeni); *pi ningă*=pe lângă 15_{24}; *pitru* = prin 237; *u isusì pi h'il'ul* = o logodì cu fiul... 174_{1}. Vezi: *pri.*

Pi=cuvânt convenţional pentru a însemnà «apă» 379_{31}.

Pică sf. = necaz, duşmănie, ură; *tră un aveà pică*=în contra unuia purtà necaz mare, ură mare 312_{28}.

Picàt sn. = păcat 19, 333_{34}, 335_{9}.

Picùl'ŭ sn. = avere în bani, strânsă, ca să fie lăsată moştenire 354_{8}.

Picùńŭ sn. = avere strânsă de bătrâni, pentru a o lăsà moştenire la cel mai iubit al lor copil. Vezi: *picùl'ŭ.*

Picuràr sm.=păstor, cioban 15—20, 96—98, 298, 299, etc.

Picurărescu adj.=păstoresc, ciobănesc 2_{1}.

Picurăroańe sf.=femeia ciobanului; păstoreasă.

Picurărùş sm.=păstorel, ciobănel 357—359.

Pidipsescu [şi: *piδipsescu]* vb. IV = pedepsesc 313_{32}, 348, 349; 1° *mi pidipseaşti Dumnidă* = mă pedepseşte Dumnezeu 45_{1}; 2° *s-pidipsì* =se muncì, se căznì 48_{28}, 65_{17}; *mi piδipsescu* = mă căznesc 138_{18}.

Pidùl'ŭ sn.=scăunel de piatră sau scânduri făcut de o parte şi de alta a porţii, lângă fântâni (în sat) sau în mijlocul satului, unde se strâng sătenii 81_{22}, 122_{3}, 325_{28}, 355_{38}, 430_{21}.

Pigade [recte: *pigaδe]* sf. = puţ (Epir, Tesalia) 341_{18}.

Pilistèr sm. = porumbel 6, 459, 460 (Epir).

Pindară sf. = 1° monedă de cinci parale; 2° lescaie, parà chioară 39_{16}, 85_{14}, 88_{27}, 148_{3}, 354_{12}.

Pindòlliră sf. = monedă preţuind cinci lire otomane 458.

Pindeare şi **pìndire** sf. = împingere 72_{7}, 407.

Pingu vb. III = împing 6_{12}, 29_{29}, 52_{30}, 131, 222; *cum di-l pimse aţèl din vale*=cum de-l îndemnă dracul 1_{21}; *cavàĭ, carĭ îl pindeà mira ţea laea* = vai de cine îl împingeà (=aduceà) soarta cea nefericită 86_{12}; Perf. simplu: *pimşu* = împinsei; *pimtă* = (impinsă) persecutată 315_{15}; prigonită (de soartă 402_{38}; adj. *pimtu* = împins; prigonit.

Pipèr sm. = piper 69_{22}, 91_{32}, 180. În Macedonia se aude: *k'ipèr.*

Pipiliţă [şi *pipiriţă]* sf.=solniţă (de piper) 180_{7}, 69_{22}, 48_{8}.

Pipòńŭ sm.=pepene galben: *se-arucutiră ca pipońl'i*= se rostogoliră ca pepenii galbeni 154_{6} (Epir). În Macedonia se zice: *peàpine* şi *gălbòńŭ.*

Pir prep.=pe: *pir oaţi*=pe acì 478_{7}; 237_{6}. Vezi: *pri.*

Piră sf. = pară: *foc şi pirŭ virsà*=foc şi pară vărsau 12_{17}; *ş-ma piră* = şi mai foc, şi mai pară 413_{24}; *aveà un călfă multu piră*=aveà un ucenic foarte deştept 503, 202_{18}.

Pirdeşe sf.=fig. frică, spaimă, sperietură 185_{9}.

Pirgàc adj.=deştept, iute, ca para focului 38, 39.

Pirindu, Prindu = în ajun; *pirindu sărbătoare* = în ajun de sărbătoare 7_{16}, 36_{18}; *pirindu-fugă*=în ajunul plecării (fugii) 83_{10}. Din «*pre + inde.*»
Pirifan adj.=fudul, îngâmfat 171_{5}.
Pirpirună sf.=1° mac 340_{14}; 2° paparudă 494_{36}; 3° fluture.
Pirustrie, Pirustie sf. = pirostrie 269_{12}.
Piruşană = termin de desmierdare către fecioare 335_{29}. Etimologia din: *per; piruşane* erau numite altădată fetele, cari îşi lăsau părul pieptenat pe frunte.
Pirvole [Pirivole], n. propriu de comună aromână, aşezată pe muntele Ou în Epir 347_{9}.
Piscàr sm. = pescar 82—85, 142, 163, 456, 457.
Piscăril'e sf. = pescărie 84, 163.
Piscireao. Vezi: *piştireauă*.
Piscăroańe sf. = pescăreasă, femeia pescarului 163_{17}.
Piscură sf.=prescură, covrig 286_{11-14}.
Pisk'ese sf.=peşcheş, dar 6_{18}, 92_{1}, 118_{32}, 178_{34}, 298.
Pispilescu vb. IV = presăr 170_{31}; Inf. *pispilire*=presărare.
Piste prep.=peste (pretutindeni). Vezi: *priste*.
Piste sf. = credinţă 234_{35}.
Pistimèu adj. = credincios 238_{1}.
Pistipsescu vb. IV = cred; *va s-pistipsescu*=voi crede 41_{1}; *pistipseà*=credeà 10_{15}; *s-nu pistipsire* = de n'ar crede 167_{26}; *pistipsìndaluĭ*=crezând 334_{24}; *nu-ĭ minčună tră pistipsire*= nu-i minciună de crezut 190_{20}.
Piştireauă sf. = 1° peşteră 253_{21}; *piscireao*; pl. *piştirèĭ* şi *piscirèĭ* = peşteri 172_{8}; 2° stâncă mare 15_{8}, 253_{21}.
Piştoală (şi *piştolă*) sf. = pistol 134.
Pit prep.=prin (pretut.) Vezi: *prit*.
Pit, art. *Pitlu*, nume propriu =Pit 79, 80, 89, 100-103, etc.
Pită sf. = plăcintă 29, 89_{21}, 263, 298_{24}, etc; *pită di lapte* = plăcintă de lapte 455_{10}. Se zice şi: *lăptară*.
Pitrèc vb. III = 1° petrec: *s-lu pitreacă*=să-l petreacă (=să-l însoţească la plecare până la oarecare depărtare) 289_{22}, 60_{5}; 2° trimet 167_{39}; *pitreaţi mul'ari-sa* = trimite pe soţia sa 55_{6}; *să-ńi pitrèţĭ carte* = să-mi trimiţi scrisoare, să'mi scrii 6_{30}; *pitriţeà* = trimiteà 7; *pitricùĭ* = trimisei 32_{6}; *pitricù* 14_{8}, etc. şi *pitircù* 174_{3} = trimise; *pitricùm*=trimiserăm; *pitricură* = trimiseră 238_{26}, 9_{5}; *pitricùţĭ* = trimişi 6_{5}; Inf. *pitriţeare* şi *pitreàţire* = trimitere.
Pitru prep. = prin 437.
Pitrundu vb. III = pătrund, străbat 47_{25}, 86_{17}, 260_{16}, 130_{9}; *cu greŭ puteà s-u pitrundă foclu* = cu greu puteà să răsbească focul 16_{24}.
Pitrùndire şi **Pitrundeare** sf. = Pătrundere.
Pitrunicl'e [şi **piturnicl'e**] sf.

potârniche, străbatere 474_{37}.
Pizovul sn.=un fel de plasă cu care se prind peştii 84_{11}.
Pizuescu vb. IV = bat joc; *şi-l' pizuească* = şi-şi bate joc 256_{13}, 254.
Pinàr sm. = brutar 82_4.
Pină prep.=până (pretutindeni); *păn* 11_{37}, 43_5; *pîn* 442, etc.
Pinăvìr sn.=bâlciu 94_{22}, 189, 190.
Pinḑă sf. = pânză 218, 220, 502; *pînḑă di pangu* = pânză de păiajen 375_{17}.
Pîngi'n sm. = păgân 48_{18}; crud, nelegiuit 313_{31}; spurcăciune $159_{13, 14}$; fem. *pîngînă:* păgână, răutăcioasă 128; spurcată 103_{33}.
Pinginescu vb. IV = spurc 281_{39}; *pîngînìt* = spurcat 95_{13}.
Pine sf.=1° pâne 30, 32, etc.; pl. *pîńĭ*=82; 2° *pînea cuculuĭ* = (pânea cucului) un fel de buruiană 25_{36}; 3° *ağumse avutlu aestu s-noaĭbă di sum nare*=ajunse bogatul acesta să n'aibă existenţa, să n'aibă nici pâne 273_5; 4° *s-ţă scoţĭ pînea* = să-ţi câştigi existenţa 221_{27}; 5° *pînea domnu-luĭ s-nu u calţi vîrnăoară*=să nu fii niciodată nerecunoscător faţă de stăpânul tău 188_{19}, 190_8; 6° *di cîndu-ţĭ mîcàm pînea* = de când te servim 357_9; 7° *s-intri tu pîne văsilk'ască* = să ocupi funcţie regească 187_{12}; *intră tu pîne-l'* = intră în funcţie-i 350_1; *armase fără pîne* = rămase fără existenţă, în lipsă mare 168_{18}; slujbă 119_{27}; 8° *loară di hăbare ĭu l'a pîne amirălu* = aflară unde se găseşte împăratul 9_5; *ĭu l'a pîne* = unde se află 124_{19}, 158_{33}, 245_6, 270, 375, etc. etc.; 9° *pînĭ nu-l' si băgà n-gură*=erà foarte abătut, în cât nici poftă de mâncare nu aveà $54_{3?}$, 200_{30}; 10° *ţe ş-u mîcă pînea, carĭ s-nu poată să-l' čună...* = la ce trăeşte el, dacă n'o puteà să-i şterpelească... 80_{16}; 11° *s-u vătămă cu pînea n-gură* = s'o omoare fără nici o milă 132_2; *no-aveà pîne s-mîcă* = n'aveà nici ce mâncà, erà foarte sărac 90_{24}; *da pîne a furlor* = e necinstită, neaşezată 346_{15}
Pîntic sn. = pântece, burtă 393_{32}; *păntic* 16_7.
Pi'ntică sf. = burtă, pântece 131_{32}, 144; 1° *o-adrà ... čuflică pi'ntica*=să săturau deabinele $162_{29, 30}$; 2° *cu pi'ntica la gură* = în poziţie, însărcinată şi aproape de naştere 211_{20}; 3° *loaĭ nica nă pi'ntică*=mai mâncai odată 324_1; 4° *plîngeà h'il i tu pi'ntica mumîńlor* = plângeau fiii în pântecele mamelor, erà groază mare 337_3; 5° *s-nu imnă cu pi'ntica nafoară* = (să nu umble cu burta afară): să nu umble despoiaţi 177_{17}.
Piniseseu vb. IV = întunec, iau vederea 206_{38}
Pladea (de-am ∾) loc. adv.= deacurmezişul; *l'-u deade cîtră de-am-pladea* = (a-

pucă deacurmezişul): a mers în neştire 358_{16}.

Plaĭŭ sn. = plaiu 15_{21}; *oĭle păşteà plaĭlu* = oile păşteau pe plaiu.

Plaĭnà (de-) adv. = pe plaiu.

Plan sn.=plan, proiect 419_{33}, 420; 1° *cu ţe plan*=cu ce meşteşug, cu ce viclenie 113; 2° *Acăţă uvreŭlu s-u bagă pi plan mul'area*= Începù evreul s'o ademenească, s'o scoaţă din minţi pe femeie 234_{29}.

Plasc sf. = lume, populaţie 342_{22}.

Plată sf.=82, 83, 167, 354.

Platan sm. = platan 434.

Plăcărsescu. Vezi: *pălăcărsescu.*

Plăscănescu, plăscinescu vb. IV = plesnesc 15_{6}, 68_{35}, 103_{17}, 284_{6}; *plăscînì (toarîdeare)*=pufnì (în râs) 364_{29}; *eapa-l' plăscînì nă cluţată* = iapa îi trântì o lovitură din picior 186_{35}; *li plăscîneaşţe tu ĉireàp*= le trânteşte în cuptor 473_{19}; *mi plăscînişĭ tu zîndane* =mă trântişi în închisoare 78_{31}; *plăscîniră pălńile*= plesniră din palme, aplaudară 249_{16}.

Plăsèḑ vb. I = turtesc; *plăsàt*=turtit; *plăsare* = turtire.

Plăstură sf.=pântecele cu tot conţinutul lui 497_{36}.

Plătare sf.=spată, omoplat; *pri plătărĭ* = pe spete 449_{25}; *şi-l' aspùsiră plătărle*=(şi-i întoarseră spatele) = îl goniră, îl alungară 226_{4}. Vezi: *păltare.*

Plătescu vb. IV=plătesc 83, 148, 162, 351; *pînă aoaţe plătiră*=până acì plătiră 1_{12}; *plătì ca preftu*=plătì ca popa 104_{2}; de asemenea: *păltescu: si-ńĭ pălteşti* = să-mi plăteşti 25_{32}.

Plec vb. I=plec; *tuţĭ plică* =toţi plecau 155_{15}; *Năinte s-pleacă* = înainte de plecare 146_{29}; *plică* = plecă 332; *am plicată* = am plecat.

Pleaĉcă, pleaşcă sf.=pleaşcă, pradă 105_{31}, 184_{11}.

Plicare sf. = plecare; *tu* ∾ = la plecare 12_{32}, 398.

Pliguescu vb. IV = rănesc 476_{6}; *şi-l pliguì*=şi-l rănì 59_{26}; *s-pliguì* = se rănì 156_{26}; *cu inima pliguită*= cu inima rănită 25_{33}; Inf. *pliguire* = rănire.

Plimună sf=plămân. De asemenea: *plimùn.*

Plin adj.=29_{8}, 54, 133_{36}, 305.

Plìscută sf.=palmă; *il' deade nă plìscută* = îi dede o palmă; *dup-aistă plìscută* după această palmă (=pedeapsă cerească) 439_{11}.

Plìmtu adj. =plângător, istovit de plânsete, jelit, duios 126_{25}, 441; *s-turnă plîmtu* = se întoarse plângând 163_{21}, 197; *sor-sa şideà plîmtă* = soru-sa şedeà plângătoare 47_{22}.

Plingu sn. = 1° plâns, vaiet 22_{26}, 58_{34}, 111_{5}, 136_{23}, 439; 2° plângere, văitare; *deàdiră plàngu* = aduseră plângere, reclamară 40_{28}; pl. *plì'ngute*=plânsete 58_{34}, 339_{22} şi *plîngurĭ* = plânsete, plângeri 322.

Plingu vb. III = [Ind. prez. *plîngu* 7_{31}, *plînḑi* 3, *plînḑe, plînḑèm* şi *plînḑim, plîn-*

ḑèţĭ şi *plînḑiţi, plingu.* Imperf. *plînḑeàm.* Perf. *plîmşu, plîmsişi* şi *plîmsèşi, plîmse (s-plîmse* = se plânse 13_5), *plîmsim,* etc.; Part. *plîmtu, plimtăʃ* = plâng; *Bagă s-plîngă* începe să plângă 45_{17}; *cîndu plînzeà*=când plângeà 173_{29}; 2° *şi-şi plînḑeà paràpunle* = şi-şi plângeà dorurile 20_{19}; 3° *z-duse să s-plîngă la ģudicătòr* = se duse să se plângă la judecător 18_{11}; 4° *tră aestă l'-plînḑeà inima luĭ*= de asta se văità el 126_{13}; 5° *ş-plînḑeà mira ţea laea mărata*=işi plângeà nefericita soarte 88_{12}; 6° *plîmse-plîmse*=a plâns, a plâns: mult de tot 57_{11}; 7° *plînḑeà h'il'i tu pi'ntica mumìnlor di jalea ş-dipirarea*=plângeau fiii din pântecele mamelor de jale şi amarnică văitare (= de groază mare) 337_3; Inf. *plînḑeare, plî'nḑire*=plângere.

Plinguròs adj = plângător, tânguios 407_{13}.

Plîntu vb. I=împlânt, înfig; *li plîntă*=le înfipse 61_{18}; *şi-l' plîntă cuţutlu* = şi-i înfige cuţitul; *şi-l' plîntă tu k'eptul a stih'iùluì* = şi-l împlântă îm pieptul stafiei, smeului 16_{34}; 2° plantez; *plîntàĭ treĭ pruńĭ tu grădină* = plantai trei pruni în grădină.

Ploae sf. = ploaie; *dă nă ploae*=plouă! dă o ploaie! 26_{13}; *carì deadi nă ploae* = când plouă odată 26_{15}; *dideà ploae* = plouà $173_{..}$; pl. *ploĭ.*

Ploače sf. = placă 420.

Ploscă sf.=ploscă (serveşte pentru pus vin) 325, 383.

Plup, pl. *pluk'* sm. = plop 122, 221.

Pluscuk'escu. Vezi: *pruscuk'escu.*

Pl'umbu sm. = glonţ 476.

Poahă sf. = plasă (de prins peşte) 84_{14}, 163_{19}.

Poală, pl. *pol'* şi *poale* sf.= 1° poală (de haină), şorţ 53_{23}, 144, 182, 283_{12}; 2° *cu poala dinăinte*=(cu şorţul înainte) adică: servitor 470_8; 3° *surpă (meare) ună poală*=a scuturat la mere cât încape o poală (de cămaşe, cum se obişnueşte a se purtà la Pind) $239_{2.}$; 4° *ş-băgă poàlile m-brîu* = îşi strânse poalele la brâu, adică: se pregătì de muncă 98_{19}: sau: luă o hotărîre.

Poarcă sf. = scroafă 206; *poarca va-ţĭ daŭ din casă* = am să te gonesc, să te dau afară din casă 303_{14}.

Poartă sf.= poartă 35, $45_{1.}$; 78_{28}, 133, etc.; pl. *porţì,* art. *pòrţìle* 36.

Poate adv. = poate; *poate ş-avḑì't h'ii*=poate şi renumit eşti 10_{38}; *poate c-are hăbare*=poate că ştie 11_{14}, 66_6; *că poate-poate* = că doar doar 65_{18}.

Počŭ, pl. *poače* sn. = ulcior (de pământ) 11_{18}, 48_2, 54, 149_{30}, 343_{39}.

Pole sf. = Constantinopole 226_{25}.

Polim sn. = răsboiu 6_{25}, 7, 58_1, 191; *trag tu polim* =

pornesc la răsboiu 196; *mută polim* = ridică răsboiu 339.

Pom, pl. *poñĭ* sm. = 1° pom 88_3; 2° *pom*, pl. *poame* = fruct; *di tute poàmile* = de toate fructele 65_9, 295_{37}; *pomlu sum pom va s-cadă* fructul sub fruct va cădeà (proverb) 282_{25}.

Pon, pl. *ponurĭ* sn.=durere, dor; *tră ponlu ţe-şĭ aveà* = pentru dorul ce-şi aveà 93_{32}; *o-acăţară pònurle s-feată* = o apucară durerile (de naştere), ca să fete 121_{18}.

Pondu adj.=pustiu; *un pondu de-aràp* = un păcătos de arap 1_{16}; *ponda dixeană* = amarnica, neagra străinătate 1_3; *ţe s-adară ş-tu pòndile xeane*=ce să facă şi în neagra străinătate 66_{28}; *ponda di bană*=pustia de viaţă 24_{13}; *ponda-l' di tih'e* = pustiul de noroc al său 68_{12}; *di pondul di lup* = de nemernicul de lup 106_{18}; *càsili tuti pondi ş-ermi* = casele toate pustii şi părăsite 121_{35}.

Porcu sm.=porc; pl. *porţi* = porci 53, 54, 140, 141, 232.

Portu vb. I = port 8, 38_{34}; *s-lu portu*=să-l port, să-l duc 81_1, 229_{29}; *s-l'i poartă cu doàuli mĭñĭ* =să-i poarte cu amândouă mânile, adică: din belşug 96_{12}; *Tih'a s-l'i poartă cu saclu* = Norocul să-i care cu sacul: cu grămada, din belşug 97_{34}; *Tută lumea s-purtà aclò*=Toată lumea se purtă acolo 270_{21}; *s-purtà cît puteà cama ğ'ine* = se purtà cât puteà mai bine 56_{10}.

Portu sn. = port; *Portul a nostru easte ca di zămane* Portul nostru este ca din vechime.

Pot vb. II = 1° pot 9_{13}; *nu putèm* =nu putem, nu suntem în stare 45_{25}; *carĭ vaĭ poată*=cine va puteà 36_3, 38_{16}; *nu puteàĭ* = nu puteai 22_3; *cît puteà* = cât puteà, din toate puterile 25_{14}; *cîte nu cama putù* = câte n'a mai putut 8_4; *cît putură* = din toate puterile, cât putură 34_{27}; *s-putearim* = de aş puteà 52_2, 79_{15}; *s-puteari*=de ai puteà 68_2; 2° biruesc, înving; *l'-u pot mine a oàstil'eĭ* = înving eu oastea 219_{30}; *va l'-u poată*=îl va birui 12_5, 249_4; *l'-u putù a şàrpiluĭ duşmàn*=îl birui pe şarpele duşman 12_{25}, 156_{32}, 322_{26}; 3° *nu poate* = este bolnavă 396_{25}; 4° *canda ş-ĭoñ nu va s-po s-u fac* =par'că şi eu n'o să pot s'o fac 73_{12}; *aţèl ţi va s-poa*=acela care va puteà 262_3; *c aistă nu poa s-h'ibă altă* = căci asta nu poate să fie alta 289_{28}, 234_{30}. Forma *po* (=pot), *poa* =poate vine din *po(t)*, *poa(te)* cfr. *bărba-su* pentru *bărbatu-su*, *ta-su* pentru *tată-su*, etc.

Pradă sf.=pradă 47_{15}.

Prag, pl. *pragurĭ* sn.=prag 54_{18}, 81_{15}, 103, 291_{29}.

Praş sm. = praz; pl. *praşĭ* 62_{15}, 152_2; 2° *s-lo-acàţ tu praşĭ* =să-l prind cu mâna în sac 305_{21}, 311_8, 368_{39}, 373_8.

Pravatòs adj.=puternic, tare, din răsputeri (Epir) 116$_{32}$, 161$_{10}$, 228$_{25}$, 341$_{9}$, 347$_{34}$. Etimologia cred că vine din *pri*=prea şi *vîrtòs*=tare.
Pravdă sf. = vită, (cal, bou, vacă, catâr, măgar, etc. nu însă şi oi, capre, cari se numesc: *numal'e, tutìputǎ)* 62$_{30}$, 98$_{36}$; pl. art. *prăvḑile* 9$_{28}$, şi *pràvdile* 258$_{39}$;=vitele; *ca vîră pravdă* = ca o vită 96$_{15}$.
Pră. Vezi: *pară*.
Prămătàr sm.=negustor 236.
Prămăteftu şi *(Părmăteftu)* sm. = negustor 83, 189, 251—254, 328.
Prămătie sf. = 1° marfă 189, 251; 2° *u ştea ţe k'irută prămătie easte*=o ştià cât de proastă este, o ştià ce vită încălţată este 53$_{33}$, 230$_{38}$. Vezi: *părmătie*.
Prăxescu vb. IV = menesc; *şi-ńĭ prăxeaşti cama laea* —şi-mi meneşte tot ce-i mai rău: soartea cea mai rea 35$_{14}$.
Preacl'e sf. = pereche 29$_{36}$. Vezi: *păreacl'e*.
Preasìnĭ. Vezi: *păreàsine*.
Preftu sm.=preot, popă 8$_{26}$, 100—106, 398, etc.; 1° *ǧoacă preftul di bil'è* = joacă popa de nevoie (proverb) 33$_{35}$, 406$_{10}$; 2° *ìl' deade dol'i a prèftuluì* = a dat ortul popii 370$_{20}$, 93$_{5}$.
Pri adv.=prea: *s-hărisì pri multu* = se bucură prea mult, mult de tot 142$_{15}$.
Pri prep. = pe (pretutindeni); 1° *pri căsmete*=la noroc 459$_{19}$; *şi-l loaĭ tră soţ pri cale* = şi-l luai tovarăş de drum 13$_{32}$; 3° *pri di nă parte*=pe de o parte 2$_{36}$; 4° *pri treĭ ańĭ*=la trei ani 65$_{23}$; 5° *va lă vină pri cap*=le va veni peste cap 42$_{8}$; 6° *si-şĭ k'ară mintea pri nîsi* = să se înebunească după ele 34$_{7}$; *treţe pir la casa* = trece pe la casa 237$_{6}$. Vezi: *pi, pir*.
Pricà (di ∾ conj.) = decât 240$_{30}$.
Pricàd vb. II=rog, mă rog de cinevà; *şi-l' pricadi*= şi-l roagă, se roagă de el 28$_{15}$; *pricade la el'* = se roagă umilitor la ei 461$_{16}$; *vińi la auşlu şi-l' pricăḑù* = venì la moşul şi i se rugă 26$_{17}$, 32$_{12}$, 44$_{26}$; *Tih'a l'-pricăḑù la čoarle a Mìntil'eĭ* = Norocul se prosternă rugător la picioarele Minţii 97$_{13}$; *şi-l' pricăḑură amirăluì*=şi se rugară de împărat 146$_{31}$.
Pričè sf.=vietate, vieţuitoare 47 — 51, 87$_{33}$, 143$_{4}$, 281$_{19}$, 317$_{12}$, 459.
Pridàŭ vb. I = 1° predau; *să s-pridà*=să se predeà 339$_{13}$; *se-arîde şi-l' si pridà* = se înşală şi i se predă 234$_{35}$; 2° *că h'il'ŭ-tu nă prideade* =căci fiul tău ne trădă 21$_{30}$, 22$_{27}$; pentru sensul de «tradez». Vezi şi: *prudàŭ*.
Prifàc vb. IV = prefac; *el s-prifeaţe* = el se prefăcù 203$_{22}$, 279$_{21}$, 475$_{10}$; *s-prifeaţe* = se transformă, se prefăcù 321; *s-prifeàţiră* = se prefăcură 108$_{20}$, 171$_{3}$.
Prifaptu adj. = prefăcut.
Prifàţire şi **prifăţeare** sf. = prefacere.
Prifteasă sf.=preoteasă 105$_{25}$.

Prigùr (mi ∾) vb. I = jur, fac jurământ puternic; *să s-prigură*=să jure solemn 13_{36}. Inf. *prigurare* = jurare, jurământ.

Priimnare sf. = preumblare 78_{36}, 154_{33}, 155, 314_{13}.

Priimnu vb. I = preumblu; *să s-priimnă*=să se preumble 11_{32}, 42_{17}; *u priimnară*=o preumblară 328; *s-priimnă* = se preumblă 77; *priimnă-te* 77_4; *me-am priimnată*=m'am preumblat.

Prim, prep. «prin» înaintea lui *b*, *p*: *prim pade*=pe jos.

Prima adv. = cât se poate de bine: *z-duțeà àgrulu prima* = ogorul mergeà cât se poate de bine 117_{10}; 282_{18}. (Cuvântul este popular).

Primansùs (di —) adv. = de prisos; cu prisosință; 1° *bîneadă un om di primansùs* = trăește un om de prisos (=fără rost în lume) 366_9; 2° *nă deade Dumnidă pradi di* ∾ = ne dede Dumnezeu bani cu prisosință 218_{26}, 362_{31}, 399_{10}; *umplù j-doaŭa fusi di primansùs* = umplù și două fuse mai mult 301_3.

Primăveară, primuveară și **prumuveară, priumuveară** sf.=primăvară 21_{24}, 24_{35}, 25_{35}, 129, 335_{12}, 279_{31}.

Primnare. Vezi: *priimnare.*

Prin prep. = prin 37_9, etc.

Princă sf. = capcană, cursă 367_{31}.

Prinde vb. unipers. III = 1° se cade, trebuie: *aoà prindi s-h'ibă* = acì trebuie să fie 43_3; *prindi să se-află*=trebuie să se găsească 52_{19}; *nu prindi* = nu se cuvine, nu se cade 95_{34}; *Gugabaș prinde un ca tine* = Primar se cade (să fiie) unul ca tine 187_{10}, 308, 342; *prindeà* = trebuià, se cuvenià 82, 92_{11}, 96_{34}, 102_1; 2° a sta bine, a te prinde: *stràñile-ñĭ prindu* = mă prind bine hainele; *ațìa-ți prindu àrmatle* = ție îți stau bine armele; *nu prinde* = nu stă bine 400_{19}.

Prindeare (și *prindire)* sf. = trebuire; a stà bine: *dipri prindearea țe-ți fac àrmatli* = după modul, cum te prind armele 136_{27}, 411_{25}.

Printră prep.=printre 131_{10}, etc.; *printr-ocl'i* = prin ochi 103_{32}.

Pripsìt adj. = elegant; *pripsìt ș-aleptu* = elegant și distins 85_{37}, 141_{11}.

Prisine sm. = o greutate ce se pune la fus dedesupt, ca să-l ție vertical 73_8.

Priste prep. = peste 4_{16}, 8, 31, 66_{35}, etc. Vezi: *piste.*

Prisupră prep. adv. = pe deasupra 78_{17}, $79_{6,9}$; *nîs ș-u l'a prisupră-l'*=el se însărcinează 309_1.

Prit prep. = prin 4_3, 8, 45, etc., etc. Vezi: *pit.*

Privegl'u vb. I=priveghiez; păzesc; *băgă s-priveagl'i* =băgă să păzească 127_{30}. Inf. *privigl'are* = priveghiere, pâzire.

Prîi interj.=cuvânt prin care îndemnăm pe măgar la mers 116_{32}.

Prindire (și *prîndare*) sf. = prânzire; de prînzit 289.

Prindu sn. = 1° prânz, masă de prânz 83_{10}; *fură acl'imâțĭ la prîndu* fură invitați la masă 98_{29}; *Ahurh'iră s-l'-aducă prîndu ș-țină* Începură să-i aducă prânz și cină (mâncare la prânz și la cină) 176_{22}; 2° *s-aveà apruk'ată a prî'ndului* = se apropiase (ora) de prânz 73_{33}; 3° *Naŭ și ursa, prîndu oară, s-toarnă la culcuș-l'i* = Iată-o și ursa, pe la prânz (= miezul zilei), se întoarce la culcușul ei 48_5, 95, 179.

Prîndul-mare sm. = prânzul mare, miezul zilei 208_6, 468.

Prîndu și prîndu, prîndăscu vb. IV = prânzesc; *șidù s-prîndă* = șezù să prânzească 47_{39}; *s-prîndă* = 231_{38}, 403_{20}. Inf. *Prîndire* și *prîndare*. *Am prîndîtă* = am prânzit.

Proańe sf. = puroiu. Vezi: *prońŭ*.

Prok'ŭ. Vezi: *apròk'ŭ*.

Prońŭ sm. puroiu 443_{17}; 1° *sînḑe ș-proñĭ versu ḑua tută* (sânge și puroiu vărs toată ziua): o duc numa într'un chin cumplit în continuu 186_{11}; 2° *cu sînḑe, cu proñĭ* = cu necazuri mari 488_4.

Proscut sn. = strop.

Prot, = 1° întâiu 7_{22}; *cu nveasta di prota* = cu nevasta dintâiu 56_8: 2° primul: *și-l' feațĭ c-a protluĭ* = și-i făcù ca și primului 33_{10}; prota = întâiu 66_{18}; prima.

Prucuk'le sf. = stare, pricopseală 487_{31}; *vîră prucuk'ie mare no-adrà* = nu făcù mare pricopseală 65_{22}.

Prucupsescu (*mi* ∾) vb. IV —pricopsesc; ajung bine; *prucupsìt* = pricopsit, de treabă 40_{20}; ajuns bine, în stare bună 206.

Prudàŭ vb. I = tradez 22_{2}. Inf. *prudare* = trădare; *prudàt* = trădat.

Pruftusescu vb. IV = apuc, ajung; *un di el' nu pruftusì si s-ascundă* = unul din ei nu apucă, nu reuși să-se ascunză 23_{18}.

Prumuveară. Vezi: *primăveară*.

Prun sm. = prun.

Prună sf. = prună și curcudușe 49_{25}, 85_5, 197_{19}; *plînḑeà cu lăcriñli ca pruna* = plângeà varsând lacrimi ca pruna 123_{13}.

Pruscuk'escu și **pruscutescu** vb. IV = stropesc 204, 364_{14}; *s-lu pruscuk'ască* = să-l stropească 52_{36}; *li pruscuk'ì* = le stropì 284_{10}; *pluscuk'ì* 29_{13}. Vine din *proscut* = strop.

Pseftu adj. = mincinos: *ĭo minčunòs ș-tine pseftu* = suntem la fel, unul ca și altul 76_{36}.

Psemă, pl. *psèmate* sf. = minciună 81_{36}.

Psihuharte sf. = pomelnic, (= hârtia în care sunt însemnate numele morților) 151_{32}; *lo-aveà tricută di multu tu psihuharte* de mult îl trecuseră în pomelnic, printre cei morți 253_{30}.

Psin adv. = puțin 27_{28}, etc.

Format din *puțîn — pțîn, psîn*. Vezi: *puți'n*.

Psoh'ŭ adj. = mort (Se zice de vite și de păgâni) 340_{30}; *psoah'e* = moartă 102_{11}, 105_{24}.

Psumă sm. = brutar 41_{22}.

Psusescu vb. IV = mor (despre vite și păgâni); *psuseà (oile)* = muriau oile 16_{39}; *psusiră* = muriră 17_{15}, 159_{19}; *ți psusescu di scop* = te omor în bătaie 125_{3}. Vezi și: *supsescu*. Din ngr. ψοφῶ.

Ptiŭ interj. = Ptiu! când scuipă cinevà 103_{22}, 470_{7}.

Pțin adv. = puțin 2_{25}. Vezi: *puți'n*.

Pučle sn. = ulcioraș 12_{32}, 495.

Pudrume sf. = subterană; pivniță în pământ, subsol 358, 359.

Pugunic sm. = masa ce se obișnuește a treia seară dela nașterea unui prunc și destinată ursitoarelor 387.

Puĭl'ŭ sm. = 1° pasere, puiu, pl. *puĭl'*, fem. *puĭl'e* și la Fărșeroți *puĭl'ă* 479, 9, 11, 23, 24, 67_{7}, 173 — 175, etc., etc.; *ni puĭl'ŭ nu calcă* = nici pasere nu umblă 47_{36}; *ĭu nići puĭl'ŭ nu băteà* = unde nici pasere nu cântă 132_{13}; 2° *puĭl'ŭ di fičòr* = un puiu de băiat 126_{15}; 3° *puĭl'ŭ azbuĭrătòr* = paseră sburătoare, măiastră 35_{3}; 4° *puĭl'ŭ cîntàt* = pasere maiastră 47_{17}; 5° *s-ńĭ-adùțĭ dușmanlu puĭl'ŭ gură di om* = să-mi aduci pe dușmanca pasere vorbitoare 37_{16}, 6° *ĭu feată puĭl'i* — unde fată paserile; departe peste nouă mări și nouă țări 10_{13}; 7° *armàsiră... ca puĭl' fără cloče* = rămaseră... ca puii fără cloșcă (= fără nici o apărare, fără sprijin) 268_{23}; 8° *ca țivà puĭl' org'i* — ca niște pui orbi, care așteaptă totul deagata, în gură 7_{34}, 366_{5}; 9° *puĭl' videà ntr-ocl'i* = vedeà stele verzi pe pereți 470_{36}; 10° *vidèm țe puĭl' vaĭ acàțĭ* = vedem, ce treabă ai să faci 373_{36}.

Puĭl'a, nume propriu de băiat 163.

Pùlbire sf. = praf, pulbere 442.

Pulitie sf. = 1° oraș 45_{20}, 327; 2° mulțime.

Puliță sf. = poliță (= o scândură așezată frumos la perete astfel, ca să servească la așezarea farfuriilor și celorlalte obiecte de bucătărie) 48_{9}, 52_{37}, 218, 254, 407.

Pulmu, pl. *pulńi* sm. = două mâni pline formează un *pulmu* 338_{32}, $355_{1, 6}$; *di-țĭ păreà cu pulmul că-l' măcă* = de-ți păreà, că cheltuie cu mânile pline 39_{33}; pumn.

Pulpă sf. = pulpă 84_{27}, 237_{14}.

Pultare sf. = spată 484_{23}. Vezi: *plătare, păltare*.

Pul'àn sn. = băț 478.

Pundie sf. = pustie.

Pungàr sn. = pungă de piele, în care își păstrează ciobanii cremenele, amnarul, iasca și alte lucruri trebuincioase lor 343.

Pungă sf. = pungă 39_{16}, 42, 43, 218_{31}, etc.: *că angîr-*

mari aveà suflată draclu tu pungă = cât despre bani, suflase dracul în pungă: n'aveà parà chioară 162_{9}.

Punte sf. = punte 107. La Samarina se zice: *pung'e.*

Pùpăză sf. = pupăză 21, 299; *nu mi fă s-l'aŭ calea li pùpăză* = nu mă aduce la desperare, ca să mă faci să-mi iau lumea în cap 303_{24}.

Pupu-pu! = interj. de groază şi desperare, de spaimă şi alarmă 21_{21}, 42_{34}, 43_{10}, 121_{9}. 303_{17}.

Purcàr sm. = porcar 228_{32}, 232.

Purdical'e sf. = portocală 41_{4}. Mai des se întrebuinţează: *purtucal'e.*

Puric sm. = purece 168_{3}, 176, 363_{23} 459, etc.; 1° *l'i se-adună inima cît un puric* = i se strânse inima cât un purece (de frică) 74_{26}; 2° *ncalţă ş-pùriclu* = potcovesc (ei) şi pe purece, de deştepţi ce sunt 96_{32}; *cîndu lumea ş-pùriclu lu ncălţà* = când lumea potcovià şi pe purece: când erà lumea foarte deşteaptă 100_{2}.

Purtàr sm. = portar 404_{35}.

Purtare sf. = purtare, port 10_{35}.

Purumbu (şi *părumbu)* sm. = porumbel; pl. *purung'i* = porumbei 144_{14}, 459, 501.

Purumbă sf. = porumbiţă 275_{30}; *părumbă* 442_{27}; *ğucà ca părumbe* = jucau ca porumbiţele 438_{38}.

Pusputescu vb. IV = pipăiu, caut pe dibuite 310_{11}, 311_{3}; *ţe tut pusputeaşte* = ce tot pipăie, ce tot caută pe dibuite 83_{31}; *s-pusputeaşte* = se pipăie 381_{38}; *pusputeà* = scormonià 2_{16}, pipăià 410_{15}.

Pustu adj. = pustiu; *hoara Gràmuste... armase pustă* = comuna Gramoste... rămase pustie 18_{2}; *pusta di cătuşă* = pustia de pisică 419_{25}.

Pusulă sf. = busolă; *u k'iră pusula* = nu mai ştie de loc ce face 276_{13}.

Puşcl'e sf. = ciumă 121_{35}, 151. 265_{4}, 290, 298.

Puşcl'àt adj. = ciumat.

Puşpurèd vb. I = şoptesc la ureche; *puşpură* = şopti 134_{3}; Inf. *puşpurare* şoptire, şoaptă.

Puşputescu vb. IV = şoptesc, vorbesc încet cuivà la ureche 113_{29}.

Puştean adj. — ştrengar. craiu; *pùşteane!* (greşit în text: puştane) = stricatule! 405_{33}.

Puştu adj. = stricat, craiu, ştrengar; *No-avdî cucoţl'i al puştu de-amiră cum cîntă?* = Nu auzi cocoşii nemernicului împărat cum cântă? 203_{33}.

Putè adv. = 1° niciodată 37_{3}, 52_{33}, 164_{9}, 233_{26}, etc.; 2° *cum niţi nvisată no-aveà putè* = cum nici nu visase vreodată 222_{5}.

Puteare sf. = putere, virtute 52_{31}, 63_{29}, 68, 97_{14}, 139_{24}: *cara s-h'ibă cu puteare* de-o fi cu putinţă 141_{30}: *ma nu easte cu* ~ = dar nu-i cu putinţă 327_{38}.

Putrid adj. = putred; *putrìd*

de-*avùt*=putred de bogat, foarte bogat 355.
Putriḑăscu vb. IV = putrezesc 146_{25}; 1° *s-l'i putriḑască oslu* = să-i putrezească osul: să-i sfinţească oasele; 2° *N-casă putriḑà ḑua tută ca vîră feată*= putrezià (= sta) mereu în casă ca o fată 303_{32}.
Putriḑiñe sf.=putrigaiu.
Putriḑire sf.=putrezire.
Putriğune sf. = putrigaiu.
Putùt adj. = puternic, tare 219_7, 395; trecut 439_{26}.
Puţ, pl. *puţurĭ* sn.=puţ 8_{10}, 73, 103_{10}, 265.
Puţi'n adv.=puţin 18_1, 22_{13}, 108_4, etc.; *cama puţînă*= mai puţină 2_{15}; *puţàn* 197; forme prescurtate; *pţîn pţînă, psîn* 188_5, 336_{10}; *După multu-psîn*=După mult puţin (timp) 85_7; *ş-loară multu-puţî'n* = îşi luară mult puţinul: tot ce au avut 35_{17}.
Puvòñŭ sn. = infecţie, murdărie.
Puximade, pl. *puximăḑĭ* sf. =galetă 366, 367.

R

R. Aromânii obişnuiesc a pune un „*a*" înaintea cuvintelor începătoare cu litera *R*. Totuşi la Fărşeroţi, la Muzichiari şi la parte din Aromânii Pindeni se păstrează *r* fără proteticul „*a*". Fărşeroţii pronunţă pe „*r*" ca: *r* îndoit: *rr* şi, în unele cuvinte, unii îl pronunţă cu totul gutural, ca un «γ» grecesc.
Rac sm. = rac 166_{19}.
Radă sf. = rând, hal; *pi ahtare radă*=în aşà hal 244_{14}. Vezi: *aradă.*
Rană sf.=rană; *am nă rană tru ìnimă* = am o rană, un dor la inimă 246_6; plagă.
Raţe adj. = rece 243_{36}.
Rădăţină sf.=rădăcină 165_{12}. Vezi: *arădăţină.*
Răm vb. I = râm; râcâiu 479_{22}.
Rămî'n vb. III=rămâiu 243, 478.
Răŭ adj.=rău 477, etc. Vezi: *arăŭ.*
Răvdare sf.=răbdare 478.
Rečcamàn adj. = sdrenţuros 482_{28}.
Rečk'i adj. = vechiu, sdrenţuros 481_{35}, 483.
Reng'a sf.=pâcăleală; *reng'a ţi-l' feaţe stih'iŭlu*=pâcăleala ce-i făcù smeul 16_2.
Riğac sf. = rugăminte 185_{29}. Vezi: *ariğè, ariğae.*
Rihate sf.=linişte 195. Vezi: *arihate.*
Rod vb. III=rod; *ĭu va să s-roadă*=unde se va roade 478_5; *s-roase*=se roase 479. Vezi: *aròd.*
Roput sm.=treapăt, sgomotul produs de caii, cari merg în treapăt $244_{16, 18}$.
Rug sn. = spin, mărăcine 383_{33}.
Rumàn sm. = Român.

S

Sa pron. pos.=sa; *nor-sa*=nora-sa; *mă-sa*=mamă-sa; *sor-sa*=soră-sa; *tetă-sa* = mătuşa-sa (pretutindeni); G. D.: *saĭ: ficorl'i a sor-saĭ* = băieţii surorii sale 169_{33}; *Il ḑîse ea a norsaĭ*=Ii zise eă nurorii sale 7_{2}.

Sac sm.=sac 13_{18}, 11_{4}, 33, 80, pl. *saţĭ* 67, 305; 1° *Bunèţĭ făţeà cu saclu* = Binefaceri făceà cu grămada 65_{3}, 97_{34}, 123_{28}; 2° *am groşĭ şi flurìĭ cu saclu* = am bani cât de mulţi, mulţi de tot 355_{1}; 3° fel de blană femeiască.

Sade adv.=numai 166_{17}. (Provincializm).

Sală sf. = sală 38_{13} (neologizm).

Salţe sf.=1° salcie; 2° nume de localitate la Avela, unde se află un izvor cu acelaş nume 292_{34}, 293_{6}.

San sm.=farfurie de argint 454—458.

Samure sf. = samur, blană; *lu nviscù cu samure* = îl îmbrăcă cu blană 18_{23}.

Sap vb. I=sap 95_{18}, 182, 295; Inf. *săpare*; Part. *săpàt,-ă*.

Sapă sf.=sapă; *cu dinţîl' ca săk'* = cu dinţii mari ca colţii sapei 147_{35}.

Sarcă. Vezi: *sàrică*.

Sare sf. = sare 15_{30}, $_{31}$, 28, 167_{31}, 393; *sare ş altu ţe!* = (sare şi alta ce!): cât despre s a r e, mai pune-ţi pofta în cuiu 26_{12}.

Sàrică, scurtat: **sarcă** sf.=sarică, haină groasă de postav, care se poartă de Aromâni 305_{12}; sunt felurite sărici: *sàrică turnată* 305_{13}; *sàrică flucată* = cu floci de lână, albă peste tot; *sàrică şută* = sarică fără epulete; *sàrică cu urecl'e*=sarica cu urechi, cu un fel de epulete, etc, etc.

Sàrţină sf.=povară, cât poate duce o persoană pe spate: *sàrţină di leamne* = povară de lemne, cât poate duce o persoană pe spate 46_{12}, 454_{14}; 2° greutate 237_{3}., 257_{23}; 3° adj.=însărcinată; *me-alăsă sàrţină*=mă lăsă însărcinată, în poziţie 7_{2}.; *urmase sàrţină* = rămase însărcinată 61_{34}, 316_{30}; *ş erà sàrţină* = erà însărcinată 258_{11}, 438_{14}.

Sat sm.=saţ, săturare; *no-are sat*=nu se mai satură.

Satrazàm sm. = prim-ministru, în Turcia 461_{11}.

Satur vb. I=satur 126_{16}, 247; *pînă să s-sàtură* = până când să se sature 30_{23}, 31; *nu si sàturà di băşari* = nu se sătură sărutându-l 47_{24}; *nu-l săturà di gucari* = nu-l sătură de joc 134_{2}.

Savan sm.=giulgiu 36_{2}.

Sazmă sf.=covor de păr de capră 300_{30}, 366_{15}.

Să, s- conj.=să (pretutind.). Vezi: *si*.

Săcòl sm.=şoim 174, 175.

Săḑitèḑ vb. I=săgetez, trag cu săgeata; *şi-l săḑità*=şi-l săgetă 374_{13}.

Săhate sf. = ceas 419, (Macedonia); în Epir se zice: *oară*.

Sălăg'escu, sălg'escu, sirgl'escu *(sărgl'escu)*, **sirg'escu** și **sărg'escu** vb. IV = 1° dau drumul; *sălg'ì căpak'a*= dede drumul capacului, lăsă să cadă capacul 8_{19}; *și-l sălg'ì bărnul ing'òs*= și-l slobozì brâul în jos 39_{8}, 73_{8}, 265; 2° dau, drumul, liberez; *sălăg'à Mușata-Loclui* = liberează pe Frumoasa-Locului 144_{39}, 174, 175; *lamña nu li sîrgl'à àpili*=balaurul nu liberă apele 49_{31}, 249_{30}; 3° mă reped, dau năvală; *sîrgl'ași atumțea ģònili cu zlăk'li* = se repede atunci voinicul cu fiarele 52_{34}; *si sălg'iră* = se repeziră 61_{31}, 13_{9}, 70_{26}, 110_{12}; *ti sîrgl'iși dipu nîși* = te repeziși după dânșii 81_{27}; 4° *sîrgl'escu cî'nile*=asmut cânele asupra cuivà; *sîrgl'iră cîñl'i*=a) au asmuțit cânii; b) se repeziră, deteră năvală cânii 112_{29}; *sărg'iră*=se năpustiră 14_{11} 5° *cîndu-l' sărgl'ì dàscalu* =când li se dede drumul dela școală 188_{4}; 6° *cu coada... sălg'ită*=cu coada... întinsă 2_{29}; Inf. *sîrgl'are* și *sîrgl'ire, sălăg'are (sălg'are)* și *sălăg'ire (sălg'ire)* și *sărgl'ire (sărgl'are), sărg'ire.*

Sănătate, sănătòs. Vezi: *sînătate, sînătòs.*

Săpune sf. = săpun 261_{11}, $_{2}$, 385; *Funea și săpunea (te așteaptă)* = spânzurătoarea (te așteaptă) 406_{18}.

Sărak'e sf.=grije mare, preocupare neliniștitoare; *mași ună sărak'e-l măcà* = numai o grije îl neliniștià, nu-l lăsà în pace 9_{33}; *Il mîcà sărak'a multu* = Il mustrà mult conștiința 243_{23}.

Săravè sf. = palat 477—779

Sărătòr sm. = trăistiță, servind la păstrat sare 180_{30}.

Sărbătoare sf. = sărbătoare 7_{16}, 90_{30}, 98_{27}, 363; ∾ *lișoară*=sărbătoare ușoară, în care nu e păcat dacă lucrezi 235_{35}: *u feați sărbătoari mari* = făcù serbare mare 130_{29}.

Sărgl'escu. Vezi: *sălăg'escu*

Sărg'escu. Vezi: *sălăg'escu.*

Sărmînìță sf.=1° prunc, copilaș 262_{34}, 331_{38}, 332_{2}; 2° leagănul pruncului 102_{32}, 103_{16}, 242_{2}.

Sărună sf. = Salonic; *tine plătìși Sărună*=tu plătiși la Salonic 83_{17}.

Sătînă sm. = satana, căpetenia dracilor 467.

Sătùl adj.=sătul, săturat.

Săturàt adj. = săturat, îndestulat 208, 357_{1}, 468.

Scad vb. II=scad, reduc; 1° *apa scade*=apa scade; 2° *scade treĭ groșĭ, cîțĭ armî'n?* =scade trei piaștri, câți (piaștri) rămân? 3° *acăță să si scadă ḑuă di ḑuă*=începù să scadă (să meargă rău, să sărăcească) din zi în zi 336_{17}. Inf. *scădeare* și *scàdire* =scădere.

Scafă sf. = pahar 231, 378; *cu ocl'ul ca di scafă*=cu ochiul mare cât gura de pahar 38_{14}.

Scaldu vb. I = scald; *mi scaldu* = mă scald 114_{32},

222, 223; *să si scaldă* = să se scalde 202_{32}.

Scapit vb. I. Vezi: *ascapit.*

Scamă sf. =scamă, caier de bumbac; clăbuci de săpun; se zice şi: *scămang'e.*

Scamnu sn. = scaun; 2° darac; *nu-i furcă şi scamnu* = nu-i lucru femeiesc (lit. nu-i furcă şi darac) 201_{23}, 300_{27}, 301_1; 3° tron 14_7, 40_{21}, 45_{38}, 97_{11}, etc.; *s-l'-alasă scamnul* = să-i lase tronul 433_{22}; 4° *scamnu-lemnu* = maşină miraculoasă, sburătoare 288_4.

Scară sf.=scară 102, 221, 222, 259; pl. *scări*=a) scări şi trepte; b) scările dela şaua calului) 252_{36}; *lumea estă scări-scări easte*=lumea aceasta este schimbătoare (când unii sunt bogaţi, când alţii), cfr. aşà e roata lumii 273_4.

Scark'in (mi ∾) vb. = mă scarpin; *scărk'inare*=scărpinare.

Scarmin vb. I = 1° scarmăn (lâna, cânepa, bumbacul, etc.); 2° fig. a o tulì la fugă; *va le-aibă scărminată* = o fi şters-o 108_{36}; *li scărmină de-aclò* = o şterse de acolo 182_{22}; *Ai s-li scărmindm* = Ai s'o ştergem 215_{36}, 260_{18}; Inf. *scărminare*=scărmănare.

Scăḑùt adj. = 1° scăzut; 2° sărac, scăpătat, sărac lipit 416_{10}.

Scăldare sf. = scăldare.

Scăldătoare sf.=scăldătoare, loc unde se strânge apa râului, de par'că formează o scăldătoare.

Scălsescu vb. IV=râcâiu (cu unghiile, cu un beţişor, etc.); *scălsìndalui*=râcâind 30_{12}. Inf. *scălsire*=râcâire.

Scăńisescu vb. IV = sâcâiu, fac în necaz cuivà 114_{11}.

Scărčic vb. I = mă răstesc; scrâşnesc (când ameninţ pe cinevà); *ahurh'i săscărčică dinţîl'* = începù să scârşnească din dinţi 15_1, 263_6, 265_3; *cìndu l'i scărčică nă oară dinţîl'*=când îi scrâşnì odată din dinţi, când se răstì odată 407_4. Inf. *scărčicare*=scrâşnire, răstire.

Scărică sf.=scară mică; scări dela şaua calului 392_{31}.

Scărk'escu, scìrk'escu vb. IV =sfârşesc (ţesătura la răsboiu); *cari si scărk'eşti* = după ce vei sfârşì 300_{29}; *scărk'ì arîzboilu* = sfârşì (ţesătura) din r ă s b o i u 301_{20}; *Pòlimlu aveà scìrk'ită* = Răsboiul se sfârşise 211_{16}.

Scìndură sf. = 1° scândură 112, 408; 2° un fel de *cărpitòr*, pe care se întind foile de plăcintă 29_7; 3 *omlu cu trei scìnduri* = omul prostănac 42_{29}; *o-aduk'ì... că-i cu trei scìnduri*=o înţelese, că-i lipseşte o doagă 54_{10}; *easti cu trei scìnduri*=este într'o doagă, prost 209_2.

Scìntăll'oră sf. = s c â n t e i e (Epir) 165_{24}.

Scìnteal'e, pl. *scìntèl'* şi *scìnteal'e* sf.=scânteie 15_1, 92_7, 165_{24}, 268_{32}, 279; *scìnteal'e viḑù catilu*=scântei văzù cadiul: a vedeà stele verzi pe pereţi 55_{32}.

Scintil'are sf. = scânteiere, a da scântei.
Scintil'edᶑ vb. I = scânteiez; *scintil'à de-amàlamă și vamăndẑi*=scânteià, (străluciă) de aur și diamante 133_1.
Scîrk'escu. Vezi: *scărk'escu.*
Scirpă sf.=aschie; pană, servind la despicatul lemnelor $103_{21, 22}$, 334_{28}, 415, 416.
Sclav sm. = rob, sclav, prizonier; pl. *sclavĭ* = robi 287_{29}.
Sclăvil'e sf. = sclăvie, robie.
Sclăvuescu vb. IV = robesc, reduc în sclăvie. Inf. *sclăvuire, sclăvueare*=robire.
Sclinču adj. = sgârcit, avar.
Sclinčame sf.=sgârcenie.
Sclotă sf. = lovitură din picior 482, 483. Vezi: *clotă, clutată.*
Scol vb. I=scol: *u sculară* = o sculară, o ridicară $29_{17, 18}$; *si sculă*=se sculă (din somn) 5_{31}, 86_{33}; *scoală h'il'a*=se scoală fiica 44_{16}; *scoală di cu noapte un vimtu* = se ridică peste noapte un vânt 80_{13}; *s-ti scolĭ* = să te scoli 440_{36}. Inf. *sculare.*
Scos adj. = scos; *minčună scoasă di còluvlu* = minciună născocită de cel fără coadă 185_8. Vezi: *scot.*
Scot vb. III=1° scot 3_7; *să scoată apă*=să scoată apă 8_{12}; *scoase căčula*=scoase căciula 8_{13}; *vai scoată* = va scoate 19_{10}; Perf. *scoș, scoasișĭ* și *scusèșĭ, scoase, scoasim*, etc.; 2° *filĭi-filĭi lu scoàsiră*=îl sfâșiară, îl făcură bucățele, bucățele 13_{10}; 2° *nă scot sùflitlu*= ne chinuesc amarnic 22_{15}; 4° *lu scoàsiră la amirălu* = îl prezentară la împăratul 51_{17}; 5° *E! scoate tora, h'il'ŭ, z-vidèm ţe n-adusișĭ* = Ei, arată acuma, fiule, ca să vedem ce ai adus 66_{16}; 6° *l'-anùmiră și-l' scoate un cama ng'òs*= îi numără și-i găsește (la socoteală) cu unul mai puțin 2_{21}; 2° *s-nu ţĭ-u scot io* = de nu mi-oiu răsbună eu 44_9; *s-nu ţĭ-u scutearim* = de nu mi-aș răsbună 44_{32}; 8° *iu s-l'i scoată dracĭu* = unde să-i ducă, să-i mâne dracul 72_{12}; 9° *s-ţă scoţĭ pînea* = să-ți câștigi hrana, existența 221_{27}; *ᶑua ţea nu scoase niţi ti pîne* =în ziua aceea nu câștigă de loc 256_4; Inf. *scuteare, scoàtire* = scoatere; Part. *scos, scoasă* 27_{14}.
Sčiu. Vezi: *știŭ.*
Scriàt adj.=1° scris; 2° pictat, zugrăvit p a r'c ă cu p e n e l u l; frumos 472_{32}, 473_1; *feată scriată* = fată foarte frumoasă; *tinireața ţea scriată*=tinerețea cea pictată 36_{10}.
Scriată sf. = ursita, soartea, destinul 126_{34}, 129, 332_{28}; 2° *ași l'-erà scriata*=așà i-a fost scris, menit 24_{14}, 44_{21}, 125_5. 126_5.
Scriitură sf. = ursită, soartă 127_{31}, 334_8; scriptură, scris.
Scriŭ vb. III=scriu 197, etc, etc.; [Part. *scrișŭ* și *scriàĭ, scrisișĭ* și *scriàșĭ, scrise* și *scriè, scrisim* și *scrièm, scrisit* și *scriàt, scrìsiră* și *scriară;* Part. *scriàt,-ă];* *scriè nă carte* = scrise o

scrisoare 78_{29}; *să-l scrie ditru soarte pîn tu moarte* = să-i menească de când se naşte până la moarte 199_{22}. Vezi: *soarte;* Inf. *scriare*=scriere.
Scrum sn. = scrum; lucru afumat 53_{2}, 207_{22}, 279, 311, 407, 412.
Scrum şi scrumèḑ vb. I=fac scrum, afum (despre mâncări); *scrumàt* = afumat; *mîcare scrumată* = mâncare afumată; *cu limba scrumată*=cu limba scrumată, necăjit foc 23_{34}.
Scrumare sf.=facere scrum, afumare.
Scuk'ŭ 237. Vezi: *ascùk'ŭ.*
Sculie sf.(Macedonia)şi **scul'ò** sm. (Epir) = şcoală 75_{31}; *va s-k'erĭ di sculie*=ai să rămâi dela şcoală, ai să pierzi dela învăţătură 235_{34}; *nu aveà sculie* = n'aveau şcoală, curs 235_{35}; *scul'ò,* pl. *scul'àţĭ* 2_{10}, 7, 35_{1}, 128_{9} *sculie*, pl. *sculìĭ.*
Scumbusescu vb. IV=suflec mânecile 286_{32}.
Scumbu, scumpu adj.=scump, drag 8, 24_{28}, 116, 176, 266, etc.; pl. dela *scumbu,* face: *scung'i* 354_{6}; dela *scumpu: scunk'i* 1_{8}; fem. *scumpă* = dragă 3_{4}, 75_{12}, 188, etc.; *scumpul a mel*=scumpul (=bărbat) al meu 7_{3}; *luguriĭ de-aţeale scùmpile*=obiecte din cele scumpe 67_{13}.
Scumpeate sf.=scumpete 43_{39}.
Scupò sm. = scop 337_{31}.
Scutic sn.=fel de aba, servind de căptuşală la samare sau din care se fac haine mai proaste 135_{23}, 193_{29}.
Scutur vb. I = scutur 184; *ǧucară, si scuturară cari nu vru*=jucară şi se scuturară toţi 34_{19}; *şi scuturà caplu* = îşi scutură capul 203_{5}; *să scùtură prin casă* =să deretice, să curețe prin casă 275_{19}.
Scuturare sf.=scuturare; curăţire(fiind vorba de casă).
Scutură sf.=grije, bătaie de cap 42_{7}, $201_{18, 24}$, 444_{9}.
Se, s- pron. reflexiv=se (pretutindeni); *îs hărneà*=se hrăniau 40_{27}. Vezi: *si.*
Seamin vb. I = 1° seamăn; *u siminàĭ*=am semănat-o 102_{6}; 2° *aròv siminà*=dârdâiau de frică 275_{38}; *acaţă să seàmină aròv di frică* = începe să dârdâie de frică, să o sfeclească rău 430_{28}.
Seară sf. = sară 3_{8}, 4_{2}, 55_{2}, etc.; pl. *serĭ: serle alante* = serile celelalte, următoare 255_{33}; *astă-seară* = în astă sară 80_{10}, 94_{28}; *aèrĭ-seară*=ieri sară; *aoaltarĭ-seară*=alaltăieri sară, etc.
Seate sf.=sete 121, 189, 378; 1° *mi lo seatea*=mă apucă setea 103_{9}, 135_{18}; *ńĭ-u seate* =mi-e sete; *l'-aprease seatea* = li se făcù sete grozavă 8_{10}; *mor di seate, ardu di seate* = mi-e grozav de sete 20_{1}, 293_{15}; *să-l curmă ună mare seate* = să i se facă o sete mare 15_{35}; 2° *si-ş astingă seatea* = să-şi potolească setea 35_{34}; 3° *L'-aveà seate mare* = îi purtau (ei) mare necaz 405_{7}, 408_{23}.
Seaţir vb. I=secer; *oàmińl'i siţirà sk'ìcurle* = oamenii

secerau spicele 103_{13}, Inf. *siţirare*=secerare, seceriş.

Seàvire sm. = crivăţ, vântul care suflă din spre nord 170—172

Sec vb. I=1° sec, usc; *sicá puţlu* = a secat puţul; 2° *va ţ-ul sec aistu mer* = o să-ţi sec mărul acesta, o să-l fac să sece, să nu mai producă fructe 174_{31}, $_{33}$, $_{3}$, 175_{1}; 3° *l'-u sicá (mîna)*= i-a uscat-o (mâna) 340_{38}; 4° mi-e frig (Epir); *sicài, că-ĭ arcoare multă*=mi-e frig, căci e frig tăricel. Inf. *sicare* = secare, uscare, a-ţi fi frig.

Sec adj. = sec, uscat; *pom sec*=pom sec, care nu produce fructe; *fîntînă seacă* = fântână secată; *seacă ş-goală s-ti ved* = vedeàte-aş seacă şi goală (blestem).

Semnu vb. I = însemn: *tu işită simnară*...=la ieşire însemnară 312_{17}; *cîtu-l simnară tu tiftere*=îndată ce îl însemnară în catastif 364_{12}. Inf. *simnare* = însemnare; Part. *simnàt,-ă* = însemnat,-ă.

Semnu, pl. *seamne* sn. = 1° semn 8_{7}; *feaţe un semnu cu caplu*=făcù un semn cu capul 13_{9}, 50, 85 96_{5}, 122_{9}, etc; 2° dovadă, semn; *s-h'ibă semnu* = să fie semn, dovadă 49_{15}, 57, 71_{28}, 353_{10}, $_{11}$; 3° ţintă: *s-tragă tu semnu* = să tragă la ţintă 345_{2}; 4° minune: *tră semnu* = spre minune 11_{4}, 44_{2}, 48, 70_{13}; *di semnul ţi vidzură* = de minunea ce văzură 13_{24}; *om easti i semnu* = om este sau minune 36_{9}; *pot s-fac seamne şi čudìĭ* pot să fac minuni 170_{4}; *semnu mare*=minune mare 131_{22}, 187_{36}; *semnu di cal* minune mare de cal 406_{10}, 279_{9}; 5° *ş-lo semnul di păşè*=îşi luă numirea de paşă 349_{38}; 6° *Aveà ş-nîs un semnu di cal'* = Aveà şi el un rând de cai [*semnul di cal'* se socoteşte dela 7—12 cai] 300_{16}, 100_{5}; *om cu semnu* om cu semn, însemnat, distins 339_{3}, 155_{8}; om însemnat (sens rău) 131_{20}.

Semte sf. = hotar 114_{9}.

Seŭ sm. = seu, grăsime 15_{41}, 123.

Sfină sf. = pană de lemn, servind la despicatul lemnelor; *maşĭ ĭo l'i ştiŭ sfina* — numai eu îi cunosc rostul 349_{1}.

Sfinduk'e sf. = ladă 41, 144, 261. Vezi: *sinduk'e*.

Sfinusescu vb. IV=întăresc bine prin cuie, bat cu cuie, închid bine 95_{15}. 112_{13}.

Sfrinteàl'ŭ sm. = uliu, care prinde paseri, rândunele, etc. 460_{26}.

Sfuldzir vb. I = a fulgerà, a trăsnì: *se-ascàpiră şi să sfùldziră*=să fulgere şi să trăsnească 52_{7}.

Sfulgu sn.=trăsnet 58_{12}, 443; *agudìt ca di sfulgu*=trăsnit par'că: uimit peste fire 25_{20}; *cîndo lo-agudì sfulgul* = par'că fu lovit de trăsnet 290_{1}.

Si, s-, s'- 1° conj să: *si-l' da* =să-i dea 15_{2}; *si-şi veadă părinţil'* = să-şi vază părinţii 1_{2}; *s-facă* = să facă

se-ascapă = să scape 1_{26}, etc., etc.; 2° conj. dacă, de: *si sčiŭ, că lumea k'are*= de aş şti, că piere lumea 286_5; *că si nu*=că de nu, căci dacă nu 4_3, etc, etc.; *s-easte-că*=dacă 6_{39}, 7_4, 54, 80_{31}, etc.; *s-fure-că* = dacă 247, etc.; 3° pron. reflex.: *si surd* = se însură 1_2; *s-făţeà*=se făceau 1_5, etc., etc.

Sibepe sf.=pricină; *di nîsă sibepe* = din pricina ei 447_6, 19, 384_{13}.

Sicară sf. = secară 131_{28}.

Sicàt adj.= 1° secat: *merlu aţèl sicatlu*=mărul cel uscat, care nu produce fructe 175_{17}; 2° friguros (Epir).

Siclițescu (mi ∾) vb. IV = mi-e urît; *s-nu-s sicliţească* = să nu'i fie urît 150_{20}; *nu-s sicliţeà dip şi dip*= nu se sinchisià câtuş de puţin 488_{19}.

Sifere sf. = oaste 444.

Sigur, sìgură adv.=de sigur, cu siguranţă 315_8, 438_{14}; adj.=sigur, neîndoios.

Sihărik'e sf. =veste (bună); *s-nu-l' l'aŭ sihărik'e* = să nu-i dau de veste 7_5; *şi nu vru s-l'i l'a sihărik'e* = şi nu vroì să vestească 7_{10}, 54_{18}, 101_{31}, 193_1, 405_{12}.

Simfunie sf.=condiţiune 46_{23}.

Simiğì sm. = covrigar 309_{33}.

Siminare sf. = semânare.

Siminţă sf.=sămânţă $76_{15, 27}$, 102, 251, 496; *Siminţă-di Bumbàc* = (sămânţa de Bumbac), nume de oraş 76_{32}.

Simită sf. = covrig 307, 309.

Simnare sf. = semnare, însemnare.

Simnàt adj.=însemnat 312_{23}: *om simnàt*=om însemnat, om cu semn 131_{15}.

Simtu vb. IV = simt; *carĭ simţà* = cari simţiau 173_{13}.

Sin sn.=sân; pl. *sine* 51, 63_{24}, 67_{21}, 83_{14}, 223_7, etc., etc.; *ş-cu nat pi sin* = cu prunc la sân 314_3; *şi staĭ cu mîńle n-sin*=şi stai cu mânile în sân: şi stai fără să dai ajutor? 349_1.

Sinduk'e sf.=ladă 38, 42, 43, 313, 347. Vezi şi: *sfinduk'e*.

Singur adj. = 1° singur 5_{22}, 32_{12}, 35, 57; 2° însuşi: *intră singur tu grădină*=intră însuşi în grădină 9_{21}; *singură aviňa mărtiriseaşte* = însăşi via mărturiseşte 18_{16}; *singur-ńi* = însu-mi 92_{25}; 3° unic: *ş-aveà un singur h'il'ŭ*=îşi aveà un fiu unic 23_{29}.

Sinur sn. = hotar 15_5, 16_3, 398_{28}.

Sińàc sn. = fr. givre; ger tare 170_{35}.

Siptămină sf. = săptămână 1_5, 50_{22}, 88_{31}, 138, 259, 502. Vezi: *stămînă*.

Sirìn adj. = senin $80_{14, 18}$.

Sirmaè sm.=capital; *va lom sirmaè gràile auşluĭ*=vom luà în seamă vorbele moşului 434_{25}; *va li lo sirmaè* = le-o fi luat drept bune 211_{21}.

Sirmă sf.= mătase $73_{7, 9}$, 79, 156, 182.

Sirsèm adj. = nervos, supărăcios, arţăgos 313_{31}.

Sirsimlik'e sf. = nervozitate, arţag 313_{33}.

Sistimă sf.=obiceiu: *aveà* ∾ = aveà obiceiu 3_7.

Sită sf. = sită; *nţirnàt h'iŭ*

cu sită di mătase = sunt rafinat, sunt fin, dat dracului 458_{17}.
Sivdă sn. = dragoste 187_{31}.
Si! interj. prin care îndemnăm cânii spre a se năpustì asupra cuivà 123_{8}.
Silg'escu. Vezi: *sălăg'escu.*
Simără sm.=samargiu, care face samare 135.
Si'mbătă sf. = Sâmbătă 277.
Simtu adj.= sfânt; nume de localitate în Xirolivade 87_{16}; pl. *sinţî*=sfinţi; sfintele icoane 315_{19}.
Sim-K'etru sm.=Sfântul Petru 500.
Sinătate sf. = sănătate 40_{23}; 1° *cu sînătate!* = să-ţi fie cu sănătate, să-ţi fie de bine! să-ţi trăiască 1_{21}; 2° *ţi-alàs sînătate*=rămâi cu bine 221_{29}; *lă alasă sînătate* = îşi ia rămas bun 67_{21}, 289_{21}; 3° *ficorlu l'-alăsă sînătate*=băiatul dispărù 122_{24}; 4° *nu-l' si duţeà lùcrulu tră năinte, ş-sînătate*=nu-i mergeà treaba şi sănătate bună (greşit în text: *snîtate)* 65_{16}, 90_{28}.
Sinătòs, sănătòs adj.=sănătos 1_{15}, 15, 16_{33}; *s-feaţe sînătòs*=se însănătoşì 70_{19}.
Sinḑe sm.=sânge 16_{32}, 17, 23; *sânzile* 174; 1° *h'irbeà si'nḑile tu nîs* = fierbeà sângele într'însul 263_{24}; 2° *cu tufek'a s-lo-agudeàĭ, sînḑe nu curà di nîs*=cu puşca să'l fi lovit, sânge nu curgeà de pe dânsul (de trist şi amărît) 68_{39}; 3° *j-biură si'nḑile di frică* = au îngheţat de frică 48_{19}; 4° *s-l'i l'a si'nḑile a h'il'-suĭ*=să răsbune pe fiul său 424_{19}, 115_{34}; 5° *s-l'a si'nḑile, si'nḑile* = se ia după urma sângelui 197_{15}, 374_{29}; 6° *cu sînḑe, cu proñĭ*=din greu, cu necazuri mari 488_{4}; *sînḑe ş-proñĭ versu ḑua tută* =o duc într'un chin continuu, cumplit 186_{11}.
Sinḑinèḑ vb. I = sânger; *cîndu nelu a unùĭ va sînḑineaḑă* = când inelul unuia va sângerà, va da sânge 49_{15}, 52_{18}, 334_{29}, 399_{28}, 423.
Sirgl'escu. Vezi: *sălăg'escu.*
Sirmă sf. = fărâmă, fărâmătură 22_{11}, 90_{18}, 171, 230, 251.
Slab adj.=1° slab: *om slab* =om slab, care nu e gras; 2° rău, periculos 195_{19}, 126_{1}, 256_{5}; *lucru slab cură tu mese*=(lucru rău e la mijloc): nu miroase a bine 12_{6}; *tră oară slabă*=pentru ocazie grea, pentru momente grele 296_{31}; 3° nevoie: *omlu tu slab caftă oamińĭ*=omul la nevoie are trebuinţă de oameni 202_{3}.
Slăbinţă sf. = rău, răutate 112_{23}, 245_{3}, 416.
Slăg'escu vb. = slăbesc 314_{7}; *slăg'ì feata ca cartea* = slăbì fata ca hârtia 460_{8}.
Sk'epe sf.=1° prapor 15_{29}, $_{31}$; 2° văl.
Sk'erdu (mi~) vb. III = mă pierd, mă rătăcesc; *si sk'irdù*=se pierdù, se rătăcì 161_{19}; *că sk'irdùĭ calea*=căci rătăcii în drum, perdui drumul 161.
Sk'ic sn. = spic; pl. *sk'icurĭ* = spice 103_{14}, 339_{24}
Sk'in sm. = 1° spin, ghimpe, mărăcine 4_{23}, 48_{16}, 53, 97_{27},

226_{11}; 2° *l'i sta sk'inu ntr-ocl'i*=îi este nesuferit 283_5; 9_{35}; 3° *s-tradzĭ cu sk'inlu nu se-acață di țivà* = de ai trage cu mărăcinele nu se prinde de nimica: a fi sărac lipit, a nu aveà nimic 304_{19}; *Bag sk'ińĭ* = puiu intrigi.
Sk'in vb. I=înghimp, înțep, îmboldesc 116_{33}; *acățară s-lu sk'ină*=începură să'l atingă, să-l ațâțe 183_{20}; *lu sk'inà ruglu*=îl înțepà rugul 383_{33}.
Sk'inare sf.= înțepare, atingere, ațâțare.
Sk'inare sf. = spinare 336_{33}; *lùcurlu al Dumnidzâ loarcà pri sk'inarea mea*= de treaba lui Dumnezeu mă învinuià pe mine 7_{28}.
Sk'inăràt sm. = șira spinării.
Sk'ipare sf. = târnacop 112_3.
Sk'irdeare sf.=rătăcire, pierdere, pierire.
Sk'irdùt adj.=pierdut, rătăcit 251 — 253, 400_7; uimit 318_2.
Soacră sf.=soacră 73_{11}, 197_{38}, 439; *soacăr-sa*=soacră-sa 74.
Soară sf. = supțioară: *sumsoară* = la supțioară 53_{14}, sub supțioară 85_5, 479. 480.
Soarbe-Amare sm. = Soarbe-Mare (personaj în basme, care poate să beà foarte mult) 422—424.
Soarbe-Ariŭlu sm. = Soarbe-Râu 493—495.
Soare sm.=soare 2, 10_{30}, 36, 74, 75, 285_{32}, 439—441; *soară* (Fărșeroții) = soarele 477_1, 482; pl. *sorĭ* 268; *ĭu k'are soarle*=unde apune soarele 224_4; *ascàpită soarle* = apune soarele; *soare ș-luńină* = soare și lumină (termin de desmerdare) 4_{33}.
Soarte sf. = cămașa în care se naște pruncul: *să-l scrie ditru soarte pîn tu moarte* = să'i menească din «*soarte*» (= de când se naște) până la moarte 199_{22}, 319_{16}.
Soață sf.=tovarășă, pereche; *cum soață no-aveà n-lume* =cum pereche n'aveà în lume 319_9; *să z-ducă tră leamne soață*=să meargă împreună la lemne 257_{18}, 200_{20}, 124_{29}.
Socru sm. =socru 52_{11}, 97_{23}; art. *sòcurlu* și *sòcrulu*; pl. *socri*, art. *socril'* și *sòcărl'i*.
Soe, soie sf. = fel; 1° *nă soĭe di cupilču*=un fel de copil din flori 8_{35}, 24_{15}; 2° *Multe orĭ sun tu lume nă soe*=Multe ceasoarnice sunt la fel pe lume 353_{15}; 3° *soĭ di soĭe* și *soe di soe* =fel de fel 49_{10}, 83_{32}, 54_{26}; 4° *nu feațe altă soe*= nu făcù altfel 490; pl. *soĭ*: 99 *di soĭ*=99 de feluri 33_7.
Somnu sm.=somn 51, 87. 157, 362 — 385; 1° *tuti durńà, canda tu somnul di moarti* = toate dormiau par'că somnul de veci 35_{34}, 36_{27}; 2° *și durńì ca tu somnul d-inti'ńĭ*=și adormì ca în somnul dintâiu: somn profund, în nesimțire (când se crede, că sufletul iese din corp și umblă prin lume) 36_{24}, 86_{29}, 68_{27}; 3° *greŭ somnu-l' copșu* = greu somn am adormit 36_{26}; *si-l coacă un somnu*=să'i tra-

gă un somn; *un ocl'u di somnu*=un puiu de somn 136_1; *şi-l' cuţeà somnu*= şi dormiau deabinele 269_2; 4° *pînă s-lu fură somnul*=până să'l fure somnul, până să adoarmă 16_{16}; 5° *nu lo-acăţà somnul* = nu-l apucă somnul (de grije) 88_{14}, 80_{30}; 6° *nu ş-bîgă somnu ntr-ocl'i*=nu dormì de loc 36_{12}; 7° *Aestă erà băgare pi somnu*=Aceasta erà ademenire curată 273_6.

Sone sf. = sfârşit, fine; *pîn tu sone* = până la sfârşit, până la urmă 18_{10}, 41_{35}, 61_{18}; *tu soni*=la urmă, la sfârşit 46_{33}; *trîş tu sone*= tocmai la sfârşit 87_{39}; *naĭ tru sone* = la sfârşit 17_{22}.

Sor, soră sf.=soră; pl. *surări* 75_8, 112—115, 168—169, 243—245; *sor-mea* = sorămea 87_{19}; *sor-ta*=soră-ta; *sor-sa* = soră-sa 47_{22}, 76_{23}.

Sor vb. I=însor (la Fărşeroţi, Sămărniaţi, etc.): *El după ţe si surà*=El după ce se însură 1_2. 483; *suràt* =însurat 5_{17}; *nu h'im suràt* = nu sunt însurat 6_1. Vezi: *nsor*.

Sorbu vb. III, IV = sorb 422, 423; *s-lu sorg'i tu cupă*= să'l sorbi în pahar (de frumos ce este) 36_6, 13_3; *şi-l soarbi tut*=şi'l soarbe tot 31_{22}; *va-ńĭ mi soarbă di mprostu*=mă va sorbì dea'n picioarele 294_{29}; Perf. *surg'ìĭ* şi *sorbşu*, *surg'ìşĭ* şi *soarbsişĭ*, *surg'ì* şi *soarbse* 494_{35}, etc; Part. *surg'ìt*, *surg'ìtă*=sorbit,-ă, *surg'ìndaluĭ* = sorbind 494; Inf. *surg'ire*, *surg'are* şi *soàrbire*, *surbeare*.

Soţ sm. = soţ, tovarăş 7_{37}, 13_6, 87_{23}, 145—147, etc.; pl. *soţĭ* 7_{14}, 8_9, 2_{12}; *soţu-su* = soţul său 9, 16_{28}; *nî faţim soţĭ*=ne întovărăşim 80_2; *diştiptàt, că no-ari soţ*— deştept de n'are pereche 98_5; *soţ no-aveà tu ğuneaţă*—pereche n'aveà în voinicie 157_{15}, 290_3; *aoà feàţiră soţl'i*—p'acì ţi-e drumul, rupe-o la fugă, şterge-o! 47_{13}, 78_{28}.

Spar (mi∾) vb. I = mă speriu 241. Vezi: *aspàr*.

Spăstrescu vb. IV=pun bine, ascund bine, păstrez 312_4; curăţ; Inf. *spăstrire*, *spăstreare*; Part. *spăstrìt,-ă*.

Spel 481. Vezi: *aspèl*.

Spil'ŭ sn.=peşteră; pl. *spil'e* peşteri 87_{27}.

Spinḑur vb. I=1° spânzur: *Loaţĭ-lu s-lu spinḑuràţĭ* Luaţi-l să-l spânzuraţi 97_8; 99, 366; 2° atârn: *lu spinḑur* = îl atârn 32_7; 30_{28}, 11_{18}, 73_9; *şi spinḑură nărli nă palmă n-g'os*—s'a amărît grozav 104_4; *ğone si-l, pinḑurĭ apala di guşe*— voinic de picà de tinereţe, voinicie şi frumuseţe (lit. bun să-i atârni sabia de gât) 2_4; *arcoarea ... şi spinḑură tĭ'mbarea* (frigul... îşi atârnă mantaua), frigul erà neclintit.

Spinḑurare sf. 1° spânzurare, spânzurătoare 99, 366; *canda lo-aduţeà la*∾ par'că-l duceau la spânzurătoare 97_9; 2° atârnare.

Spinḑuràt adj. 1° spânzurat; atârnat: *cu caplu spin-*

ḑuràt=(cu capul aplecat, atârnat în jos): mâhnit, trist 1_{25}, 256_3; *o-alăsă luguria spinḑurată* = a lăsat afacerea nedeslegată, în doi peri 339_5; *cu nărli spinḑurati* = cu buzele umflate 83_{37}.

Spiòn, pl. *spiòńĭ* şi *spioneańĭ* sm. = spion 146_9.

Spirlungòs adj. = ascuţit, cu ascuţiş · *par*∾ = par ascuţit $333_{5, 39}$.

Spirlungu adj. = lunguieţ, ascuţit.

Spiθă sf. = scânteie (de foc), val vârtej (despre vânt).

Spin adj. = spân 349, 402.

Sprigùr vb. I=2° jur solemn pe cevà; *s-prigură* = se jură solemn 164_{22}; *pînă ţe nu va ti gurĭ şi sprigùrĭ* = până ce nu vei jurà şi întărì cu jurământ solemn $8_{30, 33, 39}$; 2° *ti sprigùr* = te conjur; *s-mi sprigură* = să mă conjure (= să mă facă să jur solemn) 75_7; *li sprigurară* = le conjurară 159_{35}.

Sprigurare sf. = jurare, conjurare.

Sprigurát sn. = jurământ solemn.

Sprună sf. = sprună, spuză 432, 466; *spură* (la Fărşeroţi) 477.

Spulbir vb. I = curăţ (prin casă) 125_{16}; 2° *ti spulbir* = praf te fac; 3° *vimtul spùlbiră* = vântul ridică praf, etc.

Spulbirare sf. = curăţire (a casei de praf), prăfuire, svânturare; fig. dispărere.

Spumă sf. = spumă 319_{30}, 410_8.

Spun vb. III = spun; Perf. *spuş*; Part. *spus,-ă*; 1_{17}, 5_{34}, 29_{35}, 329_{34}; *ţi ni s-aveà spusă* = ce nici nu se pomenise 173_{27}. Vezi: *aspùn*.

Spură, **spuză** sf. = sprună, spuză (la Fărşeroţi) 477. Vezi: *sprună*.

Stamulă sf. = nume propriu de femeie 86, 87, etc.

Stane sf. = stână: *s-duse la stane* = merse la stână 16_{38}. Vezi: *stînă*.

Statu, nume propriu=State 367—371.

Stau vb. I [Indic. prez. *stau*; Imperf. *stam* şi *stăteàm (stiteàm)*, *staĭ* şi *stăteàĭ (stiteàĭ)*, *sta* şi *stăteà* 19_{16}, 36_{18}, 39_{17}, şi *stiteà* 239; *stam* şi mai des: *stăteàm (stiteàm)*, *staţĭ (stăteàţĭ, stiteaţĭ)*, *sta* şi *stăteà (stiteà)*, Perf. *stătùĭ*, Part. *stătùt,-ă*; Inf. *stăteare*, *stiteare*, *stare*] = stau; *staţĭ!* = staţi 5_{14}; *stăĭ, s-lă spun, ma-ĭ aşì* = stăi, să le spuiu, dacă-i aşà 22_{20}; *l'-aspuni, cum sta luguria* = îi spune, cum stă chestia 44_{16}; *vîră nu-l' ḑiţeà : stăi ma nclo* = nimeni nu-i făceà nici o observaţie, toţi îl lăsau în voie = 356_{35}; *stătură* = stătură 184_{31}; *stătù* = stete 26_{23}.

Stare, **stiteare** şi **stăteare** (mai des) sf. = stare.

Stăfidă sf. = stafidă. 37_{36}

Stăh'ìmă sf. = prinsoare 419_{13}. Vezi: *stih'imă*.

Stămărie sf. = Sântă-Marie 24_{20}, 88_{23}, 188; *Stămărie muşată!* = Sfântă Maică a Domnului! 25_{16}; *di vă o-adusi Stămăria* = Bate-v'ar Maica Domnului 103_{26}.

Stămină (prescurtat din: *sip-*

tămînă) = sf. săptămână 73_4, 212, 213, 261, 277.

Stărk'escu, Vezi: *străk'escu*.

Stărnùt vb. I = strănut: *Mul'area stărnută* = Muierea strănută 69_{25}.

Stărnutare sf. = strănutare 69_{26}. Vezi: *stărnùt*.

Stătùt=1° sm. statură 456_{33}; 2° om greoiu, care abià îşi târăşte corpul 422_{24}.

Stăvińerĭ sf.=Sfânta-Vineri.

Stearpă. Vezi: *sterpu*.

Steao, steaŭă sf. = stea; pl. *steale* 74, 75, 181_{28}, 191_{24} 285_{33}; 1° *feata irà ca steao* = fata erà (frumoasă) ca o stea 255_7; *k'icàt dit steale*=frumos, par'că erà picat din stele 12_{31}; *nurărli a l'eĭ, mà-sa steàul'eĭ*=nororile sale, frumoase ca mama stelei: neînchipuit de frumoase 34_5; 2° *càpri cîte steale*=capre (multe) cât stelele 279_{31}; 3° *Arcă tu steaŭă*=a dat în stele (=şi-a cercetat norocul în stele) 322_{12}, 412_{27}.

Stepsu sn.=vină, culpă 99_{19}, 180; *no-aveà vîră stepsu* = n'aveà nici o vină 283_1.

Sternă sf. = loc în care se strânge apă, rezervoriu de apă 414_{35}.

Sterpu adj. = sterp, neproductiv: *loc sterpu* = pământ nefructifer; fem. *stearpă* = neproductivă; *amirăroańa earà stearpă* =împărăteasa erà stearpă, nu năşteà 315_{10}; *stearpă* =oaie care nu fată 317_{10}.

Stĭ prep.=peste 14_6; *se-alnă stĭ uşe*=se suì peste uşe, deasupra uşii 59_{16}; *sti čor* =pe picior 466_3; *di sti loc* =de pe pământ 9_{28}, 442_{16}, etc. Vezi: *stră, stri*.

Stică conj. = dacă. Format din: *(s-ea)sti-că*=de estecă, 237, 238_1.

Stifusescu vb. IV = prăpădesc, nimicesc; *lu stifusì* = îl prăpădì 171_{19}.

Stihimă sf.=prinsoare 170_{13}; *me-acàţ*∾=fac prinsoare, mă prind 346_{22}.

Stih'ò, pl. *stih'àḑĭ* şi *stih'ìŭ*, pl. *stih'ìĭ* sm. = stafie, şarpe de casă, smeu, balaur 12, 14—17, 222_{20}, 434, etc.

Stingu 167_{24}. Vezi: *astingu*.

Stipsescu vb. IV = sunt vinovat: *canda l'i stipseà duńaea*= par'că îi erà de vină lumea 72_{10}.

Stirpàr sm. = păstor care paşte oile sterpe 317.

Stizmă sf. = zid, perete 4_{16}, 309_{37}, 486.

Stînă sf. = stână 402_{34}.

Stînga (a ∾) adv.=a stânga 434_7; *şi nh'ipse lìrile di na stînga* = îşi înfipse, îşi vârî lirele în partea stângă [, unde se ţine un buzunar ascuns în cămaşe sau scurteică) 236_{31}.

Stîngàčŭ adj.=stângaciu, neîndemânatec.

Stîngu adj. = stâng; *mîna ţea stînga* = mâna cea stângă 170_{22}.

Stog, pl. *stogurĭ* sn. = stol (de paseri); grămadă 60_{20}, 172_{29}, 362_{16}.

Strańŭ sn. = straiu, haină; pl. *strańe, strańi* = haine 5_{20}, 10_{23}, 45_{20}, 59_{32}, 72_1, 78, etc., etc.; *nu lu ncăpeà stràńili di haraŭă* =nu-l

încăpeau hainele de bucurie 116_{34}; 132_{20}.
Strаùş sm. = strămoş 101_{31}, 187_{21}.
Stră prop.=peste, deasupra (pretutindeni); *stră cale* = deasupra drumului (la drumuri de munte numai) 60_{31}; *stră k'atră* = peste stâncă, deasupra de stâncă.
Străbàt vb. II = străbat 88_3, 103_2, 113_2, 154, 315_{24}, 461. Inf. *străbăteare* şi *străbàtire* = străbatere.
Străk'escu şi **stărk'escu** vb. IV=sec; *arĭ'urle va străk'ască* = râurile vor secà 442_4. Vezi: *asträk'escu.*
Străk'itură şi **stărk'itură** sf. = stârpitură (când stârpesc oile, când oile nasc miei morţi); om de nimica.
Străk'ìt şi **stărk'ìt** adj.=stârpit; secat; *stărk'ite!* = al naibii!
Strănipòt, fem. **strănipoată**= strănepot, strănepoată 102_{4}, $_{31}$.
Străpàp sm.=străbun, strămoş 187, 252_{34}.
Străvecl'u adj. = străvechiu.
Strănùt vb. I = strănut. Vezi: *stărnùt.*
Străxescu vb. IV = consimt 106_{24}, 308_{22}, 356_{17}.
Stremă, pl. *strèmate* sf. = pogon 434, 435.
Stres adj. = 1° strâns, constrâns 277; fem. *streasă; carĭ vidù luguria streasă* = dacă văzù, că treaba se complică, dacă se văzù la zor 10_9, 52_{37}; *carĭ u vidură streasă fraţl'i*=dacă se văzură fraţii la zor, la strâmtorare 48_{13}, 321_{24}; *cìt li vidù streasi* = îndată ce se văzù la strâmtoare; îndată ce se văzù strâns cu uşa 108_{32}; 2° sgârcit: *erà stres-stres, cl'aea dracluĭ*=erà sgârcit cum n'a mai făcut firea 91_6, 147_{39}, 353_{35}, 356.
Stri prep.=peste, deasupra 59_{22}, 185. etc.; *di stri faţa locluĭ* = de peste suprafaţa pământului 170. Vezi: *stră, sti.*
Stricòr vb. I = strecor 90_4, 183_8, 223, 227; *lu stricurà* =îl strecurà 71_2; *si-l' stricuràţĭ*=să-i strecuraţi 50_{28}.
Stricătoare sf.=strecurătoare; pungă, de lână făcută, în care se strecoară urdă, brânză, spre a li se extrage zerul, etc.
Stricurare sf. = strecurare, strecurătoare 90_4.
Strig vb. I = strig, chem 1_{12}, 3_{20}, 4_{37}, 14_{26}, 22_{28}, $_{29}$ 33, 40, etc.; *strigînd aluĭ* = strigând 24_{26}.
Strigare sf. = strigare, chemare 15, 25_{15}.
Strigă sf.=strigă, fiinţă supranaturală; pl. *striḑe* 172_{31}.
Strimtură sf. = strânsoare, strâmtoare, zor, nevoie 57_{36}, 121_{33}, 493.
Stringu vb. III = strâng. [Indic prez; *stringu, strinḑi, strinḑe, strinḑim* şi *strinḑèm, strinḑiţĭ* şi *strinḑèţĭ, stringu.* Imperf. *strinḑeàm;* Perf. *streşŭ* şi *strimşu, streasişĭ (strisèşĭ)* şi *strimsişĭ, strease* şi *strimse, streasim şi strimsim, streasit* şi *strimsit, streàsiră* şi *strìmsiră;* Inf.

strìnḑire și *strinḑeare* = strângere; Part. *stres*, *streasă* și *strimtu*, — *ă]*; *să-ș u stringă m-brață*= să și-o strângă în brațe 151_{30}; *l'i stringu se-aspună* = îi constrâng (ei) să spuie 199_{3}; *strinḑe-ți ìnima cu dințîl'*=aibi curaj 154_{16}; *nîpòĭ strinḑi-te draclu* = iarăși ține-te pe fugă dracul 4_{22}; *lu streàsiră dipu nîs* = se porniră în fugă după dânsul 81_{13}; *cara u strease multu foamea*=dacă o constrânse mult foamea 290_{14}; *strease un frig*=dede, se lăsă un frig tare 170_{34}; *lu strimse foamea*=îl constrânse foamea 239_{21}; *u strimse*=o strânse 181_{20}; *si strìmsiră ș-el' to-apală* = se porniră și ei într'o fugă nebună 4_{18}.

Strìmbu adj. = 1° strâmb 209; 2° prost, rău; *acăță să-l' si ducă strîmbu* = începù să-i meargă prost 280_{6}; 3° anapoda, pe dos 103_{17}; 4° *om strîmbu*=a) om strâmb, care schiopătează, b) om nedrept; 5° *bag-u strîmbă*=(bagă-o (căciula) strâmbă, îndoită într'o parte): să nu-ți pese de loc 49_{33}, 146_{10}. 323_{1}, 455_{6}; 6° pl. m. *strîng'i*, fem. *strîmbe*.

Strìmbu vb. I = strâmb; *Tuțĭ oàspițl'i strîmbară bùḑili* = Toți oaspeții strâmbară din buze, adică: s'au strâmbat, și-au bătut joc 98_{38}; *s-nu strîng'i*=să nu strâmbi, să nu te abați, ci să mergi drept 486_{27}. Inf. *strîmbare*=strâmbare

Strof sm. = prăpăd 280_{8}.

Struxescu vb. IV. = ascut 94_{32}, 108_{9}, 343_{2}.

Stufòs adj.=stufos 33_{24}, 196_{26}, 393_{13}.

Stuh'ìnàt adj.=bătut de nenoroc; nenorocit 168_{1}.

Stumbu sm. și sn.=pisălog.

Stup, pl. *stuk'* sm. = stup; *stup co-alg'ini* = stup de albine 295_{35}.

Stupătoare sf. = dop.

Supsescu vb. IV=mor (despre vite și despre necreștini); *cìt supsì*=cât murì 266_{36}. Vezi: *psusescu*.

Stur, pl. *sturĭ* sm. și *sturur ĭ* sn.=stâlp 132_{32} 195_{28}, 423, 425.

Sturnare sf.=cremene, silex 28_{31}, 48_{26}, 118_{11}.

Su pr. pos.=său, — su (pretutindeni); *h'il'-su*=fiu-su, fiul său 2_{1}; *ḑinir-su*=ginerele său 473_{18}; Gen. Dat. *-suĭ: a h'il'-suĭ, a ḑinir-suĭ.*

Su prep.=supt 62—64, 366_{17}. etc. Vevi: *sum*, *sun*.

Subaș sm. = fel de șefie în administrația otomană; *nu lo-aveà subàș di tamàm la loc*=nu erà tocmai în fire 91_{11}; *oàspili nu-l ari subaș la loc* = oaspetele nu-i în fire 209_{28}.

Subțire adj. = supțire, mărunt 171_{31}.

Sucak'e sf. = stradă, uliță 55_{14}, 452_{4}. (Uzitat în orașe).

Sucril'e sf. = 1° socrime, socrii mai mari; 2° rudenia de socri.

Sucrime sf. = socrime.

Sudoare. Vezi: *asudoare*.

Sufic sf. = invenție, născo-

cire 98_4; *cu sufìĭ-sufìĭ* = cu invenţii peste invenţii 375_{35}.

Suflare sf.=suflare 171, 330.

Suflit sn. = suflet 24_{15}, 49, 465—468; 1° *ş-deade sùflitlu*=a murit, a expirat 32_{11}; 2° *suflit di om nu se-aflà* = nu se aflà nici un om, nici un suflet de om 74_{24}; 3° *z-da... tră suflit* = să dea, să facă.. pomană 165_{26}; 4° *s-ţă ncarţi sùflitlu*=să-ţi mânjeşti sufletul cu păcat 134_{14}; *tra s-nu ńi ncarcu sùflitlu* =ca să nu păcătuesc, să nu-mi mânjesc sufletul cu păcat 186_{16}; 5° *t-un suflit*= într'un suflet, într'o fugă 270_8, 429_3; 6° *nă scot sùflitlu* = ne scot sufletul, ne chinuesc amar 22_{15}; 7° *să-ş adună sùflitlu* = să suspine din greu 204_{12}.

Suflu vb. I = suflu; [Indic. subj. prez. pers. II; *sufli* şi *sufl'i*=sufli] 44_{24}, 148_3, 263; *că angîrmari, aveà suflată draclu tu pungă* = cât despre bani, suflase dracul în pungă: n'aveà nici parà chioară 162_2.

Sufră (Epir) sm. şi *sofră* (Macedonia) sf. = masă rotundă pe care se serveşte masa la prânz şi la cină 29_{13}.

Sufrìmţeao, sufrimţeàùă sf. = sprinceană 172; *soare, sufrîmţeale*=soare, sprincene (= frumosule) 257_{27}.

Sufruseseu vb. IV=sbârcesc; *sufrusìt*=sbârcit 24_1, 172.

Sufsescu vb. IV = născocesc, inventez, 312_{39}, 495_{10}; *Ţe s-şadă si sufsească* = (ce să şază să născocească): ce mi s'a pus să născocească 303_6.

Sug vb III = sug 314_9; *il' supse făţle* = îi supse obrajii 182_6; *îl supşu* = îl supsei; *canda nă sùpsiră cătùşile* = Par'că ne supseră pisicile (când cuivà îi este foame mare) 455_5. Inf. *sùḑire* şi *suḑeare* = sugere. Part. *suptu, suptă* = supt,-ă.

Sulă sf. = 1° sulă; *carì il' băgă sula tu coaste*=dacă îi băgă sula în coaste(= dacă îl constrânse) 488, 499; 3° ţeapă, frigare 16_{12-21}, 228_{25}.

Sultă sf. = Sultană; *armàsiră ca Sulta cu ucnălu* = rămaseră cu ruşinea 34_{28}, 270_{33}, 365_4.

Sum prep. = supt 25_6, 57, 63, 64, etc. Vezi; *su, sun.*

Sumàr sn. = samar 118, 135, 252; *îl' crueaşti un sumàr*=îi trage o bătaie 431_4.

Sumă sf.=un caier de lână neagră sau albă, din care se face *ustură* = urzeala 303_8.

Sum-arì'd vb. III = surâd: *sum-arìsi* = surâse 42..

Sumărìčĭĭ sm. = samar mic 252_{44}.

Sumără, sămără sm. = samargiu, care face samare.

Sumedru sm. = Sfântul Dumitru.

Sum-K'etru sm. = Sfântul Petru 21_{25}.

Sumnòs adj.=somnoros 3..

Sumsoară sf. = supţioară 85, 86.

Supane sf.=buzunar la s..

nul stâng al cămăşii sau al scurteicii 17_{25}, 160_{1}, 280_{27}, 295_{24}.

Supră prep. = asupra (pretutindeni); *pi (pri)* ∼ = pe deasupra 267, 95_{15}, 253_{2}; *dipri supră* = pe deasupra 89_{38}; şi mai mult 83_{8}; *l-l'a dipri supră, l-l'a dipri g'os* = îl ia pe subţire 43_{20}. Expresiunea este împrumutată dela modul de a învăţà să citeşti de altădată, conzistând în a silabisì, citire numită: *dipri g'os* sau a rostì cuvântul dintr'odată, fără a-l silabisì, citire numită: *dipri supră)*.

Supsescu. Vezi: *psusescu*.

Suptu adj. = supt: *agùn, suptu di cătuşi*=flămând, supt par'că de pisici 90_{2}.

Supţire adj. = subţire, mărunt 373_{17}.

Surată sf.=surată 99_{10}. Din *soră*+terminaţiunea: *ată*, ca şi *fărtàt* din *frate+at*.

Surda *(de-a* ∼, *na*∼) adv. = deasurda, a face pe n'aude 229_{35}, 251_{32}.

Surdu adj.=surd 150_{24}; *surdu-ńi ḑic*=surd mă chiamă 431_{8}.

Surḑi't adj. = asurzit.

Surg'ire sf.=soarbere $422_{2?}$.

Surică sf = sorioară 47_{27}, 88_{20}, 485.

Surpu vb. I=surp, dau jos 239; *să-l surpă* să-l usurpe 122_{30}. Inf. *surpare* = usurpare, dare jos: *surpă-te!* = piei d'aci.

Surţèi sn. = surcel, uscătură 46_{8-12}, 87_{14}, 109_{23}, 227_{24}, 27?.

Sus adv. sus (pretutindeni): *în sus* 2_{16}, 7, 15_{21}, 28_{21}; *nsus* sus, în sus 25_{8}; *din sus în g'os* în lung şi lat: peste tot 35_{35}; *l'-u deadi năpòĭ în sus* o pornì în spre munţi; identic cu: a apucat câmpii. [Aromânii locuind mai mult munţii, cei ajunşi la desperare îşi găsesc mai mult refugiul în drumul spre munţi, în viaţa de haiducie, unde nu-i mai pot ajunge impilările nimănui.]

Susk'ir vb. I = suspin 51_{30}; 63, 182_{26}; *susk'iră ninga nă oară* suspină încă odată 51_{47}; *susk'iră dit h'icate* = suspină din adânc 74_{12}; *pluk'l'i susk'iră* = plopii suspină 220_{8}; *tute feàtile li susk'iră* = pe toate fetele le făceà să suspine după el 360_{17}.

Susk'irare sf. suspinare 451.

Sustă sf. — capac, care se ridică în sus $252_{17, 19}$.

Sută sf. sută; *nă sută* o sută 19_{21}, 88_{20}, 188_{4}; pl. *sute* 25_{10}, 45; *li ascumsi tu patru suti di guvi* le ascunse în patru sute de găuri, adică: foarte bine $55_{?}$.

Sutira = Schimbarea la faţă a Domnului; biserica pe culmea muntelui cu acelaş nume la răsărit de comuna Avela [illegible].

Sutată sf. = tovărăşie [illegible].

Ş

Şain sm. = şoim 245; nume propriu 249_{26}.

Şamie sf. = batistă, maramă 484_1.

Şamindòĭ, şamişdol'i, şamijdol'i, num. = amândoi, ambii 24, 49_6, 79_4, 252_{11}; *c a p l u şamindoĭlor* = capul ambilor 220_3; *şamijdàole* ambele 286_{19}.

Şamintreĭl'i, şamiştreĭl'i num. = tustrei, câteşi trei 40_{10}, 89_6, 100_5, 146_{12}; *şamintreĭl'ă* 476; fem. *şamiştreĭle, şamintreĭle* = tustrele 33_{25}, 261_{30}, 282, 376_{15}, 444_2.

Şaminpàturl'ă num. = toţi patru, câteşi patru 480. Tot aşà se p o a t e zice: *şamiş-ţinţil', şamiş-şasil',* etc.

Şaoă. Vezi: *şaŭă.*

Şapte num.=şapte 157—159; *şàptile*=al şaptelea 462_1; *caĭ di şaptil' amiràḑĭ* = care dintre cei şapte împăraţi 58_{22}; *şapte-ḑàţĭ* = şaptezeci 128; *şapte-optu l'i si duse pi d i n ă p ò ĭ* = s'a speriat rău o sfeclise rău de frică 177_{32}, 185_3, 298_{16}, 392_{24}.

Şarpe sm. şi sf. = şarpe 9, 10, 12, 66—68; pl. *şerk'i: doàuăle şerk'i* (sf.) = cei doi şerpi 12_{16}; *va s-veadă mulţĭ şerk'i* (sm). = va vedeà mulţi şerpi 61_{33}; *amirăril'a şèrk'ilor* = împărăţia şerpilor 66_{18}; *canda-l muşcă vĭrnu şarpe* = par'că îl muşcă vreun şarpe 256_{10}.

Şase num. — şase; *şàsile di noapte* = la orele şase de n o a p t e; (corespunde în Turcia cu miezul nopţii, când ziua este egală cu noaptea) 388_1; *şai-ḑàţĭ* şasezeci.

Şaŭă, Şao, Şaoă sf. = şa (de cal) 110_8, 127_{18}, 314; pl. *şale* şi *şel'* 252_{31}.

Şcàmbă sf.=bolovan, stâncă 480_{20}.

Şcl'oapic vb. I = schiopătez 209; *şcl'upicà*= schiopătà 54_{38}; *şcl'upicînda*=schiopătând 268_6; Inf. *şcl'upicare*=schiopătare.

Şcl'op, pl. *şcl'ok* adj.=schiop: fem. *şcl'oapă* = schioapă 11_{15}, 156_{10}, 224_2, 261—267.

Şcl'imurare sf.=scâncire; chelălăire 301_{24}.

Şcl'imurèḑ vb. I = scâncesc, chielălăesc 301; *şcl'imurà... auşlu* = îngână... moşul 458_1.

Şcop, pl. *şcoape* sn.=1° băţ 271_3, 431, 460; 2° bătaie 80_{37}, 54_{31}; *di-l' cruescu un şcop*=de-i croiesc, de-i trag o bătaie 43_{29}; *ti psusescu di şcop* = te omor în bătăi 125_4, 188_7.

Şcraŭ adv.=de loc! (corupţiune din alb. s'ca=n'am): *Nişĭ pară: şcraŭ!* = Ei bani: de loc 83_9.

Şcret adj. = pustiu, nebun: *Nu-ńĭ si duse mintea, că ńĭ-erà şcreta la praḑĭ* = Nu mi se duse gândul (=nu mi-am adus aminte), căci erà pustia (de minte) la bani 39_5.

Şcurtèḑ şi **şcurtik'èḑ** vb. I= scurtez; 1° *va ti şcurtèḑ cu nă palmă* = te voiu

scurtà cu o palmă (= îţi voiu tăià capul) 45_{32}; 2° *mintea si şcurtă multu* = mintea se scurtă mult, adică: nu mai aveà minte multă 98_{22}; 3° *s-u şcurtàm* = să o prescurtăm 139_{1}, 193_{36}; 4° *va-l şcurtik'èd cu nă palmă*=îl voiu scurtà cu o palmă: îi voiu tăià capul 85_{10}; 5° *l'i şcurticà*= (îi scurtà): îi omorà, le tăià capul 504; *După ţe-l' şcurtică tuţĭ*=După ce le tăiè capul la toţi 269_{21}, 270_{1}.

Şcurtare şi şcurticare sf. = scurtare; fig. tăiere a capului, omorîre.

Şcurtiţă sf. = sorţi 341_{8}, 374, 503; *l'-cădù şcurtiţa a l'eĭ* =a ieşit ea la sorţi, i-a venit ei rândul 49_{31}; *va s-arùc şcurtiţa* = o să trag la sorţi 239; *tràpsiră şcurtiţa* = traseră la sorţi 8_{14}.

Şcurtu adj. = 1° scurt; *om şcurtu* =om scurt; *şcurtul di minti* =scurtul de minte 44_{5}; *o-aduk'ĭ, că-ĭ şcurtă tu minte* = o pricepù, că-i proastă 54_{10}, 276_{27}; 2° subst: scurteică 290_{30}; 3° luna lu Fevruarie 20_{33}, 302.

Şed vb. II=şed; *tra si şadă* = ca să şază 5_{32}; *şideà* = şedeà 7_{15}, 17_{28}; *şiḑù* = şezù 20_{7}; *trîş cîndu şiḑură pri measă* = tocmai când se aşezară la masă 51_{35}; Part. *şiḑùt,-ă* = şezut,-ă. La Fărşeroţi se pronunţă: *şăd, şăḑù* 479; *şăḑùndaluĭ, ţe şăḑù* = şezând, cât şezù 243_{39}.

Şèmbără sf. = cele două neveste ale unui bărbat (Albania).

Şi, ş-, j = conj. şi (pretutindeni) 1° *ş-: mare ş-muşàt* = mare şi frumos 2_{4}, etc., etc.; 2° *j* se aude în unele comune, când urmează d, b, v; *j-deade*=şi dădù; *j-de-aġună*=şi de flămândă 22_{10}; *j-bana ş-u da* =îşi da şi viaţa; *j-viḑù* = şi văzù, etc.; 3° adv. şi, asemenea; *işì ş-Andreĭŭlu* ieşì şi Andreiu 1_{13}; *care s-cl'amă şi el mùntile Lac* = care se cheamă şi el muntele Lac 16_{9}, etc. etc.; 4° ş- pron. reflex. *îşĭ*: *ş-feaţe cruţea*=îşi făcù crucea 1_{9}; *şi şĭ se duse* = şi îşi se duse: şi mi se duse 65_{20}, etc.

Şică sm., **şicae** sf. = glumă; *Treĭ sute de-anĭ, nu şică* = Trei sute de ani, nu glumă 25_{10}; *faţe şicàţĭ* = face glume, glumeşte 8_{20}; *şicàţĭ di la hane*= glume ordinare, fără sare 364_{20}; *şicae* 236.

Şideare (şădeare), sf.=şedere 136_{16}; *şidearea nu da pîne* =şederea nu dă pâne: nu aduce folos 300.

Şiḑùt adj. = şezut; fig. cur 172_{36}.

Şieàc sn.=abà, fel de postav 170_{35}.

Şileah'e sf. = seleaf 50_{11}.

Şil'e sf. = paiu, un mic paiu, gunoiu; germ. Plüsel, feiner Schmutz 171_{31}, 172; 1° *tră şil'e ş-pal'e* = pentru ori ce, pentru un lucru cât de mic 185_{18}; *aşteaptă sînătate di şil'e, di pal'e*= aşteaptă sănătate dela un lucru cât de mic 240_{10}; 2° *L'i spune... tute pîn la*

șil'e=le spune... toate din fir a păr: cu deamănuntul 441$_{15}$; 3° *nu s-plîmsi șil'a di nîs*=nimeni nu se plânse de dânsul 119$_{27}$; *lo-aveà șil'e ntr-ocl'i*=nu-l puteau suferì: a-l aveà spin în ochi 115$_{7}$.

Șingìr sn. și **șingìre** sf.=lanț 385.

Șirèt adj.=viclean, șiret 36$_{19}$, 104$_{21}$, 151$_{11}$, 310, 404.

Șiritlik'e sf.=șiretlic, viclenie 171$_{23}$, 371$_{1}$.

Șiș sm., **șișe** sf.=1° sticlă, butelie 420$_{6}$. 2° *șiș*=șișul bastonului.

Șiștimară sf. = uimire, zăpăceală 380.

Șiștisescu *(mi ∾)* vb. IV = mă zăpăcesc 412$_{1}$; îmi pierd capul.

Șoaric sm.=șoarece 29$_{8}$, 64, 69, 122; *l'-mîcă șoàrițl'i fărina*=a fi sărac lipit 304$_{19}$.

Șòmbură sf.=pietroiu, bolovan (Albania).

Șop adj. = prost, tont.

Șoput, pl. *șòpute* sn.=șipot, fântână a cărei apă curge printr'o albie numită *cupańe* (=copaie) sau *șurcă* 46$_{26}$, 222$_{35}$, 226, 227, 243, 244; *Șòputlu ali Lamńe*= Șipotul Balaurului (nume de localitate) 294.

Șteae sf. = stevie, șteie (legumă) 193$_{37}$.

Șteare sf. = știre, recunoaștere.

Știe-Tute = personaj în basmele aromâne, care știe tot, atât trecutul cât și viitorul 315, 316.

Știre sf. = știre, cunoștință, pricepere 115$_{12}$, 321; știre, veste 87$_{10}$; *z-da tu știri*= să dea de veste 127$_{11}$; *știrea țea urută*=(vestea cea urîtă): vestea despre moartea cuivà 74$_{12}$; *l'-adùc știri bune dit loclu a lui* = îi aduc vești bune din țara lui 9$_{5}$.

Știrgoańe sf.=un fel de plantă (crește la munte) și dacă o faci praf și o tragi în nas ca tabac, provoacă strănutare.

Știŭ, **sčiu** (Crușova, Bitolia) vb. IV=cunosc, știu. Indic. prez. *știŭ (sčiŭ)* 73$_{7}$; *știi (sčiĭ)* 4$_{11}$; *ști* și *știe (sčie)* 36$_{22}$, 11$_{10}$; *știm (sčim)* 37$_{2}$; *știțĭ (sčițĭ)*, *știŭ (sčiŭ)*. Imperf. *șteam* și *știàm (sčeam)* 29$_{35}$; *șteaĭ (sčiaĭ)*, *ștea* 9$_{7}$, 11$_{8}$ și *știà* 25$_{9}$, *(sčià)* 56$_{16}$; 171, etc; Perf. *știùĭ (sčiùĭ)*; Subj. prez. *să știŭ* (vezi indic. prez.); pers. III: *să știbă* = să știe 36$_{3}$, 37$_{21}$, 129$_{19}$; și *s-tibă* (la Fărșeroți) = să știe 477$_{19}$, 482$_{2}$; Opt. *si ștearim*=de aș ști; *si șteari tine* = de ai ști tu 186$_{10}$; *si șteare*=de ar ști 242; Part. *știùt,-ă* = știut; 2° *știĭ tine, pr-ìu s-k'ișe găl'ina*=ce știi tu? tu nu știi nimica 434$_{30}$; 3° *ștea ca apa* = știà foarte bine 404$_{1}$.

Știùt adj.=1° știut, cunoscut; 2° știutor, înțelept, priceput 45$_{18, 22}$, 196, 240, 292$_{17}$, 310, 357, 395$_{7}$.

Ștircu sm. = barză.

Șubee sf. = bănuială 202$_{23}$, 231$_{17}$; *s-nu da șubee* = să nu dea de bănuit 446$_{25}$.

Șubeĭlàtic adj. = suspect, de bănuit 507$_{7}$.

Șuir și **șiur** (la Gopeși) vb.

I = şuier, fluier din gură 66_{20}, 67_4, 311_1, 379; 1° *di tuţi cîţi l'-şuirà prin cap* = de tot ce-i trăsnì prin cap 37_9; 2° *cum va-l' şuirà Dumniḑàŭ* = cum l-o luminà Dumnezeu 149_{11}; 3° *şuirà tora cîtră nal'urea* = fluierà acuma în neştire 231_3.

Şuirare (şiurare) sf. şuierare, fluierare.

Şuiràt, (şiuràt) sm.=fluierat.

Şuiràtură sf.=fluierătură, şuierătură.

Şulinàr sn. = olan, conduct de apă.

Şumuròńŭ sm. = 1° cârtiţă 18; muşuroiu de pământ.

Şuńiţă sf. = făşie de carne, de pastramă.

Şupăr vb. I = bat joc; *şi-l şupărà* = şi-l batjocorià 163_{27}; *că-l şupărà ficorl'i* = căci îşi băteau joc copiii de el 163_{32}, 382_3, 296_1.

Şupărare sf.= bătaie de joc, batjocorire.

Şupăràtòr adj.=batjocoritor; *şupărătoańe* = batjocoritoare.

Şupèr sm. = batjocură; *tră şupèr*=spre bătaie de joc 131_{24}, 382_8.

Şupleacă sf. = palmă; *l'-ari nă şupleacă* = îi trage o palmă 86_4.

Şuptur vb. I = şoptesc (la ureche) 404; *ţe şùptură* = ce şoptesc 228_5; *şupturà* şoptià 502. Inf. *şupturare* = şoptire.

Şurcă sf.=gura de şipot, făcută fie din lemn, fie din fier, pe unde se scurge apa din fântână în albia mică sau mare 226_9.

Şurtescu vb. IV=1° a tăià via; 2° a altoì un pom; *şurtire* = tăiere (a viei); altoire.

Şut=1° adj. ciut, fără coarne; *capră şută*=a) capră fără de coarne, căprioară 244_{34}, 475—484; 2° fig. drac (numit, prin eufemism, fără coarne, *şut)* 293; *şute* = drace 91_{14}; *N-o-avùĭ, că h'iĭ şutlu din vale* = Mi s'a părut, că eşti dracul din vale 42_{25}, 336_9, 348_{27}, 403; *şutlu viŭ* = dracul în carne şi oase 459_{26}; *valea-l şut* = nume de localitate în care se crede, că trăiesc draci mulţi 92_1; *şutlu din Valea-al-Condu* = nume de localitate în Avela, unde se crede, că locuesc draci 283_{28}; pl. *şuţĭ* 91_{16}; şi *şuteańĭ* 469_{34}, 432_{15}.

Şută sf.=1°fel de boală, gâlci, 2° fel de cană fără mănuşi.

Şuţ, şuţăscu vb. I şi IV=sucesc, întorc 72_3, 102; 1° *ca s-şuţîră, ca se-amvìrtiră*= (se cam suciră, se învârtiră): se tot codiră 67_{18}; 1° *s-u şuţă sula*=s'o întoarcă, frigarea 16_{15}; 2° *mintea luĭ nu-l' si şuţă* = nu-şi schimbă gândul, nu se lăsă să fie înduplecat 8_4; *cari-şte cum, l'-u şuţă mintea* = cine ştie cum îi întoarce gândul 13_8, 85_{19}, 234_{34}; 3° *l-şuţă loclu di anantă parti* = caută peste tot, în toate părţile 109_5; *u şuţă-aruşuţă pălatea* = îl sucì răsucì palatul: umblă peste tot în palat 36_{16}; 4° *u şuţîră frînḑa*=o întoarseră pe foaia cealaltă 116_{14}; 5° *pînă s-ti şuţĭ cî-*

tră aşiea=până să te întorci acilea, adică: la moment, numai decât 63_{31}.
Şuţire şi *(şţîre* Epir), *şuţare* şi *(şţare* Epir), sf.=sucire, întoarcere, învârtire.
Şuţală (şi: *şţală* Epir) sf.=făcăleţ.
Şuţi't adj.=1° sucit, întors: *cu mustaţa asudată, şuţîtă-aruşuţîtă*=cu mustaţa mijită, sucită răsucită 36_4; 2° scopit (despre vite).

T

Ta pron. posesiv=ta; *a ta*, Gen. Dat. *a tăl'èĭ*, Ac. *a ta;* pl. N. Ac. *a tale*, Gen. Dat. *a tălòr* (pretutindeni); *-ta: mă-ta, sor-ta*, etc. = mamă-ta, soru-ta, etc. Gen. Dat. *-taĭ: a mă-taĭ, a sor-taĭ*, etc. = mamei tale, surorei tale; *mul'ari-taĭ* = muierii tale 316_{37}.
Ta conj. (derivat din *tra*)= pentruca, ca să 23_1, 56_9, 57, 73, etc., etc.
Tac vb. II=tac (pretutind.); *tăţeà* = tăceà 7_{15}, 35_{34}, $72_{22, 23}$; *tăcù* 3_6, etc.
Tac! = tronc! *tac! tuc!*=arată nişte sunete succesive, când lovim cu cevà, când tăiem cevà, etc. 110_{30}, 155_{27}, 356_{18}, 494.
Taha adv. = doară, poate, par'că 14_{15}, 32_{21}, 44_6, 51_{18}, 82, 109_{25}.
Tahminea sf. = dibuitul, pipăitul: cu ∾ = cu dibuitul; pe ghicite 57_{13}.
Tah'ină adv. = dimineaţă; *mîne-tah'inà*=mâne dimineaţă 3_{10}, 59_{30}, 68_{33}; *tah'inaŭă* 105_1.
Taĭfă sf.=ceată 71_{38}, 401.
Tal'atină sf.=teletin 497_{34}.
Tal'ŭ vb. I = 1° taiu 23, 28, 59; *că-ţĭ tal'ŭ caplu*=căci îţi taiu capul 43_{17}; *ta s-lu tal'e* = ca să-l taie 57_3; *cîndu va s-u tăl'à*=în momentul de a o tăià 22_{24}; *tăl'è* = tăie 16_{28}; *nu-l tăl'ară*=nu-l tăiară 57_6; *tal'-u* =taie-o 90_{16}; *aveà tăl'ată* tăiase 51_{21}; *caplu va ţi-l tal'ŭ*=capul ţi-l voiu tăià 45_{32}; *va ti tăl'èm*=te vom tăià 21_{29}; *s-tăl'arĭĭ*=de ai tăià $62_{5, 7}$; 2° *tăl'à groasi* spuneà la palavre 209_{11}; *aclò ĭu tăl'à groase* = pe când spuneà la palavre 346_5; 3° *cum îţĭ tal'e caplu* = cum te taie capul, cum te pricepi 98_{16}, 124_{15}; 4° *l' tăl'à ş-caplu avutluĭ* =se pricepeà mult bogatul 351_7; 5° *tăl'è cuvendu* = puse capăt discuţiunii, vorbei 89_{12}; 6° *l'-u tăl'è cu tăporlu*=îi spuse verde, pe şleau 190_6.
Tàlare şi **talar** sm.=putină 305, 310, 311, 355, 419_{29}.
Tamàm adv.=tocmai 7, 11_{18}, 72_{25}, 83_{26}, 98_{11}, etc.
Θamă sf.=minune 422_4, 460_{27}; pl. *θàmate*.
Tang-tung! =sunetul produs din lovirea a două obiecte tari 112_3.
Tao-to=prostănac, tont 186_{26}. Reaminteşte modul de silabisire numit: *dipri g'os* al copiilor, când învaţă să citească. A fi la *ta+o=to*.

însemnă deci: a aveà mintea greoaie, a fi greu de cap, a nu pricepe ușor, care încă silabisește.
Tar sm.=măgar 394.
Tas, pl. *tasurĭ* sn.=vas rotunjor de aramă, servind de băut din fântâni, râulețe, etc.; farfurioară de aramă în felul *tàsuluĭ* păstoresc 385_{38}.
Tastru, pl. *tastre* sm.=traistă 10_{24}, 23, 113, 190, 349; 1° *s-ță badzĭ caplu tu tastu* = să te joci cu moartea 351_{25}; 2° *c-un tastru di mustăță*=cu o grămadă de mustăți 304_1. Vezi: *trastu.*
Tastrul'a (Vanĭ ∾), numele lui Ivan Turbincă, în basmele aromâne 498–501.
Tată, pl. *tătĭ'ńĭ* sm. = tată 2_{23}, 3_7, 13, 40_{26}, etc., etc.; *tată-ńu*=tată-meu 75_7; *tată-tu, tată-su* și *tatu-ńu (-tu, -su)* 314; *tati* 476; *tătińl'i*=tații 7_{14}, etc. Art. *Tata, tati* și *tatăl.* Gen. Dat. *a tàtăluĭ* și *ali tati, al tată;* pl. Nom. Ac. *tătińl'i,* Gen. Dat. *a tătińlor* (pretutindeni).
Tavlă sf.=tavă (pe care se servește cafeà, vin, dulceață, etc., 374_{17}.
Taxe sf. = clasă 357_{24}.
Taxirate sf.=nenorocire 168_4.
Tă, prep. din *t(r)ă*=pentru 247, 439, 480, etc, Vezi: *tră.*
Tăbure sf. = ceată; batalion 241_{33}.
Tăcinescu, ticinescu vb. IV= 1° a ticnì, a-ți da prin gând 1_{26}; *Nă dzuă țe-l' tăcinì a l'eĭ?*=Într'o zi ce-i dede prin gând ei, ce-i ticnì ei? 68_{17}; *iție ți-tîcineaște*=ori ce-ți dă prin gând 68_{21}; *lă tăcinì* = le venì în gând 146_{30}, 250_{33}, 44_4; 2° *l'-u tăcinì*=a zice verde, a zice pe șleau 131_{30}, 201, 203_{33}; Inf. *tăcinire* și *tăcineare.*
Tăgare sf. = baniță 368_{19}.
Tăgărcică, trăgăcică sf.=săculețul de piele ce-l poartă ciobanii și în care pun tot felul de merinde.
Tăine și **(tăime)** sf. = porție 20_9, 377_{32}.
Tăl (a). Vezi: *tăĭ.*
Tălăescu vb. IV=înegresc cu desăvârșire; a face cevà ca vai de lume; *il tălăì* = il snopì în bătăi 499_{22}; *mîcare... tălăită* = mâncare... ca vai de lume 340_{22}.
Tălăgàn și **tălăgane** sf. = abà grosieră din care se fac mantale; mântăluță de lână, spre deosebire de cea de păr de capră, care se numește: *tîmbure, capă* 324_{16}, 480_{21}.
Tălăit adj.=înegrit peste tot, în proastă stare, în hal ca vai de lume 404_{31}; *că-ńĭ suntu... tălăite plătărle* = căci îmi sunt... terfelite spatele 457_{31}.
Tălăndză sf. = pasere închipuită în basme 480_{28}, 481_{25}.
Tălăricĭŭ sn. = putinică.
Tăl'àre sf. = tăiere.
Tăl'àt adj. = tăiat; fig. Turc.
Tăl'itură sf. = 1° tăietură; 2° partea care taie a unui cuțit, briceag, etc. 103_{20}.
Θămăsescu vb. IV=mă mir, mă minunez 23_{13}, 207_3.
Θămăturíe sf.=miracol, minunăție 170_5.

Tămbare. Vezi: *tîmbare.*

Tănică, nume propriu de femeie, deminutiv dela *Tană* (= Sultană) 200, 201.

Tăpòr şi *(tupòr)* sn.=topor, secure 112_3, 454; pl. *tăpoare* 161, 162; *l'-u tăl'è cu tăporlu*= i-o zise verde 190_7.

Tăpăriște sf. = coada de topor

Tăpsie sf. = tipsie 122_{11}, 473.

Tărcòl sn.=ocol; *acăță z-da tărcoale* = începù să deà târcoale 186_7.

Tăș adv.=tocmai 267_{34}. Vezi: *trăș, trîș.*

Tățeare şi *(tățire)* sf.=tăcere 121_{38}, 396_7.

Tău, tăl (a-) pron. poses. = al tău (pretutindeni); Gen. Dat. *a tăùĭ, a tălùĭ*; pl. *a tăĭ, a tăl'* 64_{33}; Gen. Dat. *a tăòr, a tălòr.*

Tăvane sf. = tavan, pod 74, 115_{28}, 163, 286, 347.

Tăxescu vb. IV=1° promit: *tăxeà* = promiteà 55_{12}; *l'-tăxì*=îi promise 27_{12}; *tăxiră părăță* = promiseră bani 87_9; *țe-ńĭ are tăxită* =ce mi-a promis 46_{29}, 62_1, 258; 2° înjur: *îl' tăxescu tatu-su*=îl înjur de tată; Inf. *tăxire, tăxeare.*

Tăxìt adj.=1° promis, juruit 27_{25}, 149; 2° înjurat.

Tea conj.=ca să 200_{14}, 338, 329, 476_6. Vezi: *tră.*

Teacă sf. = teacă 466_{30}, 470.

Θeamin adj. = femeiesc, femenin; *anantu (lo) θeàminli* = celălalt (luă) cele femeiești (animale.)

Tehne sf.=meșteșug, meserie 84_9, 163_{14}, 212—215, 488; *duk'ì... că l'-u ğucară tehnea* = pricepù ... că i-au jucat festa, că a fost pâcălit 256_{36}.

Teja, nume propriu de bărbat 27_{39}, etc.

Tel'ŭ sn. = 1° beteală; 2° sârmă (telegrafică); *tel'ŭ bătù troară*=telegrafiă numai decât 443_{21}.

Templă şi **templă** sf.=grindă mare, stâlp puternic 222_1.

Templu şi **temblu** sn.=tâmplă de biserică, iconostas.

Tendă sf.=cort; cergă mare, care se poate face şi cort 210.

Tèngire (şi: *tingire, tingìr*) sm. = tingire 55_{16}.

Tentă sf.=cort 182. Vezi şi: *tendă.*

Terlu num. = al treilea 461_{30}. Format din: *treilu*; cfr. *ditră*, devenit *dirtă* (Vlaho-Clisura), *pri*, devenit: *pir*, etc.

Terse şi **tersenè** adj.=pe dos, anapoda 124_5; nenorocos, piază rea; răsucit, cu care greu te poți înțelege.

Tes adj. = întins; pl. *teşĭ*, fem. *teasă*, pl. *tease* 36_1, 120_{16}, 182_2, 184_{21}, 422. Vezi: *tindu.*

Tetă sf.=mătușe 108_{17}, 109_{20}: fig. friguri; *lo-acăță teta* = îl apucară frigurile.

Ti prep. = pentru, la (pretutindeni); *ti leamne*=pentru lemne 2_{27}, 15_3; *pînă ti Sum K'etru* = până la Sfântul Petre 21_7; *ti tih'e* = spre noroc 22_7; *am ti ți* = dar pentru ce alta! 56_{30}, 476: devine *te*, când urmează un cuvânt începător cu *a*: *te-ațeà*=de aceea, pentru aceea 214_{12}; *te-ahtare bu-*

neață=pentru (atare) astfel de binefacere 58_8; *un te-alantu*=unul pentru altul 25_1.
Tibișire sf. = c r e t ă, tibișir $312_{17, 21}$.
Ticlife sf. = supărare; *erà fără ticlife* = erau «sans façons» 94_5.
Tifiu-pendar sm. = lefter, ifi-fliu, fără parà c h i o a r a 93_{19}, 430_{18}.
Tiftere sf.=catastif, registru 364_{12}, 475_{24}.
Tigane sf.=t i g a i e 73_{34}, 74, 296_{24}.
Tigănsescu vb. IV = prăjesc la tigaie 415_{14}; *tigînsìt*= prăjit la tigaie 162_7.
Tih'e sf. = s o a r t e, noroc 96—99, 161, 316; 1° *tih'e oarbă*=soarte nenorocoasă 147_{14}; 2° *ti (tră) tih'e*= spre noroc 22_7, 61_{12}, 83_{30}; 3° *va s-ță imnă ș-tih'a*= trebuie să'ți meargă și norocul, trebuie să ai și noroc 66_6; 4° *ahîntu lă earà tih'a* = de atâta noroc aveau parte 65_{15}.
Tih'ilăĭŭ adj.=ticălos, mișel 13_{15}; fem. *tih'ilae* 44_{32}; *lae ș-tih'ilae* = ticălosule 240_1.
Tih'isescu vb. IV = a se întâmplà; *țe s-tih'isească* = ce se întâmplă 147_{29}; *Aistă s-tih'isì multu anàpudă*= Aceasta se nimerì (= se întâmplă să fie) foarte îndărătnică 21_8; *cum s-tih'isì* = cum se nimerì 65_4.
Tilegraf sn. = 1° sârmă telegrafică; 2° telegramă 177_{24}; *bat tilègrafiu* = dau telegramă, depeșez.
Tileàl și **til'àn** sm.=pristav, telal, care bate toba când se desface cevà, când se vinde cevà, sau care anunță cevà publicului în gura mare 55_{11}, 155_{16}, 176.
Timbèl adj. = leneș, trândav 226_5.
θimèl'ŭ sn. = temelie 147_{31}, 275_{22}.
θimńamă sf. = t ă m â i e 232, 466_{38}.
Timtu adj. = întins 36_1, 492. Vezi: *tindu*.
Tindeare și **tîndire** sf. = întindere 373.
Tindu vb.=1° întind (pretutindeni); *s-tindeà pri fîntînă*=se întindeà pe fântână 33_{24}; Perf. *teșŭ* 103_7 și *timșu*, *teasiși* și *timsiși*, *tease* 259 și *timse* 154_{18}; *teasim* și *timsim*, *teasit* și *timsit*, *teàsiră* și *tìmsiră* 246_{23}; M. c. P. *s-aveà teasă sum un fag*=se întinsese supt un fag 25_6; Part. *tes* 36_1, *teasă* și *timtu*, *timtă* = întins, -ă; 2° *va tindu s-lu l'aŭ cu mîna-ńĭ* = o să întind (= o să îndrăznesc) să-l iau cu mâna mea (= însu-mi) 258_{19}; 3_0 *li tindeà čùnili* = le întindeau prăjinele (fig. pentru: picioare), adică: f u g e a u nebunește 48_3; 4° *vińe oara s-li tindă marallu* = venì timpul să dea ortul popii sărmanul 163_{12}; *s-li tindă* = să dea ortul popii, să moară 430_{20}; de asemenea: *li tease* 54_{34}, 454_4, 300_7.
Tindu-gomar sm. = trândav, măgar trândav (Se crede, că măgarii, cărora le place să se întinză, sunt leneși).
Tine pron. pers.=1° tu; Nom. *tine* (și *tu*, în u n e l e ex-

presii); Dat. *a ţîa, îţĭ, ţî, ţă, ţĭ* şi z (când urmează un cuvânt începător cu d: *z-daŭ* = îţi dau), Ac. *tine, ti, te* (pretutindeni); 2° *Întreabă un, întreabă alantu, pînă tu sone di tine, di mine, nviţă, că*...=Întrebă pe unul, întreabă pe altul, până la **sfârşit** de tine, de mine, află, că ... 61_{11}; 3° *tine s-h'iĭ g'ine*= tu să fii sănătos 83_{36}.

Tinik'è sm. şi **tinik'èe** sf. = tinicheà 256_{37-39}, 257; *Paràţĭ tu pungă: tinik'è* = Parale în pungă: tinicheà, adică: de loc 81_{39}.

Tinir adj.=tânăr, june 24_{14}, 113_{8}, 166, 167, 247_{9}.

Tinireaţă sf. = tinereţe 36_{10}, 85_{38}, 160, 246, 247, 439.

Tiniruşcu adj. = tinerel; pl. *tiniruşk'i* = tinerei 404_{11}.

Tińie sf.=onoare, cinste; 1° *alanţî aýĭ aŭ tińie*=ceilalti sfinţi sunt onoraţi 20_{22}; *că-ţe nu-l' dădeà tińie* = de ce nu-l onorà 20_{20}; 2° *ş-feaţe tińia* = (**îşi făcù** cinstea): se execută 298_{29}; 3° *Aoà vińi ş-araplu să-şĭ caftă tińia* = Acì venì şi harapul să-şi ceară onoarea: **să ceară** satisfacţia onoarei sale 51_{18}.

Tińisescu vb. IV = onorez, cinstesc; Inf. *tińisire*; *părinţîl' vor tińisire* = părinţii trebuie să fie onoraţi 201_{13}; *tińisită* = cinstită 346_{16}.

Tiptile adj.=tiptil, deghizat 269_{16}, 471_{1}.

...ĭ sn.=muncă din greu, ...ă, chin, tiranisire; *tră* ...*e* = pentru **chinuri**, pentru suferinţe grele 24_{6}, 204_{9}; *căţi tirańi*=câte chinuri 301_{29}, 334_{26}.

Tirănsescu vb. IV = tiranisesc: *băgă s-u tirăniseascŭ* = începù s'o tiraniseze 204_{9}.

Θiriŭ sm.=uriaş 138_{3}, 244_{17}, 468_{37}, 493—494.

Θirmane şi **firmane** sf. = firman. decret imperial 103_{36}. Vezi: *firmane*.

Tisagă sf. = desagi 65_{8}, 66_{18}, 82, 105_{36}, 226.

Tiş adv.=tocmai 421_{13}. Vezi: *trîş*.

Tic! **ticî**! = tic! sunetul produs de ceas, de bătaia inimii, etc. 103_{4}, 155_{21}; *tîcătîc!*=tic, tac! 323_{8}; *cit nu feaţe tic* = abià cât n'a plesnit, puţin a trebuit ca să plesnească 283_{22}.

Ticînescu. Vezi: *tăcînescu*.

Tîmbare, tămbare *(tîmpare)* sf. = 1° mantà de păr de capră 228, 324, 325, 341; 2° *arcoarea... şi spinḑură tîmbarea* = frigul ... se încuibase bine de tot 46_{11}; *cu tut că urfańa nu-ş o aveà tu minte să-ş mută tîmbarea din casă-lă*=cu toate că sărăcia nu aveà de gând să se ducă din casa lor 84_{4}.

Tîmpinàr sm.=toboşar, care bate toba 419, Ţigan care bate toba.

Tî'mpină sf.=tobă 319, 364; *nu puteàĭ niţi cu tî'mpînle s-l'i diştepţi* = nu puteai nici cu tobele să'i deşteptî 307_{37}.

Tîmpiră sm.=tambură; *acăţară z-da tîmpărălu di foame* = începură să sufere de foame 274_{12}.

Tingăr-mingăr! cuvinte fără sens propriu, întrebuințate, pentru a exprimà idea de: ce o fi, o fi! iese, unde o ieşì! 405_{20}.

Toamnă sf.=toamnă 56, 161.

Toară (din *tu oară)* adv.= la moment, numai decât 80_{22}. Vezi: *oară.*

Top, pl. *topurĭ* sn.=1° minge 479_{35}, 480; 2° tun. Vezi: *topă.*

Topă sf. = 1° minge; 2° tun 323_{34}, 498_{28}; pl. *tok', tope* şi *toape.*

Topcă sf.= minge; pl. *topk'i* $15_{13, 14}$ şi *topți.*

Tor sn.=urmă 76_{6}, 87_{27}, 374_{26}; *tra s-li k'ară torlu*=ca să le pearză urma 4_{30}; *s-ță aspùn torlu* = să-ți arăt urma 27_{11}; *aĭ si-l' lom torlu* = ai să ne aținem după urmă-i 158_{18}; *Torlu-torlu lo-ağumsi*=(Mergând) după urmă într'una îl ajunse 122_{27}; *di torlu a furlor nu deàdiră*=de urma hoților nu dădură 87_{38}.

• **Tora** adv. = acuma 5_{3}, 25_{31}, 29_{33}, 34, 40, 60; *tora ti tora* =deocamdată, pentru moment 212_{22}.

Torea adv. = acuş, acuşica, acuşilea 64_{34}, 96_{8}, 333_{34}.

Toreu vb. III=1° torc 300; *turțeà* = torceà 73; *turțeà čuk'* = torceà fire (de in, cânepă) 285_{17}; *turțeà di sìngură*=torceà dela sine 266_{1}; *torşu*=torsei; *toarsi* = toarse 301; Part. *toarsă (am∾)* = tors (am∾); Inf. *toàrțire* şi *turțeare*=toarcere; 2° *si-l' toarcă căsmetea* = să-i toarcă norocul, să-i menească 127_{33}; *acățară s-l'-u toarcă ḑuaᴴicluĭ*=începură să-i toarcă (=să-i menească) ziua (= norocul) pruncului 361_{7}; 3° *nu sčià ți-l' si toarțe*=nu ştià ce se plănueşte în contra lui 171_{26}; *țe lă toarțe*=ce plănueşte, ce pune la cale în contra lor 184_{25}.

Tornu vb. I = 1° întorc: *ş-turnă caplu*=îşi întoarse capul 19_{4}; *s-li torᴴi* = să le întorci 26_{30}; *s-turnà di la şoput*= se întorceà, se înapoià dela şipot 46_{26}; *îl' lu toarnă al Cola* = i-l înapoiază lui Cola 25_{25}; *nu. s-turnă* = nu se întoarse 7_{31}, 201_{14}, 60; *ş-turnă*=îşi întoarse 5_{11}; *nu-ᴴi se-ari turnată*=nu mi s'a întors 52_{2}; *toarnă-ti*=întoarce-te 65_{5}; 2° *lă turnà să s-la* = le turnà apă, ca să se spele 9_{39}; *turnă dit pučìc apă vie* — turnă din ulcioraş apă nemuritoare 13_{2}; 3° replic, răspund: *l'-u turnă avutlu*=îi răspunse bogatul (adică: îi întoarse vorba) 18_{16}, 80_{12}; *l'-u toarnă* = îi ripostează îi răspunde 100_{22}, 236_{18}, 42_{18}; 4° *s-l'i torᴴi mintea* =să-i întorci gândul, să-l înduplеci 120_{23}. La Fărşeroți *n* după *r* nu se aude; aşà la ei se rosteşte: *tor* (=torn, întorc); *s-turà* = se întorceà 476_{2}, 484; *s-tură* =se întoarse 476. Observ că acest r la Fărşeroți sună ca doi rr.

Toşe, nume propiu de femeie 70_{26}, 30_{13};

Tot adv. = 1° tot (pretutin-

deni); pl. *toți* 72_{38}; fem. *toată;* pl. toate 16_{31}, 14_{19}, 56_{3}, 441; 2° totuș: *lîna armîneà tot laïe* = lâna rămânea totuș neagră 21_{16}, etc.; 3° *ahîte ș-toate*=asta! astea-s toate 40_{23}; 4° *di cu tot* = cu totul 36_{13}, 154_{27}; *Aveà ntunicată g'ine di cu tot*=Se înnoptase bine de tot 69_{12}. Vezi: *tut.*

Tòtaluï (cu ∾, di cu ∾) adv. = cu totul 161_{8}, 184_{17}.

Totna adv. = totdeauna, mereu, într'una 9_{32}, 20_{33}, 49_{6}, 66, 94_{23}, 88_{1}, 117_{30}, 278.

Tòtînă, tòtănă (și *tòtuna*) adv. = totdeauna, mereu, într'una 71_{6}, 76, 475; *tòtuna* 4 2; *intră cum ță știĭ di tòtuna* = intră cum știi de totdeauna, intră ca de obiceiu 250_{8}.

Tra să, tra si conj. = ca să 1_{2}, 4_{3}, 5_{29}, 10_{24}, 19_{21}, etc.; Prin căderea lui *r* se aude în Macedonia: *ta si, ta-s* = ca să.

Trac! = poc! sunet produs din ruperea, ciocnitura, etc. a cevà 39_{34}, 408_{30}, 491.

Trag vb. III=1° trag. [Perf. *trapșu, trapsiși și trăpsèși, trapse, trapsim, trapsit, tràpsiră;* Part. *traptu, tràptă.* Inf. *trădeare* și *tràdire*]; *și tradi un, tradi alantu*=și trage unul, trage altul 32_{33}; 2° sufer: *țe trapșu* = ce suferii 99_{28}; *După țe trapse cît trapse*=După ce suferì cât suferì 195_{23}, 33_{21}; *va u trădèm deadùn* = o vom suferì împreună 10_{21}, $146_{16, 17}$; *lumea tradi di apă* = lumea sufere de apă 49_{29}; *Nu trapse di foame* = Nu suferì de foame 251_{11}; 3° *s-tragă*=să tragă, să fie curent 129; *Trădeà un vimtu mare*=Suflà un vânt puternic 20_{27}; 4° *trapsi mînă di la nîs* = se îndepărtă dela dânsul 96_{12}, 98_{15}; *di ducă mînă nu trapse*=de dus tot s'a dus, nu se lăsă fără a se duce 8_{5}; 5° *cît tradi frînda ș-arina* = cât frunza și nisipul de mult 98_{12}; 6° *Tràpsiră șcurtița* = Traseră la sorți 8_{18}; 7° *trădeà s-moară* 290_{33}; *trădeà di moarte* = trăgeà de moarte 70_{15}; 8° a trage în gazdă; *iu aveà traptă pàrmătefțîl'*=unde trăseseră negustorii 60_{25}, 51_{8}, 81_{31}; *tràpsiră ndreptu* =merseră drept la 78_{37}; 9° *tràpsiră nă bană ca di amiràți* = traseră, duseră o viață de alea împărătești 78_{38}; 10° pornesc: *cîndu trapse dit xeane* = când pornì din străinătate 1_{9}, *tràpsiră de-aclò*=porniră de acolo 12_{32}, 65_{24}; 11° *si-și tragă calea*=să-și vază de drum 37_{12}, 49_{18}; 12° mă depărtez: *tràpsiră dit irìnia țea di păduri* = se depărtară din pustietatea cea de pădure 35_{29}, 88_{5}; *nu ma puteà s-tragă*=nu mai puteà înaintà 261_{5}; 13° *După țe tuțĭ tràpsiră corlu*= După ce toți jucară în capul horei 34_{19}; 14° *trapse priste nîs și-l culcă mpade* = trase (din pușcă) peste dânsul și-l culcă la pământ 19_{23}.

Trambă sf.=schimb, a da una pentru alta; *Feați tu oraă*

trambă=Făcù schimb numai decât 54_{16}; 79, 93_6.
Trandafir sm. = trandafir, roză 319, 421.
Trandafiă, trandàfilă sf. = roză, trandafir 9_{13}, 161_{16}, 180.
Trandafil'auă sf. = trandafir.
Trap, pl. *trapurĭ* sn. = vălceà, părăiaş 166_{14}.
Traptu adj.=tras; frumos la faţă, cu trăsurile regulate; *cu nărli trapti* = cu nasul frumos, regulat 36_9.
Trastu sn. = traistă 78_{16}, $_{17}$, 306. La Samarina se aude: *traşt.* Vezi: *tastru.*
Tră prep. = pentru, de 10_2, 34_{12}, etc.; *tră frică easte*= este de temut 4_8; *tră soţ*= de tovarăş, ca tovaraş, 13_{32}; *si-l' da h'il'i-sa tră nîsă*= să-i dea pe fiică-sa în locul ei 46_{23}, 79_{11}; *tre-aţeà* = de aceea 60_{36}; *tr-ahî't lucru*=pentru o nimica toată 10_4; *trea îndao ḑîle* = după câtevà zile 73_{26}; *tr-arideare* = pentru ca să râză 8_{20}; *tră puţînă oară* = după puţin timp 86_{25}; *tră-ţe* = pentru ce 3_{15}, 22; Vezi: *tă*, format din *tră*, prin căderea lui *r*.
Trăḑeare sf. = tragere 53_{18}; *unǎ trăḑeare ş-unǎ agudeare feaţe tu semnu* = Cum a tras, a şi nimerit la ţintă 345_{26}. De asemenea: *trăḑire.*
Trăş, Vezi: *trîş.*
Trăstic, tăstric sm. = traistiţă.
Trăt [din *tră* + *tu* (=în)] prep. = pentru 160_{24}, 344_{37}; *nu erà trăt lume aclò*=nu erà pentru (a ieşi) în lume acolo 39_{14}, 45_4.

Trea. Vezi: *tră.*
Treacă sf. = 1° trecere; 2° traiu; 1° *după treaca treĭlor ḑîle* = după trecerea celor trei zile 170_{19}; 2° *nu ş-aveà treacă ičĭ*=nu trăià de loc bine 195_{33}, 282_{34}.
Treambur şi **treamur** vb. I = tremur 171_{20}; *carĭ făţeà s-treàmbură munţîl'* = care făceà să se sguduie munţii 14_{26}; *acăţă s-treàmbură* = începù să tremure 14_3; *acăţă s-treàmbură loclu* = începù să se cutremure pământul 17_{38}; *acăţară..... s-treàmbură di frică*...începură.... să tremure de frică 341_{14}; *trimbură ca vearga*=tremurà ca varga 115_{32}, 350_{23}; *treamur* 158; *s-treàmură ca vearga* 298_{24};
Treea, Vezi: *trei.*
Treàţire şi **triţeare** sf. = 1° trecere; 2° căutare; *ma multă treàţire are ţeara* = mai multă căutare are ceara 79_{23}.
Treazĭ (a-) = a treia zi 46_{33}, 327_{28}.
Trec vb. III=trec; 1° *s-trec noaptea* = să petrec noaptea 94_{28}; *u treaţi (amarea) diznòŭ* = trece prin mare iarăş 48_{22}; *treţe* = trece 173_{32}; *tra s-treacă prit amare* = ca să treacă prin mare 4_3; *triţeàm*=treceam 6_{19}; *triţeà ḑî'lile*=treceau zilele 1_3; *tricù mùntile*= trecù, străbătù muntele 4_{23}; nu *tricù multu* = nu trecù mult timp 2_{10}, 21_6; *ńĭ-ari tricută* = mi-a trecut 52_1; *nu ş-aŭ tricută cîmeşli* = nu şi-au trecut (=nu şi-au îm-

brăcat) cămăşile 34_{21}; 2° *cîndu tirţeà* (în loc de: *triţeà*) = când treceà 480_{36}; *tircù* 238_{3}; 3° *cît g'ine triţeà aestă fumeal'e*=cât de bine trăià această familie 23_{31}; *nu triţeà g'ine cu soacăr-sa* = nu trăià bine cu soacră-sa 22_{17}, 30_{8}; 4° *treaţe cama sirma di ţeară*=are trecere (= preţ, căutare) mai mult mătasea decât ceara 79_{19}; 5° *Na! că nu treaţe, easte pără vecl'u*= Na! căci nu merge, este monedă veche 25_{25}; 6° *necă tricù zbor* = nici n'a fost vorbă 156_{34}.

Treĭ num. = 1° trei 22_{34}, 31_{32}, 32, 65, etc.; *pîn tu treĭ*= până la trei, până la a treia oară 39_{34}; *s-vă bag a treĭlor cîte nă angučitoare* = să vă propuiu la toţi trei câte o ghicitoare 40_{34}; 2° *treĭl'i*=câteşi trei 3_{28}, 82_{31}; *treĭl'ă* 476_{24}; fem. *treĭle*; *nă oară tu treĭli ḑîli mîcà* = mâncai odată la trei zile 89_{5}; 3° *a treea (a treĭa)* = a treia 13_{22}, 200; *pînă tu a treĭa* = până într'a treia $10_{32, 33}$; 4° *treĭlu* = al treilea 82_{2}, 90_{11}, 222_{28}, 414_{27}, 463_{30}; *cu treĭlu* = cu al treilea 147; *deade cale a treĭluì pilistèr*=dete drumul la al treilea porumbel 460_{23}; 5° *di treĭ-treĭ ḑîli*=din trei în trei zile 104_{20}; 6° *a treaḑî; a trea-ḑì* = a treia zi 22_{6}, 76_{38}; *a trea (=treea) seară*=a treia seară, când vin ursitoarele şi menesc noului născut soartea 129_{4}, 319_{15}; 7° *că-ĭ cu treĭ scînduri*= căci este netot, prostănac: a fi într'o doagă 54_{10}, 209_{21}.

Trespră, trèspraţe, trèsprăḑaţe num.=treisprezece.

Tresprig'ing'iţĭ, tresprăvìng'iţĭ şi **tresprăvìvinţi** (Samarina) num. = douăzeci şi trei 491_{11};

Tri prep.=pentru 16_{28}, 34[illegible]; *tre-alumtare*=pentru luptare 15_{4}; *tri niscănte ḑile* = în câtevà zile 39_{33}; Vezi: *tră*.

Tricùt adj.=trecut; *tute tricùtile* = toate cele trecute 205.

Triḑăţĭ num.=treizeci 250[illegible], 299_{11}.

Trifiruşcu adj.=fraget; plăpând 111_{4}.

Trimeare şi **trimere** sf. = a treia seară dela naşterea cuivà, când vin ursitoarele, ca să-i menească soartea 332_{20}. Din ngr. trei-zile.

Trimburare şi **trimurare** sf. =tremurare; cutremurare.

Triscatarat sm.=dracul; din ngr.: de trei ori caterisitul 341_{3}.

Triţeare sf.=trecere 449; *tră tiţearea oara*=de omorît timpul, de trecut vremea 194_{34}; *ună triţeare dinàparte de-amare* = îndată ce a trecut pe celălalt ţărm al mării 68_{37}. Vezi: *treàţire*.

Trivà şi **trivaŭă** sf. = răspântie, unde se întretaie trei drumuri 88_{26}, 464_{12} (Epir).

Trìş, trăş adv.=tocmai 34[illegible], 47_{18}, $51_{35, 37}$, 143_{35}; *trîşi -n vale*—tocmai la vale 100[illegible]; *trăş aclò arsărì gl'emlu* cât colo sărì ghemul 26[illegible]; 69_{26}. De asemenea: *tăş, ti*[illegible].

Trìt 64_{4}; Vezi: *trăt*.

Troară adv. = numai decât, îndată, la moment 21_{15}, 41_{19}, 42_{27}, 43_{35}, 52_{39}; *ma troară* mai curând 56_{22}, 102_{17}, 400. Vezi: *oară*.
Trop, pl. *tropurĭ* sn. = chip, fel, mijloc, mod 9_{35}, 21_{9}, 92_{9}; *cu vîră trop* = cu nici un chip 139_{36}, 243_{13}; *Are tropurĭ bune* = are maniere frumoase; este delicat.
Troput sn.=treapăt, mers de cai 223_{1}, 380_{10}.
Tru prep.=întru, în; *tr-ună noapte*=într'o noapte; 14_{25}; *tru oară*=la moment 15_{5}, $_{23}$; *tro-aisle locurĭ* = în aceste locuri 440, 237. Vezi: *tu*.
Trub vb. I=1° a fi neastâmpărat: *băgà... s-trubă*=se puneà... să fie neastâmpărat, să facă nebunii 136_{20}; 2° a turbà. Vezi: *turbu*.
Trumbetă sf. = trompetă 42, 43, 44.
Trunduescu vb. IV=sguduiu, clătin; *s-trunduì* = se clătină 40_{13}; se sguduì 43_{25}; *trunduescu*=sguduiu 102_{26}, 118_{22}, 244, 279_{33}, 464.
Trunduire şi **trundueare** sf.= sguduire 147_{27}, $_{30}$.
Trup, pl. *trupurĭ* sn. = trup, corp 13_{20}, 15, 35_{37}, 85_{9}, 173, 313; *avù ş-trăḑeà truplu di curmàt*=abià îşi duceà corpul de obosit 147_{4}.
Tu pron. pers. II sing. = tu (numai în unele expresiuni): *tu ştiĭ !*=tu ştii!
Tu pron. posesiv=tău: *tatătu*=tată-tău; gen. dat. *-tuĭ: tată-tuĭ*=tatălui tău (pretutindeni).
Tu prep.=în, la, pe; *tu virdeaţă*=pe verdeaţă 2_{11}; *tu puţ*=în puţ 13; *tu tot loclu* = peste tot pământul 17_{36}; *tu fugă* = la plecare 1_{21}; *tu xeane*=în străinătate 1_{2}, etc., etc. (Vezi: *tru*, din care s'a format acest cuvânt *tu*, prin căderea lui *r*); *to*, când urmează un cuvânt începător cu *a* şi cu care formează un diftong: *to-avlie* = în curte 1_{30}, etc., etc.
Tuc ! = toc! poc! 110_{30}, 338_{10}, 356_{18}.
Tučine sm.= tăciune 1_{16}; art. *tučìnile* 226_{36}, 298_{18}; pl. *tučińl'i* = tăciunii 19.
Tueàg sn. şi **tueagă** sf. = băţ 260, 320_{28}, 439, 473 pl. *tueagurĭ*, *tuèḑĭ* şi *tueaḑe*.
Tufă sf.=1° moţ de păr, tufă de păr 120_{35}, 401_{39}; *lu nčupă di tufă*=îl înhăţă de păr 341_{1}; 2° buchet 173_{25}; 3° tufă, boschet (de pomi, etc.).
Tufek'e sf. = puşcă 19_{16}, 87_{23}, 88_{22}, 120_{25}; *cu tufek'a s-loagudeàĭ, sînḑe nu curà di nîs*=cu puşca să-l fi lovit, sânge nu curgeà de pe dânsul (de trist, de amărît ce erà) 68_{39}.
Tufiččì sm.=armurier; pl. *tufiččàţĭ* 445.
Tuk'escu vb. IV = 1° topesc; *să s-tuk'ască tută căliva*= să se topească toată coliba 26_{13}; *neaua s-tuk'ì*=neaua se topì 302_{24}, 171; *Mintea noastră... tuk'ită la un loc* = Mintea noastră... topită (=strânsă) la un loc 168_{8}; 2° *ti tuk'işĭ di ninsumnată* = mi te topişi, mi te prăpădişi de nedormit 36_{20}; 3° *L'-tuk'ì ş-alg'il' tri niscănte ḑîle* = îi tocă şi albii

(= megedielele albe) în câtevà zile 39_{33}; *tuk'i avearea* = prăpădì, tocă averea 428. 354_{33}.
Tuk'irea (şi: *tuk'area)* sf. = topirea 171.
Tul adj.=nebunatic, năuc, zăpăcit; *armase ca tulă*=rămase năucă, zăpăcită 74_1.
Tumbă sf.=1° morman de pământ în şes, lat. tumulus, precum se găsesc în câmpia Salonicului o mulţime; 2° dare peste cap, fr. culbute; *şi tumbi, culutumbi se-aflà di noù trăş în g'os* =şi deaberbeleacu, deaberbeleacu se aflà iarăşi tocmai în jos, de vale 48_{30}.
Tumtu adj.=tuns; *laì tumte ş-laĭ k'irute* = tontule şi prostule 103_{27}; *tumta di soacră* = bat'o pustia de soacră 301_{17}.
Tundu vb. III = tund: *îl tumse* = îl tunse 503; *tundeà un čelnic oĭle* = tundeà un *celnic* oile 128_{25}. Perf. *tumşu, tumsişĭ* şi *tumsèşĭ, tumse, tumsim, tumsit, tùmsiră*. Part. *tumtu, tumtă* = tuns, -ă. Inf. *tundeare* şi *tùndire* = tundere.
Tură adv.=acuma (la Molovişte, Gopeşi) 236. Vezi: *tora*.
Turbare sf. = turbare 197_5, 337.
Turbàt adj. = turbat 109_4, 275_{24}, 323, 441, 442; *de-ansărată turbată*=de sărată ...ată 180_{11}.
...urbèḍ vb. I=turbez; ...e *acăţà s-turbă tu* ... sângele începù să turbeze, să fiarbă, să clocotească într'însul 16_{32}; *turbă* 196_4.
Turbur vb. I = turbur; *mi* ∾ = mă turbur, mă neliniştesc 167_{18}.
Turburàt adj.=turburat, neliniştit 167_{17}. Inf. *Turburare* = turburare, neliniştire.
Turcu pl. *turţi* sm. = Turc.
Turk'ie sf. = Turcia 382_{31}.
Turlie sf.=fel. chip, mod 15_{13}, 18_{28}, 175, 199; *ţi turlie?* = ce fel? 57_{34}.
Turmă sf. = turmă 185, 240.
Turnare sf. = întoarcere, înnapoiere, turnare, vărsare de apă, atârnarea mai mult într'o direcţie a poverii unui catâr sau cal, etc.
Turnàt adj. = întors, înnapoiat 76_{20}, 108_{18}.
Turnată sf. = întoarcere, întors; *tu* ∾ = la întors, la întoarcere 32_7, 37_{19}, 104_{35}, 273_{19}; *ună turnată bărbatu-su* = cum se întoarce bărbatul său 190_{11}.
Turnătură sf. = turnătură, găzduire, ospitalitate 190_4: *nu erà om... ţe s-no-aĭbă turnătură la nîs* = nu erà om... care să nu-l viziteze, care să nu găsească primire, ospitalitate la dânsul 355_{32}.
Turtă sf. = turtă 23_{15}, 30_2, 229_1, 361; *galbin ca turta di ţeară*=galben ca turta de ceară 8_{38}.
Tùrtură şi *turtùră* sf. = turturică 182_{25}.
Turuşte (şi *turîşte)* sf.=târlă, stână 401.
Turùtutu! = sunetul trompetei 44.
Tuşèḍ vb. I şi IV. = tuşesc:

tușè = tușì, a tușit 194_{32}. Inf. *tușare*, *tușire* = tușire.

Tut adv. = 1° tot; pl. *tuțĭ*; fem. *tută*, pl. *tute* (pretutindeni). Gen. Dat. m. sing. *a tutlùĭ* (puțin întrebuințat), fem. *a tutl'èĭ*; pl. m. f. *a tutulòr* 57_{30}, *a tutlòr* 45_{29}; 2° mereu, tot, într'una: *tut ma-l' ḑițeà* = îi tot ziceà 56_{14}, $2_{14, 16}$, 1_{24}; 3° *unu ș-tut i la părințî* = unicul este la părinți 126_{21}; *ș-aveà un ficòr ș-tut* = își aveà un băiat unic 187; 4° *amintà mașĭ treĭ aspri tut-tut* = câștigă trei bani peste tot 65_{23}, 81_{30}; 5° *Tute ca tute* = toate ca toate 88_{17}, 34_4; 6° *cu tut aestă* = cu toate acestea 33_{28}, 36_{23}, 131; *tut cą ìnima l'-erà frîmtă* = cu toate că inima-i erà îndurerată 33_{12}; 7° *ațèl cari ște țe-l' ḑîse tută calea* = acela cine știe ce-i zise pe tot drumul 13_7; *tută ḑua* = toată ziua, mereu 71_5. Vezi: *tot*.

Tutdiună adv = totdeauna (Ohrida) 166_{21}.

Tutìpută sf. = avere în vite, cai, oi, capre, etc. 89_{28}, 121_8.

Tutune sf. = tutun 311_{32}.

Ț

Țae sf. = țeavă; *s-fățeà țae* = se săturau bine, mâncau de nu mai puteau 176_{24}, 228_4, 162_{30}.

Țal = particulă întrebuințată a desemnà pe nevasta cuivà: *Țal-Curcubetă* = soția lui Curcubeta 134_{13}; *țal Corbu-Čilibì* = soția lui Corbu-Cilibiu 473_{19}.

Țanḑacùk', nume propriu în basme 106, 109.

Țap, pl. *țak'* sm. = țap 459_{20}.

Țară sf. = pământ, țărină 95_{14}, 193_{30}, 468_{18}; *țară di mortu l'-băgară* = (pământ de pe mormânt îi băgară), se zice de unul, care doarme dus 120_{13}, 365_{13}, 397_1; *Durńà ca di țară di mortu* = Dormiau adânc, în nesimțire 311_{33}.

Țas vb. III = țes 265_{39}; *s-u țas* = să o țes 210_{19}; *țăsură* 443_{23}; *țăsùt, țăsută* 443_{20}. Inf. *țăseare* = țesere.

Țăruh'e sf. = opincă 80_{33}, 271, 382; *îl' deàdiră țăruh'le* = îl goniră 185_{18}.

Țe și **ți** pron. = ce, care; «*țe*» se aude la Aromânii, cari, de obiceiu, la sfârșitul cuvintelor rostesc «i» în loc de «e»; «*ți*» la toți Aromânii, cari păstrează pe «e» la sfârșitul cuvintelor și nu-l prefac în «i» (pretutindeni); 1° *di oara țe u viḑù* = din momentul în care o văzù 13_3; 2° *l'-aspuse calea țe apucară càpîrle* = îi arătă drumul, pe unde apucară caprele 27_{12}; 3° *li ascumse tu 400 di guvi, țe nec draclu s-nu poată s-le-află* = le ascunse cât se poate de bine, încât nici dracul să nu le poată găsì 55_7; 4° *țe-ĭ nîs, nu-ĭ vîră* = ce-i dânsul, nu-I nimeni (Se zice despre lăudăroși) 90_6.

Țea, 10_1. Vezi: *ațeà*.

Țeam. Vezi: *ḑîc*, *duc*.

Țeară sf. = 1° ceară 8_{18}, 23_{21},

79; lumânare (de ceară) 157_{32}; 2° *galbińĭ... ca ţeara* = galbeni... ca ceara 48_{24}; *vrea s-tuk'à ca ţeara*=s'ar fi topit ca ceara 182_{13}; 3° *s-u căftàm cu ţeara* = deaş fi căutat-o cât de mult 185_{25}, 197_{24}, 346_{10}.

Ţeàţire sf.=năut 116_{15}; Neghiniţă (în basmele aromâne) 116-118.

Ţe-că = cu toate că, deşi, totuşi 91_{6}, 194, 409, 445_{1}. Din: *ţe-ĭ că-ĭ* (= ce este, că este, cu toate că este).

Ţem. Vezi: *ḑîc, duc.*

Ţer sn.=cer 21, 80_{9}, 119_{17}, 167.

Ţer vb. III = cer (pomană), cerşetoresc; *s-ţeară* = să cerşetorească 57_{23}; *acaţă s-ţeară* = începe să cerşetorească 89_{31}, 350_{9}. Pe când Aromâneşte: *čirşescu* înseamnă: cer stăruitor, caut cu ardoare mare cevà.

Ţerbu, pl. *ţerg'i* sm. = cerb 63, 140_{44}, 150_{24}, 192, 244; *Ţerbul de-amàlamă* = Cerbul de aur 351-352.

Ţi pron.=ce 14_{17}, 39-41, 78, etc., etc. Vezi: *ţe.*

Ţi conj.=ci, însă 15_{13}, 477_{39}.

Ţi! interj. 64_{12}.

Ţigară sf. = ţigară 39_{18}, 147.

Ţigărèt sn. = ţigaretă 426.

Ţilàr sn. = chelar, pivniţă 53_{36}, $108_{8, 9}$, 122, 148_{9}, 405.

Ţilă sf., nume de femeie 53-55.

Ţili-pae sm. = terchea-berchea; *tuţĭ ţili-pàeańl'i* = toţi terchea-berchii 501_{1}.

Ţin vb. I=cinez; *s-ţină deadùn*=să cineze împreună 238_{25}; *După ţe ţinară* = După ce cinară 80_{7}. Inf. *ţinare* = cinare.

Ţină sf.=cină 238_{25}; *şi-l' ţînù pri ţină*=şi-i ţinù la cină 80_{8}; *adră ţina* = prepară mâncare de cină 286_{33}.

Ţinḑeare (şi: *ţînḑire)* sf. = încingere; *ǵone tră ţinḑeare apula*=(voinic, bun să-i încingi paloşul): voinic viteaz! 445_{24}.

Ţine pron.=cine, care 419_{22}.

Ţingrime sf. = frig, care îngheaţă de poleieşte totul pe jos 171_{1}, 172.

Ţingu vb. III = încing 12_{10}, 14_{15}; *ş-ţinḑi àrmatli* = îşi încinge armele 47_{10}, 87_{23}, 115_{26}, 156, 157. Perf. *ţimşu* = încinse; Part. *ţimtu, ţimtă*=încins,-ă. Inf. *ţinḑeare* şi *ţînḑire* = încingere.

Ţinivà pron. neh. = cinevà. oarecine 325_{36}.

Ţinţi num.=cinci 233_{11}; *pînă z-ḑîţĭ ţinţi* = până să zici cinci: numai decât 61_{31}; *ţînţile* şi *ţînţirlu*=al cincilea 461_{35}.

Ţir sn. = ciur 204, $451_{28, 38}$; pl. *ţire* = ciururi.

Ţirimońe sf. = pompă, alaiu, ceremonie 293_{48}.

Ţiripùl'ŭ sm.=puiu jumulit, fără aripi 499_{26}.

Ţiritòr sm. = cerşetor 241_{36}: fem. *ţiritoańe*=cerşetoare.

Ţiròńŭ sm.=ţâr, peştişor 70_{11}, 84_{15}.

Ţispră şi **ţispràḑaţe, ţispràḑàţĭ** num.=cinsprece, cinsprezece; ∾ *di ańĭ* = cinsprezece ani 333_{22}.

Ţitate sf. = cetate, fortăreaţă 35_{28}, 242-250, 437_{26}.

Ţiţir-viţir! = cuvânt prin care se imită ciripitul rândunelelor $10_{1, 2}$.

Ţiur vb. I = a ciripì (când

paserea este amenințată de vreun pericol); *puil'i țiură* = puii ciripiau (de spaimă) 224_8, 379; *țiurară*=ciripiră 266.

Țivà pron. neh. = 1° cevà 2_{30}, 7_{34}, 8, 15_{25}, 40_5; 2° nimic: *nu-ĭ țivà* = nu-i nimic 3_5, 5_{31}, 25_{12}, 58_9; *u băteà... ti icĭ țivà* = o băteà... pentru o nimica, fără nici un motiv 21_9; 3° *s-nu țivà* = să nu care cumvà, să nu cumvà 79_{26}, 89_5, 95_{11}; *nu-ńĭ vid̦ùșĭ țivà căpîrli* = nu-mi văzuși cumvà caprele 27_{10}, 22_{12}.

Țivale sf. pl. — fărmături, bucățele 227_{12}, 353_{26}.

Țopă sf. — bucată mare (de pâne) 274_8.

Țuc! = țuc! arată chipul de a bea în continuu 264_{18}, 422.

Țucuescu vb IV = a bea, a țucuì; *li țucuì tute* = le băù pe toate 338_{10}.

Țupată sf. = secure 29_7, 103, 356_{14}, 454.

Țùpătă! = șovâlc! arată un mers greoiu, schiopătând, șontâc 11_{19}, 264, 369_{28}.

Țupătiče sf. = secure mică 159_{15}.

Țin vb. II și III = 1° țiu; *ma țińĭ s-ti duțĭ* = dacă ții să te duci 8_7; *țineà cu dințî di h'er* = (țineà cu dinți de fier) țineà tare, țineà stăruitor 12_{21}; *nu țińĭ minte* = nu-ți reamintești 82_7; *țîn s-lu mîc ti preasińĭ* = țin (=am dorința) să-l mănânc la post 233_{36}; 2° a durà: *nu țînù multu* = nu dură mult 23_{31}; *mașĭ cît țîneà grìndinea* = numai cât durà grindina 52_{31}; 3° a îndrăznì, a cutezà: *nu lă țîneà* = nu cutezau 23_5, $_{10}$; *nu-l' țîne* = nu îndrăznește 317_{16}; *ma-l' țîne a ğònilui* = dacă îndrăznește voinicul 61_4; 4° mă stăpânesc: *s-țînù, cîtu s-țînù* = se stăpânì cât se stăpânì 364_{28}; 5° susțin: *țîneà, că nîsă-ĭ ma mari* = susțineà, că dânsa-i mai mare 96_3; 6° *casa moàșil'eĭ nu țîneà ahîntu multu* = casa bătrânei nu țineà atât de mult; nu erà așà solidă 46_{10}; 7° *țàn.: si s-țână di zbor* = să se ție de cuvânt 163_{18}; 8° *îl' țîn calea* = îi ațin drumul 293_7.

Țîneare și *(țî'nire)* sf. = ținere; îngrijire 300_{23}; întreținere: *casa vrea* ∾ = casa trebuià a fi întreținută 195_{29}.

Țîță sf. = țâță 86_3, 203_3; *țîță n- gură* = (mură'n gură), deagata, fără osteneală 366_{34}.

U

U pron. fem. Acus. = o; *u vid̦ùĭ* = o văzui.

U pers. a treia a verbului *h'iŭ* saŭ *escu* = sunt. Vezi: *h'iŭ*.

Uare sf. = ouare, a ouà; Indic. prez: *où*, *uèd̦ĭ*, *oàŭă*, *uàm*, *uàțĭ*, *oaŭă*. Imperf. *uàm*. Perf. *uàĭ*. Imperat. *oàuă* și *oàuă-te!*

Uàt adj. = ouat; *uàt di gă-l'ină* = ouat de găină 100_{29}.

Uă (pronunță ŭă, o singură silabă) = interj. de uimire, de surprindere 7_{18}, 254_{18}, 290.

Ubòr, pl. *uboare* sn. = curte 216_8, 323, 425, 443_{13}.

Ucă sm. = ocà, pl. *ucàțĭ (ucàḑĭ)* = ocale 82_{35}; *nu erà di ațèl' cu ucălu patrusute* = nu erà din cei cu ocaua patru sute (subînțeles: dramuri), adică: erà cam prost 276_{32}. Vezi: *ocă*.

Ucnă sm. = cană: fel de boià, cu care se cănesc la unghii femeile și-și boiau miresele altădată părul 270_{33}, 365_4; *ș-armàsiră ca Sulta cu ucnălu* = își rămaseră cu rușinea, (cu pofta neîmplinită) 34_{28}.

Ud vb. I = ud; *făr sî-l' si udă* = fără să i se ude 73_{10}; *si-ș udă grumazlu* = să-și ude, să-și stropească gâtlejul 293_{15}; *ș-udà*=își udă, își stropì 365_{24}.

Ud adj. = ud; *ea-le ĭu vine Avul Nicola, ud-mučale*= iată-l unde vine sfântul Nicolae ud leoarcă 20_{24}; *țe h'iĭ acșì ud* = de ce ești așà ud 20_{26}; *ma ud* = mai ud 447_{33}

Udae sf. =odaie; pl. *udăĭ* 36, 38_{18}, 59, 88_{11}. Vezi și: *odă, udă*.

Udare sf. = udare, stropire; udătură.

Udàt adj. = udat, ud.

Udă sm. =odaie; pl. *udàțĭ*= odăi 36_1, 42_{30}, 77_{34}, 87_{36}, 90_8; *mutrescu nauntru udă di udă* = caută (ei) înnăuntru din odaie în odaie 4_{16}.

Udăiță sf. = odăiță.

Udătură sf. = udătură.

Udìcă sm. = odăiță.

Uḑire sm. = uger; *că lă zdruncinà uḑîrle* = căci le stâlcià ugerele 17_1.

Ueàr sm. = oier, crescător de oi 1_{26}.

Uf! interj. = of! uf!

Ugurlìŭ adj. = de bun augur, priincios.

Uğàc sn. și **uğak'e** sf. = ogiac, coșul casei pe unde iese fumul; *uğaclu-ĭ strîmbu*= coșul de vatră e strâmb 209; *s-nu o-lasă s-l'i k'ară uğaclu* = (să n'o lase să-i piară căminul): să n'o lase să i se stângă familia 261_{27}; *featà di uğak'e* = fată de familie bună.

Uh! interj. = uf! 90_{14}.

Uhtare sf. = oftare 279_7.

Uhtèḑ vb. I = oftez; *uhtà* = oftà 200_{10}; *s-uhtà nicurmàt* = oftà neîncetat 368_1; *uhtă* = oftă 17_4, 213_{24}.

Uhticare sf. = ofticare.

Uhtik'èḑ *(mi ~)* vb. I = mă oftichez, mă atac.

Uh'el'e sf. = țipar 84_{29}.

Ui!=interj. de spaimă, de mirare, etc. 486_{10}.

Uidia sf. = potriveală, asemănare 12_{30}, 85_{35}.

Uidisescu vb. IV = potrivesc 270. Inf. *uidisire* = potrivire. Part. *uidisìt,-ă* = potrivit.

Uĭnisìt adj. = încremenit 172_{32}.

Ulalèc sm. = barză (Albania). Ceilalți zic: *ștîrc* (Macedonia) și *lelic* (Epir).

Ulcòr sn. = 1° ulcior (vas) 230; 2° bubă ce apare la ochiu.

Umflare sf. = umflare.

Umflătură sf. = umflătură.

Umflu vb. I. = umflu; 1° *um-*

flă saclu = umflă sacul, fură sacul 80_{28}; 2° *umflă*= a umflat (în bătăi) 125_7; 3° *l'-umflă nih'àm k'alea* = îi umflă puțin pielea 290_{20}; 4° *l-umflă ngrîșca* = îl umflă în cârcă, îl luă în cârcă 251_{27}.

Uminătate sf. = omenie, umanitate.

Uminil'e sf. = omenie.

Umir sm. = umăr 324_{17}. Vezi: *anumir*.

Umpleare și ùmplire sf.=umplere.

Umplu vb. III=1° umplu 8_{15}, 23_2, 54, 63_{28}, 76_{34}; *ńi-umplù casa*=îmi umplù casa 32_8; 2° *s-umplù loclu*=se svonì în tot pământul 177_{23}; 3° a împlinì; *să s-umplă di cu tot patrudățli di ḑili* = să se împlinească în totul cele 40 de zile 36_{13}; *umplù 21 di ańĭ* = împlinì 21 de ani 199_{34}; *carì s-umplură ḑi'-lili* = dacă se împlinì terminul 131_{37}; 4° *le-aveà umplută măratlu* = o băgase pe mânecă, se speriase rău 9_1; *li umplù lamńa*=se sperie grozav balaurul 115_{32}, 248_{10}, 197_{32}; 5° *s-umplură tuțĭ atumțea* = se convinseră toți atunci 55_{34}; *s-umplă cărăfeta* = să convingă, să înduplece $162_{36, 37}$, 85_{39}, *l'-umplù curcubeta* = îl convinse 164_1; 433_{33}.

Umtu sn. = unt 258_{38}, 335_{31}; pl. *umturĭ*.

Umtură sf. = untură.

Un, fem. *ună* num.=un (pretutindeni). Gen. Dat. *a unùĭ, a unèĭ;* (și: *a ùnuluĭ, a ùnil'eĭ)*; pl. *(nîscînțĭ)* Gen. Dat. m. și fem. a *unòr*.

1° *un cîte un* = unul câte unul 11_{10}; 59_{21}; *ună cîte ună* = una câte una 1_4; cu deamănuntul 66_{21}; 2° *un di un*=unul câte unul 70_{10}, 120_{20}, 246; *ună di ună* = cu deamănuntul, una câte una 51_3; 3_0 *pîn di un (ună)* =până la unul 77_{28}, 80_{26}; 4° *unu ș-un*= unu și unu (a fi distinși, aleși) 317_{25}, 458_{24}; 5° *ună-ună* = într'una, mereu, fără întrerupere 142_{13}, 155_{39}, 213_{17}; 6° *ună z-duțeà cu bătearea luĭ*=cântà într'una 44_{15}; *ună l'i si duțeà* = stăruià mereu 85_{38}; 7° *L-tindu di una* = îl întind neîndoit 102_{15}; 8°=*aveà un fičoru ș-tul* = aveau un băiat unic 84_3, 199_{24}; 9° *ună* = îndată ce, din moment ce: *ună cît sculă mètura* = îndată ce ridică mătura 29_{18}, 52_{32}; *ună ağumtă* = îndată ce sosì 161; *ună căpsălsire* = îndată ce o șterse 162, 190_{10}, 451_{24}, 502; 10° *ună l'-are* = la fel îi consideră 281_{11}; *eară-l' ună* = erau la fel 185_{16}; *ună fațe* = e tot una 247_9; *li feàțiră ună*=le făcură una 14_9; 11° *pînă s-ḑițĭ «ună»* = cât ai zice «una», într'o clipă 39_{15}; 12° *nu s-discùmpără lișòr cu ună cu doàŭă* = nu se răsplătește ușor cu una cu două 67_{11}; 69_4; 13° *l'a pri un, dă prealantu* = a fi la fel, a fi unul ca și altul 81_{35}; 14° *ună-alta* = una alta 60_{36}, 398_{25}; *ni ună, ni altă* = nici una, nici alta (= fără a sta mult pe gânduri) 60_{36}, 56_{29}, 76_{16}.

Ună-oară adv.=odată 1_{1}, 18, 20 etc. vezi: *oară*, *unoară*.

Unășună adv. = dintr'odată, numai decât 1_{15}, 2_{26}, 52_{18}, 70_{20}, 82_{11}, 134_{4}, etc.

Undă sf.=undă 355_{29}; *l'-viñe unda*=l'a apucat arțagul; pl. *unde*, art. *ùndile*=undele.

Unḑescu vb IV = aseamăn 415; *nu unḑeaște s-h'ibă lucru bun* = nu miroase a lucru bun 311_{2}; *cum erà cama unḑită* = cum erà mai bine, mai potrivit 350_{35}; se zice de asemenea: *aunḑescu*.

Ungu 220_{15}, vezi: *aungu*.

Ungl'e sf. = 1° unghie 406; 2° *ne cît traḑi nă ungl'i* = nici cât negrul de subt unghie 117_{29}; 3° *nu erà niți cît nă ungl'e*=nu erà nici cât o unghie, adică: erà o nimica toată 44_{14}; 4° *pri ungl'i* 83_{28} sau *pri ùngl'ile di čoare* = foarte încet, pe nesimțite (=pe vârful unghiilor) 80_{27}, 180_{6}, 269_{4}.

Unoară (un-oara) adv. = odată 21_{30}, 24_{29}, 30_{6}, 56, 59, 315; *nica un-oară* = încă odată 74; *di unoară*=dintr'odată 16_{1}, 17_{3}, 41_{31}, 174_{13}. Vezi: *noară*.

Unsprăving'ițĭ num. = douăzeci și unu 129_{14}; *tu ∾ l'i de-añĭ* = la douăzeci și unu de ani 126_{24}, 199_{30}.

Untulemnu sn. = untdelemn 4, 48_{2} 58_{16}, 62, 69_{22}, 73_{35}, 74, 153_{35} etc.

Upărescu și upurescu. (Macedonia) vb IV = opăresc; *și-l' upăreà* = și-i opărià 29_{14}; *îl' upărîră mîñle*= i se opărîră mânile 74_{10}, 228_{12}, 237. Inf. *upărire (upăreare)* și *upurire* =opăire.

Upărìt adj. = opărit 494; *si sculă ca upărìt*=se sculă ca opărit, adică: numai decât; *ca upărite* =ca opărite (= neliniștite) 223_{12}.

Upăritură sf. = opăritură.

Urare sf. = urare, dorire, felicitare 123_{28}; *alasă urărle* = lasă la o parte urările 34_{11}.

Urăčune sf.=urare, felicitare, binecuvântare 413_{20}, 445_{3}.

Urăscu vb. IV = urăsc; *Il se-aveà urîtă bana* = I se urîse viața 142_{11}. Inf. *urîre* = urîre, plictisire.

Urățame sf. = urîțenie, sluțenie.

Urățamea-loclui = urîțenia de pe pământ, urît foc, monstruos de urît 320_{10}.

Urbare sf =1° orbire 197_{6}; 2° *Urbarea-țĭ!*=du-te încolo! ei! aș! 435_{13}; 3° *țe urbarea-țĭ feațiși?*=ce pe dracu mi-ai făcut? Ce păcătoșenie mi-ai făcut 348_{27}; 4° *Ișĭ viḑù urbarea Amirălu-Laĭŭ*=Și-a văzut neghiobia Împăratul Negru 313_{24}; 5° fig.=noroc: *Pitlu ș-o-avù, că-ĭ urbari aoà*= Pitul crezù, că acì a dat norocul peste dânsul $101_{9, 21}$; *țe urbare deade sti nîs* = ce noroc a dat peste dânsul 366_{32}.

Urdă sf.=urdă, brânză foarte unsuroasă. Se prepară ca și urda românească, fără a i se scoate însă untul.

Urdie sf. = grămadă; *urdie di puĭl'* = stol de paseri 491; ceată 475.

Urdin sm. = 1° brazdă; 2° şirurile de *urdătură* (=urzeală), când pune femeia să urzească; urzitură, urzeală.

Urdin vb. I = a comunicà, a frecventà, a se înşirà; 1° *ş-acăţă s-ùrdină la scul'ò* = şi începù să frecventeze la şcoală 61_{37}; 2° *nu aŭ urdinată pre-aclò* = nu s'au perindat p'acolo 155_{14}; *carĭ urdinară, urdinară dicum deadesoarli pîn...* = dacă se tot perindară de când a răsărit soarele până... 155_{22}; 3° *s-urdină* = să urmeze, să curgă 92_{16}; 4° *s-urdinară goñĭ* = se înşirară voinici 381_{36}, 206_{6}, 472; 5° *îl ùrdină* = îi scoate afară.

Urdinare sf. = comunicare, frecventare, înşirare, eşire afară.

Urdăscu şi ordu vb. IV = urzesc (despre: urzeală); intrighez; pun la cale. Inf. *urdîre, urdare* = urzire.

Urdătură sf. = urzitură, urzeală.

Urdi'c vb. I = urzic (pe cinevà cu urzici). Inf. *urdîcare* = urzicare.

Urdică sf. = urzică; pl. *urdî'ţi* = urzici 168_{20}, 193_{37}, 290-291; *ca urdî'ţĭ k'isate* = (ca urzici pisate): moi de tot 457_{24}.

Ureacl'e sf. = ureche 50, 74, 90_{11}; pl. *urecl'i* = urechi 43_{5}; *Ureacl'a di ac* = gaura acului 102_{14}; 1° *Auşàticlu-ñĭ lo urècl'ili.* = Bătrâneţea mă asurzì 50_{33}; *di-ţĭ l'a urècl'ile* = de te asurzesc 221_{5}; 2° *prit una ureacl'e l'-intrà, prit alantă l'-işà* = nu ascultà de loc 489; 3° *s-nu-l' mîcă urècl'ile* = să nu-l tot plictisească, să nu-l tot asurzească, să-i dea pace 130_{22}, 150_{9}; 4° *ş-acăţă urècl'ile* = se miră grozav 138_{6}, 297_{37}; 5° *nu lî si bate ureacl'a dip aoaţe* = acì nu se sinchisesc, nu se neliniştesc câtuş de puţin 359_{16}.

Urfañe sf. = 1° sărăcie 84_{3}, 124_{6}, 211_{33}, 454; 2° sărăcime 88_{25}.

Urfănătate sf. = sărăcime, lume săracă; popor.

Urfănescu adj. = sărăcăcios; orfan. Vezi: *oarfîn.*

Urg'escu vb. IV = orbesc; *ş-aistă urg'ì* = şi aceasta orbì 58_{12}, 217_{28}; *ma si-l k'ireà, urg'à* = dacă-l pierdeà, şi orbià 217_{25}, 349_{35}.

Urg'are sf. = orbire. De asemenea: *urg'ire.*

Urg'ie sf. = 1° lungimea cuprinsă între cele două braţe întinse orizontal 434_{27}; 2° mănia cerească. Vezi: *urvie.*

Urg'ire sf. = orbire 348_{17}. Vezi: *urg'are.*

Urg'işaluĭ (de-a) adv. = pe orbite, cu ochii închişi: *s-treacă de-a-urg'işaluĭ* = să treacă cu ochii închişi 163_{6}.

Urg'it adj. = orbit 470_{23}. Vezi: *urg'escu.*

Uriel'àt adj. = urechiat, cu urechile lungi; fig.: măgar 186, 187.

Urixescu vb. IV = poftesc, mi se face poftă de cevà; *l'i si urixì nă trandaflă* = i se făcu poftă de un tran-

dafir 9_{13}, 301_{34}. Inf. *urixire, urixeare* = poftire.

Urìz și **arìz** sn. = orez.

Uri't adj. = urît; *uri't s-nu-l vedĭ* = urît încât să nu-ți vie să te uiți la el 219_{35}; *urùt: erà urùt ca loclu* = erà urît ca pământul 320_{1}; *urăt* 383_{13}.

Urăteață *(uruteață)* sf. = (urătate) răutate; urîțenie.

Urățame sf. = urîțenie, sluțenie.

Urlu vezi: *aurlu.*

Urmă sf. = urmă 378; *di urma frati-suĭ nu putù z-da* = de urma fratelui său nu putù să dea: n'a putut să afle unde e fratele său 25_{8}, 306_{23}; *pi ùrmile di čičoare* = pe tălpile picioarelor 172_{26}; *l'-deadi di urmă* = îi dădù de urmă 52_{21}.

Urnipsescu vb. IV = sfătuesc, *urnipsìt* = sfătuit 92_{4}.

Ursàr sm. = ursar, care joacă ursul.

Ursă sf. = ursă 27, 47-49, 93_{27}, 388, 480.

Ursescu vb. IV 1° stăpânesc *urseà* = stăpânià 412_{25}; 2° poftesc: *s-urseşti la călivă* = să pofteşti la colibă 27_{32}; *urscà* = pofteşte, poftim 161_{25}; 3° *cum ursèşti* = cum porunceşti 281_{35}; 4° *ți mìrile l'-ursiră* = ce-i ursiră, ce-i meniră ursitoarele 333_{38}.

Ursire sf. 1° poftire; 2° stăpânire; 3° poruncire; 4° menire.

Ursìt adj. = ursit, menit; poruncit, stăpânit, hotărît; *ună oară țe-ĭ ursită s-h'ibă acşì* = odată, din moment ce-i menit să fie aşà 281_{31}; *ḑua ursită* — ziua menită 167_{28}; *acşì-l' fu ursită* = aşà i-a fost ursit, menit 296_{34}.

Ursită sf. = poruncă: *tru a ta ursită* = subt porunca ta 170_{16}; 2° menire, soarte 200_{15}, 319_{26}.

Ursopi'u, nume propriu — lit. puiu de urs 389.

Ursu sm. = urs 336_{11}; pl. *urşi* 49_{11}.

Ursu-G'anĭ, nume propriu Ioan cel urs 336—345.

Ursùz adj. = răutăcios; fem. ~ *ă* = răutăcioasă 301_{32}.

Urùt adj. = urît, *ştirea țea uruta* = vestea de moarte 74_{13}. Vezi: *urî't.*

Uruteață sf. = răutate 482_{24}: *si s-cură urutețle* = să se curăță răutățile 166_{8}. Vezi: *urăteață.*

Uruțame sf. = urîțenie. Vezi: *urățame.*

Uruțăscu, urățăscu vb. IV urîțesc, devin urît. Inf. *Urățîre, uruțăre* = urîțire. Part. *uruțî't, urăți't,* = urîțit, devenit urît.

Urvie sf. = 1° mânie cerească: *ți-l' viñe urvia* = bată-l mânia cerească 486_{1}; 2° lungimea cuprinsă între brațele întinse 168_{23}. Vezi: *urg'ie.*

Uscare sf. = uscare, a se uscà.

Uscăčune sf. = uscăciune; secetă.

Uscătură sf. = uscătură, lucru uscat; pl. *uscătùrĭ* lemne, surcele uscate.

Uscàt adj. = uscat, sec 29_{13}, 202, 293.

Usi'e sn. = soc; fel de vopseà preparată din foi de soc sau din apă rezultată din

spălarea *băştelor* (= lâna toată de pe o oaie), îndată după ce se tund oile.

Usi'c vb. I = usuc; *l'i seaveà uscată gura* = i se uscase gura 35_{23}; *l-uscară* = îl uscară 162_{4}; *ti usùţî di plîngu*=te usuci, te istoveşti de plânset 320_{30}.

Uspèţ sn. = ospăţ 76_{21}; *şi-l ţinù uspèţ* = şi-l ţinù în ospăţ 244_{36}; *şăḑù..... n-uspèţ* = şezù, rămase..... în ospeţie (ca oaspete) 245_{15}; *îl' viñi si z-ducă n-uspèţ*=îi venì să se ducă în ospeţie, la serbare 192_{35}, 193_{39}; *s-l'-u facă uspèţ* = să-l ospăteze 363_{30}.

Uspiţăl'e sf.=prietenie, amiciţie 339_{2}, 406_{17}.

Ustur vb. I=ustur 90_{11}. Inf. *usturare*, Part. *usturàt,-ă* = usturat.

Ustură sf. = urzeală.

Usturime sf. = usturime.

Usùe. Vezi: *usi'c* vb. şi sbst.

Uş! interj. prin care îndemnăm pe măgari la mers 116_{22}.

Uşe sf. = uşe 19_{16}, 29_{10}, 78_{1}, 134, 392; pl. *uşi*, art. *ùşile* 36_{14}.

Uţă şi **huţă** sf. = vultur (Albania).

Utre sm. = burduf (pentru vin şi untdelemn, şi care se face din piele de ţap) $82_{32, 35}$, 227_{25}; *ùtrile* = burduful 283_{11}; pl. *uţră* şi *uţrî* 311, 379; art. *ùţărl'i* şi *ùţîrl'i*. Vezi: *vătălàh*.

Uvg'e sf.=tivitură, marginea unei haine tivite.

Uvrescu adj. = evreiesc; *limbă uvrească* = limbă evreiască, neam evreiesc 234_{31}.

Uvrèŭ sm. = Evreu, 32, 33, 164, 233—236.

V

Vacă sf.=vacă; pl. *văţî*, art. *văţle* 79_{29}, 86_{21}, 96; *ş-easte vacă*=este prost ca o vacă; *Lo-aŭ ca nă vacă, di-l mulgu*=A fi vacă de muls.

Vah'! adv.=o fi, poate 141_{38}, 257_{27}; *vah' va z-da Dumniḑă di va z-grească* = Doar o da Dumnezeu de va vorbì 74_{15}; *vah' s-curmă ţerbul* = poate că obosì cerbul 192_{18}; *vah' ştea nîs ţivà*=poate că ştià el cevà 243_{1}; *vah' are ş-altu* = poate mai este şi altul 308_{3}. [Etimologia cuvântului este: *va+h'i* = va fi, o fi !].

Vahte sf = vremea, timpul, epoca; *tu vahtea li căloare* = în arşiţa căldurii (de vară).

Vai! interj.=vai! *ca vai di nîsă*=vai de dânsa 45_{17}; *bînà aoà ca vai di nîsă*= trăià acì ca vai de lume 47_{14}.

Vaĭ, va, va-s, forma scăzută din *va să*, servind la formarea viitorului; se întrebuinţează la Epiroţi, Tesalioţi, etc.; *vai aflu*=voiu aflà; *va mi duc*=mă voiu duce; De asemenea: *va s-mi duc* = mă voiu duce, o să mă duc (pretutindeni).

Vale sf. = vale, răuleţ, torent 1_{24}, 21_{12}, 23_{8}, 87_{14}, 278,

etc.; *că ți vale mare vine* = că ce vale (=torent) mare vine 174_{12}; *vale arauă* = vale cu apă multă și torențială 320_{19}; *z-duse n-vale*=merse la vale (=unde se duc femeile și spală de obiceiu rufele) 21_{15}, 62_{1}; *no-alăsă vale ș-pidure* = nu lăsă vale și pădure neumblată, necercetată 25_{18}; pl. **văl'urĭ** 25_{36}, 26_{1}, 50_{9}, 132 și: *văl'* (la Fărșeroți) -văi; *ațèl din vale* = (acela din vale) = dracul 136_{36}. [Se crede că locuințele dracilor sunt văile cele întunecoase.]

Valea-l Condu, nume de localitate în Avela, unde se crede că se strânge, îndată ce se înserează, neamul dracilor 283_{28}.

Valea-l-Șut (=valea celui ciut, fără coarne=) adică: valea dracului, (numit prin eufemism fără coarne); nume de localitate, unde se strâng dracii (Epir) 92_{1}.

Vap! interj. = poc! tronc! 93_{37}, 340_{37}, 343_{5}.

Varcă sf. = barcă 347.

Varliga și **Variga** (la Fărșeroți) = de jur, împrejur; *varliga di varliga* = de jur împrejur 222_{36}.

Vas, pl. *vase* sn. = vas 54_{16}, 122_{6}, 494.

Vasilicò și **vasilicò** sm. = busuioc 202, 447.

Vașe, nume de catâr de coloare roșatică 300.

Vatăm vb. I. = omor, ucid; snopesc în bătăi 51, 57_{35}, 66, 88, 136, 137, 262, 263; *s-u vațĭni feata*=s'o omori pe fată 196; *să-l vàtămă* =să-l omoare 14_{24}; *vătămà oaminĭ* = ucideau oameni 59_{7}; *vătămàĭ* = ucisei 19_{22}; *vitimă* 19_{1}; *vătămă* 50_{20};=ucise, omorî; *di cîți avea vătămată* = de câți omorîse 19; *va-l vatăm*= îl voiu omorî 61_{23}; *pînă-l vătămară* = până îl omorîră 106_{17}; *va nă vătămà tuți* = ne-ar fi omorît pe toți 21_{31}; *ca s-nu ti vătămarim* = de nu te-oiu omorî 69_{28}; *vătămîndalui-lu*=ucizându-l 19_{28}; 2° *j-vătămă mintea, țe j-vătămă* =își frământă mintea, cât își frământă 197_{33}; 3° *îi vineà s-u vàtămă cu pînea n-gură* = îi venià s'o ucidă cu pânea în gură, adică: fără nici un pic de milă 132_{2}; 4_{0} *s-vătămă și s-frîmse pînă se-ascapă*= se prăpădì și rupse pământul, cătând să scape 2_{9}.

Vătăn vb. I=bat, pedepsesc, omor; *s-ti vàtănă* = să te omoare. (La Vlaho-Clisura, Ohrida). Inf. *vătănare*, part. *vătănàt,-ă*. Vezi: *vàtăm*. *Vătănàt* = obosit.

Vatră sf.=vatră, cămin 121_{16}, 147, 171_{4}, 306; *vatra tată-suĭ* = căminul părintesc 42_{14}; *la vatra părintească* = la căminul părintesc 443_{5}; *no-aveà činușe tu vatră* = erà sărac lipit 454_{10}; *o-află vatra arațe* = o află vatra rece: nu găsește pe nimeni 272_{11}.

Văcàr sm.=văcar, care paște vacile 370.

Văcăreață sf. = locul unde dorm vacile noaptea, și care este îngrădit cu zid

sau cu uluci înalți, spre a nu se puteà întroduce fiarele.

Văcărle sf.=cireadă de vaci, turma de vaci 370.

Văcufe sf.=averea imobilă, care aparține bisericii, școalei.

Vălmă sm.=păzitorul iepelor, cailor, 119, 280, 370.

Văpsescu vb. IV = vopsesc; Inf. *văpsire* și *văpseare*= vopsire; part. *văpsìt*=vopsit; *văpsite*=vopsite 486_{28}, *laĭlu ș-văpsitlu* =nenorocitul 294_{3}.

Vărak'e sf.=poleială de aur.

Văreòlac sm.=vârcolac 293.

Vărculàc sm. = vârcolac 296_{26}.

Vărg'escu vb. = mustru, cert 343. Vezi: *vìrvescu*.

Văriga, vezi: *varliga*.

Vărlìg și (**vărìg** Albania) vb. I. = împresor; *vărligàt*= împresurat; *tută pălatea erà vărigată*=tot palatul erà împresurat 243_{35}; Vezi: *anvărlig'èḑ*.

Vărlescu vb. IV = amețesc; *l-vărlì*=îl ameți strașnic 463_{7}; Inf. *vărlire*=amețire; boală la oi.

Vărlu, vìrlu adj.=amețit; apucat de boala *vărlire* a oilor; fig. nebun, trăsnit.

Vărn, Vezi: *vìrnu*.

Vărvescu vb. IV=cert, mustru 310_{14}; Vezi: *vìrvescu*.

Văsilcàc sm. = busuioc 71, 173; Vezi: *vasilcò*, *busul'òc*.

Văsilie sf. = țară, regat, împărăție 57, 87_{33}, 106_{25}, 196, 472_{37}, 292.

Văsilipsescu vb. IV = domnesc, stăpânesc 57_{25}, 123_{25}.

Văsilk'escu adj. = regesc, crăiesc 180_{7}, 187_{13}, 369_{22}.

Văsiloañe sf. = regină 179_{21}, 418, 419.

Văsil'è, văsil'ă *(vìsil'è)* sm.= rege 205, 206, 292, 475-476, etc.

Vătălàh sm.=burduf pentru vin și untdelemn 481_{12}; Vezi: *utre*.

Vătămare sf. = ucidere, vătămare, batere, lovire, etc.; *N-casă no-aveà niți un lemnu ti vătămare șoàrițl'i* = În casă n'aveau nici un lemn de omorît șoarecii 254.

Vătămàt adj.=1° omorît, ucis 135_{5}, 95_{32}; bătut, etc ; *D-ĭu le-aflàșĭ, morĭ vătămată?*=De unde le-ai găsit, fă, bătù-te-ar Dumnezeu? 54_{26}; obosit, ostenit, istovit de puteri, prăpădit 329_{14}, 399_{32}, 465_{22}.

Vătămătură sf.=vătămătură, ucidere; avort (la oi), numit și *băgătură*.

Văzescu vb. IV=vuiesc; bâzâiu 279_{32}; *văzeà clòputle* = vuiau clopotele 23_{16}, 344_{1}.

Văzire sf.=vuire, vâjiire, bâzâire.

Vḑeam, vezi: *fug*.

Vḑiĭ, vḑìm. Vezi: *fug*.

Veàdire sf. = vedere 318_{17}. Vezi: *videare*.

Vearà sf.=vară 12_{22}, 21_{27}, 302; pl. *verĭ* 129_{5}.

Vearà sf. = vară; *cusurină vearà*=vară primară, vară bună. Vezi: *ver*.

Vearde adj.=verde 31, 46_{29}, 97_{2}, pl. *verḑî* = verzi 182.

Vearde *(amirà—)*=împăratul Verde 357—359.

Veardă sf. pl.=legume 89_{37}; verdeţuri.

Veare sf.=cercel; pl. *verĭ*= cercei 37_{8}, 445_{31} şi *veră* 483_{38}; *tu urecl'i-l purtà cu verĭ*=îl purtà cu cercei în urechi 120_{28}.

Veargă sf. = vargă 30_{30}, 32, 92_{20}, 93, 107, 337; pl. *verdi* =vergi.

Veaştid adj.=palid, veştejit.

Vecl'u adj.=vechiu 54_{8}, 256_{37}; *casă veacl'e*=casă veche, învechită 87_{33}; prost 133_{28}; *pradĭ vecl'i*= bani vechi, cari nu merg 25_{31}; *adèturle vecl'e* = obiceiurile vechi 166_{8}; *cîne vecl'u* = câne bătrân, credincios 2_{1}; La Veles şi la unii Muscupuleni se aude şi *vlek'ŭ*, în loc de: *vecl'u* 387; ca şi: *avlèg'ŭ*, în loc de: *avegl'u*.

Ved vb. II = 1° văd 13, 42, 43; *z-veadi*=se vede 44_{20}; *u vede*=o vede 173; *cîndu ţe z-veadă ?* = Când ce să vază ? 25_{10}; *si-şi veadă părinţîl'* = să-şi vază pe părinţi $1_{15,8}$, 30_{33}, etc.; *şi z-vidèm di vă li daŭ* = şi să vedem (= vom vedeà), dacă vi le dau 33_{34}; *nu-l' si videà* = nu i se vedeà (= nu vedeà) 57_{9}; *niţi nu videà iu călcà* = nici nu vedeau unde călcau (de repede ce mergeau) 48_{3}; Perf. *vidùĭ* = văzuí; *vidùşĭ*=văzuşi, *vidù*=văzù: *cît îl vidù*=îndată ce-l văzù 2_{1}, 65_{16}; *vidùm* = văzurăm 40_{32}; *vidùt*=văzurăţi 123, 60_{28}, *vidură* = văzură 4_{18}, 35_{29}; M. c. P. *aveàm vidută* = văzusem; *no-aveà vidută*=nu văzuse 2_{14}, 5_{25}; Viit. *vaĭ ved* sau *va s-ved*: *macă vaĭ vedĭ*=dacă vei vedeà 12_{13}; *va z-vidèţĭ* = veţi vedeà 18_{19}. Imperativ: *vedĭ*: *vedĭ-te n-ǵepe* = vezi-te, caută-te în buzunar 77_{14}; *nu vedi, tată*=nu vezi, tată 10_{6}; Opt. *s-videarim* =de aş vedeà; *s-videariĭ* = de ai vedeà 12_{14}, etc.: Inf. *videare* şi *veàdire* = vedere; part. *vidùt,-ă* = văzut. Gerundiul: *vidînda*, *vidî'ndaluĭ* = văzând 13_{4}, 24_{15}, 36_{32}, şi *vidùndaluĭ* 482 (la Fărşeroţi); 2° *Ţi avdî'l ş-ţi vidùt*=ce auzirăţi şi ce văzurăţi (Formulă începătoare la basme) 285_{21}; 3° *vidèm*=oare 274_{24}; 4° *cum mi vedĭ ş-cum ti ved* = cum mă vezi şi cum te văd (= foarte adevărat) 2_{25}, 13_{23}; 5° *cum nu ţi-aŭ vidută ocl'il'* = cum nu-ţi au văzut ochii, cum nu-ţi închipui 38_{22}; 6° *Nu vedĭ, carĭ se-aveà dusă, aveà faptă nă guvă ntro-apă* = Ei şi, dacă se dusese, făcuse gaură în apă, adică: o nimica toată 66_{29}.

Vèduă adj. = văduvă 62_{33}, 135, 195, 312, 362, 363, etc.;

Veduŭ adj.=văduv 56_{5}, 191_{26}: pl. *veduĭ* = văduvi.

Vegl'u. Vezi: *avegl'u.*

Vel'ŭ, nume propriu de bărbat 187, 188, etc.

Ver sm.=văr; *cusurìn ver*= văr primar, văr bun.

Verdu sm.=varză ; pl. *verdî*.

Versu vb. I=vărs; *verşi lăcriñĭ* = verşi lacrimi 3_{2}, 49_{24}; *virsă*=vărsă 77_{24}; *Atumţea virsară ş-untulemnul* = Atunci vărsară şi

untdelemnul 48_{20}; *z-virsă ș-avisì* = se vărsă (= se lăsă dintr'odată la pământ) și sfinți 58_4. Inf. *virsare* = vărsare; Part. *virsàt,-ă* = vărsat.

Veștu sn. = postav 142_4; pl. *veșturĭ* = postavuri.

Vete sf. = putere, capabilitate, virtute 170_{30}; *acșì l'-e vetea* = așà-i este firea.

Veț vb. I = învăț 478; (Se obișnuește la Fărșeroți, Samarniați, etc., cari leapădă pe *n* la verbe: *sor*, pentru: *nsor*, *veț*, pentru: *nveț*, etc.); *va s-ti veață* 478_{20}, *cum lu viță* = cum îl învăță 479. Vezi: *nveț*, *anvèț*.

Via sf. = râușor, care trece prin mijlocul satelor sau orașelor, braț de râu.

Videare sf. = vedere și lumină 122_{27}, 348_{18}.

Videare și **videre**, **veàdire** sf = vedere; *ună videari țe lă feați* = cum le văzù 33_{27}; *videre* 238_{20}, 396_1.

Vidèm = (vedem), se întrebuințează ca adverbial: oare 274_{24}.

Viduescu vb. IV = văduvesc, devin văduv. Perf. *viduìĭ*, Part. *viduìt*. Inf. *viduire* și *vidueare*.

Viḑută sf. = vedere; vază; *ună viḑută* = (o vedere) îndată ce o văzù 400_{14}; *are viḑută de bărbàt* = are vedere, aspect de bărbat.

Vigă sf = ramură lungă de pom și cu fructe.

Viglă sf. = gaura dela cuptor, care se destupă, când cuptorul este prea încins; nume de localitate în Tesalia turcească.

Viĭ interj. de mirare 477_{29}, 478.

Vilenḑă sf. = velință, plapomă de lână (sunt felurite); 30_{29}, 141_{18}, 253_2, 475_{31}; ∾ *flucată* = fel de velință păroasă, cu floci 208_{10}.

Vimtu sn. = vânt 48_{22}, 80_{13}, etc.; 1° *s-l'avimtu* — să se recorească 2_{11}, 11_{33}, 250_1; 2° *arucă... tu vimtu* = risipește, prăpădește 188_{36}; 3° *lo vimtu* = își dădù vânt 282_8; 4° *țe vimtu o-arcă m-păduri* = ce vânt a aruncat-o în pădure 302_{10}; 5° *Gugoșlu pri vimtu nu z-dușeà* = Glontele în vânt nu se duceà, adică: nimerià la țintă în totdeauna 487_{22}; 6° *tute n-vimtu* = toate în deșert 473_{33}; pl. *vimturĭ*. La Baiasa (Epir) se zice: *vint*.

Vimtu-Fuḑe = F u g e - v â n t (personaj în basme, care merge ca vântul) 461, 462.

Vină sf. = vână; pl. *vine* = v i n e 362_{14}; *d-ĭu l'-easte vina?* = de unde i se trage originea 362_9.

Vindeare sf. = vindere, vânzare 45_{14}, 100_{10}, 311, 352_4; de asemenea și: *vindire* 236_{10}.

Vindic vb. I = vindec 56_4, 291; *carĭ s-nu u vindițì* = dacă n'o s'o vindeci 45_{31}.

Vindicare sf. = vindecare, însănătoșire 231.

Vindicàt adj. = vindecat, însănătoșit.

Vìndire sf. = vindere, vânzare.

Vindu vb. III = vând 233, 234; *vindură* = vândură 80_4.

Vindùt adj. — vândut.
Vinire sf. — venire. Vezi: *vin.*
Vingèl'ŭ sn. — evangelie; pl. *ving'ale* — evangelii 58_{28}-$_{31}$. Vezi: *vîng'èl'ŭ.*
Vinire și **vineare** sf. — venire.
Vinit adj. — vânăt 782;
Vinita sf. — coloarea vânătă.
Vinită și **viñită** sf. — venire 328_4, 430_{30}. Vezi: *viñită.*
Viñire sf. — venire. Vezi: *vinire, vineare.*
Viñirĭ, art. **Viñirea** sf. = Vineri; nume de zână 396—397, 474.
Viñită sf. = venire; *ună viñită oàmñl'i tu călivă* = îndată ce veniră oamenii în colibă 52_9, 107_{39}.
Virdeață sf. — verdeață 2, 325, etc. pl. *viḑèțĭ* și *virdețurĭ.*
Virḑară sf. — plăcintă cu legume, cu verdețuri.
Viriu sm. — supărare, amărăciune, măhnire.
Viròŭ sn = urlătoare (la ape), vâltoare de apă.
Virsare sf. = vărsare.
Virsàt adj. = vărsat 58_{20}.
Virvèr sm. = vifor, crivăț 301_{37}.
Virviriță sf. — veveriță.
Virviruşe, nume propriu de femeie 257—261.
Virvinadă sf. — virgină, fată mare 416_{34}. (Epir).
Viscùt adj. = îmbrăcat 481_{34}; Vezi: *nviscùt.*
Viș = (Albanezește: ureche). Se întrebuințează în expresiunea: *nu puteà s-l'a di viș* — nu puteà să priceapă 80_{19}.
Vișin sm. — vișin.
Vișină sf. = vișină.
Viștiḑăscu vb. IV — a veșteji; *frî'nḑile deàdiră, nvirḑiră și z-viștiḑiră* = frunzele îmbobociră, înverziră și se vestejiră 316_{25}.
Vitùl'ŭ sm. — iedul, după înțărcare până la vârsta de un an, se numește *vitùl'ŭ.*
Vițearcu adj. — nărăvaș, vițios. 446_{25}.
Vițin adj. = vecin 14_{22}, 18, 218; *vițină* = vecină 35_{1-}, 53_{22}, 283_{14}, 399.
Viținame sf. = vecinătate, toți vecinii 68_{25}, 409_{22}.
Vițiñătate sf. — vecinătate 283_{11}.
Vizìr sm. — vizir, ministru în Turcia 208, 209.
Vizitèz vb. I — vezitez 420_4. (neologism).
Viltoare sf. — loc mlăștinos, în care te înnămolești; loc în formă de rezervoriu, unde se varsă apa în formă de cascadă.
Ving'èl'ŭ sn. — evangelie. Vezi: *ving'èl'ŭ.*
Vir pr. nehot. — nimeni; *că nu-ĭ vir* = că nu-i nimeni 59_{19}, 231_{32}. Vezi: *vîrnu, vîrnă.*
Vir-vir — cuvânt prin care se arată modul cum se întoarce (un cicric, etc.) 301_2; cuvânt prin care îndemnăm catârii la mers sau îi chemăm să se oprească, ori să vie la noi, după modul cum se modulează vocea.
Viră = 1° vreun; vreo; *cu vîră trop* = prin vreun mijloc 9_{35}; *vîră zbor* = vreun cuvânt 24_4; *vîră glărimi* = vreo prostie 54_{23}; *vîră ndoàŭă* — vreo câtevà 23_6, 464_{22}; 2° nimeni 11_{11}, 32_{31}; *țe-afld nîsă*,

no-aflà vîră — ce află dânsa, n'află nimeni 55_3; 3° cinevà 94_{21}; *nili că u vidù vîră* = nici că o văzù cinevà 55_1; Vezi: *vîrnu, vîrnă.*

Vîrg'escu vb. IV — mustru, cert 90_9, 301_7. Vezi: *vîrvescu.*

Vîrnă — 1° vreun, vreo; *vîrnă mes* — vreo lună 57_{14}; *vîrnă oae* — vreo oaie 20_4; *vîrnă om* — vreun om; 2° nimeni 15, 57_9, 286_{28}; 3° cinevà (pret.). Din *vîrnă*, prin căderea lui *n* se face: *vîră* şi *vîr*. Vezi: *vîrnu.*

Vîrnăoară adv. — 1° niciodată 25_1, 56_{12}, 109_8, 169_{21}, 439; 2° vreodată: *a vìna zburaşte vîrnăoară* = vorbeşte via vreodată 18_{18}; 3° câteodată; *aşì-i omlu cîte vîrnăoară* — aşa-i omul câteodată; 4° *di vîrnă oară* — la anul!

Vîrnu (şi *vărnu, vărn, văr, vîr*) — 1° nimeni 4_{16}, 9_{15}, $13_{1,2}$, 37_5, 130_9, 164_8, 434_4; Gen. Dat. *a vîrnùĭ* — nimănui 17_9, 83_{24}; 2° nici un: *nu-ş grea vîrnu graĭŭ* = nu grăià nici un cuvânt 25_2; *nu s-videà di vîrnă parte* — nu se vedeà din nici o parte 22_7; 3° vreun: *vîrnu om* — vreun om; *aĭ faptă vîrnu bun* — ai făcut vreun bine 20_{22}, 68_{18}; 4° cinevà.

Vîrteànìţă sf. — vârtelniţă.

Vîrticònìţă sf. — 1° vârtelniţă; 2° scrânciob.

Vîrstă sf. — vârstă; *erà tu vîrsta moàşileĭ* — erà în etatea bătrânei (de aceeaşi vârstă ca şi bătrâna) 21_{33}. Vezi: *vrîstă.*

Vîrtòs adj. — 1° puternic 144_{28}; *că erà vîrtoasă ca k'atra* — căci erà puternică, tare ca piatra 16_{23}; *puterea luĭ vîrtoasă* — puterea lui straşnică, plină de tărie 248_{14}; 2° *cama vîrtòs* — mai tare, mai puternic 170_{13}; 3° *vîrtòs g'ine* — prea bine 171_{10}, 407_6; 4° *ma vîrtòs* — mai ales, mai cu seamă 390_{22}; 5° *vîrtòs ğone* — foarte viteaz 393_8.

Vîrtute sf. — virtute, putere, tărie 170_6, 269_5, $330_{12, 38}$, 424_{21}.

Vîrtuşescu, nvîrtuşescu şi **nvìrtuşèd** vb. I — întăresc, împuternicesc.

Vîrvură sf. — sfârlează; *vine vîrvură* — vine dearotogolul, se dă roată.

Vîrvescu vb. IV — cert, mustru; *mà-sa nu-l vîrvì* — mamă-sa nu-l certă 62_{21}; *vîrg'ì cîńl'i* — îndepărtă, certă cânii 192; Perf. *vîrvìĭ*; Part. *vîrvìtă.*

Vîrvìre sf. — certare, mustrare 136_{22}, 155_4.

Vìsil'è. Vezi: *văsil'è.*

Vîzescu vb. IV — bzâiu, vâjiu, vuiesc; *vîzescu k'inl'i* — vâjie pinii 222. Vezi: *văzescu.*

Vlagă sf. — puterea focului; *are vlagă* — are putere.

Vlatură sf. — lapoviţă.

Vlăstàr sm. — vlăstar.

Vlek'ŭ, pentru: *vecl'u* cf. *avlèg'ŭ* pentru *avegl'u.* (la Muscupuleni mai mult.)

Vluisescu vb. IV — binecuvintez 429_{26}.

Vluitò sm. = binecuvântare 51_{14}.
Vluvíe sf. = binecuvântare 428, 429.
Voahă sf. = miros urît, miros displăcut 213_{8}, 340_{24}, 473_{20}.
Voàmire şi **vumeare** sf. = 1° vărsare, borîre; 2° ţâşnire (de apă din pământ.)
Voastră. Vezi: *vostru*.
Voĭ pron. pers. persoana II pl. = voi. Gen. *a vuştròr*, *a voştri*; Dat. *a voăuă*, *a voao*, *vă (vî)*, *v-*; Ac. *voi*, *vă (vă)*, *v-* (pretutindeni).
Voĭ vb. [Indic. prez. *voĭ*, *vreĭ*, *va*, *vrem*, *vreţĭ*, *vor*; Imp. *vream*; Perf. *vruĭ*, *vruşĭ*, *vru*, *vrum*, *vrut*, *vrură*; Perf. comp. *am vrută*; Viit. *va s-voĭ (va voĭ, vaĭ voĭ)*; Opt. *s-vrurim*, *s-vruri (s-vrurişĭ)*, *s-vrure*, etc.; Inf. *vreare*] = 1° voiu: *voĭ tra s-acàţ un peaşte* = vreau să prind un peşte 2_{25}; *vreĭ* 6_{10}; *ţe vreţĭ* = ce vroiţi 6_{14}; *vrea* 4_{1}, 10_{3}; *vru ş-nîs, corbul, si s-toarnă a casă* = vroì şi dânsul, sărmanul, să se întoarcă acasă 1_{7}; 7_{10}, 21_{29}; *vrut* = vruräţi 179_{9}; *nu vrut* = nu vrurăţi 230_{25}; 2° doresc: *Aestă vrea ş-nîs* = Asta dorià şi dânsul 45_{11}, 69_{27}; *nu vream* = nu doriam 145_{30}; *va s-l'aĭ pradĭ cîţĭ vreĭ* = vei luà parale câte pofteşti 38_{20}; 3° iubesc: *Nu-l voĭ* = nu-l iubesc 56_{16}; *şi-ş vrea multu pri mă-sa* = şi-şi iubià mult pe mamă-sa 23_{20}; *nu-l vrea* = nu-l iubià 56_{7}; *îl vrea ca ocl'il' din cap* = îl iubià ca pe ochii din cap 116_{19}; *u va* = o iubeşte 234_{29}; *z-vor* = se iubesc 112_{34}; *s-mi va Dumnidàŭ* = să mă iubească Dumnezeu 146_{3}; 4° datoresc: *Ţine-ţĭ groslu, ţe ţî-l voĭ* = Ţine-ţi piastrul, ce ţi-l datoresc 81_{5}; *ţ-ul voĭ* = ţi-l datorez 82_{7}; 5° trebuie: *va un meş* = trebuie o lună 148_{5}; *va s-ţă imnă tih'a* = trebuie să-ţi meargă norocul 66_{5}; 6° *nu mi vreĭ ş-mine tu căliva ta* = nu mă primeşti şi pe mine în coliba ta 21_{8}; *ti voĭ* = te primesc 26_{19}; 7° *voĭ, nu voĭ* = vreau, nu vreau (= de voie, de nevoie) 172; *vru, nu vru* = de voie, de nevoie 63_{25}, 26_{23}; *vrură, nu vrură* de voie, de nevoie 23_{10}, 34_{1}; 8° *nu ńĭ-u va mintea* nu-mi pare, nu-mi vine să crez 68_{19}; 9° *va moartă, va vie* = fie moartă, fie vie 132_{34}; *va oartîn, va avùt* = fie sărac sau bogat 281_{12}; 10° *vru Dumnidă* = a vrut Dumnezeu, a dat Dumnezeu! 1_{14}; 11° *ma ţe u vreţĭ* = dar ce folos 23_{8}.
Volbu sn. = locul şi aparatul, conzistând din doi pari, pe care se află unsul; pe acest sul se înfăşoară urzeala.
Vom vb. III = vărs, borăsc, vomitez; *ţi-ńĭ vine z-vom* = ce-mi vine să vărs 14_{29}; *voame* = varsă, boreşte 265_{8}; *vumeà* = vărsà, vomità 164_{28}, 494; *vumù* = vomită 265_{9}, 268_{5}, 250_{29}; *voami-te, voami-te cupa* = varsă, varsă paharul 164_{29}; Inf. *vumeare* şi *voàmire*; Part. *vumùt,-ă*.

Vombir sm. = vampir; fem. *vòmbiră* = vampiră 119—123.
Vostru pr. pos. = vostru; Gen. Dat. *a vuştrùĭ;* Ac. *a vostru;* Pl. *a voştri;* G. Dat. *a vuştròr*, Ac. *a voştri;* fem. *a voastră;* Gen. Dat. *a vuştrèĭ* (= *a voàstril'eĭ*); Ac. *a voastră;* Pl. *a voastre;* Gen. Dat. *a vuştròr*, Ac. *a voastre.* La Fărşeroţi se aude: *a vost* 484_{14} şi la Pl. *a voči.*
Vrap! = modul de a bate cu cevà 111_{29}.
Vre! interj. = măi 23_{23}; *a vre om!* = măi omule, omule 32_{25}.
Vreare sf. = 1° vrere, voinţă: *lo-alăsă dipu vrearea luĭ* = îl lăsă după voinţa lui 8_6; 2° dragoste, iubire 25_1, 75_{18}, 237; *ş-loară ahîntă vreare* = se iubiră într'atâta 49_7; *ş-aveà arcată vrearea pri un aràp* = se îndrăgostise de un harap 68_{14}; *ş-arcă vrearea* = iubià 40_7, 76_{33}; *cu graĭu di vreare* = cu vorbă de iubire 291_5; *no-aveà ĭu s-lu bagă di vreare* = îl iubià prea mult 189_{24}, 145_{33}, 234_{37}; *cu vreare, cu nivreare* = de voie, de nevoie 15_{27}; *vrere* = dragoste, iubire 237.
Vreaşturĭ sf. pl. = curpeniş.
Vreavă sf. = larmă, gălăgie, sgomot 72_{16}, 86_{25}, 143_2, 213, 220, 383, 493.
Vrere. Vezi: *vreare.*
Vrîstă sf. = vârstă 398_{22}.
Vrut adj. = iubit 142_7; *vrùtile a meale* = iubitele mele 168_{29}.
Vulă sf. = pecete, sigiliu 186_{34}, 193_{10}, 471.
Vulipsescu (mi—) vb. IV = îmi propuiu; *z-vulipsì* = îşi propuse 473_{34}.
Vuloagă sf. = pajişte, poiană 179_{24}, 298, 315, 316, 499.
Vulpe sf. — vulpe 27, 50, 103—106, 178, 345, 367-371; pl. *vulk'i* = vulpi 49_{11}.
Vultur sm. = vultur 160, 224, 267, 379, 493, 495.
Vultusescu vb. IV = mă înnămolesc; *vultusì tu cătrane* = se nămolì în catran 310_{38}; *mula aveà vultusită nauntru* = catârul se înnămolise 156_{22}.
Vulusescu vb. IV = pecetluesc.
Vumutură sf. = vărsare, borîre; fig. secătură, om de nimica.
Vurcòlac şi **vurculàc** sm. = vârcolac 147; *vurculàţile di moaşe* = vârcolacele de bătrâne (= ale naibii de bătrâne) 173_6. Vezi: *vîrcolac.*
Vurgar sm. = Bulgar.
Vurgărame sf. = Bulgărime.
Vurgărie sf. = Bulgaria.
Vuzuescu vb. IV = bâzâiu; *hărk'à ahăt sănătòs, că vuzueà şi munţil'* = sforăià aşà de tare, că vuiau şi munţii 16_{25}. Vezi: *vîzescu.*

V́

V́acă sf. = guler; 1° *l'-acăţă v́aca bubuliclu* = se ţinù de el gândacul (insecta de băligar) 363_{29}; 2° *o-acăţă*

di vacă o înhăţă 52_{34}; 3° *tut di vaca ficorlui...* *se-acăţă* tot la băiat recurse 296_{20}.

Vaglară sf. = pomană, plăcintă. masă deagata; *că nîs nu se-aştiptà la ahtare vaglară* căci el nu se aşteptà să dea aşà noroc peste el, să dea aşà pomană peste el 68_{22}.

Vamandà, Vamande sf. = diamant 33, 34, 344; pl *vamănḑî* 32_{30}, 37_{8}, 164; *g'amande* 167_{30}.

Vanī nume propriu = Iane, Ion; ~*Tustrul'a*=Ion Turbincă 498—501.

Varvir sm. = mercur, argint viu.

Vaspe sf. = viespe 493, 496.

Vatru sm. = medic, doctor 177, 178; art. *vaturlu* = doctorul 45_{21}; pl. *vaţrî* 45_{18}, *vatri* 349 şi *vaţărĭ* 195_{20}; art. *vàţărl'i* 45_{23}, 349 şi *vatril', vatirl'i; g'atru* = doftor (Gopeşi, Molovişte).

Vatrăţil'e şi **vatărţil'e** sf. = medicină. Vezi: *vitrăţîl'e*.

Vaţă sf.=vietate, ființă, vieţuitoare 181_{10}, 247_{35}, 288; viaţă 166; pl. *veţurĭ*=vietăţi, tot ce are viaţă, ce se mişcă: viermi, insecte, animale, etc.

Vermu sm.=vierme $215_{20, 21}$, 344_{30}; pl. *vermi*=viermi.

Vie sf.=grabă, grăbire; *Fuḑiră cu vie* = Fugiră cu grabă 475_{17}; *vie-mare* = în grabă mare 424_{26}; *ună oară cama n-vie* = odată mai curând 404_{30}.

Viftescu adj.=ţigănesc 96_{32}, 309.

Viftu sm.=Ţigan; pl. *viftî*= Ţigani 34_{20}, 118, 225, 343-344; fem. *viftă* = Ţigancă 37: *ca ţivà vifţi mbităţi* = ca cevà Ţigani beţi 309_{22}. La Vlaho-Clisura se aude: *g'egiftu*. Vezi: *g'iftu*.

Vilčescu vb. IV = oglindesc, strălucesc; *mi vilčescu* = mă oglindesc 4_{13}, 465_{25}.

Vilčire (şi **vilčare**) sf. = 1° strălucire; 2° oglindire: *Vilia di vilčire*=oglinda 4_{13}.

Villeàḑĭ sm. pl. = sticlărie 307_{2}.

Ville sf.=1° pahar; 2° sticlă. lucru de sticlă 127_{1}, 286, 306, 307; 3° oglindă; *vilia di vilčire*=oglinda (de oglindit) 4_{13}, 465_{24}; *ţĭ-u feaţe calea vilie* = ţi-o făcù calea (netedă, curată) ca oglinda 204_{22}.

Vin sn.=vin; pl. *vinurĭ*=vinuri 82, 89_{21}, 262, 263; *vin pătiḑàt* = (vin botezat): vin amestecat cu apă 83_{4}.

Viu vb. IV=viu; Ind. prez. *vin, viñĭ, vine, vinìm* (şi *vinìm*), *viniţi* şi *viniţi, vin*. Imperf. *vineàm, vineàm* (şi *vneam*). Perf. *viñŭ (vinìĭ)* 10, 37_{27}, 127_{19}; *viñişi (vinìşi)* 17_{27}; *viñe (vine)* 6_{4}, 7, 31_{33}; *viñim (vinìm)*, *viñit (vinìt* şi *vinit)*, *viñiră* şi *(viniră* sau *viniră)* 6_{5}. Part. *vinìt,-ă* şi *viñìt,-ă* = venit; Inf. *vineare, viñire* şi *vinire*: 2° *na ĭu vin doaŭă alînduri*=iacă unde vin două rânduri 10_{10}; *no-are s-vină vîrnu* = nu-i cine să vie 4_{15}; *l'-vineà* = îi venià 5: *cîndu vineà Crăčun cîndu vineà Paştea*=când sosià

Crăciunul când sosià Paştele 7_{13}; *cît viheà, inatea luĭ criştea* = cu cât se scurgeà vremea, supărarea lui creşteà 21_9; *îl' viñe să z-ducă tu polim*=îi venì să meargă la răsboiu 6_{28}; *îl' viñe multu greu*= îi venì foarte greu 12_{28}; *l'-vine jale*=i se făcù jale 17_{28}; *l'-vine tu minte ţivà* = îi venì cevà în minte 15_{25}, 16_1; *cîndu lă viñi oara*= când sosì momentul 49_7; *Eară pi scamnul di amiră vìniră ficorl'i a sor-saĭ* = Iar la tron urmară băieţii surorii sale 169_{32}; *caĭ aveà vinită*=cine venise 74_{29}; *iţe vaĭ vină* ori ce va venì, ori ce s'o întâmplà 10_{21}; *va vinìţi cu noĭ* = veţi venì cu noi 34_1; *cari s-vineari* =de ar venì 153_{24}; *vinu*= vino 1_{29}. 2_6, 8_7; *vinìţĭ* (sau *vinìţĭ)* = veniţi 27_{35}; *las vină*=vie, poftească 61_4; *g'ine s-vinìţĭ* = să poftiţi cu bine 71_{28}; *vinìt*=venit, sosit 52_{23}; *vininda* 496 şi *vinìnda* = venind 46_{30}; Avem: *g'in* în loc de *vin* la Gopeşi, Molovişte, Albania, unde *v* se aude ca *g'*: *tra s-g'inu* = ca să viu 237_{22}; *Ea va z-g'ină*=Ea va venì 386_1; *ma s-(v)inĭ* ci să vii 56_{22} (la Cruşova).

Vineare sf. = venire. Vezi: *vinire, viñire.*

Vinàr sm.=vânzător de vin 262_{20}, 264.

V̦inàr sm.=Ianuarie 301.

Vinate sf.=supărare, necaz, mânie 150_{25}, 406_{32}, 490. Vezi: *inate.*

Vinglă (şi **vinclă**) sf.=chinga 252_{35}, 253.

Vinglusescu vb. IV = încing calul cu chinga.

Ving'ìţĭ num. = douăzeci 126_{32}, 128_{20}, 129_{16}; *ving'iţĭ ḑile* = douăzeci de zile; dela 21 încolo primeşte prep. «*di*»: *unsprăving'iţĭ di ḑile* = douăzeci şi una de zile; *Şcurtul are noaŭăsprăving'iţi di ḑile*=Fevruarie are douăzeci şi nouă de zile 20_{33}; *va s-umplă ving'iţle ḑile*=se vor împlinì cele douăzeci de zile 216_{18}. La Samariniaţi (Epir) se pronunţă *vivinţĭ* şi numărarea se face punându-se unimile după *vivinţĭ*: *vivinţĭ unu, vivinţĭ doauă, vivinţĭ treĭ,* etc.

V̦ioară sf. = viorică 332_{31}.

Viptu sn.=vipt, cereale (în genere), grâu; pl. *vipturĭ* 11_{24}, 100_8, 157_{16}, 258_{38}, 496.

V̦irăk'ină sf. = aquilă.

Virminòs adj. = viermănos, care conţine viermi.

Vis sn.=vis; pl. *vise*= vise 25_8, 182_{23}, 247_{35}, 350, 357, 358; *ş-viḑù vislu cu ocl'il'* = îşi văzù visul cu ochii, îşi văzù visul împlinit 98_7.

V̦isteare. Vezi: *avisteare.*

V̦itrăţil'e sf.=medicină 349_{20}.

Vitrie sf.=doftorie, leac 45_{26}, 90_{30}, 178, 195, 290_{30}; *Aestu-i lucru cu vitrie*=Acesta-i lucru cu leac 202_{11}; pl. *vitrìĭ, g'itrie* 240, 420.

Viţăl sm.=viţel; pl. *viţăl'*= viţei.

Viţeaŭă, viţeào sf. = viţeà; pl. *viţale*=viţele 267_{21}.

Viŭ adj. = 1° viu 2_{28}, 13_{22}, 209, 228; *s-lo-ardă di viŭ*

=să-l arză de viu 31_{31}; *di vie*=de vie 46_{35}; 2° *Nu-l dau viŭ* = Nu-l dau de viu, cu viață 11_{34}; *no-alăsă ună vie*=nu lăsă pe una în viață 113_{36}; 3° *ni apă vie nu scuteà* = nici apă chioară nu scoteà 455_{39}; 4° *fur viŭ* = hoț încarnat 308_{14}; *țeàțire viŭ* = năut curat 117_{18}; *erà Șutlu viŭ* = erà Dracul în persoană, în carne și oase 459_{26}; 5° *va s-ti bea di viŭ* = o să te prăpădească de viu 88_{18}; *să-l bea viŭ*=să-l prăpădească de viu 250_{2}, 338_{18}; 6° *nu bătù dip a-viŭ*=nu dădù de loc semn de viață 109_{37}, 120_{14}, 311_{1}.

Vìvìnțĭ num.=douăzeci (Samarina, Epir) 493_{32-39}, 494. Vezi: *ving'ițĭ*.

Vìzmăčune. Vezi: *avidmăčune*.

Vìdmu. Vezi: *avidmu*.

X

Xeană sf. = străinătate; *că xeana-ĭ greauă* = căci amară-i străinătatea 8_{1}; pl. *xeane*=străinătăți 7_{30}, $65_{8, 18}$, 121_{13}.

Xen adj. = străin 78_{4}; fem. *xeană* = străină 44_{13}.

Xinìt adj. = înstrăinat; *xinițl'i*=cei înstrăinați; 146_{38}.

Xinitie și **Xinitil'e** sf.=străinătate.

Xitășescu vb. IV=examinez, cercetez 202_{26}.

Xurafe sf. = briciu.

Xursescu vb. IV = rad 502.

Z

Zàhare sf.=zahăr 28_{28}, 37_{36}, 171.

Zahmete sf.=osteneală, muncă 414_{24}.

Zahurah'e sf.=obiect 414_{32}.

Zarzavùlĭ sm. = Scaraoțchi, dracul 42_{21}, 91_{27}, 92, 341; *zarzavuleańĭ* 432_{7}.

Zăc. Vezi: *dic*.

Zădùh sn. = zăduh, înăbușală.

Zăgàr sm. = ogar, câne de vânat.

Zăif'eu adj.=indispus; *zăifcă* = indispusă 248_{1}.

Zăhărtare sf. = bomboană; pl. *zăhărtări* = bomboane 110_{12}.

Zămane sf. = vreme, vreme de demult 53_{10}, 313; *nă zămane* = într'o vreme 130_{18}; *Tricù di atumțea zămane multă*=Trecù de atunci vreme multă 59_{19}.

Zămănescu adj.=lucru de pe vremuri, lucru vechiu.

Zămăràt adj.=amărît; *bana aestă zămărată*=viața această amărîtă 186_{11}.

Zăndane sf.=închisoare 78_{9}. Vezi: *zîndane*.

Zăptisescu vb. IV = stăpânesc, țiu în frâu; *zăptisì aviña* = stăpânì via 18_{28}; *să zăptisim aoațe pamporea* = să oprim acì nava $419_{37, 38}$.

Zărcadă sf. =căprioară! 40_{33}.

Zări adv. = chip, chipurile;

voĭ zărĭ=vreau chipurile 152_{30}.

Zăte sf. = duşmănie; *z-duc zăte*=se duşmănesc.

Zăvòn sn. = zăvon, văl de mireasă 335_{4}. Vezi: *zvon*.

Zbat (mi ∾) vb. II=mă sbat *si zbătù* = se sbătù 384_{4}.

Zbor sn. = 1° vorbă, cuvânt 1_{24}, 5, 6, etc.; pl. *zboare* 37_{25}, 41_{19} şi *zboară* 14_{33}, 56_{31}; 2° *şi-şĭ feàţiră zbor* = şi îşi făcură vorbă, hotărîră 15_{11}; 3° *s-ţînù di zbor*=se ţinù de vorbă 17_{19}, 69_{20}; 4° *cum lă fu zborlu*=cum le-a fost vorba 68_{9}; 5° *l'-deadi zbor* = îi dete cuvânt, îi promise 37_{18}; *Aestu ţĭ-fu zborlu* = Acesta ţi-a fost cuvântul, promisiunea 27_{31}; 6° *după zbor, după purtare*=după vorbă, după port 10_{35}; 7° *lo zbor*= luă voie, poruncă 176_{21}; 8° *nu ncape zbor* = nu încape vorbă, nici vorbă 178, 209_{26}, *nu va zbor* = nici vorbă, fără îndoială 98_{29}; *va zbor?* mai încape vorbă? 105_{38}; 9° *şcurti zboare* =vorbă scurtă 293_{26}; *nu işì di zbor* = nu ieşì din vorbă, a ascultat totul 83_{12}; *di zborlu a tăŭ nu va s-es* = din vorba ta nu voiu ieşì, adică: voiu ascultà totul, voiu face totul după cum doreşti 237_{3}. 10° *ìşi zborlu*=se svonì 197_{29}; 11° *s-nu-l călcăm zborlu* = să ne ţinem de cuvânt 242_{34}, 67_{19}; *di zbor-zbor* = din vorbă în vorbă 31_{21}, 79_{13}, 96_{2}; 12° *băgà zbor* = ţinù cuvântare 85_{8}; 13° *ş-feàţiră zbor* = se înţeleseră 82_{2}, 106_{26}; 14° *că acşì ş-avù zbor* = căci aşà se învoì 61_{35}; *s-nu le-agungă zboàrile*=să nu se întreacă la vorbă 196; 15° *zborlu dao nu-l' si făţeà*=vorba-i erà sfântă, erà ascultat în totdeauna 76_{34}; 16° *va-l' daŭ zbor cu gura*=o să-i vorbesc 75_{8}

Zbărlescu vb. IV=a se sbârlì, a se face părul măciucă; *perlu l'i si zbărleà dipri nîsă*=i se făceà părul măciucă 197_{9}, 61_{3}; *l'-si zbărlì perlu*=i se făcù părul măciucă: a se înfurià 339_{18}; *zbărlìt*=sbârlit 468.

Zbărlire sf. = zbârlire.

Zburare şi **zburire** sf. = vorbire 96_{34}.

Zburăscu vb. IV=1° vorbesc 47, 48; *ma tut nu zburà*= dar tot nu vorbià 13_{17}; *zburĭ'*=vorbì 13_{28}; *s-nu-l' zburască nveasta*=să nu-i vorbească nevasta 72_{29}; 2° tocmesc (la stăpân); *la domnul ţe va z-vreĭ tine s-mi zburăşti* = la stăpânul la care o să vrei tu să mă tocmeşti 304_{5}; *s-mi zburăşti la aistu*=să mă tocmeşti la acesta 304_{16}; 3° vorbesc de răŭ, ponegresc: *s-u zburăşti* = să o vorbeşti de răŭ, s'o calomniezi 346_{31}; *nu triţeà ḑuă di la D-ḑă, ţe s-nu u zburască la frati-su*=nu treceà o zi dela Dumnezeu, ca să nu o ponegrească la frate-săŭ 285_{3}.

Zdangan adj. = om din topor, bădăran, netot 105_{12}.

Zdìngìnescu vb. IV=a sdrăngănì; *cari da di zdîngî-*

neaşti ună = când mi-ţi sdrăngăneşte, mi-ţi trosneşte una 28_{20}; *s-nu zdîngîneşti vîră cărţănoasă*= să nu trosneşti vreo trosnitoare 26_{19}; *cît nu zdîngînì di cripari* = cât nu plesnì de mâhnire 155_{29};
Zdring!=sdrang! sunet produs de cevà 122_{19}.
Zdroamin vb. I=sfărâm, stâlcesc 155_5, 230, 251_{13}. Inf. *zdruminare* = sfărâmare, stâlcire. Vezi: *zdrumin*.
Zdrumin vb. I=sfărâm, stâlcesc; *va ti zdrumin dip* =o să te sfărâm cu totul 229_{26}; *lî zdruminà ùḑârle* =le stâlcià ugerele 17_1. Inf. *zdruminare*.
Zdruminàt adj. = sfărâmat, stâlcit 154_{37}.
Zdupunescu vb. IV = trântesc la pământ; *şi-l zdupunì di padi* = şi-l trântì la pământ 110_{14}; *şi-l zdupuneaşte*=şi-l trânteşte la pământ 469_{18}, 344_{17}.
Zefk'e sf. = dispoziţie; *ş-mutreà di zefk'e* = îşi căutà de traiu, de petrecere 61_{18}.
Zgărlescu, zgîrlescu=a sgâì din ochi, a face ochii mari 274_{13}, *zgărlì ocl'il'* = făcù ochii mari, sgâì ochii 313_7, 209_{13}; *armàsiră.... cu ocl'il' zgîrlìţi* = se uimiră peste fire 13_{24}. Inf. *zgărlire* şi *zgărleare* = sgâire (din ochi).
Zgrămare şi **Zgrîmare** sf. = sgâriere, scărpinare.
Zgrămàt adj =scărpinat, sgâriat 109_{23}.
Zgrăm şi **zgrîm** (şi: **zgărm**) vb. I=sgâriu, scarpin; *mi zgrîmàm* = mă scărpinàm 102_{13}; *si zgrîmà, ĭu nu-l mîcà* = se scărpinà, unde nu aveà mâncărime 231_5: *zgrîmă-ţi ḑeàditle* =sgârie-ţi degetele 288_7.
Zgroabă sf. = bătrâna păcătoasă, baba cloanţa 281_{26}.
Zgrum vb. I=sugrum 147_{37}, 213; *ca să zgrumă* = ca să sugrume 16_4; *s-lu zgrumă* = să-l sugrume 107_2; *a-rî'urle si zgrumă di apă multă* = râurile se sugrumă de apă multă: (când vine apă foarte multă) 378_{16}.
Zgrumare sf.=sugrumare.
Zgură sf. = sgură, rugină.
Zgrurg'isescu vb. IV = ruginesc; *zgurg'isìt* = ruginit, cu sgură 466_{29}.
Zgurie sf.=sgură, rugină.
Zgurńarie adj.=scotocitor.
Zgurńescu vb.=scotocesc. Inf. *zgurńare* şi *zgurńire*=scotocire.
Zg'ic, pl. *zg'icurì* şi *zg'ìcute* =ţipăt 42_{35}, 114_1, 274, 361_{21}: *bagă zg'iclu* = începe să ţipe 43_9.
Zg'ilescu vb. IV=ţip; *ahurh'ì si zg'ilească* = începù să ţipe, 24_{18}; *vru să zg'ilească* = vroì să ţipe 61_{21}, 35, 90_{13}; *zg'ilì* = ţipă 131_{11}; *zg'ilinda, zg'ilìndaluì* şi *zg'ilùndaluí* (la Fărşeroţi) 479.
Zg'ilire sf.=ţipare.
Ziafete sf. = petrecere 126_{16}, 142_{16}.
Zicesescu vb. IV = cântăresc 359_3.
Zilipsescu vb. IV râvnesc, poftesc (la cevà), *viţinlu a luĭ.... l-zilipsì tră aistà avińă* = vecinul său.... îl râvnì pentru această vie

18_{9}, 360, 415_{23}; *zilipsìt,-ă* = râvnit, dorit 14_{19}. Inf. *zilıpsire* şi *zilipseare* = râvnire, poftire, dorire.

Zilìŭ sm. = poftire, râvnire; gelozie.

Zil'àr sm.=poftitor, râvnitor; gelos.

Zinate sf. = meşteşug, meserie 84_{5}, 135, 237; pl. *zìndţì* (Epir), şi *zînăturì* 326_{36} sau *zînaturĭ*.

Zînă sf.=zână (la Gopeşi şi Molovişte, unde *ḑ (dz)* se aude ca *z)*. Vezi: *ḑînă*.

Zindane sf.=închisoare 313, 314.

Zlape şi **Zulape** sf. = fiară sălbatică; pl. *zlăk'*, *zuldk'* = fiare 27_{36}, 51, 52 87_{32}, 119_{36}, 150_{30}, 259_{1}.

Zloată sf. = trei părţi din piastrul turcesc; treizeci de parale.

Zmeană sf.=izmene 122; *Amirălu li umplù zmeànile di frică*=Împăratul o sfeclì rău de frică 44_{13}, 112_{19}, 313_{8}.

Zmeŭ sm. = smeu 14_{17}, 314, 374, 373, etc.

Zmoatic vb. I=a stâlcì; *s-nu u zmoàtică ţivà di moale ţe ş-erà*=să nu care cum va să o stâlcească de moale ce erà 181_{20}. Perf. *zmuticàĭ*. Inf. *zmuticare*, Part. *zmuticàt,-ă*.

Zmùlḑire şi **zmulḑeare** sf. = smulgere 53_{19}.

Zmulgu vb. III=smulg 120_{33}, 190, 265; *nu si zmulḑeà*= nu se smulgeà 182_{8}; *lu zmulsi* = îl smulse 53_{18}; Perf. *zmulşu*. Part. *zmultu* = smuls.

Zńie sf. = pagubă 351_{26}.

Zore sf. = zor, nevoie 103_{33}, 178, 179; *zoră* 479; *Carĭ u viḑură zore* = Dacă se văzură la zor 4_{24}; *Nĭ-u zorea, că te-aşteaptă tine* = Îmi pasă, că te aşteaptă pe tine 31_{19}; *cu zore să s-hărnească* = cu greu să se nutrească 22_{28}; *ǵură feata di zore* = jură fata de nevoie 50_{19}; *Ţi zore te-avină* = ce nevoie te zoreşte 17_{27}; *l'-u lo cu zore* = i-o luă cu sila 18_{10}.

Zof sn. = furtună straşnică (Avela).

Zuă. Vezi: *ḑuă*.

Zulape. Vezi: *zlape*.

Zundane sf. = închisoare 314. Vezi: *zindane*.

Zurleaţă sf. = nebunie 15_{1}, 330_{26}.

Zurlu, fem. *zurlă* adj. = nebun 53_{18}, 108_{31}, 109, 171, 329, 330.

Zurlescu vb. IV = înnebunesc.

Zurlire sf. = înnebunire.

Zuzul sm. = fiinţă ciudată, monstru 317_{11}, 375.

Zuzuescu vb. IV=sbârnăiu, bâzâiu (despre albine 140_{18}).

Zvercă sf. = cerbice, ciafă. 27_{30}, 108_{27}. 281_{24}; 1° *va-ńĭ l'aŭ zverca de-aoaţe cu tut mădulàr* = am să mă duc la naiba, am să mă car de acì 462_{39}; *ş-lo zverca deaclò* = s'a cărat de acolo 112_{16}; *ş-o-aveà, că va ş-lo zverca ci'nili* = credeà, că s'o fi dus dracului câinele 109_{38}, 458_{18}; 2° *va-ńì l'uĭ fumeal'a pri zvercă* = o să-mi nenoroceşti familia 17_{5}; 3° *nu vru să-l' cadă pi zvercă* = nu vroì să stă-

[illegible]$_{23}$; 4° *armase....* *[illegible]rgile....priste zvercă* rămase cu cheltuiala pe seama sa 83_{38}; 5° *s-ńĭ-u l'aĭ dipri zvercă* = să mi-o iei de pe spinare 125_{23}; 6° *nu l'-u intri pri zvercă* = nu-i cari la ceafă 458_{7}; *mîcà pri zvercă multe* = îndopà multe la ceafă, erà bătut rău 155_{6}; 7° *lă deadi sti zvercă a oĭlor* = vândù oile 428_{18}.

Zvoame-Apă, personaj, care scoate apă, care face să ţâşnească apă 461, 462.

Zvom vb. III = ţâşnesc; a ţâşnì apă din pământ; *si zvumù nă fîntînă ńică* = ţâşnì o fântână mică 284_{7}; *si zvoane treĭ patru orĭ* = varsă de trei patru ori 31_{32}. Inf. *zvumeare* şi *zvoàmire* = ţâşnire (din pământ), vărsare, vomitare.

Zvon sn. = vălul cu care se acopere faţa miresei; *di sum zvon* = de subt cununie 270_{9}. Vezi: *zăvòn*.

FINE.

CUPRINSUL.

Pagina

DIN PUBLICAŢIUNILE ACADEMIEI ROMÂNE

[illegible]

